¶ Augustinus Piccolhomineus Magistro Ludouico Ordinis Predicato/
rum Procuratori Dignifs. Preceptori suo. S. P. D.

C Ommentarios Diui Thomę in libros octo Politicorũ Aristotelis cum proxima
ęstate in Etruria comperissem: essentq; scriptoris uitio/mendosissimi: Quod bis
crebro accidit/qui ea quę nõ intelligũt/ exscribere aggrediuntur. Indolui diuinũ
opus/licet deprauatum: abiectum: puluerulentũq;/carie consumi: cum ad enodandas Ari
stotelis sententias/grauitatemq; & dicendi uim interpretandam unus ipse Thomas nemi
ni cedat. Romã ut redii/Vrbem fere totam perquisiui: si fideliorem forte Codicem repe/
rirem: quo lumen aliquod/diuersis inuicẽ collatis exemplaribus/Thomę afferre possem.
Nullum in tanta Vrbe repperi: quod satis admirari non potui: cum librorum hic & La/
tinorũ & Grecoꝝ maximã esse copiam certissimũ sit. Subdubitãs deinde & quodãmodo
uidẽs tantũ opus perditũ iri: ne exinde Ciuiles uiri/qui in intelligẽdo Aristotele maxime
laborant iacturam facerent/ad te mittendum statui: ut cum q̃ maxime horridum inum/
dumq;/quod confidimus/excolas & expurges: ne quid in eo/ quod a scriptore additum/
diminutumue sit/inconcinnum/barbarum/ incultumq; legatur. Tu uero qui iamdudum
cum tua maxima laude ordinẽ Predicatoꝝ professus es: quiq; in euoluendo/ lectitandoq;
Thoma iam pluribus annis es uersatus/ prouinciã hanc pro tua benignitate suscipe nõ re
cusabis. Eiusmodi enim es qui grato erga Thomã animo/cum ipse te erudierit: & ex cu/
ius lectione multa hauseris/laborem hunc pro eo suscipere minime graueris. Confiden/
tius uero ad te uenio/quoniã & te preceptore familiariter usus sum: & nullus cuius mihi
doctrina probatior/scientiaq; fidelior uideret occurrebat. Nam in pluribus Italię Gymna
siis Philosophiam Theologiamq; professus: cum ubiq; maximã gloriam sis cõsequutus
nupertime Romã/ bonarum artium litterarumq; parentem aduenisti. Hic uero cum te
laudent oẽs/ cur ego ad te nõ recurrã/ignoro. Quod si (ut spero) expolitum/ candidũq;
librum prestabis/quantã ab his qui Ciuitatibus presunt/qui ue una Respublicas admini/
strant sis consequuturus tu qui prudentissimus es considera. Hi enim cum Aristotelem le
gunt ut precepta solum exequantur/dum in uerborum interpretatione immorari eos ne
cesse est & Aristotelem damnant & negligunt. Q ꝺ si laborem hunc dempseris & sum/
mopere te laudabũt & Philosophi precepta exequẽtes Aristotelẽ maxime uenerabunt:
Quare te rogo ut ommissis paulũ sacris studiis/ad hos Cõmentarios corrigendos/emen
dandosq; tanq̃ in hortulum/cum tibi per maximas curas licebit/descendas: ut si forte eos
Leonardi Arretini translationi/que ita confuse impressa est/ut ne uerbum quidem Arreti
ni contineat/adnectere uelimus: possimus uno tempore Aristotelem mendis uacuum/ Di
uumq; Thomã in tenebris latitantem/in lucem emittere. Vale.

Magister Ludouicus Valentia Reuerendissimo in Christo patri & domi/
no: domino Francisco de Piccolhominibus Cardinali Senensi. S. P. D.

AVgustinus Picolhomineus nepos tuus iuuenis certe prestāti & erudito ingenio ca
stissimisq; institutus moribus: ac ptinax emulator bonaꝝ artium & tui (ut par est)
obseruātissimus: meiq; ꝑ sua humanitate amātissimus: litteris suis me plurimū co
hortatus est: ut commentarios diui Thome Aquinatis in octo libros Politicorū a se pro
xima estate in Etruria compertos: opus sane rarum & mendosum scriptoris uitio / reco/
gnoscerem atq; castigarem. Rem profecto dignam suo animo fecisse cū iudicaui qui cū
sapientia preditus sit impetum habet ad eas disciplinas que de gubernanda Rep. prece/
pta tradunt: quod sapientis officium esse constat: Cum uero magnitudine animi largus &
munificus sit: quicqd omnibus cōmodum esse possit: omnibus publicū esse & intelligen
dum prestari uehementer optat. Equidem eius instructus consiliis non recusaui opus ag/
gredi quod me suscipere equū illo admonente & grauiter probante esse intelligā. Sed cū
Leonardi Aretini translatio aperta magis & latina sit: que tamē impressa nec Aretini uer
bum continere uideatur: suasit & Thome interpretationem ei coaptare translationi et ex
purgare deprauatum Aristotelis librum. Hoc certe satis mihi difficile uisum est eos recte
sentire existimans: qui ueterem translationem: quam tamen Thomas commentatus fuit
non consentire Aristoteli censent. Verum experimento didici eiusmodi uiros quod nō
intelligant temere iudicare. Nihil enim magis consonum & consentaneum & coapta/
tum esse potest quā uetus notaq; Politicorum Aristotelis translatio. Nā & si Diuus Tho
mas ueterem expoluerit: nouam tamen interpretari uidetur. Thomas utranq; tibi planam
apertamq; eodem sensu: nulloq; penitus discrimine reddit. Neq; tamē in his censores nō
equos multum insequi iustum est: eis enim uenia danda qui Philosophiam non profite/
antur: nec eius secreta rimari consueuerint. Oblectati nanq; nimium lepore ac ornatu uer/
borum contenti scire quid uerba significent: rerum que uocibus exprimuntur naturas ac
proprietates diligentius perquirere obliuiscuntur. Quo fit ut damnent que fucum nō pre
stant: tam & si ueritatem cōtineant. Hi tñ admonendi sunt: quamuis eis parcimus ut que
sua sunt tueantur: nostra non damnent: suisq; contenti limitibus in immensum Philoso/
phie nostre pelagus cum magno sui honoris discrimine leui sua cymba non ascendant:
Discant prius nostra ac cum eloquentia bonas artes & disciplinas sibi comparent. Muni/
to deinde ac instructo ingenio que uitia inuenerint emendēt: facundas et eruditas linguas
ueneramur & extollimus: probamusq; maiorem in modum Ro. lingue peritiam & uehe
menter cupimus latinā fieri Philosophiam: sed culpa uestra est o Rethores nostre etatis
qui contemnitis omnes scriptores: qui uel historiam non tradūt: uel de oratoria non disse
runt. Omnesq; alios legere & scire recusatis. Veneramur Platonem: Theophrastum coli/
mus: Obseruamus Alexandrum: Reueremur Themistium: Laudamus simplicium: Cice/
ronem nostrum probamus: ac ceteros qui luculēter grauiter copiose culteq; Philosophie
partes tractarunt summis laudibus in celum efferimus: Ingentes gratias agimus Leonar/
do Aretino: Fatemurq; ingenue Theodoro Gaze nos plurimum debere. Qui non modo
cultum fecit Aristotelem: sed etiam linguam nostrā locupletauit & auxit. Sed in illos dico
qui totius nature ignari cum aliquid de Vrbe condita: aut de Rethoris officio possunt di/
cere omnium se artium censores faciunt. Hi sane adeo cuiusq; discipline neruo carent ꝙ
etiam in his que profitentur a puero parum in dyaleticis uersato uno uerbo facile esset &
ligari & reuinci: & in omnes partes uelut mentecaptos duci. Qua de re ut ad id reuertar
unde discessi cū aperta sit magis & culta que uidelicet & instruere & oblectare ualeat Leo
nardi translatio ac ei cōsentanea Thome Aquinatis interpretatio sum arbitratus me rem
facturū omnibus gratam & cōmodam illā recognitam cum Thome expositione impri/
mendam Augustino tuo cōmittere. Cogitanti tñ mihi cui preclarū hoc opus scriberem

offendi neminem animo te magis idoneum. Nam hic liber regius est & ciuilis & legalis: Quis autẽ & in administrandis sapienter rebus publicis regendis urbibus: condendisq; iu/stis legibus te aptior sit: non inuenio. Cũ & sapientia prestes & beniuolẽtia ardeas: & iusti/tia equus sis. Ita sane & a natura institutus es & usu ac exercitatiõe has uirtutes tibi cõpa/rasti. Addo ꝙ ex tua domo ab Augustino tuo meo etiam in manus meas delatus est ad te reuerti debet optimo iure. Rursumq; a te ad illum qui mihi dedit: qui me excitauit ut emendarem reduci. Omni iure liber iste tuus est: perfectus tñ erit & integer: nihilq; ei adiungi poterit cũ ad te peruenerit cum suo fonti cõiungetur. Cum circuli instar suo au/ctori erit insertus. Distinctus ad te uenit per cõmenta: ut ex inscriptiõibus cognosces. Lo/cuplexq; magis incedit: cõstrictas habens cuiusq; libri sentẽtias: mea diligentia & studio in singuli fine libri collocatas. Curabis igitur reuerẽdissime Princeps ut euoluatur crebro ac perlegatur a Nepote tuo. Affert enim cõmoda multa humanẹ uite liber iste. Docetq; discretis a pecudũ uita moribus homines uitã ducere: optimã uite frugẽ amplecti: felici/tatem expetere: Incorruptecq; religiõis cultum sectari: ac tandem beatũ hominem efficit. Presertim cũ eo interprete sit discendus: qui stilo graui solido constanti: robusto: pingui: aperto: uero: sibiq; omni in parte cõsono Aristotelem referat. Concedes quoq; & familia/ribus tuis qui in mea achademia philosophantur. Ceterisq; ingeniis oĩbus pro tua huma/nitate dabis que bonas colũt artes: ut tua in oẽs beneficẽtia illustris magis ac apta & splen/dida omĩbus Italie oris litterario munere fiat. Me uero & omẽ studiũ meũ tuũ feci: Vale.

¶ Leonardi Arretini Procemium in libros Politicorum.

INter moralis discipline precepta: quibus humana uita instituitur & docetur eminentissimum quodãmodo locum obtinẽt: quæ de ciuitatibus earumq; gubernatione conseruationeq; tradũtur. Quippe disciplina huiusmodi omnis felicitatem hominibus conficere studet. Felicitatem uero si uni acquirere præclarum est: quãto magnificentius erit uniuersæ ciuitati beatitudinẽ adipisci. Bonum enim quãto latius patet: tanto diuinius est existimãdum. Cumq; homo imbecillũ sit animal & quã per seipsum non habet sufficientiam: perfectionẽq; ex ciuili societate reportet. nulla profecto conuenientior disciplina hõi esse potest quam quid sit ciuitas: & quid Respub. intelligere & per quæ conseruetur intereatq; ciuilis societas non ignorare. Mihi quidẽ qui hæc ignorat: seipsum pariter ignorare uidetur: ac sapientissimi dei præceptum despicere. Itaq; & Plato decem illis præclaris libris q sunt ab eo de Rep. scripti in hac parte ostendenda: docẽdaq; plurimũ nixus est. Et. M. Cice. noster sex inclitis libris quos de Rep. scripsit hãcipsam materiã est ꝓsecutus. Et Aristoteles in hoc uolumĩe ꝙ nũc in latinũ cõuertimus: hæc ipsa cõplexus est: tãto quidẽ nitore & copia: & ornatu: ut uere mereatur flumẽ aureũ uocitari. Materia uero huius opis talis ẽ Conuertẽdi aũt interpretãdiq; mihi causa fuit eadẽ illa quæ iã decẽ & octo annis ad cõuersionẽ Ethicoꝝ induxit. Nam cũ uiderẽ hos Aristotelis libros qui apud Græcos elegãtissimo stilo perscripti sunt: uitio mali interpretis ad ridiculã quandã ineptitudinẽ esse redactos: ac præterea in rebus ipsis errata

per multa ac maximi pōderis laborem suscepi nouæ traductiōis quo nostris hōibus in hac parte pdessem. Quid enī opera mea utilius. quid laude digni us efficere possim quā ciuibus meis primū: deinde cæteris qui latina utūtur lingua ignaris Grecarū litterarū facultatē præbere ut nō per enigmata ac de lirameta interpretationū ineptarū ac falsarum: sed de facie ad faciē possint Aristotelē intueri. & ut ille in Greco scripsit: sic in latino perlegere. Excitauit quoq; me utilitas maxima q̄ ex interpretatione Ethicorū puenisse conspexe ram: hoīes enī ingenue eruditi quos primo ueteris interpretatiōis ineptitu do: ac barbaries a legendo repellebat: Ita postmndū eos libros cōplexi sunt ut in maximā lucē illarū rerum cognirio sit petducta. Quod idem fore spero in his de quibus nūc agimus Politicorū libris. Atq; eo magis quo hæc mate ria ciuilis & uerba ad exprimendū alia q̄ in suis disputationibus scholastici utūtur: & maiorē quendā efflagitāt dicendi ornatū. quæ duo interpres ille ne dū consequi. Sed ne suspicari quidem potuit. Aristoteles certe tāta facundia tāta uarietate & copia: tanta historiarū exemplorūq; cumulatiōe hos libros refersit: ut oratorio pæne stilo scripti uideātur. Sic enim argumētatiōes totas interdū explicat: ut cuncta dicēdi ornamēta in eas studiose cōiecta liceat in tueri: Nec est in his libris quæstio ulla paulo uberior quæ tractata ab illo sit absq; Rethorico pigmēto atq; colore: quorū & si nō expræssionē: attamen ad umbrationem quandā diligens lector in hac traductione nostra deprehen det. Fuit enī Aristoteles studiosissimus eloquētiæ: quod artes Rethorice eius pluribus uoluminibus explicatæ declarāt. Quæ sit igitur horū librorum ma teria: & qua de causa laborem hunc suscaeperimus: & quales libri ipsi in Græ co sint hæc præfatos esse sufficiat. Hortamur autem omnes uehementer ad huius operis diligentissimam lectionem: utpote: doctrinam uberrimam ac re rum prope innumerabiliū cognitionem & quidē necessariarū ad uitā susce pturos.

¶ Prooemium Diui Thome in octo Politicorum Aristotelis libros.

Sicut Philosophus docet in secundo Phisicorum: Ars imitatur naturam. Cuius ratio est. Quia sicut se habent principia ad inuicē: ita proportionabiliter se ha bent operationes & effectus. Principium autem eorum quę fm artem fiūt est intellectus humanus qui fm similitudinem quandā deriuatur ab intellectu di uino: qui est principiū rerum naturalium. Vnde necesse est φ & operatiōes ar tis imitentur operatiōes nature. & ea quę sunt fm artem imitentur ea quę sunt in natura. Si enim aliquis instructor alicuius artis opus artis efficeret: oporteret discipulum qui ab eo artem suscepisset ad opus illius attēdere: ut ad eius similitudinem & ipse operaretur. Et ideo intellectus humanus ad quem intelligibile lumen ab intellectu diuino deriuatur: ne cesse habet in his quę facit informari ex inspectione eoꝝ quę sunt naturaliter fatta ut simi

liter operetur·Et inde est ꝙ Philosophus dicit · Quod si ars faceret ea quę sunt nature si/
militer operaretur ·sicut & natura:& ecōuerso si natura faceret ea quę sunt artis:similiter fa
ceret sicut ars facit · sed natura quidē non perficit ea quę sunt artis: sed solū quędam prin/
cipia preparat & exemplar operādi quodammodo artificibus prębet· Ars uero inspicere
quidem potest ea quę sunt nature & eis uti ad opus ꝓprium perficiendū : perficere uero
ea nō potest·Ex quo patet ꝙ rō humana eoꝝ quę sunt ſm naturā est cognoscitiua tm̄· eo
rum uero que sunt ſm artē est & cognoscitiua & factiua· Vñ oportet ꝙ sciē humane quę
sunt de rebus naturalibꝫ sint speculatiue·Que uero sunt de rebus ab hoīe factis sint practi
ce siue opatiue ſm imitationē nature·ꝓcedit aūt natura in sua opatiōe ex simplicibus ad
cōposita:ita ꝙ in eis quę ꝑ opationē nature fiūt:ꝙ est maxime cōpositū est ꝑfectū & to/
tū & finis alioꝝ:sicut apparet in oībus totis respectu suaꝝ partium· Vnde & rō hoīs opa/
tiua ex simplicibus ad cōposita ꝓcedit tanq̄ ex inꝑfectis ad ꝑfecta· Cū aūt ratio humana
disponere habeat nō solū de his quę in usum hoīs ueniūt:sed etiā de ipsis hoībus qui ra
tione reguntur:in utrisq; ꝓcedit ex simplicibus ad cōpositū·In illis quidē rebus quę in usuꝫ
hoīs ueniunt:sicut cū ex lignis cōstituit nauē:& ex lignis & lapidibus domū·In ipsis aūt
hominibus sicut cū multos hoīes ordinat in unā quandā cōmunitatē quaꝝ quidē cōmu
nitatū cū diuersi sint gradus & ordines·ultima est cōitas ciuitatis ordinata ad per se suffi
cietia uitę humane·Vnde inter oēs cōitates humanas ipsa est perfectissima·et quia ea que
in usum hoīs ueniūt ordinantur ad hoīem sicut ad finē qui est principalior his quę sunt ad
finē·Ideo necesse est ꝙ hoc totū ꝙ est ciuitas·sit principalius oībus totis quę ratione hu/
mana cognosci & cōstitui possunt·Ex his igitur quę dicta sunt circa doctrinā Politice quaꝫ
Aristoteles in hoc libro tradit:quatuor accipe possumus·Primo quidē necessitatem huius
sciē:omniū enī quę ratione cognosci possunt:necesse est aliquā doctrinā tradi ad perfecti
onem humane sapiētie que Philosophia uocatur:Cum igitur hoc totū ꝙ est ciuitas sit cuidaꝫ
rationis iudicio subiectū:necesse fuit ad cōplementū Philosophie de ciuitate doctrinā tra
dere que Politica noīatur·i·ciuilis sciā·Secundo possumus accipe genus huius sciētie: Cū
enim sciē practice a speculatiuis distinguātur in hoc ꝙ speculatiue ordinantur solū ad scien
tiam ueritatis:practice uero ad opus:necesse est hanc scientiam sub practica Philosophia
cōtineri cum ciuitas sit quoddā totū cuius humana ratio nō solū est cognoscitiua: sed etiā
operatiua·Rursumq; cū ratio quedā opetur per modū factiōis opatione in exteriorē ma
teriā trāseunte ꝙ ꝓprie ad artes ꝑtinet quę Mechanice uocantur:utpote:fabrilis & nauifacti/
ua & similes·Quedā uero operetur per modū actiōis opatiōe manēte in eo qui opatur : sicut
est cōsiliari:eligere:uelle & huiusmōi quę ad moralē sciam ꝑtinēt·Manifestū est Politicā
sciaꝫ quę de hoīm cōsiderat ordinatiōe nō cōtineri sub factiuis sciētiis quę sunt artes me
chanice:sed sub actiuis quę sunt sciē morales· Tertio possumus accipe dignitatē & ordi/
nem Politice ad oēs alias scias practicas·Est enī ciuitas principalissimū eoꝝ que humana
ratiōe cōstitui possunt·Nā ad ipsaꝫ oēs cōitates humane referuntur·Rursumq; oīa tota quę
per artes mechanicas cōstituuntur ex rebus in usum hoīm uenientibus ad hoīes ordinantur:si
cut ad finē:Si igitur pricipalior scia est quę ē de nobiliori & ꝑfectiori necesse est politicā in
ter oēs scias practicas esse principaliorē & architectonicā oīm aliaꝝ:utpote:cōsiderās ulti
mum & ꝑfectū bonū in rebus humanis·Et ꝓpter hoc Phūs dicit in fine decimi Ethicorū
ꝙ ad Politicam ꝑficit Phīa quę est circa res humanas·Quarto ex predictis accipe possu
mus modū & ordinē huiusmōi sciē:sicut enī sciē Speculatiue quę de aliquo toto cōside/
rāt ex cōsideratiōe partiū principioꝝ notitiā de toto ꝑficiūt passiones & opationes totius
manifestādo·Sic & hec scia principia & partes ciuitatis considerans:de ipsa notitiā tradit
partes & passiones & operatiōes eius manifestās: & quia practica est· Manifestat insuper
quomodo singula perfici possunt:ꝙ est necessariū in omni practica scientia·

His igitur prelibatis sciendum est ꝙ Aristoteles in hoc libro premittit quoddã prooemium in quo manifestat intentionem huius scientie:& deinde accedit ad propositum manifestandũ:ibi:Quoniã declaratum est quibus ex partibus &c. Circa primũ duo facit. Primo ostendit dignitatem ciuitatis: de qua est politica:ex eius fine. Secundo ostendit comparatiõem ciuitatis ad alias cõmunitates: ibi: Quicunq; uero putant zc.

Quoniam uidemus omnem ciuitatem esse societatem quandam: & omnem societatem boni alicuius gratia constitutã. Nam eius gratia ꝙ bonũ uidetur omnia omnes agunt:patet:ꝙ bonum aliquod omnes coniectant. Maxime uero principalissimũ omnium que est principalissima & ceteras omnes complectitur. Est autem hec illa que ciuitas appellatur & ciuilis societas. Quicũq; uero putant gubernatoris ciuitatis & regis patrisq; familias & domini eandem esse rationem: nõ bene di

Circa primũ duo intendit probare:quoꝝ primũ est ꝙ ciuitas ordinetur ad aliquod bonum sicut ad finem. Secundo ꝙ bonũ ad q̃d ordinatur Ciuitas sit principalissimũ inter bona humana:ibi: Maxime uero principalissimũ omnium zc. Circa primũ ponit talem rationem: Omnis cõmunitas est instituta gratia alicuius boni. Sed omnis ciuitas est cõmunitas quedam: ut manifeste uidemus. Ergo omnis ciuitas est instituta gratia alicuius boni. Quia igitur minor manifestatur maiorem sic probat: Omnes homines oĩa que faciunt operantur gratia eius ꝙ uidetur bonũ siue sit uere bonum siue non: Sed omnis cõmunitas est instituta aliquo operante: Ergo omnes cõitates coniectant aliquod bonũ:id est intendunt aliquod bonum sicut finem. ¶ Deinde cum dicit: Maxime uero. Ostendit ꝙ illud bonum ad quod ordinatur ciuitas est principalissimũ inter bona humana tali rõne: Si omnis cõmunitas ordinatur ad bonũ necesse est ꝙ illa cõmunitas que est maxime principalis maxime sit coniectatrix boni quod est inter oĩa humana bona principalissimũ: Oportet enim ꝙ proportio eoꝝ que sunt ad finẽ sit sm proportionem finium. Que aũt cõmunitas sit maxime principalis manifestat per hoc quod addit: Et ceteras omnes complectitur. Est enim cõitas quoddam totũ: In omnibus aũt totis talis ordo inuenitur ꝙ illud totum quod in se includit aliud totũ est principalius: sicut paries est quoddaz totũ:& quia includitur in hoc toto quod est domus: manifestũ est ꝙ domus est principalius totũ. & similiter cõitas que includit alias cõitates est principalior. Manifestũ est aũt ꝙ ciuitas includit omnes alias cõitates: Nam & domus & uici sub ciuitate comprehenduntur:& sic ipsa cõmunitas politica est cõitas principalissima: Est ergo coniectatrix principalissimi boni inter omnia bona humana: intendit enim bonum commune quod est melius & diuinius q̃ bonũ unius: ut dicitur in principio Ethicoꝝ. ¶ Deinde cũ dicit: Quicunq; uero putant zc. Comparat ciuitatem ad alias cõmunitates:& circa hoc facit tria. Primo ponit quorundam falsam opinionem. Secundo ostẽdit quomodo posite opinionis falsitas innotescere possit: ibi: Sed hec uera nõ sunt zc. Tertio sm assignatum modum ponit ueram comparationem ciuitatis ad alias cõmunitates; ibi: Primũ igitur necesse est combinare zc. Circa primũ duo facit: Primo ponit falsam opinionem. Secundo inducit eoꝝ rationem: ibi: Multitudine enim & paucitate zc. Circa primũ considerandum est ꝙ duplex est cõitas omnibus manifesta. s. ciuitatis & domus. Ciuitas aũt duplici regimine regitur. s. politico & regali. Regale quidem est regimen quando ille qui ciuitati preest habet plenariam potestatem. Politicum aũt regimen est quando ille qui preest habet potestatem coartatam sm aliquas leges ciuitatis. Et similiter duplex est regimen domus scz iconomicũ & despoticum: Despota quidẽ uocatur omnis habens seruos. Iconomus autem uocatur procurator uel dispensator alicuius familie. Unde despoticũ regimen est

quid Regale
Regime
iconomycum
dispoticum

quo aliquis dominus suis seruis presidet. Iconomicum autem regimen est: quo aliquis dispensat ea que pertinent ad totam familiã: in qua continẽtur non solum serui: sed etiam liberi multi. Posuerunt ergo quidam: sed non bene ꝙ ista regimina non differunt: sed sunt omnino idem. ¶ Deinde cum dicit: Multitudine enim & paucitate ꝛc. Ponit rationẽ eoꝝ que talis est. Quecunq; differũt solum multitudine & paucitate nõ differunt specie: quia differentia que est secundũ magis et minus non diuersificat speciem. Sed predicta regimina differũt solum multitudine et paucitate: ꝙ sic manifestabant. Si enim cõitas que regitur sit paucorũ: sicut in aliqua parua domo ille qui preest dicitur paterfamilias: ad quem pertinet despoticus principatus. Si autẽ sit adhuc plurium: ita ꝙ non solum contineat seruos sed etiam multitudinem liberoꝝ: dicitur ille qui p̄est iconomus. Si autem sit adhuc plurium: puta: non solũ eorũ qui sunt unius domus sed unius ciuitatis: tũc dicitur regimẽ politicum aut regale. Q ꝺ quidem dicebant tanq̃ nihil differret domus a ciuitate nisi magnitudie & paruitate: ita ꝙ magna domus sit parua ciuitas: & ecõuerso: ꝙ ex sequentibus potest esse falsum. Similiter etiã politicum & regale regimen ponebant differre solũ multitudine & paucitate. Q n̄ enim ipse homo preest simpliciter & fm omnia: dicitur regimen regale. Quando uero fm rationem talis scientię in parte p̄sidet. i. scd̃m leges positas per disciplinã politicam: est regimen politicum. quasi scd̃m partẽ principaret quantũ ad ea. s. que eius potestati subsunt: & secundũ partem sit subiectus quãtum ad ea in quibus subicitur legi. Ex quibus omnibus concludebãt: ꝙ oĩa predicta regimina quoꝝ quedam pertinẽt ad ciuitatem quedã ad domũ: non differant specie. ¶ Deinde cum dicit: Sed hec uera non sunt ꝛc. Ostendit modũ manifestãdi falsitatẽ predicte opinionis: & dicit ꝙ ea quę dicta sunt nõ sunt uera: hoc erit manifestũ fm hanc doctrinam considerantibus. i. fm artem cõsiderandi talia que infra ponetur. Modus aũt huius artis est talis: Q ꝺ sicut in aliis rebus ad cognitionẽ totius necesse est diuidere cõpositũ usq; ad incõposita. i. usq; ad indiuisibilia: quę sunt minime p̄tes totius: puta: ad cognoscendũ orõnem necesse est diuidere usq; ad l̄ras. Et ad cognoscendũ corpus naturale mixtũ: necesse est diuidere usq; ad elementa: sic: Si cõsideremus ex quibus ciuitas cõponat̃: magis poterimus videre de premissis regiminibus quid unũqꝺq; sit fm se: & quid differant adinuicẽ: & utrũ aliquis circa unũquodq; eorum possit artificialiter considerari. In omnibus enim ita uidemus ꝙ si quis inspiciat res fm qꝺ causantur ex suo principio: optime poterit in eis cõtemplari ueritatem. Et hoc sicut est verum in aliis rebus: ita etiam est uerum in his de quibus intendimus. In his autem uerbis philosophi considerandum est: ꝙ ad cognitionem compositorum primo opus est uia resolutionis: vt scilicet diuidamus compositum usq; ad indiuidua. Postmodum uero necessaria est uia compositionis: ut ex principiis indiuisibilibus iam notis iudicemus de rebus quę ex principiis causantur. ¶ Deinde cum dicit: Primum igitur necesse est combinare ꝛc. Secundum premissum modum ponit ueram comparationem aliarum communitatum ad ciuitatem: & circa hoc duo facit. Primo agit de

cunt. Multitudine enim & paucitate sed non specie illorum singulos putant differre: uelutí si paucorum quidem dominũ: si uero plurium patremfamilias: sin etiam plurium gubernatorem ciuitatis uel regem: quasi nihil differat magna domus & parua ciuitas: gubernatorq; ciuitatis & rex quandoquidẽ idẽ presidet & regit. Quando uero secundũ rationem talis scientie in parte presidet: & in parte subest: gubernator ciuitatis. Sed hec uera nõ sunt: quod manifestum erit secundũ hanc doctrinam considerantibus. Vt enim in aliis compositum usq; ad incomposita diuidere necessariũ est: hc nanq; sunt minime totius par

ticule:ita ciuitatẽ ex quibus componitur con siderantes:& quid illa differant inter se: & si quid artificii recipiunt: singula ipsorum intuebimur. Siquis igitur ab initio rerum originẽ inspicit ut in aliis:sic & in istis optime discerneret. Primũ igitur necesse est cõbinare illos qui nõ possunt esse nisi simul:ceu marem & fœminam generationis causa. Et hoc non ex electione:sed uelut in ceteris animalibus & plãtis naturale est desideriũ tale alterum relinquẽdi. Imperans uero natura & parens propter cõseruationẽ. Nam quod potest mente ꝓspicere natura ĩperat ac dominatur: ꝙ aũt põt corpe hoc facere:paret natura et seruit:quapropter domino et seruo idẽ confert.

aliis cõmunitatibus quę ordinantur ad ciuitatem. Secundo de communitate ciuitatis:ibi: Quę autem ex pluribus pagis zc. Circa primum tria facit. Primo proponit cõitatem per sone ad personam. Secundo ponit cõmunitatem domus quę complectitur diuersas personarũ cõmunicatões:ibi:Ex his duabus igitur zc. Tertio ponit cõmunitatem uici quę est ex pluribus multitudinibus:ibi:Sed quę ex pluribus domibus zc. Circa primum duo facit. Primo ponit duas cõmunicationes personales: Secundo comparat eas adinuicem:ibi: Natura quidem igitur zc. Duarum autẽ communicationum personaliũ:Primo ponit eã quę est maris & fęmine: & dicit. Q d quia oportet nos diuidere ciuitatem usq; ad partes minimas:necesse est dicere ꝙ prima cõbinatio est personarũ: quę sine inuicem esse non potest. s. maris et femine. Huius enĩ cõbinatio est propter generationem per quam producunt & mares & fęmine. Et ex hoc patet ꝙ sine inuicem esse non possunt. Sed qualiter ista combinatio sit prima: ostendit ꝑ hoc ꝙ subdit:Q d non ex electione. Vbi considerãdum est ꝙ in homine est aliquod q d est proprium eius. s. ratio scd'm quam ei competit ꝙ ex consilio & electione agat. Inuenitur etiam aliquid in homine q d est commune ei & aliis:& huius est generare. Hoc igitur non competit ei ex electione. i. fm ꝙ habet rationem eligentem:sed competit ei fm rationem communem sibi & animalibus & etiam plantis. Omnibus enim his inest naturalis appetitus ut post se derelinquat alterum tale quale ipsum est:ut sic per generationem conseruetur in specie ꝙ idem numero conseruari non potest. Est quidẽ igitur huiusmodi naturalis appetitus etiam in omnibus aliis rebus naturalibus corruptibilibus. Sed quia & uiuentia. s. plante & alia habent specialem modum generandi:ut. s. generent ex seipsis. Ideo specialiter de plantis & animalibus mentionem facit. Nam etiam in plantis inuenitur uis masculina & fęminina:sed coniuncta in eodem indiuiduo; sed in uno habundat plus una:in alio altera ita. s. ut imaginemur plantam omni tempore esse talem qualia sunt mas & femina tempore coitus. ¶Deinde cum dicit:Imperans uero zc. Ponit secundam communicationem personarum scilicet principãtis & subiecti: & hec etiam communicatio est a natura propter salutem. Natura enim non solum intendit generationem: sed etiam quod generata saluentur. Et quod hoc quidem contingat in hominibus per communicationem principantis & subiecti:ostendit per hoc ꝙ ille est naturaliter principans & dominans qui suo intellectu potest preuidere ea que congruunt:puta:consequendo proficua & repellendo nociua. Ille autem qui potest per fortitudinem corporis implere opere q d sapiens mente preuiderit: est naturaliter subiectus & seruus. Ex quo manifeste patet quod idem expedit utriq; ad salutem:scilicet ꝙ iste principetur & ille subiiciatur. Ille enim qui

propter sapientiam potest mente preuidere interdum saluari non posset deficientibus uiribus corporis nisi haberet seruum q exequeret᷑ nec ille q habūdat uiribus corporis posset saluari nisi alterius prudentia regeretur. ¶ Deinde cum dicit: Natura igitur zc. Comparat predictas cōicationes ad inuicem. & primo fm ueritatem. Secundo excludit errorem: ibi: Verum apud barbaros zc. Concludit ergo primo ex predictis ꝙ femina & seruus naturaliter distinguuntur.

> Natura igitur distincta sunt femina & seruus. nihil enim natura facit tale quale statuarii Delphicum gladium ob inopiam: sed unum ad unū. Sic enim optime instrumenta proficiēt si eorum singula non multis sed uni deseruiant. Verum apud barbaros femi-

Femina enim naturaliter est disposita ad generandum ex alio: nō autem est robusta corpore quod requiritur in seruo. Et sic predicte due cōicationes ab inuicem differunt. Causas aūt premisse distinctionis assignat ex hoc ꝙ natura nō facit aliquod tale sicut illi q fabricant ex ere: id est ex metallo: Delphicū gladiū pro aliquo paupere. Apud Delphos enim fiebant quidam gladii quoꝝ unus ad plura ministeria deputabat᷑: puta: si unus gladius esset ad incidēdū: ad limandū & ad aliqua alia hmōi. Et hoc fiebat propter pauperes qui nō poterant plura instrumenta habere. Natura aūt sic nō facit ut unum deputet ad diuersa officia: sed unum deputat ad unum officium. Et propter hoc femina non deputatur a natura ad seruiendum: sed ad generandum: sic enim optime fient omnia quando unum instrumentū non deseruit multis operibus sed uni tm̄. Sed hoc est intelligendum qn̄ accideret impdimentū in utroq; uel altero duoꝝ operum quibus idem instrumentū attribueretur: utputa: si oporteret utrunq; opus frequenter simul exercere. Si aūt per uices diuersa opera exerceantur: nullum impedimentum sequitur si unum instrumentum pluribus operibus accōmodetur. Vnde & lingua congruit in duo opera nature. s. in gustum & locutioem: ut dicitur in tertio de anima. Non enim hec duo opera fm idem tempus sibiinuicem coincidunt. ¶ Deinde cum dicit: Veꝝ apud barbaros zc. Excludit errorem contrarium: & primo ponit errorem. Secundo ostendit causam erroris: ibi: Causa uero huius est zc. Dicit ergo primo ꝙ apud barbaros femina & seruus habentur quasi eiusdem ordinis: Nam utuntur feminis quasi seruis. Potest aūt hic esse dubium qui dicantur Barbari. Dicunt enim quidam omnem hominem Barbarū esse ei qui linguam eius nō intelligit. Vnde & Aplus dicit: Si nesciero uirtutem uocis ero ei cui loquar barbarus & qui loquitur mihi barbarus. Quibusdam aūt uidetur illos barbaros dici: qui nō habent literalem locutionem suo uulgari idiomati respondentem. Vnde & Beda dicitur in linguam Anglicam liberales artes transtulisse: ne Anglici barbari reputarentur. Quibusdā autem uidetur barbaros esse eos qui ab aliquibus legibus nō reguntur. Et quidem omnia aliqualiter ad ueritatē accedunt: in nomine enim barbari extraneum aliquod intelligitur. Potest enim aliquis homo extraneus dici: uel simpliciter uel quo ad aliquem. Simpliciter quidem extraneus uidetur ab humano genere qui deficit ratione fm quā homo dicitur: & ideo simpliciter barbari nominantur illi qui ratione deficiunt: uel propter regionem celi quā intemperatam sortiuntur: ut ex ipsa dispositione regionis hebetes ut plurimū inueniantur: uel etiam propter aliquā malam consuetudinē in aliquibus terris existentem ex qua prouenit ut homines irrationales & quasi brutales reddantur. Manifestū est autem ꝙ ex uirtute rationis procedit ꝙ homines rationabili iure regantur: ꝙ in litteris exercitentur. Vnde barbaries conuenienter hoc signo declaratur: ꝙ homines uel non utuntur legibus: uel irrationabilibus utuntur: & similiter ꝙ apud aliquas gentes non sint exercitia litterarum. Sed quo ad aliquem dicitur esse extraneus: qui cum eo nō cōmunicat. Maxime autem homines nati sunt sibi cōmunicare per sermonē: & fm hoc illi qui suum inuicem sermonem non intelligūt barbari ad seipsos dici possunt. Phus autem loquitur hic de his

qui sunt simpliciter Barbari. ¶Deinde cum dicit: Causa uero huius est zc̄: Assignat causā predicti erroris. Et dicit ꝙ causa eius est Quia apud Barbaros non est principatus ſm naturam. Dictum est enim supra: quod principans ſm naturam est qui potest mente preuidere. Seruus aūt qui potest ope exequi. Barbari autē ut plurimum inueniūtur corpore robusti & mente deficientes. Et ideo apud eos non potest esse naturalis ordo principatus & subiectionis: Sed apud ipsos fit quedam cōmunicatio serue & serui id est communiter utūtur serua .s. muliere et seruo. & quia naturaliter nō est principatus in Barbaris: sed in his qui mente habundant. Propter hoc dicunt poetę ꝙ congruum est qd' Gręci qui sapientia prediti erāt principentur: ac si idem sit naturaliter esse Barbarum & esse seruum. Cū aūt ecōuerso est: sequit̄ puersio & inordinatio in mundo ſm illud Salomōis ¶Vidi seruos in equis & Principes ambulantes sicut fuos super terram ¶Deinde cum dicit: Ex his duabus igit̄ zc̄. Determinat de cōmunitate domus quę constituit̄ ex pluribus cōmunicatiōib; personalibus. Et circa hoc tria facit. Primo ostēdit ex quibus cōsistat ista cōitas. Secūdo ostēdit ad qd sit: ibi

na & seruus eodem gradu habentur. Causa uero huius est: quoniā quod natura dominetur non habent: sed fit eorum societas ex seruo & serua q̄obrem aiunt poetæ Græcos barbaris dominari oportere: quod idem sit natura barbarus & seruus. Ex his duabus igitur societatibus domus prima. Recteq; Hesiodus inquit: domum in primis: mulieremq;: & bouem aratorē. Bos enim pro seruo pauperibus est. Quotidiana igitur societas secundum naturam constituta domus est quos Charundas quidem Homosyphioes. Epimenides uero Cretensis Homocapnos appellat. Sed quæ ex pluribus domibus constituitur societas prima uti-

Quotidiana zc̄. Tertio ostēdit quō noiant̄ q in hac cōitate sunt: ibi: Quos charundas zc̄. Dicit ergo primo ꝙ ex predictis duabus cōmunitatibus psonalibus quaꝝ una est ad generationem alia ad salutem cōstituitur prima domus. Oportet enim in domo esse uirum & feminā & dn̄m & seruum. Ideo aūt dicitur domus prima: quia est & alia communicatio personalis quę inuenit̄ in domo .s. patris & filii quę ex prima causatur. Vnde prime due sunt primordiales. & ad hoc iduci: uerbū Hesiodi poetę q̄ dixit ꝙ domus habet hęc tria Dn̄m qui preeminet: & mulierē & bouem ad arandū. In paupere eni domo bos est loco ministri. Vtitur eni homo boue ad exequendū aliquod opus sicut & ministro ¶Deinde cū dicit. Quotidiana igit̄ societas zc̄. Ostēdit ad quid ordinet̄ cōitas domus. Vbi cōsiderandū est ꝙ ois humana cōicatio est ſm aliquos actus. Actuū autē humanoꝝ quidā sunt quotidiani sicut cōmedere calefieri ad ignē & alia huiusmōi. Quidā aūt nō sunt quotidiani sicut mercari pugnare & alia huiusmodi. Naturale est aūt hōibus ut in utroq; genere opeꝝ sibi cōicēt se inuicē iuuātes. Et ideo dicit ꝙ nihil aliud est domus quā quedā cōitas ſm naturā cōstituta in oēm diē .i. ad actus q occurrūt quotidie agendi. Et hoc manifestat cōsequēter p noīa. quidā eī charūdas noīe noīat eos qui cōicāt in domo homosyphioes quasi unius pulmēti: quia cōicāt in cibo. Quidā aūt alius noīe Epimenides natione Cres uocat eos Homocapnos quasi unius fumi quia sedēt ad eūdē ignē ¶Deinde cū dicit: Sed quę ex pluribus do. zc̄. Ponit tertiā cōitatē .s. uici. Et primo ostēdit ex quibus sit ista cōitas & propter quod. Secundo ostendit quod sit naturalis: ibi: Maxime uero ſm naturā zc̄. Dicit ergo primo ꝙ prima cōicatio quę est ex pluribus domibus uocat̄ uicus & dicit̄ prima ad differētiā secūde quę est ciuitas: hec aūt cōitas nō est cōstituta in diem sicut dicit de domo sed est instituta gr̄a usus nō diurnalis. Illi eni qui sunt cōuicanei nō cōmunicāt sibi in actibus quotidianis in quibus communicant sibi illi qui sunt unius domus: sicut

est commedere: sedere ad ignem & huiusmodi. Sed communicant sibi in aliquibus exterioribus actibus non quotidianis. ¶Deinde cum dicit: Maxime uero sm naturã zč. Ostendit quod communitas uici sit naturalis. Et primo ostendit propositum per rationem. Secundo per quędam signa: ibi: Quapropter primo zč. Dicit ergo primo ꝙ uicinia domorum quę est uicus maxime uidetur esse sm naturam. Nihil enim est magis naturale quaꝫ propagatio multorũ ex uno in animalibus: et hoc facit uiciniã domorum. Hos enim qui habẽt domos uicinas quidam uocant collactaneos pueros ꝗ idest filios & filiorum filios idest nepotes. Vt ĩtelligamus quod huiusmodi uicinia domorũ ex hoc primo processit: ꝙ̃ filii & nepotes multiplicati instituerũt diuersas domos iuxta se habitantes. Vnde cum multiplicatio prolis sit naturalis: sequitur ꝙ communitas uici sit naturalis. ¶Deinde cum dicit: Quapropter primo zč. Manifestat idẽ per signa. Et primo sm ea quę uidemus in hominibus. Secundo sm ea quę dicebant de diis: ibi: Et deos ob hoc zč. Dicit ergo primo ꝙ quia ex multiplicatione prolis constituta est uicinia. Ex hoc ꝓcessit ꝙ a principio quęlibet ciuitas regebatᷣ a rege. & adhuc aliquę gentes habẽt regẽ. Et si singule ciuitates singulos reges nõ habeãt: & hoc ideo ꝙ ciuitates & gentes cõstituuntᷣ ex his qui sunt subiecti regi. Quomodo aũt signum hoc respondeat pręmissis. ostendit per hoc ꝙ̃ subditur. Quia omnis domus regitur ab aliquo antiquissimo: sicut a patrefamilias reguntur filii. Et ex inde contigit quod etiam tota uicinia quę erat instituta ex consanguineis regebatur propter cognationem ab aliquo qui erat principalis in cognatione sicut ciuitas regitur a Rege. Vnde Homerus dixit: ꝙ unusquisꝗ uxori & pueris suis instituit leges: sicut Rex in ciuitate. Ideo autem hoc regimen a domibus & uicis processit ad ciuitates: Quia diuersi uici sunt: sicut ciuitas diuisa in diuersas partes. Et ideo antiquitus habitabãt homines dispersi per uicos: non autem congregati in unam ciuitatem. Sic ergo patet quod regimẽ Regis super ciuitatem uel gẽtem processit a regimine antiquioris in domo uel uico. Deinde cum dicit: Et deos ob hoc zč. Ponit aliud signum per ea quę de diis dicebãtur. Et dicit: quod propter premissa omnes gentiles dicebant ꝙ eorum dii regebantur ab aliquo Rege: dicentes Iouem esse Regem deorum: & hoc ideo. Quia homines adhuc aliqui Regibus reguntur. Antiquitus autem fere omnes regebantur Regibus. Hoc autem fuit primum regimen ut infra dicetur. Homines autem sicut assimilant sibi species deorũ: idest formas eoꝝ: estimãtes deos esse in figura quorundã hoim: ita & assimulãt sibi uitas deorũ .i. cõuersatiões: estimãtes eos cõuersari sm ꝙ uidẽt cõuersari hoies. Hic Aristoteles noiat more Platonicoꝝ subãs sepatas a materia ab uno tm̃ summo deo creatas quibus gentiles

litatis gratia nõ quotidiane pagus est: Maxime uero secundum naturam uidetur pagus propagatio quædam esse domus quos dicimus coaluisse: & natos esse natorum: Quapropter primo sub regibus ciuitates erant: nunc uero etiam gentes. Nam ex his qui suberant regno accreuerunt. Omnis autem domus regitur a seniore: itaꝗ & genera inde propagata propter consanguinitatem. Et hoc est ꝙ inquit homerus: Iura dãt singuli natis & uxoribus. sparsim namꝗ & sic antiquitus habitabãt. Et deos ob hoc ipsum putant cuncti regem habere: Quoniam & ipsi partim nunc: partim antiquitus sub regibus degebãt. Quemadmodũ uero

erronee & formas & conuersationes hominū attribuebāt: ut hic Philosophus dicit. Quę autem ex pluribus pagis zc̄. Postq̄ Philosophus determinauit de cōmunitatibus ordinatis ad ciuitatem: hic determinat de ipsa cōmunitate ciuitatis. Et diuiditur in partes tres. primo ostendit qualis sit ciuitatis cōmunitas. Secundo ostendit ꝙ est naturalis: ibi: Quapropter omnis ciuitas zc̄. Tertio agit de institutōne ciuitatis: ibi: Ex his igitur patet zc̄. Circa

formas humanas diis attribuunt homines sic etiā et uitas. Quæ aūt ex pluribus pagis cōficitur societas ciuitas est. Quæ quidē (ut ita dixerim) totius sufficiētie finem habet. Constituta quidem gratia uiuendi: existēs autē bene uiuendi gratia: quapropter omnis ciuitas natura est: siquidem & primę societates: nam hic illarum est finis. Natura uero finis est: quale enim unumquodq; est generationis perfecte. Hanc uniuscuiusq; naturam esse dicimus: ceu hominis: equi domus: insuper cuius gratia & finis optimum sufficientia uero finis & optimū. Ex his igitur patet ciuitatem esse ex his quæ

primum ostendit conditionem ciuitatis quātum ad tria. Primo ostēdit ex quibus fit ciuitas. Quia sicut uicus constituitur ex pluribus domibus: ita ciuitas ex pluribus uicis. Secūdo dicit ꝙ ciuitas est communitas perfecta: ꝙ ex hoc probat. Quia cum omnis communicatio omnium hominum ordinetur ad aliquid necessariū uitę illa erit perfecta cōmunitas quę ordinatur ad hoc ꝙ homo habeat sufficienter quicquid est necessarium ad uitā: talis autem cōmunitas est ciuitas. Est enim de ratione ciuitatis ꝙ in ea inueniantur omnia quę sufficiant ad uitam humanam: sicut contingit esse. Et propter hoc componitur ex pluribus uicis: in quoꝝ uno exercetur ars fabrilis: in alio ars textoria: & sic de aliis. Vnde manifestum est ꝙ ciuitas est cōmunitas perfecta. Tertio ostēdit ad quid ciuitas ordinata sit. Est enim primitus facta gratia uiuendi: ut. s. homines sufficienter inuenirent unde uiuere possent. Sed ex eius esse prouenit ꝙ homines non solū uiuant: sed ꝙ bene uiuant inquantum per leges ciuitatis ordinatur uita hominum ad uirtutes. ¶ Deinde cū dicit: Quapropter oīs ciuitas zc̄. Ostendit ꝙ cōmunitas ciuitatis est naturalis. Et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod ciuitas est naturalis. Secundo ꝙ homo est naturaliter animal ciuile: ibi: Ex his igit̄ patet zc̄. Tertio ostendit quid sit prius sm̄ naturam: utrum unus homo: aut domus: uel ciuitas: ibi: Et certe sm̄ naturam zc̄. Circa primum ponit duas rationes: quarum prima talis est. Finis rerum naturalium est natura ipsarum. Sed ciuitas est finis prędictarum communitatum: de quibus ostensum est ꝙ sunt naturales: ergo & ciuitas est naturalis. Quod autem natura sit finis rerum naturaliū: probat ibi: Quale enim zc̄. tali rōne. Illud dicimus esse naturā uniuscuiusq; rei ꝙ cōuenit ei quando est eius generatio perfecta: sicut natura hominis est quā habet post perfectionē generationis ipsius: & similiter est de equo & de domo. Vt tamen natura domus intelligatur forma ipsius. Sed dispositio rei quam habet perfecta sua generatione est finis omnium eorum quę sunt ante generationem ipsius: ergo illud qđ est finis naturalium principiorū ex quibus aliquid generatur est natura rei. Et sic cum ciuitas generetur ex pręmissis communitatibus quę sunt naturales: ipsa erit naturalis. Secundā rationē pōit: ibi: Insuper cuius gratia zc̄. quę talis est: Illud quod est optimum in uno quoq; est finis & cuius gratia aliquid fit: sed habere sufficientiam est optimum: ergo habet rationem finis. Et sic cum ciuitas sit communitas habens per se sufficientiam uitę: ipsa est finis pręmissarum communitatum. Vnde patet quod hęc secunda ratio inducitur ut probatio minoris pręcedentis rationis. ¶ Deinde cum dicit. Ex his igitur patet ciuitatem esse ex zc̄. Ostendit quod homo

sit naturaliter Ciuile aial. Et primo concludit hoc ex naturalitate ciuitatis. Secundo probat hoc per operationem propriam ipsius: ibi: Ex quo patet sociale animal zc. Circa primum duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo excludit dubitationem: ibi: Et qui absq; ciuitate est zc. Concludit ergo primo ex premissis ꝙ ciuitas est eorum que sunt sm naturam. Et cum ciuitas non sit nisi congregatio hominum: sequitur quod homo sit animal naturaliter ciuile Posset autem hoc alicui uenire in dubium: ex hoc ꝙ ea que sunt sm naturam omnibus insunt. Non autẽ omnes homines inueniuntur esse habitatores ciuitatum. Et ideo ad hanc dubitationez excludendam consequenter dicit: Quod aliqui sunt non ciuiles propter fortunam: utpote: quia sunt expulsi de ciuitate uel propter paupertatem: necesse habent excolere agros aut animalia custodire. Et hoc patet quod non est contrarium ei qđ dictum est: quod homo sit naturaliter ciuilis: quia et alia naturalia aliquando deficiunt propter fortunã puta: cũ alicui amputantur manus uel cũ priuatᷓ cibo. Sed si aliqs homo hẽat ꝙ nõ sit ciuilis propter naturã: aut nequã est: utpote: cum hoc cõtingit ex corruptione nature humane: aut potior q̃ homo inquantum. s. habet naturam perfectiorez aliis hominibus cõmuniter: ita qđ per se sibi possit sufficere absq; hominum societate. Sicut in Iohãne baptista & beato Antonio heremita. Et inducit hoc uerbum homeri maledicentis quendam qui non erat ciuilis propter prauitatem. Dicit enim de ipso ꝙ erat sine tribu: quia non poterat cõtineri uinculo amicitie. Et sine iure: quia nõ poterat contineri sub iugo legis. Et sceleratus: quia non poterat contineri sub regula rationis: Quia aut est talis sm naturam simul cum hoc oportet ꝙ habeat quod sit cupidus belli: quasi litigiosus & sine iugo existẽs. Sicut uidemus ꝙ uolatilia que non sunt socialia sunt rapacia ¶ Deinde cum dicit: Ex quo patet sociale animal zc. Probat ex propria operatiõe hominis quod sit animal ciuile: magis etiam q̃ apis & q̃ quodcũq; gregale animal tali ratione. Dicimus enim ꝙ natura nihil facit frustra: quia semper operatur ad finem determinatum. Vnde si natura attribuit alicui rei aliquid qđ est de se ordinatũ ad aliquẽ finem: sequitur ꝙ ille finis detur illi rei a natura. Videmus aũt ꝙ cum quedam alia aialia habeant uocem: solus homo supra alia aialia habet locutionẽ. Nam & si quedam aialia locutionẽ humanã ꝓferant: nõ enim ꝓprie loquũtur: quia nõ intelligunt quid dicũt: sed ex usu quodam tales uoces ꝓferunt. Est aũt differentia inter sermonẽ & simplicẽ uocem. Nam uox est signũ tristitie & delectatiõis & per cõsequẽs aliaꝝ passionũ: ut ire & timoris que omnes ordinant ad delectationẽ & tristitiã: ut in secũdo Ethicoꝝ dicit. Et ideo uox datᷓ aliis aialibus quoꝝ natura usq; ad hoc ꝓuẽit ꝙ sentiãt suas delectationes & tristitias. Et hoc sibi inuicem significent per aliquas naturales uoces. Sicut leo per rugitum: & canis per latratum loco quorum nos habemus interiectiones. Sed locutio humana significat quid est utile & quid nociuum ¶ Ex quo sequitur quod significet iustum & iniustum:

natura sunt: et ꝙ homo natura ciuile sit animal Et qui absq; ciuitate est per naturã: nõ per fortunam: aut nequã est aut potior quã homo. Vt ab Homero per contumeliam increpatur: sine tribu: sine iure: sine domo. nã simul talis est & belli cupidus. Ex quo patet sociale animal esse hominem magis q̃ omnis apes: & quã omne gregarium. Nihil enim (ut diximus) frustra natura facit. Sermonem uero homo habet solus omniũ animalium. Nam uox quidem molesti atq; iucũdi significatio est: Quapropter aliis quoq; existit animalibus: hucusq; enim natura processit: in his ut sensum habeant iucũdi & molesti: & hoc ĩter se significare possint At sermo ad hoc datus est nobis ut ostẽdamus utilitatem & damnũ: atq; ita iustũ & ĩiustũ. Hoc eni preter cetera aĩalia hõibus

Consistit enim iustitia & iniustitia ex hoc ꝙ aliqui adequentur uel nõ ęquentur in rebus utilibus & nociuis. Et ideo locutio est propria hominibus: quia hoc est propriũ eis in cõpositione ad alia animalia ꝙ habeant cognitionem boni & mali: ita & iniusti & aliorum huiusmodi quę sermone significari possunt. Cum ergo homini datus sit sermo a natura & sermo ordinetur ad hoc ꝙ homines sibiinuicem cõmunicent in utili & nociuo: iusto & iniusto: & aliis huiusmõi. Sequitur: ex quo natura nihil facit frustra ꝙ naturaliter homines in his sibi cõmunicent: Sed cõmunicatio in istis facit domũ & ciuitatem: Igitur homo est naturaliter animal domesticum & ciuile. ¶ Deinde cum dicit: Et certe sm naturam prius est Ciuitas &c. Ostendit ex premissis ꝙ Ciuitas sit prior sm naturam q̃ domus: uel q̃ unus homo singularis tali ratione: Necesse est totũ esse prius parte: ordine scʒ naturę & perfectiõis. Sed hoc intelligendum est de parte materię: non de parte speciei: ut ostẽditur in. vi. Methaphisycę. Et hoc sic probat: Quia destructo toto homine: non remanet pes neq; manus nisi ęquiuoce: eo modo quo manus lapidea posset dici manus. Et hoc ideo: quia talis pars corrumpit̃ corrupto toto: Illud autem quod est corruptum non retinet speciem a qua sumit̃ ratio diffinitiua. Vñ patʒ ꝙ nõ remanet eadẽ ratio nõis: & sic nomẽ ęquoce prędicat̃. Et ꝙ pars corrumpat̃ corrupto toto ostendit per hoc ꝙ omnis pars diffinitur per suam operationem & per uirtutem qua operatur. Sicut diffinitio pedis est ꝙ sit membrum organicum habens uirtutem ad ambulandum. Et ideo ex quo iam non habet talem uirtutem & operationem: nõ est idem sm speciem: sed ęquiuocę dicitur pes. Et eadem ratio est de aliis huiusmodi partibus quę dicuntur partes materię: in quaꝝ diffinitione ponitur totum: sicut & in diffinitione semicirculi ponitur circulus. Est enim Semicirculus media pars circuli. Secus autem est de partibus speciei quę ponuntur in diffinitione totius: sicut lineę ponuntur in diffinitione trianguli. Sic igitur patet ꝙ totum est prius naturaliter q̃ partes materię: quãuis partes sint priores ordine generationis: Sed singuli homines comparantur ad totam Ciuitatem sicut partes hominis ad hominem: Quia sicut manus aut pes non potest esse sine homine: ita nec unus homo est per se sibi sufficiens ad uiuendum separatus a Ciuitate. Si autem contingat quod aliquis non possit communicare societate Ciuitatis propter suam prauitatem: est peior quam homo & quasi bestia. Si uero nullo indigeat & quasi habens per se sufficientiam: & propter hoc non sit pars Ciuitatis: est melior q̃ homo: Est enim quasi quidaʒ deus. Relinquitur ergo ex premissis ꝙ Ciuitas est prius sm naturam q̃ unus homo.

proprium est: ut boni & mali: ac iusti & iniusti: aliorum huiusmodi sensum habeant soli. Horumq; societas facit Domũ & Ciuitatem. Et certe secũdum naturam prius est Ciuitas q̃ domus: & q̃ singuli nostrum: Nam totum prius esse q̃ partem necessarium est. perempto enim toto non erit pes nec manus: nisi æquiuoce: ueluti: si quis dicat lapideam: nam corrupta qdem erit talis. Cũcta quidẽ opere diffinita sunt: & potẽtia. Itaq; cũ amplius nõ sint talia: non est dicendum illa esse eadem: sed æquiuoca. Esse igitur Ciuitatem natura: & prius q̃ singuli manifestũ est. Si enim nõ est sufficiens unusquisq; seperatus: perinde se habet ac reliquæ partes ad totum. Qui autem in communi societate nequit esse: quiq; nullius indiget propter sufficientiam: nulla pars est Ciuitatis. Quare aut bestia: aut deus.

Deinde cum dicit: Natura igitur omnibus zc̃. Agit de institutione ciuitatis concludens ex premissis ꝙ in omnibus hominibus est quidam naturalis impetus ad communitatem ciuitatis: sicut & ad uirtutes. Sed tñ sicut uirtutes acquiruntur per exercitiũ humanum: ut dicitur in secundo Ethicorũ: ita ciuitates sunt institute humana industria. Ille autem qui primo instituit ciuitatem fuit causa hominibus maximorum bonorũ. Homo enim est optimum animaliũ si perficitur in eo uirtus ad quam habet inclinationem naturalem. Sed si sit sine lege & iustitia homo: est pessimum omnium animalium: qđ sic probat. Quia iniustitia tanto est seuior quãto plura habet arma idest adiumenta ad male faciendum: homini autem sm suam naturam cõuenit prudentia & uirtus quę de se sunt ordinata ad bonum: sed quando hõ est malus utitur eis quasi quibusdam armis ad male faciendum sicut per astutiam cogitat diuersas fraudes: & per abstinentiam potẽs fit: ad tollerandum famem & sitim ut magis in malitia perseueret: & similiter de aliis. et inde est ꝙ homo sine uirtute quantum ad corruptionem irascibilis maxime scelestus & siluestris: utpote: crudelis & sine affectione. Et quantum ad corruptionem concupiscibilis est pessimus quantum ad uenerea: & quantum ad uoracitatem ciborum. Sed homo reducitur ad iustitiam per ordinem ciuilem. quod patet ex hoc: ꝙ eodem nomine apud Grecos nominatur ordo ciuilis: cõmunitatis & iudiciũ iustitie. s. dike. Vnde manifestũ est ꝙ ille qui ciuitatem instituit abstulit hominibus quod essent pessimi: & reduxit eos ad hoc quod essent optimi sm iustitiam & uirtutes.

Natura igitur omnibus ad huiusmodi societatem est appetitus. Qui autem primus instituit maximorum bonorum causa fuit: ut eñi perfectione suscepta optimum cunctorũ animalium est homo: ita si alienus fiat a lege & a iudiciis: pessimum est omnium animalium Seuissima est enim iiustitia tenẽs arma. Homo uero arma tenet per innatam prudẽtiam atq; uirtutem: quibus plurimum ualet in cõtrarium uti. Itaq; impiissimum & immanissimum est sine uirtute: & ad libidinem cibationemq; deterrimum. Iustitia uero ciuile quiddam est. Nam ius ordinatio est ciuilis societatis. Iudicatio autẽ iusti iudicium. Quoniam declaratum est quibus ex partibus sit cõstituta ciuitas: necessarium uidetur primum de re domestica dicere. Omnis enim ciuitas ex domibus constat. Rei domestice rursus partes sunt ex quibus domus est constituta.

Quoniam declaratum est quibus ex partibus zc̃. Posito prooemio in quo ostendit conditionem ciuitatis & partium eius: hic accedit ad tradendam scientiam politicam. Et primo sm preassignatum modum determinat ea quę pertinent ad primas partes ciuitatis. Secundo determinat ea que pertinent ad ipsam ciuitatem in secũdo libro qui incipit ibi: Quoniam proposuimus considerationem facere zc̃. Circa primũ duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo exequitur propositum: ibi: De his utiq; zc̃. Circa primum duo facit. Primo de quibus intendit determinare. Secũdo quo ordine: ibi: At primũ de seruo & dño zc̃. Circa primum duo facit. Primo dicit ꝙ est determinãdũ de his que pertinent ad domum. Secundo enumerat ea quę pertinent ad domum: ibi: Domus aũt perficitur zc̃. Dicit ergo primo quod manifestũ est per premissa ex quibus partibus ciuitas constat. & oportet ad cognoscendũ totũ pcognoscere partes ut supra habitũ est. Necesse est ut primum dicamus de iconomia quę est dispensatiua uel gubernatiua domus: Quia omnis ciuitas componitur ex domibus sicut ex partibus. Deinde cum

dicit:Domus autem perficitur zc·Enumerat ea quę pertinent ad domũ·Et primo ea quę pertinent ad ipsam sicut partes· Secundo ea quę pertinẽt sicut necessaria partibus:ibi: Est insuper quedã pars zc·Dicit ergo primo ꝙ partes domus sunt ex quibus domus consti/tuit· Omnis aũt domus:idest domestica familia si sit perfecta constat ex seruis & liberis Dicit autẽ perfecta:Quia in domo pauperis est bos pro ministro ut supra dictum est · Et

Domus autẽ perficitur ex seruis & liberis. Cum uero prima quæq; sint in minutissi/mis perquirenda. Primæ uero ac minutissimæ partes domus existant dominus & seruus: maritus & uxor: pater & filii · De his utiq; tribus considerandum fuerit qd unũquodq; & quale esse oportet:hoc est de do/minica:de coniugali:de paterna disciplina Est insuper quædam pars quæ uidetur quibusdam esse disciplina rei familiaris:Qui/busdã uero maxima eius pars. Loquor aũt de illa parte quæ uersatur circa acquirẽdũ quæ & ipsa quẽadmodũ se habeat conside randum erit. At primũ de seruo & domino dicamus ut que necessaria sunt intueamur & si quid de his melius cõprehẽdere possimus q̃ ea quæ nũc existimãtur. Quibusdã porro uidetur scĩa quædam esse dominatio [illegible]

quia unũquodq; ꝙ in multis considerari potest primo querẽdum est in paucioribus et simplicibꝫ:ut facilior sit doctrina· Ideo dicẽdũ est ꝙ prime & minime ptes domus sunt he tres cõbinatiões·s·domini & serui:mariti & uxoris:pr̃is & filii·quę quidẽ tertia ex secũda orit:& ideo supra eam pretermisit · Et ideo de istis tribus cõsiderandum est quid unũquodq; sit·Et cõsequẽter ponit noĩa harꝫ combinationum & dicit Qꝺ combinatio dñi & serui uocat dñatiua· Conbinatio aũt uiri & fe/mine non erat noĩata suo tempore sed ipse nominat eam coniugalem quam nos matrimoniũ uocamus· Similiter & tertia cõbinatio patris & filii non habebat proprium no/men:sed ipse uocat eam paternam ¶Deinde cum dicit:Est insuper zc· Ponit ea quę pertinent ad necessa/ria domus:& dicit: Qꝺ est quedaꝫ alia pars iconomice quę uocat pe/cunialis:quę quibusdam uidet esse tota iconomia:quibusdam uero maxima pars est eo ꝙ dispensatio domus maxime consistit in acquisitione & conseruatione pecunie:Et de hac etiam parte considerãdum est quõ se habeat· ¶Deinde cum dicit:At primũ de seruo & dño dicamus zc·Dicit quo ordine de his sit agendum:& dicit ꝙ primo dicẽdũ est de dño & seruo:& hec consideratio ad duo erit utilis·Primo quidẽ ut possimus cognoscere eã quę sunt oportuna in talibus ·s·ad exercendum dominiũ in seruos·Secũdo ualet ad sciam ut per hoc possimus accipere aliquid melius his quę antiqui sunt opinati de dominio & seruitute· ¶De inde cũ dicit: Quibus/dam porro zc·Determinat ea quę ꝓposuit:& diuiditur in partes duas· In prima determi/nat de cõbinatione dñi & serui·In secũda de aliis duabus cõbinatiõibus:ibi:Quoniã aũt tres ptes iconomice zc·Prima diuidit in duas·In prima determinat de combinatione dñi & serui·Et qa seruus est quedã possessio:ideo in secũda pte determinat de alia parte iconomie quę est pecuniatiua uel possessiua:ibi:Totaliter aũt de uniuersa possessi· zc·Circa pri/mum duo facit·Primo narrat opiniones quorundã de dominio & seruitute·Secundo de/terminat ueritatem de eis:ibi : Cum igit possessio zc·Circa primum ponit duas opiniões quaꝝ una est ꝙ despotica·i·dñatiua est quedã scĩa qua aliquis scit dñari seruis &ꝙ est idẽ cũ iconomia qua aliquis scit gubernare domũ :& cũ Politica & regnatiua qua aliquis scit gubernare ciuitatẽ sicut in prooemio dictũ est· Alia opinio est ꝙ hr̃e seruũ sit preter na/turã & ꝙ sola lege sit ordinatũ:Quia quidã sunt serui:& quidã liberi:& ꝙ differẽtia sit inter eos sm naturã·Vnde ulterius inducit ꝙ est iniustũ esse aliquos seruos ·Ex quadã eniꝫ

uiolentia prouenit ꝙ quidam alios sibi subiiceret in seruos. ¶ Deinde cum dicit: Cum igitur possessio zc̃. Determinat ueritatem de dominio & seruitute: & primo determinat rationem seruitutis. Secundo inquirit de opinionibus premissis: ibi: Vtrũ uero sit aliquis naturalis zc̃. Circa primũ duo facit. Primo premittit quedã necessaria ad cognoscendum rationem seruitutis. Secundo concludit ex premissis diffinitiõem Serui: ibi: Que igitur sit natura zc̃. Circa primum quattuor ponit: quoꝝ primũ est ꝙ possessio sit quedam pars domus: & ꝙ ars possessiua sit quedã pars iconomię. Et hoc ideo: quia impossibile est ui uere in domo sine necessariis ad uitam: quę per possessiones habentur & hoc ꝓbat per similitudinẽ in artibus: uidemus enim ꝙ unicuiq; arti necessarium est habere cõuenientia instrumenta si debeat perficere opus suum: sicut Fabro necesse est habere martellum si debeat facere cultellum. Et hoc modo gubernatori domus necesse est hr̃e res possessas ad proprium opus sicut instrumenta ¶ Secũdo ibi: Instrumentoꝝ uero zc̃. Ponit unã diuisionem instrumentoꝝ dicens ꝙ instrumentorum quędam sunt animata & quędam inanimata: Sicut gubernatori nauis inanimatum instrumentum est gubernaculum: instrumentum aũt eius animatũ est Proratius: id est ille qui custodit anteriorem partem nauis quę uocat̃ prora: & obedit gubernatori. Minister enim in artibus habet rationem instrumẽti: quia sicut instrumentũ mouet̃ ab artifice: ita etiam mouetur ad imperium precipiẽtis. Et sicut est in operibus artis duplex instrumẽtũ: ita etiam in domo est instrumentum inanimatũ ipsa res possessa: puta: lectus uel uestis: quę est instrumentũ quoddam deseruiens uitę humanę. Et multitudo talium instrumentoꝝ est tota possessio domus. Cum aũt seruus sit quędã res possessa animata: sequitur ꝙ sit organum animatũ deseruiens uitę domesticę. Est autem hmõi organum animatũ quod est minister in artibus & seruus in domo instrumentũ super alia instrumenta: quia .s. ipse utit̃ aliis instrumentis & mouet ea: & ad hoc indigemus ministris & seruis. Principales enim artifices qui Architectores dicunt̃ nõ indigerent ministris: neq; dñi domoꝝ indigerẽt seruis si unumquodq; instrumentũ inanimatũ posset imperium dñi agnoscens ipm ꝑficere opus suum: puta: ꝙ pectines per se pectinarent & plectra per se citharizarent: sicut dicit̃ de

eademq; esse disciplina domestica & dominatio gubernatioq; Ciuitatis & regia: ut in principio diximus. Aliis aũt præter naturã uidetur esse dñatio: quoniã natura nihil differant sed lege dumtaxat inductũ sit ut alii liberi sint: alii serui. quapropter iniustũ: uiolentũ enim. Cum igitur possessio sit pars domus: certe & illa per quã acquirimus pars erit domesticæ disciplinæ: Nã sine necessariis impossibile est & uiuere & bene uiuere Vt uero in artibus necessarium est subesse propria instrumenta: si opus modo confici debeat: sic etiam in re familiari. Instrumentoꝝ uero quædã inanimata sunt: quædam animata: Veluti Gubernatori nauis quidẽ gubernaculum inanime est: qui uero prorã regit animatus. nam minister in artibus locum instrumenti obtinet: sic & acquisitio instrumentũ est ad uitam. res aũt possessæ multitudo instrumentoꝝ: & seruus possessus quid animatũ & tanq̃ instrumentũ: ante instrumentũ omnis minister. Si possent enim instrumenta ad iussum uel ad nutum domini opus suũ cõficere: queadmodũ Dædali aut Vulcani Tripodes: quos inqt Poeta sponte sua diuinũ prodiisse in certamen sic & pectines texerent: & plectra pulsarẽt: nec architecti sane ministris: neq; domini

statua quã fecit Dedalus ꝙ per ingenium argenti uiui mouebat seipsam. Et similiter quidam poeta dicit: ꝙ in quodam templo Vulcani qui dicebatur deus ignis: Tripodes quidã erant sic preparati: ꝙ per artificium humanũ uel per artem Necromantiã per seipsos quasi spontanei uidebãtur subinduere diuinũ agonem: quasi concertando ad seruiendũ in ministerio templi. ¶ Tertio ibi: Que igitur instrumenta dicuntur zc̄. Ponit secundam diuisionem organoꝝ. Organa enim artiũ dicũtur organa factiua. sed res possessa que est organum domus est organum actiuum. Et hanc diuisionem duplici ratione probat. Primo quidem: quia organa factiua dicuntur ex quibus fit aliqd preter ipm usum instrumenti. Et hoc uidemus in ipsis instrumentis artis: sicut ex pectine quo utuntur textores fit aliquid alterum preter usum ipsius. s. pannus. Sed ex rebus possessis que sunt instrumenta domus: nõ fit aliquid aliud preter usum ipsius: sicut ex uestitu & lecto non fit nisi usus eoꝝ. Ergo ista organa nõ sunt factiua sicut organa artium. Secundam rationem ponit ibi: Preterea cũ specie differant zc̄. que talis est: Diuersoꝝ diuersa sunt instrumenta. Sed actio & factio differũt specie: nam Factio est operatio per quã aliquid fit in exteriori materia: sicut secare & urere. Actio aũt est operatio permanens in operante: & pertinet ad uitam ipsius: ut dicitur nono Methaphysice. Ambe aũt he operationes indigent instrumentis. Ergo instrumenta eoꝝ differunt specie. Sed uita: id est cõuersatio domestica nõ est factio sed actio. Ergo seruus est minister & organũ eoꝝ que ptinẽt ad actionem: nõ autem eoꝝ que pertinent ad factionem. ¶ Quarto ibi: Id aũt quod possidetur zc̄. Ostendit qualiter seruus se habet ad dñm: & dicit ꝙ eadem est comparatio rei possesse ad possessorem & partis ad totũ: qñtum ad hoc ꝙ pars nõ dicitur solũ pars totius: sed etiã dicitur simpliciter esse totius: sicut dicimus manũ hominis. Et nõ solum dicimus ꝙ sit pars hõis & simpliciter res possessa: puta uestis non solum dicit̃ ꝙ sit possessio hõis: sed ꝙ simpliciter est hmõi hõis. Vnde cũ seruus sit quedã possessio: seruus nõ solum est seruus dñi: sed est simpliciter illius. Ille aũt qui est dñs nõ est simpliciter serui: sed solũ est dñs eius. ¶ Deinde cum dicit: Que igit̃ sit zc̄. Concludit ex premissis diffinitiõem serui & dicit ꝙ manifestũ est ex predictis que sit natura serui: & potestas eius: quod est officium ipsius. Nã uirtus ad actionẽ refert̃: officiũ aũt est cõgruus actus alicuius. Cũ enim seruus sit hoc ipm quod est alterius: ut dictũ est: quicũq; homo nõ est naturaliter suiipsius sed alterius ipse est naturaliter seruus. Ille aũt hõ nõ est naturaliter suiipsius sed alterius q nõ potest regi nisi ab alio. Hoc aũt cõuertit̃. s. ꝙ quicũq; est res possessa uel seruus alterius est homo alterius. De ratione aũt rei possesse est ꝙ sit organũ actiuũ & separatum. Vnde potest talis diffinitio serui cõcludi. Seruus est organũ aĩatum actiuũ separatũ alterius homo exi

indigerent seruis. Quæ igitur instrumenta dicũtur factiua sunt: quod uero acquirendũ possidemus actiuũ est. A pectine quidẽ enim aliqd fit præter illius usum: a ueste uero atq; lectica usus solũ. Præterea cũ specie differãt facere & agere: & ĩdigeat utrũq; instrumentis: necessarium est & illa eadem habere differentiam. Vita certe actio est & nõ factio. Quapropter seruus minister est ad actiõem: id aũt quod possidetur dicitur queadmodũ & pars. Pars enim nõ solũ alterius est pars: sed etiam omnino alterius. Quapropter dñs serui: est dominus solum: sed illius nõ est: Seruus aũt nõ solum domini seruus: sed omnino illius. Quæ igitur sit natura serui & quæ potestas ex his patet: Qui enim suiipsius nõ est secundũ naturã sed alterius homo: hic natura est seruus. alterius autẽ est qui possidetur homo existẽs instrumentũ ad acquirendũ actiuum & se

stens. In qua quidem diffinitione organum ponitur tanq̃ genus: & adduntur quinq; differentię. Per hoc enim ꝙ dicit̃ animatũ: distinguitur ab instrumentis inaïatis. Per hoc aũt ꝙ dicit̃ Actiuũ: distinguitur a ministro artificis: qui est organũ aïatum factiuum. Per hoc aũt ꝙ dicit̃ Alterius existens: distinguit̃ a libero qui q̃nq; ministratur in domo non sicut res possessa: sed sponte uel mercede conductus. Per hoc aũt ꝙ dicit̃ Separatũ: distinguit̃ a parte quę est alterius nõ separata: sicut manus. Per hoc ꝙ dicit̃ Homo existens: distinguitur a brutis aïalibus q̃ sunt res possessę separatę.

parabile. ¶ Vtrum uero sit aliquis natura talis uel non: & utrum melius ac iustius sit alicui seruire uel nõ: sed omnis seruitus sit præter naturam: considerãdum postea erit. Nec sane difficile est ratione prospicere: & ex his quæ fiũt cognoscere: Imperare enim & parere nõ solum necessariorum est: ueꝝ etiam utilium: ac statim ex generatiõe quædam distincta sunt: alia quidem ad imperandum: alia uero ad parendum. Et semper melius imperium meliorum parẽtium est: ceu hominis q̃ bestiæ: nam quod a melioribus pficitur melius est opus: ubi uero aliud impat aliud paret est aliquod hoꝝ opus

Vtrum uero sit aliquis natura talis zc. Postq̃ Phs ostẽdit rationem & uirtutẽ serui: hic procedit ad inuestigandum de opinionibus supra positis: & primo inquit: Vtrũ seruitus sit naturalis. Secundo utrũ dñatiua sit idẽ q̃d Politica: ibi: Patet aũt ex his zc. Circa primũ tria facit. Primo mouet dubitatiõem. Secundo determinat eam approbando unã partem: ibi: Nec sane difficile zc. Tertio ostendit quõ etiam alia pars dubitatiõis habet aliqualiter ueritatem: ibi: Q̃d aũt contradicentes zc. Dicit ergo primo ꝙ post predicta considerandum est: utrum aliquis sit naturaliter seruus uel nõ: & iterum: utrum alicui magis sit dignũ & iustum ꝙ seruiat q̃ ꝙ nõ seruiat an nõ: sed omnis seruitus preter naturã sit: quod quidez remittit ad duas premissas questiones. Si enim omnis seruitus est preter naturã: tunc nullus est naturaliter seruus. Et iterũ: Non erit iustũ neq; dignũ ꝙ aliquis seruiat: quod enim est preter naturã nõ est dignum neq; iustum. ¶ Deinde cũ dicit: Nec sane difficile &c. Determinat propositã questionem: ostendens duo. s. ꝙ aliquis homo naturaliter est seruus: & ꝙ alicui dignum & expediens est seruire. Et circa hoc duo facit. Primo enim pponit modum quo hęc ostendenda sunt dicens: ꝙ nõ est difficile ꝙ aliquis contempletur predictarũ questionũ ueritatem & rõnem: & ꝙ etiã ueritatẽ addiscat ex his q̃ in rebus accidũt. ¶ Secundo ibi: Imperare enim &c. Scd̃m duos premissos modos ostendit propositum: & primo ex his quę fiunt. Secundo ex rõne: ibi: Nam quęcunq; &c. Circa primũ quatuor proponit: quoꝝ primũ est ꝙ principari & subiici nõ solum est de numero eoꝝ quę ex necessitate uel uiolentia proueniunt: sed etiam est de numero eoꝝ quę expediunt ad salutem hominũ: & hoc ptinet ad secundã questionẽ. Quod enim expediens est alicui uidet̃ esse dignum & iustũ ei. Secundũ est ꝙ in hõibus ex ipsa natiuitate uidemus ꝙ est quędã distinctio: ita ꝙ quidã sunt apti ad hoc ut subiiciantur: quidã uero ad hoc ꝙ principent̃. Et hoc ptinet ad primã questionem: quod enim ex natiuitate confestim inest alicui manifestum est esse naturale. Tertium est: ꝙ sunt multę species eoꝝ qui subiiciuntur & eoꝝ qui principant̃. Aliter enim principatur uir foeminę: aliter dñs seruo: aliter rex regno. Et hoc etiam ptinet ad eandem questionem: Nam ea quę naturaliter insunt rebus sm̃ eoꝝ diuersitatem diuersificant̃. Et quartũ est ꝙ semper est melior principatus qui est melioꝝ subiectoꝝ: sicut melior est principatus quo quis principat̃ homini q̃ quo quis principat̃ bestię. Et hoc probat tali rõne: Omnis principatus & subiectio ad aliquod opus ordinatur: obedit enim qui subiicit̃ principanti in aliquo opere. Sed opus quod fit a melioribus est melius. Ergo

& principatus melior. Et hoc etiã quartũ pertinet ad primã questionẽ: nam que naturali/ter insunt tanto sunt meliora q̃to sunt melio℞. ¶ Deinde cum dicit: Nam quecunq; ex plu/ribus ℞c. Ostendit propositum ex ratione: & primo ponit rationem ad ostendendũ ꝙ ali/qui sunt naturaliter serui quibus expedit seruire. Secundo ostendit qui sint tales: ibi: Qui/cunq; igitur ℞c. Circa primũ ponit talem rõnem: Quecunq; sunt ex pluribus cõstituta in bis est aliquid principans & aliqd subiectũ naturaliter. & boc expedit. Sed bõim multitudo est ex pluri/bus constituta. Ergo naturale est & expediẽs ꝙ unus principet & alius subiiciatur. Huius autem rõnis mi/nor manifesta est ex premissis: in quibus ostensum est ꝙ bomo est naturaliter animal politicũ: & ita naturale est ꝙ ex multis bõibus constituatur una multitudo. Vnde ea pretermissa probat maiorem: & sic in bac ratione tria facit. Primo ponit maiorem. Secundo probat eam: ibi: Et boc ex tota natura ℞c. Tertio infert conclusionem: ibi: Eo/dem modo ℞c. Dicit ergo primo ꝙ quecunq; sunt constituta ex plu/ribus: ita ꝙ ex eis fiat unũ commune siue illa plura sint coniuncta: sicut membra corporis coniungunt ad constitutionem totius: siue sint di/uisa: sicut ex multis militibus cõ/stituit unus exercitus: in omnibus bis inuenit esse principans & subie/ctum: & boc est naturale & expe/diens: ut per singula patebit exem/pla. ¶ Deinde cum dicit: Et boc ex tota ℞c. Probat propositũ quadrupliciter. Primo quidem in rebus inanimatis. Secundo in partibus bõis: ibi: Animal uero cõstat ℞c. Tertio in genere aĩaliũ: ibi: Rursum in bõie ℞c. Quarto in differentia sexuũ: ibi: Est aũt masculus ℞c. Dicit ergo primo ꝙ ueritas premis/se ꝓpositionis inuenit in rebus inaĩatis: nõ quia sit eis propriũ: sed ex eo ꝙ est cõe toti na/ture: quia etiã in bis que nõ participãt uita est aliquis ꝑncipatus: puta: barmonie: quod po/test intelligi dupliciter. Vno modo de barmonia sono℞: quia semp in uocibus q̃ cõsonãt aliq̃ uox prednatur fm quã tota barmonia diiudicat. Potest etiã intelligi de barmonia ele/mento℞ in corpore mixto in quo semp unũ elemento℞ est prednans. sed bmõi ptransit: quia sunt extrinseca ab bac consideratiõe. ¶ Deinde cũ dicit: Animal uero ℞c. Ostẽdit pro/positũ in partibus bõis: & dicit ꝙ prima cõpositio aĩalis est ex anima & corpe: que quidẽ cõpositio dicit prima non fm ordinem generatiõis: sed fm principalitatẽ: quia est ex par/tibus principalissimis. Ha℞ aũt partium una est naturaliter principans. s. aĩa: alia uero sub/iecta. s. corpus. Posset aũt aliquis dicere ꝙ boc nõ est naturale: cũ non inueniat in oĩbus. Et ideo ad boc excludendũ subdit ꝙ ad iudicandũ quid sit naturale oportet considerare ea que se babẽt fm naturã: nõ aũt ea que sunt corrupta: quia bmõi deficiunt a natura: & ideo ad iudicandũ q̃ pars in bõie naturaliter principet oportet cõsiderare aliquẽ bõiem qui sit

Nam quæcũq; ex pluribus constãt & unũ quid commune fit: siue ex cõtinuis: siue ex discretis: in omnibus apparet quod impat & quod paret. & hoc ex tota natura inest animatis: nam & in his quæ expertia sunt uitæ est quoddã imperiũ instar harmoniæ Sed hæc forsan aliena sunt ab ista conside/ratione: Animal uero constat primũ ex ani/ma & corpore: quo℞ alterum imperat secũ/dum naturã: alte℞ paret. Oportet aũt consi/derare naturam nõ in corruptis: sed in his quæ magis se habent scd̃m naturã: quocir/ca is qui & animo & corpe optime disposi/tus sit inspiciẽdus est: in quo certe id mani/festũ: nam prauo℞ quidem aut praue dispo/sito℞ sæpe inueniretur corpus impare ani/mo: ex eo: quia peruerse ac præter naturã se habẽt. Est igitur (ut dicimus) primũ in ani/mali ꝓspicere imperiũ dñicum & ciuile: nã animus quidẽ in corpus dñicum habet im/perium: mens uero in appetitũ ciuile & re-

gium: in quibus clarum est scd̄m naturā & utilitatē impari ab aīo corpori: & ab ea parte quæ hēt rōnem ei parti quæ subiacet perturbatōi. Aequalitatē uero ac uicissitudinē oībus nocere. rursus in hoīe & aliis aīalibus eodem modo. Mansueta quidē meliora sunt q̄ fera. his aūt melius est ut homini pareant: nā salutē ita recipiunt. Est aūt masculus & fœmina alterꝫ melius scd̄m naturam: alterꝫ deterius: & hoc imperans illud parens. eodē modo necesse est in cunctis hominibus. Quicunqꝫ igit̃ distāt tantū q̄tum animus a corpore: & homo a bestia: ꝑ hunc modū se habēt quorūcunqꝫ est opus in corporis usu: & hoc est in eis potissimū: hi sunt natura serui quibus melius est ut impetur quēadmodū in præmissis. est enim natura

bene dispositus & sm̄ animā & sm̄ corpus: in quo est manifestū ꝙ anima corpi dn̄atur: sed in hōibus pestilentibus & qui male se habent multotiens corpus principat̃ animę: qa pręferunt cōmodū corporis cōmodo animę. Et hoc ideo: qa sunt male dispositi & pręter naturā. Ostendit aūt consequēter ꝙ principatus qui est in ꝑtibus aīalis habet q̄dam silitudinē exterioris principatus. Possumus enim in aīali quod est homo cōsiderare duplicem principatū ad ꝑtes eius. s. Despoticū: quo dn̄s principat̃ seruis. & Politicū: quo rector ciuitatis principat̃ liberis. Inuenit̃ enim inter ꝑtes hōis ꝙ aīa dn̄atur corpi: sed hoc est despotico principatu in quo seruus in nullo pōt resistere dn̄o: eo ꝙ seruus id qđ est simpliciter ē dn̄i: ut supra dictū est. Et hoc uidemus in membris corpis. s. manibus & pedibus: ꝙ statim sine contradictōe ad imperiū aīę applicant̃ ad opus. Inuenimus etiā ꝙ intellectus seu rō dn̄at̃ appetitui: sed principatu politico & regali qui est ad liberos. Unde possunt in aliq̄bus contradicere. Et siliter appetitus aliq̄n nō sequit̃ rōnē. Et hm̄oi diuersitatis rō est: qa corpus non pōt moueri nisi ab aīa: & ideo totaliter subiicit̃ ei: sed appetitus potest moueri non solū a rōne sed etiā a sensu: & ideo nō totaliter subiicit̃ rōni. In utroqꝫ aūt regimine manifestum est ꝙ subiectio est sm̄ naturā & expediens. est enim naturale & expediēs corpori ꝙ regatur ab anima. & siliter est naturale & expediens parti passibili. i. appetitui qui subiicit̃ passionibus ut regat̃ ab intellectu ul' rōne: & utrobiqꝫ esset nociuum si id quod debet subiici se haberet ex ęquo: uel econtrario ei quod debet principari. Corpus enim corrumperetur nisi subiiceretur animę: & appetitus esset inordinatus nisi subiiceret̃ rationi.

¶ Deinde cū dicit: Rursus in zc. Probat idem in genere aīalium dicēs: ꝙ siliter se hēt in homine & aliis aīalibus ꝙ naturale & expediens est ut homo aliis dn̄etur: Videmus enim ꝙ aīalia mansueta quibus homo dn̄atur digniora sunt sm̄ naturā siluestribus inq̄tum participant aliqualiter regimine rōnis: Sed & oībus aīalibus expedit ꝙ ab hoīe regant̃: quia sic in multis casibus adipiscunt̃ salutem corporalem quā per se consequi nō possent: sicut patet cum eis copiosa pabula & remedia sanitatis ab hōibus exhibent̃. ¶ Deinde cum dicit: Est aūt masculus zc. Probat idem in differentia sexuum: & dicit ꝙ eodē mō etiam se habet masculinū ad foemininū ꝙ naturaliter masculinū est melius: & foemininum deterius: & masculus principās: foemina aūt subiecta. Est aūt attendendū ꝙ prima duo exempla sunt de toto integrali: alia duo de toto uniuersali quod est genus ul' spēs. Et sic patet ꝙ predicta propositio in utrisqꝫ locū habet. ¶ Deinde cum dicit: Eodem modo zc. Concludit ꝓpositū scꝫ ꝙ eodē modo se habet in hōibus sicut in pręmissis. s. naturale & expediens est ꝙ quidam principent̃ & quidā subiiciant̃. ¶ Deinde cum dicit: Quicunqꝫ igit̃ zc. Ostendit qui sunt qui naturaliter principant̃ & subiiciant̃: & primo quales sunt sm̄ animā. Secundo quales sm̄ corpus: ibi: Vult ergo zc. Circa primū duo facit: Primo ostendit quales sunt sm̄ animā qui naturaliter principant̃ uel subiiciunt̃. Secūdo ponit comparatiōem inter hoīes qui

c iii

seruus qui potest alterius esse: quapropter & alterius est:& qui tantũ particeps est rõnis ut sentiat quidem at nõ habeat:nam cætera quidẽ aĩalia rõnem quidem nõ sentiunt sed passionibus inseruiunt:& usus uariat parumper.necessarioꝝ enim corpori auxiliũ fit ab utrisq;:a seruis uidelic& ac mãsuetis aĩalibus. Vult ergo natura & differẽtia facit corpora liberoꝝ & seruoꝝ:alia quidem robusta ad necessarios usus: alia uero recta & inutilia ad tales operationes. Veꝝ utilia ad ciuilem uitã.hæc aũt diuisa est in belli oportunitates & pacis:accidit uero sæpe & contra:hos quidẽ corpora habere libe

naturaliter sunt serui:& bruta aĩalia quę etiam naturaliter seruiunt:ibi:Et qui tantũ zc̃. Dicit ergo primo ꝙ cum aĩa naturaliter dñetur corpori & homo bestiis:quicunq; tantũ distant ab aliis sicut aĩa a corpore & homo a bestia ꝓpter eminentiã rõnis in quibusdã defectũ in aliis isti sunt naturaliter dñi alioꝝ. Scd̃m qd̃ etiã Salomon dicit: ꝙ qui stultus est seruiet sapienti. Disponunt aũt hoc modo.s.ꝙ ad eos se habeant aliqui sicut homo ad bestias uel aĩa ad corpus. illi quorum opus ꝑncipale est usus corporis & ꝙ hoc est optimũ quod ab eis hri potest. Sunt enim ualidi ad exequẽda opera corporalia:impotẽtes aũt ad opera rõnis:& isti sunt naturaliter serui quibus melius est ꝙ regantur a sapientibus:siue couenienŝ est ꝙ credat rationibus supradictis:ga in hoc sortiunt regnũ rõnis. Et ꝙ isti sint naturaliter serui patet ꝑ hoc quia ille est naturaliter seruus qui hẽt aptitudinẽ naturalem ut sit alterius:inquantũ.s.nõ potest regi propria rõne ꝑ quã homo est dñs sui: sed solũ rõne alterius ꝓpter quod naturaliter alterius est quasi seruus. ¶Deinde cũ dicit: Et qui tantũ zc̃. Comparat scd̃m couenientiã & differentiam hoiem naturaliter seruũ ad aĩal brutũ:& dicit ꝙ ille q est seruus naturaliter cõicat rõne solum q̃tum ad hoc ꝙ recipit sensum rõnis:sicut edoctus ab alio:sed nõ q̃tum ad hoc ꝙ hẽat sensum rõnis ꝑ seipm. Sed alia aĩalia seruiunt homini nõ quasi recipientia aliquẽ sensum rõnis ab hoie:inq̃tum sc; memoria coꝝ q sunt bene uel male passa ab hoie timore uel amore incitant ad seruiẽdum. Et sic q̃tum ad modũ seruiendi est differentia:inq̃tum naturaliter seruus seruit rõne: brutũ aũt aĩal passione. Sed oportunitas.i.utilitas quę ex utriusq; seruitio ꝓuenit modicũ uariat:ad eadẽ enim prębet nobis auxiliũ & a seruis & a domesticis aĩalibus.s.ad necessaria corpori. Non enim naturaliter seruis cũ deficiant rõne potest auxiliari ꝑ consiliũ uel ad aliquod opus rõnis in corporalibus cũ pluribus modis potest seruire seruus q̃ aĩal brutum ꝓpter rõnem. ¶Deinde cũ dicit: Vult ergo zc̃. Ostendit quales sint serui scd̃m corpus: & primo proponit quod intendit. Secundo probat ꝓpositum:ibi:Nam id quidẽ zc̃. Dicit ergo primo ꝙ natura uult.i.hẽt q̃dam impetũ siue inclinationẽ ad hoc ut faciat differentiam inter corpa liberoꝝ & seruoꝝ:ita.s.ꝙ corpora seruoꝝ sint fortia ad exercendũ usum necessariũ qui eis competit.s.ad fodiendũ in agro & silia ministeria exercenda. Sed corpora liberoꝝ debent esse recta.i.bene disposita scd̃m naturã & inutilia ad tales operationes seruiles:quod exigit complexio delicata:sed tñ debẽt esse utilia ad ciuilem uitã:in quã liberi hoies conuersant. Iste aũt qui habet membra utilia ad ciuilem uitã hẽt dispositoem diuisam in bellicã oportunitatẽ & pacificã: ut.s.tpe belli hẽat membra apta ad pugnandũ & ad alia militaria opera:tpe uero pacis ad exercendũ alia ciuilia opera. Et q̃uis natura habeat inclinatiõem ad prędictã differentiã corpoꝝ causandã:tñ quandoq; deficit in hoc sicut in oĩbus aliis q̃ generant & corrumpunt consequit natura effectũ suum ut in pluribus deficit uero in paucioribus. Q ñ ergo in hoc natura deficit accidit multotiens cõtrarium ei qd̃ dictũ est:ut.s.illi qui habent aĩas liberoꝝ habeant corpora seruoꝝ uel econuerso. Est aũt considerandũ ꝙ Phs hic inducit concludẽs ex premissis in quibus agebat de disposi

tione aię: quia cum corpus sit naturaliter ꝓpter animā: natura intendit tale corpus quale sit cōueniens aię. Et ideo intendit his qui habēt aïas liberoꝝ dare corpora liberoꝝ: & siliter de seruis: & hoc quidē q̄tum ad interiores dispositiones semp consonāt. Nō enim potest esse ꝙ aliquis hēat aïam dispositā si organa imaginationis & aliaꝝ uirium sensitiuaꝝ sint male disposita: sed in figura & q̄titate exteriori & aliis dispositōibus pōt inueniri cōtrariū. ¶ Deinde cū dicit: Nā id quidē, zc. Probat qđ dixerat: & primo q̄tum ad corpus. Secundo q̄tum ad aïam ibi: Id si uerum est in zc. Dicit ergo ꝑmo ꝙ naturā inclinari ad hoc ꝙ facit diuersa corpa seruoꝝ & liberoꝝ ex hoc est manifestū: Si inter aliquos inueniat̃ tanta differentia solūmodo ex parte corpis ut uideat̃ tantū alios extollere acsi essēt quędam imagines deoꝝ: sicut solemus cōiter dicere qñ uidemus aliquos elegantis formę ꝙ uident̃ esse sicut angeli: tunc oēs dicerent ꝙ illi qui deficiunt a tanta elegantia formę corpalis sunt digni ut seruiant eis qui supexcellunt: ſm illud: Spēs Priami digna est imperio. Et cum sit manifestū in maxima differētia idē etiā est sciendum q̄tum ad intentionem naturę si nō fuerit tanta differentia. ¶ Deinde cum dicit: Id si uerū zc. Probat idē ex parte aię & dicit ꝙ si hoc est uerū ex parte corpis ꝙ illi qui deficiunt sunt digni seruire excellentibus: tanto iustius est hoc determinari ex parte aię q̄to aïa nobilior est corpe. Sed tñ excellentia pulchritudinis aię nō ita de facili pōt cognosci sicut pulchritudo corpis: & ideo magis uulgariter iudicat̃ ꝙ aliqui sint digni ad dñandum ex pte corpis q̄ ex pte aię. Vltimo aūt concludit epilogando duas cōclusiones intētas in hoc capitulo. s. ꝙ quidā sunt nāliter serui: & qdā nāliter liberi. & ꝙ his q̄ sunt naturaliter serui expedit seruir̃ & iustū est

roꝝ: illos uero aïos. Nam id quidē patet ꝙ si tantū præcellant corpe q̄tum deoꝝ imagines: reliqui oēs digni apparerent illis seruire. Id si uerū est in corporibus multo iustius in aïo idem putare: sed nō ut corporis ita & animi pulchritudinē discernere facile. Q đ igitur sint ſcđm naturam alii liberi: alii serui patet quibus ꝓdest ac iustum est. ¶ Q đ aūt & contradicētes quodāmō recte dicunt: nō difficile fuerit intueri: Dupliciter enim dicit̃ seruire & seruus. Est enim aliqs ſcđm leges seruus & seruiens: Nam lex consensio quædā est p quā bello capta illoꝝ fieri dicuntur qui cæperunt. Hoc aūt ius multi eoꝝ qui circa leges uersantur accusant: tanq̄ oratorē ꝙ cōtra leges decreuerit: quasi sit graue si eius qui uim afferre potest & potentia præcellit seruus fiat & subditus qui uim patitur: & quibusdā hoc mō uidetur quibusdā illo: etiā sapientū. Causa uero ambiguitatis & uariatōis hmōi est: qa queadmo

Q Vod aūt & contradicētes zc. Postq̄ Phs ostendit ꝙ aliq naturaliter (ꝙ seruiant. sunt serui quibus expedit seruire & iustū est: hic ostendit ꝙ etiā cōtraria opinio est ſm aliquā partem uera. Et circa hoc duo facit. Primo ponit modū seruitutis: ſm quē negat̃ a quibusdā seruitus esse naturalis & iusta. Secundo sup hoc dubitatōem mouet & soluit: ibi: Hoc aūt ius zc. Dicit ergo primo ꝙ nō difficile est uidere ꝙ illi qui dicūt contrariū his q̄ determinata sunt: asserendo. s. nullā seruitutē esse naturalē & iustā. ſm modum aliquē recte dicunt. Dupliciter dicit̃ eniꝫ seruire & seruus. Vnus quidē modus est ſm aptitudinē naturalē: ut supradictū est ¶ Alius est ſm quē aliquis seruus uel seruiens ſm leges dicit̃. Posita est enim quędā ꝓmulgatio legis ut illi qui sunt uicti in bello dicantur esse serui eoꝝ qui contra eos preualuerūt. Et hoc iure quasi oēs gentes utunt̃. unde & ius gentium noïatur ¶ Deinde cū dicit: Hoc aūt ius zc. Mouet dubitationē de ista seruitute legali & circa hoc tria facit. Primo ponit diuersas opiniones. Secundo assignat rōes diuersitatis:

dum uirtus freta potentia uim potest maxime afferre: semp̄ id qd̄ supat est in excellētia alicuius boni. ex quo fit ut uis nō absq̄ uirtute esse uideatur: sed circa iustū solū esse ambiguitatē. Propter hoc etiā aliis quidē beniuolentia uidet̄ esse iustū: aliis hoc ipsū uidet̄ iustū potentiorē dn̄ari. Discordantibus inuicē hmōi sermonibus cū alteri nec ualidum quicq̄ neq̄ psuasiuum contineāt: ꝙ nō oporteat meliorē scd̄m uirtutē praeesse ac dn̄ari: oīno retinentes quidā ut aiunt aliqd iusti: nā lex iustū qd ē seruiturē quae ex bello ꝓuenit iustā posuere: & simpliciter

ibi: Causa uero zc. Tertio soluit dubitatiōnē: ibi: Omnino retinētes zc. Dicit ergo primo ꝙ multi qui intromiserūt se de legibus scribendis scripserunt ꝙ iustū prędictę legis est de numero iniquoꝝ. Et inducit quendā qui uocabat̄ Orator: cui durū uidebat̄ si ille qui est passus uiolentiā sit seruus & subiectus ei qui potuit uiolentiā inferre: & non est melior nisi quia est potentior. Vn̄ quibusdā sic uidet̄: ꝙ .s. sit iniustū: aliis aūt uidet̄ alio modo. Et ista diuersitas nō solū est inter populares: sed etiā inter sapiētes. ¶ Deinde cū dicit: Cā uero zc. Assignat causam p̄dictę diuersitatis. Primo ꝑponit quiddā qd̄ est manifestū. Scd̄o de quo sit dubitatio: ibi: Sed circa iustū zc. Dicit ergo primo ꝙ causa premissę dubitatiōis unde uariant uerba sapientū est ex hoc: ꝙ uirtus q̄ est ꝑ aliquē modum .i. siue per sapientiā: siue per constantiā: siue per fortitudinē corporalē: siue quocūq̄ alio mō si sortiat̄ successum .i. nisi contrariū eueniat ꝑ infortuniū pōt maxime cōpati secum ꝙ uiolentiā inferat. Et sic manifestū est ꝙ ille q superat semp̄ est in excessu alicuius boni: nisi ꝑ infortunium aliter accidat. Et ex hoc uidet̄ ꝙ uiolentia nunq̄ sit sine qualicunq̄ uirtute eius q uiolentiā infert: & hoc est ꝑ se manifestū ¶ Deinde cum dicit: Sed circa &c. Ostendit qd remaneat sub dubitatione: & de hoc solum remanet dubitatio: Vtrum sit iustum ꝙ ꝓpter excellentiā qualiscunq̄ uirtutis aliqui debeant principari qui superāt. Et ideo circa hoc sunt diuersę opiniones: quidā enim dicunt ꝙ hoc iustū prędictę legis est per beniuolentiā .i. in fauorē uictoꝝ introductū ut ꝓpter hoc hoīes ad fortiter pugnandū incitarent̄: quibusdā aūt uidet̄ ꝙ hoc ipm q̄dam rōnem iustitię hēt ꝙ ille q apparet melior in hoc ꝙ uincit principet̄: sm̄ ꝙ Salomon dicit in Prouerb. Manus fortium dn̄abit̄: quę aūt remissa est tributis seruiet. Et qdē ideo dicunt: quia si hmōi rōnes opatiōum remoueant̄ de medio: in primo aspectu apparet ꝙ ille rōnes q̄ dicunt ꝙ nō oportet principari & dn̄ari illum q est melior: sed uirtutē q̄ uictoꝝ extitit nō hēat aliquid qd̄ sit efficax ad mouendū rōnem. neq̄ etiā habent aliquā probabilitatē: sed ea q̄ cōiter hoībus uident̄ ¶ Deinde cum dicit: Oīno retinētes &c. Soluit p̄dictā dubitationē: & primo ostendit qn̄ sit iustum seruire: & scd̄o quō sit expediens: ibi: Qd̄ igit̄ hęc &c. Circa primū duo facit. Primo ponit solutionē. Scd̄o manifestat eam: ibi: Nā fieri pōt &c. Dicit ergo primo ꝙ ut totaliter & complete ueritatem hmōi dubitatiōis determinemus dicendum est ꝙ quidā attendentes ad quoddam iustum: id est ad iustum sm̄ quid: quale potest esse in rebus humanis: quod quidem iustum lex tradit: ponunt seruitutem quę ex bello prouenit esse iustum: nō autem dicunt ꝙ omnino: id est simpliciter sit iusta. Approbat igitur secundā opinionem: sed exponit eam: ostendēs ꝙ nō loquebant̄ de iusto simpliciter: sed de iusto sm̄ quid: quale est iustum legis humanę. Dicitur enim iustum simpliciter quod est iustum sm̄ suam naturā. Iustum autem sm̄ quid quod refertur ad cōmoditatem humanam. quā lex intendit: quia propter utilitatē hominum omnes leges positę sunt. Quia igitur hoc nō est iustum sm̄ naturam ꝙ quicunq̄ ab hostibus uincuntur sint serui: cum plerunq̄ contingat sapientes ab insipientibus superari: dicit hoc nō esse simpliciter iustum: est tamen ad commodum humanę uitę. Est enim hoc utile & illis qui uincuntur: quia propter hoc a uictoribus conseruantur ut in salute subiecti uiuant.

Vnde & serui a seruando dicunt̃:& etiam illis qui uincunt:quia per hoc hoĩes incitantur ad fortius pugnandum & ꝙ sint aliqui fortes pugnatores expedit conuersationi humanę ad prohibendum multoꝝ malitias. Si aũt potuisset lex humana determinare efficaciter q essent meliores mente illos ꝓculdubio sequens naturã dños ordinasset. Sed quia hoc fieri nõ poterat:accepit lex aliud signũ preeminentię.s.ipsam uictoriã:q̃ ꝓuenit ex aliqua excellentia uirtutis. Et ideo statuit uictores esse dños eoꝝ qui uincunt̃. Et ideo hoc iustũ dicit̃ esse ſm quid ut possibile sit legem p oni:non tñ est iustum simpliciter: & tñ seruandum est hoc etiam homini uirtuoso ſm mentem:quia cũ bonum cõmune sit melius q̃ bonũ proprium unius: nõ est infringendũ q̃d conuenit bono publico: q̃uis nõ cõueniat alicui priuatę psonę. ¶Deinde cum dicit:Nam fieri põt zc̃. Manifestat solutiõem premissam. Et primo per rõnes. Secundo per ea quę cõiter dicunt̃: ibi: Itaq; ꝙ istos zc̃. Circa primũ ponit duas rõnes: Illud q̃d prouenit ex principio iniusto nõ est simpliciter iustũ. Sed ꝓncipium belloꝝ contingit esse iniustum:puta cũ aliquis nõ habet iustam causam assumendi bellũ. Ergo seruitus quę sequit̃ ex tali bello nõ est simpliciter iusta ¶Secundã rõem ponit ibi:Et indignũ zc̃. Quę talis est: Contingit per bellũ aliquẽ superari cui indignũ est seruire. Sed nullus põt dicere ꝙ ille quẽ indignũ est seruire iuste sit seruus. Ergo nõ potest dici ꝙ seruitus q̃ est ex bello simpliciter sit iusta. Minorẽ aũt probat:qa si aliquis diceret iuste seruum esse eum quẽ indignũ est seruire: accideret qñq; eos qui sunt de nobilissimo genere esse seruos si caperent̃ in bello:& si contingeret uendi sequeretur ulterius ꝙ filii eoꝝ essent serui ex seruis nati:q̃d uidet̃ esse inconueniens ¶Deinde cum dicit:Itaq; istos nõ zc̃. Probat propositũ per ea quę cõiter dicunt̃:& primo per ea quę cõiter dicunt̃ de seruitute. Secundo per ea q̃ cõiter dicunt̃ de libertate: ibi:Eodẽq; mõ zc̃. Circa primũ duo facit. Primo proponit dictum cõe. Secundo ostendit qualiter intelligat̃:ibi:Atqui cum ista zc̃. Dicit ergo primo ꝙ propter prędictum incõueniens uitandum nõ uolunt hoĩes dicere ꝙ nobiles homines qñ capiuntur in bello fiãt serui:sed solum barbari cum capiunt̃ fiunt serui ¶Deinde cum dicit:Atqui cũ ista zc̃. Ostendit quomodo intelligat̃:& dicit ꝙ illi qui hoc dicunt uidẽtur dicere solum de naturali seruitute quę est in barbaris propter defectum mentis:nõ aũt est in nobilibus uiris captis in bello:qa sicut supradictũ est:necesse est ab ipso principio natiuitatis esse quosdã naturaliter seruos & quosdã nõ ¶Deinde cũ dicit:Eodẽq; modo zc̃. Ponit ea quę dicunt hoĩes de libertate:& primo ponit dictum. Secundo ostendit quomodo sit intelligendum:ibi : Sed cum hoc aiunt zc̃. Dicit ergo primo ꝙ ſm eundem modum loquunt̃ homines de ingenuitate:id est de libertate:nam ingenuus est qui neq; est seruus neq; libertus. Dicunt enim ꝙ hoĩes nobiles sunt ingenui nõ solum cum sunt apud seipsos.i.cum sunt in propria domo & potestate:sed etiã ubiq; terrarum. Sed barbari sunt naturaliter serui ꝓpter defectum rõnis:solũ domi sunt liberi ꝓpter defectũ dñantium:ac si aliqui sunt simpliciter liberi uel

nõ aiunt. Nam fieri potest ut belli principium nequaq̃ sit iustũ & indignũ seruire nemo diceret esse seruũ:alioquin continget eos qui nobilissimi uidẽtur seruos esse:atq; ex seruis si cõtingat eos capi atq; uenũdari. Itaq; istos nõ uolunt seruos dicere sed barbaros. Atqui cũ ista dicunt nihil quærunt aliud q̃ natura seruos:ut ab initio diximus. Necesse est enim dicere alios ubiq; esse seruos:alios necubi. Eodẽq; modo de nobilitate. nõ solum enim apud seipsos nobiles:sed ubiq; existimãt:barbaros uero domi solum nobiles:quasi existat alia simpliciter nobilitas:alia non simpliciter:ut Theodecti Helena inquit:Ex diis ab utraque stirpe prognatam quisquam appellabit seruam ?

ingenui.s. qui sunt bene dispositi sm mentem. Alii autē sm quid: sicut barbari. Et inducit ad cōfirmatiōem premissoꝝ uerba Theodecti: Helena inquit ex diis ab utraq; stirpe progenitā quicq̄ appellabit seruam: sm errorē gentilium qui magnos principes deos uocabāt.

Sed cū hoc aiunt nullo alio q̄ uirtute & uitio diffiniunt seruum & liberꝝ: nobilesq; & ignobiles. Purāt enim ut ex hoībus hoiem & ex bestiis bestiā: sic ex bonis bonū generare. Sed natura qdē hoc uult: attamen plerūq; nō potest. Q̄d igitur hæc dubitatio habet rōnem q̄dam: & nō sunt alii natura serui: alii liberi: manifestū est: & ꝙ in quibusdam determinatū est tale aliquid quibus prodest & iustū est aliū seruire: aliū esse liberꝝ: & cōuenit alium imparare: alium parere eo impio quod innatū est: quare dn̄ari. Male aūt utrisq; inutiliter fit: Nā idē ꝓdest toti & pti: & aiæ & corpi. At seruus pars quædam est domini quasi animatum quiddam corporis: sed separata pars. Quapropter aliquid est quod simul prosit & amicitia seruo & dn̄o inuicē scd̄m naturā ita dispositis Illis uero q scd̄m legē & ꝑ uiolētiā cōtrariū

Deinde cum dicit: Sed cum hoc aiunt zc. Ostendit qualiter id quod dictū est sit intelligendum: & dicit ꝙ illi qui hoc dicunt nihil aliud dicere uident̄ q̄ ꝙ libertas & seruitus nobilitas & ignobilitas determinātur uirtute mentis: ita ꝙ illi qui sunt uirtuosi mente sint liberi & nobiles: q aūt sunt uitiosi sunt serui & ignobiles: sm ꝙ dn̄s dicit in libro Regū: Qui contemnunt me erunt ignobiles. Et hoc ideo: quia hōies reputāt dignū ꝙ sicut ex hoie generat̄ homo & ex bestiis bestia: ita ex bonis uiris generet̄ bonus uir. Et inde processit honor nobilitatis dum filii bonoꝝ honorati sunt tanq̄ siles patribus in bonitate. Et uerū est ꝙ natura habet inclinatiōem ad hoc faciendum: Prouenit enim ex bona corporis complexione & natura ꝙ aliqui inclinant̄ magis uel minus ad opera uirtutum uel uitioꝝ: sicut aliqui naturaliter sunt iracūdi & aliqui mansueti: & hęc quidē.s. natura corporalis a patre deriuatur ad posteros ut in pluribus: sicut & alię dispositiones corporales: puta: pulchritudo. fortitudo. et alia hmōi. Sed ꝓpter aliquod impedimentū quandoq; deficit: & ideo ex bonis parentibus nascunt̄ multotiens boni filii: sed ꝓpter aliquod impedimentum nō potest natura semp hoc facere. Et ideo qn̄q; ex parentibus bene dispositis ad uirtutē oriunt̄ filii male dispositi: sicut ex parētibus pulchris turpes filii: & ex magnis parui. Contingit aūt ꝙ filii diuersificant̄ a parentibus in bonitate uel malicia non solum ꝓpter dispositioē naturalē corporis: sed etiā ꝓpter rōnem q̄ nō ex necessitate sequr naturalē inclinationē. Vnde contingit ꝙ hoīes qui sunt similes parētibus in dispositiōe naturali ꝓpter aliā instructionē & cōsuetudinē sunt etiā in moribus dissimiles. Si igit̄ bonoꝝ parentū filii sint boni erunt nobiles & sm opinionē & sm ueritatez. Si aūt sunt mali erūt nobiles sm opinionem: ignobiles aūt sm rei ueritatē. Econtrario aūt est de filiis maloꝝ.

Deinde cū dicit: Q̄d igit̄ hęc zc. Ostendit quomodo seruire aliquibus sit expediens uel nō: concludens epilogando ex premissis ꝙ dubitatio quę supra mota est habet q̄dam rationem: ita ꝙ quędā libertatis & seruitutis distinctio nō est sm naturā sed sm legē: sed in quibusdā distinguit̄ per naturā: & in talibus expedit huic ꝙ seruiat & illi ꝙ dn̄etur: & hoc etiā iustum est. Et hoc probat: quia oportunū est ꝙ unusquisq; subiiciat̄ uel principet̄ sm ꝙ hēt aptitudinē naturalem. Vnde & his qui habent aptitudinē naturalē ad hoc expedit ꝙ dn̄entur seruis. Sed si male dn̄entur & contra aptitudinē naturalem inutile est ambobus Quod ꝓbat per hoc: quia uidemus ꝙ idē expedit parti & toti.s. ut pars contineat̄ in toto: & similiter corpori & animę: ut.s. corpus regatur ab anima. Q̄d autem seruus comparetur ad dn̄m sicut corpus ad animā supradictum est. Sed ꝙ etiā comparet̄ ad ipm sicut quędā

pars eius:ac si esset quoddam organum animatum:q esset quędam pars corporis separata supradictum est. Et ideo patet ex premissis q seruo & domino qui sunt digni esse tales fm naturam expedit adinuicem q unus sit dominus & alius sit seruus:& ideo potest esse amicitia inter eos:quia cōmunicatio duorum in eo quod expedit utriq; est ratio amicitię. Sed illi qui nō sic se habent adinuicem fm naturam sed solum fm legem & uiolentiā contrario modo se habent:quia nō habent amicitiam adinuicem: nec expedit eis q unus sit dominus & alius seruus.

¶ Patet autem ex his q nō idem est dominatio & gubernatio Reip. nec oīa simul principia: ut quidam aiunt. nam aliud liberorum secundum naturā:aliud seruorum est. & in re familiari imperium est unius: nā ab uno regitur oīs domus:in Rep. aūt liberorum & æqualiū est gubernatio. Dominus ergo non dicitur secundum scientiam sed quia est talis: eodemq; modo & seruus & liber. Sciētia uero est liberalis & seruilis.

Patet aūt ex his zc. Postq̄ Philosophus inquisiuit de ueritate opinionis ponentis seruitutem non esse naturalem: hic accedit ad inquirēdum de alia opinione ponente q Dñatiua est eadem Politicę:& q est sciētia quędam:& primo excludit primū modum. Secundo secundum:ibi: Dominus ergo non dicitur &c̄. Circa primū duo facit: Primo ostēdit q Despotica.i.dñatiua nō est idem q Politica. Secundo q iconomica nō est idem q Politica:ibi:Et in resfamiliari &c̄. Dicit ergo primo q ex prędictis potest esse manifestū falsam esse opinionem quorundā qui dicebant q Despotica.i.dñatiua & Politica & qlibet principatus sunt unū adinuicē:quia Politica est principatus coꝝ qui sunt liberi fm naturā. Despotica aūt est principatus seruoꝝ. Dictū est aūt supra q fm diuersitatem subiectoꝝ & principantiū est diuersitas principatiua:ita q melioꝝ subiectoꝝ est melior principatus: nō est ergo idem principatus Despotica & Politica sed Politica est pręeminētior. ¶ Deinde cum dicit:Et in re familiari &c̄. Ostēdit differentiā Politicę ad Iconomicam sub qua despotica continet.cum despotica sit principatus seruoꝝ:Iconomica uero oīum qui habitant in domo:quoꝝ quidam sunt serui & quidā liberi. Differt ergo iconomica a politica in hoc q iconomica est quędā monarchia.i.principatus unius:omnis enim domus regit ab uno q est Paterfamilias:sed politica est principatus liberoꝝ & ęqualium:unde cōmutant psonę principantes & subiectę propter ęqualitatem:& cōstituunt etiam plures principātes uel in uno uel in diuersis officiis. Videt aūt hęc differētia nō esse cōueniens. Primo quidem: qa nō omnis iconomica uidet esse monarchia:sed solum cū pater domū regit: cum uero uir & uxor dñentur est aristocratia: cū uero fratres in domo est chimocratia uel politica:ut dicitur in.viii. Ethicoꝝ. Secundo etiam:quia monarchia est una politicaꝝ:ut in tertio dicet. Dicendum aūt ad primū q Phs loquitur hic de domus principatu fm optimū suum statum qui perseuerare potest:q aūt fratres principentur in domo hoc non est ad semp: sed quousq; hereditatem diuidant & unusquisq; domū suam regat. Principatus autem uxoris in domo non est simpliciter sed fm quid:cum & ipsa sit subiecta uiro: & si aliter accidit est inordinatio & corruptio domus. Ad secundum dicendum q hic loquitur de principatu politicę fm q politicum distinguitur a regali:ut supra habitum est. ¶ Deinde cum dicit:Dominus ergo nō dicitur &c̄. Improbat prędictam opinionem quantum ad hoc q ponebat Despoticam esse scientiam. Et primo ostendit q nō est scientia. Secundo q habet quandam scientiam adiutiuā: ibi:Scientia uero zc̄. Dicit ergo primo q Despotes nō dicatur fm scientiam:quia sc; sciat dominari:sed ex eo q est sic dispositus fm naturā uel legem q dominetur. Et similiter dicendum est de seruo & libero. Sed Despotica est qua aliquis denominatur Despotes. ergo Despotica nō est scientia. ¶ Deindę cum dicit:Scien/

Seruilis qualem Siracusis ille docebat. Nā ibi quidam mercede pueros docebat seruitutem: ceu coquinariam: & alium huius generis famulatum. Sunt aūt ministeria: aliorum quidem honestiorā: aliorū uero necessaria magis. Et ut est in prouerbio: seruus prae seruo: dominus prae domino. Hae igit̄ omnes scientiae seruiles sunt. Domini autē scientia est per quam utitur seruis: nam dominus est non in possidendo seruos sed in utendo. Cōtinet autem haec scientia nō magnum aliquid neqꝫ gloriosum: quae enim seruū scire facere oportet: illum oportet scire iubere. Itaqꝫ quibuscūqꝫ est facultas a laboribus cessandi: uicarius quidem hunc honorem suscipit. Ipsi uero aut Reip. administrandae: aut studiis Philosophiae intendunt. Acquirendi uero disciplina: alia est ab utraqꝫ istarum: ceu bellica quaedā iusta: aut uenatica. De seruo igitur & dño in hūc

tia uero zc. Ostendit ꝙ Despotica habet scientiam adiutiuā. Et circa hoc duo facit. Primo proponit quod intendit dicens: ꝙ est quedā scientia Despotica: id est dominatiua: & quędam seruilis. ¶ Secundo ibi: Seruilis qualem zc. Manifestat de utraqꝫ: & primo de Seruili Secundo de Despotica: ibi: Domini autem scientia zc. Dicit ergo primo ꝙ seruilis scientia est qualem quidam in ciuitate Siracusanorum docuit: qui accepto precio docuit pueros quędam ancillaria ministeria: id est docuit eos facere quędā ministeria quę ancillę facere consueuerunt uel alii serui. Et hęc scientia ad plus se extendit q̄ ad preparāda pulmenta & alia hmōi ministeria facienda. Quorum tamen ministeriorum differentia attenditur fm duo: scʒ fm dignitatem & necessitatem. Quędā enim sunt honorabiliora: tamen minus necessaria: sicut ministerium de delicatis cibariis preparandis. Quędam aūt sunt ministeria magis necessaria: sed minus honorabilia: sicut ministerium de pane faciendo: Vnde & Prouerbium inoleuit: ꝙ non omnes serui sunt ęquales sed seruus prefertur seruo sicut dominus domino. Quia igitur talia ministeria sunt seruorū manifestū est ꝙ omnes tales scientię sunt seruiles. Vnde ad hāc differentiam dicuntur aliquę artes liberales quę deputantur ad actus liberorum ¶ Deinde cum dicit: Domini autē scientia zc. Manifestat quę sit Despotica scientia: & circa hoc tria facit. Primo manifestat propositum. Secundo ostendit conditionem Despoticę scientię: ibi: Continet autem hęc scientia zc. Tertio agit de quadam scientia affini: ibi: Acquirendi uero disciplina zc. Dicit ergo primo ꝙ Despotica scientia dicitur per quam aliquis scit bene uti seruis: non autem illa per quam aliquis acquirit seruos. Et hoc probat per hoc ꝙ aliquis dicitur Despotes: id est dñs: non in possidendo: id est in acquirēdo seruos: sed magis in hoc ꝙ utitur ipsis. ¶ Deinde cum dicit: Continet autem hęc scientia zc. Ostendit conditionem huius scientię: & dicit ꝙ hęc scientia non est magnę estimationis aut uenerationis. Et hoc probat primo per rationem: quia scilicet dominatiua scientia in hoc consistit ut homo sciat uti seruis precipiendo eis. Et hoc non est magnum: Eadem enim sunt quę scire oportet seruum ad faciendum & dominum ad pręcipiendum. Vnde patet ꝙ non est magni momenti talis scientia. Secundo manifestat idem per consuetudinem humanam: Quia enim hęc scientia nō reputatur alicuius momenti: ideo quicunqꝫ possunt se expedire ut non patiantur hoc malum: id est ut nō impediantur circa curam seruoꝝ: ipsi expediunt se & uacant uel uitę Politicę uel uitę Ciuili uel uitę Phicę: curam aūt seruoꝝ cōmittunt alicui ꝓcuratori. ¶ Deinde cū dicit: Acqrendi uero zc. Quia dixerat ꝙ Despotica scīa nō cōsistit in acqrendo seruos subdit ꝙ quędā alia scīa est acquisitiua seruoꝝ quę differt a seruili & a dñatiua: & hęc est

multiplex. Exemplificat autem de duabus: per quarum unam acquirit homo homines in seruos: & hęc est scientia peragendi iusta bella in quibus qui capiuntur iure serui efficiuntur. Si autem bellum esset iniustum nõ esset iusta acquisitio seruoꝝ. Vnde nõ esset fm scientiam. Alia autem scientia est per quam homo acquirit bestias in seruos. Et ista est scientia uenãdi. Vltimo enim epilogando cõcludit ꝙ de dño & seruo intantũ determinatũ sit.

modum determinatũ sit. ¶ Totaliter autẽ de uniuersa possessione & questu intuebimur secundũ antecedentẽ modum: quãdo & seruus possessionis erat pars. Primũ igitur dubitaret utiq; aliquis: utrum illa disciplina quæ ad acquirendum spectat idẽ sit ꝙ res familiaris: uel pars aliqua eius: uel ministra: & si ministra: utrum queadmodũ pectinaria textoriæ: aut queadmodum æraria statuariæ. Nõ enim eodẽ modo subministrãt: sed altera quidẽ organa præbet: altera materiã. Dico aũt materiam ceu id qđ subiacet: ex quo aliquod ꝑficitur opus: ceu textori lana: statuario æs. Quod quidẽ igitur non sit eadem reifamiliaris disciplina illi quæ ꝑtinet ad acqrendũ manifestũ est.

T Otaliter autez de uniuersa possessione zc̄. Postq̄ Phs determinauit de domino & seruo qui est possessio quędam: hic determinat cõsequẽter de omni possessione. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat de ea quantum ad scientiam. In secunda quantũ ad usum: ibi: Quoniam autem quę ad scientiam zc̄. Circa primũ duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo mouet dubitatiões: ibi: Primũ igitur dubitaret zc̄. Dicit ergo primo ꝙ quia dictũ est de seruo: & seruus est quędam possessio: oportet cõsiderare eo modo quo tractauimus de seruo uniuersaliter de omni possessiõe. & de arte quę est de pecuniis. ¶ Deinde cum dicit: Primũ igitur zc̄. Mouet quasdã dubitationes. Primo mouet eas. Secundo incipit eas soluere: ibi Quod quidem igitur zc̄. Prima autem dubitatio diuiditur in duas: quarũ prima est Vtrũ ars pecuniatiua: id est acquirendi pecunias sit omnino eadẽ iconomicę uel sit potius pars quędam ipsius: aut nõ sit eadem neq; pars: sed potius subministratiua. Manifestũ est enim ꝙ pecuniatiua aliquo modo ad iconomicam pertinet. Vnde oportet ꝙ aliquo istoꝝ modorum se habeat ad eam. Non aũt idẽ est ꝙ aliqua ars sit pars alterius & ꝙ sit subministratiua ei. Nam ars dicitur esse pars alterius artis quę considerat partem eius quã considerat alia ars: sicut ars quę facit cultellum est ars fabrilis: quia cultellus est quędã species operum ex ferro factoꝝ. Ars autem subministratiua dicitur quę facit aliquid in ministerium alterius artis: sicut ars quę fodit ferrum subministrat arti fabrili. Et quia pecunia est in ministerium domus: ideo magis uidetur esse subministratiua q̄ pars. Et ideo mouet secundã dubitationem: inuenitur enim ꝙ una ars ministrat alii dupliciter. Vno modo pręparando ei organum quo operatur: sicut ars quę facit pectinem cum quo texitur ministrat arti textili proprium instrumentum. Alio modo quia exhibet ei materiam qua operatur: sicut ars quę pręparat ęs deseruit arti: quę facit statuam ex ęre: & illa quę pręparat lanam deseruit textori. Est ergo dubitatio: Vtrum ars acquirendi pecuniam deseruiat iconomicę sicut pręparans materiam uel sicut pręparans instrumentum. ¶ Deinde cum dicit: Quod quidem igitur non sit zc̄. Incipit soluere prędictas dubitationes. Et primo ostendit ꝙ pecuniatiua non est eadem iconomicę. Secundo inquirit utrum sit pars eius aut subministratiua uel potius sit aliquid extraneum ab ea: ibi: Sed utrum sit eius pars uel alia species &c̄. Primo ergo soluit primam dubitationem ostendens quod pecuniatiua non sit omnino eadem iconomicę: quia ad pecuniatiuam pertinet acquirere pecunias: Ad iconomicam autem pertinet uti eis. Nulla enim alia ars est ad quam pertineat

uti eis quę sunt utilia domui nisi iconomice. Manifestum est aūt etiam in aliis ꝙ ars quę necessaria est alia ab ea quę facit uel acquirit: sicut ars gubernatoria est alia a nauifactiua. Ergo iconomica est alia a pecuniatiua. Ex quo etiam manifestū est ꝙ pecuniatiua magis est ministratiua q̄ pars. semper enim ars factiua deseruit arti utenti: sicut quę facit frenum militari. Ex quo etiam manifestū fit ꝙ pecuniatiua magis subministrat per modum pręparantis instrumenta q̄ per modū preparantis materiā. Pecunia enim & omnes diuitię sunt quędā instrumenta iconomicę: ut infra dicetur.

Nam huius quidem parare est: illius uero uti. quæ enī utetur his quæ sunt in domo nisi reifamiliaris disciplina. Sed utrum sit eius pars uel alia species dubitationem habet. Nam si est diligentis Patrisfamilias uidere quomodo pecuniæ & possessio assint. Possessio aūt & pecuniæ multas cōplectuntur ptes. Itaq; primū agricultura utrū pars aliqua sit illius diligētiæ: an aliud quoddā genus: & totaliter circa alimentū cura & acq̄sitio. Atqui species alimentādi multæ sūt. Nā & uitæ plures sunt animaliū & hōim. Nō enim fieri potest ut uiuat sine alimēto. Itaq; diuersitates alimētoꝝ diuersas faciūt [illegible]

¶ Deinde cū dicit: Sed utrū sit eius pars zc. Inquirit utrū pecuniatiua sit pars iconomicę uel aliqd extraneum ab ipsa: & diuiditur in partes duas: In prima mouet dubitatiōem. In secunda prosequit̄ eam: ibi: Nā si est diligētis patrisfamilias zc. Dicit ergo primo ꝙ cum pecuniatiua nō sit eadem iconomicę quę uniuersaliter utitur diuitiis & possessionibus: dubitari potest utrū pecuniatiua sit quędam pars ipsius iconomicę: aut sit altera species ab iconomica. ¶ Deinde cū dicit: Nam si est diligentis patrisfamilias zc. Prosequitur predictam dubitationem: & primo ostendit differentiam pecuniatiuę ad aliam possessiuam. Secundo determinat propositā quęstionem: ibi: Palam aūt & ꝙ dubitabant zc. Circa primū tria facit. Primo mouet dubitationem de differentia pecuniatiuę ad alias possessiuas. Secundo determinat de alia possessiua: ibi: Atqui species alimentandi zc. Tertio determinat de pecuniatiua: ibi: Est aliud genus zc. Dicit ergo primo ꝙ cum ad pecuniatiuam pertineat considerare unde pecunię acquirantur: Multa autem alia possidentur pręter pecuniam: sicut terrę nascentia: & alia huiusmodi: quęstio est de Agricultura per quam aliquę diuitię acquiruntur: utrum sit quędam pars pecuniatiuę uel aliud genus artis. Et quia agricultura ordinatur ad acquirendum cibum: igitur eadem quęstio potest moueri de arte quę ordinatur ad acquirendum aliter cibum. ¶ Deinde cum dicit: Atqui species alimentandi multę zc. Soluit propositam quęstionem: & primo diuidit acquisitionem ciborum in multas partes. Secundo ostendit qualis sit: ibi: Talis igitur acquisitio zc. Circa primū duo facit. Primo ostendit diuersitatem ciborū in animalibus. Secundo in hominibus: ibi: Hoc idem est in hominibus &c. Dicit ergo primo ꝙ multę sunt ciborum species: & ex hoc diuersificantur modi uiuendi tam in animalibus q̄ in hominibus. Cū enim nō sit possibile uiuere sine cibo: necesse est ꝙ sm differentiam ciborum differat modus uiuendi in animalibus. Videmus enim ꝙ quędam bestię uiuunt congregata in multitudine: & quędam uiuunt dispersa & separata sm ꝙ expedit ad cibum ipsorum. Quędam enim ipsorum sunt comedentia animalia: Quędam uero comedunt fructus. Quędam uero comedunt indifferenter omnia. Vnde non distinxit uitas eorum sed cibos quos eligunt naturaliter & sm ꝙ uiuunt in desidia uel in pugna. Nam ea quę comedunt alia animalia oportet esse pugnatiua & ꝙ dispersa uiuant. aliter enim nō possent cibū inuenire. Sed aīalia q̄ comedunt cibū qui de facili pōt inueniri uiuūt simul. Et qa in quolibet dictoꝝ generū diuersa sunt delectabilia diuersis aīalibus: nō enī oīa aīalia comedētia carnes delectant̄ in eisdē carnibus & silr nec oīa aīalia

comedentiã fructus delectantur in eisdem fructibus. Inde contingit ꝙ etiam aĩalium quę
comedunt carnes sunt diuersi modi uiuendi: & similiter eorum quę comedunt fructus.
¶ Deinde aũt cum dicit: Hoc idem est in hõibus ꝛc̃. Ostendit diuersitatem ciboꝝ in ho/
minibus: Et dicit ꝙ etiam ſm diuersitatem ciborum in multis differũt uite hoĩm. Tripli/
citer enĩ acquirũt cibũ: alii nãq; neq; laborãt neq; depredant̃: Et isti sunt ociosissimi: et isti
sunt. s. pastores: Quia cibus qui fit
a domesticis aĩalibus: puta: ab oui/
bus absq; labore fit hominibus ui/
uentibus in ocio. Sed habent solũ
laborem hũc ꝙ cum fuerit necessa
riũ pecoribus propter pascua tran/
sire de loco ad locum: tunc & ipsi
coguntur sepe tanq̃ si colerẽt quen
dam agrum qui uiueret & mouere
tur. Alii uero sumunt nutrimẽtum
ex prȩda uel quã acquirũt ab hõi/
bus sicut latrões: uel quã acquirũt
ex aquis stagnoꝝ: paludiũ fl uuioꝝ
& in aliis sicut piscatores. Vel ex
agris & siluis sicut uenatores auiũ
& bestiaꝝ. Tertiũ genus uiuẽdi est
ꝙ pluribus hoĩm cõuenit quod ui
uunt ex his quę nascunt̃ in terra &
ex domesticis fructibus & isti ha/
bent cibum elaboratum. He igitur
ut plurimũ sunt uite hoĩm preter
eos enim qui uiuũt de negociatio/
ne de qua infra aget̃ sunt uite sim/
plices. s. pascualis agricultiua: furati
ua: piscatiua & uenatiua ut ex di/
ctis patet. Sed cũ uita hoĩm sit defi
ciẽtissima eo quod multis indiget.
Quidã ad hoc ꝙ per se sibi suffici
ant exercent simul & miscẽt predi
ctas uitas: & ita delectabiliter uiuũt
supplẽtes sibi ex una quod deest si
bi ex altera. Sicut quidã exercent
simul uitã pascualem & furatiuã
quidã simul agricultiuam & uena/
tiuam: & similiter alias uitas ſm ꝙ
unicuiq; est oportunum. ¶ Deinde
cum dicit: Talis igit̃ acquisitio ꝛc̃.
Ostẽdit qualis sit prȩdicta possessi
ua quę est acquisitiua cibi. Et prio
ostendit qꝺ est naturalis. Secũdo
quod est pars iconomice: ibi: Vna
igitur acquirendi species ꝛc̃. Ter/
tio quod non est infinita: ibi: Et uidentur ꝛc̃. Circa primum ponit talẽ rationem. Sicut na/
tura prouidet animalibus statim in prima eorum generatione: ita & postq̃ eoꝝ generatio

animalium uitas Nam ferarũ quidem alie
gregales sunt: aliæ soliuagæ ut hoc uel illo
modo illis conducit ad uictum: quoniam
aliæ uiuis aĩalibus: aliæ fructibus: aliæ cun
ctis pascũtur. Quare ad facultatem uictus
eorũ uitas natura distinxit. Cum uero non
idem cuiq; dulce sit secundũ naturã: sed ali
is alia. & illarum quæ aĩalia: & illarũ quæ
fructus comedunt: uitæ inter se differunt:
Hoc idem est in hominibus. Differunt enĩ
eorũ uite. Nam pigerrimi qui sunt pastora
lem uitam sequũtur: quoniam a mansuetis
aĩalibus sine labore educatio prouenit ocio
sis. Cumq; sit necesse mutare locum anima
libus & ipsi coguntur una sequi quasi agri
culturam quandã uiuam colẽtes. Alii uero
ex preda uiuunt. Et preda quidem alia alii
ceu alii uenãtes: alii piscantes: ut q̃ paludes
& stagna: & flumia & mare accolũt Alii ab
auibus & feris. Sed maxima pars hoĩm a
terra uiuit & a fructibus nõ siluestribus. ui
te igitur forme tot sunt quot secundũ ꝓpri
am & innatã nobis operationẽ nõ per com
mutationẽ & commertia sibi preparant ali
mẽtum: Pastoralis agricultura: predatoria
piscatoria: uenatoria. Sũt & qui ista miscẽ
tes iucũde uiuãt: supplẽtes deficiẽtẽ uitam
qua deficiẽs est ut sufficiẽtia assit: ceu pasto
ralẽ simul & predatoriã: alii agriculturã &
uenationem. Eodem modo & circa alias ut
indigentia compellit in hunc modum de/
gunt.. Talis igitur acquisitio ab ipsa uide/

fuerit perfecta. Prouidet autem eis de nutrimento in prima eoꝝ generatione: & hoc patet
in diuersis animalibus. Sunt enim quędam animalia nõ generantia animal perfectum:sed
faciunt oua:sicut aues:uel uermes uermes quosdam loco ouoꝝ: sicut patet in formicis &
in apibus & in aliis hmõi. & hmõi animalia simul pariunt cum propriis fecibus tantum
de nutrimento quãtum sufficere possit quousq; animal generatum ꝑueniat ad perfectũ:

tur natura hominibus data ut statim post
genituram sic etiam ad perfectionem dedu
ctis:nam ab ipso generatiõis initio quędã
animalium simul exprimunt tantũ alimen
ti ut sufficiat donec poterit sibiipsi acquire
re quod generatum est:ut quęcunq; ex pu
tredine uel ex ouis generant. Quę uero pa
riunt uiuẽtia alimentum habent in seipsis
ad natorũ educationem usq; tempus quod-
dam:quã lactis naturã dicimus. Quare si-
militer est in genitis quoq; existimandum
plantasq; animalium esse gratia :& cętera
animalia hominũ causa:mansueta quidem
propter utilitatẽ & cibũ:fera uero & si non
omnia at plurima illoꝝ propter cibum &
alia adiumenta:ut uestis:ac cętera instru-
menta ex illis fiant. Si igitur natura nihil
neq; imperfectũ facit:neq; frustra: necessa-
rium est illa omniũ hominũ gratia fecisse
naturam. Quapropter & bellica scd̃m natu
ram quodãmodo acqsitiua erit:nam & ue-
natoria pars illius est qua uti oportet con-
tra bestias & cõtra eos homines qui ad pa
rendum nati sunt nec uolunt parere: ut na
tura id bellum iustũ existat. Vna igitur ac
quirendi species scd̃m naturã pars est rei fa
miliaris:quã oportet subesse iam aut illam

sicut patet in ouo:cuius rubeum ce
dit in nutrimentũ pulli qui genera-
tur ex albo oui: & hoc q̃diu pullus
est infra testam. ❡Simile est in uer-
mibus. Quędam autem animalia
sunt quę generant animal perfectũ:
sicut equi et alia hmõi & in talibus
animalia quę pariunt habent usq;
ad aliquod tempus cibũ in seipsis
ad nutrimentum genitoꝝ: qui qui-
dem cibus uocatur lac : & sic patet
ꝙ in prima generatione natura pro
uidet animalibus de cibo. Vñ ma-
nifestum est ꝙ postq̃ iam anima-
lia sunt perfecta natura prouidit eis
de cibo:ita ꝙ plantę sunt ꝑpter alia
animalia ut ex eis nutriantur. alia
uero animalia sunt propter homi-
nes. domestica quidem & propter
cibum & propter alias utilitates. fil
uestria uero & si nõ omnia tamen
plurima eorum cedunt in cibũ ho
minis uel aliquo alio modo in au-
xilium eius:inquantũ homo ex eis
acquirit uestitum. s. de pellibus co-
rum:uel etiam alia instrumenta: ut
de carnibus:ossibus:aut dẽtibus. Et
sic manifestum est ꝙ homo indi-
get ad suam uitam aliis animalibus
& plantis: Sed natura neq; dimittit
aliquid imperfectum: neq; facit alt
quid frustra. Ergo manifestum est
ꝙ natura fecit animalia & plantas
ad sustentationem hominum. Sed
quãdo aliquis acquirit id quod na-
tura propter ipsum fecit:est natura
lis acquisitio. Ergo possessiua qua hmõi acquirunt̃ quę ꝑtinent ad necessitatem uitę est na
turalis:& pars eius est prędatiua qua oportet uti ad bestias q̃ naturaliter sunt subiectę ho-
minibus:& ad hoies barbaros qui sunt naturaliter serui:ut supradictũ est:ac si hoc bellum
sit iustũ s̃m naturam. Dixit aũt esse prędatiuam hmõi possessiuę:quia alia pars est agricul
tura:quę acquirit nutrimentũ ex plantis. ❡Deinde cũ dicit: Vna igit̃ zc̃. Concludit ex prę-
missis ꝙ quędã naturalis species possessiuę:de qua iam dictũ est pars quędã iconomicę:
s̃m ꝙ pars dicit̃ esse quę est subministratiua. Subministrat enim nõ solum iconomicę:sed
etiã politicę. Et hoc ideo:qa oportet ad actum politici & iconomici ut acquirant̃: & ille res

quę theſaurizantur ad neceſſitatem uitę & utilitatem cõitatis tam domus q̃ ciuitatis: quia neq̧ domus neq̧ ciuitas poteſt gubernari ſine neceſſariis uitę. ¶ Deinde cũ dicit: Et uidentur zc. Oſtendit ꝙ prędicta poſſeſſiua nõ eſt infinite: & dicit ꝙ uerę diuitię ſunt ex hmõi rebus quibus ſubuenitur neceſſitati naturę. Ideo aũt iſtę ſunt uerę diuitię: quia poſſunt tollere indigentiam & facere ſufficientiã habenti eas: ut ſcʒ homo ſit ſibi ſufficiens ad bene uiuendum. Sunt aũt quędã alię diuitię: quaꝝ poſſeſſio eſt infinita: ut infra dicetur: de quibus Solon qui fuit unus de. vii. ſapiẽtibus dicit in ſuo poemate: ꝙ nullus terminus diuitiarũ poteſt pręfiniri hominibus Vnde tales nõ ſunt uerę diuitię: q̄a nõ replent hominis appetitũ. Q̄ď aũt diuitię quę conſiſtunt ex rebus neceſſariis ad uitam ſint finitę probat tali ratione: Nullus actus inſtrumentũ eſt infinitum in multitudine neq̧ magnitudine: Ars enim fabrilis nõ habet infinitos martellos: neq̧ etiam unũ aliquem martellũ infinitum. Sed prędictę diuitię ſunt quędam organa iconomici & politici: quia eis utuntur ad gubernationem domus uel ciuitatis ut dictum eſt. Ergo hmõi diuitię nõ ſunt infinitę: ſed eſt eis aliquis terminus. Et ultimo epilogando concludit ꝙ eſt quędã naturalis poſſeſſiua quę eſt neceſſaria & iconomicis & politicis & propter quam cauſam manifeſtum eſt ex dictis.

Est aliud genus zc. Poſtquã Philoſophus determinauit de una parte poſſeſſiue q̄ eſt acq̄ſitiua cibi & alioꝝ neceſſariorũ uitę: hic determinat de alia poſſeſſione q̃ appellat̃ Pecuniatiua. Et circa hoc duo facit. Primo ꝓponit conditionẽ ipſius. Secũdo determinat de ea: ibi: De quo dicere ſic exordiamur zc. Circa primũ tria determinat de hac ſecunda parte poſſeſſiuę: Primo enim determinat nomen eius dicens: ꝙ uocatur pecuniatiua: quia ſcilicet inſiſtit circa acquiſitionem pecuniarum. Secundo dicit de ea: ꝙ quia acquiſitio pecuniarum eſt infinita propter iſtam partem poſſeſſiuę uidetur hominibus ꝙ nullus ſit terminus diuitiarum & poſſeſſionis. Multi enim reputant ꝙ hęc pars poſſeſſiue ſit una & eadem cum pręmiſſa propter uicinitatem quam habet cum ipſa. Tertio proponit comparationem huius poſſeſſiuę ad pręmiſſam: & dicit ꝙ neq̧ eſt eadem cum prędicta: neq̧ tamen longe diſtat ab ea. Quod autem non ſit eadem manifeſtat per hoc ꝙ prędicta pars poſſeſſiuę: quę eſt acquiſitiua cibi & aliorum neceſſariorum uitę eſt naturalis. Sed hęc quę eſt acquiſitiua pecunię non eſt naturalis. Denarii enim non ſunt adinuenti a natura: ſed per quandam experientiam & artem ſunt introducti. Ideo autem dixit ꝙ non longe diſtant: quia per denarium etiam neceſſaria uitę haberi poſſunt & ecõuerſo.

parare quo ea ſubſint: quaꝝ eſt comparatio rerum in uita neceſſariaꝝ & utilium ad ſocietatem ciuitatis & domus. Et uident̃ uerę quidem diuitiæ ex his cõſtare: nam ſufficiẽtia huius poſſeſſionis ad uitam bonoꝝ nõ infinita eſt: ut Solon carminibus inq̄t: Diuitiaꝝ nullus eſt finis cõſtitutus hõibus Certe conſtitutus eſt ut in aliis artibus: nullum enim inſtrumentũ cuiuſq̃ artis infinitum eſt: neq̧ multitudine neq̧ magnitudine. Diuitiæ aũt ſunt multitudo inſtrumentoꝝ rei familiaris & Reip. Q̄ď igitur ſit aliq̄ua acquiſitio ſcd̃m naturã patribuſfamilias & gubernatoribus Reip. & ꝑpter quam cauſam patet. ¶ Eſt aliud genus acquirẽdi quod maxime uocant & merito uocari debet Pecuniarium: in quo nullus finis eſſe uidetur diuitiaꝝ & poſſeſſionis: quod eſſe unũ & idem cũ illo de quo ſupra diximus pleriq̧ crediderũt propter uicinitatem: ſed neq̧ eſt idem neq̧ ualde remotũ. Eſt enim alteꝝ illorum ſecundum naturam: alterum nõ ſecundum naturam: ſed magis ſecundũ

¶Deinde cum dicit:De quo dicere sic exordiamur zc̄.Incipit determinare naturam pecuniatiuę.Et quia pecunia est inuenta propter cōmutationes faciendas:ideo circa hoc tria facit.Primo ostendit quomodo cōmutatio se habeat ad res cōmutatas.Secūdo determinat de cōmutatione naturali:ibi:Est enim permutatio zc̄.Tertio determinat de cōmutatione pecuniaria:ibi:Ex hac tamen zc̄:Dicit ergo primo ꝙ ad considerandum de pecuniatiua debemus hinc accipere principiū. Est enim uniuscuiusq; rei duplex usus:& conueniunt in hoc ꝙ uterq; est fm se & non per accidens. Differunt autē in hoc ꝙ unus eorum est proprius usus rei:alius autē non est proprius sed cōmunis:Sicut duplex est usus calciamenti. Vnus quidem proprius:scilicet calceatio. Alius cōmunis:scilicet cōmutatio. Ad hunc enim usum non factū est calciamētum ut homo cōmutet ipm: sed tamen homo sic potest uti calciamēto ut cōmutet ipsum uel pro pane uel pro cibo. Sed quamuis cōmutatio non sit proprius usus calciamenti:est tamen usus eius per se & non fm accidens: quia ille qui cōmutat ipsum utitur eo fm ualorem suum. Et sicut dictum est de calciamento ita intelligendum est de omnibus aliis rebus quę ab homine possideri possunt. ¶Deinde cum dicit:Est enim permutatio zc̄ Determinat de commutatione naturali:& circa hoc tria facit. Primo ostendit quorum sit ista commutatio. Secundo quomodo est introducta:ibi: In prima igitur societate zc̄. Tertio quomodo se habet ad naturam:ibi: Huiusmodi ergo permutatio zc̄. Dicit ergo primo ꝙ permutatio potest fieri de omnibus rebus:& prima quidem cōmutatio incepit a rebus quę natura ministrat ad necessitatem humanę uitę:eo ꝙ de his quidam homines plura habebāt: quidam pauciora : Sicut quidam habebāt plus de uino:alii plus de pane. Vnde oportuit ꝙ cōmutarēt. Et intantum fiebat cōmutatio quousq; unusquisq; habebat quod sibi sufficiebat. Vnde manifestum est ꝙ cum denarii non sint a natura:sicut dictum est nummularia quę est permutatio denariorum non est a natura. ¶Deinde cum dicit:In prima igitur societate zc̄. Ostendit quomodo est introducta talis permutatio:& dicit ꝙ in prima cōmunitate que est cōmunitas unius domus:non erat opus aliqua tali cōmutatione: eo ꝙ omnia necessaria uitę erant patrisfamilias:qui omnia prouidebat. Sed quando iam facta est amplior cōmunitas: scilicet uici & ciuitatis propter hoc ꝙ aliqui hominum cōmunicabant in omnibus inter quos non poterat fieri cōmutatio. alii uero erant separati & in multis rebus ideo necessarium fuit illarum rerum quę diuise erant fieri cōmutationes: ut scilicet dum unus acciperet ab alio quod alter habebat:ipse retribueret ei quod ipse habebat. quod adhuc seruatur apud multas barbaras nationes:apud quas non est usus denariorum:quę nihil plus cōmunicāt nisi ea quę sunt eis oportuna ad uitam:sicut dando & accipiēdo uinū

peritiam & artem. De quo dicere sic exordiamur. Cuiusq; rei duplex est usus:uterq; uero secundū ipsam rem sed nō similiter:uerū alter proprius:alter nō proprius: ceu calcei quidē est calceatio et uenditio. Vterq; enim usus calcei est: nam qui calceum indigenti uendit pro pecunia uel cibo: utitur calceo qua calceus est:sed non secundum propriū usum: nō enim cōmutationis gratia factus est calceus. Eodē modo se habet in aliis rebus quas possidemus. est enim pmutatio in omnibus:cæpta quidem ab initio: ex eo ꝙ est secundū naturā: quod alii plura q̄ opus sit:alii pauciora habeāt. Ex quo manifestū est pecuniariam nō esse secundum naturā eius quæ pertinet ad acquirendum. quoad enim ipsis sufficeret necessarium erat pmutationem fecisse. In prima igit̄ societate id est in domo:manifestū est nihil opus esse il

& triticum & alia huiusmodi. ¶Deinde cum dicit: Huiusmodi ergo permutatio zc̄. Con/
cludit ex pręmissis ꝙ talis cõmutatiua non est pręter naturam: quia est de rebus quas mi/
nistrat natura. Neqꝫ est species pecuniatiuę: quia non fit per denarios. Et ꝙ non sit pręter
naturam probat per hoc quod est in supplemẽtum per se sufficientię: id est ut homo per
huiusmodi cõmutationem habeat ea quę sunt necessaria sufficienter ad sustentationem
humanę uitę. ¶Deinde cum dicit:
Ex hac tamen zc̄. Determinat de
cõmutatõe pecuniaria: & circa hoc
duo facit. Primo ostendit quomo/
do hęc cõmutatio est per rationē
inuenta: cum nõ sit a natura. Secun
do ostendit ꝙ sit infinita: ibi: Et in/
finitę sunt hmõi diuitę zc̄. Circa
primũ tria facit. Primo determinat
de prima inuentõne pecuniarię cõ
mutationis. Secundo de quadã cõ/
mutatione pecuniaria supueniente
ibi: Reperto igitur nũmo &c̄. Ter/
tio determinat de pecuniatiua quę
est circa hmõi cõmutationes: ibi:
Quapropter uidetur &c̄. Dicit er/
go primo ꝙ ex prima cõmutatiõe
quę erat ipsarum rerum necessaria
rum adinuicem processit quędam
alia cõmutatio ſm rationem inuen
ta. Cum enim auxilium hominum
adinuicem per cõmutationes esset
factum magis peregrinum: quia scꝫ
homines nõ solum ad propinquos
sed etiam ad remotos ceperunt uti
cõmutatione: adducendo ad se ea
quibus indigebãt & mittendo illis
ea in quibus ipsi habundabant: pro
pter istam necessitatem inuẽtus est
usus denariorum: eo ꝙ nõ poterãt
de facili portari ea quę sunt necessa
ria ſm naturam ad remotas terras:
puta uinum aut triticũ aut aliquid
hmõi. & ideo ad huiusmodi com/
mutationes in remotis faciendas
ordinauerunt ꝙ aliquid sibiinuicẽ
darent & acciperent quod de facili
& expedite portari posset: & tamen inde haberent aliquam utilitatem. Et huiusmodi sunt
metalla: puta ęs. ferrum. & argentum & alia huiusmodi. Hęc enim sunt ſm se utilia: inquã/
tum ex eis fiunt uasa uel aliqua instrumenta: & tamen de facili portari poterant ad remo/
tum: quia modicum de istis propter eorum raritatem ualebat multum de aliis rebus: sicut
etiam modo homines qui debent longum iter peragere pro suis expensis loco denario/
rum ęreorum portant argenteos uel aureos propter pręedictam necessitatem commutatio/
nis ad loca remota. Primo fuit determinatum metallum solo pondere & magnitudine: si/

lius: sed iam maiori existente societate: alii
enim illorum cõmuniter habebãt omnia:
alii separatim multa rursus alia quorum se
cundum indigentiam necesse erat permu/
tationem facere quemadmodum adhuc fa/
ciunt barbarorum natõnes multæ: alia pro
aliis dantes recipientesqꝫ: inutilia enim si/
bi pro utilibus tradũt: ultra uero nihil: ceu
uinum pro tritico: & cæteris talibus. Hu/
iusmodi ergo permutatio neqꝫ præter natu
ram est: neqꝫ ad amplificationem patrimo/
nii pertinet: cum sit in supplementum indi
gentiæ secundum naturam. Ex hac tamen
illa processit secundum rationem: nam cũ
a remotioribus quæreretur auxilium im/
portando illa quibus indigebant & expor/
tando illa quibus habundabant: necessario
nummi introductus est usus. Non enim fa
ciliter deferri possunt singula singulis ad
uitam necessaria. Itaqꝫ ad permutationes fa
ciendas tale aliquid composuerunt inter se
dare & accipere: quod utiliũ existens usum
habere cõmutandi facilem ad uitã: ceu fer/
rum & argentum & siquid aliud tale. pri/
mo simpliciter diffinitũ quantitate & pon/
dere. Postmodum uero etiam signo impres
sum; quo ad mensuram liberi essent: nam si
gnum positum est ad quantitatem demon

cut apud quasdam gentes habentur formę argenti non monetati: sed postea ut homines liberarentur a necessitate mensurandi uel ponderandi impresserunt aliquem caracterem. Quod ponitur in signum ꝙ metallum sit tantę quantitatis: sicut etiam inaliquibus locis imponuntur quędam signa publica ad mensuram uini uel frumenti. Sic ergo patet ꝙ pri/mo denarii sunt inuenti pro cõmutatione rerum necessariarum. ¶ Deindecum dicit: Re/

strandã. Repto igitur nũmo ex necessaria pmutatione alia spẽs acqrẽdi emersit num/mularia. Primo forsan simpliciter: postea p experientiam artificiosior. Vnde & quomo do permutando plurimum faciat lucrum. Quapropter uidetur Nummularia maxi/me circa quæstum pecuniarum uersari & illius esse opus posse discernere: unde pro/ueniat multitudo pecuniarum. Nummo/rum enim & diuitiarum effectiua est: nam & diuitias plærumq; ponunt esse multitu/dinem pecuniæ: ex eo uidelic& ꝙ circa illã intendunt pecuniaria & quæstuaria. Cõtra uero interdum futile quiddã uidentur nũ/mus & lex & ne quicꝗ secũdum naturam. Quoniã mutatis his qui utuntur nullius precii aut utilitatis est ad aliquod necessa/

perto igitur nummo zc. Determi/nat de alia cõmutatione superueni/ente: & dicit ꝙ postꝗ iam facti sunt denarii ex prędicta commutatio/ne quę est ex necessitate facta pro/pter res necessarias ex remotis lo/cis habendas subintroducta est spe/cies cõmutationis pecuniarię sm quam denarii pro denariis cõmu/tantur: & hęc uocatur Nummula/ria: qua scilicet utuntur Campsores denariorum: & hoc quidem primo factum est simpliciter & quasi a ca/su: puta: ꝙ ex aliquibus terris in ali/as aliqui denarios transferentes ca/rius eos expenderunt ꝗ acceperint. Vnde postea per experientiam fa/ctum est artificiale: ut homo scilicet cõsideret de quo loco denarii trãs/mutati & quomodo possint facere maximum lucrum. & hoc pertinet ad artem Nũmulatoriã. ¶ Deinde cum dicit: Quapropter uidetur zc. Determinat de pecuniatiua: & cir/ca hoc duo facit. Primo concludit ex pręmissis quę sit materia & actus huius artis. Se cun/do determinat quandam dubitationem: ibi: Nam & diuitias zc. Concludit ergo ex pre/missis ꝙ ex quo inceperunt denarii ad denarios cõmutari propter lucrum quodam artifi/ciali modo: ars quę est circa denarios uocatur pecuniatiua. & actus eius est ꝙ possit con/siderare unde possit prouenire homini multitudo pecuniarum. Ad hoc enim est ordina/ta sicut ad finem ut faciat multitudinem pecuniarum & diuitiarum. ¶ Deinde cum dicit: Nam & diuitias zc. Determinat quandam dubitationem circa pręmissa: quia enim dixe/rat ꝙ pecuniatiua est factiua diuitiarum & pecuniarum: posset aliquis dubitare: utrum sint omnino idem pecunię & diuitię. Circa hoc ergo tria facit. Primo ponit quorundam opi/nionem. Secundo inducit rationes in contrarium: ibi: Contra uero interdũ zc. Tertio con/cludit determinationem ueritatis: ibi: Quamobrem quęrunt zc. Dicit ergo primo ꝙ mul/totiens homines opinantur ꝙ diuitię nihil aliud sint ꝗ multitudo pecuniarum: eo ꝙ pecu/niatiua & nũmulatoria cuius finis est multiplicare diuitias tota consistit circa pecunias si/cut circa propriam materiam. ¶ Deinde cum dicit: Contra uero interdum zc. Ponit opi/nionem contrariam dicens ꝙ aliquando uidetur fatuitas quędam dicere ꝙ nihil eorum quę sunt sm naturam sint diuitię: puta: triticum & uinum & alia huiusmodi: & ꝙ totę di/uitię sint denarii introducti per legem. Et ad hoc introducit duas rationes: quarum prima est: Quia non sunt uerę diuitię illę quę uariata hominum dispositione nullam dignitatem neque utilitatem habent ad necessitatem uitę. Sed transmutata dispositõne hominum qui

utuntur diuitiis denarii nullius sunt precii nec aliquid afferunt ad necessitatem uitę: puta: si placeat regi uel communitati ut non ualeant. Ergo stultum est dicere φ diuitię totaliter nihil sint nisi multitudo pecuniarum. ¶ Secundam rationem ponit ibi: Et locuples nummis zc. quę talis est: Inconueniens est dicere φ ille qui est diues indigeat cibo uel pereat fame: sed multotiens potest contingere φ homo habundās in denariis egeat cibo & moriatur fame: sicut dicit fabulose de quodam Mida nomine φ ei propter hoc φ habebat insaciabile desiderium pecunię omnia quę ei exhiberentur fiebant aurea: & sic peribat fame habens multitudinem auri: omnibus cibis sibi appositis conuersis in aurum. Ergo denarii non sunt uerę diuitię. ¶ Deinde cū dicit: Quāobrem quęrunt zc. Concludit determinationem ueritatis: & dicit φ illi qui recte sapiunt propter predictas ratōnes dicunt aliud esse diuitias & pecuniam siue pecuniatiuam. Sunt enim quędam diuitię fm naturam: scilicet de rebus necessariis ad uitam sicut supra dictū est. & talis acquisitio diuitiarū proprie pertinet ad iconomicam. Sed illa pecuniatiua quę est Nummularia multiplicat pecunias non omnibus modis: sed solum per denariorum permutationem. Vnde tota cōsistit circa denarios: quia denarius est principium talis cōmutationis: dum denarius pro denario datur. Patet ergo fm hoc φ ditiores sunt qui habundant in rebus necessariis ad uitam uere loquendo q̄ illi qui habundant in denariis.

riorum & locuples nummis penuriam patietur necessarii alimenti. Atqui absurdum est tales esse diuitias affirmare: quarum habundans quis fame perire possit: ut de Mida fabulis traditur: Cui propter insatiabilitatem desiderii quicquid apponebatur fiebat aurum. Quamobrem quærūt diuitias alias & aliam acquirendi ratōnem: & recte quidem: est enim alia acquirēdi ratio & diuitiæ secundum naturam: & hæc quidem reifamiliaris disciplina: illa uero pecuniaria pecuniarū effectiua: nō simpliciter: sed per ipsarum pecuniarum cōmutationem: Et uidetur circa nummū ista uersari: nam nummus primū est & ultimum in cōmutatione. ¶ Et infinitæ sunt huiusmodi diuitiæ quæ ab hac ratione rei augēdæ proficiscuntur. Vt enim medicina sanitatis in infinitū est & unaquæq; ars finis in infinitū nam q̄maxime uolunt illum efficere. eorū uero quæ sunt ad finem non in infinitum. finis enim extremū omnibus. Sic & huius rationis augendæ rei nō est finis terminus. finis autem tales diuitiæ & pecuniaꝝ possessio: sed rei familiaris nō augendæ rei est finis: non enim hoc rei familiaris est opus.

Et infinitę sunt huiusmodi diuitię zc. Postq̄ ostendit Philosophus quomodo pecuniatiua cōmutatio est introducta per legem: hic ostendit quomodo sit infinita talis acquisitiua pecunię: & circa hoc duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo assignat causam premissorum: ibi: Causa uero est huius zc. Circa primū duo facit. Primo ostendit propositum. Secundo soluit ex hoc quandā dubitationem: ibi: Quapropter in hac quidem zc. Dicit ergo primo φ diuitię quę acquiruntur ab hac pecuniatiua. s. Nummularia quę tota est circa denarios est infinita: & hoc probat tali ratione: Desiderium finis in unaquaq; arte est in infinitū. Desiderium autem eius quod est ad finem non est in infinitum: sed habet terminum fm regulā & mensuram finis: Sicut ars medicinalis intendit ad sanandum in infinitum cum inducit sanitatem quantumcunq; potest: sed medicinam non dat quantumcunq; potest: sed fm mensu

ram quę est utilis ad sanādum: & ita est in aliis artibus. Et ratio huius est: quia finis est fm se appetibilis. Quod autem fm se est tale si magis fuerit erit magis tale: sicut si album disgregat uisum magis album magis disgregat. Sed pecunię se habent ad pecuniatiuam nūmulariam sicut finis. hęc enim intendit acquirere pecunias. Ad iconomicam autem non se habet sicut finis: sed sicut ordinatum ad finem: qui est gubernatio domus. Ergo pecuniatiua quęrit pecunias absq; termino iconomica aūt cū aliquo termino.

Quapropter in hac quidem uidet necessarium: ut sit finis omnium diuitiarum. Sed contra uideo fieri: omnes enim in infinitū augent qui pecuniis student. Causa uero huius est illarum propinquitas: uariatur enim usus eiusdem existens utriusq; acquisitiōis. eiusdem enim est usus acquisitio sed non secundum idem. At huius quidem alius finis: huius uero amplificatio. Itaq; uidetur quibusdam hoc esse reifamiliaris opus: & perseuerant existimantes oportere aut cōseruare aut augere pecuniam in infinitum. Causa uero est huius dispositōnis studium uiuendi: sed non bene uiuendi. Cum ergo cupiditas in infinitū extendat: illa quoq; quę efficiunt infinita cupiunt: sed qui bene uiuere student ad fruitionem corporis diuitias quęrunt. Vnde cum hoc quoq; in acquisitione consistere uideatur: omnis eo-

¶De inde cū dicit: Quapropter zc. Soluit dubitatiōem q̄dam ex premissis: & circa hoc duo facit. Primo mouet eam. Secūdo soluit ibi: Causa uero zc. Dicit ergo p̄mo ꝙ propter prędictā rōnem uidetur ꝙ necessarium sit esse aliquē terminū diuitiaꝝ in iconomica. Sed si quis consideret in his quę accidunt uidetur esse cōtrarium. oēs enim iconomici augent denarios in infinitū uolentes habere denarios pro rebus quę sunt ad usum uitę. ¶Deinde cum dicit: Causa uero zc. Soluit premissam dubitationem & dicit: ꝙ causa predictę diuersitatis uidet esse propinquitas utriusq; pecuniatiuę: illius scȝ quę deseruit iconomicę: quę quęrit pecunias pro cōmutatione rerum necessariarū. & nummularię quę quęrit denarios ꝓpter seipsos: utriusq; enim pecuniatiuę est idem actus: scȝ acquisitio pecuniarum: sed nō eodem mō: sed in pecuniatiua iconomica hoc ordinat ad alium finem. s. ad gubernationem domus: in pecuniatiua aūt. s. nummularia ipsa augmētatio pecunię est finis: & ideo propter ꝓpinquitatem nūmularię ad iconomicā uidetur quibusdā iconomis ꝙ sit eoꝝ officium illud quod pertinet ad Campsores: ut. s. instent ad conseruandum & multiplicandū denarios in infinitum. ¶Deinde cum dicit: Causa uero est zc. Assignat causam eius quod dixerat ꝙ dispensatores domoꝝ intredum ꝑseuerant ad augendum pecunias in infinitū. Et quia ex causa quā assignat sequunt quędā abusiones: ideo hęc pars diuiditur in tres fm tres abusiones quas ponit. Secunda pars incipit ibi: Et altera augendi zc. Tertia ibi: Et si per has acqrendi species zc. Dicit ergo primo ꝙ causa huius dispositionis: ꝙ scȝ dispensatores domoꝝ quęrunt augere pecuniam in infinitū est: quia homines student ad uiuendū qualitercunq; nō aūt ad uiuendum bene: quod est uiuere fm uirtutem: si enim intenderent uiuere fm uirtutem essent cōtenti his quę sufficiunt ad sustentationē naturę. sed qa pretermisso hoc studio student ad uiuendū unusquisq; fm suam uoluntatem: ideo unusquisq; intendit acqrere ea per quę possit suā uoluntatem implere. Et qa concupiscentia hoīm tendit in infinitū. ideo in infinitū desiderant ea ꝑ quę possint satisfacere suę cōcupiscentię. Quidā etiā sunt qui habent studiū ut bene uiuant: sed ei quod est bene uiuere addūt id quod ꝑtinet ad delectationes corporales. Dicunt enim nō esse bonā uitā nisi cū in talibus delectatōnibus homo uiuat: & ideo quęrit ea per q̄ possunt impleri delectationes corporales. Et quia hoc ui

detur hominibus posse euenire per multitudinem diuitiarum: ideo omnis cura eorũ esse uidetur ad acquirendum multas pecunias. Et est considerandum ꝙ assignat causam eorũ quę pertinent ad dispensatorem domus ex intentione humanę uitę: quia dispensator do/mus habet pro fine bonam uitam eorum quę sunt in domo. Sic igitur prima abusio est: ꝙ homines propter hoc ꝙ non habent rectum studium bonę uitę intendunt ad acquiren-dum pecunias in infinitum. ¶ Deinde cum dicit: Et altera augendi spe/cies zc̃. Ponit secundam abusionẽ quia enim dispensatores domoꝝ student circa acquisitionem pecu/niarum propter hoc inducitur in curam domus altera species pecu/niatiuę: scilicet Nũmularia preter eam quę est propria iconomicę. s. Acquisitio rerum necessariarũ ad uitã. Sed quia in excessu intendunt frui delectationibus corporalibus: propter hoc quęrũt ea quę possunt facere hmõi excessum: scꝫ multitudinem diuitiarum. Et sic est secun/da abusio ꝙ pecuniatiua nõ natu/ralis neq; necessaria assumit̃ ad iconomicam. ¶ Tertio ponit tertiam abusionem ibi: Et si per has acqui/rendi zc̃. Et dicit ꝙ quia homines nõ possunt interdum per artem pecuniatiuam acquirere sufficienter ea per quę satisfaciãt excessui delectationũ corporalium attentant ac/quirere pecunias per alias causas & abutuntur qualibet potentia. i. uir/tute uel arte uel officio non fm suã naturam: sicut fortitudo est quędam uirtus: & eius opus proprium non est congregare pecunias: sed facere hominem audacem ad aggrediendum & sustinendum. Vnde si aliquis fortitudine utatur ad congregãdum diuitias utitur ea nõ fm naturam. Similiter etiam militaris ars est propter uictoriam: & medicinalis propter sanitateꝫ: neutra tamen est propter pecuniam. Sed quidam & militarem artem & medicinalem conuertunt ad acquirendum pecuniam: & ita faciunt necessariam esse pecuniatiuam: id est acquisitiuam pecunię: ordi/nantes hmõi artes ad pecuniam sicut ad finem ad quem oportet ordinari omnia alia. Et ideo dicitur in Ecclesiaste: Pecunię obediunt omnia. Concludit ergo epilogando ex prę/missis ꝙ dictũ est de nõ necessaria pecuniatiua: quę scilicet acquirit pecuniaꝫ in infinitum sicut finem quę sit causa: & propter quam causam homines indigent ipsa: scilicet propter concupiscentiam in infinitum. Dictum est etiam de necessitate pecuniatiuę: quę scꝫ est al/tera a premissa: Acquirit enim pecunias usq; ad aliquem terminum propter alium finem scilicet propter habenda necessaria uitę. Sed proprię iconomica est circa ea quę sunt fm naturam: sicut illa quę pertinent ad cibum. Et hęc nõ est infinita sicut prima pecuniatiua: sed habet aliquem terminum. Vel potest intelligi ꝙ ipsa pecuniatiua quę est necessaria est altera a nõ necessaria: sed est iconomica & aliam nõ imitatur. ¶ Ex hoc patet id de quo ab initio zc̃. Mouerat superius questionem: Vtrum pecuniatiua sit pars uel subseruiẽs ico/

rum circa acquirendum est: Et altera augẽ/di species hinc processit: cum enim fruitio modum excedat illam exhibent quæ huius modi excessum adimplere possit. Et si per has acquirendi species nequeant parare: per aliã causam efficere conãtur: unaquaq; freti potentia non secundum naturam. Fortitudinis enĩ nõ est pecunias parare: sed fiduciã animi. neq; rei militaris aut medicinæ: sed huius quidem uictoriam: illius uero sanitatem. At illi cunctas ad pecuniã cõ/uertunt quasi hic sit finis: ad finem uero cuncta oporteat tendere. De illa igitur ac/quirendi specie quæ necessaria non est: & quænam ea sit: & propter quam causam il/la indigemus diximus: & de illa quæ ne/cessaria est: quoniam altera ab illa & disci/plina reifamiliaris secundum naturam circa alimentum: nec infinita sicut illa: sed fi/nem habens. Ex hoc patet id de quo ab ini

nomicę:& distinxit pecuniatiuam ab alia possessiua:nunc soluit motam superius questionem:& circa hoc duo facit. Primo ostendit ꝙ pecuniatiua subseruit iconomicę. Secundo ostendit quomodo pecuniatiua quędam est laudabilis & quędam uituperabilis:ibi:Cum uero & hęc sit duplex zc. Circa primũ tria facit:Primo soluit superius motã quęstionem. Secundo mouet aliam dubitationem:ibi:Nam dubitaret utiq; aliquis zc. Tertio manifestat quiddã quod dixerat:ibi: Maxime uero zc. Dicit ergo primo ꝙ iam ex pręmissis potest esse manifestũ illud qđ quęrebaṫ a principio Vtrũ pecuniatiua ptineat ad iconomicũ et politicũ aut nõ:sed sit omnino extranea:& ueritas est ꝙ non est eadem pecuniatiua iconomicę ut supradictum est: sed tñ ei subseruit:quia pecunias oportet existere ad hoc ꝙ ĩ domo & ciuitate oportet esse homines & ea quę sunt necessaria hoĩbus. Hoĩes autem non facit politica:sed accipit eos a natura generatos & sic utiṫ ipsis. Similiter ergo politica uel iconomica nõ facit cibũ:sed natura tradit ipm uel ex terra sicut fructus:uel ex mari sicut pisces:aut ex aliqua alia re. Facere igiṫ uel acq̃rere hmõi cibũ nõ est ꝓprium opus & ĩmediatũ politicę uel iconomicę:sed ꝓpriũ opus eius est dispensare ista in domo sicut oportet. Sicut uidemus ꝙ textoris nõ est facere lanã:sed uti ipsa & cognoscere qualis lana sit idonea ad suum opus: qualis etiã sit praua & inepta. Sic igitur iconomicę deseruit & natura quę generat hoĩes & cibos:et iteꝝ pecuniatiua quę acquirit:sicut etiã arti textorię deseruit & natura quę producit lanã & mercatiua quę acquirit eam. ¶Deinde cũ dicit:Nã dubitaret zc. Mouet q̃dam quęstionẽ & est ista quęstio: Cũ illi qui sunt in domo indigeant sanitate sicut indigẽt his q̃ sunt necessaria ad uitam:ut cibo & uestitu: quęriṫ an ars medicinalis sit pars iconomicę sicut pecuniatiua:& rñdet ꝙ ad dispensatorẽ domus & ad principẽ ciuitatis ptinet quodãmodo cõsiderare de sanitate.s.utendo cõsilio medicoꝝ ad sanitatẽ subiectoꝝ:alio aũt mõ nõ ptinet ad eos: sed ad medicos cõsiderãdo sc; ex q̃bus rebus sanitas conserueṫ uel restituaṫ. Sĩliter etiã ad dispensatorem domus quodam modo pertinet cõsiderare de pecunia.s.utendo ea iam acquisita:& utendo etiam ministerio eorum qui acquirunt:sed considerare ex quibus rebus pecunia possit acquiri & quomodo hoc non pertinet ad iconomicum sed ad artem subseruientem:sc; ad pecuniatiuam. ¶Deinde cum dicit. Maxime uero zc. Manifestat quod supra dixerat:scilicet quod natura tradat ea quę sunt necessaria & dicit ꝙ sicut dictum prius ea q̃bus utiṫ iconomica

tio dubitabatur: Vtrũ gubernatoris domus & ciuitatis sit acquirere uel non:sed oporteat prius esse acquisitum: sicut enim homines nõ facit Resp. sed factos a natura suscipiens utitur:sic & alimentum oportet naturam præbere terrã aut maria aut aliud qddam:sed quemadmodũ hæc administranda sint ad gubernatorem pertinet domus. neq; enĩ textoris est lanas facere sed factis uti & discernere qualis sit bona & apta & mala & inepta. Nã dubitaret utiq; aliquis cur ea diligentia quæ ad acquirendum pertinet pars reifamiliaris sit : medicina uero nõ sit eius pars. At qui sanam esse familiã eius:oportet quẽadmodũ et uictum habere aut aliud quiddam necessariorum. Sed cũ sit ut patrisfamilias et gubernatoris de salute prouidere:sit etiam ut nõ:sed medici. Ita etiã de pecuniis ẽ:ut patrisfamilias est etiã ut nõ:sed ut lucro inseruientis. Maxime uero ut prius dictum est natura oportet hæc existere. naturæ enim opus est alimentum præbere. Cuiq; autem ex quo generatur alimentum est afferendum. Itaq; sc͞dm naturã ẽ parãdi studiũ oĩbus ex fructibꝫ & aĩalibꝫ

uel politica maxime oportet pręexistere a natura a qua etiam accipiunt subseruientes artes:& hoc probat per hoc ꝙ naturę opus est dare cibum ei quod generatur sm naturam. Videmus enim ꝙ illud ex quo fit aliquid:quantum ad id quod est residuum generationi est cibus rei generatę:sicut patet ꝙ animal generatur ex sanguine mēstruo: & id quod est residuum ex hac materia natura conuertitꝰin lac & pręparat cibum generato. Et ideo quia homo cōstitutus est ex rebus quę sunt sm naturam:alię res quę sunt secundum naturam sunt ei cibus. Et ideo omnibus hominibus est naturalis pecuniatiua: id est acquisitiua ciborum uel denarioꝝ pro cibo ex rebus naturalibus : scilicet ex fructibus & animalibus. Quod autem aliquis acquirat pecuniam non ex rebus naturalibus : sed ab ipsis denariis:hoc non est secundū naturam. ¶Deinde cum dicit:Cum uero & hęc sit duplex ut zc̄. Positis duabus pecuniatiuis ostendit q̄ earum sit laudabilis & quę uituperabilis: & dicit ꝙ duę sunt pecuniatiuę : quarum una uocatur Nummularia:quę scilicet acquirit pecuniam ex pecuniis & propter ipsas pecunias. Alia autem pecuniatiua est iconomica:quę scilicet acquirit pecunias ex rebus naturalibus: puta ex fructibus & animalibus ut dictum est. Ista quidem secunda est necessaria ad uitam hominum:unde & laudatur. Alia uero scilicet Nummularia transfertur ab eo quod est necessarium naturę ad id quod requirit concupiscentia ut supradictum est : & ideo uituperatur. Non enim ista pecuniatiua est secundum naturam:quia neque ex rebus naturalibus est:neque ad supplendam necessitatem naturę ordinatur : sed ex denariorum adinuicem commutatione:inquantum scilicet homo denarios lucratur. Et cum ista pecuniatiua quę est Nummularia iuste uituperetur:quędam alia acquisitiua pecunię est quę rationabilissime uituperatur & odio habetur quę dicitur Foenus:per quod denarius seipsum adauget. Et ideo sic uocatur:Videmus enim ꝙ ea quę pariuntur sm naturam sunt similia generantibus. Vnde fit quidam partus cum denarius ex denario crescit. Et ideo etiam ista acquisitio pecuniarum est maxime pręter naturam:quia sm naturam est ut denarii acquirantur ex rebus naturalibus:nō autem ex denariis. Sic ergo una pecuniatiua est laudabilis & duę uituperabiles:ut dictum est.

Cum uero & hæc sit duplex:ut diximus:& altera pecuniaria & altera disciplina reifamiliaris:& hæc quidem necessaria & laudabilis:illa uero translatiua & merito improbanda:quia nō secundum naturam:sed ab hominibus acqrit: rōnabilissime habet odio nūmularia:quoniā a nūmo ipso facit acquisitionem & nō quod inductus est. cōmutatiōis enim causa nūmus inductus fuit. Fœnus aūt seipsum maius facit:unde & nomen uenit:quoniā illa quæ pariuntur similia sunt gignētibꝰ. In fœnore aūt nūmus nummū parit. Itaq; maxīe præter naturā ē hic acqrēdi modus. ¶Quoniā uero illa quæ ad cognitiōem ptinebant determinauimus

Quoniam uero illa quę ad cognoscendum zc̄. Postq̄ Philosophus docuit cognoscere pecuniatiuę originem & eius proprietates & partes : hic consequenter determinat ea quę pertinent ad usum ipsius:& primo dicit de quo est intentio. Secundo exequitur propositum: ibi: Sunt autem circa acquirendum partes utiles zc̄. Dicit ergo primo ꝙ quia sufficienter determinauimus de pecuniatiua in eo quod pertinet ad cognoscendum naturam ipsius : oportet breuiter ponere ea quę pertinent ad usum eius: qualiter scilicet eā utendum sit:Omnia enim huiusmodi quę pertinent ad operatiōes humanas habēt liberalē.i.expeditā contemplatiōem:qa facile est ea cōsiderare in uniuersali: sed tn̄ necesse est ꝙ habeat expientia circa ipsa ad hoc ꝙ hō possit pfectū usum eoꝝ hře.

¶ Deinde cum dicit: Sunt autem circa acquirendum zc̄. Determinat ea quę pertinent ad usum pecuniatiuę: & circa hoc duo facit. Primo distinguit ptes ipsius. Secundo ponit quędam documenta utilia pecuniatiuę: ibi: Cum uero sit a quibusdam zc̄. Circa primū duo facit. Primo assignat partes pecuniatiuę: quę est necessaria ad uitam humanam. Secundo partes pecuniatiuę nō necessarię: ibi: Eius uero quę per translationē zc̄. Dixit aūt supra necessariam esse pecuniatiuam per quam homo acquirit pecuniā ex rebus quas natura ministrat ad necessitatem uitę. Hmōi autem ponit duas partes: quarum prima est fm quam homo ex emptione & uenditione talium rerum potest pecuniam acquirere: & circa hāc partem dicit ꝙ pecuniatiuę sunt istę partes utiles: id est utilia quędam documenta ut homo sit expertus circa bona huiusmodi quę ab hominibus possidentur quę eorum sint maximi precii: & ubi maximo precio uendantur & quomodo: puta quo tempore: uel fm alias conditiones. Et exponit de quorum bonorum possessione dicat. Est enim quędam possessio equoꝝ: & boum & ouium: & aliorum animalium. Oportet autē eum qui ex his uult lucrari pecuniam esse expertum quę eorum sint maxime cara & in quibus locis: quia alia istorum in aliis regionibus habundant: ut scilicet emat in loco ubi habundant & uendat in loco ubi sunt cara. Secunda autem pars huiusmodi possessiuę est: ut homo acquirat copiam harum rerum uenalium: quod quidem est pro cultura terrę: siue nudę: hoc est absqȝ arboribus: sicut sunt campi in quibus seminatʳ triticū: Siue plantatę: sicut sunt uineę & horti & olíueta. Per hmōi enim culturā acqrit homo habundantiam tritici & uini & alioꝝ hmōi. Et oportet etiam esse hoiem exptum de cultura apium & alioꝝ animaliū tam natatilium. s. piscium: q̄ etiā uolatiliū. s. auium a quibuscumqȝ contingit acquirere auxilium ad uitam humanam: quia per eorum habundantiam potest fieri acquisitio pecuniaꝝ. Sic ergo patet ꝙ istę sunt primę & ꝓpriissimę partes pecuniatiuę. Et dicunʳ primę & ꝓpriissimę: quia sic acquiritʳ pecunia ex rebus naturalibus ꝓpter quas inuenta est primo pecunia. ¶ Deinde cum dicit: Eius uero zc̄. Distinguit partes pecuniatiuę translatiuę. Dixit autem supra pecuniatiuam translatiuam esse per quā acquiritur pecunia non ex rebus necessariis ad uitam: sed ex quibusdam aliis rebus. Et dicitur translatiua: quia pecuniatiua trāslata est de rebus naturalibus ad hmōi. Circa primū tria facit. Primo distinguit ptes hmōi pecuniatiuę. Secundo excusat se de diligentiori cōsideratione haꝝ partiū: ibi: De singulis hoꝝ zc̄. Tertio manifestat quędā quę dixerat: ibi: Sunt enim illę zc̄. Circa primum ponit quattuor partes pecuniatiuę: quarum prima & maxima est mercatiua. Mercatores enim maxime pecunias acquirunt. Et hanc primam partem secundo distinguit in tres partes: quarum prima est Nauigatio: quę scilicet mercatio/

sufficienter: illa quæ ad usum pertinent discutienda sunt: cuncta enim hæc considerationem habent liberalem: experientiam uero necessariam. Sunt autem circa acquirendum partes utiles rerum ipsarum: quæ acquirendæ sunt peritiam habere: quæ optima sint: et ubi et quomodo: ceu quales equi comparandi sint: quales boues & pecudes. eodem modo in aliis animalibus. Oportet enim peritum esse quæ istorū potissima: & ubi & qualia. nā alia alibi potiora gignuntur. Deinde agriculturæ eiusqȝ specierum: ut nudi soli & consiti: & apium & aliorum animalium ex quibus sit utilitas prouentura. Propriæ igitur acquisitionis istæ sunt partes & primæ. Eius uero quæ per translationē dicitur potissima pars est mercatura. Et huius partes tres: Nauigatio: Deuectio:

nes exercet per mare ¶Alia autem dicitur Deuectio : id est oneraria : quę scilicet exercet mercationes in terra per deportationem onerum in curribus uel iumentis. Tertia autem uocatur Negociatio:puta:cum aliquis non defert merces nec per mare nec per terram:sed assistit mercatoribus per cōmunicationem pecunię uel rerum. Et istę partes differunt ad inuicem:quia quędam eorum sunt certiores:sicut mercationes terrę: quędam autem faciunt magis excrescere lucrum: sicut mercationes maris quę tamen sunt magis periculose. Secunda autem pars principalis huius translatiuę pecuniatiuę est Foeneratio:quę scilicet per usuras pecuniam acquirit. Tertia autem pars est mercenaria: sicut eorum qui labores suos locāt pro mercede pecuniarum. In hac est quędam differentia : quia quędam mercenaria fit per artes uiles: sicut est ars coquorum & huiusmodi ministeriorum. Quędam autem fit per labores non artificiales & qui sunt utiles soli corpori & in quibus etiam solum corpus est utile: sicut illi qui mercede conducuntur ad fodiendum in agro uel aliquid aliud huiusmodi. Quarta autem pars est media inter translatiuam & primam quę est necessaria habēs aliquid de utraq; illa quę scilicet acquirit lucrum per incisionē lapidum uel metallorum de terra: habet enim hoc cōmune cum prima pecuniatiua: quia est a terra & ab his quę generantur ex terra: sicut agricultura circa ea est quę generantur ex terra. Cum translatiua autem cōuenit in hoc ꝙ huiusmodi metalla nō faciunt aliquem fructum pertinentem ad necessitatem uitę:sicut faciunt campi & animalia: sunt tamen huiusmodi utilia ad alia:puta:ad ędificandas domos uel ad aliqua instrumenta construenda. Et ista quarta pars complectitur sub se diuersa genera ſm diuersas species metallorum: quę sunt aurum:argentum ferrum & hmōi. ¶Deinde cum dicit:De singulis hoꝝ ꝛc̄. Excusat se a perfecta hoꝝ determinatione:& dicit ꝙ dictum est nunc utiliter de istis partibus:esset aūt utile ad operationes eoꝝ qui uolunt pecuniā acquirere ꝙ diligentius determinaret ꝑticulariter de singulis. sed tñ graue est diu morari circa talia tendentibus ad maiora. ¶Deinde cū dicit:Sunt enī illę ꝛc̄. Exponit quędam quę dixerat de operatiōibus uilibus & inartificialibus:& dicit ꝙ illę operationes sunt maxime artificiales in qbus minimū operatᷣ fortuna. hoc enim a fortuna fieri dicimus quod fit pręter pręuisionem rōnis in qua ars consistit. Vñ opationes illę quoꝝ euentus multum subiacent fortunę parū sunt artificiales: sicut eoꝝ qui piscantur hamo & alioꝝ hmōi:& ecōtrario operationes quaꝝ effectus parū subiacent fortunę sunt maxime artificiales sicut fabroꝝ & aliorum artificium. Illę aūt operationes sunt maxime

Negociatio. Differunt autem hæc inter se: cum alia securiora sint:alia fructuosiora. Secunda pars est Fœneratio: tertia Mercenaria:& huius alia uilium artium:alia sine arte solo corpore ministrante. Est & quarta acquirendi species media inter hanc & primā Habet enim partem eius quæ est secundū naturam:& partem eius quæ per traslationem dicitᷣ. Et est in his omnibus quæ a terra & ab his quæ terræ sunt: nō a fructibus sed ab utilibus:ceu silua cedua & metallica Hæc rursus multas complectitᷣ partes: nā multæ sunt metallorum species. De singulis horum in genere dictū est nunc:in specie uero de his dicere utile quidem foret ad opa conficienda:sed graue nimis in his edocēdis ꝑsistere. Sunt enī illæ artificiosissimæ in qbꝰ minimū est fortunæ. Illæ sordidissimæ in quibus maxime inquinatur corpus Illæ seruilissimæ in qbus corporis est opus plurimū. Illæ ignobilissimæ in quibus mi-

abiectę & uiles quibus corpora maxime maculantur:sicut sunt coquorum & eorum qui purgant plateas & aliorum huiusmodi. Illę autem operationes sunt maxime seruiles ubi maior pars usus est ex parte corporis & parum ex parte rationis:sicut eorum qui deferūt onera & cursorum & huiusmodi. Illę autē sunt ignobilissimę inter omnes ad quas requiritur minimū de uirtute uel animi uel corporis:sicut in aliquibus prędictarum apparet.

nimū requirit' uirtutis. Cum uero sit a quibusdam de his scriptum: ut a Chariete Pario & ab Appollodoro Lemnio de cultu agrorum tam nudorum q̄ consitorum:& similiter ab aliis de aliis:ea quidem conside ret cui cura est:praecepta etiā quædā a frugi patribusfamilias dicta colligere oportet. hæc enim omnia utilia sunt his qui augere patrimonium curant. Quale est illud Thalis Milesii attributum sibi propter sapientiam:cui cum obiiceretur Philosophiæ studium quasi inutile & infructuosum prospexisse illum ferunt per astrologiam oliuarū ubertatem futuram, Cumq; coegisset pauxillum pecuniarum hyeme adhuc uigente emptionē olei fecisse in Mileto & in Chio pro paruo admodum precio: utpote nemine plus offerente : arrasque dedisse : cum itaque postea tempus uenisset multis subito quærentibus uendidisse oleum quanti

¶Deinde cū dicit:Cū uero sit a quibusdam zc̄. Proponit documenta utilia ad partes pręmissas pecuniatiuę. Et primo docet huiusmodi documenta considerare ex scripturis. Secundo ex exemplis:ibi:Et similiter ab aliis zc̄. Dicit ergo primo ꝙ quia quidam sapientes de pręmissis scripserūt: sicut quidam Chariestes noīe Parius origine & Appollodorus Lēnius scripserūt de cultura terrę tā nudę q̄ plantatę: uelut & apud latinos Palladius : & ab aliis scriptum est de aliis pręmissarum partium. Quicunq; habet curā plenius cognoscere consideret ex eorum libris. ¶Deinde cum dicit: Et similiter ab aliis zc̄. Proponit documentum de exemplis considerandū:& primo proponit quod intendit. Secundo subiungit exempla: ibi: Quale illud est Thalis zc̄. Dicit ergo primo ꝙ non solum oportet considerare libros eorum qui artes de prędictis partibus construxerunt : sed etiam si quę dicuntur exempla dispersa in diuersis narrationibus per quę aliqui acquisiuerūt magnā pecuniā:oportet hmōi considerare:hęc enim erunt utilia his qui intendūt acquirere pecunias. ¶Deinde cum dicit:Quale illud zc̄. Subiungit duo exempla quoꝝ secundū incipit ibi:In Sicilia zc̄. Circa primū duo facit:primo proponit exemplū. Secundo ostendit ad quid est utile:ibi:Est autem zc̄. Sciendum est ergo circa primū ꝙ Thales Milesius fuit unus de septem sapiētibus qui primus incepit studere in Phīa naturali:aliis sex sapientibus circa res humanas occupatis:cuius factū habet q̄dam consideratiōem utilem ad acquirendū pecunias:q̄uis ascribat' nō ad cupiditatē pecunię sed ad sapientiā:potest tn̄ ex eius facto summi quoddā uniuersale documentū acquirendi pecunias. Cū enim exprobaret' sibi ab aliquibus ꝙ pauper esset & ꝙ sua Phīa esset sibi inutilis:considerauit per astrologiam:cuius erat peritus: ꝙ in futuro anno futura esset ubertas oliuaꝝ preter consuetudinem. Nam in pręcedenti anno etiā fuerat oliuaꝝ ubertas ut plurimū aūt oliuę deficiunt post ubertatem. Cū igit' adhuc in hyeme esset habundantia oliuarum dedit cultoribus oliuaꝝ in duabus ciuitatibus.s. Mileto & in Chio paucas pecunias pro arra fructus futuri anni:qui parum credebantur excrescere. Quando ergo uenit tempus oliuarum multis simul & subito quęrentibus emere oliuas taxauit preciū sicut uoluit & sic colligens multas pecunias ostendit ꝙ Philosophis facile est ditari si uolunt: sed non est studium eorum ad hoc. & per hunc modum Thales ostendit suā sapientiā.

¶Deinde cum dicit eſt autem uniuerſalis zč. Oſtendit ad quid eſt utile pecuniatiuę hmōi exemplum: & dicit φ hoc eſt ualde utile ad acquirendum pecunias ſi quis poſſit pręparare & ſingularem uenditionē: ut ſcʒ ipſe uendat res aliquas in ciuitate. ¶Deinde cum dicit: In Sicilia zč. Ponit ſecundum exemplum: & primo narrat factum. Secundo oſtendit φ redit in idem cum primo. Dicit ergo primo quod cum quidam in Sicilia haberet pecuniam apud ſe reconditam: emit ſimul omne ferrū de mineris in quibus fodiebatur. Vnde cū ueniſſent mercatores ipſe ſolus uendebat: nō tamen faciebat magnum exceſſuʒ precii ut expeditius uenderet: tamē lucratus eſt de quinquaginta talentis centum Dionyſius autem tyrannus Siracuſanorum ſentiens hunc ualde ditatum mandauit ei φ ulterius non habitaret in Siracuſis: permittens tamen ei portare ſuas ſecū pecunias. Quod enim aliqui ciues multum ditentur reputant ſibi tyranni eſſe inconueniens: ut infra dicetur. ¶Deinde cum dicit: Iſte uidit aliquid zč. Oſtendit φ illud in idē redit cum primo: quia & iſti Siculo & Thali philoſopho idē uiſum fuit: ut ſcilicet exerceret monopoliam: & etiā utile eſt φ politici conſiderent: quia multis ciuitatibus neceſſe eſt acquirere pecunias ſicut & domibus: & adhuc magis quanto ciuitas pluribus indiget. Et ideo quidam qui ſtudent circa regimina ciuitatum ad hoc principaliter uidentur intendere ꝑut multiplicent pecuniam in ęrario publico.

Voniā uero tres erant partes zč. Poſtq̄ Philoſophus determinauit de coniugatione domini & ſerui: addito etiam naturali tractatu de poſſeſſione: hic determinat de aliis duabus coniugationibus domeſticis: quas ſupra poſuerat: ſcilicet uiri ad uxorem & patris ad filium. Et diuiditur in partes duas. In prima determinat quędam de huiuſmodi coniugationibus. In ſecunda excuſat ſe a diligentiori horum conſideratione: ibi: De uiri autem & mulieris &č. Circa primū duo facit. Primo determinat de pręd͞ictis coniugationibus: comparans eos aliis principatibus. Secundo mouet quandam quęſtionem cōmunem de omnibus: ibi: Dubitatur autem zč. Circa primū tria facit. Primo pōnit comparationem pręd͞ictarum coniugationum ad alios principatus. Secundo comparationem pręd͞ictam manifeſtat: ibi: In Ciuilibus igitur officiis &č.

ipſe uoluit: ac magnā uim pecuniarum inde ſuperlucratū oſtendiſſe amicis perfacile eſſe philoſophis ditari ſi uellent: ſed hoc non eſſe illis curæ. Thales igitur in hunc modum dicitur ſcientiam ſuam oſtendiſſe Eſt autem uniuerſalis hic quærēdi modus ſi quis poſſit ſibi ſoli uenditiōem comparare. Quapropter ciuitates quædam in hunc modum faciunt cum indigēt pecuniis: uenditionem enim ſibi ſolis reſeruant. In Sicilia quidam ferri quicquid erat ex ferrariis emit: poſtea uero mercatoribus illuc accedentibus uendebat ſolus: nō magnum exceſſum precii faciens: ſed tamen ita ut pro quinquaginta talentis centum conficeret. Hoc itaqʒ ſentiens Dionyſius pecunias quidem illi nō abſtulit: ſed amplius Siracuſis morari uetuit: ut redditus reperiens ſuis rationibus inutiles. Iſte uidit aliquid tale quale Thales uiderat: uterqʒ enim ſibi ſoli uenditiōem parauit: hoc eſt utile uidere etiam in Rep. Nam ciuitates pecuniis indigent & hmōi apparatu quemadmodū domus: ſed magis. Quamobrem in Rep. quidam huic ſoli parti intendunt. ¶Quoniam uero tres erant partes rei domeſticæ. Vna dn͞i ca: de qua ſupra dixius. alia paterna. tertia

Tertio ostendit φ sollicitudo iconomię maxime circa hmōi cōiugationes uersat:ibi:Manifestū aūt zc̄·Dicit ergo primo φ cum prius dictū sit φ tres sint partes iconomicę·i·gubernatiuę domus:sm̄ tres coniugationes pręductas·De una eaꝶ iam dictum est·s·de despotica quę ptinet ad dn̄m & seruum:unde restat dicendum de secunda quę est Paterna pertinens ad patrem & filium:& de tertia quę est Nuptialis ptinens ad uirum & uxorem: de

coniugalis:nā & uxori præest & filiis tanq̄ liberis quidē ambobus:sed non eodem modo:sed uxori quidem ciuiliter: filiis autem regie. Masculus enim q̄ fœmina principalior est:nisi alicubi cōtra naturā cōsistit:& antiquius & pfectū iuniore & impfecto. In ciuilibus igit̄ officiis plerūq; cōmutatur is qui præest & is q subest: nam æquales esse uolūt sc̄dm naturā nec quicq̄ differre: attn̄ cū hic quidē præest:ille uero subest reqrit differentia figuris & sermonibus & honoribus : ut Amasis inquit de pedum lotore. Enimuero masculus ad fœminam semper ita se habet. Filiorum autem imperium

quibus tria dicit·Primo quidem φ in utraq; harum coniugationū est quędā pręlatio siue p̄ncipatus: Vir enim principatur mulieri & pater filiis:nō quidem sicut seruis: sed sicut liberis:in quo differunt hi duo principatus a principatu despotico Secundū est φ hi duo principatus nō sunt unius modi:sed uir principatur mulieri politico principatu·s· sicut aliquis qui eligit̄ in rectorem ciuitati pręest:sed pater pręest filiis regali principatu: & hoc ideo:quia pater habet plenariā potestatem super filios: sicut & rex in regno: sed uir nō habet plenariam potestatez super uxorem q̄tum ad omnia sed sm̄ φ exigit lex matrimonii: sicut & rector ciuitatis hēt ptātem sup ciues sm̄ statuta. Tertio aūt manifestat hos duos principatus esse sm̄ naturā:qa semper qđ est principalius in natura principatur:ut supra habitum est·Sed masculus est naturaliter principalior foemina:nisi aliquid accidat pręter naturam:sicut in hominibus effeminatis·Et similiter pater est naturaliter principalior filio:sicut antiquius iuniore: & perfectum imperfecto· Ergo naturaliter masculus principatur foeminę & pater filiis·¶Deinde cum dicit: In ciuilibus igitur zc̄· Manifestat comparationes pręductas : & primo nuptialis principatus ad politicum· Secundo paterni ad regalem:ibi:Filioꝶ autem imperium zc̄·Ostendit ergo primo comparationem quantum ad differentiam:quia in ciuilibus principatibus transmutantur personę principantes & subiectę: qui enim sunt in officio principatus uno anno:subditi sunt alio· Et hoc ideo: Quia talem principatum competit esse inter eos qui sunt ęquales sm̄ naturam & in nullo differunt naturaliter:sed tantum tempore quo unus principatur & alii subiiciuntur· Industria uero humana adinuenit quandam differentiam & quantum ad figuram quę consistit in exterioribus insigniis:& quantum ad sermones:Quia aliter nominantur q̄ prius & aliter eos homines alloquuntur·Et similiter quantum ad honores: quia sc; ciues quasdam reuerentias exhibent ei qui est in principatu quam ante non exhibebāt:sicut Amasis poeta dixit de lotore pedum:Ille enim qui est lotor pedum:si circumponerentur sibi huiusmodi insignia & alia duo dona sibi exhiberentur non uideretur a principe ciuitatis differre· Sic ergo patet φ politicus principatus permutatur de persona in personam: sed hoc non contingit in principatu maris ad foeminam· Non enim qui est mas postea fit foemina: aut econuerso:sed semper manet eodem modo·¶Deinde cum dicit:Filiorum autem imperium zc̄· Comparat principatum paternum ad regalem secundum similitudinem : & dicit quod principatus patris est regalis · In hoc enim principatu duo attenduntur : scilicet quod pater qui generat principatur secundum amorem·Naturaliter enim amat filios· Et iterum principatur sm̄ senectutem:quasi habens q̄dam naturalem prętogatiuam ętatis

supra filios:& quantum ad hoc est species: id est similitudo principatus Regalis. Et inde est ꝙ Homerus appellauit Iouem:id est summũ deum:patrem uirorum & deorum:id est Regem omnium & hominũ & superiorum substantiarum:quas deos uocabant. Oportet enim ꝙ Rex qui perpetuo principatur & plenariam habet in omnibus potestatem:differat a subditis sm naturam in quadam magnitudine bonitatis & tamen ꝙ sit genere identitas ad minus sm speciem humanã melius autem erit & si etiam unitate gentis:& hęc est comparatio senioris ad iuniorem & generãtis ad genitũ:ꝙ sc; habet naturalem prerogatiuam perfectionis. Ideo autẽ oportet Regem naturaliter differre ab aliis: Nisi enĩ esset naturali quadam bonitate melior nõ esset iustũ ꝙ semper dominaret plenaria potestate sibi ęqualibus:ut infra in tertio dicetur. Sic igitur naturalis differentia separat principatũ Regalẽ a Politico qui est ad ęquale sm naturam. Amor autem separat principatum Regalem a Tyrannico: qui nõ principatur propter amorẽ quã habet ad subditos: sed propter cõmodum proprium. ¶Deinde cum dicit:Manifestum autem zc̃. Concludit ꝙ principalis intentio iconomici est circa istas duas cõiugationes principalior q̃ circa alia. Magis enim intendit circa homines q̃ circa possessionem inanimatorũ:sicut tritici & uini & alioꝝ hmõi: & magis debet intẽdere ad uirtutem per quam homines bene uiuunt q̃ ad uirtutem possessionis per quam possessio bene procuratur & multiplicatur:quod signatur nomine diuitiarũ. Et similiter etiam magis studet ad uirtutem liberoꝝ q̃ seruoꝝ. Et hmõi ratio potest assignari:quia principalis intẽtio cuiuslibet est de fine. Rẽs aũt inanimatę quęruntur propter hoĩes sicut propter finem & serui propter liberos ut eis ministrent. ¶Deinde cum dicit:Dubitatur autem zc̃. Quia fecerat mentionem de uirtute liberoꝝ & seruoꝝ mouet de hoc quęstionem:& circa hoc tria facit. Primo mouet quęstionem. Secundo soluit eam:ibi:Constat igitur zc̃. Tertio ex solutione mouet iterum aliam quęstionem:ibi: Dubitabit uero zc̃. Circa primũ duo facit. Primo mouet quęstionem circa dominũ & seruum. Secundo circa alios principatus:ibi:Eadem est fere zc̃. Dicit ergo primo ꝙ de seruis potest esse quędam dubitatio:manifestũ est enim ꝙ seruus debet habere quandã uirtutem organicã & ministratiuam:per quã .s. sciat & possit exequi mandatum dñi & ei seruire:sicut supradictum est:ꝙ sunt quędam seruiles scientię. Sed dubitatio est utrum pręter hmõi uirtutes sit aliqua alia dignior uirtus cõueniens seruo:sicut sunt uirtutes morales: ut temperantia:fortitudo:iustitia:& alia hmõi:uel nulla uirtus competat seruo nisi quę pertinet ad corporalia seruitia:& dicit ꝙ ex utraq; parte uidetur esse dubitatio: quia si competit seruis habere hmõi uirtutes sicut & liberis:in nullo uidebuntur differre a liberis. Immo

est Regium:quod enim genuit:quodq; per amicitiam præest & per ætatem id est idem ꝙ species quædam Regii Imperii. Ideo bene Homerus de Ioue inquit: Hominũ pater atq; deorum:sic appellans omnium Regem. Natura enim excellere Regẽ oportet: genere autem esse eundem:quod accidit seniori ad iuniorem:& parẽti ad natum. Manifestum autẽ ꝙ plus studii domesticæ disciplinæ est circa homines: q̃ circa possessiones inanimatorum:& circa horum uirtutes q̃ circa uirtutes possessionis : quas diuitias appellamus: & circa liberos magis q̃ circa seruos. Dubitatur autem utrum præter ministeria & corporalia opera sit aliqua uirtus serui excellentior:puta:modestia: fortitudo & iustitia & alii hmõi habitus:uel nõ sit alia præter corporalia ministeria. Ambiguitatem sane id habet:nam siue sit aliqua excellentiores erunt serui q̃ liberi: siue non est aliqua cum sint homines rationis parti

excellentiores uidebuntur qui & seruoꝝ & liberorum uirtutibus polleant. Ex alia parte inconueniens uidetur si cum sint homines ratione cōmunicantes nō habeant uirtutes quibus homines uiuunt fm rationem. ¶ Deinde cum dicit: Eadem est fere zc. Mouet eandem quęstionem in aliis principatibus & dicit ꝙ idem quod quęritur de seruo potest etiā quęri de muliere & puero: Vtrum scilicet oportet esse mulierem temperatam & fortem & iustam: & similiter puerum uel non. Et hęc etiam quęstio potest moueri naturaliter in omni principatu: utrum scilicet sit eadem uirtus principantis & subiecti uel nō. & obiicit ad utranq; partem: quia si oportet & principantem & subiectum participare bonitate uirtutis: nam nulla ratio erit quod unus debeat subiici & alius principari semper: id est per totam uitam suam. Secus autem esset si successiue subiacerentur & principarentur: sicut accidit in Politico principatu. Nec potest dici ꝙ uirtus principantis & subiecti differant secundum magis & minus. Magis enim & minus non uariant speciem: sed principari & subiici differunt specie. Vnde non uidetur sufficere ad differentiam principantis & subiecti quod unus habeat plus de uirtute q̄ alius. Ex alia parte si dicatur ꝙ oportet unum habere uirtutem nō autem alium: sequitur etiam inconueniens: Quia si ille qui principatur non erit sobrius & iustus non poterit bene principari. Si uero subiectus non habeat has uirtutes non poterit bene subiici: quia propter intemperantiam uel timorem frequenter omittet facere ea quę oportet & sic non bene subiiceretur.

cipes absurdum uidebitur. Eadem est fere quæstio de muliere & puero: utrum & hoꝝ sint uirtutes & oporteat mulierem esse modestam & fortem & iustā: & an puer sit intemperans & modestus uel nō. Et uniuersaliter id quærendum est de natura imperantis & parentis: utrum eadem uirtus an alia Si enī oportet utrosq; participes esse uirtutis: cur tandem alter imperare debet: alter parere: non enim secundum magis & minus possunt differre: nam imperare & parere specie differunt & non secundum magis & minus: Sin uero alium oportet aliū non admirabile est: nam si imperās nō erit temperatus & iustus quomodo bene imꝑabit? Sin is cui imperatur quomodo bene parebit? Intemperatus enim & timidus nihil faciet ut oportet. Cōstat igit oportere utrosq; habere uirtutem sed in ipsa uirtute esse differentiam: quemadmodū in his qui natura obediunt. Id aperte in animo inspicitur: est enim in animo quod natura imperat & ꝙ paret: quorum diuersam censemus esse uirtutem: ut rationem habētis & irrationalis. Patet eodem mō se habere in aliis. Itaq;

¶ Deinde cum dicit: Constat igitur oportere zc. Soluit propositam dubitationem & primo proponit solutionem in generali. Secundo in speciali: ibi: Palam autem id magis zc. Concludit autem primo ex rationibus inductis ad unam partem ꝙ necesse est ꝙ tam principans q̄ subiectus participent uirtute: aliter enim neq; unus bene principaretur: neque alius bene subiiceret. Sed est quędam differentia uirtutis utriusq;. Et hoc manifestat per ea quę subiiciuntur aliis naturaliter & ponit exemplum in partibus animę cuius una pars naturaliter subiicit: scilicet pars irrationalis: ut irascibilis & concupiscibilis. Ponimus autem utriusq; partis esse aliquā uirtutem sed differentem: nam uirtus rationalis partis est prudētia: sed uirtus irrationalis partis est temperantia & fortitudo: & alię huiusmodi uirtutes. Vnde manifestum est ꝙ eodeꝫ modo se habet etiam in aliis quę principantur & subiiciuntur fm naturam. Et quia natu-

ra diuerſificatur in diuerſis:ideo ſm naturam ſunt diuerſa quę principantur & ſubiiciunt. Alio enim modo homo liber principatur ſuo ſeruo:& maſculus foeminę:& uir puero:ut etiam ſupra habitum eſt. Omnibus autem aliis inſunt partes animę quę dictę ſunt. Vnde & uirtutes earum oĩbus pręmiſſis inſunt:ſed differenter. Et hoc primo manifeſtat quan/tum ad partem rationalem ad quam pertinet conſiliari. Seruus enim inquãtum eſt ſeruus non habet cõſilium de ſuis actibus Cuius ratio eſt: quia cõſiliamur de his quę ſunt in poteſtate noſtra. ſer/uus autem nõ habet actus ſuos in poteſtate ſua:ſed ſunt actus eius in poteſtate dñi. Vnde ſeruus non ha/bet liberam poteſtatem cõſiliandi: ſed foemina cũ ſit libera habet po/teſtatem conſiliandi: ſed conſilium eius eſt inualidum. Cuius ratio eſt quia propter molliciem naturę ra/tio eius infirmiter inhęret conſilia/tis:ſed cito ab eis remouet̃ propter paſſiones aliquas:puta concupiſcen/tię uel irę uel amoris: uel alicuius hmõi. Pueri autem habẽt conſiliũ ſed imperfectum: Cuius ratio eſt: quia nõ habet perfectum uſum ra/tiõis ut poſſit ſingula diſcutere quę ſunt in conſiliis attendenda. Et ſic diuerſimode ſe habent ad id quod eſt rationis. Similiter etiam conſide/randum eſt & circa morales uirtu/tes. omnes enim participant ipſas: ſed nõ eodem modo: unuſquiſque enim ea participat quantum eſt ne/ceſſarium ad proprium opus. Vn/de ille qui principatur ſiue ciuitati:ſiue ſeruis:ſiue mulieri:ſiue filiis:oportet ꝙ habeat per/fectam uirtutem moralem:quia opus eius eſt ſimpliciter opus architectoris: id eſt princi/palis artificis. Sicut enim principalis artifex dirigit & imperat miniſtris artis qui manu operantur:ita princeps dirigit ſuos ſubiectos. Et ideo habet officium rationis quod ſe ha/bet ſimiliter ut principalis artifex ad inferiores partes animę. Et ita oportet quod ille qui principatur habeat rationem perfectam:Sed unuſquiſqȝ aliorum qui ſubiiciuntur tantum habet de ratione & de uirtute quantum ille qui principatur immittit ipſis: id eſt tantum ꝙ oportet quod habeant ꝙ ſufficiant ſequi directionem principantis implendo manda/ta ipſius. Et ſic patet quod omnium prędictorum eſt aliqua moralis uirtus:ſcilicet ut tem/perantia fortitudo & iuſtitia. Non tamen eadem eſt uiri & mulieris & aliorum ſubiecto/rum:ſicut putauit Socrates:Sed fortitudo uiri eſt ad principandum:ut ſcilicet propter nul/lum timorem prętermittat ordinare quid faciendum ſit:Sed in muliere & in quolibet ſub/dito oportet ꝙ ſit fortitudo ſubminiſtratiua:ut ſcilicet propter timorem non prętermittat facere propriũ miniſterium. Sic etiam differt fortitudo in duce exercitus & in milite. Et ſicut dictum eſt de fortitudine ita dicendum eſt de omnibus aliis uirtutibus quę in prin/cipante quidem ſunt principatiuę:in ſubiectis autem miniſtratiuę. Et per hoc patet ꝙ non differunt ſolum ſm magis & minus bonum uirtutes:ſed aliqualiter ſecundum rationem.

plæraqȝ ſunt natura imperantia & paren/tia:alio eni̅ modo liber præeſt ſeruo:& ma/ſculus fœminæ:& uir puero:& omnibus in ſunt partes animæ:ſed differũt. Seruus eni̅ omnino non habet deliberandi arbitrium: mulier uero habet quidem ſed inualidum: puer autem habet ſed imperfectũ. Eodem mõ ſe habere neceſſe eſt circa morales uir/tutes putandum eſt omnes participes eſſe oportere: ſed non eodem modo: ſed quan/tum cuiqȝ opus eſt. Ex quo fit ut is qui im/perat perfectã uirtutem habere debeat mo/ralem:nam eius opus eſt ſimpliciter præci/pientis:ratio autem præcipit atqȝ præſidet: aliorum uero unuſquiſqȝ quantum ſibi cõ/petit. Quare patet uirtutem moralem eſſe omnium ſupradictorum:nec eadem mode/ſtia mulieris & uiri:neqȝ fortitudo:neqȝ iu/ſtitia ut Socrates putabat: ſed illa quidem iubens fortitudo hæc uero obediẽs. eodem

¶Deinde cum dicit:Patet autem id magis z̄c̄·Manifestat quod dixerat magis in particulari:& dicit ꝙ hoc q̄ꝺ dictū est magis erit manifestū his qui uolunt considerare magis in particulari:quia illi qui de actibus humanis uolunt dicere in uniuersali tantum decipiunt seipsos:quia non possunt plene peruenire ad ueritatem:sicut si aliquis esset contentus ut sciret ꝙ uirtus est per quam anima bene se habet:aut per quā homo iuste operatur uel aliqd aliud talium:& nihil plus uellet scire de uirtute deciperet seipsum imperfectam & inutilem habens scientiam de uirtute· Multo enim melius dicunt illi qui enumerant uirtutes in speciali: sicut Gorgias fecit q̄ illi qui dicunt solum in genere aliquis·Ratio est:quia actus sunt circa singularia:unde ea quę ad actus pertinent in particulari sunt consideranda· Et ideo sicut quidam poeta dixit de muliere quiddam particulariter ad eius uirtutem pertinēs: ita etiam est existimandū in omnibus· Ad mulieris enim ornatū uel honestateꝫ pertinet ꝙ sit tacita: hoc enim ex uerecundia prouenit quę mulieribus debetur·Sed hoc ad ornatum uiri non pertinet: sed magis ꝙ sicut decet loquat̄·Vnde & Apls monet ꝙ mulieres in ecclesiis taceant: & siquid dicere uolunt domi uiros suos interrogent·Sed quia puer est imperfectus uirtus eius non est ad seipsum:id est ut fm̄ suū sensum regatur: sed ut disponatur fm̄ ꝙ est coueniens ad fineꝫ debitum & ad obediendum ductori: scilicet pedagogo·Vnde in Ecclesiastico Sapiens dicit:Non des filio tuo potestatem in iuuentute & ne despicias cogitatus illius·Similiter etiam uirtus serui est in ordine ad dominū·Dictū est enim supra ꝙ seruus est utilis ad necessaria uitę·unde indiget quidem uirtute sed parua & tanta ut non deficiat ab his quę debet operari propter intemperantiam concupiscentię uel propter timiditatem·

modo & in aliis. Patet autem id magis particulariter considerātibus: nam qui uniuersaliter dicunt ꝙ bene se habere animū uirtus est:& recte agere:aut aliquid tale: seipsos decipiunt . Multo enim melius dicunt qui enumerant uirtutes quēadmodū Gorgias:q̄ qui ita diffiniunt.Quapropter oportet sicut Poeta de muliere dixit: ita censere in omnibus.Mulieri decus affert taciturnitas:sed nō item uiro. Cum uero puer sit imperfectus patet ꝙ & huius uirtus non ipsius ad seipsum est;sed ad perfectū & ducem similiter & serui ad dominū.Posuimus autem seruum esse utilem ad necessaria: itaqꝫ patet ipsum uirtute indigere parua & tanta ut neqꝫ propter intemperantiā:neqꝫ propter timiditatē in operibus deficiat.¶Dubitauit uero aliquis si uerum est quod nūc diximus:ut rū artifices oportet habere uirtutem:nam sæpe propter intemperantiam deficiūt in operibus. Vel hoc longe differt.

Dubitabit uero aliquis z̄c̄·Soluta precedenti dubitatione hic mouet quandā aliam dubitationem quę ex premissa solutione oritur:& circa hoc tria facit·Primo mouet dubitationem·Secundo soluit eam ibi:Vel hoc longe differt z̄c̄·Tertio inducit quoddam corellarium ex solutione posita:ibi:Patet ergo z̄c̄·Est ergo dubitatio de hoc quod supra dictum est ꝙ oportet seruum habere quandam uirtutem:ne propter intemperantiam aut timorem deficiat ab operibus:pari ratōne uidebitur ꝙ artifices ad hoc ꝙ sint boni artifices oporteat habere aliquam uirtutem:cum multotiens contingat ꝙ propter intemperantiam uel alia uitia defectum faciant in suis operibus:utputa negligenter agentes dum aliis intendunt.¶Deinde cum dicit:Vel hoc longe differt z̄c̄· Soluit propositam dubitationem & dicit ꝙ magna differentia est inter seruū & artificē:& hoc probat per duas rationes:quarum prima est:Quia seruus in aliquo est particeps uitę: id est conuersationis

humanę inquantum est seruus. Dictum est enim supra ꝙ seruus est instrumentum in his quę pertinent ad actionem: id est ad conuersationem hominum. Et ideo cum uirtutes morales perficiant hominem in conuersatione humana oportet ꝙ seruus ad hoc ꝙ sit bonus participet aliquid de uirtute morali. Sed artifex remotius se habet a conuersatione humana. Non enim operatio artificis inquantum huiusmodi est circa agibilia conuersationis humanę: sed circa aliqua artificia quę dicuntur factibilia. Vnde aliquis dicit͛ bonus artifex: utputa: bonus faber non ex hoc ꝙ bonus sit: sed quia pōt facer͛ bonos cultellos: etiam si male utatur uel negligenter sua arte. Sed tamen intantũ immittit de uirtute in sua operatione inquantum exhibet de seruitute ad conuersationem humanã: sicut uidemus ꝙ aliquí artifices .i. mercenarii: utputa coqui habent quandã determinatam seruitutem: dum deputantur ad quędam specialia ministeria & seruiunt: & ſm hoc indigent uirtute morali ad hoc ꝙ sint boni in ministerio. ¶ Secundam rationem ponit ibi: Et seruus est ſm naturaꝫ zc̄. Quia seruus est de his quę sunt a natura. Probatũ est eniꝫ supra ꝙ aliqui sunt naturaliter serui: Sed nullus est coriarius uel ullius artis artifex a natura: sed omnes artes sunt adinuentę per rationem. Virtus autem ad ea se habet quę sunt nobis a natura. Habemus enim naturalem quandam inclinationem ad uirtutem: ut dictũ est in secũdo Eth̄. Vnde patet ꝙ ad hoc ꝙ aliquis sit bonus seruus indiget uirtute morali: nō autem ad hoc ꝙ sit bonus artifex. ¶ Deinde cum dicit: Patet ergo zc̄. Infert quoddam corellarium ex dictis. Dictũ est enim ꝙ seruus indiget uirtute. Oportet autem ꝙ homo qui habet inclinationem ad uirtutem consequatur uirtutem studio alicuius gubernantis: sicut ciues debent fieri uirtuosi per Legislatorem: ut dicitur in secundo Eth̄. Vnde manifestum est ꝙ hmōi uirtutis quam seruus debet habere ad hoc ꝙ sit bonus: dominus eius debet ei esse causa instruẽdo eum qualiter agere debeat: & puniendo si male facit: & remunerando si bene. Sed nō est dicendum ꝙ ad dominum pertineat ꝙ habeat dominalem q̄dam scientiam quę doceat opera seruilia ipsum seruũ: puta ꝙ doceat ipsum coquinare uel aliqua hmōi facere: sed debet eum docere quomodo sit temperatus & humilis & patiens & alia hmōi. Vnde nō dicunt bene qui dicunt ꝙ nō est ratione utendum ad seruos sed solo pręcepto. Magis enim debemus seruos monere ad uirtutem q̄ filios pueros: quia nōdum sunt ita capaces monitionis. Et de his quidem sic determinatum sit. ¶ Deinde cum dicit: De uiri autem & mulieris zc̄. Excusat se a diligẽtiori determinatione de duabus aliis coniugationibus: & circa hoc tria facit. Primo ponit excusationem. Secundo assignat rōnem dictoꝝ: ibi: Nam cum omnis zc̄. Tertio continuat prędicta dicendis: ibi: Quare cũ de zc̄. Dicit ergo primo ꝙ in his quę dicenda sunt de ciuitati/

Nam seruus quidem adhæret nobis cõmunione uitæ: ille autem remotior est: & tantum sibi competit uirtutis quantũ seruitutis: Vilis enim artifex indeterminatã quandam habet seruitutem. Et seruus est secundum naturam: sed nemo sutor aut alius opifex. Patet ergo ꝙ huius quidẽ uirtutis causam esse oportet dominum seruo: non eum qui doctrinam habet in operibus dominicam. Quapropter non bene dicunt qui seruos spoliant ratione: dicentes præcepto uti dumtaxat: ammonẽdi sunt enim magis serui q̄ pueri. Et de his in hunc modum determinatum sit. De uiri autem & mulieris filiorumq; & patris uirtute & cõuersatione ad inuicem quid recte uel contra: & quomodo oportet hoc quidem facere ab illo autẽ abstinere: in his quæ de Rep. necesse est intueri. Nam cũ omnis domus sit ciuitatis pars illi autem domus: partis autem uirtus ad

bus necessariũ est tractare de uirtute mulieris & uiri:& patris & filioꝝ:& collocutione uel cõuersatione eorum adinuicem:quid in hoc sit bene & quomodo illud quod est bonum sit procurandum & illud quod sit malum sit uitandum:& ita ad pręsens anteq̃ de politicis dicamus determinari hic non possunt. ¶ Deinde cum dicit:Nam cum omnis domus zc. Assignat duas rationes quare prędicta oporteat determinari circa policias:quarum prima est. Quia dispositiõem partis oportet considerare in comparatiõe ad totum: sicut dispositionem fundamenti in comparatione ad domũ. Sed domus ẽ pars ciuitatis ad quã primo pertinent istę duę coniugationes: scilicet patris & filii: uiri & uxoris. Vnde ſm comparationem ad policiã oportet considerare qualiter sint erudiendi pueri & uxores ¶ Secundam rõnem ponit ibi: Siquidem refert zc. Ea enim quorũ dispositio facit differentiam circa bonitatem ciuitatis sunt consideranda in policiis. Sed hmõi sunt instructiones puerorum & mulierum quõ uterq; sint boni: quia mulieres sunt media pars hominum liberorum qui sunt in ciuitate. Ex pueris autem crescunt uiri quos oportet esse dispensatores ciuitatis Ergo in policiis determinandum est de instructione filiorum & uxorum. ¶ Deinde cum dicit:Quare cum de seruis zc. Continuat dicta dicendis & dicit ꝙ quia determinatum est de seruis:de reliquis autem dicendum est in aliis:id est sequentibus quę ad policias pertinent:debemus ad pręsens dimittere istos sermones pertinentes ad dispensationem domus tanq̃ iam consumationem habentes & faciemus aliud principium cõsiderando ea quę dicta sunt ab aliis de optima policia. Et sic terminatur primus liber.

totum respicere debeat: necessarium est respiciẽtes ad Remp. filios uxoresq; instituere. Siquidẽ refert ad rectam institutõnem Reip. pueros & mulieres esse bene institutos. Enimuero referat necessarium est:nam mulieres media pars sunt hominum liberorum:ex pueris autem sumũtur qui Remp. gubernãt. Quare cum de seruis determinatum sit:de reliquis autem in aliis sit dicendum ommissis ꝓpositis tanq̃ finem habentibus alio sumpto principio illa discutiamus quæ tradita sunt de optimo Ciuitatis statu :.

¶ Finis primi libri Politicoꝝ Aristotelis.

¶ Excellentissimi Theologię professoris Magistri Ludouici Valentię Procuratoris Ordinis Prędicatoꝝ: ad Reuerendissimũ in Christo patrem & dominum dñm F. Cardinalem Senẽ. Epitoma per conclusiones primi libri Polit. Aristotelis.

¶ Omnem ciuitatem alicuius boni gratia institutam:cum omnis societas ab aliquo cõstituta sit:agens uero quodcumq; alicuius boni aut ueri aut extimati causa agat.

¶ Ciuitas autem quę omnes complectitur cõmunitates optima est atq; optimi ideo pręcipuiq; boni gratia est.

¶ Primã societatem maris esse & foeminę coniugationem:quę & cõmunis rebus ratione carentibus est:& quia sine humanum genus non potest esse.

¶ Aliam deinde societatem esse domini & serui quę a natura est propter salutẽ:ut qui uidelicet mente imbecilles sunt a sapientibus eis obsequendo regant: & qui inualidi corpore animo uero robusti sapienter res dispositas per subiectos exequantur.

¶Societas autē maris & foeminę ab ea quę est serui & dñi distat:siquidem foemina ge/
nerationi apta esse debet ac natura imbecillis:Seruus uero ad labores idoneus. Propte/
rea reprehendenda est barbara cōsuetudo quę foemina pro serua utit̃ & econtra.

¶Domus prima cōstituit̃ ex duabus societatibus:maris.s.& foeminę:serui & dñi:cū una
ad generationē sit:alia uero ad salutē.Illa uero cōmunicatio quę patris & filii dicitur ex
prima orit̃.

¶Societas & cōicatio domestica est in actus quotidianos:ut uesci.calefieri & alia hmōi.

¶De Cōmunitate Vici.

¶Cōmunitas uici ex pluribus domibus constat nō in actus domesticos sed extraneos:ut
mercari ac pugnare destinata.

¶Hmōi societas uici a natura proficiscit̃ cū ex propagatione filioꝝ q̄ maxime naturalis
est pluralitas uicinaꝝ domoꝝ procedat ex qua deinde multitudine uicus habet̃.

¶De Cōmunitate Ciuitatis.

¶Ciuitas ex pluribus uicis constat & est perfecta communitas quę omnia contineat quę
ad uitam humanā sunt necessaria & qua prouenit non solum uiuere sed etiam bene ui/
uere:cum uitam hominum per leges ad uirtutem ordinet.

¶Societas ciuilis est naturalis:ex naturalibus enim cōitatibus:domestica.s.& conuicanea
propagatur & eaꝝ finis est cum optimū quoddam sit in omni cōitatum genere:dignū
autem est finem rerū naturalium & ex naturalibus cōstitutū rebus esse quid naturale.

¶Homo est animal naturaliter ciuile:ciuitas enim naturalis est quę nō nisi hominū con
gregatio est.Quid enim natura sermonem homini concessisset? Si quis uero solitarius
est propter naturam aut neq̄ est aut potior q̄ homo.

¶Ciuitas est prior q̄ domus & hoc natura & perfectione:pars namq; materialis est natu/
ra toto posterior cum nō nisi & totius formā suam habeat & speciem & operationem:
sicut pes humanus ex forma humana:Eodemq; modo nec homo sufficientem habet
fruitionem nisi pars sit ciuitatis & in ciuitate uiuat.

¶Hominibus inest naturalis impetus ad ciuilem societatem sicut ad uirtutes:cum per ci/
uilem ordinem homo ad iusticiam reducatur & ad optimā uitę frugem.

¶Possessiua pars est iconomicę:domus enim constare non potest absq; necessariis ad ui
tam humanam quę per possessiuam habentur.

¶Res uero possessę instrumenta sunt gubernatoris domus:quaꝝ quędam sunt inanimata
sicut lectus uestis.quędā animata:ut seruus qui instrumentū est sup instrumēta ea mo/
uens ad pficiendū imperium dñi inanimatis nō agnitū.Quę etiam instrumentoꝝ dif/
ferentia in artibus inuenit̃:sed tantū distat ꝙ instrumenta artiū factiua sunt: artis enim
finis est facere:arte namq; pręter operationem aliquid conficitur:domus uero & guber
natoris eius instrumenta actiua sunt:nihil enim ex his pręter usum haberi potest. Vn/
de & domesticę disciplinę finis est actio.

¶Seruus est possessio domini & res etiam dñi ueluti & de cęteris possessionibus solemus
dicere quę ad possessionem ea conferuntur habitudine qua pars ad totum:quę nō mo
do pars dicitur sed & res totius sicut manus hominis.

¶Patet ex dictis hanc esse aptam serui diffinitionem:Seruus est organum animatū acti/
uum seperatum alterius homo existens.Organum quidem genus eius exprimit. Ani/
matum uero ab inanimatis organis separat.Sed actiuum ab animatis organis artis. Se/
paratum autem diuidit ab animatis actiuis & quę sunt partes ipsius animalis. Alterius
existens:a libero qui quandoq; minister est in domo. Homo existens: a iumentis dis/
iungit quę & animata & actiua & separata & alterius sunt.

¶Seruitus est naturalis & expediēs:in omni enim multitudine ex multis cōstituta natura
le est quoddam imperare:quoddā parere:& illud etiā expedit ut patet maxime in ani/
malibus in quibus anima prędominatur corpori:& ratio appetitui: nisi aliquid pręter

naturam accidat·Homo etiam cęteris animalibus pręest:& id conducit ad salutem eo
rum:& quibus hoc magis accidit ut mansuetis meliora sunt· Masculus quoq; naturali/
ter foeminę principatur:& id ei expediens est· In multitudine ergo hominum & natu
rale est & conducens ut quidam dominentur & quidam seruiant·

¶Hi debent esse naturaliter serui qui tantũ distant a cęteris/quos dignũ est dominari/na
tura/q̃tum corpus ab anima:& bestia ab hoĩe·Hi sunt qui imbecilles mente & robusti
corpore:quibus certe expedit regi: & qui ad exequenda iussa apti sunt· Vnde & natu/
ra differentiam posuit inter liberoꝝ corpora & seruorum: ut illorum molle sit contem
plationi idoneum:horum uero solidum exercitationi corporeę cõmodũ:nisi forte ad/
uersum naturę aliquid contingat·Et si magna differentia in corporis elegantia cõiectu/
ram facit dignum hos prę illis subiici:iustius est differenti ã animaꝝ ex hoc ꝓmereri·

¶Iumenta & serui non uno modo subsunt:qa seruus cõsilio percepto obtemperat: iumen
tum uero passione adducit:modicum tamen plus utilitatis seruus affert iumento·

¶Seruitus quędã legalis est:qua bello capti serui efficiuntur uictorum ·Et hęc quodãmo/
do iusta est non simpliciter:partim quia bellum contingit plęrumq; iniustum esse:par/
tim quia contingit sapientes ab insipientibus superari·quodam tamen modo iusta est:
& ad cõmoditatem humanã:inquantũ sic uicti seruantur ut seruiant:accendũturq; hoc
premio homines ad fortiter pugnandũ:tum quia cõiectura sit uictorem uirtute aliqua
excellere·

¶Inter seruos naturali seruitute & dños amicitia esse potest:cõmunicant enim in his quę
utrisq; conducunt·Sed inter seruos qui lege ac uiolentia subsunt eorumq; dominos nõ
potest esse amicitia cum non cõmunicent in expedientibus cuilibet:& si enim eos ser/
uari expediat:non tamen seruire·

¶Dominatiua & a Politica & ab Iconomica differt·A Politica quidem ꝙ illa sit liberorũ
hęc uero seruorum·Ab Iconomica ꝙ illa sit omnium qui in domo existunt:hęc seruo
rum tñ· Politica quoq; & Iconomica distant:ꝙ Iconomica unius principatus sit si per/
sistere possit:Politica uero multorum·

¶Dominatiua scientia minime est:Dominus enĩ nõ a scientia:sed a naturali dominandi
aptitudine dicitur·Huic tñ quędã scientia utendi seruis adiungitur quę nõ multi precii
sit:cum facile sit pręcipere:unde & neglecta alteri cõmittit·Et scientia acquirẽdi eidẽ cõ
nexa est: ars·s·militaris & uenatiua: hac enim homines:illa iumẽta seruire cõpellimus·

¶Possessiua iconomica nõ est nec pars eius:cũ iconomicę sit uti rebus possessis:possessi/
uę acquirere·Subministrat uero ei sicut pręhens instrumentum quo operatur:quemad
modum frenofactoria equestri·

¶Possessiua quę cibum acquirit quędã pastoralis est:quędam agricultiua:quędam furti/
ua:quędam uenatoria:quędam piscatiua·Et naturalis est: acquirit enim cibum qui no/
bis a natura pręparatur:Sic etiam in principio genitis aut lac:aut quod in ouo superflu
um est natura ministrat· Prędatiua tamen naturalis est si & bestias & barbaros quos a
natura dignum est seruire seruos esse faciat·

¶Differentia ciborũ differentiam infert animalium ac etiam in humana conuersatione·
Bruta enim quę ex carnibus alioꝝ uescuntur solitudine gaudent: quę herbis ac fructi/
bus gregatim uiuunt:& sic in hominibus euenit ut qui absq; labore uictum quęrunt pa
stores sint & alii alio modo se habeant·

¶Possessiua quę cibũ acquirit finita est:Est enim instrumentum iconomicę· instrumen/
ta uero & multitudine & magnitudine finita sunt·

¶Quę pecuniã acquirit naturali possessiuę non est eadem : cũ possessiua natura instituta
sit·Quę uero pecuniam acquirit experimento ac industria comparata ·

¶Duplici rerũ usu existente proprio:cuius·s·gratia res effecta est:ut est calcei calceare·Al
tero necessitatis gratia ut est cõmutatio rei ut per eam his traditis qbus habũdamus ea

quibus egemus cōtra nobis tribuanť:cōmutatio certe rei ad naturę cōmoditatē inuen/
ta est:quia in his uersatur quę naturę subueniunt. Hinc est ꝙ Nummulatoria nō est a
natura quę pecunias cōmutat quibus natura nō sustentatur.

¶Sed cum interdum commutatio in distantibus multum locis sit facienda ad quę graue
satis & difficile est aduehere res cōmutandas:hinc inuentio pecunię ꝓcessit quam cō/
mode possumus deferre:illis itaq; sua magnitudine ac pondere cōmensuratis rebus pri
mitus res comparabamus necessarias uerū postea imagine inscripta ponderis certitu
do pręstabatur:sicut hodie fit ad leuandam ponderis molestiam & sollicitudinem.

¶Naturales opes uerę diuitię sunt extimandę non autem pecunię: quarum inuentio est
pro cōmutandis solum & comparandis rebus naturalibus.

¶Pecuniatiua quędam iconomicę deseruit & naturalis est ac finita:quędam augendis so
lum pecuniis intendit & hęc infinita est cum finis eius sit multiplicatio pecunię. finis
autem appetitus finem nō habet:sed propter utriusq; pecuniatiuę proximitatem etiam
iconomicus interminate huic pecuniaꝝ excrescentię intendit:quod etiam accidit:quia
bene uiuere non contendit sed omnes explere uoluptates quibus nullus pręfigitur finis
Hinc Nummulatoriam exercet ac omni arte officio & uirtute ad quęrendas utiť pecu
nias.

¶Pecuniatiua non minus iconomicę deseruit quę reꝝ naturalium dispensatiua est & pe
cuniarum quibus res naturales habentur ꝗ natura:quia sicut illa res naturales pręstat:ita
hęc pecunias quibus emuntur res naturales:& hęc quidem laudatur:sed campsoria te/
prehenditur ut diximus:quę pecunię augmentū finem facit. Sed multo magis Foene/
neratoria uituperatur:quę etiam ex denario denariū auget partumq; facit pecunię quę
suapte natura sterilis est. Sunt igitur ex rebus quęrendę pecunię usq; in certum finem:
ad remouendam scilicet naturę necessitatem.

¶Primū uero quęrēdaꝝ ex nālibus rebus pecuniaꝝ ꝑceptū est ex usu cognosceť ubi res
minori emantur precio & ubi cariori uendanť. Secūdum est rerum uenalium copiam
facere aut agrorum apumq; cultu ac cęteroꝝ animantiū aut piscium auiumq; captura.

¶Sed mercatoria etiam congregandis pecuniis conducit quę aut nauigio exercetur aut
uectura aut cōmunicatione his qui mercantur:quarum quę mari exercetur locupletior
quę terra certior.

¶Confert & plurimū foeneratoria: confert & mercenaria : cuius quidem alia uilis est &
abiecta : ut coquorum:alia absque arte solo corpore deseruiens:ut quę fodiendis agris
intendit. Sed quę metalla lapides ex terra eruunt & incidunt:agriculturę similis est &
mercatiuę:illi quidem quod ex terra acquirit:illi uero ꝙ quę acquirit naturę nihil pręs/
stat iumenti.

¶Operationum quędā est habenda discretio:ꝙ quędā plurimū fortunę habent quę pa/
rum artis:ut piscatio:quędam parum fortunę:quę scilicet plurimū artis:fabrilis opera/
tio & cętera hmōi:quędam uiles quibus corpora maculantur:ut tinctoꝝ coquoꝝ: quę/
dam plurimū seruiles:sicut deferentium onera:quędam ignobiles quibus nihil fere uir
tutis corporis animi ue explendis requiritur.

¶Hęc uero quęrendarū pecuniarum pręcepta partim ex libris alioꝝ: partim exemplis
possumus discere:sicut singularem exercere uenditionē pecuniis quęrendis conducere
Tum Thalis Milesii exemplo ac eius quod in Sicilia gestū est cognouimus.

¶Principatur & uir uxori & pater filio:nō uelut dominus seruo sed tanꝗ liberis : sed tan/
tum distant ꝙ principatus patris Regali similis est:plena enim & libera est patris in fi
lium potestas uelut regis. Principatus uero uiri ciuili par qui legibus coartať matrimo/
nii uelut iurisdictio rectoris Ciuitatis & legibus ciuitatis restringitur.

¶Principatus tamen uiri in uxorem differt a ciuili:ꝙ in ciuili quandoq; eosdem contin/
git pręesse quandoq; subesse:utpote qui ornamento sermonibus ac honoribus distin/

guantur. Sed uir semper uxori pręsidet.

¶Principatus uero patris Regali compar est & amore & natura: similitudine ac excessu. Amore enim debet Rex subiectos regere alioquin tyrannus est non Rex. & cum natura ac forti genere quod certe expediat subiectis sit conformis: eos tn̄ sm̄ naturā quadā ꝓbitatis ac uirtutis magnitudine antecellit aliter si ęqualibus imperaret nō esset dignū eum semꝑ regnare ut in politico cōtingit principatu: Sic et pater cū naturali amore & charitate ac naturę perfectione & annis firmior sit. Ille uero iunior filium gubernat.

¶Studere debet Paterfamilias liberis seruis & possessionibus: sed potiori studio liberis q̄ seruis: & seruis q̄ possessionibus.

¶Virtutes patris ac filii: uiri ac foeminę: domini & serui: regis & ciuium aliquo modo ratione differunt: sicut uirtutes quę sunt in ratione & quę sunt in irascibili & concupiscibili eo ꝙ ratio his pręsideat: nec enim tanta esse debet nisi ad idem. Seruus enim cum alterius sit consilium nō habet quod de his sit quę sunt in potestate nostra. Mulier uero habet quidem sed inualidum & inconstans. Puer uero imperfectū. Ciues quoq; inęquales regi sunt. His ergo tantum debet esse uirtutis ut constanter ac temperate principatibus pręeant: illis uero maxime ut bene pręesse sciant ac fortiter imperent.

¶Quędam etiam uirtutes ad mulieris ornamentum spectant & nō uiri: ut uerecundia & taciturnitas. Seruo quoq; & filio ea debet esse humilitas ut suo sensu ac cōsilio regi permittat quod patrem nō deceret. Seruus quoq; ea uirtute ut fortiter exequat̄ iussa domini: ut sc; nec propter impetum concupiscentię aut formidinem recuset facere.

¶Artifex aut ad hoc ut bonus artifex sit nulla indiget uirtute cum humana inq̄um huiusmodi conuersatione nō participet propter quam certe uirtus necessaria est. actionis enim gratia uirtus est nō factionis: ars propterea nō a natura sed a ratiōe est. uirtus aūt ad eas se habet inclinationes quę a natura nobis insunt sed tamen uirtute egebit artifex in eo quod ars eius in usum & ministerium uenit: Sic enim quodāmodo seruus est.

¶Cum uero seruus uirtute egeat sicut & ciues: a dn̄o leges ei ponendę erunt & addendę poenę & castigationes: ut ciuibus solet Rex statuere ut uirtutibus studeant.

¶De his autem societatibus quę partes Reip. sunt diligentius erit dicendū cum de Rep. agetur.

Finis.

QVoniam proposuimus considerare zc̃. Postq̃ Philosophus determinauit in primo libro de his quę pertinent ad domũ: quę sunt elementa quędam ciuitatis: hic incipit determinare de ipsa ciuitate sm modum quem in fine primi tetigit & etiam in fine decimi Ethicoꝝ. Primo enim ponit ea quę ab aliis dicta sunt de Politica cõmunicatione. Secundo incipit determinare de ea sm propriam sententiam in tertio libro: ibi: Qui de Rep. cõsiderat zc̃. Circa primũ duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Secundo prosequitur suam intentionem: ibi: Incipiẽdum est autem zc̃. Circa primũ duo facit: primo proponit suam intentionem. Secundo excusat eam: ibi: Nec puteĩ esse zc̃. Dicit ergo primo ꝙ intentio nostra principalis est considerare de cõmunicatõne Politica ut sciamus quis modus Politicę conuersatiõis sit optimus: quemadmodũ omnia ea sm quę possunt homines uiuere maxime ad uotum: ad hoc consequendum oportet considerare policias: id est ordinationes ciuitatis quas alii tradiderunt: siue sint illę quibus quędam ciuitatum utũtur quę laudantur de hoc ꝙ bene reguntur legibus: siue etiã sint ab aliquibus Phĩs & sapientibus traditę: quę uidentur bene se habere. Et hoc ideo oportet considerare ut appareat quid sit rectũ & utile in cõuersatione & regimine ciuitatis. Ex collatione enĩ multoꝝ magis potest apparere quid sit melius & utilius. Notandum est autem ꝙ ad optimã Politiam pertinere dicit ut homines uiuant q̃maxime ad uotum: id est sm hominum uoluntatem: quia uoluntas hominis principaliter est de fine humanę uitę: ad quem ordinatur tota Politica conuersatio. Vnde sm ꝙ homines diuersimode existimant de fine uitę humanę: sm hoc diuersimode hoĩes existimant de conuersatione ciuitatis. Qui enim finem humanę uitę ponunt delectationes uel potentiam aut honores: existimant illã ciuitatem esse optime dispositam in qua homines possunt uiuere delitiose: uel acquirere multas pecunias: aut consequi magnos honores: uel multis dominari. Qui uero finem pręsentis uitę ponunt in bono quod est premium uirtutis existimant illã ciuitatem esse optime dispositã in qua hoĩes maxime pacifice & sm uirtutem uiuunt. Vnde simpliciter uerũ est ꝙ optima dispositio ciuitatis est sm quorumlibet opinionem prout in ciuitate potest uiuere homo ad uotũ. Item notandũ est ꝙ dicit se cõsideraturũ de policiis cõmunitatũ quę bene dicuntur regi: & de ordinationibus ciuitatũ a Sapientibus traditis: qui uidenĩ bene se habere: qa ad inueniendũ ueritatem nõ multum prodest consideratio coꝝ quę sunt manifeste falsa: sed coꝝ quę probabiliter dicuntur. ¶ Deinde cum dicit: Nec putetur esse zc̃. Excusat propriam intentionem & dicit ꝙ nõ oportet alicui uideri ꝙ hoc ipm quod est quęrere aliquid aliud in ordinationibus ciuitatum pręter ea quę ab aliis dicta sunt procedat ex hoc ꝙ ipse intendat suam sapientiam ostentare: sed ideo interserit hanc artem: quia ea quę ab aliis dicta sunt in multis uidentur non bene se habere. ¶ Deinde cũ dicit: Incipiendum est autem zc̃. Prosequitur suam intentionem prosequendo ea quę ab aliis dicta sunt de ordinatione ciuitatis: & primo ponit diuersas ordinationes ciuitatum traditas a diuer/

¶ Politicorum Aristotelis Liber Secundus.

QVoniam proposuimus considerationem facere de Ciuili societate quæ sit optima omnium potentibus uiuere maxime ad uotum: oportet alias quoq; considerare Resp. quibus utuntur Ciuitates aliquæ earum quæ bene legibus institutæ uidentur: & si aliquæ sint aliæ ab aliquibus scriptæ quæ bene se habere uideantur: ut recta institutio utilitasq; appareat. Nec puteĩ esse ad ostentationem & superfluitatem quærere aliud præter illas: sed quia illæ nõ bene se habẽt ideo hunc laborem a nobis esse susceptum. Incipiendum est autem ab eo quod est se/

fis. Secundo ostendit qui fuerunt & quales qui de hmōi se intromiserunt: ibi: Eorum aūt qui de Rep. aliquid zc̄. Prima autem pars diuiditur in duas ſm diuersitatem quā in premissis tetigit. In prima enim ponit ordinationes ciuitatis quę sunt ab aliquibus sapientibus traditę. In secunda ponit eas quę in quibusdam ciuitatibus ordinatę uiuentibus obseruant̄ ibi: De Lacedęmonioꝝ aūt Rep. zc̄. Prima diuiditur in tres. Primo ponit ordinatōnem ciuitatis quam tradidit Socrates uel Plato discipulus eius qui in suis libris Socratem loquentē introducit. In scđa ponit ordinationē ciuitatis traditā a quodā qui Faleas dicebat̄ ibi: Quāobrem Faleas zc̄. In tertia ponit ordīationē Hyppodami: ibi: Hyppodamus aūt zc̄. Circa ꝑmū duo facit. Primo ptractat quādam questionem de quadā ordinatione quā Plato dixit eē utilissimā ciuitati. Scđo ꝓsequit̄ de ordinatiōe ipsius q̄tum ad alia: ibi: Ferme autē zc̄. Circa primū duo facit. Primo mouet questionem. Secundo prosequitur eam: ibi: Continet porro zc̄. Circa primū tria facit. Primo mouet quandam questionem trimembrē. Secundo excludit unū membrum ipsius: ibi: Enimuero nulla esse zc̄. Tertio querit de aliis duobus: ibi: Sed utrum melius zc̄. Dicit ergo primo ꝙ principium huius considerationis faciendum est ab eo qđ primo considerandū occurrit ſm naturam ciuitatis. Cū enim ciuitas sit cōitas quędā necesse est primo considerare utrum omnes ciues debeant cōmunicare in omnibus: aut in nullo: aut in quibusdam: & in quibusdam non. ¶ Deinde cum dicit: Enimuero nulla esse zc̄. Excludit unū trium membroꝝ. Impossibile est enim dicere ꝙ ciues in nullo cōicent. Quod probat dupliciter. Primo q̄dem: quia cōitas est quędam cōicatio. Vnde contra rationē ciuitatis esset ꝙ ciues in nullo cōicarent. Secundo q̄a manifestū est ꝙ oēs ciues necesse est cōicare: saltē in loco: ꝙ unus est locus unius ciuitatis. Conciues aūt dicunt̄ qui sunt socii in una ciuitate unde oportet ꝙ cōicent in loco. ¶ Deinde cū dicit: Sed utrū melius zc̄. Relinquit duo alia mēbra sub dubitatione. s. utrū melius sit ꝙ ciuitas quę debet bene cōuersari cōicet in quibuscunq; contingit aliquos cōicare uel in quibusdā eoꝝ cōicet & in quibusdā nō. Quędā enim sunt in q̄bus nullo modo contingit cōicare sicut in omnibus ꝑsonalibus: puta in mēbris corporis. Sed in filiis & uxoribus & possessionibus cōtingit ciues cōicare adinuicem sicut tradit̄ in Politica Platonis: ibi enim dixit Socrates ꝙ oportet ad optimā ciuitatem ꝙ sunt cōes possessiones oīum ciuium & cōes uxores: ita. s. ꝙ indifferenter oēs accedant ad oēs & per cōsequēs sequit̄ ꝙ filii sint cōes ꝓpter incertitudinē filioꝝ: & hoc tangit in principio Thimei. Querendum est ergo utrum melius sit se habere conuersationem politicā sicut nunc: aut ſm legem quam Socrates in sua politica scripsit. ¶ Deinde cum dicit: Continet porro & alias turbationes &c̄. Inquirit de predicta questione: & primo ostēdit incō

cundum naturā huius consideratōnis principium: necessarium quidem est aut omnia esse communia inter Ciues: aut nulla: aut quædam. Enimuero nulla esse communia impossibile constat esse: cum Ciuitas sit cōmunio quædam. Ac primo necesse est locū esse communem: nam locus quidem paritas est unius Ciuitatis: Ciues autem socii unius ciuitatis. Sed utrum melius fuerit in bene instituenda Rep. quæcunq; recipere cōmunionem possunt ea omnia esse cōmunia: uel quædā cōmunia esse: quædam non esse. Nā fieri potest ut filii & uxores & res quæ possidentur cōmunes essent: quemadmodum in Platonis Rep. Ibi enim Socrates inquit oportere communes esse filios & mulieres & facultates. Id uero utrum præstat ita fieri ut nunc fit uel secundum legem illam in Republica scriptam. Continet potro & alias turbationes permul

uenientiam prędictę positionis de cõmunitate uxoꝝ & possessionum. Secundo ostendit eius insufficientiã: ibi: Causam uero Socrati zc̃. Circa primũ tria facit. Primo improbat legem Socratis quantum ad cõmunitatem uxoꝝ & filioꝝ. Secundo quantum ad cõmunitatem possessionũ: ibi: His consequens est zc̃. Tertio cõiter quantum ad utranq;: ibi: Et prętea duarum uirtutũ zc̃. Circa primũ duo facit. Primo proponit ea sm̃ quę potest apparere positio Socratis de cõmunitate uxoꝝ inconueniens. Secundo prosequit̃ illa: ibi: Q̃d una uidelicet zc̃. Circa primũ ponit quattuor: quoꝝ primũ est ꝙ ista ordinatio de cõmunitate mulieꝝ habet multas alias difficultates pręter ea inconuenientia quę statim tangent̃. Secundum est ꝙ causa ꝓpter quã Socrates dixit hoc oportere lege ordinari non uidetur esse rationabilis. Tertium est ꝙ per istã legem nõ posset ꝑuenire ad finem & utilitatẽ ciuitatis quã Socrates existimabat. Quartum est ꝙ insufficiẽter tradidit: cũ enim cõia nõ possint singulis applicari nisi sm̃ certum modũ distribuendi: ipse tñ faciens mulieres cõmunes nõ docebat modũ quomõ essent singulis diuidendę ad usum. ¶ Deinde cum dicit: Q̃d una uidelicꝫ sit zc̃. Prosequitur tria eoꝝ quę dixerat: nam quartũ de insufficientia est per se manifestũ. Primo enĩꝫ ostendit causam huius ordinatiõis a Socrate assignatam esse irrationabilem. Secundo ostendit ꝙ per hãc legem ciuitas nõ posset consequi finem quem Socrates intẽdebat: ibi: Enimuero nec si zc̃. Tertio ostendit ꝙ hec lex hẽt multas difficultates: ibi: Et ꝓpter hmõi zc̃. Circa primũ duo facit. Primo proponit causam legis quã Socrates assignabat. Scd̃o improbat eam ibi: Atqui cõstat zc̃. Dicit ergo ꝑmo ꝙ Socrates supponebat hoc q̃si principiũ ꝙ optimũ esset ciuitati ꝙ esset una q̃tũcũq; posset: ꝓpter hoc .n. uolebat oĩa eẽ cõia: etiã filios & uxores ut ciues essent maxĩe adinuicẽ uniti. ¶ Deinde cũ dicit: At q zc̃. Improbat ꝑdictã cãm tribus rõnibus: circa quaꝝ primã dicit manifestũ eẽ ꝙ tñ posset ꝓcedere unitas ciuitatis magis q̃ deberet ꝙ nõ remaneret ciuitas. dictũ .n. ẽ supra ꝙ ciuitas est nãliter quędã multitudo. multitudo aũt opponit̃ unitati. Vñ si ciuitas fuerit magis una q̃ deberet: iã nõ eẽt ciuitas: sed ex ciuitate fieret dõus: & iteꝝ si hęc domus unitet̃ plus q̃ deberet ex domo nõ remaneret nisi unus hõ. nullus .n. dubitat q̃n una domus ẽ magis unũ q̃ ciuitas et magis unus hõ ẽ unũ q̃ domus. Vñ si etiã aliq̃s posset facere ꝙ ĩ tota ciuitate eẽt tãta unitas sicut ĩ una domo nõ deberet hoc facere: q̃a sic destrueret̃ ciuitas. Sꝫ q̃a posset aliq̃s dicere ꝙ Socrates nõ intelligebat de unitate q̃ excludit multitudinẽ ꝑsonaꝝ sed de unitate q̃ excludit dissilitu

tas ista mulierum cõmunio. & id propter quod censuit legem hanc esse ferendam non uidetur consequi ex rationibus. prętere ad finem quem inquit oportere ciuitati existere ut nũnc quidẽ dictũ est impossibile. quomõ aũt transigere oporteat nihil determinatum est. Quod una uidelic& sit ciuitas tota tanq̃ id sit maxime optimũ: suscipit enim hanc suppositiõem Socrates. At q constat ꝙ eo procedente ut una fiat magis ciuitas nõ erit: Est enim ciuitas multitudo quędã secũdum naturã: quę dum fit una magis: domus erit ex ciuitate: & homo ex domo. Vnam enim magis domũ censemus esse q̃ ciuitatem: & hominem unum q̃ domum. quare etiam si posset quispiam hoc facere tamen non esset faciendum: quia perimit ciuitatem. Nec solum ex multitudine hominum constat Ciuitas: uerum etiam ex eorũ multitudine qui specie differunt. nõ fit enim ciuitas ex similibꝰ: aliud eni federatio q̃ ciuitas: illa enim q̃titate prodest & si eadem sit specie cum auxilii gratia fiat: ceu si pondus magis attrahat. Differ-

dinem. Ideo subiungit ꝙ ciuitas non solū debet esse ex pluribus hominibus: sed etiā oportet esse ex differentibus specie. i. ex hominibus diuersarum conditionū: Nō enim fit ciuitas ex hominibus qui sunt totaliter similes sm conditiones. Et hoc manifestat tripliciter. Primo quidem: qa aliud est ciuitas & aliud est multitudo congregata ad simul pugnandū Quia multitudo congregata ad simul pugnandū est utilis ex sola quātitate numerali: etiā

ret autem & eo modo ciuitas a gente: quando per pagos diuisa non sit multitudo: sed queadmodū archades. Ex quibus aūt unū fieri oportet specie differunt. Quapropter par repensum ciuitatem conseruat: ut in Ethicis dictum est prius: quoniam inter liberos & æquales necessariū hoc esse. Nam omnes simul magistratum gerere impossibile est: sed aut per annum: aut per aliā præfinitionem & tempus: atque isto modo fit ut omnes gerant Magistratum: ceu si mutarentur sutores & fabri: nec semper iidem sutores ac fabri essent. Cum uero melius sit ita se habere etiā circa societatem ciuilē manifestum est melius foret si iidem semp ma

si oēs sint eiusdem conditionis: qa talis multitudo est adunata propter adiutorium: sicut contingit in illis qui uolunt trahere aliquod pondus ꝙ maior multitudo hominum trahit maius pondus: ita etiam maior multitudo militum similiū magis auxiliatur ad uictoriā. Secundo per hoc ꝙ ciuitas in hoc ꝙ ex dissimilibus constituit differt ab illa gente in qua multitudo nō diuiditur per habitationem diuersaꝝ ciuitatum aut uicoꝝ: sed unusquisq; separatim habitat per seipsum: Sicut accidit apud Archades. Est autem Archadia quedā prouincia in Grecia in qua unusquisq; per se habitat: & sic sunt quodāmodo omnes equales & similes. Tertio ostēdit idem per hoc ꝙ ea ex qbus oportet unū aliquid pfectū fieri differūt specie. unde omne totū pfectū in rebus naturalibus inuenitur esse cōstitutū ex partibus diuersis sm speciem: ut homo ex carnibus ossibus & neruis. Totum uero quod componitur ex partibus eiusdem speciei est imperfectum in genere nature: sicut aer & aqua & alia inanimata corpora. Vnde manifestū est ꝙ cum ciuitas sit quoddā totum pfectū oportet ꝙ consistat ex partibus dissilibus sm speciē. Et ideo dictū est in. v. Eth. ꝙ ciuitas conseruat per par repensum. i. per hoc ꝙ alicui proportionaliter retribuit equale ei quod fecit: quia hoc necesse est ꝙ sit in liberis & equalibus. Si enim nō retribueret alicui sm ꝙ fecit esset quedaꝫ seruitus: ut ibidē dictū est: Hec aūt retributio que par repensum dicit in his qui sunt equales sm q̄titatem fit sm equalitatem quantitatis: ut quantū aliquis dedit tantū recipiat: quantum fecit tantum patiatur. In his aūt qui nō sunt equales sm quantitatem sed sm proportionem: seruetur etiam equalitas proportionis: utpote: quanto ille qui fecit iniuriam est minor in eadem proportione plus puniatur. Maioris enim culpe est ꝙ aliquis pcutiat digniorem psonam q̄ inferiorem. Sic igitur patet ꝙ cū de rōne ciuitatis sit ꝙ ciuitas ex dissimilibus constituatur nō est uerum quod Socrates putauit ꝙ oporteat ciuitatem esse maxime unam: quia si tollatur dissimilitudo ciuium iam non erit ciuitas. Que quidem dissimilitudo maxime uidet tolli factis cōmunibus possessionibus & mulieribus & filiis. ¶ Secundā rationem ponit ibi: Nam omnes simul zc. que etiam inducitur ad ostendendū ꝙ oportet esse aliquā differētiā inter ciues. Oportet enim ꝙ quidā eoꝝ principent & quidā subiiciantur. Non enim est possibile ꝙ oēs simul pncipent: sed si hoc fiat oportet ꝙ hoc sit uicissim ita ꝙ unusquisq; in suo anno principet aut quocunq; alio tpe determinato: puta mense uel die uel etiā sm quemcunq; alium ordinem: puta ꝙ sorte principes eligant & sm hūc modum uicissitudinarii principatus accidit ꝙ omnes diuersis temporibus principent: sicut si in ciuitate aliqua nō semp iideꝫ hoīes essent coriarii uel fabri sed uicissim sequeret ꝙ oēs

ciues fierent coriarii & fabri. Subiungit autem ꝙ melius est ꝙ ita disponatᷣ ciuitas politica si possibile sit ꝙ iidem semper principētur. Hoc enim dicit esse possibile quando in aliqua ciuitate inueniuntur aliqui uiri multum aliis excellentiores per quos optimũ erit ut semper ciuitas regatur: sed quando hoc non est possibile eo ꝙ omnes ciues fere sunt ęquales sm naturalem industriam & uirtutem tunc iustum est ꝙ omnes participent principatu: siue principari sit quoddã bonum siue malum. Et quia cõmunibus bonis & cõibus oneribus iustum est ut ęqualiter participẽt qui sunt ęquales in ciuitate. Iustum igitᷣ esset si esset possibile ꝙ omnes simul principarentᷣ: sed qa hoc nõ est possibile ad huius iusti executionẽ obseruatᷣ ꝙ illi qui sunt ęquales in parte sibiinuicem cedant tanq̃ a principio sint similes: quia dum quidã eoꝝ principantur & quidã subiiciuntur quodammodo facti sunt dissimiles & diuersi per graduꝫ dignitatis. Et ita etiã quędã diuersitas est inter eos q simul principantᷣ dũ diuersi in ciuitate diuersos principatus uel officia gerunt. Et sic patet ꝙ ad ciuitatẽ requiritᷣ principantiũ & subiectoꝝ diuersitas uel simpliciter uel sm aliquod tẽpus. Sic igitᷣ manifestũ est ex p̃dictis ꝙ ciuitas nõ est sit nata esse una sicut quidam dicunt: ut oẽs sint similes. Et illud qđ dicitᷣ esse maximũ bonũ in ciuitatibus. s. maxima unitas destruit ciuitatem. Vnde nõ potest esse bonũ ciuitatis: quia unaqueq; res saluatur per id quod est sibi bonũ. ¶ Tertiã rationem ponit ibi: Patet etiã alio modo zc. Et procedit ista ratio alio modo a pręmissis: nam prima ratio sumebatᷣ ex partibus dissimilibus ex quibus necesse est cõstitui ciuitatem: hęc uero ratio sumitᷣ ex fine ciuitatis qui e st sufficientia uitę. Et hoc est ꝙ dicit ꝙ per aliũ modũ potest manifestari ꝙ nõ est melius ꝙ homo quęrat ualde unire ciuitatẽ. Per hoc enim tollitᷣ sufficiẽtia uitę. Manifestũ est enim ꝙ una domus uel familia tota magis est sufficiens ad uitã q̃ unus homo: & ciuitas est magis sufficiens q̃ domus. Tunc enim iam debet esse ciuitas cũ cõitas multitudinis est per se sufficiens ad uitam. Si igitur id quod est minus unũ est magis per se sufficiens ut domus homine & ciuitas domo: manifeste sequitur ꝙ eligibilius est in ciuitate ꝙ sit minus una quantum ad distinctionem ciuium q̃ ꝙ sit magis una. Tanto enim erit sibi sufficientior quanto plures diuersitates hominum in ea inueniũtur. Vnde patet falsum esse ꝙ Socrates dixit optimũ esse in ciuitate ꝙ sit maxime una.

gistratum gererent modo id fieri posset: sed in quibus hoc fieri nequit propterea ꝙ oẽs natura sunt pares simul & iustum est siue bonum siue prauum sit gerere magistratũ ut omnes huius muneris participes fiant: & i eo imitari uicissim æquales cedendo inuicem alios aliis: nam alii regunt alii regũtur in parte tanq̃ si ipsi alii fiant. Eodẽ modo illorum qui regunt alii alios gerunt magistratus. Patet igitur ex his ꝙ nõ recipitur sic unam esse ciuitatem & ꝙ maximũ fore cõmodum ciuitatibus dicebatur: id interimit ciuitates. At qui singulorum bonũ singula conseruat. Patet etiam alio modo ꝙ quærere nimium unire ciuitatem non est melius. domus enim magis sufficiens est q̃ unus: ciuitas autem q̃ domus. & uult iam ea quidem esse ciuitas cum habet sufficientiam multorum societas. Si igitur magis expetendum est quod magis sufficientiam habet: certe & minus unum eo quod est magis expetibilius est. ¶ Enimuero nec si optimum sit unam q̃ maxime esse ciuitatem: tamen id demõstrari uidetur ex sermone si omnes dicant suũ & nõ suũ. Hoc aũt

ANimuero nec zc. Postq̃ reprobauit causam quã Socrates assignabat legis ferendę

de cõmunitate mulierum & filiorum ostendens non esse optimũ in ciuitate ꝙ sit maxime una: hic incipit ostendere ꝙ ciuitas non consequitur maximam unitatem per legem præmissam & ponit ad hoc quattuor ratões: circa quarum primã dicit ꝙ dato ꝙ hoc esset optimum ciuitatis ut esset maxime una: non tamen per hoc uidetur ostendi ꝙ ciuitas sit maxime una: per hoc ꝙ omnes simul dicant: hoc est meum & hoc non est meum. Si enim omnia sint cõmunia nullus posset dicere hoc est meum nisi de quo & alius diceret hoc est meum: & hoc putabat Socrates esse signũ huius quod est ciuitatem esse perfecte unã: Videbat ꝙ ex hoc oriuntur discidia in ciuitate ꝙ unus curat proprium bonum & alius bonum suum: & sic studia hominum ad diuersa ferunt: quia nõ est idem de quo unusqsq; dicit hoc est meũ Sed si omnes dicerent de una & eadem re hoc est meum: omniũ studia ferrẽtur in unum: & sic sicut putabat Socrates ciuitas esset maxime una: sed hęc non est causa: quia cum tu dicis omnes dicerent hoc est meum: hęc propositio est duplex: eo ꝙ li omnes possit teneri distributiuę uel collectiuę. Si distributiuę esset sensus: ꝙ unusquisq; per seipsum posset dicere de tali re: hoc est meum: & tunc forte esset uerum quod Socrates dixit: quia unusqsq; unum & eundem diligeret tanq̃ filium proprium: & similiter mulierem tanq̃ suam propriam. Et ita est etiam de substantia. i. de possessione. Sed illi qui utuntur cõmunibus uxoribus & pueris non dicent oẽs in isto sensu: hoc est meum: sed oẽs quidem dicent collectiuę tanq̃ possidẽtes unã rem cõem: ita tñ ꝙ nullus per seipm dicet: hoc est meum: & idem est etiã si possessio sit cõis: nullius enim sm seipsum erit propria. Sic igit̃ patet ꝙ quidã sophisticus syllogismus est sm quẽ ꝓcedebat Socrates dicens: ꝙ dicere oẽs hoc est meũ est signũ ꝑfecte unitatis: quia iste dictiones oẽs & uterq; ꝓpter suã duplicitatẽ etiam in orõnibus. i. disputationibus faciunt syllogismos litigiosos. i. sophisticos: puta si aliqs dicat ꝓpositis tribus ex una parte & tribus ex alia utraq; istoꝝ sunt paria: hoc enim est uerũ si collectiue accipiat̃: qa simul iũcta sunt paria. Si uero distributiue accipiat̃ sunt imparia. Vñ dicẽdũ est ꝙ in uno sensu dicere oẽs de eodẽ ꝙ sit suũ esset bonũ. s. sm ꝙ li oẽs teneat̃ distributiue: sed nõ ẽ possibile: iplicat. n. cõtradictõez. ex hoc. n. ipso ꝙ est ꝓpriũ huius nõ est alterius. Si aũt nõ accipiat̃ sic sed collectiue nõ erit cõsentaneũ. i. congruũ ciuitati. ¶ Scđam rõnem ponit ibi: Hẽt preterea zc. Postq̃ oñdit ꝙ dictũ Socratis nõ est solũ nõ utile ciuitati sed etiã infert maximũ nocumẽtũ. Videmus eniz

Socrates putat signum esse ciuitatis perfectæ unitæ. At enim uerbum omnes duplex est: si igitur tanq̃ singuli forsan esset magis qđ efficere uult Socrates: singuli enim eundem filium suũ dicerent & mulierem eandem: & de facultatibus & de qbusuis aliis eodem modo. Nunc aũt nõ ita dicunt qui cõibus utuntur mulieribus & filiis: sed oẽs quidẽ: at nõ ut singuli ipsoꝝ. eodemq; modo de facultatibus omnes quidem sed non ut singuli eoꝝ. Quod igitur aberratio quædam sit in uerbo omnes manifestũ est: nam & utraq; & imparia & paria dicit propter duplicitatem: & in sermonibus positum litigiosos facit syllogismos. quare hoc ipsum omnes dicere uno quidem ore bonũ est sed nequaq̃ possibile: alio autẽ modo nihil consentaneum. Habet præterea quod dicit̃ nocumentũ aliud: Quod enim multoꝝ commune est in eo minime adhibetur diligentia: nam de propriis maxime curant hoĩes: de cõibus autem minus q̃ quantũ singulis competit. tanq̃ enim alio curante ab aliis negliguntur: quẽadmodũ in seruilibus ministeriis famulãtes: multi interdũ deterius

ꝙ de eo quod cōmune multoꝝ valde parum curatur: quia omnes maxime curant de propriis: Sed de cōmunibus minus etiā curāt homines q̄ quantū pertinet ad unumquemq;: ita ꝙ ab omnibus simul minus curatur q̄ curaret si esset unius solius. Dum enim unus credit ꝙ alius faciat omnes negligunt sicut accidit in seruiciis ministrorum ꝙ multi seruientes quandoq; peius seruiunt: dum unus expectat ꝙ alius faciat. Secundū autem legem Socratis sequitur ꝙ unusquisq; ciuis haberet mille filios uel plures & sic minus curabit de singulis q̄ si haberet unum solum. Et si addamus ꝙ isti mille filii non sunt proprii uniuscuiusq; ciuiū: sed incertus est filius incerti patris multo minus curabunt. Vnde sequitur ꝙ omnes ciues similiter negligent curam puerorum: & hoc erit maximū damnum in ciuitate. ¶ Tertiam rationē ponit ibi: Preterea isto mō zc. dicens: ꝙ isto modo: id est sm positionem Socratis unusquisq; ciuiū dicet de unoquoq; ciuiū bene operante uel male quomodocūq; contingat eos esse dicet inquā: hic est meus: aliquod sm naturam existēs puta: hic meus filius ul illius. Et hoc modo dicet de unoquoq; mille uel quot contingat esse in ciuitate: & hoc dicet non quasi pro certo sciat hunc esse suum filium uel illius: sed cum dubitatione: quia si mulieres sint cōmunes multis accedentibus ad unam: nō potest esse manifestū ex quo patre contingat esse genitum filium: quia multi sunt qui non generant: & etiam incertum est cuius filium contingat esse seruatum in uita multis morientibus. Est ergo considerandum utrum melior sit ꝙ per modum istum aliquis appellet aliquem suum filium uel nepotem quemlibet de numero duorum milium uel decē milium: aut magis ꝙ aliqs appellet aliquem iuuenem suum propriū sicut modo in ciuitatibus faciūt. Videmus enim ꝙ unum & eundem iuuenem quidā ciuium uocant filium suum quidā nepotem, uel sm q̄dā aliā propinquitatē: siue consideretur propinquitas propter consanguinitatem siue propter aliquā familiaritatem: siue quia aliquis a principio habuit curā ipsius: puta: quia fuit tutor eius uel instructor aut etiam eoꝝ quę ad ipsum pertinent: & cum unum dicat filium uel nepotem: alium dicet esse fratruelem uel contribulem. Dicuntur autem fratrueles qui sunt ex duobus fratribus nati. Contribules autem qui sunt ex una tribu: puta ex una societate in ciuitate. Sic igitur patet ꝙ non solum sm legem Socratis multi ciues dicunt de uno & eodem hic est meus: sed etiam sm consuetudinem quę nunc in ciuitatibus obseruatur. Sed in hoc uidetur esse pręeminentia sm legem Socratis ꝙ multi dicent hunc esse suum filium. Ex alia uero parte est pręeminentia ex hoc ꝙ diuersi dicent unū & eundem esse suum non tanq̄ cōmunem sed tanq̄ proprium uel nepotem uel filium uel fratrem uel aliquid hmōi. Multo autem melius & efficacius est ad amicitiam & curā impendendam ꝙ aliquis estimet esse aliquem proprium nepotem q̄ cum estimet eum filium cōmunem

inseruiunt q̄ pauci. Fiunt autem unicuiq; ciuium mille filii & non ut singulorum sed cuiussuis quis similiter est filius: quare omnes similiter negligent. Prætere isto modo singuli suum dicent bene agentem aut male quotuscunq; continget numero: puta meus est aut illius: hoc modo dicens de singulis ex mille uel ex quot ciuitas sit & hoc dubitans: nam incertum cui contigerit genuisse filium & saluum esse genitū. Atqui utrum præstat sic dicere suum ita uocántes unumquēq; duorum milium & decem milium uel magis ut nunc in ciuitatibus suū uocāt: hic quidem filium suū ille fratruelē eundem ille nepotem aut per aliam quandam coniunctionem: & ex consanguinitate uel affinitate sui primū uel suorum: & prætetea alterum sodalem: alterum contribulem. præstat enim esse proprium nepo-

per modum quo Socrates ponit. Quia sicut dictum est propria magis homines amant & procurant q̃ cõmunia. Vnde patet ꝙ lex Socratis magis affert ciuitati detrimentum q̃ utilitatem. ¶ Quartam rationem ponit ibi: Quinimo nec uitari zc̃. Et dicit ꝙ q̃uis Socrates putaret per cõmunitatem filioꝝ & mulierum hoc euitare: ut nullus dicat esse suum proprium filium uel fratrem sed cõmuniter hoc opinentur: tamen non potest hoc effugere quin aliqui suspicentur de aliquibus ꝙ sint fratres eorum uel filii uel patres uel matres & hoc propter similitudinem quę frequēter inuenitur inter filios & patres uel matres. Vnde quidam eoꝝ qui describunt periodum terrę: & quomodo circularitas mundi est habitata: narrant ꝙ in superiori Lybia quidam habent cõmunes uxores: sed diuidunt filios sm similitudines: ita ꝙ unusq̧ꝗ uirorum accipit sibi pro filio illum qui sibi similatur. Et hoc etiam uidemus contingere in foeminis aliorum animalium: sicut equę & uaccę quę naturaliter habent ꝙ faciãt filios similes patribus: Sicut dicitur de quadam equa quę in terra Farsalię ob hoc uocabatur iusta: quia filios reddebat similes patribus. Vnde manifestum est ꝙ Socrates per legem quam dicit esse ferẽdam de cõmunitate uxoꝝ & filiorum non potest hoc consequi ut non sint priuati affectus inter homines.

tem q̃ illo modo filium. Quinimmo nec uitari quidem potest quin agnoscantur a quibusdam fratres & filii: & patres & matres: Nam per similitudines natorum ad parentes necessariũ est ut fidem recipiant simul qđ tradunt scriptores qbusdã populis superioris Lybiæ euenire. Habere enim mulieres cõmunes: filios tamen partiri inter se secũdum similitudines natorum. Sunt enim mulieres quædam & animalia: ceu equi & boues: quorum ea natura est ut simillimos genitoribus edant fœtus: ut equa illa apud Farsaliam Iusta nuncupata. ¶ Et prætereahmõi molestias non facile erit uitari ab his qui eam statuunt cõmunitatem: puta plagas & neces: partim uoluntarias: partim inuoluntarias: & rixas & iurgia quæ nephas est cõmittere aduersus parentes & propinquos magis q̃ aduersus extraneos: sed frequentius illa euenire necesse est ubi ignorant q̃ ubi sciunt: & ea si contingant a scientibus expiari debito modo possunt: ab igno

ET preterea huiusmõi molestias zc̃. Postq̃ Philosophus ostendit ꝙ causa quã Socrates assignabat sue legis non erat rationabilis: scilicet ꝙ optimũ esset ciuitati esse maxime unam: & iterum ꝙ maxima unitas nõ prouenit ex cõmunitate mulierum & filiorum: hic tertio uult ostendere multas difficultates & inconuenientia quę consequentur ex tali lege: & proponit sex rationes: circa quarum primã dicit ꝙ illis qui constituunt hanc cõmunitatem mulierum & filiorum non est facile ꝙ deuitent has difficultates & incõuenientia quę dicentur. Primo enim nõ potest esse quod in ciuitate non contingant uulnerationes & homicidia. Quandoq̧ quidem inuoluntaria: puta: cum casu fiunt. Quandoq̧ autem uoluntaria: puta: cum fiunt ex odio uel ira. Et iterum rixę & maledictiones siue obprobria: quę omnia multo magis inconueniens est ꝙ fiant parentibus uel aliquibus propinquis sm cognationem q̃ extraneis & remotis. Quanto enim naturaliter aliquis magis inclinatur ad amorem alterius tanto magis inconueniens est ꝙ ei inferat nocumentum. Et huiusmodi nocumenta uel iniurię multo magis fient ad illos de quibus nescietur pro certo ꝙ sint filii eorum quibus inferũt tales iniurias q̃ apud illos de quibus pro certo scitur. Potest etiam cum hoc reputari ꝙ sit facta aliqua dissolutio propinquitatis quę tollitur uel propter longinquam generationem uel quando etiam consanguiniue abdicantur propter aliquam offensam. Sed illi qui nesciũt

propinquitatem nullam possunt putare solutionem: & sic expiare debito modo non possunt ꝓpinquitatis esse factā. Vnde patet ꝙ hmōi mala quę in ciuitatibus proueniunt erūt magis inconuenientia si ponatur cōmunitas mulierū & filiorum: quia .s. continget ꝙ frequenter fiant ad propinquos. ¶Secundam rationem ponit ibi: Illud etiam absurdum zc. & sumitur hęc ratio ex inconuenientibus quę sequentur ex concupiscentia libidinum sicut prima sumebatur ex inconuenientibus quę sequentur ex ira uel odio. Considerandum est ergo ꝙ apud omnes reputatum fuit inconueniens & inhonestum ꝙ filii coirent cum matribus aut patres cum filiabus: & hoc oportebat accidere si ponerentur cōmunes filii: quia cōtingeret ꝙ filius cognosceret matrem suam sicut & aliquam aliam mulierem. & similiter contingeret ꝙ pater cognosceret carnaliter filiam suam sicut & aliquam aliam. Socrates ergo presentiens hoc inconueniens uoluit ipsum uitare tali statuto ut per principes ciuitatis impediretur coitus filii cum matre cum oportebat esse certum ad minus apud principes ciuitatis qui filium susciperent nutriendum. & similiter ut impediretur per eosdem principes coitus patris ad filiā quādo aliqua coniectura posset haberi ꝙ hęc esset filia illius. Sed hoc statutum Socratis Philosophus impugnat dupliciter. Primo quidem quia hoc statutum uidetur esse insufficiens Prohibebat enim filio solum coitum matris: non autem prohibebat ei amorem libidinosum: quia non indicabat ei ꝙ hęc esset mater eius: neq; etiam prohibebat ei alios usus libidinosos: puta amplexus & oscula quę indecentissimum est esse inter propinquos: quia etiā amorem libidinosum inter eos esse est inconueniens. Secundo improbat istud statutum propter causam quam assignat. Dicebat enim ꝙ interdicendus erat coitus matris filio propter nullam aliam causam nisi ad uitandum delectationem ualde uehementē quę ex amore naturali matris & filii proueniret qui superadderetur libidinoso amori. Vehementia autem delectationis in coitu ideo uitari uolebat ne homines nimis allicerentur ad intemperantiam. Dicit ergo Aristoteles ꝙ inconueniens est dicere ꝙ propter istam solam causam debeat aliquis abstinere a coitu matris & non ex hoc solo ꝙ mater eius est. Et eadem ratio est de aliis propinquis. ex ipsa enim sanguinis propinquitate debent sibi cognati quandam reuerentiam honestatis quę tollitur per lasciuiam coitus. ¶Tertiam rationem ponit ibi: Videtur autem magis prodesse zc. Et dicit ꝙ ista lex Socratis de cōmunitate uxorum & filiorum magis est utilis agricolis & aliis infimę conditionis hominibus q̄ custodibus ciuitatis: id est principibus ciuitatis & aliis magnis uiris qui agunt curam de rebus cōmunibus ciuitatis: quia filii agricolarum exaltabūtur & filii magnorum deiicientur si omnes redigantur in commune. ¶Et ex hoc sequitur ꝙ minus erit amicitia inter magnos & plebeios. conseruatur enim amicitia inter eos inquātum agricolę & alii huiusmodi sunt principibus subiecti: quia ut dicitur in nono Eth. Illud quod est proportionabile unicuiq; saluat amicitiam. Subiectio autem conseruatur in hoc ꝙ inferiores principibus obediant &

rantibus uero non possunt. Illud etiam absurdum ꝙ qui filios cōmunes fecerunt coire solum amantes uetuerūt: amare uero nō uetuerunt: nec alios usus quos esse patri ad filios & fratri ad fratrem omnium deformissimū est: cum & amare solum absurdū: etiam non aliam ob causam coitionem illorum uetuisse: nisi quia nimia uoluptas inde sit prouentura: sed quia pater sit aut filius aut fratres ob eam rem nihil putare referre. Videt autem magis prodesse ut agricolis cōmunes sint mulieres & filii q̄ custodibus: minus enim erit amicitia si cōmunes sint nati & mulieres: Enimuero cum tales sint quibus imperatur oportet quo ipsi pareant imperio nec res nouas in ciuitate

non insolescant: quod quidem accidet si equiperantur maioribus in filiis & mulieribus. Vnde patet ꝙ hec lex Socratis impedit amicitiam ciuitatis que debet esse inter principes & subiectos. ¶ Quartam rationem ponit ibi: Penitus autem &c. Et dicit ꝙ ex tali lege omnino accidit contrarium eorum ad que intendunt illi qui ponunt rectas leges: & iterũ contrariũ ei propter quod Socrates putauit ꝙ debeat ordinari lex de pueris & uxoribus. Omnes enim communiter putamus ꝙ amicitia sit maximũ bonum in ciuitatibus: quia si sit amicitia inter ciues minime facient seditiões: & ad hoc intendunt oẽs Legislatores ut ciuitas sit sine seditióibus. Vñ oẽs qui ponunt rectas leges ad hoc tendunt ut sit amicitia inter oẽs ciues. Socrates etiam dixit ꝙ optimũ in ciuitate erat ꝙ esset una. Vnitas aũt hoĩm adinuicem est effectus amicitie: & sicut cõiter uidetur omnibus & etiã sicut Socrates dixit. Vñ etiã Aristophanes dixit in sermonibus quos de amore fecit ꝙ seinuicem amantes desiderant ꝙ essent facti unum per naturam. & qa hoc nõ potest esse desiderãt ꝙ fiãt unũ ꝗtum possibile est. In hoc igit casu in quo Aristophanes loquit sequeret ꝙ uel ambo se amantes corrumperent dum ex eis aliqd unũ fieret uel alter coꝝ corrumperet: quasi in alterũ cõuersus. Sed in ciuitate propter talem cõionem mulierũ & filioꝝ sequet ꝙ amicitia diminuat & minimum habebit de pondere ad amorẽ ꝙ uel pater dicat de aliquo iste est meus filius cũ simul dicat hoc de multis aliis in ciuitate existẽtibus: aut filius dicat de patre hic est meus pater: cũ etiã ipse hoc de multis aliis dicat. Videmus eniꝫ ꝙ si aliquis aliquod modicũ dulce immittat in multã aquam fit insensibilis mixtio: sicut cũ parũ de melle imponit in multa aqua nihil sentit de dulcedine mellis. Vñ familiaritas que ex istis nominibus ꝓuenit in ciuitate ꝙ unus dicit: hic est meus pater uel filius aut frater parũ curabit si quilibet antiquior de quolibet iuniore dicat eũ esse filium: & ecõuerso quilibet iunior dicat quemlibet antiquiorẽ esse suum patrẽ: & oẽs coetanei dicant se esse fratres. Et huius ratio est: quia duo sunt ꝗ maxime faciunt hoĩes sollicite curare de aliis et maxime diligere eos: quoꝝ unũ est ꝙ sit proprium & singulare coꝝ. Vñ hoĩes magis curant de rebus ꝓpriis ꝗ de cõibus sicut supra habitũ est. Aliud est specialis amor quem quis habet ad aliqueꝫ: qui quidẽ amor magis fit ad eum quẽ aliquis singulariter diligit ꝗ ad eum quem simul cũ multis aliis diligit: sicut uidemus ꝙ etiam parentes magis diligũt filios unigenitos ꝗ si multos habeant: quasi amor diminuat per cõicationeꝫ ad multos. Sic igit patet

moliantur. Penitus aũt contra eueniat necessarium est ex huiusmodi lege ꝗ quorum causa optimas leges esse oportet: & cuius gratia Socrates censet ita instituendum & de natis & de mulieribus. Amicitiam enim putamus maximũ esse bonum ciuitatibus. nam sic minime seditionibus agitabuntur: & unam esse ciuitatem laudat maxime Socrates: qđ & uidetur & ipse inquit esse amicitiæ opus: ut in amatoriis sermonibus scimus dicentem Aristophanem: Propter eximiam amantium cupiditatem applicari simul & ex duobus fieri unum. Hic ergo necessarium est ambos corruptos esse uel unũ. At in ciuitatibus necesse est amicitiam infirmã fluxamq; fieri propter hmõi cõmunitatem & minime dicere suum: aut filium patrem: aut patrem filium. ¶ Vt enim parũ mellis multa in aqua diffusum insensibilẽ facit mixtionem: Sic accidit cõmunitatem istam nequaquã necessariam in tali Rep. anomitibus extimantibus uel patrem ut filii uel filium ut patris uel fratres inuicẽ. Duo sunt quæ faciunt homines curam habere: & amare proprium scilicet & affectio:

ꝙ si sit talis ordinatio ciuitatis qualem Socrates lege ordinauit diminueretur amicitia ciuium adinuicem: quod est contra intentionem Legislatoꝝ. ¶ Quintam rationem ponit ibi: Insuper translatio zc̄. Et dicit ꝙ ſm ordinatiōem Socratis oportebat ꝙ fieret transmutatio filioꝝ: ut illi scilicet qui essent nati a quibusdā matribus aliis darentur ad nutriendum ita ꝙ nullus cognosceret proprium filium: quō autem hoc fieri posset ut. s. transferrentur filii agricultoꝝ & artificum ad nobiles qui custodiunt ciuitatem: aut ecōuerso nō defacili apparet. talis enim translatio magnā turbationē ciuibus afferret: & ex alia parte nō posset oīno tolli opinio de ꝓpriis filiis: qa illi qui darent & transferrēt pueros oporteret ꝙ scirēt a quibus acciperent & quibus darēt. Vn̄ lex Socratis nō consequeret̄ intentū & cum hoc induceret magnā turbationē. Sextā rōnem ponit ibi: Prę terea & zc̄. Et dicit ꝙ ꝓpter hmōi trāslationē pueroꝝ maxie ī talibus accidere̅t ea q̄ supius dicta sunt. s. uulnerationes. libidinosi amores & homicidia inter propinquos. Videmus ꝙ nunc pueri qui dant̄ ad custodiam & nutritionem alioꝝ non tanta affectione noīant suos propinquos sicut si apud eos nutriant̄: & per consequēs nō multū uerentur in suos ꝓpinquos aliquod p̄dictoꝝ cōmittere: multo igit̄ magis si non cognoscerent suos esse propinquos nihil taliuꝫ uererent̄ facere. Vltimo aūt epilogando concludit ex hoc mō determinatum est de cōione filioꝝ & uxoꝝ quam Socrates inducere uolebat.

His consequēs est zc̄. Postq̄ Phs improbauit legē Socratis q̄tum ad cōitatē mulieꝝ & pueroꝝ: hic improbat eam q̄tum ad cōitatē possessionū: & circa hoc duo facit. Primo proponit. Scđo oñdit propositū: ibi: Si ergo alii zc̄. Circa primū tria facit. Primo cōtinuat se ad precedētia dicens: ꝙ cōsequēs ad pręmissa est cōsiderare de possessione: utrū oporteat ordinare ꝙ illi qui debent cōuersari ſm optimā cōuersationē ciuilē hēant possessiōes uł nō cōes cōes. ¶ Scđo ibi: Hoc seorsuꝫ zc̄. Oñdit ꝙ ista q̄stio seorsum est cōsiderāda a p̄missa q̄ erat de cōitate uxoꝝ: & dicit ꝙ cōsiderandū est seorsum etiā si nihil esset statutū de cōitate filioꝝ & uxoꝝ utrū. s. dato ꝙ filii & uxores nō sint cōes: sed seorsum quilibet hēat propriā uxorē & filios ſm modū qui nūc obseruat̄ melius sit ꝙ possessiones & usus eaꝝ sint cōes oībus ciuibus q̄ ꝙ unusquisqꝫ

quoꝝ neutrum sit necesse est in hmōi Rep. Insuper translatio illa natorum ex agricolis & artificibus in custodes: & ex his in illos magnā cōtinet difficultatem: quēadmodum tandem fiet & cognoscant necesse est dantes & transferentes quibus quos dedāt. Prӕterea & superius dicta magis in his necessarium est euenire: puta rixas & plagas & amores & cӕdes: nam nō amplius appellāt custodes fratres & filios & patres & matres qui aliis ciuibus deduntur: & rursus q ex custodibus aliis ciuibus ut tale caueant aliquid perpetrare propter consanguinitatem. De cōitate igitur natorum & mulieꝝ determinatum sit in hunc modum. ¶ His cōsequens est de rebus quӕ possidentur cōsiderare quomō sit constituendum illis qui in optima Rep. uersari debeant: utrū cōes esse uel non cōmunes: hoc seorsum scrutandum est: nec simul cum his quӕ de natis & mulieribus constituuntur. Dico autem circa res: utrū & si sint nati mulieresqꝫ separatim quēadmodū nunc sint omnibus prӕstet tn̄ res esse cōmunes & usus: puta fundos proprios esse: fructus uero in cōe cōferre: quod apud quasdā fit gentes: uel contra solum quidē cōe esse & cōiter coli: fructus aūt partiri in proprios usus: quod etiā face

habeat propriam possessionem sicut nunc est. Tertio ibi: Dico autem circa zc̃. Distinguit modos quibus possibile est ciues cõmunicare in bonis possessis: Et ponit tres modos quorum primus est: Quod unusquisq; habeat seorsum proprium campũ: Sed omnes fructus campoꝝ deferantur ad cõmune & distribuãtur in omnes ꝙ obseruabatur apud quasdã nationes. Secũdus modus est ꝙ econuerso terra sit cõmunis & cõiter colatur: Sed fructus agrorum diuidantur inter ciues ad proprium usum cuiuslibet. Et hic modus apud quosdã barbaros obseruabatur. Tertius modus est ut & campi & fructus sint cõmunes: qđ Socrates lege statuendum esse dicebat. ❡ Deinde cũ dicit: Si ergo alii forent zc̃. Ostendit quid sit uerum circa propositã questionem: & primo improbat legẽ Socratis de cõitate possessionum: ostendens q̃ mala ex ea sequerẽtur. Secundo ostendit quę bona per eã tollerentur: ibi: Eo autem modo zc̃. Circa primũ ponit tres rationes: quarum prima est: quia si possessiones essent cõmunes omnium ciuium oporteret alterum duoꝝ esse: scilicet ꝙ uel agri colerẽtur per aliquos extraneos uel per aliquos ex ciuibus. Et siquidẽ per alios colerent haberet aliquam difficultatẽ: quia difficile esset aduocare tot extraneos agricolas: tñ hic modus esset facilior q̃ si aliqui ex ciuibus laborarent: hoc enim exhiberet multas difficultates. Non enim esset possibile ꝙ omnes ciues colerent agros: oporteret enim maiores maioribus negociis intendere: minores autem agriculturę: & tamen oporteret ꝙ maiores qui minus laborarent circa agriculturam plus acciperent de fructibus: & sic non equaliter sm proportionem corresponderet perceptio fructuum operibus siue laboribus agriculturę & propter hoc ex necessitate orirentur accusationes & litigia: dum minores qui plus laborant murmurarent de maioribus ꝙ parum laborãtes multum acciperent: ipsi aũt equo minus acciperent plus laborantes. Et sic patet ꝙ ex hac lege non sequeretur unitas ciuitatis ut Socrates uolebat: sed potius discidium. ❡ Secundam rationem ponit ibi: Omnino aũt conuictus zc̃. Et dicit ꝙ ualde difficile est sm ꝙ multi homines simul ducant uitam: & ꝙ cõmunicent in quibusdam humanis bonis & pręcipue in diuitiis. Videmus enim ꝙ illi qui in aliquibus diuitiis cõmunicant multas habent dissentiones adinuicem: ut patet in his qui simul peregrinantur: frequenter enim adinuicem dissentiunt ex his quę expendũt in cibis & potibus computum faciendo: & aliquando pro modico seinuicem propulsant & offendũt uerbo uel facto. Vnde patet ꝙ si omnes ciues haberent cõmunes omnes possessiones plurima litigia inter eos existerent. ❡ Tertiam ratiõem ponit ibi: Nos quoq; ministris zc̃. Et dicit ꝙ homines maxime offenduntur suis famulis quibus multum indigent ad aliqua similia ministeria: & hoc propter cõmunitatẽ conuersatõnis uitę: qui enim non frequenter simul conuersantur non frequenter habẽt turbationes adinuicem. Ex quo patet ꝙ cõmunicatio inter homines existens est frequẽter causa discordię. Vltimo autem concludit ꝙ pręmissę difficultates & alię similes sequerentur ex cõmunitate possessionũ

re dicuntur quidam barbarorũ uel fundos & fructus esse cõmunes. Si ergo alii forent agricolę: alius esset modus & facilior: sed cum ipsi sibi laborent imperando magnas ea res affert difficultates. nam si in fruendo & laborando non sint pares necesse est incusationes existant cõtra fruentes quidem & consumẽtes multa: parum uero laborantes his qui minus consumunt & multũ laborãt. Omnino aũt conuictus oĩs & cõmunitas hominum difficilis est: & maxime in his rebus probãt eoꝝ qui una peregrinãtur societates: quoꝝ pleriq; fere dissidẽt inter se de paruis uilibusq; offensi. Nos quoq; ministris illis plurimũ irascimur quibus maxĩe utimur ad circularẽ famulatũ. Communes igitur habere res has & hmõi cõtinet diffi

in ciuitate. ¶Deinde cum dicit: Eo autem zc. Ostendit quę bona per prędictã legem tollerentur: & ponit tres rationes circa quarum primam dicit ꝙ si ita ordinetur in ciuitatibus sicut se habet ꝙ.s. possessiones sint ciuibus diuisę & hoc ordinetur pulchris cõsuetudinibus & iustis legibus habebit magnã differentiã in excessu bonitatis & utilitatis respectu eius ꝙ Socrates dicebat. Vtrobiq; enim inuenitur aliquid boni.s. & in hoc ꝙ ponũtur possessiones proprie et in hoc ꝙ ponuntur communes. Sed si possessiões sunt proprie & ordinẽtur per rectas leges & cõsuetudines ꝙ ciues sibi inuicẽ cõicent de suis bonis: habebit talis modus uiuendi bonum ꝙ est ex utroq;.s. & ex cõitate possessionum & distinctione earum: oportet enim possessiões simpliciter quidẽ esse proprias quantũ ad proprietatem dominii. Sed sm aliquem modum cõmunes. Ex hoc enĩ ꝙ sunt proprie possessiões sequitur ꝙ ꝓcurationes possessionũ sunt diuisę dũ unusquisq; curat de possessione sua. Et ex hoc sequũtur duo bona quorum unum est: ꝙ dum unusquisq; intromittit se de suo ꝓprio & non de eo ꝙ est alterius non fiunt litigia inter homines quę solẽt fieri quãdo multi habẽt unã rem procurare dũ uni uidetur sic: & alii aliter faciendũ. Aliud bonũ est ꝙ unusq;sq; magis augebit possessionẽ suã insistẽs ei solicitius tãq̃ proprie: & hoc modo erunt possessiones diuisę sed propter uirtutem ciuiũ qui erunt inuicem liberales & benefici erũt cõmunes sm usum. Sicut dicitur in ꝓuerbio ꝙ ea quę sunt amicorum sunt communia. Et ne cui uideatur impossibile subiungit ꝙ in quibusdam ciuitatibus bene dispositis est hoc statutum ꝙ quędam sint ipso facto cõmunia quantum ad usum. Quędam autem fiant cõmunia per uoluntatem ab ipsis dominis dum.s. unusq; habẽs ꝓpriam possessionẽ quędam de bonis suis facit ꝓuenire in utilitatẽ filiorum suorum amicorum & quibusdam de bonis suis utuntur amici sui per seipsos tanq̃ rebus cõibus: Sicut erat in ciuitate Lacedemonia in qua unus poterat uti seruo alterius ad suum ministerium ac si esset ꝓprius seruus. ¶Similiter poterant uti equis & canibus & uehiculis aliorum tanq̃ suis si indigerent ire ad agros in eadẽ tamẽ regione. Vnde manifestum est ꝙ multo melius est ꝙ sint ꝓprie possessiones sm dominiũ. Sed ꝙ fiant cõmunes aliquo modo quantũ ad usum. Quomodo aũt usus rerũ ꝓpriarum possit fieri cõmunis hoc pertinet ad ꝓuidentiã boni legislatoris. ¶Secũdam rationem ponit ibi:

cultates. Eo aũt modo quo nunc fit: si insuper moribus & moderatiõe legum rectarũ honestetur nõ parũ præstabit: habebit enĩ utriusq; cõmoda: dico aũt utriusq; uidelicet eius quod cões sint res: & eius qd proprie. Oportet enĩ omnino ut res sint proprie: sed quodãmodo cõmunes. Curæ enĩ diuisæ incusationes nõ parient: imo proficiẽt: ut potè ad propriũ unoquoq; sedulo incumbẽte. At uero per uirtutem erũt: ut est in prouerbio amicorum cõmunia. est aũt etiam nũc quibusdam in ciuitatibus in hunc modum subscriptũ ne putetur impossibile: & præcipue in his quæ bene gubernantur: aliqua sunt: aliqua esse possunt. Propria enim sua quisq; possidens partim utilia facit amicis: partim utitur cõibus: ut in lacedẽone seruis utuntur uicissim tanq̃ forent uniuscuiusq; & præterea equis & canibus & uehiculis. Patet igitur esse melius ut proprie sint res: sed usu facere illas cõmunes. Quemadmodum aũt hoc fiat legislatoris erit prouisio. Est sane inenarrabile quantum intersit ad uoluptatem cõsiderare aliquid esse proprium sui. Nõ enim frustra quisq; ad seipsum amicitiã habet: est uero id naturale. Sed cũ amatio sui repreheditur: nõ illud reprehen

Est sane inenarrabile zc̃. Et dicit ꝙ non potest de facili enarrari quãtum sit delectabile reputare aliquid esse sibi ꝓprium. Venit enim hec delectatio ex hoc ꝙ homo amat seipsū propter hoc enim uult sibi bona: Nec hoc est uanum quod aliquis habet amicitiam ad seipsum sed naturale est. Quandoq; tamen iuste uituperatur aliquis ex hoc ꝙ est amator sui ipsius. Sed quãdo hoc in uituperium dicitur non est hoc simpliciter amare seipsum sed magis q̄ oportet sicut & amatores pecuniaꝝ uituperantur quas tamen oẽs aliquo modo amant: quia amatores pecuniarum uituperãtur in quantũ amant eas magis q̄ oportet: habent autẽ delectationem quę est de rebus ꝓpriis habẽdis aufert lex Socratis. ¶ Tertiam rationē ponit ibi: At qui & largiri zc̃. Et dicit ꝙ ualde delectabile est ꝙ homo donat uel auxiliũ ferat uel amicis uel extraneis uel quibuscunq; aliis: ꝙ quidem fit per hoc ꝙ homo habet propriam possessionem: unde etiā hoc bonum tollit lex Socratis auferens proprietatẽ possessionum. Vltimo aũt concludit ꝙ ista inconuenientia accidunt his qui uolunt nimis unire ciuitatem introducendo cõitatem possessionum & uxorum & filiorum. ¶ Deinde cum dicit: Et preterea duoꝝ uirtutum zc̃. Obicit simul cõtra utrãq; positionem. s. de cõitate uxoꝝ & possessionũ: & inducit etiã ad hoc tres rationes quarum prima est: ꝙ illi qui uolunt sic nimis unire ciuitatem manifeste interimunt opera duaꝝ uirtutũ. s. temperantie in quantũ est circa mulieres. Opus enim temperantie est abstinere a muliere aliena: ꝙ non habebit locum si oẽs mulieres sint cõmunes. Similiter introducens cõitatem possessionũ aufert actum liberalitatis. Non enim poterit esse manifestum de aliquo an sit liberalis: nec aliquis poterit actũ liberalitatis exercere ex quo nõ habet proprias possessiones in quarum usu cõsistit opus liberalitatis. Prouidus homo propria expendit & dat. Qđ autem aliquis det cõmunia non est multum liberalitatis. ¶ Secundam rationem ponit ibi: Illiusmodi itaq; zc̃. Et dicit ꝙ lex Socratis pędicta uidetur bona in superficie. Et uidetur ꝙ sit amabilis ab hominibus & hoc ꝓpter duo. Primo ꝓpter bonum ꝙ aliquis suspicatur futurum ex tali lege. Quando enim aliquis audit ꝙ inter ciues sint omnia cõmunia suscipit hoc cum gaudio reputans amicitiam admirabilem futuram per hoc omnium ad omnes. Secundo propter mala quę putat tolli per hanc legem. Accusat enim aliquis mala quę nunc fiunt in ciuitatibus sicut disceptationes hominum ad inui

ditur quia se amat: sed quia magis q̄ oportet se amat quemadmodũ & amatio pecuniarum. nam amãt omnes (ut ita dixerim) talia. At qui & largiri & opem ferre amicis & hospitibus & familiaribus dulcissimum est quod fit si ꝓprie sint facultates. Hec autem non cõtingũt illis qui nimis unã afficiunt ciuitatem. Et præterea duarum uirtutũ opera manifeste tollũt temperãtiæ erga mulieres alienas a quibus laudabile est se abstinere: & liberalitatis circa res possessas. neq; enim discerni poterit liberalis: neq; liberalem operationẽ faciet ullam. Nam in usu earum rerum quæ ipsi possidemus liberalitatis est opus. Illiusmodi itaq; legis positio faciem habet apparentẽ: quam auditor libenter recipit putans fore mirabilẽ quandam amicitiã omnibus erga omnes præsertim cum quis incõmoda accusat Rerump. nunc ꝯuenientia ex eo quia nõ sint cõmunes omnium facultates ceu litigia ex cõtractibus falsoꝝ testium accusatiões: diuitum adulatiões: quoꝝ nihil fit ꝓpter ꝓbitatem sed ꝓpter improbitatem: cum etiã eos in cõmuni habentes multo magis inter se litigare uideamus q̄ eos quæ seperatim possidẽt.

cem circa contractus & iudicia de teſtimoniis falſis: & hoc ꝙ pauperes adulant̃ diuitibus tanq̃ omnia iſta fiant propter hoc ꝙ paſſiones non ſunt cõmunes. Sed ſi aliquis recte con ſideret nihil borum ſit ꝓpter hoc ꝙ poſſeſſiones non ſunt cõmunes ſed ꝓpter malitiã ho minum. Videmus enim ꝙ illi qui poſſident aliqua in cõmuni multo magis diſſidẽt ad in uicem quam illi qui habent ſeparatas poſſeſſiones. Sed quia pauci ſunt illi qui habẽt poſ ſeſſiones cõmunes reſpectu illoru3 qui habẽt diuiſas propter hoc pau ciora litigia ueniunt ex cõitate poſ ſeſſionum. Tamen ſi omnes habe rent communes multo plura litigia eſſent. ¶ Tertiam rationẽ ponit ibi: Inſuper ęquũ erat zč. Et dicit ꝙ ho mo nõ ſolũ debet cõſiderare quot malis priuentur illi qui habent cõ munes poſſeſſiones & uxores: ſed etiam quot bonis priuentur. Debet enim legiſlator ſuſtinere aliqua ma la ne priuẽtur maiora bona: tot aũt bona priuantur per hanc legem So cratis ꝙ uidetur eſſe impoſſibilis ta lis conuerſatio uitę: ut patet per in conuenientia ſupra poſita.

CAuſam uero Socrati zč. Poſtq̃ Philoſophus impugnauit legẽ Socratis oſtendens eam eſſe in conuenientem: hic impugnat eam oſtendens eſſe inſufficiẽtem: & cir ca hoc duo facit. Primo oſtẽdit ꝙ non habuit ſufficiens motiuum. Se cundo oſtendit ꝙ id ꝙ ponebatur inſufficiẽs erat ibi: Modus uero zč. Circa primũ duo facit. Primo oſtẽ dit motiuum eſſe inſufficiens pro pter falſam ſuppoſitionem. Secun do propter defectum experientię: quę requiritur in legibus conden dis ibi: Neq3 illud ſane zč. Dicit er go primo ꝙ cauſa quare Socrates deuiauit a ueritate circa legem de cõmunitate poſſeſſionum filiorum & uxorum oportet putare fuiſſe quia ſupponebat quandam ſuppoſitionem non rectam. ſ. ꝙ ſummum bonũ ciuitatum eſſet quod ipſa eſſet maxime una. Hęc autem ſuppoſitio ideo non eſt recta: qa ad ciuitatem & domum ſicut ſupra dictum eſt requiritur aliqua unitas ſed non omnimo da. Vnde in tantum poteſt procedere unitas ciuitatis quod iam nõ erit ciuitas: puta ſi om nes ſint unius artis & quod habitantes in una domo. In tãtum autem poteſt procedere uni tas quod erit in propinquo ad hoc quod non ſit ciuitas. ¶ Vnde ſequitur quod ſit peior qa unumquodq3 tanto deterius eſt quanto magis appropinquat ad ſuum non eſſe: ſicut ſi tol latur aliqua diſtinctio officiorum quę ſunt neceſſaria ad bene eſſe ciuitatis & ponit exem plum Si aliquis faciat concentum uniuocum id eſt omnes cantantes in una uoce: iam non erit ſymphonia & conſonantia uocum cui ſimilatur ciuitas ex diuerſis conſiſtens

Inſuper æquum erat referre nõ ſolum quã tis malis priuabũtur ſi cõitatem rerum ha bebunt: ſed etiam quantis bonis. uidet᷑ aũt omnino ĩpoſſibilis eſſe illa uita. ¶ Cauſam uero Socrati huius erroris putãdum eſt fu iſſe ſuppoſitionem nõ rectã. Oportet enim quodãmodo unam eſſe ciuitatem & domũ ſed non penitus. Eſt enim quo ſi procedat non erit ciuitas. eſt etiam quo erit quidem prope ut non ſit ciuitas. deterior ciuitas: ue lut ſi quis concentum faciat uniuocum & uerſum pedem unum. Sed oportet cum ſit multitudo (ut prius diximus) per diſcipli nam cõmunem & unã efficere: et qui diſci plinam ſit adhibiturus uolẽs per illam ſtu dioſam facere ciuitatem. Abſurdũ eſt ſi per talia quædam inſtituendam putet: ac non per mores & per philoſophiam et per leges ueluti ſeruorũ iumẽtorumq3 in Lacedemo ne & cõmeſſationum in Creta legiſlator cõ munionem induxit. Neq3 illud ſane igno randum eſt quia oportet ad longum tẽpus ac diuturnas conſuetudines inſpicere an re cte ſe habeant. Ferme enim omnia inuẽta

Similiter si quis faceret uersum pedē unū.i.carmen uno pede tantum numero constare:qa tunc carmen non esset quod ex multis numero pedibus conficitur. Et ita potest intantum procedere unitas ꝙ tollatur ciuitas:sed sicut supradictum est oportet in ciuitate esse quidē diuersorum multitudinem.Sed ꝙ ciuitas fiat una & cōmunis propter quandam disciplinam legum recte positarum.Sed si aliquis qui erat inducturus disciplinam ad uniendum ciuitatem putet per hanc legem de cōmunitate filiorum & uxorū fieri ciuitatem bonam inconueniens est: si estimet ꝙ per tales cōitates possit rectificare ciuitatē & nō magis per bonas consuetudines & leges & per sapientiam circa talia: sicut dictum est supra: ꝙ Lacedemones possessiones proprias faciebant cōmunes quantum ad usum: & in Creta etiam fecit Legislator esse aliqua cōmunia:ut fierent quędā conuiuia publica ciuibus sm aliqua tēpora ad hoc instituta : ut inter eos maior familiaritas esset. ¶ Deide cū dicit: Neq; illud sane zč. Ostendit insufficientiam motiui propter defectū experientię & dicit ꝙ ad hoc ꝙ leges bene ponātur oportet hoc non ignorare: qa debet aliquis multo tempore cōsiderare & multis annis ut manifestum sit per experientiam si tales leges uel statuta bene se habeant.Estimādum est enim ꝙ in longitudine pręcedentium temporum fere omnia inuenta sunt circa conuersationem humanam quæ excogitari possunt: sed quędam eorum nō sunt inducta.i. non est usq; ad hoc in eis processum ꝙ lege statuerentur:quia statim eorum inconuenientia apparebat Quędā uero sunt quidem statuta sed recesserunt ab usu dum cognouerūt homines quod non erant utilia.Et hoc maxime manifestum fit si quis per experiētiam ordinis inspiciat talem ordinem ciuitatis institutum qualem Socrates dixit. Impossibile enim est quod fiat ciuitas nisi per aliquam operationem & segregationem : puta : quod de bonis communibus fiat distributio per diuersa conuiuia: uel per diuersa genera: aut per diuersas tribus: id est societates ciuitatis aut regionis . Quia igitur necesse est omnino quod fiat distributio bonorum communium ,quantum ad rem nihil aliud affertur per statutum talis legis de communitate possessionum : nisi quod municipes : id est qui continue morantur in Ciuitate non habeant curam de agris colendis : quasi non habentes agros proprios : sed etiam si non sint agri communes hocipsum fieri potest : sicut Lacedęmonii facere conantur:ut scilicet per alios agri colantur quamuis sint proprii. ¶ Deinde cum dicit Modus uero zč. Ostendit inconuenientiam legis Platonicę quantum ad id ꝙ ponebat:& circa hoc duo facit. Primo ostendit insufficientiam prędictę legis quantum ad ea de

sunt quidem: sed alia non inducta: alia ab expertis repudiata. Maxime autē id apparet si quis per opera inspiciat Remp. sic institutam. Non aliter enim poterit fecisse ciuitatem nisi separet illa atq; distinguat:partim in cōmessationes:partim in genera:partim in tribus.Itaq; nihil aliud contingit lege prouisum esse nisi ut custodes agros nō colant:quod nunc Lacedæmonii facere cæptant.Modus uero totius Reip.quis futurus sit in cōmunione de gentibus neq; Socrates ipse inqt:neq; dictu facile est. Atqui multitudo ciuitatis diuersorum ciuium est multitudo:de quibus nihil determinatum est an & agricolis communes esse facultates oporteat uel ꝓprias singulorum. Præterea utrum mulieres & pueros proprios uel cōmunes. Si enim eodem modo cōmunia sunt oīa omnium:quid differrent isti ab illis custodibus:uel qd plus sustinētibus eoꝝ imperiū:uel quā ob cām impiū sustinebūt

quibus est. Secundo quantum ad quędam cōmunia: ibi: Enimuero siue necessaria zc̄. Circa primū inducit tres rationes: quarum prima ostendit insufficientiā prędictę legis quantum ad hoc ꝙ nō poterat fm eam sufficienter distingui multitudo ciuitatis: & dicit ꝙ nō solum lex Socratis facere uidebatur ꝙ municipes agros non colerent tanq̄ non proprios existentes: sed neq; etiam Socrates dixit quis modus esset totius conuersationis politicę instituendę fm suam legem cōmunicantibus: id est habentibus omnia cōmunia: neq; etiam possibile est a quouis alio dicere hac lege seruata Necesse enim est ꝙ multitudo ciuitatis sit multitudo hominum diuersorum fm diuersos status. De quorū diuersitate qualiter esse possit nihil est determinatum a Socrate. Necesse enim est dicere ꝙ agricolis sint possessiones cōmunes simul cū aliis ciuibus & filii & uxores: aut ꝙ habeāt seorsum proprias & possessiones & uxores preter alios ciues. Hoc autem secundo modo contingit assignare diuersitatem eorum ab aliis ciuibus: tum propter differentiam eorum in possessionibus: tum etiam propter parentum originem. Sed si eodem modo sint cōmunia omnia prędicta omnibus aliis nulla differentia inuenietur fm quam possint diuersificari agricolę a custodibus: neq; etiam poterit assignari quid plus consequantur illi q portant pondus principatus in regendo ciuitatem: & sic inutiliter laborabunt. Nunc autē habent hoc emolumentum ꝙ attribuuntur eis plures possessiones: & filii eorum nobilitantur. Similiter etiam non poterit assignari qui passi fuerunt principatum: id est propter quam eorum conditionem precedentem ad principatum assumantur. Nunc enim consueuerunt ad principatus assumi qui sunt nobiliores origine uel excellentiores diuites. Excellentia autem secundum uirtutem non semper est ita manifesta quod secundum eam solam sufficienter possint inueniri homines qui assumantur ad principatus. Posset autem aliquis dicere quod illi qui seruarēt legem Socratis susciperent tale aliquid obseruādum quale obseruant Cretenses qui agriculturam & alia huiusmodi artificia dimittunt exercenda per seruos: quibus solum interdicunt Gymnasia: id est exercitia corporalia & usum armorum: ut secundum hoc non oporteat distinguere inter agricolas & alios custodes: Quia exercentes agriculturam & artifices secundum hoc non erant ciues sed serui. Sed si in ciuitate quam Socrates intendit instituere erunt huiusmodi ordinata sicut in aliis ciuitatibus: ut scilicet quidam ciuium sint agricolę & artifices: non uidebitur esse una communitas: quia in una ciuitate necessarium erat esse quasi duas ciuitates sibi contrarias. Ex una enim parte erunt custodes qui custodiunt ciuitatem nihil aliud operantes: & ex alia parte erunt agricolę & artifices: operantes: quos oportet esse contrarios ad inuicem ex hoc ipso quod laborantibus alii non laborant & tamen plura de fructibus recipiunt sicut etiā supradictum est. Si uero possessiones non sunt communes: non erit ex hoc litigium: quia quilibet procurabit quod colantur agri sui uel per alium uel per seipsum: & dum minores seruient maioribus ab eis aliquod lucrum recipientes erit una communicatio inter eos.

nisi forte prætexunt aliquid tale quale Cretenses qui cætera omnia seruis permittentes Gymnasia solum illis uetuerunt & armorum possessionem. Quod si ut in aliis ciuitatibus ita apud illos talia erūt: quis modus erit cōitatis. Necesse est enim duas ciuitates in una esse ciuitate: & eas inter se cōtrarias: facit enim alios qdē custodes quasi ī præsidio cōstitutos: alios agricolas & artifices et cæteros ciues. Litigia uero et iudicia

¶ Secundam rationem ponit ibi: Litigia uero & iudicia & quod alia mala &c̄. Et dicit quod in Ciuitate habente omnia communia: sicut Socrates dixit: inuenientur mutuę accusationes: & disceptationes: & omnia alia mala quę Socrates

& ꝙ alia mala ciuitatibus ꝓuenire inquit omnia prouenient etiam istis: quanq̄ dicat Socrates fore ut non multum legibus indigeant propter disciplinam: ueluti circa res urbanas & circa forum & aliis hmōi legibus: tribuēs solum disciplinam custodibus Insuper dominos facit suaꝝ rerum agricolas: ac tollere permittit: at multo magis putandū est fore illos graues & insolentes q̄ illas quæ apud quosdam sunt Hilocias uel Penestias uel Pacchias. Enimuero siue necessaria sunt hæc similiter siue non: nihil nunc quidem determinatum est: neq; de cōsequētibus quæ sit coꝝ administratio & disciplina & leges quædā: est autem neq; facile reperire: neq; parum referens quales hos esse oportet ad conseruandam custodū cōmunionem. Atqui si mulieres faciet communes: facultates uero proprias: quis curā habebit rei domesticæ: ut agriculturæ uiri:

dicit nunc esse in ciuitatibus. Disceptabunt enim ciues adinuicem de hoc ꝙ non equaliter laborant nec equaliter fructum recipiunt: & de multis etiam aliis. quamuis Socrates putauerit ꝙ ista mala in ciuitate in qua essent omnia cōmunia non essent. Et propter hoc dicebat ꝙ propter huiusmodi disciplinam non indigeret ciuitas multis legibus: sed solum quibusdam paucis: scilicet circa habitationem municipii: & circa forum iudiciorum: uel etiā circa foꝝ rerum uenalium & circa alia hmōi. sine quoꝝ ordinatione ciuitas esse nō potest: ita tamen ꝙ huiusmodi disciplinam legum attribuebat solum custodibus ciuitatis: nō autem agricolis qui extra ciuitatē & municipium morabantur Et sic patet ꝙ lex Socratis erat insufficiens: quia non poterat a ciuitate extirpare mala quę tollere conabatur. ¶ Tertiam rationem ponit ibi: Insuper dominos zc. Et dicit ꝙ Socrates cōmittebat fm suaꝫ legem totam dispositioneꝫ possessionum agricolis quibus dicebat esse cōmittendum ꝙ fructus agrorum offerrent ciuibus circa alia uacantibus: & ex hoc putabat ꝙ agricolę propter hanc potestatem efficerentur obsequiosi & humiliter seruientes aliis ciuibus: sed totum contrarium accideret. multo enim magis est uerisimile ꝙ ex quo haberet omnia in sua potestate ꝙ essent graues aliis ciuibus & adinuenirent astutias ad defraudandum eos q̄ ꝙ humiliter eis seruirent. Et sic patet quod lex Socratis de communitate mulierum & possessionum insufficiens erat: quia non poterat implere quod conabatur. ¶ Deinde cum dicit: Enimuero siue necessaria sunt hęc similiter zc. Ostendit insufficientiam legis Socratis quantum ad alia consequentia: & primo in generali. Secundo in speciali ibi: At qui si mulieres faciet communes zc. Dicit ergo primo quod siue ista quę Socrates posuit de communitate mulierum & possessionum sit necessaria ciuitatis siue non tamen de consequentibus nihil determinauit: scilic& qualis debeat esse ordinatio politice conuersationis & qualis disciplina & quales leges proprie eorum qui sic habent omnia communia: Non enim de facili est inuenire aliquas tales: neque parum refert quales hos esse oportet qui hanc communionem custodum conseruare debēt. Vnde quibusdam specialibus legibus & speciali disciplina essent imbuendi. ¶ Deinde cū dicit: At qui si mulieres faciet cōmunes zc. Ostendit insufficientiam in speciali: & primo quantum ad mulieres. Secundo quantum ad principes: ibi: Periculosa est insuper zc. Tertio quantū ad cōmunem ciuitatis foelicitatem: ibi: Preterea custodibus foelicitatem zc. Quantū ad mulieres autem duo tangit. Primo quod non potest sufficienter ordinari de mulieribus si sint communes custodibus & agricolis: etiam si possessiones sint proprie & distincte utrisque. Constat enim quod si sint communes: oportet quod agricolę dispensent ea

Si sint cōmunes facultates & agricolarum mulieres. Absurdum etiam ex bestiis facere similitudinem: ꝙ conueniat eadem exercere mulieres quæ uiri ad quos rei domesticæ cura nequaq̄ pertinet. Periculosa est insuper Magistratuum constitutio quam sic facit Socrates ut semper sint iidem. at hoc seditionis est causa: etiā apud illos qui nullam possident dignitatem: quid ergo apud bellicosos & animosos uiros? Quod autem sibi necessariū sit eosdem semꝑ magistratus facere patet: Non enim aliorū modo: & modo aliorum miscet animis diuinum illud aurū: sed semper eisdem. Inquit autem quibusdam statim a genitura aur͂ misceri: quibusdam argentum: æs uero & ferrum illis qui artifices futuri sunt aut agricolæ. Præterea custodibus fœlicitatem auferens totā inquit ciuitatem facere beatā oportet Legislatorē. At impossibile est totā esse beatam

que sunt in agris nō poterunt simul uti mulieribus in ciuitate existentibus et agros colere. Sed si facultates sint proprie mulieres cōmunes nō poterunt mulieres intendere rei domesticę sicut uiri poterunt intendere agriculturę. Si ecōtra facultates sint cōmunes & uxores proprię agricolarum simul enim poterunt & agros colere & uxoribus secum habitantibus operam dare. Secundo circa mulieres dicit ꝙ Socrates dicebat ꝙ mulieres debebant eadem tractare cum uiris: ut scilicet colerent agros & pugnarent & alia huiusmodi facerent sicut uiri: & accipiebat similitudinem a bestiis in quibus foeminę similia operantur masculis. Sed Aristoteles istud dicit esse inconueniens nec esse simile: quia bestię nihil participant de uita iconomica: in qua quidem uita mulieres habent quędā propria opera quibus oportet eas intendere & abstinere semper ab operibus ciuilibus. ¶ Deinde cum dicit: Periculosa est insuper zc. Ostendit insufficientiam quātum ad principes & dicit ꝙ non est securum ciuitati ꝙ hoc modo instituātur principes ciuitatis sicut Socrates instituebat. Ordinauit enim quod semper manerent iidem principes: quod quidem semper fuit causa seditionis: etiam apud homines non magni ualoris: & multo magis apud homines animosos & bellicosos qui non possunt de facili pati quod ipsi semper subiiciantur & alii principentur. Et subiungit causam quare Socrates instituebat quod semper essent iidem principes. Dicebat enim quod sicut in quibusdam mineris terrarum inuenitur aurum: in quibusdam argentum: in quibusdam uero ferrum aut ęs: ita in animabus quorundam hominum qui habundant in sapientia & uirtute est aurum quos iustum est principari. in quibusdam uero argentum qui sunt secundi gradus. In quibusdam uero qui non sunt perfecti ad sapientiam & uirtutem inuenitur quasi ęs aut ferrum: & tales secundum ipsum debent fieri agricolę & artifices. Manifestum est autem quod istud non commutatur: ita quod quandoq̧ istis hominibus sit inditum aurum & quandoq̧ aliis: sed semper eisdem. Vnde sequitur quod iidem principentur.

¶ Deinde cum dicit: Pręterea custodibus zc. Ostendit insufficientiā q̄tum ad cōem ciuitatis foelicitatē. Dicebat enim Socrates ꝙ Legislator debet ad hoc attendere ꝙ faciat totā ciuitatem foelicem & q̄tum ad opera uirtutis & q̄tum ad exteriora bona: cum tñ Socrates per suam legem auferet a singulis ciuibus foelicitatem: quia uolebat ꝙ nō haberēt aliquid proprium nec in possessionibus nec in mulieribus nec in filiis: quę quidem ptinent ad foelicitatem tanq̄ organice deseruientia: ut dicitur in primo Eth. Hoc aūt est impossibile ꝙ tota ciuitas sit foelix: nisi uel omnes uel plures partes ciuitatis foelicitatē habeant. Non enim est foelicitas ciuitatis sicut numerus par & alia similia. Partes enim numeri paris quādoq̧ sunt impares: sicut partes senarii sunt duo trinarii. Et pręterea si custodes ciuitatis non sunt

foelices quia alii erunt foelices ad hoc ꝙ in eis felicitas ciuitatis seruari possit. Non enim potest dici ꝙ agricolę & mercenarii sint foelices qui sunt infimi in ciuitate. Nō enim foelicitas quę est optimum ciuitatis potest saluari in infima eius parte. Vltimo autem epilogando concludit quia conuersatio politica ciuitatis de qua Socrates dixit habet predictas dubitationes & quasdam alias non minores prędictis.

nisi aut plurimi aut oēs partes aut quædā habeant fœlicitatem. Non enim eorūdem est fœlicitas quorū & pars: nam pars recipit toti existere & si nulli partium ad fœlicitatē impossibile. Qđ si custodes nō erunt fœlices: qui tandem alii? nō enim artifices quidem: neq; uulgus. Illa igitur Resp. de qua Socrates locutus est has continet difficultates & alias his nō minores. ¶ Ferme autem similiter circa leges quoq; se habet postea scriptas. Quapropť & de illa Reip. parte cogitare parum melius erit. Et enim in Rep. de paucis admodum determinauit Socrates: ut de mulierum & natorum cōmunitate & de rebus possessis ac de institutione Reip. Diuisit enim in duas ptes multitudinem habitantium: in agricolas & propulsatores belli: Tertiam ex his fecit eos qui consultant ac deliberant & in quibus summa Reip. consistit auctoritas. Agricolæ uero & artifices: utrum nullius magistratus an alicuius participes sint: & utrum arma possidere debeant & una pugnare nihil determinauit: sed mulieres censet una pugnare debere ac disciplinā habere tandē quam custodes. Cætera uero extraneis peregit sermonibus & de disciplina custodum qualem esse illam oporteret. Legū autem maxima quidem pars leges existunt. Pauca uero de Rep. dixit q̄ dum pergit cōio

Ferme autem similiter zc. Postq̄ Philosophus improbauit positionē socratis de cōitate mulieꝝ & pueroꝝ & positionū ꝙ ponebat quasi p̄ncipale in sua politica: hic inqrit de aliis cōsequētibus legibꝰ & p̄mo narrat eas Scđo disputat cōtra eas: ibi: Supfluum ergo zc. Circa primū duo facit Primo dicit de quo ē intētio. Scđo prosequit̄ intentū: ibi: Diuisit. n. zc. Dicit gº p̄mo ꝙ sicut hꝫ multas dubitatōes lex de cōitate mlieꝝ ēt possessionū: ita ēt & alię eius cōsequētes leges: & ideo melius ē ꝙ de tota eius politica aliq̄ pauca hic dicant̄ qa de paucis ī sua policia determinauit Socrates. s. de cōitate uxoꝝ et filioꝝ & possessionis quō debeāt se hr̄e: et sup hoc determinauit ordinē politicę cōuersatōis ¶ Deinde cum dicit: Diuisit enim zc. Recitat ea q̄ Socrates dixit de ordīe policię: nā de cōitate satis supradictū ē: & primo q̄tū ad ptes ciuitatis. Scđo q̄tuꝫ ad disciplinā ciuiū: ibi: Et de disciplina zc. Circa p̄mū. iiii. dicit: quorū primū ē ꝙ Socrates totā multitudinē habitantiū ciuitatē diuidebat ī duas ptes quaꝝ una erat agricolaꝝ & artificū: alia uero erat uirorū bellatoꝝ addebat aūt & tertiam ptē. s. consiliū & principes ciuitatis Scđo dicit ꝙ Socrates dicere de agricolis & artificibꝰ utꝝ debeāt aliquē p̄ncipatū hr̄e & utrū ēt dēant aliquo mō pugnare uel nō omisit. Tertio dicit ꝙ Socrates existiauit ꝙ oportebat mulieres bellare et alia silia facere uiris. Quarto dicit ꝙ alias qdē ptes suę politicę ipleuit multis sermōibꝰ extraneis q nō ptinebāt ad mām politicę īterponēs multa de nālibus & de aliis sciis. ¶ Deinde cū dicit: Et de disciplia zc. Narrat qd Socrates dixit de disciplia ciuitatis: et circa hoc tria facit. Primo dicit in cōi ꝙ Socrates dixit de disciplina ciuitatis ꝙ oportet aliquā disciplinā hr̄e ¶ Scđo ibi: Legum autem zc. Ponit ea in qbus conueniebat cū aliis policiis: & dicit ꝙ magna pars legum quam Socrates ponebat sunt leges quę modo in ciuitatibus obser/

uantur. Cum enim ipse dixerit de policia: id est conuersatione ciuitatis & induxerit quandam maiorem cõmunitatem in ciuitate q̃ sit consuetum: paulatim instituendo leges deueniebat ad alteram policiam quę nunc obseruatur: quia preter cõmunionem mulierum & possessionis quę erat propria suę policię omnia alia tradidit quę possint esse cõmunia ambabus policiis: scilicet & illi quę obseruat hanc cõmunitatem: & illi quę non obseruat. Eandem enim disciplinam dixit esse utrorumq;: puta ꝙ homines uiuerent de necessariis operibus cũ quadam moderantia & abstinentia: & ꝙ facerent quędam cõuiuia in ciuitate ad maiorem ciuium familiaritatem: quę etiam apud alias ciuitates obseruabant: q̃uis oportuisset ꝙ instituerent multo differentem disciplinam ut supra dictum est. ¶ Tertio cum dicit: Preterq̃ ꝙ zc̃. Narrat quędam propria quę Socrates ponebat: quorum unum erat ꝙ fierẽt etiam conuiuia mulierum & nõ solum uirorum. Aliud autem erat ꝙ determinabat numeꝝ bellatorum: scilicet ꝙ in ciuitate essent ad minus mille arma portãtes & ad plus quattuor milia. ¶ Deinde cum dicit: Superfluũ ergo zc̃. Obiicit contra prędicta alia quę Socrates inducebat. & primo obiicit contra disciplinam legum. Secundo contra ordinem partium ciuitatis: ibi: Tota uero constitutio zc̃. Circa primũ duo facit. Primo proponit quod intendit. Secundo manifestat propositum: ibi: Nam etiã multitudo zc̃. Dicit ergo primo ꝙ sermones Socratis habent aliquid supfluum inquantum replet suã policiam extraneis sermõibus: & comptũ inq̃tum erant insufficiẽtes rõnes & sine experientia prolatę: & nouum inquãtum erat contra cõem consuetudinem: & erat quęstionibus plenũ ꝑ multas difficultates cõsequentes: & ꝙ in oĩbus bene diceret difficile est asserere. ¶ Deinde cũ dicit: Nã etiã zc̃. Manifestat qḋ dixerat & primo improbat dicta Socratis q̃tum ad mensurã quã ciuitati imponebat. Scḋo q̃tum ad distinctionẽ: ibi: Sunt q dicãt zc̃. Circa primũ duo facit. Primo improbat dictũ eius q̃tũ ad numeꝝ bellatoꝝ. Scḋo q̃tum ad q̃titatẽ possessionis quã taxabat: ibi: De mõ zc̃. Dicit ergo ꝑmo ꝙ si qs cõsideret ꝑdictã multitudinẽ bellatoꝝ quã Socrates instituebat in ciuitate manifeste apparet ꝙ ciuitas talis indigebit maxĩa latitudine campoꝝ sicut ẽ circa Babyloniã ut nutriant̃ exinde qnq; milia bellatoꝝ q nihil aliud operent̃ & ꝑter eos multo

nem facere paulatim circumagit in aliam Remp. Præter cõitatem enim mulierum & rerum possessarum cætera eadem utrisq; attribuit: nam & disciplinã eandem & abstinentes uiuere ab operibus necessariis: & de cõmessationibus eodem modo. Præter q̃ qḋ hic existimat mulieꝝ quoq; cõmessationes esse debere & hanc mille habentium arma illam uero quattuor milium. Superfluum ergo quiddã & comptum & nouum & dubitatiuum omnes Socratis habent sermones: sed cuncta recte forsan difficile. Nam etiam multitudo illa de qua nunc dicebat̃ latere non oportet cum tanta sit: quia Babylonia aut alia quædã infinita regione indigebit: ex qua ociosoꝝ quinq; milia cũ mulierum ac ministrantium multiplici turba alantur. suppositiones quidem sunt pro arbitrio faciendæ nõ tamen impossibiles. Dicitur aũt debere Legislatorem ad duo respicere in ferenda lege: ad regionem & hoĩes. addendum est & ad uicina loca si oportet ciuiliter uiuere ciuitatem. Non solũ enim necessarium est ipsam talibus uti ad bellũ armis quæ utilia sint in sua regione: uerum etiã quæ in aliena. Qḋ siquis hmõi nõ recipit uitã neq; priuatim: neq; publice: nihilominus tñ oporter terribilẽ esse hostibus nõ

uenientibus solum in regionem: uer; etiam abeuntibus. De modo quoq; rerum possidẽdar; uidendum est ne forsan melius sit aliter diffinire & clarius. Tantas inquit possidere oportet ut modeste uiuat᷑ perinde: ac si dicat ut bene uiuatur. uer; hoc est minus generale. Et est temperate uiuere erumnose tamen: at melius est dicere modeste & liberaliter. separatim enim utrunq;: alter; enim luxuriæ accõmodabitur: alterum difficultati: cũ solæ huiusmodi uirtutes habitus sint circa usum facultatum nostrarum: puta: patrimonio mansuete uel fortiter uti nõ dicimur: at modeste & liberaliter dicĩur. quare

maior alia turba & mulieꝝ & famuloꝝ: & sm̃ hoc oportet ꝙ ille qui talem ciuitatem instituit habeat multitudinem camporum ad uotum: quod tamen nõ est impossibile. Sed tamen hoc considerandum ꝙ ille qui debet legem in ciuitate statuere nõ debet statuere legem sm̃ illud quod cogitat quod sit possibile sed respiciendo ad ea quę ei existunt: & pręcipue quidem ad duo: scilicet ad regionem ut nõ constituat maiorem ciuitatem ꝗ regio illa pascere possit. Et iterũ ad homines: ut cõueniant leges hominibus sm̃ eorum conditiones. Tertio autem est apponendum ut ponat leges respiciendo ad loca uicina: & hoc quidem primo est necessariũ si ciuitas debet habere uitam non solitariam sed politicam: id est cõmunem cum multis aliis ciuitatibus cum quibus societatem habeat: non solum in pace sed etiam in bello: quia talem ciuitatem non solum necessarium est uti talibus armis ad bellum & in tanto numero sm̃ ꝙ utile est ad propriam regionem: sed etiam in exterioribus locis in quibus conuersantur uel hostes uel amici. Secundo autem si qs nõ approbet uitam bellicosã; neq; ut propriam alicuius hominis neq; ut cõem totius ciuitatis: nihilominus tamen ꝗtũ ad hoc oportet ciues esse armatos & bellicosos ut sint terribiles inimicis non solum cum uenerint in regionem: sed etiam quando discedunt. ¶ Deinde cum dicit: De modo quoq; possidendarum &c. Improbat positionẽ Socratis quantum ad mensuram possessionũ quam in ciuitate statuebat: & circa hoc duo facit. Primo improbat mensurationem possessionũ a Socrate positã sm̃ se. Secundo quantum ad hoc ꝙ prętermisit mensuram generationis: ibi: Absurdum quoq; &c. Circa primũ ponit duas rationes. Dicit ergo primo ꝙ oportet cõsiderare ne forte alio modo possit planius determinari quantitas possessionum quas ciuitas debet cõmuniter habere ꝗ Socrates determinauerat. Dicit enim Socrates ꝙ tanta debet esse possessio ciuitatis ut ex ea possint ciues uiuere temperate: sed planius diceretur si quis diceret ꝙ tanta debet esse possessio ciuitatis: ut ex ea uiuatur bene. hęc enim determinatio est magis utilis eo ꝙ plura in se comprehendit bene uiuere ꝗ temperate uiuere. ¶ Secundam rationem ponit ibi: Et est temperate uiuere erumnose &c. Et dicit ꝙ contingit aliquem temperate uiuere qui tamen misere uiuit: id est cum magna penuria. Et sic patet ꝙ prędicta determinatio Socratis non sufficit sed melior determinatio est ut dicatur ꝙ tanta debet esse possessio ut uiuatur temperate & & liberaliter. Si enim alterum eoꝝ separatim dicatur sequetur inconueniens. Ex una enim parte si dicatur ꝙ debeant uiuere liberaliter sequetur ꝙ homo in superfluis delitiis uiuat. Ex alia uero parte si dicatur ꝙ debet uiuere temperate sequetur ꝙ possit homo uiuere cũ penuria & labore. Et ideo ad excludendum utrunq; inconueniens oportet dicere temperate & liberaliter: & hęc determinatio sufficit: quia solę hę duę uirtutes faciunt hominem bene se habere circa usum substãtię: id est possessionis. Et hoc patet in aliis uirtutibus: Nõ enim potest dici ꝙ aliquis utatur sua possessione mansuete aut fortiter. Mansuetudo enim est circa iras: & fortitudo circa timores & audacias: & sic in nullo respiciunt usum possessionum: sed temperãtia quę est circa cõcupiscentias ciboꝝ & uenereoꝝ propter quas multi

consumunt suam substantiam & liberalitas quę est circa donationes & acceptiones manifeste respiciunt usum possessionis. Vnde potest dici q̄ aliquis utatur sua possessione temperate & liberaliter. Vnde cum per utrunq; istoꝝ tollatur omne inconueniens circa usum possessionum necessarium est circa ipsas esse studiosos: scʒ temperantię & liberalitatis. ¶ Deinde cum dicit: Absurdum quoq; est zc̄. Improbat positiōem Socratis ex hoc q̄ determinans quantitatem possessionum nō determinabat quātitatem generationis: & circa hoc. vi. facit. Primo quidem proponit esse incōueniens id quod Socrates dicebat: & dicit q̄ inconueniens est q̄ aliquis uelit possessiones ciuitatis adęquare: id est ad certam quātitatem reducere: & cum hoc non instituat aliquid ad determinandum multitudinem ciuium: sed permittat generationem ciuium in infinitū fieri sicut Socrates faciebat. ¶ Secūdo ibi: Quasi sufficienter zc̄. Ponit rationem quę mouebat Socratē: Cōtingit enim in ciuitate multas mulieres esse steriles & ita lʒ aliis mulieribus generantibus multos filios tñ semper conseruabitur eadem multitudo ciuitatis: sicut nunc uidemus in ciuitatibus euenire. Et ꝓpter hoc Socrati nō uidebatur necessarium q̄ circa generationem filiorū aliquid taxaret. ¶ Tertio quidem ibi: Sed opus est zc̄. Ostendit Aristoteles hanc rationem esse insufficientem: quia nunc in ciuitatibus propter hoc q̄ possessiones sunt diuisę unoquoq; habente propriam possessionem nulla dubitatio potest ꝓuenire ad quantācunq; multitudinem proueniat generatio filioꝝ: quia unusquisq; filiis suis studet aliquo modo prouidere. Sed tunc cum possessiones non essent diuisę inter ciues sm ordinationem Socratis sequaē q̄ illi qui essent ignobiliores nihil perciperent de fructibus possessionum si multiplicarentur. Dummodo illi qui essent potentes multiplicarentur: dum. s. potentes ciuitatis primo sibi & suis necessaria sumerent si eorum multitudo excresceret. ¶ Quarto ibi: Magis autem putaret zc̄. Proponit q̄ oportet determinare multitudinem circa generationem filiorum: & dicit q̄ aliquis potest existimare q̄ magis oportet determinari generationem filiorum q̄ etiam multitudinem substantię: ita scʒ q̄ nō generentur plures ciues ab aliquo numero determinato cui sufficiant ciuitatis possessiones. ¶ Quinto ibi: Et numerus diffiniendus zc̄. Ostendit quid debeat obseruari in tali determinatiōe & dicit q̄ oportet determinare multitudinem filiorum generandoꝝ respiciēdo ad casus fortuitos: puta ad mortes eorum qui nascunē & ad sterilitatē mulieꝝ q̄ nō concipiunt: ut scilicet tantum permittatur ex alia pte superexcrescere generatoꝝ numerus ut hmōi defectus fortuiti suppleātur. ¶ Sexto ibi: Prę

necessarium est circa illud istas uersari uirtutes. Absurdum quoq; est cum facultates adæquauerit: de ciuium multitudine nihil determinare: sed indiffinitā relinquere multitudinem filiorū. Quasi sufficienter adæquatam propter sterilitates ubicunq; contingat: quod uidetur nūc quoq; euenire in ciuitatibus. Sed opus est ut aliam certitudinem tunc habeat q̄ nunc: Nam nunc quidem nemo dubitat ex eo: quia in singulos diuisæ sunt facultates in quantacunq; multitudine. Tunc uero cū sint indiuisæ necessariū dispares nihil habere siue pauciores sint multitudine siue plures. Magis aūt putaret quis oportere determinatū esse modū procreandorum filiorum q̄ facultatum: ut non plures q̄ determinatum sit procreari oporteat. Et numerus diffiniendus est respectu habito ad fortunas: si contingat decedere aliquos: & ad defectum procreandi cæterorum. Prætermittere autem id ut in plærisq; ciuitatibus necesse est egestatis sit causa ciuibus: Egestas uero seditiones &

terminitere aũt id zc. Ostendit ꝙ oportet determinari multitudinẽ generatorum & dicit ꝙ hoc ideo necessariũ est: quia si permittat̃ ꝙ in infinitũ hoĩes generent absq; aliquo determinato numero sicut cõiter fit in ciuitatibus ex necessitate sequit̃ ꝙ ex hoc ꝑueniat causa paupertatis ciuibus: Multi em̃ filii pauperes erũt habentes id solũ qđ eorum pater diues habebat. ex pauptate aũt ciuiũ sequitur ꝙ sint seditiosi & maligni: quia dum non habent necessaria uitę studẽt ea acquirere fraudibus & rapinis. ¶ Deinde cum dicit: Itaq; Phidon zc. Improbat disciplinã legũ Socratis quantum ad distinctionẽ quam in ciuitate faciebat: & circa hoc quatuor facit. Primo ostẽdit quomõ circa distinctionem discordabat ab aliis legislatoribus. Et dicit ꝙ quidã legislator Corinthius Phidon noĩe duo dixit esse obseruãda in ciuitate: quorum unũ est ut domus antiquoꝝ ciuiũ permanerẽt ęquales ad inuicem in diuitiis & dignitate: etiã si a principio ineq̃les sortes habuissent. Quõ aũt reduci possint ad ęqualitatẽ infra dicetur. Aliud est ut multitudo ciuium semꝑ ęqualis remaneat. sed in legibus Socratis contrariũ inuenitur: quia neq; ordinat quõ ęqualitas multitudinis ciuiũ conseruetur: neq; etiã statuit ꝙ sint ęquales diuitie ciuium: sed ꝑmittit ꝙ quidã habeant maiores diuitias aliis ut post dicetur. Sed de hoc quid melius sit utrum. s. ꝙ oẽs ciues habeãt diuitias ęquales uel nõ postea determinabit̃. ¶ Secundo ibi: Omissum est zc. Improbat legẽ Socratis quantũ ad distinctionẽ principum. Et dicit ꝙ per leges Socratis nõ fuit determinatum quõ deberent distingui Principes a subditis cũ tamẽ ipse diceret ꝙ oporteret aliquã distinctionẽ esse inter eos: ut sicut ex alia materia fit filum lanę q̃ filum lini: ita ex alia conditione oporteret aliquos assumi in principatum & remanere aliquos in subiectione: Nõ enim poterat eos distinguere per originem generis ex quo ponebat pueros & uxores communes. ¶ Tertio ibi: Cum uero zc. Improbat possessionem Socratis quantum ad distinctionem possessionum. Et dicit ꝙ Socrates permittebat ꝙ in rebus mobilibus diuitię unius multiplicarent̃ supra diuitias alterius in quincuplũ: & pari ratione poterat permittere idem in possessione terrę ut nõ faceret oẽs agros cõmunes. ¶ Quarto ibi: Videndũ est etiam zc. Improbat distinctionẽ Socratis quantũ ad domos. Et dicit ꝙ oportet considerare ne forte distinctio domoꝝ quã introducebat Socrates sit utilis iconomice. Dicebat enĩ ꝙ quilibet ciuis debebat habere duo domicilia forte ꝑpter separationem filioꝝ. Sed hoc est difficile ꝙ aliquis habeat tantã familiam ꝙ possit inhabitare duas domos et etiã damnosum iconomice ut unus homo faciat duas expensas in duabus familiis.

delicta parit. Itaq; Phidõ Corinthius unus ex uetustis legumlatoribus familias censuit æquales permanere debere: & ciuiũ multitudinem q̃uis sortitiones habebant prius oẽs iniquas secundũ magnitudinem: At in his legibus contrarium est. ¶ Verum de his quemadmodũ statuendũ putemus postea erit dicendum. Omissum est etiã in illis legibus quẽadmodũ differant præsides a subiectis. Inquit enim oportere quemadmodũ ex alio lane filum ducitur q̃ lini: sic & eos qui præsunt se habere debere ad eos q subsunt. Cum uero totam substantiã augeri dixerit usq; ad quincuplũ: quare hoc utiq; nõ erit in regione usq; ad aliquid. Videndum est etiã ne edificiorum diuisio nõ prosit ad rem familiarẽ. Duas enim cuiq; domos attribuit: at difficile est duas habitare domos

Tota uero cõstitutio uult esse neq; plæbis

TOta uero constitutio zc. Postq̃ Aristoteles improbauit positionẽ Socratis quantum ad disciplinas legum: hic improbat eam quantum ad ordinẽ ciuitatis. Et primo quantũ ad populũ. Scđo quantũ ad Principes: ibi: Sunt qui zc. Ad euidentiã

eorum que hic dicuntur cōſiderandū eſt ꝙ ſex ſunt ſpecies ordinationis ciuitatum ut in tertio dicetur Omnis eni ciuitas aut regit ab uno aut a paucis aut a multis. Si ab uno: aut ille unus eſt Rex aut tyrannus. Rex quidē ſi ſit uirtuoſus tenens cōmunem utilitatē ſubditoꝝ. Tyrannus aūt ſi ſit malus oīa retorquēs ad ſuū cōmodum utilitate ſubditoꝝ contempta. Si uero regat ciuitas a paucis: aut illi eligent ꝓpter uirtutē qui bonū multitudinis ꝓcurent: & tale regimē dicitur poteſtas optimatiū. Aut eligētur aliqui pauci ꝓpter potentiā aut diuitias & nō propter uirtutem: qui oīa que ſunt multitudinis ad ſuā ꝓpriam utilitatem retorquebūt: et tale regimen dicitur principatus paucorū. Si uero ciuitas regitur a multis: ſimiliter ſi quidem regatur a multis uirtuoſis: tale regimē uocabit cōi noie politia. Non aūt contingit multos inueniri uirtuoſos in ciuitate: niſi forte ſm bellicam uirtutem: Et ideo hoc regimē eſt quo uiri bellatores in ciuitate dominātur. Si uero multitudo populi dominari uelit: uocatur plebeius ſtatus. ❡Dicit ergo primo ꝙ ſm legē Socratis tota coordinatio multitudinis .ſ. ciuitatis neqꝫ eſt plebeius ſtatus neqꝫ principatꝰ paucorum: ſed eſt media hoꝝ quā cōi noie nomināt aliqui politiam: & exiſtit ex his que utuntur armis. Cum eni Socrates multitudinē ciuitatis diuideret in duas partes: quaꝝ una erat pugnatoꝝ: alia artificū & agricolarum. Agricolas aūt oportet in agris manere: Relinquit ꝙ tota multitudo habitantiū ciuitatem eſſet uiroꝝ bellatoꝝ. ❡Deinde cū dicit: Si igit ut cōiſſimā ⁊c̄. Et dicit ꝙ ſi ipſe inſtituit talē ordinationem tanꝗ cōiſſimā inter alias politias forte bene dixit. Nam orgalchia eſt ſolū magnoꝝ: Democratia uero eſt ſolum infimoꝝ. Hec uero politia eſt ex his que ſunt mediī inter utroſqꝫ. Vnde cōmunior eſt utpote cū utriſqꝫ participans. Sed ſi ipſe inſtituit talem ordinationē quaſi optimā poſt primā non bene dixit: primā aūt ordinationem dicit regimē: uel quia eſt prima a tempore. A principio eni oēs ciuitates Regibus regebātur. Vel quia eſt optima dūmodo Rex ſit bonus. Poſt hanc aūt primā politiā nō poteſt dici ꝙ politia uiroꝝ bellantiū ſit optima: multo eni melior eſt ꝑncipatus uirtuoſoꝝ per quē modū regebant Lacedemonii. Vel ſi qui alii ciues optimatiū ꝑtāte regunt. ❡Deinde cum dicit: Sunt qui ⁊c̄. Improbat ordinē quē Socrates in ciuitate ſtatuebat quantum ad Principes & circa hoc duo facit. Primo ponit poſitionē eius. Scd̄o improbat eam ibi: Quas aūt nō ⁊c̄. Circa primū duo facit. Primo ꝓponit ꝙ expedit in ciuitatibꝰ cōmiſci ꝑdicta regimina. Scd̄o oſtendit qualiter Socrates cōmiſcebat: ibi: Sed in ⁊c̄. Dicit ergo primo ꝙ quidam dicūt ꝙ optimū regimē ciuitatis eſt qd̄ eſt quaſi cōmixtum ex oībus predictis regiminibus. Et huius ratio eſt: Quia unū regimē temperat ex ammixtione alterius: & minus dat ſeditiōis materia ſi oēs habeāt ꝑtem in principatu ciuitatis: puta: ſi in aliquo dn̄et populus: in aliquo potētes: in aliquo Rex. & ſm hoc maxīe laudabit ordinatio ciuitatis Lacedemonioꝝ de qua tñ erāt due oppiniōes. Quidā eni dicebāt eā cōponi ex tribus ciuilitatibus: paucoꝝ ꝑtāte: ex uno principe: populari ſtatu. Habebāt eni in ciuitate Regē. habebāt etiā ſeniores quoſdā ex maioribus ciuitatis aſſumptos. habebāt etiā quoſdā princi

gubernatio; neqꝫ paucorum potētium. Sed horum mediā quā uocant Remp. Eſt enim ex his qui arma ferūt. Si igitur ut cōiſſimā omnium hanc conſtituit Remp. recte forſan dixit: ſin ut optimā Remp. nō recte. forſan enim Lacedæmonioꝝ Remp. quis magis probabit: uel aliam quandā magis optimatium. Sunt qui dicāt optimam Remp. ex omni genere gubernationū admixtam eſſe debere atqꝫ ob id Lacedæmoniorū laudant Remp. conſtare quidem illam ex paucorum potētia. Item ex uno principe & populari ſtatu ponentes Regem illorum pro unius gubernatione. Senatū uero pro paucorum potentia. Ephoros autē pro ſtatu po

pes qui eligebãtur ex populo:& uocabant ephori idest ꝓuisores. Aliorum aũt opinio fuit ꝙ principatus Ephoroꝝ pertineret ad tyrãnidẽ:quia pro uolũtate dñabant. Sed erãt in ciuitate alii principatus qui disponebãt de cõuiuiis cõibus & de aliis ꝑtinẽtibus ad quotidianã uitam ciuitatis:puta de uictualibus & aliis rebus uenalibus. ¶Deinde cum dicit :Sed in his zc. Ostendit quomõ Socrates cõmiscebat suã policiam:Et dicit ꝙ in legibus Socratis dictum est ꝙ optima policia debet cõponi ex tyrannide et plebeio statu forte ꝓpter hoc potẽtia populi refrenaret per potentiã tyranni & iterũ potẽtia tyranni refrenaret per potentiã populi. ¶Deinde cũ dicit: Quas aut zc. Improbat quantũ ad hoc Socratis dictũ. Et primo ostendit hanc ordinationẽ ſm se indecẽtem esse. Scđo ostẽdit ꝙ ea quę statuebat nõ erãt cõuenientia huic cõmixtioni:ibi:Deinde nihil zc. Dicit ergo primo ꝙ prędicte due policię:s. tyrannis & plebeius:uel non sunt dicẽde policię:quia nõ sequũtur ordinẽ ratiõis sed impetũ uolũtatis. Vel sunt dicẽdę pessime inter oẽs. Vnde incõueniẽs est ꝙ ex pessimis policiis cõponat optima policia: multo igitur melius faciũt illi qui ex pluribus policiis cõmiscent ordinationẽ ciuitatis quãto eni est ex pluribus cõmixta:tanto melior est:qa plures habẽt partem in dñio ciuitatis ¶Deinde cũ dicit: Deinde nihil zc. Improbat dictũ Socratis quantum ad hoc ꝙ ea quę instituebat nõ cõueniebãt cõmixtiõi pdicte. & circa hoc duo facit. Primo oñdit ꝙ ea quę statuebat Socrates nõ cõueniebãt prędicte cõmixtiõi. Scđo ꝙ erãt ſm se piculosa:ibi:Habet etiã zc. Circa primũ tria facit. Primo ꝓponit ꝙ intẽdit. Scđo manifestat ꝓpositũ:ibi:Qđ patet ex zc. Tertio oñdit quõ pdicta cõmixtio fieri possẽt:ibi:Qđ igit. Dicit ergo prio ꝙ cũ Socrates uellet cõmiscere policiã ex plebeio statu & tyrãnide q̃ est monarchia q̃daꝫ:si quis consideret ea q̃ ipe statuit nihil est ibi ptinẽs ad principatũ unius:sꝫ oĩa sunt ptinẽtia ad potẽtes uel pplm:sed magis declinat sua ordinatio ad paucoꝝ ptãtem ¶Deinde cũ dicit:Qđ patet ex zc. Oñdit ꝓpositum & primo circa electionẽ principũ. Scđo circa electionẽ consilioꝝ:ibi:Insup zc. Dicit ergo primo ꝙ hoc ꝙ dictũ est manifestũ est ex institutiõe principũ quã Socrates determinat Dicit eni ꝙ debebãt aliqui eligi ex quibus p sortem assumerent principes:& hoc cõe erat & plebeio statui & potẽtie paucoꝝ:quia isti electi erãt & de pplo & de maioribus. sꝫ q̃daꝫ alia instituebat ptinẽtia ad potẽtiã paucoꝝ. s. ꝙ ad diuites ciuitatis ptineret cõuocare multitudinẽ & ꝙ ipi deferrẽt pncipes electos ad pplm & oĩa hmõi q̃ ptinebãt ad cõitatẽ ciuitatis uolebat fieri p diuitiões:& in his alios dimittebat:Similiter etiã potẽtia paucoꝝ erat ꝙ uolebat plures principes fieri ex diuitibus & in maioribus officiis cõstitutos ¶Deinde cũ dicit:Insuper zc. Dicit quõ in electiõe cõsiliarioꝝ declinabat ad ptãtem paucoꝝ & dicit ꝙ

pulari quoniã Ephori ipsi ex plæbe sumũtur. alii ephoratũ quidẽ tyrannidem putãt sed populariter regi per cõmessatiões & alium quotidianũ uictum. Sed in his legibus dictũ est optimã Remp. ex plæbeio statu constare debere:at ex tyrãnide quas aut nõ reponat quis inter species Rerump. aut deterrimas omniũ esse fateatur: Melius ergo dicunt qui plures cõmiscent. Nam quæ ex pluribus constat Resp. melior est: Deinde nihil uidetur habere ex unius gubernatiõe sed ex paucorum potẽtia ab populari statu Verum ad paucorum potentiam inclinare magis:ꝙ patet ex magistatuum creatione: Nam ꝙ ex delectis sortitio fiat cõmune est utriq. sed ꝙ necesse sit ditiores concionem habere & magistratus creare. Vel alios quospiam hmõi publicoꝝ negotioꝝ facere. Alios uero præteriri id paucorum potẽtiæ est. Insuper conari ut plures ex diuitibus ad dignitates sumãtur & ad maximas quidẽ ex

fm Socratē ciues distinguebant p quatuor gradus & ex oibus gradibus aliqui erāt qui eligebāt cōsiliarios:s3 oēs q erāt de pmo censu ex necessitate cogebant ad eligēdū. Illi uero q erāt ex scđo nō oēs eligebāt:sed aliquię quales numero pmis & tm̄ isti etiā ex necessitate cogebant eligere. Deinde ex tertio gradu eligebant aliqui ęquales & similiter ex qrtis: sed tm̄ nō erat necessariū ꝙ oēs q eligebant ex tertiis uel quartis eligerēt: sed ex quarto gradu qui erat quartoꝝ nullus poterat eligere cōsiliarios nisi illi qui erāt de primo uel de scđo gradu: & ita dicebat Socrates ꝙ ęqualis numerus ꝯueniebat de quolib3 gradu ciuitatis:s3 hoc nō est necessariū: qnimo semp erūt plures et meliores ex maximis cēsibus:Et sic pplāres nō oēs eligēt cū non habeāt necessitatē eligēdi. ¶Deinde cū dicit:Q8 igit zc. Dicit ꝙ ex his q̄ dicta sunt pōt esse manifestū qualiter opporteat institui Remp. ex gubernatōe plębis ac unius pncipatu. & iteꝝ ex his q̄ dicēt posterius qn̄ incideret cōsideratio de Rep. ¶Deinde cū dicit:Habet etiā zc. Ostēdit ꝙ electio pncipū quā Socrates instituebat est periculosa:Et dicit ꝙ piculosū3 est ciuitati qua3 Socrates instituebat circa electionē pncipū ut. s. ex aliqbus electis alii electi eligerent. Illi enim primi electi ex qbus eligūtur pncipes sunt pauci respectu totius multitudinis ciuitatis. et ideo facili9 erit eos pūertere q̄ totā m̄ltitudinē. Vn̄ si sint aliqui q uelint semp institui in principatu etiā si sint mediocres in multitudīe semp ad boꝝ uolūtate3 eligent pncipes: qa mutuo se eligēt & mutuo sibi succedēt in pncipatibus. Vltimo epilogando cōcludit ꝙ ea q̄ sunt in legibus circa rēp. Socratis habent prędictum modum.

maximo censu paucoꝝ potentia est & senatus assumptio. Assumunt enim cūcti ex necessitate:sed ex primo cēsu: postea totidē ex secūdo:postea ex tertio. Veꝝ nō oēs necesse erat ex tertio uel quarto assumi: ex quarto aūt quartoꝝ solis necesse est primis & secūdis. Postea ex his æqualē ex singulis censibus numeꝝ esse sumēdū inquit. Erūt itaq3 plures & potētiores qui ex maximo cēsu sumūtur. Propterea quia ex plæbe quidā nō sumūtur:quia necesse nō est. Quod igitur nō ex gubernatōe plebis ac unius principatu cōstabit hmōi resp. ex his patet. Patebit etiā postea cum de ea specie Reip. tractabimus. Habet etiā circa magistratuū creationem delectoꝝ:delectū periculosum. Nā si aliqui cōspirare uelint etiā mediocri numero semper secūdū hoꝝ uolūtatē fiet assumptio. In legibus igitur illa Resp. ita se habet. ¶Sūt uero & aliæ quædā Resp. tū idiotaꝝ. tū Philosophoꝝ & in administratione ipsaꝝ uersantiū. Oēs aūt hæ ꝓpinquiores sunt illis secūdū quas nūc regūt q̄ istæ duæ nullus enim neq3 de cōitate filioꝝ neq3 de mulieribus talē aliquā introduxit nouitatē

SVnt uero zc. Postq̄ Phs disputauit de policia Socratis siue Platonis: hic ꝓsequit de policia cuiusdā qui Faleas dicebat:Et circa hoc tria facit. Primo narrat eius ordinationē. Scđo approbat eā quantū ad id ꝙ bene dicebat:ibi:Q8 igit zc. Tertio improbat eā quantū ad id in quo deficiebat:ibi:Sed esse ęqua. zc. Circa primū duo facit. Primo cōparat istā policiā & sequētes ad pcedentē ordinationē Socratis uel Platonis. Scđo enarrat huius policię ordinationē:ibi:Videt qbusdā zc. Dicit ergo pmo ꝙ pter pdictas policias Socratis ul' Platōis sunt etiā qdā alię policię. i. ordinationes ciuitatū quaꝝ qdam sunt ab idiotis & illitteratis inuētę:quędā uero sunt adinuētę a Phis & a qbusdā hōibus q fuerunt prudētes & expti in ciuili cōuersatiōe. Et eaꝝ qdā sunt cōstitutę tm̄ a suis actoribus ita tm̄ ꝙ in nulla ciuitate obseruant:quędā uero sunt fm quas aliqui ciuiliter cōuersant. Oēs aūt

hmõi policię ꝓpinquius se habẽt ad inuicẽ & ad id ꝙ est conueniẽs ciuitati q̄ ambe ꝑdi/cte policię Socratis uł Platõis:quaꝝ ꝑma supra posita est de cõitate mulieꝝ filioꝝ & pos/sessionũ. Alia uero posterius de legibus ab eo scriptis. Nullus enĩ alius legislator adinuenit neqꝫ cõitatẽ filioꝝ & uxoꝝ ꝙ ꝑtinet ad primã policiã Socratis:neqꝫ ordinauit aliquid cir ca cõuiuia mulieꝝ ꝙ ꝑtinet ad scđaꝫ ut ex ꝑdictis patꝫ. Sed incipiũt ordinare ciuitateꝫ ab his quę sunt magis necessaria. ¶ Deinde cũ dicit: Videt̃ zc̃. Narrat policiã quã Phaleas ordinauit: & circa hoc quatuor facit. Primo oñdit ad quid plurimi legislatores intẽderẽt. Et dicit ꝙ quibusdaꝫ legislatoribus uisũꝫ est maxime necessariũ esse ꝙ bene ordinet̃ de substãtiis.i. de possessionibus ciuiũ:qa ex his ꝑcipue oriunt̃ oẽs seditiones ciuitatũ quas principaliter legislatores remouere intendũt. ¶ Deinde cũ dicit: Quamobrẽ zc̃. Oñdit qd circa hoc Phaleas ordinauit: Et dicit ꝙ ipse primo circa hoc aliquid statuit. Voluit enĩ ꝙ oẽs possessiões ciuiũ essent ęquales ꝙ quidẽ dicebat nõ esse difficile fieri in ciuitatibus qñ a ꝑncipio inhabitari incipiebant:qa poterant possessiões ex ęquo diuidi inter ciues. Sꝫ in ciuitatibꝰ inhabitatis quaruꝫ ciues habẽt inęquales possessiones hoc difficilius erat ꝙ tam cito posset reduci ad hãc regulã ꝑ dotes ita.s.ꝙ diuites cõtrahẽtes cũ pauperibus darent dotes & nõ acciperẽt: & paupes non darent quousqꝫ oĩm possessiões adequarent̃. Tertio ibi: Plato auteꝫ zc̃. Oñdit quõ diuersimode circa hoc Plato ordinauit: dixit enĩ ꝙ nulli ciuiuꝫ debebat dari ꝑtãs ut haberet diuitias plus q̄ in quincuplũ supra eũ qui minimum haberet. Sed hoc est intelligendũ quantũ ad diuitias reꝝ mobiliũ;qa res imobiles cões faciebat. Quarto ibi: Sꝫ opor. zc̃. Oñdit in quo oẽs hmõi deficiebãt. latebat eniꝫ eos qm̃ ex hoc qđ statuebãt aliqd circa multitudinẽ diuitiaꝝ: oportebat etiã ꝙ aliqd ordinarẽt circa multitudinẽ filioꝝ:puta ꝙ aliqs post certũ numeꝝ gñatiõi opam nõ daret: uł ꝙ postq̄ pueri nati in aliquo numero ꝙ supexcrescẽtes uiri mitterent̃ ad alias ciuitates cõstruẽdas:uel quocũqꝫ alio mõ. Quia si numerus filioꝝ q nascũt̃ excedat multitudinẽ diuitiaꝝ q̄ alicui hõi taxant̃ necesse est ꝙ lex de ęqualitate possessionũ dissoluat̃:puta si duoꝝ ciuiũ habentiũ equales possessiões unus generet quatuor filios:alius uero unũ tm̃:ex necessitate sequet̃ ꝙ filii eoꝝ nõ hẽant ęq̃les possessiones & ꝑter hoc ꝙ soluit̃ lex. Sequet̃ etiã aliud malũ:s.ꝙ multi q nascunt̃ ex diuitibus fiãt paupes dũ substãtia uniꝰ diuitis in mltos filios diuidit̃ & hoc est malũ:qa opus est ad pacẽ ciuitatis ut filii diuitũ qui isolescere possint nõ sint pau/

Neqꝫ etiã de fœminaꝝ cõmessatiõibus: sed a necessariis magis inchoauit. Videtur quibusdã maximũ ut de patrimoniis recte cõstituat̃. Nã hinc seditiões oriri cũctas asserũt: Quãobrẽ Phaleas Carthagiñesis ante oĩa de hac parte cõstituit. Inquit enĩ patrimonia ciuiũ æqualia esse debere: Hoc autẽ per facile factu esse si statim ab ipsa cõditione ciuitatis ꝓuideret̃. Postq̄ uero condita foret difficilius quidẽ:attamẽ satis mature adæquari posse si diuites dotes dẽt:nec accipiãt. Pauperes aũt cõtra accipiant dotes & nõ tradãt. Plato aũt in legibus suis usqꝫ ad aliquid cẽsuit esse permittẽdum. Nã supra quincuplũ eius quod foret minimũ nemini licere ciuiũ possidere ut prius diximus. Sed oportet ne id quidẽ latere legislatorẽ quod certe nũc latet ꝙ qui patrimonio modum imponit:debet etiã filioꝝ numero modũ imponere. Nã si excedat multitudo filiorũ patrimonii facultatẽ necessariũ erit legem abrogare:& sine ulla abrogatione improba lex erit: quoniã ex diuitibus paupes facit. Opus est ergo ne tales seditiosi efficiant̃. Quod igit̃ ualet aliquid in rep. patri/

peres: quia efficerent latrones. Sed si nõ taxet alicui quãtitas possessiõis hoc nõ sequet: qa firm ꝙ augetur ei numerus filioꝝ studebit aliquis in diuitiis crescere: Sic igit uel nihil statuendũ est circa mẽsurã possessionũ: uel simul cũ hoc ordinãdũ ẽ aliqd circa numeꝝ filioꝝ
¶ Deinde cũ dicit: Q8 igit ꝛc. Approbat ꝑdictã ordinationẽ quantũ ad hoc ꝙ ordinabat aliquid circa mẽsurã substãtiaꝝ ne uideat ꝓpter predicta incõuenientia ea reprobasse. Approbat autẽ hoc duplici rõne. Prio quidẽ ꝑ auctoritatẽ antiquoꝝ legislatoꝝ: & dicit ꝙ quidã antiquoꝝ legislatoꝝ uident cognouisse ꝙ regulare substãtias ciuiũ habet magnã uirtutẽ ad ciuilẽ cõitatẽ bene cõseruandã. Vñ etiã Solon qui fuit unus de. vii. sapiẽtibus & statuit leges Atheniẽsiũ. Posuit ꝓ lege ꝙ etiã apd alios obseruat ut nõ possit qs acquirere de terra ad possidendũ q̃tũ uoluerit: sꝫ usq; ad aliquẽ certũ terminũ. Silr etiã leges quędã sunt in aliquibus ciuitatibus q̃ ꝓhibẽt ne homines uẽdãt suas possessiões: Sicut in ciuitate Locroꝝ lex fuit antiquus ut nullus uẽderet possessionem nisi mõstraret ꝙ accidisset ei aliqd graue infortuniũ: puta ꝙ esset capt᷒ ab hostibus: uel aliud aliqd hmõi passus. Silr etiã leges aliq̃ sunt ordinantes ꝙ antiquę sortes ciuiũ cõseruentur illese: & hęc oĩa ꝑtinent ad hoc ꝙ substãtie ciuium regulent. Scd̃o ibi: Q8 sublatũ ꝛc. Ondit idẽ ꝑ incõueniẽtia q̃ sequunt: Et dicit ꝙ qa hoc fuit ꝑmissũ in quadã ciuitate cõsecutũ est ꝙ eoꝝ resp. esset miñ ꝑplãris: qa cũ indifferẽter cuilibꝫ liceret possessiões emere: factũ est ꝙ multi ꝑplãriũ sunt exaltati & maiores depressi. & ita sequebat ꝙ nõ eligerent hoĩes ad ꝑncipat᷒ ex aliquibus determinatis dignitatibus ciuiũ ꝓpter cõfusionẽ superueniẽtem in conditiõibus ciuiũ.

moniorum exæquatio & ueterũ aliqui uidentur cognouisse: ut Solon cõstituit. Et apud alios lege cauet ut nõ quãtum quisq; uelit sed quãtũ lex permittit agri possideat. Eadem quoq; rõne patrimonia sua alienare leges uetãt Vt est apud Locros lege cautũ ne quis patrimoniũ alienare possit nisi euidẽtem calamitatẽ ostẽderit superuenisse. Præterea ut antiquæ hereditates cõseruentur. Quod sublatũ apud leucada ualde popularem eoꝝ ciuitatẽ effecit. Nõ enim amplius euenit ex taxatõe cẽsus ad magistratus assumi: sed esse æqualitatẽ quidẽ patrimoniorũ cõtingit ueꝝ hæc aut ita magna esse ut deliciari liceat aut ita exigua ut tenuiter uictum agãt. Patet igit nõ sufficere patrimonia exæquata fuisse a legislatore sed mediũ cõiectandũ esse. Præterea si quis mediocria statuat oĩbus patrimonia nulla utilitas est Magis enĩ cupiditates adæquandæ sunt q̃ patrimonia. hoc aũt fieri nõ potest nisi sufficiẽter disciplĩa ciuibus adhibita per leges sed forsan responderet phaleas hoc ipsum se dicere. Censet enĩ hoꝝ duorũ æqualitatẽ ciuitatibus inesse debere patrimonii scili-

¶ Deinde cũ dicit: Sed est esse &c. Improbat ꝑdictã ordinationẽ: & primo q̃tum ad hoc ꝙ alia ꝑtermisit. Scd̃o q̃tum ad hoc ꝙ substãtias nõ cõuenienter regulauit: ibi. Eodẽ mõ &c. Tertio q̃tum ad hoc ꝙ de artificibus incõueniẽter assignauit: ibi: Videt autẽ &c. Circa primũ tria facit. Prio ondit ꝙ ꝑtermisit ea q̃ ꝑtinẽt ad disciplinã ciuiũ. Scd̃o ꝙ ꝑtermisit ea quę ꝑtinẽt ad pacẽ ciuitatis: ibi: Insuꝑ sediti. &c. Tertio ex hoc ꝙ ꝑtermisit ea q̃ ꝑtinẽt ad ciuilẽ cõuersationẽ: ibi: Pręterea &c. Circa ꝑmũ ponit duas rõnes: quaꝝ ꝑma est ꝙ cõtingit esse equalitatẽ substãtie inter ciues & tñ põt esse uł ualde multa ita ꝙ ciues ex ea deliciose uiuãt: & sic ciuiũ mores corrumpant: uł ualde modica ut uiuant ciues ualde tenaciter ita ꝙ unus alteri subuenire nõ possit: & utrumq; eoꝝ est nociuũ ad bonã disciplinã ciuiũ Vñ manifestũ est ꝙ nõ est sufficiẽs legislator ex hoc ꝙ solũ facit substãtias ciuiũ ęqua

les: sed oportet ꝙ ipse determinet aliqđ mediū ita. s. ꝙ sit tāta quātitas possessionū ut neq; supfluę possint delitiis intēdere: neq; etiā nimis parce uiuere cōpellant. ¶ Scđaꝫ rōnē ponit ibi: Pręterea ⁊c. Et circa hoc duo facit. Prīo ponit rōnē & dicit ꝙ etiā si aliqs oībus ciuib9 ordinet moderatā possessionē adhuc istud nō sufficit ad bonā uitā ciuiū. Magis eni oportet regulare interiores concupiscētias aīe ut. s. nō immoderata cōcupiscant q̄ exteriores substātias ut. s. nō imoderata hēant. Sꝫ ꝙ cōcupiscētie hoīm regulent hoc ꝙ non cōtingit nisi p hoc ꝙ hoīes sint sufficienter instructi per debitas leges quas phaleas nō posuit. uñ insufficiēter tradidit ea quę ptinēt ad disciplinā ciuium. Scđo ibi: Sed forsan ⁊c. Excludit respōsionē phaleę qui forte ad hanc rōnem rñderet ꝙ utrūq; oportet esse in ciuitate. s. & ęqualitatē possessiōis & ęqualitatē disciplinę: ut. s. oēs ciues ęquali disciplina informent. Sꝫ cōtra hoc Aristoteles dicit ꝙ oportuisset eū dicere q̄ est ista disciplīa qua oportet oēs ciues informari: Non enim sufficit dicere ꝙ sit una & eadē omnium: sꝫ oportet eā esse talē p quam ciues informent: ut quidā eoꝝ non uelint exercere alios: uel in diuitiis uel in honoribus: uel simul in utrisq; uñ cū talē disciplinaꝫ phaleas pter miserit: insufficiens legislator fuit. ¶ Deinde cū dicit: Insup seditio ⁊c. Ondit ꝙ ptermisit ea q̄ ptinent ad pacem ciuitatis. Et circa hoc ponit tres rōnes: quaꝝ prima est ꝙ ciues dissidēt nō solū ppter inęqualitatē possessionis: sed ppter inęqualitatē honoꝝ: sed diuersimode tñ. nam multitudo populariū de honoribus nō curat: sed solū de diuitiis: & ideo dissident ppter inęqualitates diuitiaꝝ. Sed hoīes gratiosi qui alios excellūt in operibus uirtutū dissidēt de honoribus si ęquales eis reddant & non maiores q̄ aliis. Et ideo indiget legislator ordinare aliquid circa honores ut. s. aliquis honor determinet q nō detur nisi bonis. Et alius honor sit quo etiā malus idest deficiēs a uirtute uti potest si seruabitur pax in ciuitate. Cum igit hoc phaleas ptermiserit insufficienter tradidit ea quę pertinent ad pacem ciuitatis. Scđam rotionē ponit ibi: Non solū uero ⁊c. Quę talis est. Hoīes quidē non solū iniuriant aliis ppter necessaria conquirenda quę ppter ꝙ primū ciuitatis remediū esse putabat phaleas ꝙ substātię ciuiū essent ęquales: & sic oēs necessaria habent & sic unus homo nō spoliat alium ppter uitandū frigus aut famem. Sed etiā quidam pxīmo iniuriātur ut fruant suis delectatiōibus & nō ut cōcupiscāt aliquid quod statim nō habeant: Quia si sint aliqui qui habeāt maiorem cōcupiscentiā reꝝ tpalium necessariis idest qui plura cōcupiscāt quā sint eis necessaria ppter hmōi medicinā: idest ut satisfaciant suę concupiscētię iniuriabunt auferentes bona alioꝝ ui uel dolo. Nec solū ppter hanc causam hoīes iniuriant: sed etiā ppter hoc ꝙ aliqui uolūt ita gaudere delectabilibus ꝙ nullas tristi

eet ac disciplinæ. Sed quæ tandē hæc disciplina sit exprimendū fuit: & unā eādemq; esse nihil pdest: nā fieri potest ut sit una eademq; disciplina. Veꝝ eiuscemōi per quam cupidi fiāt pecuniaꝝ aut honoris aut utriusq;. Insuper seditiōes oriunt nō solū ob patrimonioꝝ: uerū etiā ob honorū inæqualitates: & hoc diuersum in alterutro. Nā multitudo quidē grauiter fert inæqualitatē patrimonioꝝ: præstātes aūt uiri honoꝝ æqualitatē. Vnde illud natū est honori incūbit tam ignauus q̄ bonus. Nō solū uero hoīes ppter necessaria iniuriant quorū remedia putāt adæquationē patrimonioꝝ ne spolient alios propter frigus aut ppter famem uerū etiā ut gaudeāt. neq; cōcupiscant. Nā si maiorē habeāt necessarioꝝ cupiditatē ob hujus medelā iniurias inferūt. Nō ergo ob hanc solū: uerū etiā si cōcupiscant ut molestia careāt & uoluptate fruant. Quod igit horū trium remediū est his quidē exiguū patrimoniū & opificiū. Illis aūt tēperantia

tias patiantur:& ideo iniuriant hoībus per quos timēt sibi posse inferri tristitias opprimē do eos. Oportet igit ad pacem ciuitatis ꝙ legislator excogitet remedia cōtra istas tres causas iniuriādi. Illis enim qui iniuriant ꝑpter necessaria acquirēda pro remedio sufficit modica possessio & operatio ꝑpria per quā sibi uictus aliquis acquirat. Paucis enī natura cōtenta est. Sed illis qui iniuriātur ꝑpter concupiscētias delectationū: remediū est tēperātia que moderat in hoīe delectationū concupiscētias. Sed contra tertiū.s. contra eos qui iniuriant ut non tristentur remedium adhibet Philosophia quantū ad eos qui possunt huiusmodi delectatiōibus frui q̄ sunt sine tristitia que etiā facit hoīez nō tristari in infortuniis. Sz in aliis duobus potest hoī auxiliū ferri p homines. Vnde cū ista duo secūda remedia Phaleas ꝑtermiserit solū cōtra primū remediū ferens: uidet insufficiēter ordinasse. Tertiā rōnez ponit ibi: Cum iniurias zc. Et dicit ꝙ hoīes maxime iniuriantur ꝑpter excellentias diuitiaꝝ & honoꝝ acquirēdas: non aūt ꝑpter necessaria conquirēda: sicut patet de illis q exercēt tyrānidē: nō quidē ꝑpter hoc ut nō patiant frigus aut famē: sz ꝑpter ꝑdictas excellētias. Et ideo qa isti maxime iniuriant in ciuitate ꝑpter hoc ꝑmiū dat magnoꝝ honoꝝ in ciuitatib9 his q interficiūt tyrannos: nō aūt his q interficiunt alios fures: & tn̄ cōtra iniurias tyrānoruz nullū remedium apposuit phaleas. Vn̄ patz ꝙ modus ordinatiōis eius prebet auxiliū solū cōtra modicas iniurias: nō aūt cōtra magnas. Deinde cū dicit: Preterea zc. Ondit ꝙ ordinatio Phaleę insufficiens erat quātū ad ciuiū cōuersationez: quia oportet in ciuitate multa cōstitui ex quibus ciues bene cōuersant adinuicē. Oportet etiam aliqua cōstitui p q̄ bn̄ cōuersent ad uicinos & ad quoscūqz extraneos: & qa inter uicinos extraneos qdā etiā sūt hostes cū qbus est bellādum: ideo necesse est etiam ponere in ciuitate aliquam ordinationē in comparatione ad bellicā fortitudinem que oia predictus legislator ꝑtermisit. Vnde manifestum est ꝙ insufficiēter ciuitatem ordinauit.

Odē mō zc. Postq̄ Phs īprobauit policiā phaleę q̄tū ad ea q̄ ꝑtermisit q̄tū ad disciplinā ciuiū: pacē ciuitatis: & cōem cōuersationē: hic īprobat eā q̄tuz ad hoc ꝙ insufficiēter de substātiis ordinauit: & circa hoc pōit q̄tuor rōnes circa quaꝝ ꝑmā dicit ꝙ etiā de possessiōe n̄ sufficiēter determiauit. q̄uis.n. posuerit q̄dā possessiōis reglāz iter ciues adinuicē ut.s. oīm possessiōes eēnt equales nō tn̄ determinauit q̄ta deberet eē possessio totius ciuitatis cuius mēsurā oportet accipe non solū in comparatione ad sufficientiam ciui

Tertium uero si quis uelit per illa delectari nō aliunde q̄ a Philosophia querat remedium. nā cæteræ quidē hoībus egent. Cum iniurias inferūt plurimū ꝑpter superfluas nō ꝑpter necessaria: puta tyrānidē inuadūt nō ut frigus repellant. Quapropter honos maximus habetur non ei qui furem occiderit: sed ei qui tyrannū. itaqz Phaleas paruis dumtaxit iniuriis ac sua Reip. constitutiōe succurrit. Præterea multa statuere pergit per quæ ad seipsos recte instituti erunt: Sed oportebat quoqz ad finitimos & peregrinos omnes: necesse est ergo constitutam esse Remp. ad bellicum robur de quo ille nil dixit. Eodē modo de facultatibus: tātas enim esse oportet ut non solum ad ciuium usum: uerum etiam ad pericula externa sufficiant. Quare nec ita magnas esse decet ut finitimi concupiscāt qbus resisti non possit nec rursus ita paruas ut cum partibus & similibus bellū nequeant substinere. Ille igitur nihil determinauit. Oportet autē neqz id latere quātas facultates habere cōducat forte recta determinatio fuerit tantas esse debere ut lucrum superantibus bello affer-

tium usuum qui pertinēt ad uictum & uestitum ciuium & alia hmōi:sed etiam per com/parationem ad pericula quę possunt ab exterioribus īminere. Et ideo duo sunt consideran da circa quantitatem possessionis ciuitatis:quoꝝ unum est ꝙ non sit tam magna ꝙ uicini potentiores alliciantur ad eam concupiscendam:ita ꝙ ciues nō possint sustinere coꝝ mo/lestias. Aliud est ꝙ nō sit tam parua ut nō sufficiat ad preparationem belli per quod ciues resistant sibi equalibus & similibus Oportꝫ ergo scire ꝙ multitudo pos/sessionis ꝓdest ciuitati: quia p̄ hoc erunt ciues sufficiētes nō solum ad expensas uitę ciuilis: sed etiā ad ex ercitia bellica. Sed tn̄ optimus ter/minus esse uidet̄ multitudinis sub/stantię ut nō sit tanta ut ꝓpter ha/bundantias ciues de leui pręsumāt inferre bellū suis potentioribus:sed ita ut possint secure inferre bellum his q̄ nō habent tantā substantiam per quā possint resistere. Vel potest aliter intelligi ut talis terminus pos/sessioni ciuium statuat̄ ut potentio/res nō defacili moueant̄ bellū ciui/tati inferre allecti ex habundantia possessionis eoꝝ: sed ita se habeant ad eos sicut ad illos qui non habēt tot diuitias propter quas diripien/das debeāt potentiores discrimine belli subire. Et hinc consonat exem plum quod subdit:Cū enim quidā princeps Autophardates noīe uel/let obsidere quādam ciuitatem quę Atharnea dicebat̄:quidā sapiēs Eu bolus noīe aliquis bonus consilia/rius induxit eum ut cōsideraret in q̄to tp̄e posset capere ciuitatem:& cū hoc etiā compu/taret tanti tp̄is expensas:& si inueniret ꝙ minus lucraret̄ capiendo ciuitatē q̄ expēderet ob sidendo derelinqueret ipsam. Cui cōsilio princeps ille cōsentiens cessauit ab obsidione:nō aūt cessasset si maiores diuitias habuissent. Vn̄ prędictus possessionis terminus uidet̄ eē uti lis ciuitati quē cū Phaleas ꝑtermiserit uidet̄ insufficiēter de possessione ciuitatis ordinasse.
¶ Scd̄am rōem ponit ibi:Hēt igit̄ zc̄. Et dicit ꝙ in aliquo expedit ciuitati ꝙ subę ciuiū sint ęquales ad hoc ꝙ nō fiāt seditiōes adinuicē inter ciues. Sed ut ita liceat dicere hoc nō est aliq̄d magnū:q̄a p̄ hoc cessant seditiōes inter puos ciues:manet aūt materia seditiōis maio ribus ciuitatis. Illi enim q̄ sunt in ciuitate grosi:utpote nobiles & uirtuosi exn̄tes indignabū tur si ęqualia recipiant:cū sint digni maiorib⁹. Sicut enim contra iusticiā esse uidet̄ ut ęqua les inęqualia habeāt:ita iniustitia est ut inęquales ęqualia habeāt. Et ex hac causa frequen/ter maiores sunt aliis molesti & seditiones mouent. Per iustitiam enim conseruatur pax ci uitatis:transgressio uero iustitię est seditionis causa. Sic igit̄ insufficiēter de possessionibus statuit Phaleas. ¶ Tertiā rōnem ponit ibi:Pręterea improbitas zc̄. Et dicit ꝙ si uoluntas ho minū q̄tum ad necessitatē repleri possit:tn̄ q̄tum ad malitiā repleri nō potest. Primo enim hōi qui nihil hēt uidet̄ sufficiēs ꝙ habeat minimū quid:qd̄ cū acq̄siuerit uel ex hęredita te paterna acceperit semꝑ uidet̄ ꝙ indigeat pluribus: & hoc usq̄ in infinitum. Et hoc ideo

re nō possint:sed ita sit quasi nihil superac quirant: quale Eubolus considerare iussit Autophardatē cū Atharnea obsidere uellet Cogitaret enim quāto tempore circa expu/gnationem eius loci distinebit̄ ac existima re huius temporis iacturam. Vellem enim pro minori precio iam tūc Atharnea relin/quere: quæ cum dixisset Autophardatē in sentētiam traxit & obsidionem prætermit tere fecit. Habet igitur utilitatem exæqua/tio patrimonioꝝ inter ciues:ne inde seditio nes oriātur. Veꝝ (ut ita dixerim) nō admo dum magnā: nā & præstantiores conqueri possent quasi ipsi plus habere debeant. Ex quo fit ut ipsi sæpe insurgant ac seditiones concitent. Præterea improbitas hominū in satiabilis est:& primo quidem sufficere di/cunt pauca atq̄ minima:mox uero ubi illa sunt consecuti plura appetunt semper quo/usq̄ in infinitū procedāt. Infinita est enim

est: quia natura concupiscentię est infinita. Nō enim querit soli necessaria uitę sed omnia quę possunt homini esse delectabilia: quę sunt infinita. Vnde cū plurimi hoīm ad hoc cō/tendant ut suam concupiscentiam repleant sequitur ꝙ eoꝝ desiderium repleri non possit usq; in infinitum. Ex hoc autē ꝙ aliqui desiderāt ea quę sunt alioꝝ oriuntur in ciuitatibus seditiones. Oportet igitur ꝙ Legislator magis regulet principiū hoꝝ .s. concupiscentiam ꝗ etiā possessiones. Sed hoc aliter fit ꝗtum ad bonos & aliter ꝗtum ad malos. Oportet enim ꝙ Legislator illos qui sunt naturaliter uirtuosi ita instituat ꝙ nō uelint agere autare .i. tollere aliena. ¶ Quod quidē facere potest assuefaciendo eos ad amorē iustitię. Sed hoīes prauos sic debet tractare ut nō possint aliena tollere etiam si uelint. Et ad hoc duo sunt necessaria: quoꝝ unum est ut praui in ciuitate sint minores .i. ꝙ dimit/tantur in infimo statu ut aliis noce/re nō possint. Aliud autē est ut eis iniurię nō irrogētur ex quibus ho mines prouocantur ut aliis nocēat. Cum igitur hmōi disciplinā Pha/leas prętermiserit insufficiēs in sua legislatione fuisse uidetur. ¶ Quar tam rōnem ponit ibi: Nec uero zc. Et dicit ꝙ Phaleas nō sufficienter dixit de ęqualitate substantię: quia adęquauit substantias ciuium solū quantum ad bona īmobilia .s. ꝗtum ad possessiones terrę. Sunt aūt quę/dam alię diuitię: puta seruoꝝ: ani/malium: denarioꝝ et alioꝝ quę prę parantur ad usum uitę quę supelle/ctilia dicuntur: de quoꝝ ęqualitate nihil dixit. Oportet autem ꝙ oīum tam mobilium ꝗ īmobilium ęqua litas statuatur: aut sm aliquem aliū modum ordinetur de eis: aut ꝙ oīa prętermittantur. Eadem enim ratio est de mobilibus & īmobilibus: qa ex utrisq; seditiōes oriunt. ¶ Deinde cū dicit: Videt autem zc. Improbat ordinationē Phaleę ꝗtum ad artifi/ces: & dicit ꝙ propter legem quā Phaleas circa artifices tulit sequebatur ꝙ ciuitas modica cōstrueret. Volebat enim ꝙ oēs artifices in cōi oparent & eoꝝ opa distribuerent ciuibus sm eoꝝ necessitates. & sm hoc artifices essent quasi serui cōitatis & nō facerēt aliquod sup plementū ad multitudinē ciuitatis: Vñ relinquebat ꝙ ciuitas esset pua: cū uideamꝰ nūc nō modicā partē ciuitatis ex artificibus esse. Oportet tñ esse in ciuitate aliquos pbulicos opa rios qui operent opa cōia ciuitatis: sicut seruat in ciuitate Epidamnii: & sicut qdā legislator noīe Diofantus aliqñ statuit Athenis. Vltimo aūt epilogando cōcludit ꝙ ex pręmissis pōt aliquis cōsiderare circa policiā Phaleę quid bene uel nō bene dixit.

cupiditatis natura: ad cuius expletionē plu rimi uiuunt, Horum igitur principium est magis ꝗ patrimonioꝝ exæquatio: ciuitatē sic instituere ut boni quidem uiri plus ꝗ si bi competat habere nō quærant. Improbi autem si quærant habere nō possint. Hoc autem fiet si inferiores sint: nec iniuriā pa tiātur. Nec uero in hac ipsa exæquatiōe pa trimoniorum recte est ab eo dispositū: cum fundos & agros exæquet solū; sed sunt ser/uorum quoq; armentorūq; & pecuniarum diuitiæ & apparatus ingens earum rerum quas supellectilē uocitamus: An igitur ho/rum oīum exæquatio quærenda est uel mo deratio quædā mediocris uel cuncta obmit tenda: Videtur aūt ex ipsaꝝ legum positio ne ciuitatem exiguam constituere. Siquidē artifices omnes publici erunt nec multitu/dinem augebunt ciuitatis. Sed certe publi cos esse eos qui publica faciunt opera opor tet: quēadmodū Epidamnii: & quemadmo dū Diofantus qñq; Athenis constituit. De Phaleæ igitur Rep. fere ex his deprendi po test: si quid ab eo sit bene dictum uel nō be ne. ¶ Hyppodamus aūt Milesius q & ciui/

Hyppodamꝰ zc. Postꝗ psecutꝰ ē de policia Phaleę: hīc incipit agere d policia hyppodami

& circa hoc tria facit·Primo exponit conditionem Legislatoris·Secundo narrat policiam ipsius quã ipse instituit ibi:Constituit autem zc̃· Tertio improbat eam quantũ ad aliqua: ibi:Sed primo zc̃·Circa primũ tria facit·Primo dicit quid in arte politica Hyppodamus adinuenit & dicit ꝙ adinuenit distinctionem ciuitatis quantũ ad diuersos ordines ciuium Et iterum diuisit suburbia·Adinuenit enim quomodo territoriũ ciuitatis per diuersa sub/urbia distingui deberet Fuit autem Euriphontis filius:Milesius autẽ natione·Secundo exponit cõuersationẽ ipsius & dicit ꝙ qa erat honoris cupidus quędã supflua obseruabat in ꝑpria uita priuata q̃ est alia a ciuili·Videbat̃ enim esse curiosus in multitudine capilloꝝ & comę· & iteꝝ in uilitate uestitus· Volebat tñ habere calida uestimẽta nõ solũ in hyeme sed etiã in ęstate·Tertio exponit studium ipsius· uoluit enim ratiocinari de tota natura reꝝ et primus inter Phos qui nõ agunt ciuilem uitã sed contemplatiuã:·conatus est determinare q̃ sit optima policia·¶Deinde cũ dicit: Constituit aũt zc̃·Enarrat ordinẽ policię ipsius & primo q̃tũ ad diuisiones quas adinuenit·Scđo q̃tum ad iudicia: ibi:Legũ quoq; tres zc̃·Tertio q̃tũ ad ciuium disciplinam:ibi:Ferebat quoq; zc̃·Circa primũ duo facit·Primo ondit quõ diuisit ciuiũ multitudinẽ·Scđo quõ diuisit ciuitatis possessiones: ibi: Diuisit quoq; zc̃· Dicit ergo ꝑmo ꝙ Hyppodamus determinabat optimã q̃titateꝫ multitudinis in ciuitate ut sit·x·milium uiroꝝ:& hanc multitudinẽ diuidebat in tres ꝑtes:quaꝝ una erat artificũ:alia agricolaꝝ:tertia pugnatoꝝ· ¶Deinde cũ dicit:Diuisit quoq; &c̃ Ondit quõ diuidebat possessionẽ ciuitatis:& dicit ꝙ totã regionem·i·territoriũ ciuitatis diuidebat in tres ꝑtes:quaꝝ unã uolebat esse sacrã:de qua·s·fierẽt ea q̃ hoies reputãt fieri propter cultum diuinũ·aliã uolebat esse publicã uel cõem de qua uiuerẽt bellatores·tertiã uolebat esse ꝑpriã q̃ distribuerẽt inter agricolas·¶Deinde cũ dicit:Legũ quoq; &c̃·Narrat ordinẽ policię ipsius q̃tuꝫ ad iudicia:& circa hoc tria facit·Primo dicit ꝙ putauit leges iudicioꝝ esse solũmõ tres ſm tria de q̃bus hoies in iudiciis disceptãt:q̃ sunt iniuria:dãnum: & mors:ut iniuria referat̃ ad ea q̃ fiunt in uituꝑiũ hoĩs·nocumentũ aũt ad ea q̃ fiunt in damnum reꝝ·sub morte autẽ cõprehendant̃ oĩa q̃ fiunt in nocumentũ ꝑsonę·¶Scđo ibi:Ponebat quoq; &c̃·Dicit ꝙ Hyppodamꝰ instituit q̃dã ꝑncipalẽ curiã ad quã reducerent̃ q̃si per appellationẽ oẽs cãe q̃ nõ uiderent̃ esse bñ iudicatę:& uolebat ꝙ hᵒ iudiciũ cõmitteret̃ quibusdã senibꝰ ad hoc electis q̃ & discretiõe & uirtute eẽnt ꝓbati· Tertio ibi:Sñias uero &c̃·

eatum diuisionem inuenit:& Piræũ abscidit cum esset in cætera quoq; uita morosior propter gloriæ cupiditatem usq; adeo ut quibusdam uideretur superfluus capilloꝝ prolixitate & ornatu sumptuoso. Præterea uestitu uili quidem sed admodum farcto nõ in hyeme solum ueꝝ etiam in æstate. Studiosus autem de omni natura esse uolẽs primus eorum qui nõ in Rep. uersati essent aggressus est aliquid dicere de optimo ciuitatis statu.Constituit aũt ciuitatem multitudine decẽmilium in tres diuisam partes.Faciebat enim unã partẽ artifices:alterã agricolas:tertiã ꝓpulsatores belli.Diuisit quoq; Regionẽ in tres partes:ut esset pars una sacra:alia publica:tertia priuata.Vnde cultus diis fieret res sacra:unde uero ꝓpulsato belli alerent̃ publica:quæ uero agricolaꝝ foret priuata.Legum quoq; tres esse spẽs solũ putabat. De q̃bus uero iudicia fierẽt totidem esse numero:iniuriam:damnũ:cædem. Ponebat quoq; unũ iudiciũ principale ad qđ omnia male iudicata reducerentur:idq; cõstituebat ex senibus quibusdã delectis Sententias uero in Iudiciis non calculis fe-

Ponit modũ quẽ in iudicando uolebat obseruari. Cũ enim esset aliqua sententia ferenda a multis iudicibus: putabat nõ oportere ꝙ iudices conferrent adinuicẽ de sententia ferenda: sed ꝙ unusquisq; solitarius cogitaret de sententia ferenda: & illud quod cogitaret deferret scriptum in tabella: ita scз ꝙ si sibi uideretur ꝙ aliquis accusatus esset condemnandus simpliciter condemnationem ibi describeret. Si uero sibi uiderẽ ꝙ esset simpliciter absoluendus deferret tabellam uacuã. Si aũt sibi uiderẽ ꝙ q̃tum ad aliqd esset cõdemnãdus & q̃tũ ad aliqd absoluẽdus hoc etiã determinaret ꝑ scripturã & sic ex oib⁹ scripturis eligerẽ qđ plurib⁹ uiderẽ: nõ aũt putabat bonũ esse hoc qđ nunc est lege statutũ ut iudices ad inuicẽ cõferãt anteq̃ unusquisq; sententiã ꝓferat: cum enim sint iurati dicere qđ eis uidetur. per hmõi disceptationes q̃ in tali loco & circa talia fiũt coguntur quodãmodo deierare dum aliquis nõ audet dicere qđ sibi uidet multis contradicentibus. ¶ Deinde cum dicit: Fertur aũt zc. Narrat ordinationem eius circa disciplinam ciuiũ & ponit eius quattuor leges: quaꝝ prima est ꝙ illi qui inuenirẽt aliquid ordinãdũ in ciuitate quod esset ciuitati expediens optinerent aliquem honorẽ. ¶ Secundã legem ponit ibi: Filios aũt zc. Vt. s. filii eorum qui moriunẽ in bello pro ciuitate nutrirenẽ de ęrario publico. qđ quidem nondũ erat statutum in ciuitatibus: nunc aũt ista lex obseruatẽ Athenis & in quibusdã aliis ciuitatibus. ¶ Tertiã legem ponit ibi: Magĩratuum uero zc. Et hęc est de electione principũ: ut. s. totus populus principes eligat. Dicebat autem esse populũ tres prędictas partes ciuitatis. s. agricolas: artifices & bellatores. ¶ Quartã legem ponit de officio magistratuũ: ibi: ¶ Qui uero zc. Vt scз illi qui eligunẽ in magistratus habeant curã de rebus cõmunibus ciuitatis & de peregrinis & de orphanis & aliis impotentibus personis. Et ultimo concludit ꝙ plurima & digne recitanda de his quę Hyppodamus ordinauit sunt ea quę dicta sunt.

rendas esse censebat: sed unumquemq; iudicem tabellã afferre: in qua scriberet si condemnaret simpliciter sententiã. sin absolueret simpliciter uacuũ. sin partim condẽnaret ꝑtim absolueret idipsum diffiniret. Nã ut nũc quidẽ fit nõ recte ꝓuisum a lege existimabat: qa cogunẽ hoĩes alterutrũ iudicãtes peierare. Ferebat quoq; legẽ de his q utile quippiã ciuitati repissent: ut honoribus afficerenẽ. Filios aũt eoꝝ q pro patria bellãdo occubuissent ex publico alendos esse: q̃si id nõ prius fuerit lege ꝓuisum: nã est Athenis ea lex & aliis q̃busdã ciuitatibus. Magistratuũ uero oium electiões populo attribuit: populum aũt faciebat tria illa genera ciuiũ. Qui uero delecti essent eos Rerũp. curam habere debere: item hospitalium & pupillorum. Plurima igitur ac maxime digna memoratu in Hyppodami constitutione ista sunt. ¶ Sed primo dubitabit aliquis de partitione ciuiũ: nam & artifices & agricolæ & qui arma tenent omnes in Reip. cõmunione uersantur. Veꝝ agricolæ quidem arma nõ habent: artifices autem neq; arma neq; agros: itaq; fiunt quodãmõ serui eoꝝ

SEd primo zc. Posita policia Hyppodami hic improbat ipsam: & primo q̃tum ad diuisionẽ quã instituit. Scđo q̃tum ad ea q̃ de iudicio dixit ibi: Nec de iudicio zc. Tertio q̃tum ad ea q̃ instituit de disciplina ciuiũ ibi: De eo autẽ zc. Circa primũ duo facit. Primo improbat diuisionẽ institutã ab Hyppodamo q̃tũ ad ꝑtes ciuitatis. Scđo q̃tum ad possessiones: ibi: Pręterea publicos zc. Circa ꝑmũ tria facit. Primo improbat diuisionẽ ꝑtiũ ciuitatis q̃tũ ad artifices. Scđo q̃tũ ad bellatores ibi: Eniuero &c. Tertio q̃tũ ad agricolas ibi: Pręterea agricolę &c. Dicit g° ꝑmo ꝙ ꝑma dubitatio in policia Hyppodami

accidit circa diuisiones multitudinis ciuium. Voluit enim ꝙ tam artifices q̃ agricolę q̃ uiri armati omnes cōicarent in ordine ciuitatis: ita tñ ꝙ agricolę nō haberent arma: sed haberent terrā. artifices aūt neq; haberent terrā neq; arma. Ex qua ordinatione sequit̃ ꝙ artifices fere sunt serui eoꝝ qui possident arma: qa nullā propriā possessionem habentes: quod uidet̃ ad eoꝝ utilitatem ptinere insistunt operibus in ministeriū ciuitatis: & pręcipue bellatoꝝ quos oportet maiorē partem in honoribꝰ ciuitatis optinere. Nō enī; est possibile ꝙ artifices hēant partē in oībus honoribus: qa duces exercitꝰ & rectores ciuiū & alii maiores ꝑncipatꝰ idecēs ꝙ īstituāt̃ ex artificibꝰ s; solū ex uiris bellatoribꝰ q sunt ad hoc magis idonei. Nō est aūt possibile ꝙ ex quo non habent partē in regimine ciuitatis ꝙ ipsi ament talē ordinationem ciuitatis. Vñ relinquit̃ seditiōis materia. Nō igit̃ conuenienter ordinauit de artificibus. ¶ Deinde cū dicit: Enimuero zc. Improbat pręd ictā ordinationē q̃tum ad uiros bellatores. Oportet enim eos esse meliores. i. potentiores ambabus aliis partibus. s. & agricolis & artificibus. Et hoc ideo quia ad uiros bellatores pertinet ut ptātem ciuitatis defendant nō solū contra pugnationem hostium: sed & contra seditiōes ciuium quos nō possēt reprimere nisi potētiores essent. quod quidē non est facile nisi sint multi. Si aūt uiri bellatores excedant & multitudine & uirtute & dignitate nulla ratio fuit ꝙ artifices & agricolę partem haberent in regimine ciuitatis: & ꝙ ad eos ptineret institutio principū: quia semper hoc fiet ad arbitrium uirorum bellatorum. Superflue igitur aliis cōmittitur. Vnde patet ꝙ non conuenienter diuisit uiros bellatores ab aliis. ¶ Deinde cū dicit: Pręterea agricolę zc. Improbat pręd ictam distinctionem quantum ad agricolas: de quibus non est manifestū s̃m pręd ictam ordinationem quomodo sint utiles ciuitati. De artificibus enim manifestū est ꝙ sunt in ciuitate necessarii propter uariam supellectilem pręparandā: ita & uita ciuiū poterit bene ꝓcedere per ea quę pręparant̃ ab arte sicut accidit in aliis ciuitatibus. Vel pōt intelligi ꝙ ipsi artifices possunt procedere. i. nutriri de sua arte. Vnde nō indigent agricolis ut ab eis sustentent̃. Sed uiri bellatores qui si ab aliis distinguant̃ non possunt de suo officio sustentari. Vnde indigent ut ab aliis sustententur. Si igit̃ agricolę instituerent̃ ad hoc ꝙ acquirerent cibum uiris bellatoribus rōnabiliter ponerent̃ esse pars ciuitatis. Oportet eni; ꝙ pars totius coadiuuet ad bonū aliaꝝ partiū. Sed s̃m pręd ictā operationē; habebūt proprias possessiones & eas colēt: & ita aliis in nullo utiles erūt sed sibiipsis tm̄. Non ergo ponunt̃ agricolę cōuenīēter pars ciuitatis. ¶ Deinde cū dicit: Pręterea publicos zc. iprobat di

qui habent arma. Participes esse igitur omnium honorum impossibile est: cum sit quidem necessarium ex his qui habent arma constituit belli duces & custodes ciuium & principalissimos (ut ita dixerim) magistratus. quod si participes nō sint Reip. quomodo bono animo esse poterūt in Rep.? Enim uero potentiores esse oportet illos qui arma tenent ambabus partibus: id autem nō facile est nisi multitudine exuperent: quod si hoc erit: quid opus est alios participes esse Reip. & suffragia magistratuum habere? Præterea agricolæ quid utilitatis afferūt ciuitatibus? Artifices enim esse necessariū est. Nam oīs ciuitas artificibus indiget: & possunt proficere ex artibus quēadmodum in aliis ciuitatibus: sed agricolæ si habentibus arma uictū parant merito forent pars aliqua ciuitatis. at hi priuatim habent agros: priuatimq; colunt. Præterea publicos agros ex quibus propulsatores belli uictum habere oportet: si ipsi iidem colant: non esset aliud Agricola: aliud Propulsator

uisionem possessionum. Ponebat enim Hyppodamus unam partem possessionum ciuitatis cõmunem ex qua uiri bellatores nutrirentur. Est ergo considerandum quis colet istam terram cõmunem. Oportet autem ꝙ altero trium modorum colatur: quorum primus est: ut ipsimet bellatores colãt terram cõmunem: & sic quidem erunt pugnãtes & agricolę: sed Legislator nõ uoluit eos distinguere. inutilis ergo fuit distinctio. Secundus modus ut quidam alii inter pugnatores & agricolas colentes possessiones ꝑprias colãt terram cõmunem. Ex quo sequitur ꝙ erit quędam quarta pars ciuitatis in nullo participãs regimine ciuitatis: sed oĩno ab hoc aliena. Nõ enim admittebat ad electionẽ principũ nisi tres partes prędictas. Tertius modus esse põt ut ipsi agricolę qui colunt possessiones ꝑprias colãt & cões. Sed tunc sequeẽ ꝙ nõ sit copia fructuum terrę in ciuitate. Non enim erit facile ꝙ unus agricola sufficienter excolat tot terras unde fructus necessarios duabus familiis administret. Si etiã iste tertius modus ponaẽ uidetur fuisse superflua possessionũ diuisio in tres partes. potuisset enim fieri ut a principio tota terra dareẽ agricolis: ut scʒ unusquisq; agricola ex terra quę ei ueniret in sortẽ sumeret cibũ suę familię & aliqbus uiris bellatoribus. Ea igiẽ quę Hyppodamus dixit circa hmõi diuisiones inducunt magnam turbatiõem. ¶ Deinde cũ dicit: Nec de iudicio zc. Improbat ꝑdictã policiã q̃tum ad iudicium. s. q̃tũ ad hoc ꝙ statuit iudicia in prętoriis fieri nõ per sententię collationem: & circa hoc duo facit. Primo improbat statutũ. Secundo rõnem statuti: ibi: Pręterea nemo zc. Circa primũ ponit duas rões: circa quaꝝ primã dicit ꝙ lex quã ipse posuit de iudicio non bñ se hẽt: p quã reputauit ꝙ aliq iudicarẽt diuidẽtes se abinuicẽ: ita ꝙ qlibet p seipm cõscriberet id qđ sibi de cã uidereẽ. Et fm hoc uolebat ꝙ iudex p seipm disquireret qd esset iudicãdũ: sed in tali disqsitiõe singulari cõtingebat ẽt a plurib9 simul disqri: qa iudices poterãt sibiinuicẽ colloq de iudicio ferẽdo in domib9 ꝑpriis: ita tñ ꝙ in ꝑtoriis. i. in loco publico iudicioꝝ nõ colloquerenẽ adinuicẽ ad cõferendũ de sñia. & h° erat magis piculosũ: qa facilius poterit cõtingere ꝙ un9 iudex puerteret aliũ ad ferẽdũ sñiaʒ aliter q̃ sibi uidereẽ ꝑuatiʒ cũ eo cõferẽs q̃ in ꝑtorio publico oib9 audiẽtib9. Vñ ẽt cõtrariũ h9 mlti latores statuerũt: ut. s. iudices nõ colloquãẽ adinuicẽ ĩ ꝑuato uidelʒ: sʒ solũ in ꝑtoriis adinuicẽ cõferãt. Videẽ igiẽ ꝙ ꝑdicta lex piculosa fuerit & alioꝝ legib9 cõtraria. ¶ Scđaʒ rõem ponit ibi: Deĩde quõ zc̃. Et dicit ꝙ nõ poterit iudiciũ absq; turbatõe fieri p modũ ꝑdictũ. põt. n. cõtĩgere ꝙ iudici

belli: quod Legislator esse uult. Sin alii quidam ab agricolis & propulsatoribus quartum erit membrum ciuitatis nullius particeps sed alienum a Rep. Quod si quis dicat eosdem agricolas & suos colere & publicos agros: primo fructuum multitudo non sufficeret ex quibus singuli binis domibus habeant ministrare. Deinde quãobrem nõ statim ex eisdem agris pro se quæ alimenta sumant & pro propulsatoribus exhibeant. hæc sane omnia magnam continent turbatiõem. Nec de iudicio quoq; recte se habet lex quæ iudicandũ putat: cum distinctiõe litem simpliciter scriptam: ita ut ex iudice fiat arbitrator: hoc enĩ in cõpromisso in plures facto recipiẽ. Conferũt enim inter se de sententia ferenda: sed in iudiciis nõ recipitur: imo Legũlatores plæriq; cõtra statuũt ne iudices inter se colloquanẽ. Deinde quomodo nõ erit litigiosa sententia: cum iudex nõ putat tantum deberi quantum petitur. Nam si petitor uiginti minas postulabat: iudicũ autem unus decẽ iudicet: alter qnq; alter quattuor: & hoc mõ diuidẽt: & alii in totũ cõdẽnabũt: alii ĩ nihilũ qs erit modus

non uidebitur seorsum considerandum ut reus tantum condemnetur quantum actor qui litigat petit. Sed forte actor petit φ reus condemnetur ad .xx. minas: iudex autem iudicabit φ condemnetur ad .x. minas: aut forte unus iudicum condemnabit eum ad plus: alius autem ad minus: puta unus ad quinq3: alius ad quattuor & per hunc modum oportet φ iudices idem patiantur .i. ut conferant adinuicem post sentētias scriptas: sicut si sententias singulariter nō cōscripsissent: quia forte quidam iudicum condemnabūt reum quantum ad omnia quę petit actor: quidam autem non. Quis ergo modus erit disputandi de sententiis diuersis iudicum: nisi scilicet conferendo: & sic prędicta lex nō poterit uitare quod intendebat: scilicet collatiōem iudicum. Vnde patet φ superflua fuit. Deinde cum dicit: Preterea nemo zc̄. Improbat causam statuti: quę erat uitatio periurii: & dicit φ si fiat collatio iudicum de condemnatione alicuius nullus cogit propter hoc φ periurium cōmittatur ab eo qui iudicare debet: etiam si accusatio actoris sit iuste scripta & iudex admittat. Non enim iudicabit iudex φ reus nihil debeat: sed forte iudicabit φ uiginti minas debeat: cū actor plus petit. Sed magis reus qui condemnatur deierare uidetur qui non putat etiam se debere uiginti minas: & ita propter talem causam non oportebat hanc legem poni.

sententiarum concordandarum. Præterea nemo peierare cogit simpliciter cōdemnantē uel absoluentem si simpliciter petatur. Nō erit cum absoluit nihil deberi iudicat: sed uiginti minas non debere. At ille periurat qui cum putat uiginti minas nō deberi tamen condemnat. De eo autem φ inuenientibus aliquod cōmodū ciuitati honores tribuendi sunt nō est tantum lege cauere: sed apparentiam solum probabilem habet: cōtinet enim calūnias & motū forsan Reip. Sed incidit hæc in aliā quæstionem & cōsiderationem aliam: Vtrum damnosum sit uel utile ciuitatibus leges patrias mutare si sit alia melior. Quapropter nō est facile dicto statim assentiri: siquidem non conducit mutare: fieri autem potest ut inducatur: aut legum: aut Reip. dissolutio tanq̄ cōmune bonum. Sed cū in hanc mentionē inciderius: etiā pauca de eo pstringēda sūt.

DE eo autem φ inuenientibus zc̄. Postq̄ improbauit policiam Hyppodami quantum ad diuisionem & iudicia: hic improbat eam quantum ad disciplinam quam ordinauit: quantum ad hoc scilicet φ statuit φ qui inuenirent aliquid utile ciuitati honorem consequerentur: & circa hoc duo facit. Primo improbat statutum. Secundo mouet quasdam questiones: ibi: Sed cum zc̄. Dicit ergo primo φ non est securum ciuitati φ prędicta lex statuatur: sed solum in primo aspectu cum auditur apparet bona: Si enim eueniat φ talis lex statuatur habebit multas calumnias dum aliqui arbitrabuntur esse utile illud adinuentum & aliqui non. Habebit etiam transmutationes policiarum. Vna enim lege transmutata quandoq3 totus status ciuitatis mutatur. Sed istud statutum facit nos incidere in aliam questionem & in aliam considerationem. Est enim dubium apud quosdā utrum sit expediens uel nociuum ciuitati ut remoueat patrias leges si aliqua melior adinueniatur: & ideo huic dicto non facile est quod homo uelociter consentiat: ut scilicet adinuentores nouorum honorentur: & hoc si non expedit ciuitatibus quod leges primę amoueantur. Continget autem per hoc statutum quod quidam dum prouocantur ad nouorum adinuentionem ut adipiscantur honorem inducant dissolutionem legum & totius policię sub specie communis boni: quod quidem est ualde periculosum. Non ergo illud statutū est cōueniens. Deinde cū dicit: Sed cū zc̄. Mouet quasdā dubitatōes & primo:

utrum oporteat leges mutare. Secundo si sunt mutandę a quibus & quomodo: ibi: Pręterea si mutandę zč. Circa primũ duo facit. Primo inducit rationes ad ostendendũ φ oportet mutare. Secũdo inducit ad contrariũ: ibi: Alio aũt modo. Circa primũ ponit quattuor rationes: circa quarum primã dicit φ quia fecimus modicã mentionem de mutatione legum melius est φ parum amplius super hoc nos dilatemus: quia ut dictum est hoc habet dubitationem: & quibusdã uidetur φ melius sit leges antiquas ammouere si aliqua melior inueniatur. Videmus enim φ hoc multum ꝓfuit in aliis sciẽtiis: φ scilicet aliqua sunt mutata de his quę a patribus obseruabantur: scꝫ in medicina. Nam posteriores medici multa adinuenerunt mutantes ea quę primi obseruabant. Et idem etiam est in Gymnastica. i. in exercitatiua. Dicebanẽ enim gymnasia quędam exercitia in quibus homines nudi se exercebant: a gymnos quod est nudũ. Et ita etiaꝫ uidemus in omnibus aliis artib9 & operatoriis potẽtiis de quarum numero est politica: quę est regitiua ciuitatis. Ergo etiam in regimine ciuitatis oportet mutare ea q̃ a patribus sunt obseruata dũmodo meliora occurrant. ¶ Secundã rationem ponit ibi: Probari auteꝫ zč. Et dicit φ signũ huius φ leges sint mutãdę potest aliquis accipere ab ipsis operibus. i. ab his quę contingunt. Videmus enim φ antiquę leges fuerunt ualde simplices & barbaricę. i. irrationabiles & extraneę: sicut hic φ ab antiquo erat lex apud Gręcos φ emebant uxores adinuicem: portantes ad talem emptionem ferrum: quia forte aliã metalla non erant in usu. Et similiter uidemus φ siquę leges adhuc remanent de antiquis sunt omnia stulta: Sicut apud Cumas erat talis lex circa homicidia φ si aliquis de cognatis occisoris inducatur testis aduersus eum censeretẽ reus homicidii. & hoc est omnino irrationabile. Homines autem in legibus ponendis nõ debent quęrere quid fuerit a patribus obseruatum: sed quid sit bonum obseruandũ. Et ita conueniens est antiquas leges mutari si occurrant meliores. ¶ Tertiã rationem ponit ibi: Putandũqꝫ est zč. Ad cuius intellectum cõsiderandũ est: φ Aristoteles opinatus fuit mundum ab ęterno fuisse: ut patet in. viii. Physicoꝝ: & in primo de cęlo: & tamen manifestum est per antiquas historias φ ab aliquo certo tempore inceperunt regiones habitari: quod uidetur contrariari eternitati mundi. Sed ad hoc soluendum inducebat Aristoteles φ multotiens factę sunt desolationes generales terraꝝ per aliqua diluuia uel per quascunqꝫ corruptiones quibus cessantibus inceperũt de nouo regiones habitari. Quod quidem potuit cõtingere dupliciter. Vno modo ita φ homines generarentur ex terra. Posuerunt enim quidam φ ex terra aliquo modo proportionata naturaliter generaretẽ homo: sicut & murem certum est generari ex terra. Sed hoc nõ uidetur conueniens: quia natura ex determinatis

habet enim (ut diximus) dubitationem: & melius uideri potest ut mutationẽ recipiãt. nam in aliis quidem scientiis hoc prodest: ceu si medicina ab institutis patriis muteẽ & Gymnastica & aliæ artes atqꝫ facultates quarum cum una ponenda sit Ciuilis disciplina: patet in ea quoqꝫ eandem rationem esse tenendam. Probari autem hoc dic& aliquis & in ipsis rebus: antiquas enim leges nimium rudes esse & barbaras: armati siquidem incedebant Græci & uxores emebant inuicem: & quotcunqꝫ uetusta iura alicubi extãt penitus rudia sunt: ceu apud Cumas de cæde lex est si accusator testes ĩducat ex agnatis propriis reum esse cædis cõtra quẽ probatur. Quærunt autem nõ patrium sed bonum omnes. Putandumqꝫ est priscos illos homines: siue ex terra geniti fuerunt: siue ex corruptiõe aliqua seruati simul fuisse ignaros & imprudentes quod de terra natis dicitur ut absurdum sit in eoꝝ opinio-

principiis & per determinata media procedit in suos effectus. Vnde aīalia perfecta nunq̄ pñt generari nisi ex semine: unde non credimus ꝙ ex terra possit homo fieri naturaliter s; solū uirtute diuina. Alio mō potuit contingere ꝙ in generali corruptiōe aliqui hoīes conseruarentᷣ uel in montibus uel per aliquē aliū modū: sicut nos ponimus ꝙ Noe fuit cōseruatus in archa tēpore diluuii generalis: & Deucalion fuit conseruatus in montibus in diluuio quod accidit in tpe Ogigii regis in terra Grecoꝝ. Sed quocunq; horum modoꝝ contigerit uidetur ꝙ primi hoīes fuerint imprudentes & ignari & insensati sicut fabulose dicitᷣ de illis qui dicunᷣ fuisse pducti de terra tēpore Deucalionis. Vnde incōueniens uideᷣ ꝙ aliquis permaneat in legib⁹ & statutis ipsorum. ¶ Quartam rationē ponit ibi: Preterea neq; zc̄. Posset enim aliqs dicere ꝙ cōsuetudines antiquoꝝ insensatoꝝ opportunius fuit mutari sed leges quę sunt scripte a uiris sapientibus nō debent mutari: sed ad hoc excludēdū ipē obiciēdo dicit ꝙ nō est melius si etiā leges scripte pmaneāt imobiles. Videmus eni3 ꝙ impossibile est oīa diligēter & perfecte esse scripta circa ordinatione3 ciuitatis ēt a quibuscūq; sapiētibus uiris: Sicut etiā est hoc impossibile circa alias artes: quia sapientes scribūt legē in uniuersali & nō possūt cōsiderare oīa particularia: actus uero sunt circa particularia: unde non potuerunt oīa perfecte scribere que pertinent ad directionē actuum: & sic melius est ꝙ imuteni quando aliquid melius inuenitur. Sic ergo per huiōi rationes uidetur ꝙ quędā leges aliquādo sunt mutāde. ¶ Deinde cū dicit: Alio aūt modo zc̄. Procedit ad contrariū: Et primo ostēdit ueritatē questiōis. Scdo soluit quandā inductaꝝ rationū: ibi: Mendax zc̄. Dicit ergo primo ꝙ si aliquis fm̄ alium modum consideret uidebitur esse multum uerendū mutare antiquas leges etiā pro uerioribus: potest enim contingere ꝙ sit modicū melius illud quod adinueniet. consuescere autem ad dissoluendū leges est ualde prauū: Vnde manifestū est ꝙ sustinendi sunt quidam modici defectus & errores qui contingūt Principibus & sapientibus in legibus ferendis. quia ille qui uult mutare pp̄ter aliquid melius nō tantū perficiet mutando quantum nocebit dum cōsuescunt ciues ad nō obseruandum statuta pręcepta principum. ¶ Deinde cu3 dicit: Mendax zc̄. Soluit unam inductaꝝ rationū in contrariū. Et dicit ꝙ illud exemplum quod sumebatur de artibus in quibus profuit multa mutasse inducit nos ad mendaciū ꝙ non est simile de mutatione artis & legis: quia ea quę sunt habent efficaciā ex ratione: sed lex nullum habet robur ad hęc ꝙ persuadeatᷣ subditis quia sit bona nisi per cōsuetudine3: quę quidem non fit nisi per multum tempus. Vnde qui facile mutat leges quantum est de se debilitat legis uirtutem. Ad alias autem rationes patet solutio: quia non concludūt ꝙ leges sint de facili mutande. Sed ꝙ aliquę leges s. male sint aliquando mutandę ꝙ uerū est.

nibus persistere uelle. Præterea neq; leges scriptæ meliores sunt si sint imutabiles. Vt enim in aliis artibus: sic etiā circa ciuilē cōstitutionē impossibile est singula ad minimum usq; cōprehēdere: necesse est enim ut generaliter scribantur, at illa quæ aguntur particularia sunt. Ex his ergo uideᷣ & quasdam leges & quandoq; esse mutandas: Alio aūt modo cōsiderantibus cauendum uideᷣ esse maxime cum utilitatis quidē accessio parua sit. assuescere uero faciliter leges mutare improbandū: Constat uero errata quædam esse toleranda & legislatorum & magistratuū: nō enim tantū pderit qui corrigere perget quātū nocebit assuefactio superioribus non parendi. Mendax & de artibus exemplū: neq; enim simile est mutare artē atq; legē: nā lex nullā uim habet quo sibi stetur nisi ex more. mos aūt non fit nisi temporis longitudine. Quare faciliter mutare

¶ Deinde cum dicit: Preterea si zc. Mouet aliam questionē & dicit ꝙ si leges sint aliquā do mutande: querendū est utrum oēs sint mutande & in qualibet policia uel non: & utrū sint mutande a quocūq; uel ab aliquibus determinatis. Multū eniȝ differt quid circa hoc uerius sit: & ideo hęc cōsideratio dimittat̄ ad pręsens & reseruet̄ imposterum.

De Lacedemonioꝝ aūt zc. Postq̄ Phs posuit policias institutas a sapientibus: nunc agit de policiis quę in ciuitatibus obseruabant: Et primo de policia Lacedęmonioꝝ. Secūdo de policia Cretensiū: ibi: Cretensium uero zc. Tertio de policia Carthaginensium: ibi: Videtur etiam zc. Harum enim ciuitatum policię commendabantur. Circa primum duo facit. Primo pōit modū consideratiōis necessarię circa has policias. Scđo agit de policia Lacedemonioꝝ: ibi: Qđ quidē zc. Dicit ergo primo ꝙ due considerationes incidunt circa policias Lacedęmoniorum & alias policias: quaꝝ una est ut considerei utrum illud quod in eis lege est statutum sit conueniens ordini uirtutis: Hoc enim est finis omnis legis. Vnde si lex non sit proporcionata ad uirtutem: nō erit lex. Alia cōsideratio est: utruȝ in policia sit aliquid ordinatum quod sit conueniens sm suppositionē et modum contrarie policię ei quę pręponitur: puta si aliquis intēdat instituere policiā status popularis & ponat leges conuenientes policie potētioris quę est contraria: sic etiam & in scientiis aliquid reprobat̄ aut q̄a non conuenit ueritati aut quia non conuenit positioni. ¶ Deinde cum dicit. Quod igitur zc. Agit de policia Lacedęmoniorum: Et primo quantū ad ea quę habentur a ciuibus. Secundo quantum ad ordinem ipsorum ciuium: ibi: At eniȝ & quę &c. Circa primum tria facit. Primo prosequitur ea quę pertinent ad seruos. Secundo ea quę pertinent ad mulieres: ibi: Pręterea leuitas &c. Tertio ea quę pertinent ad possessiones: ibi: Post illa enim que &c. Hec enim tria a ciuibus habentur. Dicit ergo primo ꝙ omnes confitentur hoc quod oportunuȝ est ciuitati q̄ debet bene uiuere politice ꝙ in ea existat schola necessariorum: idest seruorum uel quorumcunq; qui sunt necessarii ad ministrandū: ut scilicet ipsi recta disciplina patiantur: sed quomodo fiat nō potest de facili accipi. Quod autem hoc sit necessarium: manifestat cōmuniter per inconuenientia quę ex eis sequunt̄ quando non sunt bene disciplinati. Multociens enim cōtingit ꝙ pauperes in thessalia molesti fuerunt diuitibus: & similiter Lacedęmoniis serui eorum frequēter fuerunt infesti. insidiabantur enim eis quando aliqua infortunia eis contingebant ut non possent eos reprimere: & in talibus infortuniis eos molestabant: Sed Cretensibus nihil tale accidit: & forte

leges ex præsentibus in alias nouas infirmam facere est uim legis. Præterea si mutādæ sunt leges utrū omnes & in omni Rep. uel nō: & utrum quocūq; & quibusdam. In his enim magna est differentia. quapropter nunc quidē omittamus considerationē hāc nam alioꝝ est temporum. ¶ De Lacedæmoniorum aūt Rep. & Cretensium ferme aūt & de aliis duo sunt consideranda. Vnum si quid recte uel non recte ad optimā constitutionē in illis sit ordinarū. Aliud si q̄d ad suppositionem & modum subcōtrariæ sibi existenti Reip. Quod igit̄ necessarium est in bene constituenda Rep. necessariorū adesse facultatem omnes fatentur: sed quēadmodum id futurum sit nō facile est cōprehendere. nam & penestie thessaloꝝ multociens in ipsos thessalos īsurrexerūt. Et hilotes Lacedæmonioꝝ in casibus eorum aduersis nunq̄ insidiari destiterūt. uerum apud Cretēses nihil adhuc tale accidit. Causa forsan est: quia uicinæ ciuitates q̄uis inuicem bellum gerāt: tamē earū nulla rebelles recipit

huius causa est: Quia quis ciuitates quę sunt uicinę pugnent adinuicem: nulla tamē est ciuitas quę pugnet contra aliquos ciues distantes eo ꝙ non expediat eis propter hoc ꝙ prędia possident prope ciuitatem & domos suas: & sic si longinquum bellum susciperent nō possent suorum prędiorum curam habere: & quia Cretenses non habebant uicinos qui contra eos pugnarent: puta in insula maris existentes non frequenter īminebant eis infortunia in qbus serui uel inopes possent eis insidiari: sed Lacedęmoniis oēs uicini insidiabantur. Erāt enim totaliter dediti rebus militaribus ut Vegetius dicit in libro de re militari: sicut & Atheniēses Philosophię. Inimicabātur enim Argiui & Messeni & etiam Archades & a principio etiam discordabant a Thessalis: habuerunt etiam bella cū Acheis uicinis eorum: & pereis & Magnesiis. Et ideo multotiens infortunia eis īminebant quibus eorū serui insidiabātur. Sic igitur patet ꝙ necessariū est ut serui et alii necessarii disciplinentur. Sed ꝙ hoc nō sit facile ostendit consequēter & dicit ꝙ si nihil alterum esset istud uidetur operosum esse quantum ad curam quę oportet haberi de seruis quomodo oporteat ad eos colloqui: ul' qualitercunq; conuersari: quia ex una parte si homo benigne se habeat ad eos insolescunt & efficiuntur iniuriosi & reputant se ęquales dominis suis. Ex alia uero parte si ipsi uiuant semp mala sustinendo a dominis suis: odiunt eos & insidiātur eis: unde difficile est uidere qualiter sint tractandi. Oportet enim medio modo se ad eos habere ut non iniuste affligantur: nec tamen eis nimia familiaritas ostendatur. Ex istis ergo concludit ꝙ Lacedęmonii quibus hoc accidit ut a seruis suis molestarētur nō sunt ex illis qui optimum modum inuenerūt circa gubernationem seruorum. ¶ Deinde cum dicit: Pręterea leuitas in zc. Agit de policia Lacedęmoniorum quantum ad mulieres. Et circa hoc quatuor facit. Primo ostendit necessarium esse ꝙ mulieres in ciuitate bene disciplinentur. Secundo ostendit qd circa hoc Lacedęmonii obseruarēt: ibi: Quod ibi zc. Tertio ostendit quę inconuenientia ex hac obseruantia sequerētur: ibi: Itaq; necessariū zc. Quarto ostendit quę fuerit causa huius obseruantię: ibi: Ab initio igitur zc. Dicit ergo primo ꝙ remissio legum circa mulieres ut. s. absq; conuenienti disciplina in ciuitate uiuant ad duo est nociua. Primo quidem ad electionem policię: quia per earum inordinationem totam policiam contingit īmutari ut dicetur. Secundo ad foelicitatem ciuitatis: quia propter earum inordinationem multa incōuenientia possunt in ciuitate sequi: & hoc manifestat per hoc: Quod sicut partes domus sunt uir & mulier: ut in primo dictum est: ita oportet quasi totam ciuitatem quę ex domibus constituitur in duo diuidi cōsiderata multitudine uirorum & mulierum. Vnde sequitur ꝙ in quibuscūq; ciuitatibus male se habeat ordinatio

quoniam id non conducit quādo & ipse Parechos habent. at Lacedæmonioꝝ finitimi omnes inimici erāt Argiui: Messeni: Archades: nam & Thessalis ab initio rebellarunt dum cū finitimis Acheis & cum Pereis & Magnesiis gererent bellum. Videtur aūt & si nihil aliud: attamen hoc ipsum esse per difficile quemadmodū cum eis sit conuersandū: nam si remisse erga illos te geras superbiūt illi quidem: ac se pares dominantibus extimant: sin aspere tractent: insidiantur atq; odio habēt. Patet igit' non reperire optimū modum eos quibus ista contingūt circa subiectos. Præterea leuitas in mulieres & ad ꝓpositum Reip. nocet & ad directionem ciuitatis: ut enim domus ptes sunt uir & uxor: ita & ciuitatem bifariam diuidi censendum est in uirorum multitudinē ac mulierum. Quo circa in quacūq; Rep. male prouisum est circa mulieres in ea putandum est medietatem ciuitatis esse neglectā

mulierum reputandum est ꝙ medietas ciuitatis non sit bene ordinata fm̄ leges. ¶ Deinde cum dicit: Quod ibi contingit zc̄. Ostendit quid circa hoc obseruaretur apud Lacedęmonios: ibi enim accidebat prędicta inordinatio mulierum. cum enim de intentione legislatoris esset ꝙ tota ciuitas esset potens sustinere & abstinere a delitiis hoc quidem bene obseruabatur quantum ad uiros: sed mulieribus hoc instituere legislator neglexit. Viuunt eñi ibi mulieres uoluptuose fm̄ omne genus intemperantię & etiam delitiose. ¶ Deinde cum dicit: Itaq; necessarium zc̄. Ostendit quę incōuenientia sequebantur: & ponit quatuor: quorum primum est ꝙ necessarium est in tali policia in qua mulieres sic delitiose uiuant ꝙ uiri multum appręcient diuitias & cōcupiscāt eas ut ex his satisfacere possint delitiis mulierum quę sine magnis sumptibus esse nō possunt: Hoc autem multum facit ad hoc ꝙ mores corrumpantur in ciuitate ꝙ multum carent de diuitiis. Ex hoc eniz sequitur ꝙ oīa in ciuitate sint uenalia quod corrumpit statum ciuitatis. ¶ Scd̄m inconueniens ponit ibi: Presertim cum uiri zc̄. Et dicit ꝙ si cogatur multitudo ciuiū ut nimis abstineat a mulieribus: sequitur ꝙ labantur ad turpe uicium .s. ad coitum masculorum: sicut accidit multis militantibus et bellicosis uiris et quibuscumq; similibus: Qui enim primo fabulose induxit ꝙ Mars fuit maritus Veneris non irrationabiliter est locutus: quia uiri bellicosi qui sunt Martiales luxuriosi sunt & inhiant uel ad coitum masculorum uel mulierum. Dicitur etiam in libro de Probleumatibus ꝙ equitantes cōtinue luxuriosi magis fiunt: quia propter caliditatem & motum hoc patiuntur quod accidit in coitu: hoc etiam ꝙ frequenter uacant a negociis eos luxuriosos facit. Et hoc etiaz accidit Lacedęmoniis propter hoc ꝙ ad nimiam continentiam mulierum Legislator eos induxit. ¶ Tertium inconueniēs ponit ibi: Multaq; in eorum principatu zc̄. Et dicit ꝙ mulieres in Lacedęmonia ꝑpter hoc ꝙ delitiose uiuebāt ꝓsumptuose reddebant̄ & uolebāt se de oīb⁹ intromittere ita ꝙ etiā in principatibus ciuitatis multa dispensabantur per mulieres & tamen nihil differt utrū ipse mulieres principentur. Vel ipsi principes sub mulieribus regant̄ ꝙ eis subiecti propter insolentiam mulierum: Idem enim accidit utroq; modo ut scilicet ciuitas male regatur. quia mulieres deficiunt ratione. ¶ Quartum inconueniens ponit ibi: Cumq; insolentia ad nullū obsequium zc̄. Mulieres eniz Lacedęmoniorum propter delitias insolētes & audaces reddebantur. Audacia autem in ciuitate ad nihil circum adiacentium negociorū utilis esse potest nisi ad bellum & tamen ad boc etiam audacia illarum mulierum erat nociua: qd̄ quidem manifestatum fuit in bello quod habuerūt cum Thebanis in quo mulieres ad nihil utiles erant uolētes facere ministeria quę in aliis ciuitatibus mulieres faciunt. Sed uiris pu

Quod ibi contingit. uolens enim Legislator totam ciuitatem esse duram ac laborum patientem. In uiris quidem id fecisse cōstat in mulieribus autem non fecisse: uiuūt eñi molliter ac in omnē licētiā dissolutæ. Itaq; necessarium in tali Rep. diuitias haberi in prætio. Præsertim cum uiri sint mulieribus obnoxii: quod accidit omnibus ferme militaribus: bellicosisq; gentibus præterq̄ Celtis. aut si qui alii coitum masculorum palā recæperunt. Videtur autem qui primus fabulatus est nō irrōnabiliter Venerem Marti coniunxisse: quoniam omnes huiuscemodi hoies proni sunt ad uenerea: illisq; obnoxii. itaq; apd̄ Lacedæmonios hoc fuit: Multaq; in eorum principatu a mulieribus administrabantur. At enim quid refert utrū mulieres ipsæ gubernent: an eos qui gubernant a mulieribus gubernari? Ita enim accidit. Cumq; insolentia ad nullum obsequium utilis sit: nisi forte ad bellum maxime

grantibus maiorem tumultum inferebant quam etiã inimici uolentes forte de omnibus se intromittere. Vnde ex his patet remissionem mulierum nociuam fuisse. ¶Deinde cum dicit. Ab initio igitur zc. Ostendit causam prędictę obseruantię: Et dicit ꝙ rationabiliter Lacedęmoniis accidit a principio remissio disciplinę circa mulieres: quia propter militã tui totaliter dedita erat ciuitas multo tempore peregrinabantur extra domum pugnantes contra Argos & Archades & Messenios. Et ideo mulieres quę remanebãt domi absq; uiris ad libitũ uiuẽtes nullã disciplinã a uiris hñtes. & ex hac etiã causa contingit ꝙ uiri facti sunt uirtuosi in multis ¶Vacãtes. n. rebus bellicis se exhibebãt promptos ad obediendum legislatori propter consuetudinem militaris uitę q̃ multas in se continet partes uirtutis. Requirit enim talis uita maximam obedientiã et abstinentiam a delitiis & perseuerentiam in laboribus & rebꝰ dolorosis: postmodum Ligurgus legislator Lacedęmonioꝝ conatus fuit mulieres reducere ad rectam disciplinam legum: Sed mulieres omnino restiterunt propter prauam consuetudinẽ Et ideo oportuit ꝙ Legislator desisteret ab incepto. Hę sunt igit cãę eoꝝ quę fiebant apud Lacedęmones & remissiõe mulierum ꝙ apud eos erat: & q̃uis ex rationabili causa hoc acciderit absq; eorum culpa & sic sunt excusandi. tamẽ nos nõ consideramus modo quibus oporteat dare ueniam uel non dare. Nõ enim intendimus eos laudare uł uituperare: sed ostẽdere quid recte se habeat uel non recte. Manifestum est enim ꝙ ea que non bene se habebant circa mulieres apud eos nõ soluꝫ erat indecentia sm se policię eorum: sed etiam in animis ciuium aliquid addebat ad amorem pecunię ut dictum est. ¶Deinde cum dicit: Post illa enĩ zc. Agit de policia Lacedęmoniorum quantum ad possessiones. Et primo improbat policiaꝫ ipsorum circa possessiones ostendens eam esse nociuam ciuitati. Secundo ostendens eam esse contrariam Legislatoris intentiotioni: ibi: Contraria autem zc. Circa primum tria facit. Primo proponit ꝙ apud eos erat irregularitas possessionum. Secundo ostẽdit unde ꝓuenerit: ibi: Hoc autem zc. Tertio ostendit nocumentum quod ex hoc est secutũ: ibi: Ex quo factum est zc. Dicit ergo primo ꝙ post prędicta quę reprobanda sunt in hac policia circa seruos & mulieres: potest etiam eos aliquis increpare qui circa irregularitatẽ possessionis delinquebãt. Accidebat enim apud ĩpos ꝙ aliqui habebãt ualde magnas possessiões

nociuæ etiam ad hoc ipsum Laconum mulieres erant: Patefecerunt hoc in Thebanorum aduentu. non enim magis utiles præstiterunt se q̃ aliarum ciuitatum mulieres: & turbã inferebant magis q̃ hostes. Ab initio igitur rationabiliter contigisse Lacedæmoniis uidetur in mulieres indulgẽtia: cũ per militiam multum domo abessent Argiuis primo: mox Archadibus & Messeniis bellum inferentes. Irrefragantes enim seipsos legislatori præstabãt assuefacti propter militarem uitam. Multas enim cõtinet uirtutis partes. Mulieres autem fertur Ligurgus deducere conatus ad leges. at ubi repugnabant abstinuisse. Causæ igitur factorũ hæ sunt. itaq; & huius omissi. Sed nos non id consideremus cui uenia danda sit uel nõ danda: sed rectum ne sit uel non rectũ. quæ porro circa mulieres non bene se habẽt uidentur (ut diximus) ante non solum ipsa per se indecentiam quãdam facere in Rep. sed impellere quoq; ad cupiditatẽ pecuniæ Post illa enim quæ nũc dicta sunt in æqualitatem rerum possessarum quis reprehendat? nam eorum quibusdam hoc euenit ut magnam nimium opulentiam haberent:

Alii uero babebant ualde modicas:ita ꝙ quasi tota regio ad dominium paucorum perue
nerat. ¶ Deinde cum dicit: Hoc autem & ex eo zc̄. Ostendit unde hęc irregularitas pro
cesserat:& dicit ꝙ hoc processit ex praua lege: Statuit enĩ Legislator apud eos ꝙ ciuis nõ
esset dominus uendendi & emendi ut.s.posset possessionem suam uendere: aut emere alie
nam quacunq; ex causa. Et hoc qdē bonum fecit ad regulandas possessiones non tamē re
cte: quia non sufficienter. Dedit enĩ
ptãtem ciuibus ut quibuscunq; uel
lent darēt inter uiuos: uel etiã dere
linquerēt in testamēto bona sua ex
quo etiã accidebat irreglaritas pos/
sessionũ: sicut ex emptiõe & uendi
tione: ita ꝙ si totum eoꝝ territoriũ
diuideret in.v.partes duę illaꝝ par/
tium iam peruenerant ad mulieres
Tum quia multe eaꝝ erãt institutę
heredes uiris moriētibus: tum etiã
qa quãdo nubebant accipiebãt ma
gnas dotes: cum tamen multo me/
lius sit ꝙ uel nulla dos det ul' modi
ca uel moderata. Sed apud Lacedę
monios licebat cuilibet in testamē
to dimittere heredē bonoꝝ suoꝝ
quēcunq; uoluerit:& si in sua mor/
te nõ uelit dimittere heredē: potest
distribuere bona sua cuicunq; uolu
erit. ¶ Deinde cũ dicit: Ex quo fa/
ctum zc̄. Ostēdit ꝙ nocumentũ sit
inde secutũ:& dicit ꝙ cũ tãta sit eo
rum regio.i.territoriũ ꝙ posset nu/
trire mille quingētos equites.& sup
hoc.xxx.milia bellatoꝝ peditũ ad
tantã paucitatē deuenerãt possessio
nibus deuenientibus ad paucos ꝙ
nõ erãt nisi mille bellatores in ciui
tate. Et sic per opa eorũ manifestũ
est ꝙ pdicta institutio mala erat qa
ciuitas illa ex hoc deperiit cũ nullã
grauē hostilē plagã sustinuerit. Di/
citur aũt ꝙ in antiquis tēporib⁹ ex
tendebant policiã suã quantũ pote
rãt ut haberēt multitudinē bellato/
rum: ita ꝙ aliqñ ut dicitur Lacedę/
mones habuerũt in exercitu suo.x.milia armatoꝝ. Sed siue ista sint uera siue nõ: tñ opor
tunũ est ꝙ p regulatas possessiones ciuitas uiris repleat ꝙ aliter fieri non potest: Quia si
possessiões ad paucos deuoluant: alii ppter paupertatē desererēt ciuitatē. ¶ Deinde cũ di
cit: Cõtraria etiã zc̄. Ondit ꝙ pdicta irregularitas possessionum erat cõtraria intentõni Le
gislatorisq; ꝑposuerat q̃dã legē circa filioꝝ generationē cõtrariã pdicte institutiõi ex qua
ꝓcedebat irregularitas possessionũ. Intendēs enĩ legislator ad hoc ꝙ essent plures ciues in
ciuitate ꝓuocauit eos ad hoc ꝙ generarent multos filios quibusdã imunitatibus erat enĩ

aliis uero ut penitus exiguã. Quapropter
ad paucos deuenerunt agri. Hoc aũt ex eo
accidit qa male fuerat lege ꝓuisum. emere
qdē aut uendere qđ habeas fecit non hone
stum recte id quidem: sed donare ac testa/
mento relinqnere cõcessit. Atq; idē accidat
necesse est per hunc modũ & illum. Sunt
enim mulierũ fere ex quinq; partibus toti/
us regionis: duæ multis heredibus institu/
tis & traditione dotiũ magnaꝝ. at qui me/
lius erat aut nullã: aut paruã: aut mediocrē
esse constitutã. Nũc aũt licet donare ex te/
stamēto cuicũq; etiã si nullo instituto hære
de decesserit: Ex quo factũ est ut regio suffi
ciens mille & quingentos equites alere: pe/
ditum uero triginta milia ne mille quidem
totos habeat. Probauit autē res ipsa praue
apud illos in hac pte fuisse ꝓuisum. Quo/
niam uno mõ plaga suscepta ciuitas ea cor
ruit nec ultra pertulit ob hoĩm paucitatem
Aiũt etiã per tpa primoꝝ regũ nouos hoĩes
permultos ciuitate donatos ob numeꝝ ciui
um qui bello diminuti fuerãt ad augēdum
& aiunt fuisse qñq; sparciatas decem milia
attamen siue sint ista uera siue nõ sint: meli
us est per adæquationē possessionũ replere
hoĩbus ciuitatē. Cõtraria etiã quodãmõ hu
ic ꝓuisioni lex illa circa ꝓlem. Volēs enim

statutum lege apud eos ꝙ ille qui genuisset tres filios esset sine custodia: q̄a. s. non tenebať ire ad custodiā ciuitatis: q aūt genuerat quatuor filios erat im̄unis ab oībus uectigalibꝰ & tributis: & tñ manifestū est ꝙ si obseruet̃ predicta regularitas in diuisione possessionū necesse erit si generentur plures filii ꝙ sint multi pauperes in ciuitate quod est nocuum ciuitati ut supra dictum est.

Legislator q̄plurimos fore Sparciatas: inducit ciues ad multitudinem ꝑcreandam. Est enim illis lex qui tres genuerit filios eum esse imunem a custodia: qui uero quatuor immunē esse ab oibus. atq patet ꝙ si multi gignanť regiōe sic distributa: necessariū est multos fieri paupes: ❡At enī & quæ circa Ephoros cōstituta sunt praue se hn̄t. hic enī Magistratus maximaꝝ apud illos reꝝ potestatē habet. Sumunť aūt ad eum ex plæbe oēs ut multotiēs cōtingat hoies ualde pauperes in hac ptāte constitui qui ꝑpter egestatē uenales sint: Ostēderūt & sæpe prius & nūc in Andriis. Corrupti enim pecunia quidā quantū in se fuit Rēp. euerterūt: Et propter eius Magistratus nimiā ptātem: ac Tyrannidi parē Reges ipsos populares fieri cōpulerūt: ut in hac quoq; parte Resp. lederetur. Popularis enim status ex optimate resultauit: Continet tamē Remp. Magistratus iste: acquiescit enim plæbs ex eo quia maximi Magistratus capax est: Ita siue per Legislatorem siue per fortunam euenit hic utiliter se habere. Oportet enim remp. quæ duratura sit uelle ut omnes ciuitatis partes

AT enim & quę zc̄. Postq̄ Philosophus ꝓsecutus est de policia Lacedęmonioꝝ quantum ad ea quę habentur a ciuibus. s. seruos: mulieres & possessiones: hic ꝓsequitur de eadem policia quantum ad ipsos ciues: & prio quantum ad Principes. Scd̄o quantum ad populum: ibi: Nō bene zc̄. Tertio quantū ad bellatores uiros: ibi: De regia uero zc̄. Erant autem tres p̄cipatus apud Lacedęmones ut etiam supra tactum est. s. Ephori idest prouisores: & de his p̄mo tractat. Et iterum Seniores quidam: & de his tractat scd̄o ibi: Senioruꝫ zc̄. Erat etiam Rex in ciuitate: & de hoc tractat tertio: ibi: De regia zc̄. Circa primum improbat principatum Ephoroꝝ quantum ad quinq;. Primo quidem quantuꝫ ad conditionem personarū quę in hoc principatu constituebantur. Et dicit qđ ea quę erant circa hunc principatū praue se habebant: hic enim principatus habebat dominium & potestatem sicut ea quę erant maxima in ciuitate: puta circa indicēda bella uel faciendā pacem & circa electiones militum & alia similia: Tamen ad istum principatum om̄es eligebantur ex populo ita ꝙ quandoq; accidebat ꝙ homines ualde pauperes assumebantur ad talem principatum qui propter penuriam uenales erant & facile poterant corrumpi muneribus: quod quidem prius multotiens ostenderant: Sed nuper ostenderunt in quodam negcoio quod habebant cum Andriis: corrupti enim fuerunt ab eis argento ita ꝙ quantum in ipsis fuit totam ciuitatem periculo exposuerunt. ❡Secundo ibi: Et propter eius Magistratus zc̄. Improbat prędictum principatum quantuꝫ ad magnā potestatem quam habebat: Et dicit ꝙ q̄a iste p̄cipatus erat ualde magnus & quasi ęqualis Tyrannidi ita atteniabat potestatem regiminis quod cogebat ut permitteret ꝙ populus seipsum regeret parum obediens legi: Et sic corrumpebatur tota policia ipsorum. quia ex Optimate degenerabat in popularem statum: & tamen iste principatus quātum ad aliquid erat utilis: quia continebat ciuitatem in pace. Et quiescebat populus a seditōe propter hoc quod habebat partem in magno principatu. Et hęc utilitas sequebať per experimen/

tum in ipsis rebus siue hoc fuerat ex intentiõe legislatoris siue fortuitu acciderit. Oportet enim ad hoc quod policia conseruetur ꝙ omnes partes ciuitatis uelint eam esse & ꝙ cuilibet parti ciuitatis sufficiat quod permaneat in suo statu: & hoc ibi contingebat: nam reges acceptabant propter honorem quem ibi habebant. Pręstantes enim uiri acceptabant propter Senatum. Iste enim Principatus erat uirtutis pręmium: ita ꝙ nullus ad eum assumebatur nisi uirtuosus: populus aũt acceptabat ꝑpter principatũ Ephororum qui cõmunicabatur omnibus. Tertio ibi. Sed oportebat zc. Improbat Principatum quantũ ad electionem. Erat enim cõmendabile ꝙ ad illum Principatum assumerẽtur ex omnibus per electionẽ. sed modus eligendi erat ualde puerilis quia forte per sortes uel alio inconuenienti modo eligebant ita ꝙ iste deueniebat quandoq; ad inopes sicut dictum est. ¶ Quarto ibi: Et iudicãdi zc. Improbat predictũ Principatum quãtum ad arbitrium qđ habebat. Et dicit ꝙ hoc erat improbabile quod quicũq; essent Ephori habebant in sua potestate arbitriũ iudicandi de rebus magnis. Melius enim erat quod non iudicarent secundum proprium arbitrium: sed secundum aliquas scripturas & leges. ¶ Quinto ibi: Est autẽ zc. Improbat predictũ Principatũ quantum ad eorum conuersationem. Et dicit quod eorum disciplina in cibis & uestibus & potibꝰ et aliis huiusmodi non consonabat uoluntati ciuitatis: quia in quibusdã erat ualde remissa: puta forte in uestibꝰ uel in ocio. In aliis autem puta forte in cibis & uenereis imponebatur eis dura lex: forte propter hoc ut non emollescerent ita quod non poterant eam sustinere: sed occulte trãsgrediebantur legem sibi positã fruentes corporalibus delectationibus Et sic eorum conuersatio erat contra intentionem ciuitatis. ¶ Deinde cum dicit. Senatorum quoq; potestas non recte apud illos constituta est zc. improbat policiam predictam quantum ad Principatum Seniorum: Et primo quantum ad potestatem ipsorũ. Secundo quantum ad electionem eorum: ibi: Insuper creatio zc. Dicit ergo primo ꝙ apud

constent atq; in statu suo permaneant. Reges ergo propter honorem suum ita se habebunt: Præstantes autem uiri propter senatum. nam ea dignitas uirtutis est præmium. Plæbs autem propter Ephoriam. nã cõstituitur ex omnibus. Sed oportebat hunc Magistratum sumi quidem ex omnibus: nõ tamen per hunc modum per quem nũc fit. est enim nimium puerile. Et iudicandi de magnis rebus potestatem habent homines contingentes: itaq; melius foret non secundum propriam mentem eos iudicare: sed secundum litteras & leges: Est aũt Ephororũ uita nequaq̃ conueniẽs proposito ciuitatis: nam Ephori quidem molliter uiuũt. In cæteris autem tanta asperitas est uitæ ut nequeant hoĩes illam perferre: sed clam transgredientes legem uoluptatibus fruanť. Senatorum quoq; potestas non recte apud illos constituta est: Nam ꝙ sint uiri boni ac sufficiẽter ad uirtutem eruditi dicet forsan aliquis ciuitati conducere. Enimuero ꝙ per omnem uitam magnis de rebus decernẽdi ptãtem habeant periculosum est. Est enĩ ut corporis sic etiã & mẽtis senectus. Per hũc aũt modũ eruditis ut & legislator ipse diffidat tanq̃ non bonis uiris nequaq̃ tutum. Videntur autem hi qui in hac potestate cõstituti sunt largiendi gratificãdiq; permulta facultatem habere: quapropter melius erat eos ratiõi reddendæ subiectos esse: nũc autem nõ sunt. Videtur autem Ephororũ

Lacedęmones non bene se habent ea quę pertinent ad Principatum Seniorum : manebãt
enim perpetuo in principatu. Si enim huiusmodi Seniores possent inueniri qui essent uir/
tuosi & sufficienter instructi ad uirilem bonitatem siue ad strenuitatem: posset forte aliqs.
dicere ꝙ expediens esset ciuitati ꝙ perpetuo manerent in principatu : quãuis etiã si essent
perfecte uirtuosi formidabile esset ciuitati ꝙ aliqui essent habentes dominium & potesta
tem super magna iudicia ciuitatis:
& hoc per totam uitam suam: quia
sicut uirtus corporis senectute debi
litatur ita etiam plerũq; uirtus men
tis: quia postq̃ senescunt homines
non habent nec illud robur animi
nec illam uiuacitatem ingenii quã
habebant in iuuentute propter de/
bilitatem uirtutum sensitiuarum de
seruientium parti intellectiuę. Mul
to plus igitur formidandum est ali
quos principari per totam uitam si
sunt isto modo instructi ad bonũ
sicut erant apud Lacedęmones: ita
ꝙ etiam Legislator non confidebat
de eis omnino sicut de bonis uiris:
qa non omnia cõmittit eis: sed hoc
non tutum. Frequenter aũt tales uo
lunt uideri liberales in plebē ut ca/
ptent sibi fauorē populi: & sic absq;
utilitate ciuitatis dispgunt bona cõ
munia. Vnde melius est ꝙ habeant
quandam correctionem: talem. s. ut
si deficientes inueniãtur possint am
moueri: nunc autem sunt absq; tali correctione. Habent tamen aliquam correctionem: qa
Principatus Ephororum poterat corrigere omnes principatus: impediendo. s. ne sententię
eorum procederent: sed uidentur male facere : & hęc erat maxima dignitas Ephororum:
Sed nos intelligimus de alia correctione: ut scilicet possint ammoueri: quod Ephori facere
non poterant. ¶ Deinde cum dicit: Insuper creatio zc. Improbat prędictum principatum
quantum ad electionem ipsorum: & hoc duplici ratione: circa quarum primã dicit ꝙ ele/
ctio Seniorum quę fiebat apud eos erat ualde puerilis. Erat enim apud eos ordinatum ut
illi qui digni uiderentur tali principatu peterent ipsum : quod non recte se habet: quia fm
hoc nullus assumeretur ad principatum nisi uolēs. Oportet autem aliquem qui dignus est
principatu assumi ad pncipatũ siue uelit siue nõ uelit: quia utilitas cõmunis est pręferēda
proprię uoluntati ipsius. ¶ Secundam rationem ponit ibi: Nunc autem zc. Et dicit ꝙ per
hanc ordinationem circa electiõem Senum Legislator uidet facere ciues amatores hono
ris sicut & circa aliquã partem policię. i. circa electiõem Ephoroꝝ: uel etiã circa quęcunq;
alia quę faciebant ciues honoris amatores. Et ꝙ hoc faceret in electione senũ patet : Nul/
lus enim peteret principatum nisi principari uolens: quod est amare honorem. Si ergo nul
lus haberet principatũ nisi petens: sequeretur ꝙ soli amantes honorē principarent : & ita
omnes prouocarentur ad amandum honorem: & hoc est ualde periculosum ciuitati: quia
maior pars iniustitiarum quę in ciuitate accidunt: sicut sunt uiolentię: rapine & huiusmo/
di sũt ꝑpter amorē honoris & pecunię. Vñ patet ꝙ talis ordinatio est periculosa ciuitati.
¶ Deinde cum dicit: De regia zc. Improbat prędictã policiam quantũ ad principatũ Re

Magistratus omnes alios Magistratus cor
rigere: in hoc autem nimium certe illis per
missum: & non per hunc modum dicimus
rationem reddere oportere. Insuper creatio
ipsa Senatorum quam per suffragia faciũt
perleuis est: ac ipsum petere qui eligendus
sit non recte se habet: oportet enim & uolē
tem & nõ uolentem ad Magistratum assu/
mere si dignus sit eo Magistratu. Nunc au
tem idem facere in hoc uidetur Legislator
quod & in alia Rep. Ambitiosos enim fa/
ciens ciues illis utitur ad Senatorum dele
ctum. Nemo enim magistratum petet nisi
honoris sit affectator: atqui plæraq; eorum
quæ homines iniuste faciunt per ambitio/
nem & auaritiam committuntur. De Re/
gia uero ptãte utrũ melius sit eam in ciui/

gium & dicit ꝙ utrū expediat ciuitati habere Regem uel nō tractabit̄ inferius.s. in tertio: sed supposito ꝙ melius sit habere Regem: nō est hoc melius sicut erat aput Lacedęmones qui nō per totam uitam regnabant: sed melius est ꝙ unusquisqȝ habeat iudiciū Regū per totam uitā suam: quia Rex est utilis ciuitati ut sua potestate efficaciter cōseruet statum ciuitatis Quod fieri nō potest nisi per uitam regnauerit: quia & ipse timebit alios offendere & alii minus eum timebunt. Secus aūt est de senioribus qui ad cōsilia uel ad iudicia quędā eligebantur. Causa autem quare Legislator apud Lacedęmones instituit non esse Reges perpetuos est ista: quia reputauit ꝙ nō posset facere ciues aliquos perfecte bonos. Vnde diffidit de ciuibus quasi de nō perfecte bonis existentibus: & propter hoc quando mittebat aliquos Legatos seu nuntios eligebat aliquos inimicos uel dissentientes ut unus alium impediret si uellet facere contra bonum ciuitatis. Et similiter putabant esse salutē ciuitatis si Regi dissentirent qui sibiinuicem succederent ꝙ unus emēdabat quod alius male fecisset. ¶ Deinde cū dicit: Non bene zc. Improbat prędictā policiam q̄tum ad ea quę pertinēt ad populum. s. quātum ad cōuiuia publica quę erant in ciuitate: & dicit ꝙ lex nō bene ordinauerat de hmōi cōuiuiis: quia melius esset ꝙ hmōi cōgregatio conuiuii fieret de expensis cōmunibus ciuitatis sicut fiebat apud Cretenses: q̄ ꝙ fieret de his q̄ de singulis afferrentur sicut fiebat apud Lacedęmones: apud quos ēt & ualde pauperes oportebat aliqd ferre ad hmōi sumptus: & hoc erat destructio pauperū qui nō poterāt expendere. Vnde circa hoc accidebat contrariū intentioni Legislatoris qui instituit hmōi conuiuia quasi aliquid in fauorē populi: ut. s. populus aliquā recreatiōem haberet in hmōi conuiuiis: sed sm hanc legem conuiuioꝝ sequebatur ꝙ essent huiusmodi conuiuia in magnum detrimentum populi: quia sm hoc populares non defacili poterant principari: erat enim lex apud eos ꝙ qui nō ponerēt aliquid ad hmōi sumptus nō hr̄ent partē in policia ipsoꝝ: qa nec poterāt fieri principes: nec habebant uocē in electōe principū. ¶ Deinde cū dicit: Legem uero zc. Improbat prędictā policiā q̄tum ad uiros bellatores: & primo q̄tum ad bellatores belli naualis. Scd̄o cōiter q̄tum ad oēs ibi: Et sic suppositiōi zc. Tertio q̄tum ad ipsoꝝ stipendia: ibi: Male enim zc. Dicit g° p̄mo ꝙ quidā alii recte increpauerūt legē Lacedęmonioꝝ q̄ erat circa p̄ncipes nauigii eo ꝙ erat cā seditiōis. Cū eni haberent Reges quasi sempiternos qui pręerant terrestri militię Principatus nauigiorum fiebat quasi alteꝝ

tatibus existere nec nc alia foret disputatio attamen melius nō ut nunc quidē sed ꝑ uita cuiusqȝ Regis iudicare. Qđ aūt ne ipse quidem Legislator credit se facere bonos & honestos manifestū est: diffidit enim quasi nō sint ad sufficientiam boni uiri. Itaqȝ Legatos simul mittebant inimicos: ac salutem Ciuitatis esse putabant seditiones Regum Non bene etiam circa Cōmessationes: quæ illi Fidicia nominant: constitutū est ab initio. oportebat enim magis ex publico esse conuentū quemadmodū in Creta: sed apud Lacedæmonios unusquisqȝ conferre habet & si sint quidā longe pauperrimi qui hmōi sumptum nequeant conferre. Ex quo fit ut Legislatori contra eueniat quæ ipse uoluerit. Voluit enim Ciuitatem popularē facere per Comessationes: sed contra accidit: cum non sit facile pauperibus Comessationum esse participes. More enim maioꝝ sic apud eos diffinitur ut qui Comessationum particeps esse nequeat is ad Reip. gubernationem nō admittat̄. Legē uero quæ est circa Præfectos Classis et alii quidē improbarūt Recte quidem. est enim seditiōis causa: nā

Regnum:& ita habebat quasi duos Reges quod poterat esse materia dissensionis. ¶ Deinde cum dicit:Et sic suppositioni zc. Improbat prędictam policiam cōmuniter ad omnes uiros bellatores:& dicit φ aliquis recte potest increpare suppositionem Legislatoris .i. illud quod supponebat tanq̃ finem ad quē totā policiā ordinabat:& hoc enā Plato in suis legib9 increpabat φ oēs leges eorum ordinabantur ad unam partem uirtutis: scilicet ad bellicam propter hoc φ erat utilis ad dominandum aliis. Et ideo quia bene se habebant in his quę pertinent ad bellum:male autem in his quę pertinent ad status politici gubernationem sequebatur φ in bellis conseruabantur : sed quando iam adepti erant principatum imminebant eis multa pericula: quia nesciebant uiuere in pace: neq; erāt exercitati aliqua alia meliori exercitatiōe q̃ bellica:quod non erat paruum peccatum. In hoc enim bene opinabantur quod putabant res bellicas melius tractari per uirtutem hominū q̃ etiam per militiam: quia ut dicitur in tertio Ethicoꝝ homines uirtuosi non parcunt uitę ubi bonum est persistere;: milites uero quando supercrescunt pericula deficiunt.nō enim confidunt ulterius posse liberari per experientiam & industriā armorum. Sed non bene opinabantur quantum ad hoc φ putabāt uirtutem qua homo bene se habet in bellis esse optimam:cum alię uirtutes:scilicet prudentia & iustitia sint digniores fortitudine.& ipsum etiā bellum est propter pacem:non autem econuerso. ¶ Deinde cum dicit: Male enim circa zc. Improbat prędictam policiam quantum ad stipendia militum uel circa ęrariū publicum & dicit φ apud Lacedęmones non erat bene ordinatum de cōmunibus pecuniis. Nihil enim habebat ciuitas in cōmuni:cum tamen frequenter cogeretur magna bella agere & iterum singuli ciues male ministrabant necessaria ad tales sumptus : non enim requirebantur a singulis auctoritate alicuius potestatis publice:sed cōmittebatur uoluntati cuiuslibet ut daret quod uellet. Quod ideo statuit Legislator:quia ciues habebant multas possessiones & poterant sine aliquo grauamine multa dare:sed accidit cōtra utilitatem quam Legislator intendebat:quia ipse reddidit ciuitatē sine pecuniis publicis & priuatas personas & uiles facit amatores pecuniaꝝ dum conabantur tantū lucrari φ possent & sibi & cōmunitati prouidere. Vltimo autem epilogando concludit φ ea quę dicta sunt uidentur improbabilia in policia Lacedęmoniorum.

cū Reges sint belli Duces:Præfectura illa ꝑpetua fere alteꝝ est Imperium. Et sic suppositioni Legislatoris succenseri pōt: quod & Plato in legibus suis cēsuit. Ad partē enim uirtutis tota ordinatio illaꝝ legū cōtendit s. bellicā. Hæc aūt utilis ad uictoriā consequendā. itaq; salui erant bellū gerētes: peribāt uero rerū potiti: quoniā nec ociū agere nec quicq̃ aliud exercere sciebāt præstabilius q̃ rem militarē. Illud quoq; erratū nō sane minus φ putauit bona illa quæ ad bellum pertinēt ex uirtute magis q̃ ex uitio fieri:& in hoc quidē recte:sed φ hæc paucciora q̃ uirtutē ipsam putant in hoc nō recte. Male ēt circa pecunias publicas constitutū apud illos est:qa neq; in publico hñt quicq̃ et magna bella gerere coacti pecunias ægre cōferūt:nam quia Sparciataꝝ est plurimū agri nō examināt inuicē collationes: & euenit Legislatori cōtra q̃ cōmodū est publice īopiā:priuati auaritiā īducere. De Lacedæmonioꝝ igit̃ Rep. hacten9 dictū sit:nā hæc sūt quæ maxīe qs reprehēdat. ¶ Cretēsiū uero Resp. huic finitia est. hēt aūt quædā nō deterius sed pluria minus nitide. Videt̃ āt

CRetēsium uero zc. Postq̃ supius auctor ꝓsecutus est de policia Lacedęmonica:hic

prosequitur de policia Cretensi: & primo comparat hanc policiam ad precedētem: Secun
do improbat eam: ibi: De quibus zc̄. Circa primū tria facit. Primo ponit in cōmuni com/
parationem istarum policiarum. Secundo assignat rationem positę comparationis: ibi: Vi
detur autem zc̄. Tertio explicat prędictam comparatiōem in speciali: ibi: Habet enim cō
uenientiam zc̄. Dicit ergo primo ꝙ policia Cretensium est propinqua policia Lacedęmo
nicę in quibusdā: tamen differt in
aliquibus: in quoꝝ paucis nō se ha
bet deterius q̄ policia Lacedęmo/
nica sed melius: sed in pluribus se
habet minus nitide. i. minus expe/
dite & cōuenienter ad bonum sta/
tum ciuitatis. ¶ Deinde cum dicit:
Videt̄ aūt zc̄. Assignat causam prę
missę comparatōis. & primo osten
dit huius causam fuisse ex hoc ꝙ
Lacedęmonica sumpta est a Cretē
si. Secundo assignat causam quare
Cretensis fuit prior: ibi: Videt̄ autē
hęc zc̄. Dicit ergo primo ꝙ causa
prędictoꝝ est: quia policia Lacedę
monica in pluribus imitat̄ policiā
Cretensium tanq̄ antiquiorem: &
ideo policia Cretensis in pluribus
peius se habet: quia uidemus ꝙ plu
rima de his quę sunt ab antiquis in
uenta sunt minus dearticulata. i. di/
ligenter distincta q̄ ea quę sunt in/
uenta a iunioribus. Dicunt enim ꝙ
Lygurgus qui instituit policiā La/
cedęmonicā dimittens regnū Ca/
rilli Regis Lacedęmonioꝝ multo
tpe conuersatus est apud Cretā pro
pter amicitiam & affinitatem quā
habebāt Lacedęmones ad Cretēses
Et ideo Lacedęmones qui uenerāt
Cretā causa familiaritatis suscepe/
runt instituta legum quę erāt apud
habitantes in Creta. Vnde uidemus
ꝙ incolę Cretenses eodē mō utunt̄ legibus sicut & Lacedęmones: & hoc est ſm institutio
nē Mini Regis Cretēsiū ¶ Deinde cū dicit: Videt̄ aūt hęc zc̄. Assignat cām quare leges in
ter Gręcos pmo inuētę sunt apud Cretā. Dicit. n. ꝙ insula Cretēsis uidet̄ ſm sitū terrę opti
me esse disposita ad principandū Gręcis: qui fere oēs habitāt circa mare. Insula aūt illa q̄si
adiacet toti litori Gręcię: distat modicū a quadā insula q̄ uocat̄ Peloponnesus q̄ nūc dicit̄
Achaia: & sılr̄ uersus Asiā propinqua est loco q dicit̄ Peritriopiū & insulę q̄ dicit̄ Rho
dus: & ideo Minos q fuit Rex Cretēsis obtinuit pncipatū ī toto mari Gręcię: & insulas q̄s/
dā pus habitatas p uiolentiā subegit: q̄sdā aūt de nouo habitari ēt fecit: singulis suas leges
imponēs. Vltimo aūt trāsiuit in insulā Sicilię & ibi mortuus est circa Camerinā circa mō/
tem Vulcani uel Ethnę: ex quibus ignis eructuat ¶ Deinde cū dicit: Hēt enim zc̄. Explicat
in speciali comparationē supra positā: & primo ostendit in quibus conueniunt ambę po/

& fertur Lacedæmonioꝝ Resp. in pluribus
imitata Cretensem. Vetusta aūt pleraq; ru/
diora sunt nouis. Ferunt enim Lygurgum
post dimissam Carilli Regis tutelā cū lon/
go tpe pegrinaret̄ in Creta plurimū fuisse
diuersatū ꝓpter cognationē: erant. n. Lytii
Lacedæmonioꝝ coloni. susceperāt aūt hı q
in eā coloniā uenerāt instituta legū tunc in
antiquis habitatoribus obtinētia. Quapro/
pter & nunc Parechi eodē modo illis legi/
bus utuntur quō eas Minos constituit pri/
mus. Videtur aūt hæc insula ad Principa/
tum Græciæ esse nata ac præclaræ sita: cun
cto nanq; iminet mari: cum fere Græci oēs
circū mare sint positi: abest enim hinc mo/
dicū a Peloponneso: illic uero ab Asia circa
Peritriopium & Rhodū. Quare imperium
maris obtinuit Minos ac & insularꝫ: alias
subegit: alias uero dudum incultas habita/
ri fecit. Tādē Siciliā aggressus circa Came
rinā defunctus est. Hēt enim conuenientiā
Cretica istitutio cū Laconica: Agriculturā
exercēt apud hos qdē Hılotæ: apud illos ue
ro Parechi. Et cōmessatōes sunt apd̄ utrosq;
& antiqꝰ nūcupabāt Lacedēonii has nō Fi

liciȩ. Secundo in quibus policia Cretensis habet melius: ibi: Q uȩ igitur zc. Tertio in qui/
bus habet peius: ibi: At circa zc. Ostendit autem primo ꝙ hȩ duȩ policiȩ proportionali/
ter se habent adinuicem in tribus conuenientes. Primo quidem in agricultura. quã habẽt
Lacedȩmones exercẽt Hylote serui: apud Cretenses autem Parechi serui. s. habitantes in in
sula. Secundo quantum ad conuiuia publica quȩ apud utrosq; fiunt: quȩ quidẽ nunc apud

dicia sed Andria queẽadmodum Cretes; ex
quo palã est ꝓuenisse insuper Reip. institu
tiõem. Ephori nanq; eandẽ uim hẽt quã in
Creta hi qui Cosmi appellant᷑: nisi ꝙ Epho
ri quinq; sunt: Cosmi aũt decem. Senatores
aũt pares sunt Senatoribus quos uocãt Cre
tes cõsiliũ. Regia aũt ptãs fuit primo apud
Cretas: postea illã sustulerunt: imperio in
bello ad Cosmos translato. Concio aũt oĩ/
bus cõis est: sed aliam nullã habet auctori/
tatẽ q̃ ea cõprobandi quæ a Senatoribus &
Cosmis fuerint ante decreta. Quæ igit᷑ de
cõmessatõibus constituta sunt melius apud
Cretas q̃ apud Lacedæmonios habent᷑: nã
apud Lacedæmonios unusquisq; certũ qd
in singula capita taxatum soluit: quod nisi
faciat a Rep: repellitur: ut prius diximus.
at in Creta cõius est. ex cunctis enim quæ
a terra ꝓueniunt uel arm̃etis ex publicis &
his quæ afferũt Parechi diuisio fit ut pars
una ad coꝝ cultũ & ad publica onera: pars
ad cõmessationes deputet᷑: ac ită ex publico
educari oẽs & mulieres & pueros & uiros.
Ad temperãtiã aũt cibi q̃si utilis fit multa
Legislator philosophatus ẽ et de mulieꝝ di

Lacedȩmones uocãtur Fidicia: sed
antiquitus uocabãtur apud eos An
dria: sic etiam uocantur nunc apud
Cretenses. Vnde manifestum est ꝙ
Lacedȩmones assumpserunt a Cre
tensibus. Tertio quantũ ad ordineꝫ
policiȩ: quia Ephori apud Lacedȩ/
mones habebant eandem potesta/
tem quã apud Cretas quidam qui
dicebantur Cosmi. i. ornatores: solo
numero differentes: nam Ephori
apud Lacedȩmones erant quinq;:
Cosmi uero Cretẽsium erant decẽ.
Similiter & Seniores apud Lacedȩ
mones erant ȩquales & numero &
potestate Senioribus Cretensium:
quos uocabant consilium. Regnũ
autem primo fuit apud Cretenses
sicut & apud Lacedȩmones: sed
postmodũ dissoluerunt regnum &
cõmiserũt Cosmis ducatum bello/
rum. Vterq; etiaꝫ habet Concionẽ
id est adunatiõem populi quȩ nul
lius rei habet potestateꝫ nisi appro/
bandi sententias Seniorum & Co/
smorum. ¶ Deinde cũ dicit: Q uȩ
igitur zc. Ostendit in quibus me/
lior erat policia Cretensis & dicit
ꝙ ordinatio conuiuiorum melior
erat apud Cretenses q̃ etiam apud
Lacedȩmones: quia in Lacedȩmo/
nia unusquisq; qui accedebat ad cõ
uiuium oportebat ꝙ aliquid exhi/
beret fm caput suum: alioquin nõ poterat participare policias: sicut prius dictum est: sed
apud Cretenses erat obseruatio magis pertinẽs ad cõmune: quia de rebus publicis tam de
fructibus terrȩ q̃ de pecoribus & de redditibus quos reddebant incolȩ qui colebant terras
erat instituta quȩdam pars quȩ expenderetur in sacrificia & quȩdã pars quȩ expendebat᷑
in conuiuia: ut in talibus cõuiuiis homines & mulieres & pueri & uiri nutrirent᷑ de cõmu
ni. Hoc erat autem & aliud proprium policiȩ Cretensium ꝙ Legislator eorum multa phi/
losophice induxit ad hoc quod modicum comedebant: quasi hoc sit ualde proficuum
& singulis & cõmunitati. Volens etiam ꝙ non procrearent multos pueros ne multitudo
hominum excederet quantitatem possessionis uoluit ꝙ non multum commiscerentur
mulieribus & ad hoc concessit turpem masculorum coitum: sed utrum in hoc be/
ne fecerit uel male posterius considerabitur: tamen hoc manifestum est ꝙ ordinatio con/

uitiorum melior erat apud Cretenses q̃ apud Lacedęmones. ¶ Deinde cum dicit: At cir/ca zc̄. Ostendit in quo peior erat Cretēsis policia: & dicit φ peior erat ordinatio apud Cretenses de Cosmis q̃ apud Lacedęmones de Ephoris. Vnũ enim malũ est cõmune utrisq; quia scilicet apud utrosq; assumuntur ad hmõi principatum quicunq; i. homines tam probi q̃ nõ probi. Sed tñ apud Lacedęmones erat unum bonum: quia poterant eligi de qualibet conditõne hominum: & ideo populus quasi habens partẽ in maximo principatu bene uolebat φ cõseruaretur talis policia. Sed apud Cretenses nõ eligebãtur Cosmi ex qualibet hominum conditione: sed solum ex aliquibus qui erant uel fuerant de numero seniorũ: & simpliciter seniores eligebantur ex quibusdam qui fuerant Cosmi quibus licebat dimittere suum principatũ: ut infra dicetur. Et sic populus in principatu Cosmorum non habebat partem. ¶ Deinde cũ dicit: De quibus zc̄. Improbat prędictã policiam: & primo q̃tum ad statuta q̃ ponebãt. Secundo q̃tum ad remedia que adhibebãt: ibi: Medicina uero zc̄. Circa primum duo facit. Primo improbat eoꝝ statuta. Secũdo excludit quandam responsionẽ ibi: Quiescere zc̄. Improbat autem policiam istam quantum ad duo q̃ etiam improbauit in policia Lacedęmonica: quorũ unum est φ Cosmi & seniores principabantur per totam uitam suam sine correctione id est sine hoc φ possent ammoueri propter aliquã culpã: & sic principatus erant maiores q̃ dignum esset. Secundum autem est: quia non principabantur sm̃ aliquas leges scriptas: sed per se sententiantes uel arbitrantes: & hoc nõ erat securum ciuitati: quia eoꝝ iudicium poterit peruerti amore uel odio. ¶ Deinde cum dicit: Quiescere autem zc̄. Excludit quandã responsionem qua possent se defendere inducentes pro signo bonę ordinatiõis φ semp absq; seditione uixerint. Sed ipse dicit φ hoc φ populus quieuerit apud eos a seditionibus nõ participãs principatu nõ est signũ demonstrans φ eoꝝ policia sit bene ordinata: hoc enim contingebat quia Cretenses longe peregrinabant̃ ab aliis hoĩbus insulam q̃dam habitãtes & distãtes etiã ab aliis & sic nõ habebant bella cũ finitimis sicut supra dictũ est: & sic Cosmi apud Cretẽses nõ habebant aliqua recipere uel expendere ꝓpter bella sicut Ephori apud Lacedęmones ubi populus nõ multũ curabat tali ꝓncipatu ꝑticipare. ¶ Deinde cũ dicit: Medicina zc̄. Improbat remedia q̃ apud Cretẽses cõtra ꝑicula erãt: & primo ponit ea. Scd̃o improbat ibi: Per quã zc̄. Circa ꝑmũ duo facit. Primo ponit remedia q̃ erãt cõtra ꝑsonas male ꝓncipan

uortiis ne supfluam pariant multitudinẽ ꝓspexit alio introducto usu: qđ utrum praue uel nõ praue constitutũ sit aliud erit cõsiderandi tempus. Sed φ circa cõmessatiões melius prouisum sit apud Cretas q̃ apud Lacedæmonios manifestũ est. At circa Cosmos deterius q̃ circa Ephoros. qđ enim mali hẽt Ephoroꝝ Magistratus id est & ĩ illis: sumũtur enim quiuis. Sed qđ in his ꝓdest Reip. illic nõ est: Nã hic q̃a ex oĩbus assumptio est: particeps populus amplissimi magistratus uult manere Rẽp. illic aũt nõ ex oĩbus sumunt̃ Cosmi sed ex quibusdã familiis: & Senatores ex his qui Cosmi iam fuerũt. De quibus idẽ dici põt qđ de his q apud Lacedæmonios fiũt: nã esse liberꝝ Magistratum atq; ꝑpetuũ maius ẽ munus q̃ dignitas eoꝝ mereat̃: & nõ scd̃m legẽ scriptam iudicare: sed scd̃m qđ sibi uidet̃ ꝑiculosum est. q̃escere aũt plæbẽ nõ ꝑticipãtẽ nullũ signũ ẽ bñ cõstitutæ ciuitatis: nec quicq̃ susceptõis est Cosmis quẽadmodũ Ephoris abeuntq; per insulã longe a cõtendẽtibus. Medicina uero quam huic delicto adhibent ridicula est nec ciuilis sed Tyrannica ¶ Sæpenumero

tium. Secundo remediũ quod erat cõtra ipm principatũ ibi: Oim uero zc̃. Dicit ergo primo ꝙ illa medicina quã faciunt Cretenses cõtra predictũ peccatũ de incorrigibilitate principũ nõ est conueniens: nec est politica quasi sapiens cõem ordinẽ ciuitatis: sed magis est oppressiua & Tyrãnica: qđ nõ est ſm rõnem: sed ꝑ uiolentiã. Multotiens. n. apud eos cõueniebãt aliqui uel de principibus uel de ꝑuatis ꝑsonis & eiiciebãt Cosmos ꝑ uiolentiã. Erat

enim aut collegæ illorum aut priuati homines insurgentes per seditionem Cosmos expellũt: licet etiã Cosmis seipsos magistratu abdicare. Enimuero hæc oĩa præstabat lege fieri q̃ pro hoĩm uoluntate: nõ enim secura est regula. Omnium uero deterrimũ est potentiorꝫ turbatio quã sæpe concitãt cũ pœnas dare nolũt. Per quã manifestum est habere eam institutõem aliquid Reip. sed nõ esse Remp. aut potentatum magis. Consueuerunt autem concita plæbe & amicis ad unius arbitrium rem deferre: seditionesq; & prœlia inter se miscere. At uero id quod differt ab eo ꝙ tandem ea ciuitas nõ sit dissoluta ciuili societate. Est autem periculosus hic Reip. status siqui uelint possintq; inuadere: sed ut supradiximus seruatur propter locum qui omnes aduenas excludit. Itaq; perieci manent Cretensibus. Verum Hilotes persæpe a Lacedæmoniis defecere Non enim erat in Creta potentia ulla externa: sed nuperrime bellum peregrinum irrupit in eam insulam ꝙ patefiat imbellitatem legum suarum. De hac igitur Republica hæc dixisse sufficiat.

aũt & aliud remediũ: qa Cosmi poterãt abrenũtiare ꝑncipatui in uita sua. Sed melius ꝙ ista duo ordinarent ꝑ legẽ: ut. s. aliqua lex esset certa ſm quã Cosmi deberẽt expelli: uel cedere ꝑncipatui ꝙ hoc nõ fieret ſm uoluntatẽ hoĩm q̃ nõ est regula: cũ frequẽter uolũtas humana sit irrõabilis & iniusta. ¶ Deinde cũ dicit: Oĩum uero zc̃. Ponit reliquũ quod habebat contra ipsum officium & dicit ꝙ illud erat pessimũ inter omnia remedia ꝙ quãdo Cosmi uolebant dare sententias contra aliquos potentes frequenter inter eos instituebatur cessatio principatus Cosmorum. Interdicebant enim ad tempus omnino talẽ principatuꝫ. hoc aũt dicit esse pessimũ quia nõ solum erat contra ꝑsonas: sed contra totũ officium uel principatũ ex quo proueniebat multa utilitas ciuitati. ¶ Deinde cũ dicit: Per quã zc̃. Improbat predicta remedia & dicit ꝙ ista institutio ultima de uacatione Cosmoꝝ habet aliqđ policię inquantũ fit de cõmuni cõsensu populi: sed tñ nõ est uera policia sed magis oppressio quędam per potentiam populi & uia quędam ad Tyrannides. Consueuerũt enim aliqui habẽtes odio Cosmos colligantes sibi populum & alios amicos suos facere monarchiam: ut. s. aliquis eoꝝ dominetur in ciuitate loco oĩum: & qñ hoc nõ pñt statim facere mouent seditiones & pugnant ciues adinuicẽ. Nihil aũt hoc differt q̃ ꝙ post aliquod tps iam nõ sit ciuitas: sed soluatur tota cõio politica. Non enim põt esse ciuitas soluta concordia ciuium: & sic per seipsam dissoluit. Sed etiã anteq̃ per seipsam dissoluat̃ iminet ei periculum ab hostibus qui uolunt & ualent inuadere ciuitatẽ: quia dũ ciues adinuicẽ pugnant nõ possunt unanimiter resistere hostibus & qñq; una pars introducit hostes in sui auxiliũ. Sed sicut dictũ est ab hmõi periculis hostiũ libata fuit policia Cretensiũ ꝑpter locũ: qa habitabãt in insula longe ab aliis ciuitatibꝫ: & sic ipsa lõgingtas fecit eos securos ab expulsione. i. ꝙ nõ expellerent̃ de ꝑprio loco ab hostibꝫ. Et huius ponit duo signa quoꝝ unũ ẽ ꝙ status incolaꝝ ꝑseuerat apud Cretenses ꝑpter cõsuetudinẽ cõuersatõis. Sed illi qui aduueniunt aliunde ad ministrandũ nõ possunt cũ eis diu cõmorari: quia

nullum principatum possunt apud eos habere. Non enim uolebant Cretenses habere principes extraneos. Secundum signũ est quia nuper transierat ad insulam Cretensium bellum ab extraneis inuadentibus insulam. Ex quo manifestũ est ꝙ leges eoꝝ nõ erant sufficienter uirtuosę ad cõseruandã eoꝝ policiam: sed conseruabant quia nõ habebãt inimicos cõtra se bellantes. Vltimo aũt epilogando cõcludit ꝙ intantũ dictũ est de policia Cretensiũ.

¶ Videtur etiam Carthaginensium Resp. bene cõstituta multaq; habere præter alias quædam uero maxime similia Lacedæmoniis. Tres enim istæ Resp. quodãmodo inter se proximæ sunt: multumq; distant ab aliis. Cretica dico & Laconica & Carthaginensis: multaq; in ipsis prouisa sunt recte. Signum est Reip. bene institutæ ꝙ populus in suo permanet loco: neq; seditionem ullam (ut ita dixerim) unq̃ fecit neq; tyrannum. Continet autem similia Lacedæmoniorum Resp. Cõmessationes quidem sodalitioꝝ phidiciis: cẽtum aũt & quatuor uirorũ ptãs Ephoris præter q̃ ꝙ non deterior nam illi ex contingentibus sunt. Hanc autem potestatem suscipiunt optimates: Imperator uero & Senatus cõueniunt Lacedæmonioꝝ regibꝫ & senibꝫ. Melius aũt ꝙ Imperatorem non secundum genus neq; ex uili aut præcellenti magis eligunt q̃ secundum uirtutem: nam qui magnam habent potestatem si ipsi nullius precii sint multũ nocent nocuerũtq; iam Lacedæmoniorum ciuitati. Plurima igitur reprehensorum propter transgressionem cõmunia sunt oĩbus

Videtur etiã zc. Postq̃ Phus prosecutꝰ est de policia Lacedęmonioꝝ & Cretensiũ prosequitur de policia Carthaginensium: & circa hoc tria facit. Primo cõmendat huõi policiam cũ pręmissis. Secundo ostendit cõuenientiã huius policię ad pręmissas: ibi: Continet autem zc. Tertio improbat quędam circa ipsam: ibi: Melius aũt zc. Dicit ergo primo ꝙ Carthaginenses bene uidebãtur uiuere politice: & quantũ ad multa melius aliis & maxime in illis in qbus appropinquabant ad policiam Lacedęmonicam. Iste enim tres policię erant adinuicem propinquę multũ ab aliis differentes: scꝫ Cretensis: Lacedęmonica & Carthaginensis: & multa erant bene statuta apud eos. Signum autem ꝙ policia eoꝝ esset bene ordinata est ꝙ populus permanebat quietus in tali ordinatione & nõ fiebat ibi seditio populi quę esset alicuius ponderis: neq; etiam degenerauit eorum policia ad tyrãnidem. ¶ Deinde cum dicit: Continet autem zc. Ostendit incõuenientiã huius policię ad lacedęmonicã. & primo quidem quãtum ad hoc ꝙ apud ipsos fiebant conuiuia societatum quę Lacedęmones uocabant Phidicias. Secundo quantũ ad regimen ciuitatis: quia apud Carthaginenses erat principatus. c. & . iiii. uiroꝝ similis principatui Ephoroꝝ qui erat apud Lacedęmones: tamen quãtum ad hoc nõ deterius sed melius se habebant Carthaginẽses: qa Lacedęmonii instituebãt Ephoros ex contingentibus: id est ex quibuscunq; personis: & etiam nõ approbatis in uirtute: Sed Carthaginenses eligebant ad hunc principatum solum homines uirtuosos. Similiter etiam Carthaginẽses habebant reges sicut Lacedęmones & habebant dignitatem quandam uel honorabilitatem correspondentem senioribus qui erant apud Lacedemones. ¶ Deinde cum dicit: Melius autem zc. Improbat prędictam policiam sm duos modos supra positos: & primo quidẽ quantum ad hoc quod nõ erat apud eos bene statutum. Secundo quantum ad hoc ꝙ nõ concordabat intentioni Legislatoris: ibi: Sed quãtum zc. Dicit ergo primo ꝙ melius esset ꝙ reges nõ acciperentur ex uno solo genere: sed ex quibuscunq; uirtuosis: & non deberet

esse illud genus qualecunq;. Sed tale ex quo ut in pluribus boni prodirent: & iterum si eligatur aliquod genus differẽs bonitate ab aliis ex quo assumãtur Reges melius esset ꝙ ex illo genere aliqui eligerentur ad regnum per electionem q̄ per etatem: puta ꝙ primogeniti dominentur. quod dum aliter fit frequenter contingit ꝙ hoĩes uiles peruenerũt ad regnũ & hoc est ualde periculosum si hoĩes uiles constituãtur ad habendum potestatẽ de rebus magnis. Multum enim hoc ledit ciuitates: & tales uiles Reges in multis leserunt ciuitatem Carthaginensium. Concludit etiam ex predictis ꝙ cum tres iste policię sint similes cõmunia sunt omnib⁹ ea quę sunt in eis increpatione digna. Et ideo q̃ dicta sunt in aliis sunt etiam hic intelligẽda. ¶ Deinde cum dicit: Sed quantum ad zc̄. Improbat hanc policiam quãtũ ad hoc ꝙ recedebat a proposita intẽtiõe: Et circa hoc tria facit. Primo ostendit ꝙ in quibusdam diuertebat ad Plębeiũ statum in quibusdam ad paucoꝝ potentiam. Secundo ostendit ꝙ magis diuertebat ad paucoꝝ potentiam: ibi: Transgreditur autẽ zc̄. Tertio improbat remedium ꝙ cõtra hoc apponebant: ibi: Paucoꝝ potentię zc̄. Dicit ergo primo ꝙ cum ista esset supposita intentio Legislatoris apd̃ Carthaginẽses ut institueret policiã uel statum Optimatum quędã statuta eius declinabant ad populare statum: quędam ad paucoꝝ potentiam: Erat enim apud eos statutum ꝙ Reges cum Senioribus haberẽt in sua potestate aliqua deferre ad populum quę non deferrent quando omnes consentirent. si autẽ nõ omnes consentirent populus habebat in hoc iudicium quid fieri deberet. Similiter autem quando de cõmuni consensu aliqua referebant ad populum: non solum populus habebat audire quod dicebat̃ & approbare: sed habebant potestatem diiudicandi an esset bonum uel non: & si uolebat populus poterat contradicere ꝙ non fiebat in aliis pręmissis policiis. & sic populus statuebat Principibus quid esset faciendum: & hoc erat status Plębeius. Ex alia parte erant apud eos quidam Principatus quinq; uirorum qui habebant se intromittere de multis & magnis negociis ciuitatis: & isti eligebantur per solos Principes: Similiter etiam per eos solos eligebantur illi centum uiri de quibus supra dictũ est. Similiter etiam maiores ciuitatis maiori tempore principabantur q̄ alii: quia illi qui pręcesserãt in pͥncipatu erant socii in Principatu eorum qui succedebant: & sic duplicabatur eis tempus pͥncipatus quod non fiebat aliis minoribus: & hoc erat potentię paucorum. Erat etiam apud eos ꝙ Principes eligebantur absq; pręcio dato ab eis: Et iterum non eligibantur per fortẽ sed propter uirtutem & quędam alia huiusmodi. Et sic non in omnibus recedebãt ab Opti

antedictis. Sed quantũ ad intentionem Optimatum attinet & Reip. quædã ad popularem statum magis declinãt: quædam ad paucoꝝ potentiam: nam referendi quidem ad populũ aut nõ referendi aliqua Imperatores una cũ Senatu dñi sunt: si oẽs concordent: si nõ concordẽt populus ipsoꝝ dominus est: Quecunq; retulerunt Magistratus de his non approbandi modo illoꝝ sententias potestas permissa est populo. Verũ etiam pro arbitrio cõstituendi ꝓuidendiq; & cuiuis cõtradicere relatis illorũ licet: ꝙ nõ est in aliis Rebusp. quinq; uiratũ uero qui multarum ac magnarum rerum potestatẽ habet ab illis eligi: & centum uiratum hos eligere q est maximus Magistratus: & hos plurimo tempore q̄ alios Imperium retinere. Nam & perfuncti Magistratu imperãt & designari ad Magistratum ad paucorũ potentiam spectat. Esse autem sine mercede & sine sortione Optimatiũ est ponendũ & siquid aliud tale. Iudicia quoq; omnia a cunctis Magistratibus iudicari & non ab

matum statu. Habebant etiam aliud potentię paucorum scilicet ꝙ maximi Principes iu/
dicabant de omnibus sententiis: Non autem erant diuersi qui ex diuersis iudicarent sicut
fiebat in Lacedęmonia. ¶ Deinde cum dicit: Transgreditur autem zc. Ostendit ꝙ ista po
licia magis declinabat ad paucorum potentiam: & hoc quantum ad duo: quorum secun/
dum ponit ibi: Prauum etiam zc. Circa primum duo facit. Primo ostendit in quo declina
bat ad paucoꝝ potentiam. Secũdo
improbat: ibi: Putandum enim zc.
Dicit ergo primo ꝙ institutio po/
tentię Carthaginensis quam uole/
bant esse Optimatum maxime de
clinabat ad paucoꝝ potentiaꝫ sicut
multis uidet. Putabãt enĩ ꝙ oporte
ret eligi ꝑncipes nõ solũ uirtuosos
sꝫ ẽt diuites: et mouebant̃ hac ratõe
quia impossibile erat ꝙ aliqs paup
bene principaretur & uacaret nego
ciis ciuitatis. Non enim habebant
eorum Principes salarium de com
muni: Vnde oportebat si pauperes
uirtuosi eligerentur in Principes ꝙ
prętermissis negociis ciuitatis intẽ/
derent ad querendum sibi uictum.
Quia autem eligere Principem di
uitem est status paucorum: eligerẽ
autem uirtuosum est Optimatum.
Manifestum est ꝙ eligere diuitem
uirtuosuꝫ erit iam tertius ordo qui
obseruabatur apud Carthaginẽses.
Eligebant enim maximos Princi/
pes: Reges et Duces exercitus respi
cientes simul ad diuitias & uirtutes
¶ Deinde cum dicit. Putandũ zc.
Improbat pręductam ordinationeꝫ
Et primo rationeꝫ qua mouebant̃.
Secundo ipsam ordinationem: ibi:
Qđ si inspicere zc. Dicit ergo pri/
mo ꝙ iste recessus a statu Optima/
tum est imputãdũ Legislatori. hoc
enim fuit maxime necessarium ui/
dere a principio qualiter homines optimi in uirtute possent uacare operibꝰ uirtutuꝫ absqꝫ
hoc ꝙ dehonestarentur uacando rusticanis operibus. & hoc non solum quando principa
rentur: sed etiam quando agerent priuatam uitam instituendo scꝫ aliqua pręmia uirtutum
ex quibus nutrirentur uirtuosi. ¶ Deinde cum dicit: Quod si inspicere zc. Improbat ipsaꝫ
ordinationem dupliciter. Primo quidem ostendens eam esse periculosam. Si enim opor/
tet in eligendis Principibus aspicere diuitias ad hoc quod possint uacare absqꝫ operibus
quibus lucrentur uictum ualde malum erit quod maximi Principatus scilicet regnum &
ducatus exercitus sint uenales ita scilicet quod pro habundantia pecuniaruꝫ dentur: Ita eti
am dicit esse prauum: quia ex hac lege sequitur quod tota ciuitas sit amatiua pecunie eti/
am magis quam uirtutis: Quia ciues quicquid uiderint esse pręciosum in Principatibus

aliis alia ut apud Lacedæmonios. Trãsgre
dit̃ aũt uaxie ab Optimatibus ad paucoꝝ
potentiam institutio Carthaginensium in
eo ꝙ etiam multi cõprobant nõ solũ enim
optimos: uerumetiam ditissimos censent in
Magistratibus esse ponendos: quasi impos/
sibile sit qui egenus existat eum bene Ma/
gistratum gerere: aut quietem optare. Si igi
tur sumere diuitem paucorum potẽtiæ est
per uirtutem autem Optimatum. Ista quæ
dam esset species tertia per quam constitu/
ta est apud Carthaginenses Resp. Creãt enĩ
Magistratus ad hoc duo respiciẽtes: & præ
sertim maximos: ut Imperatores & Præto/
res. Putandum enim est huiuscemõi exces/
sum ab Optimatibus esse errorem legis cõ/
ditoris quem ab initio præuidisse ualde ne
cessarium fuit ut optimi ualerent quietem
agere: nec quicq̃ indecorum facere: non so/
lum in Magistratu: sed etiam in uita priua
ta. Quod si inspicere oportet ad opes gra/
tia quietis: prauum est maximos Magistra
tus esse uenales imperium & præturã. Hæc
enim lex præciosas magis facit diuitias q̃
uirtutes: ac ciuitatem totam ad studiũ pe/
cuniarum conuertit. Nam quicquid apud

consequenter opinanẽ pręciosum esse : Et in quacũq; ciuitate uirtus nõ maxime honoratẽ ut scilicet soli uirtuti honor Principatus deẽ. Vñ est impossibile ꝙ in tali ciuitate hoies sm uirtutem infallibiliter principentur: ex quo propter diuitias Principatus datur quodãmodo diuiciis emptus. probabile est ꝙ ciues consuescant inhiare ad lucra pecunię quantum expenderint pro assequẽdo principatu. Valde enim inconueniens est si dicatur ꝙ ille qui est pauper & uirtuosus uelit lucrari in officio constitutus : Ille autẽ qui est deterior non uelit lucrari postq̃ multa expenderit ad Principatũ acquirendum. Hoc enim est omnino improbabile: & ideo nõ oportet requirere an sint diuites illi qui sint instituendi ad Principatum. Sed siue sint diuites siue pauperes illi debẽt institui qui possunt principari sm uirtutem. ¶ Secundo ibi: Probabiliusq; fuit si zc. Improbat prędictam legem ex hoc qḋ pretermittit conuenientius remedium quod possit adhibere: Dignius enim esset si Legislator pręligeret ad Principatuꝫ paupertatem uirtuosorũ non respiciens ad diuitias: & cum hoc curaꝫ aliquam apponeret ut saltẽ in Principatu existentes possent quiete uiuere. ¶ Deinde cum dicit: Prauum etiam uideri potest zc. Ponit secundo in quo declinabat ista positio ad statum paucorum & dicit hoc esse prauum id quod obseruabatur apud Carthaginenses ut idem optineret plures Principatus siue plura officia: quia unũ opus optime perficitur ab uno homine. Si aũt unus homo debeat plura opera exercere: necesse est ꝙ impediatur in altero uel in utroq;. Vnde Legislatoreꝫ oportet attendere ut non imponat plura opera uni homini: puta ꝙ nõ pręcipiat eidem tibicinẽ esse & sutorem. Et ideo nisi paruitas ciuitatis impediat magis uidetur esse popülare ut plures participent Principatibus diuersis. Non autem unus habeat plures Principatus: quia hoc est potẽtię paucoꝝ. Ideo autem illud est melius: quia unũquodq; sicut pręd ictum est & pulchrius & uelocius perficitur ab uno ita ꝙ unus non cogatur multa facere & hoc uidemus in exercitu & in naui. Vtrobiq; enim propter distinctionem officiorum quodammodo ad omnes extenditur principari & subiici: dum. s. quidam subiecti sunt quibusdam aliis pręferuntur usq; ad infimos. ¶ Deinde cum dicit: Sed cum ad paucoruꝫ zc. Improbat qḋ circa prędictã declinationẽ habebãt: Et dicit ꝙ cum policia eorum esset po

ciuitatis Principes habetur in prętio necessarium est & alioꝝ ciuium opinionem subsequi. Vbi autem non maxime honoratẽ uirtus ibi non est possibile firmum optimorũ esse in Rep. statum. Assuescere uero ad lucra rationabile est quando per largitionem adipiscuntur dignitates. Absurdũ est enim si pauper quidem aliquis uerum bone mẽtis lucrari uelit: improbior autem non uelit cum sumptus fecerit. Quo circa oportet eos qui possunt optime gerere Magistratũ assumere. Probabiliusq; fuit si auctor legis opulentiam præstantium uirorum abiecisset: ac eorum qui in Magistratu forent quieti prospexisset. Prauum etiã uideri potest plures Magistratus ab uno hoie geri quod in honore est apud Carthaginenses. Vnicũ enim ab uno optime perficitur opus. Hoc autem ne fieret prouidendum fuit a Legislatore : neq; cogendum eundem tibicinem esse atq; sutorem: Quare ubi non parua est ciuitas magis ciuile est ut plures sint participes Magistratuum: magisq; populare. Cõmunius enim ut diximus & melius singula conficiuntur atq; celerius ¶ Patet autem hoc in bellicis rebus & nauticis. In his enĩ ambobus per omnes (ut ita dixerim) trãsit imperare & parere. Sed cum ad paucorum

tentia paucorum optimum modũ adinuenerũt ad effugiendum seditionem populi: quia semper aliquos de populo mittebant ad regimina ciuitatum sibi subiectarum ut sic ditarentur & per hoc quodãmodo saluabant & faciebãt permanere suam policiã: sed hoc erat a fortuna: quia .s. ciuitates eis subiecte nõ rebellauerãt. Oportet autem ut ciues sint absq; seditione: nõ propter fortunam sed propter ꝓuidentiam Legislatoris. Nunc autẽ si aliq̃d infortunium Carthaginensibus eueniat ut magna pars subiectorũ discedat ab eorum dominio nullũ erit remedium contra seditiones per leges ab eis latas. ¶ Ultimo autem epilogando concludit ꝙ ea quę predicta sunt merito p̃nt acceptari circa policiam Lacedęmonum & Cretẽsium & Carthaginensium.

Eorum autẽ qui zc̃. Postq̃ P̃hus ꝓsecutus est de diuersis policiis: hic prosequitur de institutoribus policiaꝝ & legum: & circa hoc tria facit. Primo determinat eorum differentiaꝫ adinuicẽ. Secũdo determinat de quibusdã qui instituerũt policias: ibi: Existimãt quidam zc̃. In tertia determinat de quibusdam qui fuerũt Legislatores: ibi Fuerunt etiam zc̃. Ponit ergo prio duas differentias eorum qui de policiis uel legibus tractauerũt: quarũ p̃ma est sm̃ diuersitatẽ uite. Quidã enĩ eoꝝ uixerũt in uita p̃uata in nullo cõicãtes politicis actionibus: q̃a non fuerunt gubernatores aliquarũ ciuitatũ: sicut Plato: Phaleas et Hyppodamus de quibus supradictũ est siquid fuit dignum circa eos dicendum. Alii aũt uixerunt uita politica instituentes leges aliquibus ciuitatibus uel ꝓpriis uel extraneis. Secunda differentia est sm̃ ea q̃ tradiderunt. Quidã enim fuerũt conditores aliquaꝝ legum sine hoc ꝙ ordinarẽt aliquã policiã. Quidã uero etiã instituerũt policiã quę est ordinatio regiminis ciuitatis: & posuerũt quasdã leges: sicut Lycurgus qui instituit Lacedęmonicã policiã. & Solon qui instituit Atheniẽsem. ¶ Deinde cũ dicit: Existimãt quidã zc̃. Prosequit̃ de instituẽtibus policias: & quia de policia Lacedęmonica quã Lycurgus instituit supra dictũ est. Restat dicendũ de policia Atheniensiũ quã instituit Solon: et circa hoc tria facit. Primo ostẽdit quid Solon instituit. Sc̃d̃o quomõ a quibusdã reprehendebat̃: ibi: Quapropter q̃dã zc̃. Tertio excusat ipsum: ibi: Apparet aũt zc̃. Dicit ergo primo ꝙ aliqui reputãt Solonẽ fuisse bonũ Legislatorẽ: q̃a dissoluit paucoꝝ statũ qui erat intẽperatus & imoderat⁹ apd̃ Athenas & liberauit pplm̃ q̃ seruitute opprimebat̃ ex imoderato regimĩe diuitum: & instituit

potentiam uergat Resp. eorum optime illd̃ effugiunt ut semper aliqua plæbis pars ditetur ad oppida mittentes. per hoc illi arbitrantur ac certe efficiunt statum ciuitatis permanere: sed hoc est fortunæ opus. Oportebat uero non per fortunam; sed per Legislatorem id fieri. Nunc autem si diuersa fortuna incidat & plæbs a gubernatoribus secedat: nullum est remedium legis ad quietem adhibitũ. Lacedæmonioꝝ igit̃ & Cretensium & Carthaginẽsium Resp. in hunc modum se habet. ¶ Eorum autem qui de Rep. aliquid tradiderunt quidã nunq̃ uersati sunt in gubernatiõe ciuitatis: sed in priuata uita ociosi uixerunt: de quibus siquid dignũ relatu fuit supra diximus: Quidã legislatores fuere: gubernauerũtq; uel in propriis ciuitatibus uel in alienis: & horũ quidam solũmodo legum auctores fuere: Quidam etiam Reip. constituendæ: ueluti Lycurgus et Solon. Hi enim leges et Resp. cõdidere. Lycurgus quidẽ Lacedæmoniis (ut dictum est) Solon autẽ Atheniẽsibus. Existimant quidam Solonem Legislatorem fuisse præclarum. Nam & paucorum potentiam sustulisse quæ nimis intemperans erat:

populare͂ statum in patria sua: & miscuit bene policiã ciuitatis dans aliquaꝫ parte͂ populo in ea. Erat eni͂ in Ariopago .i. in uico Martis qui erat locus solennis apō Athenas institutũ concilium ciuitatis .s. qd̄ erat paucoꝝ: quia consiliarii ciuitatis erant ex diuitibus & potentibus. Sed ꝙ Principes eligerent hoc erat Optimatũ. Pretorium aũt .i. ptãtem iudiciariaꝫ instituit ex pplãribus ꝙ erat populare. Et sic Solon uidet non dissoluisse illa q̄ prius erant .s. conciliũ paucoꝝ & electione͂ populi quę erat Optimatũ: Sed de nouo instituit pplãrem quendã Principatum duꝫ fecit pretoria .i. iudices ex hoibus ciuitatis. ¶ Deinde cũ dicit Quapropter quidam zc̄. Ostendit quomõ Solon a quibusdã reprehe͂debat: Accusabãt enim quidã ipm ꝙ ipse dissoluerat alterã policiaꝫ q̄ prius erat qñ instituit iudiciuꝫ & ꝙ postea habuerit ptãtem sup omnia cum tñ illud officium esset sortiale quia .s. sorte eligebant aliqui ex populo ad hoc officiũ. Ideo aũt dicũt eum per hoc dissoluisse prioreꝫ policiam. quia cuꝫ inualuit istud officium in ciuitate pretores illi instituti ex populo transtulerũt totum regnum ciuitatis in populũ qui tyrannide opprimebat maiores: & ita deuentum est ad inordinatũ statũ popularem q erat apud Athenas. Primo eni͂ Ephialtes & Pericles q fuerunt pretores populares destruxerunt consiliũ quod ex antiquo erat in Ariopago: & consequenter unusquisq; de rectoribus ppl'i auxit potestate͂ ppl'i quousq; pducta est policia popularis status quę tunc erat. ¶ Deinde cũ dicit: Apparet aũt zc̄. Excusat Solone͂: & dicit ꝙ iste defectus uidet accidisse nõ ex intentione Solonis: sed ex quodã accidente Cum enim Rex Medoꝝ inuaderet Athenienses illi cogitantes ꝙ neq; fines suos tueri poterant neq; obsidionem ciuitatis sustinere collocatis pueris & mulieribus & rebus q̄s habebant in aliis Grecie ciuitatibus dimissa ciuitate transtulerunt bellũ de Terra ad Mare. Et ita congregatus est populus tempore Medorum causa huius Principatus Naualis & astute concepit ut totam sibi potestatem usurparet: & accidit ꝙ loco uirtuosorum rectorum populus habuit primos rectores qui intentionem populi sunt prosecuti. Qd̄ autem Solon hec non intendit patet per hoc: quia solummodo dedit potestatem

& plæbem a seruitute liberasse ac statũ popularē in patria constituisse: optimeq; Rēp. temperasse. Nã esse consiliũ Ariopagi paucorum gubernatiõis: delectus uero Magistratuum Optimatiũ: iudicia uero populare. Sed uidet Solon illa duo cum essent prius non sustulisse consiliũ Ariopagi & Magistratuũ delectus: aut populum assetuisse iudiciis ex oibus constitutis. Quapropter quidam illi succensent ꝙ alterum dissoluerit cum auctoritatē oēm ad iudicium tradu xerit qd̄ per sortitionem est. Nam cum hoc inualuit tanq̄ tyranno gratificantes populo in eum qui nunc est popularem statum Remp. redegerunt: & consilium Ariopagi Ephialtes inhibuit et Pericles. Iudicibus uero salaria Pericles induxit: ac per hunc modum unusquisq; eorum qui apud plæbem posse uoluerunt populi uim augere perseuerauerunt donec in istam quæ nunc est licē tiam peruenit. Apparet autem hoc nõ tam Solonis uoluntate quam casu euenisse. Nãuali enim potentia aduersus Medos uictor populus maiora de sese sape cæpit: & accesserunt patroni seditiosi contra bonos & modestos ciues qui Remp. gubernabãt. Cum uideatur quidem Solon eam quæ maxime necessaria fuit potestatem populo tradidisse ut Magistratus crearet & malefacta corrigeret: nisi enim populus hanc habeat po-

populo nisi illam quę est maxime necessaria ut.s.eligeret Principes & corrigeret eoꝝ erro
res. Hanc aūt potestatē populi dicit esse necessariā:quia sine hoc populus esset seruus si si
ne sua uoluntate Principes acciperet: non posset emendare mala quę Principes facerent
& cum seruitutem ferre nō posset fieret aduersarius Principibus:Sed oīs Principatus insti
tuit primo ex insignibus.i.nobilibus & diuitibus.Et secundario instituit ex censu quingē/
torum medimnoꝝ.i.qui habent in
bonis quingentos medimnos & iu
garios. Et tertio instituebat Princi/
pes ex equitibus qui erat tertius or
do.Quartus autē ordo erat merce/
narioꝝ qui erāt infima pars populi
ad quos nullus Principatus pertine
bat. Et sic patet ꝙ in Principatibus
maiorem partē addidit maioribꝰ q̄
populo. Vn̄ nō fuit eius intentio in
stituere statū popularē:sed cōsecu/
ta est preter eius intētionē. ¶ Dein
de cū dicit:Fuerūt etiā legū zc̄. De
terminat de institutoribus legū: Et
primo oñdit qui fuerint & quibus
leges imposuerint. Scđo quas leges
tulerint:ibi:Fuerunt etiam zc̄.Circa
primū duo facit.Primo agit de qui
busdā Legislatoribus in Italia quę
quondā magna Grecia uocabatur.
Secundo de quibusdam Legislato
ribus Grecie:ibi: Fuit etiam Philo/
laus zc̄.Dicit ergo primo ꝙ Legis/
latores fuerūt quidā zeleuchus no
mine qui imposuit leges Locris oc
cidentalibus:& est quędam ciuitas
Calabrie quę est ad occidentē Grę
cię:Fuit etiā quidā Legislator Carō
das Cathinensis qui tulit leges suis
ciuibus et quibusdā aliis ciuitatibus
Calcidicis circa Italiam & Siliciā.
Ostendit aūt unde isti fuerint eru/
diti in Legislatiōe.& dicit ꝙ qdam
uolunt colligere ꝙ in terris illis pri
mus instructus industrius in Legis/
latiōe fuit quidā Onomacritus no/
mine:qui cum esset ciuis Locrensis exercitatus fuit circa Legislationē in Creta: & postea
prefectus fuit populo artificialiter regens ipsum.& hmōi sociū dicunt fuisse quendā Tha
letem:cuius auditores dicunt fuisse Lycurgum Lacedemonium & Carondā. Asserunt etiā
aliqui Carondā fuisse eiusdem Thaletis discipulū. Sed ista dicunt nō considerantes bene
tempus ipsoꝝ quod non erat conueniens huic narrationi. ¶ Deinde cum dicit:Fuit etiā
Philolaus zc̄. Narrat de Legislatoribus Grecię.Et dicit ꝙ quidā Philolaus ciuis Corin/
thius tulit leges Thebanis:Et assignat causam quare de Corintho transiuit Thebas: Et di/
cit ꝙ cum esset de genere Bacchidarum idest eorum qui trahebant originem a Baccho fa

testatē seruus erit & inimicus: at Magistra
tus oīs constituit ex nobilibus ac locupleti
bus ex censu quingentorū medimnū & iu/
gariis. Tertium ex equitibus. Quartum ex
opificibus sordidis quibus nullum Magi/
stratus assequendi ius erat. Fuerūt etiā legū
positores Zeleuchus apud Locros occidēta
les & Carōdas Cathinēsis ciuibus suis cæte
risq; ciuitatibus Calcidicis quæ sunt circa
Italiam & Siliciam. Tētant uero quidā in/
ducere quasi Onomacritus fuerit primus
legum ferendarum peritus: Hunc uero ex/
ercitatum in Creta cum esset Locrus. Perfe
ctum autem per artem diuinationis:eius fa
miliarem fuisse Thaletem. Thaletis autem
auditores fuisse Lycurgum & Carōdā: Sed
qui ista dicunt tempora non supputāt. Fu/
it etiam Philolaus Corinthius Legislator
Thebanis. Erat autem Philolaus ex fami/
lia Bacchiadū:amicus uero Dioclis q olym
pia uicit. Sed ubi ille ciuitatem deseruit cō
motus ob amorem matris Alcione Thebas
migrauit:Atq; ibi ambo defuncti sunt. Mō
strāturq; etiam nunc illorum sepulchra spe
ctantia quidem sese. Verum ita constituta
ut ex Dioclis quidem sepulchro nō sit pro
spectus in Corinthiū agrum ob animi in/

fectionem. Ex Philolai autẽ sit prospectus
Habitarũt igit̃ ob hmõi causam apd̃ The-
banos: legesq̃ illis Philolaus descripsit. Et
de aliis quibusdã & de sobole procreanda
quas illi leges proletarias appellant: & hoc
est præcipue ab illo ꝓuisum ut numerus he
reditatũ cõseruet̃. Carõde ãt nihil est ꝓpriũ
nisi iudicia falsoꝝ testiũ. Primus enĩ de his
legẽ posuit diligẽtia & claritate: etiã elegan
tior q̃ hi qui nunc sunt legum conditores.
Philolai ꝓprium est patrimonioꝝ dispari-
tas. Platonis aũt mulieꝝ & natorũ & patri
moniorum cõitas et cõmessationes fœmina
rum. Et præterea lex circa ebrietatem ut re
ges conuiuioꝝ sobrii sint: & in rebus belli-
cis exercitatio per quã ambidextri fiant: cũ
oporteat non alterã manũ utilem: alterã in
utilem habere: Draconis quoq̃ leges sunt.
Sed iam cõstituta Rep. leges tulit. Propri-
um aũt Draconis est nihil quod sit memo
ria dignũ nisi rigiditas ob magnitudinem
penarum. Fuit quoq̃ Pittacus legũ condi-
tor: sed nõ in Rep. uersatus lex est ꝓpria il
lius ebrios si quẽ pulsauerint maiori pœna
damnari q̃ si sobrii fecissent. Quod enĩ plu
res delinquũt ebrii q̃ sobrii nõ ad id respe-
xit quod est ebriis uenia: sed ad utilitatem
Fuit etiam Androdamus Reginus legũ cõ
ditor Calcidẽsibus qui sunt in Thracia de
homicidio & hereditatibus: nihil tamẽ hu-

cus est amicus cuiusdam Dioclis qui habuerat quandam uictoriam in Olympia. Postq̃
igitur Diocles relinquit ciuitatẽ forte expulsus inde per aliquã iniuriã Philolaus habẽs in
memoriã amorẽ matris Dioclis quę uocabat̃ Alciones quę forte nutriuerat eũ simul cum
eo abiit Thebas: & ibi ambo finiuerũt uitam: q̃d usq̃ nunc eoꝝ sepulchra ostendunt quę
mutuo se respiciebãt: & ex uno poterat conspici aliud. Sed ita erãt disposita uersus regionẽ
Corinthioꝝ ut uniuꝫ posset inde ui-
deri: aliud non. Narrant aũt ꝙ ideo
fuerunt sic ordinata eoꝝ sepulchra
ut Diocles nõ uideret̃ a Corinthiis
quasi uolens ab eis abstinere ꝓpter
ea q̃ ab eis passus fuerat Philolaus
autẽ uideri poterat qui nihil ab eis
fuerat passus. Ista igit̃ fuit causa qua
re apud Thebanos habitauerũt &
eis leges tulerũt. ¶ Deinde cũ dicit
Et de aliis ꝛc̃. Oñdit quid ꝓprium
unusquisq̃ Legislator instituit Et di
cit ꝙ Philolaus tulit leges Thebãis
de quibusdã aliis: sed specialiter de
filioꝝ ꝓcreatione ut. s. nõ insisteret
operi generatiõis postq̃ certum nu
merum filioꝝ haberet. Et has leges
Philolai Thebani uocãt leges pro-
letarias. Hoc aũt de ꝓcreatiõe filio
rum solus ipse instituit ad hoc q̃d
conseruet̃ numerus sortiũ. i. ꝙ non
oporteat unã partẽ possessiõis uni-
hõis diuidi in plures: sꝫ tot pueri ge
nerent̃ ꝙ semp idẽ numerus ciuiuꝫ
conseruet̃. Carõdas aũt nihil statuit
ipse solus nisi uindictas de testimo
niis ꝙ ipse primus cõsiderauit. sed
magis placuit ꝓpter hoc ꝙ cũ dili
gẽtia explicauit ea q̃ necessaria erãt
in legibus p̄ aliis Legislatoribus q̃
de hoc ꝙ aliqd singlãriter statueret
Sꝫ Philolaus instituit aliqd ꝓpriuꝫ
scꝫ ut tolleret̃ irregularitas possessio
num. Plato aũt quatuor ꝓpria insti
tuit in suis legibus: quoꝝ unũ est ꝙ
mulieres & pueri & possessiões sint
cões. Scd̃ꝫ est ꝙ fieret cõuiuia mu-
lieꝝ sicut in aliis ciuitatibus fiũt cõ
uiuia uiroruꝫ. Tertiũ est ꝙ instituit
legẽ contra ebrietatẽ ut. s. soli sobrii
possint esse Principes conuiuioꝝ. Quartũ aũt statuit in re militari ut. s. hoĩes p exercitũ &
studiũ fierẽt ambidextri ut. s. utraq̃ manus fieret eis utilis ad bellandũ. Consequẽter dicit
ꝙ inueniunt̃ quędã leges Draconis qui policię p̄existẽti imposuit quasdaꝫ leges: sed in le
gibus suis nihil fuit ꝓpriũ quod sit memoria dignũ nisi ꝙ leuior poena daret̃ qñ maius

dam̄nū sequebat̄ ex culpa. Fuit etiā quidā Pittacus Legislator q̄ nō instituit policiaꝝ: cuius lex quedā ꝓpria fuit ut ebrii si pcuterēt plus punirent̄ q̄ sobrii: qa pluries ebrii faciūt iniurias q̄ sobrii: unde magis respexit ad utilitatē ut. s. cohiberent̄ iniurie ebrioꝝ q̄ ad ueniā q̄ oportet habere de ebriis q̄ nō sunt sui cōpotes. Fuit etiā alius Legislator Androdamus ciuis Reginus q̄ instituit quasdā leges circa penas homicidioꝝ & circa successiōes hereditatū: s; tn̄ quasi nihil ꝓpriū ipsius dici pōt. Vltimo aūt epilogādo cōcludit ꝙ hoc mō sunt cōsiderata eadē que oportuit considerari circa optimas policias: puta Lacedemonēsiū Cretēsiū & Carthaginēsiū: & circa policias a quibusdam aliis ordinatas. Et sic terminatur Secundus Liber.

ius ꝓprium referre quis potest. De his ergo rebusp. quæ principales sunt & de his quæ sunt ab aliquibus scriptæ in hunc modum cognouisse sufficiat.

¶ Finis secundi libri Politicoꝝ Aristotelis.

¶ Excellentissimi Theologie professoris Magistri Ludouici Valentie Procuratoris Ordinis Predicatoꝝ ad Reuerendissimū in Christo patrem & dominum dn̄m F. Cardinalem Senen̄. Epitoma per conclusiones secundi libri Polit. Aristotelis.

¶ Ad optimā Remp. spectat ut hoīes ad uotū uiuāt: qa tūc optime Reip. erit disposita cū ita erit instituta ut id obtineāt ciues in quo felicitatem consistere putant

¶ Ciues in aliquo cōicare necesse est: ciuitas enim societas quedam est & in eodem cohabitare loco ciues opus est omnino.

¶ Non expedit uxores esse cōes unitatis ciuilis seruande gratia tum qa nō exigit̄ maxīa unitas in ciuitate: et enī cōtingeret ciuitatē dissolui & ex ciuitate domū fieri: & rursum ex domo hoīem unū derelinqui: tn̄ etiā quia pfectior est cū ex dissimilibus magis ptibus cōstat ut in rebus quoq; naturalibus accidit. Ex dissimilibus aūt ciuitatē cōstare opus esse ex hoc patet ꝙ in ciuitate quosdā subiici: quosdā principari opus est: aut semp aut uicissitudine quadam. Rursum etiam magis sufficiēs est sicut ciuitas domo & domus hoīe uno.

¶ Non cōducit etiā ad unitatē seruandā ea cōitas quā & Socrates & Plato inducūt. Non enī ea posita oēs pn̄t quācunq; rē dicere esse suā quasi p se sua sit: s; quasi cū sua sit etiā sit alioꝝ. Vnde neglectus quidā reꝝ accidit: sicut plures habens seruos ab omnibus negligitur qd̄ etiā eo magis continget ꝙ unus mille sit habiturus filios & sic minus de singulis curabit: ac etiā incertus erit an suus existat filius aut nepos qui cōis est. Vn̄ rationabile est plus diligi ꝓprium ac certū nepotē q̄ cōem ac incertū filium. Neq; etiam hoc excludit suspitionem ꝓprietatis cum parentibus filii solent esse similes.

¶ Multa etiā absona ex hmōi cōicatōe cōsequunt̄. Primo quidē ꝙ cedes ac uulneratiōes in ꝓpinquos crebro fient q̄ grauiores sunt & tn̄ ut equū esset expiari nō poterūt dissoluta propinquitate cū ita in ꝓpinquos agent ut tn̄ eos esse ꝓpinquos incertū sit. Deinde qa cōtinget filios coire cū matribus & patres cū filiabus qd̄ scelestū est a lege ꝓhibitum ad coercendā uehemētiā delectationis & seruandā cōsanguinitatis reuerentiam: Aufert postea amiciciā cū equales faciat ignobiles nobilioribus & eos cōfundat quod dissensionis cā est. Remissius etiā diligūt parētes filios: qa cū illis alius hn̄t multos & nullum ꝓpriū hn̄t. Proprietas aūt & singularitas amorē augent: & sic inter oēs ꝓximos debilior reddit̄ amicicia Postremo cū mox genitos aliis nutriendos det ut ignotos parentibus efficiet: magnā facit perturbationē. Cū rusticis qn̄q; nobiles tractant̄: depditurq; plurimū amor in ueros pr̄es dum ab extraneis alunt̄. Vnde nec ueros patres occidere & iniuriis afficere uerentur

¶ Perniciosum etiā Reip. est cōes esse possessiones ut Socrates lege cauit: quia sic nō oēs colerent agros: sed ignobiliores: unde in diuidendis postea fructibus discordie nascerent̄ cōicatio etiam in bonis ac humana consuetudo lites inducit ut in peregrinantibus qui in

paruis cōicant ac in tota domestica conuersatione contingit.

¶Tollit etiā multa cōmoda lex ista et diligētiū colēdi & quietū cultū cū tn̄ cū ea ꝓprietate possit usus ut ciuitati expedit aut uirtute aut lege esse cōis. Aufert quoq; uoluptatem honestā quę de rebus ꝓpriis esse cōsueuit beneficentię quoq; & liberalitatis usum prohibet.

¶Cōitas quoq; mulierꝝ temperatū esse uetat cū nulla uxor aliena sit possessionū uero cōitas liberale esse nō pmittit cū nō nl'a sit liberalitas cōia largiri. Et si cū paucis cōicantib⁹ tot inter eos litigia oriunt existimandū oībus cōicantibus intolerabiles & futuras in ciuitate dissensiones & si q̄ nunc etiā fiunt seditiones sunt ex improbitate hoīm est nō ex ipsa distinctione dominii.

¶Insufficiēs etiā lex Socratis est q̄ nō statuat quō ea cōitate inducta se hr̄e debeant ciues in partiendis fructibus & distribuendis magr̄atibus ꝓpter quod facile erat seditiones multas oriri. Errauit etiam plurimū q̄ uniuersam agroꝝ curam & offerēdoꝝ ciuibus fructuū curam cōmittebat agricolis cum multis fraudibus in ciues usuri sint.

¶Nullas etiā leges instituit nullāq; tradidit disciplinā pro hac cōitate seruanda.

¶Nihil ēt pōt recte statui de mulierib⁹ si cōes sint cū & ꝓpriis exn̄tibus possessionib⁹ rei domesticę nō possint intēdere s; de his īordinate decreuit: eas. s. oportere sil'cū uiris agros colere & bella gerere cū in domestica uita aliq̄ mlierib⁹ incūbāt ob q̄ aliis nequeūt īsister.

¶Hęc deniq; Socratis cōitas aufert omnem felicitatem ex Rep. cum nihil oīno ꝓpriū relinquat qd̄ ad felicitatem spectat cum diuitię & alia hm̄ōi instrumenta sint felicitatis.

¶Qui ciuitatem & Remp. instituit ad regionem spectare debet ad incolas ad uicinos ut eam. s. ciuitatem Remp. legesq; instituat quę his omnibus conueniant.

¶Ea possessionis quantitas statuenda est ciuibus per quā ciues bene uiuere hoc est liberaliter & temperate possint. Tempate enim contingit uiuere cū erumna: liberaliter aūt absq; modestia: temperantia uero & liberalitas miseriam ac incontinentiam excludit.

¶Si mēsura agroꝝ ciuibus p̄figat ut Socrates cēsebat gn̄atiōi quoq; modū ponere oportz si nāq; indiuisę sunt facultates Socratis lege & snīa cōtingatq; multū excrescere filios potentiores ut sibi ac natis suis cōsulant ignobilioribus nihil fere derelinquēt. cōtinget quoq; ex diuitib⁹ parētibus liberos inopes eē si multi qd̄ munus patris erat solū possideāt: q̄obrē & generr̄ tēperāda ē. cōspecta. n. est prius sterilitate et obitu filioꝝ diligēter cōsiderato q̄ cōsueuit accider̄ ī his oībus pēsatis numerus filioꝝ possessionū q̄titati cōgruus sit & coapt⁹.

¶Socrates in Rep. sua nō recte p̄termisit distinctiōes eius generis ex quo magr̄atus essent creādi ab eo ex quo subiecti esse debent: nec ullā reddit cām cur ęquales res imobiles statuerit inęquales uero mobiles: inepte etiā duas senibus domos assignauit cum una cuilibet q̄tum uelis magnę familię satis sit ac etiā duas supfluas inducere expensas inutile sit.

¶Conducit ciuitati Remp. ex pluribus cōmixtam esse ita enim contingit omnes aliquid in Rep. obtinere atq; hoc pacto pax in ciuitate seruatur.

¶Socrates non recte permiscebat Remp. suam ex tyrannide & plębis statu cum uterq; improbus sit qui uoluntatis impetu nō rationis ordine constituatur.

¶Socratis tn̄ Resp. ad paucoꝝ potentiā declinare uidebat: tū q̄a ad potētes spectabat multitudinē cōuocare & quodāmō p̄esse electiōi principū quę partim ex potentibus partim ex plębe erat: tū quia plures magr̄atus ac maiores ex potentioribus creabant: nec ex popularibus oēs eligebant: sed ex primis omnes eligere cogebantur.

¶Nō erat ēt tutū ex delecta multitudine paucos eligi rursu; ad quos magr̄atuū electio ptineret. ptim q̄a paucos seduci facile ē. ptim q̄a semp se mutuo ṗncipes instituere ex cōdicto possent.

¶De Rep. Phaleę.

¶Phaleas quoq; ęquales statuit ciuiū possessiones & p̄termisit de generatiōe aliq̄d dicere unde nō recte fecit quēadmodū & de societate diximus: cōmodum tn̄ est de ciuium substantia aliquid lege cauere: ne. s. cuiq; liceat q̄tum uelit acquirere ne sequat Remp. ut q̄nq; cōtingit popularē fieri dum p īmoderatā emptionē multi ex plębe potētiores fiūt atq; ita

nobilium atq; ignobiliũ distinctio auferẽ q̃ tñ in creandis magr̃atibus oportuna est.
¶Errauit quoq; Phaleas in sua Rep. ꝙ cũ ęquales statuerit census nõ determinauit an im
moderati an tenues an mediocres esse deberẽt: si nanq; imẽnse sint diuitię omnium molli
ter & intemperate uiuent omnis: si exiles & modice miserabiliter degent: nãq; unus in aliũ
mĩa uti poterit. Nõ sustulit etiã ĩmoderatas concupiscentias lege aliqua qd magis cõduce
bat nec seditiones extinxit cũ distribuendis honoribus pro meritis nõ intẽderit quoꝝ cũ
appetitio prestãtioribus presertim uiris insita est nec inducta temperantia cõcupiscentias
moderabaẽ nec institutis bonaꝝ artium studiis tristitiã exclusit nec tyrannoꝝ improbitati
cõsuluit nec de uirtute militari aliqd tradidit q̃ tñ Reip. pnecessaria ẽ ob patrię defẽsionẽ.
¶Pretermisit etiã multa in decernẽdis possessionibꝰ: nihil eniꝫ dixit de totius ciuitatis pos
sessione q̃ cũ mediocritate quadã constare debet: ne. s. opulentia eius ad expugnandã eam
facile extraneos adducat: ob inopiã uero nequeat belli impetũ ferre. Aequalitas ẽt agroꝝ
facile põt: Ad temperãdam etiã infinitã diuitiaꝝ appetitionem debuit bonos ad iustitiam
consuetudine adducere: malis uero potentiã adimere ne isti iustitia monenti aliena tollant
illi uero impotẽtia nõ ualeant artificio etiã seruos faciebat publica quippe coꝝ opera esse
uoluit singulis deinde partienda unde & paruã reddebat ciuitatem paucis admodũ artifi
cibus existentibus in ea: quia & priuatos artifices & publicos esse expedit.

¶De Rep. Hyppodami.

¶Hyppodami quoq; Milesii Resp. reprehensibilis est: abstulit enim artificibus & posses
siones & arma: nihilq; eis cõmodi in honoribus ciuitatis reliquit: unde omnino militum
serui erant sicq; amatores Reip. esse non poterant.
¶Cum etiam milites Remp. defendant multo plures tam agricolis q̃ artificibus eos esse
oportet & potentia excedere. nihil ergo penitus ad magr̃atuum creationem posse cęteros
constat qui in ciuitate existant cũ Rẽp. nõ nisi ex agricolis artificibusq; confecerit.
¶Nil etiã agricolę Reip. conferre uidenẽ cũ nõ nisi agros suos colant: assignauerit etiã mi
litibus cõem quandã agroꝝ partem: quã si milites colet erunt & agricolę & milites si agri
colę nõ cõmode suas alienasq; excolent aut melius erat ab initio agricolis tradere & non
militibus discernere si alii preter agricolas ac milites quarta ergo pars erit ciuitatis q̃ publi
cis rebus non insistet.
¶Lex etiã auferẽs iudicibus facultatẽ conferẽdi de sñia ferẽda in pretorio incõmoda est
qa priuatis in locis colloquenẽ in qbus maior est puertendi iudicii suspicio ac etiã iudici
bus discordantibus postmodũ iñ est ut differant necesse sicq; in idem reuertitur.
¶Non caret etiã reprehẽsione ꝙ Hyppodamus statuit utile quippiã Reip. excogitantibꝰ
honorẽ tribuendũ cũ & decernere qd utile quid nõ ab sq; lite nõ facile sit ac etiã sic leges
dissoluere sępe cõtinget sub explorati imagiẽ honesti qd incõmodũ satis eẽ Reip. cõstat.
¶Nõ cõducit leuiter leges mutare. cõsuescunt. n. ciues nõ uereri pcepta & instituta pnci
pũ mutatis facile legibus eneruatq; hmõi abrogatio obtẽperãdi cõsuetudinem quę legis
uis esse solet.
¶Qui iudicare recte uolunt an Resp. bene instituta sit duo considerare debent an lex ra
tioni consentiat ac ipsius Reip. intentioni sit consentanea.
¶Constituẽda est ẽt disciplina seruoꝝ in Rep. qua sublata facile est insidias pati ciuitatẽ
ab eis: sicut Lacedęmoniis & Thessalis pspe contigit: sed id summope necessarium est ut
dñi cũ eis cõuersari ea sciant moderatione ne insolescant aut odio dños habeant.
¶Omnis Resp. bene ordinata mulieres diligenter instituit: his enim nõ ordinatis media
Resp. male se habet si mulieres intemperate uiuant sicut Lacedęmones pmittebant: cõpel
lunẽ uiri magnos sumptus nimis facere & p cõsequẽs auaritię insistere: insolẽtes quoq; fi
unt & administrare Rẽp. uolunt aut saltẽ qui administrant Rẽp. regere: uolunt quoq; rem
militarẽ agere cũ bella ĩminẽt & cũ nihil agant oia purbãt. Qd uero in Rep. Lacedęmo
nũ mulieres indisciplinatę fuerint ppterea euenit ꝙ Lacedęmones Rei militari operã dan

tes & bella mouẽtes aduersum uicinos domi mulieres absq; gubẽnatore relinquebãt:ipsi uero meliores effecti sunt assueti parere duci & labores ꝑpeti: hẽt enim militia multas uirtutis ꝑtes: Lycurgus tñ iã praua cõsuetudie mlieres affectas lege cohercerẽ conatꝰ nõ potuit.

¶ Inęqualitas quoq; possessionũ in Lacedęmonũ Rep. inducta iniqua est: qa ex ea cõtigebat diuitias fere oẽs ad paucos admodũ deduci: pręsertim cũ nõ prohiberet donatiões et dotes magnas & alia hmõi. Ephoroꝝ Magr̃atus cũ maximus esset maiores res decernens nõ recte oĩbus dabat: his pręcipue qui ꝓpter inopiã corrumpi possent. Erat etiã admodũ Tyrãnicus populo nimiũ deferẽs & Optimatũ statũ ad pplarem deducẽs: erat tñ talis ut quietẽ induceret cũ oẽs aliqua in Rep. gubernatione ꝑticiparent. Nõ apte etiã eligebant: nõ tutum etiam erat ꝙ oĩa suo arbitrio iudicarẽt: nec disciplina eoꝝ bene instituta erat dũ nimis eos cohercceret in quibusdã propter quod deinde nimis uoluptatibus se dabant.

¶ Senatus quoq; eoꝝ nõ recte erat ꝑpetuus: qa & si probi essent uiri tñ per ętatem iudicio possunt deficere & nõ iustas proferre sententias cum ad eos de maioribus causis iudicare pertineret. Electio quoq; eius erat iniusta cum nemo nõ petens eligi posset: sic enim fiebat ut hoĩes ad appetendos honores allicerentur: quod Reip. noxium est.

¶ Regis ptãs ꝑpetua fieri ab eis debuit cũ Rex timeri debeat: qđ nõ accideret si qñq; subiciẽdus esset. Comessatiões quoq; nõ recte instituerẽt Lacedęmones cũ eas ex ꝓpriis cuiusli bet expensis fieri statuerint uñ cõtingebat paupes ab eis excludi nec cõsequẽter Magr̃atũ asseq poterãt lege ꝓmulgata ne qs eligi ad Magr̃atũ posset q cõuiuiis nihil cõferre ualeret.

¶ Reprehendendus est etiam principatus Classis quia sic duos Reges quasi cõstituere uidebantur: terrę scilicet & maris quod seditionem concitare poterat.

¶ Solum etiam insistere uidebantur uirtuti militari quę nõ conducit in pace iam adepto Regno cum & pręstantiores uirtutes militaribus sint.

¶ Nõ fecerũt etiã ęrariũ publicũ pro defendenda Rep. ab hostibꝰ sed cũ bella agerẽt singuli cõferebãt unde & lucris intẽpate insistere cogebant ut & sibi & Reip. cõsulerent.

¶ Cretenses melius Comessatiões disposuerũt: qa cõi sumptu eas fieri uolebãt ac etiã moderate uti sanxerunt: prohibentes etiã multitudinem generationis ac impediẽtes mulieribus cõmisceri: masculoꝝ quoq; coitum ꝑmittẽtes quod an iustũ sit postea determinabit.

¶ Cosmoꝝ ẽt istitutio apud Cretẽses nõ secꝰ reprehẽdẽda q̃ Ephoroꝝ apđ Lacedęmões.

¶ Cosmoꝝ magr̃atu ꝑpetuo exñte nõ bñ institutũ est ut aut ipsi cederẽt aut ui expellerentur & sic quandoq; deficeret: primũ nanq; humana uoluntate fit quę non est tuta regula aliud uero tyrannidem sapit.

¶ Non erat etiam oportunũ remediũ aduersum Cosmos ꝙ impediret populus eos sñias ferre: tum quia officio fiebat iniuria. tum etiã quia hoc seditionis cã erat: sic enim uno ꝑncipe constituto multitudo aduersum Cosmos pugnaret hac concessa licentia: unde seditione concitata periculũ etiã ab extraneis iminet Cretensibus tñ hoc nõ accidit ꝓpter sitũ.

¶ Reprehendenda est Resp. Carthaginensium ꝙ Regem ex quocunq; genere & per ętatem magis q̃ per electionem decernebat.

¶ Cũ etiã uellent ciuilẽ statũ & optimatũ inducere ad popularẽ & paucoꝝ diuertebãt cũ statuerẽt solũ diuites eligi ad magr̃atus: paupes aũt minime: ẽt si uirtute clari essent: uerentes ne ob inopiã iniuste Reip. negocia agerent ꝓpriis lucris intenti: sed debebãt Certe uirtutibus eoꝝ & in priuata & in publica uita premia certa cõstituere: sed hęc sane institutio id efficiet ut oẽs fere congregandis opibus ut honores possent cõsequi insistant.

¶ Erat etiã incõmodũ Reip. plures magr̃atus uni cõferre cũ ab uno unus optime perficiatur. Vnde pręstat plures dare pluribus: tum quia pulchrius exercentur. tum quia plures in Rep. honores participant.

¶ Inter omnes Solonem optimã Remp. instituisse: quã. s. instituit ex Optimatũ & potentum & populi statu ut sic omnibus aliquid pręstaret honoris in Rep. licet pręter eius mentem ad popularem statum deducta sit. Finis.

QVi de Rep. zc. Postq̃ Philosophus in secundo libro inquisiuit de policiis sm traditionem aliorum: hic incipit prosequi de eis sm propriam opinionem: & diuiditur in partes duas. In prima manifestat diuersitatem policiarum. In secunda docet qualiter optima policia sit instituenda in principio vii libri: ibi: De optima Rep. zc. Prima autem pars diuiditur in duas. In prima distinguit policias. In secunda determinat de singulis eaꝝ in quarto libro: ibi: In cũctis artibus zc. Prima aũt pars diuidit̃ in duas. in prima parte determinat id quod pertinet ad policiam in cõmuni. In secunda diuidit policias: ibi: His ita determinatis zc. Prima pars diuiditur in duas. In prima dicit de quo est intentio. in secunda prosequitur propositũ: ibi: Eos igit̃ qui zc. Circa primũ duo facit. Primo ostendit ꝙ ad tractandum de policiis necesse est primo considerare de Ciuitate. Secundo ostendit ꝙ ad tractandum de ciuitate necesse est considerare quid sit Ciuis: ibi: Cum uero sit Ciuitas zc. Dicit ergo primo ꝙ ille qui uult considerare de policia quę unaquęq; sit sm propriam rationem & qualis sit: utrum scilicet bona uel mala: iusta uel iniusta: necesse est ꝙ primo cõsideret quid sit Ciuitas. Et hoc probat duplici ratione: quarum prima est: quia de hoc potest esse dubitatio. Dubitant enim aliqui circa aliqua negocia utrum sint facta a Ciuitate: puta cum sint facta a Tyranno uel a diuitibus Ciuitatis. In quo casu aliqui dicunt ꝙ Ciuitas hoc fecit: aliqui autem dicunt ꝙ non fecit hoc Ciuitas sed diuites principantes uel etiam Tyrannus: & sic uidet̃ in dubium uerti utrum soli diuites principantes sint Ciuitas: & quia dubium est oportet ꝙ determinetur. Secunda r̃atio est: q̃a tota intentio eoꝝ qui tractant de policiis & legislatione negociant̃ circa Ciuitatem: quia policia nihil aliud est q̃ ordo inhabitantium Ciuitatem. ¶ Deinde cum dicit: Cum uero zc. Ostendit ꝙ necessarium est determinare de Ciue duplici ratione: quaꝝ prima talis est: In omnibus illis quę sunt composita ex multis partibus necesse est prius considerare partes. Ciuitas aũt est quoddã totum cõstitutum ex Ciuibus sicut ex partibus: cum Ciuitas nihil aliud sit q̃ quędã Ciuiũ multitudo. Ergo ad cognoscendũ Ciuitatẽ oportet considerare q̃d sit Ciuis. Sc̃da rõ est ꝙ de hoc etiã cõtingit dubitationẽ esse: nõ enim oẽs concorditer cõfitent̃ ꝙ idẽ sit Ciuis. aliquis .n. popularis q est Ciuis in statu pp̃lari sm quẽ pplus p̃ncipat̃ nõ reputat̃ q̃nq; Ciuis in statu paucoꝝ sm quẽ diuites principant̃: quia frequẽter talis est quod populus nullam habet ibi partem. ¶ Deinde cum dicit: Eos igitur &c. Prosequitur

¶ Politicorum Aristotelis Liber Tertius.

QVi de Rep. considerat quæ sit unaquæq; & qualis fere prima illa cõsideratio occurrit uidere quid sit Ciuitas: nã ea nõnunq̃ in controuersiam uenit: cũ alii dicant a Ciuitate factũ: alii nõ a Ciuitate sed a potentibus quibusdã uel a Tyranno. Gubernatoris autem Reip. ac legũ positoris totum negocium uersari uidemus circa Ciuitatem. Est autem Resp. eorum qui in Ciuitate degunt institutio. Cum uero sit Ciuitas compositum quiddam quemadmodum alia tota ex pluribus partibus consistentia: manifestum est primo de Ciue esse perquirendum: Nam Ciuitas est Ciuium multitudo quædam. Quare & quem oporteat Ciuem uocari & qui sit Ciuis est considerandum: nam & de Ciue sæpe contenditur: nec eundem oẽs esse fatentur Ciuem: & qui in populari statu Ciuis est persæpe in paucorum gubernatione nõ erit Ciuis. Eos igitur qui alio quodam modo appellationem sortiuntur: ceu eos qui Ciuitate donati sunt:

propositum:& diuiditur in partes duas. In prima ostendit quid sit ciuis. In secunda ostendit quę sit uirtus quę facit bonum ciuem:ibi:De his uero quę dicta sunt zc̄. Circa primum duo facit. Primo determinat quid sit Ciuis. Secundo mouet circa hoc quasdam dubitationes:ibi:Sed forsan de eo zc̄. Circa primum duo facit. Primo ostẽdit quid sit Ciuis ſm uirtutem. Secundo excludit quandam falsam determinationem:ibi: Consueuerunt zc̄. Circa

omittamus. Nec habitatio ciuem facit:nam isto modo ministri qui circa nos habitant & serui ciues essent. Nec rursus qui fori ac iudicii ius habent:nam hæc existunt etiã illis qui simul cõtrahunt cũ per contractũ forũ sortiantẽ:quanq̃ multis in locis peregrini ne id qdẽ pfecte habeant: sed necesse est ut patronũ accipiant: Ex quo fit ut impfecte quodãmodo sint fori iudiciorumq; participes. Sed ut pueri nondũ ætate pfecti & senes ob ætatem a muneribus publicis uacantes non simpliciter ciues dicendi sunt: sed quodammodo ciues. At nos quærimus eum qui simpliciter Ciuis dicatur nec habeat aliquam adiunctionem quæ restringat & corrigat: cum & de infamibus & de exulibus eodẽ modo (ut supra) dubitari & rñderi possit. Ciuis simpliciter nulla alia re diffinitur magis q̃ participatõne potestatis publicæ iudicandi & decernendi. Potestates autem aliæ sunt determinatæ secundum tempus:ita ut nõ liceat interdum nisi semel eandẽ habere : aut per alia temporũ spacia. Aliæ sunt indeterminatæ: ceu illius q in Cõcione deliberat & decernit. q̃q̃ for

primũ duo facit. Primo ponit quosdam modos ſm quos aliqui sunt ciues ſm quid & non simpliciter. Secundo ostendit quid sit ciuis simpliciter:ibi:Ciuis simpliciter zc̄. Dicit ergo primo ꝙ debemus ad presens dimittere illos qui dicuntur ciues ſm aliquem modũ poeticũ.i. ſm metaphoram uel similitudinẽ quia isti non sunt uere ciues. Et primus quidem modus est ſm habitationem:non autem dicuntur uere ciues aliqui ex hoc ꝙ ciuitatem inhabitant:quia aduenę & serui habitant in ciuitate nec tamen sunt simpliciter ciues. Secundus modus est ꝙ aliqui possunt dici ciues qa subduntur iurisdictioni ciuitatis: ut scʒ participent iustitia ciuitatis in hoc ꝙ qui obtineant sententiã pro se & quandoq; iudicentur.i.condemnentur:quia hoc etiam cõuenit illis qui habent aliquos contractus inter se qui tñ nõ sunt unius ciuitatis ciues: & tñ in quibusdã ciuitatibus extranei nõ participãt perfecte hmõi iustitia sicut ciues:sed necesse est ꝙ si uolunt iudicio contendere ꝙ dent astitorem:id est fideiussorem de parendo iuri. Vnde patet ꝙ aduẽtitii imperfecte participant cõmunione iustitię:& ita ſm hoc non sunt simpliciter ciues:sed possunt dici ciues ſm quid:sicut etiam tertio modo dicimus pueros ciues qui nondum conscripti sunt in numero ciuiũ:& sicut dicimus senes ciues q iam emissi sunt a numero ciuiũ cũ nõ possunt exequi opera ciuium.utrosq; enim nõ dicimus simpliciter ciues:sed cũ aliqua adiectione. Pueros quidem tanq̃ imperfectos:Senes autem tanq̃ ultra prouectos q̃ requirit conditio ciuium. Vel si etiam aliud aliquid tale apponatẽ nihil differt. Manifestum est enim illud qḋ intendimus dicere:inquirimus enim nunc quid sit simpliciter ciuis absq; aliqua additione quę sit necessaria ad dirigendum uel exponendum nomen Ciuis. Est autem & quartus modus in quo est eadem dubitatio & solutio : scilicet circa profugos & uiles:id est infames personas:quia scilicet tales sunt ciues secundum quid & non simpliciter. ¶ Deinde cum dicit:Ciuis simpliciter nulla alia re zc̄. Et circa hoc tria facit. Primo ponit quandam determinationem ciuis. Secundo ostendit ꝙ illa determinatio non est cõis in qualibet po

licia ibi: Nec latere nos debet zc̄. Tertio ostendit quomodo possit corrigi ut sit cōmunis:
ibi: Sed recipit correctionem zc̄. Dicit ergo primo ꝙ per nihil aliud melius potest deter/
minari ciuis simpliciter q̄ per hoc ꝙ participet in Ciuitate iudicio: ut scilicet possit de ali/
quo iudicare ex potestate: ut scilicet aliquam habeat potestatem in negociis Ciuitatis. Sed
sciendum ꝙ Principatuum sunt duo genera: Quidam eniꝫ sunt determinati ad certū tem/
pus: ita ꝙ apud quasdam ciuitates
non liceat ꝙ idem homo bis obti/
neat eundem principatū uel ꝙ ob/
tineat per determinata tempora: pu
ta ꝙ exerceat aliquod officium ad
annum & postea non possit insti/
tui in eodem officio usqꝫ ad tres uł
quattuor annos. Alius autem prin/
cipatus est qui non determinatur
ſm aliquod tempus sed quocunqꝫ
tempore potest homo illud offici/
um exercere: sicut Pretor: qui scili/
cet habet potestatem iudicandi de
aliquibus causis: & Concionator: q
habet potestatem dicēdi suam sen/
tentiam in concione ciuitatis. Po/
test autem contingere ꝙ aliqui hu/
iusmodi iudices uel Concionato/
res non nominentur principes &
ꝙ dicat̄ ꝙ non habent propter hoc
aliquem principatum ꝙ possint cō
cionari uel iudicare. Sed hoc nihil
ad propositū differat: quia ista du/
bitatio non est nisi in nomine: Nō
enim inuenimus aliquod nō cōmu
ne iudici & concionatori. Et ideo
imponatur eis hoc non ut dicatur
indeterminatus. Sic igitur ponimus
eos qui participant huiusmodi p̃n/
cipatu esse ciues: & ista uidetur esse
melior determinatio ciuis simpli/
citer. ¶ Deinde cum dicit: Nec la/
tere nos debet zc̄. Ostendit ꝙ hu/
iusmodi determinatio ciuis nō est cōis in omnibus policiis: & dicit ꝙ oportet hoc mani/
festum esse ꝙ in omnibus rebus in quibus supposita differūt specie: & unū eoꝝ est primū
aliud secundum: aliud consequenter se habens: uel nihil est cōmune in eis sicut in equiuo/
cis: uel uix est aliquid cōmune. i. ſm aliquid modicū. Policię aūt ut infra dicetur differūt
ſm spēm: & quędā eoꝝ sunt priores & quędā posteriores: qa illę q̄ sunt uitiatę & transgre
diunt̄ rectū ordinē policię sunt posteriores naturaliter policiis nō uitiatis: sicut in quolibet
genere pfectū est nāliter prius corrupto. quō aūt aliq̄ policię transgrediunt̄ rectū ordinē in
fra erit manifestū. Vnde oportet ꝙ altera sit rō ciuis in diuersis policiis. Vn̄ p̃dicta determi
natio ciuis maxīe cōuenit statui populari: in qua qlibet de populo hēt ptātē iudicādi de
aliquo & concionādi. In aliis aūt policiis qn̄qꝫ contingit ꝙ quilibet ciuis hēt hanc ptātem
nō tn̄ est hoc necessarium: quia in quibusdam nō est populus habēs aliquam potestatem

tasse diceret aliquis tales nō esse in potesta
te constitutos: atqui ridiculum foret qui de
maximis rebus deliberant & decernūt eos
potestatem dicere nō habere. Sed nihil refe
rat cum de noīe sit quæstio: est enim absqꝫ
nomine publica potestas iudicantis decer/
nētisqꝫ in Concione: sed sit diffinitiōis gra/
tia indeterminata potestas ¶ Ponimus autē
eos esse ciues qui hmōi potestatis una cum
aliis participes sunt. Maxime igit̄ proprie
ciuis super omnes alios qui ciues dicuntur
fere talis est. Nec latere nos debet ꝙ in re/
bus quarum subiecta differunt specie & ali
ud eorum est primum: aliud secundum: ali
ud consequēs: aut omnino nihil est qua ta/
lia cōmune aut uix. Resp. autem uidemus
specie differre: & alias esse posteriores: alias
priores. Quæ enim aberrauerunt ac prola/
psæ sunt necesse est ut posteriores sint inte
gris & incorruptis. Quō autē dicamus eas
labi postea patebit. Quare esse ciuē quoqꝫ
alium atqꝫ aliū necesse est ſcd̄m differentiā
Rerump. Itaqꝫ ille de quo diximus in po/
pulari quidem statu maxime est ciuis: in
aliis uero speciebus esse quidē pōt: nō tn̄ ne

neq; aliquid reputant congregationem populi: sed solum alios specialiter conuocatos: & isti soli per partes iudicant aliquas sententias: sicut in Lacedemonia Ephori iudicãt sententias conciuium: alii tamen alias: diuersi diuersas. Senes autem iudicant causas homicidiales & alii principatus alios: & ita etiam est apud Carthaginenses: quia omnes sententię iudicantur per aliquos principes: & sic populares ciues non participant iudicio. Vnde predicta determinatio ciuis in talibus policiis nõ conuenit. ¶ Deinde cum dicit: Sed recipit correctionem zc. Corrigit prędictam diffinitionem Ciuis & dicit ꝙ prędicta diffinitio põt dirigi ad hoc ꝙ sit cõis: qa in aliis policiis quã pp̃lari statu Concionator & Prętor non habet determinatum principatũ: sed hęc duo pertinent solum ad eos qui habent determinatos principatus: quia quibusdam horum aut etiam omnibus conuenit iudicare & consiliari uel de quibusdam uel de omnibus. Et ex hoc potest esse manifestũ quid sit Ciuis: Non enim ille qui participat iudicio & concione: sed ille qui potest constitui in principatu consiliatiuo uel iudicatiuo. Illi enim q non possunt assumi ad talia officia in nullo uidentur participare policia: unde non uidentur esse ciues. Vltimo autem ex hoc concludit ꝙ Ciuitas nihil est aliud q̃ multitudo talium qui sic dicuntur Ciues ut per se sufficienter uiuere possint simpliciter. Est enim Ciuitas cõmunitas per se sufficiens: ut in primo dictum est. ¶ Deinde cum dicit: Consueuerunt autem zc. Excludit quandam determinationem: quia quidam diffiniunt Ciuem & dicũt ꝙ quidam sm̃ consuetudinem determinant eum esse Ciuem qui natus est ex ambobus parentibus ciuibus & nõ ex altero solum. s. patre uel matre. Quidam aũt amplius requirunt ad hoc ꝙ aliquis sit Ciuis. s. ꝙ deducatur eius geneartio ad ciues auos usq; ad secundum gradum uel tertium uel ultra: & si sic determinetur Ciuis ciuiliter. i. sm̃ consuetudinem quarundã ciuitatũ & succincte & ante debitam disquisitionem consurgit dubitatio quõ iste tertius uel quartus auus fuit Ciuis: sm̃ enim prędictam determinationem nõ poterit dici fuisse ciuis nisi & eius generatio reducatur ad tertium uel quartũ auum ciuem: & ita erit procedere in infinitũ. Circa hoc aũt ponit dictum Gorgię Siculi Leontini: qui quędã uerba sapientia prędictas determinatiões dixit: siue qa nõ erat certus de ueritate: siue qa ironice loquebar: Dixit enim ꝙ sicut mortaria sunt illa quę fiunt ab artificibus mortarioꝝ: ita & ciues sunt larissci qui sunt facti: id est geniti ab aliis ciuibus larissćis qui sunt factiui ciuium larisscorũ. Hoc autem dictũ est sm̃

cesse est. in quibusdã enim ciuitatibus nec populus est neq; Concionis usus: sed Senatũ habẽt & iudicia: alii alia exercẽt ut apud Lacedæmonios de cõtractibus cognoscunt hi qui Ephori nuncupanẽ: de cæde aũt Senatus: & forsan alii de aliis ius dicunt. Eodemq; mõ apud Carthaginenses: de oĩbus quidẽ causis Magistratus quidã cognoscũt Sed recipit correctiõem quandã diffinitio Ciuis quod in aliis Rebusp. nõ est indeterminata illa potestas quæ in Cõcione decernit & iudicat: sed determinata secundũ iurisdictõem. Horum enim aut oĩbus aut quibusdam concessum est deliberare ac iudicare uel de oĩbus uel de quibusdam. Qui igitur sit Ciuis ex his patet. cui enim habilitas est participandi potestatis publicæ deliberatiuæ & iudiciariæ hunc Ciuem esse dicimus eius Ciuitatis: Ciuitatem uero talium multitudinẽ quæ ipsa per se sufficiẽs sit ut simpliciter dixeri ad uiuẽdũ. Cõsueuerũt aũt eũ ẽt dicere Ciuẽ q ex duobus Ciuibus ortus sit & nõ ex altero solũ: ceu ex patre & matre. Alii uero magis ultra reqrunt ceu auos & pauos & attauos uel plures. his

pliciter & sine ratione:quia si aliqui
participant policia fm diffinitionē
pdictā a nobis: oportet dicerꜫ ꝙ sint
ciues etiā si nō sunt pgeniti ex ciui/
bus:alioquin ista determinatio quā
isti dant nō potest adaptari primis
qui ędificauerūt aut inhabitauerūt
ciuitatem de qbus cōstat ꝙ nō fue
runt nati ex ciuibus illius ciuitatis.
Vnde sequeretꜫ ꝙ nō fuerunt ciues
& per consequēs nec alii qui ab eis
deriuantur:quod est incōueniens.

Sed forsan zc. Postq̄ deter/
minauit quid sit ciuis hic
manifestat quasdā dubita/
tiones circa prędicta & determinat
eas & ponit quattuor dubitatōes se
inuicem cōsequētes. Est aūt prima
dubitatio de his qui facta mutatōe
policię assumuntꜫ ad cōicationem
policię sicut quidā sapiens Caliste/
nes noīe fecit apud Athenas Tyrā
nis eiectis. Adiunxit enim societati
bus ciuitatis multos extraneos & ēt
quosdā seruos aduentitios ut multi
plicato populo diuites nō possent
Tyrannicę opprimere ipsum. Ad
hanc aūt dubitatiōem soluendā di/
cit ꝙ circa hos dubitatio nō est an
sint ciues: qa ex quo sunt facti ci/
ues:ciues sunt:sed est dubitatio utꝝ
sint iuste uel iniuste. ¶ Scđam du/
bitatōnem mouet ibi:Atq & de eo
insup zc. Potest enim aliquis dubi
tare: utrum ille qui non est iuste
ciuis sit ciuis:ac si tantum ualeat cir
ca hoc iniustū quantū falsum. Ma
nifestum eniꝫ est ꝙ falsus ciuis nō
est ciuis. Et ad hoc soluit ꝙ cū ali/
qui q principantꜫ iniuste principes
tamen habeantꜫ:eadem ratiōe & il/
li qui sunt iniuste ciues dicēdi sunt
ciues:quia ciuis dicitꜫ ex hoc ꝙ par
ticipat aliquo principatu: ut supra
dictū est. ¶ Tertiam dubitatiōem
ponit ibi:Iuste auteꝫ uel iniuste zc.
Et dicit ꝙ an aliquis sit iuste ciuis
uel non iuste uidetꜫ esse cōiunctum
pręcedenti dubitationi quę in prin

ita diffinitis ciuiliter & succincte dubitant
quidam: tertius ille aut quartus quomodo
erit ciuis. Gorgias quidem Leontinus par/
tim dubitans fortasse:partim ludens inqt:
Quemadmodum Mortaria sunt illa quæ a
factoribus Mortariorum fiunt:sic Larisse/
ōs esse qui ab artificibus eorum fiunt. Esse
nanqꝫ aliquos Larisseorum factores:est aūt
simplex:si.n.ptciparēt admistratiōis reip.
scđm determiatiōē iā dictā: essent utiqꝫ ci
ues. Etenim neqꝫ possibile est cōgruere diffi
nitionē illā primis cōditoribus aut habita
toribus ut ex patre & matre ciuibus sint ex
orti. ¶ Sed forsan de eo magis dubitari po/
test cum facta mutatione recipiuntur qui/
dam ad cōmunionem Reip. quemadmodū
Athenis fecit Calistenes post Tyrannorū
deiectionē: Complures enim in tribus de/
scripsit peregrinos & seruos & inquilinos:
de quibus dubitari potest nō qui Ciuis:sed
an qui iuste uel iniuste. Atqui & de eo in/
super quis dubitabit an si non iuste ciuis
ne ciuis sit:quasi idē ualeat iniustus & fal/
sus. Sed cum uideamus quosdam iniuste se
in Magistratibus gerere: quos tñ Magistra
tus esse dicimus : sed nequaq̄ iuste : ciuis
autem potestate quadam diffinitus sit:nam
qui particeps est talis potestatis est ciuis
ut diximus:patet:ꝙ hos quoqꝫ ciues esse di
cendum est. Iuste autem uel iniuste perti/
net ad ptimā illā quæstionem: in qua quæ
ritur:nunquid a ciuitate factum sit uel nō
a ciuitate: ceu cum ex paucorum potentia
uel ex Tyrannide ad popularem statū fit
mutatio. tunc enim neqꝫ mutuatam pecu/
niam soluere quidam uolunt quasi non ci/
uitas eam susceperit sed Tyrānus: nec alia
huiusmodi permulta quasi Resp. ui ac ui/
ctoria constet nō publica utilitate. Si igitꜫ

cipio huius libri tertii mota est in transmutatiõibus enĩ policiarum circa aliquaꝫ ciuitatẽ
dubitari solet quando id quod fit sit factũ ciuitatis et quando non·sicut contingit quãdoqꝫ
ꝙ policia ciuitatis mutatur de tyrannide:uel potentia diuitũ in potentiã pplãrem : & tunc
populus ptãtem policię accipiens inde uult adimplere conuẽtiões quę sunt factę uel p ty/
rannũ uel per diuites prius dñantes·Dicunt enĩ ꝙ siqua sunt data tyranno uel diuitibus ci/
uitatis non accepit ea ciuitas : & ita
est in multis talibus : quia in qbus/
dam policiis illi qui pręsident obti
nent aliqua ab aliis nõ propter cõ/
munẽ utilitatem ciuitatis:sed ꝓpter
propriũ cõmodum · Soluit aũt ad
hanc dubitationem ꝙ si ciuitas ma
neat eadẽ facta transmutatiõe poli/
cię sicut est factũ huius ciuitatis il/
lud quod fit ex pplãri statu ita illð
qð fit ex paucoꝝ potentia uel tyrã/
nide:quia sicut tũc habebat in ciui
tate ptãtem tyrãnus uel diuites : it a
etiã in populari statu pplus ¶Quar
tam dubitationẽ ponit ibi:Videtur
aũt zc̄· Et primo ponit hãc dubita
tionẽ in gñali: & dicit ꝙ ꝓpri⁹ ser/
mo ad soluendũ tertiã dubitatiõeꝫ
est quõ oporteat ciuitatẽ dicere eã
dem uel nõ eandẽ·Scðo ibi:Potissi
me zc̄· Diuidit p̄dictã dubitationẽ
in duas ptes: & dicit ꝙ hmõi q̄stio
in ipsa supficie apparet ꝙ est circa
duo·s·circa locum ciuitatis & circa
hoĩes inhabitãtes ciuitatẽ· Contin/
git enĩ qñqꝫ aliter separi hoĩes a lo/
co : puta cũ oẽs ciues expellunť de
ciuitate:& quidã ducunť ad unũ lo
cum:& quidã ad aliũ ·Põt igiť esse
dubitatio si supinducanť alii habi/
tatores utrũ sit eadẽ ciuitas ul'non:
& hęc quideꝫ dubitatio mitior est
idest facilior·Ciuitas enĩ multipilci
ter diciť·Vno modo ipe locus ciuitatis:& sic ciuitas est eadẽ·Alio mõ ppl̃s ciuitatis:& sic
ciuitas nõ est eadẽ·Sed tũc remanet alia dubitatio quam tangit ibi:Similiter quoqꝫ zc̄· Si
enim semp idẽ hoĩes habuẽt eũdem locum:potest esse dubiũ qñ sit una ciuitas & qñ nõ·
Et primo excludit unã rationẽ unitatis cum dicit:Nõ enim menibus zc̄· Et dicit ꝙ nõ po
test dici ꝙ hoĩes inhabitãtes ciuitatẽ conseruẽt identitatem ciuitatis ꝓpter muros eosdem
Posset enĩ cõtingere ꝙ toti uni regiõi:puta Peloponnenso circũduceret unus murus & tñ
non esset eadẽ ciuitas:& ita fuit de Babylone uel de quacũqꝫ alia maxima ciuitate in qua
magis comp̄hendiť una gens q̄ una ciuitas·Diciť enĩ de Babylone ꝙ qñ fuit capta usqꝫ ad
tertiũ diẽ non sensit quędã ps ciuitatis ꝓpter muroꝝ amplitudinẽ: & interponit ꝙ de hac
dubitatiõe·s·utrũ expediat esse ita magnã ciuitatẽ:cõsiderandũ erit alibi·i·in septimo·Per
tinet enĩ ad Politicũ cognoscere quãta debeat esse magnitudo ciuitatis:& utrũ debeat cõ/

per hunc modum quendã in populari sta/
tu fiunt esse : similiter dicendum est huius
ciuitatis acta & paucorum potentia & ty/
rannidis. Videtur autem ꝓprius huius quæ
stionis locus quomodo aliquãdo dicamus
ciuitatem esse eandẽ & nõ eandẽ sed aliam
Potissime igiť inuestigatio dubitatiõis hu
ius est circa locum & hoĩes. fieri enĩ potest
ut separetur locus & hoĩes & alios alibi ha/
bitare:sed hæc leuis est dubitatio. Nam cũ
multipliciter dicať ciuitas perfacilis est hu
iusmõi quæstio:similiter quoqꝫ eoꝝqui eun
dem inhabitãt locũ quo ad dicẽdũ sit unã
esse ciuitatem. Nõ enim mœnibus diffiniť
liceret enĩ Peloponnesum totã unis mœni/
bus circundari . Talis fortasse est Babylon
quæ capta cum esset ab hostibus ferũt par
tem aliquã eius ciuitatis tertia die nõ dum
aliquid sensisse. Similiter & quæcunqꝫ alia
magis habet circũscriptionẽ gentis q̄ ciuita
tis. Sed huius quæstiõis alio loco utilis erit
consideratio. Nam de magnitudie ciuitatis
& quantã esse utile sit : & utrum unam uel
plures latere nõ debet: At manẽtibus eisdẽ
habitatoribus eodẽ loco:utrũ quoad sit idẽ

tinere hoīes unius gētis uel pluriū. ¶ Deinde cum dicit: At manētibus zc̄. Inquirit de alia ratione unitatis: utrū .s. hoībus remanētibus in eodē loco sit dicēda ciuitas eadē ꝓpter idē genus inhabitātiū: quia .s. quidā succedūt quibusdā q̄uis nō sint idē hoīes numero sicut dicimus fontes uł fluuios esse eosdē ꝓpter successionē aquaꝝ q̄uis quędā effluat & quedā adueniat. ¶ Deinde cū dicit: Vel hoīes zc̄. Soluēs hanc dubitationē Oñdit uerā rationem unitatis ciuitatis: & dicit ꝙ propter predictā successionē hoīm unius generis pōt aliqualiter dici eadē multitudo hoīm: nō tñ pōt dici eadem ciuitas si muteur ordo policię cum enim cōicatio ciuiū quę policia dicit̄ sit de ratiōe ciuitatis: manifestū est ꝙ mutata policia non remanet eadē ciuitas: sicut uidemus in illis qui dicūt cantiōes in choris ꝙ nō est idē chorus si qñq; fit Comicus idest dicēs cātiōes cōmoediales de factis infimaꝝ personaꝝ. Quādoq; aūt tragicus .i. dicens tragicas cātiones de bellis Principū. Et ita etiā uidemus in oībus aliis quę cōsistunt in quadā cōpositiōe uel cōione qñ quñcunq; alia est spēs cōpositōis nō remanet identitas sicut nō est eadē harmonia si qñq; fit Dorica .i. septimi uel octaui toni. Qñq; aūt phrigia .i. tertii uł quarti. Cū igit̄ oīa talia habeāt hūc modū manifestum est ꝙ ciuitas est dicēda eadē respiciendo ad ordinē policię ita ꝙ mutato ordine policię licet remaneat idē locus & idē hoīes nō est eadē ciuitas q̄uis materialiter sit eadem. Pōt aūt ciuitas sic mutata uocari uł eodē uł altero noīe siue sint idem siue alii: sed si est idem noīe erit equiuoce dictū: Vtrū aūt ꝓpter hoc ꝙ nō remanet eadē ciuitas facta trāsmutatiōe policię sit iustū ꝙ cōuentiones ꝑoris policię adipleāt̄ uł nō ꝑtinet ad aliā cōsiderationē ꝙ in sequētib⁹ determīabit̄.

genus habitantium eandē esse ciuitatem dicendum sit q̄uis semper alii intereant: alii oriantur ut et flumina solemus eadem dicere et fontes eosdem q̄uis semper unda noua superueniat ac defluat: uel hoīes dicendum est eosdem esse ꝓpter eandē causam sed ciuitatē aliā. Nam si ciuitas est societas quaedam. Societas aūt ciuiū uariata Reip. gubernande formā et alia effecta necessarium utiq; uideret̄ ciuitatē quoq; non eādē ꝑmanere: ut & choꝝ aliū esse dicimus dū tragicus est q̄ dum comicus. Et si idē sint hoīes eodēq; itē mō oēm aliā societatē & cōpositionē si spēs alia fiat ceu harmoniā earundē uocū aliā esse dicimus & mō doricā: modo phrigiā uocitamus. Id si ita est patet ꝙ maxime dicendū est eādē ciuitatē ad Rēp. respiciētes. Noīe aūt uocari alio: aut eodē licet eisdē habitātibus eandem uel aliis penitus hoībus. Vtrū aūt iustū sit reddere pecuniā mutuo sumptā mutata Reip. gubernāde specie: uel nō iustum alia est disputatio.

¶ De his uero quae nūc dicta sunt cōsequēs ē uidere utrū eadē sit uirtus boni uiri & boī ciuis uel ñ eadē. atq; si hic ē ꝑquirēdū prius de uirtute ciuis sub cōpēdio uidere oportet

DE his uero que nunc dicta sunt zc̄. Postq̄ Philosophus ostendit quid sit ciuis: hic inquirit de uirtute ciuis. Et diuidit̄ in partes duas. In ꝑma oñdit ꝙ nō est simpliciter eadē uirtus ciuis & uirtus boni uiri. In scđa ꝑte mouet circa hoc q̄sdā dubitationes: ibi: Restat ad zc̄. Circa ꝑmū duo facit. Primo oñdit ꝙ ñ est eadē simplr̄ uirtus ciuis & boni uiri. In scđa oñdit: ꝙ alicuius ciuis est eadem uirtus q̄ & boni uiri: ibi: Sed an zc̄. Circa ꝑmū duo facit. Prīo dicit de quo est intētio: qa post ꝑdicta est cōsequēs cōsiderare utrū debeam⁹ ponere eādē uirtutē boni ciuis & boī uiri uł ñ: ꝙ ē q̄rere utrū ab eodē dicat̄ aliq̄s bonus uir & bonus ciuis. Nā uirt⁹ ē q̄ bonū facit hñtē. Ad h° āt ꝙ ista q̄stio debitā inq̄sitiōē accipiat oportet ꝑmo oñdere q̄ sit uirtus ciuis sub quadā figura & similitudine

Secundo ibi: Vt igitur nauta zc̄. Ostendit ꝙ non sit eadem uirtus ciuis & boni uiri: tribus rationibus: In quarum prima premittit similitudinē ad ostendendū que sit uirtus boni ciuis: & dicit ꝙ sicut nauta significat aliqd cōe multis ita & ciuis. Quod aūt nauta sit cōmunis multis manifestat: Quia cum multi dissimiles in potentia.i.arte & officio dicant nautę: quidam eorum est remigator qui mouet nauē remis: quidā gubernator qui dirigit motum nauis gubernaculo: quidā autē est ꝓrarius.i.custos prore q̄ est anterior pars nauis. & alii habent alia noīa & alia officia. Manifestū est aūt ꝙ unicuiqꝫ horum conuenit aliqd ſm ꝓpriam uirtutē & aliquid ſm cōem. Ad ꝓpriam enim uirtutem uniuscuiusqꝫ pertinet ꝙ habeat diligentem rationē et curam de ꝓprio officio: sicut gubernator de gubernatione: & sic de aliis. Cōmunis autē uirtus est quedā que conuenit omnibus. Oīm eniꝫ eorum opus ad hoc tendit ut nauigatio sit salua. ad hoc enim tendit desideriū & intētio cuiuslibet nautę: & ad hoc ordinatur uirtus cōis nautarū que est uirtus nautę inquantum est nauta: Ita etiaꝫ cuꝫ sint diuersi ciues hn̄tes dissimilia officia & status dissimiles in ciuitate opus cōe oīm est salus cōitatis que quidē cōitas consistit in ordine policię. ¶Vnde patet ꝙ uirtus ciuis inquantū est ciuis considerat in ordine ad policiā ut. s. ille sit bonus ciuis qui bene operat ad cōseruationem policię. Sunt autē plures species policię ut infra dicet: & ex superioribus aliqualiter est manifestum. Ad diuersas autē policias ordinant hoīes bene ſm diuersas uirtutes. Alio eniꝫ modo conseruatur status pp̄laris: & alio modo potentia paucorum: aut tyrannis. Vnde manifestū est ꝙ nō est una uirtus perfecta ſm quam ciuis possit simpliciter dici bonus. Sed aliquis dicit uirtuosus ſm unam uirtutē perfectam. s. ſm prudentiā: ex qua oēs uirtutes morales dependēt Contingit igit aliquē esse bonum ciuem qui tn̄ non habet uirtutē ſm quaꝫ aliquis est bonus uir & hoc in policiis que sunt preter optimā policiā. ¶Scđam rationem ponit ibi. Quinetiam zc̄. Et dicit ꝙ per aliū modū possumus inquirēdo siue obiiciēdo peruenire ad eandē rationem. & circa optimam policiaꝫ scꝫ ꝙ nō sit eadē uirtus boni ciuis & boni uiri: quia impossibile est q̄umcūqꝫ sit bona policia ꝙ oēs ciues sint uirtuosi: sꝫ tn̄ oportet ꝙ unusquisqꝫ faciat opus suū qđ ad ciuitatē pertinet bn̄ qđ quidē fit ſm uirtutē ciuis inquātū est ciuis. Et ideo dico ꝙ nō possunt esse oēs ciues similes ut idē opus ad oēs ꝑtineat. Et ex hoc sequit ꝙ nō sit una uirtus ciuis & boni uiri: quāquidem consequētiam sic manifestat: Quia in optima policia oportet ꝙ quilibet

Vt igit nauta unus aliquis est eorum qui sunt in cōmuni societate: ita & ciuem dicimus. Nautarum uero quāq̄ dissimiles sint scđm potentiam: nam alter est remex: alter gubernator: alter proram dirigens: alter alteram hmōi appellationē habens: Patet qđ expræssius uniuscuiusqꝫ sermo proprius erit illius uirtutis. Similiter aūt & communis quidā conuenit omnibus. Salus eni & conseruatio nauigantium cōe est omnium opus. ad hoc enim unusquisqꝫ eorum intendit Sic igitur & ciuibus: licet dissimiles sint: opus est conseruatio cōis societatis: societas uero est Resp: Quapropter necesse est uirtutem esse ciuis ad Remp. siquidem igitur plures sunt Rerump. species patet non esse recipiēdum: ut studiosi ciuis una sit uirtus eaqꝫ perfecta. at uiri boni perfecta est uirtus Quod igit fieri possit ut ciuis studiosus nō possideat uirtutem illam per quā dicit uir bonus manifestū est: Quinetiā & alio modo inquirentibus deuenire licet ad eandē rationem circa optimā Remp. nam si impossibile est ex oībus studiosis esse ciuitatem: & oportet singulos opus suū benefacere. Hoc

ciuis babeat uirtutē boni ciuis. Per bunc enī modū ciuitas erit optima: sed uirtutē boni uiri impossibile est ꝙ oēs babeāt: quia nō oēs sunt uirtuosi in una ciuitate ut dictū est. Tertiam rationē ponit ibi: Pręterea cum zc. Et dicit ꝙ oīs ciuitas cōstat ex dissimilibus rebus sicut aīal constat statim ex dissimilibus. s. ex aīa & corpore: & similiter aīa humana cōstat ex dissimilibus. s. ex ui rationabili & appetitiua: & iteꝝ domestica societas consistit ex dissimilibus. s. ex uiro & muliere: et acquisitio etiam constat ex dn̄o et seruo: Ciuitas aūt cōstat ex oībus istis diuersitatibus & ex multis aliis. Dictum est aūt in primo ꝙ nō est eadem uirtus principantis & subiecti neq; in aīa neq; etiā in aliis. Vnde & relinquit ꝙ non sit una & eadē uirtus oīm ciuium. Sicut uidemus ꝙ in choro non est eadē uirtus supremi. i. illius qui ducit chorum & astantis. i. illius qui assistit. Manifestum est aūt ꝙ una & eadē est uirtus boni uiri. Relinquit ergo ꝙ nō sit eadē uirtus boni ciuis & boni uiri. ¶ Deinde cum dicit: Sed an erit alicuius zc. Oñdit ꝙ alicuius ciuis est eadē uirtus quę & boni uiri. Et circa hoc tria facit. Primo oñdit ꝓpositum. Scd̄o ex hoc cōcludit cōclusionem ꝓbatam in pręmissis: ibi Et statim zc. Tertio mouet quādā dubitationem circa pręmissa & soluit ibi. Sed nihilominus zc. Dicit ergo primo ꝙ forte poterit dici qd̄ alicuius ciuis ad hoc ꝙ sit bonus requirit eadem uirtus quę est boni uiri. Non enī dicit aliquis esse bonus Princeps nisi sit bonus per uirtutes morales & prudens. Dictū est enī in. vi. Ethicoꝝ ꝙ policia est quędā pars prudētię. Vn̄ oportet politicū idest rectorem policię esse prudentem & per consequēs bonū uirum ¶ Deinde cum dicit: Et statim aliam zc. Concludit ex hoc ꝙ nō sit eadem uirtus boni ciuis simpliciter & boni uiri. Et ad hoc ꝓbandū primo inducit ꝙ quidā dicūt aliā esse disciplinā Principis qua est instruendus ad uirtutem & disciplinam ciuis: ut apparet ex hoc ꝙ filii Regum erudiunt in equestrē & bellicā disciplinā. Vnde & Euripides dixit loquens ex ꝑsona Principis: non ad me pertinet scire quę sunt speciosa & alta quę. s. Ph̄i considerāt: sed ea quorum opus est ad regimen ciuitatis. Et hoc dixit ad significandū ꝙ est quędam ꝓpria disciplina Principis. Ex

autē a uirtute: sit uero impossibile similes esse ciues oēs nequaq̄ una esset uirtus ciuis & uiri boni. Nam uirtutē studiosi ciuis omnibus esse oportet: sic enim optima foret ciuitas utiq;. At uiri boni uirtutem impossibile est omnibus esse: nisi necessariū sit in studiosa ciuitate ciues oēs esse uiros bonos. Prætertea cū ex dissimilibus cōstet ciuitas ut aīal ex aīa & corpore: aīa uero ipsa ex ratiōe & appetitu: & domus ex uiro & uxore & acquisitio ex dn̄o & seruo Eodē modo ciuitas ex his oībus ac prætertea ex aliis dissimilibus constat speciebus. Necesse est non unā esse ciuiū oīm uirtutē quēadmodū nec chorum agentiū supremi & assistentis: Qđ igit̄ ñ eadē simpliciter sit ex his patet. Sed an erit. alicuius eadem uirtus ciuis studiosi & uiri boni: Dicimus utiq; studiosum in Magistratu bonū esse atq; prudentē. Ciuilē aūt hoīem necessariū est esse prudētem. Et statim aliā esse disciplinā præsidētis aiunt quidā: ut paret in Regū filiis qui ad equestrem: bellicāq; disciplinam in adolescētia erudiunt. Et Euripides inquit: nō mihi speciosa: sed quoꝝ ciuitas indiget tanq̄ sit præsidētis disciplina quædā. Si aūt est eadem uirtus regentis boni ac uiri boni: ciuis autē est & qui regit: non eadē uirtus simpliciter esset ciuis & uiri: sed tn̄ cuiusdā ciuis. Non enī eadem uirtus est regentis & ciuis. Et ob

quo concludit ꝙ si in eadem sit disciplina & uirtus boni Principis & boni uiri: Non autē oīs ciuis est Princeps: sed etiā subditi sunt ciues: sequit̄ ꝙ non sit simpliciter eadē uirtus ciuis & uiri boni: nisi forte alicuius ciuis illius. s. qui pōt esse Princeps. Et hoc ideo: quia non est eadē uirtus Principis & ciuis. Propter qđ Iason dixit ꝙ esuriebat qn̄ non tyrannizabat ac si nesciret uiuere sicut priuata persona. ¶ Deinde cū dicit: Sed nihilominus zc̄. Mouet dubitationē circa pręmissa: & circa hoc duo facit. Primo obiicit cōtra ꝑmissa. Scđo soluit: ibi: Cū ergo zc̄. Dicit ergo primo ꝙ qn̄q; laudat̄ ciuis ex hoc ꝙ pōt bene ꝑncipari & subiici. Si ergo uirtus boni uiri est quę est uirtus boni Principis: uirtꝰ autē boni ciuis est quę se habet ad utrūq;. s. ad ꝑncipandū & subiiciendum: Sequit̄ ꝙ nō sint ambo similiter laudabilia. s. esse bonū ciuē & bonū uirū: sed esse bonū ciuem sit multo melius. ¶ Deinde cum dicit Cum ergo aliqn̄ zc̄. Soluit ꝑdictaꝫ dubitationē. Et primo ōndit ꝙ non est eadē disciplina Principis & subiecti et quō nō. Scđo ōndit quomō sit eadē uirtus utriusq;: ibi Sed hoꝝ uirtus zc̄. Circa primum tria facit. Primo ꝓponit ꝙ intēdit & dicit ꝙ quia sicut prędictū est aliqn̄ utrū q; hoꝝ uidet̄. s. ꝙ nō oporteat eadem discere Principē: & iteꝝ ꝙ bonus ciuis debet scire utrūq;. s. ꝑncipari & subiici: quomō utrūq; sit uerum oportet cōsiderare ex sequentibus. Scđo ibi: Est enī pręsidentia zc̄. Ponit unū modū Principatus in quo uerificat̄ unū eoꝝ quę dicta sunt. s. ꝙ alia est disciplīa Principis & subditi. Et dicit ꝙ est quidā Principatꝰ dn̄atiuus in quo Princeps est dn̄s subditoꝝ: & talē Principē nō oportet ꝙ sciat facere ea que pertinent ad ministeria necessaria uitę: sed magis ꝙ sciat uti eis: alteꝝ aūt. s. posse seruire in his quę pertinēt ad actiones ministerioꝝ nō uidet̄ esse principatiuum uel dn̄atiuum: sed magis seruile. Sunt aūt diuerse species seruoꝝ fm̄ diuersas opationes ministrantiū: inter quos unā partē tenent illi qui manibus operant̄ sicut artifices coquinarii & similes. Isti autem uiuūt de opibus manuū sicut ex noīe coꝝ significat̄. Et inter tales computant̄ uiles artifices. i. qui ope suę artis maculāt corpus ut in primo dictum est. Et quia opationes hoꝝ artificum nō sunt principatiue: sed magis seruiles. Ideo antiquitus apud quosdam artifices non habebant aliquā partē in Principatu ciuitatis: & hoc dico anteq̄ fuisset populus extremus. i. anteq̄ infimi de populo acciperent potestatem in ciuitatibus. Sic igit̄ patet ꝙ hm̄ōi opa subditoꝝ non oportet addiscere neq; bonū politicum. i. gubernatorem ciuitatis: neq; etiam bonum ciuem: nisi qn̄q; propter aliquam utilitatem ad se

hoc forsan Iason inquit grauiter ferre si nō regnaret: quasi nesciret priuatus esse. Sed nihilominus laudandū est posse imperare & parere: ac præclari ciuis uirtus est posse præesse & subesse laudabiliter. Si ergo uirtutē boni uiri posuimus præsidentē: Ciuis aūt utranq; non utiq; forēt ambæ similiter laude dignæ. Cū ergo aliqn̄ uideat̄ utraq; sed nō eadē eū qui impat & eum qui paret addiscere debere. Ciuem aūt utraq; scire: & participare ambaꝝ quid sequat̄ deprehēdere quis pōt. Est enī præsidētia dn̄atiua: hāc uero in his quæ necessaria uocant̄ scire facere nequaq̄ necessariū est ei qui præsidet: sed uti magis: alteꝝ uero seruile ē. Dico autem alteꝝ posse exhibere eadē misteria: seruoꝝ aūt species plures cū sint misteria plura: quorū partē unā obtinēt Manuales. Hi sunt ut nomē significat qui ex manibus uiuunt in quibus sunt opifices. Quapropter apud quosdam antiquitus hm̄ōi hoīes excludebant̄ a Reip. honoribus anteq̄ populus extremus fieret. Hæc igit̄ opificia eorū qui ita subsunt neq; rectorem discere oportet neq; eum qui in Rep. uersatur: neq; bo-

Ipsum non ꝙ in hoc seruiat aliis: quia iam nō esset distinctio inter dn̄m & seruum. Sed huiusmodi seruilia opa dn̄i exerceret. ¶ Tertio ibi: Sed est presidentia zc̄. Ponit aliū principatū in quo alia pars uerificat̄ .s. ꝙ eadē debet addiscere & Princeps & subditus. Et dicit ꝙ est quidā Principatus sm̄ quē aliquis principat̄ nō sicut dn̄s seruis: sed sicut liberis & sibi equalibus: & hic est ciuilis Principatus sm̄ quē in ciuitatibus: nunc hi: nunc alii assumūtur ad principādū & hmōi Principez oportet subiectū addiscere qualiter debet ṗncipari sicut ṗncipari equalibus addiscit aliquis per hoc ꝙ inter eqtes subiectus fuit & esse dux exercitus addiscit aliquis p̱ hoc qđ fuit sub duce exercitꝰ. Et qui alicui particulari ordini prefuit: puta uni centurie uł uni cohorti & qui insidias disposuit ad mandatum ducis magnū enī Principatū exercere addiscit homo & p̱ subiectionez & p̱ exercitiuz in minoribus officiis & quantū ad hoc bn̄ dicit̄ in ṗuerbio ꝙ nō pōt bene principari qui non fuit sub Principe. ¶ Deinde cū dicit: Sed bonū zc̄. Oñdit quō sit eadem uirtus uel diuersa Principis & alioꝝ. Et dicit ꝙ etiā in hoc Principatu est altera uirtus ṗncipis & subiecti: sꝫ tn̄ oportet ꝙ ille qui est simpliciter bonus ciuis sciat & ṗncipari & subiici principatu .s. non dn̄atiuo qui est seruoꝝ: sed politico q̄ est liberoruz: Et hęc est uirtus ciuis ut ad utrunqꝫ bn̄ se habeat & simpliciter boni uiri sunt ambo .s. & bn̄ ṗncipari & bene subiici. Et sic boni ciuis inquantum est potēs principari est eadē uirtus quę & boni uiri: sed inquantū est subiectus est alia uirtus Principis & boni uiri a uirtute boni ciuis: puta altera species est tēperantię & iusticię Principis: & tēperantię & iustitię subditoꝝ. Subiectus enī qui est liber & bonus nō habet unā tm̄ uirtutem: puta iustitiā. Sed iustitia eius habet duas species sm̄ unam quaꝝ pōt bene principari & sm̄ aliā bene subiici: & ita etiā de aliis uirtutibꝰ. Et manifestat hoc p̱ exemplū. Quia alia est temperantia & fortitudo uiri & mulieris: quia uir reputabitur timidus si non sit magis fortis q̄ fortis mulier. & mulier quam decet taciturnitas reputabitur loquax si sit facunda sicut bonus uir. Et hoc ideo: quia etiā in dispensatiōe domus aliud pertinet ad uirum: aliud ad mulierem. Ad uirum enim pertinet acquirere diuitias: ad mulierem autem conseruare. Et sic etiam se habet in ciuitate circa Principē & subiectum. Nam proprie uirtus Principis est prudentia quę est regitiua & gubernatiua. Alię uero uirtutes morales quarum ratio consistit in gubernari & subiici sm̄ constitutiones & subditorum & Principum: sed tamen aliquid prudentię participāt subditi ut .s. habeāt opi-

num ciuem nisi fortasse quandoqꝫ sui ipsius priuatim gratia. Non enim amplius cōtingeret esse alteꝝ dn̄m: alterum seruū: sed est præsidentia quædā per quam præest similibus genere & liberis hōibus. Et hāc dicimus esse ciuilē præsidentiā quam eū qui præest didicisse parēdo oportet: ceu præfectum equitū esse cū ipse prius sub alio fuerit: & exercitum ducere cū ipse prius in exercitu per inferiores militiæ gradus ductus sit. Quamobrem recte dicit̄ neminē bn̄ imperare posse q̄ nō ipse prius sub imperio fuerit: Sed horū diuersa est uirtus: & oportet bonum ciuem scire ac posse præesse & subesse: Et hæc est uirtus ciuis scire recte se habere in utraqꝫ parte: & boni uiri utraqꝫ quā quā alia est species eius prudentiæ & iustitiæ quæ præest: nam eius qui subest ac liber sit non una ꝓfecto uirtus esset: utputa iustitia alias species haberet cū præest: alias cum subest. Quemadmodū uiri & mulieris alia temperantia & fortitudo: Nam uideretur utiqꝫ timidus esse uir si ita fortis esset ut femina fortis: & mulier inhonesta uideretur si sic honesta foret ut uir honestus.

nionem ueram de agendis per quam possint seipsos gubernare in ꝓpriis actibus ſm gubernationem Principis. Et ponit exemplum de illo qui facit fistulas qui se habet ad fistulatorem qui utitur fistulis: sicut subiectus ad Principem: operatur enim recte faciēdo fistulas si habeat opinionem regulatam ſm mandatū fistulatoris: & ita est in ciuitate de subiecto & Principe. Loquitur aūt hic de uirtute subditi non inquantū est bonus uir qui sic indiget habere prudentiā: sed loquit̃ de eo inquantū est bonus subditus ad hoc enim nō requirit̃ nisi ꝙ habeat opinionē ueram de his quę ei mandant̃. ¶ Vltimo aūt epilogando concludit manifestum esse ex pręmissis an sit eadem uel altera uirtus boni uiri & boni ciuis: & iterū quō sit eadem & quomō altera: quia est eadem inquantum pōt bene principari: alia autem inquātum potest bene subiici.

Restat adhuc una zc. Postq̄ Philosophus ostendit quę sit uirtus ciuis & utrum sit eadem cū uirtute boni uiri: hic mouet quādam dubitationē circa pręderminata & circa hoc tria facit. Primo mouet dubitationē. Secūdo soluit eā ibi: Quapropter zc. Tertio solutiōem manifestat ibi: Patebit aūt zc. Dicit ergo primo ꝙ circa ciuem adhuc remanet q̄dam dubitatio utrū s. ille solus sit ciuis qui pōt cōmunicare in principatu ciuitatis an etiā uiles artifices sint ponēdi ciues quos nō cōtingit cōmunicare in principatu: et obicit ad utranq; partem: quia si mercenarii dicātur ciues ad quos nihil pertinet de ciuitatibus, sequetur ꝙ uirtus quā diximus esse boni ciuis ut scilicet possit bene principari & subici nō pertineat ad omnem ciuem: quia iste ciuis ponitur qui tamen nō potest principari scilicet ut dicatur ꝙ nullus talium sit ciuis: remanebit dubium in quo genere sint ponēdi mercenarii: Non eniꝫ potest dici quod sint aduene quasi aliunde uenientes ad habitandum in ciuitate: neq; ꝙ sint peregrini sicut uiatores qui propter aliqđ negociū ad ciuitatē ueniunt nō causa manēdi. Hmōi enī artifices & mansionē in ciuitate habēt & in ciuitate sunt nati nō aduenīētes aliūde. ¶ Deinde cū dicit: Quapro

Administratio quoq; domus alia mulieris alia uiri. Nam uiri est acquirere: mulieris seruare. Prudentia uero propria uirtus est præsidentis. Nam cæteræ quidem uirtutes uidentur cōmunes tam eorum qui præsunt q̄ eorum qui subsunt. At prudentia non est uirtus eius qui subest: sed opinio uera. Qui enim subest ut is qui fistulam facit: qui uero præest ut is qui utitur fistula. Vtrū igitur eadem sit uirtus uiri boni & ciuis studiosi uel alia: & quomodo eadem: & quomō alia ex his patet. ¶ Restat adhuc una dubitatio circa ciuem: Vtrum re uera ciuis sit is solum cui participatio est publicæ potestatis: uel opifices etiā ac mercenarii sint ciues nuncupādi: Nā si ponamus hos quoq; esse ciues qui Magistratuum sint expertes nequaq̄ possibile est uniuscuiusq; ciuis talem esse uirtutem: si uero nullus horum est ciuis. In qua parte sunt huiusmōi homines reponendi: neq; enim in eorum ministrorū loco qui nobiscum habitant: neq; rursus ut peregrini: uel secundum hanc rationem nihil dicemus euenire absurdum: neq; enim serui supradictorum quicq̄: neq; liberi. Illud autem uerum quod non omnes illi dicendi sunt ciues sine quibus ciuitas esse nō potest: cum neq; pueri ita ciues sunt ut uiri Sed hi quidem simpliciter: hi uero ex suppositiōe ciues enim sunt: sed imperfecti. Vetustis quidē temporibus apud quosdā opifices erant serui aut peregrini. Quapropter

pter etiam nunc pleriq; zc̄. Soluit prędictam dubitationem & dicit ꝙ propter hãc ultimã rationem dubitatur in qua parte ponendi sunt artifices si non ciues sunt non sequitur ali/quod inconueniens. Isti enim sunt qui non sunt ciues & tamen non sunt aduene neq; pere/grini: sicut patet de seruis & libertinis qui sunt ex seruitute libertati restituti. Verũ est enim quod non omnes sunt ciues qui sunt necessarii ad complemētum ciuitatis sine quibus ci/uitas esse non potest: quia non solũ de seruis sed etiam de pueris uide/mus quod non sunt ita perfecti ci/ues sicut & uiri. Viri enim sunt sim/pliciter ciues quasi potentes opera/ri ea quę sunt ciuiũ: sed pueri sunt ciues ex suppositiōe idest cum ali/qua determinatiōe diminutę. Sũt enim ciues imperfecti & sicut ser/ui & pueri sunt quidem aliqualiter ciues sed non perfecte. Ita etiam est & de artificibus ¶ Vnde in antiquis temporibus uiles artifices & etiam peregrini apud quasdam ciuitates erant serui: sic etiam & modo mul/ti sunt tales. Sed modo etiam in ci/uitate optime disposita nō possunt esse opifices ciues: & si dicat quod opifex est ciuis aliquo modo: tunc dicēdum est quod uirtus ciuis quã determinauim⁹ ut scilicet possit be/ne principari & subiici non est ci/uis licet ciuis quōcunq; dictus: sed oportet ad hoc quod ad eos perti/neat huiusmodi uirtus quod nō so/lum sint liberi sed etiam sint dimis/si idest absoluti ab operibus neces/sariis uitę. Illi enim qui sunt deputa/ti talibus necessariis operibus siqui/dem in his ministrent uni tantum hoc est proprie seruorum: consueuerunt enim serui hu/iusmodi ministeria exhibere dominis suis. Si autem hec ministeria exhibeant commu/niter quibuscunq; hoc pertinet ad mercenarios & sordidas personas quę seruiunt quibus/cunq; pro pecunia. ¶ Deinde cum dicit: Patebit autem hoc paulo adhuc considerantibus quemadmodum zc̄. Manifestat propositam solutionē: Et circa hoc facit tria. Primo osten/dit quomodo aliquis diuersimode in diuersis policiis est ciuis. Secundo ostendit q̄d ma/xime ciuis est in qualibet policia qui potest participare principatu : ibi : Ac maxime eo/rum ciuium qui subsunt zc̄. Tertio epilogando colligit ea quę dicta sunt de uirtute ciuis. Dicit ergo primo quod manifestum erit quomodo se habeat ueritas circa premissa ex parua consideratione eorum quę sequuntur. Si enim aliquis perfecte uideat id quod di/cetur fiet ei euidens quod dictum est: cum enim sint plures policię specie differentes & ci/uis dicatur in ordine ad policiam ut dictum est necesse est etiã ꝙ ciuis habeat plures sp̄es & maxime ista differentia attendit̄ quantum ad ciues subditos qui in diuersis policiis di/

etiam nunc pleriq; tales sunt. Optima qui/dem ciuitas nunq̄ opificem faciet ciuē. Q d si hi ciues: ciuis autem uirtus est quam di/ximus: dicendum est non cuiusq; ciuis neq; liberi modo: sed eorum qui a ministeriis ne/cessariis sunt alieni: necessaria uero qui uni ministrat seruus est: qui autem publicæ: ui/les & sordidi. Patebit autem hoc paulo ad/huc considerantibus : quemadmodum in his res se habeat. Hoc enim quod diximus id ostēdit: cum enim plures sint Rerump. species. Plures quoq; species ciuium neces/se est sint. Ac maxime eorum ciuiũ qui sub sunt: itaq; in quadam Rep. opifices & sor/didi ciues erunt. In quibusdam uero im/possibile est ut ciues sint: puta in Optima/tum gubernatione: siqua illa est in qua se/cundum uirtutem dãtur honores & secun/dum dignitatem: neq; enim uirtutem exer/cere potest qui uilibus opificiis occupa/tus est. In Paucorum quoq; gubernatione

uersimode se habent ad principatum. illi autem qui president in qualibet policia principantur. Vnde propter diuersitatem policiarum & per consequens ciuium necesse est q; in aliqua policia: scilicet in Populari statu in qua queritur solum libertas mercenarii sint Ciues: poterunt enim ad principatum promoueri cum sint liberi: sed in aliquibus policiis est hoc impossibile: sicut maxime contingit in Optimatum statu in qua dantur honores dignis s̃m eorum uirtutem. illi qui uiuunt uita mercenaria non possunt ciuitati exhibere in suo regimine ea quę pertinent ad uirtutem: quia nō sunt in talibus exercitati: sed in statu paucorum mercenarii quidē non possunt esse ciues: quia in huiusmodi policiis assumuntur aliqui ad principatus propter diuturnos honores precedentes & diuitias. Vnde de facili potest cōtingere q; mercenarii ad honores assumātur qui uix per totam uitam suam tantum possunt congregare unde diuites fiant. Sed artifices in talibus policiis possunt esse ciues & principes quia multi artifices cito ditantur: & ita possunt ꝑpter diuitias in statu paucorum assumi ad principatus cum per aliquod tempus ab artificiis se abstinentes postq̄ fuerint ditati honorabilem duxerunt uitā. Vnde apud Thebas erat statutum q; ille qui abstinuisset a foro uenalium rerū decem annis posset participare uirtute: scilicet principatiua. Sed quamuis peregrini: aduenę & abiectę personę non possunt esse ciues quasi potentes principari in ciuitatib; bene institutis: tamen in multis policiis: scilicet Popularibus restringitur lex de peregrinis: aduenis ut non sint ciues: quia in quibusdam ciuitatibus ille qui est natus ex matre ciue reputatur ciuis: licet pene sit aduena uel peregrinus. Et ita etiam est lex de spuriis apud multos: ut scilicet sint Ciues. sed hoc faciunt propter indigentiam bonorum Ciuium: & propter paucitatem hominum: habentes defectum curę in qua consistit potestas status popularis utuntur talibus legibus ut primo eligant eos in ciues qui sunt nati ex seruo uel ex serua: dummodo alter parentum sit liber: deinde crescente multitudine excludunt omnes filios seruorum: sed reputant Ciues eos qui sunt nati ex mulieribus Ciuibus: quamuis patres sint aduenę: tandem autem diriguntur ad hoc quod iudicant Ciues illos qui sunt nati ex ambobus liberis & Ciuibus. Sic igitur manifestum est quod sunt diuersę species Ciuium secundum diuersitatem policiarum. ¶ Deinde cum dicit: Et quod maxime dicitur ciuis ille qui habilis sit ad &c. Ostendit quid sit maxime ciuis: & dicit quod maxime ille

tenues homines ad Rempublicam non recipiuntur: ex magno enim censu ad honores Reipublicæ peruenit̃. Artifices tamen ad hanc speciem peruenire possunt & si sordidi sint: quoniam plærūq; diuitiis habundant. Apud Thebanos lex fuit ut nemo habilis esset ad honores Reipublicæ suscipiēdos nisi decē annis a mercatura destitisset In multis autem Rebuspublicis attrahuntur ad Ciuitatem etiam peregrini. Est etiā lex in quibusdā Ciuitatibus ut satis sit ex matre Ciue esse genitum: & spurios quædam recipiunt: atqui propter defectum legitimorum Ciuium tales faciūt Ciues: paucitate enim hominum inducti his utuntur legibus: q; si habundent multitudine paulatim excludūt primo libertini generis homines: deinde eos qui ex matre solūmō Ciues sint: nec nisi ex utroq; parente natos ciues pro Ciuibus habent. Quod igitur plures sint species Ciuis ex his patet. Et q; maxime dicitur ciuis ille qui habilis sit ad honores suscipiendos: ut Homerus inquit: sed ubi id occultum est ex deceptione habitatorum tanquā inhonoratum quendam

dicitur ciuis in qualibet policia qui participat honoribus ciuitatis. Vnde Homerus dixit poetice de quodam q̄ post alios resurrexit:puta ad loquendum: sicut quidam inhonoratus:id est sicut quidam aduena qui non erat ciuis. Sed ista ratio ciuis occultaẽ: decipiunẽ enim ex eo q̄ simul habitant:existimãtes,ppterea oẽs qui in ciuitate cohabitant ciues esse. Sed hoc non est conueniens:quia ille qui non participat honoribus ciuitatis est sicut aduena in ciuitate. ¶ Deinde cum dicit: Vtrũ igitur zc. Colligit epilogando q̄ dixerat & dicit q̄ circa hanc questionem qua querebatur utrum sit eadem uirtus boni uiri & studiosi ciuis ostensum est q̄ in aliqua ciuitate.s. Optimatum idem est bonus uir & bonus ciuis in qua principatus dantur sm̃ uirtutem que est boni uiri:in aliquibus aũt alius est bonus uir & alius bonus ciuis: scilicet in corruptis policiis in quibus principatus dantur non sm̃ uirtutez. Et ille qui est idem cũ bono uiro nõ est quicunq̄ ciuis sed ille qui est ciuilis:id est rector ciuitatis & dominus uel potens esse dominus corũ que pertinent ad curam cõmunitatis uel solus uel etiam cum aliis. Dictum enim est supra q̄ eadem est uirtus principis & boni uiri. Vnde si ciuis accipiatur qui est princeps uel qui potest esse:eadem est uirtus eius & boni uiri. Si autez accipitur ciuis.s. imperfectus qui non potest esse princeps nõ erit eadem uirtus boni ciuis & boni uiri ut ex p̄dictis patet.

reptitium repellũt ut inquilinus. est enim & aduena qui honores capere non potest. Vtrum igitur alia an eadem uirtus sit per quam est uir bonus & ciuis studiosus: patet ex supradictis q̄ cuiusdam ciuitatis idẽ cuiusdam uero alius. & ille non omnis:sed qui præest Reip. & potestatem habet: aut solus aut cum aliis gubernatõnem exercẽs. ¶ His ita determinãtis. uidendum iam est: utrum una sit Resp. an plures: & si plures quæ & quot & quænam differentiæ earum sint. Est autem Resp. ordinatio ciuitatis & circa Magistratus alios:& maxime circa id q̄ summam in Ciuitate habeat auctoritatẽ & sit principalissimum. Principalissimum autem est id quod ubique gubernat & regit Ciuitatem:ceu in populari quidem Populus: in Paucorum uero potentia pauci. Diximus autem & Remp. aliã esse ab istis eodemq̄ modo dicemus de aliis. Supponen

His ita zc. Postq̄ Phs determinauit de ciue ex cuius notitia cognosci põt qd sit ciuitas hic cõsequẽter intẽdit distĩguere policiã ĩ suas spẽs & diuidiẽ ĩ ptes tres. in prima distĩguit policias. in scd̃a oñdit qd sit iustũ ĩ unaq̄q̄ policia:ibi:Sumẽdũ ẽ zc. Tertio oñdit que policiaꝶ sit potior:ibi:Hẽt aũt zc. Circa primũ tria facit. Primo dicit de quo est intẽtio. Scd̃o oñdit qd sit policia:ibi:Est aũt Resp. zc. Tertio diuidit policias: ibi: Supponendũ est zc. Dicit ergo p̄mo q̄ determinatis predictis restat cõsiderare utrum sit una policia tantum uel plures:& si sunt plures quot & que oẽs sint & quõ adinuicem differant. ¶ Deinde cum dicit:Est aũt Resp. zc. Ostẽdit quid sit Resp. & dicit q̄ Resp. nihil est aliud q̄ ordinatio ciuitatis q̄tum ad oẽs p̄ncipatus qui sunt in ciuitate:sed precipue q̄tũ ad maximũ principatũ qui dñatur omnibus aliis principatibus. Et hoc ideo:quia positio ordinis in ciuitate tota cõsistit in eo q̄ dñaẽ ciuitati:& talis impositio ordinis ẽ ipsa Resp. Vñ precipue Resp. consistit in ordine summi p̄ncipatus sm̃ cuius diuersitatẽ Resp. diuersificanẽ:sicut in statu populari dñaẽ populus:in statu Paucoꝶ pauci diuites & ex hoc ẽ diuersitas haꝶ policiaꝶ. Et eodẽ mõ dicendũ ẽ de aliis policiis. ¶ Deĩde cũ dicit:Supponendũ zc. Distinguit policias:& p̄mo dicit quõ distĩguanẽ recte policie ab iniustis. Scd̃o quõ distĩguanẽ uere policie ĩ seipsis:ibi:His determĩatis zc. Circa primũ tria facit. p̄mo oñdit ad qd sit ciuitas ordinata. Scd̃o ostẽdit quõ distinguiẽ principatꝰ adinuicẽ Tertio cõcludit

differentiam rectarum policiarum & iniquaꝝ ibi: Constat igit̃ zc̃. Circa primũ duo facit primo dicit de quo est intentio. Scd̃o incipit exequi ꝓpositũ: ibi: In superioribus zc̃. Dicit ergo primo ꝙ cum oporteat distinguere policias adinuicẽ oportet primo duo ꝑmittere: quoꝝ primũ est ꝑpter quid ciuitas sit instituta. Scd̃m est ꝙ sicut differentię principatuũ q̃ sunt circa hoĩes & circa oĩa quę ueniũt in cõionẽ uitę. Ex his enim duobus poterit accipi differentia iustę & iniustę policię.

dum est primo cuius gratia ciuitas sit constituta & quot sint gubernandi species circa hominem & circa uitæ societatem. In superioribus libris ubi de gubernatõe rei domesticæ ac de domino & seruo determinauimus: dictũ est natura hominem esse ciuile animal: ex quo fit ut si etiam nihil indigeant mutuo auxilio: nihilominus affectẽt uitæ societatem. Quinetiã & cõmunis utilitas cõiungit eos inquantũ confert singulis partem bene uiuendi: Maxime igitur hic est finis & publicæ omnibus & priuatim. Congregantur etiam ipsius uitæ gratia: forsan quidẽ inest sibi aliqua particula honesti: & cõtinet ciuilẽ societatem etiã uiuendi gratia solũ si nõ molestiæ in uita exuperẽt. Patet autem ꝙ tolerant hoĩes multa aspera propter uiuendi cupiditatem ut existente in eo quadam naturali dulcedine. Atqui & modos Imperii facile est diuidere: cum sæpe sit de his a nobis in externis sermonibus determinatum. Dominatio enim licet reuera utilis existat natura seruo & natura domino: Nihilominus imperat

¶ Deinde cũ dicit: In sup̃ioribꝫ zc̃ Ostendit quid sit finis ciuitatis uel policię: & dicit ꝙ dictum est in primo libro in quo determinatum est de iconomica & dñica ꝙ homo naturaliter est aĩal ciuile & ideo homines appetũt adinuicẽ uiuere & nõ esse solitarii: etiã si in nullo unus alio indigeret ad hoc ꝙ ducerẽt uitã ciuilẽ: sꝫ tñ magna utilitas ẽ cõis in cõione uitę socialis: et hoc q̃tum ad duo. Primo quidẽ q̃tum ad bene uiuere ad qđ unusq̃sq; affert suã partẽ: sicut uidemus in qualibet cõitate ꝙ unus seruit cõitati de uno officio alius de alio: & sic oẽs cõiter bene uiuunt. Hoc igit̃. s. bene uiuere maxime est finis ciuitatis uel policię & cõiter q̃tum ad oẽs: & sigillatim q̃tum ad unũquemq;. Scd̃o utilis est uita cõis ẽt ꝑpter ip̃m uiuere dũ unus in cõitate uitę exñtiuꝫ alii subuenit ad sustentationẽ uitę & ꝑicula mortis: & ꝑpter hoc hoĩes adinuicẽ cõueniunt & cõseruãt politicã cõionem. Quia etiã ip̃m uiuere ſm se consideratũ absq; aliis q̃ faciunt ad bñ uiuẽdũ est quiddã bonũ & diligibile: nisi forte hõ ĩ uita sua patiat̃ aliqua ualde grauia & crudelia. Et hoc patet ex hoc ꝙ hoĩes ẽt si multa mala sustineãt tñ ꝑseuerant in affectu uiuendi quadã nãli dulcedine illecti ad desiderium uitę ac si ipsa uita habeat in se quoddã solaciũ & dulcedinẽ naturalẽ. ¶ Deinde cũ dicit: Atq; & zc̃. Distinguit spẽs principatus & primo in iconomicis. Scd̃o in politicis ibi: Quapropter ciuilia zc̃. Dicit ergo primo ꝙ facile est distinguere modos principatus q̃ dicunt̃ q̃a a se etiã facta est mentio in externis sermonibus preter principalẽ intentiõem de ipsis sicut in. viii. Eth. & supra etiã in. ii. Est aũt in domesticis duplex ꝑncipatus: Vnus q̃dẽ est dñi ad seruos q̃ uocat̃ dñatio: & q̃uis idẽ sit ſm rei ueritatẽ utile ei q̃ est naturaliter seruus & ei q̃ est naturaliter dñs: ut. s. iste ab illo regat̃ cũ dñs principat̃ seruo ad utilitatẽ dñi nõ aũt ad utilitatẽ serui: nisi forte ꝑ accidẽs: inq̃tũ. s. corrupto seruo cessat dñiuꝫ. Alius aũt ẽ ꝑncipatꝰ ad liberos sicut ad filios & uxorẽ & totã familiã q̃ uocat̃ ꝑncipatꝰ iconomicus in q° q̃dẽ ꝑncipatu intendit̃ utilitas subditoꝝ uel ẽt cõis utroruq;: ꝑ se q̃dẽ et ꝑncipalr̃ utilitas subditoꝝ sicut uidemꝰ ĩ aliis artibꝰ: sicut ars medicię ĩtẽdit ꝑncipalr̃ utilitatẽ eoꝝ q̃ me

dicantur: & ars exercitatiua intendit principaliter utilitatem eoꝝ quę exercitant: sed per ac
cidens contingit ꝙ etiam utilitas redundat in ipsos qui habent artem. Ille enim qui exerci
tat pueros etiã ipse simul exercitatur: aliqñ etiã est de numero eoꝝ qui exercitant: sicut gu
bernator unus est nautaꝝ. Sic igitur exercitator pueroꝝ & gubernator nauis cõsiderat per
se subiectoꝝ utilitatem: sed quia ipse est unus de numero eoꝝ: ideo uterq; per accidẽs par/
ticipat utilitatē cõi quã procurat. Et
similiter pater pticipat utilitate do/
mus quã ꝑcurat. ¶ Deinde cũ di/
cit: Quapropter ciuilia zc. Distin/
guit ſm premissa principatus poli/
ticos & dicit: ꝙ qa ꝑncipatus q̄ ē su
pra liberos ordinat̃ ꝑncipaliter ad
utilitatē subditoꝝ: ideo dignũ repu
tat̃ ꝙ pticulariter principent̃ ciues
ſm ꝑncipatꝰ politicos qñ fuerint in
stituti ſm equalitatē & silitudinē ci
uiũ: tũc eniꝫ dignũ uidet̃ ꝙ in una
parte tpis quidã principent̃: in alia
uero alii. Secus aũt esset si quidã ci/
uium multũ excederet alios in bo
nitate: tũc enĩ dignũ esset ut illi sem
per principarent: sicut infra dicetur
Sꝫ circa istud dignũ uariat̃ estima/
tio hoim ſm tpm diuersitatē. a ꝑn/
cipio. n. ipsi q principabant̃ q̃si aliis
seruiẽtes reputabant dignũ sicut &
erat ut ipi in pte ministrarẽt aliis in
tendẽtes utilitati alioꝝ: & iterũ alio
tempore aliquis alius principare/
tur qui intenderet ad bonum eius
sicut ipse prius intenderat ad bo/
num aliorum. Sed postea homi/
nes propter utilitates quę ueniunt
ex bonis communibus quę sibi
principantes usurpant & quę ue/
niunt etiam ex ipso iure princi/
patus uolunt semper principari
ac si principari esset sanum esse &
non principari esset infirmum esse
Sic enim uidetur homines appete/
re principatum sicut infirmi appe
tunt sanitatem. ¶ Deinde cum di/
cit: Constat igitur zc. Concludit ex
dictis distinctionem rectarum po/
liciarum ab iniustis. Cum enim ita
sit ꝙ principatus liberoꝝ sit ordina
tus ad utilitatē subditoꝝ: manifestũ
ē ꝙ ĩ qbuscũq; policiis ꝑncipes in
ẽdũt cõeꝫ utilitatē illę sũt recte po

pro domini utilitate: pro utilitate autẽ ser/
ui contingenter. Neq; enim fieri potest ut
seruo deficiente seruetur dominatio: filioꝝ
uero imperium & uxoris & domus. totius
quam uocamus reifamiliaris gubernationē
aut gratia est eorum qui gubernantur: aut
gratia alicuius quod sit utrisq; commune.
Gratia eorum qui gubernãtur: ut uidemus
& alias artes: ceu medicinam & Gymnasti
cam illorum quibus imperaur utilitatem
querere: contingenter tamen & eorum qui
præcipiunt esse potest: Nihil quippe uetat
magistrum ipsum Gymnasii esse unum eo
rum qui exercentur: quemadmodum gu/
bernator semp est unus ex his qui sunt in
naui. Magister igitur Gymnasii & guber/
nator considerant semper eorum utilitatem
quos gubernãt: sed quando horũ unus ipse
est: per accidens ipse quoq; suscipit utilita/
tem: hic quidem nauta: hic autem unus eo/
rum qui Gymnasio exercẽtur. Quapropter
ciuilia quoq; imperia cum sint secundum
æqualitatem ciuium constituta & ſcdm pa
ritatem uicissim exeunt ea gerere qua natu
ra fert censentes inuicem munera subire: &
considerare uicissim quoddam illius bonũ
quemadmodum ille prius considerauit uti
litatem sui: nunc autem ratione cõmodoꝝ
ex Reip. gubernatione prouenientium uo/
lunt cõtinua in potestate esse: ueluti si sem
per contingeret Magistratum gerentibus
ex mala ualitudine sanos fieri: nam forsan
ita Magistratus amplecterentur. Constat
igitur ꝙ quæcunq; Resp. ad communem

licię fm iustitiā absolutā: in quibuscunq; uero policiis intenditur sola utilitas principantiū. illę sunt uiciatę & corruptiões quędā rectaꝝ policiaꝝ: nõ enim in eis est iustū simplr: sed iustū fm qd ut infra dicet: principant enim dn̄atiue ciuitati utentes ciuib⁹ sicut seruis. s. ad suā utilitatē: & hoc est cõtra iustitiā: qa ciuitas est cõitas liberoꝝ: seruus enim non est ciuis ut supradictum est.

utilitetē intēdunt hæ rectæ sunt scd̄m simpliciter iustum: quæcunq; uero ad propriā eoꝝ: qui præsunt utilitatem solum: aberrāt qu idē suntq; omnes rectaꝝ Rerump. trāsgressiones & labes: gubernantur enim quasi a dominis: Ciuitas aūt est liberorum societas. ¶ His determinatis consequens est Resp. considerare quot sunt & quæ: & primo quidem eas quæ sunt rectæ: nam labes earū ex illis patescūt. Cū uero gubernatio ciuitatis & regimē idē significēt: Regimen aūt est potestas & arbitrium ciuitatis: necesse est ptātem & arbitriū hmōi aut penes unū esse: aut penes paucos: aut penes multos. Quādo igitur unus uel pauci uel multi cōmunem utilitatem in gubernatione sequuntur: has esse rectas Rerump. species necesse est: quando autem ad proptiam utilitatem: uel unius: uel paucorum: uel multitudinis gubernatur: transgressiones sunt & labes. Aut enim dicendum est non esse ciues: aut ad participationē utilitatis sunt recipiēdi. Vocare aūt cōsueuimus cum unus ad utilitatem cōmunem respiciens gubernat Regiam potestatem: Cum uero pauci gubernant: plures tamen uno: Optimatium gubernationem: uel ex eo quia optimi præ sunt: uel ex eo quia ad optimum publicum administrant: Cum autem multitudo gubernat ad cōmunem utilitatem uocatur cōi noīe omnium Resp. Contingit enim rationabiliter: unum enim excellere scd̄m uirtutē aut paucos dat: ut uero multitudo excellat ad oēm uirtutē difficile est

His determinatis zc. Postq̄ Ph̄s distinxit policias rectas ab iniustis hic intendit distinguere utrasq; ab inuicē: et circa hoc duo facit. Primo dicit de quo est intentio. Scd̄o exequit̄ propositū ibi: Cum uero zc. Dicit ergo primo ꝙ postq̄ prędicta determinata sunt. cōsequēs est determinare de policiis quot sint numero & quę sint & hoc ordine ut primo cōsideremus de policiis rectis: scd̄o de iniustis. ¶ Deinde cum dicit: Cum uero zc. Distīguit policias: & circa hoc tria facit. Primo ōn̄dit fm qd accipienda sit policiaꝝ distinctio. Scd̄o distinguit policias: ibi: Vocare aūt zc Tertio obiicit contra prędicta ibi: Oportet autem paulo uberius explicare zc. Dicit ergo primo quod policia nihil est aliud q̄ ordo dn̄antiū in ciuitate. Necesse est ꝙ distinguantur policię fm diuersitatē dominantiū: Aut enim in ciuitate dominatur unus: aut pauci: aut multi. Et quodlibet hoꝝ trium fuerit potest dupliciter contingere. Vno mō qn̄ principantur ad utilitatē cōem & tunc erūt recte policię. Alio mō qn̄ principantur ad propriā utilitatem eoꝝ qui dn̄antur: siue sit unus: siue pauci: siue plures: & tunc sunt transgressiones policiaꝝ: quia oportet dicere ꝙ uel subiecti nō sint ciues uel ꝙ in aliquo cōicent utilitate ciuitatis. ¶ Deinde cū dicit: Vocare aūt zc. Distinguit utrasq; policias p ꝓpria noīa: & prio rectas. scd̄o uiciosas ibi: Labunt̄ uero zc. Dicit ergo p° ꝙ si sit Principat⁹ uni⁹ uocat̄ Regia ptās cōsueto noīe si intēdat utilitatē cōem: Illa uero policia ī q̄ pauci principant̄ ꝓpter bonū cōe: plures tñ uno uocat̄ stat⁹ Optimatū

uel quia optimi principantur:scilicet uirtuosi:uel quia ordinat talis policia ad id quod est optimũ ciuitatis & omnium ciuium:sed qñ multitudo principatur intendẽs ad utilitatem cõmunem uocatur Resp. quod est nomen cõmune omnibus policiis: & hoc ꝙ ista policia uocetur tali noie rõnabiliter accidit:de facili enim cõtingit ꝙ in ciuitate inueniat unus uel pauci qui multum excedant alios in uirtute: sed ualde difficile ꝙ multi inueniant qui perueniant ad ꝑfectõez uirtutis: sed maxime hoc contingit circa bellicam uirtutẽ:ut.s.multi in ea sint ꝑfecti. Et ideo in hac policia ꝑncipant uiri bellatores & illi qui habent arma. ¶ Deinde cum dicit: Labũtur uero zc. Distinguit corruptiões dictaꝝ policiaꝝ ꝑ noia & dicit ꝙ dictarum policiaꝝ sunt istę transgressiões: Tyrãnis qdẽ fit ex Rege: Paucoꝝ potẽtia ex Optimatibus: Popularis status ex Rep. Ex quo concludit ꝙ Tyrannis est principatus unius intendens utilitatem propriam: Paucoꝝ status uero est intendẽs ad utilitatem diuitũ: Popularis status uero ad utilitatẽ paupeꝝ:nulla uero eaꝝ tendit ad utilitatem cõem. ¶ Deinde cũ dicit: Oportet aũt zc. Obiicit contra prędicta:& circa hoc tria facit. Primo dicit de quo est intentio & repetit q̃ prędicta sunt. Secundo ponit dubitatõnẽ: ibi: Prima igitur zc. Tertio ponit solutionẽ ibi: Videtur igit zc. Dicit ergo primo ꝙ oportet aliquantulũ a remotiori discutere quę sit unaquęq; policiarum prędictaꝝ cum habeat quasdã dubitationes. Ille qui ꝓbatur in unaquaq; arte quasi considerans ueritatem & nõ solum respicit ad id qđ est utile ad agendũ: nihil debet despicere uel pręterminttere sed in singulis declarare ueritatem. Dictũ est aũt ꝙ Tyrannis est quędã monarchia dominatiua politicę cõitatis: quia.s.utitur ciuibus ut seruis: Paucoꝝ uero status est qñ dñantur policię illi qui habundant in diuitiis: Popularis uero status est qñ dñant policię nõ illi qui possident multitudinem diuitiaꝝ sed magis paupeřes. ¶ Deĩde cũ dicit: Prima igit zc. Mouet dubitationẽ: & primo po/

sed maxime ad bellicã: nec enim in multitudine fit. Quare in hac Reip. specie principalissimũ ac potentissimum est id in quo robur belli consistit & in his ipsis illi qui sunt in possessione armorum. Labuntur uero ac transgrediuntur huiusmodi species ex Regia quidem gubernatione in Tyrannidem: ex Optimatibus uero in Paucorũ potentiam: ex Rep. autem in Popularem statum. Tyrannidem enim esse dicimus dominatum unius ad proprium cõmodũ intendentis: Paucorum autem potentiam cũ ad opulentorum commodum gubernatur: Popularem autem statum cum ad commodum egenorum: harum enim nulla ad cõmunem utilitatem respicit. Oportet autem paulo uberius explicare quæ sit unaquæq; istarum: habent enim dubietates quasdam. Philosophantis uero circa singulorum disciplinam & non solum ad agendum respicientis proprium est nihil negligere neq; prætermittere sed demonstrare in singulis ueritatem. Tyrannidem esse dicimus unius dominationem ciuili societate præsidentis: Paucorum autem potentiam quando Remp. tenent opulenti & diuites: Popularem uero guberuationem cum tenues homines & non possidentes diuitias gubernant. Prima igitur dubitatio est circa diffinitionem: Nam si plures sunt opulenti & diuites ac Remp. teneant: ac Popularis gubernatio sit cum multitudo regit: eodemq; modo sicubi contingat inopes esse pauciores q̃ opulenti sed potentiores ac Remp. te/

nit dubitationem. Secundo excludit quandam responsionem: ibi: Enimuero siquis zc̄. Dicit ergo primo ꝙ prima dubitatio est contra diffinitionem: scilicet Popularis potentię & Paucorum. Ponatur ergo ꝙ in aliqua ciuitate sint plures diuites q̄ pauperes: & diuites sint domini ciuitatis: uidetur ſm hoc ꝙ sit ibi status multorum. Similiter autem si alter contingat ꝙ pauperes sint pauciores sed sint meliores & fortiores & dominentur ciuitati sequet ſm hoc ꝙ sit ibi status paucorum. Non ergo uidetur ꝙ sit bene diffinitum de policiis: cũ dictum est ꝙ status multorum est dominium pauperum: Status paucorum dominium diuitum. ¶ Deinde cum dicit: Enimuero siquis zc̄. Excludit quandam resposionem: Posset enĩ aliquis dicere ꝙ in diffinitiõe Paucoꝝ potentię est coniungenda paucitas diuitiis: & in diffinitione Potentię multorum est coniungenda multitudo paupitati: ita. s. ꝙ sit paucorum potentia in qua pauci diuites principãtur: multorum uero in qua multi pauperes. Sed hoc iterũ habet aliam dubitationem: si enim sufficienter diuisę sunt policię: ita scilicet ꝙ nulla sit alia policia preter predictas non erit dare sub qua policia comprehendantur duę prędictę policię: scilicet quando principant uel multi diuites uel pauci pauperes. ¶ Deinde cum dicit: Videtur igit zc̄. Concludit ex pręmissis solutionẽ dubitatõnis & dicit ꝙ rõ pręmissę dubitationis uidet manifestare ꝙ principes esse multos ꝑ accidẽs se habeat ad regimen multoꝝ: & eos esse paucos ꝑ accidens se hẽat ad regimen paucoꝝ: eo ꝙ ubiq; ĩueniũt plures paupes q̄ diuites: & ſm hoc noĩa sunt posita ꝓut in pluribꝰ inuenit: Sʒ qa id ꝑ accñs est nõ est differẽtia specifica: ideo Paucoꝝ potentię nõ distinguunt a multitudinis potẽtia ꝑ se loquendo ſm multitudinẽ & paucitatẽ: sed id

neant: & ubi pauci Remp. obtinent Paucorum potentiam nuncupamus: non recte uiderentur istæ diffinitiões esse positæ. Enim uero si quis adiungens opulentiæ quidem paucitatem: inopiæ uero multitudinem sic appellet Rerump. species: ut dicat Paucorum potentiam esse in qua gubernationem Reip. habent opulenti numero pauci: Popularem uero in qua inopes Remp. tenent multi existentes. Aliam habent dubitationem: quas enim dicemus eas Resp. in quibus plures opulenti: & in quibus pauciores inopes gubernant: siquidem mille sunt Resp. præter supradictas. Videtur igitur ratio ista ostendere ꝙ paucos esse uel multos qui gubernant contingens est aliud paucorum potentiæ: alterum populari. propterea ꝙ ubiq; accidit ut pauci sint opulenti: multi uero inopes. Ex quo fit ut huiusmodi causæ non faciant differentiam sed in eo differat Popularis gubernatio a Paucorum potentia: ꝙ alibi opulẽti: alibi inopes Remp. obtinẽt: necessariũq; est ubicũq; ꝑ opes ac diuitias præsunt: siue hi pauciores sint siue plures hãc esse spẽm illã quæ uocat Paucorum potentia: ubicunq; aũt inopes hãc esse popularẽ gubernationẽ. Sed accidit (ut diximus) hos quidem paucos esse: illos uero multos. Opibus enim ac diuitiis pauci ha-

quo ꝑ se differũt sunt paupꝫtas & diuitię: alia. n. est rõ regiminis qđ ordinat ad opulẽtiã: & eius qđ ordinat ad libertatẽ q̄ est finis potẽtię multoꝝ. Et ideo necesse ẽ ꝙ ubicũq; aliqui dñant ꝓpter diuitias siue sint plures siue pauciores ꝙ ibi sit statꝰ paucoꝝ: & ubicũq; dñant paupes ibi sit status multoꝝ: sed ꝑ accidẽs ẽ ꝙ hi sint multi & illi pauci. Pauci. n. sunt q habũdãt diuitiis sʒ oẽs ꝑticipãt libertate. & ꝓpter hęc duo altercãt sibiĩuicẽ dũ pauci uolũt ꝑesse ꝓpter excessũ diuitiaꝝ & multi uolũt ꝑualere paucis q̃si ęqualẽtes eis ꝑꝑ libertatẽ.

SVmendum est zc. Postq̃ Philosophus declarauit per quid distinguuntur Popularis status & paucorum: in parte ista ostendit per quid antiqui istas policias determinauerunt. Et quia determinauerunt per iustum quoddã ideo determinat in parte ista de iusto paucorum potentię & multoꝝ: & quomodo uerum dixerunt & quomodo non. & diuiditur in partes duas. In prima premittit intentum suum. Secundo prosequitur ibi: Omnes enim zc. In prima dicit ꝙ postq̃ determinatũ est quid est paucoꝝ status & multorũ & ꝙ distinguuntur per diuitias & penuriã primo accipit diffinitiões quas antiqui assignauerunt de ipsis. Diffiniunt autem ista per iustum: quia policia est ordo inhabitantium in ciuitate iste ordo attenditur fm aliquam iustitiã: ideo hmõi policias diffiniuerunt per iustũ: propter qđ uidendum est quid iustum paucorum potentię: & quid iustum multorum. ¶ Deinde cum dicit: Oẽs enim zc. Prosequitur intentum suũ. Et quia antiqui: ut dictum est: istas policias distinxerũt per iustũ uult determinare ꝙ hmõi iustum sit iustum fm quid nõ simpliciter: et primo ostendit quid sit iustum fm qd. Secundo specialiter ꝙ non sit iustũ simpliciter: ibi: Cęterum principalissimũ zc. Adhuc prima in duas; quoniam primo declarat ꝙ isti tetigerunt iustum fm quid nõ simpliciter. ¶ Secundo assignat causam cuiusdam dicti: ibi: Causa uero zc.

bundant libertatis tantum omnes participes sunt: propter quas causas contendunt utriq; de Rep. Summendũ est prius quos terminos esse dicunt paucorum potẽtiæ & popularis gubernationis: & quid sit iustũ in utraque: Omnes enim attingunt iustum quoddam: sed usq; ad aliquid & aiunt non omne iustum proprie: puta: uidetur æqualitas iustum quiddam esse: & est quidẽ: sed non omnibus: at æqualibus. Et inæqualitas uidetur iustum esse: & est quidem: sed nõ omnibus: at inæqualibus. Alii uero hoc auferunt personis & male iudicant. Causa uero est: quia de seipsis iudicium fit: qui uero de seipsis iudicant ut plurimũ non recti sunt iudices: Itaq; cum iustum aliqbus: & diuisum sit eodem modo in rebus & personis: ut diximus in Ethicis: æqualitatẽ rei confitentur: sed de personis cõtendunt maxime: ut dictum est: quia de seipsis nõ recte

In prima dicit ꝙ omnes antiqui determinantes de Paucorum statu & de multorum tangunt iustum fm quid non simpliciter procedentes usq; ad aliquid: & dicunt non esse illud quod est proprie iustum & simpliciter iustũ: sed illud quod est improprie & fm quid iustum. Et hoc apparet: quia iustum attenditur fm aliquam proportionem & fm aliquã dignitatem: saltem in iustitia distributiua: & ideo ubi est iustum fm proportiõem quę est fm dignitatẽ respectu boni simpliciter ibi est bonum simpliciter. ubi aũt non est respectu boni simpliciter sed fm quid ibi est iustũ nõ simpliciter sed fm quid. Hoc aũt est in statu multorum & paucorum. In statu enim paucorum attenditur iustum penes diuitias: in statu uero multorum penes libertatem. Et manifestum est ꝙ ista non sunt bona simpliciter. Bona enim simpliciter sunt bona uirtutis. Quare manifestũ est ꝙ isti tetigerunt iustũ fm quid non simpliciter. Iterum hoc apparet: Iustum enim ęquale uidetꝛ esse uel consistere in quadã ęqualitate fm proportionem quę nõ solum attendiꝛ ex parte rerũ quę distribui debent: sed ex parte suppositoꝝ quibus debet fieri distributio. in iustitia enim facienda etiã attenditur ęqualitas proportionis ex parte personaꝝ quibus debet fieri iustitia fm aliquã dignitatẽ: & eandẽ oportet esse ꝓportiõem rerũ quę distribuuntꝛ: ut si sint ęquales fm uirtutes ęqualiter distribuatꝛ eis de bonis. Si aũt inęquales fm uirtutẽ distribuatꝛ eis ęqualiter fm ꝓportiõem: ut q̃to excedit unus alium in uirtute tanto plus distribuatꝛ ei de bonis cõi

bus similiter etiam si quantum ad aliqd attendatur dignitas: et antiqui decertantes de iusto paucoꝝ potentię & multorum concesserũt bene ęqualitatem ex parte rerum et tetigerunt: ęqualitatem aũt suppositoꝝ pręterniserũt & male quantũ ad hoc iudicauerũt. quare manifestũ est ꝙ nõ tetigerũt iustũ simpliciter quare male ipm iudicauerũt. ¶ Deinde cũ dicit: Causa uero est zc. Assignat causam cuiusdã dicti. Dixit enĩ ꝙ male iudicauerũt de iu-

iudicãt. Deniq; quia usq; ad aliquid utriq; eorum iustum quoddam dicentes putãt se dicere simpliciter iustum. Hi enim si in aliquo sint supiores ceu opibus & diuitiis: alios omnino putant impares esse. Hi uero si in aliquo sint pares: puta libertate: omnino putant esse pares: Cæterum quod est principalissimum nõ dicunt. Si enĩ possessionum gratia societatẽ inissent: tantum caperent ciuitatis quantum possessiõis. Itaq; ratio illa

sto & assignat cãm hmõi & diuiditur in duas secundum ꝙ dupliciter assignat. Scđa ibi: Deniq; quia zc. In prima dicit ꝙ cã quare male iudicauerũt de iusto nõ considerãtes ęqualitatẽ psonaꝝ sed reꝝ hęc fuit. Quia de seipsis iudicauerunt. Fere aũt plures prauũ iudiciũ dãt de seipsis: & ratio huius est: qa ad iudicium requirit̃ prudẽtia. Prudẽtia aũt pręsupponit appetitũ rectum p uirtutẽ moralem: qđ ergo peruertit appetitum puertit iudicium rationis. Iudicium ergo de seipso puertit appetitus malus & peruersus. Homo aũt habet in pluribus puersum appetitũ respectu sui ipius: qa unusquisq; nimis afficit̃ ad seipm. Et ideo ꝓpter nimiã dilectionẽ & affectionẽ quã habet ad seipm uolũtas puertit̃ a fine recto. Et ideo iudicãtes de seipis praue iudicãt. Et dicit Vtplurimũ: qa sapiẽtes nõ male iudicãt de seipis: habent enĩ prudentiã & appetitum rectũ & cognoscunt se sicut sunt. Et ideo nõ inordinate afficiunt̃ ad seipos ꝓpter qđ recte iudicãt de seipis sicut de aliis: cũ ergo iustum sit ęquale eodẽ mõ & ex parte reꝝ & ex parte personarum: sicut dictum est in Ethicis. Ipsi uero antiqui erãt persone quibus fiebat distributio: & iudicabãt de seipis: Concesserunt ęqualitatem ex parte rerum nõ personaꝝ: quare manifestum est ꝙ male iudicauerunt de iusto. ¶ Deinde cum dicit: Deniq; quia zc. Hoc idem ꝓbat secunda ratione. Et dicit ꝙ iteꝝ manifestũ est ꝙ hi qui fauẽt statui paucoꝝ & multoꝝ male iudicauerũt de iusto & ꝓpter causam dictam. Et quia tangentes iustum fm quid: putauerunt tetigisse iustuꝫ simpliciter: sed nõ tetigerunt: Quia dixerũt fautores status paucoꝝ ꝙ si aliqui sunt inęquales fm quid: sunt inęquales simpliciter: uidelicꝫ si sunt inęquales fm diuitias ut unus sit ditior alio: sint inęquales simpliciter. Et ideo nõ tantum debet distribui de bonis cõibus uni quantum alteri. Fautores status multoꝝ dixerũt ꝙ si aliqui essent ęquales in libertate: essent ęquales simplr & ęqualiter debebãt recipere de bonis cõibus: Si aũt inęquales in libertate inęquales simpliciter & inęqualiter debẽt recipe. Et sic manifestũ est ꝙ nõ tãgunt iustum simpliciter: sed fm quid. Arguũt enĩ a fm qd ad simplr: Est ęqualis fm diuitias: ergo ęqualis. Et est ęqualis in libertate: ergo ęqualis simplr. ¶ Deinde cũ dicit: Ceteꝝ zc. Probat specialiter ꝙ isti nõ intẽderunt iustũ simplr: Et primo quantũ ad statum paucoꝝ. Scđo q̃tum ad oẽs: ibi: Neq; eoꝝ zc. In prima dicit ꝙ isti dimittunt ꝑncipalissimũ iustum. Si enim ita est ꝙ ciuitas esset instituta finaliter ꝓpter diuitias & possessiões & hoĩes cõicassent & conuenissent ꝓpter eas: tm̃ participarẽt ciuitate q̃tum diuitiis. Et tũc ueritatẽ haberet sermo eorum qui de statu paucoꝝ scribunt: ut qui ęquales essent in diuitiis ęqualiter reciperent de cõi: si uero nõ: non. Non enĩ uidet̃ eis esse iustum si cõitas habeat in bonis cẽtum talenta ꝙ tm̃ recipiat de centum talentis qui ad cõe nõ apposuit nisi unã minã .i. aliq̃ paruã mẽsuram sicut ille qui totũ residuũ dedit. Iteꝝ non uidet̃ esse iustum ꝙ ille qui minus apposuit ad cõe tantum recipiat de illis quę habuit cõitas a principio: nec de illis quę postmodum acquisita sunt: Nunc autem ciuitas non est instituta propter diuitias finaliter cum diuitię

ad aliquid ordinentur. Quare manifestum est ꝙ isti qui statui paucoꝝ fauēt nō tetigerūt iustum simpliciter. ¶ Deinde cū dicit: Neqꝫ coꝝ zc̄. Ostendit uniuersaliter ꝙ nec isti nec alii tetigerūt iustū simpliciter: & qa iustū attendit in ordine ad finem ciuitatis in opationibus que sunt ad alteꝝ: Ideo Phūs declarat finē ciuitatis ut ex hoc appareat quid sit iustum simpliciter: & quid iustum s̄m quid. Et diuidit in partes duas. Primo oñdit gratia cuius finis ciuitas sit instituta. Scđo infert Corellariū ex quo apparet illud qđ intendit principaliter: ibi: Quapropter zc̄. Prima in duas. Primo ostēdit ꝙ ciuitas nō est instituta gratia alicuius boni particularis & s̄m qd. Scđo gr̄a cuius est instituta: ibi: At bn̄ uiuendi zc̄. Adhuc p̄ma in duas. Primo oñdit ꝙ nō est instituta gratia ipsius uiuere absolute. Scđo ꝙ nec gratia cōmutatiōis aut cōpugnationis: ibi: Neqꝫ societatis zc̄. In prima dicit ꝙ si ciuitas nō sit instituta finaliter ꝓpter diuitias: nec instituta est gr̄a ipsius uiuere solū ita ꝙ ip̄m uiuere scđm se sit finis ultimus ciuitatis: sed magis ip̄m uiuere bn̄. Si enī uiuere absolute esset finis ciuitatis quicqd attingeret ad uiuere: attingeret ad finē ciuitatis. sed serui & bruta aīalia attingunt ad uiuere absolute quare attingerēt ad finem ciuitatis: sed nō attingūt: quia felicitas finis est ciuitatis. ip̄a autē nō participāt felicitatē: nec attingūt ad ip̄m uiuere scđm electionē: quare manifestum est ꝙ ciuitas nō est instituta gratia ipsius uiuere absolute. ¶ Deinde cum dicit: Neqꝫ societatis zc̄. Ostendit ꝙ nec gratia cōpugnatiōis & cōmutatiōis coꝝ que ad inuicē. Et diuidit in duas scđꝫ ꝙ hoc dupliciter ꝓbat. Scđa ibi: Et ꝙ ita se zc̄. Adhuc prima in duas. In prima ponit conclusionē rationis quā intendit. In scđa probat eam: ibi: Nam sic Thusci zc̄. In prima dicit ꝙ ciuitas non est instituta gratia compugnatiōis ad inimicos ut a nullo possint pati iniustitiam: nec gratia cōmutationis faciende: nec propter aliquos contractus uel usus qui possunt fieri inter homines adinuicem. ¶ Deinde cum dicit: Nam sic Thusci zc̄. Probat & dicit ꝙ si ciuitas esset instituta propter ista que dicta sunt tunc Thusci & Carthaginenses qui hn̄t aliquos contractus adinuicem essent sub una ciuitate: sed hoc est falsum. quare ciuitas nō est instituta gratia alicuius cōmutationis nec compugnationis. Sunt enim istis pacta de introductibilibus siue de rebus apportabilibus ad ciuitatē ut res unius ciuitatis possint apportari ad aliam ciuitatē & cōmutari. Iteꝝ conuentiōes habēt ꝙ nō faciant sibi adinuicem iniustitiam de pugnatione: quare isti essent sub una ciuitate cōtra inimicos iuuando se adinuicem. ¶ Deinde cum dicit: Sed neqꝫ Magistratus &c̄. Destruit consequens ꝓbando ip̄m esse falsum. Et diuiditur in duas scđm ꝙ dupliciter probat. Scđa: ibi: Nec quales &c̄. In prima dicit ꝙ manifestum est ꝙ non sit una ciuitas: quia ciuitas una unum Principatū habet: sed ciues Thusci & Carthaginenses & alii quibus sunt contractus adinuicem nō sunt

ualeret quæ est paucoꝝ potentiū: qui aiunt non esse iustū ut qui unū contulit tantum percipiat de centū minis quantum is qui cōtulit omne reliquū. Neqꝫ coꝝ quæ ab initio: neqꝫ eoꝝ quæ postea superueniant: ꝙ si non uiuendi solū gratia: sed magis bene uiuendi. Nam sic seruoꝝ & aliorum aīalium ciuitas esse posset: quod non est ex eo. quia felicitatis nō sunt capacia: nec uiuēdi secundum electionem. Neqꝫ societatis gratia bellicæ ne a quoq̄ iniuria afficiantur: neqꝫ propter cōmertia ac mutuam utilitatē. Nā sic Thusci & Carthaginēses & omnes hi q̄bus est commertium inuicem tanq̄ ciues essent unius ciuitatis. Sunt nēpe illis fœdera circa res importandas & pacta ne iniuria afficiantur: & scripturæ circa mutuam societatem. Sed neqꝫ Magistratus cōiter his deputati sunt: uerum alii apud alios Nec quales esse oportet alteri de alteris cogitant. Neqꝫ

ut nemo eoꝝ iniustus sit qui sub fœdere cõprahendãtur: neq; ut prauitaté nullam habeant: sed solum ut non inuicem se iniuria afficiant. At enim de uirtute ac de uitio publice cogitant quicunq; curam habẽt bene instituendi ciuitatem. Ex hoc manifestum est de uirtute curam esse habendam ei quæ ueera ciuitas sit nominanda. non rationis gratia: Nam fit cõmunicatio societas aliorum ad bellum loco solum differens ab aliis sociis longe existentibus: Et lex pactio ut ait Lycophron sophista fideiussor inuicem iustorum: sed non talis ut bonos & iustos ciues efficiat. Et ꝙ ita se habeat patet. nam si quis coniungat loca in unum ut Megarensium Corinthiorum quæ ciuitates se inuicem contingant mœnibus: nihilominus una non erit ciuitas: nec si simul coniugia ineant: quanq̃ hoc unum sit de his cõmunionibus quæ propriæ sunt ciuitatũ.

sub uno Principatu sed sub diuersis Principatibus. Alius est enim Principatus Thuscorũ & Carthaginensiũ. quare manifestũ est ꝙ isti nõ sunt sub una ciuitate. ¶ Deinde cũ dicit: Nec quales zc. Ponit scđam rationẽ ad destruendũ consequẽs. Et dicit ꝙ manifestum est ꝙ isti nõ sunt sub una ciuitate: quia isti Thusci nõ curant quales debent esse fm uirtutem Carthaginẽses: nec ecõuerso. nec curãt quõ ullus eoꝝ iniustus sit: nec qualiter ullus habeat maliciã: nec ad hoc laborãt: nec ad hoc coopanẽ: sed solũ intendunt ꝙ nõ faciãt sibi adinuicẽ iniustitiã. Ꝫ quicunq; curãt de bona legislatiõe considerãt de uirtute & malicia ut maliciã repellãt a ciuibus & faciãt eos uirtuosos: hoc enĩ intẽdit bonus Legislator. Quare manifestũ est ꝙ bona & uera ciuitas & non fm sermonẽ tm̃ debet esse sollicita de uirtute ut faciat ciues uirtuosos: q̃uis tñ isti nõ curent adinuicem quales sint fm uirtutẽ: nec ad hoc laborẽt: hñt tñ aliquã cõicationẽ: nã iuuant se in pugnando contra inimicos & cõicant in cõmutatiõibus & in cõtractibus et in aliis. Silr dicendũ est ita ꝙ si sint duę ciuitates remote secundũ sitũ: qñq; tñ in cõmutationibus & aliis cõtractibus cõicãt & iuuant se adinuicẽ in pugnãdo cõtra inimicos differẽtes tm̃ in hoc a ꝓpinquis fm locũ: qa iste ꝓpinq̃: ille remote. Et pactũ est eis lex ꝙ non faciãt sibi adinuicẽ iniustitiã: nõ ꝙ faciãt se bonos ciues sicut ꝓuerbialiter dixit Lycophron Sophista ꝙ pactum inter aliquos habitum fideiussor est ꝙ non faciant sibi adinuicem iniustitiã: non ꝙ bonos se inuicem faciant: nec curent quales sint fm uirtutem. s. boni uel iusti. ¶ Deinde cum dicit: Et ꝙ ita se zc. Ponit scđam rationem ad ꝓbãdum ꝙ ciuitas nõ est instituta gratia compugnatiõis & cõmutatiõis & alioꝝ contractuũ. Posset enĩ aliquis dicere ꝙ si Thusci & Carthaginenses essent ꝓpinqui & cõmorarent simul in uno loco & cõicarẽt in commutatiõibus & cõtractibus aliis esset una ciuitas: hoc remouet per istã rationẽ: Et diuidit in duas: In prima ponit rationẽ quasi ꝓcedens narratiue. Scđo concludit conclusionẽ principaliter intentã: ibi: Ex quo patet zc. In prima dicit palã esse ex dictis ꝙ hoc modo se habeat sicut dictũ est ꝙ ciuitas nõ instituta sit gratia cõpugnatiõis nec cõmutationis & aliorum contractuum. Si enĩ duę ciuitates distincte sicut Megarensium & Corinthioꝝ essent propinquę fm situm ita ꝙ se tangerẽt & circũuoluerent uno muro: adhuc nõ esset una ciuitas: quia posset contingere ꝙ haberẽt diuersos Principatus & diuersas policias: & manifestum est ꝙ tũc non esset una ciuitas: etiã dato ꝙ cõicarent sibi adinuicem fm connubia ut aliqui ciuiũ Megarensiũ contraherẽt cũ aliquibus Corinthiorum: q̃uis ista cõicatio sit una de ꝓpriis cõicationibus quę fiunt in ciuitatibus. Hoĩes enim unius ciuitatis frequenter contrahũt cũ aliis eiusdẽ ciuitatis: adhuc non esset una ciuitas. quia istud possunt facere diuerse ciuitates. Eodẽ modo si aliqui sepati essent fm locum & haberẽt diuersas habi/

tationes:non tñ tantū distarēt ꝙ non possint adinuicē cōicare:sed haberent leges ꝙ in cōmutatiōibus faciēdis adinuicē nō inferrēt iniuste sibi molestias:ut si aliqs esset faber:alius coriarius:alius agricola:alius haberet aliquā artē aliam et essent in aliqua magna multitudine sicut si essent decem milia & in nullo alio cōicarent adinuicem ꝗ in cōmutatiōe rerum & in compugnādo cōtra inimicos:adhuc nō esset una ciuitas:quia ista possunt cōtingere habitantibus in diuersis ciuitatibus Quę igit̄ est cā ꝓpter quam nō est ciuitas una: nō est dicendū ꝙ propter hoc nō sunt ꝓpinquę sm̄ situꝫ cuꝫ non sint sub una ciuitate : ita ꝙ nō esse ꝓpinquos sm̄ sitū faciat ciuitatē nō esse unā: & esse ꝓpinquū faciat ciuitatē esse unā · quia si aliq sic cōuenirēt ꝙ essent ꝓpinqui sm̄ situm et cōicarēt adinuicē:si tñ quilibet haberet domū suā & uteretur ea sicut ciuitate q̄ cōis est pluribus & iuuarēt se adinuicē cōtra inimicos iniuriantes eis: sed in nullo alio cōicarent:non esset ciuitas una : Et hoc manifestū est diligēter cōsideranti : quia possidile est ꝙ sint sub diuersis Principatib⁹ & policiis: & tūc manifestum est ꝙ nō sint sub una ciuitate·Iteruꝫ dato ꝙ sic essent congregati ut adinuicē colloquerētur & diuisim de cōtractibus faciēdis adhuc nō esset ciuitas una:quia possibile esset ꝙ haberent diuersas policias & Principatus· ❡Deinde cū dicit:Ex quo patꝫ zc̄·Concludit conclusionē principaleꝫ: Et dicit ꝙ manifestū est ꝙ ciuitas nō est cōicatio loci:nec ciuitas finaliter instituta est ut adinuicē non faciāt iniusta:nec gr̄a cōmutatiōis: tñ si debeat esse ciuitas oportet ista existere: aliter eni nō esset ciuitas:tñ istis solum existētibus nō est· ❡Deinde cū dicit:At bene zc̄·Oñdit gratia cuius instituta est · Et diuidit̄ in duas·In prima oñdit quid est ciuitas simpl̄r·In scd̄a oñdit quis est finis ciuitatis gratia cuius instituta est:ibi:Finis est zc̄·In prima dicit ꝙ bñ dictū est ꝙ cōicatio loci nō est ciuitas:sed cōicatio bñ uiuendi cōposita ex domibus & diuersis generibus gratia uitę perfectę & ꝑ se sufficiētis est ciuitas·Et ꝑ hoc ꝙ dicit cōicatio bñ uiuendi:innuit cām formalem·Per hoc ꝙ dicit composita ex domibus:tāgit cām materialē ꝓpinquā·Per hoc ꝙ dicit ex diuersis generibus:tāgit causas materiales remotas·Per hoc ꝙ dicit gratia uitę perfectę zc̄·tāgit cām finalem·Sꝫ hęc nō contingūt esse nisi habitātibus eundē locum & nisi coniūgant̄ sm̄ connubia· Et ꝓpter hoc in ciuitate fiūt affectiones amicitię factiue & conseruatiue & consinitates q̄ sunt cōicationes adinuicē in cōmestionibus & potibus ul' in aliis·Sil'r fiūt sacra & cōuersationes & solatia ꝓpter spm̄ conuiuere·Et ratio huius est · Quia

Eodemq; modo si qui habitent seperati quidem : non tamen ita longe ut nequeant simul cōicare: legesq; habeant iniuriam sibi inuicē in cōmertiis ꝓhibentes : ceu si unus faber:alter agricola:alter sutor:alter aliquis hmōi foret:essentq; hi decem milia numero nec alia eis foret cōmunio nisi taliū rerum puta contractuū & fœderationis: nec si quidem ciuitas adhuc foret:ꝓpter quā tādem utiq; causam: non enim quia non ꝓpinqua sit cōicatio: nam si in unum conuenirēt ita cōicantes : unusquisq; tamen utatur ꝓpria domo ut ciuitate:ac sibi ipsis ut confœderati auxilium ferant cōtra iniuriantes:solumne sic quidē ciuitas esse uideret̄ recte consideratibus. Siquidē eodem modo cōuersarētur simul coniunctim & separatim. Ex quo patet ꝙ ciuitas nō est cōicatio loci & nō iniuriādi sibi ipsis et cōmertii gratia. Sed ista quidē ut assint necessariū est siquidē futura sit ciuitas. Nec tñ si ista assint oīa ciuitas adhuc erit. At bñ uiuendi societas & domibus & generibus uitæ pfectæ gratia : & per se sufficiētis. Hoc tantū nō erit nisi uno eodēq; loco habitātibus: & coniugia simul in

amicitia multũ necessaria est in ciuitate. Amicitia enĩ eligit̃ ꝓpter cõuiuere: fine aũt conuiuere ñ est ciuitas: quare amicitia necessaria est ad ciuitatẽ. Sꝫ ista q̃ dicta sunt necessaria sunt ad amicitiã: & ideo ista ordinata sunt in ciuitate. ¶ Deinde cũ dicit: Finis est zc. Oñdit gr̃a cuius finis instituta est ciuitas. Et dicit ꝙ finis ciuitatis ꝓpter ꝙ ciuitas instituta est: est ipm bñ uiuere. Ciuitas aũt & illa q̃ ordinant̃ ad ciuitatẽ sunt ꝓpter finem ciuitatis. Ciuitas enĩ est cõicatio bñ uiuẽdi cõposita ex generibus diuersis & gr̃a uitę pfectę & p se sufficiẽtis. Hoc aũt est uiuere feliciter bene: aut feliciter uiuere in politicis est opari ſm uirtutem practicã. Et ꝓpter hoc manifestum est ꝙ cõicatio politica consistit in cõicatiõe bonaꝝ actionuꝫ & non cõsistit in ipo uiuere absolute. Apparet igit̃ ꝙ finis ꝓpter quẽ instituta est ciuitas bñ ordinata ẽ ſm uirtutẽ pfectã uiuere uł opari & nõ ipm conuiuere. ¶ Deinde cũ dicit Quapropter zc. Infert corellarium ex quo apparet ꝑncipale intẽtũ. Et ꝙ cũ finis ciuitatis sit feliciter uiuere practice: Feliciter autẽ uiuere sit opari ſm optimã uirtutẽ practicaꝫ quę est prudẽtia & cõicatio politica cõsistit in hmõi actionibus. Manifestũ est ꝙ illi q plus addũt ad talem cõionẽ plus addũt ad ciuilitatem & plus ciuitatis ptinet ad istos q̃ ad illos q sunt equales in libertate uel genere: & q̃ ad illos qui sunt maiores in genere: tñ minores & inequales ſm uirtutẽ politicã. Iterum plus attinet illis de eis quę pertinẽt ad ciuitatẽ q̃ illis qui excedũt alios in diuitiis: sed excedunt̃ ab aliis in uirtutibus. Ex quo apparet & si iustũ est equale aliquaꝝ reꝝ aliquibus psonis ſm dignitatẽ in ordine ad finem: qa in policia illa in qua ponit̃ rectus finis est iustum simplr̃. Iustũ enĩ ut dictũ est attendit̃ ſm dignitatẽ in ordine ad finẽ sicut in regno & policiis rectis. Vniuersaliter in policia aũt in qua ponit̃ finis nõ rectus nõ est iustũ simplr̃. Tales aũt sunt status pplãris & paucoꝝ. Et ideo in talibus nõ est iustũ simplr̃ qđ erat ꝑncipale intentũ gr̃a cuius induxit totã inquisitionẽ de fine ciuitatis. Tunc recapitulat & dicit & manifestum est ex determinatis ꝙ omnes illi qui aduersantur de iusto non tetigerunt iustum simplr̃: sed iustum ſm quid tantum.

euntibus ꝓpter qđ ꝓpinquitates in ciuitatibus extiterũt: & sodalicia: & sacra: & conuersationes familiarium. Idq; est amicitiæ opus: nã simul uiuẽdi electio amicitia est. Finis est igit̃ ciuitatis bñ uiuere. Illa uero gratia finis. Ciuitas aũt est generum pagorũq; societas uitæ pfectæ ac per se sufficientis: hoc est (ut diximus) bñ ac beate uiuere. Bene igit̃ agẽdi gratia ponẽdũ est esse ciuilem societatẽ: nõ aũt gratia simul uiuendi. Quapropter qcunq; plus cõferũt ad hmõi societatẽ: his plus iuris cõpetit in ciuitate q̃ his q libertate ac genere pares sunt uel maiores. Sed ciuili uirtute sunt ipares: & q̃ hi qui diuitiis supant: sed uirtute supant̃. Qđ igit̃ oẽs q de Rep. cõtẽdũt partẽ aliquã iusti dicũt manifestũ est ex supradictis. ¶ Est aũt dubitatio qđ oportet dñans esse in ciuitate. Nunqđ populũ: an eos q diuitias habẽt: an bonos uel æquos: uel unũ q sit opti-

EST aũt dubitatio zc. Postq̃ Phs distinxit policias ſm distinctionẽ Principatuũ & declarauit cuius gr̃a ciuitas est instituta. In pte ista, inqrit quẽ oportet esse Principantẽ in ciuitate: & qa Principatus debet distribui ſm excessuꝫ alicuius boni: inquirit ſm cuius excessum debeat distribui. Et ſm hoc diuidit̃ ista pars in duas partes. In pma inquirit quẽ oportet esse Principãtẽ in ciuitate. Scđo inqrit ſm cuius excessuꝫ debeat distribui. ibi: Cũ uero zc. Pria in duas. In pma mouet dubitationẽ tãgẽs q̃si solutionem. Scđo arguit cõtra solutionẽ: ibi: Veꝝ hęc zc. In pma dicit ꝙ postq̃ determinatũ est ꝙ policię debẽt distingui ſm distinctionẽ ꝑncipatuũ: sequit̃ dubitatio .s. quẽ oportet dñantẽ esse in ciuitate.

Cuz aūt oporteat aliquē esse dn̄antē:aut dn̄at mltitudo sicut in policia q̄ est status pp̄laris: aut diuites ut in statu paucoꝝ:aut uirtuosi sicut in Rep. Optimatū:aut unus optimus sicut in Regno:aut unus pessimus sicut in tyrānide ¶Deinde cū dicit: Veꝝ hęc zc̄. Arguit cōtra ista singlā & ad minus cōtra plura: Et diuidit in duas. In p̄ra facit φ dictū ē. Scd̄o spāliter īngrit utrū magis expediat mltitudinē dn̄ari:aut paucos uirtuosos:ibi:De his. Pr̄a adhuc in duas. Prīo arguit φ nō expedit dn̄ari mltitudinē aut diuites. Scd̄o φ nec unū studiosum:ibi: Sed nun quid zc̄. Adhuc p̄ma in duas. Prio oñdit φ nō expedit mltitudinē do minari. Scd̄o φ nec paucos diuites ibi:Sz an paucos zc̄. Pr̄a in tres fm̄ φ ꝓbat p tres rōnes φ nō expedit multitudinez dn̄ari. Scd̄a ibi :Rur/ sumq; zc̄. Tertia ibi:Pręterea il. zc̄. In p̄ma dicit φ oīa ista uident hr̄e difficultatē. Si eni dicat φ expedit mltitudinē paupeꝝ dn̄ari cū hm̄oi multitudo potētiam habeat & sine uirtute:sic sequet φ diripiēt ꝓpter indigētiā & potētiā bona diuitum. Sz est ne hoc iniustū:q̄si diceret sic fm̄ eni ueritatē ciuitatis debet hr̄e dn̄ium iustū:Quare manifestū est φ iniustitia extrema ē hęc.i. pessi/ ma ¶Deinde cū dicit: Rursum zc̄. Ponit scd̄az rōnē:Et dicit φ si dicat φ expedit mltitudinē dn̄ari:sequet sicut prius φ diripiēt bona diuitū & paucoꝝ sicut uirtuosoꝝ:sed hoc est destruere ciuitatē. Sz uirtus non de struit illud cuius est & φ habet eā: nec φ iustū est corrūpit ciuitatē. quare manifestū ē φ ista lex q̄ p̄cipit multitudinē dn̄ari nō est iusta:nō igit expedit multitudinē dn̄ari ¶Deinde cū dicit:Pręterea &c̄. Ponit tertiā rōnem. Et dicit φ oēs opatiōes quas facit tyrānus unde tyrānus est iniuste sunt:qa tyrānus p potētiā suā molestiā facit & accipit bōa subditoꝝ:talis aūt opatio iniusta est: Sz ubi mul titudo dn̄at facit uiolētiā diuitibus ad modū tyrāni diripiēdo bōa eoꝝ. Et ideo manifestū est φ multitudo est sicut tyrānus:quare opatiōes mltitudinis sunt iniuste:ergo nō expedit multitudinē dn̄ari ¶Deinde cū dicit:Sed an &c̄. Oñdit φ nō est iustū dn̄ari paucos diui/ tes. Et diuidit in duas. In pr̄a oñdit φ n̄ expedit paucos diuites dn̄ari. Scd̄o φ nec uirtuo/ sos siue paucos siue plures ibi: Veꝝ &c̄. In pr̄a dicit quasi interrogādo:est ne iustū paucio res diuites dn̄ari in ciuitate.q.d.nō est iustū:qa p potētiā suā diripiēt bōa paupeꝝ & pos/ sessiōes sicut ecōtrario mltitudo si dn̄aret:& si iustū esset diuites dirip̄e bōa mltitudinis & ecōtrario iustū esset mltitudinē dirip̄e bōa diuitū:sz hoc est iniustū ut uisuz est. quare ma nifestū est φ prauū & iniustū est & n̄ studiosuz diuites paucos dn̄ari. ¶Deinde cū dicit: Veꝝ bonos &c̄. Oñdit φ n̄ est iustū dn̄ari uirtuosos siue plures siue paucos. Aliqs eni di/ ceret φ ueꝝ est φ nō expedit dn̄ari nec paucos diuites nec mltitudinē:sz bn̄ expedit & iu stū ē uirtuosos dn̄ari et eē dn̄os inter oēs:sz istud uidet esse falsuz:qa si soli uirtuosi p̄ncipē tur oēs alii erūt inhonorati:qa n̄ attingūt ad honorē p̄ncipatus:qa p̄ncipatus honores sunt

mus oīm:uel tyrānū? Veꝝ hæc oīa uidētur habere difficultatē qd eni inopes qa plures sint ptient ea quæ sunt opulentoꝝ: hoc nō ne iniustū est? Decreuerūt.n. q ptātē habēt Iniuria igit sūma quæ tādē dicēda ē? Rur susq; oībus acceptis si plures ea sibi tribuāt quæ sunt paucoꝝ: cōstat φ ciuitatē corrum pūt:at q uirtus nūq̄ corrūpit id qđ eam ha bet:neq; iustū ciuitatis corruptiuū est. Ex quo patet legē istā nō posse iustā esse. Præ terea illa quoq; quæ facta fuerūt a tyrāno necessariū foret iusta esse oīa. Vim.n.affert ꝓpter potentiā quēadmodū multitudo di/ uitibus. Sed an paucos & opulētos iustum est dn̄ari:an ergo si & illi hæc agant & rapi nas exerceāt:auferūtq; multitudinis bona: hoc ne erit iustū? ergo zc. Hæc igit oīa con stat esse praua. Verū bonos & æquos dn̄ari oportet:auctoritatēq; habere oīm. Ergo alii oēs cū Magistratus nō capiant inhonorati

Sũt enĩ p̃miũ uirtutis & hoc est honor:sicut dr̃·i·&·iiii·Eth·ergo qui nõ attingit ad Principatũ nõ attingit ad honorẽ·Principatibus igit̃ uirtuosis remanẽt alii inhonorati:sꝫ hoc est incõueniẽs·Est enĩ hoc cã dissensiõis:oẽs enĩ appetũt honorẽ naturaliter ꝓpter ꝙ appetũt honorari a bonis & sapiẽtibus q melius & rectius p̃ñt iudicare ¶Si ergo auferat̃ eis honor sequit̃ dissensio & mlta mala in ciuitate:quare nõ est iustũ uirtuosos dñari ¶Deinde cũ di

manebũt: Nã honores quidẽ Magistratus ptãtesq; appellamus:quos si boni semp habeãt necessariũ est alios excludi ab honoribus Reip. Sed nũqd unus qui sit optimus dñari debet:at enĩ hoc etiã grauius est quoniã plures erunt ab honoribus exclusi. Sed forsan dicet aliquis legẽ dñari debere. Non aũt hoĩem in quẽ cadũt animi ꝑturbatiões Si igit̃ sit lex quidẽ:sed uel ad paucoꝝ potentiã uel ad multitudinis fauorẽ declinãt. quid tãdẽ refert in his de quibus dubitatũ est.Eueniẽt.n.eadem quæ supradicta sunt. De his igit̃ sit alius qdẽ sermo: qđ aũt magis penes multos debeat esse ptãs q̃ penes paucos licet optimos. Videt̃ so!ui posse &

cit:Sꝫ nũquid zc· Oñdit ꝙ ñ est iustũ dñari unũ uirtuosũ· Et diuidit̃ in ptes duas·In p̃ia facit ꝙ dictũ ẽ In scða qa posset aliqs dicere ꝙ nõ expedit hoĩem p̃ncipari sꝫ hoĩem p legẽ oñdit cõtrariũ:ibi:Sꝫ for·zc In p̃ia dicit ꝙ ñ expedit unũ uirtuosũ ualde p̃ncipari·qa si unus ualde uirtuosus dñet̃ plures erũt inhonorati honore p̃ncipatus:sed hoc ẽ incõueniẽs:Ex hoc enĩ sequunt̃ dissensiões in ciuitate & turbatiões sicut dictum est·Iteꝝ uidebit̃ policia peior esse q̃ status paucoꝝ: quia in Principatu paucoꝝ pluribus ĩpendunt̃:in ista aũt uni soli·hoc aũt peius uidet̃ esse: qa malũ q̃nto magis diuisũ est tãto minus existit & tolerabilius ẽ: quare manifestũ est ꝙ nõ expedit unũ uirtuosum dñari· ¶Deinde cum dicit: Sed forsan zc·

Quia diceret aliqs ꝙ lex debet dñari ñ homo:arguit cõtra hoc· Et p̃mo ponit rõnem per quã uidet̃ ꝙ lex debet dñari·Scðo arguit in cõtrariũ: ibi: Si igit̃ zc· In p̃ia dicit ꝙ prauũ & iniustum est hoĩem principari & nõ legem: quia homo habet passiones sibi coniũctas Passiones autem distrahunt uoluntatem & faciunt deuiare a recto fine & per consequens peruertunt iudicium rationis·Lex autem multas habet passiones:quare per legem nõ contingit deuiare a recto iudicio rationis:Cum igitur melius & iustius sit illum principari qui non potest deuiare a recto fine q̃ illum qui potest·Et homo potest deuiare a recto fine:lex uero non·Manifestum est ꝙ iustum est legem dominari:non hominem· ¶Deinde cum dicit:Si igitur sit lex quidem zc·Arguit in contrarium· Et dicit ꝙ non uidetur esse uerum ꝙ legem sit iustum dominari uniuersaliter: quia contingit leges esse pertinẽtes ad potẽtiã paucoꝝ uel multoꝝ:& tales leges date & ordinate sunt in ordine ad finem illarum· In illis autem non supponitur rectus finis simpliciter sicut pędictum est:ergo nec leges sunt iuste simpliciter·Quare manifestũ est ꝙ ñ differt quid dicatur siue legem siue aliud aliquid aliorum principari:quia semper idem accidit inconueniens sicut prius ostensum est de omnibus· ¶Deinde cum dicit:De his igitur sit alius quidem sermo zc·Omissis aliis specialiter descendit ad inquirendum utrum magis expediat multitudinem aut paucos uirtuosos dominari·Et diuiditur in duas·In prima pręmittit ꝙ omissis aliis de quibus non est argutum:quia altera ratio est·Manifestum est enim ꝙ unum pessimum non expedit dominari:& quia hoc est per se manifestum·Altera ratio de hoc & de aliis·Quia de aliis est dubium:sed de hoc nõ·Ideo Ph̃us nõ arguit ad istud· Sed inquirẽdum est utrum multitudinẽ magis expediat dominari q̃ uirtuosos paucos tantum·Hoc enim uidetur habere dubium & solũmodo qua dissoluitur ratio quę in oppositum adducebatur prius: & magis uidetur esse ueꝝ & expediẽs multitudinẽ p̃ncipari debere q̃ paucos uirtuosos· ¶Deinde cũ dicit

Nam ſi plures zc̄. Proſequit̄ & prīo oſtēdit ꝙ magis expediat mltitudinē dn̄ari q̄ paucos uirtuoſos. Scd̄o ſoluit dubitationē & quandā aliā annexā illi: ibi: Quapropter zc̄. Prima in duas. Prīo declarat unā ꝓpoſitionē. Scd̄o arguit ex illa: ibi: Si igitur zc̄.. Adhuc prīa in duas. Primo manifeſtat illā ꝓpoſitionē. Scd̄o ponit differētiā inter aliqua de quibus eſt mentio facta: ibi: Sꝫ in hoc zc̄. In prīa dicit ꝙ ſi ſint multi nō uirtuoſi ſimplr̄ cū cōueniēt in aliquid unū facient unū aliqd ſtudioſum. nō ſicut qdē ut qlibꝫ faciat aliquid ſtudioſum p ſe & aliqd meliꝰ ſed oēs ſil' faciāt unū aliqd ſtudioſum & ſunt aliqd melius q̄ quilibet diuiſim acceptus: & hoc declarauit per ſile: & dicit ꝙ ſicut illi qui faciunt cenā ad cōes expenſas & quilibet modicū apportat: ꝙ aūt collectū ē ex oībus apportatis magne q̄titatis eſt. Sic eſt in ꝓpoſito: ſi ſint multi & quilibꝫ aliqd habeat uirtutis & prudētię cū cōueniūt in unū faciēt unū aliquid magnū & uirtuoſuꝫ. In quo eni unus deficit cōtingit alteꝝ habūdare: ut ſi unus nō inclinet̄ ad fortitudinē alter inclinabitur: & ſi alius nō inclinet̄ ad tēperātiā alter inclinabit̄: & ubi unus non poterit prąuidere bene alter poterit & ſic cū cōuenerīt faciēt quaſi unū hominē uirtuoſum et perfectum. Hoīem dico habentē multitudinem ſenſuū per quos diſcernere poſſit: & multitudinē manuū & pedū per quę poſſit moueri ad opationē & opari. Similiter etiā q̄tum ad mores et q̄tum ad intellectum ſe habet. Ex oībus eni cū cōuenerint efficiet̄ quaſi unus homo pfectus ſm intellectum q̄tū ad uirtutes intellectuales & ſm appetitus quātū ad morales. Et adducit aliud ſile dicens ꝙ ꝓpter hoc ꝙ multi ſunt aliquid melius ſil' iūcti q̄ quilibꝫ illoꝝ cōtingit ꝙ opa muſicalia & opa poetaꝝ melius facta ſunt & ducta ad pfectionē p plures q̄ p unum. Sic eni inuentę fuerunt artes & ſciētię: quia prīo unus inuenit aliquid & illud tradidit & forte inordinate alius poſt hoc accepit illud & addidit & totū tradidit & magis ordinate: & ſic cōſequēter donec pfecte artes & ſcię inuente ſunt. Et manifeſtum eſt ꝙ aliqui aliqua inuenerūt ſed oēs ſimul oīa. Et manifeſtū eſt ꝙ plus eſt & pfectius illud ꝙ oēs īuenerunt q̄ illud qđ quilibet p ſe. ¶ Deinde cuꝫ dicit: Sed in hoc zc̄. Ponit drām inter unum uiꝝ ſtudioſum ſimplr̄ & quēlibet illoꝝ ex qbus cum cōuenerint in unum fctm̄ eſt aliquid ſtudioſuꝫ. Et dicit ꝙ uiri ſtudioſi ſiue uirtuoſi differt̄ a quolibet illoꝝ multoꝝ ex qbus cū cōuenerint in aliquid unū fit aliquid uirtuoſuꝫ. ſicut bonꝰ differt a n̄ bono qm̄ uiri uirtuoſi bōi ſimplr̄ ſunt: ſed qlibet iſtoꝝ ſm ſe acceptus n̄ eſt bonꝰ. qa nō eſt uirtuoſus pfecte. Iteꝝ differunt uiri ſtudioſi ab iſtis diuiſim acceptis: ſicut puta p artem differunt a uiris: circa qđ intelligo ꝙ pictor uolens aliqd pingere p artē ſicut imaginē hoīs cōſiderat bonā diſpoſitiōneꝫ ocloꝝ in iſto dimittens diſpōnes alioꝝ mēbroꝝ. Silr̄ conſiderat bonā diſpōnem manus in alio dimittēs malas diſpōnes alioꝝ membroꝝ: & ſic cōſiderat meliores diſpōnes alioꝝ mēbroꝝ in diuerſis & dimittit turpes. tunc ex oībus iſtis collectis facit imagineꝫ pulchriorē q̄ ſit qlibet illoꝝ ex qbus aliqd accepit: & māifeſtū ē ꝙ qlibꝫ illoꝝ ex qbus aliqd accepit aliqd pulchritudīs hꝫ: ſꝫ n̄ ſimplr̄ illđ āt ꝙ acceptū ē ex iſtis ſimplr̄ pulchrū ē ſic ſilr̄ in ꝓpoſito qlibet illoꝝ mltoꝝ aliqd hꝫ uirtutis: ſꝫ n̄ ē ſimplr̄ uirtuo

quandā habere dubietatē: īmo forte ueritatē nā ſi plures ſint quoꝝ unuſqſqꝫ nō ſit ſtudioſus: tn̄ fieri pōt ut in unū cōueniētes oēs meliores ſint q̄ illi nō ut ſinguli: ſed ut oēs: quēadmodū cæna in qua plures cōferūt q̄ ea quæ ex unius erogatiōe fit. nā cū plures ſint unuſqſqꝫ partē habet uirtutis ac prudētiæ. ac fiūt in unū collati quaſi homo unus qui multos pedes habeat: multaſqꝫ manus: multoſqꝫ ſenſus. Et eodē mō circa mores & intelligentiā. Quapropter melius iudicant multi & ī muſica & in poetaꝝ opibus. Alii eni aliud: & cūcti cūcta diſcernunt. Sed in hoc differūt ſtudioſi uiri ab unoquoqꝫ alioꝝ ex multitudie quēadmodū decoros a nō

sus·id aūt quod simpliciter collectū est ex ipsis simpliciter uirtuosum est·Et hoc est qđ intendit cū dicit:artificiose eo ꝙ illa uera simpliciter accepta sunt collecta in unū et imago illa q̄ componit̄ simul ex partibus bene dispositis in diuersis exn̄tibus pulchrior est q̄ unūquodq; illoꝝ in quoꝝ uno inuenit̄ pulcher oculus:in alio aūt pulchra manus· cōuenit eniꝫ bene inuenire seorsum unū hn̄tem oculum pulchriorē q̄ sit pectus:q̄uis in aliis deficiat silr̄ aliquē hn̄tem pulchrā manū q̄ sit pectus: q̄uis in aliis deficiat· silr̄ in aliis pticulis·silr̄ in ꝓposito differt uir studiosus ab unoquoq; illoꝝ q dicti sunt:qa oēs bonas dispositōes sm aīam hēt coniunctim et in uno supposito unusq̄sq; illoꝝ unā:aut in qua forte poterit excedere uirtuosū simpliciter enim excedet̄ ab eo· ¶Deinde cū dicit: Si igit̄ zc̄· Ex ista propositōe declarata arguit dicens ꝙ imanifestū est utrū hmōi differentiā contingat esse circa multitudinē & circa hoc populū totū ad paucos uirtuosos: ꝙ·s·tota multitudo melior sit q̄ illi pauci uirtuosi:tn̄ sm uirtutē in quibusdā est impossibile:hoc est eniꝫ quędā multitudo bestialis cuius hoīs inclinant̄ ad ad actus bestiales & parū rōnis habēt·& in tali multitudine nō est uerum ꝙ ex illis hoīb⁹ possit fieri aliquid uirtuosum si cōueniāt in unū.

¶Alia est multitudo in qua q̄sq; hēt aliquid uirtutis & prudentię & inclinant̄ ad actum uirtutis:& in tali uerū est ꝙ illud qđ fit ex istis cū cōueniunt in unū est aliqd uirtuosum· Et hoc est ꝙ dicit Phs ꝙ in aliqua multitudine nō est uerū ꝙ illa multitudo faciat aliquid uirtuosum:de qua multitudine pōt habere ueritatē·Ex quo pōt formari rō sic:Melius est ꝑncipari qđ meli⁹ & studiosius ē·sꝫ cōtingit aliq̄ multitudinē ēt magis studiosam paucis uirtuosis ꝓbatā esse·Ergo zc̄·

QVapropter zc̄·Postq̄ Phs mouit dubitatōeꝫ utrū magis expediat mltitudinē dn̄ari q̄ uirtuosos:in pte ista soluit eā & q̄dam annexā illi:& hꝫ duo:Primo infert solutionē quęstionis ex determinatis:& ponit quęstionē annexā·Scđo soluit illā ibi: Eteni zc̄· In ꝑma dicit ꝙ pp ea q̄ dicta sunt pōt solui dubitatio qua quęrit̄:utꝝ magis expediat dn̄ari multitudinē q̄ paucos uirtuosos:appet·n·ex dictis ꝙ duplex ē mltitudo·Vna qdē bestialis in qua nullus hꝫ rōem uel modicā:sꝫ iclinat̄ ad bestiales actus·& manifestū ē ꝙ istā nō expedit dn̄ari aliq° mō:qa sine rōe ē & cōiuncti & diuisim· Alia ē mltitudo ubi oēs aliqd hn̄t rōis & iclinant̄ ad prudētiā & hn̄ suasibiles sunt ad rōeꝫ·& talē expedit magis dn̄ari q̄ paucos uirtuosos·q̄uis·n·qlibet nō sit uirtuosus: tn̄ qđ fit ex oībus cū cōueniunt est uirtuosuꝫ·Et sic appet solutio q̄onis:qa ubi est talis mltitudo expedit eā magis dn̄ari q̄ uirtuosos Vbi nō talis sꝫ bestialis nullo mō expedit Poterit etiā ꝑ hoc solui qđ alia consequenter se hn̄s ad illā·s·utꝝ oporteat multitudinē & liberos dn̄os eligere & eos corrigere & quoꝝ expedit eos esse dn̄os si expediat & qui sunt illi de quibus mouet questioneꝫ exponit· hmōi enim sunt qui nō habent aliquā dignitatem siue bonum uirtutis· ¶Deinde cū dicit Eteni permittere zc̄·Soluit q̄onem:& primo soluit q̄onem·Scđo solutōem cōfirmat ꝑ leges antiquoꝝ ibi:Quapropter &c̄·Prima ī tres:In ꝑma ońdit ꝙ icōueniens & nō secuꝝ ē multitudiem ꝑncipari scđo ꝙ terribile ē eos nullo mō pticipare ꝑncipatu ibi:Rursus·Terio ꝙ ex

decoris aiunt:& picta artificiose a ueris eo ꝙ seorsum distincta in unū colligunt̄: cū si separatio fiat pulchrius se habebit huius qdē picti oculus:alterius uero cuiusdā alia particula.Si igit̄ de oī populo oīq; multitudine recipit̄ hanc esse differentiā multitudinis ad paucos studiosos incertū est:immo forsan certū:qđ de quibusdā est īpossibile:nā eadē rō de bestiis esset. Quanq̄ quid differunt quidam(ut ita dixerim) a bestiis sed de aliqua multitudine nihil uetat esse uerum. ¶Quapropter dubitationem illam primā per ista soluere quis potest:ac similiter aliam subsequentem:quorū oportet potestatem habere liberos homines ac multitudinē ciuiū:quales sunt quicūq;: qui neq; opes habēt neq; uirtutis existimationē.etenim permittere istis magnos Magistratus

pedit aliquo modo:ibi:Restat zc̄.In p̄ma dicit ꝙ liberos & multitudinē attingere ad principatum maximū & primū periculum est:isti enim iniustitiam & imprudentiā habēt & propter imprudentiam deficerent a recte iudicādo & ꝑpter iniustitiā inclinabunt̄ ad opa iniusta:& ideo sequetur ꝙ multa mala facient quantum ad seipsos:& multa iniusta q̄tum ad alios eis iniuriando & molestando.hoc aūt est periculum.ergo tales participare principatu incōueniēs est maximū. ¶De inde cū dicit:Rursus zc̄.Ostēdit ꝙ terribile uidetur esse eos nullo modo participare & dicit ꝙ nullo modo concedatur eis principatus nec attingunt ad ipsum incōueniens & terribile uidetur:quia reputabunt se inhonoratos & cū sint multi & pauperes sequetur seditio et turbatio in ciuitate:sed istud est terribile. ¶Deinde cum dicit:Restat zc̄. Concludit tertiū & dicit ꝙ exquo sequuntur multa mala in ciuitate si nullo modo attingunt ad principatum relinquit̄ ꝙ participare debent principatu aliquo modo:salteꝫ quantū ad consiliatiuum & iudicatiuum. ¶Deinde cū dicit:Quapropter &c̄ Confirmat solutionem per leges & ordinationes antiquoꝝ & diuidit̄ in partes duas.In prima facit quod dictum est.In secunda arguit cōtra ordinationem illoꝝ:ibi: Sed habet dubitationē &c̄.In prima dicit ꝙ quia dictum est si multitudo nullo modo participet ꝑncipatu sequent̄ multa mala:sicut seditio & turbatio in ciuitate. Solon Legislator Atheniensiū & quidā alii Legislatores statuerunt multitudinē in eligendo & corrigēdo principes:tñ noluerūt ꝙ qlibet sigillatim h̄ret ꝑtātem in eligēdo & corrigendo:& hoc rōnabiliter:qa quilibet s̄m se uirtutē nō h̄et & ideo deficeret in eligendo & corrigēdo:ut dicimus ꝙ isti noluerunt ꝙ quilibet h̄ret ꝑtātem in eligendo & corrigēdo ꝑncipantē ꝑpter cām dictā:sed oēs insil'.Et rō huius est:qa q̄uis quilibet nō h̄eat uirtutē ꝑfectā unde recte se possit h̄re in principatu:tñ tota multitudo sufficiēter uirtutē h̄et & discretōem in eligēdo & corrigēdo:in ista eni multitudine sunt sapiētes uirtuosi aliq & aliq nō.ꝑ& plus ualet ꝙ sumant̄ isti oēs sil' q̄ si sumerent̄ uirtuosi & sapiētes solū:sic eni est hic sicut est de alimento:alimētū.n.impuꝝ sumptū cū puro plus ꝑficit q̄ alimētū impuꝝ si p se assumat̄:impuri.n.alimēti malitia & improbitas p puꝝ sibi ꝑmixtū corrigit̄ & ex eis cōmixtis fit bonū alimētū:& impuꝝ ad equalitatē redigit̄:sic in Rep.insipiētes in cōsulēdo & decernēdo quodāmō rectificant̄ a sapientib' ut possint aliq° mō Reip.ꝑdesse. ¶Deinde cū dicit:Sed hꝫ zc̄.Obiicit contra istā ordinationem antiquoꝝ & diuidit̄ in duas s̄m ꝙ dupliciter obiicit.Scd'a ibi Est & alia &c̄.Prima in duas:In prima tangit obiectōem.Scd'o soluit ibi:At enim &c̄.Ad huc prima in duas.Primo p̄mittit duas ꝑpositiones.Scd'o arguit ex illis ibi:Itaq; s̄m &c̄.Prima in duas s̄m ꝙ duas propositiones proponit.Scd'a ibi:Deinde & &c̄.In prima dicit

nequaq̄ est tutum ꝑpter iniustitiā & ignorantiā per quas quibusdā iniuriarentur:in quibusdā errarent.Rursus uero excludere illos penitus ab honoribus ꝑiculosum esset Cū enim multitudo inopū est in Ciuitate eadēq; ab honoribus exclusa:necesse est eā Ciuitatē esse hostiū Reip.Restat igitur ut ad consultandū et decernendū isti recipiantur.Quapropter & Solon & alii quidā eoꝝ qui leges condidere huiuscemodi hoīes ad repetendas gestoꝝ rōnes & ad suffragia electionesq; Magr̄atuum admittūt:solus aūt ut Magistratus cōmittantur nequaq̄ ꝑmittunt:dum enim cum aliis una decernunt atq; consultant capiunt omnes simul sufficientem sensum:& ꝑmixti melioribus prosunt Reip.:quemadmodū nō purū alimentum una cum puro totum facit utilius q̄ paucum:separati uero utrique imperfecti sunt ad iudicandum.Sed habet dubitationem huiusmodi ordinatio Reipublicæ.pri

ita dictum est ꝙ Solon & quidam alii Legislatores ordinauerunt ꝙ multitudo haberet potestatem in eligendo & corrigendo principatũ uidet ꝙ hęc ordinatio habet dubitationẽ: & ad declarationem pręmittit istã propositionem: Cuius est medicari & sanare ab ęgritudine pręsente eius est iudicare quis recte sanatus est. Hoc aũt facit medicus. Et ratio ꝓpositiõis est: qa cuius est aliqd facere per deductiõem ex causis & principiis eius est resoluere ipsum usq; ad primas cãs considerando ex quibus et qualib⁹ cãis est & hẽt esse. hoc aũt est iudicare. ergo eiusdẽ est aliqd cõstituere & iudicare de ipso. Silr est in aliis artibus: sicut enim medicus in medicinalibus iudicat & corrigit silr & alii in suis artibus. Vlterius dicit ꝙ medicus triplex ẽ. Vnus quidẽ est q nõ nouit artẽ ſ; ordinata ab aliis aliqualiter scit applicare ad opus. Alius est artifex principalis qui nouit simpliciter oẽs cãs & principia medicinę. & tertius est expertus q aliqua nouit sed nõ simplr. Cũ igit dicim⁹ medicũ iudicare de eo quẽ sanat intelligimus de medico scdo & tertio mõ. Et sicut circa medicinã est considerare triplicẽ medicũ s. practicum: scientẽ & exptum: sic circa oẽs alias artes. fere in oĩbus aũt ipsis iudiciũ rectũ de his q̃ sub ipsis sunt nihil minus. i. parũ minus exptis q̃ ipsis scientibus. Dicit aũt parũ minus: qa scientes simpliciter in oĩbus melius iudicant. ¶ Deinde cũ dicit: Deinde & zc. Proponit secundã ꝓpositõem & dicit: ꝙ sicut est circa iudiciũ sic est circa electionẽ: quod scientis est recte eligere & hoc est opus eius: sicut Geometra iudicat recte de geometricis & gubernator de gubernatiuis: & sic de aliis. Et rõ huius est: Electio n. est appetitus precõsiliantis: consiliũ aũt est rõcinatio de eis quę sunt ad finem: ratiocinari autem recte de his quę sunt ad finem scientis est. Quare manifestum est ꝙ opus scientis est iudicare & recte eligere. Et si idiotę aliqua recte eligant non tamen sicut scientes nec magis ipsis: quia si recte eligant uel iudicent hoc est a casu: non sic autem sapientes. ¶ Deinde cum dicit: Itaq; fm hanc zc. Ex istis duobus arguit ꝙ non expedit populum habere potestatem in eligendo & corrigendo principatu dicens ꝙ manifestum est ex dictis ꝙ non expedit multitudinem habere dominiũ in electione & correctione principum: quia sicut dictum est Scientis est eligere & corrigere prudentis. Sed multitudo & ignorans & imprudens est. Quare non expedit multitudinem dominari in eligendo & corrigendo. ¶ Deinde cum dicit: At enim forsan hęc omnia zc. Soluit istã dubitationem; & diuiditur in duas secundum quod dupliciter remouet ipsam. Secunda ibi: Et de quibusdam quidem non solum is zc. In prima dicit quod forte omnia ista non habent ueritatem nec bene dicta sunt: & hoc propter rationem superius dictam: Si enim sit multitudo non uilis siue bestialis sed aliquid habens rationis & uirtutis bene etiam sua-

mũ quia uideretur eiusdem esse hoĩs scire iudicare quis recte medelã attulit qui ipse sciat etiam mederi ac sanitatẽ ægrotãtibus afferre: hic aũt est medicus. Eodem mõ de aliis facultatibus & artibus: Vt. n. medicũ rõnem suæ medelæ apud alios medicos reddere oportet: ita & alios apud similes. Medicus aũt ẽ & ille q agit & ille q præcipit & ostendit: & tertio loco ille q a pueritia expertus est circa artẽ. sunt. n. qdã tales in cũctis (ut ita dixerim artib⁹.) Tribuimus uero iudiciũ parũ minus exptis q̃ scientibus. Deinde & circa electõem eodẽ se uidet mõ habere: nã recte eligere sciẽtis est opus: ceu Geometrã in Geometria: & gubernatorẽ in nauigatõe. Et si. n. in qbusdã opibus & artibus cõcurrũt alii qdã ignorãtes & nõ tñ melius iudicãt q̃ sciẽtes. Itaq; scdm hãc rõem auctoritas multitudini danda non esset neq; in electionibus Magistratuum: neq; in rõnibus administratoꝝ reposcẽdis. At. n. forsan

bilis:habens sapientes a quibus recte suadeatur:talem multitudinem simul sumptam bene expedit habere potestatem in eligendo & corrigendo principem:& si unusquisq; illorum non habeat sufficienter rationem & uirtutem per quam possit recte eligere & corrigere:tamen omnes simul habent & constitutum ex omnibus cum cōueniunt uirtuosum est simpliciter. Ex quo apparet ꝙ Philosophus respondet per interemptionem minoris cū dicebatur: multitudo est imprudens & ignorans:uerū est si fuerit talis sicut dictū est. Et dicit forsan: quia in aliqua policia nō expedit multitudinē habere potestatē in eligendo & corrigendo sicut in regno. In regno enim si unus sit simpliciter prudēs & alii regantur quasi dn̄atiuo principatu nec inferiores obediant superiori:nō expedit multitudinē habere pṫātem:sed in policia ubi multitudo est ęqualis expedit. ¶ Deinde cum dicit:Et de quibusdā zc̄. Sc̄do remouet obiectionē quasi interimēdo maiorē & dicit ꝙ istud qn̄ accipiebat̄ ꝙ sciētis solū s̄m unāquāq; artem est iudicare de opere suo nō habet ueritatem : puta si sint aliqui qui fecerūt aliqua opera & tn̄ non utantur illis:nō est uerum ꝙ illi bene iudicent: sed illi qui utunt̄ recte iudicant:sicut nō solum ędificator iudicat domū: imo melius iudicat ille q ca facta utit̄ sicut pr̄familias. Sil'r nauta gubernaculum accipit a carpētario et melius iudicat de ipo q̃ carpentarius. utens epulis melius

hæc omnia nō bene dicuntur & propter superiorē sermonē si sit multitudo non nimis seruilis:erit enim unusq̄sq; deterior iudex q̄ hi qui sciunt uerū: tn̄ simul oēs uel melius iudicabūt uel nō deterius. Et de quibusdā quidē nō solū is q fecerit recte iudicat & q hēt artē:puta domū nō solū is intelligit & iudicat q fecit sed melius is q utit̄. Vtit̄ autem paterfamilias domo & temone gubernator nō faber:& epulis cōuiua nō coquus. Hoc igitur dubiū p hunc modū uidet̄ sufficienter solui. Est & alia dubitatio cū hac annexa:qa incōueniens uidet̄ ut deteriores q sunt maioꝝ rerū habeāt pṫātem quā probi:rōnes uero administratoꝝ a magistratibus reposcere & magistratus ipsos diligere maximū ē:quæ duo in q̄busdā ciuitatib; a populo fiūt. Cōcio.n.taliū oim dn̄a ē.at qui cōcionis q̄dē p̄cipes sunt deliberāt;decernūt:exigui cēsus hoiesq; & cuiusq; ætatis.

iudicat q̃ coquus. Hęc ergo dubitatio isto modo uidet̄ esse dissoluta sufficienter. Similiter etiam est in proposito ꝙ melius iudicat qui utitur principatu. Hoc autem est multitudo. Et est intelligendum ꝙ tres sunt artes se habentes per ordinem. Vna quidem est quę uersatur circa materiam sicut est illa quę pręparat materiam: sicut est lignorum dolatiua & pręparatiua. Alia est q̃ in materia disposita itroducit formā:sicut nauifactiua. Tertia est usualis quę utitur naue facta:& iste sic se habent ꝙ prima rōnem operandi habet a secunda & est propter ipsam:disponit enim sic ligna:quia talis forma quā considerat debet introduci in materiā talem:& tn̄ ipsa s̄m se formā illam nō nouit. Sil'r secūda rōem opandi hēt ex tertia & est ꝑpter ipsam:talem enim formā inducit in lignis cui cōpetit talis finis q consideraẗ a tertia q̃ dicit̄ usualis:& ideo ista cōsiderat cām omnium aliaꝝ primā. Per resolutionē ad primā cām iudicaẗ de re:& ideo usualis rectius iudicat q̃ ille qui formā inducit in materia. Si autem sit aliqua scientia quę aliquid cōstituat in esse & eo utatur ista melius iudicat & certius omnibus. ¶ Deinde cum dicit:Est & alia zc̄. Ponit secundam obiectionem contra illam ordinationē & diuiditur in duas. In prima ponit obiectionē. In sc̄da soluit ibi:Questio illa zc̄. In prima dicit ꝙ alia ē dubitatio cōtra illā ordinationē cōueniēter se habēs ad ꝑmā:incōueniēs.n.ē iprudētib9 cōmittere maxima. s; electio & correctio ꝑncipū maxia sunt in ciuitate.g° cōmittere ista prauis icōueniēs ē. s; multitudo praua &

imprudens est. Quare manifestũ ꝙ inconueniens est multitudinẽ habere potestatem in corrigendo & eligendo super principes & uirtuosos: sed sicut dictum est in quibusdã policiis ista cõmissa sunt populo: multitudo enim in illis dominiũ habet & in eligendo & corrigendo: quia in aliqua ciuitate populares & inferiores attingunt ad principatũ & ad iudicatiuum & consiliatiuũ etiam de paruis honoribus iudicant & pręsunt diuitibus & ducũt exercitus & principant̃ maximis principatibus & magis q̃ maiores. Quare manifestũ ꝙ ordinationes istoꝝ incõuenientes sunt. ¶ Deinde cũ dicit: Quęstio illa zc. Soluit dubitationem: & primo facit hoc. Secundo ostendit quid ex dictis põt esse manifestũ & quid imanifestũ ibi: Prima uero zc. In prima dicit ꝙ eodẽ mõ ista dubitatio põt solui sicut prima: forte enim ueritatẽ habet ꝙ expedit aliquã multitudinem hr̃e ptãtem in electione & correctione principum. in aliqua enim multitudine nec iudex nec consiliator nec pretor neq; cõcionator unꝰ per se est iudex de ꝑncipatu & dñs in electione: sed totum aggregatum ex pretorio consilio & populo & unusquisq; istoꝝ pars est aggregata. s. cõsiliarius & concionator & iudex. Et manifestum est ꝙ expedit magis dominari totam multitudinem q̃ aliquos: qa tota multitudo studiosa magis est q̃ aliqui pauci. Est enim multitudo ex sapientibus: mediocribus & inferioribus: est enim ibi populus & consilium & pretor: & manifestũ est ꝙ honorabilior est tota multitudo q̃ aliquis unus ſm se acceptus uel aliqui pauci. Et ex his manifestum est ꝙ obiectio predicta nõ ualet. Quod enim dicebat̃ ꝙ multitudo praua est & imprudens: dicendum ꝙ nõ est uerum: quamuis enim aliqui sint tales nõ omnes tamen. Sed si esset talis multitudo uilis in qua nullus esset sapiens nec prudens: nõ expediret talem habere potestatem in eligendo & corrigendo principes. Et ex his apparet ꝙ Philosophus intendit ꝙ magis expedit totã multitudinem habere potestatem in eligendo & corrigendo q̃ paucos. Et uocat hic multitudinem aggregatum ex sapientibus maioribus & prudentibus & mediocribus & populo: istam totam multitudinem talem magis expedit dominari q̃ paucos. Vilem tamen multitudinem non expedit. Et dicit forsan: quia in policia in qua est unus excellens in uirtute & alii nati sibi obedire non expedit multitudinem attingere ad ista: quia duo exiguntur in regimine policię. Vnum est ratio recta: hoc autem habet ista multitudo per illos sapientes. Aliud est potentia: ut possit cohercere & punire malos: hoc autem habet per populũ. ¶ Deinde cum dicit: Prima uero zc. Ostendit quid est manifestũ & quid imanifestũ ex prędicta dubitatione: & primo oñdit quid est manifestũ. Scd̃o quid est imanifestũ: ibi: Quas tñ zc. Ista lr̃a dupl̃r põt exponi. Primo ut referamus istã lr̃am ad dubitationẽ qua quęrebat̃ ꝑus: utrũ magis expediret multitudinẽ dñari q̃ paucos uirtuosos ut dicamus sic: dubitatio ꝑma. s. ista q̃ iã dicta ẽ nihil aliud manifestat nisi q̃liter lex dñet̃ in ciuitate & q̃liter ꝑnceps siue sit unus siue plures. leges. n. oportet esse dñam & principatiuã oĩm eoꝝ de q̃bus legẽ determinare pñt. principẽ aũt oporꝫ eẽ dñm de oĩbus illis q̃ ꝑ leges nõ pñt cũ certitudine determinari. Lex. n. fert̃ in uniuersali & ideo

Quæsturam uero & Præturã & maximos Magistratus suscipiũt ex censu magno atq; ætate. Quæstio illa potest eodẽ modo solui nam forsan id se recte habet: neq; enim iudex neq; cõsultor neq; is q in concione existit dñat̃: sed iudiciũ & senatus & populus illoꝝ uero unusq̃sq; est ꝑticula istoꝝ. Dico aũt ꝑticulam esse consultorẽ & concionatorem & iudicẽ: itaq; iuste dña maior est multitudo: ex multis enim populus cõstat & iudiciũ: maiorq; sensus ẽ uniuersoꝝ q̃ singulorũ p se & q̃ illoꝝ paucoꝝ q magnos suscipiunt magratus. Hæc igit̃ i hũc modũ terminata sint. Prima uero illa quæstio manifestum facit nihil adeo ut leges recte positas

in aliquo particulari quandoq; habet instantiā:nõ enim potest legislator preuidere omnia particularia in quibus lex potest deficere:& ideo quādoq; deficit. In isto autem casu princeps dominatur:istud uero manifestum est ex predicta dubitatione & solutione: oportet enim in ciuitate Principem habere regulam per quā dirigatur in operationibus suis & dirigat alios et per quā iudicet. hoc aūt potest facere per legem. Quare oportet legem principari. Et qa qñq; nõ põt p legem iudicare:qa lex deficit in aliquo casu ideo appet ꝙ ī illo casu oportet ṗncipē corrigere : & ideo expedit ꝙ in isto casu ṗnceps dñet. Aliter põt exponi ut referat̄ lr̄a ad illud qð dictū est ṗus:dicebat̄.n.ꝙ nõ oportꝫ hoīem ṗncipari ſm legē: qa passiones hēt cõiunctas q̄ puertunt iudiciū rõnis in cõtrariū arguebat̄: qa cõtingit legē esse prauā:& talē non expedit ṗncipari. Ex hoc orit̄ dubitatio quē expedit magis principari uel legē uel hoīem:& tunc legat̄ sic Dubitatio ṗrima hoc ē prius dicta aliud nõ querit nisi qñ oportꝫ legē ṗncipari & quõ ṗncipē siue sit unꝰ siue plures. & sicut ṗus dictū est ꝙ legē expedit ṗncipari in illis in quibus põt cū certitudīe terminare in aliis in qbꝰ nõ põt expedit ṗncipē dñari. ¶ Deīde cū dicit: Quas tñ zc̄. Oñdit qd est inmanifestū ex dictis:qa dictū est supius ꝙ leges q̄dā sunt rectę:dicit ꝙ q̄ sint leges rectę & q̄ nõ adhuc nõ ē manifestū sed adhuc est dubitatio de hoc de quo silr̄ ṗus dubitatū est:sed de legibꝰ dicendū est sicut de policiis: Sicut.n. quędā policię sunt prauę & iniustę & quędā studiosę & iustę: sic sunt leges quędā iustę & studiosę:quędā prauę & iniustę:qa leges dant̄ de cõferentibus ad finē policię. Ergo si finis policię rectus simpliciter & policia recta & lex data de his ēt sunt ad talē finē recta est si finis policię nõ sit rectus nec policia recta nec lex data de cõferētibus ad finē talis policię recta erit & si hoc manifestū ē ꝙ leges dant̄ multitudine ad policiā & ad finē eius manifestū ē ꝙ leges q̄ dant̄ ſm policias rectas sūt rectę q̄ ſm trāsgressiões nõ recte sunt.

debere dominari:illum aūt qui Reip. praeest siue unus hic sit siue plures in his ptātem habere debere in quibus leges expresse cauere nõ possunt : ex eo quia nõ facile sit generali sermone singulos casus cõprehendere. Quas tñ leges recte positas dicamus nondū apparet sed adhuc superest anterior dubitatio:atqui tales esse leges quales sunt Resp. necessarium est prauas uel studiosas iustas uel iniustas:& hoc unum manifestū oportere ad speciem Reip. leges esse accõmodatas. Quod si ita sit patet ꝙ leges illas quae ad rectas gubernationes accommodatae sunt necesse est esse iustas:illas uero que ad earum labes esse non iustas. ¶ Cum uero in cunctis scientiis & artibus finis sit bonum:maximū autem & maxime in principalissima omnium:haec aūt est Ciuilis ptās Est aūt ciuile bonū iustū:id āt cõis utilitas

CVm uero zc̄. Postq̄ Phs declarauit qs dꝫ esse dominans & principās in ciuitate ostendit in parte ista ſm cuius boni excessum debeant distribui principatus:& diuidit̄ in duas. In prima ṗmittit intentū suum et cām intenti. Scð̄o prosequit̄ ibi: Forsan zc̄. Prima in duas. In prima oñdit ꝙ finis policię recte ordinatę est bonū cõiter conferēs. Scð̄o dat intentum suū & cām intenti ibi: Videt̄ aūt zc̄. In prima dicit ꝙ in oībus artibus & sciis .s. opatiuis finis est aliqd bonū:qa oīs doctrina & ars silr̄ aūt actus & opatio bonū quoddā appetere uidet̄ sicut .i. Eth. dr̄. Si aūt cuiuslibet artis et scie finis est aliqd bonū: ṗncipalissime ē finis optimū & ṗncipalissimū: qa in his q̄ sunt p se sicut simpliciter ad simplr̄: ita magis ad magis & maxīe ad maxīe. sꝫ inter oēs scias practicas actiuas polītica ē ṗncipalissima:ut oñsum ē .i. i. huiꝰ. Quare finis eius dꝫ eē ṗncipalissimū qd & optimū. Sꝫ bonū ītentū in politica ē illud qð iustū ē simplr̄ .i. ī ordine ad qð attendit̄ iustum simplr̄ & tale est bonū conferēs cõiter. ergo bonū cõiter cõferēs ē finis in policia.

¶Deinde cum dicit: Videtur aũt zc. Dat intentionem suam cum causa & dicit: φ oĩbus ap/
paret φ iustũ est ęquale: qđ consonat ei qđ dictum est ubi determinatũ est de sermonibus
moralibus. s. in Ethicis. ibi enim dictũ est φ iustum est ęquale in rebus q̃ debent distribui
ſm dignitatẽ & aliquibus & ęqualibus psonis quibus debet fieri distributio. In hmõi ue/
ro distributione oportet esse aliquã mensurã ſm quã dirigant. In distributione hmõi aũt

Videtur autem omnibus æquum quoddã
esse iustum: & usq; ad aliquid consentiunt
Philosophicis rõibus in quibus determina
tum est de moralibus: quid enim & q̃bus
iustũ: & oportere paribus par existere: quo/
rũ certe paritas & quo℞ imparitas sit opor
tet nõ latere: habet enim id dubitationẽ &
Philosophiã ciuilẽ. Forsan enĩ diceret aliqs
sc̃dm oĩs boni præeminẽtiã oportere ĩpari/
ter Magr̃atus tribuere si in aliis nõ differãt
sed pares sint. differẽtibus. n. aliud eẽ iustũ
& sc̃dm dignitatẽ. Atq; si hoc uerũ sit erit &
sc̃dm colorẽ & sc̃dm magnitudinẽ & sc̃dm
unũ q̃dq; bono℞ plus tribuẽdũ de ciuili iu/
sto illis q supexcellũt: at hoc q̃dẽ falsũ est:
qđ patet in aliis sciĩs & artibus: Paribus. n.
fistulatoribus q̃tum ad artem danda nõ est
prærogatiua fistularum illi qui sit nobi/
lior: nihil enim melius caneret. sed oportet
his q in opere supexcellũt tribuere fistula℞

mensurę finis est ita φ ſm φ aliqs
plus accedit uel minus ad finẽ ſm
hoc plus uel minus debet ei distri/
bui de cõibus bonis: ita & q ęquali
ter attingunt ad hmõi dignitatẽ in
ordine ad finẽ ęqualiter debẽt reci
pere. quid aũt est illud bonũ illud
ciuitis uel quo℞ est ęqualitas uel inę
qualitas nõ debet esse in minimũ:
hoc eniꝫ habet dubitationẽ quã de
terminare ptinet ad politicũ. ¶Dein
de cũ dicit: Forsan zc. Prosequit: &
primo improbat opinionẽ quorũ/
dã circa hoc. Sc̃do inquirit ueritã/
tem ſm intẽtionẽ suã: ibi: At ex q/
bus zc. Prima in duas: Primo ponit
opinionẽ illo℞. Sc̃do reprobat: ibi:
Atqui zc. In prima ponit opinionẽ
& dicit φ cũ aliquis posset dicere
φ principatus debet distribui ſm
dignitatẽ uel excessum cuiuslibet
boni siue sit bonũ ſm animã: siue
sit ſm corpus: Si enim aliq duo in
aliquo bono differant sc̃dm exces/
sum: ita φ unus excedat aliũ in illo
& in oĩbus aliis sint siles & nõ dif/
ferant: principatus debet distribui
sc̃dm excessum illius boni: ita φ ille qui excedit plus debet habere principatũ. Qui enim
differunt in aliquo bono quocunq; differunt sc̃dm dignitatem ad quã inspiciendum est
in distribuendo honores cões. Differentibus enim in aliquo bono nõ est idem iustũ: nec
est idem sc̃dm dignitatem sed diuersum & alte℞: ita φ q̃ est pportio dignitatis alicuius si
ue boni ad dignitatẽ alterius siue ad bonũ eadẽ est pportio eius φ debet distribui uni ad
illud qđ debet distribui alteri: ita φ q̃tum bonũ unius excedit bonũ alterius & principatus
unius principatũ alterius. ¶Deinde cũ dicit: Atq; zc. Reprobat istã opinionẽ & diuidit in
partes tres sc̃dm φ reprobat eã per tres rões. Sc̃da ibi: Quod si &c. Tertia ibi: Pręterea &c
In prima dicit φ si istud uerũ est φ principatus debet inęqualiter distribui sc̃dm excessuꝫ
cuiuslibet boni manifestũ est φ sc̃dm excessuꝫ coloris & magnitudinis & sc̃dm excessum
cuiuslibet alterius boni plus debet distribui de pncipatu politico: sꝫ istud statim appet esse
falsum: & hoc manifestũ ẽ in aliis sciĩs & potẽtiis: Si enĩ sint duo hñtes ęqualiter artem fi
stulandi si unus excedat alium in nobilitate manifestũ φ non ppter hoc debent ei dari
plures fistulę uel meliores ei qui excedit in nobilitate. Et ratio huius est: quia fistulę non
dant nisi ppter opus fistulãdi: ergo nõ debẽt dari nisi ei qui aptus natus est ad fistulandũ.
Quare plures & meliores debẽt dari ei q magis est aptus et meli⁹ scit fistulare. Ergo ppter
excessum illi⁹ nõ debent plures distribui per quod homo nõ est magis aptus ad fistulan/

dum:nec melius scit fistulare. Quare manifestum est ꝙ per excessum in nobilitate nō debent plures fistulę distribui. Similiter si sint duo equales in uirtute unus tñ excedat alium in pulchritudine uel in aliquo alio bono:cū hoc sit accidens in ordine ad principatū manifestum est ꝙ propter istū excessum nō debet plus attribui de principatu uni ꝙ̄ alteri.

¶Deinde cum dicit:Quod si nondum zc̄. Ponit secundā rationem & dicit ꝙ si ex ista ratione nō sit manifestū ꝙ ſm excessū cuiuslibet boni nō debet distribui principatus uolentibus ulterius producere rōnem predictā magis erit manifestū:Si enim sit aliquis q multum excedit alium in arte fistulandi:excedatur tñ ab alio in nobilitate & pulchritudine supposito ꝙ quodlibet illorum sit melius ꝙ̄ ars fistulatiua sicut pulchritudo & nobilitas & ſm aliquā proportionem excedant plus illa bona artem fistulandi ꝙ̄ alius ſm artem fistulandi illa bona:nihilominus plures fistulę & differentes in bonitate debent dari ei qui excedit in arte fistulandi ꝙ̄ alii. Et ratio huius est:quia distributio fistularū ſm excessum debet fieri in ordine ad opus: quia fistulę nō dantur nisi propter opus. Ergo ei qui melius scit artem fistulandi plures & meliores fistulę debent distribui. Sed per diuitias & uoluptates nō est magis aptus ad fistulandū. Similiter si sit aliquis melius dispositus ſm uirtutem & magis aptus ad principandum ꝙ̄ alius:excedit tamen ab alio in nobilitate & pulchritudine distributio principatus magis debet fieri uirtuoso ꝙ̄ alii. Et ratio huius est:quia distributio principatus ſm excessum nō debet fieri nisi ei qui magis est aptus ad principandū. Hoc aūt est ille qui excedit in uirtute. Quare manifestum est ꝙ distributio principatus nō debet fieri ſm excessum cuiuslibet boni. ¶Deinde cum dicit:Pręterea ſm zc̄. Ponit tertiam rōnem & est ducens ad impossibile:& diuiditur in duas. In prima ponit rōnem. Secundo destruit consequens quod sequit̄:ibi:Cum uero zc̄. In prima dicit ꝙ si distributio principatus fiat ſm excessum cuiuslibet boni tunc omne bonum erit ad omne bonum comparabile & ſm magis & minus & ſm equale:sed hoc est falsum:quare & primū. Quod aūt ita sit declarat Phūs ꝙ omne bonum sit ad omne comparabile ſm magis & minus:& si distributio principatus fiat ſm excessum cuiuslibet boni hoc manifestū est:& ideo Phūs hoc non declarat. Sed ꝙ sit comparabile ſm equale sic probari potest:Si enim sint duo & unus excedat alium in nobilitate & pulchritudine manifestum ꝙ sunt comparabilia ſm magis & minus:similiter ſm equale:quia si ab eo qđ excedit alium auferatur illud in quo excedit manifestum ꝙ residuum erit equale : si enim aliqua magnitudo sit maior altera: si auferatur ab ea in quo excedit alteram totaliter erit equalis ei. Eodem modo est considerando ad diuitias & ad libertatem:Si enim aliquis excedat alium in nobilitate & diuitiis & libertate:si ammoueatur illud in quo excedit manifestum ꝙ erit equalis. Et ex hoc

prærogatiuā. Quod si nondum patet quod dicimus etiam magis deducētibus erit manifestum:nam si erit aliquis excellens fistulatoria arte:inferior tamen nobilitate generis uel forma & si magis quodlibet illorum est bonum ꝙ̄ fistulatoria. Dico autem nobilitatem & formā & secundum proportionē fistulatoriæ sunt anteponenda:tamen huic dandæ sunt meliores fistulæ: oportet enim in opus ipsum prærogatiuam conferre: diuitiaꝝ uero et nobilitatis respectus nihil cōfert. Præterea secundū istam rōnem omne bonum ad omne bonum esset utiq; comparabile:nam si magis aliqua magnitudo: & certe omnino magnitudo:comparabilis foret & ad diuitias & ad libertatem. Itaq; si magis hic excelleret magnitudīe ꝙ̄ ille uirtute & magis supereemineret: omnino magnitudo:uirtuti essent omnia conferenda.

manifestum est ꝙ si isti duo sic se habeant ꝙ magnitudo boni unius plus excedat uirtutẽ alterius ꝙ alius fm uirtutẽ si addamus uirtutẽ ampliorem: manifestũ ꝙ iste excedet in uirtute quare manifestũ est ꝙ oia bona ad oia si sunt cõparabilia & fm magis & fm minus & fm ęquale. Si eni tãta magnitudo sit maior altera: amoto illo in quo excedit residuum erit ęquale. ¶ Deinde cũ dicit: Cum uero zc. Destruit cõsequens & dicit ꝙ hoc est ipossibile .s. ꝙ oia bona sint cõparabilia fm ęquale & magis et minus: Et rõ huius est. Quia cõpabilia oportet esse unius speciei sicut dr. vii. Physicoꝝ. Sed oia bona nõ sunt uniꝰ speciei nec & unius generis: quare oia bona adinuicẽ nõ sunt cõparabilia Et si hoc est ipossibile: manifestum est ꝙ Ipothesis est impossibilis .s. ꝙ fm excessuꝫ cuiuslibet bõi uł ęqualitatis distribuat̃ Principatus. Et adiungit ad declaratiõe hmõi dicẽs ꝙ si isti sunt tardi & alii sunt ueloces: isti ueloces nõ plus debẽt participare Principatu. qa fm aliꝙ istorum nõ magis attingit ad finẽ pncipatus p se. qa ꝓpter aliꝙ istorum nõ est magis uirtuosus: tñ in agonibus exercitatiuis hmõi diuersitas cõsiderãda est in tali eni exercitio Sed excessum uelocitatis est distributio honoris ita ꝙ ille q uelocior et agilior est plus recipit de honore In Principatu uero politico fm excessum istoꝝ non debet fieri distributio Principatus.

Quanto enim magnitudo huius illũ superaret: tãto cõstat esse ut parẽ. Cum uero hoc sit impossibile patet ꝙ in rebus ciuilibus ñ secundum imparitatẽ de Magistratibus recte contendunt. Si enim sunt hi quidẽ tardi: illi aũt ueloces: nihil ob hoc oportet alios plus: alios minus habere: sed in Gyimnicis certaminibus horum excellentia honorem capit. ¶ At ex quibus cõstat ciuitas in his necesse est contentiões cadere. Quapropter rationabiliter sibi arrogant honorẽ nobiles & ingenui & opulẽti. Oportet enim ingenuos esse & censum habere ad onera perẽda. Non enim ciuitas esse potest ex pauperibus omnibus: quemadmodum nec ex seruis. Atqui si hæc requirũtur patet ꝙ & iustitia & uirtus bellica requirit̃. Sine his enim stare ciuitas non potest. Hoc tantum interest ꝙ sine primis illis ciuitas esse non potest. Sine his autem non bene permane-

AT ex quibus zc. Postq̃ Phus reprobauit opinionem antiquorum uolentium ꝙ fm excessum cuiuslibet boni debeãt distribui Principatus: Inquirit fm intentionem suam fm cuius boni excessum debeat fieri. Sunt enim quędam bona quę ordinãtur ad Ciuitatem propter finem ipsius: & de talibus inquirit utrum fm excessum alicuius istorum debeat fieri. Rationabile enim uidet̃ ꝙ fm excessum alicuius illorum quę ordinantur ad Ciuitatem debeat fieri. Et diuiditur in duas. In primo ostendit quę sunt illa ex quibus est Ciuitas proponens ꝙ non irrationabiliter dubitabit aliquis de istis. In secunda inquirit utrum fm excessuꝫ illorum debeat fieri: ibi: Cũ uero zc. Prima in duas. Primo proponit ꝙ de bonis illis quę ordinantur ad Ciuitatem rationabiliter aliquis dubitabit. Secundo includit intentum suum: ibi: Ad hoc igit̃ zc. In prima dicit ita dictum est ꝙ inconueniens est ut fm excessum cuiuslibet boni fiat distributio Principatus. Sed de illis quę ordinantur ad Ciuitatem non dubitabit aliquis irrationabiliter. Sunt autem ista quę ordinantur ad Ciuitatem: diuitię: nobilitas: & libertas. Et ꝓpter hoc diuites honoratur in Ciuitate: & nobiles: & liberi. Liberos eni oportet in Ciuitate honorari. Quod autem ista requirantur ad Ciuitatem hoc apparet. Nam Ciuitas non debet esse ex egenis: quia si esset ex omnibus egenis nihil posset tribuere ad commune: quod tamen est necessarium. aliter non possent repelli inimici. Nec debet esse ex seruis. quia non esset Ciuitas. Seruus enim non potest habere Principatum: quia non potest prouidere. De

agibilibus. Ergo oportet Ciuitatem esse ex diuitibus & liberis. Si autez ista sunt necessaria ad Ciuitatem: multo magis iustitia & uirtus bellica: nam sine istis non contingit inhabitari bene Ciuitatem. Sed differenter sunt necessaria ad Ciuitatem ista: & prima quia prima sic sunt necessaria ꝙ sine ipsis non potest esse Ciuitas: sed sine iustitia & bellica uirtute potest quidem esse sed non bene. ¶ Deinde cum dicit: Ad hoc igitur zc̄. Concludit intētum suum. Et dicit ꝙ manifestum est ꝙ omnia ista uel quędam horū conferunt & ordinant ad Ciuitatez: sed ad bonam uitam disciplina & maxime uirtus. Propter quod manifestum est ꝙ rationabiliter dubitabit aliquis utrum sm̄ excessum istorū debeat fieri distributio Principatus. ¶ Deinde cum dicit: Cū uero zc̄. Inquirit utrum sm̄ excessum alicuius istorū debeat distribui p̄ncipatus. Et diuiditur in duas. In prima ponit rationes ad utrāq; ptem. Secundo soluit dubitationem: ibi: Hic itaq; zc̄. Prima in duas. In prima ostendit ꝙ sm̄ dignitatem alicuius istorum debeat distribui p̄ncipatus. Secundo arguit in contrarium: ibi: Est autez dubitatio zc̄. Adhuc prima in duas. In prima facit quod dictum est. Secundo inducit quandam questionem: ibi: An ergo zc̄. Prima in quattuor. Primo ostendit ꝙ sm̄ excessuz diuitiarum debeat fieri distributio Principatus. Secundo ꝙ sm̄ dignitatem libertatis: ibi: Ingenui zc̄. Tertio ꝙ sm̄ dignitatem uirtutis: ibi: Similiter zc̄. Quarto ꝙ scd̄m dignitatez multitudinis: ibi: Atqui zc̄. In prima igitur uult ponere rationes per quas uidetur ꝙ scd̄m diuitias magis debeat distribui. Et primo dicit ꝙ manifestum est ꝙ non oportet ꝙ si aliqui sint scd̄m aliquid equales ꝙ ęqualiter debeant recipere. quia possibile est ꝙ sint ęquales in paruo bono & inęquales in maiori. Non autem expedit ꝙ isti ęqualiter recipiāt: immo iniustum est. Similiter si aliqui sint scd̄m aliquid inęquales non oportet ꝙ inęqualiter recipiāt: quia possibile est ꝙ sint inęquales in minori bono & ꝙ sint ęquales in maiori bono: tales autem recipere inęqualiter iniustū est. Quare manifestuz est ꝙ ille policię in quibus ita fit ꝙ ęquales scd̄m aliquid ęqualiter recipiant & inęquales scd̄m aliqd inęqualiter transgressiones sunt scd̄m quod dictum est: omnes ēt tales altercantur considerantes scd̄m quid iustū & aliquo modo: sed non simpliciter iustum: sicut diuites dicunt se plus debere recipere de Principatu. Quia ille qui plus habet in Regione plus debet participare Principatu: quia regio cōmunis est. Diuites uero plus participant regione. Habent enī magnas possessiones: pauperes uero aut paruas aut nullas. Iterum illi qui fideliores sunt Ciuitati & magis obseruant policiam & conuentiones policię plus debent participare Principatu: sed diuites sunt fideliores pauperibus & melius seruant policiam & conuentiones: quia pauperes propter penuriam cogūtur infringere pacta & sic infideles sunt: diuites uero nō quia diuitias habent. Et itez propter defectuz diuitiarum non tradent regionem in manus alterius: & ideo fideliores sunt q̄ pauperes in pluribus ad minus ut uidetur. ¶ Deinde cum dicit: Ingenui autem & nobiles quasi zc̄. Ostendit ꝙ scd̄m dignitatem libertatis & ingenuitatis debeat distribui. Et dicit ꝙ liberi & ingenui tanq̄ sint propinqui adinuicem inuicem

re. Ad hoc igit᷑ ut sit Ciuitas uideri possunt uel omnia uel quædam istorū recte sibi honores uendicare. Ad uitam tamē optimam disciplina & uirtus iustissime sibi uendicare honores utiq; uiderentur ut supra dictū est. Cum uero nec omnium parium par habere debeant: qui in uno aliquo sint pares nec impares secundum unum necessarium est omnes hmōi Rerump. transgressiones esse & labes. Dictum uero est prius quia inter se quodāmodo omnes iuste contendunt simpliciter autē non omnes iuste: opulenti quidem ꝙ plus regionis possident. Regio aūt commune quiddam. Præterea in commertiis magis creditur eis utplurimū. Inge

altercantur de Principatu. Liber autem dicitur qui mēte potest prǫuidere quę agēda sunt: inclinatur ad uirtutem: similiter ingenuus: Sed differūt: qa ingenuus dicitur qui habet huiusmodi inclinationem sm̄ uirtutem perfectam a parētibus & illi ab aliis & illi ab aliis: & sic sm̄ quandā antiquitatē. Liber aūt qui habet undecūqꝫ. Isti igitur altercantur dicentes se habere participare Principatu: alias non. Et hoc dupliciter. Primo quia illis magis debetur

nui autem & nobiles quasi prope inter se. Ciues enim magis generosi quā ingenerosi. Nobilitas autem apud omnes in honore habetur. Insuper quia consentaneum est ex melioribus ortos esse meliores: est enim generis uirtus nobilitas. Similiter quoqꝫ dicimus uirtutem merito contentionem inducere. Sociabilem enim uirtutem dicimus esse iustitiam cui ceteræ omnes uirtutes ne

Principatus qui magis attingūt ad ciuilitatem: sed liberi & ingenui tales sunt: quia generosi magis sunt ciues q̄ alii non generosi: quia magis uidentur uirtuosi. Et hm̄oi signum est: quia apud quoscunqꝫ nobiles siue generosi honorabiliores sunt: qa liberis & generosis magis debetur Principatus q̄ aliis. Secūdo qa illis magis debetur Principatus qui meliores sunt: sed liberi et generosi meliores sunt. Generosi quidem. qa uerisimile est ꝙ qui generati sunt ex melioribus meliores sint: Generosi autem sunt ex melioribus. Est enim generositas uirtus generis: hec est inclinatio ad uirtutē. Sed intelligendum circa hoc quod dicit ꝙ meliores ex melioribus generantē: ꝙ bonus dicitur dupliciter. Vno modo sm̄ actum perfectum: & sic bonus non generat bonū: quia bonus est sm̄ intellectū & sm̄ electionem & exercitationē: non ergo fit bonus aliqs sm̄ actū pfectū a parentibus. Alio modo dicitur bonus sm̄ inclinationem ad uirtutem perfectam: & sic bonus uult bonum generare. quia uirtus in semine existens intendit per se generare. Simile ei a quo est ipsum semen sm̄ omnes dispositiones ad quas potest attingere uirtus generatiua. Attingit autem ad omnes dispositiones materiales quę inclinant ad dispositiones uoluntatis & intellectus. Et ideo intendit generare sibi simile sm̄ omnes dispositiōes inclinantes siue in bonum siue in malum propter quod inclinatio ad uirtutem aliqualiter est ex parentibus. Bonus igitur isto modo generat ut in pluribus bonum. Si autem quandoqꝫ accidit contrarium: hoc est per accidens. De hoc autem ꝙ dicit ꝙ ingenuitas est uirtus: intelligendum ꝙ uirtus dupliciter dicitur. Vno modo sm̄ actum perfectum. & sic nobilitas non est uirtus: sed in ordine ad ipsam dicitur. Alio modo dicitur uirtus inchoatio quędam & dispositio siue inclinatio ad uirtutem perfectam. Isto modo dicitur uirtus nobilitas si proueniat ex parentibus & alii ex aliis: & sic sm̄ quandam antiquitatem. Si autē proueniat ex quacunqꝫ causa: facit liberum. ¶ Deinde cum dicit: Similiter quoqꝫ zc̄. Ostē dit ꝙ sm̄ dignitatem uirtutis debeat distribui Principatus. Et dicit ꝙ eodem modo rationabiliter altercantur uirtuosi de Principatu dicentes se debere principari & non alios qm̄ scd̄m dignitatem illius debet distribui Principatus quod est magis saluatiuum Ciuitatis Sed hoc est uirtus quod apparet: quia iustitia est maxime saluatiua Ciuitatis. Est enim Iustitia habitus per quē sumus opatiui iustoꝝ & uolumus operari iusta. Hoc autem contingit in agere & contra in pati ęquale. Hoc autem maxime saluatiuū est Ciuitatis ut dicitur v. Ethicorum. Ipsi enim cōsequitur omnis alia uirtus: quod potest dupliciter exponi. Vno modo sic ꝙ omnes alię sibi cōsequuntur pro tanto: quia qui habet unam uirtutē perfecte habet omnes. Iustitia est uirtus perfecta: ergo qui habet iustitiam habet omnes. Aliter sic: quia duplex est iustitia. Vna participans per quam aliquis bene se habet in operatione ad alterum: uel in his quę ordinantur in bonum alterius. Alia uero iustitia est uniuersalis per quam aliquis bene se habet in opere quod est ad alterum in ordine ad bonum cōmune. Vnde per iustitiam uniuersalem aliquis recte utitur omni uirtute & actu cuiusqꝫ uirtutis in

ordine ad bonum cōmune: & sic includit omnem uirtutem. Tale uero quod includit omnem ueritatem maxime saluatiuum est Ciuitatis. Et sic uidetur ꝙ sm dignitatem uirtutis debeat distribui Principatus. ¶Deinde cum dicit: Atqui zc. Arguit ꝙ sm dignitatē multitudinis debeat distribui. Et dicit ꝙ plures siue multitudo altercantur cum paucioribus rationabiliter de distributione Principatus dicentes se debere Principari. quia sm dignitatem istorum debet distribui Principatus q meliores & ditiores & ualētiores sunt. Nunc aūt mltitudo ualentior: melior: & ditior est q̄ aliqui particulares quicūq;: quia multitudo includit istos & alios & pauci non. Quare manifestum est ꝙ sm dignitatem multitudinis debet distribui Principatus. ¶Deinde cum dicit: An ergo zc. Inducit quandam dubitationem. Et dicit ꝙ si isti omnes diuites. s. liberi: ingenui: & uirtuosi sint in Ciuitate iterū multitudo ciuilis dubitabit aliquis utrum inter istos sit altercatio de principatu aut non. Et soluit ꝙ sit: quoniam in unaquaq; policia determinatū est quis debet esse dominans: sicut in statu populari populus: in statu paucorū diuites: in statu optimatum uirtuosi & sic de aliis. Policię enim differunt sm diuersitatem Principatuum & ideo erit altercatio de Principatu. Dicent enī diuites se debere principari: similiter uirtuosi. quare altercatio erit quis debet esse Principās. Sed si sint omnes in ciuitate & eodem tempore: considerandum est in uniuersali sm cuius dignitatem magis & simpliciter debet distribui Principatus utrum scdm diuitias uel ingenuitatem & sic de aliis. Adhuc etiam magis considerandum est in speciali si in Ciuitate sint ualde pauci uiri uirtuosi dato ꝙ Principatus debeat distribui scdm dignitatem uirtutis: considerādum est quomodo illi pauci determinari debent. Et soluit dicens ꝙ in determinatione ista oportet considerare ad opus. Manifestum enim ꝙ ratio Principatus ex fine sumitur. Finis uero policię recte est feliciter uiuere ideo ex hoc debet sumi ratio principatus. Ideo tot sunt necessarii uirtuosi in Ciuitate quot sunt necessarii ad dirigendum & regulandum Ciuitatem ut possit feliciter uiuere. Iterum tot uirtuosi debent principari ut possint per prudentiam suam constituere Ciuitatem. Sed quantam oportet esse multitudinem omnium habitantium in Ciuitate? Dicendū ꝙ tanta debet esse quanta potest uiuere per se sufficiēter & quanta potest repellere inimicos: sicut inferius ostendetur in. vii. huius. ¶Deinde cum dicit. Est autem dubitatio quędam in zc. Arguit in contrarium. Et diuiditur in tres. In prima arguit ꝙ scdm dignitatem diuitiarum & ingenuitatis non debet fieri distributio Principatus. Secundo ꝙ nec scdm dignitatem uirtutis: ibi: Hoc idem forsan contingeret zc. Tertio ꝙ nec scdm dignitatem multitudinis: ibi: Ergo si & multitudinem zc. In prima dicit ꝙ ad omnes altercātes de distributione Principatus est dubitatio alia in cōtrarium. Primo enim illi qui dicūt

cessario consequuntur. Atqui & plures ad pauciores: nam & potentiores & ditiores: & meliores sunt: ut susceptis pluribus ad pauciores. An ergo si oēs isti forēt in una ciuitate: ceu boni & diuites & nobiles: essetq; alia multitudo populi. Vtrum in dubium ueniret quibus gubernatio Reip. foret tribuenda: an non esset dubium. In unaquaq; igitur Rep. earum quas diximus indubitatum est iudicium qui nam debeant gubernare. Principalibus enī inter se differūt: ceu alia per diuites esse: alia per uirtuosos: et aliarum unaquæq; eodem modo. Sed tamen considerandum est quando circa idem tempus ista existunt quomodo sit determinandum. Nempe si uirtuosi sint in ciuitate admodum pauci quomodo est agendum? An considerare oportet si pauci ad opus gubernandi Rempublicam sufficiāt: aut tot esse oporteat ut ex his ciuitas constet. Est autē

ꝙ scđm dignitatem diuitiarum debent Principatus distribui: similiter & illi qui dicunt ꝙ debet fieri sm generositatē nō uerum dicunt nec iustū. Si enī sm dignitatē diuitiaꝝ distribuantur si contingat unum ditiorem esse omnibus aliis: manifestum est ꝙ sm hoc iustū ꝙ ipsi dicunt oportebit istum principari: hoc autem est inconueniens: quia ille propter diuitias cum non habeat uirtutem iniurabitur aliis. Erit enim elatus & superbus. Quare manifestum est ꝙ sm dignitatē diuitiarum nō debet distribui Principatus. Similiter accidet illis qui altercantur propter libertatem & ingenuitatem: quia si sit unus generosior omnibus aliis: scđm istud iustum oportebit istum dominari: hoc autem est inconueniens. quia cū non habeat uirtutem: sed solum inclinationem ad ipsam potest esse ꝙ habeat malitiam: & tunc faciet iniurias aliis. Quare manifestum est ꝙ sm dignitatem ingenuitatis nō debet fieri distributio principatus. Eodem modo potest argui de libertate. ¶ Deinde cum dicit: Hoc idem forsan continget in zc. Ostendit ꝙ non debeat fieri distributio sm dignitatē uirtutis. Et dicit ꝙ istud idē attingit circa policiam Optimatuꝝ in qua distribuitur Principatus ꝓpter dignitatem uirtutis: quia si cōtingat unum esse meliorem sm uirtutem omnibus aliis studiosis qui sunt in ciuitate: iste principabit & dominabitur: hoc autem est inconueniens: quia sequitur quod alii erunt inhonorati: & tunc sequuntur seditiones & turbationes in Ciuitate. Quare manifestum est ꝙ non debet fieri distributio Principatus scđm dignitatem uirtutis. ¶ Deinde cum dicit: Ergo si & multitudinem dominari oportet zc. Arguit contra altercantes de multitudine ꝙ sm dignitatem multitudinis non debeat fieri distributio Principatus. Quia si propter causam istam multitudo debet dominari quia ditior & melior: tunc si unus sit ditior omnibus aliis uel plures uel pauciores: tūc manifestum quod istum uel istos paucos magis expediret dominari quam totam multitudinem. Sed tunc sequitur sicut prius quod omnes alii erunt inhonorati: & ex hoc sequuntur seditiōes & turbationes in Ciuitate. Ista autem corrumpunt eam. Quare manifestum est ꝙ scđm dignitatem multitudinis non debet distribui Principatus. ¶ Deinde cum dicit: Hęc itaq; omnia uidentur ostendere ꝙ harum determinationum nulla est recta zc. Soluit dubitationem. Et primo ponit solutionem. Secundo inducit quędam ad declarationem eius: ibi: Ex quo ad questionem illam quam afferunt per hunc modum zc. In prima Philosophus uidetur colligere solutionem suam ex tactis rationibus ad utranq; partem. Hęc enim est cōsuetudo Philosophi cum arguit ad aliquam dubitationem ad utranq; partem ꝙ rationes utreq; aliquid ueri concludunt: & sic ex omnibus rationibus colligit solutionem. Dicit ergo ꝙ omnia ista quę arguta sunt faciunt manifestum ꝙ nullum istorum per se determinate sit illud sm cuius dignitatem debet distribui Principatus nec diuitię nec libertas nec uir

dubitatio quædam in cūctis quidem honoribus Reipublice contēdunt. Nam qui uel propter diuitias uel propter genus gubernationem sibi tribuendam putant: nihil iuste dicere uidentur. Sequeretur enim ut si unus omnium ditissimus foret: is eodem iure gubernare alios omnes deberet. Eodem modo qui nobilitate antecellit: corū gubernator esset: qui cum ipsi sint ingenui de honore contendunt. Hoc idem forsan continget in Optimatum gubernatione circa uirtutem. Si quis enim unus probitate antecellat aliis qui in eadem Rep. uersentur: hūc dominari oportebit scđm illam rationē. Ergo si & multitudinem dominari oportet ex eo quia potentior est q̄ pauci. & si unus uel plures uno pauciores tamen quā multitudo potētiores sint aliis: hos oporteat gubernare potius q̄ multitudinē. Hæc itaq; om-

tus:& sic de aliis. Quia contra illos qui uolunt principari propter diuitias & uirtutes arguet multitudo uolens principari:& hoc iuste & rationabiliter quia meliorem et ditiorem oportet principari in Ciuitate ¶Sed multitudinem contingit esse meliorem & ditiorem quã paucos:non quod quilibet de multitudine sit melior & ditior diuisim: sed omnes in simul contingit esse meliores & ditiores. Possibile enim est in multitudine esse aliquos uiros sapientes & prudentes: & aliquos ualde diuites: ipsos autem & alios populares bene suasibiles a ratione & obedibiles. Talem autem multitudinem melius est principari q̃ paucos. Quia ad principãdum duo requiruntur scire recte regere:& Potentia ¶Sed in multitudine tali ista duo reperiuntur:quia sapientes habet & prudẽtes scit regere: qa multitudo est habet potentiam coercendi & repellendi inimicos:quare rationabiliter arguet multitudo cõtra illos quod melius est eam principari. Aggregat enim multitudo diuites & nobiles uirtuosos & populi potentiam. Et ideo uidetur rationabilius totam multitudinez que aggregat omnia ista debere principari ubi possibile erit inuenire talez multitudinem:sed multitudinez uilem & non persuasibilem non. Et propter hoc in electione Principatus oportet ad mlta inspicere nõ ad unũ. Et hoc dixit Philosophus prius.

nia uidentur ostendere ꝙ harum determinationum nulla est recta scd̃m quam censet sibi quisq; gubernationem esse tribuendam. Cæteros uero omnes sub eorum gubernatione esse debere. nam profecto & ad eos qui per uirtutẽ sibi arrogant gubernandi auctoritatem: & ad eos qui per diuitias respõdere posset multitudo iustum sermonem. Nihil enim uetat mulritudinẽ quandoq; meliorem esse q̃ pauci. ac ditiorem nõ scd̃m singulos:sed secundũ uniuersos. ¶Ex quo ad questionem illam quã afferunt per hunc modũ responderi põt. Querunt enim qdã ad quid respicere legis cõditor debeat in legibus rectissimis constituẽdis. Vtrum ad melioꝝ uel ad plurium utilitatem: quãdo contingat quod modo diximus rectum quidem accipiendum est æque. Aeque uero rectum ad totius Ciuitatis utilitatem & ad

EX quo ad questionem illam quam afferunt per hunc modum responderi potest zc̃. Postq̃ Philosophus declarauit ꝙ in distributione Principatus non est inspiciendum ad unũ:sed multa:inducit quędam ad declarationem dictorum. Et diuiditur in duas. In prima pręmittit dubitationem quandam. Secundo declarat quiddam cuius contrarium uidet̃ opponi cuidam dictorum:ibi:Quod si unus sit usq; adeo superexcellẽs uirtute zc̃. Prima in duas. In prima pręmittit dubitationem. Secundo soluit eam:ibi:Eque uero rectum ad totius Ciuitatis utilitatem zc̃. In prima dicit. Dictum est ꝙ expedit multitudinem aliquã magis principari quam paucos aliquos uel unum:& quod in distributione Principatus non debet considerari ad unum solum:sed plura ¶Propter hoc ad dubitationem quam quesiuerunt aliqui & dimiserunt insolutam isto modo potest solui uel obuiari ad ipsam. Dubitauerunt enim utrum Legislator uolens ponere rectas leges debeat eas ponere ad conferens uel bonum totius multitudinis uel meliorum aliquorum: uel secundum diuitias: uel secundum uirtutem:supposito quod sit multitudo habens sapiẽtes & diuites & alios suasibiles & obedibiles rationi. ¶Deinde cum dicit: Eque uero rectum ad totius Ciuitatis multitudinem & ad zc̃. Soluit istam dubitationem. Et dicit quod illud quod rectuz est & melius hoc est accipiendum. Melius autem & magis rectum est quod leges ferantur ad bonum totius Ciuitatis & communitatis & Ciuium. Nam leges feruntur de conferentibus ad finem Ci

uitatis·Finis uero Ciuitatis est bonum communiter conferens · Ergo leges debent ferri in ordine ad commune bonum totius Ciuitatis & ciuium· Ciuis autem dicitur ille qui uirtutẽ habet per quam recte potest subiici & principari in diuersis temporibus·Sed alius & alius est secundum suppositum & rationem :& in diuersis policiis · Nam in statu multitudinis populus eligit dominari propter libertatem:in statu paucorum propter diuitias · Sed in optima policia ille dicitur Ciuis qui eligit & potest subiici et principari propter uitam uirtuosam · ❡Deinde cũ dicit·Quod si unus sit usque adeo superexcellens uirtute zc· Declarat quiddam cuius cõtrarium uidetur opponi cuidam dictorum prius· Dictum est enim quod magis expedit multitudinem dominari quam unum uel plures ❡Ideo intendit inquirere si inueniretur unus uel plures in Ciuitate qui excederent omnes alios in uirtute:utrum expediret istum uel istos dominari · Si enim expediat : non est uerum quod determinatum est iam· Et circa hoc duo facit·Primo enim declarat quod iste non sit Ciuis·Secundo declarat qualiter se debeat habere ad Ciuitatẽ & Ciuitas ad ipsum: ibi: In his igitur speciebus gubernandi quę lapse sunt zc·Prima in duas· In prima proponit conclusionem suam · Secundo arguit ad eam:ibi:Fieret enim illius iniuria si pariter zc· In prima dicit quod si in aliqua Ciuitate unus inueniatur qui excedat oẽs alios in uirtute uel plures uirtuosi excedentes alios·Non tamen tot quod ex ipsis Ciuitas possit compleri uel fieri:& in tantũ iste uel isti excedant alios quod uirtus omnium aliorum & positio ipsa ciuilis nõ possit equari secundum equalitatem uirtuti & potentię illorum plurium:nec uirtuti & potentię illius unius si non sit nisi unus solus talis iste non erit pars Ciuitatis:nec illi plures si sint plures uirtuosi· ❡Deinde cum dicit:Fieret enim illis iniuria si pariter atque alii censeantur zc·Probat quod dictum est·Et primo arguit quod iste uel isti non sint pars Ciuitatis· Secundo respõdet ad obiectionem quę posset fieri:ibi: Quare secundum eas quas confitemur superexcellentias zc·Tertio corrigit quoddam dictum:ibi:Melius tamen foret sic ab initio per legis conditorem &c·Adbuc prima in tres·Quia primo probat quod iste nõ sit pars Ciuitatis per rationes Politicas·Secundo per facta & dicta aliorum:ibi: Dicerent enim fortasse quemadmodum de Leone &c·Tertio per simile:ibi:Patet hoc in aliis quoque artibus et sciẽtiis &c· Adbuc prima in duas secundum quod probat per duas rationes·Secunda ibi:Ex quo manifestum est positionem legum necessariam esse circa equales &c· Prima ratio consistit in hoc iustum simpliciter est ut qui sunt equales in uirtute recipiant & attingant ad Principatum equaliter : qui uero inęquales sunt inęqualiter recipiant · Sed iste uel isti excedit uel excedũt omnes alios in uirtute:ergo plus debet recipere ille unus uel isti plures quam omnes alii·Sed omnes alii propter multitudinem credunt se plus debere recipere quam ille uel isti pauci·Quare si excedentes secundum uirtutem et potentiam plus recipiãt quam

communem ciuium. Ciuis autem communiter qui particeps est imperandi & parendi:licet alius secundum unam quanque speciem Rerumpublicarum. Secundum autẽ optimam speciem qui potest & eligit parere & imperare ad uitam secundum uirtutem degendam.Quod si unus sit usque adeo superexcellens uirtute: uel plures quam unus. Nec tamen tot numero ut implere Ciuitatem possint: ut neque comparanda sit aliorum omnium uirtus : neque facultas gerendi Rempublicam ad hanc plurium si plures sint : uel unius tantum si unus non amplius hi ponendi sunt Ciuitatis pars.Fieret enim illis iniuria si pariter atque alii censeantur cum sint usque adeo superiores secundum ciuilem potentiam . Putandum est enim talem uirum tanquam deum in homi

omnes alii uidebuntur iniuriari aliis:& tūc sequitur dissensio & turbatio in Ciuitate & corrumpetur proportio Ciuitatis:Hoc autem est inconueniens. Quare nec iste nec illi si sint plures excedentes in Ciuitate erunt ciues. Propter talem unum excedentem omnes alios in uirtute uerisimile est esse quasi deum. Circa quod intelligendum est quod aliquis potest attingere ad uirtutem perfectam & actum ipsius dupliciter. Vno modo secundum statum communem humanum. Alio modo ultra communem modum uel statum humanum: hoc autē fit per uirtutem Heroicam. Est autem uirtus Heroica secundū quam aliquis per uirtutem moralem & intellectualem attingit ad operationē cuiusli bet uirtutis supra communem modum hominum. Hoc autem est aliquod esse diuinum:quia fit per aliquid diuinum in homine existens quod est intellectus. Sic loquitur hic Philosophus talem enim hominem & sic excedentem omnes alios dicit esse sicut deum ¶ Deinde cum dicit:Ex quo manifestum est positionem legum necessariam esse circa &c̄. Ponit secundam rationem quę est hęc. Lex q̄ datur in ciuitate est necessaria oīibus ęqualibus potētia & genere. Et hoc patet quia lex est de conferentibus ad finem policię. In his autem non omnes sunt sufficientes se dirigere ex se:& ideo indigent Lege dirigente eos in agibilibus. Vnde datur Lex eis qui sunt ęquales genere & potentia isto modo quia non sunt sufficientes dirigere se in actionibus:& isti dicuntur ciues. Sed talibus qui sic excedunt alios in uirtute non datur Lex. Ipsi enim sunt sibi Lex:& hoc patet. Quia Lex est ordinatio quędam secundum rationem de cōferentibus ad finē policię. Isti enim ordinationem habent in seipsis:ideo sunt sibi Leges Deridendus igitur esset ille qui uellet dare Legem istis uirtuosis cum in eis non sit causa ꝓpter quam Lex fertur:Igitur isti sic excellentes ciues non erunt. ¶ Deinde cum dicit: Dicerent enim fortasse quemadmodum de Leone &c̄. Probat ꝙ iste qui sic excedit omnes alios non sit ciuis respectu aliorum. Et diuiditur in quinq; secundum quod probat ꝑ quinq;. Secunda ibi:Quapropter &c̄. Tertia ibi: Tradunt etiam &c̄. Quarta ibi: Quapropter qui superāt &c̄. Quinta ibi:Hoc idem &c̄. In prima dicit quod de isto uirtuoso uel de talibus fortassis recte poterit dici quod dixit Antisthenes de Leonibus. Dixit enim ꝙ lepusculis uolentibus habere ęquale siue uolentibus esse ęquales non est bonum habere Leones cum dentibus in socios:quia Leones propter potentiam eoꝝ deuorarent eos. Sic in Ciuitate nō est bonum ciuibus uolentibus esse ęquales habere istum uirtuosum uel plures cōciues:qa propter potentiā suam & uirtutē opprimerent eos. Deinde cū dicit:Quapro. &c̄. Declarat scd̄m. Et dicit ꝙ rectū manifestū est ꝙ isti uł iste sic excedentes alios n̄ debēt esse ciues. ꝓpter hoc.n.ciuitates ppłares statuerūt Ostracismū relegationē cōtra tales. Hmōi.n.ciuitates nolūt hr̄e equalitatē. Dn̄atur eni in tali Rep. ppł's ꝓpter libertatē. oēs aūt ęqualiter attingūt ad libertatē & ꝓpter hoc illos q excedebāt cōiter uel in diuitiis uel in amicis uel in potentia aliqua ciuili relegabāt a Ciuitate & transtulerunt aliquibus tēpibus determinatis. Quare manifestū est scd̄m istos ꝙ non expedit sic excedētes ciues esse & remanere in Ciuitate.

nibus esse. Ex quo manifestum est positionem legum necessariam esse circa æquales genere & uirtute. Sed in illos tales non est lex. Ipsi enim lex sunt:etenim ridiculus foret qui illos legi subicere conaretur. Dicerent enim fortasse quemadmodum de Leone scribit Antisthenes concionantibus lepusculis ac censentibus æquum omnes habere debere. Quapropter a ciuitatibus quæ populariter reguntur Ostracismus repertus est. Hæ si quidem ciuitates æqualitatem maxime complectuntur. Itaq; qui superexcellere uidetur: uel propter diuitias uel propter amicos uel propter aliquam

Deinde cum dicit tradunt etiam zč. Declarat hoc idem per tertium & dicit: ꝙ narratur ꝙ quidam nautę dicti Argonautę ab Argo et naui: uoluerunt recipere Herculem propter consimilem causam: Hercules enim multum excedebat eos uirtute & potentia: timentes ergo ꝙ quia excedebat eos multum uellet dominari dereliquerunt eū & noluerunt ꝙ produceret cum eis nauem suam. Quare uidetur ꝙ iste excedens alios in uirtute & potentia nō debeat remanere in ciuitate ne alios opprimat.

aliam Ciuilem potentiam extra Ciuitatem relegatur ad tempus aliquod terminatum. Tradunt etiam fabulæ ob huiusmodi causam Herculē ab Argonautis fuisse relictū: non enim una cum aliis nauem gerere illū uoluisse ut nimium superexcellentem inter nauigantes. Quapropter qui uituperāt Tyrannidem & consilium Periandri Trasibulo datum non simpliciter existimandi sunt recte dicere: ferunt enim Periandrum nihil respondisse ei qui consilii petendi causa ad ipsum missus fuerat: sed supereminētes spicas demendo segetem adæquasse: cuius causam cum non intelligeret nuntius ac factū ab eo narraret intellexisse Trasibulum ꝙ oportebat supereminentes Ciues auferre. Hoc aūt nec prodest solū Tyrannis nec solum faciunt Tyranni sed & in Paucorum potentia & in Populari statu similiter se habet: Ostracismus enim eandem quodammodo uim habet tollendo eos qui supereminent & in exilium pellendo. Hoc idem

Deinde cum dicit: Quapropter zč. Ponit quartum ad declarationem illius eiusdem & dicit ꝙ propter hoc ꝙ nō expedit tales excedentes alios remanere in ciuitate sed uel relegare uel interimere omnino quidam uolentes increpare Tyrannidem nō sm rationem uituperauerunt consilium Periandri ad Trasibulum: misso enim nuntio a Trasibulo ad Periandrū quid faciendum sibi esset cōtra potentes & diuites & uniuersaliter excellentes turbantes Ciuitatis dominium. Dicunt enim ꝙ uolens manifestare intentum suum Periander expresse nuntio misso sub parabola dixit ei quid faciendum erat dicens ꝙ auferens excedentes spicas ęquabat segetes: cum autem nuntius ignoraret causam eius quod fiebat & nunciaret quod ei dictū erat Trasibulo: statim intellexit Trasibulus ꝙ oportebat uiros excellentes in uirtute & potentia politica interficere. Et dico ꝙ non rationabiliter increpuerunt consilium huius: quia istud non solum expedit Tyrannis nec solum hoc ipsi faciunt: immo consimiliter fiebat in policia Paucorum & Populari: in illis enim ordinata fuit relegatio ad prohibendum ne aliqs fieret ita excellens: & si contingeret esse aliquem talem quod relegaretur a Ciuitate. Sic igitur manifestum est ex hoc ꝙ tales uiri non debent remanere in ciuitate. Deinde cum dicit: Hoc idem & in Ciuitatibus & in gentibus faciunt hi qui zč. Ponit quintum ad declarationem illius eiusdem & dicit quod idem in quibusdam Ciuitatibus fecerunt aliqui habentes dominium & potentiam super illas: sicut Athenienses subiugantes sibi Samios & Chios & Lesbios quibusdam pactis interuenientibus: cum illi Athenienses excederēt & principarentur magis quantum ad aliqua humiliauerunt eos opprimendo eos prętermissis pactis. Eodem modo fecit Rex Persarum: cum subiugasset sibi Medos & Babylonicos prudentiores & magis sagaces inter ipsos dispersit sępe. Videns enim quod isti prudentes & sagaces erant: quia fuerant in principatu & Ciuiliter uixerant: timens quod si simul manerent: per Sapientiam eorum possent inuenire uias per

quas discuteret se a iugo illorum dispersit eos:& sic isti excellentes propter eorum sapientiam translati sunt ad alias Regiones. Sic igitur huiusmodi probleuma uniuersaliter est circa omnes policias: ꝙ scilicet illi qui excedũt alios in potẽtia & uirtute ciues nõ sunt. Istud autem in transgressis policiis obseruatur:nam principantes in illis intendentes bonum proprium illos qui excedunt alios in potentia uel uirtute relegant a ciuitate & non solum intendẽtes bonum proprium sed cõmune hoc faciunt. ¶ Deinde cum dicit: Patet hoc in aliis zc̃. Declarat idem per simile in artibus & dicit: talem qui excedit alios non debere esse Ciuem nec manere in Ciuitate manifestum est per simile in aliis artibus: Videmus enim ꝙ pictor si pingat imaginem non pinget pedem excedentem alias partes ſm proportionem: dato etiam ꝙ sit pulchrior aliis:quinimo si pinxerit delet & pinget pedem minorem magis proportionatum. Similiter ille qui facit nauem non facit puppim: partem scilicet anteriorez nauis maiorem pręter proportionem:dato ꝙ illa pars sit optime facta:& si fecerit abicit & facit minorem. Similiter Magister Chori : si unus cãtat altius omnibus aliis pręter proportionem: dato ꝙ pulchrius & delectabilius cantet non permittet eum cantare cum aliis. Quare Legislator si sit aliquis in ciuitate excellentior omnibus aliis in uirtute & potentia: quãuis ſm se sit bonus: quia tamen improportionalis est aliis ipsum debet relegare a Ciuitate. ¶ Deinde cum dicit: Quare ſm zc̃. Respondet cuidã obiectioni quę posset fieri. Aliqs enim posset dicere ꝙ si ille qui excedit alios omnes in ciuitate deberet expelli propter excessum cum monarcha in aliqua monarchia excellat oẽs alios ta'is debet expelli & non principari. Soluit dicẽs ꝙ q̃uis monarcha excellat alios in ptãte tñ nihil ꝓhibet ipꝫ cõcordare cũ aliis si p̃ciperẽ ꝓpter bonũ cõe:tũc eni cõcordabit cũ aliis:sicut monarcha q ñ p̃cipa retur propter bonũ cõe tunc ibi laborãdum esset ad expulsionem eius. ¶ Deinde cum dicit: Melius tñ zc̃. Docet corrigere quoddã dictũ. Prius dictũest enim & declaratũ ꝙ excellentes oẽs alios debeant a Ciuitate relegari & hoc durũ ualde:ideo uolẽs hoc corrigere dicit Philosophus ꝙ sermo de relegatione facienda eius qui excedit oẽs alios in potẽtia uel uirtute aliqd iustũ habet sed nõ simpliciter iustũ:ideo melius fuit a principio sic ordinare

& in Ciuitatibus & in gentibus faciunt hi qui dominãtur:uelut Athenienses circa Samios & Chios & Lesbios. q̃primum enim Imperium firmiter habuere eos in multis pessundarunt contra fœderis æquitatẽ. Persarum autem Rex Medos & Assyrois & alios qui magnum aliquid de seipsis sapiebãt ob Imperium ptius habitum sæpe contriuit Quæstio autem proposita circa omnes est Rerumpublicaꝝ species uniuersaliter quæ sunt rectæ : nam illæ quæ transgrediunrur ad propriam respicientes utilitatẽ hoc agũt Quinimo & illæ quæ ad cõmune respiciũt bonum eodem modo se habent . Patet hoc in aliis quoq; artibus & scientiis:neq; enim pictor excedentem mensuram pedem animal habere pateret: quãuis pulcherrimus ille pes esset. Neq; faber prorã aut aliã partem nauis:neq; uero magister chori eum q pulchriorem ac meliorem toto choro uocẽ emittit finet in choro esse. Itaq; ob hoc quidem nil prohibet eos qui domini sunt conuenire cum ciuitatibus si propriæ dominationis gratia:quæ etiam Ciuitatibus utilia sunt agãt. quare sodum eas quas cõfitemur superexcellentias quandam habet utilitatẽ ratio per quam Ostracismus fuit repertus. Melius tamen foret sic ab initio per Legis

policiam ꝙ non esset necessariũ uti ipsa relegatione: quia relegatio ista periculosa est: quia non relegantur nisi potentes: isti autem nocere possunt ciuitati. & ideo melius fuisset sic ordinasse ciuitatem ut non oporteret uti ea: ita ꝙ a principio fuisset ordinatum ꝙ non liceret alicui excedere determinatum gradum diuitiarum: nec excedere alios sm quẽcũq; gradum: nec recipere excedentes sed equales. Et si contingeret aliquem excedere corrige/retur & dirigeretur aliqualiter secũ/do loco. i. si secũdario defecerit cor/rigeretur tali relegatione: tunc enim esset utendum relegatione: sic autem non fiebat in quibusdã ciuitatibus: quia relegantes huiusmodi exce/dentes non respiciebant ad bonum cõmune policie: sed propter cõmo/dum proprium & maliciose & se/ditiose & propter malam affectio/nem quam habebant ad illos. ¶ De/inde cum dicit: In his igitur &c. De/clarat qualiter iste qui excedit om/nes alios in ciuitate potentia uel uir/tute se debeat habere in ciuitate & ciuitas ad ipsum: & dicit ꝙ in poli/ciis nõ recte ordinatis sed trãsgres/sis tantum expedit talem sic exce/dentem relegare a ciuitate: & iustũ sit non simpliciter sed sm quid est iustum sicut in populari statu. in ipsa enim intẽditur equalitas ciuiũ & ideo contra finem illius policie est talis excessus propter quod iu/stum est in ea taliter relegari. Iterũ in statu paucorum non expedit ta/lem esse ciuem: quia per suam po/tentiam cõuerteret policiam illam ad utilitatem suam. Nec in Tyran/nide expedit talem esse: quia talis nimis tyrãnizare uellet. Quare ma/

conditorem prouideri ut Respublica non indigeret tali medicina. Secundo autem loco si quid tale accidat conãdum est tali aliquo remedio corrigere: quod tamen factũ non est a Ciuitatibus: Non enim respexerunt ad cõmodum publicum: sed per seditionem usæ sunt ciuili pulsione. In his igitur speciebus gubernãdi quæ lapsæ sunt qd ad priuatum cõmodum pertinet ac iustum est patet: forsan autem non simpliciter iustum & hoc est manifestũ: sed in optima Republica magnam habet dubitationem: nõ per excellentiam aliorum bonorum: ceu uiriũ & diuitiarum & amicitiarum. Sed si quis excellat uirtute quid de eo sit faciendum: non enim dicendum est ut talis uir sit de ciuitate pellendus: atqui neq; gubernationi aliorum talis uir erit subiiciendus: perinde enim est ac si qui Iouem gubernare uelint potestatem diuidentes. Restat ergo ut uidetur naturam huius talem esse ut omnes sponte sua illi parere debeant: itaq; huiusmodi quidem hominũes esse Reges ꝑpetuos

nifestum est ꝙ in transgressis iustum est talem relegare non simpliciter iustum sed secun/dum quid: quia in istis policiis non est iustum simpliciter sed sm quid ut dictum est pri/us. Sed in optima policia magna dubitatio est qualiter se habendum sit circa talem: non est autem dubitatio de illo qui excedit omnes alios uel in fortitudine corporali uel in di/uitiis uel in multitudine amicorum: sed de illo qui excellat omnes alios in uirtute siue in bonis sm animam quid oportet facere de isto. nõ enim dicendum est ꝙ debeat expelli a ciuitate & transferri ad alium locũ: hoc enim est contra ratiõem ex quo est optimus. quare nullo modo est expellendus. Iterum non est assumẽdus ad principatũ sicut aliĩ ut qñq; principet̃ qñq; nõ. Simile enim esset ac si uellemus principari Iouẽ aliqñ & aliqñ nõ. hoc enim derisoriũ est. Et ideo relinquit̃ ꝙ cũ talis sit optĩus ꝙ dignũ & iustũ ẽ ꝙ oẽs sibi le/tanter obediãt & ut sit rex uel si sint tales plẽs ꝙ sint reges ꝓcipãtes nõ aliqñ sic aliqñ nõ s; semꝑ. Sed est cõsiderãdũ ꝙ Phs uidet̃ sibi cõtrariari: Dixit enim prius ꝙ meli⁹ ẽ multitudinẽ aliquã ꝓcipari q̃ paucos. Dixit etiã ꝙ si unus ꝓciparet̃ alii essent ĩhonorati qd est

Inconueniens:in ista parte dicit ꝙ iste qui sic excedit omnes alios nõ est ciuis: sed ille qui non est ciuis nõ debet principari·quare iste non debet principari: cuius contrarium dicit hic·Ad hoc dicendum ꝙ si unus inueniatur qui excedat omnes alios in uirtute iste debet principari·Et ratio huius est:quia illũ oportet magis principari qui accedit magis ad principatum naturalem & ad principatũ uniuersi·Sed iste qui sic excedit omnes alios in uirtute est hmõi·Ergo expedit ipsum solum principari·Maior propositio apparet in animali: pars enim quę principatur cor est· cor autem unũ est & principale a quo deriuat̃ uirtus ad singulas partes corporis·Iterum in uniuerso est unus princeps· Principatus autem uniuersi unus & optimus est· quare ille in ciuitate q magis unus & melior ẽ accedit magis ad similitudinẽ Principatus uniuersi & naturalis·Ergo ille principatus erit melior in quo erit unus princeps & illum magis expedit principari qui unus existẽs optimus est· talis est ille qui excedit omnes alios in uirtute·Ergo manifestum est ꝙ istũ expedit magis principari q̃ alium· Nec ualet qđ prĩo obiicit̃ ꝙ superius dixit ꝙ magis expedit multitudinẽ dñari:quia illud intelligendũ est ubi est policia ęqualiũ & siliũ:& uirtus unius non excedat uirtutẽ oĩm alioꝝ:qđ in ꝓposito nõ contingit· Nec ualet qđ scđo obiiciebatur: si unus uel plures principarent̃ ꝙ oẽs alii essent inhonorati:qa in policia recte ordinata quilibet diligit statũ propriũ & gradũ alterius: & ideo uult honorẽ sibi fm gradũ suũ & uult alii honorẽ fm gradũ illius:nec uult sibi honorẽ alterius· Et ideo si sit unus excellens oẽs in uirtute:omnes uolunt sibi honorem qui debet̃ ei·& ideo nõ sunt inhonorati:quia quilibet habet honorẽ qui debetur ei·Nec ualet qđ obiiciebat̃ tertio de hoc ꝙ dicit ꝙ iste non est ciuis:uerũ enim est:qa sicut ille qui principat̃ ꝓpter excellentiã uirtutis nõ est ciuis sed supra ciuẽ·eodẽ enim mõ est aliquis ciuis sicut se hẽt ad legẽ·Sed cũ assumit̃ ꝙ nõ debet dñari nisi ciuis:nõ hẽt ueritatẽ in policia Regali & optĩa simpliciter:qualis est illa in qua dñatur ille qui dictus est.

in ciuitatibus.¶Forsan uero post hæc congruũ fuerit considerare de Regia gubernatione:dicimus enim hanc esse unã ex rectis speciebus Rerumpublicaꝝ. Considerandũ est autem utrum conducat Ciuitati & Regioni quã recte gubernari oporteat Regẽ habere uel nõ:sed alia quædam species gubernandi magis conducat: uel an quibusdam conducat quibusdam non. Ante omnia uero distinguendum est an sit unũ ge-

Forsan uero zc̃·Postq̃ distinxit Phus policias fm distinctiones principatuũ:hic prosequit̃ de unaquaq; ipsaꝝ & habet partes duas·Primo enim determinat de unaquaq; ipsaꝝ·Scđo ondit ex quibus corrũpunt̃ & saluant̃ in principio·v·libri:ibi:De aliis qdẽ zc̃·Prima diuidit̃ in duas·In pma determinat de optĩa policia·s·de regno·In scđa determinat de aliis in principio·iiii·libri:ibi:In cũctis zc̃· Adbuc pma in duas:i pma pmittit intentũ suũ·Scđo ꝓsequit̃:ibi:Facile ẽ zc̃·In pma dicit ꝙ post pdictas inqsitões de policiis forte bene se hẽt trãsire ad cõsideratõem de regno·Et rõ hui⁹ ẽ:qa inter policias rectas regnũ ẽ optĩa & rectissima policiaꝝ·& ideo regula et mẽsura aliaꝝ·optimũ·n·pfectissimũ ẽ in unoquoq; gñe·& mẽsura ẽ oĩm alioꝝ ꝓpter qđ primò dicendũ ẽ de regno·Est ãt cõsiderandũ de regno utꝝ ciuitati et regioni q̃ debẽt ihabitari expediat regi a rege uł nõ:sꝫ magis expediat regi ciuitatẽ & regionẽ aliq̃ mltitudĩe uł aliqbus paucis uiris:pmo aũt uidendũ ẽ utꝝ sint monarchię regalis plẽs moi & dñię aut unus modus solũ·¶Deinde cũ dicit:Facile zc̃·Proseqt̃ intentũ suũ:& hẽt ptes duas: pmo distinguit modos monarchię regalis·Scđo ꝓsequit̃ de pncipali mõ ibi:Caput ue·zc̃·pma in duas·pmo ponit diuersos modos hui⁹ monarchię· Scđo reducit istos ad duos modos ibi:Fere autẽ zc̃·pma adhuc in duas·pmo ponit quattuor modos·scđo recolligendo illos addit qntũ q ẽ pncipalis ibi:Regię &c̃·pma i·iiii·fm ꝙ ponit·iiii·modos·scđa ibi· Est &c̃.

Tertia ibi: Tertia zc. Quarta ibi: Quarta spēs zc. Adbuc prima in duas. In pma ponit primū modum. In scda declarat quoddā dictū per dictū Homeri: ibi: Quod oñdit zc. In prima dicit ꝙ parū cōsiderātib⁹ in policia Regali facile pōt apparere ꝙ pncipat⁹ regalis plura & diuersa genere cōtinet & istiusmōi principatus nō est unus modus sed plures. Est aūt unus modus ipsius qui fuit in Lacedęmonia: in isto eniꝫ Regno Rex pncipabat̃ fm legē & nō erat dominus omnium: quia nō ferebat sententias nec puniebat fm suam uoluntatem: tamen quando exibat Regionem ad proeliandum tunc principabatur quantum ad omnia quę pertinebant ad proelium. iterum dominus erat omniū eorum quę pertinebant ad cultum diuinum. Istud autem Regnū erat sicut quidam ducatus exercitus imperialis: qa iste Rex uniuersale imperium babebat quantū ad ea quę sunt exercitus. Iterum istud Regnū perpetuū erat ita ꝙ Rex non quandoqꝫ regnabat quandoqꝫ non. Sed non erat dominus omnium in ciuitate: quia non iudicabat bomicidam: nō enim erat dominus ad puniendum bomicidium nisi quando exibat ad proelia. poterat enim tunc dare leges & punire uniuersaliter. ¶ Deinde cum dicit: Quod ostendit zc. Declarat quod dictum est per dictū Homeri: Dixit enim quod in isto Regno Princeps non est dn̄s oīm & dicit ꝙ boc signauit Homerus dicēs ꝙ Agamēnon cū esset in ciuitate & ueniret ad cōgregationē Ciuiū multotiēs opprimebatur: quod non esset dominus omnium: cum autem egrederetur ad proelium dominus erat in omnibus & interficiendi & dandi legem quantum ad ea quę erant exercitus. Dicebat enim: Quem uidero fugientem ex proelio taliter tractabo ipsum ꝙ non poterit fugare canes nec aues: apud me enim est mors: id est in potestate mea est interficere. Est ergo una species monarchię Regalis quę ducatus exercitus est: qui Principatus durat per totam uitā bominis. Istoꝝ autem qui principantur in isto Regno quidam regnant per successionem generis: quidam ex electione: quia ad boc eliguntur. ¶ Deinde cū dicit: Est & alia zc. Ponit secundam speciem buius monarchię: & diuiditur in duas. In prima ponit speciem illam. In secunda declarat qualis est. Secunda ibi: Vim babentia zc. In prima dicit ꝙ pręter spēm monarchię de qua dictum est: est alia species fm quā aliqui regnant apud barbaros. Dicunt̃ aūt barbari qui deficiunt a rōne: barbari enim quasi extranei dicunt̃. Et quia bomo utitur rōne quicunqꝫ deficiunt a rōne barbari dicunt̃: sicut apparuit in primo.

nus eorum uel differentias habeant plures facile est intueri. Quod plura genera sunt nec est omnium Regum modus unus potestatis. In Lacedæmoniorum enim Rep. uidet̃ Rex esse maxime scd̄m leges: neqꝫ enī potestatem habet omnium: sed cum egreditur extra regionem imperium habet eorū quæ pertinent ad bellum. Præterea sacrificia deorumqꝫ Cerimoniæ ei cōmissæ sunt. Hæc igitur Regia potestas est quasi auctoritatem belli perpetuā habere. Vitæ enim necisqꝫ alicuius nō habet potestatē nisi dū bellum gerit: ut etiā apud antiquos fuisse uidet̃: quod ostendit Homerus: Nam Agamēnon in Cōcionibus maledictis et iurgiis uexabatur: sed cum a Concione digressus in prœlio erat occidendi habebat potestatem: itaqꝫ inquit: Quem ego procul a pugna fugientem conspexero non sibi sat erit fugare canes & aues: nam penes me occidendi potestas. Vna ergo species Regia est auctoritas belli perpetua: & quandoqꝫ per genus: quandoqꝫ per electionem hmōi regnum obtinet̃. Est & alia insuper monarchiæ spēs: qualia sunt apud quosdā barbaros Regna

¶ Deinde cum dicit: Vim habentia zc̄. Oñdit qualis est: & primo ꝙ est uoluntaria. Scd̄o ꝙ secura ibi: sed habent zc̄. In prima dicit ꝙ hm̄oi regna sm̄ q̄ ṗncipanť aliqui barbaris sunt sicut tyrannides monarchice: & qui principanť in istis principanť sm̄ legē & sm̄ leges patrias. Dicunť aūt leges patrię consuetudines q̄ descendunt a parentibus in filios: isti autem sm̄ tales leges principantur. Et quia barbari naturaliter sunt magis seruiles q̄ Gręci & hi q sunt circa asiam sunt magis seruiles q̄ qui circa Europam: quia Europa est media inter Aphricā & Asiā & sicut media est sm̄ locum sic hoīes medio mō se habent in aliis dispositionibus. Et ideo isti barbari sustinent principatum dominatiuum sine tristitia: quia inclinationē habēt ad sustinendū ipsum. Qđ aūt sm̄ inclinationē naturale est: est uoluntariū. Quare manifestū est ꝙ tales uoluntarie sustinēt talē principatū dñatiuū qui est dñi ad seruū. Quare manifestum est ꝙ principātes in tali regno ṗpter hoc assiḿantur tyrannidi. ¶ Deinde cū dicit: Sed habent zc̄. Ostendit ꝙ est secura et dicit ꝙ hm̄oi monarchię spēs secura est Et rō huius est: quia principans in tali regno principatur & sm̄ genus & consuetudines quę descendunt a parētibus. Et quia sm̄ genus dñatur uoluntarie: regnāte enim patre aliquo modo assuescunt subditi filio & ideo postmodū regnāte filio uoluntarie sibi subiiciuntur: q̄a consueti sunt. Iterū principanť sm̄ consuetudinē & sm̄ leges: quę aūt insunt sm̄ consuetudinem delectabilia sunt: & ideo minus odiunt eos. Et ꝙ sit secura signum est: quia isti barbari custodiunt Regem suum quia diligunt eum & libenter subiiciuntur ei. Tyrannum autem custodiunt alieni & ciues reges suos custodiunt cum armis: quia sm̄ legem & uoluntarie subiiciuntur eis: tyranni autem principantur subditis inuoluntariis: & propter hoc Tyranni super ciues habent custodiam: diffidunt enim de subditis. Sic igitur apparet quod hę sunt duę species monarchię Regalis. ¶ Deinde cum dicit Tertia est species zc̄. Ponit tertiam speciem: & primo ponit eam. Secundo declarat quoddam dictum per exemplum: ibi: Qualem elegerunt zc̄. in prima dicit ꝙ alia est spēs monarchię Regalis quę erat apud antiquos Gręcos qui dicebanť Esinetę. Est aūt hm̄oi monarchia ut simpliciter est dicere Tyrannis scđꝫ electōem. Et dicit: ut simpl̄r dicamus: quia Tyrannis quę eligiť simpliciter nō est Tyrannis. Differt aūt ista a barbarica Tyrānide de qua dictū est: nō eo ꝙ in ista quę est scđm electiōem nō principeť princeps scđm legē: in illa aūt ṗncipeť: sed in hoc solū differūt ꝙ ista nō est patria. i. ṗnceps non principať scđm successionē generis: uel non est sic assueta sicut sunt ea q̄ sunt patria sed ꝑ electōem. in isto uero principatu: quidā principanť per totā uitā suā & eligunť ad uitā suam. alii principan usq; ad aliqua tp̄a determinata: q̄a sic eligunť. alii principanť quantū ad aliquas actiones.

Vim habentia proximā tyrānidi: licet sint legitima & scđm morē patriæ: ob id enī q̄a magis aptæ sunt ad seruiendū natōnes Barbaroꝝ q̄ Græcoꝝ: & eoꝝ qui incolunt Asiā q̄ coꝝ qui Europā perferunt seruile iugum æquo aīo: & ob hoc tyrannica sunt hm̄oi regna. Sed habēt securitatem: q̄a moribus & legibus cōsistunt: & ea de cā custodiam hn̄t regiā nō tyrannicā. Reges enim a ciuibus custodiunť: Tyrāni uero ab externis mercede cōductis: & reges scđm leges & uolentibus: Tyrāni uero inuitis dñantur: Itaq; alteri a ciuibus custodiunť: alteri contra ciues custodiā parāt. Sunt igitur hæc de quibus dictū est duæ spēs monarchiæ. Tertia est spēs ut antiquitus in Græcia fuere quos uocabant Esinetas. Est aūt hoc (ut simpliciter dicamus) electiua Tyrānis differens a barbarica: nō eo ꝙ legitime: sed eo ꝙ nō cōsuete: potestas autem hm̄oi aut uiuente eo durabat: aut tp̄e: uel rebus gestis finiebatur.

Qualẽ elegerũt qñq; mithilenei Pittacũ ad uersus exules suos:qbus præerãt Anthimenides & Alceus poeta: oñdit hoc Alocus in quodã loco suoꝝ carminũ:icrepat enĩ ꝙ Pittacũ hoiem obscuri generis & sĩ felle laborãti ciuitati præfecerint tyrannũ. hmõi igitur spẽs qa tyrãnicæ sunt dñationẽ hñt: qa uero electiuæ sũt & uolentiũ Regiæ. Quarta spẽs regni est quales erãt Heroicis tpibꝰ spontaneæ & scd̃m morẽ & legẽ. ꝓpter bñficia. nã a primis collata in populos uel ꝑ artes uel ꝑ bellũ uel ꝑ congregatõem in unũ uel ꝑ acqsitõnem Regionis delatũ fuit eis Regnũ de populoꝝ uoluntate & successoribus :id erat scd̃m patriæ morẽ:hi & impiũ habebãt belli & rei diuinæ cultũ exercebãt nisi talia essent sacrificia quæ sacerdotiũ requirerẽt:& præterea de controuersiis iudicabãt:& hoc faciebant alii iureiurãdo præstito:alii sine iureiurando. Erat autem illis iusiurandum per Sceptri eleuationem.

¶Deinde cum dicit:Qualẽ elegerunt zc. Declarat qđ dictũ est ꝑ exemplũ. Dictũ est enim ꝙ in isto principatu pricipat Tyrãnus ꝑ electionẽ:qualis fuit ille quẽ elegerũt quidã dicti Mithilenei:cũ enĩ quidã essent profugi a ciuitate illoꝝ elegerũt quendã Pittacũ noie cõtra profugos illos ut fugaret illos atq; extirparet : tunc aũt principabant istis Mithileneis duo:quoꝝ unus erat Anthimenides:alius Alceus poeta. Dixit autem Aolcus hoc in quodã loco suoꝝ carminũ: dixit inquã ꝙ isti elegerũt sibi Pittacũ tyrannũ et icrepabat eos ꝙ cũ in malũ priç preferẽrunt. Iteꝝ prefecerũt ciuitati hoiem sine felle. Fel aũt dr̃ cõmouere ad irã:ira aũt ualet ad fortitudinẽ uirtutis. Vnde dr̃. iii. Eth. Virtute imitte furori & uirtutẽ erige furore. Volebat igit̃ dicere ꝙ cũ deberet esse fortis cõtra inimicos ciuitatis nõ mouebat̃:erat enim timidus nec potẽs eos opprimere. Iteꝝ quia elegerãt hoiem grauis felicitatis:qa felicitatẽ suam posuit in uoluptatibus & grauabat subditos ut posset exercere uoluptates suas. Iteꝝ increpabat eos:qa cũ cõuenissent & fuissent cõgregati approbauerũt eum eligẽtes. Istç aũt monarchiç erãt regales & tyrãnice. Tyrãnicç qdẽ qa principãtes in eis principabant̃ principatu dñatiuo. Et qa principabant̃ uoluntarie et per electionẽ Regales

¶Deinde cũ dicit: Quarta spẽs zc. Ponit quartã spẽm & diuiditur in tres. In prima ponit illã spẽm. Scd̃o ostendit quoꝝ erant dñi principantes in isto regno ibi:Hi & zc. Tertio ostendit quõ hmõi monarchia augmentata fuit:ibi: Veteres igit̃ zc. In prima dicit ꝙ quarta species monarchiç regalis est fm ꝙ aliq principant̃ aliquibus fm uirtutem Heroicam. Et principantes dicebant̃ Heroes. i. attingentes ad uirtutem perfectã & actum eius ultra cõem statum hoim:& fuit ista tpibus Heroum. Isti autem uolũtarie principabant̃ fm legem. Primi aũt principantes isto principatu assumpti fuerunt ad istũ principatũ ꝓpter beneficiũ qđ contulerũt multitudini:aut qa inuenerũt artẽ aliquã utilẽ regioni: sicut Saturnus in Italia primus docuit artẽ seminandi triticũ ꝓpter qđ reputatus fuit deus apud ipsos aut qa primo procliati fuerũt cõtra inimicos multitudinis:aut qa primo cõgregauerũt in ducentes eos ad uitã ciuilẽ. aut qa emerũt regionẽ:& ideo facti fuerũt Reges ꝓpter hmõi bñficia & hoc uolentibus subditis uoluntarie eos assuescẽtibus principãtes scd̃m successionem generis & erant quasi principantes patriç. i. principãtes scd̃m leges descendẽtes a parentibus in ipsos ¶Deinde cũ dicit:Hi & zc. Oñdit quoꝝ erãt dñi & dicit ꝙ isti dñi erant oium quç pertinebant ad bellum:iterũ oim possessionũ substantiaꝝ q̃ nõ erant sacerdotales siue ꝑtinentes ad cultũ diuinũ sicut erant possessiones sacerdotũ:& cũ hoc ferebãt sententias & iudicabãt. Ista aũt faciebant ita ꝙ quidã eoꝝ nõ iurabant ꝙ fideliter hmõi exercerent. quidam autem iurabant. Iuramentũ aũt ipsoꝝ erat eleuatio sceptri. s. baculi Regalis

Veteres igitur illi Reges antiquis temporibus ciuitates & gentes & natões externas continue gubernabant: postea uero partim ipsis Regibus dimittentibus: partim multitudine detrectante illud solum in quibusdam Ciuitatibus relictum est Regibus: ut Cerimoniarum erga deos haberent facultatẽ ac belli duces in externis essent. Regiæ ergo potestates tot sunt species: quattuor uidelicet. Vna qualis erat tempibus Heroum uolentium scilicet & in quibusdam determinatis rebus: Dux enim belli & Iudex cõtrouersiarum & dominus Cerimoniaꝶ erga deos. Altera erat Barbarica ex progenie: scilicet dominatio scđum leges tñ. Tertia quam Esinetiam uocãt: quam esse diximus electiuam Tyrannidem. Quarta Laconica Ea autem est ut simpliciter dicam imperiũ belli in quodã genere perpetuum: ista quidem igitur per hunc modum inter se differunt. Quinta est species quando unus omnium habet potestatem quemadmodũ unaquæq; gens & ciuitas unaquæq; publice ordinata ad exemplar gubernationis domus Vt enim gubernatio Patrisfamilias est Regia quædam potestas domi: ita Regia potestas est ciuitatis & gentis unius aut plurium quasi domestica quædam gubernatio.

¶Deinde cum dicit: Veteres igitur zc. Declarat quomodo hmõi monarchia augmẽtata fuit & dicit ꝙ in temporibus antiquis primo principatus fuerũt in aliqua ciuitate & in eis quę circa ciuitatem: sicut sunt castra: deinde gentibus: deinde principatus fuerũt ciuitatibus circumuicinis: post hęc autem regibus permittentibus & indulgentibus uel multitudine ciuili cogente uel usurpante substantię paternę Regũ remanserunt in ciuitatibus principantibus ipsis Regibus habẽtibus ducatum uel dominium circa exteriora & in remotis a ciuitate ubi exẽpta ciuitate principali & immuni facta a tributo Regali Rex quasi in exterioribus principabatur. ¶Deinde cũ dicit: Regię ergo zc. Recolligit istos modos & addit quintum & primo recolligit istos quattuor. Secundo addit etiam quintum: ibi Quinta est species: In prima dicit ꝙ monarchię regalis sunt quatuor species numero. Vna species in qua principabantur aliqui ſm uirtutem Heroicam ſm aliqua tempora. In ista uero monarchia principabat͛ Princeps uolentibus subditis. Erat autem dominus in quibusdam determinatis nõ in oĩbus: Rex enim erat dux exercitus & ferebat sentẽ tias & eorum quę pertinebant ad cultum diuinum dominus erat: sicut electionis Sacerdotis: punitionis & talium: sed nõ possessionum. Secunda species est ſm quam aliqui principãtur barbaris: & in isto principatu principabatur Rex ſm successionem generis & ſm legem & est ꝑncipatus dominatiuus. Tertia species est que dicitur Esinetia & dicitur ista monarchia Tyrãnis ſm electionem. Quarta species est Laconica in qua princeps dominabat͛ ſm legem. Hmõi monarchia dicebat͛ ducatus exercitus ad proelium ut simpliciter est dicere ꝙ dicit: quia non omniũ dominus erat sed eorum quę pertinebant ad proelium: iste autem ducatus erat ſm successionem generis & perpetuus. Istę igitur species isto modo adinuicẽ differũt. ¶Deinde cũ dicit: Quinta autem species zc. Addit quintam speciem & dicit ꝙ quinta species monarchię regalis est in qua dominus est omnium principans: sic nanq; gens & ciuitas ordinata sunt ſm ꝙ gubernatio domus ordinatur. In gubernatione enim domus unus principatur ad utilitatẽ subditorum & dominus est omnium qui sunt in domo: ita etiã est in regno: unus principatur ad utilitatem subditorum: & ideo sicut gubernatio Patrisfamilias est quędã Regia

potestas:ita Regia potestas est quędam domestica gubernatio Ciuitatis & gentis: siue sit una Ciuitas & una gens siue plures Ciuitates & gentes. ¶Deinde cum dicit: Fere autē &c. Reducit istos modos ad pauciores .s. ad duos. Et primo facit hoc. Secūdo ostendit de quo istorum dicendū est nunc: ibi: De duce igit̃ &c. In prima dicit ꝙ fere duę sunt cōsiderandę species Monarchię Regalis ad quas alię aliquo modo reducuntur. Et primo dicit quod distinguendo eas per proprias rationes plures sunt: Sed considerādo eas inquātū reducunt̃ ad duas duę sunt. Vna est Laconica in qua principat̃ aliquis fm legem. Alia est Regnū: Laconica aūt differt a regno: quia in Laconica Rex principatur fm Legem. Itē non est dn̄s omnium: sed in Regno principat̃ fm uirtutem & est dn̄s oīm. Alie aūt sunt medię inter istas uel priuatōes ipsarum: qa in aliq̄bus principātes pluriū sunt dn̄i q̃ in Laconica Monarchia. Sed paucioꝝ quā in Regno: sicut in Monarchia in qua ꝑncipat̃ aliquis fm uirtutem Heroicā ꝙ etiam illa quę dicit̃ electa tyrānis. Manifestū igitur ex istis ꝙ de duobus restat considerare. Primū quidē de Ducatu exercitus utrū magis expediat esse ducē exercitus & perpetuum: uel non. & utrū magis expediat ꝙ iste assumat̃ uł per generis successionem uel per electionē. De Regno etiā restat considerare utrū expediat unum esse Principē omniū: uel non expediat esse uniꝰ: sed plures magis. ¶Deinde cum dicit: De Duce igit̃ &c. Ostendit de quo istorum est dicendū. Et dicit ꝙ de Ducatu exercitus considerare pertinet ad Legislatorem magis q̃ ad Politicum. In oībus enim policiis fit Ducatus exercitus. Et ideo considerare de ipso dimittatur ad presens. Sed Monarchia Regalis species est policię: propter hoc de ista considerādum & transferende sunt dubitationes quę possunt circa ipsam accidere

Fere autem duæ sunt regni species de quibus cōsiderationē facere expedit. Vna hæc de qua diximus. Altera Laconica. Nam aliarum plæreq; inter has mediæ sunt paucio rum enim dominæ q̃ omnimoda potestas Regia. Plurium uero q̃ Laconica. Itaq; considerātio fere circa duo uersatur. Vnum cō ducat ne Ciuitatibus perpetuum belli ducem habere: & hunc uel per genus: uel per electionem. Alterum conducat ne unū habere potestatem omnium: an non. De duce igitur belli cōsiderare ad Leges potius pertinet q̃ ad aliquam speciem Reip. Nam in omni Rep. id cadere potest: quare dimittamus hanc primam partem. De Rege autē quoniā hæc est una gubernandi legittima species considerare oportet: & dubitationes quæ in ea cadūt ꝑcurrere. ¶Caput uero huius questiōis est utrum expediat magis ab optimo homīe regi: uel ab optimis legibus gubernari: qui gubernationem hoīs præferunt aiunt Leges solum uniuersaliter prouidere: nō autem ad singularia ordinari. Itaq; in quacunq; arte litteris præcipere fatuum esse. Et in Aegypto post tertiā diē mouere:

Caput uero huius questionis &c. Postq̃ Ph̄s distinxit Monarchiam Regalē & posuit quinq; modos ipsius: ꝓsequitur de primo modo: & ꝑncipaliter dicto .s. de Regno. Et primo ꝓsequitur quasdam dubitationes: ex quibus apparet natura Regni. Sc̄do ostendit ꝙ eadē est uirtus Regis optimi & optimi uiri in fine huius tertii: ibi: Verū ex eoꝝ. Prima in duas. Primo inquirit utrum magis expediat Ciuitatem regi optimis Legibus uel optimis hominibus. Secundo utrum uno optimo uiro uel pluribus: ibi: Cū uero tres &c. Adhuc prima in duas. Primo inquirit an melius sit Ciuitatē regi optimis Legibus an optimis uiris. Secundo mouet alias dubitatiōes: ibi: Sin aūt &c. Adhuc ꝑma in du

as·Primo premittit dubitationē·Scđo prosequitur:ibi: Qui guber ·zc· In prima igit̃ dicit ꝙ primo inquirendū est de Regno utrū magis expediat Ciuitatē regi ab optimo uiro:an optimis Legibus· ¶ Deinde cū dicit:Qui gubernationē zc·Prosequit̃·Et prio arguit ꝙ melius est Regnū regi ab optimo uiro·Scđo arguit in cōtrariū:ibi:Atqui zc·ꝙ melius sit Regnum regi ab optimo uiro q̄ ab optimis Legibus:ostendit ratione & exemplo· Et dicit ꝙ quidaꝫ opinant̃ ꝙ Ciuitati expedit magis regi ab optimo uiro : qa ab eo melius est Ciuitatem regi q potest terminare casus oēs emergētes Sed hoc nō potest Lex· qa Lex nō dicit nisi uniuersale· Nihil auteꝫ de particulari·Particularia aūt infinita sunt & nō possunt apphendi· Iteruꝫ Lex nō ordinat qđ dicit ad ea que emergunt: sed hoc pōt facere optimus uir per prudentiam suam·Habet enim rectū iudicium de agibilibus & appetitum rectū per uirtutē moralem: & tunc interponit exemplum anteq̄ concludat conclusionē Et dicit ꝙ sic uidemus in artib⁹ aliis ꝙ nō est semper bonū agere sm artem scriptā· quia aliqua sunt scripta sm que si ageret̃ esset nocumētum alicui: sicut apparet in Medicina·Non enī Medicus in oībus considerat ea que scripta sunt in Medicina:quia mlta sunt cōmissa prudētie Medici·Sicut apud Aegyptios scriptū fuit ꝙ Medicis post tertiū diem liceret mouere hoc est agere p Medicinā ad expulsionē morbi:qa ante tertiū diē nō poterat bene uideri natura morbi:& si moueret ante tertiū diē in periculo suo erat · Hoc aūt obseruare in omnibus nō erat bonū·In aliquibus enī citius:in aliqbus tardius: hoc expedit sm diuersitateꝫ Medicine & morbi facere: silr est in Policia ꝙ nō expedit semp per scriptū uel p Legem regi·qa Lex qñqꝫ deficit in aliquo particulari:& tūc indiget aliquo dirigente· Quare manifestū est ꝙ melius est Regnū regi ab optimo uiro q̄ ab optimis Legibus· ¶ Deinde cū dicit:At qui zc·Arguit ꝙ melius est Ciuitatē regi ab optimis Legibus· Et pmo facit hoc·Secundo obicit in cōtrariū:ibi;Sed for · zc·In pma dicit ꝙ pncipantibus oportet inesse uniuersalē rōnem·Ideo melius est Ciuitatem regi ab eo q nō habet passiōes cōiunctas quam ab eo q nāliter habet eas:qa passiōes puertūt iudiciū ratiōis·Est ·n·Passio motus appetitus sub fantasia boni uel mali·Sed Lex nō habet passiōes cōiunctas:hoc aūt habet·quare melius est Ciuitatē regi ab optimis Legibus q̄ ab optimo uiro· ¶ Deinde cū dicit:Sed forsan dicet zc·Obicit in cōtrariū & ponit obiectionē·Scđo remouet eā:ibi: Qđ igit̃ zc·In pma dicit ꝙ dicet aliqs·q·in cōtrariū ꝙ q̄uis homo habeat passiōes sibi nāliter cōiunctas:tamē bonus hō cōsiliabit̃ de singularibus & sm deliberationē habitā ipe recte iudicabit·Quare adhuc melius est Ciuitatem regi ab optimo uiro q̄ ab optima Lege· ¶ Deinde cum dicit: Quod igit̃ zc·Remouet istā obiectionē inducēdo q̄dam aliā dubitationē ex cuius dissolutiōe apparet solutio istius obiectiōis·Et diuidit̃ in duas·In pma facit ꝙ dictū est· Scđo infert quedā Corellaria:ibi:Si ergo zc·Adhuc pma in duas·Primo ponit dubitationē·Scđo soluit ꝓbādo alterā partē:ibi:Etenī nūc zc·In pma dicit ꝙ manifestū est ꝙ pncipātem in

licet medicis quod si prius periculo id agūt suo·Patet ergo propter eādem causam non esse per litteras & leges optimam gubernationem. Atqui & illā adesse oportet gubernantibus uniuersalem rationem.Et melius certe cui nō adest turbatio aliqua omnino q̄ cui naturaliter inest.Hac igitur turbatione Lex caret:mens uero humana non caret Sed forsan dicet aliquis ꝙ per huiusmōi rationem probabilius deliberabit circa singula.Quod igit̃ necesse sit ipsum Legis conditorem esse ac Leges poni : manifestum est. Sed non inuiolabiles:quia transgrediuntur Nā in cæteris quidē inuiolabiles esse oportet. At de quibuscunqꝫ Lex :aut prouidere non potest omnino: aut non bene prouidere. Vtrum in his uni uiro optimo danda sit

Ciuitate oportet scire leges & ponere eas:non oportet tñ ꝙ sit dñs oim:exquo eni dñatur fm Legẽ nõ oportet ꝙ in oibus dñet:ſʒ oportet ꝙ dñetur in illis q̃ nõ pñt per Legẽ termi nari uel simplr uel nõ bene: & tunc est dubitatio utrum in isto casu magis oporteat unum principari in iudicãdo de pticularibus de qbus nõ potest Lex bñ determinare uel mltos. ¶Deinde cũ dicit: Eteni nũc zc: Soluit ꝓbãdo alterã partẽ. Et diuidit in tres fm ꝙ probat

potestas nel multis. Etenim nunc plures si mul cognoscũt de causis & deliberant & iu dicant. Sunt aũt hmõi iudicia de singulari bus & cum unusquisqʒ per se fortasse defici at. Ciuitas autem ex multitudine cõstet: ut conuiuium ad quod plures conferunt: meli ns est q̃ una atqʒ simplex mensa. Sic iudi cia multorum sepe meliora sunt q̃ uniuscu iusqʒ: Præterea multitudo minus subiacet corruptioni: quemadmodum aquæ magna congeries: sic etiam plures q̃ pauci incorru ptibiliores sunt. At cum unus iudicat si ira nel alia hmõi pturbatio uincat: necessariũ est iudiciũ corrumpi: Sed in multitudine difficile foret omnes irasci atqʒ errare. Sic multitudo liberorum hoim qui nihil agãt præter Legem: nisi in quibus Lex ipsa ne cessario deficiat. Quod si hoc non facile in pluribus si plures sint boni uiri & Ciues: Vtqʒ incorruptior erit unus in gubernãdo

ꝙ melius sit in isto casu iudicare p plures per tres rõnes. Scðã ibi: Præterea zc. Tertia ibi: Qð si zc. In pria dicit ꝙ qñ emergit casus pticularis q non põt terminari p Legẽ tũc cõueniũt plures & disceptãt de illo adinuicẽ & ingrunt p cõsilium de illo & post cõsiliũ iudicãt & talia sunt oia iudicia de pticularibus de qbus Lex nõ põt terminare. Sic aũt pñt facere plures & nõ unus: qa plures cõsiliãtes semp plura pñt uidere q̃ unus. Ergo manifestũ est ꝙ unus cõparatus ad plures deterior est in iudicãdo & iudiciũ eiꝰ cõparatũ ad iudiciũ pluriũ deterius ẽ: sicut. n. Ciuitas ex mltis pulchrior ẽ q̃ ex paucis: & iudiciũ multoꝝ melius est q̃ unius: sicut coena cõposita ex mltis ferculis. i. sicut coena in qua sunt plura fercula pulchrior est q̃ coena simplex ubi ñ est nisi unũ ferculuʒ. Manifestũ igit ꝓpter hoc ꝙ melius & certius iudicabit mlta turba siue plures q̃ unusqsqʒ de turba: & breuiter ratio Phi in hoc con sistit: Per illũ debet fieri iudiciũ in casu nõ determinato p Legem qui certius põt iudicare. Sed in tali casu melius & certius pñt iudicare plures: ergo in tali casu debet fieri iudiciũ p plures. Minorem huius rõnis declarat. ¶Deinde cũ dicit: Preterea zc. Ponit scðaʒ rationẽ ad idẽ. Et dicit ꝙ manifestũ est ꝙ plures magis sunt indifferẽtes respectu passionũ turbãtiuʒ & puertẽtiũ iudiciũ rectuʒ q̃ unus siue pauci. Sicut aqua maior et amplior magis est indifferẽs ut fluat ad multa loca q̃ parua. Parua eni aqua cito fluit ad unã ptem: & ideo unus põt magis occupari passiõibus q̃ plures. Cũ aũt unus fuerit occupatus ab aliqua alia passiõe: corrũpit iudicium. Vbi autẽ sunt plures: difficile est corrũpi iudiciũ ꝓpter impetus passionũ: qa si aliq sunt passionati cũ repmunt passiões eoꝝ p rationẽ alioꝝ: & ideo difficile erit eos peccare: & maxie si sit mltitudo nõ uilis: sʒ sit eoꝝ q liberi sunt fm uirtutẽ: Tales eni nihil agẽt pter legẽ nisi ubi Lex deficit. Cõsistit aũt rõ Phi in hoc: per illũ debet fieri iudiciũ in tali casu q nõ terminat per Legẽ q magis idifferẽs est respectu passionũ: sʒ plures sunt magis idifferẽtes respectu passionum q̃ unus: quare melius debet fieri iudiciuʒ p plures q̃ p unũ. ¶Deinde cum dicit Qð si &c. Ponit tertiã rõnem. Et prio ponit eã. Scðo obicit in cõtrariũ: ibi: Enim uero zc. In pria dicit ꝙ si dicat ꝙ nõ est facile ꝙ plres bñ iudicẽt in tali casu si fuerint qcũqʒ idifferenter. Si tñ fuerint boni uiri & ciues: adhuc cõcedum est si sic dicat utrum unus Princeps difficilius possit puerti & corrumpi q̃ plures numero boni uiri. Et manifestum est ꝙ plu

res boni uiri difficilius puertent̃ & corrũpent̃ q̃ unus bonus:& p illũ melius est fieri iudicium q difficilius põt corrũpi & puerti: ſ; plures difficiliꝰ pñt corrũpi & puerti q̃ unus·quare melius est ꝙ fiat iudicium p plures q̃ p unum· ¶Deinde cum dicit·Enimuero zc·Obicit in contrariũ·Et dicit ꝙ aliqs dicet ꝙ melius est ꝙ fiat iudiciũ p unum q̃ p plures:quia plures faciẽt diſſenſiões adinuicẽ Vnus aũt ſibi nõ põt diſſentire·Quare melius est fieri iudicium p unũ q̃ per plures Et ſoluit hoc dicẽs ꝙ cõtra hoc dicẽdũ est ꝙ isti plures ſtudioſi ſunt ſicut ille unus·Et manifeſtũ est ꝙ ſtudioſos nõ est poſſibile adinuicẽ diſſentire ſm ꝙ hmõi· ¶Deinde cũ dicit:Si ergo zc·Infert duo Corellaria & habet duas ptes ſm ꝙ duo infert· Secunda:ibi:Et ob zc· In pma concludit ꝑeminentiã ſtatus optimatũ ad Regnũ·Et dicit ꝙ ſi ita ſit ut declaratũ est ꝙ meliꝰ ſit plures bonos iudicare q̃ unũ· Et illa Policia in qua principant̃ plures ſapiẽtes ſit ſtatus optimatũ:illa in qua;unuſſolus ſapiens ſit Regnũ:manifeſtũ est ꝙ ſtatus optimatũ melior est q̃ Regnu; dato ꝙ utrãq; potentiã habeat uel nõ habeat adhuc est melior ſtatus optimatũ q̃ Regnũ· ¶Deinde cu; dicit·Et ob zc·Ponit ſcðm Corellarium:& est de ordie introductionis politiarum· Et diuidit̃ in ptes qnq; Prĩo enĩ cõcludit qualiter Monarchia Regalis pmo fuit introducta· Scðo qualiter ſtatus optimatu;:ibi: S; cum poſtea · Tertio qualiter paucoꝝ potẽtia:ibi:Cũ uero zc·Quarto qualiter Tyrãnis·ibi:Ex his zc·Quinto qualiter ſtatus pplãris:ibi:Tyrãnis zc·In prima dicit ꝙ ꝓpter hoc ꝙ melius est Ciuitatẽ regi & iudicia dari p plures q̃ per unum·Ciuitates prĩo regebant̃ uno Rege:qa in Principatu facilius fuit inuenire unũ ſapientem q̃ plures:& ideo prĩo Principatus Regalis fuit cõceſſus uni·Itez in ꝑncipio Ciuitates paruę fuerũt: & ideo ſufficiebat unus ad regẽdũ· Itez pręfecerũt ſibi aliquẽ in Regẽ ꝓpter bñficiũ eis ab illo collatũ:uľ qa pugnauit cõtra inimicos p illis uľ inuenit artẽ aliquã eis neceſſariam;hoc autẽ est opus boni uiri:& ideo talẽ tanq̃ bonũ & uirtuoſum fecerũt ſibi Regẽ · ¶Deinde cum dicit·Sed cum zc· Declarat qualiter poſtmodũ introductꝰ fuit ſtatus optimatũ·Et dicit ꝙ poſtmodũ accidit ꝙ plures exercitabãt ſe in opibus uirtutu;: qa plures facti ſunt uirtuoſi:ſilr & tũc q̃rebãt ꝑncipatu; pluriũ ſiſiũ i uirtute nec ſuſtinuerũt ꝑncipatũ Regalẽ inſtituẽtes Principatũ equaliu; in uirtute:iſte autẽ est ſtatus optimatũ:poſt igit̃ Regnum uenit ſtatus optimatũ· ¶Deinde cum dicit:Cũ uero zc·Declarat qualiter poſt uenit ſtatus paucoꝝ·Et dicit ꝙ poſtmodu; cõtingit ꝙ iſti ꝑncipãtes facti ſunt diuites de bõis cõibus & inclinabãt̃ ad uoluptates deficiẽtes a rõne & ꝑncipabant̃ ꝓpter diuitias · Et ſic cõuerſus fuit ſtatus optimatum in ſtatum paucoꝝ· Fecerũt enĩ diuitias honorabiles & debere ꝑncipari propter ipas· ¶Deinde cum dicit Ex his zc·Declarat de tyrãnide·Et dicit ꝙ poſtmodum

uel cũ erunt plures & boni oẽs:uel patet q plures·Enimuero plures inter ſe factiõibus contendunt. Vnus aũt non contẽdit:ſed aduerſus hoc forſan ponendum est ꝙ ſtudioſi uiriſunt omnes ut ille unus. Si ergo plurium gubernatio bonorum aut uirorum oĩm optimãtium dicit̃. Vnius aũt Regnũ optabilius eſſet Ciuitatibus ab optimis gubernari q̃ a Rege. Et cum poteſtate & ſine poteſtate modo reperiri queant plures : ſimiliter & ob hoc forſan Rex ab initio repertus est ꝙ difficile erat uiros plures excellẽti uirtute reperiri:præſertim cum tunc Ciuitates paruæ forẽt. Præterea ob beneficia accepta reges creauere: quod opus est bonoꝝ uiroꝝ. Sed cũ poſtea cõtingeret ut plures pari uirtute reperirent̃ : nõ amplius tollerarũt Regem:Sed cõe quiddã querẽtes Reſp. cõſtituere. Cum uero deteriores facti lucrũ ſibi quererẽt ex gubernatiõe Rerump. paucoꝝ hinc potentiã exortã fuiſſe credẽdũ est. Ho

contingit ꝙ unus factus fuit ditior aliis & potentior in amicis subiugauit alios:& sic con/uertit statum paucoꝝ in Tyrānidem principās ꝓpter comodū suum. ¶ Deinde cū dicit Ex tyrannis zc. Declarat qualiter introductus fuit status multoꝝ. Et dicit ꝙ post tyrānidē factus fuit status multoꝝ cū enī tyrānus opprimeret diuites ꝓpter turpe lucrū ciues ducē/tes policiā ad pauciores extorsiōes fugiētes turpe lucrum Tyrāni induxerunt multitudinē fortiorem fecerūt eā ut insurgerent contra tyrannū:et contigit ꝙ pplꝰs insurrexit & expulsus est tyrannus & remāsit potestas penes pplm: & tunc fuit Policia pplāris. Et hęc est causa quare in pluribus Ciuitatibus dnatur ppls: quia pplꝰs multus est & ideo ptātem habet. Veruntamen ubi pplꝰs dnatur aliquid accipitur ab aliis Policiis. Faciūt enī aliquos Capitaneos & unū supra illos ulteri/us dicit ꝙ qa cōtingit fieri maiores Ciuitates fortassis non contingit de facili fieri aliā Policiā pter pplārez. Ex dictis aūt apparet solutio obie/tiōis prius factę ad ꝓbādū ꝙ unus deberet iudicare q̄uis habeat passio/nes sibi naturaliter cōiunctas:qa cō/siliabit de singlāribus:& sic recte iu/dicabit. Est enī dicēdum ꝙ melius poterāt cōsiliari plures q̄ unus:et sic melius iudicare:quare adhuc melius est Ciuitatem regi per plures q̄ per unum. ¶ Deinde cum dicit. Sin aūt zc. Inducit alias dubitatiōes. Et diuidit in duas sm ꝙ ponit duas. Secun/da ibi:Questio est zc. In prima dicit ꝙ si quis dicat ꝙ optimū est Ciuitatem regi ab uno dubitatio erit de illo qualiter sit assumendus:utrum per electionē uel per generis successio/nem. et ꝙ non debeat assumi per generis successionē ostēdit:Quia dubiū est de filiis suc/cedentibus quales futuri sint:& potest cōtingere ꝙ malus sit filius. si ergo assumat ille unus per generis successionē continget assumi malum ad Principatū :hoc aūt est inconueniens ergo nō est assumendus per successionē. Sed quia forte aliquis diceret ꝙ pater bonus ex/istens uidens malū filiū non tradet filio Regnū sed alii. Ipse istud remouet & dicit ꝙ istō difficile est credere patri. s. dimittere filiū et tradere alii Principatū. Hoc enī est supra com/munem facultatem hominum. Oportet enim ꝙ dimittat Principatum magis dilecto. Et magis dilectus secūdum naturaz est ꝓpinquior scdm naturam: filius autem sicut alter pa/ter. Et ideo sicut pater plus diligit se quā quemcunq; alium:sic post se naturaliter plus dili/git naturalem filium quam quēlibet alium:quare citius dimittet sibi Regnum q̄ alicui alii Et est intelligendum ꝙ per se semper melius est assumi Regem per electionem q̄ per suc/cessionem:Sed per successionem melius per accidens primum:patet sic. Melius est assumi Principantem illo modo quo per se contingit ipsum accipi meliorem: sed per electionem contingit assumi meliorem q̄ per successionem generis:quia melior ut in pluribus inueni/tur in tota multitudine q̄ sit unus. Et electio per se est appetitus ratiōe determinatus. tn̄ per accidēs est melius assumere p generis successionē. quia in electione contigit esse dissentio/nem inter eligentes. Iteꝝ quandoq; eligētes mali sunt: & ideo contingit ꝙ eligant malum. Vtrunq; autē istoꝝ malum est in Ciuitate. Iteꝝ consuetudo dnandi multū facit ad hoc ꝙ aliquis subiciat alteri. Et ideo regnante patre assuescunt filii subici : ideo inclinat ad hoc ut subiciat ei. Iteꝝ ualde durum & extraneum est ꝙ ille q est hodie ęqualis alicui cras dnēt

norabant enim diuitias. Ex his uero in ty/rānides trāsiere. Ex tyrannis rursus ad ple/bem:semp enī ad pauciores redigentes:Pro/pter questus cupiditatē multitudinē corro/borauerūt:ut tandē insurgēs multitudo ad popularem statum Ciuitates redegerit. Fa/ctis nēpe maioribus Ciuitatibus non facile est aliā quā popularem gubernādi speciem remanere. Sin aūt quis ponat optimū esse Ciuitatibus a Rege gubernari quomodo fi/et in filiis? utrū per genus erit successio? At si qualescunq; perniciosum est:sed nō relin/quet Regnū hmōi natis Rex : cū id in sua sit potestate:at non facile iam est in hoc fi/dem habere. Arduum enim ac maioris uir/

& ſit Princeps illi. Et ideo per accidẽs melius eſt Principantem aſſumi p ſucceſſionem generis q̃ per electionem. ¶ Deinde cum dicit: Queſtio eſt zc. Mouet ſc̃dam dubitationem. Et diuidiẗ in duas partes. In prima mouet dubitationẽ. In ſc̃da ſoluit: ibi: Forſan quidez zc. In prima dicit φ de potẽtia Principantis in Monarchia Regali eſt dubitatio utrũ oporteat ipm̃ habere potentiã p quam poſſit cogere & punire rebelles nolentes obedire ſibi: uel qualiter oportet Principatũ regere & diſpenſare et φ oporteat ipm̃ habere potentiã ad puniendũ rebelles apparet: qa uidemus φ Principans ſm̃ Legem nihil agens ſc̃dm uoluntatẽ ultra Legem oportet φ habeat potentiã p quã puniat nolẽtes obedire Legi uel cõmittentes cõtra Legez: quare ſiliẗ oportet Principãtem ſc̃dz ſuã uoluntatẽ qualis eſt in Monarchia Regali habere potentiã ad puniẽdũ nolẽtes obedire ſibi. ¶ Deinde cum dicit: Forſan quidem zc. Soluit iſtã dubitationez. Et dicit φ forte ſoluere dubitationẽ circa Regẽ ñ eſt difficile. Manifeſtũ eſt. n. φ oportet ipm̃ hr̃e potentiã et maiorem potentiã q̃ ſit potentia unius. Quia ſi nõ haberet maiorem non poſſet illũ uel illos punire ſi nollent ei obedire. Itez & maiorez oportet ipm̃ habere potentiã q̃ plurium ſimul aliter nõ poſſet illos punire: minorem tñ quã ſit potentia totius Ciuitatis reſpectu multitudinis: quia ſi haberet maiorẽ potentiã q̃ Ciuitas opprimeret eam & cõuerteret Principatum in Tyrãnidẽ ſicut fecerũt quidam antiqui quãdo prefecerũt quendam in Regem quẽ dicebant Eſinetem uel Tyrãnum dederũt ſibi cuſtodias maioris potẽtię q̃ unius uel plurium in ſimul: minores tamen quam Ciuitatis totius. Similiter cum quidam alius Dyoniſius peteret cuſtodias a Siracuſanis conſuluit quidam illis φ darent tot cuſtodias quę non excederent potentiã Ciuitatis uel multitudinis ne opprimeret eam: maiorem tamen cuſtodiam quã unius uel plurium inſimul. Sic igiẗ manifeſtũ eſt φ Principantem ſm̃ Legem oportet habere potentiam ad puniendum rebelles.

tutis q̃ ſc̃dm humanam naturam. Quæſtio eſt etiam utrum habere debeat qui regnaturus eſt circa ſe potentiã quandã qua poſſit compellere non parentes: uel quomodo gubernationem exercebit. Si enim habeat poteſtatẽ a Legibus cõceſſam & nihil ex uolũtate ſua faciat præter Leges: tamen neceſſaria erit ſibi potentia per quam Leges tueri queat. Forſan quidem de hmõi Rege non difficile eſt determinare. Nã oportet ipſum uires habere: ſed tales ut uno quoq; ſeperatim: & ſimul pluribus potentior ſit: populo tamẽ ſit impotẽtior ut antiqui ſolebant cuſtodiã Ciuitatis tradere: & quãdo aliquem præficiebãt quẽ Eſinetẽ uocitabãt uel Tyrannũ: & Dionyſio ſic poſtulãti circa ſe habere aliquos cuſtodiæ cauſa cõſuluit qdam Siracuſanis tot eſſe dãdos. ¶ Verũ de eo rege qui cũcta ex uolũtate ſua gerit cõſideratio nũc eſt faciẽda. Nam ille q ſc̃dm Leges diciẗ Rex: nõ facit ut diximus Regiæ gubernatiõis ſpeciẽ: quia in cunctis Rebuſp. cadere poteſt ut ſit quidã ducẽdo exercitui quotiẽs Ciuitas bellũ gerit perpetuo præfectus: puta in populari ſtatu & optimatiũ

Uerum de eo zc. Poſtq̃ Ph̃s inquiſiuit utrũ magis expediat Ciuitatem regi optimis Legibus: an optimo uiro. In parte iſta inquirit utrũ magis expediat ipam regi uno uiro optimo an pluribus. Et diuidiẗ in partes duas. In prima dat intentionẽ ſuã & cauſam intentiõis. In ſc̃da pſequiẗ: ibi: Sed Regia zc. In prima dicit φ poſt prędicta reſtat dicendũ de Rege ſimplr̃ qui in oĩbus ſm̃ ſuã uoluntatẽ agit & regiẗ & non ſc̃dm φ moueẗ ab alio: & de iſto facienda eſt conſideratio. Et cauſa huius eſt: qa ille q principaẗ ſm̃

Legem nō est Rex simplr̄: nec Principatus suus est species Regni: sicut dictū fuit superius Et ꝙ non sit species Regni apparet: q̄a ille Principatus qui est Ducatus exercitus reperitur in oībus Policiis: sicut in statu multoꝝ & Optimatū. In istis enī faciunt unum dn̄m ad regendū & dispensandū: & multi alii unum faciūt Ducem: Nō ergo iste Ducatus est species Regni. Talis aūt fuit Principatus q̄ fuit circa Dyrachium & Sipontum: licet apud Sipōtinos sit paulo constrictior minore existente q̄ prima. ¶ Deinde cū dicit: Sed Regia zc̄. Prosequit̄: Et diuiditur in partes tres. In prima ꝓponit dubitationē. Scd̄o arguit ad ipam: ibi: Nam similibus zc̄. Tertio declarat ueritatem: ibi: Sed hęc forsan zc̄. In prima resumēs intentionem suaꝫ. Dicit ꝙ de Regno simpliciter in quo aliquis dn̄atur oībus sm̄ suā uoluntatē nō sm̄ Legē: Est nunc dicendū ꝙ quibusdā apparet ꝙ nō est sm̄ naturā: nec ex inclinatione naturali consonum rationi ꝙ unus sit dn̄s oīm sm̄ uoluntatē ubi Ciuitas cōstet ex sīlibus sm̄ uirtutē .i. scd̄m dispositionē naturalē. ¶ Deinde cum dicit: Nam similibus zc̄. Arguit ad questionē & ostendit ꝙ non est naturale unū dn̄ari pluribꝰ sīlibus illi sm̄ uirtutē & dispositionē naturalē. Et diuidit̄ in ptes quattuor sm̄ ꝙ adducit quattuor rōnes ad ꝓbationem huius. Scd̄a ibi: Atq zc̄. Tertia ibi: Insuper zc̄. Quarta ibi: Forsan uero zc̄. Pria in duas. Primo ponit rationē illam. Scd̄o infert ex dictis ꝙ melius est Ciuitatem regi Lege q̄ uiro: ibi: Ex quo zc̄. In pria dicit ꝙ sīlibus sm̄ dispositionē naturalem & sm̄ uirtutē idem est iustū & eadē uirtus. Dicimus enī ꝙ iustū est ęquale: ergo quoꝝ eadem uirtus & dispositio naturalis: idē est iustū & dignitas: q̄a dignitas attendit̄ sm̄ uirtutē & quoꝝ non est eadē uirtus nec dignitas eadē nec iustū idem. Si igit̄ ponamus ꝙ aliq sint sīles in uirtute eoꝝ erit eadē dignitas & iustū. Quare nō expedit aliquē unū dn̄ari sm̄ uoluntatē istis: q̄a nō inesset eis eadem dignitas. Et sicut uidemus in de naturalibus ꝙ nō expedit inęquales hr̄e par alimētum aut eadē uestē: quia quod ꝓficuuꝫ est uni nociuū est alii. Sunt enī aliqui calidi: aliqui frigidi. Et manifestū est ꝙ isti indigent diuersis alimētis: eodē modo est circa honores. Si enī inęquales sm̄ uirtutē ęquale recipiant: iniustū est: & si ęquales inęquale: silr̄ iniustū. Si aūt aliqui sint sīles in uirtute & dispositiōe naturali & unus pncipet̄ sm̄ suā uoluntatē aliis manifestū est ꝙ ęquales inęquale recipiūt: hoc ergo est inęquale & iniustū: quare manifestum est ꝙ nō expedit unū dominari sm̄ uirtutē ęqualibus & dispositiōe naturali. ¶ Deinde cum dicit: Ex quo zc̄. Infert ex dictis ꝙ melius est optimā Legem principari q̄ optimum uirū. Et primo facit hoc. Scd̄o adducit rōnem ad ꝓbationē huius: ibi: Quęcūqꝫ &c̄. Prima in duas. In prima facit quod dictū est. In scd̄a ex eodem infert ꝙ melius est legem principari q̄ plures optimos: ibi: Eademqꝫ &c̄. In prima dicit sicut dictū est iustū est ęquales sm̄ uirtutē & dispositionē naturalē habere ęquale ꝓpter ꝙ manifestū est ꝙ si sint plu-

gubernatiōe: pluresqꝫ auctoritatem uni cōmittunt belli gerendi. Est autem talis quædam deputatio apud Dyrachiū & apud Sipontinos: licet apud Sipontinos paulo constrictior. Sed Regia illa potestas plenissima per quā Rex oīa ex uolūtate sua gubernat. Videt̄ quibusdā non esse scd̄m naturā ut unus omniū dominus sit Ciuium: cum ex similibus Ciuitas constet. Nā similibus natura idem ius esse necessarium est: & eandem dignitatem scd̄m naturam. Quare ut parem habere impares alimoniā: aut uestē nociuū est corpibus: ita et in honoribus res se hēt: similiter ergo & inæquale æqualibus Ex quo non magis præesse q̄ subesse iustū est: & per uicissitudinem eodem modo. Et hæc iam Lex: nam institutio Lex est. Melius est igitur ut Lex dominetur q̄ aliquis ciuium. Eademqꝫ ista ratione si quos præesse

res ęquales uel similes scd̃m uirtutē & dispositionē naturalem ꝙ unus nō est magis natus principari uel subici q̃ alius. Et ideo unus nō debet magis p̃ncipari q̃ alius: & q̃ necesse aliquē principari iustū est ꝙ uicissim & sm̃ quendā ordinē principent & eodem mō. Principari aūt eos scd̃m ordinē & uicissim lex quędā est. Est eni lex ordo qdā: quare manifestū est ꝙ melius est & eligibilius legē principari q̃ unū aliquem ciuem. ¶ Deinde cū dicit: Eadem ꝙ zc. Ex eodē infert ꝙ melius est legē principari q̃ plures: paucos tn̄. Et dicit ꝙ scd̃m eandē rōnem si melius est plures principari q̃ unū illos tn̄ melius est principari scd̃m legē q̃ scd̃m uolūtates ꝓprias & iustum ad seruādū legē & ministros esse legis. Sicut eni dictū est ṗus ꝙ ęqualibet scd̃m uirtutē debet ęqualis honor & dignitas: Ergo si Ciuitas sit ex ęqualibus scd̃m uirtutem ęqualis honor debet illis. Ergo non expedit aliquos ex illis semp p̃ncipari. Sz necessariū est esse diuersos principatus: ita ut isti mō p̃ncipent alii alias scd̃m q̄ndā ordinē. Quare oportet eos p̃ncipari scdz quēdā ordinē. Sz hoc est lex q̄dā: quare manifestū est ꝙ plures scdz legē p̃ncipari q̃ scd̃m ꝓprias uolūtates: si plures sit melius principari q̃ unū.

oportet: ita sunt præficiendi ut custodes legū atq; ministri necesse est esse aliquos magistratus cum potestate: sed non unum hūc esse debere aiunt in ciuium paritate. Quæcunq; tamen uidetur per legem quidem terminari non posse: per hominē uero cognosci posse prudenter cauens lex adiūgit. Cætera iustissima intētiōe iudicari debere per eos qui iudiciis præsunt. Ac insuper emendare permittit: quod uideantur conātibus ut melius disponatur quā sicut iacet. Qui igitur legem præesse iubent uidentur iubere deum præesse & leges. Qui aūt hominē iubet præesse adiungit & bestiam feuam.

¶ Deinde cū dicit: Quęcunq; zc. Adducit rōnem ad ꝓbādū ꝙ melius sit legem p̃ncipari uel hoīem secundū legem q̃ uirum bonum secundū ꝓpriam uoluntatē. Et diuidit̃ in duas. In p̄ia facit ꝙ dictū est. In secunda soluit rōnem adiunctam prius p̄ sile ad ꝓbandum ꝙ melius sit hoīem p̃ncipari q̃ legē: ibi: Videt̃ autem zc. Adhuc prima in duas. P̄io ondit de quibus fert̃ lex & q̃ oportet dimittere p̃ncipi. Secundo ponit rōnem ad ꝓbandū ꝙ melius est legē principari q̃ hoīem: ibi: Qui igit̃ zc. In p̄ia dicit ꝙ illa quęcunq; nō possunt terminari per legem nec hō secundū se pōt facere nota & manifesta nisi p̄ prudentiā & multā & longā experientiā lex uero de p̄ticularibus nihil ordinat secundū se sz tn̄ in uniuersali. Est eni enūciatio uniuersalis. Et ideo dctm̄ est ip̄am deficere in aliquo p̄ticulari & talia dimitti principi q̃ oportet ip̄m disponere & iudicare secundū rectā sniam. Itez si aliqd inueniat̃ secundū rōnem melius q̃ lex posita determinet: istud dimittendū est Principi ut ip̄e ordinet ꝓ lege: ita ꝙ duo dimitunt̃ Principi unū est iudicare & disponere recte p̄ticularia p̄ legem ubi possibile est hoc fieri p̄ legez. Scd̃m est ꝙ ubi lex scripta deficit in aliquo casu p̄ticulari dirigat: & hoc est per uirtutē ipsius propriam. Vel si Lex posita nō sit bene ordinata scd̃m rōnem dimittit̃ Principi ut illa dimissa inueniāt meliorem uel per se uel de cōsensu multitudinis: & ordinet p̄ legem. ¶ Deinde cū dicit: Qui igit̃ zc. Adducit rōnem ad ꝓbādum ꝙ melius est legem principari q̃ optimum uirum secundum ꝓpriam uoluntatem. Et est intelligendū ꝙ unūquodq; maxie dicit̃ illud uel secūdum illud ꝙ est principale in eo: sicut dicit̃. iiii. Ethicoꝝ. Principale uero in hoīe est intellectus. Et ideo maxime homo dicit̃ intellectus uel scd̃m intellectum. & tūc dicit̃ homo maxime operare cum operat̃ scd̃m intellectuz. Cōtingit aūt ꝙ hō aliqñ opat̃ scd̃m intellectuz ita ꝙ nō impedit̃ a sensu oīno nec sensu utit̃: nec quātū sibi necessarius est: & tūc dicit̃ hō simpl'r opari q̃a operat̃ scd̃m id quod simplicius est in eo: Sed quia indiget sensu: cōtingit aliquādo opationi intellectus cōiungi appetitū sensitiuū: & tunc dicit̃ homo compositus

& cum homo operatur ſm intellectum nec impeditur a ſenſu:tunc operatur maxime ſm intellectum & rõnem & ſm diuinum aliquid inexiſtẽs. tũ quia intellectus diuinũ aliquid in eo eſt. tum quia operatur ſupra cõem modum hominum. Dicit igitur ꝙ ille qui præci/pit intellectui principari uel hoiem ſm intellectum:ita ꝙ nõ cõiungat appetitus ſenſitiuus aliqualiter retrahens:præcipit uelut deum:hoc eſt hoiem ſm aliquid diuinũ principari &

libido quippe talis eſt:atque obliquos agit etiam uiros optimos qui ſunt in poteſtate: ex quo mẽs abſq; appetitu lex eſt. Videtur autem de artibus falſum eſſe exemplum ꝙ ſcdm litteras medicari uanũ eſſet meliuſq; fore ſi poſſidentibus artem utamur: nam illi quidem nihil contra rationem per amicitiam agunt:niſi ꝙ recuſant mercedem accipere cum ſanos fecerint: ac in Magiſtratibus multa per affectionem & gratiam conſueuerunt delinquere cum ſi de fide medici timeret ac ſuſpicio foret ne ſuſcepto ab inimicis precio necare uellet:tunc ex litteris curam magis optaremus. Atqui ægrotãtes medici alios ad ſe medicos uocant:& magiſtri Paleſtræ alios magiſtros: quaſi nequeant uerum diſcernere qui de ſe propriis iudicãt

legem. qui autẽ uult hominẽ principari a cõitãte appetitu ſenſitiuo apponit beſtiam:id eſt apponit aliquid per quod aſſimilatur homo beſtiis:ſcilicet appetituum ſenſitiuũ. Sed melius eſt principari aliquid diuinum q̃ coniunctum beſtiæ: q2 ſi principetur homo ſecundum intellectum cum appetitu ſenſitiuo: cum in appetitu ſint paſſiones peruertentes ipſum: & per conſequens iudicium rationis. Continget tandem quod principans exiſtens in paſſione concupiſcentiæ & furoris quod bonos uiros & uirtuoſos interficiet. hoc autem eſt inconueniens. quare melius eſt hominẽ per intellectum abſolute principari q̃ per intellectum coniunctum appetitui ſenſitiuo. Cum igitur lex ſit ſine paſſione & ſit ſecundum rationem relinquitur ipſam eſſe intellectum ſine appetitu ſenſitiuo. quare melius eſt legem principari q̃ hominem. ¶ Deinde cum dicit:Videtur autem zc. Diſſoluit rationem quæ prius adducebatur ex ſimili in artibus operatiuis ad probandum ꝙ melius ſit hominem principari q̃ legem:& primo per interemptionem aſſumpti. Secundo interimendo ſimilitudinẽ ibi: Præterea ualidiores zc. Prima in duas ſecundum ꝙ dupliciter probat ꝙ non eſt uerum quod aſſumebatur. Secunda ibi:Atqui zc. In prima dicit ꝙ illud quod aſſumebatur prius ex ſimili in artibus non uidetur eſſe uerum ſed falſum. Aſſumebatur enim ꝙ non eſt bonum operari per artem:imo prauum ſit. nec in politicis eſt bonum principari per legem: iſtud autem non eſt uerum: immo melius eſt ꝙ habentes artem operentur per eam q̃ alio aliquo modo. Et ratio huius eſt:quia operantes per artem ſcdm ꝙ hmõi non habent paſſiones nec affectiones ſibi coniunctas. & ideo propter amicitiam nihil operãtur præter rationem:ex quo operanẽ p artẽ. Operantes .n. per artem curant ægrotos mercedẽ recuſantes p gr̃am ſolum:Sed qui operantur per prudentiã propriam poſſunt hr̃e paſſiones coniunctas peruertentes appetitũ ſenſitiuum & per conſequẽs iudiciũ rõnis: & multas faciunt ſequẽtes paſſiones dimittentes rõnem:Sicut principantes in politicis p paſſiones & affectiões multa faciunt per gratiam dimittentes rõnem rectam:Et propter hoc qñ amici ægroti alicuius ſuſpicanẽ ꝙ medici uolunt illũ interficere propter lucrũ quod recipiunt ab aliquo:tũc nolunt ꝙ operenẽ circa ægrotũ:nec curẽt eum ſcdm induſtriã ꝓpriã:ſed uolunt ꝙ operenẽ p artẽ. Quare manifeſtũ ẽ ꝙ meliꝰ ẽ opari p artẽ q̃ p iduſtriã ꝓpriã. Nõ igiẽ prauũ ẽ opari p artẽ quẽadmodũ accipiebaẽ ꝑus. ¶ Deide cũ dicit:Atq; zc. Declarat ſcdo aſſumptũ eſſe falſum et dicit ꝙ melius eſt opari p illud p quod certius opari põt eſt & rectius. ſed p artẽ

certius & rectius poteſt operari q̃ per rationem: quia operante m per rationem cõtingit habere paſſiones peruertentes iudicium. & propter hoc medici ęgrotantes ad ſeipſos uocãt ſanandos alios medicos: propter hoc ſcilicet ꝙ ſunt in paſſione: quãuis habeant habitum artis & turbati a paſſione non poſſunt recte iudicare. Similiter illi qui ſunt magiſtri paleſtrę cum ſe exercent uocant alios magiſtros ut uideant ſi bene operentur: tanq̃ non potentes recte iudicare de propriis: qui ut in pluribus non bene iudicant nec uere de eis. Quare manifeſtum eſt ꝙ per paſſiones turbatur iudicium rationis. Operans autem per artem paſſiones non habet ſm ꝙ hmõi. quare certius & melius poteſt iudicare q̃ per rationem. & tunc infert quandam concluſionem quę ſequitur non ex imediate dictis ſed ex prius dictis: & ſequitur ſic: Dictum eſt ꝙ non eſt iuſtum uirum ꝓprincipari aliquibus ſimilibus & ęqualibus ſm uirtute & naturalẽ diſpoſitionẽ: ſed iuſtũ eſt eos uiciſſiʒ & ſm ordinẽ principari & hº ẽ ꝑncipari ſm legem. ergo iuſtũ eſt principari ſm legem et operari. Ergo cum lex

& in affectu conſtituti ſunt. Quare manifeſtum eſt quod iuſtum quærentes medium quærunt: lex enim medium: præterea ualidiores: & de ualidioribus rebus leges ſunt illę quæ ex moribus proueniunt q̃ quæ ex litteris. Quare ſi minus fallitur homo q̃ hi qui ſcd̃m litteras: non tamen q̃ hi qui ſcd̃m conſuetudinem. Atqui nec facile eſt unum diſcernere: opus erit ergo ut plures ſint ſub eo iudicantes: itaq; qd̃ refert hoc ſtatim ab initio ꝓuidere uel expectare ut ipſe unus aliis iſta cõmittat. Inſuper qd̃ prius dicebatur ſiquidẽ uir ſtudioſus quoniã melior ſit

ſit medium palam eſt ꝙ quęrentes iuſtum quęrunt medium. ¶ Deinde cum dicit: Prętèrea ualidiores zc̃. Soluit rationem per interpretationẽ ſimilitudinis: & dicit ꝙ ratio adhuc in alio deficit: non enim eſt ſimile in artibus & in policiis: & hoc apparet: quia leges policiarum quę confirmatę ſunt per conſuetudinẽ: quia homines ſm illam uiuere aſſueti ſunt ſunt principaliores & de principalioribus q̃ leges operatiuarum artium: quia leges policiarum ſunt de agibilibus in ordine ad finem policię & de his per quę perficitur anima. ſed leges artis ſiue ea quę ſunt ſm artem ſunt de his per quę corpus perficitur: ſicut medicina. Sicut ergo anima eſt melior q̃ corpus & principalior: ſic leges quę ſunt de his per quę perficitur anima principaliores & meliores ſunt q̃ illę quę ſunt de diſpoſitionibus & de conferentibus ad corpus. Quare manifeſtum eſt ꝙ quãuis homo ſm artem iudicet ſecure & cum certitudine tamen certius per leges quę ſunt ſm conſuetudinem non ſm artem cum iſtę ſint principaliores. ¶ Deinde cum dicit: Atqui nec zc̃. Ponit ſecundam rationem ad principale: ſcilicet ad probandum ꝙ non eſt naturale unum dominari pluribus ſimilibus ſm uirtutem: & dicit ꝙ adhuc manifeſtum eſt ꝙ non expedit unum principari ſimilibus ſcd̃m uirtutem: ſed magis plures: quia principantem oportet ad multa inſpicere: ſed unus nõ poteſt bene inſpicere. Quare manifeſtum eſt ꝙ oportet ꝙ ſint alii multi principantes ſub ipſo. Ergo ſi a principio fuiſſent multi principãtes nõ uideretur in aliquo differre: ſed melius fuiſſet ordinatum ꝙ ſint multi ſub ipſo. Si ergo unus nõ poteſt principari niſi habeat ſub ſe aliquos principantes: ubi autem oẽs ſunt ſimiles & ęquales ſcd̃m uirtutem nullus naturaliter ſub alio eſt: manifeſtum eſt ꝙ non eſt naturale unum principari ſimilibus & ęqualibus ſcd̃m uirtutem. ¶ Deinde cum dicit: Inſuper quod zc̃. Ponit tertiam rationẽ & primo ponit eam. Secundo regreditur ad ſoluendum rõnem prius adductã ad probandum ꝙ melius ſit bonum uirum principari q̃ bonam legem ibi: Sunt aũt zc̃. In prima dicit ꝙ ex hoc ꝙ prius dictũ eſt manifeſtũ ẽ ꝙ non eſt nãle unũ dñari pluribus ſed plures: quia ſcd̃m quod dictum eſt uirtuoſus principari debet: quia melior eſt. cum ergo duo ſint meliores uno in ſimilibus manifeſtũ ꝙ melius eſt plures dñari q̃ unũ. Et hoc eſt qđ dicit

Homerus: Duo simul euntes. Non plus ponit sed suplendũ est ꝙ societas erit melior: quia unus iuuabit alium. Et hoc est quod Agamẽnon petiit in oratione sua ꝙ haberet tales cõsultores ꝙ non esset iustum ipsum eis principari sed ꝙ illi essent comprincipantes cum illo. Manifestum igitur est ꝙ melius est plures principari q̃ unum. Non est ergo fm naturam ꝙ unus principetur pluribus similibus fm uirtutem. ¶ Deinde cum dicit: Sunt autem etiã nunc zc̃. Regredit̃ ad dissoluẽdum rationem prius adductam ad probandum ꝙ melius est principari bonum uirum q̃ legem & dicit ꝙ in actionibus politicis sunt quędã quę oportꝫ dimitti iudicio principãtis: sicut sunt illa de quibus lex non potest determinare. Manifestum est ꝙ nullus dubitat utrum bene ordinata sit nec ĩtromittet se aliquis ad iudicandum de ipsis tanq̃ lex non bene ordinauerit. propter quod in istis melius est legem principari: cum lex sit sine passionibus per quas peruertitur appetitus: per consequens iudiciũ rationis: q̃ principem. Sed quia lex dat̃ in uniuersali aliqua possunt comprehendi ꝑ legem: alia uero comprehendi impossibile. Ex istis oritur dubitatio: Vtrum melius est principari optimam legem uel optimum uirum. Illa uero de quibus Principes consiliantur non possunt esse ordinata per legem: quoniam si essent nõ inquireret de istis per consilium. & ideo in talibus iudicabit princeps: in aliis uero de quibus determinauit lex non iudicabit. Et sic manifestum est ꝙ ista non contradicunt legem principari in uniuersali & Principem in particulari: Non enĩ recte potest dici quod non sit expediens hominem bonum iudicare de talibus per legem non determinatis. Sed dici potest ꝙ non expedit unum solum: sed magis plures. Tunc enim plures iudicabunt optime: maxime si sunt instructi fm legem.

præesse debet: uno autẽ duo boni meliores sunt. Hoc enĩ est quod Homerus ait: Duo simul euntes. Et optatio Agamẽnonis: Vtinam tales mihi decem cõsultores adessent. Sunt autem etiam nunc Magistratus cum potestate iudicandi de quibusdam: ceu Iudex de quibus lex prouidere non potest: nã de quibus lex determinare potest nemo dubitaret: Sed cum quædam comprehendi legibus possint: quædam non possint: & hæc sint illa quæ dubitationem & quæstionem faciũt: utrum melius sit ab optima lege: an ab optimo uiro gubernari. nam quæ in cõsultationem ueniunt de eisdem ferri legem impossibile est. Non igitur hoc aiunt ꝙ necessarium sit hominem in huiusmõi rebus iudicare: sed ꝙ nõ unum solum sed plures. Iudicat enim unusquisq; in Magistratu bene si sit eruditus primo a lege. Forsan uero absurdum uideri posset si melius cernat duobus oculis: & duabus auribus audiat & duobus pedibus duabusq; manibꝰ agat q̃ plures pluribus: cũ et nunc qdẽ Reges et Tyranni oculos plures sibi comparent & aures & manus & pedes præficiendo ami-

¶ Deinde cum dicit: Forsan uero zc̃. Ponit quartam rationem & dicit ꝙ inconueniens est dicere ꝙ unus duobus oculis & duabus auribus melius percipiat q̃ multi multis auribus & multis oculis. Et inconueniens est dicere quod unus melius operetur duabus manibus & duobus pedibus quã multi multis pedibus & multis manibus. Similiter inconueniens est quod unus melius iudicet per suam prudentiam quã multi. Et ideo uidemus quod principes faciunt sibi multos oculos & multas manus & pedes: quia faciunt sibi multos comprincipantes: hos enim uocat pedes & manus & oculos: quia per hos discernit & operatur. Faciunt autem comprincipes illos qui sunt amici sui & Principatus: qa

si nō essent amici utriusq; sed alterius sicut principes non curarent de bono principis sed principatus. Iterū si n̄ deligerent principatum sed principem nō curarent de bono principatus. Oportet autem comprincipantes curare de bono principis & principatus: & ideo faciunt comprincipantes amicos sui & principatus: quia amici nō faciunt nisi quod rectum est & honestum & si sint amici principis & principatus procurant bonum utriusq;. modo ita est ꝙ amicos oportet esse similes. Quare si istos oportet esse comprincipantes illi manifestū est ꝙ similes & ęquales ſm uirtutem oportet siliter principari. Non igiť naturale est unum ſm suam uoluntatē principari aliquibus silibus & ęqualibus ei ſm uirtutem. Et adiungit recapitulando dicens ꝙ ista sunt quę faciunt dubitare de regno: & est intelligendum circa id quod dictum est ꝙ assumit principes sibi comprincipātes amicos sui & principatus ꝙ rō pncipis sumiť a rōne pncipat⁹. & ido bonū principis ē in ordine ad principatus bonū: & ideo qui diligit principem ſm ꝙ princeps est diligit principatum. Sed ille qui principat̃ duobus modis potest considerari uel ſm ꝙ princeps uel ſm ꝙ hō talis: & ideo potest aliquis diligere ipsum uel ſm ꝙ princeps uel ſm ꝙ talis homo. Si diligat ipsum ſm ꝙ pnceps diligit pncipatum & procurādo bona unius ꝑcurat bona alteri⁹. Si diligat ipm ſm ꝙ talis uel talis nō oportet ꝙ diligat pncipatū & tunc ꝑcurat ſm ꝙ talis uel talis nō ꝑcurando de bono principatus.

cos: & curationem rerum eis committendo: qui nisi sint amici non faciunt secundum illorum intentionem. Si uero sint amici & status illorum & personarum: amicus autem par & similis. Quare si eos censet præficiendos certe pares ac similes gubernationi præesse censet oportere. Quæ igitur contendentes contra Regiam gubernationem aiunt fere ista sunt: sed hæc forsan in quibusdam ita se habent: in quibusdam autem non ita. Est enim quoddam natura dominabile: aliud regibile: aliud populare & iustum & utile. Tyrannicum uero non est secundum naturam: nec ulla aliarum gubernationum quæ rectam transgrediuntur formam: hæc enim fiunt præter naturam: ¶ sed ex his quæ dicta sunt patet ꝙ in similibus & paribus nec utile est: neque iustum ut unus sit dominus omnium: neq; si non sint leges: sed tam ipsa sit lex atque si sint

Sed hęc zc̄. Postq̄ Phs posuit rōes ad oñdendum ꝙ nō est naturale unū principari pluribus ſm uirtutē: in parte ista determinat ueritatē: & diuidiť in duas. In pⁱma proponit intentionē suā cū quadā distinctōe. In scđa manifestat eā ibi: Sed ex his zc̄. In pⁱma dicit: ita dictū est ꝙ nō expedit unū dn̄ari multis silibus: sed forte in aliq̄bus expedit: in aliq̄bus aūt nō expedit. Vnde est intelligendū ꝙ aliq̄d est iustū & cōferēs ſm naturā in ordine ad dn̄atiuā: aliud ē iustū & cōferēs in ordine ad policiā. & manifestū ē ꝙ ista nō sunt unū & idē. Et hoc appet q̄a pncipatus dn̄atiuus est in quo aliq̄s pncipat̃ alteri q natus ē subici: sicut ē seruus. & principat̃ pⁱmo & principal̃r ad bonū ꝓpriū. Principatus aūt politicus est in quo principat̃ aliquis liberis & ęqualibus ſm uirtutē & ad bonū subditoꝝ. Sicut ergo principatus isti sunt diuersi sic iustū qđ est in ordine ad unū nō est idē ꝙ iustū in ordine ad aliū pncipatū: & ideo manifestū est ꝙ nō sunt idē iustū dn̄atiuū & iustū politicū. In tyrānide aūt & in aliis trāsgressis n̄ ē iustū simpl̃r: q̄a in illis policiis in q̄bus ē finis p̄ter nām nō ē iustū simpl̃r: sꝫ ī trāsgressis policiis ē finis p̄ter nām. sunt. n. hmōi policię p̄ter nām. ergo in ipsis nō ē iustū simpl̃r uel scđm nām. ¶ Deinde cū dicit: Sꝫ ex zc̄ Declarat solutionē ī spāli: & pⁱmo declarat ꝙ ī silib⁹ ſm nām & ęq̄liter se hn̄tib⁹ ad uirtutē nō ē iustū eē unū dn̄ꝫ nisi aliquo mō. Scđo declarat q̄s est ille modus ibi: Quis āt. In pⁱa dicit ꝙ patꝫ ex dcis ꝙ n̄ ē scđꝫ nām nec expedit nec iustū ē unū pncipari silib⁹ et ęq̄libus

fm uirtutem: siue nõ principetur fm legem sed fm uoluntatem suam, tanq̃ sit ipse lex: siue non principetur fm suam propriam uoluntatem sed fm legem siue etiam Princeps sit bonus & subditi boni: siue ipse sit malus & ipsi mali: siue sit melior & excellentior omnibus aliis in uirtute morali. Quomodo autem apparet hoc ex dictis. Sicut enim dictum est: iustum est quod similibus fm uirtutem sit eadem dignitas: si autem similibus fm uirtutem unus principaretur non esset eis eadem dignitas. Iterum dictũ est prius φ plures plura possunt uidere & rectius iudicant q̃ unus ex istis manifestum est φ non est iustum similibus existentibus fm uirtutem unum ex illis principari. ¶ Deinde cum dicit: Quis autem zc̃. Declarat quis est modus ille quo expedit unum principari pluribus & p̃mo pr̨emittit intentum suum. Secundo prosequitur: ibi: Regibus zc̃. In prima dicit φ dicendum est quis est modus ille quo expedit unũ principari pluribus & qualiter. Aliqualiter autem dictum est prius quis est modus ille. s. ubi qųesiuit: Verũ excedens omnes alios in uirtute esset ciuis. Sed anteq̃ dicamus qs est modus ille: dicendum est quid sit Regius status & Optimatum & Politicus. Et ratio huius est: quia ista sunt obiecta Policiarum & ex rõne istorum aliqualiter apparebit propositum. ¶ Deinde cum dicit: Regius zc̃. Prosequit̃ & primo declarat qd est unũquodq; istoꝶ. Secundo declarat modum illum ibi: Quando igitur zc̃. In prima dicit φ Regius status est cui subicitur multitudo q̃ nata est subici fm inclinatiõem naturalem. i. alicui superexcellenti in uirtute ad principatum politicũ uel regalem. Status uero Optimatum est cui subicitur multitudo qųe nata est sustinere dominium multitudinis Studiosorum: qųe scilicet multitudo studiosorum nata est regi Principatu Optimatum & liberorum ab his qui principantur fm uirtutem in ordine ad politicum principatum. Politicus autẽ est multitudo qųe nata est subici & principari quandoq; fm legem fm quã distribuit̃ principatus uel dignitates tenuioribus. ¶ Deinde cum dicit: Qñ igit̃ Declarat quis est ille modus fm quem expedit unũ principari pluribus & qualiter & primo facit hoc. Secundo recapitulat ibi: De Regia zc̃. In prima dicit φ si contingat unũ totũ genus uel unum inter alios sic differre in genere ab aliis fm uirtutẽ ut uirtus eius excedat uirtutẽ oĩum aliorum iustum est hoc genus esse regale uel illum si sit unus & regnum & dominiũ esse unum oĩum: hoc enim est fm naturã φ ille qui excedit fm uirtutẽ sit dñs alioꝶ. Ergo si uirt⁹ alicuius excedat uirtutẽ alioꝶ nãle est φ iste sit Rex & dñs. nec

legem neq; bonus bonorum neq; non bonorum nõ bonus neq; si sc̃dm uirtutem sit melior nisi per quẽdam modum. Quis autem iste sit modus dicendum est: diximus uero aliqualiter & ante: primo determinandum est quid cõgruat Regi: quid Optimatibus: qd Reip. Regibus congruit hmõi multitudo quæ natura apta sit ferre genus prestãs uirtute ad principatũ ciuilẽ. Optimatibus uero congruens est multitudo quæ nata sit ad ferendum gubernationem eorum qui sunt secundum uirtutem primarii. Ad ciuilem gubernationem autem Reip. congruit ea multitudo in qua populus inascitur bellicus qui gubernari possit & gubernare secundum leges & æquitatem: impartiens tenuioribus honores et Magistratus. Quãdo igit̃ aut totum genus: aut inter alios unũ aliquẽ ita præcellere cõtingat ut unius ipsius uirtus maior sit aliorum omniũ uirtute tũc iustũ est hoc esse Regium genus & omnium dominari & hunc unum esse Regẽ: Vt enim dictum est prius non solum id habet iustitiam quã præferre solent Rerũp.

solum propter hoc iustum est istum esse Regem quia excedit absolute sicut est prius dictum ꝙ oẽs illi qui instituerunt policias dixerũt ꝙ iustũ est principari illum qui excedit sicut & qui Optimatũ & qui Paucoꝝ potentum & qui Popularem statum instituerũt. oẽs enim considerantes ad excessum dixerunt illum qui excedit debere principari: ꝗuis non eundem excessum ponerent: sed quidã ſm uirtutem: quidã ſm diuitias: alii ſm libertatem sed expedit istũ principari qui excedit alios ſm uirtutem. nec expedit interimere uel relegare uel fugare: hoc enim esset tollere regulam uiuendi a ciuitate uel regione. Iterũ non expedit istum principari ſm partem sed omnibus: nec ſm aliqđ tempus sed semper: quia pars non est nata excedere suum totum: sed iste in uirtute excedit omnes alios ergo alii sunt pars respectu istius. ergo nõ sunt nati excedere ipsum sed semper excedẽs magis ſm uirtutẽ debet principari. Quare relinquit istum debere principari omnibus & semper & dominum esse & omnes illi tali obedire: quasi ex inclinatione naturali. Sed est intelligendum ꝙ quãuis multi cõueniant in uirtute et disciplina oportet tñ qñqȝ unum principari principatu Regali: est enim aliqua multitudo uirtuosorum & in hoc dignitatem habet & dicit multitudo politica. alia est quę deficit a ratiõe multum: & hec dicitur dominatiua: utrãqȝ expedit regi ꝑncipatu Regali: primã inqtũ est unus q excedit oẽs alios in uirtute. aliã ãt expedit regi uno inqtũ est aliqs q excedit oẽs alios in uirtute: sed differt qa in prima principatus politicus mltũ distat a dñatiuo ꝑncipatu: in scđa aũt multũ appropinquat: qa multitudo ista a rõe deficit: ꝑma aũt nõ. Itẽ differt: qa ſm regnũ diuturnius est q̃ primũ: qa ad secundũ minus de uirtute sufficit q̃ ad primũ: & ideo facilius potest inueniri unus qui excedat alios: in primo nõ. In prima enim multitudine quia oẽs attingũt ad rõnem contingit esse aliquos qui possunt inuenire diuersas uias & modos ad expellẽdum principem: nõ sic est in secunda: quia in secunda deficiunt a rõne: & ideo nõ possunt inuenire uias & cautelas cõtra principantẽ: & ideo scđus ꝑncipatus plus durat q̃ ꝑmus. ¶ Deinde cũ dicit: De regia zc. Recapitulat & dicit ꝙ de monarchia regali quas hȝ drías & modos & q̃ sunt: & utꝝ nõ expediat unũ ꝑncipari & qbꝰ nõ expediat & qbꝰ expediat & quõ dcm̃ est. ¶ Deinde cũ dicit: Cũ uero zc. Declarat ꝙ eadẽ est uirtus optĩę legis & uiri studiosi & adiungit etiam statum Optimatum: & primo hoc declarat. Secundo cõtinuat se ad dicẽda ibi: His determiatis. Prima in duas. ꝑmo oñdit ꝙ eadẽ est uirtus ꝑ quã aliqs insti/

institutores & qui Optimatum & qui Paucorum potentiã & qui popularem: omnes enim scdm excellentiam tribuunt: sed excellentiam non eandem sed scdm prius dictã neqȝ interficere neqȝ in exilium agere: neqȝ relegare hunc posse decet: neqȝ dignari ut per uices gubernet: non enim natura fit ut pars superet totum. habenti uero tantã excellentiam hoc accidit. Restat ergo ut huic suadenti pareatur & potestatem eum habere non per uices sed simpliciter. De Regia igitur gubernatione & quas differẽtias habeat & utrum utile sit ciuitatibus uel non & quibus & quomodo in hunc modum determinatum sit. Cum uero tres diximus esse gubernandi species: harum uero necessarium sit eam esse optimam quæ ab optimis gubernetur: talis autem est in qua contingit aut unum aliquem omnium: aut genus totum: aut multitudinem uirtute præstantem gubernare eos: qui gubernari ualeant ad eam uitam quæ sit maxime expetenda: & in primis libris ostensum sit necessarium esse ut sit eadem uirtus boni uiri & Ciuis Optimæ Ciuitatis: patet

ꝙ eodem modo & per eadem fit uir bonus: & Ciuitatem statueret quis ab optimis gubernari uel a Rege. Itaqꝫ eadem fere disciplina & iidem mores facient studiosum uirum qui faciunt Ciuilem & Regium. His determinatis conādum iam erit de optima Rep. dicere: quemadmodum fiat: et quomodo constituatur: nam necesse est de illa conuenientem considerationem facere.

tuit Remp. Optimatum & Regnum Optimū & uiri studiosi. Secūdo ex dictis infert unā esse disciplinam & per consequens unā uirtutem Regis optimi & politici & optimi uiri: ibi: Itaqꝫ eadem zc. In prima dicit ꝙ cum sint tres policię recte ordinatę ſm ꝙ dictum est prius: illa inter omnes optima est quę regitur & dispēsatur ab optimo uiro uel ab optimis uiris: quia ad optimū finem ordinatur: semper enim quod fit ab optimo agēte ad optimū finem ordinatur per se. Illa igitur q̄ ab optimo uel optimis uiris dispensatur optima est. Talis autē est policia illa in qua principatᷣ unus uel totum unum genus uel in qua multitudo excellens ſm uirtutem principatur in qua quidā possunt subici & principari ad electissimā & pfectissimā uitam. s. quę est ſm uirtutem perfectissimā. Ostēsum autem fuit ꝙ aliquo modo eadem est uirtus optimi uiri & optimi ciuis: quare manifestum est ꝙ eodem modo & per eandem uirtutem per quam aliqs est uir studiosus instituit has policias. s. Regnum & Optimatū statum. ¶ Deinde cū dicit: Itaqꝫ eadem zc. Ex dictis infert unam esse disciplinam & per consequens uirtutem unam Regis optimi & politici & optimi uiri: & dicit ꝙ si eadem est uirtus per quam instituitur policia optimi uiri & uiri studiosi manifestū est ꝙ eadem erit disciplina & eędē consuetudines quę faciunt uirum studiosum & quę faciunt ciuem politicum & Regales uiros. Ratio autem huius consequentię est: quia per illam uirtutem per quam aliqua causa per se & primo instituit aliquē effectū p eandē est & determinat: per idē enim est aliquid & operatur. Sed per uirtutem boni & studiosi uiri instituit Rex policiam Regalem & institutor status optimatum Statum optimatum ut probatum est prius. Ergo per eandem sunt. hic autem Rex. hic autem institutor Status optimatum. ¶ Deinde cum dicit: His determinatis zc. Continuat se ad dicenda & dicit ꝙ his determinatis considerandū est qualiter & quomodo sit instituenda optima Resp. & quomodo necesse est eum qui debet de ea facere speculationem conuenientem prius in uniuersali de ea considerare :.

¶ Finis tertii Libri Politicorum Aristotelis.

¶ Excellentissimi Theologię Professoris Magistri Ludouici Valentię Procuratoris Ordinis Prędicatorum: ad Reuerendissimū in Christo patrem & dn̄m: dominū F. Cardinalem Seneñ. Epitoma per conclusiones tertii libri Politicoꝝ Aristot.

¶ Qui de Rep. considerat debet primo tractare quid sit Ciuitas: tum quia nō aliter possumus iudicare an quod quisquā: puta Tyrānus facit: ciuitas intelligatur fecisse: quod quandoqꝫ solet in dubitationē uenire. Tum qa Resp. ciuitatis ordinandę gratia institui uidetᷣ.

¶ Eadem quoqꝫ rōne de ciue opus est dicere: cū ciuis sit ciuitatis pars: ac etiā quia dissentiunt homines in constituendo quis ciuis proprie sit.

¶ Nō is uere ciuis est dicendus qui ciuitatē incolit: cū & aduenę qñqꝫ in ciuitate existāt.

¶ Neqꝫ is ciuis est q iurisdictiōi subditᷣ ciuitatis: qa & extraneos subdi cōtingit ob cōtractus initos: quos tn̄ constat nō esse ciues: nisi forte ſm quid ciues dicantur.

¶ Sunt etiā pueri ciues ſm qd & senes nō simpliciter. Pueri enim nondum scripti sunt in numero ciuium: Senes autem cū inutiles sint negociis Reip. iam emissi sunt. Hoc etiā mō & profugos & infames ciues ſm quid possumus dicere.

¶ Simplr̄ is ciuis ē diffiniēdus qui Magr̄atū gerere pōt ĩ Rep. & hęc qdē diffinitio si ſm actū intelligatᷣ maxīe populari statui cōuenit. si uero ſm facultatē ęque oībus cōuenit.

¶Non sunt putandi Ciues solum illi qui ex Ciuibus nati sunt:aut qui auos & proauos Ciues habuerunt:alioquin qui ab initio ędificatis Vrbibus Ciuitatem incoluerunt non essent Ciues:neq; etiam comperto auo de illo posset sciri an Ciuis esset si usq; in tertiam eius generationem opus esset procedere:nam & illa comperta usq; ad aliam tertiam generatōem procedere necesse est:& sic in infinitum.

¶Qui non est iuste Ciuis:Ciuis tamen est:sicut & qui iniuste principatur Princeps tñ est.

¶Vnitas ciuitatis nō est ex moenibus accipienda: sic nanq; tota Regio si uno muro circumdaretur una ciuitas esset.

¶Vnitas ciuitatis accipiēda est ex forma Reip. qua mutata eisdem manentibus hominibus non est eadem ciuitas nisi materialiter.

¶Non est omnino idem ciuis bonus & uir bonus:ciuis enim bonus ea debet uirtute pręditus esse quę ad salutem Reip. conducat:sed uir bonus prudentia debet pollere quę quandoq; nō est eadem cum uirtute quę Reip. confert quę alia & alia esse habet fm diuersas Reip. species. Et quia oportet omnes ciues esse bonos ciues ut Resp. optima sit cum tamen non possint omnes esse boni uiri. Item quia cum ciuitas ex diuersis constet partibus & officiis non eadem omnium bonorum ciuium uirtus esse potest: & tamen eadem est boni uiri uirtus.

¶Quandoq; tamen eadem est uirtus boni ciuis & boni uiri:nō est enim bonus Princeps nisi qui prudētia ac cęteris moralibus uirtutibus instructus est quibus etiā bonus uir quis efficitur:sed quia non omnis ciuis est Princeps nō uniuersaliter oportet eandem esse uirtutem boni uiri & boni ciuis: licet autem bonus ciuis simpliciter ea uirtute pręstare debeat qua & bene principari ac bene subici possit:sitq; eadem uirtus boni uiri & boni Principis: ex hoc tamen nil aliud sequitur nisi quod eadem sit uirtus boni uiri & boni ciuis inquantum bene principari potest nō autem simpliciter & inquantum bene subici potest: bonus enim uir non potest esse absq; prudentia:bene autem subici potest absq; prudētia. satis est enim rectam habere opinionem de agendis quę sibi cōmittuntur.

¶Artifices & mercenarii in ciuitate non sunt censendi ciues cum nō possint Magistratus exercere:fortassis tamen in populari statu ciues esse poterunt:nam cum liberi sint poterūt potestatem habere:in Optimatum uero statu nullo modo sunt ciues: cum ille tm̄ sit corū qui uirtute pręstant:ciuis exercitationem non habent:in Paucorum uero statu mercenarii non erunt ciues cum sit tantum diuitum:artifices uero in eo forte statu poterunt ciues esse post multas congregatas diuitias.

¶Resp. est institutio ciuitatis quantum ad omnes Magistratus pręsertim autem quātum ad primū cum illius sit cęteros ordinare.

¶Finis Ciuilis societatis est bene uiuere:ad hoc enim cōmunicatio uitę confert & publice & priuate:& similiter finis eius est uiuere:uita enim quam naturaliter desideramus per societatem iuuatur & defenditur.

¶Principatus liberorum gratia subditorum est & quandoq; est perpetuus:quod quidem esse debet quando qui principat̃ bonitate uirtutis alios excedit sed nunc ex usurpatione fit:quandoq; uero mutatur:quod contingit quando cōciues uirtute ęquales sunt. Is tamen Principatus iniustus reddit̃ cum nō ad utilitatē subditoꝝ dirigit̃ cuius gratia esse debet.

¶Principatus unius publicis cōmodis intendens Regius uocat̃:propriis Tyrannus. Principatus Paucorum cōmunem promouens utilitatem Optimatum dicitur:priuatā Diuitū. Principatus multorum cōmuni bono studens Resp. appellatur:priuato bono Status pauperum.

¶Status pauperum & diuitum non differentia multitudinis & paucitatis differunt cum se per accidens habeat:contingit enim paucos esse diuites & multos pauperes:sed diuitiis ac paupertate distinguuntur cum unus ad diuitias ordinetur alter ad libertatem quā pauperes optant.

¶Diffinientes Remp. per iustum uidentur solum attendere ad iustum fm quid. Remp. enim paucoꝝ diffiniunt per iustum quod in diuitiis reperitur: Diffinientes uero Remp. multoꝝ diffiniunt per iustum quod ad libertatem spectat. Constat autē diuitias & libertatem non esse bona simpliciter: Quare nec iustum in eis est iustū simpliciter. Rursum considerant iustitiam ex parte rerum tantum: & non ex parte personarum. Iustitia autē pensanda est tam ex parte rerum q̄ ex parte personaꝝ. Non considerauerunt autem Antiqui iustum nisi ex parte rerum: Quia de seipsis praue iudicantes inordinato in seipsos affectu amore distributiones rerum sibimet fieri uolebant.

¶Amplius existimabant inęqualitatem & ęqualitatem diuitiarum ac libertatis esse ęqualitatem & inęqualitatem simpliciter. Vnde fm harum rerum differētiam bona publica iure distribui putabant. Iterum Resp. non est instituta gratia diuitiarum cum diuitię alterius causa sint. Non ergo ex diuitiis iustum est simpliciter Remp. paucoꝝ determinari.

¶Ciuitas non est instituta solum uitę gratia. Sic enim & animalia felicitatem Politicam participarent: quę Ciuitatis finis est.

¶Ciuitas non est instituta gratia societatis bellicę: aut contractuum. Sic. n. Thusci & Carthaginenses cum in his cōmunicent conciues essent: quod falsum esse cōstat cum nec eisdem Magistratibus cōmunicent: nec seinuicem bonos Ciues studeant efficere. Iterum Si qui etiam situ non distantes in connubiis cōmunicent solū: In cęteris uero aliis uiuant moribus: non sunt conciues habendi. Propinquitas ergo et distantia situs non facit Ciuitatem aut unam aut plures. Ergo idem etiam putandum est de his qui solum in contractibus & belli societate cōmunicant.

¶Ciuitas est cōmunicatio bene uiuēdi composita ex domibus & diuersis generibus gratia uitę perfecte & per se sufficientis. Constat enim hęc diffinitio Ciuitatis ex pluribus generibus. Exprimitur enim forma cum dicitur cōmunicatio bene uiuendi: Materia tam ꝓpinqua q̄ remota cum dicitur composita ex domibus & diuersis generibus. Finis uero cū dicitur gratia uitę perfectę.

¶Ciuitatis finis est cōmunicatio in actionibus quę fiunt fm perfectam uirtutem practicam quę prudentia dicitur. Vnde finis Ciuitatis est felicitas practica. Oportet igitur in eodem loco Ciues habitare ut in his cōmunicent. Et qui plura conferunt Ciuitati ex his quę ad perfectam uirtutem spectant plus obtinent in Rep. Consequens ergo est Ciuitatē diffiniendam esse ex iusto simpliciter: quod est ęqualitas respectu uirtutis.

¶Expedit magis Reip. φ a multitudine regat̄ si rationis & prudentię particeps sit: quā a paucis uirtute prēditis. Licet. n. quisq; multitudinis per se acceptus inferior sit studiosis: omnes tamen simul aliquid prēclarum efficient. Sicut in Musica & Poetis & aliis disciplinis solet contingere: ut quod a multis inuentum est perfectum sit.

¶Non est tamen tutum multitudinem regere cum facile sit ut ad iniustitiam declinet. Sinenda tamen est aliquid participare in Rep. in consulendo & decernēdo ne perturbatio sequatur: si omnino excludatur ab honoribus Reip.

¶Lex quoq; Solonis quę multitudini conferebat potestatem eligendi Magistratus & repetendi ab eis rationem non est iniusta: si multitudo etiam prudētes habeat. Neq; enī sciẽtis solum est iudicare: sed utentis. Vnde et multitudo quę Rep. utitur poterit iudicare de his quę ad Remp. spectant.

¶Lege iusta regi debēt Resp. Que uero lege nō sunt decisa: Regis arbitrio debēt decerni

¶Finis Reip. debet esse cōmunis utilitas. Hęc enim optimum bonum est. Optime autē societatis qualis est societas Ciuilis finis est optimum bonum.

¶Non sunt distribuenda bona Reip. huic magis & illi minus fm excessum & imparitatem cuiuslibet boni. Est enim danda in qualibet arte & scientia prerogatiua rerum iuxta actum illius artis & scientię: ut fistule fistulatori iuxta actum fistulandi: & non fm nobilitatem & diuitias. Rursum nec quodlibet bonum cuilibet bono potest cōferri. Sicut tardi/

tas & uelocitas nō recte consentitur ad bonum quod in Magistratibus attenditur.

¶Nec diuitibus solis nec studiosis: nec ingenuis Magistratus in Rep. debetur: sed potius multitudini quę ex his omnibus constat: quia cuilibet eorum aliquid deest quod ad optimum Reip. statum pertinet. Item quia si diuitibus solis deberetur ditissimum unum solum regere interdum contingeret. Si studiosis eodem modo uni posset regimen Ciuitatis contingere. Si uero ingenuis: similiter uni qui nobilissimus esset regimen dari deberet.

¶Leges ferendę sunt pro bono publico: hoc enim est finis Ciuitatis. Hoc uero in quibusdam est libertas: In quibusdam diuitię. Sed simpliciter est uita sm perfectam uirtutem: qua quis potest bene imperare & subici.

¶Qui omnes alios Ciues uirtute excedit etiam si omnium simul uirtute accipiat non est habendus Ciuis. Est enim ueluti deus. Neq; sub Lege est cum ipse sibi sit Lex: Hūc tamen solum regere semper iustum est in optima Rep. licet ubi inter Ciues est uirtutis ęqualitas Aut nemo est qui omnium simul uirtutem excedat dignius sit multitudinem regere ut superius dictum fuit q̄ unum: aut paucos.

¶Quinq; constant esse Monarchię species: quarum una Heroum est qui sm uirtutē Ciuium consensu & per tēpus aliquod & in certis causis regebant Ciuitatem. Alia uero Barbarica per genus quidem descendens ac Legibus imperās: Sed & altera Esinea Tyrannis per electionem constituta. Altera autem Laconica perennis sm Leges cui tantum plenum erat belli imperium. Vltima uero in qua rerum omnium habet potestatē ad modum quo se habet paterfamilias in domestica gubernatione. Est enim Regia ptās quasi domestica quędam gubernatio: sicut & gubernatio patrisfamilias est quędam Regia potestas domi.

¶Si Ciues uirtute ęquales sint non est ęquum unum regere: ęqualibus enim inęqualia tribuerentur. Pluresq; etiam & certius & liberius possunt iudicare: Si tamen unus omnes antecellat illum quidem plena ac perpetua potestate omnibus imperare iustū est. Non enī pars toto anteponi debet. Quisq; autem Ciuis partē obtinet uirtutis qua Rex huiusmodi pręstat: sua enim uirtute omnes in simul excedit.

Finis.

IN cunctis artibus & sciẽtiis zc̄. Postq̄ Philosophus determinauit de Policia opti/ma: puta de Regno & distinxit eius modos & dissoluit quasdam dubitationes ex quibus apparet natura ipsius .s. Monarchię Regalis: ꝓsequitur de aliis Policiis. Et diuiditur in duas. In prima ostendit de quibus & quo ordine considerãdum est in hac sci/entia & que sunt considerata & quę restant consideranda. Secundo prosequitur de illis: ibi

Politicorum Aristotelis Liber Quartus.

IN cunctis artibus & scientiis quæ non circa partem sed circa genus aliquod perfecte existũt unius est cõsiderare quid cuiq; cóueniat generi: ceu exercitatio corpori qualis quali conueniat: et quæ sit optima: Optime enim natura disposito & optime afflu/enti optimam conuenire necessarium est: & quæ plurimis: una omnibus. Etenim hoc Gymnasticæ est. Præterea uero si quis non exactam illam cupiat habitudinẽ & scientiam circa certamina: nihilominus Magistri Gymnasioꝝ est hanc potentiam præparare Eodemq; modo in Medicina: & in fabricatione Nauium: & uestium: & in omni alio artificio uidemus contingere. Quare manifestum est ꝙ eiusdem est sciẽtiæ uidere quæ optima Resp. & qualis maxime ad uotum

Vt igitur zc̄. Prima in tres. In ꝑma ostendit q̄ sunt considerãda in hac scientia. Secundo ostendit quę sunt considerata & quę restant conside/randa: ibi: Cũ uero zc̄. In tertia ostẽdit quo ordine considerandum est: ibi: Est a nobis zc̄. Adhuc prima in duas. In prima ostendit ꝙ istius sci/entię est considerare de Policia optima quę & qualis sit: & quibus & qualibus congruit. Secundo osten/dit quę sunt illa uniuersaliter q̄ per/tinent ad cõsiderationem huius sci/entię: ibi: Itaq; & ea quę zc̄. In ꝑma intendit istam rationem in om̃ibus artibus factiuis & in omnibus sci/entiis actiuis quę non uersantur circa aliquam naturam particularem: sed circa aliquod unum commune & quę perfecte considerãt unũ cõ/mune: unius est considerare qualis dispositio conuenit unicuiq; illorũ quę sunt sub illo cõmuni: & qualis est optima quę competit illi cõmuni & primo. Sed Politica est scien/tia actiua cõsideratiua alicuius uni/us cõmunis non particularis. Et ꝑfecte cõsiderat illud quare ipsius est cõsiderare quę Policia est optima & quibus cõuenit. Circa istam rationem sic procedit. Supposita minore primo probat maiorem & eam ponit. Scd̃o concludit conclusionẽ: ibi: Quare manife. zc̄. Circa primũ intelligendum est ꝙ sci/entię omnes aliquod subiectũ considerant. Sed in quibusdã contingit esse illud uniuocum in aliis nõ uniuocum. Sed Analogum dicitur de pluribus per attributionẽ ad aliquod pri/us inter illa. Et sicut est in speculatiuis: sic etiam est in actiuis & factiuis quę sunt quędã sci/entię actiuę & factiuę considerãtes aliquod unum dictũ de pluribus per attributionem ad aliqđ primũ. Et in talibus ꝓponit ꝓpositionẽ suam: Et dicit ꝙ in omnibus artibus factiuis & scientiis actiuis quę non considerãt particulare aliquod: sed considerãt aliqđ unũ com/mune pluribus sm̃ Analogiam considerãtibus. illud cõe unius est considerare quę & qualis est dispositio uniuscuiusq; illoꝝ habentiũ attributionẽ ad ꝑmum: & qualis optima di/spositio quę cõpetit illi primo ad quod alia habent attributionẽ. Et declarat istã ꝓpositio/nem. Quia ars exercitatiua cõsiderat quę & qualis exercitatio cui & quali corpi cõueniat Considerat etiã quę est exercitatio optima quę optime disposito corpi conuenit. Optima eni exercitatio cõuenit ei qui est optime dispositus & ꝓportionatus sm̃ naturam: & illa exercitatio quę competit pluribus habentibus attributionẽ ad aliquod unum: illa una omnibus cõpetit sm̃ attributionẽ. Ista eni est consideratio exercitatiuę artis. Et si aliquis obiciat

ꝙ exercitatiua nō debet considerare dispositionē illā optimā: quia nullus attingit ad eam.
Hoc remouens dicit ꝙ si aliquis desideret dispositionē optimam uel quę sibi possibilis est
nec scientiā uel habitum eoꝝ quę circa exercitationē illam sunt: tamen ars exercitatiua de
istis debet considerare. Iteꝝ ars exercitatiua debet disponere potētiam exercitati: ad hanc
silr Medicina considerat sanitatē & quę & qualis: cui & quali corpi cōueniat: Considerat
etiam dispositiōes corpoꝝ: puta cō
plexiones & quę cōplexio optima
& quę sanitas optime cōplexiona
to congruit. Similiter est circa artē
faciendi uestes & circa oēs alias ar
tes. Et ratio huius est: quoniā si ali
qua scientia considerat aliquam na
turam: considerat passiōes illius: cō
siderat etiam oia quę attributioneꝫ
hñt ad illam naturā. Iteꝝ passiones
illoꝝ attributoꝝ: sed passio primi in
scientia est dispositio eius optima.
Passiones eorū quę attribuunt sunt
quales illis cōgruūt: & ideo eiusdeꝫ
scientię est cōsiderare & optimam
dispositionē & quę quali congruit.
¶ Deinde cum dicit: Quare mani.
Concludit cōclusionem. Et dicit ꝙ
ex istis manifestum est ꝙ scientię
eiusdem .s. Politicę est cōsiderare q̄
est optima Policia. Hęc autem est
quę maxime desiderat & est scdm
uoluntatem si non sit impedimentū per aliquod extrinsecum. Cōtingit enim per aliquod
impediens ꝙ aliquis non appetit optimā Policiā. Iteꝝ Politica sciētia considerat quę Poli
cia quibus conuenit. Sunt enī multi qui nō possunt attingere ad optimā quę illis cōpetat:
sed ad illam quę illis congruit. ¶ Deinde cum dicit: Itaqꝫ & ea zc. Ostēdit quę ptinent ad
considerationē uniuersaliter huius scientię. Et primo oñdit de quibus cōsiderat p se & pri
mo. Scdo ostendit de quibus ex cōsequenti: puta de differentiis Legum & Policiarū: ibi:
Quapropter zc. Prima in duas. In prima facit ꝙ dictū est. In scda tangit de scientiis quo
rundam circa prędicta: ibi: Vt tradunt zc. In prima dicit ꝙ manifestū est ex dictis ꝙ Poli
ticus considerat Policiam simplr. Sicut enī dictū est considerās aliquā naturam considerat
quę est optima dispositio eius: sed Politicus de Policia cōsiderat. Quare manifestū est ꝙ
Politicus & Legislator considerāt de optima Policia. Iteꝝ ad ipm pertinet cōsiderare quę
est Policia optima ex suppositione. Si enim in Ciuitate aliqua sint plures uirtuosi excedē
tes alios in uirtute: & populus inclinetur ad uirtutem: his suppositis optima Policia regun
tur isti. Iterum ad Politicum pertinet considerare Policiam quę est ex suppositione nō ex
suppositione simpliciter: sed ex suppositione alicuius quod non est bonum simpliciter. Si
enim ista sit Policia: oportet considerare in principio qualiter poterit fieri & qualiter pote
rit conseruari in multo tempore. Si enim aliqua Ciuitas non regeretur optima Policia sim
pliciter nec etiam sufficienti in per se necessariis: nec etiam optima ex suppositione quę
ei contingere potest: sed quadam alia Policia peiori ista ex suppositione non simplici
ter: sed alicuius quod non est simpliciter bonum. Item pręter omnia ista considerat Politi
cus quę Policia cui Ciuitati congruit. ¶ Deinde cum dicit. Vt tradunt plurimi eorum &c
Tangit defectum quorundam circa prędicta. Et diuiditur in duas sm ꝙ dupliciter eos re

foret nullo externorum eam impediente &
quæ quibus conueniat. Nam plures opti
mam assequi forsan impossibile est. Itaqꝫ &
ea quæ sit simpliciter optima: & ea quæ quā
tum fieri potest optima: latere nō debet le
gis conditorem: ac uero ciuilem hominem
Ac præterea tertia quæ fit ex suppositione.
Nam oportet datam quoqꝫ cōsiderare pos
se quemadmodum ab initio cōstituatur &
constituta conseruetur q̄plurimo tempore.
Dico autem ceu si cui Ciuitati contigerit:
neqꝫ optimam gubernationem habere: neqꝫ
necessaria illi adesse: neqꝫ illis ipsis quæ as
sitit recte uti: sed aliis deterioribus. Præter
hæc autem omnia eam gubernationē quæ
oibus maxime congruat Ciuitatibus nosse

probat. Scđa ibi: At enim &c. In prima dicit Dictum est ꝙ Politicus debet cõſiderare Po/liciam optimã ſimpliciter & ex ſuppoſitione quę pluribus Ciuitatibus congruit. Sicut Medicus non ſolum conſiderat ſanitatem ſimpliciter: ſed ſanitatem quę competit iſti: in hoc autem multi loquentiũ de Policia defecerunt. Et ſi in aliquibus dicant bene: tamen in Policiis quę non ſunt optimę oportune cũ aliqbus Ciuitatibus defecerũt. quia Politicus nõſo/lum habet conſiderare policiã ſimpliciter optimã: ſed ex ſuppoſitione & quę cui congruit & quę poſſibilis. Similiter debet politicus con/ſiderare policiam faciliorem & co/muniorem omnibus. Iſti autem ſo/lum de optima policia determina/uerunt quę multiſ indiget ad quam pauci pertingere poſſunt. Et ideo ſolum de illa quę uix aut nũq̃ eſſe poteſt conſiderauerunt. Alii cõſidera/uerunt policiam magis cõmunem & nihil de optima dixerunt. Vnde reprobabãt quaſdam policias: ſicut policias Laconicorum & ſiqua alia eſt quę approbanda eſt & quã lau/damus. Et ideo manifeſtũ eſt ꝙ errauerunt. ¶ Deinde cum dicit: At enim zc. Improbat illos. Reprobat autem eos in hoc ꝙ uoluerunt ali/as policias corrigere in quo errauerunt. Et dicit ꝙ uolentem corrigere aliquam policiam oportet talẽ modum & ordinem inuenire ad quẽ poſſunt Ciues ſuaderi & ꝓſequi fa/ciliter. Nõ enim minus difficile ui/detur corrigere policiam aliquam quam inſtituere eam a principio: ſicut non uidetur minus eſſe diffici/le addiſcere poſtq̃ aliqs oblitus eſt & a principio: ſic autem iſti non fecerunt: oportebat autẽ. Oportet enĩ qui uult corrigere aliquam policiã prius amouere inordinatiões quę ſunt in illa policia: & deinde inducere nouum ordinem Sicut ſi aliquis uult calefacere frigidum oportet ꝙ prius natura abiciat formam frigidita/tis & poſtmodum inducat formam caliditatis ſic in propoſito. Non ſic autem fecerũt iſti Et ideo errauerunt in corrigendo. ¶ Deinde cum dicit. Quapropter non ſolum zc. Declarat ꝙ oportet Politicum conſiderare quę ſunt differentię policiarum. Et primo facit hoc. Secundo dicit quod ad ipſum pertinet conſiderare differentias Legum: ibi: Leges etiam ſimul zc. In prima dicit quod pręter ea quę dicta ſunt oportet Politicum conſiderare ꝑ quę & quomodo contingit auxiliari policiis exiſtentibus cum fuerit error in illis ſicut pręta/ctum fuit in pręcedentibus. Hoc autem non poteſt fieri niſi manifeſtum ſit quę ſunt differentię & ſpecies policiarum. quia non eſt poſſibile aliquem auxiliari per ſe in eo quod nõ nouit. Aliqui enim dicunt popularem eſſe unam tantum. Similiter paucorum. Nunc autẽ

oportet. Vt tradunt plurimi eorum qui de Rep. tractant & ſi de aliis recte dicunt de utilibus uero aberrant: non ſolum enĩ optimam Remp. conſiderare oportet: ſed etiam illam quæ in uſum cadere poſſit: & quæ ſit facilior & cõmunior omnibus. Nũc autem alii ſupremam quærunt ſolum multis ſane ãminiculis indigentem: alii magis communem aliquam tradentes: tollenteſq; eas quæ in uſu ſunt. Laconicam uel aliã quandam cõmendant. At enim oportet talem inſtitutionẽ Reip. inducere ut uelint ac poſſint homines ex his quæ ſibi aſſunt faciliter recipere. Nã eſt non minus difficile corrigere Remp. iam inſtitutam q̃ ab initio inſtituere: quemadmodum & poſt diſcere q̃ ab initio didiciſſe. Quapropter non ſolũ his quæ libris ſcriptæ ſunt Reſp. uerum etiam illis quæ reuera exiſtunt auxiliari poſſe oportet Ciuilẽ hominem ut diximus Hoc autẽ facere non poteſt ſi ignoret quot ſint ſpecies earum. Nam nunc quidam putant unam eſſe popularem: & unam paucorum potentium: quod non eſt uerum. Itaq; oportet latere differentias omnium et quot

istud nõ est uerum. Sunt enim plures species utriusq; istarum. Oportet igitur Politicum si
debeat auxiliari policiis existentibus & dirigere eas considerare differentias ipsaruz quot
sunt:& qualiter etiam componantur ex principiis suis. ¶ Consequenter cum dicit: Leges
etiam simul zc. Declarat ꝙ oportet ipsum considerare de differẽtiis Legum: Dicens ꝙ cũ
consideratione prędictorum oportet cõsiderare de Legibus: puta quę sunt optimę simpli
citer: uel quę sunt optime scd'z unã/
quamq; policiam: & quę & quales
unicuiq; illarum conueniũt. Cuius
ratio est: quoniam Leges omnes fe
runtur uel ferri debent scd'm ꝙ cõ/
petit policię per se: & non econuer
so policias ordinare scd'm ꝙ com/
petit Legibus. Policia enim est or/
do principatuum in Ciuitate scd'm
quem distribuunt ipsi Principatus
scd'm rationem & s'm quem atten/
ditur quem oportet esse dominan/
tem in Ciuitate :& quis etiam sit fi/
nis cõmunicationis Ciuium. Ista au
tem determinãtur per Leges. Leges
enim separate seorsum accepte sunt
enuntiationis de agibilibus signifi/
cantes prędictum ordinẽ. s. ꝙ opor
tet esse differentias: & quis finis Ci
uitatis: & qualiter & quomõ opor/
tet dominari & qualiter oportz ob/
seruare transgrediẽtes ipas. Igit' ma
nifestũ ꝙ necesse est Politicũ consi
derare Leges et differẽtias et nume
rum ipsaꝝ: & differentias quę sunt
s'm differẽtias: & numeꝝ policiarũ
quia nõ est possibile easdem Leges
conferre statui populari & paucoꝝ
Leges enĩ differunt s'm diuersitatez
finium: status popularis & multoꝝ
nõ est idẽ finis: nec eędẽ Leges cõ/
petũt oĩbus modis statui populari:
silr' nec oĩbus modis statui paucoꝝ
Si nos supponamus ꝙ nõ sit popu
laris una tm̃: nec paucoꝝ una tm̃: sz
multe. Si enĩ sunt multe: aliqualiter
diuersos fines habẽt. Leges uero di
uersificant' s'm diuersitatez finium.
¶ Consequẽter cũ dicit: Cum uero.
Declarat quę de p̃dictis cõsiderata
sunt & q̃ restãt cõsiderãda. Et diui/
dit' in duas. Q m̃ p̃mo declarat quę
sunt considerata. Sc'do cũ dicit: Re
stat nũc. Declarat quę restãt cõside

sint & quotupliciter componantur. Leges
etiam simul cũ his considerandæ erũt quæ.
sint optimæ & quæ conueniãt unicuiq; gu
bernationi. Sũt enim Leges oẽs ad Remp.
accomodandæ: non autem Resp. ad Legẽ.
Est nanq; Resp. institutio Ciuitatis circa
Magistratus honoresq; publicos: quemad/
modum debeant impartiri: & in quo pote/
stas auctoritasq; summa debeat consistere:
& qui sit finis cuiusq; societatis. Leges au
tem earum uariæ sunt p quas modus Rei/
publicæ gubernandæ significatur secundũ
quas debeant illi qui sunt in potestate im/
perare & prohibere transgressores. Ex quo
patet ꝙ necessarium est differentias & nu/
merum tenere singularum Rerumpublica
rum: etiam ad Legum positiones. Neq; enĩ
fieri potest ut eedem Leges utiles sint pau
corum potentiæ ac popularibus. neq; popu
laribus omnibus si quid plures sunt: & nõ
una duntaxat. Cum uero in precedentibus
dictum sit a nobis tres esse Rerumpublica
rum species rectas Regnum optimatum:
& eam quæ appellatur Respublica. Ac tres
earum transgressiões & labes: cum Regnũ
in Tyrãnidem. Optimorum autem guber/
natio in paucorum potentiam. Respublica
autem in popularem statum labatur: & de
Optimatum gubernatione & Regia sit di
ctum. Nam de optima republica conside/
rare idem est: ac de illis dicere. Vult enim
utraq; illarum per uirtutem cæteris opor/
tunis concurrentibus cõsistere. Et insuper
quid inter se differant Regia potestas &

rãda·Primo igit̃ dicit ꝙ in p̃cedẽti Methodo distinximus Policias in rectas & trãsgressas Rectas quidem ut sunt Regnum quod est optima & Optimatum et ea quę dicitur communi nomine Policia·Transgresse autem sunt Tyrannis quę a Regno transgreditur: propter hoc est pessima & paucorum quę transgreditur ab optimatũ & popularis que a Policia·Adhuc autem consideratũ est in pręcedentibus de Regno Optimatũ·Idem enim est considerare de his quę significãtur per ista nomina & de optima policia·Vtraq; enim istarum duarũ intendit principaliter in fine; qui est sm uirtutem & ad ipsam uirtutem multam & perfectã existentem· Iterum consideratum est in quo differunt Regnum & Resp·optimatum & quando etiam oportet Regnum esse & qbus oportet uiuere sub Regno· ¶ Deinde cum dicit : Restat nunc zc·Declarat quę restant considerare·Et circa hoc duo facit· Prio tangit hoc quod dictum est·Secundo quia fecerat mentionem de trãsgressis policiis: declarat quę illaru; est magis & quę minus mala : ibi: Patet igitur zc· Circa primu; dicit ꝙ postea quę determinata sunt relinquitur nobis considerandũ trãseundo de ea quę appellatur cõmuni nomine Policia recta existente: & de his quę transgrediuntur a rectis sicut de populari & paucorum & Tyrannide· ¶ Consequenter cũ dicit: Patet igit̃ zc·Declarat q̃ istoꝝ est magis & minus mala·Et primo facit hoc· Secũdo tangit defectum cuiusdam:ibi:Fuit & prius zc· Primo igitur dicit ꝙ ex dicendis poterit esse manifestum quę policiaru; transgressarum est pessima:& q̃ minus mala post illa;:& quę minime Illa enim quę transgreditur ab optima & diuinissima policia quę est maxime scd̃m rationem rectam necessarium est esse pessimam:sicut ex se est manifestum·Regnum autem optima policia & maxime sm rationem· Regem enim aut solum nomen Regis oportet habere;& equiuoce·Aut talem esse propter necessitatem excellentiam uirtutis & boni uniuersaliter·Dicitur enim in·viii·Ethicorum ꝙ non est Rex qui non est per se sufficiens & omnibus bonis superexcellens·Quare Tyrannis erit pessima omnium· & ꝓpter hoc plurimũ distat ab optima·Deinde autem post ipsam mala est paucorum·Trãsgreditur enim ab Optimatum quę optima est post Regnum·Ergo ipsa pessima est post Tyrannidẽ· Minus autem mala & magis cõmensurata inter transgressas est popularis : quia transgreditur a policia quę minus recta est inter rectas·Ergo ista est minime mala inter transgressas·Q ꝺ enĩ a minus bono transgreditur necesse est esse minus malũ: ¶ Deinde cũ dicit:Fuit & zc

Optimorum gubernatio:& quãdo Regia gubernatio putanda sit determinauimus. Restat nunc ut de illa quæ appellat̃ Resp· dicamus & de cæteris gubernandi formis: & de paucorum potẽtia:ac de populari statu & de Tyrannide.Patet igitur hasi; transgressionum quæ deterrima sit:quæ ue secũdum quædam. Necesse est enim primæ & diuinissimæ trãsgressionem esse deterrimã. Regiam quippe gubernationẽ necesse est aut nomen habere solum cum non sit: aut propter magnam illius qui regit excellentiam esse. Ex quo fit Tyrãnidẽ deterrimã existere:ac plurimum a recta specie gubernandi abesse. Secundo autem loco paucorum potentiam. Nam Optimorum gubernatio multum ab hac specie distat. Maxime uero meliorem esse Popularem statũ: Fuit & prius quidam qui isto modo tradidit:non tamen in idem aspiciẽs nobiscum. Ille enim existimabat rectarum specierum omnium:ceu paucorum potentiæ laudabiles:& aliarum deterrimam esse Popularem Improbarum uero optimam. Nos autem eas quæ transgrediũtur aberrare omnes di-

Tangit defectum Platonis circa predicta dicens ꝙ quidam priorum Philosophantium .s. Plato de istis pronuntiauit:non tamen in idem ferens intẽtionem nobiscum. Ipse enim iudicauit omnes policias bonas esse sicut Regnum & Paucorum et alias. Sed Popularem dixit esse pessimam respectu rectarum simpliciter. Dixit tamen esse optimam respectu earũ quę inordinatę sunt. Nos autẽ ecõtrario dicimus has tres policias totaliter trãgressas esse Popularem & paucoꝝ & Tyrannidem & ꝙ nõ cõuenienter dicit paucorum unam meliorem alia: quę enĩ rationẽ boni non habent omnino nõ sunt cõparabilia ſm bonitatem:sed uerius põt dici unã esse minus prauã alia. Quę enĩ praua sunt contingunt cõparari unum alii ſm prauitatem. Sed qa iudicium de talibus non multũ facit ad ꝓpositum dimittatur ad presens. ¶Deinde cũ dicit:Est a nobis zc. Dat ordinẽ cõsiderandi de istis. Et primo quantũ ad ea quę considerãda sunt in quarto. ¶Deinde cum dicit: Deinde quę cõissima zc. Quantum ad quędã quę considerãda sunt consequenter Dicit igitur primo ꝙ post prędicta primo est considerandum a nobis quot sunt differẽtię policiaꝝ dictarum prius:puta popularis & paucorum & optimatum si ita sit ꝙ sint plures species ipsarum. Postea considerabimus quę policia sit cõmunissima quantum ad omnes conditiões multitudinis: & quę maxime eligibilis in ordine ad finẽ post optimas policias quę sunt Regnũ & optimatum simpliciter. Et iterũ si contingit esse aliquam speciẽ optimatum preter simplicẽ q̃ sit bene mansiua & conueniẽs multis Ciuitatibus quę sit illa. Post hęc uero considerandũ erit quę uel qualis:quibus uel qualibus sit magis eligibilis & magis congruens. Possibile enĩ est ꝙ quibusdã magis congruat popularis q̃ paucoꝝ. Quibusdam aũt magis illa q̃ illa. ¶Deinde cũ dicit. Deinde zc. Dat ordinẽ considerãdi q̃tum ad cõsiderãdũ cõsequẽter dicens ꝙ deinde post determinationẽ dictorum cõsiderandũ erit quo modo instituẽdę sunt a ꝓncipio hmõi policię & ex q̃bus:puta quomõ instituẽdę sunt & ex quibus Resp. popularis & paucoꝝ ſm oẽs species earum: & quõ optima sit instituẽda. Deinde aũt posterius ſm intẽtionẽ q̃uis prius ſm executionem puta in .v. libro sequenti ad considerandũ que sunt principia corruptiua & saluatiua hmõi policiaꝝ & in uniuersali & ſm unamquãq; aliaꝝ:& quę sunt causę ꝓpter quas maxime nate sunt corrumpi & saluari. Est tñ intelligendũ ꝙ prius considerat de corrũpentibus & saluantibus eas:puta in .v. istius posterius & deinceps de institutiõe eaꝝ q̃uis prius esset in intentione de institutiõe q̃ de saluatione & corruptione.

cimus:nec paucorum potentia ꝙ melior sit altera q̃ altera recte dicit̃. Sed ꝙ minus improba. Verum de his nunc discutere omittamus. Est autem nobis primo distinguendum quot sint differentiæ Rerumpublicarum. Siquidem plures sunt species popularis gubernationis:ac paucorũ. Deinde quæ cõmunissima & optabilissima sit post optimam Rempublicã. Et si qua contingit alia ad optimatum naturam declinãs recte cõstituta:& q̃ plurimis congruẽs Ciuitatibus quæ nam ista sit. Deinde aliarũ quæ a quibus expetenda. Forsan enim quibusdam necessaria est popularis gubernatio magis q̃ paucorum potentia. Quibusdam uero hæc magis q̃ illa. Deinde quemadmodũ dispositum esse conueniat illum qui uelit has gubernationes recipere. Dico autem popularẽ scd̃m singulas species: ac rursus paucorum potentiam. Tandem uero oĩm istarũ cum facta fuerit breuiter mẽtio: conãdũ erit referre quæ nã labes & quæ cõseruatiões sint & cõiter oĩm:& ꝑticulariter unusq̄sq;: & ꝑ quas causas illas maxime euenire cõtingat.

Ut igitur zc. Postq̄ Phus declarauit de quibus considerat scientia ista & quę sunt dicta & quę dicenda & ſm quē ordinē in parte ista prosequit̄ & diuidit̄ in partes duas: qa primo facit quod dictū est. Scđo determinat de quibusdā partibus principalibus policię: ibi: Rursus aūt. Prima in duas. In prima distinguit policias. In scđa prosequitur de illis de qbus nō est dictū prius: ibi: Reliquū est. Adbuc prima in duas. In p̄ma ostēdit esse plēs policias. In scđa distinguit spēs ipsarū magis in spāli: ibi: Quod aūt. Prima in duas ſm φ primo ꝓbat policias esse plures & quot sunt aliquo mō. Scđo φ sunt plures dictis cū dicit: Quamobrē uero. Adbuc prima in duas. In prima dicit φ sunt plures. In scđa quot sunt: ibi: Maxime uero. Adbuc prima in duas. Primo p̄mittit cām ꝓpter quā sunt plures. Scđo manifestat: ibi: Videmus eniꝫ. In prima dicit φ causa quare policię sunt plures est: quia cuiuslibet ciuitatis plures sunt partes differētes ſm rōem. & q̄uis distinctio formę nō sit propter distinctiōem materię: tn̄ ad distinctōeꝫ materię sequit̄ distinctio formę. Deinde cū dicit: Videmus enim. Propositā cām manifestat & primo oñdit quę sunt partes ciuitatis & quā habēt habitudinē ad policiā. i scđa ex hoc cōcludit ꝙ sunt plures policię subinducens cām ex dictis ꝓpter quā sunt plures policię ibi: Patet igit̄. Prima in duas. Primo

¶ Vt igitur sint plures Rerūp. spēs illa est causa φ cuiusq̃ ciuitatis partes sunt plures Videmus enim primo ex domibus cōstare ciuitatē: deinde rursus ex hac multitudine alios esse diuites: alios pauperes: alios medios: diuitumq̃ & pauperū partem esse bellicam: partē imbellē. Et rursus ex plæbe partem agroꝝ culturæ esse deditam uidemus: partem mercaturæ: partē opificiis & sordibus ministeriis. Nobilitatis quoq̃ differentiæ sunt scđm opulentiā & magnitudinem census: Sūt enim alii equites: qđ munus nemo faciliter supportare potest nisi sit diues Itaq̃ antiquis temporibus quæcunq̃ ciuitates equestri potētia excellebāt: in his paucorum potentia gubernabat. Equitatu autē bella cōtra finitimos exercebāt: ceu Eretrienses & Calcidēses & Magnesii qui sunt sup Menādro: & aliæ plures Asiaticaꝝ ciui

distinguit partes ciuitatis. Scđo oñdit quā habitudinē hn̄t ad policiā ibi: Et hę quidē. Adbuc prima in duas: Pr̄io distinguit partes ciuitatis. Scđo subdiuidit: ibi: Et rursus. In prima dicit φ manifestū est φ p̄mo ciuitas componat̄ ex domibus: & ideo quęcūq̃ sunt partes domus sunt ptes ciuitatis radicaliter. Item in mltitudine ciuitatis quidā sunt diuites & opulenti: quidā pauperes paucā aut nullā hn̄tes substantiā: quidā medii. Iteꝫ diuitū & egenoꝝ quidā habent exercitiū armoꝝ: quidā nō habent. ¶ Deinde cum dicit: Et rursus. Subdiuidit partes ciuitatis: & primo subdiuidit egenos. scđo diuites: ibi: Nobilitatis. Tertio subdiuidit medios: ibi: Pręterea. In prima dicit φ egenoꝝ multi sunt modi: quidā enim sunt agricultores qui uersant̄ circa culturā agroꝝ: alii sunt qui uacant circa cōmutationes uenalium rerum. alii sunt dediti sordidis ministeriis qui faciendo opera sua maculant corpus: sicut mercenarii: & istoꝝ sunt multi modi: qdā coriarii: qdā pelliū curatores & hmōi ¶ Deinde cū dicit: Nobilitatis: Subdiuidit opulentos & dicit φ modi opulentoꝝ sunt ſm diuersitatē diuitiaꝝ & excessum earū: quidā enim sunt diuites et sunt equestres. illud enim munus nō possunt ferre nisi diuites: & ideo antiquitus in aliis ciuitatibus quaꝝ potentia erat in equis & animalibus erat policia Paucoꝝ. isti enim utebantur equis quos nutriebāt contra aduersarios sicut cōtra uicinos: sicut quidā dicti Eretrienses & Calcidenses & Magnesii qui sunt super Menandro & alię plures ciuitates Asię. ¶ Deinde cum dicit: Pręterea sunt alię zc. Subdiuidit medios & dicit quod pręter differentias istorum diuitum sunt alię differētię

mediorum quorum quidam excedunt fm genus & nobilitatem: alii excedunt fm uirtutem. Similiter aliud aliquid sit tale quod sit necessarium & utile ciuitati & dicitur pars ciuitatis: & hoc dictum fuit ubi dicebatur de statu Optimatum. Ibi enim dictum fuit ex quot partibus necessariis est quęlibet ciuitas: puta in secūdo huius: ubi posuit policiam Platonis quam forte dixit esse Optimatum. Ibi enim numerauit partes ciuitatis: uel forte in tractatu separato ubi de Rep. Optimatum dixit.

tatum. Præterea sunt aliæ nobiliū differentiæ: quosdā eni genus quosdā uirtus extollit. Et si quid aliud tale ciuitatis partē esse dictū est ubi de Optimatibus tractauimus ibi namq; distinximus quot ex partibus necessariis omnis constat ciuitas: & hæ quidē partes quandoq; cōcurrunt oēs ad Remp. gubernandam: quandoq; pauciores: quandoq; plures. Patet igit̃ ꝙ necesse est plures Resp. esse inter se differētes specie: nā & hæ ptes eaꝝ īter se spē differunt. Resp. est institutio gubernatoꝝ: hāc uero distribuūt oēs uel scd̃m potentiam eoꝝ q participes sunt: uel scd̃m aliquā æqtatē cōem. Dico aūt ueluti tenuioꝝ & opulentoꝝ uel cōem aliquā amboꝝ. Necessarium est ergo resp. tot esse quot sunt institutiōes circa eaꝝ supereminētias scd̃m dr̃iam ptiū. Maxīe uero duæ uidenť esse: quēadmodū de uētis dici solet: alios qdem esse Boreales: alios Australes. cæte

¶ Deinde cum dicit: Et hę quidem zc. Declarat quā habitudinem habent istę partes ad policiā & dicit ꝙ istarum partium aliquando omnes attingunt ad policiam: sicut in Populari in qua populus dominatur omnes attingunt ad eam etiam infimi. Aliquando pauci sicut in Paucorum statu in qua diuites principantur. Aliquando plures sicut in Optimatum in qua principant̃ plures uirtuosi. ¶ Deinde cū dicit: Patet igitur zc. Concludit causam propter quam sunt plures policię: & uidetur concludere duas causas & dicit ꝙ manifestum est ꝙ necesse est esse plures policias differentes adinuicem fm speciem: quia distinctio policiarum fm speciem est secundum distinctionem partium principalium. Quamuis enim diuersitas fm speciem non sit propter diuersitatem partium materialium: cum ad diuersitatem partium materialium sequitur diuersitas formę. Sed partium ciuitatis quędam differunt specie adinuicem: etiam pertinentium ad spēm. plures igit̃ erunt policię. Et est intelligendum ad euidentiam dicti ꝙ sicut partium aīalis quędam sunt quę nō pertinent ad spēm: sicut hęc caro: hęc ossa. quędā quę pertinent ad ipsam sicut caro & ossa absolute. Et sicut sunt quędam quę non attingunt ad formam rei: sicut pili & ungues. Quędam quę attingunt sicut cor & epar. Et fm distinctionem istorum fm speciem diuersificant animalia fm speciem: non autem fm primarum distinctionem quę nō attingunt ad formā nec ptinent ad speciem: Sic ciuitatis sunt quędā partes quę nō attingunt ad ciuilitatem nec ptinēt ad formā eius. Alię sunt partes principales ipsius: & fm distinctiōem istarum distinguunť policię: cuiusmodi sunt illę fm quas distinguuntur principatus. Alia tamen tangit & dicit ꝙ policia est ordo principatuum. Ergo fm distinctionem principatuum est distinctio policiarum. Sed distinctio principatuū est fm distinctiōem hmōi partium. in quibusdā eniꝫ policiis principatus distribuuntur secundum potentiam eorum qui possunt attingere ad principatum: in aliis fm ęqualitatem quandam sicut diuites propter excessum diuitiarum & egeni principātur propter libertatem: in aliis plures propter uirtutem: & isti sunt medii inter istos. Quare manifestum est cum istę partes sint plures differentes specie ꝙ erūt plures policię differentes fm speciem: & tot erunt policię quot sunt gradus fm excessum aliquem. ¶ Deinde cum dicit: Maxime uero duę zc. Ostendit quot sunt policię & primo

facit hoc. Secundo remouet errorem quorundã: ibi: Neq; uero zc. Prima in duas. In prima dicit quot sunt fm opinionem aliorum. In secunda quot fm opinionem suam: ibi: Maxime quidem zc. In prima dicit ꝙ fm intentionem aliorum duę uident maxime esse policię: sicut duo sunt uenti principales. s. Australis & Borealis & alii omnes pręter gressiones istorum duoꝝ & ꝙ ab eis deficientes reducuntur ad ipsos. Vna est Paucorum. Alia est. Popularis. Optimatũ autem dicũt esse sub Paucoꝝ & reduci ad eam: & Policiam dicũt esse Popularem quandam: sicut accidit in uentis: ad illos enim duos omnes alios reducunt: sicut zephyrum ad Boream: Eurum autem ad Austrum. Eodẽ modo accidit in proportionibus musicalibus. Sũt enim duę harmonię principales quibus omnes alię coordinantur: scilicet Dorica & Phrygia. Dorica dicitur harmonia primi toni. Phrygia uero tertii. Sed istis aliis coordinant quasdam reducentes ad Doricam: quasdam ad Phrygiam. Similiter in proposito duas posuerunt principales: scilicet Popularem & Paucorum: & istis duabus alias coordinauerũt. ¶ Deinde cum dicit: Maximę quidem igitur zc. Declarat quot sunt secundum suam opinionem & dicit ꝙ antiqui sic consueuerunt diuidere policias: melius tamen est quod diuidamus eas secundum quod superius dictum fuit: scilicet quod quędam sunt Policię rectę: quędã quę sunt transgressiones; ita quod unius policię bene ordinatę uel duarum alię sunt transgressiones: puta bene ordinatę: sicut bene mensuratę: sicut est illa quę communi nomine nominatur Respublica. Alię uero sicut transgressiones. ¶ Deinde cum dicit: Neque uero popularis zc. Remouet errorem quendam circa distinctionem status Paucorum & Popularium: & primo probat quod nõ distinguunt sicut ipsi posuerunt eas distingui proponendo intentũ suum. Scdo ondit qualiter distinguunt: ibi: Potius itaq; In prima dicit ꝙ nõ oportet ꝙ determinet status Popularis sicut quidã consueuerũt ponere & determinare ipm simpliciter: ita ꝙ status Popularis sit policia in qua multitudo principat: qa contingit ꝙ in statu Paucoꝝ multi diuites dñent: & tñ tunc nõ erit status Poplãris. Nõ ergo debet status Poplãris determinari p hoc ꝙ multi pncipent: nec Paucoꝝ dꝫ determinari p hoc ꝙ pauci dñentur: qm si essent in aliq ciuitate mille trecenti: & mille essent diuites & pnciparent aliis trecẽtis paupibus & liberis existib9 & nõ cõcederẽt eis aliqd de pncipatu sꝫ tñ subiicerent eis: nullus diceret eos pncipari pncipatu populari & tñ mltitudo dñaret. Nõ ergo p hoc determinat Poplãris stat9 ꝗa

ros aũt uentos horũ esse excessus: Sic enim Resp. duas esse: Popularem. s. & Paucoꝝ potentiã: nam Optimates spẽm esse Paucorũ potẽtium posuere: & eam quæ uocat Resp. dicebant eẽ popularẽ: quẽadmodũ de uẽtis Zephyrũ quidẽ Borealẽ: Eurũ aũt Australẽ. Eodẽq; mõ in harmoniis ut qdã tradunt nam & i illis posuerũt duas spẽs: unã Doricam: alterã Phrygiam: cæteras uero oẽs uel ad Doricã uel ad Phrygiã referri. Maxĩe qdẽ igit cõsueuere de Rebusp. sic existimare sed certe uerius ac melius est ut nos diuisimus duaꝝ uel unius recte cõstitutæ ceteras esse transgressiones: ut rectæ harmoniæ: sic etiam optimæ Reip. ad paucorum quidem potentiã inclinãt quæ duriores sunt ac magis uiolẽtæ: quæ uero remissæ & molles ad Popularem statũ. Neq; uero Popularis ita simpliciter ponenda est: ut quidam ponũt: ubi multitudo dñatur: nã & in Paucoꝝ potentiũ & ubiq; maior pars prævalet. Eteni si essent uniuersi mille trecẽti & hoꝝ mille forent opulenti: neq; partẽ gubernatiõis darẽt trecẽtis illis paupibus: ingenuis ac cæteris pibo: nemo certe diceret hãc eẽ popularẽ

multi principantur. Simile si illi trecenti pauperes & pauci respectu alioꝝ existentes essent meliores diuitibus & principarentur: diuites aũt nõ principarent̃ sed subicerent̃ illis: talem policiam nullus diceret status Paucoꝝ: & tamen sunt principãtes. Quare manifestũ est ꝙ Status paucoꝝ nõ debet determinari per hoc ꝙ pauci dominentur. ¶ Deinde cum dicit: Potius itaq;. Declarat quõ determinandę sunt Resp. paucoꝝ & popularis. & habet partes duas. In prima ꝓponit ꝙ per se determinant̃ libertate & diuitiis & ꝑ accidens multitudine & paucitate. In secunda probat: ibi: Etenim si ẓc̃ In prima dicit ꝙ magis dicendum ꝙ Status popularis sit qñ liberi existentes principant̃. Paucoꝝ qñ diuites. Sed accidit liberos esse pl̃es diuites uero paucos: et iõo ꝑ accñs determinant̃ paucitate & mltitudine. ¶ Deĩde cũ dicit: Eteni. Probat istud qð dcm̃ ẽ: et ̃pmo ꝓbat ꝙ mltitudĩe & paucitate ꝑ se ñ distinguunt̃ nec determĩant̃. scðo ꝙ solũ ðtermĩant ꝑ se ꝑ diuitias & pauꝑtatẽ: ẓ op; adiũgerẽ multũ et paucũ ẓ ꝑ accñs: ibi Veruntñ. In ̃pma dicit ita dictũ est ꝙ pauꝑtate & diuitiis ꝑ se determinant̃ Ppl̃aris & Paucoꝝ: sed ꝑ accidẽs mltitudine & paucitate: qa si ꝑ se distribuerent̃ ̃pncipatus ẽm magnitudinẽ: sicut dicũt quidã fieri in Ethiopia: uel ẽm pulchritudinẽ: ita ꝙ ille q eẽt maior et pulchrior ̃pnciparet̃: cũ pauci sint pulchri & magni: esset tũc Paucoꝝ. hoc aũt falsũ est. Status. n. paucoꝝ tñ est cũ diuites ̃pncipant̃. Quar̃ manifestũ ẽ ꝙ ꝑ se ñ determĩant̃ paucitate & mltitudine. ¶ Deinde cũ dicit Veruntñ. Declarat ꝙ paucitate & mltitudine distinguunt̃: sed ꝑ accñs: & ꝙ oportet ista adiungere & dicit ꝙ status paucorũ & status popularis nõ sufficienter hñt terminari his differentiis solum. s. pauꝑtate & diuitiis. sed tñ sicut plures partes popularis & paucorum oportet adiungere aliqua ad determinationem eoꝝ: falsem per accidẽs: qñ si pauci liberi existentes principent̃ pluribus nõ liberis: nõ dicemus ꝙ sit ̃pncipatus ppl̃aris: sicut accidit in Apollonia q̃ est in ionio & in Thera. In istis. n. urbibus ̃pncipabant̃ excellentes ẽm ingenuitatẽ & pauci exñtes suꝑ uicinas ciuitates & iã nõ erat ppl̃aris. Silr̃ si multi ẽm diuitias excedentes principarent̃: nõ diceremus ppl̃arem: sicut accidit antiquitus in quadã ciuitatę

Eodemq; modo si pauci quidem inopes in Ciuitate plus essent q̃ multi & opulẽti: nec honores illis impartirentur: nemo utiq; diceret hanc esse speciem quæ appellatur paucorum potentium. Potius itaq; dicendũ fuerit Popularem quidẽ esse cum penes ingenuos homines est gubernatio: Paucoꝝ aũt potentia cũ penes opulẽtos: sed cõtingit ut alteri multi sint: alteri pauci. plærią; ĩgenui sunt: rari uero diuites. Etenim si Magĩtatus honoresq; publici scd̃m dignitatẽ distribuerent̃: ut in Aethiopia quidã tradũt fieri: uel scd̃m pulchritudinẽ paucoꝝ esset gubernatio: cũ parua sit multitudo magnioꝝ & formosoꝝ. Veruntñ nõ sat est Rẽsp. istas determinasse: sed cum plures sint partes multitudinis & paucorũ potẽtium adhuc resumendum est ut neq; ingenui pauci existẽtes pluribus: neq; multitudo ingenuis dominetur ut ĩ Apollonia quæ est in Ionio: et in Thera In utraq;. n. istaꝝ urbium honores dignitatesq; erant illoꝝ qui nobilitate præstabãt & qui primi in eas colonias uenerant: q erant pauci: nõ aũt diuitũ: licet multitudine superaret populus: ut in Colophone antiqtus. Ibi. n. possidebat magna patrimonia multitudo anteq̃ bellũ gereret aduersus Lydos: sed est multitudinis quidẽ gubernatio qñ ingenui homines & inopes multi existẽtes gubernant Rempub. Paucorum uero po-

quę dicitur Colophon. In illa enim ciuitate erãt plures diuites anteq̃ fieret bellũ inter ipsos & Lydos & principabanť: attamen nõ erat Popularis: sed sic debet determinari Popularis, ut dicať ꝙ Popularis est in qua plures existentes liberi & pauperes principanť: & Paucoꝝ est quando diuites pauci existentes uel nobiles dominanť. Et tunc concludit ꝙ sunt plures policię dicens: ꝙ manifestum est ꝙ politici sunt plures & ꝓpter quã causam sunt plures.

tentium quãdo opulenti & nobiliores pauci existentes gubernant. Quod igitur plures sint Rerump. species: & quibus de causis patet. ¶ Quamobrem uero plures sint q̃ illæ quas diximus: & quænam istæ sint & ꝓpter quid deinceps dicemus: principio inde prius assumpto: fatemur enim non unam partem sed plures omnem habere ciuitatem: Vt igitur si animalis uellemus species capere primo segregaremus id quod necessarium sit animal omne habere; ceu quædam sensitiuorum: & ꝙ cibum cõficiat: atq; receptet: puta os & uentrem: & præterea illas quibus mouentur partes: si itaq; tot species solum: harum uero differentiæ forent. Dico aũt ceu oris genera plura & uentris & sensitiuoꝝ: & præterea eaꝝ q̇bus moueť partiũ: haꝝ cõiugationis numerus necessario efficiet plura genera aĩalium. Nõ enim fieri põt ut idẽ animal habeat plures differentias oris: sic etiam neq; aurium: Itaq; qñ

QVaobrem zc. Postq̃ Phus declarauit ꝙ plẽs sunt policię & propter quã cãm & quot sunt aliquo mõ ĩ parte ista declarat ꝙ sunt plures policię q̃ q̃ dictę sunt & oñdit hoc quasi ex uirtute cuiusdã medii per qd̓ oñdebat prius ꝙ sunt plures: & diuidiť in duas. In prima oñdit ꝙ sunt plures q̃ quę dictę sunt. In scd̓a oñdit q̃ sunt principales inter illas fm alios: ibi: Cęteras ergo. Adhuc p̃ma in duas in prima p̃mittit intentũ suum proponendo principiũ ad probandũ hoc. in scd̓a prosequiť: ibi: Vt igiť. In prima dicit sic: dictũ est ꝙ sunt plures policię: quędã enim sunt rectę et istę sunt tres: Regnũ: Optimatum status: Policia. & sunt tres non rectę: Tyrannis: Paucoꝝ: Popularis Modo dicendũ est ꝙ sunt plures policię q̃ quę dictę sunt & quę sunt illę & propter quã causam sunt plures accipiendo principium ad hoc probandũ qd̓ prius assumptũ fuit ad probandum ꝙ essent plures. s. ꝙ oĩs ciuitas plẽs partes habet & non unã solũ. ex isto enim eodẽ ꝓbabiť ꝙ sint plures q̃ quę dictę sunt. ¶ Deinde cũ dicit: Vt igiť. Probat accipiẽdo sile in his q̃ sunt fm nãm: q̃a policia assilatur eis: Est. n. policia fm rõnem. ea aũt q̃ fm rõem sunt posteriora his quę sunt fm naturã & ortũ hñt ex illis. & ideo assumit sile in his ad ꝓbandũ itentũ suũ: & h; ptes duas. Primo assumit sile. Scd̓o adaptat ꝓpositũ: ibi: Eodẽ mõ. Circa primũ intelligendũ est ꝙ sicut dictũ est prius partiũ mãliũ quędã sunt q̃ ptinẽt ad spẽm: quędã aũt nõ. Partes ptinentes ad ipsam sunt sine q̇bus spẽs nõ põt esse: sicut caro & os ptinẽt ad spẽm hoĩs: q̃a sine his nõ põt esse homo. Partes mãles nõ ptinentes ad spẽm sunt sine quibus spẽs potest reperiri: sicut ista ossa & istę carnes non ptinent ad spẽm humanã: q̃a sine istis põt esse homo. Scd̓m igiť distinctionẽ partiũ ptinentium ad spẽm distinguiť forma; q̃uis distinctio formę nõ sit ꝓpter distinctionẽ materię. De talibus uero partibꝰ fm quaꝝ distinctionẽ distinguunť forma et spẽs loquiť hic Phs et dicit ꝙ si aliquis uelit accipe spẽs aĩalis oportet ꝙ distinguanť partes materiales aĩalis sine q̇bus nõ põt esse forma aĩalis nõ aũt sine q̇bus aĩal põt esse: ut dicat ꝙ partiũ aĩalis materialiũ aliud est sensitiuũ: aĩal. n. determinať sensu: & ideo opꝫ eẽ unã partẽ sensitiuã organicã. Aliud nutritiuũ: aliud digestiuũ: cũ aĩal nutriať opꝫ ꝙ recipiat alimẽtũ & ꝙ digerat. ista aũt fiũt p diuersas ptes. q̃re aĩalis ẽ q̃dã pars receptiua alimẽti: sicut os: alia digestiua sicut uẽter. Tertiã nõ adiungit hic q̃

necessaria est: per quā .s. emittit impurū & superfluum: sed in libro de morte & uita adiungit illam. Iterum cum animal moueatur uel de loco ad locum: sicut aialia quę mouent motu progressionis uel motu dilationis & cōstrictionis sicut quędam imperfecta oportet ꝙ habeat partes aliquas oportunas ad motum. Si ergo sint tot partes animalis et istarum partiū sint plura genera differentia fm speciem: sicut sunt plura genera oris & uentris quę differunt fm speciem. Similiter & plura sensitiua differentia fm speciem & plures partes oportune ad motum manifestum est ꝙ fm distinctionē istarum partium est distinctio specierū animalium: quia nō est possibile ꝙ idem animal fm speciē habeat plures uentres differentes fm speciē & plures aures & plures differentias oris: quia si animal sit unius spēi oportet ꝙ partes sint unius spēi: qa per formā ipsius partes eius determinanť. Ergo illę quę terminanť per formā unā sunt unius spēi Non ergo possibile est unius aīalis esse plřes differētias specificas oris & sic de aliis. Quare manifestū est ꝙ si accipianť oēs combinatiōes q̄ possibiles sunt istaꝝ partiū aīaliū q̄ differūt fm spēs ꝙ erūt diuersę spēs aīalis & tot quot sunt tales cōbinationes

susceptæ sint oēs combinationes istoꝝ facient species animalis: & tot quidem species quot cōiugatiōes sunt partium necessariaꝝ. Eodem mō de Rebusp. Ciuitates enim nō solū ex una sed ex multis ptibus cōstant ut sæpius dictū est. Vna quidē pars est circa alimēta multitudo quos agricolas dicimus Altera uero pars circa ministeria: ceu artifices sine qbus ciuitas habitari nō pōt. Haꝝ uero artiū aliæ sunt necessariæ: aliæ ad delitias ptinēt & ad uitæ cultū. Tertia pars est forēsis multitudo quæ circa emēdū uendēdūq; & circa mercaturā & nūmulariā uersatur. Quarta ps mercenarii. Quita ppulsatores belli quæ qdē ps ñ mino nccia ē ciuitati

¶Deinde cū dicit: Eodē mō ꝛc. Applicat ad ppositū & intendit istā rōnem fm distinctionē partium pertinentiū ad spēm distinguiť spēs: sed plures sunt partes ptinētes ad rōnem policię & plures q̄ quę dictę sunt. Ergo plures erunt policię & plures q̄ q̄ dictę sunt. Circa istā rōnem duo facit: primo applicādo siľe ad ppositū ponit minorē. Scđo pbat eā ibi: Vna quędā ꝛc. In pma dicit ꝙ sicut fm distinctionē partiū aīalis ptinentiū ad spēz est distinctio spēꝝ aīalis & plures sunt spēs aīalis cum sint plures tales ptes eodē mō sunt plures policię: qa diuersę sunt partes ciuitatis differētes fm spēm .nō .n. ciuitas ex una pte cōponiť sed ex multis sicut frequēter dictū est supius. ¶Deinde cū dicit: Vna quędā. Probat ꝙ sunt plřes partes ciuitatis. Sunt aūt tres gradus in ea: Infimus: medius: & supremus: & fm hoc diuidiť in tres ptes. In prima enumerat partes ppli q est in gradu infimo. Scđo enumerat partes medias: ibi: Quinta. Tertio partes supremas: ibi: Reliqua. In prima dicit bene dictum est ꝙ sunt plures partes ciuitatis. Vna enim est multitudo q̄ administratiua est alimēti: sicut sunt agricolę: & ista est pma pars & nccia. alimentū enim nccium est in ciuitate: & ideo necessarii sunt illi q administrāt ipm. Scđa pars ciuitatis q̄tū ad gradū inferiorē sunt uiles mercenarii: & dicunť uiles mercenarii q in opibus suis maculāt corpus: sicut sunt fullones & coriarii & alii hmōi artifices sine qbꝰ nō pōt ciuitas inhabitari: & istaꝝ artiū multa sunt genera. Quędā .n. est q̄ ē ad necessitatē ciuitatis: sicut textiua & coriaria: sine .n. istis nō est ciuitas. Alia ē ppter delectatōem & bn̄ uiuere: sicut musica. & quędā q̄ ordinanť ad supfluas delectatōes sicut musica q̄dā. & q̄dā q̄ nociuę sunt ciuitati sicut taxillaria & aleatiua. Tertia pars ciuitatis ē forēsis: q̄ est circa uenditōes & emptōes & negotiatiōes & nūmularios. Quarta pars ciuitatis ē mercenaria: et dicunť mercenarii q locāt opa sua. Sic igiť sunt .iiii. partes ciuitatis q̄tum ad inferiorē gradū ipsius ¶Deinde cū dicit: Quinta. Enumerat partes medias ciuitatis: & dicunť medię: qa medio mō se habēt inter pmū pncipās &

populum qui tenet inferiorem gradum:& diuiditur in partes quinq;. In prima probat ꝙ propugnatiuum sit pars ciuitatis. In secunda ꝙ iudicatiuum ibi: Atqui zc. Et in tertia ꝙ cõsiliatiuum ibi: Iudiciarię exhibitores zc. In quarta ꝙ diuitẽs ibi: Septima zc. In quinta ꝙ directiuum populi ibi: Octaua zc. Prima istarum diuidit̃ in duas: in prima probat ꝙ propugnatiuum sit pars ciuitatis. Secundo remouet errorem quorundam ibi: Quapropter zc.

q̃ aliqua superiorum si uelint tueri libertatem. Impossibile est eni ut quæ Ciuitas uocari mereatur sit natura serua: Per se enim sufficiens Ciuitas: seruus autẽ nõ per se sufficiens est. Quapropter in libris de Rep. ornate quidẽ hoc dictũ est a Socrate: Inquit enim ex quattuor maxime necessariis ciuitatem constare: hos aũt esse textorẽ: agricolam: coriariũ: ædificatorẽ. Rursus uero adiungit quasi illi nõ sufficiãt: fabrũ ferrariũ: & pastorẽ & insup negociatorẽ & nũmulariũ. & hæc oĩa cõplẽt primã ciuitatẽ. q̃si uero ciuitas oĩs necessarioꝝ gr̃a sit constituta: ac nõ magis gratia honesti et quasi eque indigeat coriariis & agricolis. ꝓpulsatores aũt

In prima dicit ꝙ quinta pars ciuitatis computando quattuor primas partes & prima inter medias est ꝙ propugnatiuũ est pars que nõ est minus necessaria q̃ aliqua predictarum si nõ debeat ciuitas esse serua: manifestum enim est incõueniens & contra rationem ciuitatis ipsam esse naturaliter seruam. Et ratio huius est; quia ciuitas est per se sufficiens: sed illud quod seruum est nõ est per se sufficiẽs: quia omnes operationes eius ad alterum ordinãtur. Illud autem cuius operatõnes ad alterum sunt nõ est per se sufficiens: quare manifestum est ꝙ ciuitas nõ debet esse serua. Sed si ciuitas non haberet pugnantes contra aduersarios subiugaretur aliis & esset serua. Quare manifestum est ꝙ necessarium est in ciuitate esse propugnatiuũ. Deinde cũ dicit: Quapropter zc. Remouet errorẽ Platonis: & diuidit in duas. In prima oñdit ꝙ insufficienter dixit de ptibus ciuitatis. Scdo tangit quid dixit Plato de propugnatiuo: ibi: Propulsatores zc. In pma dicit: ita dictũ est ꝙ quatuor sunt ptes ciuitatis necessarię circa gradũ infimũ ciuitatis: & est aliã pars nõ minus necessaria q̃ dr̃ ꝓpugnatiuũ propter qđ manifestũ est ꝙ quidã sicut Plato leuiter: hoc est sine inquisitõe & nõ sufficiẽter dixit de ptibus ciuitatis. Dixit. n. Socrates & uocat Platonẽ Socratẽ: qa Plato intitulauit policiã noĩe Socratis magr̃i sui ꝙ quatuor sunt ptes ualde nccię & sine qbus nõ põt esse ciuitas. Dixit aũt illas ptes esse: agricolã curantẽ de alimento & manifestũ est ꝙ ista ẽ nccia qa sine alimento nõ põt esse ciuitas. aliã dixit textorem & coriariũ: sine istis. n. nõ põt esse silr̃ ciuitas. aliã dixit ędificatorẽ: ciuitas. n. ex domibus est: ideo oportꝫ ꝙ sint ędificatores in ciuitate. Istas quatuor posuit nccias ciuitati. Iterũ posuit alias quas dixit nõ nccias. s. fabrũ ferrariũ: & dr̃ ferrarius qui operat̃ ferro. Itẽꝫ pastores q curã habẽt de aĩalibus. Itẽꝫ negociatorẽ & nũmulariũ. Et istas dixit eẽ cõplementũ primę ciuitatis. Vocabat aũt primã ciuitatẽ ut est ex primis ptibus cõposita. Sic aũt posuit ac si ciuitas esset gr̃a ipsius uiuere absolute & nõ ꝓpter bene uiuere: ac si ciuitas tm̃ pmo & p se sit ex ęqlibus: sicut sunt coriarii & agricolę. nõ aũt est ita. nõ. n. ciuitas est gr̃a ipsius uiuere absolute: sed gr̃a ipsius bene uiuere: & ꝓpter hoc multę alię ptes sunt nccię in ipsa q̃ ille posuit. Itẽꝫ ciuitas nõ tm̃ indiget ęqlibus: imo inęqlibus: & ideo dicendũ est ꝙ errauit. Deinde cũ dicit: Propulsatores Tangit qđ dixit de ꝓpugnatiõe & dicit ꝙ de ꝓpugnantibus silr̃ nõ bñ dixit: ꝙ in pncipio tñ ciuitas ędificaret̃ nõ fuerunt nccii: sꝫ postea cũ ciuitas augmẽtat̃ & extendit̃ ad fines ul' ad terminos alterius ciuitatis: ex qbus sępe causat̃ dissentio ad reprimẽdũ uiolentiã aduersarioꝝ. Deinde cũ dicit: Atqui. Oñdit ꝙ iudicatiuũ sit pars ciuitatis. & dicit ꝙ itẽꝫ inter iiii. ptes uel quotquot ponant̃ nccium est esse in ciuitate partem q̃ determinet & diffiniat

bello non primā facit partē anteq̄ aucta Regione ac uicinis contractis ad bellum deueniatur. Atqui & in quattuor illis & in quotcunq̧ cōicantibus necessarium est esse aliquem qui ius dicat ac decernat: Siquidem ergo animā quis ponat animalis esse partē magis q̄ corpus: & Ciuitatum magis talia ponendum est esse partes q̄ ea quæ pertinent ad necessarium usum: Propulsatores belli uidelicet ac iustitiæ. Iudiciariæ exhibitores ac præterea consultores quod est Ciuilis prudentiæ opus: & hoc siue separatim existat quibusdam: siue eisdem nihil refert ad hunc sermonem: nam & in armis esse & agros colere sæpe contingit eisdem: Quare si hæc & alia ponenda sunt Ciuitatis esse partes: manifestum est ꝙ & propulsatores belli pars necessaria sunt Ciuitatis. Septima pars est eorum qui magna patrimonia habentes Reip. onera sustinent: quos Opulentos uocamus. Octaua eorum qui publicam operam exhibent & qui in Magistratibus gerendis occupati existunt. Ciuitas enī absq̧ Magistratibus esse non potest: Necessarium igitur est esse quosdam qui Magistratus gerere ualeant: & hoc munus sufferre uel perpetuo uel ad tempus. Reliqua

accusationes & disceptatōnes quę sunt in ea & faciat iustum. Et hoc probat: quia sicut anima se habet ad corpus sic iudex se habet ad ciuitatem: nam sicut anima uel intellectus inquirit & consiliatur & iudicat de inuentis sic iudex inquirit & consiliatur de cōferentibus ad finem policię & iudicat. Sed anima necessaria pars est animalis & hominis: & magis q̄ corpus. Ergo similiter iudex est pars necessaria in ciuitate & q̄ propugnatiuū ꝙ magis q̄ illa quę ordinatur ad usum corporis. Probat autem Phus de istis ꝙ sint partes magis q̄ de aliis: quia de istis minus uidebatur ꝙ essent necessarię: & pręcipue minus uideretur si ciuitas esset instituta gr̄a ipsius uiuere absolute. ¶ Deinde cū dicit: Iudiciarię exhibitores zc. Ostēdit ꝙ consiliatiuum sit pars ciuitatis: & dicit ꝙ cōsiliatiuum est pars Ciuitatis: & ratio huius est: quia cōsiliari est opus politici. habet enim politicus consiliari de cōferentibus ad finem ciuitatis. Quare manifestum est ꝙ ad politicum pertinet consiliari. Sed quę pertinent ad politicum sm̄ ꝙ hmōi sunt de necessitate ciuitatis. Quare consiliatiuum est pars ciuitatis. Ista autem .s. consiliatiuum & iudicatiuum utrum separatim existant: ut alius sit ille qui iudicat. alius sit qui consiliatur. alius qui in armis est. alius qui colit agros: siue nōn separatim existant. sed unus & idem sit qui iudicat & consiliatur nihil differt ad propositum. hoc enim possibile est: uidemus enim ꝙ idem potest esse miles & agricola: similiter idē potest esse iudicans & consilians. Si igitur miles & agricola sint partes ciuitatis manifestum ꝙ & ista & illa quę ordinantur ad bella pars erit ipsius ¶ Deinde cum dicit: Septima zc. Ostendit ꝙ diuites sunt partes ciuitatis & dicit ꝙ septima pars ciuitatis computādo omnes pręcedentes est illa quę ministrat diuitias: quam partem dicimus Opulentos. Cum enim ciuitas debeat esse per se sufficiens oportet ꝙ habeat diuitias: aliter nōn esset. & ideo illi sunt necessarii in ciuitate qui habent hmōi diuitias. ¶ Deinde cū dicit: Octaua zc. Ostendit ꝙ directiuum populi sit pars ciuitatis: & dicit ꝙ octaua pars ciuitatis est illa quę Magistratus gerat directiua sit populi. Ista autem est necessaria: quia populus est sine ratione & ideo indiget aliquo directiuo ne pręter rationem moueatur. ¶ Deinde cum dicit: Reliqua uero zc. Ostendit ꝙ suprema pars ciuitatis est necessaria: & dicit ꝙ pars quę administratiua est in ciuitate circa ꝑncipatus necessaria est in ciuitate: q̄a ciuitas

non potest esse sine Principibus: cuius ratio est. Quia policia est ordo Principatuũ & maxime primi. Ergo manifestũ est ꝙ necesse est aliquos esse in Ciuitate potentes principari: uel semp uel aliquãdo: ita ꝙ aliqñ unus principet aliqñ alius. Similiter alia de q̃bus dictũ est. s. de cõsiliatione & de illo qui determinat disceptationẽ inter aliquos altercantes de iusto oportet esse in Ciuitate. Si igitur hęc in Ciuitate fieri possunt bene & iuste & iniuste & male. Oportet autẽ fieri bene: hoc aũt non potest esse sine uirtute dirigente. Manifestũ ꝙ necesse est aliquos uiros Politicos principari in Ciuitate ſm uirtutem. Sic igit̃ apparet ꝙ sunt plures ptes Ciuitatis differentes ſm speciẽ & rõnem: quare erũt plures policię. Si aũt aliquis dicat ꝙ superius dictũ est ꝙ sunt sex. tres rectę & tres transgressę: & non plures. Dicendum ꝙ superius dixit ꝙ sunt sex genera policię & nõ plures: quędam tñ ipsaꝝ habent species sub se contẽtas: & sic hic loqtur. Vnde uult ꝓbare ꝙ sunt plures policię ſm species. ¶ Deinde cũ dicit Cęteras ergo zc. Ostendit quę sunt principales inter istas ſm intentionem alioꝝ. Et diuidit in duas scd̃m ꝙ per duas rationes ostẽdit ꝙ iidẽ possunt esse consiliãtes & iudicãtes quę sunt principales. Scd̃a ibi: Et ꝓpterea zc. In prima dicit ꝙ cũ sint multę partes Ciuitatis: duę tñ uidẽtur esse principales & maxime oppositę. s. diuites et egeni. Alias enim partes contingit multis eisdem existere simul. Verbi gr̃a: Idem pñt esse ꝓpugnãtes & agricolę & artifices. Iteꝝ idem possunt esse consiliãtes & iudicantes. Iteꝝ cum his possunt esse uirtuosi. Sed impossibile est unum & eundẽ simul esse diuitẽ & paupem. Propter qd̃ manifestũ est ꝙ diuites & egeni uident̃ esse maxime ꝑncipales ptes Ciuitatis: & maxime differẽtes ꝓpter ꝙ duę maxime uident̃ partes Ciuitatis esse in q̃bus diuites uel paupes ꝑncipant. ¶ Deinde cum dicit: Et preterea. Ponit scd̃am rõnem. Et dicit ꝙ iteꝝ diuites & egeni uident̃ duę partes esse Ciuitatis maxime cõtrarię. qa ut in pluribus diuites sunt pauci & paupes multi. Quare manifestũ est ꝙ policię quę determinant̃ ſm excessus istaꝝ partiũ erunt duę policię maxime cõtrarię & diuersę. Ex quo manifestũ est ꝙ popularis & paucoꝝ sunt duę policię diuersę & distinctę q̃uis aũt diues ſm ꝙ diues: & pauper scd̃m ꝙ hmõi maxime differunt ne unus & idem simul possit esse diues & pauper: tñ nõ maxime differũt ſm rõnem bonitatis & malicię. Et ideo cõsiderãdo ſm rõnem boni & mali nõ maxime differũt: sʒ sunt aliq̃ q̃ plus differũt. Vlterius cõcludit ꝙ dcm̃ est ꝑus ꝙ sunt plẽs policię quã q̃ dicte sunt et ꝓpter quã cãm.

uero sunt illa de quibus supra determinauimus in consulendo & ius litigantibus reddẽdo uersari. Si igitur hæc Ciuitatibus adesse oportet recteq; fieri & iuste: necessariũ est esse aliquos qui uirtutem habeãt rerum ciuilium. Cæteras ergo potentias eisdem adesse posse uident̃ pluribus: ceu eosdẽ esse propulsatores belli: & agricolas: & artifices Et præterea consultores & iudicantes arrogant quoq; sibi uirtutem cũcti & multipha riam se idoneos existimant ad gubernandũ Verum pauperes ac diuites eosdem esse impossibile est. Quapropter hæ partes præcipue uidentur esse Ciuitatis: inopes. s. & opulenti. Et præterea ex eo ꝙ utplurimum alii pauci sunt: alii multi maxime omniũ contrariæ inter se partes istæ apparent. Itaq; & Resp. scd̃m earum prævalentiam constituerunt: ac duæ uidẽtur. s. Popularis & Paucorũ potẽtia. ¶ Quod igit̃ sint plures Resp.

Q Vod igitur zc. Postq̃ Phs ostendit plures esse policias in generali: ostendit in speciali esse plures distinguẽdo quędã genera ipsaꝝ sicut popularẽ & paucoꝝ. Et diuiditur in duas. In prima premittit intentũ suũ. Scd̃o ꝓsequit̃ ibi: Qd̃ uero zc. In prima dicit ꝙ postq̃ dictũ est ꝙ sunt plures species popularis & paucoꝝ: et hoc manifestũ

& ob quas causas: dictũ est prius. Q᷑ uero & popularis ipsius spẽs sint plures: & paucoꝝ potentiũ ostendimus. Patet aũt hoc ex his quæ dicta sunt: nã & in plæbe & in nobilitate plura sunt hoĩm genera Plæbis quidẽ una species agricolæ. Alia artifices. Alia negotiatores. qui emẽdis uendẽdisq; rebus intendũt. Alia circa rem maritimã: & horũ alii bellatores: alii mercatores: alii nautæ: alii piscatores. multis eni locis hoꝝ omniũ turba ingens: ut Piscatores Tarenti & Bizantii. Naualis multitudo Athenis. Mercatores in Egina & Chio. Portitores i Thenedo. Insuper manuales & paruas facultates habentes q ociosi esse non pñt. Præterea qui nõ ex utroq; parẽte ciues sunt orti: liberi tñ hoies & si qua hmõi Plæbeiorũ hoim species altera. Nobilitatis uero diuitiæ: genus: uirtus: disciplina: et his similia: quæ dicunt̃ scd̃m eãdẽ differentiã. Popularis igit̃

erit ex eodẽ principio: ex quo ꝓbatum fuit in generali ꝙ sunt plures species policie. ¶ Deinde cum dicit: Quod uero zc̃. Prosequit̃ & primo ostendit ꝙ sunt plures policię populares & plures paucoꝝ. Et primo in generali. Scd̃o in speciali & diuisim: ibi: Popularis igitur. In prima intendit istam rõnem ſm distinctionẽ partiũ pertinentiũ ad speciem: distinguit̃ species. Sed partes materiales ppl̄i ptinentes ad rõnem status pplãris: & ptes diuitũ ptinentes ad rõnem potẽtię paucorũ sunt plures: quare sunt plures species huiusmodi rõnis. Declarat minorẽ & primo ꝙ sunt plures partes populi. Scd̃o ꝙ sunt plures ptes diuitũ: ibi: Nobilitatis zc̃. In ꝑma dicit ꝙ plures sunt partes popl̄i differẽtes ſm speciẽ ẽt diuitũ sil̄r: una quidẽ species uel pars populi est agricultura alia circa artes sicut negociatores. alia q̄ uersat̃ circa emptionẽ & uẽditionẽ. alia quę circa Mare: & ista multas habet sub se species. Quędã eni est quę ordiat̃ ad bellicas opationes. Alia q̄ ad pecunias acgrẽdas. Alia est nautica soluꝫ ad piscanduꝫ in diuersis aũt locis multi sunt operantes ſm singula istoꝝ: sicut in Tarento et Bizantio multi sunt piscatores. Athenis sunt ml̄ti nautę. In Egina uero & Chio sunt multi negociantes in Mari. Et in Thenedo multi sunt trãsportantes per Mare. Vlterius est alia pars populi q̄ dicit̃ manualis q̄ laborat manibus. Hoc aũt est quia modicã habent substantiã tales unde pñt uiuere. Et ideo non possunt uacare speculationi uel actibus bellicis. Vlterius alia species populi. s. si aliquis non natus sit ex duobus Ciuibus liber: pars populi est. Iteꝝ si sit aliqua alia species ml̄titudinis pars ppl̄i est. ¶ Deinde cũ dicit: Nobilitatis zc̃. Ostendit ꝙ sunt pl̄es partes diuitũ. Et dicit ꝙ insigniũ plures sunt ptes. Quidã eni sunt diuites: qa diuitias habẽt. Alii nobiles. Alii uirtuosi & disciplinati: & qcunq; alii sil̄es istis ſm eundẽ modũ ptes sunt insigniũ. ¶ Deinde cũ dicit: Popularis igit̃ zc̃. Prosequit̃ modos popularis & paucoꝝ in speciali & diuisim. Et diuidit̃ in duas. Q̄m in prima parte ponit modos popl̄aris & paucoꝝ. Scd̃o cum dicit: Sunt insup zc̃. Ponit modos status optimatũ. Adhuc pria diuidit̃ in duas. Q̄m in prima ponit modos istaꝝ policiaꝝ. Scd̃o assignat rõnem istoꝝ: scd̃a ibi: Nec latere zc̃. Adhuc prima in duas. In prima enumerat modos popularis. In scd̃a modos paucoꝝ: ibi: Paucoꝝ uero &c̃. Prima in quinq; ſm ꝙ enumerat quinq; modos popularis: quoꝝ tñ primus & ultimus in unũ incidũt ut uidebit̃. Scd̃a ibi: Alia uero &c̃. Tertia ibi: Alia species. Quarta ibi: Alia species. Quinta ibi: Alia species &c̃. In prima dicit ꝙ pria species popularis quę maxime dicit̃ popularis est in qua ꝑncipant̃ ſm omnimodã equalitatẽ: & hoc apparet: Quia Lex fuit in tali policia ꝙ de honoribus nõ plus distribueret̃ diuitibus q̄ egenis: uel uirtuosis q̄ nõ uirtuosis: sꝫ equaliter istis & illis. Iteꝝ dicebat Lex ꝙ isti nõ magis deberẽt dñari q̄ illi: nec ecõuerso. sed isti & illi indifferẽter: qa sunt similes uel equales. Et ideo qa equalita

tem habent in libertate & equaliter debēt dñari & recipere de honoribus: nō plus unus q̄ alter. Si eni libertas maxime sit in populari ut dicūt plures: in ista aūt sunt omnes equales Manifestū est ꝙ maxime erit policia & equalitas sm ipm si oēs cōicent in oibus equaliter. Et ꝙ ista species sit popularis ꝓbat sic. In ista eni specie policie dñatur pplus siue multitudo: qa oēs sunt eq̄les sm libertatē & ꝑncipatus distribuit̃ sm ipsaꝫ. Et ideo m'ltitudo tota dñat̃. sꝫ ubi m'ltitudo dñat: pplaris est. hec igit̃ est una spēs pplaris.

prima species dicit̃ maxīe scd̄m æqualitatem. Vult. n. Lex huius popularitatis esse pares diuites & pauperes: nec alteros plus posse: alteros minus: sed utrosq; esse æquales. si quidē maxime libertas est in populari statu: ut putāt quidam & æqualitas certe esset maxime pariter oibus Reip. participātibus. Cū uero populus sit multitudo & id obtineat ꝙ pluribus uideat̃: necesse est ut hæc sit popularis gubernatio. Vna igit̃ species popularis est hæc. Alia uero species ut Magistratus: honoresq; in Rep. scd̄m censum patrimonioꝶ: & eum quidem paruum tribuant̃: ita ut qui tanta possidet habilis sit ad honores Reip. suscipiendos. Qui uero nō possidet: sit inhabilis. Alia species popularis est ut oibus oīno ciuibus habilitas sit modo non sint aliqua ex causa obnoxii: dñet̃ āt Lex. Alia spēs popularis est ut oēs oīno habiles sint ad Magistratus gerēdos: mō sint ciues & dñetur Lex. Alia species eodem mō nisi ꝙ nō Lex dñatur: sed multitudo. Hoc aūt fit quando populi decreta præualēt Legibus. Accidit aūt istud ob præpotentes quosdā qui populū ducūt. Nam in

¶ Deinde cū dicit. Alia uero. Ponit scd̄am speciē. Et dicit ꝙ scd̄a species pplaris est in qua assumit̃ aliquis ad Principatū ꝓpter aliquē terminum diuitiaꝝ: paruū quidem. Et adiungit paruū ad hoc ut plures possint regere: Si eni nō assumerent̃ nisi qui magnū possiderent censum: esset ad modū paucorum: & sic nō esset popularis. ¶ Deinde cuꝫ dicit Alia species zc. Ponit tertiā specieꝫ Et dicit ꝙ tertia species poplaris est in quo oīes habiles sunt ad Mgr̃atus gerēdos dummō nō sint obnoxii ex aliqua causa: puta qa ex aliquo crimine ciuilitatē amiserint ut cōtingit capite diminutis: aut qa serui sint uel aliquo alio mō ciuilitate careant. Et in isto Principatu ꝑncipās ꝑncipatur sm Legē cū enim quilibet assumat̃. Et qlibet ex se nō pōt esse sufficiens dirigere: oportet ꝙ sit dirigibilis & a Lege dirigatur Iteꝝ nō oēs pn̄t uacare: ideo oportet ꝙ sm Legē ꝑncipent. ¶ Deinde cū dicit. Alia species. Ponit quartaꝫ speciē. Et dicit ꝙ quarta species popularis est in qua aliq̄ assumunt̃ ad Principatū siue sint serui siue liberi dum tñ sint in ciuilitate. Et qa non oēs tales pn̄t uacare ad Principatū oportet ꝙ principent̃ sm Legē sicut prius. ¶ Deinde cū dicit. Alia species. Ponit q̄ntā speciem & uidet̃ eadē esse cū prima: nisi ꝙ in ista repetit magis determinate q̄d dixit in prima Et diuidit̃ in duas. In pr̄ia ponit speciē istā. In scd̄a ōndit ꝙ non est uere policia nec status popularis: ibi: Merito zc. Adhuc pr̄ia in duas. In pr̄ia ponit speciē istam. In scd̄a ōndit propter quā causam accidit: ibi: Accidit aūt &c. In prima dicit ꝙ quinta species que uidetur esse eadē cū prima est quādo multitudo ꝑncipat̃ nō sm Legē: sed sm decretum. Et est intelligendum ꝙ decretum intelligitur dupliciter. Vno modo dicit̃ enuntiatio quedā uniuersalis de particularibus oꝑabilibus: sicut dicit Ph̄us scd̄o Rethorice sue. Alio mō dicit̃ iudicium aliquod de aliquo oꝑabili: & sic sumit̃ hic decretum. Et differt a Lege: qa Lex est de uniuersali & obligat ad futuꝝ: decretū uero isto mō sumptū est de ꝑticulari oꝑabili & obligat ad presens tm̄. ¶ Deinde cū dicit. Accidit aūt &c. Declarat ꝓpter quam causam iste

modus accidit· Et diuidit in duas· In prima ꝓponit qđ accidit propter ductores ppli & suasores· Et assignat cãm quare isti introducti sunt· In scđa assignat cãm popularis p̄dictę ex dictis: ibi: Hi auctores· Prima in duas· In p̄ma oñdit quare ductores sunt introducti: Scđo cõparat eos ad adulatores: ibi: Et ductores· Dicit igit̃ ꝙ accidit populũ dominari nõ fm legẽ sed fm sententiã ppli ꝓpter prępotẽtes· Et hoc apparet: qa in his pplaribus in quibus Principatus est fm legem non oportet ꝙ sit ductor: sed sunt uiri optimi in pręeminẽtia· Tũc·n·ppl's nõ ducit̃ fm solã uoluntatẽ alicuius: ſʒ fm legem· Prępotẽs aũt ducit pplm fm suã uoluntatẽ: non fm legẽ· Sed ubi nõ est p̄ncipatus fm legem: ibi est ductor & suasor: qa pplus deficit a rõne· Et ideo indiget aliquo ductore: & cũ nõ ducat̃ scđm legẽ oportet ꝙ fm rõnem uel uolũtatẽ alicuius· Talis uero est p̄potens et suasor & tñ totus ppl's cõpositus ex mltis dñat̃ & ẽ sicut Monarcha et p̄ceps unus· Oẽs eni p̄ncipant̃ nõ diuisim ſʒ cõiunctim· De quo dixit Homerus ꝙ non est bonus p̄ncipatus ubi multitudo p̄ncipat̃· Sed incertũ est utrũ intellexit Homerus ꝙ qñ tota multitudo dñat̃ sicut unus Monarcha cõiũctim ñ sit p se bonus p̄ncipatus: uł qñ ppl's dñatur ita ꝙ unusqsq; dñet̃· Sʒ qñ hmõi ppl's q est sicut Monarcha quidã uult regere ciuitatẽ Monarchice et qa hoc nõ facit ad utilitatem oĩm ſʒ sui & cõtra uolũtatẽ insigniũ: oportet ꝙ dñatiue principet̃·i·p̄ncipatu dñi ad ser/uum ꝓpter ꝙ accidit ꝙ adulatores acceptant̃ & bonorant̃ a talibus: qa acceptant̃ & bonorant̃ a Tyrannis Cuius rõ est: qa adulator est q dicit & opat̃ ea q̃ opinat̃ placere: in nullo uolens contristari· Vnusquisq; aũt diligit suã excellentiã & uult esse certus de ipa: & ideo libẽter audit ipsam & illũ qui testat̃ de ea· Sed adulator dicit excellentiã alterius affirmãdo ut sibi placeat: & ideo bonorat̃· Et qa in ista policia sunt aliqui qui dicũt excellentiã populi cũ dicũt ꝙ oĩa debẽt referri in pplm & ꝙ unus nõ debet magis dñari q̃ alius: & ꝙ sunt oẽs ęquales· Ideo in tali Policia adulatores siue ductores bonorant̃ uel acceptant̃· Populus etiã iste q sic principat̃ ꝓportionabiliter se habet Tyrãnis in Monarchiis in qbus unus principatur· Et ideo eadẽ cõsuetudo & idẽ mos· in utroq; enim opprimũtur meliores est eni: Principatus eorum dñatiuus respectu melioꝝ: quia opprimũt ipsos & nõ intendũt bonũ coꝝ p se· Iterũ in Principatu istoꝝ sunt decreta sicut in Tyrãnide sunt p̄cepta ad opprimendũ meliores·

¶Deinde cũ dicit: Et ductores· Compat ductorẽ ad adulatorẽ: dicens ꝙ ductor & adulator sunt idẽ & ꝓportionant̃· Vterq;·n·uult dicere uel facere ꝙ placeat alii· Sed differũt: qa ductor dicit ea q̃ placẽt pplo· Sʒ adulator dicit ea q̃ placẽt Tyrãno: qa Tyrãnus & ppl's babẽt

his Rebusp. in quibus dominatur lex: praepotens aliquis non fit qui populum ducat: sed optimi Ciuium Remp. gubernant. At ubi Leges nõ dominantur: ibi ductores populi oriũtur. Solus.n. populus regit cõpositus unus ex pluribus. Multitudo eni auctoritatem habet non ut singuli; sed ut omnes. Homerus autem cum dicit nõ esse bonum ut plures regant: utrũ de hac dicit uel de illa cum plures gubernant ut singuli: incertum est. Talis ergo populus: utpote absolutam potestatem habẽs dominari solus quaerit nec ulli Legi subesse. Efficiturq; dominator: itaq; assentatores eius in precio habẽt̃. Et est huiusmodi populus in gubernatione sua Tyranno persimilis. Idem tempe mores: & utrobiq; meliores deprimunt̃. Et decreta huius populi perinde sunt ut Tyranni praecepta. Et ductores suasoresq; huius populi sunt uelut adulatores illi q circa Tyrãnos uersant̃ et utrisq; apud utrosq; potentia par: tam adulatoribus penes Tyrannum q̃ ductoribus suasoribusq; populi

magnā ptātem. Manifestū est q̄ uterq; habet magnā ptātem. Sed ductor apud pplm: adu/ latori apud Tyrannū. ❡ Deinde cū dicit: Hi auctores. Declarat ,ppter quid accidit talis po/ licia. Et diuidit in duas. Prio assignat cām ,ppter quā sit Principatus in ista policia fm̄ sen/ tentiā nō fm̄ Legē. Scd̄o assignat cām quare totus ppl's dn̄atur: ibi: Preterea. In pria dicit q̄ ductores sunt causa quare pplus dn̄at fm̄ sententiā suā nō fm̄ Leges. Dicūt.n. ductores & prepotētes oia debere referri in po pulū & q̄ unus nō debet magis do minari q̄ alius & q̄ oēs sunt equa/ les: Hec aūt placēt pplo: ideo dn̄an tur fm̄ sniam: & qa ppl's pncipat oī b9 cōtingit q̄ isti sunt magni & ma gnā potentiā habēt. Isti.n. tenēt opi nionē ppli. Sūt eni tria q̄ faciūt ad bn̄ psuadēdū fm̄ Aristotelē.ii. Re/ thor. s. prudētia: uirtus: & beniuolē/ tia. Et propter istud tertiū ductores defacili suadēt pplo: sunt.n. eis beni uoli. ❡ Deinde cū dicit: Preterea zc. Declarat quare totus pplus pncipat. Et dicit q̄ isti ductores accusantes Principatus in qbus unus uel pauci Principant: dicūt q̄ tota multitudo debet dn̄ari & iudicare q̄ fiūt ,p ali os Mgr̄atus. Oia.n. debēt referri ad pplm: & melius est totum pncipari q̄ partē. Pplus aūt gratanter recipit hanc allegationē: oēs.n. facil'r exau diūt ,pponētes ,p eis ad q̄ inclinant sicut intemperatus ,p actu intemperantię ,ppter q̄ cū ptātem habeāt pncipant destruētes alios Principatus. ❡ Deinde cū dicit. Merito zc. Declarat q̄ hm̄oi policia in qua pncipat pplus nō fm̄ legē sed fm̄ sniam nō est ,pprie policia nec status pplaris. Et primo declarat q̄ non est ,pprie policia. Scd̄o q̄ ,pprie nō est pplaris: ibi: Itaq; si. In pria dicit q̄ rōnabiliter uidet dicere ille q̄ dicit q̄ hm̄oi pplaris nō est ,pprie policia: & rō huius est: Quia ubi n̄ pncipā tur leges nō est policia: qa oportet in policia legē pncipari in oibus. Oportet.n. pncipatus & policiā iudicare de singularibus. Iudicāt aūt fm̄ leges ubi leges ,puidēt: ubi uero nō: tūc Magistratus supplent & decernūt. Et ideo ubi est policia leges principant. Sz in tali pplari nō principant leges sz snia populi: ergo talis popularis nō est policia ,pprie. Sed aliqs argu eret cōtra illud q̄ dicit q̄ ubi leges nō pualēt nō ē Resp. qa Monarchia Regalis policia ē tn̄ nō est pncipatus fm̄ legē sz fm̄ uoluntatē et rōnē principātis. Ad hoc poss; aliqs dicere breuiter q̄ qdā est policia Monarchicpa in qua unus dn̄at. Alia ē policia Poliarchicha in qua plures pncipant. In policia Poliarchicha nō corrupta pncipatus est fm̄ leges: & de tali loquit hic Aristoteles: in alia nō. Aliter dicendū est & melius q̄ in om̄i policia recta prin/ pās dn̄atur fm̄ leges: qa in om̄i policia principat aliqs fm̄ aliquā regulā quā dicimus legē. Sz in qbusdā illa regula est existens in uolūtate & rōne: in qbusdam est extra in scripto. In Monarchia Regali Monarcha habet istā regulā q̄ est in uoluntate & rōne eius: in policia Poliarchicha ē extra in scripto: q̄ ergo dicebat q̄ ubi est policia ibi est principatus fm̄ le gē: uerū est uel intrinsecā uel scriptā. Hic aūt intelligit de scripta: & ideo nō multū differt a prima: sed eā declarat. ❡ Deinde cum dicit: Itaq; zc. Ostendit q̄ nō est proprie popula/ ris. Et dicit q̄ popularis est policia quędā. Sed talis popularis in qua snie principātur nō le

apud ipsum populum. Hi auctores sunt ut decreta & leges infringātur: et ad uolūtatē po puli cuncta referātur. Contingit aūt illis fi eri potentes ex eo quia populus dominatur omnium. Ipsi autem uoluntatē populi ma/ xime ducūt: quoniam fides a populo eis ad hibet. Praeterea qui de Magistratibus quae runtur ad iudicium populi negocia ferunt: Populus autem gratanter audit eorum pro uocationes: per hunc modum Magistratus irritantur omnes. Merito autem reprehēde re uidentur qui dicunt huiusmodi popula/ rem non esse legittimam Reip. speciē. Vbi enim Leges non praeualent: non est Resp. nam Lex dominari omnibus debet. In par ticularibus autem Magistratum & policiā uel populum ,puidere. Itaq; si est popularis

ges nõ eſt policia: quia policia eſt ſm leges quę ſunt de uniuerſalibus: ſed ſñie ſunt de particularibus nõ uniuerſalibus. Nulla.n. ſñia eſt uniuerſalis ſm ꝙ hic intendimus de ipſa ut dictũ eſt prius. Quare manifeſtũ eſt ꝙ talis pplaris nõ eſt ꝓprie popularis. Vlterius concludit ꝙ ſpẽs pplaris determinent hoc mõ. ¶ Deinde cum dicit: Paucoꝝ uero zc̃. Enumerat modos paucorum. Et diuiditur in quattuor ſm ꝙ ponit quattuor. Scd̃a ibi: Alia ſpecies zc̃. Tertia ibi: Alia ſpecies. Quarta ibi Quarta ſpecies. In pria dicit ꝙ una ſpẽs paucoꝝ eſt in qua diſtribuunt̃ ꝑncipatus ſm q̄dã honorabilitatez puta diuitiaꝝ uel generis ita ꝙ egeni non attingant ad ipſos q̄uis ſunt plures. In paucorũ aũt iſta licitũ eſt principãti attingere ad eãdẽ Rẽp. ſcʒ q̄tum ad conſiliũ & deliberationes cões & tractatus. Deĩde cũ dicit: Alia ſpẽs zc̃. Ponit ſcd̃aʒ ſpeciẽ. Et dicit ꝙ alia eſt ſpecies paucorũ in qua diſtribuunt̃ Principatus ſm minores cenſus. Et Principãtes poſſunt eligere alios conſocios ſuos ſi aliqui deficiãt: & ſi eligãt illos q deficiũt ex quibuſcunq; dum tñ uirtuoſi ſint Optimatũ eſt. Si aũt ex aliquibus ut ex diuitibus uel nobilibꝰ tũ paucorum. ¶ Deinde cum dicit Alia ſpecies zc̃. Ponit tertiã ſpeciez Et dicit ꝙ tertia ſpecies eſt quãdo Principatus diſtribuunt̃ ſm honorabilitatem maiorem ad hęc diuitiarum aut generis: & filius in Principatu ſuccedit patri et fit Princeps ꝓ patre. Deinde cũ dicit: Quarta ſpecies &c̃. Ponit quartam ſpeciem. Et dicit ꝙ quarta ſpecies eſt qñ aliqui principant̃ propter honorabilitatez maximam: & filius ſuccedit patri. Et in iſto Principatu non principatur Lex: ſed Principes ſm uoluntatem ꝓpriam: & ſic ſe habet iſta inter paucorum. ſicut Tyrãnus inter Monarchias. Sicut.n. in Tyrannide Tyrannus principatur primo & per ſe propter bonũ ſuum: & bonos opprimit: ſic in iſto Principatu Principes principãtur propter bonum ſuum: Et ideo ſicut inter Monarchias Tyrannis eſt peſſima: ſic inter paucoꝝ potentias iſta eſt peſſima. Et ſicut popularis ultima de qua dictum eſt inter oẽs ſpecies popularis peſſima eſt: aſſimilat̃ eni Tyrãnidi: ſicut dictum eſt prius: ſic inter potentias paucoꝝ iſta eſt peſſima. Et talem paucorũ potentiam uocant paucoꝝ potentiam: quia potentes ualde principant̃. In fine concludit ꝙ tot ſunt ſpecies Popularis & Paucoꝝ ut dictum eſt.

una ſpecierum Reĩp. clarum eſt q̃ talis gubernatio in qua decretis cũcta efficiunt̃ nõ eſt proprie popularis. Nullum enim decretũ recipit eſſe uniuerſale. De popularis igitur ſpeciebus in hunc modum determinatum ſit. Paucorum uero gubernationis ſpecies una eſt in qua magnũ habentes cẽſum ad gubernationem Reip. recipiuntur: atq; ita magnum ut tenues hoĩes ad eũ ꝑuenire nõ poſſint. Is uero qui tãta poſſidet habilis ſit ad Remp. gerendam. Alia ſpẽs eſt cum a paruo cenſu eſt habilitas: & eligunt ipſi eos quibus deſit. Si igitur ex omnibus hoc faciant: uidetur hoc eſſe potius optimatum. Sin uero ex paruo numero: paucorum potentiæ. Alia ſpecies eſt cum filius patri ſuccedit. Quarta ſpecies cum hoc fit quod modo diximus: & Lex non dominatur ſed illi qui regunt. Et hæc eſt ſpecies in paucorum gubernatione: ut eſt Tyrannus in Monarchia. & ut eſt in populari ſtatu ultima illa ſpecies de qua diximus: & uocant huiuſmodi ſpeciem paucorum potentiam. Gubernationis igitur paucoꝝ hæ ſpecies ſunt. ¶ Nec latere nos debet ꝙ multis locis accidit rẽp.

Nec latere nos debet &c̃. Poſtq̃ Philoſophus poſuit modos popularis et paucorum Ponit incidens unum. Et diuiditur in duas. In prima ponit incidens. In ſcd̃a oſtẽdit propter quam cauſam illud cõtingit: ibi: Contingit autem zc̃. In prima dicit ꝙ

quæ scd̄m Leges non sit popularis: more tamen & gestione populariter gubernari. Similiter autem econuerso apud alios contingit Remp. scd̄m Leges esse popularē: moribus tamen & gestiōe ad paucorum gubernationem magis referri. Contingit autem hoc maxime post mutationes Rerump. nō enī statim mutanť: sed contenti sunt ab initio homines parua accessione potētiæ. Itaq̧ Leges quidem manent ut prius erant. Præualent tamē qui Remp. mutauerunt. Q d̄ autem tot sint Popularis & Paucorum gubernationis species: ex ipsis patet. Necesse est enim aut omnes partes populi quas supra enumerauimus Reip. gubernationē habere: aut quasdam habere: quasdam nō habere. Cum igitur & agricolæ & mediocria possidentes Remp. gubernant: scd̄m leges est gubernatio. Victum enim ex opera sua quærere habēt: nec ociosi esse possunt: Itaq̧ Lege constituta solūmodo necessariis conciōnibus intendunt. Aliis autē recipi ad Rēpublicam licet cū tanta possidebunt quanta determinat Lex: omnino enim non licere omnibus paucorum potentiæ est. Ociari

illud non debet nos latere ꝙ accidit in multis locis ꝙ aliqua policia non sit s̄m legēs popularis: sed ꝓpter consuetudinē & modū ipam contingit esse popularē. Silr̄ ēcontrario apud alios cōtingit ut sit pplāris Resp. s̄m Leges. Sed per assuefactionē cōtingit ciues uiuere s̄m Remp. paucoꝝ. Sed illud nō uideť esse uerū: qa Leges sunt de cōserētibus ad finem Reip. Ergo si aliqui uiuant s̄m unā Remp. & regantť per Leges alterius Reip. simul & semel intendūt diuersos fines: uel eadē resp. tēdit in diuersos fines: ꝫ hoc est impossibile. quare nō uideť esse possibile ꝙ aliqui uiuāt s̄m unā Remp. & Leges sint alterius Reip. Dicēdū ꝙ nō est possibile ꝙ aliqui simplr̄ uiuant s̄m unā Remp. & simplr̄ Leges in illa sint s̄m aliā: qa simul tenderent in diuersos fines simplr̄: qđ nō est possibile. Sed possibile est ꝙ aliqui s̄m quid uiuāt s̄m unā Rēp. & s̄m quid regantť Legibus alterius Reip. uel simplr̄ quidē uiuāt scd̄m unā Remp. Regantť aūt in aliq̄bus Legibus alterius: uel econtrario. Et ideo est causa dissensiōis in aliq̄bus Ciuitatibus ꝙ aliq̄ uiuāt s̄m unam Remp. & Leges sint s̄m aliā: qa ille q̄ cognoscit Leges & amat eas odit uolētes uiuere s̄m eas Leges: et hoc est causa dissensiōis. ¶ Deinde cū dicit: Contingit zc̄. Ostendit quando & ꝓpter quā causam accidit aliquos uiuere s̄m unam Remp. & leges s̄m aliam. Et dicit ꝙ hoc quod dictum est maxime contingit post transmutatiōes Rerump. Cum enī una Ciuitas transmutať de Rep. in aliam: non statim transmutať. Sicut enim in Medicinalibus subitę trāsmutationes nociue sunt: sic in Rebusp. Et ideo cū transmutať de una Rep. in aliā: aliquid retinent de prima. Amant enim Ciues ea quę sub prima Rep. continebantur. Et ideo aliquid retinentes de prima transmutanť ad aliā quasi paulatiꝫ aliquid accipientes de posteriori: & s̄m aliud dimittentes primam ita ꝙ accidit ꝙ Leges primę Reip. remaneant s̄m aliud & uiuāt s̄m Remp. ad quam transmutātur. ¶ Deinde cum dicit: Quod autem tot zc̄. Assignat rationem modorum popularis & paucorum. Et primo assignat rationem modorum popularis. Secundo paucorum: ibi: Paucorum autem zc̄. Prima in quattuor scd̄m ꝙ assignat rationem quattuor modorum popularis. Secunda ibi: Altera uero species &c̄. Tertia ibi: Tertia species &c̄. Quarta ibi: Quarta zc̄. In pr̄ia dicit ꝙ ex his quę dicta sunt apparet ꝙ sunt tot modi popularis & paucorum. Quia in populari aut principantur omnes: aut plures. Et si plures: aut isti: aut illi. Contingit enim considerare agricolas & alios artifices. Et si agricolę & illi qui habent diuitias mediocres ita ꝙ non sunt excellēter diuites: nec nimis pauperes:

sed mediocriter se habent principentur scđm Leges: non scđm uoluntates eorum: est primus modus. Et ratio huius est: quia agricolę habēt uiuere de agricultura circa quā oportet eos laborare: & ideo nō possunt uacare cōgregatiōibus Ciuitatis unde principātes talibus scientes Leges non faciūt cōgregatiōes: nisi ꝓ magnis & ualde necessariis casibus. Et quia multitudo nō uult aliter subici. Et oportet aliquos quandoq; assumi ad principatū. ordinat ꝙ principent scđm Leges. Alii etiā qui habēt aliquā dignitatē diuitiaꝝ aut generis moderatā cū sm legem pn̄t assumi ad ṗncipatum. Et ideo oēs q habēt possessiōes pn̄t assumi ut melius possint uacare. Si enī non pn̄t assumi oēs qui habēt aliquam dignitatē possessiōis: erit paucoꝝ in qua nō oēs assumunt: s; excellentes ualde. Illi aūt qui nō habēt aliquas diuitias nō pn̄t assumi: quia tales debent assumi ad principatū q pn̄t uacare. Sed eū q nō habet aliquos ꝓuentus uel aliquas possessiones impossibile est posse uacare: quare manifestū ꝙ in tali ṗncipatu non assumunt oēs q mediocres habēt diuitias. Et tunc cōcludit ꝙ hęc est una species pplāris: & ꝓpter ṗdictas cās ¶ Deinde cū dicit: Altera uero spēs. Assignat rationem secunde speciei. Et dicit ꝙ alia species popularis in qua aliqui assumuntur ad Principatum per electionem assequentē ad quamlibet omnes attingere qui nō sunt refutati scđm genus: puta uiles ualde. sed liberi simpl' ex utroq; ciue libero. Si tm̄ possint nō refutari ꝓpter penuriā ꝓpter ꝙ in isto principatu ṗncipant sm legē. Et rō est: Quia tota multitudo nō habet sufficiētes diuitias: & ideo oportet cōmittere principatū alii. Et qa subici nō uult oīno ordinat mltitudo q ṗncipent sm legem ¶ Deinde cū dicit. Tertia spēs. Assignat rōnē tertię speciei. Et dicit ꝙ tertia spēs est qn̄ qcūq; fuerint dū tn̄ liberi fuerit quocūq; mō assumant ad ṗncipatū n̄ tn̄ ṗncipant ꝓpter dignitatē aliq̄ diuitiaꝝ sicut in aliis: s; assumunt ꝓpter libertatē. S; in isto aūt ṗncipatu ille q dn̄at ṗncipatur sm legē. Et rō huius est: qa mltitudo n̄ habet diuitias sufficiētes: & ideo oport; ꝙ ṗncipatū cōmittat oibus exceptis his de qbus nō uult aut subici oīno uolūtati alicuius. Et ideo ordinat ꝙ ṗncipatus sit sm legē ¶ Deinde cū dicit: Quarta zc. Assignat rōnē quartę spēi. Et dicit ꝙ quarta spēs pplāris q̄ ultio sm tp̄s facta ē in Ciuitatib; est qn̄ tota mltitudo dn̄atur sm sn̄as n̄ scđ; legē. Et rō huius est: qa ciuitates mlto maiores sunt q̄ eēnt a ṗncipio: & ꝓuētus & diuitię mlto maiores: Et ideo qa mltitudo magna ē mltā habet, et magnā potētiam: Et ideo oēs de mltitudie attingūt ad ṗncipatū: qa pn̄t uacare. Etiā egeni q non habent sufficiētes diuitias: nec ꝓpter defectū diuitiaꝝ impedit aliqs a ṗncipatu: qa si cōtingat egenū ṗncipari accipit de cōi aliqd. maxime etiā ista mltitudo pōt uacare: qa nō impedit ꝓpter curā de ꝓpriis aliquas enī substātias hn̄t. Sed diuites impediunt ut frequēter n̄ uadāt ad congregationes Ciuitatis: nec participent iudicatiuo. Diuites enim uolunt honorari in

autem eū qui non redditus habeat impossibile. Hæc igit' est una species popularis gubernatiōis. Altera uero species est omnibus licere qui prohibiti non sint per genus potentibus tn̄ in ocio esse. Quapropter in huiusmōi quidem populari leges præualēt & gubernāt: qa redditus nō est. Tertia species est omnibus omnino licere Remp. gerere qui liberi sint: non tamen licere ob supradictā causam: Quare necessariū est in hac quoq; legē dn̄ari. Quarta uero species est illa quæ posteris temporibus in Ciuitatibus esse cepit: Maioribus enī factis Ciuitatibus q̄ ab initio fuerant: & redditibus faciliter habundātibus participant omnes Reipublicæ propter multitudinis præualentiam. Versanturq; in Republica gubernanda ex eo quia possunt ociosi esse: etiā inopes mercedē capientes. Maximeq; huiusmodi multitudo ociosa est. Non enim cura Rei fami

congregationibus uero nõ bonorant̃ aut nõ tantũ q̃tum credunt debere bonorari. & ideo nihil curant hr̃e de cõi. Item uirtuosi nolunt ire qa nõ bonorant̃ uel nõ ẽm q̃ deberent: & ideo relinquitur q̃ sit multitudo pauperũ & egenoꝝ dñans & principans in tali Rep. ẽm sniãs nõ ẽm leges. Et tunc concludit dicens q̃ spẽs Popularis & tot & tales sunt & propter predictas causas. ¶ Deinde cũ dicit: Paucoꝝ aũt. Assignat rõnem modoꝝ potentię Paucorũ & diuidit̃ in quatuor ẽm q̃ assignat rõem quattuor modoꝝ ipsius. Scđa ibi: Q8 si. Tertia ibi: Q8 si eo. Quarta ibi: Quod si magis. In prima dicit q̃ sunt plures diuites in ciuitate nõ habentes tantum diuitias excellentes: sed mediocres tunc est prima spẽs gubernationis Paucoꝝ: Hmõi enim dant ptãtem principãdi alicui habenti uel possidenti substantias siue diuitias: quia enim plures sunt qui potestatẽ habent: ideo eligunt alios: quia diuites sunt eligunt sibi similes. Vnusquisq; enim libentius eligit sibi similem q̃ dissimilem. Et quoniã multi sunt in ista specie qui attingunt ad Remp. & possunt attingere ad principatum principes dominant̃ in ea nõ scđm ipsorum hominum uolũtatem: sed secundum leges. Quanto enim magis distant a Monarchia: quia scilicet multi sunt potentes attingere ad principatum uoluntates habentes diuersas non unam sicut Monarchia: & quanto mediocriores substantias habent non tantas ut possint multum uacare negligẽtes propria negocia: nec tam paruas ut necessarie habeant uiuere de communi: tanto plus uolunt non seipsos principari. aut quia non possunt omnino uitare: aut quia timent grauari ab aliis sed leges magis. ¶ Deinde cum dicit: Quod si pauciores sint &c. Assignat rationem secundę speciei & dicit quod si sint pauciores diuites quã prius principes sed tamen ditiores quam qui prius: secunda species potentię Paucorum est: quia ditiores sunt: ideo uolunt excedere alios & supergredi: & ideo potestatem habent eligendi ex multis illos qui deficiunt in principatu. Et quia non sunt adhuc ita potentes quod excedant multitudinem permittunt quod principentur secundũ legem. ¶ Deinde cum dicit: Quod si eo deueniant &c. Assignat rationem tertię specię & dicit quod si adhuc fuerint pauciores diuites q̃ prius & habentes maiores diuitias tertia spẽs est gubernatiõis Paucorum: & uident principes per se habere quasi ex hereditate pri/

liaris propriæ eos impedit: quæ diuites ita occupat ut sæpe a Concionibus absint & a Iudiciis. Ex quo fit ut multitudo pauperũ dominet̃ in Rep. nõ aũt leges. Species igitur Popularis gubernatõis tot ac tales sunt ob necessitates supradictas. Paucorum aũt gubernationis prima spẽs est; quando plures habent patrimonia sed nõ admodũ ampla: faciunt enim potestatem participandi ei qui tanta possidet: & propter multitudinem eorum qui ad Remp. recipiuntur necesse est nõ hominem sed legem dominari. quanto enim magis distant a Monarchia neq; tam amplas habẽt facultates ut eas negligendo ociari ualeant: neq; ita exiguas ut a Ciuitate uictũ quærant. necesse est ut legem uelint dñari: nõ autem ipsos. Quod si pauciores sint qui possident patrimonia si quidem prius: plures aũt: secũda species fit gubernatõis paucoꝝ. Magis. n. potẽtes plus hñdi se dignos putant. Quapropter ipsi sumũt ex aliis qui ad Rẽp. se conferãt. Præterea qa nõdum ita robusti sunt ut absq; lege gubernare possint: legẽ hmõi posuere. Q dsi eo deueniãt ut ipsi pauciores numero maiores facultates hẽant. tertia cumulatio fit gubernatõis Paucoꝝ: ipsi. n. p se mgr̃atꝰ & im

cipatus. Et qa isti potentes sunt ualde ordināt & statuunt ꝙ filii succedant eis in principatu ¶ Deinde cū dicit: Q̄ď si magis. Assignat rōem quartę spēi & dicit ꝙ quoniā adhuc sunt pauciores diuites q̄ prius & multo ditiores & potētiores in amicis est quarta spēs potētię Paucoꝝ. & tunc est hmōi principatus quasi monarchicus: qa illi qui principant princi-pant̄ fm̄ suas uoluntates nō fm̄ leges: sicut fit in monarchia Regali & ꝓpter potentiā ipso-rū succedūt. Et ista quarta spēs potentię Paucoꝝ proportionat̄ quartę spēi popularis: qa sicut illa pessima est inter Populares: sic ista pessima est inter potentias paucoꝝ & Tyrānidi assi-milatur: Principantes enim in ista propter bonū propriū ꝑncipaliter dominant̄: sic aūt est in Tyrānide.

SVnt insuper zc̄. Postq̄ Philosophus determinauit de speciebus Poplāris & Paucorum determinat species Optimatum: & diuiditur in duas. in prima dicit ꝙ prěter istas Respublicas: scilicet Popularem & Paucorū sunt alię duę Respublicę. In secunda tangit modos Optimatum status. ibi: Optimatem igitur zc̄. In prima dicit ꝙ prěter duas predictas policias: id est Popularem & Paucorum sunt alię duę: quarum alterā omnes loquentes de Rebuspublicis ponunt & est una species inter quatuor Respublicas q̄ dictę sunt prius ab aliis. Posuerunt enim antiqui quatuor Resp. scilicet Monarchiam: Paucorum: Popularem & quartam Optimatem dicunt. Sed tamen his quinta subest quę communi nomine nominatur: scilicet Respublica. Et quia ista Resp. communi nomine dicta raro accidit la-ter homines uolentes distinguere species Reipublicę: & ideo non habet nomen propriū & ideo utuntur tantum quatuor: sicut fecit Plato in suis Rebuspublicis: Non enim posuit nisi quatuor species: sed diuidendo monarchiam in Regalem rectam & Tyrannidem cū Republica cōmuni nomine dicta apparet ꝙ sunt sex. ¶ Deinde cum dicit: Optimatem igitur zc̄. Ponit modos Optimatum & diuiditur in quatuor fm̄ ꝙ ponit quatuor modos eius. Secunda ibi: Sunt tamen quędā zc̄. Tertia ibi: Vbi ergo zc̄. Quarta ibi: Et ubi ad zc̄. In prima dicit ꝙ Resp. illa de qua dictum est prius cum determinabatur de Regno recte dicitur Optimatum. Resp. enim in qua optimi uiri simpliciter principantur & nō aliquis uir optimus ex suppositione sola dicitur Optimatū. Item in sola ista Rep. idē est optimus uir & ciuis optimus simpliciter: in aliis autem nō: sed optimus ciuis in aliqua alia Rep. est optimus uir in illa nō simpliciter. ¶ Deinde cū dicit: Sunt t̄n̄. Ponit scd̄m modū & dicit ꝙ

peria retinent scd̄m legem iubentem: ut parentum defunctoꝝ loco filii succedant. ꝙ si magis etiā subnixi sint opibus & amicitiis prope est talis potentia ad Monarchiam: & dn̄antur hoīes nō aūt lex. & est hæc quarta spēs gubernationis Paucoꝝ correspondens ultimæ spēi Popularis. ¶ Sunt insuper duo alia genera Reip. præter eas in quibus aut multitudo: aut pauci gubernāt: quaꝝ alterā aiunt oēs spēm esse unā ex quatuor. Dicunt aūt eas quatuor: Monarchiam: Paucoꝝ gubernationem: Popularem & Optimatē. Est & quinta quā cōi noīe oīm appellāt Rep. sed quia nō sæpe fit latet numerare uolētes & ita suscipiūt quasi sint quattuor solū: ut Plato in libris de Rep. facit. Optimatē igitur se recte habet appellare illā de qua tractauimus in primis libris: Quæ. n. ab optimis uiris simpliciter per uirtutē est gubernatio Reip & nō ad suppositōem q̄dam bonoꝝ uiroꝝ eam solā iustū est Optimatē appellari: in sola eni ista simpliciter idem est uir bonus & ciuis: in aliis autem boni sunt ad spēm gubernādi suā. Sūt t̄n̄ quædā quæ differētiam habeant a paucorum guberna-

nõ solum ista Resp. est species optimatum: immo sunt aliquę Resp. quę differunt a Paucorum potentis: & ab ea quę Resp. dicit: & in aliquo conueniunt in eis: quarum una est in qua eliguntur principantes habendo respectũ ad diuitias & ad uirtutes: ita q aliqui diuites & uirtuosi assumuntur. Differt aũt a Paucoꝝ & Rep. in hoc: q eligũtur in ipsa uirtuosi: & quia nõ solum habet respectus ad diuites. Paucoꝝ autem & Resp. nõ faciunt causam cõmunem propter quã .s. assumantur ad principatum uirtutis .i. a uirtute: hoc est non habent respectum ad uirtutem in eligendo: sm q huiõi: quis sint aliqui approbati: & qui uidentur esse excellentes uiri quibus attribuunt principatus: nõ quidem sm q hmõi: sed sm q diuites uel apti ad regendum. ¶ Deinde cum dicit: Vbi ergo. Ponit tertiã spẽm et dicit q tertia spẽs est in qua eligentes principes respiciunt ad diuites uirtuosos & pplum: sicut accidit in Carthagine: ubi respiciunt ad ista tria: & talis Resp. Optimatũ status dicit: Sed mixta ex statu Paucoꝝ Populari & Optimatũ. ¶ Deinde cũ dicit: Et ubi ad. Ponit quartã speciẽ & dicit q quarta species status Optimatũ est in qua in eligẽdo principatus habetur respectus ad duo .s. ad uirtutẽ & populum: ut est Resp. Lacedęmonioꝝ: & propter hoc mixta est ex Optimatum & Populari primo modo dicta. Et tunc recapitulat istos modos & dicit q manifestum est q preter primã speciem status Optimatũ q est optima sunt istę duę ultimę de qbus iã dictũ ẽ & tertia q fuit scda in ponẽdo spẽs & quęcũq istiꝰ spẽi q Resp. dr magis inclinat ad statũ Paucoꝝ: in qtũ fit respectꝰ ad diuites & nõ ad pau

tiõe: & appellãtur Optimates: & ab ea quæ uocatur Resp. ubi nõ solũ respectu diuitiarũ: sed etiã respectu uirtutis ad gubernationem Reip. sumuntur. Hæc Resp. differt ab illis & naturam Optimatis sapere uidetur: nam in his ciuitatibus quæ nõ faciunt publice curã uirtutis: sunt tñ qdẽ præstantiores q uidenẽ esse boni uiri. Vbi ergo Resp. respicit ad diuitias & ad uirtutẽ & ad populum: ut est apud Carthaginenses: ea naturam Optimatum sapere uidetur. Et ubi ad duo illorum solum: ut Lacedæmoniorum ad uirtutem & ad populum. Et est hæc mixtura popularis ac uirtutis. Optimatũ igitur præter illam primam optimã Reip. gubernandi formam hæ duæ species sunt: & tertia quæcunq illius quæ appellat Resp. inclinant ad paucorũ gubernationẽ. ¶ Reliquum est ut de ea quæ Respublica appellatur dicamus. & de Tyrannide. Ordinauimus autem ipsam nos cum prius non esset: neq hæc transgressio: neque ille de quibus modo diximus Optimates: quia re uera omnes aberrant a rectissima gubernandi forma: postmodum cum istis nume-

Reliquũ est. Postq̃ Phs distinxit Resp. & modos Popularis: Paucorum & Optimatum in uniuersali: in particulari prosequitur de ea quę cõi noĩe appellata est Resp. & de Tyrannide: & diuiditur in duas. In prima premittit intentionẽ suã & ordinẽ pcedendi & cãm ordinis. In scda prosequit intentũ suum: ibi: Nunc aũt. In prima dicit q postq̃ determinatũ est de monarchia Regali & de modis eius & de Populari Paucorum & Optimatum & modis earum: relinquitur considerandum nobis de illa quę cõmuni nomine appellatur Resp. & Tyrannide. Causa aũt quare primo de aliis Rebusp. prius determinatum est q̃ de ea quę cõmuni nomine nominata est: est: quia Resp. & quędam species Reip. Optimatum prius assignatę aliquo mõ transgressiones sunt primarum Rerump. Non simpliciter quidem sunt transgressiones: sm quid aũt sunt: quia oẽs Resp. alię ab optima & rectissima deficiũt ab ipsa: & ideo Resp. q cõi noĩe noĩata ẽ & spẽs qdã (peres.

Optimatum transgressiones sunt & cõtinuaẽ aliis quę sunt transgressiones sicut prius dictũ est. Illud aũt quod est transgressio alicuius cognoscit ex illo. quare cognoscit per alias rectas policias de quibus dictũ est. Illud aũt quod cognoscit p aliud sequitur illud & posterius est eo quo ad nos. Quare post determinatiõem de aliis policiis rectis debuit determinare de policia cõi noĩe noĩata: cũ & ipsa aliquo mõ transgressio sit .s. optimę & pfectissimę Reip. Vltimo uero de Tyrãnide: et hoc rõnabiliter: qa Tyrannis inter oẽs policias minie policia est & ideo pus debuit determiari de illis quę simpliciter uel magis policię sunt: quia consideratio Phi in isto libro est determinare de policia. ppter quã ergo causa; prius determinatũ est de aliis q̃ de policia: & ultimo de Tyrannide dicet dictum est. ¶ Deinde cũ dicit: Nunc aũt. Prosequit intentum suũ & diuidit in duas. In prima determinat de policia. scd͠o de Tyrannide: ibi: Restat nunc. Adhuc prima in duas. In prima ostendit φ est composita ex Populari & Paucoꝝ & quam habꝫ differentiam ad aliquas species status Optimatũ. In scd͠a ostendit qualiter instituaẽ: ibi: Qua igiẽ. Adhuc prima in duas. In prima probat φ est composita ex populari & Paucoꝝ. scd͠a quia aliquã habet cõuenientiam cum aliquibus spẽbus status Optimatũ ponit differentiã inter policiam & statum Optimatũ q̃tum ad illas species: ibi: Magis uidetur. Adhuc primo proponit intentum suum. Scd͠o probat: ibi: Cõsueuerũt. In prima dicit φ nunc dicẽdum est de policia. Ratio aũt & natura eius manifesta erit uisis ratõnibus status poplãris: qa policia simplr ut ẽ dicere mixta est ex Paucoꝝ statu & populari: qa in policia actu & simplr nõ maneret rõ potentię paucoꝝ & popularis: sed tñ uirtute: sicut mixtibilia manẽt in eo qđ componiẽ ex eis. Hoc aũt habet rõem medii. Ratio autẽ medii cognoscit ex rõibus extremoꝝ. Quare manifestũ est φ policia cognoscit per rões potẽtię paucoꝝ & pplãris. ¶ Deinde cũ dicit: Consueuerũt. Probat φ sit mixta ex illis. Probat aũt hoc ex cõi dicto quorundã & dicit φ quidã antiquoꝝ policiã cũ declinat ad Popularem dicunt eam Remp. cũ aũt ad paucoꝝ dicunt eam statũ Optimatũ. Et rõ huius est: quia paucoꝝ attenditur fm dignitatem diuitiaꝝ. diuitiis aũt assequunẽ disciplina & nobilitas. disciplina quidem quia organa necessaria ad disciplinam sunt diuitię. ideo pro tanto diciẽ disciplina asseq diuitibus: qa hñt ea q̃ sunt nccĩa ad disciplinã nobilitas etiã assequẽ qa nobilitas est uirtus .i. inclinatio ad uirtutẽ & diuitię antiquę. Ergo manifestũ est φ nobilitas & disciplina assequunẽ diuitibus. adhuc: qa diuites hñt illa penes se pp quoꝝ defectũ

rantur: & sunt harũ trãsgressiones & labes: ut in superioribus circa principiũ diximus. Merito aũt postremo loco Tyrannidẽ reseruauimus: propterea: φ ista minie est Resp. nostra uero materia est de Rep. tractare. Qua igitur causa sic ordinauimus dictum est: nunc autem est a nobis de illã quæ cõmuni nomine appellatur Resp. ostẽdendũ: nam clarius eius uis apparebit post determinationem eorum quæ ad paucorum gubernatiõem & ad popularẽ spectabant. Est enim Resp. ut simpliciter dicamus mixtura Paucorum gubernationis ac Popularis. Consueuerunt aũt eas quæ inclinãt ad Popularem uocare Resp. Eas uero quæ ad Paucorum gubernationem uocare Optimates: ex eo quia opulẽtioribus doctrina atq; nobilitas magis adesse consueuerunt. Præterea qui diuitias habent: ea uidentur habere propter quæ cæteri iniurias faciunt. Vnde & honestos & bonos & nobiles istos appellãt. Cũ ergo Optimatium gubernatio uelit excellentiã tribuere optĩs ciuibus: & Paucorum gubernationem esse dicant ex

bonis & honestis: magis uidetur impossibile quæ ciuitas nō ab improbis sed ab optimis gubernetur eam non bene gubernari. Eodēq; modo quæ leges nō habeat bonas gubernari ab Optimatibus: habere autem leges bonas nō id est si recte sint positæ nec eis pareatur. Itaq; una recta legum institutio putanda est legibus parere. Altera ut recte sint leges positæ quibus parere oportet. Fieri enim potest ut pareant ciues male positis legibus. Id autem dupliciter accidit: aut.n.optimis q̄tum dat̄ ipsis: aut simpliciter optimis. Videt̄ aūt Optimatū eē maxiē honores tribuere scd̄m uirtutē. Finis enim

aliqui faciunt iniuriā. Aliqui enim propter penuriā quandoq; faciunt iniuriam: diuites aūt substātiam habent. Habent igit̄ penes se illa propter quoꝝ defectū aliqui faciunt iniuriam propter quod dn̄antes in statu Paucoꝝ uiros diuites & insignes uocant per se bonos: quia in policia Optimatū principatus & excellentia attribuitur optimis uiris & uirtuosis & fauentes statui Paucoꝝ dicūt statum Paucoꝝ esse ex uiris per se bonis. Dicunt etiā ꝙ cū policia declinat ad Paucoꝝ potentiā eam esse Optimatū. hoc autem nō esset nisi aliquid haberet de potentia paucorum. Similiter dicunt alii cū declinat ad popularem ꝙ est policia Popularis. Quare manifestū est ꝙ policia componitur ex statu Populari & Paucoꝝ. ¶ Deinde cū dicit: Magis uidet̄. Ponit differentiam inter policiā & alias spēs optimatū status: & diuidit̄ in duas. In prima pręmittit quędā necessaria ad hoc declarandū. In secunda concludit differentiam: ibi: Cum uero. Prima in duas. Primo pręmittit illa. secundo ostendit ꝙ policia obseruatur in multis ciuitatibus: ibi: In plerisq;. Prima in quatuor fm ꝙ pręmittit quatuor. secunda ibi: Habere aūt. Tertia ibi: Videtur autem Quarta ibi: Quod autem. In prima dicit ꝙ non uidetur esse possibile ciuitatem aliquam quę regitur principatu optimatum nō bene disponi legibus sed male gubernari fm eas. Similiter nō est possibile aliquā bene disponi & nō esse bene optimatū: quoniā ciuitas quę bene regitur fm statum optimatum bonū finem habet simpliciter: quia finem uirtutis: & bene disponit quę ad finem & ad illud gratia cuius est: bona autem ordinatio fm rōnem eorum quę ad finem ad ipm est bona legis ordinatio. ciuitas ergo quę bene regitur scd̄m Optimatum statum bene regitur legibus. Et eadem ratio est de conuersa. ¶ Deinde cū dicit: Habere aūt. Pręmittit secundū: quia aliquis posset dicere ꝙ leges bene sunt dispositę & regitur ciuitas statu Optimatum sed tn̄ nolūt obedire legibus: ideo Ph̄s dicit ꝙ nō est bona dispositio & ordinatio legū ꝙ leges bene ponant̄ & ꝙ nō obediat̄ legibus. Et hoc apparet: Leges enim sunt organa quędam ad finem ciuitatis. sic igit̄ esset incōueniens ꝙ aliqua organa: sicut fistulę: essent bene posita uel facta & tn̄ nō bene ordinarent̄ ad finem: sic incōueniens est ꝙ leges bene ponant̄ & tn̄ nō bene ordinent̄ ad finem. hoc aūt contingit si nō obediatur legibus. Ergo manifestū est ꝙ nō est bona legis dispositio ꝙ lex bene ponatur & ꝙ nō obediat̄ ei. Et ideo duę uident̄ esse bonę dispositiōes legū. Vna ꝙ legibus obediatur. Alia ut ponant̄ leges recte & iuste: quia sic legibus bene contingit obedire: & ideo sic debent poni ut eis obediat̄ & possint manere. Leges aūt bene disponi ut eis obediat̄ cōtingit dupliciter: aut quia sunt optime ex suppositione & scd̄m ꝙ contingit in tali ciuitate: aut qa sunt optimę simpliciter & sine suppositione. Est enim intelligendū ꝙ leges rōem sumūt ex fine: & ideo si finis ciuitatis est optimus simplr̄ sicut in regno & in statu optimatū leges sunt optimę simplr̄. si aūt finis nō est bon⁹ simplr̄ sed ex suppositōe sicut ē in potentia paucorum leges non sunt optimę simpliciter sed ex suppositione: quia optime sunt in illa ciuitate. ¶ Deinde cū dicit: Videt̄ aūt. Ponit tertiū & dicit ꝙ in statu Optimatū fit distributio ꝑncipatus scd̄m dignitatē uirtutis. Et rō huius est: qa rō & terminus status Optimatū est uirtus: & ideo scd̄m dignitatē uirtutis fit distributio ꝑncipatus in ea. In Paucorū

autem fit distributio principatus fm̄ dignitatem diuitiaꝝ: quia ratio & terminus eius sunt diuitię: sed ratio & terminus Popularis est libertas: & ideo fm̄ dignitatem libertatis distribuit̄ principatus in ea. ¶ Deinde cum dicit: Quod aūt. Ponit quartum & dicit ꝙ quicqd uidet̄ pluribus in quacunqꝫ policia uigorem habet & existit apud oēs in illa policia: sicut in Paucoꝝ illud quod uidetur pluribus principantibus policia: hoc uigorem habet. Et ratio huius est: melius enim iudicant plures q̄ pauci uel unus. Item plures sunt potentiores q̄ pauci uel unus. & ideo qđ uidetur pluribus melius uidet̄ propter potentiam ipsoꝝ obseruatur & habet uigorē: propter quod illud qđ uidebit̄ maiori parti eoꝝ qui participant policia erit principatus in ea. ¶ Deinde cum dicit: In plęrisqꝫ. Ostendit ꝙ policia obseruatur in pluribus ciuitatibus & dicit ꝙ in plīmis ciuitatibus Resp. cōi nomine uocata uocatur & obseruatur. Et rō huius est: quia plurimę ciuitates mixtę sunt ex pauperibus & diuitibus. Hęc autem cōmixtio nihil aliud cōiecturat nisi libertatem & diuitias fm̄ quas determinant̄ gubernatio Paucoꝝ & Popularis. Apud aūt plurimos diuites existētes boni & honesti uidēt̄: & iō principāt̄ in tota regione: & apud aliquos pplus ꝑpter libertatē. Cū igit̄ policia sit mixta ex Poplāri & Paucoꝝ manifestum est ꝙ plures ciuitates seruant policiā. ¶ Deinde cū dicit: Cū uero. Concludit drīam inter policiā & Optimatū potentiā q̄tum ad aliquas spēs: & ꝑmo facit hoc. scđo recapitulat ibi: Qđ igit̄. In prima dicit ꝙ tria sunt ad q̄ principaliter attendētes in policia altercant̄ de principatus ęqualitate. s. libertas: uirtus: diuitię. Quidā. n. dicūt ꝙ ꝑncipatus debet distribui fm̄ dignitatē libertatis: ut qa ęq̄les sunt in libertate ęqualr̄ pticipent ꝑncipatu. Alii dicūt ꝙ nō dꝫ fieri distributio ꝑncipatus fm̄ dignitatē libertatis: sed fm̄ dignitatē diuitiaꝝ: ut q habundātes sunt in diuitiis. Alii dicūt ꝙ fm̄ nullū istoꝝ dꝫ fieri distributio ꝑncipatꝰ: sed fm̄ dignitatē uirtutis: ut q ęq̄liter attingūt ad uirtutē ęqualr̄ attingāt ad principatū: & sic altercant̄ aliq fm̄ cuius istoꝝ ęqualitatē debeat distribui ęqualr̄ ꝑncipatus. Quartū aūt de quo aliq altercant̄ qđ uocat̄ nobilitas: annexū est uel assequit̄ duobꝰ. s. uirtuti & diuitiis. Nobilitas. n. ē uirtus generis: hoc ē inclinatio ad uirtutē descendēs a parētibus in filios & in parētes ab aliis ꝑoribꝰ. & sic fm̄ q̄dā antiqtatē. Silr̄ nobilitas ē diuitie antique: nō ꝙ diuitię sint de rōe nobilitatis. possibile. n. est ꝙ in paupibus sit inclinatio ad uirtutē orta ex parētibꝰ & fm̄ antiqtatē: sed pro tāto dr̄ nobilitas diuitię antiquę: qa sunt nccīe ad uirtutem. cū igit̄ ita sit manifestū ē ꝙ policia mixta ex diuitibꝰ & egenis dicēda est policia cōmuni noīe: sed illa q̄ mixta est ex tribus. s. diuitibus & egenis & uirtuosis Optimatū status est una de tribus optimatū potentiis aliis a prima q̄ est uera Resp. optimatū nō mixta. ¶ Deinde cū dicit: Qđ igit̄. Recapitulat & dicit ꝙ dictū ē iam ꝙ pręter monarchiā regalē & paucoꝝ potentiā & popularē sunt alię spēs policię & quales sunt & q̄: quoniā optimatum & policia.

Optimatū uirtus: Paucoꝝ uero gubernationis diuitiæ: Popularis aūt libertas. qđ autē pluribus uidet̄ cōmune est omniū: nam in Paucoꝝ & in multitudinis gubernatōne & in Optimoꝝ quod uidet̄ maiori parti eoꝝ qui in Rep. uersant̄: id obtinet. In plærisqꝫ igit̄ ciuitatibus hæc spēs gubernādi Resp. uocatur: sola enim mixtio cōiecturam facit opulentoꝝ & inopum: diuitiarum & libertatis. fere enim apud plurimos illi qui diuitiis pollent bonoꝝ & honestoꝝ locū obtinere uident̄. Cū uero tria sint quæ circa equalitatē Reip. cōtendunt: Libertas: Diuitiæ: Virtus: nā quartū illud quæ appellat̄ Nobilitas duobus cōsequēs est. Nobilitas enī est antiquæ diuitiæ & uirtus. Manifestum est ꝙ duoꝝ mixtura: diuitū & pauperū est Resp. appellanda. Trium uero Optimatū gubernatio maxime aliaꝝ præter illā uerā & primā. Quod igit̄ sint aliæ Resp. præter

Iterum dictum est qualiter species Optimatũ adinuicem differunt & qualiter policia dif/fert ab Optimatũ statu:& manifestũ est ex dictis ꝙ nõ multum distãt adinuicẽ policia & Optimatũ status qui respicit diuites & pauperes·i·uirtuosos: qa solũ in hoc ꝙ respicit uir/tuosos:alia nõ:& ista diuites & pauperes sicut policia·propter quod manifestum est ꝙ nõ multum distant·

Monarchiam & Popularem & Paucorꝫ potẽtium dictum est:& quales istæ:& in quo differant inter se & Optimatum gubernatio:& aliæ species quæ ad optimates declinant.& quomodo nõ longe distant inter se manifestum est. Quomõ aũt fiat præter Popularem & Paucorꝫ potentium illa quæ appellatur Resp.& quo in ordine reponenda sit deinceps dicemus:et simul apparebit quibus diffiniant Popularem & Paucorũ gubernationem.Sumenda est enim horum distinctio: postea ex his ab utraq; tanq̃ regulam sumentes comparare oportet. Sunt autẽ diffinitiones tres compositionis ac mixturæ:aut eñi ambo sumenda quorꝫ utræq; leges ponunt: ceu circa iudicia : In Paucorum enim potentia diuitibus pœnam constituunt nisi in iudicando assint : Pauperibus ueto mercedem nullam. In Popularibus autem pauperibus mercedẽ: diuitibus aũt pœnã nullam. Cõe ac mediũ istorꝫ ambo hæc:itaq; & ciuile:mixtũ est eñi ex ambobus: Vnus igit̃ modus hic ẽ cõbinatõis.

Quomõ aũt zc· Postq̃ Phs declarauit ꝙ policia cõi noĩe noĩata est composita ex populari statu & paucorum qualiter differat ab Optimatum statu quãtum ad aliquam speciem ostendit qualiter instituatur:& habꝫ duas partes In prima premittit intentum suum In secunda prosequitur ibi:Sunt autem zc·In prima dicit ꝙ postq̃ declaratum est ꝙ policia est composita ex Populari statu et Paucorum consequenter dicendum est qualiter Resp· cõmuni nomine nominata sit quędam policia alia statu Populari et Paucorum:cum tamen ex illis componatur · Dicendũ etiã est qualiter instituatur· Visis autem rationibus quibus determinantur gubernatio Paucorum & Popularis simul apparebit ratio policię· Et ideo sumenda est distinctio istarũ duarum policiarum: deinde qualiter ex istis duabus accipiendo ab utraq; & aliquid dimittẽdo: fit unũ mixtum uel totum aliquod continens aliquid utriusque· ¶ Deinde cum dicit:Sunt autem zc·Prosequitur: & diuiditur in duas · In prima ostendit qualiter ex illis instituatur policia · Secundo ostendit quis sit terminus & ratio bonę cõmixtionis: ibi· Modus igitur zc· Circa primam partem intelligendum est ꝙ circa principatum tria est considerare·Primum est personas principantes· Secundum est actus principantium · Tertium est modus institutionis principantium : secundum hoc ista pars diuiditur in tres partes · In prima declarat terminum & rationem mixtionis policię ex ipsis quantum ad actus principantiũ· Scd̃o q̃tũ ad psonas q̃ debent assumi ad principatũ:ibi:Alius·Tertio q̃tũ ad institutõem ipsorꝫ:ibi:Tertius·In pͥma dicit ꝙ termini siue rõnes cõpositõis siue mixtionis policię ex gubernatõe paucorꝫ & pplãrium tres sunt:& una rõ est q̃tũ ad actũ principantiũ q est iudicare·Vt aũt appareat hęc rõ mixtionis aut sumẽda sunt ea q̃ utręq; ordinãt:saltẽ fm partẽ q̃uis nõ fm totũ & simpliciter: Verbigrã:de iudicio lex fuit in Paucorꝫ statu ꝙ si diuites nõ uenirẽt ad iudicandũ & disceptandum ꝙ hr̃ent damnũ:puta ꝙ punirent in aliquo:& si pauperes uenirent nullã mercedem reportarent·manifestũ est aũt ꝙ ista lex introducta fuit in fauorem diuitum & in odium egenorꝫ:quia lex ista data fuit ut paupes excluderent a principatu: ex quo·n·nulli

mercedem reportant fm legem non ueniunt:& sic excluduntur. Data etiam fuit ut diuites participarent principatu:quia exquo damnum reportarēt si nō uenirent compelluntur ue/nire. In contrarium autem in Populari statu fuit alia lex ꝙ egeni uenientes ad disceptandū & iudicandum habeant mercedem:diuites uero nullum damnū. Et manifestum est ꝙ ista lex data fuit in odium diuitum & in fauorem egenoꝝ:quia per istam legem uidentur ex/cludi diuites & solū pauperes par/ticipare ꝑncipatu. Illud uero quod est cōmune istis duabus legib9 est medium in quo consistit ratio cō/positionis policię. Si enim accipiaꝛ ex Paucorum potentia diuites re/portare damnum:ex Populari pau/peres reportare mercedem:hoc est medium & cōmune illis & hoc est politicum. Quare manifestum est quomodo policia componitur ex istis:& tunc concludit ꝙ unus mo/dus mixtionis policię ex statu po/pulari & paucoꝝ est iste qui dictus est. ¶ Deinde cum dicit. Alius aūt Determinat rōem mixtionis quan/tum ad personas quę debēt assumi ad principatum : & dicit ꝙ alia est ratio mixtionis .s. quantum ad per/sonas quas fauentes Paucorum po/tentię & Populari dicūt debere uo/cari ad congregationes siue ad principatum:quia fuit lex in Populari ꝙ nullus assumere/tur ad principatum fm dignitatem diuitiarum uel honorabilitatem:sed si deberent assumi fm aliquam honorabilitatem ꝙ assumerentur fm paruam in Paucoꝝ: Econtrario fuit lex ꝙ assumerentur fm honorabilitatem maximā. Manifestū est aūt ꝙ neutrum istoꝝ est cō/mune:sed sunt diuersa & separata. Si uero accipiatur medium in hoc consistit ratio poli/cię :ꝙ .s. accipiaꝛ princeps fm mediā honorabilitatē. Quare manifestū est quomodo po/licia instituenda est ex Populari statu & Paucorum quantum ad personas quę debent as/sumi ad principatum. ¶ Deinde cum dicit: Tertius uero zc̄. Declarat rationem mixtionis policię quantum ad institutionem personarum quę debent assumi ad principatum: & di/cit ꝙ tertia ratio mixtionis est quantum ad modum eligendi siue instituendi personas per principantes: diuersus enim est modus eligendi in statu Populari & Paucorum. In Popu/lari enim lex fuit ꝙ per sortem acciperentur principantes & non fm honorabilitatem ma/gnam diuitiarum. In Paucorum uero fuit lex ꝙ acciperentur fm leges & fm dignitates di/uitiarum. Accipere autem aliquid ab utraqꝫ politicum & Optimatum statui conuenit. ma/lum enim est ꝙ omnes accipiantur per sortem:& etiam malum est ꝙ omnes accipiantur fm honorabilitatem diuitiarum:& ideo utrunqꝫ istorum dimittendum est. Sed accipia/tur ab potentia Paucorum ꝙ accipiendi sunt per electionem & ꝙ non fm aliquam hono/rabilitatem diuitiarum:sed ꝑ sortē ex Populari statu & tūc erit politicum. Quare manife/stum est quomodo policia componitur ex populari & paucorum quantum ad modum instituendi personas principantes. ¶ Deinde cum dicit : Modus igitur zc̄. Declarat quis est terminus & ratio bonę mixtionis. Secundo manifestat per exemplum ibi: Patet enim. Tertio declarat quid oportet obseruari in policia bene mixta: ibi: Oportet enim zc̄. In pri/ma dicit & ꝙ ratio & terminus bonę mixtionis Paucoꝝ status & Popularis in policia ali/

Alius autem medium capere eorū quæ ab utrisqꝫ iubentur: ceu Concionari. hæc qui/dem a nullo censu uel exiguo penitus : hæ uero a magno cēsu: cōmune certe neutrum: sed medium utriusqꝫ census. Tertius uero ex duobus iussis: hoc quidem ex Populari lege: illo autem ex Paucorum gubernatio/ne. Dico autem tale aliquid uidetur popu/lare quidem Magistratus sortiri : Paucorū autem gubernationis eligere : & Populare non ex censu tribuere: Paucorum autem ex censu: Optimatum igiꝛ ac ciuile ab utraqꝫ utrunqꝫ accipere: ex Paucorum quidem gu/bernatione electiuos facere Magistratus: ex Populari aūt sumere nō per cēsum. Modus

qualiter quando contingit dicere ꝙ Resp. quę mixta est ex statu paucorum & populari. Et tunc bñ mixta est Resp. ex illis qñ in Rep. apparēt ille duę. Hoc enim contingit qa mixta est ex illis. In mixto eni manēt miscibilia aliqualiter & in medio extrema. Medium enim comparatū ad utrunq; extremorū apparet esse utrūq;. Tunc igit̃ bene mixta est Resp. ex paucorum & multorum statu quãdo in Rep. apparet paucorum & multorum Resp. ¶ Deinde cum dicit: Patet eni zc. Declarat per exemplum. Et dicit ꝙ in Rep. Lacedemoniorum manifestū est ꝙ in Rep. apparet popularis & paucorū: quia multi dicunt ꝙ illa Resp. est poplãris: qa habet multa de statu illo: uerbi gratia. Primo sĩr se habet circa nutritionem sicut pplãris. Pueri enĩ in Lacedemonia diuitum & egenorum eodẽ modo & ex eisdẽ alimẽtis nutriunt: sĩr eodem modo erudiuntur et illo modo quo possunt erudiri pauperum filii. Similiter in consequenti etate cũ facti sunt uiri eodē modo se habent sicut diuites. In alimentis enim & uestimẽtis non est diuersitas inter pauperē & diuitem talibus enĩ induunt diuites quibus paupes possunt si uolunt. Iterum habebant duos magnos Principatus populares: pplus enĩ eligebat Principē in uno Principatu. Eligebant enim senes a populo. Ad Principatũ aũt quẽdam attingebat pplus. s. ad principatū Ephororum. Et dicit̃ Principatus iste eorum qui ptãtem habẽt conuocandi multitudinē & exequẽdi per eam quę ad ipm pertinẽt: sic igit̃ apparet ꝙ Resp. Lacedęmoniorum uidebat̃ esse quibusdam popularis aliis uidebat̃ esse paucorum. s. ꝙ oẽs Principantes assumũtur per electionem & nullus per sortem. Item paucierant principantes qñtum ad condemnationem mortis & relegationem: & sĩr quãtum ad alia talia. Sic igitur apparet ꝙ in Rep. cõi nomine nominata debẽt apparere popularis & paucorum status. ¶ Deinde cum dicit: Oportet enim zc. Ostendit quid oportet obseruari in Rep. Et dicit ꝙ in Rep. bñ mixta ex populari & paucorum statu oportet ꝙ utrunq; extremorum esse uideat̃ & neutrū. Oportet quidem ꝙ utrunq; uideat̃: qa in mixto manẽt aliquo modo miscibilia: Quare si bene fuerit mixta

igitur admiscendi talis: bene autem admiscuisse popularē & paucorum gubernationem Finis est quãdo eadem Resp. dici potest popularis & paucorum gubernatio. Patet. n. hoc accidere dicentibus eas bene esse cõmixtas: accidit hoc etiã medio. Conspicit̃ nãq; in eo utrũq; extremorum: quod contingit Lacedemoniorum Reip. Sũt enim permulti qui aggrediũtur dicere eam esse popularē: propterea ꝙ populariter complura in illa sunt constituta præmiũ circa educationem puerorum. Pari modo diuitum filii educantur & pauperum: et erudiuntur per eum modũ per quem ualeant pauperum filii erudiri. Similiterq; in sequẽti ætate cum uiri facti sunt. In nullo enim magis cõspicuus diues ꝗ pauper. Cibi quoq; iidẽ utrisq; in cõmessationibus. Vestitu etiam tali diuites utũtur qualem & pauperum quiuis habere potest. Præterea duorum maximorum Magistratuũ alterum eligit populus: alterum gerit: Senatores eni per populũ eligunt̃. Ephori aũt ex popularibus constituunt̃. Alii uero dicũt esse illã paucorum gubernationē: quoniã multa habeat quæ paucorum potentiam asserant: ceu omnes dignitates per electionē conferri: per sortem uero nullam. Et insuper apud paucos ptãtem esse necandi: & in exiliũ pellendi: ac cætera hmõi per multa. Oportet enĩ in Rep. bene tempata utrunq; uideri inesse: & neutrũ: & cõseruari per seipsam non aliunde: & per seipsam nõ per alios multos

Resp. ex illis oportet ꝙ in Rep. aliquo modo appareat paucoꝝ status & popularis. Itē nō oportet ꝙ neutrū uideat̃.s. ſm actum nã in mixto nō saluant̃ miscibilia ſm actus ꝓprios. Et ideo in Rep. nō debet apparere status paucoꝝ simpl'r & ſm actum suū simpl'r: nec popularis. Itē oportet hic obseruari ꝙ Resp. sit talis ꝙ per seipam possit saluari: nō ꝑ aliud extrinsecū: sed ꝑ se. Nō ex eo ꝙ sint aliq̃ plures extrinseci q̃ uelint saluationē eius: qa hęc potest inesse Tyrannidi uel alicui alii praue uel male ordinatę. Sed oportet ꝙ saluet̃ ꝓpter hoc ꝙ nulla pars huius Reip. uelit aliã Remp. sed tm̃ istam. Et tunc recapitulat & dicit ꝙ patet qualiter se habet Resp. similiter qualiter se habēt status Optimatum mixte: dictum est.

REstat nunc zc̃. Postq̃ Ph̃us determinauit de Rep. qualiter mixta est ex statu paucoꝝ & multoꝝ: & qualiter habet instiui: determinat de Tyrannide. Et diuidit̃ in duas. In prima pręmittit intentū suū. In scd̃a ꝓsequit̃ ibi: De regno zc̃. In pria dicit ꝙ postq̃ determinatū est de Rep. cōi noīe nominata. Dicendū est de Tyrãnide nō ꝙ debeat fieri sermo ꝓlixus de ea: est. n. Resp. pessima. Et ideo breuiter dicendū est de ipsa ut habeat̃ pars quędã p̃sentis tractatus. Intētio enī Ph̃i in isto libro est determinare de Rep. Tyrãnis est Resp. q̃daꝫ ideo dicendū est de ipa. ¶ Deinde cum dicit: De regno zc̃. Prosequtur & quia Tyrãnis est trãsgressio a regno: recolligit prio quędã determinata de regno. Scd̃o ꝓsequit̃ de ipa ibi: Tyrãnidis uero zc̃. In prima dicit ꝙ in pręcedentibus dictū est de Monarchia Regali ubi cum consideratū est de ista Monarchia utruꝫ Ciuitatibus expediat unū principari aut nō expediat Et dato ꝙ expediat: cōsideratum fuit qualem unum: qm̃ optimum: & unde assumendus est qm̃ ex optimis uiris: & qualiter. ¶ Deinde cum dicit: Tyrannidis zc̃. Prosequit̃ de Tyrannide. Et prio ponit duos modos eius quos posuit prius capl'o de Regno. Scd̃o ponit modū unū qui ꝓprie dicit̃ Tyrannis. ibi: Tertia spēs zc̃. In prima dicit ꝙ duę sunt species Tyrannidis de quibus dictū est superius cum de Regno determinaret̃ quę ualde sunt ꝓpinquę Monarchię Regali ꝓpter potentiam quã habent ꝓncipãtes ſm illas supra subditos: & principãtes ſm istas species principant̃ ſm Leges quod pertinet ad Monarchiam Regalē. Est enī una istaꝝ specierum ſm quam in quibusdam Ciuitatibus Barbaroꝝ assumit̃ Monarcha qui regit eos ſm Leges & consuetudinē. Est autem cōsuetudo eoꝝ ꝙ assumant sibi Monarcham uel per electionem uel per successionē qui regat eos ſm Leges. Scd̃a species est ſm quã aliqui eligunt sibi prin

extraneos qui uelint: Nam & praue Resp. hoc pōt cōtingere. Sed nē uelle quidem gubernationē alterã quoquomō partiū Ciuitatis oīno: quēadmodū igit̃ oporteat Rēp. cōstituere: & similiter illas quę appellãt optimates dictū est. ¶ Restat nūc ut de Tyrannide dicamus: nō ꝙ multis uerbis indigeat sed ut habeat in hoc tractatu locum suum. Quãdoquidē hãc quoqꝫ posuimus ptē esse aliquã publicę gubernatiōis. De regno igitur determinauimus in superioribus libris: ubi tractatū est a nobis nunq̃d Regia gubernatio utilis foret Ciuitatibus: an inutilis: & quã et unde cōstituere oportet et quō Tyrãnidis uero species duas ibidē distinximus. Propterea ꝙ eaꝝ potētia quodãmō alterat̃ ad Regiã gubernationē: ex eo qa ambę ptãtes istę sunt scd̃m leges. Nã & apud quosdã Barbaroꝝ eligunt̃ aliqui ad gubernandū soli cū absoluta oīmodaqꝫ ptãte. Et apud Gręcos eodē mō q̃dã eligebant̃ qui soli gubernarēt: quos uocabãt Esynetas. habēt uero hęc inter se differentias quasdam erãt enī Regię: ex eo qa scd̃m leges & ex eo quia uolētibus imperabãt. Tyrãnicę aūt ex

cipem ad fugandum inimicos fm qđ apud Grecos olim eligebant quidam qui uocabant Esynete. Isti eni eligebant quosdam in Principes ad fugandũ aduersarios. Iste aũt due species habebant in se quedam opposita & differẽtia: qa uidelicet cum regerent hmõi Reges fm Leges & uolẽtibus imperarẽt: erant eoꝝ Monarchie Regales: cum uero pretermissis legibus fm quas regere debebãt plena ptãte fm arbitriũ suum dñarentur Tyrannice regnabant: & Monarchie ille Tyrãnides erant. Deinde cum dicit: Tertia species. zc. Ponit modũ qui ꝓprie dicitur Tyrannis. Et dicit ꝙ tertia species que ꝓprie & maxime uidetur esse Tyrannis uidetur esse conuertibilis cum Monarchia Regali ꝑmo & principaliter dicta: nõ ꝙ sit eadẽ illi: sed per oppositũ. Quia sicut in Regno principat unus fm uoluntatem suam & ratiõe ordinata ad utilitatem subditoꝝ: sic in ista principatur fm uoluntatem suam. Est aũt hmõi tyrãnis nullis subiacẽs legib incorrigibilis ꝑncipatus sũũ & melioꝝ ꝓpter bonũ suũ nõ ꝓpter bonum subditorum. In ista autẽ diffinitione principatus est loco generis incorrigibilis loco differẽtie. Et dicitur incorrigibilis: quia non est natus corrigi. Illud enim dicit corrigibile ꝙ a dispositiõe praua ad bonã põt mutari saluata natura eius: nũc autem iste Principatus ita pessimus est ꝙ a dispositiõe sua praua ad bonam non potest mutari saluata eius natura: imo corrumpentur per parium & meliorum tangitur materia Principatus. Sunt enim in isto principatu equales & liberi & uirtuosi.

eo quia pro arbitrio dominationem exercebant. Tertia species Tyrannidis quae maxime proprie uidetur id nomen habere. Opposita est Regiae potestati absolute: Nam necesse est Tyrannidem illam quae nullis subiaceat Legibus: & dominetur pariũ ac meliorum ad propriam utilitatem: non ad utilitatem subditorum. Quapropter inuoluntaria est cum nemo liber sponte sua ferat huiusmodi seruitutem. Species igit Tyrannidis tot & tales sunt. ¶ Quae uero sit optima Resp. & quae uita optima pluribus Ciuitatibus & hominibus neq per uirtutẽ iudicant quae supra uulgus emergat: neq per doctrinam quae ingenio indiget & adiumentis externis: neq per gubernationem quae ad uotum fiat: sed uitam eam probãt quã plurimi conseq possint: & gubernationem eã quã plurimae Ciuitates ualeant recipere: nam quas uocant Optimates de quibus modo diximus partim exterius cadũt plurimis Ciuitatibus: partim appropiquãt

Causam finalem tangit cum dicit propter bonum proprium non subditorum. Ex quo sequitur ꝙ iste Principatus non est uoluntarius: quia nullus liber uoluntarie subicitur tali ꝑncipatui. Et ratio huius est. Quia nullus qui est bene dispositus scđm naturam & inclinatur ad uirtutem uult subici ei qui principatur non fm uirtutem: sed propter bonum propriuꝫ: immo magis inclinatur ad principandũ simplr ꝗ subiciẽdum. Nunc autem liber bene dispositus est fm naturam & inclinatur ad uirtutem: Ergo manifestum est ꝙ non uult subici ei qui non principatur fm uirtutem: sed inclinatur magis ad principandum. Sed Tyrãnis principatur non fm uirtutem. quare manifestũ est ꝙ Principatus iste inuoluntarius est. Dixit autem liberorum propter Principatum seruilem. In illo enim Principatu subditi subiciuntur Tyranno uoluntarie: quia inclinãtur ad subiciendum tali Principatui: sicut in Principatu Barbaroꝝ. Vlterius cõcludit ꝙ he & tot sunt spẽs Tyrannidis & ꝓpter causas dictas.

Q Ve uero sit optima zc. Postꝗ Philosophus determinauit de Rep. cõi nomine nominata: & de Tyrannide declarat ꝗ sit optima Resp. pluribus Ciuitatibus & pluribus hõibus simplr. Et diuidit in duas. In prima dat intentũ suũ. In scđa ꝓsequit:

illi quæ Resp. uocatur. Quamobrē de ambabus tanq̄ una sit dicēdum est. Iudicium autem de omnibus istis ex eisdem principiis est. Si recte dictum fuit in Ethicis uitam beatam esse scđm uirtutem nō impeditam. Virtutem autem ipsam esse mediocritatem Necesse est medium esse uitam optimam eius quam singuli adipisci ualeant mediocritatis. Et has omnes diffinitiones necesse est esse circa Ciuitatis uirtutem: uitium & Rempublicam. Est enim Respublica uita quædam Ciuitatis. In cunctis autem Ciuitatibus partes sunt tres. Nam alii diuitiis excellunt. Alii paupertate nimia deprimun

ibi: Si recte zc̄. In prima dicit ꝙ postq̄ determinatū est de Rep. & Tyrannide: dicendum est quę est optima Resp. & quę est optima uita pluribus Ciuitatibus & pluribus hominibus: & nō dicendum est nobis quę est optima uita simpl'r fm ueritatē in comparatiōe ad simplices & idiotas. i. fm quas simpl'r uiuunt. Nec dicendū est quę est optima uita in comparatione ad disciplinā est. n. speculatiua. Iste enim indigēt bona inclinatiōe naturali & bono successu fortunę. Ista aūt habere difficile est. Iterum nō dicendū est de Rep. optima quę est fm uoluntatem & electionem simpl'r. Sed dicendum est de uita optima q̄ possibilis est p'ribus hominibus & Ciuitatibus. et de Rep. ad quam possunt pertingere plurimę ciuitates. Status autem Optimatuꝫ de quibus dictū est prius. s. ille quę sunt simplices & mixtę quę magis accedūt ad ipām non sunt possibiles multis Ciuitatibus: sed magis cadunt extra optiuum pluribus Ciuitatibus. Quidam autē magis appropinquant ei quam dicimus Remp. Et ideo de illis Optimatibus & de hac Rep. dicendum est sicut de una Rep.: quia ex eisdem principiis fit iudiciuꝫ de ipīs. Et iste duę sunt optime et possibiles pluribus Ciuitatibus & hominibus de quibus nunc dicendū est. ¶ Deinde cum dicit: Si recte zc̄. Prosequit'. Et primo ostendit quę sit optima uita et Resp. possibilis pluribus Ciuitatibus. Scđo qualiter alię Resp. se habent ad istam: ibi: De aliis autem zc̄. Pria in tres. In prima ostendit quę sit optima uita hominis. Scđo ꝙ ista eadem est Reip. possibilis pluribus Ciuitatibus: ibi: Et has zc̄. In tertia quę sit optima Resp. possibilis pluribus Ciuitatibus: ibi: In cunctis zc̄. In prima dicit ꝙ sicut dictum est in libro Ethicoꝝ: Optima uita hominis est operatio fm uirtutem non impedita. Non enī consistit in actu primo: quia exn̄s in actu primo in potentia est ad scđm actum: ergo non est perfectus simpl'r. Sed felix pfectus est simpl'r nec in habitu: quia in potentia est ad actum scđm: quare consistit in operatione ultima: quia illa nō est amplius in potentia ad aliam: sed uirtus est medietas quędam. Est enī habitus electiuus in mediocritate exn̄s determinata ratiōe & ut sapiens determinabit. Quare optima uita hoīs est uita media: & loquimur de tali medietate quę possiblis est hōibus. ¶ Deinde cum dicit: Et has zc̄. Declarat ꝙ idem est terminus & eadē ratio Ciuitatis & Reip. & uirtutis uel malicię. Et dicit ꝙ eadem est ratio Ciuitatis bone & Resp. bone: & Ciuitatis male & Reip. malę. Et ratio est. quia Resp. comparat' ad Ciuitatē sicut uita. Est enim Resp. ordo Ciuitatis. Ordo autem uita est quędam eius cuius est. Ideo Resp. uita Ciuitatis. Et sicut cessante uita cessat illud cuius est. sic cessante Respu. cessat Ciuitas. Sicut ergo eadē est ratio uitę & illius cuius est & perfectiōis & illa cuius est: sic eadem est ratio Reip. bonę & Ciuitatis bonę. De mala Rep. & Ciuitate mala nō probat: quia apparet ex eo ꝙ dictum est de bona Rep. ¶ Deinde cum dicit: In cunctis aūt zc̄. Probat quę sit optima Resp. pluribus Ciuitatibus. Et primo probat quę sit optima Ciuitas. Secundo cōcludit quę sit optima Resp. ibi: Patet igitur zc̄. Adhuc prima in duas. Primo ostendit ꝙ Ciuitas est optima quę est ex mediis. Secūdo ꝙ talis Ciuitas bene saluatur: ibi: Conseruat' &c̄. Adhuc prima in duas. Primo ostendit qui sunt optimi Ciues quoniā medii. Secūdo quę opti

ma Ciuitas:ibi:Vult quidem &c̄.Ad hec primo concludit ex precedētibus ꝙ medii sunt optimi ciues.Secundo probat per rationes:ibi:Hec enim ꝛc̄. In prima dicit dictum est ꝙ eadem est ratio bone Reip.& bone Ciuitatis.Sunt aūt Ciuitatis tres partes. Quidam eniꝫ sunt opulenti ualde.Quidam egeni ualde.Alii sunt medii qui nec nimis diuites nec nimis pauperes sunt:sed medio modo se habent.Cum igiť oēs concedāt ꝙ medium est optimū qm̄ uita sm̄ uirtuteꝫ est optima uirtus etiam est in medio: manifestuꝫ est ꝙ medii in Ciuitate sunt optimi & possessio ipsoꝝ media exn̄s optima est inter ceteros. ¶Deinde cū dicit:Hec enim ꝛc̄.Probat hoc per rationes.Et diuidiť in quattuor sm̄ ꝙ probat per quattuor rōnes. Scd̄a ibi:Insuper &c̄.Tertia ibi: Preterea qui bonis &c̄.Quarta ibi:Que autem ꝛc̄. In prima intendit istā rationem:Illi sunt optimi ciues qui facillime obediunt rationi:sed medii in Ciuitate facillime obediunt rationi non autē extremi: ergo medii sunt optimi Ciues:Hmōi ratiōis minorem ponit in littera: Et declarat eaꝫ Ponit aūt minorem dicens ꝙ media ps ciuitatis facillima est ad obediendum rationi non extremi:& ille qui excellit alios in pulchritudīe uel in fortitudine: uel in nobilitate: uel in diuitiis: non de facili obedit rationi.Iterum ille qui nimis egenus est aut supdebilis uel multum uilis nō de facili obedit rationi.Et ratio huius est.quia ille qui excedit uel in pulchritudine:uel fortitudine: uel nobilitate:uel diuitiis:alios contēpnit & fit iniuriosus & inclinatur etiā propter excessum alicuius istorum ad inordinatas delectationes & sunt nequam magis:quia ista eos faciūt declinare ab eo quod est sm̄ rationem rectam.Egeni autem ualde debiles uel uiles deficiunt a ratione & fiunt auari & in paruis nequam ualde.Circa quod intelligendum est ꝙ astutia est inclinatio ad inueniendum diuersos modos & uias ad finem non rectum. Actus auteꝫ qui procedit ex hoc dicitur dolus uel fraus ad nocendum aliis.Et sm̄ ꝙ est ad nocendum alii in rebus fraus dicitur sm̄ ꝙ in persona uel fama dolus.Isti autem super egeni diuersos modos & diuersas uias inueniunt:& quibus possint habere diuitias uel potentiam uel aliud tale preter rationem:Propter quod manifestum est ꝙ sunt astuti & nequam in paruis ualde.Sed iniuriarum quedam fiunt propter astutiam ut propter contemptum: uel contumeliam quedam:aut propter iniuriam.Quare manifestum est qꝺ extremi difficili obediunt rationi. ¶Deinde cum dicit:Insuper hi minime circa ꝛc̄. Ponit secundam rationem: & est.Illi sunt optimi in Ciuitate qui amant Principes & Magistratus curant: ac bene consulunt bono Reipublice:sed medii amant Principes:nō autem extremi. Illi enim qui sunt excellenter diuites non amant ipsos:nec consequenter bene consulunt : hec autem Reipublice dannosa sunt.Isti pauperes etiam Principes non amant. quia opprimi reputant se ab eis.Quare manifestum est ꝙ extremi non sunt optimi Ciues. ¶Deinde cum dicit. Preterea qui bonis &c̄.Ponit tertiam rationem.Et dicit ꝙ adhuc manifestum est ꝙ extremi in

tur.Alii sunt inter hos medii. Cum igiť cū fessi simus mediocritatem & medium esse optimum palam ꝙ bonorum fortunæ mediocris possessio est optima omnium existimanda.Hæc enim facilis est ad obedientiā mandatorum.At enim si modum excedant in alterutram partem:ceu si forma. si uiribus:si nobilitate generis: si diuitiis: uel his contrariis:ceu paupertate nimia: si imbecillitate egregia:si ignominia multa : difficile est ut rationi obediāt . Fiunt enim istorum alii superbi & delinquentes aperte in rebus magnis.alii occulte praui:et in rebus exiguis fraudatores.Iniuriæ uero inferunť quandoꝗ; per contumeliam.quandoꝗ; per dolū. Insuper hi minime circa gubernationē Reipublicæ afficiunť minimeꝗ; consulūt.Hæc

Ciuitate non sunt optimi ciues sed medii:quia illi qui excedunt alios in bonis fortitudine
sicut in diuitiis:potentiis:& in amicis:& in consilibus nec subici uolunt aliis:nec sciunt: Et
hoc inest statim eis a pueritia. Nam a pueritia in delitiis nutriti sunt. Et ideo doctorib9 nō
sunt assueti subici:propter hoc non subici eis uolunt: quia non possunt inclinari ad oppo/
situm eius ad quod inclinanē ex assuetudine : sed statim ex natiuitate inclinantur ad oppo
situm eius quod est subici. Et ideo
etiam addiscere nolunt. Illi etiā qui
excellenter egeni sunt intantū sunt
humiles ꝙ nesciunt principari: sed
subici etiaꝫ seruili Principatu. nam
subiciuntur Principatu despotico q
est dñi ad seruum. Si igitur Ciuitas
sit ex istis:erit ex seruis & dominis
sed ista inconueniētia sunt. Quare
manifestum est ꝙ extremi nō sunt
optimi Ciues; relinquitur igitur qꝺ
medii. ¶ Deinde cū dicit: Qui au/
tem eorum zc̄. Ponit quartam rati/
onem. Et dicit quod illi qui inuidēt
aliis & contemnunt alios nec Ma/
gistratus gerere sciunt nō sunt opti
mi Ciues. Sed egeni ualde inuident
aliis nec Magistratus gerere sciunt
Diuites etiam ualde contemnunt
eos qui sunt etiā contra rōnē Reip.
medii non. quare extremi non sunt
optimi Ciues sed medii. Hmōi rati
onis ponit minorem primo dicens
ꝙ illi qui sunt de numero egenorū
inuidentes sunt. Illi autem qui sunt
de numero excedentium in bonis
fortune contemnentes sunt alios:&
hoc apparet. Diuites enim & potē/
tes uidentes se habere ea quę nō ha
bent alii illos despiciunt & contem
nunt. Egeni & deficientes uidentes
ꝙ non habent ea quę alii habēt in/
uident illis. Sed medii non. Quia enim ad sufficientiam habent non inuident:non contē/
nunt autem quia nō sunt ualde excedentes. Inuidere uero & contemnere sunt contra rati/
onem Reip. quod declarat. Quia amicitia necessaria est in Ciuitate. Nam communicatio
amicitia quędam est:quia inimici cum inimicis participare nolunt in nūmis:etiam in uia
Sed inuidia & contemptus sunt contra rationem amicitię:quare sunt contra rationē Reip.
Manifestum igitur ꝙ extremi non sunt optimi Ciues sed medii inter extremos. ¶ Dein/
de cum dicit: Vult quidem Ciuitas ex paribus zc̄. Postq̄ Philosophus determinauit q sunt
optimi Ciues quoniā medii:declarat quę est optima Ciuitas : quoniam illa quę est exme/
diis. Et dicit ꝙ Ciuitas debet & uult esse ex ęqualibus maxime. Sed tales sunt medii : sicut
probatum est:ergo Ciuitas optima est quę est ex mediis. Et propter hoc manifestum est
ꝙ talis Ciuitas optime gubernatur. Illam enim necessarium est optime gubernari quę est

autē utraqꝫ damnosa sunt Ciuitatibus. Præ
terea qui bonis fortunis superabundāt: ceu
opibus:diuitiis:amicis: & aliis huiusmodi:
nec imperium cuiusq̄ pati uolunt: neqꝫ sci/
unt:& hoc statim domi eorum natis existit
Propter delitias enim ne in scholis quidem
præceptoribus obedire consueuerunt. Qui
autem eorum sunt in indigentia nimia con
stituti : deiecto nimium animo uilesqꝫ ex/
istunt. Ex quo fit ut alii Magistratum gere
rere nesciant:sed ad parēdum seruiliter sint
apti. Alii uero sibi imperari nullo modo pa
tiantur. sed ipsi aliis tanq̄ domini uolūt im
perare. Efficitur ergo seruorum & domino
rum Ciuitas. Non autem liberorum & alio
orum inuidentium : aliorum spernentium:
quod plurimum abest ab amicitia & ciuili
societate. Nam societas amicabile quiddam
est: cum inimicis enim ne uiam quidē com
municare uolunt homines. Vult quidē Ci/
uitas ex paribns ac similibus esse quantum
fieri potest. Hoc autem maxime existit me
diis: Itaqꝫ necessario fit ut huiusmodi Ciui/
tas optime gubernetur ex quibus diximus

constituta ex his ex quibus Ciuitas optima naturaliter constituitur. talis autem est quę dicta est: ergo zc. ¶ Deinde cum dicit: Conseruantur quoq; in Ciuitatibus zc. Declarat φ talis Ciuitas bene saluatur & sine periculo uiuunt. Et primo ostendit φ bene saluatur. Secundo φ uiuunt sine periculo: ibi. Quapropter bene zc. In prima dicit φ isti medii ex quibus componitur Ciuitas optima maxime saluantur in Ciuitate: & hoc apparet: quia ipsi nō cōcupiscunt aliena sicut pauperes. Habent enim ad sufficientiam: et ideo non desiderant aliena ꝓpter qđ aliis nō insidiantur. Pauperes uero qa deficientes sunt desiderant aliena et ideo insidiātur diuitibus. Medii uero non. quia non babent superabūdantiam diuitiarum: & ideo medii nec insidiantur aliis nec alii ipsis: tales autem maxime conseruant: quare manifestum est φ Ciuitas q̄ est ex mediis maxime conseruat. De inde cum dicit: Quapropter bñ zc. Ostendit φ uiuunt sine periculo. & dicit φ medii: quia nullus insidiat ipsis nec ipi aliis insidiantur sine periculo uiuūt. Et ꝓpter hoc Phocylides rationabiliter desiderauit medius esse in Ciuitate: uidens φ medii sunt in Ciuitate optimi: unde dixit medius in Ciuitate uolo esse. ¶ Deinde cum dicit: Patet igitur zc. Ostēdit φ resp. q̄ ex est mediis est optima. Et diuiditur in duas ¶ In prima infert ex dictis φ Resp. media est optima. Secundo probat hoc per signa & effectus: ibi: Quod autē zc. Adhuc prima in duas. In prima facit quod dictum est. In secunda infert Corellarium: ibi: Quapropter. In prima dicit φ quia Ciuitas optima est quę est ex mediis: manifestum φ Respu. optima est ex mediis: & ille Ciuitates quę multos habent medios habēt Remp. optimam. Et ratio huius est. Quia pars media Ciuitatis ualentior & melior est q̄ alię duę partes diuisiꝫ quia si una pars pręter rationem uelit opprimere aliam partē: sicut si diuites pauperes uel int opprimere: pars media adiungit se pauperibus & cum illis reprimit malitiam diuituꝫ Si autem pauperes uelint insurgere contra diuites pręter rationem: medii iungunt diuitibus se & reprimunt pauperes. Et ideo medii prohibent excessus in Ciuitate ¶ Talis autem Respublica optima est. ¶ Deinde cum dicit: Quapropter ualde optandum est ut hi qui in Republica zc. Infert unum Corellarium. Et dicit φ manifestum est ex dictis φ ex quo Ciuitas est optima que est ex mediis φ maximum bonum est φ in Ciuitate gubernantes habeāt substantiam mediam & possessiones medias. Quia ubi sunt qui ualde excedūt in diuitiis: aut indigentes ualde: erit ibi aut status popularis: aut paucorum intēperatus in quo. pauci diuites ualde dominantur fm uoluntatem suam: aut erit Tyrannis propter ambos

natura constare Ciuitatem. Conseruantur quoq; in Ciuitatibus isti maxime cæterorū ciuium. Neq; enim aliena concupiscunt ut faciunt pauperes. neq; eorum bona capiuntur ab aliis ut accidit diuitibus. Et qa neq; insidiantur aliis: nec alii ipsis: sine periculo degunt. Quapropter bene optauit Phocylidas multa mediocribus optima: mediocris esse uolens in Ciuitate. Patet igitur φ ciuilis societas optima est quæ per mediocres fit: easq; Ciuitates recipere ut optime gubernentur: in quibus mediocres plurimi sunt ac plus possunt: maxime quidem ambabus uel saltem altera parte. Hæc enim addita præualere facit & prohibet cōtrarios excessus fieri. Quapropter ualde optandum est ut hi qui in Rep. uersantur facultates habeant mediocres ac sufficientes. Nam ubi alii nimis multa possident: alii nihil: uel plæbes infima insurgit. uel paucorum potentia illa extrema uel Tyrānis: ꝓpter utrūq; sexum. Eh populari enim statu nimium su

excessus .s. diuitiarum & egestatis ex populari enim statu nimis superbo insurgit Tyrānis Similiter ex paucorum potentia. Ex mediis autem non. Multo autem minus etiam oritur Tyrannis ex his qui sunt propinqui mediis q̄ ex statu populari. Causa autem istorum apparebit inferius cum determinabitur de transmutatiōe Reip. ¶ Deinde cum dicit: Quod autem media zc̄. Probat per signa ꝙ Resp. quę ex mediis optima est. Et diuiditur in ptes tres sm ꝙ declarat per tria. Secūda ibi: Signum uero zc̄. Tertia ibi: Patet autem zc̄. In prima intendit istā rationem Illa Resp. est optima quę est sine seditione magis & turbatione: sed talis est illa quę est ex mediis: ergo Resp. quę est ex mediis optima est. Huius rationis ponit conclusionem & minorem cū sua probatione. Dicit igitur ꝙ Respublica quę est ex mediis sit optima: manifestum est. Ista enim sola & sine seditione & turbatione est. Hoc autē probat dupliciter ¶ Primo quia ubi sunt plures medii non sunt seditiones nec turbationes. Et propter hoc magne Ciuitates sunt magis sine seditionibus quā paruę. Quia in magnis Ciuitatibus sunt multi medii: Sed in paruis Ciuitatibꝰ statim omnes sunt diuisi in diuites & pauperes: & ideo in illis sepe fiunt perturbationes & seditiones. Quare manifestum est ꝙ illa Respublica quę est ex mediis magis est sine seditione & turbatione. Hoc idem probat secundo ex alio. Quia status populares sunt durabiliores quā paucorum. Quia plures habent medios & magis attingunt medii ad Principatum quam in paucorum potentia. Ex quo manifestum est quod illa respublica quę est ex mediis est magis sine seditione & turbatione. Si autem accidat quod inter egenos & diuites non fuerint plures medii: aut non sufficientes: si multitudo inualuerit: multos excessus facient: & ideo male se habent: & cito peribit Respublica. ¶ Deinde cum dicit: Signum uero huius putandum est quod qui zc̄. Ponit secundum signum. Et dicit ꝙ Resp. quę est ex mediis sit optima: signum est qd̄ optimi Legislatores fuerunt de mediis: sicut Solon. Iste enim Solon non fuit de diuitibus excellenter nec de pauperibus. Et hoc signauit in quadam Poesi sua quā non ponit Phs. Similiter Lycurgus non fuit de magnis: non enim fuit Rex. Similiter Charondas nec de diuitibus: nec de pauperibus excellenter fuit: sed de mediis similiter plures alii. Isti uero fuerūt optimi Legislatores: & fuerīt de mediis. quare manifestū est ꝙ medio mō se hr̄e disponit ad optimā

perbo: & ex paucorum potentia ad Tyrannidem deuenitur. Ex mediocribus autē ac prope paribus multo minus. Cuius rei causam postea ubi de mutationibus tractabit̄ dicemus. Quod autē media sit optima: manifestum est: sola enim seditionibus caret. ubi enim permultū est mediocre minimū seditiones & discordiæ ciuium innascuntur. Magnæq; Ciuitates ob hanc ipsam causam minus seditionibus subiacent: quia magna in his est mediocrium hominum multitudo. Paruas autem Ciuitates facile est in duas partes diuidi omnes: ita ut nihil mediū relinquatur. Et fere cuncti: uel inopes sunt: uel opulenti. Populares quoq; gubernationes tutiores sunt & diuturniores q̄ paucorum potentium propter medios. Plures enī sunt & magis honoris participant in populari gubernatione q̄ paucorum. Nam quando sine his multitudo inops plus pōt: male res se habent: ac cito pereunt. Signum uero huius putādum est ꝙ qui optime Leges condiderunt ex mediocribus ciuibus fuere Nam & Solon huiusmodi fuit: ut apparet ex eius carminibus: & Lycurgus: nō enim

Remp. Quod igitur Resp. sit ex mediis signum est ꝙ optimi Legislatores fuerunt de mediis. ¶ Deinde cum dicit: Patet autē. Ponit tertium signum: & ponit primo signum. Scḋo rōnem assignat cuiusdam quod in signo est dictum: ibi: Preterea ex eo. In prima dicit ꝙ manifestum est ex his quę dicentur iam ꝙ optima Resp. est ex mediis: quia propter hoc sunt plures Resp. aut Populares aut Paucoꝝ: quia frequenter in ciuitatibus medium paucū est. statim enim sunt omnes uel diuites uel egeni: & quicunq; excellunt alios cōuertunt Remp. sm uoluntatem suam ad utilitatem suam: ita ꝙ si diuites superauerint pauperes conuertunt Remp. ad uoluntatē suam & regunt eam & tunc fit Paucoꝝ potētia. Si autem Pauperes excesserint regunt Remp. sm uoluntatam suam & sic status Popularis. Quare manifestū est ꝙ aut erit Popularis aut Paucoꝝ. Cum ergo iste accidant quę nō sunt recte propter defectum mediorū signum est ꝙ Resp. quę est ex mediis sit optima. ¶ Deinde cum dicit: Pręterea ex eo. Assignat causam quare sunt plures Populares & Paucorum: & diuiditur in duas sm ꝙ probat hoc per duas rationes. Secunda ibi: Pręterea qui zc. In prima dicit ꝙ seditiones & pugnę quę fiunt in ciuitate inter diuites & pauperes adinuicem sunt causa quare sunt tot Populares & Paucorum. Illi enim qui obtinent contra aduersarios non instituunt Rempublicam cōmunem nec ęqualem: sed instituunt Rempublicam ad utilitatem suam & honorem & premium uictorię suę instituunt Rempublicam in qua excedunt aduersarios: ita quod si Pauperes obtineant faciūt Popularem statum: si diuites: Paucorum potentiam. ¶ Deinde cū dicit: Pręterea qui zc. Ponit secundam rationem & dicit ꝙ aliqui pręeminentes in Gręcia in potentia amicoꝝ uel in diuitiis uel in nobilitate uel in aliquo alio nutriti in aliqua Rep. cum uellent instituere Remp. aliquam nō instituerunt quamcunq;: sed considerantes ad Rempublcaim in qua nutriti sunt instituerunt illam. Et quia isti nutriti erant in Populari uel in Paucorum instituerunt hanc uel illam: non considerantes bonum commune: sed bonum proprium: & istę utiliores erant eis: ideo istas instituerunt. Et propterea nunquam aut raro & apud paucos inuenitur Respublica media. Vnus autem optimus fuit uir: qui cum esset in principatu suasit Ciuibus Rempublicam hanc mediam:

erat Rex & Charondas: & plurimi aliorum Patet autē ex his & quia plurimæ Respublicæ: aut Populares sunt: aut Paucorum gubernationes. Quod enim in his frequenter pauci sunt medii: semper qui præualēt: siue hi sint qui facultates habent: siue Populares: qui medium transcendunt per se ipsos gubernationem agunt. Itaq; aut multitudo populi insurgit: aut Paucorum potētia. Præterea ex eo quia seditiones fiunt & pugnæ inter multitudinem & opulentos: quibuscunq; uincere contingit: hi neq; cōmunem amplius habent Rempublicam: neq; æqualem: sed quasi uictoriæ premiū reportant Rempublicam obtinere: & alteri Popularem statum: alteri Paucorum potentiam faciunt. Præterea qui principatū Græciæ habuerunt: hi ad propriam respiciētes Rempublicam: aut Popularem statum in Ciuitatibus constituerunt: aut Paucorum gubernationem: non ad Ciuitatum illarum commoda respicientes: sed ad sua. Atq; ita per istas causas effectū est: ut uel nunq̄ mediorum illa gubernatio extiterit: uel ad modum raro. Vnus enim uir cōsensit solus ex his qui antiquitus in principatu fuere. Hunc gubernandi modum constituere: iamque in Ciuitatibus consuetudo obti-

sed illi noluerunt acceptare ipsam. Similiter nec isti qui modo sunt in ciuitatibus uolunt eam recipere: quia consuetudinem nō habent per quā inclinent ad uolendū equalitatem: sed uel querunt principari: aut magis uolunt sustinere Remp. quam habent nō recte ordinatam: sicut Paucoꝝ potentiam in qua dn̄antur: aut aliquam aliam. Et tunc cōcludit dicēs ꝙ que sit optima Resp. & propter quam causam manifestū est ex determinatis. ¶ Deinde cum dicit: De aliis autem. Declarat qualiter alie Resp. se habent ad istam & dicit ꝙ Rerump. aliarū a media posuimus plures species: sicut Poplaris & Paucoꝝ. Vnaqueqꝫ enim istarum plures species habet sicut apparuit prius: que autem istarum sit melior & que peior uisa rōne medie Reip. nō est difficile uidere. Cū enim Resp. que est ex mediis sit optima: illa que est propinquior huic melior est: & que remotior: peior. Nam uniuersaliter hoc uerum est ꝙ in unoquoqꝫ genere illud qđ est propinquus primo: pfectius est & melius ī illo genere. Quare illa Respub. que propinquior est Reip. optime in pluribus melior est: sicut prima spēs Popularis melior est q̄ secunda: & secunda q̄ tertia: & tertia q̄ quarta: quarta uero pessima est inter illas. Similiter de Paucoꝝ potētia prima melior q̄ secunda: secunda q̄ tertia: & sic deinceps. Et dato ꝙ illa que est propinquior optime ē melior simpliciter loquendo sine suppositione: quia si loquamur de meliori & optima ex suppositione nihil probibet aliquā que non est melior simpliciter esse meliorem aliquibus: sicut si in ciuitate aliqua ciues sint equales in libertate: melius est eis regi Populari q̄ Rep. media. Sic igitur apparet qualiter alie se habent ad istam.

nuit non uelle æquale: sed aut impare quærere: aut uictos obedire. Quæ igit̃ optima sit Respublica & quam ob causam ex his patet. De aliis autem cum plures Populares & plures Paucorum gubernationes esse diximus: quæ prima ponenda sit & quæ secunda & quæ deinceps quia potior sit aut deterior determinata optima non erit difficile intueri. Necesse est.n. meliorē esse quæ proxime huic accedit: deteriorem uero quæ plurimum distat a medio: nisi ad suppositionem quis iudicet. Dico autem ad suppositionem: quia multotiens alia Reipublicæ forma eligibiliori existente nihil uetat aliam quibusdam magis utilem esse. Quæ autem Respublica quibus & qualis qualibus conferat consequens est tractare. Sed capiēdū prius est uniuersaliter de cunctis: Oportet enim partē illam Ciuitatis quæ in Republica stare uult potentiorem esse: q̄ illa pars quæ non uult in Republica manere. Est autem omnis Ciuitas ex quali & quanto. Dico autem quale: ceu libertatem: diuitias: disciplinam: nobilitatem. Quantum uero: ceu multitudinē populi præualētem.

Ve autem zc. Postq̄ Phs declarauit que & qualis Resp. est optima pluribus ciuitatibus: declarat que & qualis: quibus & qualibus expediat: & diuidtur in duas: in prima premittit intentum suum. In secunda prosequitur: ibi: Sed capiendū. In prima dicit ꝙ post illa que determinata sunt dicendum est pertranseundo que Resp. quibus & qualis qualibus expediat. ¶ Deinde cum dicit: Sed capiendū. Prosequitur: & diuidit̃ in duas. Primo p̄mittit quedā uniuersalia que ualēt ad sequētia in isto capitulo. In scđa ondit qđ propositū fuit: ibi: Vbi ergo. In prima dicit ꝙ anteq̄ determinet de Rep. q̄ cui & q̄lis q̄li cōpetat accipiendū ē p̄mo qđ uniuersaliter ueꝝ ē in oībus Rebusp. s. ꝙ illa pars Reip. melior ē & ualētior q̄ uult saluatōem Reip. q̄ illa q̄ nō uult. Et rō huius ē: q2 bonum rei attendit̃ in ordine ad finē. Sed partes Reip. ordinant̃ in finem Reip. Finis aūt Reip. est salus &

permanentia eius. Ergo bonum partium Reipublicę intenditur in ordine ad finem istum Sed unumquodq; uult bonum proprium: & q̃to magis uult tãto melius est. Ergo illa pars Reipublicę melior est quę intendit istum finem q̃ illa quę nõ intendit. Secundũ est quod proponit ꝙ omnis ciuitas componitur ex quali & quanto: & exponit quid uocat quale & quantum. Quale quidem uocat dignitatem: ad quam considerat uolẽs instituere Rempublicam uel uolens distribuere principatum: sicut sunt diuitię: disciplina: ingenuitas. Quantũ uocat multitudinem. Modo ita est quandoq; quod alteri parti ciuitatis inest quale: ita ꝙ excedit aliam in qualitate. Alteri parti inest quãtum: ita quod excedit aliam in multitudine: Sicut uerbi gratia: Plures sunt in ciuitate ignobiles q̃ nobiles: pauperes q̃ diuites: tamen pars illa quę habundat in quanto: tamen non habundat in illo quãtum deficit in quali. Ista autem consideranda sunt in determinando quę uel qualis: cui uel quali conueniat comparando ista adinuicem: puta defectum secundum unum ad superhabundantiam respectu alterius. ¶ Deinde cum dicit: Vbi ergo superat &c̃. Ostendit ꝙ qualis quibus & qualibus conueniat: & primo q̄bus & qualibus Popularis status. Secundo quibus & qualibus Paucorum potentia: ibi:

Fieri autem potest ut quale existat uni ciuitatis parti: alteri uero quantum: ceu maiorem esse numerum ignobilium q̃ nobilium: & paucorum pauperum q̃ diuitũ: neq; tamen tantum superare quantitate: quantum superari qualitate propter hoc adinuicem conferenda sunt. Vbi ergo superat pauperum multitudo eam quam diximus proportionem: hic Popularis gubernatio exoritur: ac species singulæ Popularis status secundum multitudinis exuperantiam: ceu si agricolarum multitudo plus possit: prima species. Si multitudo tenuiorũ ac mercenariorum: ultima species: & sic de aliis quæ sunt harum mediæ. Vbi autem ea pars in qua sunt Opulenti & nobiles magis superat qualitate quã deficiat quanti-

Vbi autem ea pars &c̃. Tertio quibus & qualibus Respublica: ibi: Debet autem qui &c̃. In prima dicit quod quamlibet ciuitatem ubi habundat multitudo egenorum secundum dictam proportionem: scilicet quod non excedat: puta in uirtute quantum deficit in multitudine diuitum uel egenorum oportet regi statu Populari: ut si agricolę excedunt: tunc est Popularis status agricolarum. Et secundum ꝙ diuersus est populus secundũ hoc oportet ipsum regi diuersis speciebus Popularis status: ut si multitudo agricolarũ excedat oportet regi prima specie Popularis status. Si autem multitudo tenuiorum & mercenariorum tunc oportet eam regi ultima specie Popularis status. Isti enim minus sunt persuasibiles & ratione & magis inclinantur ad auaritiam: & ideo expedit eis magis regi illa specie Popularis status per quam possunt satisfacere magis auaricię suę. Hęc autem est ultima species in qua principatur populus non secundum legem: sed secundum suam sententiam & uoluntatem. Vbi autem multitudo est intermedia competit regi eam aliqua specie intermedia: ut si excedat multitudo liberorum secunda species debet esse. Si multitudo aliorum quorumcunq; tertia species. ¶ Deinde cum dicit: Vbi autem ea pars &c̃. Ostendit quibus competit Paucorum status & dicit ꝙ ubi multitudo diuitum quę plus habundat in quali. s. in diuitiis & nobilitate q̃ deficiat in quanto: id est in multitudine: ibi oportet esse Paucorum status. Et secundum diuersitatem hmõi multitudinis oportet diuersificare species Paucoꝝ status: ita ꝙ ubi est multitudo diuitũ habentiũ possessiones mediocres oportet regi prima spẽ Poplãris status in qua dñant̃ plẽs diuites nõ nimis excedẽtes in diuitiis

ſed habentes poſſeſſiones mediocres. Vbi autem eſt minor multitudo diuitum: ſed habẽt plures diuitias oportet regi ſecunda ſpecie Paucorum ſtatus. Vbi autem ſunt adhuc pauciores diuites ditiores q̃ primi: expedit illos regi tertia ſpecie. Vbi autem pauciores ſunt & magis diuites oportet regi illam ciuitatem quarta ſpecie: ita ꝙ ſicut ſe habent ſpecies ſtatus Popularis quantum ad multitudinem: ſic ſpecies Paucorum potentię quantum ad diuitias: ita ꝙ ſicut ubi ſunt pauciores egeni: ſicut ubi ſunt plures agricolę oportet eſſe primã ſpeciem ſtatus Popularis: Vbi adhuc plures ſecundam. Vbi adhuc plures q̃ prius tertiam. Vbi tota multitudo quartam & peſſimam: ſic ex parte potentię Paucorum ubi ſunt plures diuites habẽtes mediocres diuitias prima ſpecies. Vbi pauciores ditiores ibi ſecunda. Sed ubi adhuc pauciores & ditiores tertia. Sed ubi ſunt pauciores q̃ prius & ualde diuites quarta ſpecies & peſſima. ¶ Deinde, cũ dicit: Debet autem &c. Oſtendit quibus competit Reſpublica & diuiditur in duas. In prima facit quod dictum eſt In ſecũda regreditur ad declarandum qualiter miſcetur ex Populari ſtatu & Paucorum: ibi: Sunt autem &c. Prima in duas. In prima oſtendit quibus competit Reſpublica. Secundo remouet errorem quorundam: ibi: Aberrant autem &c. Adhuc prima in duas. In prima facit quod dictum eſt. Secũdo remouet obiectionem quę poſſet fieri: ibi: Non enim eſt metus ne quandoq; &c. In prima dicit quod Legiſlator ſi bene debeat ordinare Rempublicam debet aſſumere ad Rempublicam medios. Et hoc quaſcunq; leges ponat: ſiue conuenientes potentię Paucorum: ſiue Populari ſtatui ſemper oportet coaſſumere medios: quia ſic debet ferre leges & ordinare Rempublicam ut per leges poſſit Reſpublica ſaluari. Vbi uero multitudo huiuſmodi mediorum habundat ſecundum quale aut ſecundum quantitatem uel in uno in comparatione ad aliud conuenit eſſe Rempublicam quę bene nata eſt regi rectis legibus: ex talibus enim dicta eſt eſſe ipſa. igitur expedit coaſſumere medios. ¶ Deinde cum dicit: Non enim eſt metus. Remouet obiectiõem quę poſſet fieri. Aliquis enim diceret ꝙ Legiſlator nõ debet aſſumere medios: quia pauperes & diuites nõ conſentient: & ſic erit turbatio in ciuitatibus. Remouet hoc & dicit ꝙ nõ eſt timendũ quin diuites cõſentiant pauperibus. Et ratio huius eſt: quia nunq̃ uolũt eſſe ſerui dominoꝝ nec diuites nec pauperes & ideo quęrunt cõmunem Remp. magis. Hoc autem eſt Reſp. & non alia. Si autem quęrunt Remp. cõmunem nõ inuenirent aliam magis cõmunem: quia pauperes nolunt quod diuites dominentur ne opprimantur ab illis: nec diuites uolunt ꝙ pauperes timentes opprimi ab eis: & ideo quęrunt fideliorem principantem. Sed ubiq; fideliſſimus eſt & communis magis medius & arbiter. Ex quo manifeſtum eſt ꝙ Reſpublica quanto

tate: hic Paucorum potentia gubernatioq; exoritur: ac eodem modo ſingulæ ſpecies huius ſecundum exuperantiam iſtiuſmodi hominum. Debet autem qui legem ponit in Republica ſemper ad medios reſpicere: Siue enim ad Paucorum gubernationem dirigantur leges de mediis eſt coniectandum: ſiue ad Popularem ſtatum hos reſpicere debet: Vbi enim mediocrium ſuperat multitudo uel utrũq; extremum: uel alterum tantum: hic Reſpublica recipit ſtabilitatem. Non enim eſt metus ne quandoq; diuites cum pauperibus conſpirent cõtra mediocres: nunquam enim alteri ſeruire alteris uellent. Quod ſi communiorem aliquam quærunt nullam aliam q̃ iſtam reperient: Nam per uices gubernare non paterentur propter diffidẽtiam quæ inter eos exiſtit. In cunctis uero locis arbiter eſt fideliſſimus: arbiter autem medius quãdoq;

magis mixta est accedens ad equalitatem & indifferentiam tanto magis mansiua est. ¶Deinde cum dicit: Aberrant etiam zc. Remouet errorem quorundam. Aliqui enim fuerunt qui uoluerunt facere Respublicas Optimatum qui plus attribuebant diuitibus q̄ deberent & q̄ pauperibus: Philosophus dicit ꝙ isti peccauerunt non solum in hoc ꝙ plus attribuebāt diuitib⁹ q̄ deberēt: sed in hoc ꝙ paupes nō audiebant in his in quibus debebāt

melior est gubernatio temperata: tanto durabilior. Aberrant etiam plærique illorum qui Optimates Reipublicæ gubernatōnes efficere uolunt non solum in tribuendo nimium diuitibus: uerum etiam in excludendo plæbem. Necesse est enim procedente tēpore ex falsis bonis uerum malum euenire Diuitum enim cupiditates plus habendi magis destruunt Rempublicam q̄ multitudinis. Sūt aūt illa circa quæ simulāt ac fallaciter prætexunt ad populum quinq; numero: Concio: Magistratus: Iudicia: Armatura: Exercitatio. Circa Concionem quidem licere omnibus adesse: sed pœna apposita

audiri ſm rectam rationem & minus attribuebatur eis q̄ oporteret: quoniam aliquando ex minus malo uenit magnum malum: & ideo quāuis hoc sit modicum malum: scilicet attribuere diuitibus q̄ pauperibus: tamen ex hoc sequitur excessus diuitum. Sed excessus diuitum magis corrumpit ciuitatem q̄ excessus pauperum. Et ratio huius est: quia excessus qui plus facit distare bonum commune a communitate magis corrumpit ciuitatem q̄ qui minus. Sed excessus diuitum magis facit distare a communitate quia bonū cōmune trahit ad paucos: quia pauperes sunt plures q̄ diuites. Quare manifestum est quod excessus diuitum magis corrumpit ciuitatem q̄ excessus pauperum quare hoc est malum & peccatum in Republica plus dare diuitibus. ¶Deinde cum dicit: Sunt autem illa zc. Postq̄ declarauit que & qualis Respublica quibus & qualibus conueniat: regreditur ad declarandum qualiter Respublica misceatur ex Paucorum & Populari statu: & diuiditur in duas. In prima ostendit ex quibus est maxime. In secunda recapitulat ibi: Quam igitur ob causam zc. Prima in tres. Primo ostendit qualiter misceatur. Secundo ostendit ex quibus est: quia ex habentibus arma: ibi: Oportet quidem zc. In tertia assignat rationem propter quam antiqui uocauerunt Rempublicam Popularem statum: ibi: Sed auctis zc. Adhuc prima in duas: quia enim Resp. miscetur ex Paucorum & Populari statu primo tangit leges Popularis & Paucorum. Secūdo infert ex dictis quomodo miscetur ex illis: ibi: Itaq; manifestum zc. Adhuc prima in duas. In prima tangit leges Paucoꝝ status. Secundo popularis: ibi: Populari statu zc. In prima tangit leges Paucorū status per quas intendunt sophistice excludere multitudinem a Republica: & primo tangit ea de q̄bus feruntur leges. Secundo tangit leges ipsas: ibi: Circa Concionem. In prima dicit ꝙ illa de quibus dn̄antes Paucoꝝ statui ferunt leges fallaciter & dolose ꝓponētes populo: q̄nq; sunt numero. s. Concio: Magr̄atus: Iudicium: Armatura: Exercitatio. ¶Deinde cū dicit: Circa concionem. Tangit leges circa ista & primo tangit legē circa Concionē. Scd̄o circa magistratū: ibi: Circa magr̄atus. Tertio circa iudiciū: ibi: Circa iudicia. Quarto circa arma & exercitia: ibi: Eodem modo. In ꝑma dicit ꝙ circa Concionē ordinauerūt fauētes Paucoꝝ statui ꝙ omnes uenire liceret ad Concionem: sed ulterius ordinauerunt ꝙ diuites si non uenirent haberent damnum. Pauperes uero non. Vel quod diuites multo maius damnum reportarent q̄ pauperes. Et manifestum est ꝙ per istam legem pauperes excludebantur: quia diuites ex hoc ꝙ damnum magnum reportabant compellebantur uenire: pauperes quia nullū damnū reportabant nō curabant uenire: & ita nō participabāt ciuitate libenter. ¶Deinde cum dicit: Circa Magistratus autem zc. Tangit legem circa principatum ordi

nauerunt quod omnes possent attingere principatum:sed ulterius statuerunt ꝙ pauperibus
liceret renuntiare principatui:diuitibus uero non·& manifestum est ꝙ per istã legem ex/
cludebantur pauperes: quia pauperes cum sint occupati circa alia facile est quod cum lice
at eis renuntiare dimittant principatum:diuites uero semper remanebunt:cum eis non li/
ceat renuntiare ¶ Deinde cum dicit : Circa iudicia zc· Tangit legem circa iudicium & di
cit: Ordinauerunt supposito quod
omnes possint attingere ad iudi/
cia · Vlterius ordinauerunt diuiti/
bus damnum si non iudicarent &
discuterent· Pauperibus uero dede/
runt licentiam de non discutiendo
Vel si ordinauerunt damnũ utrisq;
tamen diuitibus magnum damnũ:
pauperibus modicum : sicut ordi/
natum fuit in legibus Caronde. In
aliquibus uero Paucorum guber/
nationibus licebat quidem omni/
bus discutere in iudicio & interes/
se congregationi:prescriptis tamen
prius · Si uero contingeret ꝙ scri/
pti non interessent uel non discute/
rent imponebantur magna dam/
na ita ut propter fugam damni nõ
appeterent scribi:& sic si nõ scribe/
rētur nec interessent iudicio· ¶ De
inde cum dicit : Eodem modo zc·
Tangit legem circa arma & exer/
citia simul & dicit quod codẽ mo/
do tulerunt legem de possessione
armorum & circa exercitia ipsorũ
& ordinauerunt quod liceret ege/
nis non habere arma : Diuitibus si
non haberent ordinauerunt ma/
gnum damnum·Similiter circa ex/
ercitium ordinauerunt quod pau/
peres si se non exercitarẽt in armis
nullum damnum haberent·Sed di/
uitibus ordinauerunt magnum damnum·Sic autem ordinauerunt ut diuites propter dam
num haberent arma & usum armorum & sic haberent soli potestatem & tenerent princi
patum : pauperes uero quia non timerent damnum non haberent arma & usum armo/
rum & per consequens non participarent principatu· Et tunc concludit quod hęc sunt so/
phismata de Legislatione per quę uolunt fauentes Paucorum potentię excludere multitu
dinem a ciuilitate· ¶ Deinde cum dicit:In Populari autem statu zc· Ostendit qualiter fa/
uentes populo sapienter aduersantur istis:& dicit quod fauentes populo in policia sua sa/
pienter aduersantur istis:contra enim omnia ista ordinauerunt ꝙ pauperes qui conueni/
rent ad congregationem & discuterent haberent mercedem : diuites uero si non uenirent
nullum damnum reportarent·Et per istam legem monstratur ꝙ excludebant diuites·Pau
peres enim scientes ꝙ haberent mercedem libenter ueniebant : Diuites autem scientes ꝙ
nullum haberent damnum si non irent non curabant ire:maxime quia non honorabant:

diuitibus si non assint uel solis uel maior
q̃ multitudini . Circa Magistratus autem
non licere his qui censum habẽt magnum
renuntiare Magistratui:pauperibus autem
licere. Circa Iudicia uero pœnam esse diui-
tibus nisi iudicent; pauperibus autem im-
punitatem:Aut illis magnam his paruam
pœnã:ut est in Carondæ legibus. Quibus-
dam uero locis omnibus lic& descriptis in
Concionibus iudiciisq; adesse. Quod si de-
scripti sint & non exerceant in pœnas inci
dunt permagnas ut metu pœnæ uitent de-
scriptionem:& per non descriptionem neq;
Iudicia neque Conciones exerceãt. Eodem
mõ circa arma & circa Gymnasia legibus
statuunt:Pauperibus enim licet non habe-
re arma:Diuitibus autem pœna constituta
est nisi habeãt:& si in Gymnasio se nõ exer
ceant pauperes nulla pœna est : Diuitibus
autem est pœna:ut alii metu pœnæ se exer
cere compellantur:alii quia nullam formi-
dent pœnam non faciant. Hæc igitur Pau
corum potentiæ sunt machinaméta.In Po-

& sic tota potestas dimittebatur penes multitudinem. ¶ Deinde cum dicit: Itaq; manifestum &c. Concludit qualiter Resp. sit miscenda ex paucoꝝ & populari statu & dicit q manifestum est ex dictis qualiter Resp. miscenda est ex illis. mixtum enim debet aliqualiter habere miscibilia et aliqualiter nō: & ideo si recte fiat mixtio ex istis oportet accipere ea quę ptinēt utrisq; sm partem: & ordinari pauperibus mercedem si ueniant: diuitibus uero damnū si nō ueniant. et isto modo omnes communicabunt ciuilitate: sed predictis modis altera solū ut Resp. tantū sit paucoꝝ. i. populo fauentium. ¶ Deinde cū dicit Oportet quidem. Ostendit ex quibus est Resp. & primo ostendit q est ex utentibus armis maxime. Secundo q est ex illis qui usi fuerunt armis: ibi: Apud quosdā. Prima ī duas. In prima facit quod dictum est. Secūdo assignat causam cuiusdam dicti ibi: Volunt enim. In prima dicit q Resp. debet esse ex habentibus arma & utentibus iam in actu ipsis. Et ratio huius est: quia Resp. debet esse ex mediis: & ideo deb; esse ex illis in quibus sunt plures medii: tales sunt utentes armis. Quanta autē debet esse mltitudo ciuitatis & census nō est determinatū nunc. oportet enim censum in ciuitate determinare secundum regionem & secundum potētiam aduersariorum. Oportet etiam tantam esse multitudinem quantam regio possit nutrire & tantam quod possit repellere aduersarios. Sed aduertendum q qualitas & bona dispositio secundum disciplinam uel mores multum addit ad bonitatem Reipublicę: & ideo consideratis huiusmodi qualitatibus & circumstantiis debet addi largior census q̄ potest: quia sic plures poterunt participare Magistratu. Quod quidem expedit instituere: ut scilicet plures participent magistratu. ¶ Deinde cum dicit: Volunt enim. Assignat cām cuiusdam dicti: sc; quod oportet esse plures participantes Rep. q̄ nō pticipātes: & dicit quod pauperes in ciuitate existentes absque principatu uolunt uiuere quiete & sine turbatione: dato quod nullus molestet eos & dato quod nihil auferatur ab eis de bonis suis. Sed istud nō est facile: quia frequenter contingit quod principantes non sint mites & humani: & ideo difficile est quod non suscipiant pauperes molestiam. Iterum: illi qui utuntur armis quando bellum debet fieri uolunt recipere alimentum a pauperibus si sint aliqui pauperes & si non recipiant mouēt bellum contra illos: & si accipiant pauperes uolunt insurgere. Vt igitur non possint insurgere contra principantes expedit esse plures habentes arma quam non habentes.

pulari autem statū contra hæc alia excogitant. Pauperibus enim salaria statuunt Cōcionantibus atque Iudicātibus: Diuitibus autem nullam pœnam imponunt. Itaque manifestum est siquis uelit iusto hæc temperare quod oportet utrinq; assumere: & his quidem salaria constituere: his autem pœnam: Sic enim omnes communicarent: nam in illo quidē modo Respublica fit alterorum solum. Oportet quidem Rempublicam esse ex his solum qui arma possidēt Census autem magnitudo diffiniri simpliciter non potest: sed considerata qualitate adiungatur largissimus ut qui participant Reipublicæ sint plures q̄ hi qui non participant hoc instituere. Volunt enim pauperes & honorum expertes quietem agere si neq; cōtumelia. Eos quis afficiat: neq; bona illis auferat: sed hoc non facile: Non enim semper contingi: ut qui Rempublicam gubernant sint mites & humani: & consueuerunt quotiens bellum est grauiter ferre nisi suscipiant alimenta: nam sunt egeni: & si quis alimenra porrigat cupiunt bellum.

¶Deinde cum dicit: Apud quos gu. Ostendit ꝙ Resp. nõ tantum est ex illis qui possident sed ex illis qui possederunt arma & habuerunt usum eorum: & dicit ꝙ apud aliquos est Resp. nõ solum ex illis qui uadunt ad arma & utuntur eis iam actu: sed ex eis qui ferũt & usi sunt. Et rationabiliter hoc est: quia illi sunt magis exercitati in actibus uirtutum & in armis. Rationabile autem est ꝙ Resp. sit ex illis: quod declarat per quãdam Remp. dicẽs ꝙ apud Malienses erat Resp. ex his q fuerant in armis & usi fuerãt. Verũ tamen principantem eligebant ex militibus siue ex illis qui iam utebantur armis. Primę etiam Resp. fuerunt magis ex procliantibus & utentibus armis pręter principatus Regales. Principes autem eligebãt de equestribus: & Resp. quę fuit a principio fuit ex equestribus: quia robur belli tunc in eqstribus habebatur. Peditatus autem est omnino inutilis: nisi adsit ordo & disciplina. Sed qualis sit hmõi ordo & disciplina nõ fuit cognitum antiquis: et propterea totum robur & excellentia exercitus habebat ex eqstribus.

¶Deinde cum dicit: Sed auctis &c. Assignat causam cuiusdam dicti: Aliqui enim istam Remp. uocauerunt Popularem. Alii Paucorum. ideo causam huius assignat: & primo quare dixerunt eandem Popularem statum. Secundo quare Paucorum: ibi: Fuerat enim &c. In prima dicit ꝙ crescentibus ciuitatibus contigit ꝙ erat magna multitudo habentium arma qui dominabantur. Vbi aũt multitudo dominatur status pplãris est. ppter quod quidam dixerunt illam quam uocamus Remp. Popularem. ¶Deinde cum dicit: Fuerat enim &c. Ostendit quare uocauerunt eam Paucoꝝ statum: & dicit ꝙ antiquę Reip. rationabiliter erant fauentes Paucoꝝ & Regalis. Antiquitus enim pauci erant homines inhabitantes ciuitates: & ideo pauci erant medii. Et quia pauci erant sm multitudinem Paucorum erant. Sed quia bene erant ordinata: bene sustinebant principatum & subiiciebantur. ¶Deinde cum dicit: Quam igitur ob causam. Recapitulat dicta a principio quarti: & dicit ꝙ dictum est in pręcedentibus propter quam causam sunt plures Resp. & propter quã causam sunt alię Resp. pręter sex Resp. acceptas sm genus: ut sunt plures Populares & Paucorum status & Optimatum & non una numero solum. Iterum dictum est qualiter differunt adinuicem

Apud quos gubernatio Reipu. existit non in his qui ad armaturam sunt habiles: sed in his qui exercebant arma. In Maliẽsibus quidẽ gubernatio Reip. erat in istis: & magistratum creabant ex his qui militabant. Prima quæ Resp. apud Græcos constituta est ex his qui bellum gerebant: ab initio quidem ex equitibus: nam robur belli tunc in equitibus habebatur: Peditatus enim nisi ordo ac disciplina assit inutilis est. Hmõi autem disciplina & ordo antiquis illis temporibus nondum erat. ex quo fiebat ut in equitatu robur belli haberet: Sed auctis ciuitatibus quæ in armis potentiã habebant plures ad cõmunionem Reip. recepti sunt. ex quo factum est ut quas nunc Resp. uocamus tunc Popularis status diceretur. Fuerat enim antiqua ciuitatum gubernatio rationabiliter Paucorum & Regia. propter paucitatem enim hominũ nõ erat magnus numerus mediocrium. Itaqꝫ pauci cum essent multitudine & institutione magis ferebant ab aliis gubernari. Quã igitur ob causam plures sint Rerũp. formæ: & quam ob rem præter alias quæ neqꝫ dicunt Popularis gubernationis una est species: neqꝫ aliarum similiter: ac præterea quæ differentiæ sint inter eas: & quare accidat: & insup quæ sit optima Resp. & ut plurimũ dici potesti

& aliarum qualis & qualibus congruat dictum est. ¶ Rursus autem & cōiter & separatim de unaquaq; dicemus eorū quæ post hoc sequuntur conuenienti sumpto principio. Sunt ergo tres partes oim Rerump. in singulis: quarum studisous Legispositor cōsiderare debet utilitatem quibus bene se habentibus. Necesse est Remp. bene se habere & gubernandi formas inter se differre in eo ꝙ singulæ istarum differunt. Harum trium partium una est quæ uersatur in publicis cōsiliis. Altera in Magistratibus: hoc est quos esse oportet & quam potestatem habere: & quemadmodum debeant creari. Tertia pars in iudiciis consistit: ea pars quæ cōsulit auctoritatē habet de bello & pace de societate incunda uel dissoluenda. de Legibus ferendis uel abrogādis. de morte. de exilio. de publicatiōe bonorum: & rationibus reposcendis. Necesse est enim uel omnibus ciuibus hæc omnia decernēda tribuere. uel quibusdam: ceu uni cuidā Magistratui: aut pluribus. uel aliis alia: uel quædam illorū omnibus quædam quibusdā. Omnes igitˀ

& quę sit optima Resp. & propterˀ quam causam accidit & quibus expediat.

Rursus autem zc. Postq̄ Phus determinauit quę Resp. est optima & quę & qualis: quibus & qualibus conueniat. determinat de quibusdam partibus Reip. s. de consiliatiuo & dn̄atiuo & iudicatiuo. Et primo dat intentionē suā. Secūdo ꝓsequitˀ ibi Ea pars zc. In prima dicit ꝙ postq̄ determinatum est de una quaq; Rep. & in cōi & diuisim. Consequēter dicendum est de quibusdam ex quibus pendet cōsideratio determinatoꝝ: & dicit Rursus: quia in tertio facit mentionem de ipsis & accipiendum est principium conueniens illis. s. ꝙ sunt tres partes Rerump. de quibus studiosus Legislator debet considerare & conferre sm rationē de illis. Illis enī bene se habētibus necessarium est Remp. bene esse ordinatam. & male se habentibus male. & sm differētiam istorum adinuicem necesse est Resp. differre: quia per istam distribuitˀ Resp. quę est ordo principantium. Istarum autē una pars est quę consiliatur de cōmunibus Ciuitatis. Alia est quę uersatˀ circa pncipatus: et hoc est quos oportet esse Principes: et quorum debēt esse dómini: & qualiter assumantur utrum per sortem uel per electionem. Tertia pars est quę uersatur circa iudicia. Deinde cum dicit: Ea pars quę consulit zc. Prosequitur. Et primo de consiliatiuo. Secundo de Principatu: ibi: De cōsultando zc. Tertio de iudicatiuo: ibi: Reliquum ex zc Prima in duas. Primo tangit de quibus consiliantur in cōmuni. Secundo ꝓsequitur de ipo cōsiliatiuo: ibi Necesse est enim zc. In prima dicit ꝙ dominans in Ciuitate consiliatˀ de bello utrū bellandū sit uel nō. & de pace utrū pax debeat fieri cū aduersariis uel nō. Consiliatˀ etiā de prepugnatiōe & de dissolutiōe utrū simul uel separatim debeat pugnare. Iteꝝ consiliatˀ de Legibus qualiter sint ferende. Consiliatˀ etiā de morte alicuius utrum expediat aliquē qui fuit cōtra Ciuitatem interfici uel relegari. Iterum de ppl'atione qualiter debeat si indigeat Ciuitas populari & ex quibus. Iterū qualiter principātes debēt eligi & corrigi. ¶ Deinde cū dicit: Necesse est zc. Prosequitˀ de ipo consiliatiuo declarādo eius consiliatiuū cui cōpetat Reip. Et primo ponit diuisionē unā. Scd̄o ostendit quibus Rebusp. cōpetāt mēbra ipsius: ibi: Omnes igitˀ &c. In prima dicit ꝙ necessariū est aut oīa iudicia dare oībus Ciuibus ita ꝙ oēs Ciues de omnibus iudicēt aut quibusdam oīa: sicut pncipanti uni aut pluribus si sint plures principātes: aut alia aliis ita ꝙ quidam iudicent de quibusdam. alii de aliis. aut de quibusdaꝫ omnes: aut quidam de qbusdā. ¶ Deinde cum dicit: Omnes igitur zc. Ostendit primo quibus competant mēbra. Scd̄o

determinat quędam conuenientia quibusdam Rebusp. ibi. Confert autẽ zc. Prima adhuc diuiditur in duas. In prima ostendit quibus Rebusp. cõpetant mẽbra prędicta. Et diuiditur in tres. Primo enim ostendit quis modus cõpetit populari statui. Sc̃do cum dicit: Quosdã uero zc. quis paucoꝝ statui. Tertio quis optimatum: cum dicit: Sed quando zc. Adhuc prima in duas. In prima tangit quis modus competat populari statui. In secunda cũ dicit. Sũt autem zc. Subdiuidit ipsum declarando q quibus modis eius conueniunt. In prima dicit ꝙ ad pplarem statum pertinet ꝙ omnes iudicent & deliberent de oĩbus. Et ratio huius est: quia fauẽs populo intendit ęqualitatem: hoc autem uidetur esse ęqualitas ꝙ oẽs attingant ad iudicium de omnibus: quare iste modus pertinet ad popularem. ¶ Deinde cum dicit: Sunt aũt &c̃ Subdit modum istum. Et diuidit in q̃tuor fm ꝙ ponit quattuor modos declarans quibus modis poplãri statui cõpetunt illi modi. Sc̃da ibi: Alius modus &c̃. Tertia ibi: Alius modus. Quarta ibi: Quartus modus zc. In prima dicit ꝙ eius qđ est oẽs iudicare de oĩbus plures sunt modi Vnus est ꝙ oẽs attingãt ad iudicia omnia: sed ꝙ nõ oẽs simul cõueniãt: sed fm partem: sicut accidit in Rep. Milesii & in aliis. De quibusdam enim Rebusp. consiliant principantes. Conueniunt autem oĩes fm partem ut fm tribus & ptes minimas: ita ꝙ modo uadit una pars cras aliã: ita ꝙ non sit aliqua ps quę non attingat ad ciuilitatem. Iste autem modus competit primo modo populari statui fm quem principãtur agricolę habentes diuitias mediocres & fm Leges non fm uoluntatẽ. Tales enim non semper possunt uenire: quia habent uiuere de agricultura circa quam oportet eos laborare. Et ideo necessarium est eos uenire fm partem. aliquando tamen oportet omnes uenire simul ut quando debet ferri Lex aliqua. Similiter quando debet tractari de his quę ptinent ad Rempublicam. Etiam quando debent audire responsiões a Principibus. ¶ Deinde cũ dicit: Alius modus &c̃. Ponit secundum modum. Et dicit ꝙ secũdus modus est ꝙ omnes conueniant simul: & hoc in magnis solum: sicut in electione Principis uel principantiũ: Et quando debet Lex aliqua dari. Similiter quando debet tractari de bello uel de pace. Similiter quando debent fieri correctiones principantiũ. Alia uero dimittunt principantibus qui assumendi sunt uel per electionem: uel per sortem. Et competit secũdo modo populari statui in quo multitudo non habet sufficientes diuitias. Ideo oportet Principatum cõmittere aliquibus. ¶ Deinde cum dicit: Alius modus &c̃. Ponit tertium modum. Et dicit ꝙ tertius modus est quando omnes conueniunt in magnis: sicut in correctionibus Principum & tũ

& de omnibus populare est: talẽ enĩ æqualitatem affectat populus. Sunt autem plures modi. Vnus si singulariter & non simul omnes ut est in Rep. Theledei Milesii. Et in aliis Rebusp. deliberant Magistratus simul collecti. Ad Magistratum uero uadũt omnes singulatim ex tribus: & partibus etiam minutis donec transeat per omnes. Congregatur autem populus solũmodo pro Legibus ferendis: & pro his quæ pertinent ad Reip. statũ: & pro his audiendis quæ a Magistratibus annuntiãtur. Alius modus est omnes simul conuenire aut solummodo ad Magistratus creandos: aut ad ferẽdas leges & pro bello uel pace: & ad rationes reposcẽdas. In cæteris uero eos qui Magistratũ gerũt decernere ad singula deputatos: uel per electionem: uel per sortem. Alius modus est ut ad magistratus creandos: & ad rationes reposcendas conueniant omnes ciues: & ad deliberationem belli suscipiendi: uel societatis ineundæ. Cætera uero Magistratus exequãtur per electionem creati quod fieri po

debet tractari de bello & de pugnatione. Alia autem dimittuntur Principibus qui eligũtur a quibuſcunq; qui ſciunt principari: Et differt iſte modus a primo: quia in primo nõ eligũtur Principantes ex quibuſcunq;: ſed in iſto eligunť. Iſte autem modus competit tertio modo populari ſtatui in quo aſſumunť Principes ex quibuſcunq;. ¶ Deinde cum dicit: Quartus modus eſt ut oẽs zč. Ponit quartum modum. Et dicit ꝙ quartus modus eſt quãdo omnes de omnibus conſiliãtur & iudicãt ita ꝙ nihil omnino dimittiť ꝓncipantibus: ſed ſolum referre ſic autem eſt in ultimo modo popularis ſtatus in qua mĺtitudó principať. Et ideo iſte modus quartus competit quarto modo poplari ſtatui: qui ut dictum eſt ſuperius ꝓportionabilis eſt quarto modo paucoꝝ ſtatui qui quidem eſt poteſtatus ꝓporcionabilis Monarchię Tyrannicę. Sicut enim iſta Monarchia Tyrannica peſſima eſt: & etiam hęc paucorum potẽtia peſſima inter alias ſpecies eius: ita iſte quartus modus popularis ſtatus peſſimus eſt inter omnes modos popularis ſtatus. Et ulterius concludit ꝙ omnes iſti ſunt de ſtatu populari: q̃a conueniũt pplãris ſtatꝰ modis. ¶ Deinde cũ dicit Quoſdam uero zč. Oſtendit quis modus eſt paucis potentię. Et diuiditur in duas. In prima ponit modum mixtum. Secundo ponit modos purę paucorum dominãtum ibi: Quãdo uero zč. In prima dicit ꝙ quando aliqui conſiliantur de omnibus: eſt modus paucorum. Et iſte modus diuiditur in plures. Quando enim de omnibus conſiliantur aliqui diuites non habentes diuitias excellentes ſed mediocres: & ſunt plures ſm multitudinem plures habentes hmõi diuitias: & principantur ſm Legem ita ꝙ Legem non poſſunt imutare: nec facere quę prohibet: ſed exequi ea quę precipit: & poſſunt attingere ad principatum: tunc eſt unus modus paucorum dominantiũ: ſed ciuilis eſt propter moderatas habere diuitias. Tales enim medii ſunt in Ciuitate. Reſp. autem ex mediis eſt: quare iſte modus mixtus eſt ex paucorum ſtatu & Republica. ¶ Deinde cum dicit: Quando enim zč. Tangit alios modos paucoꝝ ſtatꝰ pure. Et dicit ꝙ qñ nõ oẽs diuites conſiliantur de oĩbus ſed quidam electi ditiores prioribus & principantur ſm Legem paucorum potẽtię. Eſt & quando adhuc ditiores principantur omnibus & conſiliantur & pauciores & habent poteſtatem eligendi illos qui deficiunt in Principatu: & filii eorum ſuccedunt in Principatu Sed adhuc Principantur ſm Legem: uel quando principantur pauciores q̃ prius & ditiores: & principanť non ſm Legem ſed ſm ſuas ſententias ita ꝙ domini ſunt Legis: quia poſſunt ferre Legem uel mutare: tunc eſt paucorum potentia ſm diuerſos modos eius. ¶ Deinde cum dicit: Quando uero non omnes zč. Oſtendit quis eſt modus optimatum. Et circa hoc duo facit. Primo enim tangit quis modus eſt Optimatum pure. ¶ Secundo cum dicit: Quod ſi de quibuſdam electi zč. Oſtẽdit quis eſt mixtus ex paucorum & Optimatum ſtatu. In prima dicit ꝙ quando omnes conſiliantur de quibuſdam magnis: ſicut de pa

teſt: talia uero ſunt quot exercere neceſſarium eſt eos qui ſciũt. Quartus modus eſt ut omnes de omnibus conuenientes deliberẽt Magiſtratus uero de nullo ſtatuãt: ſed tantum primo loco ſententiam dicãt: quemadmodum fit in extrema illa gubernatiõe populari: q̃ in paucorum gubernatione ſpeciei illi uiolentæ: & in gubernatione unius Tyranni correſpondere diximus. Hi ergo modi populares omnes. Quoſdam uero de omnibus paucorum potentiæ: habet autem & hoc differentias plures. Quando enim a mediocri cẽſu fiat aſſumptio et multi aſſumũtur propter eam cenſus mediocritatem: & quæ Lex uetat non moueant ſed ſequantur Et liceat acquirenti cenſum habere: paucorum eſt huiuſmodi gubernatio: ſed tamẽ ciuilis ꝓpter eius mediocritatẽ: Quãdo uero

ce utrum debeat fieri cum aduerſariis & de bello & de correctione & alia permittunẽ principantibus qui ſunt accipiendi uel per ſortem uel per electionem:modus eſt optimatuꝫ uel Ciuilis:quia enim magna ſunt & periculoſa magnam inimicitiam habent. Maiorem uero inimicitiam habet aliquis ad paucos uel ad aliquos ꝙ̃ ad totam multitudinem: quia diuiditur in plures:propter hoc minor eſt ad ſingulos. Et ideo in talibus omnes debent iudicare. In aliis iudicare poſſunt Principes: in quibus non ſunt magna pericula ¶ Deinde cum dicit: Quod ſi de quibuſdam electi zc̃. Oſtẽdit quis modus mixtuſ eſt ex pręcedenti & ciuili intendens dicere ꝙ ſi de quibuſdam omnes cõſilientur:ſicut de magnis. De aliis aũt ꝑncipanteſ qui aſſumuntur per electionẽ:aut ſi contingat ꝙ de quibuſdam eligantẽ aliqui principantes per ſortem:& hoc uel cõmuniter ex quibuſcunqꝫ ſcilicet indifferenter:uel aſſumantur ex aliquibus prius inquiſito et facto iudicio uel ſcrutinio de illis ex quibꝰ aſſumendi ſunt per ſortem:uel ſi aſſumantur de omnibus per electionem hoc pertinet ad optimatuꝫ uel Remp.:qꝺ enim per electionem & ex quibuſdam optimatum eſt. Qꝺ autem per ſortem magis Ciuiſe eſt. Vlterius concludit quaſi recapitulãdo et conſiliatiuum de eis quę ordinantur ad Reſpublicas habet diuidi ſicut dictum eſt:et quęlibet Reſpublica diſponitur & regitur conſiliatiuo ſm modũ dictum. ¶ Deinde cum dicit:Confert autem & gubernationi illi zc̃. Determinat quędam expedientia Rebuſp. quibuſdam ſcilicet populari & paucorum ſtatui. Et primo tangit expedientia popularis ſtatus. Secundo paucorũ ibi: Paucorum uero zc̃. Prima in tres ſecũduꝫ ꝙ ponit tria expedientia. Secunda ibi: Confert etiam per electionem aſſumi zc̃. Tertia ibi:Confert etiam ſi pluriuꝫ zc̃. In prima dicit ꝙ poplãri quę maxime apparet eſſe popularis ſicut eſt quarta ſpecies in qua populus totus dominaẽ non ſm Legem:ſed ſcꝺm ſententiam expedit & melius eſt facere illud quod obſeruatur in iudiciis & in paucorum ſtatu ſcilicet ꝙ de diuitibus ſi non conueniant ad iudicium & congregationem ordinetur damnum magnum pauperibus ſi uenerint ad congregationẽ merces. Et ratio huius eſt:quia ſi uenerint & diuites & pauperes:melius deliberabunt & ſanius omnis populus ſcilicet diuitibus & econuerſo. Quod enim non uidebunt diuites:uidebũt pauperes:& econuerſo. Et tunc quoniam cõmuniter deliberabunt:cõmuniter exequentur

non omnes principes ſunt ſed qui eligũtur & ſcꝺm Leges gubernant ut prius paucorũ potentiæ eſt:Quando autem ipſi ſe eligunt qui deliberandi auctoritatẽ habent:& quãdo filius patri ſuccedit: ac domini ſunt Legum: neceſſe eſt huiuſmodi gubernationẽ eſſe paucorum potentiũ . Sed quando aliquorum aliqui ceu cum de bello & pace & repetendis rationibus uniuerſi. De aliis autem Magiſtratus electi. uel ſorte aſſumpti optimatum : id eſt uel eius qui appellatur Reſpublica . Quod ſi de quibuſdam electi & de quibuſdã uero ſortiti:& ſortiti uel ſimpliciter uel ex prælatis: uel communiter electi ac ſortiti:partim optimatum eſt.partim Reip.ipſius. Diſtinguitur ergo ea pars quæ in conſulendo : deliberando ue conſiſtit in hunc modum pro natura Reip. Et adminiſtratur unaquæqꝫ Reſpublica ſcꝺm huiuſmodi terminationem. Confert autẽm & gubernationi illi quæ nunc maximé uidetur eſſe popularis. Dico autem ei in qua populus dominus eſt etiam Legum in deliberando ac melius diſponẽdo hoc idem facere in concionibuſ quod fit circa iudicia in paucorum potentia. Imponũt enim pœnam illis quos iudicare uolunt ut iudicent. Popula-

Propter quod expedit huic speciei populari ordinare diuitibus damnum si non uenerint ad congregationem: pauperibus mercedem si uenerint. ¶ De inde cum dicit: Confert etiã per electionem assumi zc. Ponit secundum expediens quod competit a'iis ab ultimo modo populari. Et dicit ꝙ expedit populari statui ꝙ ad considerandum uel iudicandum eligantur aliqui de omnibus ut tot de diuitibus: tot de pauperibus: tot de turba: tot de alia: uel tot de isto uico: tot de alio ita quod semper conseruetꝛ ęqualitas ut quot assumentur de quibusdam tot assumantur de aliis fm ęqualem ꝓportionem. Et ratio est: quia melius exequuntur deliberatões & magis cõcordes erunt. ¶ Deinde cum dicit: Confert etiam si plurium zc. Ponit tertium expediens. & uideť esse cautela contra aliquid ꝙ posset dici cõtra primum expediens. Dicebatur enim ꝙ merces erat danda pauperibus si uenirent ad congregationẽ. Potest autem dici ꝙ nõ est hoc expediens: quia tunc multi uenient: & tunc cum sint plures q̃ diuites: deliberabunt fm ꝙ placebit eis: & nollent illud obseruari: & sic erit dissolutio. Contra hoc ponit expediens. Et dicit ꝙ si pauperes scḋm multitudinem excedant uiros Ciuiles sicut medios & isignes aut quoscũq; alios: cũ non est danda merces omnibus; nisi scḋm proportionem ad multitudinem diuitum: aut multos oportet priuare a congregatione. ¶ Deinde cum dicit: In paucorum uero gubernatiõibus zc. Tãgit cautelas conuenientes paucis. Et diuiditur in tres scḋm ꝙ tangit tria: Secunda ibi: Insuper aut illa zc. Tertia ibi Et oppositum eius facere zc. In prima dicit ꝙ ad hoc ꝙ bene consilientur fauentibus paucis & consilium eorum sit firmum: oportet ꝙ uocẽt aliquos fauentes populo siue aliquos de populo sicut illos qui pręeminent aliqualiter populo: sicut est in quibusdã Rebuspublicis ubi uocantur pręmissi uel seruatores Legis: & tractare cum istis de illis de quibus fauẽtes paucis consiliati fuerunt. Et ratio huius est: quia posito isto modo participabit consiliatiuo: & ꝙ deliberatum fuerit isto modo multitudo non poterit dissoluere; sed potius exequentur una cum paucorum potentia. ¶ Deinde cum dicit: Insuper aut illa decernere poterit zc. Ponit secundam cautelam. Et dicit ꝙ ad hoc ꝙ consilium paucorum sit firmum oportet paucos inquirere sententiam populi uel opinionem quę est: & tunc sententiare fm sententiam eius ita ꝙ populus eandem sententiam dicat quam pauci. Aut si non: nihil sententiẽt contrarium populo: uel ꝙ Principes consilientur de his quę ad Rempublicam ordinantur: Et tunc quod inuentum est per consilium tradat omnibus consiliariis populi. Sic

res uero mercedẽ statuunt pauperibus. Melius enim deliberabunt si omnes cõsilio intersint: populus quidem cum nobilioribus: isti autem cum populo. Confert etiã per electionẽ assumi eos qui deliberaturi sunt: uel per sortem æqualiter ex partibus Ciuitatis. Confert etiam si plurium excedat multitudo plæbis eos qui sunt in gubernãda Rep. peritiores uel non omnibus mercedem tribuere. Sed quãtis respondet numero nobilitatis uel sortiri plures. In paucorũ uero gubernationibus: aut eligere quosdam ex multitudine: aut tale aliquid constituere quale est in quibusdam Ciuitatibus: quos appellant præconsultores: ac Legum custodes. ac de his solummodo rebus ad consilium referre: de quibus isti ante deliberauerunt. per hunc enim modum populus interueniet in deliberando: nec tollere quicq̃ de Republica ualebit. Insuper aut illa decernere poterit populus aut nihil contrarium illis quæ præponentur: uel consultandi quidem omnes participes facere: Deliberandi uero Ma

etiam sententia paucorum firmior erit. ¶ Deinde cum dicit: Et oppositum eius facere zc. Ponit tertiam cautelam. Et dicit q̄ ad hoc q̄ consilium paucorum firmum sit oportet eos facere oppositum eius q̄ fit in Rep. s. cum pauci per sententiam debebant absoluere aliq̄ q̄ conuocent multitudinem & faciant eam dominam in dando sententiam propter beniuolentiam habendam. Cum autem condemnabunt aliquem ad mortem uel religabūt nō dent potestatem mltitudini: sed potestas solum dimittitur Principibus Et ratio huius est. Quia condemnatio alicuius ad motre; uel relegatio fit quia cōmisit contra Principātes paucos. Populus autem contrarius est eis. Si igitur darent potestatē populo in condemnatione uel relegatione: contingeret q̄ populus absolueret aut non tantū permitteret q̄ntum deberet: quod est incōueniens. Et ideo non debent dare potestate; populo supra mortem alicuius: sed in Rep. fit econtrario & absoluētes sunt pauci. s. principantes: condemnantes uero sunt non principantes: sed plures sicut populus. Et tunc cōcludit intentum suum q̄ de principante consiliatiuo in Rep. determinatum sit hoc modo.

D E consultando igitur, & zc. Postq̄ Philosophus determinauit de consiliatiuo & modis eius & qui quibusdam Rebusp. expediunt: determinat de p̄cipatu. Et diuiditur in duas. In p̄ria p̄mittit intentum suum. In secūda prosequit̄: ibi: Est aūt ne hoc. In prima dicit q̄ postq̄ determinatu; est de consiliatiuo: dicendū est de p̄ncipatu. Diuisio autē principatus conueniens est dictis de cōsiliatiuo Sūt aūt multę partes & differentię principatus s̄m q̄ sunt p̄ncipat⁹: & quorum debent esse dn̄i principātes. Item de tempore per q̄ntum tp̄s debent esse dn̄i s̄m unumquemq̄ principatū. Sunt. n. quidā principatus durātes per sex menses. quidā qui durāt per annum. Alii qui durant plus. Quidā aūt sunt p̄petui: quidā sunt nō p̄petui: sed multum durant etiā q̄dā sunt qui nō sunt p̄petui: nec multū durant. Sed cōtingit eundē frequēter p̄ncipari. aliquotiēs etiā contingit p̄ncipari nō eundē bis: sed solū semel. Iterū dicendum est de institutiōe p̄ncipatuū ex quibus qui debēt instituere & qualiter. De omnibus. n. istis oportet diligenter uidere quibus modis p̄nt fieri: & postmodū uidere qui modi & quales: quibus & qualibus Resp. conueniāt. ¶ Deinde cū dicit: Est aūt ne zc. Prosequit̄. Et diuiditur in duas. In prima determinat de diuisiōe principatuū & de modo institutiōis ip̄oꝝ. Scd̄o recolligit determinata remittens nos de consideratiōe aliquoꝝ ad sequētia. s. ad. vi. librum

gistratibus potestatem relinquere. Et oppositum eius facere quod fit in populari statu Populi enim decretum in condemnādo ratum non sit: sed ad Magistratus rursus referatur: quod contra fit in popularibus. Magistratus enim absoluendi domini sunt omnino condemnandi uero nō sunt: sed ad populum habetur recursus. ¶ De cōsultando igitur & deliberādo eiusq; potestate in hūc modum determinatum sit: consequens his est circa Magistratus distinguere. Habet. n. & hæc pars differentias multas quotq; Magistratus: & quarum rerum auctoritatē habere: & pro quo tempore singulos: Nā alii semestres. Alii breuiores. Alii annuos. Alii diuturniores statuunt Magistratus. & utrū Magistratus oporteat esse perpetuos: an ad longum tempus: aut neutrum. Sed multotiens eosdem: aut non eundem bis: sed tātum semel. Et præterea circa constituendum magistratus ex quibus oportet creari: & a quibus & quomodo. De his enī omnibus oportet posse distinguere quot modis ualeant fieri ac deinde accōmodare quibus cōferant gubernationibus Reip. Est autem ne hoc quidē facile determinare quales Magistra-

ibi: Quot igitur sunt zc̄. Prima in duas. In prima determinat distinctionẽ Principatuũ in ordine ad Resp. Scđo determinat de modo institutiõis ipsaꝝ: ibi: De constituendis zc̄. Prima in duas. In prima determinat distinctionẽ Principatus in generali. Scđo tangit distinctionem Principatus in ordine ad Resp. ibi: Verum ista zc̄. Prima in duas. Primo tangit modos Principatus minus ꝑncipales. Scđo tangit modos ꝑncipaliter dictos: ibi: Maxime uero zc̄. In prima dicit ꝙ non est facile determinare qui debent esse ꝑncipatus & quot: quoniã Resp. cõueniens multis indiget principatibus & pręcipientibus: & qa plures oportet esse: manifestũ est ꝙ nõ omnes sunt assumendi uel per electionem uel per sorteꝫ: sicut sacerdotes. Et dicuntur sacerdotes qui curaꝫ habent de cultu diuino. Tales autẽ non debent assumi per sortẽ: sed ꝑ electionem. Principatus aũt iste est alter a Ciuilibus Principatibus. Sũt etiam alii ꝑncipatus qui distribuũt bona cõmunia quibus debent distribui. Sunt etiã qui pompas ducunt: ꝑcones qui nunciãt dicta cõmunia quę debẽt nuntiari. Eligunt etiã alii q dicunt Legati q mittuntur ad extrinsecas Ciuitates & ꝑncipatus. Sunt etiam alii Principes ciuiles qui curam habẽt de oĩbus Ciuitatibus q̃tuꝫ ad aliquã operationem: sicut est Dux exercitus bellantium. Iste enĩ habet dirigere Ciues in exercitu. Alii sunt Principes qui nõ habent curam de oĩbus q̃tum ad aliquã operationeꝫ: sed curam habẽt de aliqua parte Ciuitatis: sicut sunt mulieꝝ puerorũq; curatores. Alii sunt principatus iconomici seu dispertiui quos frequenter eligunt. s. mensuratores frumenti: & ministeriales qui habent ministeria diuersa in Ciuitate. Cum autem in talibus aliqs habundat: ordinans seruos ad hmõi officia. ¶ Deinde cũ dicit: Maxime uero zc̄. Tangit modos Principatus principaliter dictos. Et est intelligendũ ꝙ unumquodq; naturalium aliqua operatiõe determinat inquantum potest dicitur illud: Cum autem non potest non dicitur nisi ęquiuoce: quare principatus est aliqua operatio in quam cum poterit maxime dicetur principatus: Cum autem non poterit: non dicetur nisi ęquiuoce. Operationes autem principatus sunt consiliari de aliquibus iudicare & pręcipere. Maxime autem operatio principatus est precipere. Pręcipere eniꝫ maxime pertinet ad principatum. Dixit igitur maxime & simpliciter: ut est dicere illi debent dici principatus quibus competunt isti actus: consiliari: iudicare: & pręcipere. Et ille ꝑncipatus maxime dicitur principatus cui competit pręcipere: quia iste est actus pręcipuus ipsius Principatus. ¶ Deinde cum dicit: Verum ista zc̄. Tangit distinctionem principatus in ordine ad Rem publicam. Et primo tangit quę circa principatus faciunt difficultatem: & quę non. Secũdo

tus sint nuncupandi. Indiget enim Ciuilis societas multis præsidentibus. Quapropter non omnes qui uel eliguntur: uel assumuntur sorte sunt Magistratus existimandi: utputa sacerdotes: hoc enim aliud quiddã ponendum est a ciuilibus Magistratibus. Praeterea qui põpas ducunt: & præcones & Legati qui eliguntur. Huiusmodi enim curæ ciuiles aut omnium ciuium sunt ad unam actionem: puta Dux eorum qui militãt: aut scđm partem Mulierum: puerorumq; curatores. Aliæ dispensatiue. Sæpe enim eliguntur quidam ad distribuẽdum annonã. Aliæ ministratiue ad quas si opulenti eligantur substituunt seruos. Maxime uero ut simpliciter dicamus illi sunt Magistratus appellãdi quibus datum est deliberare de qbusdã & statuere & iubere: & maxime hoc extremum. Nam iubere imperiosius est. Verum ista q̃tum ad usum nihil differunt ut ita dixerim. Non dum enim determinata est huiusmodi de nomine cõtrouersia. Habet aũt quandam aliam intellectiuã cõsideratione

Sed quales Magistratus & quot necessarii sunt Ciuitati & quales necessarii quidē. Inutiles uero ad bonam Reip. gubernationē magis utiq; quispiam dubitabit. Et ad omnem Remp. & præsertim ad paruas Ciuitates. Nam in magnis quidem licet & debēt singuli Magistratus ad singula deputari. Sufficit enim multitudo ciuium ad Magistratus gerendos:& alios cum intermissione magna temporis alios semel dumtaxat gerunt. Meliusq; singula curantur quā si in multis cura nostra distrahatur. Sed in paruis Ciuitatibus necesse est in paucos Magistratus plures conferre. Nam cum sit paucitas hominum: non facile est multos in Magistratibus esse:qui nam postea forent successores horum. Indigent quandoq; Magistratibus eisdē & Legibus:paruæ magnæq; Ciuitates nisi q̄ hæ quidem non sæpe indigent eisdem. His uero multo tempore intermisso id accidit. Quapropter prohibet multa simul his demandare: non enim se impe

prosequitur de illis quę faciūt difficultatem:ibi:Nam in magnis zc. In prima dicit q̄ utrū Principatus dicatur ẜm unum modum uel plures & ẜm diuersas ratiōes:nō multum facit ad ꝓpositum. Quia iudiciū nō fit de altercatiōe quę fit de nōibus:sed pertinet ad aliud negocium.s.ad Mathaphisicū. Consideratio enī de destinctiōe uocabuloꝝ est negociū intellectuale. Sed qui principatus & quales sunt necessarii:& quare & quot in Ciuitate si debeat esse Ciuitas:& qui et quales nō sunt necessarii tñ expediunt ad bonam Remp. hoc magis facit ad ꝓpositū & magis dubitabit aliqs de istis & circa oēm Remp. & puas ciuitates ¶ Deinde cum dicit: Nam in magnis zc. Prosequit̄ de illis quę faciunt difficultatē. Et diuiditur in duas. In ṗma ostendit in qbus Ciuitatibus expedit unuꝫ principatum in plures diuidi & in quibus nō. Scđo mouet circa hoc dubitatōes ibi:Debet etiā. Prima in duas. In ṗma ostēdit q̄ in magnis Ciuitatibus nō expedit unū principatū in plures diuidi. In scđa q̄ in puis nō expedit ibi Sed in puis. In prima dicit q̄ in magnis Ciuitatibus cōgruit & expediens est unū principatū ordinari ad unum opus & nō ad plures:sed cōtingit esse multos principātes in talibus Ciuitatibus. Et rō huius est duplex. Pria est. qa in magnis Ciuitatibus mlti sunt ciues digni ṗncipari Et expediēs est q̄ qdā mlto tpe dimittant̄ in ṗncipatu. alios semel expedit principari:hoc āt nō cōtingeret si unꝰ teneret mltos principatus quare in magnis ciuitatibus nō expedit unū plures ṗncipatus tenere. Alia rō est. qa unū opus melius pficitur ab uno adbibente curā circa illud q̄ si circa multa intendens distraheret̄. Quare melius est unū ṗncipatū cōmittere uni q̄ plures Deinde cū dicit:Sed in puis. Oñdit q̄ in puis Ciuitatibus expedit unū plures ṗncipatus tenere. Et diuidit̄ in tres. In pria facit q̄ dictū est. In scđa rñdet obiectiōi q̄ possꝫ fieri:ibi: Indigēt qñq. In tertia oñdit ex quo potest dinosci quos ṗncipatus cōgruat cōiūgere in unū & quos nō ibi:Si ergo di. In pria dicit q̄ in puis ciuitatibus oportet unū plures ṗncipatus tenere. Et rō huius est:qa in puis ciuitatibus sunt pauci ciues:& ideo ꝓpter paucitatē ipoꝝ non pñt esse plures principātes:quare oportet unū ṗncipatus plures tenere. & cōtingit in talibꝰ citatibus q̄ successiue iteꝝ ṗncipant̄ ¶ Deinde cū dicit. Indigēt qñq. Rñdet obiectiōi q̄ posset fieri. Aliquis enim posset dicere:si in magnis Ciuitatibus oportet unum principantem unū principatum tenere:in paruis unum plures non erit idem principatus ẜm rōnem in magnis ciuitatibus & puis. Iteꝝ posset dici q̄ nō expedit in puis ciuitatibus unū ṗncipatus plures tenere:qa regimē unius impediret curā alterius Minus enī potest esse intētus circa plures q̄ circa unū Ista duo remouet & dicit q̄ puę ciuitates aliqñ indigēt eisdē principātibus ẜm speciē qbus indigēt magnę. sed in hoc est dña q̄ in magnis Ciuitatibꝰ frequenter sunt idē

principatus & principantes propter multos esse ciues in ciuitate: in paruis aũt non nisi in multo tpe. In paruis enim propter paucos esse ciues nõ possunt multi esse principantes. & propter hoc oportet unum multo tpe principari & tenere principatus multos. Non enim oẽs principatus impediunt seinuicẽ: ita ꝙ ꝓpter curã unius impedit cura alterius: sicut plura luminaria uni obelisco imposita nõ se impediunt. Non secus ergo plures principatus uni iniuncti nõ se impediũt. Tales autem sunt principatus propinqui existentes natura: qui uel ordinantur ad unum finem uel ad propinquos: sicut est principatus qui habꝫ curam honestatis pueroꝝ & mulierum. ❡ Deinde cum dicit: Si ergo dicere possumus. Declarat ex quo potest dinosci quos principatus cõgruit demandare in unum: & quos nõ: dicẽs ꝙ si sciamus quos principatus necessarium est esse in ciuitate & quos nõ est necessarium & tamen expedit esse: defacili sciemus quos principatus & quales expedit congregare in unum principatum: & quos & quales nõ. ❡ Deinde cũ dicit: Debet etiam. Inquirit principatus quos oportet uniri in unum & quos oportet diuidi in plẽs ꝑ cõparationem ad loca & homines & Resp. & primo mouet dubitatiões circa hoc. Secundo soluit eas: ibi: Vel existant quidam. In prima dicit ꝙ nõ debet ciuẽ latere qui principes possunt habere curam de diuersis ẽm diuersitatem locorum & quorum & qualium oportet ubiqꝫ esse unum principem: Verbi gratia Contingit aliquam curam habere honestatis in foro: & curans honestatem in foro sit prefectus fori: & alius sit princeps honestatis in alia parte ciuitatis ita quod secundum diuersitatem locorum diuersificentur principes. Quãuis principatus honestatis sit unius rationis: aut sit unus princeps honestatis & in foro & in omni alio loco. Secunda questio est Vtrum principatus debeant distingui secundum rem uel secundum hominem: id est ẽm illud ad quod per se inspicitur in dirigendo uel ẽm multitudinem hoĩm qui debẽt dirigi per illum: Verbi gratia: Vtrum sit idem principatus honestatis pueroꝝ & mulieꝝ aut nõ: Tertia questio est Vtrum principatus distinguanť ẽm distinctioẽm Rerũp. Sicut uerbi gratia: Vtrũ in statu Populari Paucoꝝ & Optimatum & Monarchia Regali sint idem uel alii genere uel specie non existentes ex equalibus nec ex silibus. Vel sint diuersi in diuersis Rebusp. ut in statu Optimatum uirtuosi. In statu Populari liberi. In statu Paucorum diuites. ❡ Deinde cum dicit: Vel existant quidam zc. Soluit dubitationes istas. & primo

diunt. Et propter hominum paucitatem necessarii sunt Magistratus quidam quasi luminaria obeliscis imposita. Si ergo dicere possumus quot necessarii sunt omni ciuitati: & quot non necessarii quidem sed oportuni: facile quis sciens ista coniungat quot cõiungere congruat in ciuium magistratu. Debet etiam hoc non latuisse quales conueniant scd̃m locũ magistratus plurium curã habere: & qualiũ ubiqꝫ unum magistratũ ptãtem habere: ceu honestatis: Vtrũ ĩ foro præfectum an nõ: & alium alibi: aut ubiqꝫ eundem: & utrum scd̃m negocia partiendũ est: an scd̃m personas. Dico autem ceu utrũ curã honestatis: alium puerorum & mulierum: & in Rebusp. utrum differant scd̃m unamquamqꝫ & magistratuum genus uel nihil: ceu in Populari statu & Paucorũ gubernatione & Optimatum & Monarchia: utrum iidem sunt magistratus ptãtem habentes: sed nõ ex æqualibus aut similibus: sed alii in aliis: ueluti in Optimatibus quidẽ ex hoĩbus doctis. In paucoꝝ aũt ex opulẽtis. In Populari statu ex ĩgenuis. Vel existãt qdã scd̃m ipsas d̃ias magr̃atuũ: & ali-

solutit eas. Secundo addit ad solutionē quiddā: ibi: Veꝝ tamen. Circa primā intelligendum est ꝙ principatus distinguit̃ sicut alia naturalia. s. & ſm formā & ſm materiam. Forma uero principatus uirtus aliqua uel potentia est. Est enim principatus potestas quędam uel uirtus. Virtus autem attenditur in ordine ad finem. Ergo ſm distinctionem finis distinguunt̃ principatus. Finis autem principatus duplex est. Quidam. s. est remotus: quidam uero propinquus. Remotus: sicut finis reip. ad quem ordinātur ultimo omnes principatus: & maxime & imediate principalis. Principatus propinquus est sicut finis ducatus exercitus uictoria: Iudicii iudicare de subortis. Distinguitur igitur principatus primo ſm distinctionem finis remoti. Cum igitur fines Rerump. sint diuersi: principatus diuersarum Rerūp. erunt diuersi. Et sicut Resp. omnes attributionē habent ad unā primā: sic principatus Rerump. posteriorum ad principatum in Rep. prima & simpliciter dicta attributionem habent. Et per hoc soluitur tertia quęstio cum quęrebatur: utrum principatus distingueretur ſm distinctionem Rerump. Apparet enim ꝙ sit ſm distinctionem finis ultimi. Finis autem propinquus ciuitatis diuersus est in qualibet Rep. sicut ducatus exercitus uictoria; Iudicii iudicare. Scðm uero distinctionem huius finis distinguitur principatus: & hoc dupliciter. Vno modo ſm distinctionē ipsius finis ſm se: & sic diuersi sunt principatus ducatus exercitus & iudicii. Alio modo distinguitur principatus per hoc ꝙ hoĩes diuersimode se habent ad finem illum: ita ꝙ finis potest esse unius ſm rem. Sed q̄a hoĩes aliter se habent ad illum finem principatus distinguit̃: sicut est principatus ornatus mulierū puerorum & uirorum. Quamuis enim finis istorum sit unus: tamen quia aliter se habet puer ad istum finem q̄ mulier & q̄ uir adultus. ideo alius est ꝑncipatus ornatus mulierum: alius pueroꝝ: & adultorum. Et per hoc soluitur secunda quęstio cum quęrebatur: Vtrum distinctio principatus esset ſm homines uel rem. Quia & est ſm rem quando distinguitur ſm distinctionem finis propinqui ſm se & ſm hoĩes: quando hoĩes diuersimode se habent ad finem principatus. Secundo uero distinguitur principatus ſm materiam: ut ſm diuersitatem locoꝝ & hoĩm. Possunt enim loca esse ita distantia ꝙ unus homo non posset regere: & tunc unus principatus diuidit̃ in plẽs. Iteꝝ si sit magna multitudo ciuium q̄ nō possit dirigi per unum: oportet principatum unū ſm spēm distingui in plures. Si aūt loca sint propinqua & pauci sint hoĩes: tunc plures principatus uniuntur in unum. Similiter cōtingit aliq̄n diuersos principatus ſm rem: maxime eos quoꝝ est unus finis ſm rem diuersus tamen ſm diuersum modū se habendi ad ipsum propter paucitatem hominum & propinquitatem locorum coniungi: sicut cōuenit eundem habere curā boni ornatus uirorum & pueroꝝ & mulierū: aliquando contingit contrariū ꝓpter causas cōtrarias. Et per hoc soluit̃ prima quęstio cū quęrebat̃: Vtꝝ principatus distingueret̃ ſm diuersitatē locoꝝ q̄m aliq̄n sic: aliq̄n nō. Et hęc oīa innuit Phs breuiter dicens: ꝙ ſm diuersitatē istoꝝ. s. locorum hoĩm & rei & Rerūp. est diuersitas principatuū. Contingit enim aliq̄n ꝙ diuersi principatus congregant̃ in unū: aliq̄n unus diuidit̃ in plures: q̄a contingit in aliq̄bus ciuitatibꝫ multos esse ciues & loca distantia: ita ꝙ unus nō posset regere & unus principatus & diuidit̃ in plẽs: sicut ꝑncipatus boni ornatus: & ꝓp multitudinē ciuiū & distantiā locoꝝ distinguit̃ in plẽs. In aliq̄bus enim contingit paucos esse ciues & loca nō esse distantia sꝫ ꝓpinqua: & tunc plẽs principatus uniunt̃ in unū: q̄a idē sufficiēs est regere diuersos principatꝰ. Deinde cū dicit: Veꝝ tñ. Adiūgit ꝑdictis q̄dā & primo adiūgit ꝙ sūt q̄dā ꝑncipatꝰ singu

cubi conferat eosdem esse: alicubi diuersos. Alicubi enim congruit magnos esse: alicubi paruos eosdem Magistratus. Veꝝ tamen sunt aliqui proprii: ceu eorum qui ante deliberant. Hæc enim ptās nō est Popularis: consiliū uero populare. oportet esse aliquid tale cui cura sit populum cōsilio præuenire ne ociosus sit. Hi autē si pauci sunt nume-

ro Paucorum potētia. Est autem necesse ut illi sint pauci qui ante deliberant: itaq; Paucorum potentia est. Sed ubi sunt ambo hi magistratus illi qui ante deliberant consiliarios constituunt: Cōsiliarius enim popularis. Qui uero ante uenit in cōsulendo & deliberando Paucorum potentiæ. Dissoluitur etiam potestas cōsilii in hmōi gubernationibus: in quibus populus ipse cōueniēs de omnibus constituit. Hoc autem accidere consueuit cum est utilitas quædam aut merces constituta his qui in Concione cōueniunt ocius enim cōueniunt persæpe & de cunctis ipsi statuunt. Qui autem puerorum curam habent & qui mulierum: & si quis alter est qui potestatem habet: & curā huiusmodi: Optimatum id est & nō populare. Fieri enim nō potest ut prohibere pauperum mulieres alterius sit q̄ paucorū potentiæ: cum mulieres ipsorum in delitiis uiuant. Sed de his quidē eatenus dixisse nūc satis sit. De constituēdis aūt magistratibus conandum est iam transigere. Cōsistūt aūt dñiæ in tribus diffinitiōibus: q̄bus compositis necesse est oēs modos esse cōprehensos. Vnū ex tribus est q sint illi q magistratus

lares quibusdam Rebusp. Secūdo adiungit de principatu puerox: ibi: Qui aūt zc. Adhuc prima in duas. In prima facit quod dictū est. In secunda ostendit ꝙ consilium in Populari statu quoddā est: ibi: Dissoluitur zc. In prima dicit ꝙ nō solū distinguitur uel unitur principatus sm̄ loca: ut unus diuidat̄ in duo: & duo in unū congregent̄. Sed quidā sunt principatus singulares qui reperiunt̄ in quibusdā Rebusp. & nō in aliis: sicut principatus deliberantiū est in Paucox statu nō in populari: sed consiliū inuenit̄ in Populari statu: qa oportet in Poplari statu esse aliquos qui consilient̄ de eis quę sunt populi. Populus enim deficit a rōne ut in pluribus. Vtiliter enim in ciuitate oportet esse aliqd consiliatiuū quod dirigat & caueat ut populus nō uacet & insolescat. & si sint multi populare est: si aūt pauci est Paucox potentia. nō sunt aūt in Populari statu sed in Paucox deliberantiū q sunt pauci & diuites: & ideo in Paucox statu sunt. Vbi aūt sunt ambo principatus. s. Paucorū deliberantium & consiliantiū pauci sunt supra consiliarios. Consiliarius autem est ut dictum est: status popularis: sed deliberantiū est paucox. ¶ Deinde cum dicit: Dissoluitur. Declarat ꝙ in quadā potentia populari nō est consiliū: & dicit ꝙ p̄cipatus cōsiliatiuus in quibusdā a pplāribus statibus amouet̄ seu destruit̄: sicut in illis in q̄bus totus populus cum cōuenit tractat de oībus Hoc aūt fit qn̄ cōuenit totus pplus & oēs tractant de oībus: maxime qn̄ ordinat̄ damnū uocatis si nō ueniunt: & merces si ueniunt. cū enim sic uocant̄: cōueniunt et de oībus iudicāt. ¶ Deindecū dicit: Quí aūt. Adiungit de p̄cipatu puerorū & mulierū quod est Optimatū potentię uel ciuilis: & dicit ꝙ principatus puerox & muliex & si sit alius talis principatus Optimatum potentię est nō Popularis: quia Popularis status nō prohibet mulieres pauperum exire ad negociationes sed pręcipit. Optimatū aūt status prohibet: nec talis p̄ncipatus est Paucox: quia mulieres paucox delitiose uiuunt: & ideo uolūt sequi rationis motum. Et cōsequenter recapitulat dicens ꝙ de his intantum determinatum sit.

D E constituendis. Postq̄ Pħs de distinctōe p̄ncipatuū determinauit declarat de mō institutiōis ipsox & diuidit̄ in duas. In prima premittit intentionē suā. In scđa prosequit̄: ibi: Consistūt aūt. In prima dicit ꝙ postq̄ determinatū est de distinctōe p̄ncipatuū conandū est ptransire de mō institutōis ipsox & hoc a principio. ¶ Deinde cū dicit: Consistūt aūt. Prosequit̄ & primo declarat q̄liter cōuenit p̄ncipatus institui ponēdo q̄sdā

diuisiones. Secundo ostendit qui modi cui Reip. conueniunt ibi: Horum autem duo. Prima in duas. In prima ponit distinctionem unam. Secundo subdiuidit membra: ibi: Cuiuscunq; uero. In prima dicit ꝙ tria sunt differentia ſm rōnem: quibus diuisis & combinatis possint omnes modi institutionis principatuum accipi. Istorum autem trium unū est qui sunt instituentes principatum. Secundū est ex quibus instituit princeps. Tertium est modus ſm quē instituitur. ¶ Deinde cum dicit: Cuiuscunq; uero. Subdiuidit quodlibet istorum: & primo facit hoc. Scđo tangit diuersas cōbinatiōes diuidentiū ut habeat numerus modoꝝ: ibi: Rursus aūt. In priā dicit ꝙ istoꝝ sunt tres differētię: uł tres diuisiones: ita ꝙ uniuscuiusq; sit una. Aut enim instituentes sunt oēs ciues: aut quidā. & hęc prima differentia. Scđa est ꝙ aut instituūt ex oībus aut ex aliquibus determinatis ſm aliquā dignitatē uł ſm genus uel ſm uirtutē uel ſm aliquem aliū modū: sicu accidit in ciuitate Megarę in qua instituunt principātes ex cōdecentibus ad pplm: hoc est ex illis q cōdescēdebāt pplo in necessitate & ex illis qui simul pugnabāt cū pplo cōtra impugnātes & grauātes eos. Tertia dr̄ia est ꝙ instituētes aut instituunt sorte aut electiōe. ¶ Deinde cū dicit: Rursus autem. Ponit combinationes diuersas ut habeat numerus modoꝝ et dicit iterū ꝙ ista tria combinari possunt adinuicem: unde per alia diuidendū. Et exponit q̄ sunt illa tria dicēs: Dico aūt. i. expono: quia aut oēs instituunt: aut quidā. & aut ex oībus aut ex aliquibus: aut ex electione aut ex sorte. & quodlibet istorum quatuor habet differentias quibus diuiditur: quia si omnes instituunt aut ex omnibus: aut ex quibusdam. Si ex omnibus: aut sorte: & sic unū membrum. aut electiōe: & sic scđm aut diuisim: & sic tertium. aut coniunctim: & sic quartū. Dico autem diuisim: sicut si ſm tribus instituantur & populos diuersos & societates: ita ꝙ modo instituantur ex una tribu: deinde ex alia. Et similiter discurrendo per omnes partes ciuitatis. Coniunctim uero ita ꝙ semper ex omnibus simul sumptis instituatur: aut alios quidem sic alios autem alio modo puta quosdam ex omnibus coniunctis: quosdam autem ex omnibus diuisis: & sic sunt sex membra. Si autem quidam sunt instituentes habemus alia sex membra: quia aut instituunt ex omnibus: aut quibusdam. Et si ex omnibus: aut sorte: aut electione. Et sic duo

constituant. Alterum ex quibus constituantur. Tertium per quem modum. Cuiuscūq; uero istorum sunt differētiæ tres: Aut enim Ciues omnes constituunt: aut quidam: & uel ex omnibus: uel ex quibusdam determinatis: ceu per censum uel per genus uel per uirtutem: uel per aliud quiddam tale quale apud Megarenses ex his qui una cum Populo coniuncti redierunt: & hoc aut per electionem: aut per sortem. Rursus autē hæc simul conduplicata. Dico aūt hæc: ceu quosdam aliqui: quosdam omnes & quidam ex omnibus & quidam ex quibusdam. & quidam electione: quidam sorte. Vniuscuiusq; istoꝝ differentiæ modi erūt quattuor: Aut enim oēs ex omnibus per electionem: aut omnes ex omnibus per sortē: & uel ex cunctis: uel quasi diuisim per tribus: & cōuentus & societates quousq; ptranseat per uniuersos ciues. aut semper ex omnibus & partim sic: ptim illo modo. Rursus uero si pauci sunt illi qui cōstituunt magr̄atus: aut ex oībus per electionem: aut ex omnibus ꝑ sortem: aut ex quibusdam per electionem: aut ex quibusdā per sortem. uel partim isto mō partim illo. Dico aūt quædā ex oībus ꝑ electionē quædā ꝑ sortē: atq; ita. xii. modi effi-

membra babemus. Si ex quibusdam: aut ex quibusdam uel sorte aut electione & sunt alia duo: aut quosdam instituunt ex omnibus sorte: quosdam autem alios electione: & sic babemus alia duo membra: & sic in uniuerso babemus duodecim membra ducẽdo membra primę diuisionis in membra aliarum duarum pręmittendo duas combinationes: hoc est non ducendo membra tertię in membra secundę. ❡ Deinde cum dicit: Horum autem. Ostendit qui modi cui Reip. conueniunt: & diuidit in partes quinq;. In prima ostendit qui conueniunt Populari statui. In secunda qui Reipublicę: ibi: At enim non zc. Tertio qui Paucorum statui: ibi: Quosdam uero ex omnibus: Quarto q Optimatũ potẽtię: ibi: Sed quosdã ex oĩbꝰ. Quinto adbuc quis Paucorum potentię: ibi: Quosdam uero ex quibusdã. In prima dicit ꝙ istarum combinatõum quę dictę sunt duę pertinent ad Popularem statũ: scilicet omnes principatus instituere ex omnibus sorte uel etiam electione: uel etiã si assumũtur omnes ex omnibus coniunctim uel diuisim uel per sortem uel per electionem. Hoc enim maxime pertinet ubi multitudo dominatur: boc est Populari statui. ❡ Deinde cum dicit: At enim non. Ostendit qui modi sunt Reipublicę: & dicit ꝙ non omnes instituere ex omnibus simul uel quibusdam: sed omnes simul & diuisim per tribus & officia ex omnibus & diuisim: & boc uel per sortem uel per electionem. Aut secundum istos modos aliquos ex omnibus uel quibusdam: ut aliquos per sortem ex omnibus alios per electionem ciuile est: qa Resp. est mixta ex Paucoꝝ & Populari statu. Instituere autem ex quibusdam: Paucorum est. Instituere uero ex omnibus Populare est. Et ideo instituere ex omnibus uel quibusdam ciuile est. Et exponit quod dixerat: Vtroq; modo: dicens: Dico autem & expono Vtroq; modo: id est quosdam accipi ex omnibus diuisim uel quibusdam per sortem uel per electionem. ❡ Deinde cum dicit: Quosdam uero ex omnibus zc. Ostendit qui modi sunt Paucorum potentię & dicit ꝙ quosdam instituere ex omnibus uel per sortem uel per electionem: uel instituere aliquos ex omnibus secundum utrunq; modum: ut scilicet aliqui instituantur per electionem: alii qui per sortem Paucorum potentia est magis: nam Paucorum potentia est aliquos paucos principari. & boc est isto modo: ❡ Deinde cum dicit: Sed quosdam ex omnibus. Ostendit qui modi sunt ciuiles Optimatum: id est Reipublicę mixtę cum Optimatum statu: & dicit quod aliquos instituere ex omnibus: aliquos ex quibusdam. Sed istos eligere per electionem illos per sortem est Reipublicę mixtę cum statu Optimatum. ❡ Deinde cum dicit: Quosdam uero ex quibusdam Paucorum zc. Ostendit ad huc qui modus est Paucorum potentię & dicit quod instituere quosdam ex quibusdam Paucorum potentię est: quia Paucorum potentia est paucos principari & eligere quosdam ex quibusdam

ciuntur seorsum duobus cõduplicatis. Horum autem duæ constitutiones sunt Populares: hoc est omnes ex omnibus electione: uel sorte: uel partim sorte partim electione. At enim non omnes simul: sed ex omnibus constituere: uel ex quibusdam sorte uel electiõe uel utroq; modo: aut partim ex omnibus: partim ex quibusdam utroq; modo. Dico autem utroq; modo partim sorte: partim electione illius speciei est quæ appellatur Respublica. Quosdã uero ex omnibus constituere partim electione partim sorte Paucorum potẽtiæ est: multoq; magis si ex ambobus. Sed quosdam ex omnibus: quosdam ex quibusdã ciuile Optimatũ est: uel quosdã electione quosdã sorte. Quosdã uero ex qbusdã Paucoꝝ potẽtiæ: ẽt si per sortẽ fiat uel non fiat: & quosdã ex quibusdã utroq;

per sortem facta electione non eo modo quo fit in aliis:quia hic ad paucos diuites inspici
tur:& institui quosdam ex quibusdam fm ambos modos eligendi:ut quidam instituũtur
sorte:quidam electione est Paucorum potẽtia. Sed instituere quosdam ex omnibus simul
non est Paucorum potentia:sed instituere ex quibusdã.sicut uirtuosis per electionẽ Opti/
matu3 est. ¶ Deinde cum dicit:Modi igitur. Recolligit determinata:remittens de conside
ratione aliorum propositorum pri
us ad sequentia & dicit:ꝙ modi eo
rum qui circa ꝓncipatus: id est mo
di assumendi principatus tot sunt
quot dicti sunt: & sic diuidunt prio
cipatus fm distinctiõem Rerump.
Quę aũt quibus principatibus ex
pediant & qualiter: oportet eos in/
stitui posterius simul erit manife/
stum cũ erit manifestũ de poten/
tiis ipso2. & exponit quid uocat po
tentiam principatus dicẽs ꝙ poten
tia principatus dicit ut quę est dña
prouentuum & regionis. Istę enim
duę potentię specie differunt: sicut
potentia ducatus: exercitus. & po/
tentia quę est dña cõtractuum qui
circa forum sunt.

Reliquum ex tribus. Postq̃
Phs determinauit de consi
liatiuo & principatu: deter
minat de iudicatiuo & diuiditur in
duas. In prima pręmittit intentum
suum. In secunda prosequitur:ibi: Sũt
autem. In prima dicit ꝙ postq̃ de/
terminatũ est de consiliatiuo & ꝓn
cipatu dicendũ est de tertio prius
propositoꝝ.s.de iudicatiuo & iudi/
cio:& accipiendi sunt modi iudicii
& iudicatiui fm ꝙ pri9 accepti sunt
modi alioꝝ.s.principatus & cõsilia
tiui. Circa iudiciũ aũt tria sunt cõsi
deranda in qbus cõsistit diuersitas
iudicii.s.ex qbus sumendi sunt fm
est a quibus. tertium est qualiter as/
sumendi sunt. & exponit ex quibus
sunt assumendi:utrũ ex oĩbus aut quibusdã. De qbus:quot.s.sunt spẽs iudicii. Qualiter au
tẽ:utrũ institui debeãt electiõe uel sorte:& primo uidendũ est quot sunt spẽs iudicioꝝ. De
inde cũ dicit:Sunt aũt. Prosequit & diuidit in duas. In prima tangit spẽs iudicioꝝ. In scđa
ostendit qbus modis instituunt:ibi:Necesse est. Prima in duas. In prima facit quod dictũ
est. In scđa excludit quędã a cõsideratiõe sua:ibi:Sed omittamus. In prima dicit ꝙ spẽs iu
dicioꝝ in uniuersali octo sunt. Vna est correctiua fm quã transgredictes legẽ puniũt. Alia
est punitiua eius q̃ peccat contra aliqd cõium:puta cõtra aliquã ꝑsonã publicã. Alia ẽ fm
quã puniunt q deliquerũt cõtra totam Rẽp. Quarta est q̃ cõis & principibus & idiotis &

modo:quosdã autem ex omnibus & ex qui
busdã omnes per electionem Optimatum
Modi igit circa magistratus tot sunt & di/
stinguuntur ita scđm Rerũp.formas. Qui
aũt quibus conducant & quomodo consti/
tutiones eorum faciendæ sunt una cum po
testatibus magistratuũ:& qui sint manife/
stum erit:Dico autem ptãtem magistratus
ceu circa redditus auctoritatem habere: &
circa custodiã. Alia enim ptãtis species:quẽ
admodũ circa bellum & circa cõtractus fo
renses. ¶ Reliquũ ex tribus est de Iudiciis
dicere. Capiendi uero sunt istoꝝ modi per
eandem uiam. Est enim differẽtia iudicioꝝ
in tribus terminis ex quibus:& de quibus:
& quõ. Dico aũt ex quibus utrum ex omni
bus uel ex quibusdã. De quibus: quot spẽs
iudicioꝝ. Quõ. utrum per sortẽ uel per ele/
ctionẽ. Primo igit distinguamus quot sint
iudiciorũ spẽs: Sunt aũt octo. Vnũ rões re
poscere. Alteꝝ si publice qs cui iniuriatus
sit. Alteꝝ quot ad statũ cĩtatis ptinẽt. Quar
tũ & magratibus & priuatis hõibus quæ/
cunq; circa pœnas uersant. Quintũ de pri
uatis contractibus & habentibus magni/
tudinem. Ac præterea de homicidiis & de
peregrinis;homicidii rursus species: siue in

quibuscunq;: quę est damnoꝝ & iniuriarum illatorum iudicatiua de quibus est altercatio. Quinta species est de contractibus paruis & magnis. Alia uero est pręter hanc iudicatiua homicidiorum: de peregrinis. i. de eis quę ad peregrinos pertinēt. Illa uero species quę est iudicatiua homicidiorum siue sint iidem iudices iudicantes & exequētes: siue sint alii. Vel sic: siue sint iidem iudices fm unam Rempublicam: siue sint diuersi fm aliam & aliā Rēpublicā species aliquas habet.

ipsis iudiciis; siue in aliis ex prouidentia fecerit uel inuitus: & quotcunq; confitemur quidem facta; sed de iure controuersiam facimus: & quot pro homicidio exulantibus circa reditum statuuntur: ut Athenis dicit̄ & in Pheatri iudicium. Contingunt autem talia & in omni tempore pauca: & in magnis ciuitatibus. De peregrinis autem unā pars est: si peregrinus cōtra peregrinū agat Altera si peregrinus contra ciuem. Est insuper ultra hæc omnia de paruis rebus cognitio quæ dragmas quinq; aut non excedant aut parū. Oportet enim de his ius dici: nec incidit in iudiciorum multitudinem. Sed omittamus de his & de homicidiis & de peregrinis: Dicamus autem de ciuilibus in q̄bus si non recte iudicetur: seditiones gignūtur: ac Rerūp. motus. Necesse est enim uel oēs de oībus supradictis iudicare electione uel forte: uel oēs de oībꝰ ptim forte: ptim ele

Vna est quę est iudicatiua homicidii facti ex pręmeditatione & deliberatione & uoluntarie ponendo insidias. Secunda est iudicatiua homicidii perpetrati & cōfessi. allegatur tamen ꝙ iuste factum est & super hoc est altercatio: utrum iuste uel iniuste factum est. Quarta species est quę est iudicatiua corū quę feruntur: id est ponuntur in descensu homicidii: id est in reatu: hoc est quę est iudicatiua corū quibus imponuntur homicidia ab aliquibus sed hoc ipsis fugiētibus: hoc est negantibus. talibus enim solet aliquando indici duellum uel purgatio per iudicium ignis uel aquę: ut ꝙ accusatus accipiat ignitum ferrum manu nuda & si uratur iudicetur reus. si non: absoluatur. Vel ꝙ ligatis manibus & pedibus ponatur in aqua magna: & siquidem euadat: absoluatur. si non: reputetur reus fuisse: sicut dicitur Athenis ꝙ iudex compulit descendere in puteo quendā ad purgandum forte se super homicidio. Istud autem est irrationabile: quia hoc est cōmittere se fortunę & iudicio diuino. & ideo raro fit nunc hominibus magis utentibus ratione: minus autem in magnis ciuitatibus ubi plures sunt sapientes. Septima species iudicii est quę est iudicatiua de disceptatione peregrinorum: & ista est duplex. Quędam quę est iudicatiua controuersię quę est inter peregrinos adinuicem. Alia est iudicatiua de disceptatione quę est inter peregrinos extraneos & ciues. Adhuc pręter istas species iudicii est una alia quę est octaua: & est illa quę est iudicatiua de paruis commutationibus quę fiunt circa minima & quasi nulla: ut de his quę sunt quinq; dragmarum & de his quę parum plus ualent. De omnibus enim talibus oportet fieri iudicium: nec debēt reduci in multitudinem iudicum propter paruitatem earum: sed in aliquem unū determinatū. ¶ Deinde cum dicit: Sed omittamus. Excludit quędā a consideratione sua & dicit ꝙ de istis & de speciebus iudicatiuis homicidiis & de illis qui iudicant de disceptatione peregrinorum dimittatur ad pręsens Sed de speciebus iudicii pertinētibus ad Rēp. dicendū est: qa si ista nō bene fiunt accidunt seditiones & transmutationes Rerumpublicarū. De talibus aūt per q̄ pn̄t cōtingere seditiōes & transmutatiōes Rerūp. ptinet ad ciuem determinare. ¶ Deinde cū dicit: Necesse est. Tangit modos instituēdi iudicium & diui/

ditur in duas. In prima tangit modos instituendi iudicium. In secunda ostendit qui modi cui Reip. conueniunt: ibi: Horum autem. In prima dicit φ necesse est omnes iudicare aut quosdam. Si omnes: aut de omnibus: aut de quibusdaz. Si de omnibus: aut de cõmunibus: aut per electionem: aut de omnibus per sortem: aut de omnibus. hęc quidem sorte alia uero electione. Si omnes iudicent de quibusdam: aut iudicabunt de quibusdam sorte: aut electione: aut de quibusdam. hęc quidem per sortem: alia per electioneʒ. Et sic sunt quattuor modi si omnes iudicẽt: similiter erũt quattuor modi subdiuidendo aliud membrum. Adhuc si quidam iudicant: aut iudicãt de omnibus: aut de quibusdã Si iudicãt de omnibus: aut iudicãt sorte de omnibus: aut per electionẽ aut de omnibus hęc iudicant sorte alia autem electione. Si autem iudicent de quibusdã: aut sorte iudicãt de quibusdam: aut electione: aut de quibusdam quidam sorte: quidam electiõe. Et sic sunt alii quatuor modi subdiuidendo aliud membrum scilicet: Aut quidam iudicant. Et hoc breuiter innuit cum dicit: Vel quędaʒ iudicia: scilicʒ omnibus uel quibusdam ex sortitis & electis. Vlterius concludit φ isti modi consimiles sunt modis dictis prius de institutione principatus. Iterum si ista fuerint combinata erunt alii modi Vt si dicamus φ iudicãtes sunt aut ex omnibus aut ex quibusdam & hoc sm alterum modum eligendi scilicet sorte & electione: ut si dicamus φ iudicia aut sunt ex omnibus: aut quibusdam. Et si ex omnibus: aut sorte aut electione: aut ex oĩbus. Hi quidẽ electione: alii uero sorte. Et si ex qbusdã aut sorte aut electione. aut ex quibusdam quidem sorte: ex quibusdam uero electione. Et tunc concludit φ tot contingit esse modos iudiciorum. ¶ Deinde cum dicit: Horum autem. Ostendit qui modi Reip. conueniunt & dicit φ primi quattuor: scilicet omnes de omnibus conueniũt statui Populari. Secundi quattuor Paucorum potentię: scilicet: quęcunqȝ ex quibusdã de omnibus. Tertii: scilicʒ quatuor Optimatibus & Rebusp. s. φ partim sunt ex omnibus: partim ex quibusdam.

ctione. Vel de quibusdã eorum aliquos partim sorte: partim electione assumptos. Hi ergo modi sunt quatuor: totidem alteri qui secundum partem. Rursus enim ex quibus & qui iudicant de omnibus per electõnem aut ex quibus de omnibus per sortem: uel partim sorte: partim electione. uel quædam Iudicia ex eisdem ex sortitis & electis. Isti ergo ut dictum est sunt modi in prædictis Insuper eadem cõduplicata ut quædam ex omnibus: quædam ex quibusdam: quædã ex utrisqȝ: ceu si eiusdem iudicii essent alii ex omnibus: alii ex quibusdam. & uel per sortem uel per electionem: uel ex ambobus Quot igitur modi Iudiciorum esse possunt dictum est. Horum autem prima Popularia sunt quæcũqȝ ex omnibus uel de omnibus. Secunda uero Paucorum potẽtiæ quæcunqȝ ex quibusdam de omnibus. Tertia Optimatum & ciuilia. quæcũqȝ partim ex omnibus: partim ex quibusdam.

Finis.

¶ Excellentissimi Theologię professoris Magistri Ludouici Valentię Procuratoris Ordinis Prędicatoꝝ ad Reuerendissimum in Christo patrem & dominũ dñm. F. Cardinalem Seneñ Epitoma per conclusiones Quarti libri Politicoꝝ Aristotelis.

¶ Huius scientię cum sit circa genus quoddam: quod est Resp. Est cõsiderare quę sit optima Resp. & maxime expetibilis: & quę qualisqꝫ cuiqꝫ possit conferre. Sic enim & in cunctis artibus ac scientiis debet contingere ut optimũ sui generis perquirãt: Etiã si id aut non cupiant homines: aut assequi nequeant. Et nõ solum eius est optimam Remp. considerare simpliciter: sed & quę bona est q̃tum fieri potest. Et deinde quę ex suppositiõe bona sit: Et hanc certe quę non simpliciter bona sit spectare oportet quo pacto ab initio constituatur Et q̃plurimo tempore constituta conseruetur. Sed & cõiorem omnibus & quę sit facilior. considerare debet Ciuilis homo. Vnde errant qui solum de optima tradunt: & qui solũ cõmunem prosequuntur.

¶ Corrigere autem Remp. iam institutam non est minus difficile q̃ ab initio instituere: sicut discere eum qui male didicerit difficilius q̃ ab initio didicisse.

¶ Qui autem de his uult considerare non debet ignorare & species & differentias eaꝝ & cum hoc etiam Leges ac Legum differentias euꝫ non oportet latere cum Leges Reip. causa sint institutę: & eius fini accomodandę. Vnde diuersis & multiplicibus Rebusp. existentibus uarias quoqꝫ ac multiplices necesse est Leges esse.

¶ Inter omnes Rerump. transgressiones pessima est Tyrannis quę ab optimo regno diuertit. Post hanc paucorum potentia quę optimatũ labes est quam post Regnum esse constat. Postrema uero labes popularis status qui Reip. cõmuni nomine dictę trãsgressio est quam ultimo bonarum Rerump. loco reponimus. Nec istarum transgressionum unã alteram meliorem: ut existimauit Plato censendum est sed minus improbam.

¶ De pluralitate Rerump. in genere.

¶ Plures esse oportet Resp. eo ꝙ & partes Ciuitatis specie differant quarum differentiam Reip. formam sequi necesse est. Alii namqꝫ pauperes. Alii diuites. Alii uero medii. Diuitũ quoqꝫ & pauperum & medioꝝ multas esse partes constat. Rursum Resp. est gubernatorũ institutio. Scdm igitur gubernatoꝝ distributionem plures necesse est esse Reip. species.

¶ Itẽ non recte sentiunt priores putantes duas tantum esse Resp. Popularem & Paucorũ. Ceteras uero ad has reduci instar uentoꝝ: quoꝝ alii boreales: alii australes sunt. Cęteri uero uentiboꝝ excessus sunt. Sed melius est constituere aliquas Resp. bene ordinatas ut unius. optimatum: uel plurimoꝝ: quasdam deinde haꝝ esse labes & transgressiones.

¶ Status paucorum & popularis q̃uis multitudine & paucitate per se non differant: ut supra ostensum est: non tamen eoꝝ est constitutio & diuisio: nisi & multitudinis & paucitatis ratio ac differentia his adueniat: ut popularis sit quidem gubernatio q̃n ingenui hoĩes & inopes multi existentes gubernant Remp. Paucoꝝ uero potentia quando opulẽti & nobiliores pauci existentes gubernant.

¶ Pręter autem illas Resp. quas diximus multas esse alias opus est. Susceptę enim cõbinationes partium Ciuitatis quę ad speciem spectare possunt: specieꝝ quoqꝫ differentiã ostendunt: Sicut plures uentris: oris: auriumqꝫ conbinatiões: multas quoqꝫ animaliũ species esse arguunt. Licet autem multas huiusmodi in Ciuitate partes aduerti. Infimi enim Ciuitatis pars rursum in agricolas artifices Forensem multitudinem: & mercenarios diuidi. Media uero propulsatores belli ius dicentes consultores opulentos publicam exhibentes operam ac Magistratus gerentes congregat. Suprema uero ex his constat qui principari possunt. ac ex ceteris quos diximus & consultoribus & decernentibus iudicia. Hęc autem pars his solum potest cõpetere qui uirtute presunt.

¶ Socrates errauit in assignandis partibus Ciuitatis qui solum eas reddidit quę uitę gratia esse uidentur. Ciuitas autem benẽ uiuendi gratia est instituta.

¶ Propulsatores belli sunt in Ciuitate necessarii si debeat Ciuitas libertatem tueri: alioquin esset natura serua nec sibi per se sufficiens.

¶ Ius dicētes quoq; in Ciuitate esse oportet hi enim uelut anima sunt in Ciuitate cuius est decernere ac sententias dicere.

¶ Consultores etiā necessarii sunt. Consulere enim Ciuilis prudentię opus est.

¶ Ciuitas etiā opulentis indiget: hi enim possunt Reip. onera sustinere.

¶ Ciuitas quoq; absq; Magistratibus esse non potest. Populus enī absq; ratione est et ideo rectore ac ductore indiget.

¶ Maxime autem duę apparent Resp. Popularis & Paucorum: eo φ partes ex quibus cōficiuntur plurimū distare & opponi uidentur. Diuites enim & egeni idem esse nō possunt simul: sicut contingit eundem esse artificem & agricolam ac belli ꝓpugnatorem. Rursum eundē iudicē & consultorē: ac etiā quia ut plurimum diuites pauci sunt: inopes uero mlti.

¶ De speciebus status popularis.

¶ Plures sunt species popularis status & paucorū gubernationis eo φ & in plębe & in nobilitate multa sunt hominum genera.

¶ Prima popularis gubernationis species est cum omnes ęquales sunt in Rep. et diuites et pauperes eo φ omnium sit ęqualis libertas.

¶ Alia species est ut qui determinatum & illum quidem paruum cēsum possident possint Magistratum & honores in Rep. obtinere. Sic enim multitudinis erit status.

¶ Alia species ut oībus sit habilitas ad Reip. honores: modo ex aliqua causa nō sint obnoxii & Lege tamen dominētur.

¶ Alia species ut oēs quoq; habiles sint mō Ciues existant & Lex dn̄etur.

¶ Alia species est ut omnes ut dictum est habiles sint: sed decreta populi Legibus preualeant: cuius quidem cum prępotentes existunt qui populum ducunt beniuolentia & assentatione. Sed in hac gubernatiōe populus Tyranno persimilis est apud quē assentatores magnam habent ptātem ut adulator apud Tyrannum: & qui decretis suis leges infringit Tyranni more. His aūt est auctoritas apud pplm̄ eo φ ea quę ad populi comoda & statum pertinent pręedicant. Atqui hęc species non est Resp. censenda quę Lege non gubernet: qa Lex in uniuersis dominari debet. In particularibus uero populus & Magistratus decernere: ac consequenter popularis status habendus est qui Resp. esse non possit.

¶ De speciebus Reip. Paucorum.

¶ Prima paucorum gubernationis species est in qua magnum adeo censum habentes ad quem tenues non possunt pertingere dominantur.

¶ Alia species in qua etiam paruum habentes censum habiles sunt ad Magistratum & deficiētes possunt eligere. Et si ex omnibus qui uirtute pręditi sint fieri possit electio: optimatum est status. Si uero ex diuitibus solum: Paucorum.

¶ Alia species est cum filius patri in gubernatione succedit.

¶ Quarta uero species est cum & filius patri succedit & Lex non dominatur: & hęc Tyrannidi similis est ac inter paucorū potestates pessima: sicut & ultima ex his quę popularis est.

¶ Contingit autem plęrunq; Ciues sm̄ unam Reip. speciem uiuere et alterius Reip. Leges eis positas esse qđ maxime cōtingit in Rerump. mutatiōe fieri: quia non statim leges abrogantur prioris Reip. Vnde & illis manentibus: more tn̄ alterius Reip. uiuunt.

¶ De speciebus Reip. Optimatum.

¶ Optimatum status quidam est in quo solum uiri optimi gubernant atq; in hoc solo cōtingit bonum uirum non differre a Ciue bono. Quidam est in quo qui regunt & diuitiis & uirtute prestare debent. Qui quidem modus & a paucorum statu differt cum uirtutes spectentur: & a Rep. cōmuni nomine dicta cum non sola diuitię in ea considerentur. Quidam uero est qui & ad uirtutes & ad diuitias & ad populum attendit: ut est apud Cartha/

ginenses:mixtusq; redditur ex paucorum potentia & optimatum statu ac populari gubernatione. Quidam postremo qui & uirtutibus & populo potestatem conceditut apud Lacedemones: qui sane ex optimatum ac populari statu miscetur.

¶ De speciebus Reip. cōi noīe dictę.

¶ Resp. cōi nomine dicta est mixtura quędam ex populari & paucorū gubernatiōe. Unde & Resp. ad popularē declinantes Resp. solēt appellari ad paucoꝝ: optimates: eo ꝙ diuites uirtute ac nobilitate prestare credantur.

¶ Respu. bona est quę & ab optimis uiris & optimis Legibus gubernatur: quę quidē recte non sunt censendę si eis non pareatur. Una enim recta Legum institutio putāda est Legibus parere. Sunt autem recte simpliciter optimatum Leges quę uirtuti tribuunt: sed paucorum gubernatiōis Leges diuitiis: popularis uero libertati. quare non sunt simpliciter bone.

¶ Resp. cōi nomine dicta ab optimatum statu differt eo ꝙ ex populari & paucorum gubernatione constet ab ea tamē optimatis specie quę ex paucoꝝ & populari & optimatum constat parum differt.

¶ Optima autem mixtio Reip. ex paucorum & populari statu est: ut quod medium est ex utraq; summatᵉ: & quantum ad actiones eaꝝ: & q̄tum ad personas Magistratus gerentes & q̄tum ad Magistratuū creationem: puta ꝙ in omī statu paucoꝝ soli opulenti eligantᵉ. In populari soli pauperes. In Rep. uero medii.

¶ Finis autem bone permixtiōis est cum utrūq; extremoꝝ popularis. s. & paucoꝝ gubernatiōis in ea conspiciᵉ & per seipsam saluari possit & neutrum tñ actu apparet: sicut in omni cōmixtiōe bene temperata solet accidere.

¶ De speciebus Tyrannidis.

¶ Tres uero Tyrannidis species sunt. Prima quidem in qua aliqui apud Barbaros cū absoluta omnimodaq; ptāte ad gubernandam Remp. eligebantur Legibus positis. Secunda uero in qua aliqui in parte sicut apud Grecos Esinetes legibus similiter positis. Unde & hę duę species propter Leges Regię quodāmodo erant. Sed quia arbitrio suo dominationeꝫ hi exercebant: spretis Legibus Tyrannicę habebantᵉ. Tertia uero species quę maxime proprie dicitur est quę nullis subiacet Legibus: & quę per uim & melioribus ad ꝓpriam utilitatem & non subditoꝝ dominetur. Unde & inuoluntaria est cum nemo liber sua spōte huiusmodi seruitutem ferat.

¶ De optima Rep. pluribus Ciuitatibus possibili.

¶ Optima Resp. quę pluribus Ciuitatibus sit possibilis ex mediis in Ciuitate consistit. Medietas enim uirtus est. Beata autem uita est fm uirtutem non impeditam. Medii enim Ciues facile obediunt rationi. Qui enim excedunt: superbi fiunt palam in Rebus magnis delinquentes. Qui uero paupertate nimia deprimūtur occulti praui & in rebus exiguis fraudatores. Rursum medii gubernationem Reip. amant: nō aūt aut excedentes aut qui deficiunt. hii qui superabundant nec subici uolunt: nec sciunt: sic domi assueti: nec preceptoribus propter delitias obtemperare. Egeni uero deiecto nimis animo: uilisq; existunt apti seruire & imperare nescientes: amplius opulenti contemnūt pauperes & inuident: quę certe a Ciuili amicitia et societate absunt.

¶ Conseruatur etiam ualde huiusmodi Resp. quę ex mediis constat: nec enim ipsi aliis insidiantur cum sibi sufficiant. Nec alii eis insidiantur cum non multum excedant: quare sine periculo manet huiusmodi Resp. Unde nec diuites possunt pauperes opprimere. Hos enim medii defendunt nec plebs nobilitatem extinguere ualet mediis eas tuentibus.

¶ Expedit igitur Rerump. plures esse medios. Si enim plures diuites sint: status paucorum fit aut Tyrannis. Si multi pauperes: popularis: utrumq; autem excessum probibent medii sunt preterea sine seditione aut in magnis Ciuitatibus apparet in quibus multi medii Ciues existunt: quod etiam ostendit permanentia popularis status: qui plures medios habet

q̄ paucorum·Hinc etiam qui optimas condiderūt Leges ex mediis fuerunt ciuibus:ut Solon:Lycurgus:Charundas·

Plurimę autem Resp · aut populares:aut paucorum sunt propter pugnas inter diuites & pauperes ortas·Vnde uictores pauperes ad sua comoda popularem fecerunt· Victores uero diuites existētes paucorum·aut instituentes eas nutriti aut in hac aut in illa:hanc uel illam amantes ordinauerunt·

Quę Resp·cuiq; Ciuitati conueniat·

Cum omnis Ciuitas ex quali constet & quanto Reip·species illa comode exorit̃ in qua aut qualis quanti:aut quanti qualis proportionem nō excedit si nāq; ignobiliū multitudo quale paucoꝝ excedat:nascitur Resp·popularis·Si uero diuitum multitudo plus habūdat in quale quam deficiat in quanto neq; cōsequenter plus excedat̃ a multitudine in quāto q̄ ipsi multitudinem excedant in quali dignū est exoriri potentiam paucoꝝ·

Cuicunq; aūt Reip· conducit medios coassumere aut quali aut quanto: aut proportiōe utriusq;·His enim ꝓhibetur perturbatio diuitum & paupeꝝ:est enim medius uelut arbiter & fidelis·

Qui autem Remp·optimatū constituere intendentes nimis diuitibus tribuunt: plębēq; excludunt aberrant· Sic enim diuites cupiditate plus habendi destruunt Remp · q̄ si multitudini plus tribueretur q̄ diuitibus·

De tribus;partibus omnibus Rebusp·necessariis·

Sunt tres partes omniū Rerump·necessarię:quibus se bene habētibus necesse est Resp· bene se habere·Videlicet una quę in publicis uersat̃ consiliis·Altera in Magistratibus·Tertia in iudiciis·

De consiliatiua parte·

Ea pars quę consulit auctoritatem habet de bello:de pace:de societate incunda uel dissoluenda:de Legibus ferendis uel abrogandis:de sententia mortis:de exilio : de publicatione bonoꝝ:de ratiōibus reposcendis·

De omnibus autem his consiliari ad omnes spectat in statu populari·Sed quattuor modis unus quidem est ut omnes attingant:sed non simul per partes autē: nisi forte cum Leges sunt ferende aut de his quę ad statum pertinent:aut pro audiendis his quę a Magistratibus ꝓferuntur· Alius uero ut omnes simul conueniant ad Magistratus creandos ad ferēdas Leges pro bello uel pace:& ad rationes reposcendas·Per electos uero aut sortitos Magistratus cętera expediantur·Alius autem cum omnes ad Magistratus creandos:rationes reposcendas ad deliberationem belli suscipiendi:& societatis ineundę conueniunt· Cętera uero per electos Magistratus ex quibuscunq; tractantur·Q͛ uero cū omnes omnia simul agunt:Magistratus autem nihil agāt:nisi ut primo loco sententiam dicant·

Cum uero ad paucos consiliari pertinet de oīibus:paucoꝝ potentię est·Q͛ quidē multipliciter fm multiplices pręnumeratas huius status differentias fieri contingit·

Cum uero ad omnes de magnis quibusdam spectat cōsiliari·Cętera uero per Magistratus tractantur:optimatum status est·Et si Magistratus sit per sortem magis Ciuile est quā optimatum·

Vt firmior autem sit popularis status deliberatio:conducit diuites ad consiltum uocare & per sortem ęqualiter ex partibus Ciuitatis assumere & conuocare ut ęqualitas seruetur·

Vt uero firmius sit paucoꝝ potentię consilium expedit ex populo aliquos conuocare: & ex eis constituere pręconsultores ac Legum custodes·Insuper & populo plus decernendi arbitrium relinquere:& absoluendi ei duntaxat tribere potestatem:condemnandi uero Magistratibus reseruare iurisdictionem·

De Magistratibus·

Non omnes qui forte eliguntur ad aliquam Ciuilem actionem:ut sacerdotes: pręcones prefecti annonę & alii hmōi sunt Magistratus habendi : sed quibus datum est deliberare:

statuere:& iubere·& presertim iubere·

¶ In magnis Ciuitatibus expedit singulos Magistratus ad singula deputari:tum quia suffi cit multitudo Ciuium:tum qa melius singula curantur·

¶ In paruis Ciuitatibus necesse est in paucos Magistratus plures conferre ꝓpter hominuꝫ paucitatem·Non enī singuli Magistratus se adinuicem impediunt: Sicut ne plura lumina ria singulis obeliscis siue candelabris simul imposita·

¶ Quando uero Magistratus in unum coniungi possint:ex loco & personis potest intelli gi·Si enim in locis distantibus debeāt exerceri:ut in Ciuitatibus magnis solet contingere: aut fines nō se cōpatiantur:non recte in unum congregant̃· Si uero & fines propinqui sint & loca in quibus seruant̃:ut in paruis Ciuitatibus potest accidere:in unum possunt duo uel plures Magistratus conferri·

¶ De creandis Magistratibus·

¶ Creatio aūt Magistratuū tribus differentiis uariatur·Aut enim oēs creant:aut quidā:aut ex omnibus creant̃:aut ex quibusdam·aut sorte creant:aut multitudine· Quę quidē diffe/ rentię si in seipsas inuicem ducant̃:multas alias cōstituunt· Si enī accepta prima ꝙ aut om nes aut aliqui :sumpsero ꝙ oēs dicam·Si oēs·aut ex omnibus:aut ex aliquibus· Et si ex ali quibus:aut sorte:aut electione·Si uero aliqui:rursum dicam aut ex oībus:aut ex aliqbus· Et si ex aliquibus:aut sorte:aut electione·Et sic in aliis ꝓcedam·

¶ Duę differentię ex prędictis populares sunt·uidelicet oēs creare ex omnibus sorte:uel electione·uel partim sorte:partim electione·

¶ Ciuile uero est nō oēs simul·Sed ex oibus cōstituere:uel ex quibusdam· aut partim ex omnibus:partim ex quibusdā:sorte:uel electiōe·uel partim sorte:partim electione·

¶ Quosdam uero ex oibus constituere partim electiōe:partim sorte paucoꝝ potentię est· Et similiter instituere quosdam ex quibusdā·uel sorte:uel electione·

¶ Quosdam uero ex oibus:& ex quibusdam oēs eligere optimatum est·

¶ De iudiciis·

¶ Sunt aūt octo iudicioꝝ species·uidelicet: Rationes reposcere·Persequi eū qui publicę in iuriatus alicui fuerit·Et similiter qui contra statū Ciuitatis egerit·Punire illatas iniurias: qđ & Magistratibus & priuatis hoībus competit·De priuatis contractibus iudicare·De homi cidiis·Et hoc siue ex deliberatione fecerit:uel casu:aut inuitus· Ac etiā si homicida confite atur factum homicidium·Et controuersiā de iure faciat·Et quot dies exulantibus pro ho/ micidio circa reditū statuunt̃:quę omnia sub sexta specie quę est de homicidio continen tur·De peregrinis etiam siue peregrinus contra peregrinū agat:siue contra Ciuem·De pũis etiam rebus:utputa:quę dragmas quinq; non excedunt:uel parum·Nam hęc in iudiciorū multitudinem nō debent reduci·

¶ De ciuilibus autem causis maxime oportet recte iudicare·Si enim nō recte de his iudi/ centur:seditiōes gignunt̃:ac Reip·motus fiunt·

¶ Necesse est aūt eos qui iudicāt uel oēs de omnibus supradictis iudicare:uel sorte:uel ele ctione:uel partim sorte:partim electiōe·Vel aliquos de aliquibus partim sorte: partim ele/ ctione assumptos cōduplicando per oīa: ut de Magistratuū creatione dictum est·

Finis·

De aliis quidem zc. Postq̃ Philosophus determinauit de Rep. ostendẽdo quid est & de differentiis eius & in uniuersali & in particulari. In isto quinto Libro determinat de principiis saluantibus & corrumpentibus Remp. Et diuiditur in partes duas. In prima dat intentionẽ suã cõtinuãdo dicta dicẽdis. In secunda ꝓsequitur cum dicit Oportet autem zc. In prima dicit ꝙ post illa quę determinata sunt prius: consequenter dicendum est ex quibus corrumpuntur Resp. & ex quot: & ex qualibus & quę sint corruptiones & correctiones cuiuslibet Reip. & ex qualib⁹ & quibus Rebusp. ad quales fit trãsmutatio. Aliqñ. n. una Resp. trãsmutatur in aliam. Et ideo uidendũ est a quali: ad qualẽ cõtingit fieri transmutationẽ. Item dicendũ est de saluatiõe cuiusq; Reip qualiter. s. saluatur unaquęq; : & in uniuersali & in particulari. Item dicendum est per quę maxime habet saluari quęlibz De oĩbus. n. a'iis quę ꝓposuimus dicere in ꝓncipio fere dictũ est. Et dicit fere: q̃a supius fecit mentionẽ de institutiõe ꝓncipatus: sed non determinauit de ipa ad plenũ: sed determinabit in sequenti libro. s. in sexto ¶ Deinde cũ dicit: Oportet aũt zc. Prosequit̃: Et diuidit̃ in duas. In prima ꝓsequit̃ de saluatiõe et corruptione Rerump. fm intentionẽ suam. In scd̃a circa hoc reprobat opinionem Platonis in fine huius quĩti: cũ dicit. In Repu. zc. Prima in duas. In prima determinat causas corruptionis & saluatiõis Rerump. ꝓprie dictaz. s. in quibus plures ꝓncipant. In secunda determinat causas corruptionis & saluationis Monarchiarum sicut Tyrannice & Regalis: ibi: Restat nunc zc. Prima in duas. In ꝑma determinat causas corruptionis Rerumpublicarum in quibus principantur plures. Secundo determinat de causis saluationis: ibi: De conseruatione &c. Prima in duas: Primo dat radicale principium corruptiõis Rerump. Secũdo determinat causas & principia corruptionis proxima magis: ibi: Quoniaz aũt &c. Prima in duas. In prima declarat quę est radix corruptionis Rerump. & quomodo transmutãtur. In secunda resumit causam illam ut additur: ibi: Vbiq; enim &c. Prima in duas. In prima ostendit radicale principium corruptiõis In secunda ostendit in quot modis transmutãtur: ibi: Quapropter &c. Adhuc prima in duas. In prima pręmittit quoddam. Secundo ex illo concludit causam primam corruptionis Rerump. ibi: Et ob eam causam &c. In prima dicit ꝙ ad uidendũ causam corruptiõis Rerump oportet primo accipere pro principio ꝙ Rerump. quędam sunt rectę: quędam autẽ non: & ꝙ omnes intendunt aliquod iustum & ęquale fm proportionem Et ratio huius est Quia oẽs intendunt saluationem Resp. aũt saluari non potest sine coniunctione. nec coniũctio fieri potest nisi reddatur ęquale: hoc autem iustum est: Ergo omnes intendunt iustũ & ęquale. Peccant tamen multi in determinando illud iustum: Quidam enim male deter/

¶ Politicorum Aristotelis Liber Quintus.

De aliis quidẽ omnibus de quibus dicere proposuimus fere dictum est. Ex quibus autem mutantur Resp. & quot ea sint: & qualia: & quæ nam sint singulaꝝ Rerump. corruptiones & labes: & ex qualibus in quales maxime mutantur. Præterea quæ remedia generaliter & specialiter cuiusq; : & per quæ maxime conseruati possit unaquæq; Resp. considerandum deinceps erit. Oportet autem prius illud principiũ assumere ꝙ plures sunt formæ Reip. Et in his confitentur quidem oẽs iustitiã & cõuenientẽ æquitatem. Sed aberrãt ab ea ut est ante dictũ Nam populus constat ex his qui cum sint scd̃m quid pares: putãt se simpliciter pares. Paucorum uero potentia ex his qui cũ præstent aliqua re: se in cunctis præstare arbitrantur. Opibus enim supantes: simpliciter

existimant superare. Deinde uero illi quasi pares existentes: in cunctis dignum putant se parem portionem habere. Hi autẽ quasi superiores sint maiora sibi competere arbitrantur. Maius enim inæquale: Habẽt uero omnes aliquid iustum: sed simpliciter aberrant. Et ob eam causam quando nõ pro opinione sua utriq; reportent de Rep. seditiones concitant. Omniũ uero iustissime hoc facerẽt qui uirtute præcellunt: qui tñ minime oĩm id faciũt. Nã hi simpliciter rationabile est ut soli præferant. Sunt aũt quidam qui præstãtes genere plus habere se dignos putãt. Videnẽ nobiles esse illi quorũ maiores uirtute & diuitiis præditi fuere: Hinc

minant ipsum. Populus enim putãt ꝙ si sint aliqui equales in quocumq;: ꝙ sint ęquales simpliciter: & ꝙ ęqualiter debent recipere: & quia oẽs Ciues sunt liberi & ęquales simpliciter dicit eos esse. Paucoꝝ uero potẽtia putat ꝙ si sint inęquales in aliquo: ꝙ sint inęquales simpliciter & inęqualiter debeant recipere illos. s. qui sunt inęquales in diuitiis: putãt inęquales esse simplr & inęqualiter debere recipere de bonis cõibus. Sed nõ oportet ꝙ inęquales in diuitiis sint ęq̃les simplr nec ęquales in libertate sint ęquales simpliciter: quia diuitię & libertas non sunt bona hominis secundum ꝙ homo Manifestum igitur est ꝙ omnes intendunt ęquale. & dicitur quod ulterius accipiũt quod si sint ęquales aliqui ꝙ debent recipe ęqualiter de cõibus bonis: & cum oẽs sint liberi ęqualiter scđm populares status debent oẽs recipere de bonis cõibus ęqualiter ꝙ paralogizantes ęquales ęqualiter debẽt recipe de bonis cõibus: sed liberi sunt ęq̃les: ergo ęqualiter debẽt recipe. Sed manifestum est ꝙ hic est defectus sm qd et simpliciter. Nõ enĩ sequit: sunt ęquales in aliquo. s. libertate: ergo sunt simpliciter ęquales. Paucoꝝ uero potẽtia dicit ꝙ cum ipi sint aliis inęquales: qa excellentes eos debẽt recipe plus & prępondendi sunt in plus accipiendo. Quod enim plus est: inęquale est. Sic igit̃ manifestum est ꝙ omnes iste Resp. aliud iustum intendunt: sed uirtute sunt simpliciter. ¶ Deinde cum dicit: Et ob eam cãm &c̃. Concludit ex dictis primam radicem & primũ principium corruptionis Reip. & seditionis. Et primo facit hoc. Secundo adiungit aliud principium ibi: Sunt autem &c̃. Prima in duas. In prima facit ꝙ dictum est. In secunda ostẽdit qui sunt in Ciuitate qui iuste possunt mouere dissensionem: & tamen non faciunt: ibi: Omnium uero &c̃. In prima dicit ꝙ cum unusquisq; sm unam dignitatem debeat recipere de bonis cõibus quando non recipiunt sm ꝙ existimant se dignos: faciunt seditionẽ in Ciuitate & mutant Remp. ex hoc enim ꝙ non recipiunt sm existimationem quam habẽt de se: uidetur eis ꝙ fiat eis iniustum & ꝙ contemnãtur. Ista aũt causa sunt dissensionis. ¶ Deinde cum dicit. Omnium uero &c̃. Ostendit qui iuste possunt mouere dissensionẽ in Ciuitate: & tamen non mouent. Et dicit ꝙ inter omnes iustissime possunt mouere seditionẽ in Ciuitate q̃uis non faciunt uirtuosi excellentes alios sm uirtutem. Et ratio huius est. Quia illi qui sunt simpliciter inęquales si non recipiant sm illam inęqualitatem: iniustum fit simpliciter eis. Sed uirtuosi sunt simpliciter inęquales respectu istoꝝ ipos excedentes sm uirtutem: Ergo si nõ recipiant sm illã uirtutem: iniustũ fit eis. Et cũ excedãt in eo ꝙ est bonum simplr iustissime pñt mouere dissensionẽ. Sed nõ faciũt ꝓpter duas causas. Prima est quia frequẽter cõtingit ꝓpter dissensionẽ detrimẽtum boni cõis. Sapiẽs aũt utplurimũ plus diligit bonũ cõe q̃ ꝓprium. Et ideo nõ facit dissensionẽ. Scđa ratio est: Quia ad hoc ꝙ aliqs debeat mouere seditionẽ in Ciuitate oport; ꝙ habeat iustã cãm & potentiã: sed uirtuosi ut frequẽter nõ habẽt potẽtiã: nec putãt se hr̃e iustã cãm: ideo nõ mouẽt. Sz si ista cõcurrerẽt ꝙ haberet cãm iustã & potentiã & nõ esset detrimẽtũ boni cõis: mouẽt seditionẽ rõnabiliter & peccarẽt si nõ mouerẽt. ¶ Deinde cũ dicit: Sunt aũt &c̃. adiungit aliud ꝑncipium

corruptionis Reip. Et dicit ꝙ sunt alii qui excellentes alios in nobilitate credūt excedere illos simplr̄: & ideo reputant se dignos maioribus. Tales aūt uident̄ esse illi qui habēt diuitias & uirtutē a ꝓgenitoribus. Et ideo si nō recipiant de bonis cōibus ſm existimationem quā habēt de seipsis: mouēt dissensionē. Et tūc cōcludit ꝙ ṗncipia & fontes seditionū: per quę mouēt̄ Ciuitates sunt ista. Sed istud ṗncipium reducit̄ ad primū. Est enī radix seditionis excellētia in nobilitate ꝑ hoc ꝙ tales nō recipiūt ſm existimatiōe͞z suā. ¶ Deinde cum dicit: Quapropter zc̄. Declarat quot mōis fit trāsmutatio Reip. Et diuidit̄ in quattuor ſm ꝙ ponit quattuor modos. Secunda ibi: Quādoq; zc̄. Tertia ibi: Insuper zc̄. Quarta ibi: Vel in parte zc̄. In ṗma dicit ꝙ ꝓpter hoc ꝙ contingit seditionē in Rep. contingit Remp. mutari. Prīo quidē quādo fit transmutatio a Repu. una ad aliā diuersam: ut quādo ex Rep. instituta fit transmutatio ad aliā: ut ex populari gubernatiōe ad paucoru͞z constituat̄ aut econuerso. Vel ex illis ad Remp. & optimatum statum uel econtra. ¶ Deinde cū dicit: Quādoq; zc̄. Ponit scđm modum. Et dicit ꝙ aliquando transmutat̄ Resp. in aliā Remp. sed manet eadem. Et eligūt eandem habere institutione͞z & ordinationē. Sed ṗncipantes mutant: & uolunt eandē Remp. regere & obseruare per seipsos uel per amicos suos: sicut in paucorum potētia & Monarchia Regali manente eadem Rep. uolunt eam seruari & regi per alios: & ideo mutant eos. Similiter est in Monarchia ipsa manente aliam constituunt quandoq;. ¶ Deinde cū dicit: Insuper &c̄. Ponit tertium modum. Et dicit ꝙ iterum fit transmutatio Reip. non ꝙ Resp. transmutetur in aliam nec etiam quantum ad Principatus per se: sed fit quia eadem Resp. mutatur in eandē magis extensam uel remissam: sicut paucorum status transmutat̄ in paucorum statū: uel popularis status in popularē statum magis uel minus intensum. Similiter est in aliis Rebusp. ut fiat transmutatio Reip. eiusdem in eadem ſm intensionem & remissionem. ¶ Deinde cū dicit: Vel in parte &c̄. Ponit quartum modum. Et dicit ꝙ quarto fit transmutatio Reip. ſm partem: ut quando unus Principatus destruitur & alius instituitur. Sicut dicitur factum fuisse in Lacedęmonia ꝙ Lisander conatus fuit dissoluere Regnum. Et similiter alius nomine Pausanias qui Rex fuit conatus fuit destruere Principatum Ephororum scđm quē alius habet potestatem conuocandi multitudinem. Consimiliter fuit in Ciuitate quę dicit̄ Epidamnum fuit transmutata Respublica scđm partem. In illa enim Ciuitate erat alius ṗncipatus. Illi uero āmouerunt eum & fecerunt Principatum Senatorum. Videntes enim qđ multi erant amatores illius Principatus: mutauerunt ipsum in Senatorum. Propter quod statuerunt etiam apud Elienses quod Principatus omnes eligerētur in communi. Vnde necesse erat oēs ṗncipatꝯ q ptātē habebāt & dignitatē in Rep. cōcurrere qn̄ Mgr̄atꝯ creabāt

principia & fontes ut ita dixerim seditionū oriunt̄. Quapropter et seditiōes merito fiūt quādoq; ex præsenti statu ad alium: ceu ex populari gubernatiōe ad paucoꝝ potentiā: uel ad popularem ex paucis: uel ad Remp. ex illis: uel ad illas ex istis. Quandoq; præsentem gubernādi formā nō quærūt mutare. sed in ea permanētes pro se illā suscipiūt ut paucoꝝ potentiā uel Monarchiam. Insuper circa magis & minus: ceu uel paucorum potentiā existentē magis extendere uel coercere: uel popularem statum ampliare uel restringere. Eodemq; modo de aliis speciebus ampliandis uel restringēdis. Vel in aliqua parte Reip. mouenda: ceu Magistratū quēdā de nouo inducere uel remouere: ut apud Lacedæmonios ferunt Lisandrum tentasse Regiam potestatem tollere: & Pausaniam Regem Ephoros & Epidamni mutata est Resp. in parte cum pro tribuum præfectis

Senatores creauerunt. Apud Elienses uero necessarium est illorum etiam qui uersantur in Republica dignitates inuadere quando creatur magistratus aliquis: Paucorum autem potentiæ erat in hac Republica ꝙ unus solus ad Magistratum sumebatur. ubiq; enim propter inæqualitem oritur seditio: disparibus tñ non existit proportio. Perpetua enim potestas Regia iniqua foret si esset in paribus: omnino enim quærentes æquum in seditiones incidunt. At enim duplex est æquum. Vnum numero. Alterũ dignitate. Numero quidem: ceu multitudine ac magnitudine: idem & æquum. Dignitate autem dico id quod est secundum rationem: ceu tria excedunt duo: secũdum æqualem numerum: & hoc in uno. Dico autem quattuor excedere duo: & hoc in uno: æqua enim pars duo ex quattuor: & unũ ex duobus: ambo enim medietates. Fatentes autẽ

& ibi eligere ut minor fraus fieret. Ille autem principatus qui fuit amotus Paucorum potentię erat: & erat unus princeps in illa Republica: non plures. ¶ Deinde cum dicit: Vbiq; enim zc. Resumit causam seditionis ut addat: & primo tangit causam seditionis. Secundo exponit quoddam dictum ibi: At enim duplex zc. In prima dicit ꝙ ubiq; fit seditio propter inęqualitatem: & non solum in ęqualibus sm aliquid est ęquale proportione: puta diues & pauper inęquales sunt sm substantiam: tamẽ contingit eis fieri ęquale sm proportionem. Similiter magis & minus uirtuosus: sed etiam eis qui sunt inęquales contingit fieri inęquale sm proportiõem puta si quis sit dignior aliis sm uirtutem dignum est eum regem esse sed non perpetuum: quia forte non tantum excedit dignitas eius in uirtute dignitatem aliorum quantum honor perpetuo regnandi excedit honorem aliorum. Et ideo eis inęqualis contingit fieri inęquale secũdum proportionem. Vniuersaliter igitur existimantes se debere ęquale & non habentes seditiones mouent in Republica. Et est intelligendum quod immediatum principium ipsorum agibilium est electio. Electio autem est habitus pręconsiliatus. Ad consilium autem requiritur intellectus practicus. Quare intellectus practicus est principium agibilium. Principium autem intellectus practici est uoluntas recti finis: & ideo adhuc principium agibilium est appetitus recti finis. Voluntas uero recti finis pręsupponit intellectum speculatiuum: & ideo intellectus speculatiuus causa est & principium agibilium. Et quantum ad hoc dixit prius quod existimare principium est seditionis. principium uero intellectus est intelligibile: & hoc est inęqualitas. Secundum hoc dicit hic quod inęqualitas est causa seditionis. ¶ Deinde cum dicit: At enim duplex zc. Exponit quod dixit: scilicet ęquale: & primo facit hoc. Secundo assignat diuersitatem inter quędam dicta: ibi: Fatentes autem zc. Circa primum intelligendum est ꝙ proportio est habitudo duarum quantitatum adinuicem. Proportionalitas uero est habitudo proportionum quę consistit in quattuor terminis: uel secundum rem: uel secundum rationem. hmõi autem proportionis ęqualitas uel similitudo attenditur. Vel secundũ ęqualitatem quantitatis: uel secundum ęqualitatem dignitatis uel silitudinis. Et hoc est ꝙ dicit ꝙ ęquale dupliciter dr. Vno mõ ęquale dr numero. Alio mõ scđm dignitatẽ. Et exponit ꝙ ęquale numero dr ęquale scđm magnitudinẽ uel scđm multitudinẽ. Scđm dignitatẽ ęquale dr ęquale scđm pportiõe silitudinis. Et declarat p exempla ęquale scđm q̃titatem: ut sicut se habẽt duo ad unũ: sic tria ad duo. Excessus n. utrobiq; ęqualis est. Equalitas uero scđm dignitatẽ: ut si dicamus: sicut quattuor ad duo: sic duo ad unum. sicut enim duo sunt medietas de quattuor: sic unum est medietas duorum. ¶ Deinde cum dicit: Fatentes autem. Ponit diuersitatem inter quędã dicta. Dixit enim ꝙ

omnes uolunt ęquale fm dignitatem Popularis status & Paucorum dicit ꝙ differenter:& primo facit hoc. Secundo infert corellariũ:ibi: Quã ob rem. In prima dicit ꝙ omnes confitentur ꝙ iustum est fm dignitatem:sed differunt: quia Popularis status fautores dicunt ꝙ si sint aliqui ęquales fm aliqd: puta:fm libertatẽ:ꝙ simpliciter sunt equales & ꝙ ęqualiter debent recipere Paucorum status fautores. Etiam dicunt ꝙ si aliqui sunt inęquales fm aliqd: puta fm diuitias ꝙ sunt simpliciter inęquales & digniores: & fm hoc inęqualiter recipere. ¶ Deinde cum dicit: Quam ob rem. Infert corellarium: & pmo facit hoc Secundo probat ꝙ status Popularis & Paucorum sunt male ordinati: ibi: Simpliciter uero. In prima dicit ꝙ propter hoc ꝙ fautores status popularis uolunt ęquale: fautores uero paucorum inęquale. Vnde status popularis & paucorum sunt Resp. maxime distinctę. Nobilitas enim: id est inclinatio ad uirtutem: & uirtus in paucis reperiuntur: sed paupertas in pluribus. Nobiles enim uirtuosi uix alicubi centũ inueniuntur. Pauperes aũt in pluribus locis. Et ideo Resp. ut frequenter uel sunt Paucorum: uel sunt Populares. ¶ Deinde cum dicit: Simpliciter uero. Ostendit ꝙ ambe sunt male ordinate & primo facit hoc. Secundo ostendit ꝙ status Popularis sit securior: ibi: Verum tamen. In prima dicit ꝙ utraq; Resp. male ordinata est. s. status popularis in qua attẽditur ęqualitas fm libertatem: & status paucorum: in quo est ęqualitas fm diuitias: ex eo ꝙ accidit ꝙ nulla istarum mansiua est. Et ratio huius est: Impossibile est enim ex eo ꝙ in principio corruptũ & inordinatum est in fine non accidere malum. Istę autem inordinatę sunt. Quãuis igitur in principio uideat modica inordinatio tñ in fine magna & malum apparet. Tale autem nõ potest esse mansiuum. & ideo utraq; Resp. non potest esse mansiua. Et quia utraq; uitiata & inordinata est ad hoc ꝙ sint magis mansiue oportet ꝙ utraq; qñq; utatur ęqualitate fm proportionẽ arithmeticã: in qua attendit̃ ęqualitas excessus: ut sicut tria ad duo: ita duo ad unum. & qñq; ęqualitate fm ꝓportionẽ dignitatis: in qua attendit̃ ęqualitas: ut sicut se habent quatuor ad duo sic duo ad unũ. ¶ Deinde cũ dicit: Veꝝ tñ. Ostẽdit ꝙ status pp̃laris sit magis secur⁹ & minus sediciosus: & diuidit̃ in duas fm ꝙ ostendit hoc ꝑ duas rõnes. scđa ibi: Insup zc. In prima dicit ꝙ q̃uis status paucoꝝ & multoꝝ sint male ordinati: tñ status popularis est securior & minus sediciosus q̃ Paucorũ. Et ratio huius est: quia illa Resp. magis est secura in qua fiunt pauciores seditiones. Sed in statu Populari sunt pauciores q̃ in statu Paucoꝝ:

simpliciter esse iustum id quod est secundum dignitatem: contendunt ut prius dictum est. Alii: quia si in aliquo sint pares: se penitus pares existimant. Alii quia si in aliquo præstant: in cunctis se superare arbitrantur. Quam ob rem duæ præcipue fiunt gubernandi formæ: Populus scilicet & Paucorum potentia. Nobilitatem enim ac uirtutem in uerbis quidem omnes fere usurpãt. At enim qui re uera nobiles ac boni sint: nusquã centum reperiuntur. Diuites autem multis in locis: Simpliciter uero omnino secundum alterutra statuere æqualitatem improbum est. Patet autem ex eo ꝙ contingit: nulla enim huiusmodi Rerumpublicarum recipit stabilitatem. Causa uero huius quia impossibile est ex primo errore in principio cõmisso nõ euenire ad extremũ aliquid mali. Quare opus est ꝑtim arithmetica equitate uti: partim ea quæ est scđm dignitatem. Veꝝ tñ tutior est ac minus seditioni subiacet Popularis gubernatio q̃ Paucoꝝ: nã in Paucoꝝ gubernatione duæ gignunt̃ seditiones. Vna inter seipsos.

quia in statu Paucorum sunt duę seditiones. Vna diuitum inter se. Alia pauperum ad diuites. In statu Populari uero una seditio est. scilicet diuitum ad Pauperes. Pauperum autem inter se non est seditio quę sit digna reputatione: quia inter se magis conueniunt q̄ cum diuitibus. ❡ Deinde cum dicit: Insuper mediocrium zc̄. Ponit secundam rationem & dicit: ꝙ iterum manifestum est ꝙ status Popularis est securior: quia Respub. quę est ex mediis propinquior est Populari statu q̄ Paucorum statui in quo pauci dominantur. Sed Respublica media securissima inter tales Respublicas quę declinant ab optima. Sed illa quę propinquior est securissime securior est q̄ Paucorum potentia.

Alia ad populum. In gubernationibus autem Populi una tantum seditio fit ad Paucorum potentiam. Ipsis uero inter se: quod quidem dignum dictu sit: non accidit seditio populi. Insuper mediocrium hominum gubernatio ꝓpinquior est Populari gubernationi: q̄ illi quæ Paucorum. Quæ quidē est magis tuta q̄ aliqua huiusmodi Rerum publicarum. ❡ Cum uero consideremus quibus de causis seditiones: mutationesq; Rerumpublicarum euenerint capienda sunt primo uniuersaliter principia & causæ earum. Sunt autem fere tria: de quibus ipsis primo succincte determinandum est. Videre enim oportet quemadmodum dispositi ad seditiones deueniunt: & quarum rerum gratia: & tertio quæ sint initia ciuilium turbationum ac seditionum inter ciues. Quod quidem igitur disponātur ad res nouas appetendas illa est potissima causa: de qua iā diximus: quia alii pares esse uolunt his qui plus pn̄t: & nisi hoc fit nō acquiescunt. Alii uero se præstare dignos putantes: indigne ferūt nisi plus hēant. Hæc aūt q̄nq; iuste cu

Cum uero cōsideremus zc̄. Postq̄ Philosophus posuit primam radicem & primum principium corruptōnis Rerump. & modos quibus transmutantur: determinat causas uniuersaliter huius corruptionis & trāsmutationis: & diuiditur in duas. In prima determinat causas corruptiōis Rerump. in uniuersali: non descendendo ad aliquam Remp. In secunda determinat causas corruptionis sm̄ unamquamq; Remp. ibi: Sed oportet. Prima diuiditur in tres. In prima determinat causas transmutationis Rerumpublicarum. Secundo declarat terminum huius transmutationis declarando quę Resp. in quam transmutatur: ibi: Sunt etiā. In tertia declarat qualiter maxime fiat hmōi transmutatio: ibi: Mouetur quoq;. Prima in duas. In prima pręmittit intentum suum. In secunda prosequitur: ibi: Quod quidem. In prima dicit: qm̄ intentio nr̄a est considerare ex quibus fiunt seditiones & transmutationes Rerump accipienda sunt primo in uniuersali principia & causę transmutationis & corruptiōis Rerump. Sunt aūt tres causę & tria principia fere ut est dicere transmutatiōis ipsarū: de quibus considerare oportet succincte. Primo ergo oportet considerare qualiter hoīes se habentes mouent seditiōes & transmutant Resp. Scđo propter quē finem hoc faciāt. Tertio q̄ sunt principia per q̄ disponunt ad mouendū dissensiones & seditiones in Rep. ❡ Deinde cū dicit: Quod quidē. Prosequit: & diuidit in tres. In prima ostendit qualiter se habētes mouēt seditiōes & turbationes. Scđo propter quem finē hoc faciunt: ibi: Res aūt. Tertio q̄ sunt causę & principia & quot: & per quę disponuntur ad faciendum seditiones: ibi: Causę uero zc̄. In prima dicit ꝙ causa eius quod est homines aliqualiter se habere ad faciendū seditionem & turbatiōnem est illa de qua dictū est prius ꝙ aliqui hoīes ex hoc ꝙ appetūt ęquale. si nō credāt se hr̄e ęquale sm̄ minus: cū tn̄ sint ęquales uł existimēt se ęquales esse illis q plus recepunt

mouent seditionem. Alii autem uolunt habere inequale & plus existimantes se inequales aliis esse & excedere alios. Si autē existiment se habere non plus sed equale uel minus mouent seditionem. Qualiter igitur se habentes mouent seditiones existimantes se minus habere q̄ credant se debere habere. Sed contingit ista: scilicet plus & equale appetere iuste & iniuste. Si enim dignus est habere equale habens in se bonum uirtutis & simpliciter equale aliis: iuste potest appetere. Si autem non est dignus: iniuste appetit. Similiter pōt aliquis appetere plus & inequale iuste & iniuste. Iuste siquidem excellat alios in his que sunt bona simpliciter. Si autem nō excellat: iniuste appetit: quia illi qui minus recipiūt ut sint aliis equales in recipiendo seditiones faciunt: & illi qui sunt equales in accipiendo ut plus accipiant dissensiones faciunt. Hoc autem est iniustū. Et tunc concludit dicens quod qualiter se habentes faciunt seditiones dictum est. Et est intelligendum quod illa equalitas attenditur secundum dignitatem eius quod est bonum hominis secūdum quod homo. Bonum autem hominis duplex est. Quoddam enim est bonum hominis intrinsecum: & istud diuiditur: quia quoddam bonum secundum partem inferiorem: sicut sanitas: robur. Aliud secundum partem superiorem: sicut scientia & uirtus & huiusmōi. Et ista sunt bona simpliciter. Alia sunt bona hominis exteriora: sicut diuitie & honor. Ista uero sunt bona secundum quid. Et ideo dignitas hominis simpliciter non debet attendi secundum dignitatem istorum bonorum: sed secundum dignitatem bonorum simpliciter. Et ideo quia in Paucorum statu attenditur equalitas fm ista bona secundum quid: non consideratur iustum simpliciter sed secundum quid. Et ideo propter ista nō mouetur iuste seditio si non recipiat plus qui excedit in istis: Sed ille qui non recipit equale secundum dignitatem boni simpliciter si sit bonus: iuste potest mouere. In Populari uero statu consideratur libertas: ut scilicet non seruiat aliquis alii secundum corpus uel in rebus. Ista autem non est bonum simpliciter: sed secundum quid. Et ideo quia in ista Republica attenditur equalitas secundum libertatem istam per quā non consideratur iniustum simpliciter: sed fm quid. Qualiter igitur se habentes homines: id est qualiter dispositi mouent seditiones dictum est. ¶ Deinde cum dicit: Res autem pro quibus zc̄. Declarat propter quem finem faciunt dissensionem. Et est intelligendum quod quidam est finis secundum ueritatem: sicut est bonum anime. Alius finis est secundum apparentiam: sicut est bonum corporis. Decet igit̄ hoīem in operatōne sua intendere finem simpliciter uel secundum apparentiā. Et bonum corporis est lucrum. Bonū autem anime est honor. Dicit igitur quod illa pro quibus: hoc est propter que: faciunt dissensionem sunt duo: scilicet: Lucrum: ut sub lucro omnia bona secundum quid siue corporis contineantur. Aliud est Honor: ut sub honore omnia bona simpliciter que sunt bona anime comprehendantur: Faciunt simpliciter similiter seditionem propter contraria istorum: ut propter damnum: inhonoratōnem. Propter damnum: quia eiusdem rationis est appetere lucrum & fugere damnum. Propter inhonorationem: quia eiusdem rationis est appetere honorem & fugere suum oppositum. Sed quia amicus est uelut alter: ideo adiungit q̄ faciunt seditiōem propter honorē propriū & damnum proprium uel amicorum suorum. ¶ Deinde cum dicit: Cause uero ac principia motus unde ipsi ita disponuntur &c̄. Declarat que sunt principia per que dispo-

piuntur: quandoq; iniuste. Inferiores quidem ut pares sint res nouas exoptant: & pares qui sunt ut præstent. Quemadmodum igitur dispositi sint qui res nouas quærunt dictum est. Res autem pro quibus contendunt: sunt lucrum & honor: atq; his contraria. Dedecus enim & damnum: uel ipsorū: uel amicorum fugientes seditiones agunt. Causæ uero ac principia motus unde ipsi ita disponunt & pro his de q̄bus diximus

nuntur ad faciendum dissensionem & seditionem: & diuiditur in duas. Primo declarat causas per quas disponuntur ad seditionem. In secunda declarat qualiter inchoate exinde defacili inualescunt: ibi: Oriuntur zc. Prima in duas. Primo enumerat causas illas. Secundo prosequitur: ibi: Ex quibus contumeliam zc. In prima dicit ꝙ principia & causę transmutationum Rerumpublicarum per quas disponuntur ad faciendum seditionem: & de

sunt ut septem: sunt etiam plura: quorum duo sunt eadem cum illis quæ dicta sunt: non tamen eodem modo. Propter lucrum enim & propter honorem irritantur inuicem: non ut acquirant sibiipsis: sed quia uident alios partim iniuste: partim iuste plus habere. Insuper propter contumeliam: propter metum: propter præponentiam: propter contemptum: propter incremētum excessuum: & alio modo propter uerecundiā: propter negligentiam: propter pusillitatem propter imparitatem. Exquibus contumelia & lucrum quam habeant uim: & quot causæ fere est manifestum. Superbia enim & auaritia eorum qui gubernant

dictis: id est propter dicta: scilicet: lucrum & honorē sunt septem numero uno modo. Alio modo plures. Si enim enumerētur causę quę disponuntur ad occultam dissensionem: cuius est seditio. Est enim seditio occulta dissensio: sic sunt septem numero. Si autem istę enumerentur & ille que disponunt ad manifestam dissensionem: sic sunt plures. Prima uero principia dispositiua ad seditionem sunt duo prędicta honor & lucrum: sed non sicut dictum est prius. Honor enim & lucrum possunt considerari dupliciter. Vno modo secundū quod intenditur ab aliquo: & sic habent rationem finis: & sic dicebat prius: quod ea propter quę finaliter faciunt seditionem sunt honor & lucrum & opposita istorū. Alio modo possunt considerari secundum quod aliquis uidet ista in alio: & tūc quia uidet lucrum & honorem & unum habere iuste: alium non: tristatur: non quia uelint habere: sed quia iniuste de eis habet aliquis plus q̄ debet. Sunt igitur duo principia per quę mouent seditionem: scilicet honor & lucrum. Sunt alia etiam: scilicet: iniuria: timor: excessus: contemptus: excellentia propter proportionem. propter ista disponuntur ad manifestam dissensionem scilicet: uerecundiā: paruipensionem: pusillitatem: impuritatem uel negligentiam. Propter enim ista mouent seditiones. ¶ Deinde cum dicit: Ex quibus contumeliam zc. Prosequitur de istis declarans qualiter ista disponunt ad seditionem & primo prosequitur de illis quę disponunt indifferenter ad occultam & manifestā dissensionem. Secundo de illis quę disponunt ad manifestam principaliter: ibi: Mutantur etiam zc. Prima in duas. Primo declarat qualiter iniuria & lucrum disponunt ad seditionem. Secundo declarat de aliis: ibi: De honore etiam zc. In prima dicit quam potentiam habeant & qualiter sunt causa seditionis honor & lucrum fere manifestum est. Contingit enim principantes iniuriari ciuibus & excellere eosdem honoribus uel lucro: propter quod ciues mouent seditionē & cōtra principem & contra Rempublicam. Contra principem: quia iniuria fecit & excellit iniuste. Contra Remp. quia per Remp. potestatem habet. Et quod sic despotica: alias dominatiua moueant seditionem manifestū est: quia cum princeps accipit bona subditorum noluntatem habet ad accipiendum. Alii habent contrarias uoluntates. Ergo dissident uoluntate. Sed dissensio uoluntatum radix est seditionis propter iniuriam. Igitur & lucra mouent seditiones. Et dicit ulterius ꝙ principes possunt plus accipere q̄ oportet uel de bonis cōmunibus uel de bonis propriis subditorum: & utroq; modo faciunt iniuriam subditis. Et est intelligendum ꝙ lucrum & iniuria qn̄q; idem sunt substantia & differūt rōne: nā illud idē qđ ē lucrū respectu uni⁹ q plus accepit iniuria ē respectu alteri⁹. s. a quo accepit.

¶ Deinde cum dicit: De honore etiaꝫ clarum est zc. Declarat de aliis: & diuidit in quinqꝫ
Primo declarat de honore qualiter disponit ad seditionem. Secundo de excessu: ibi: Pro/
pter prępotentiam etiam zc. Tertio de timore: ibi: Propter metum enim ad seditionē &c.
Quarto de contemptu: ibi: Propter contemptum enim ad seditiones zc. Quinto de excre
scentia: ibi: Fiunt etiam propter incrementum mutationes zc. In prima dicit ꝙ manifestū
est quam potentiam habeat & qua
liter est causa seditionis honor: Cū
enim aliqui non honorantur uiden
tes alios honoratos: faciunt seditio/
nes: tunc diffident uoluntate. Hoc
autem est radix seditionis. Potest
autem honorari aliquis & iuste: &
iniuste: & appetere honorem simi/
liter iuste & iniuste. Si enim aliqui
honorentur pręter dignitatem uel
inhonorentur: iniustum est: & si ap
petat honorem pręter dignitatem
iniuste appetit. Si autem hoc fiat se
cundum dignitatem iustum est.
¶ Deinde cum dicit: Propter pręǀ
potentiam autem quando zc. De/
clarat qualiter propter excessum fa
ciunt seditionem: & dicit quod ali/
quando propter excessum faciunt
seditionem. Quando enim aliquis
maior est in potentia: siue unus: si/
ue plures potentiam habeat in ciui
tate uel in Republica faciunt sedi/
tionem. Ex talibus enim contingit
quādoqꝫ fieri monarchiam. Quod
patet: quia unusquisqꝫ inclinatur ad
sui excellentiam. Cum ergo est ali/
quis talis qui excellit alios in poten
tia uel in amicis uel diuitiis cona/
tur Rempublicam mutare in mo/
narchiam. Aut si non fiat monar/
chia fit quandoqꝫ potētatus in quo
dominantur diuites ualde & poten
tes non secundum legem sed secundum suas uoluntates. Et propter hoc in quibusdam ci/
uitatibus relegabant tales excellentes: sicut fiebat in Argis & Athenis: & tamen melius fu/
isset a principio ordinasse quod nullus esset in ciuitate qui tantum excederet: & usque ad
quem terminum posset excedere quam postquā dimiserunt relegare: sicut in medicinali/
bus melius a principio preuidere ne morbus aliquis excrescat quam postquam excesserit
uel excreuerit ipsum expellere & curare. ¶ Deinde cum dicit: Propter metum enim &c:
Declarat qualiter propter timorē fit seditio in ciuitate: & dicit ꝙ ꝓpter timorē faciūt sedi/

homines prouocant contra se & contra sta-
tum eius Reipublicæ quæ ista fieri patiatᶜ
Auaritia uero quandoqꝫ ex priuatis rebus
fit. quandoqꝫ ex publicis. De honore etiam
clarum est: & quid ualeat: & quomodo cau
sa fit contendendi. Ipsi enim inhonorati: &
alios honoratos cernentes seditionem ag-
grediuntur. Hæc autem iniuste quidem fi-
unt: cum præter dignitatem honorantur
quidam uel inhonorantur. Iuste uero cum
secundum dignitatem. Propter præpoten-
tiam autem quando quis maior sit & po-
tentior uel unus uel plures q̄ secundum di
gnitatem Reipublicæ. Consueuit enim ex
talibus fieri unius dominatio: uel guber-
natio uiolenta. Quapropter quibusdam in
locis ostracismo utuntur: ceu Argis & Athē
nis. Atqui melius erat ab initio prouidere
ne in huiusmodi potentiam augeri homi-
nes permitterentur: quam post contra au-
ctos remedium quærere. Propter metum
enim ad seditionem deueniunt qui pœnas
formidant ob maleficia cōmissa: & hi cōtra
quos paratur uiolentia præuenire uolentes

tiones: quando enim aliqui fecerunt iniurias timentes ꝙ puniantur & uindicta fiat de eis: mouent seditionem ut per seditionem motam possint euadere ut non puniantur. Similiter si aliqui sunt passuri iniusta uel timeant se passuros propter aliquam causam: antequã patiantur uolentes pręuenire mouent seditionem & turbant Rempublicam antequam sustineant iniurias: Sicut conuenit fieri in Rhodo insula: Diuites enim cõueniunt contra populum: timentes sententias quę debent dari contra eos & turbauerũt Respublicas. ¶ Deinde cum dicit: Propter contemptum enim zc. Declarat qualiter propter cõtemptum disponuntur ad seditionem: & dicit quod propter contemptum faciunt seditionem & insurgunt. Manifestum est enim quod quilibet uult aliquid reputari: & ideo si contemnatur mouet seditionem: sicut fit in Paucorum & Populari potentia: quia in Paucorum in qua plures sunt qui non participant principatu: illi qui sunt diuites & tenent principatum contemnunt alios qui non principantur. Et ideo incitant alios ad dissensiones. Propter quod faciunt seditiones contra diuites & permittunt Rempublicam. Similiter est in Populari statu: illi qui sunt ditiores contemnunt minores qui sunt uel uidentur esse sine ratõne & ordine sicut indignos principatu propter quod ipsi incitantur ad dissentiendum: sicut accidit in Thebis post proelium quod habuerunt in Hieriophitis cũ dominaret populus excessit & male gubernabat: fecerunt diuites seditionẽ & mutauerunt Popularem illum statum: Similiter in ciuitate Megarensium cum existent ad proelium contigit quod populus principabatur & inordinate: & ideo fecerunt diuites seditionem. Similiter accidit in Syracusis antequam Tyrannizaret Gelo. Et in Rhodo insula populus dominabatur antequam insurgerent diuites. Et quia diuites contemnebant eos: insurrexerunt & fecerunt seditionem & mutauerunt Rempublicam. ¶ Deinde cum dicit: Fiunt etiam propter incrementum mutationes zc. Declarat qualiter propter excrescentiam pręter proportionem faciunt seditionem: & diuiditur in duas partes. In prima facit quod dictum est. In secunda declarat quod hęc excrescẽtia fit a fortuna quandoq;: ibi: Contingit uero quãdoq; id pręter fortunam: uelut apud Tarentum zc. In prima dicit quod propter excrescẽtiam quę pręter proportionẽ fit fiunt quandoq; seditiones & corruptiones Rerump. ut si diuites superexcrescant: uel uirtuosi: uel pauperes contingit fieri transmutatõnem ipsaꝝ. Et

prius q̃ malum patiantur: ut apud Rhodũ nobilitas contra plæbem insurrexit metu iudiciorum quæ sibi parabantur. Propter contemptum enim ad seditiones deueniũt ceu in Paucorum potentia: quando plures sunt illi qui a Republica excluduntur. Potentiores enim se putant: & in Populari statu opulenti conuenientes in ordinationem & in curiam eorum qui Rempublicam gubernant: ceu apud Thebanos post pugnam in Hieriophitis commissam: mala gubernatione Popularis status interiit. Et in Megarensibus: cum per inordinationem & negligentiã seperati sunt. Et Syracusis ante Gelonis Tyrannidem. & Rhodi populus antequã contra insurgeretur. Fiunt etiam propter incrementum mutationes Rerumpublicarum: Vt enim corpus ex partibus suis co[n]stat: & oportet eas simul pro modo quamque suo crescere ut conuenientia

hoc apparet:quia sicut corpus componitur ex partibus pluribus:sic ciuitas composita est ex partibus. Nunc ita est ꝙ oportet corpus animalis compositum augeri ſm proportiōem ut maneat recta proportio membrorum & cōmensuratio. Si autem non augeantur partes proportionaliter:corrumpitur animal. Si enim pes tantum augeatur ꝙ sit quatuor cubitorum & residuum sit duorum palmorum:corrumpitur proportio debita. Si autem animal crescat improportiōaliter & ſm q̄titatem & ſm uirtutem uel qualitatē: transmutabit̄ in formā alterius animalis. Similiter accidit in ciuitate: componitur enim ex partibus: & ideo si debeat saluari oportet eam componi ex partibus cōmensuratis ad inuicem: Aliquādo autē multitudo sicut in Populari statu & in Rep. & tunc componitur Paucorū status & fit Popularis uel Resp. Aliquando est excrescentia nō ſm q̄titatem sed ſm qualitatem:sicut quādo sunt aliqui diuites ualde excellentes in potentia: & tunc corrumpitur Popularis status:& fit Paucorum. ¶ Deinde cum dicit. Contingit uero. Declarat ꝙ hęc excrescentia fit aliquando a fortuna & dicit ꝙ hmōi excrescentia accidit quandoq̧ a fortuna:sicut accidit in Tarento:Cū eniꝫ illi existent ad proeliū & multi nobiles & diuites fuissent interfecti a Iapigensibus: facta est ex Populari statu Paucorū potentiā: & sic a fortuna & p̄ęter intentionem excreuit populus & mutauit Remp. Idem etiā accidit Argiuis:Cum enim fuissent interfecti illi qui erant in ciuitate Eudonia a Cleomenę Sparciata compulsi sunt propter paucitatem inhabitantium in ciuitatē recipere aliquos inquilinos ad Remp. suam qui postmodum excreuerūt & facta fuit Resp. Popularis. Similiter accidit Athenis cum diuites fuissent infortunati & occubuissent multi in proelio pauci fuerunt diuites: quia mortui fuerunt. Similiter accidit in Ppl'aribus:ſꝫ minus q̄ gubernatōi sufficeret Cū. n. sint plures egeni:contingit ꝙ plures dicantur:& tunc augmentatis diuitiis transmutant Popularem in Paucorum potentatus:in quibus plures diuites principantur non ſm legem. ¶ Deinde cum dicit:Mutantur etiam. Declarat quę sunt causę transmutationis Reip. sine seditione occulta:& diuiditur in partes quattuor. In prima declarat qualiter propter uerecundiam fit seditio & transmutatio Reip. Secundo qualiter propter negligentiam:ibi: Et propter negligentiam. Tertio qualiter propter cōtemptum eius ꝙ est paruum:ibi: Insuper

pmaneat:ac nisi hoc fiat corrumpitur. Quādo pes quattuor cubitorum sit:cæterum uero corpus duarum palmarum longitudinē habeat:interdum uero & in alterius animalis figuram transiret:si nō solum quantitate:uerumetiam qualitate imoderatū fieret incrementum:ita & Ciuitas ex partibus constat:quarum interdum aliqua populariter subcrescit:ceu egenorum hominum multitudo in Popularibus gubernatiōibus & rebuspublicis. Contingit uero quādoq̧ id per fortunam: uelut apud Tarentum cum superati proelio a Iapigēsibus nobilitatis magnam partem amisissent. Fuit autē id proelium paulo post id tempus quo Medi Græciam inuaserunt. ad Popularem statum in Rep. est facta mutatio. Et Argiui post cædem suorū in Eudonia a Cleomone Spattiata factam:coacti sunt inquilinos quosdā ad Remp. recipere. Et Athenis cū terra male pugnaretur aduersus Lacedæmonios nobilitas attenuata est:cum ex descripto submittere ad bellum cogeretur. Contingit autem hoc & in popularibus gubernatiōibus rarius tamen. pluribus enim diuitibus existētibus uel diuitiis in pluribus auctis:mutatio fit in Paucorum potentiā. Mutantur

propter &c̄. Quarto qualiter propter dissensionem: ibi: Seditiones quoqꝫ &c̄. In prima dicit ꝙ Resp. aliquando transmutanť sine seditiõe: hoc est sine occulta dissensione: & hoc ꝓpter uerecundiam: sicut accidit in Herea Ciuitate. Contigit enim in illa ciuitate ꝙ aliq̄ qui cõmiserant aliqua turpia unde passi fuerant uerecundiam eligebanť ad principatum ab aliquibus. Alii uero uolentes sustinere ꝙ isti infantes principarenť: & instituerunt ꝙ Principatus qui prius fiebant per sortem: fierent per electionem. Et sic ꝓpter uerecundiam quã aliqui passi fuerant fuit facta seditio & trãsmutatio Reipublicę. ¶ Deinde cum dicit: Et ꝓpter negligentiã &c̄. Ostendit quomodo ꝓpter paruipensionẽ fit seditio & transmutatio Reip. Et dicit ꝙ propter paruipensionẽ quãdoqꝫ fit mutatio Reip. & seditio: ut quando assumiť aliqs ad Principatũ ꝑncipãtem qui non diligit ipsum: sed paruipendit. Tunc enim accidit ꝙ iste qui paruipẽdit principatu; mutat Remp. sicut in Oreo Ciuitate contigit ꝙ elegerunt Heraclodoꝝ in ꝑncipẽ. Iste autẽ non diligebat Rempublicam eoꝝ: & ideo mutauit statum paucorum qui erat in illa Ciuitate & instituit Remp. & populare; statum. ¶ Deinde cum dicit: Insup propter &c̄. Declarat qualiter ꝓpter contemptum eius qđ est penes pusillitatem mutatur Resp. Et exponit quid uocant pusillitatem: & dicit ꝙ penes pusillitatem est qñdo aliqua parua transgressio negligitur: similiter & alia. Contingit enim ex omnibus istis fieri magnam transgressionem quę a ꝑncipio nõ erat manifesta. Et propter talem magnam transgressionem quę ex multis paruis neglectis causata est contingit mutari Remp. sicut dicit accidisse apud Ambrociotas. Apud eos erat una honorabilitas parum reputabať: & multę paruę negligebantur si parum & nihil non differrent aut essent propinqua. Et ideo accidit tandem in illa Ciuitate ꝙ nulli principabantur sm honorabilitatem aliquam: & tunc paucoꝝ status in quo principanť insignes & honorabiles mutat⁹ est in statũ pplãrem. ¶ Deinde cum dicit: Seditiones quoqꝫ &c̄. Declarat qualiter propter dissimilitudinem mutatur Resp. Et diuiditur in tres. In prima ostẽdit qualiter propter dissimilitudinem disponuntur ad seditionem. Secundo accidentaliter declarat qui mouent seditiones in populari statu & paucorum maxime ex dicta causa: ibi: Seditionem &c̄. Tertio ponit causam accidentalem magis seditionis: ibi: Incidunt etiam &c̄. Prima in duas. In prima ponit qualiter disponuntur ad seditionem per similitudinem. Secundo manifestat per exempla: ibi: Quapropter &c̄. In prima dicit ꝙ alia causa seditionis est dissimilitudo Cum enĩ inhabitauerint Ciuitatem illi qui non habent eosdem mores nec consuetudines mouent seditiones donec multo tempore conspirauerint: uel maxime simul. Primũ

etiam Resp. absqꝫ seditione propter uerecũdiam ut inhereat. Cum enim per electionẽ sumere Magistratus solerent: postea sortiti sunt: ex eo ꝙ electiones eorũ in homine turpes pudendosqꝫ cadebant. Et propter negligentiam quando sinunt ad summas potestates eos assumi qui non sunt amici status eorum. Per quẽ quidem modum apud Oreum euersa est paucorũ gubernatio per Heracleodorum: qui Magistratũ nactus gubernationem Ciuitatis ex paucorum potentia ad popularem statum traduxit. Insup propter pusillitatem. Dico autem pusillitatem. quando later paulatim subcrescens Reipu. mutatio quæ ad magnitudinem latẽter euadit si negligatur: quemadmodũ apud Ambraciotas paruo censu prius erãt Magistratus: tandẽ uero nullo fuerũt quasi nihil aut prope foret inter parum & nihil. Seditiões quoqꝫ concitat peregrinitas donec in eãdem simul conspirationem deuenerit. Vt enĩ nõ ex quauis multitudine constituitur Ciui-

apparet:quia illi qui habent diuerſos mores inclinantur ad diuerſos fines. Ex hoc autē ſequitur diuiſio uoluntatis:hoc autem eſt cauſa diſſenſionis:Quare manifeſtum eſt ꝙ diſſimilitudo cauſa eſt ſeditionis. Scđo apparet:quia ſi illi qui habent diuerſos mores ſimul uixerint:contingit ꝙ unus trahit alium & in fine habent eoſdem mores & inclinant̄ ad eundem finem & non mutant Remp. Eſt igitur manifeſtum ꝙ donec ſimul uixerint multo tēpore mouebunt ſeditiones illi q habent diuerſos mores. Sicut enī Ciuitas nō fit ex qbuſcunq; ſed ex ſimilibus Ita non fit in quocunq; tēpore:ſed quando uixerint ciues ſimul & iam inclinantur ad eoſdē mores ¶ Deinde cum dicit: Quapropter quicunq; zc̄. Manifeſtat ꝙ dictum eſt per ſeptem exempla. Et dicit ꝙ quia diſſimilitudo cauſa eſt ſeditionis:accidit ꝙ ille Ciuitates quę extraneos indifferenter receperūt:plures paſſe ſunt ſeditiones & diuiſiones:ſicut accidit in quadam Ciuitate quam uocat Sibarim. In illa enī ciuitate habitabāt Troezenii. Iſti uero receperunt Acheos. Cum autem eſſent augmētati: eiecerunt Troezenios:& ex hoc tunc fuit odium inter Sibaritas qui eiecti fuerāt: & inter Thurios qui eos receperāt. Cū enī plus exigerent eo ꝙ regio eſſet ſua eiecti fuerunt ab aliis. ¶ Ponit ſecundum exemplum. Et dicit ꝙ ſiſr accidit Bizantiis. Cum enim iſti recepiſſent extraneos:iſti inſidiati ſūt Bizantiis: qui Bizantii re cognita eos prelio & armis expulerunt. Ponit tertium exemplum. Et dicit ꝙ ſimiliter accidit in alia ciuitateꝙ Antiſſei profugos & extraneos receperunt in ſua Ciuitate ex Chio. Et tandem facta fuit ſeditio inter ipſos & eiecti ſunt extranei. ¶ Tunc ponit quartum exemplum. Et dicit ꝙ zanclei receperunt Samios in ſua Ciuitate & poſtmodum facta ſeditione inter ipſos:ipſi expulſi fuerunt a Ciuitate. ¶ Tūc ponit quintum exemplum. Et dicit Apolloniatę Ciuitatem inhabitātes iuxta Pontū:cū recipiſſent extraneos:paſſi ſunt ſeditionē. ¶ Tunc ponit ſextum exemplum. Et dicit ꝙ Syracuſani cū expuliſſent Tyrannos a Ciuitate:receperunt extraneos & eos qui portant merces & fecerunt eos Ciues. Seditio facta fuit eis & uenerunt ad pugnam. ¶ Tunc ponit ultimum exemplū. Et dicit ꝙ Amphipolitę cum recepiſſent Calcidenſium Colonos: ſeditione facta inter eos plurimi Amphipolitarum mortui ſunt & expulſi ab aliis. Ex omnibus iſtis non plus uult habere niſi ꝙ diſſimilitudo cauſa eſt ſeditionis & deſtructionis Reipublicę. ¶ Deinde cum dicit:Seditionem autem concitāt zc̄. Declarat qui mouent ſeditiones in Populari ſtatu & Paucorum ex dicta cauſa. Et dicit ꝙ in Paucorum potentia facit ſeditiones populus. populus enim credit ſe debere recipere ęquale:quia omnes ſunt ęquales in libertate. Di

tas:ita etiam neq; in quouis tempore. Quapropter quicunq; adhuc inquilinos ſuſceperunt uel aduenas:omnes fere ſeditiōibus iactati ſunt:ceu apđ Sibarim una cum Trœzeniis incoluerunt Achei. Poſtea maiorē in numerū creſcētes Achei Trœzenios pepulerunt:unde pollutio illa exorta eſt Sibaritis:& in Thuriis idem fecerūt Sibarite contra eos qui illos receperant: nam plus habere uolentes:quaſi de ſuis agris pulſi ſunt:& apud Bizantiū peregrini in oppreſſionē Ciuium coniurati:cognita re: prælio & armis expulſi ſunt. & Antiſſei exules ex Chio ſuſceptos tādē armis deicere conacti ſunt. zanclei uero qui ſamios receperunt mox ab eis ſunt propria Ciuitate deiecti. Apolloniatæ qui ſunt in Ponto Incolis receptis ſeditione agitati ſunt. Et Syracuſani poſt Tyrānos expulſos cum hoſpites et conductos milites feciſſent:Ciues in ſeditionem & prælium inciderūt:& Amphipolitæ receptis Calcidēſium Colonis:pulſi tādem ab illis ſunt fere omnes. Seditionem autem concitāt in

uites autem totum habent uel plus. Et ideo populus existimans se iniusta sustinere: mouet seditiones. In statu populari autem seditiones mouent diuites: quia in statu populari recipiunt equale. Existimant autem plus debere recipere cum sint excellentiores: & ideo mouẽt seditiones contra populum. ¶ Deinde cum dicit: Incidunt etiam zc̄. Tangit causam seditionis accidentalem magis. ¶ Et dicit ꝙ in aliquibus Ciuitatibus fiunt seditiones propter dispositionem loci. Contingit enĩ ꝙ Regio non est bñ disposita ad hoc ꝙ Ciuitas sit una: sed magis alia & alia. Vnitas autem ordinis in finem facit Ciuitatem unam: & ideo illud ꝙ disponit ad hoc requirit ad unitatem Ciuitatis. Facit autem ad hoc bona dispositio loci. Si igitur locus nõ est bene dispositus ad hoc ꝙ sit Ciuitas una fit seditio: sicut accidit Clazęmoniis. Illi enim qui inhabitabãt in Chrito quę est una pars Ciuitatis erant contra illos qui habitabant in insula .s. in alia parte Ciuitatis & uolebant facere diuersas Respublicas & Ciuitatem principalem in sua parte. Similiter Cholophonii & Notiti adinuicem passi sunt seditiones propter malam dispositionẽ loci. Similiter Athenis non sunt bene dispositi ad unam Rempublicã quia illi qui sunt in Suburbio uidelicet in Pyrrheo extra muros Ciuitatis populares sunt magis q̃ illi qui habitant in Vrbe quę est locus magis munitus: ubi sunt fortalitia. Sic igitur manifestum est ꝙ diuersitas facit ad diuisionem & seditionẽ in Ciuitate: Sicut enĩ in bello paruus fossarum transitus & quęcunq; modica apertura distrahit exercitũ uł aciem: & ordinem eius interrumpit ita omnis diuersitas & dissimilitudo in Ciuitate facit seditiones. Sed considerandum est ꝙ dissimilitudo quę maxime causat seditionem est dissimilitudo uirtutis & malicię: quia inclinant statim in diuersos fines. Post hęc autem diuitię & paupertas: & sic ulterius alia dissimilitudo aliqua sm̃ alia quę potest attendi inter multa. Sed hęc est differentia ꝙ quędam magis: quędam minus faciunt seditiones. Sub isto uero mẽbro continetur causa quę iam dicta est.

paucorum quidem potẽtia multitudo indigne ferens quod cum ipsi sint pares non pariter honorantur. In populari uero statu nobilitas ꝙ par fiat cæteris cum ipsi sint præstantiores. Incidunt etiam quandoq; in seditionem Ciuitates propter situm quando talis est locus ut nõ ad unam eãdemq; gubernationem sit aptus ut Clazœmoniis accidit qui in Chrito habitant contra eos qui habitant in insula: & Cholophoniis erga Notios. Athenis quoq; nõ eodem modo: sed multo magis populares sunt qui in Pyrrheo habitant q̃ qui in urbe. Vt enĩ in præliis transitus fossarum: etiam si admodũ paruæ sint interrumpunt ordines militum: ita & in Ciuitate dissidentia omnis uidetur disiunctionem facere. Maxime forsan dissidẽt uirtus & uitium. Deinde paupertas & diuitiæ: & alia magis q̃ alia. Quarum una est illa de qua diximus. ¶ Oriuntur autem seditiones non pro paruis rebus: sed ex paruis ad magna perueniunt. Maxime uero etiã paruæ corroborantur quando in principalibus fiunt: ut contingit Syracusanis antiquitus. Mutatus est enim Ciuitatis status propter duos adoloscentes qui in Magistratu cõsti

ORiuntur autem seditiones zc̄. Postq̃ Philosophus determinauit qualiter se habentes faciunt seditiones: & quę sunt disponẽtia: declarat qualiter seditiões incboatę à paruis inualescunt multum. Et diuidit in duas sm̃ ꝙ tangit duas causas huius. Secunda ibi: Omnino enim zc̄. Prima in duas. In prima tangit causam illam. In secunda dat remedium contra illam: ibi: Quamobrem &c̄. In prima dicit ꝙ seditiones nõ fiunt de par

uis:sed de magnis. Fiunt autem ex paruis:quia incipiunt ex paruis. ¶ Paruę autem seditiões & dissensiones inualescunt citius quando fiunt inter dominos habentes potestatem in Ciuitate:sicut accidit antiquitus in Ciuitate Syracusanorum. Contigit enim ꝙ Resp. illorum fuit mutata propter dissensionem duorum iuuenum qui principantes dissiderunt propter amoris cām. Accidit enim cum unus esset extra Ciuitatem:ꝙ alter puerum quem amabat sibi cōciliauit. Cum autem alter uenisset indignatus est: & studuit habere uxorem alterius. Cum autem ille istō sciret:mota est dissensio inter illos:& coassociantes sibi Ciues: diuiserūt omnes in duas partes. Sic igitur manifestum est ꝙ parua dissensio multum inualescit quando fit inter diuites habentes potestatē in Ciuitate. ¶ Deinde cum dicit:Quamobrem zc̄. Tangit remediū contra hoc. Et dicit ꝙ ꝓpter hoc ꝙ parua dissensio inter dominos multum inualescit. Oportet qđ subditi talia timeant multū:& ꝙ dissensiões inter diuites dissoluant & cōtrahāt ad cōcordiā : qa dissensio q̃ accidit inter maiores & principātes est pctm̄ in principio. Principiū aūt est dimidium totius:quia principiū cōtinet se & principatū uirtute:& ideo resistēdum est peccato in ꝑncipio. Nam peccatum in ꝑncipio ꝓportionaliter se habet ad ea peccata quę fiūt in partibus ꝑncipalibus aīalium. Videmus autē ꝙ modica facta diuersitate in parte principali in aīali.s.in corde : magna fit diuersitas in aliis. Similiter modica existente diuersitate in semine: fit magna diuersitas in eo quod fit ex semine:qa ex modica differentia calidi & frigidi causatur differētia maris & foeminę. Silr̄ facta modica transpositione in gubernaculo Nauis:tota Nauis trāsmutatur. quare sic erit in Resp. ꝙ paruum peccatum in principio & parua dissensio multū inualescit. ¶ Deinde cum dicit:Omnino enim zc̄. Tangit secundam causam. Et declarat ꝙ dissensiones in signum multum inualescunt. Et primo proponit. Secundo manifestat ꝑ exempla:ibi: Vt contigit apud zc̄. In prima dicit qđ non solum dissensiones principantium multum & cito inualescunt:īmo uniuersaliter dissensiones diuitum. Ex quo enim diuites sunt:potentiam habent. Et manifestum est ꝙ indignantur si non fiat eis scđm quod existimant se excellere alios. &faciunt dissensiones & totam Ciuitatem ponunt in dissensione. ¶ Deinde cum dicit. Vt contigit apud &c̄. Declarat per exempla. Et diuiditur in quinqȝ scđm ꝙ declarat per quinqȝ exempla. Secunda ibi:Et in Delphis &c̄. Tertia ibi:Mithilenę quoqȝ &c̄. Quarta ibi. Apud Phocenses &c̄. Quinto ibi: Mutata est &c̄. In prima dicit ita dictum est ꝙ dissensiones diuitum multum inualescunt:sicut accidit in Estica Ciuitate. Cōtigit enim ꝙ duo fratres dissiderent de paterna hereditate. Cum unus non haberet de diuiti

tuti simultatem inter se habuerunt ex amatoria causa. Altero enim absente: alter puerum quem amabat sibi conciliauit. At ille reuersus cum id grauiter ferret: uxorem illius habere studuit:ex hoc omnes qui uersabantur in Rep. diuerso fauore se diuiserūt. Quamobrem ab istis principiis cauendum est diligenter ac dissoluēdæ statim sunt eorum discordiæ: qui multum in Repu. possunt:in principio enim peccatur. Principiū autem dicitur esse dimidiū totius: itaqȝ paruum in principio erratum correspondēs est ad alias partes. Omnino enim excellētium uirorum discordiæ totam post se trahūt Ciuitatem. Vt contigit apud Esticam post popularem statū. Duobus enī fratribus de diuisione patrimonii contendētibus unus eorum qui erat pauperior quasi non exhibente altero fratre bona omnia neqȝ thesaurum quem pater inuenerat proferente querebatur:ac populū in suos fauores ꝑtraxerat. Alter uero qui diuitiis pollebat: locupletes si

tis & de Thesauro quem acquisiuit pater: coassumpsit sibi populares. Alius diuites. Et fuit diuisa Ciuitas in duas partes: & facta fuit magna dissensio. ¶ Deinde cum dicit: Et in Delphis &c̄. Ostendit secundum exemplum. Et dicit similiter accidit in Delphis φ quidã habuit quandam puellam in cura sua quę cura fuit principium omnium dissensionũ q̄ postmodum contigerunt. Vnus enim despõsauit illam: postmodum consuluit quendam facerdotem augurem utrũ expediret ei accipere eam in uxorem: qui cõsuluit φ non acciperet. Tunc iste timẽs propter dictum Auguris. s. infortunium aliquod: cum ueniret ad spõsam non accepit: sed recessit. Amici uero uidentes hoc sicut illi q̄bus facta fuerat iniuria: eo sacrificãte sacrum aliquid clam iniecerunt. Deinde accusauerunt eum φ male sacra tractasset: unde tanq̄ sacrilegum capite damnari fecerunt. ¶ Deinde cum dicit Mithilenę quoq; seditio zc̄. Ponit tertium exemplũ. Et dicit φ circa Mithilenam Ciuitatẽ facta fuit dissensio inter aliquos ꝓpter diuisionem hereditatũ quę fuit principium multorum malorum quę postmodum contigerunt. Et fuit principium belli quod fuit inter ipsos & Athenienses: in quo prelio quidam Dux nomine Pachites accepit Ciuitatem ipsorũ Atheniensium. Accidit enim φ Thimophanes opulentus uita functus: reliquit duas filias superstites. Quidam autem Doxandrus eas dari concupiuit filiis suis in uxores: Quod cum assequi nõ potuisset: persuasit Atheniensibus apud quos hospes publicę erat ut bellum susciperent cõtra Mithilenas. ¶ Deinde cum dicit: Et apud Phocenses seditio &c̄. Ponit quartum exemplum. Et dicit φ apud Phocenses quidam fuerũt ex hereditati: ex quo facta fuit seditio inter Mnasiam patrẽ Mnasonis: & Euthicratem patrem Onomarchi. Hęc autem dissensio fuit principiũ belli Phocensibus: illius inquã belli quod sacrum appellauerunt. ¶ Deinde cum dicit: Mutatus est etiam zc̄. Ponit quintum exemplum. Et dicit φ in Epidamno Ciuitate transmutata fuit Resp. propter dissensionem quę fuit facta propter nuptias quasdam. Cum enim quidam desponsasset quandam: quidam fecerunt sibi iniuriam: & fanta

bi assciuerat. Et in Delphis ex fauore partitium contentiõe exorta principium fuit seditionum omnium quæ postea fuerunt in ea Ciuitate secutæ. Hic enim cum sibi triste Augurium incidisset: ut uenit ad sponsam suscipere illam noluit. Parẽtes uero puellæ quasi spreti atq; contempti: sacrorum quiddam eo sacrificante iniecerunt: atq; ut sacrilegum accusantes: capite damnari fecerũt. Mithilenæ quoq; seditio ex hæreditate exorta magnorum malorũ fuit origo. Indeq; bellum Atheniensibus contra Mithileneos susceptum: in quo Vrbs eorum a Pachite Duce capta fuit. Thimophane enim quodam opulento homine uita functo: cũ duæ filiæ superstites fuissent: Doxandrus quidã dari illas filiis suis in Matrimonium cõcupiuit. Quod cum assequi non potuisset: alios sibi Prælatos dolens: res nouas moliri aggressus Atheniensibus quibus erat publice hospes bellum suscipere persuasit. Et apud Phocẽses seditio exorta est ex hereditate inter Mnasiam Mnasonis patrem: & Euthicratem Onomarchi hæc seditio Phocensibus initium fuit eius belli quod sacrum appellauerunt. Mutatus est etiam Epidamni Ciuitatis status ex nuptiis. Desponderat. n. quis filiam: Cum uero pater sponsi Magistratum gerens sibi multã irrogasset quasi despectus omnes qui presenti Ciuitatis statui insensi erãt: per factionem ad se recepit

fuit dissensio. Postmodum contigit ꝙ Pater desponsati factus fuit unus de Principibus: & tunc accepit alios qui erant extra Rempublicã & infensi statui coniungens eos sibi & trãsmutauit Remp. ¶ Deinde cum dicit: Fiũt etiam zc̄. Cum declarauit ꝙ Resp. transmutantur: declarat in quid transmutantur. Et primo proponit. Secundo manifestat. ibi: Vt apꝺ zc̄. In prima dicit ꝙ Resp. transmutãtur in paucorum statum & popularem ex eo ꝙ aliquod collegium uel aliqua pars Ciuitatis famam uel augmentum maiorem in modum consecuta est. Ob hãc enim causam cõtingit ꝙ si regebat ꝙ intendatur magis & fortior fiat eius status: & sic mutatur a debiliori ad fortiorem. Si uero nõ regebat cõtingit ꝙ iusta fama & potẽtia regere incipiat: & ab una Republica ad aliam fit transmutatio. ¶ Deinde cum dicit: Vt apud zc̄. Manifestat ꝑ exempla. Et ponit sex: in quibus declaratur qualiter Resp. mutata est in Rempublicam aliam: uel in eandem magis intẽsam. Et dicit ꝙ bñ dictum est ꝙ fit mutatio Reipublicę in Rempublicam: sicut accidit Athenis. Cum enim consiliuꝫ Atheniensiuꝫ quod in Ariopogo q̃ est pars excellentior Ciuitatis illius tempore belli Persarum famam cõsecutum fuisset: formam Reipublicę auxit: & fuit fcã Respublica eorum fortior. ¶ Deinde cum dicit: Et rursus zc̄. Ponit secũdum exemplum: dicens ꝙ multitudo Naualis Athenis cum fuisset causa cuiusdaꝫ uictorię circa Salaminẽses fortiter pugnando: & fuissent causa saluationis principatus: & ob eam uictoriam acquisiuisset potentiam Maris Ciuitati propter statum populi magis fortem. ¶ Deinde cum dicit: Et apud Argiuos &c̄. Ponit tertium exemplum: in quo declaratur ꝙ Respublica mutatur in Rempublicam. Et dicit ꝙ in Argo contigit ꝙ insignes & potentes cum eligerent ad proelium contra Lacedęmonios: cõmisso pręlio apud Mantineam urbem magnam famam cõsecuti sunt: & ob hanc causam conati fuerunt destruere popularem statum & cõuertere in paucorum potẽtiam. Et sic Respublica mutabatur in aliam Rempublicam. ¶ Deinde cũ dicit: Et apud Syracusanos &c̄. Ponit quartum exemplum: in quo idem probatur. Et dicit ꝙ in Ciuitate Syracusanorum cum factum fuisset prælium inter eos & Athenienses & obtinuissent: cuius uictorię causa populus fuit Rempublicam mutauit in statum popularem. ¶ Deinde cum dicit: Et apud Calcidenses &c̄. Ponit quintum exempluꝫ. Et dicit ꝙ in Calcide Ciuitate populus una cum diuitibus quendam Tyrannum interfecisset: statim adhęsit Reip. dimittens priorem Remp. ¶ Deinde cum dicit: Et apud Ambraciam &c̄. Ponit

Fiunt etiam mutationes & in paucorũ potentia & in populari statu & in ea quæ appellat᷑ Respublica ex eo ꝙ aliquod collegium uel aliqua pars Ciuitatis famam sit uel augmentum maiorem in modum consecuta. Vt apud Athenienses Ariopagi consiliũ per tempora belli Persarum famam cõsecutum seueriorem Reipu. gubernandi formã uidet᷑ fecisse. Et rursus naualis turba ꝙ causa uictoriæ Salaminensi bello fuisse uidebatur: & ob eam uictoriam Principatum Maris acquisisse Ciuitati popularem statũ magis asseruit. Et apud Argiuos nobilitasꝗ in prœlio contra Lacedæmonios apud Mantineam urbem cõmisso: magniam famam consecuta erat: Popularem statum delere tentauit. Et apud Syracusanos multitudo urbana q̃ꝺ causa uictoriæ belli aduersus Athenienses uidebatur fuisse Rempublicã mutauit ad popularem statum. Et apud Calcidenses quod simul cum nobilitate ad oprimẽdum Phoxum Tyrannum plæbs insurrexisset: statim Reipublicæ gubernationem suscepit. Et aupd Ambratiam eodem modo populus una cum aggressoribus Periandro

sextum exemplū. Et dicit ꝙ in Ambracia cū poplus eiecisset Periandrum qui Tyrannizabat apud eos simul cum aliis diuitibus qui contrarii erant ipi in populo: instituit Rempublicam sibi conuenientem. s. statum pplārem dimittens priorem. ¶ Deinde cum dicit: Et omnino &c̄. Concludit unam regulam uniuersalem dicens ꝙ uniuersaliter hoc debet esse manifestum nō debet latere ꝙ quicunq; ꝑpter potentiam aliquid pręclarum fecerunt siue sint idiote siue ꝑncipes: siue sint tribus aliq̄: siue tota una pars: siue qualiscunq; multitudo moueret seditionem. aut enim qui inuident eis qui honorantur in Ciuitate mouent & faciunt seditionem. Aut illi qui excellunt & magnum aliquid fecerūt propter potentiam nolunt manere cum ęqualibus & eis conformari. Ex hoc enim ꝙ magnum fecerunt inclinantur ad magna: quibus reputant se dignos. Ideo nolunt remanere cum ęqualibus. Vnde si potentiā habeant seditionem faciunt. ¶ Deinde cum dicit: Mouetur quoq; &c̄. Declarat quando maxime mouentur Respublice. Et dicit ꝙ tunc maxime transmutantur Resp. quando duę partes quę uidentur esse cōtrarie: sicut diuites & populus ęquātur in potentia uel fere. Medii aūt nulli sunt aut ualde pauci: quia tūc quęlibet pars reputat se fortiorem alia: & nititur repellere aliam. Et si contingit unam partem superare aliam instituit Rempublicam quę sibi uidetur. Si autem una pars quęcunq; sit illa excedat aliam in multo manifeste: illa pars quę exceditur nolens perite subicitur parti quę ualentior est: Nec mouet seditionem contra illam. Et propter hoc manifestum est ꝙ illi qui excedunt alios in uirtute non mouent seditiōẽ; quia pauci sunt respectu multitudinis. Et tunc concludit ꝙ uniuersaliter principia & causę seditionū & transmutationū Rerump. sm hunc modum fiunt. ¶ Deinde cū dicit: Mutatur autē &c̄. Declarat quomō & qualiter dissidētes mouēt Resp. Et dicit ꝙ quandoq; mouent Resp. & trāsmutant per uiolentiam. Quādoq; per fallaciam & astutiam. Per uiolentiā dupliciter. Vno modo in ꝑncipio. s. inferēdo uiolentiā ꝙ Remp. quam instituunt teneant. Alio modo cogēdo posterius nō in ꝑncipio. quandoq; enim in

Tyranno expulso: in seipsum gubernationē conuertit. Et omnino hoc latere nō oportet ꝙ qui potētiæ causa fuerunt: siue priuati homines: siue collegia publica: siue tribus siue & pars aliqua Ciuitatis: siue quæcunq; multitudo seditionem cōmouent: aut enim qui honori illorum inuident: seditionem faciunt. aut ipsi propter præualentiam par habere cum cæteris non acquiescunt. Mouetur quoq; Resp. quādo ptes illæ Ciuitatis quæ contrariæ uidentur esse parificantur: ceu diuites & plæbs. Medium autem parum aut nihil omnino fit. Si eni quæuis pars ita robusta fiat ut ad illam quæ prædomiabatur proxime accedat: non tollerat post hac discrimina subire. Quapropter & qui uirtute præcellunt nullam (ut ita dixerim) faciunt seditionem. Pauci uero sunt: alii uero ꝑmulti. Vniuersaliter ergo in cunctis Rebuspublicis initia causæq; seditionum ac mutationum in hunc modum fiunt. Mutatur autem Respublica quandoq; per uim: quandoq; per dolum. Per uim autem: aut statim aut postea compellendo. Nam & fraus duplex est. Nonnunq̄ enim decepti ab initio sua demum sponte recipiunt alium gubernandi modum. Deinde postea uiolenter cōseruāt: ut accidit cum quadringēti illi Atheniensium Respublicas susceperūt. Affirmātes enim ꝙ Persarum Rex pecunias ad bellum contra Lacedæmonios subministraret

principio· Quandoq; enim in principio suadent per astutias talem uel talem Rempublicã & decipientes Ciues transmutant Rempublicam illis nolentibus· Et item in fine si nolunt resilire faciunt eis uiolentiam & cogunt eos tenere Rempublicam iam institutam: sicut accidit in quadringẽtis q decuperũt pplm dicentes ei ꝙ Rex daret pecuniam ad prœliandũ contra Lacedęmonios: & populus hoc audito noluit & instituit Rempublicam quam isti instituerũt· Postmodum uidens ꝙ mentiti fuerũt uolens contradicere illi conati: fecerunt tenere eãdem & obseruare facientes uiolentiam populo· Aliquando autem cõtingit ꝙ in ꝑncipio suadẽt & recipiũt Rẽp· & postmodum qđ eã obseruant & suadent illis persuasis ꝑncipant illis uolentibus· Et tũc recapitulat ꝙ sm plr̄ hoc est uniuersaliter sm dctã cõtingit fieri mutatiões oim Rerũp̃·

ac in eo mentiti nihilominus postea ui retinere gubernationem conati sunt. Interdum autem ab initio persuadentes: ac postea rursum persuasis sponte ac uolentibus retinẽt gubernationem. Simpliciter ergo oẽs Respublicas ex his quæ dicta sunt cõtingit mutationes fieri. ¶ Sed oportet in unaquaq; specie Rerump. hoc idem cõsiderare. Popularis ergo status maxime recipit mutatiões propter eorum hominum perfidiam q sunt quasi Duces in populo. Hi enim priuatim egregium quemq; calumniando conspirare simul compellunt. Cogit enim in unũ communis metus: etiam eos qui prius erant ini

Sed oportet zc· Postq̃ Philosophus declarauit causas & ꝑncipia seditiõis & trãsmutationis Rerumpu· in uniuersali in quibus plures ꝑncipant: in parte ista incipit determinare in speciali causas & principia seditiõis & trãsmutationis ipsarum· Et diuiditur in partes tres· In prima determinat cãs seditiõis & transmutatiõis status popularis· Secundo status paucorum: ibi: Paucoꝝ aũt zc· Tertio status optimatum: ibi: In optimatibus aũt zc· Prima in duas· In prima proponit intentum suum· In secunda prosequitur: ibi: Popularis ergo zc· In prima dicit ꝙ postq̃ determinatũ est de causis & ꝑncipiis seditiõis & transmutatiõis Rerump· in uniuersali: considerandũ est in spãli q̃ sunt accidẽtia sm q̃ fit trãsmutatio & seditio sm unãquãq; spẽz Reip· pertinẽtes & cõsiderãtes sm unãquãq; in spãli· ¶ Deinde cũ dicit: Pplãris ergo· Prosequit· Et diuidit in duas· In ꝑmo tagit cãm ꝑpter quã pplãris status trãsmutat absolute· In scđa tãgit cãm uel modũ trãsmutatiõis: ibi: Mutant ꝛc· Pria in duas· In pria facit ꝙ dictũ est· In secũda oñdit in quã Remp· antiquitus magis fiebat trãsmutatio: ibi: Vetustis qdẽ· Pria in tres· In pria ponit cãm trãsmutatiõis pplãris status· In scđa manifestat ꝑ exẽpla: ibi: Et hoc fere· In tertia reddit cãm cuiusdã dicti: ibi: Et apud· In pria dicit ꝙ pplãres status maxĩe trãsmutant & patiunt seditões ꝑpter malitiã eoꝝ q duces sunt in pplo· Isti. n. ꝑpter malitiã uł ipudentiã coaduuãt diuites: hoc ãt põt fieri duplr· Vno mõ calũniãdo eos· Est ãt calũnia falsi criminis impositio· Et qñq; dr̃ alienę rei usurpatio ꝑpter falsi crimis ipositionẽ· Qñ igitur isti Duces iponũt falsa crimia diuitibus: diuites coadunant inter se· & q̃uis diuites cẽnt seperati & fortassis inimici: ꝑpter tñ calũniã coadiuuant: qa timor cõis cõgregat & adiuuat eos q ualde sunt sepati· Et rõ huius ẽ: qa timor ẽ tristitia uł turbatio ꝑpter fantasiam futuri mali: & ideo ille q timet iqrit uias ꝑ q̃s possit uitare malũ opinatũ futuꝝ· Si ergo estimet ꝙ hoc faciet si coniungat se cum inimico: se cum illo· Est tamen intelligendum ꝙ si motus timoris minor fuerit quam motus inimicitię: non coniungetur cum inimico· Si autem maior coniũgetur cum eo ad repellendũ: semper enim sequitur motũ maiorẽ· Quare manifestũ est ꝙ diuites coniungũt se inuicẽ & ad unũ: & coniuncti insurgunt cõtra multitudinem & opprimũt eam & trãsmutãt Remp·· Alio modo coaduuãt Duces diuites ꝑcurãdo ꝙ multitudo grauetur a diuitibus: ut multitudo grauata ab ipsis inducta Ducibus insur

gunt contra diuites:& tunc diuites timentes opprimi a multitudine condunãtur & insur/
gunt contra multitudinem & transmutant Rempublicam. ¶ Deinde cum dicit:Et hoc fe
re &c̃. Manifestat per exempla:& diuidit̃ in quinq; secundũ quod manifestat per quinq;
exempla. Secunda ibi:Et apud Rhodum &c̃. Tertia ibi: Apud Heracleã &c̃. Quarto ibi:
Nec multo dissimiliter. Quinta ibi:Contigit hoc idem &c̃. In prima dicit quod si aliquis
consideret uidebit in multis quod
Popularis status transmutatur pro/
pter malitiam ducum populi: nam
in ciuitate quę dicitur Chous Po/
pularis status fuit transmutatus pro
pter maliciam ipsorũ:diuites enim
coadunati fuerunt & insurrexerunt
contra multitudinem & transmuta
uerunt Rempublicam. ¶ Deinde
cum dicit: Et apud Rhodum zc̃.
Ponit secundum exemplum & di/
cit,ꝙ in Rhodo insula duces popu
li qui ordinati erant ad tractandum
de stipendiis exoluendis quibus de
bebantur prohibuerunt ne redde/
rentur huiusmodi stipendia militi/
bus classis cum eis debentur ipsi aũt
coniuncti insimul propter metum
iudicii et iniurias prędictas cõpulsi
sunt dissoluere popularem statum
eorum. ¶ Deinde cum dicit:Apud
Heracleã. Ponit tertium exemplũ:
& dicit quod in ciuitate quę dici/
tur Heraclea status Popularis fuit
corruptus post recessum ipsorũ di/
uitum propter ipsos duces populi:
quia diuites propter iniurias illatas
recesserunt a ciuitate:deinde coadu
nauerunt se & coadunati superueni
entes destruxerunt statum Popula/
rem & instituerunt aliam Rempu/
blicam. ¶ Deinde cum dicit:Nec
multo dissimiliter. Ponit quartum
exemplũ:& dicit ꝙ in ciuitate Me
gareorum Popularis status fuit cor
rupt⁹ propter maliciam ducum po
puli:quia duces uolentes habere pecunias a diuitibus per bonorum publicationem eiece/
runt multos diuites:& hoc donec fuerunt multi exules facti. Diuites autem postmodum
coadunati fuerunt & uenientes contra ciuitatem impugnauerunt eam & deuicerũt: & tũc
corrumpentes Popularem instituerunt Paucorum statum. ¶ Deinde cum dicit:Contigit
hoc idem apud Cumas in Populari zc̃. Ponit quintum exemplum & dicit quod istud idẽ
accidit apud Cumas. Ab illa enim ciuitate fuit expulsus quidam nomine Trasimachus
a ducibus populi:postmodũ iste insurrexit cõtra multitudinẽ & deuicit & mutauit Rẽp.

micissimi:publice uero multitudinẽ irritãt. & hoc fere ubiq; in hunc modum fieri ui/
demus. Nam & apud Choũ Popularis sta/
tus interiit ob prauitatem eorum qui popu
lum ducebant:Nobilitas enim conspiratio
ne facta regimẽ ciuitatis arripuit. Et apud
Rhodum:impositis enim pecuniis: quæ cõ
ductis militibus soluerentur:potentes qui/
dam in populo pro se eas retinebant. Præfe
cti autem Classis cum pecunias non habe/
rent:ac nihilominus nauigare ex lege coge
rentur:ueriti pœnam iudicii:conspirationẽ
inierunt ad Popularem statum euertendũ.
Apud Heracleã quoq; populus oppressus
est ea de causa:potẽtes enim quidam in po/
pulo illatis iniuriis nobilitatem expulerũt:
illi uero postmodum cõspirantes & in unũ
conuenientes in urbem reuersi:populũ op/
presserũt. Nec multo dissimiliter apud Me
garenses Popularis status interiit. Ducto/
res enim populi quo pecunias per bonorũ
publicationem haberent multos e nobilita
te pepulerant : ut tandem facta sit perma/
gna exulũ multitudo. Exules ergo in unũ
cõuenientes prœlio superarũt :oppressoq; po
pulo Paucorũ potentiã constituerũt. Conti/
git hoc idẽ apud Cumas in populari statu

¶ Deinde cum dicit: Et apud alios zc̃. Assignat causam cuiusdam dicti. Dixit enim ꝙ duces populi mouent multitudinem contra diuites: declarat propter quam causam hoc faciunt: & dicit quod fere in omnibus aliis apparebit si aliquis consideret quod transmutatur Popularis status: hoc modo scilicet: propter malitiam ducum populi. illi enim mouēt multitudinem contra diuites uel ut bene habeāt a diuitibus propter iniustitiam: ut scilicet diuites propter iniuriam moueantur ad redimendum uexationem suam a multitudine odiente ipsos diuites: & tunc contingit quod diuites propter istam iniuriam coadunentur. Quandoq; autem hoc faciunt ut possessiones sint ęquales ut per hoc de possessionibus diuitum possint diuidere: Vel ut eorū redditus muneribus publicis subiciantur. Quandoq; autem imponunt crimina diuitibus: ut per hoc relegentur a ciuitate & a populo confiscentur possessiones ipsoꝝ. Sicut enim dictum fuit superius: isti duces populi adulatores sunt. & ideo faciunt ea quę placent multitudini: propter quod multum lucrum afferunt. ¶ Deinde cum dicit: Vetustis quidem zc̃. Declarat in quam Rempublicam magis antiquitus fiebat transmutatio Popularis status: quoniam in tyrannidem: Et primo proponit. Secundo probat cum dicit: Causa uero zc̃. In prima dicit quod in antiquis temporibus quando dux populi erat dux exercitus Popularis status transmutabatur in Tyrannidem ut frequentius: quia fere plurimi antiquorum qui fuerant Tyranni ex ducibus populi facti sunt. ¶ Deinde cum dicit: Causa uero zc̃. Assignat tres rationes eius quod propositum est: & secundum hoc diuiditur in tres. Secunda ibi: Tyrannides certe zc̃. Tertia ibi: Ac etiam zc̃. In prima dicit quod causa quare antiquitus transmutabantur in tyrannidem & modo non est: quia antiquitus duces populi assumebantur ex militantibus: isti enim erant magis discreti & facundi q̃ alii: quia exercitati. Et quia Rhetoricam habebat. Homines autem non erant cōmuniter potentes loqui: quia nec cōmuniter habebatur Rhetorica: & ideo illum qui magis erat facundus & discretus & exercitatus in bello eligebant in principem. Ille autem solus principans postmodum tyrannizabat & sic mutabatur Popularis status in tyrannidem: sed modo non sic est: quia Rhetorica augmentata est: & multi nouerunt eam: & ideo quicunq; possunt loqui & discreti sunt fiunt duces populi. Sed quia non exercitati sunt in bellicis: non audent inuadere principatum: ita ut aliquis solus principetur: nisi accidat ꝙ sit aliquis discretus & facundus prę aliis & exercitatus in bellicis. ¶ Deinde cum dicit: Tyrānides certe. Ponit scd̃am rōem & dicit ꝙ antiqtus

quem destruxit Trasimachus. Et apud alios fere quis inspiciat eodem modo contigisse: Interdum enim ut gratificētur iniuriantes nobilitatem conspirare faciunt: uel patrimonia diuidentes: uel redditus muneribus publicis subicientes. Interdum uero calumniantes ut bona opulentorum publicari faciant. Vetustis quidē temporibus quando idem erat potens in populo ac belli dux Populares Respublicæ in Tyrānidem mutabantur. Et profecto antiquorum Tyrannorū plurimi ex Popularibus hominibus facti sunt. Causa uero cur tunc fierent: non autem nunc illa est: quod tunc qui in populo maxime poterant ex his qui bello gerendo præficiebantur: Nondum enim dicendi peritiam habebant: nunc autem Rhetorica arte superueniente qui dicendi facultatem habent populos ducunt quidem: sed quia imperiti sunt Rerumpublicarum Tyrannidem inuadere non audent: ni sicubi parū aliquid tale incidit. Tyrannides certe

plures erant tyrannides q̃ modo. Et ratio erat: quia magni principatus cõmittebantur uni. ille autem trahebat dominium ad se & principabatur solus tyrãnizans: sicut accidit in Mileto ciuitate: quod cuidam fuit commissus consulatus qui multorum & magnorum dominium habebat: postmodum solus principans tyrannizauit. Quare igitur plures erant antiquitus tyrannides q̃ modo: & Respublica transmutabatur in illam: quę ut pluries accidebat ideo popularis status transmutabatur in tyrannidem.

frequentius fiebant prius q̃ nunc: & propter magnas potestates quibusdam commissas: ceu Mileti ex consulatu. multarum enim ac magnarum rerum potestatem habebat Consul. Ac etiam ob id: quia tunc urbes non erant magnæ: sed rure homines habitabant: ocium agentes: præterq̃ ab agris qui patroni erant in populis cum uiri militares essent Tyrannidem inuadebãt. idq; agebãt omnes præstita sibi prius fide a populo: quæ acquirebãt ex inimicitia aduersus opulentos: ut Athenis Pisistratus per factionem contra Pediacos susceptam: & Megaris Theogenes armentis opulentorum occisis: quæ iuxta flumen repererat pascentia. Et Dionysius accusans Dapheum & diuites meruit Tyrannidem Syracusis obtinere: propter inimicitiam nobilitatis sibi fide a populo præstita: quasi Popularis esset. Mutantur etiã Respublicæ ex consueta gubernatõne in ultimam spẽm popularitatis. Cum enim per electionem fiunt Magistratus: non tamen a censu. Eligit autem popu

¶ Deinde cum dicit: Ac etiam zc̃. Ponit tertiam ratiõem & dicit quod iterum manifestum est quod antiquitus transmutabatur Popularis status in tyrannidem: quia ciuitates nõ erãt multum magnę: immo populus habitabat in agris occupatus circa agriculturam. & ideo parum curabat de bono communi. Vnde illos qui erant magis sagaces & meliores in populo: quoniã bellicosi existebant populus pręficiebat: & principabantur tyrannice. Tyrannizabant autem: quia credebatur eis a uulgo: Et causa huius erat: quia persuadebant pauperibus contra diuites. Efficax autez persuasio erat inimicitia quam pretendebant contra ipsos diuites. Odio eniz habere inimicum alicuius facit ipsum bene credibilem illi: sicut accidit Athenis ꝙ quidam nomine Pisistratus fecit seditiones contra Pediacos. Et Megaris Theogenes sic nominatus a genere: & occidit iuxta quendam fluuium pecora diuitum Megareorum: & cepit illos qui pascebant pecora illa. & ex hoc beniuolus fuit populo. Similiter Dionysius accusauit quendam nomine Dapheum: & similiter diuites: & ex hoc reputatus est dignus principari principatu Tyrannico factus credibilis populo & reputatus fidelis. Tum quia popularis erat. Tum quia uidebatur inimicitiam habere ad diuites. ¶ Deinde cum dicit: Mutantur etiam Respublice ex consueta gubernatione zc̃. Declarat quomodo ex una specie Popularis status fiat transmutatio in aliam: & primo tangit modum. Secũdo remedium: ibi: Remedium autem zc̃. In prima dicit quod ex Populari statu patria in qua principantur aliqui liberi transmutatio fit in Popularem statum nouum: in quo tota multitudo dominatur secundum sententiam: non secundum leges: & non principatur aliquis secundum aliquam honorabilitatem Fit aũt transmutatio isto mõ: cum enim populus in tali Rep. ptãtem habeat in electiõe duces populi qui principari intendunt sua decreta proponunt ꝙ multitudo debeat principari: q̃a melior est q̃ aliqui de multitudine: & ideo melius est principari totã multitudinem

q̄ aliquos. Populus autem libenter audit iſtam allegationem: & ideo inſtituit ꝙ tota multitudo principetur ſecundum legem: & dicitur iſta Popularis ſtatus nouus. ¶ Deinde cum dicit: Remedium autem zc̄. Tangit remedium contra iſtum modum tranſmutandi Popularem ſtatum: quia iſta ſpecies in quam fit talis tranſmutatio peſſima eſt. Et dicit quod remedium ne fiat hmōi Popularis ſtatus: uel ut minus fiat eſt ſuſtinere & procurare ꝙ una Tribus eligat ita ꝙ una tribus mō eligat: deinde alia: & ſic deinceps & non tota multitudo. Minor enī eſt una tribus q̄ tota multitudo: & ideo melius eſt eligere tribus q̄ totam multitudinem. Dicebat enim ſuperius Philoſophus quod totam multitudinem eligere contingit dupliciter. Vno modo diuiſim: ut modo una tribus: deinde alia: ita quod omnes partes obtineant electōnem diuiſim. Alio modo cōiunctim. Et quia primū poteſt haberi accipiendum eſt magis. Et concludit quod propter iſtas cauſas fere fiunt omnes tranſmutationes ſtatus Popularis.

lus ambiētes populum Magiſtratuum gratia eo rem deducunt ut ſit populus dominus etiam legum. Remedium autē nē hoc omnino fiat: uel ut minus fiat illud eſt: ut tribus quidem Magiſtratum eligant non populus uniuerſus. Popularium igitur ſtatuum mutationes fere omnes per has fiunt cauſas. ¶ Paucorum autem gubernatiōes mutantur per duos maxime modos maniſeſtiſſimos. Vnum ſi iniuriis afficiant multitudinē: quilibet enim patronus ſufficit: & maxime ſi ex numero Paucorum dux aliquis exiſtat: quēadmodum in Naxo Ligdamus qui Tyrannidem poſtea inuaſit. Habet autem etiam ex aliis initium ſeditionis differentias: Quandoq; enim ab ipſis opulentis qui non honorantur fit diſſolutio: cum perpauci ſint illi qui dignitates uſurpant: ut in Maſſilienſibus: & in Hiſtro: & apud Heracleam: & in aliis Ciuitatibus

Paucorum autem gubernationes zc̄. Poſtq̄ determinauit Philoſophus cauſas ſeditionis & tranſmutationis ſtatus Popularis: in parte iſta determinat cauſas tranſmutationis & ſeditōnis ſtatus Paucorum in particulari: & diuiditur in partes duas: in prima tangit modos quibus tranſmutatur ſtatus Paucorum. In ſecunda recapitulat: Ibi: Paucorum igitur zc̄. Prima in duas. In prima ponit modos per ſe quibus tranſmutatur ſtatus Paucorum. In ſecunda ponit unum modum accidentalem: ibi: Fiunt etiam. Prima in duas. In prima proponit ꝙ duo ſunt modi quibus tranſmutatur. In ſecunda proſequitur ibi: Vnum ſi iniuriis. In prima dicit ꝙ ſtatus Paucorum tranſmutatur ſm duos modos qui ſunt ualde manifeſti. tranſmutantur enim propter diſſenſiones diuitum inter ſe: & propter diſſenſionem pauperum ad diuites. ¶ Deinde cum dicit: Vnum ſi iniuriis. Proſequitur: & primo primum. Secundo ſecundum: ibi: Habet autem. In prima dicit ꝙ propter unum tranſmutatur ſtatus Paucorum: ſcilicet ſi diuites principantes opprimant multitudinem iniuſta faciendo: Cum enim grauatur multitudo inſurgit cōtra diuites & expellit eos & ſic corrumpit ſtatum Paucorum. Quęcunq; enim ſit multitudo ſi pręſens & unanimis ſit ſufficiens eſt ad expulſionem diuitum & corruptionem ſtatus Paucorum maxime potens. quare & maxime ſi populus unum ex Paucorum numero eligat & ducem faciat: ſicut factum fuit in Naxo: ubi Ligdamus aſſumptus fuit in pręſidem ex Paucorum ſtatu: qui poſtmodum tyrannizauit ſuper illos Naxeos. ¶ Deinde cum dicit: Habet autem zc̄. Proſequitur alium modum qui eſt propter ſeditionem diuitum inter ſe: & diuiditur in ſeptem ſecundum quod ſunt ſeptem modi. Secunda ibi: Mutata eſt etiam Gnidi zc̄. Tertia ibi: Mutantur etiam Paucorum zc̄. Quarta ibi: Quod idem accidit in &c̄. Quinta ibi:

Euertuntur etiam zc̄·Sexta ibi:Fiunt etiam zc̄· Septima ibi:Sępe etiam zc̄· In prima dicit quod principatus Paucorum potentię patitur seditiōem ab aliis diuitibus·Contingit enim quandoq; quod illi diuites qui non sunt in principatu corrumpant Rempublicam·Et hoc accidit quando illi qui principantur sunt pauci:sicut accidit in Massilia:& in Histro & in Heraclea & in quibusdam aliis ciuitatibus· Contigit enim in illis quod illi diuites qui nō principabantur exiuerūt ciuitatem uel propter iniuriam illatam eis uel propter inuidiam:& erant extra ciuitatem donec possent transmutatate antiquiorum fratrum principatus & postmodum iuniorum· Similiter enim pater & filius nō principabantur:sed pater tantum uel filius tantum:nec nisi duo fratres:uidelicet antiquior & iunior· Et maxime accidebat in illis ciuitatibus in quibus pauciorum patritia illustrior erat: & sic accidit in Histro ubi propter dissensionem diuitum ex prędictis causis exortam mutatus est status Paucorum in Popularem·Et similiter in Heraclea a paucioribus ad sexcentos propter eandem causam transmutatus est·¶De inde cum dicit: Mutata est etiā zc̄· Ponit secundum modum & dicit quod in Gnido ciuitate transmutata fuit Paucorum potentia propter hoc quod diuites inter se fecerunt dissensionem· Cum enim pauci essent principantes & plures diuites: non principantes fecerunt seditionem· Cum enim pater principaretur & filius non posset:mouebat seditionem filius contra patrem · iterum cum plures fratres non possint principari:sed senior:minor mouit seditinoem aduersus fratrem seniorem Ipsis autem dissentientibus:multitudo grauata propter eorum seditionem insurrexit contra illos & optinuit & assumpsit sibi in principem unum ex illis·Cum enim diuites sint diuisi non possunt obtinere contra multitudinem:nam quod diuisum est propter seditiōem debile est:Omnis enim uirtus diuisa minor est seipsa unita·Similiter & apud Erithrienses cum esset status Paucorum Regiarum urbium antiquitus:Quamuis principantes bene regerent illos qui erant in Republica:Tum quia pauci erant:populus indignatus insurrexit: & transmutauit Rempublicam Paucorum·¶Deinde cum dicit:Mutantur etiam Paucorum gubernationes ex seipsis zc̄·Ponit tertium modum:& primo ponit ipsum · Secundo manifestat ipsum ibi·Hoc autem dupliciter fit:quandoq; enim zc̄·In prima dicit quod iterum transmutantur Paucorum status quasi ex seipsis a principio intrinseco propter dissensionem & contentionem ipsorum & plus posse uolunt·

accidit : Homines enim ab honoribus exclusi res nouas moliri non cessant quo ad ipsi quoque honorentur: quibusdam enim locis non simul ad Rempublicā gubernandam recipiuntur filius & pater. Alicui uero frater senior ac iunior: & ubi Paucorum potentia ciuilior est:ut in Histro ad popularem recidit. Apud Heracleam uero a paucioribus ad sexcentos. Mutata est etiam gnidi Paucorum potentia seditione inter nobilitatē ipsam coorta:ex eo q̄ pars eorum ab honoribus excludebatur. Siquidem pater filium impediebat:& frater fratrem: nec nisi qui senior foret honorabatur: Insurgens enī populus per illorum discordiam ac ducem nactus ex ipsa nobilitate peruicit. imbecillis enim aduersa pars erat. Et apud Erithrienses in Paucorum gubernatione Regiarum urbium antiquis temporibus licet diligenter curarent qui in gubernatione illarum

¶ Deinde cum dicit: Hoc autem dupliciter fit zc. Distinguit duos modos quibus prepo/
tentes mutant suum regimen: id est Paucorum potentiam. In prima dicit ꝙ hoc quod di/
cum est: q. s. potentes propter factiones mutent gubernationem Paucorũ: duobus modis
fit. Vno modo quando predicti potentes adiungunt sibi alios ex ipso numero paucorum
quia sic per huiusmodi diuisionem mutant Remp. sicut Calicles Athenis fecit cum essent
triginta potentes: & Phrimeus cum
essent quadringenti: sic enim eos di
uidẽdo mutauit eoꝝ statũ. alio mõ
qñ pauci prepotentes cõciliant sibi
plebem: sicut contigit in Larissa ci/
uitate: In illa enim principantes ha/
bentes custodiam ciuium: quia eli/
gebantur a populo & colendo ple/
bem regebant ipsam. Similiter in
aliis gubernationibus Paucorum.
in quibus ipsi potentes qui pos/
sunt gerere Magistratum non eli/
gunt ad magistratus: sed permitti/
tur ciuibus electio uel plebi: ita ta/
men quod secundum magnos cen
sus uel ex determinato alio genere
fiat electio: ut Abidi. & similiter ipsi
qui Rempublicam gubernant non
iudicant: sed hoc permittunt plebi
eam colendo. Vt igitur eorum suf/
fragia promereri possent cũ & ele/
ctio & iudicia ad plebem spectent
nimium fauentes populo Rempu/
blicam mutabunt: uidelicet ex pau
corum potentia in popularem: ut
apud Heracleam contigit quę est
in Ponto. ¶ Deinde cum dicit: Qđ
idem accidit zc. Ponit quartũ mo/
dum. & diuiditur in tres. In prima
ponit modum illum. In secunda o/
stendit quando maxime corrum/
pitur Paucorum status: ibi: Fiunt
etiam zc. Tertio quę Paucorũ po/
tentia nõ defacili corrumpitur: ibi:
Concors uero zc. In prima dicit ꝙ
Paucorum status cõtingit corrum/
pi ex se quando sunt aliqui diuites
principantes & principatus reduci/
tur ad pauciores: ita ꝙ pauciores
principentur q̃ prius: tunc enim di
uites qui expelluntur a principatu uidentes se contemni uolentes magis ęquale & propor
tionale q̃ quod aliis sint subiecti conuocant populum in auxiliũ: & tunc transmutant Rem
publicam. ¶ Deinde cum dicit: Fiunt etiam mutatinnes in zc. Ostendit quando ma

uersabantur: tamen quia perpauci erant
non tulit populus: sed Rempublicam mu/
tauit. Mutantur etiam Paucorum guber/
nationes ex seipsis propter factiones ipso/
rum qui plus posse uolunt. Hoc autem du
pliciter fit. Quandoq; enim sibi asciscunt
& coniungunt alios ex ipso numero Pau/
corum: ut Athenis in triginta illis fecit Ca/
licles: & in quadringentis Phrimeus. Quã/
doq; uero ipsi qui sunt ex Paucorum nu/
mero uendicant sibi plæbem: ut apud La/
rissam: nobilitas plæbẽ colebat ex eo: quia
per plæbem fiebat electio Magistratus illi/
us qui Custodia Reipublicæ uocabatur: &
in quibuscunq; gubernationibus Pauco/
rum non illi ipsi eligunt ad Magistratus:
qui & gerere illos possunt: sed ex censibus
magnis tribuuntur: uel ex aliquo corpore.
Electio tamen eorum per ciues fit: uel per
plæbem: ut Abidi: & ubi iudicia non sunt
ex his qui Rempublicam gubernant co/
lendo plæbem: quo eorum suffragia prome
reantur Rempublicam mutant: ut apud
Heracliam contigit quæ est in Ponto.
Quod idem accidit quando in gubernatio
ne Paucorum quidam existentes ad paucio
res ẽt Remp. trahunt. Pares enim cæteris
esse quærentes compellũtur populũ in sui
auxiliũ adhibere: Fiũt etiam mutationes in

xime corrumpitur status Paucoꝝ:& dicit φ contingit statum Paucoꝝ transmutari:maxi/me.s.qñ diuites consumpserunt bona sua uiuendo impudice & inhoneste. Cũ enim assue uerũt uiuere deliciose consumẽtes propria oõ babẽtes diuitias:appetunt undecũq; bẽre eas ut possint cõtinuare delitias assuetas. Credunt aũt se posse bẽre diuitias quas appetunt unde cunq; bẽre eas ut possint continuare delitias assuetas. Credũt autem se posse babere diuitias si turbent Remp. & ideo querũt & procurant innouare Remp. & tunc contingit φ isti preferant & principentur tyrannizãtes:quia enim cõ/sumpserunt bona sua uiuendo uo/luptuose cum aliis contingit φ ba/beant amicos:amant.n. maxime li/berales uiuendo & expendendo. Et ideo contingit cum turbant remp. φ babent amicos fautores & prefi ciuntur. Si aũt nõ possint prefici in Tyrannum procurant & disponũt φ alius sit princeps: ut per boc acq rentes amicitiam illius possint bẽre quid expendant: sicut accidit in ci/uitate Syracusanoꝝ:Hipparmus.n. cum consumpsisset bona sua & oõ posset prefici in principem:procu/rauit φ Dionysius tyrannizaret: & in ciuitate quç dicitur Ampbibolis quidam: cui nomẽ erat Cleotimus Calcidẽses aduenas induxit: & mouit seditionem contra diuites. Simi liter in Egina ciuitate cum quidam mouisset causam contra Caribem cum consumpsisset bona sua: conatus est transmutare Rempublicam propter eandem causam:ut scilicet posset babere diuitias ex quibus delitiose uiueret. co/nantur ergo isti transmutare Rempublicam secundum bunc modum mox ut possunt: & si non possunt prefici in Tyrannos nec procurare aliquem alium:furantur & rapiunt bo/na communia: & ideo faciunt sediriones uel isti uel isti qui pugnant contra illos fures & raptores ex quo contingit mutare Rempublicã:sicut accidit in Apollonia:quç est in Pon/to:ibi enim cum quidam consumpsisset bona sua & non posset prefici in Tyrannum nec procurare quod alius esset incepit rapere & furari bona communia : & tunc mota fuit se/ditio in ciuitate. ¶ Deinde cum dicit : Concors uero si sit Paucorum gubernatio ex ſe. Ostendit qui Paucorum status non defacili corrumpitur:& dicit φ ille status Paucorum non defacili corrumpitur in quo diuites sunt concordes ex se & bene utunt omnibus quç subsunt Reipublicç unoquoq; secundum gradum suum. Signum autem dicit esse Rempu blicam quç erat in ciuitate quç dicebatur Pbarsaleũ:illi enim qui ibi regnabant pauci erãt tamen multorum erant domini. Vnde bene utentes seipsis unicuiq; attribuentes quod pro portionabile erat:quia tales uniuntur in uoluntate finis & in uoluntate eorum quç sunt ad ad finem & unum finem intendunt & ea quç sunt ad illum finem. Rempublicam aũt tali um non est facile corrumpere Et dicit ex seipsa:quia ab exteriori agẽte potest corrumpi.

gubernatione Paucorum quando prodiga liter uiuentes qui gubernant per luxuriam patrimonia consumpserunt:optãt enim res nouas hmõi homines: Tyrãnidemq; uel si/biipsis:uel alteri affectant : quemadmodũ Hipparmus dionysiũ Siracusis:& Amphi boli Cleotimus Calcidenses Colonos super induxit : & cum uenissent seditionem cum illis contra diuites fecit:& in Egina qui ne gocium illud Carithi Atheniensi confece/rat res nouas molitus est:propter huiusmo di causam . Hi ergo homines consumptis patrimoniis aut res nouas cõmouent : aut Remp. furtis expilant. Itaq; seditiones aut ab ipsis aut ab illis concitantur : aut eorũ furta nõ tollerãt:ut Apolloniæ quæ ẽ in Põ to accidit. Cõcors uero si sit paucoꝝ gũber natio ex seipsa nõ facile ĩteriit huius signũ est apud Pharsalũ urbẽ Reip. status pauci

¶ Deinde cum dicit: Euertuntur etiam. Ponit quintum modum: & diuidit in duas. In prima ponit modum illum. In secunda declarat qñ fit transmutatio Paucoꝝ potentię scd̃m hunc modum & alios magis: ibi: Fit autem. In prima dicit ꝙ contingit aliqñ Paucorum statum transmutari: quando fit transmutio a statu Paucorũ assueta ad alium magis cõem & pauciorum. Hoc autem contingit quando sunt pauci principantes & sint alii uiri diuites & insignes qui nõ participant principatibus. Videntes enim ꝙ nõ attingũt ad principatum reputant se cõtemptos: & ideo mouent seditionem & reducunt Paucoꝝ statum ad cõiorem magis: in quo plures diuites q̃ prius principantur: sicut accidit in Elide ciuitate. Resp. enim ipsorum regebat̃ per paucos. Cuius ratio poterat esse: quia illi qui erant principaliores in Reip. regimine erãt tm̃ nonaginta: & principatus eorũ ppetuus erat. Et iterum aliquo decedente alii babebant potestatem aliũ eligendi. Vnde frequentius eligebant amicos & notos: sicut fiebat in Repub. Lacedemoniorũ: de qua dictũ est in secundo huius: propter quod alii uidentes se contemptos mouerunt seditionem & mutauerunt Rẽpub. in cõem statum Paucorũ magis. ¶ Deinde cum dicit: Fit autem. Declarat quãdo fit transmutatio & primo declarat ꝙ fit tempore belli. Secũdo ꝙ fit tempore pacis: ibi: In pace autem. In prima dicit ꝙ transmutatur Paucorum status tempore belli & tempore pacis. Et tempore belli ꝑpter hoc ꝙ diuites diffidũt de multitudine. Multitudo enim inuidet diuitibus & reputat se contemni propter hoc ꝙ non reputatur ab eis. Ipsi autem contempti odiũt eos. Vnde rationabiliter hoc pręsentientes diffidunt de eis: & tamen oportet ꝙ ipsi multotiens contra aduersarios utantur multitudine habente potentiam. Cogitant etiam ꝙ quęcunq; multitudo eleuauerit in principem sibi dans ptãtem eidẽ ille principabat̃: sicut accidit in Corintho ꝙ multitudo insurrexit & assumpsit sibi unũ Tyrannũ cui nomẽ erat Timophanes: & iste fuit princeps illorũ. Si autem plures assumpserit: isti magis erunt domini & facilius maiorem habentes potestatem. & quia diuites timent ista tradunt dominium Reip. multitudini: ne totum amittant. Propter enim bellum oportet eos uti multitudine. Posset enim contingere ꝙ aduersarii pręualerent & ꝙ amitterent possessiones suas. ¶ Deinde cum dicit: In pace autem. Declarat qualiter corrumpitur tempore pacis & dicit ꝙ tpe pacis corrumpitur Paucoꝝ status propter diffidentiam diuitum adinuicem: quia enim diuites diffidunt de se inuicem muniunt se ponendo custodiam multam in munitionibus

siquidem in ea ciuitate gubernatores multorum sunt domini: quia ipsi inter se recte ac debito more se gerunt. Euertuntur etiam qñ in Paucoꝝ gubernatõe aliã Paucoꝝ gubernationem efficiunt: id est quando eorũ ad quos pertinet gubernatio Reip. qui pauci sunt selectio quædam fit: neq; habilitas est omnibus ad maximos Magistratus dignitatesq; posse assumi. Quod apud Elidẽ urbem quandoq; contigit: nam cum Paucorum esset gubernatio Reip. admodũ pauci eorum ad Senatorium ordinem: quæ erat perpetua dignitas: peruenire poterant: ob id quod erat potentium hic ordo: ac per similis Lacedæmonioꝝ Senatui. Fit autem mutatio gubernatõnis Paucorum & in bello & in pace. In bello quidẽ ꝙ populo diffidentes conducto milite uti compelluntur. & qui illis præficitur sæpe Tyrannus euadit: ut Corinthi Timophanes: qđ si plures præficiuntur ipsi sibi potentiam parant. Interdum uero ista formidãtes qui regunt populum recipiunt ad Reip. communionem: quoniã necessitas cogit populo uti. In pace autem propter diffidẽtiam quã inter se ha-

contra inuicem:& tunc contingit φ populus grauatus propter dissensionem ipsoꝝ insurgit contra ipos:& contingit φ assumit unum & ille fit pnceps: sicut in Larissa Ciuitate accidit in principatu Aleuadensium:& circa Abydum Ciuitatem in societatibus:quarum una fuit eorum qui dicuntur Ephiadi dicti a loco illo uel Regiõe:dissentientibus diuitibus insurrexit populus & fecit unum presidem. ¶ Deinde cum dicit. Oriuntur etiam zc̃. Ponit sextū modum. Et dicit φ fiunt seditiones & transmutationes paucoꝝ potētiꝗ propter hoc φ illi qui pncipant circumueniunt alios:cum enim populus uidet se deceptuꝫ a diuitibus indignatur & mouetur cõtra ipsos faciens seditionem:& cõtingit φ trāsmutet Remp. illaꝫ. Similiter fit trāsmutatio propter dissensiões quę fiunt propter nuptias:ul' iudicia. Propter dissensiones quidē quę in nuptiis fiunt de quibus dictuꝫ est prius:quod cum quidam desponsasset quandam nolens eam accipere:ductus consiliu cuiusdam:cõtigit φ seditio facta fuit. Similiter paucorum potentia quę erat in Eretria Ciuitate Diagoras princeps equęstrū dissoluit propter iniuriam sibi illatam circa nuptias. Similiter in Ciuitate Heraclea facta fuit seditio propter sententiam datam a Iudice contra quendam. Similiter Thebis fuit seditio propter quoddā iudiciū adulterii. Et ꝗuis iste iuste mouerent̄:tamen mouebant̄ seditionaliter p seditionem faciendo uiolētiam: sicut & in Heraclea Ciuitate quidā moti fuerunt contra quendam cui nomē erat Euectio. Et ꝗuis iuste mouerentur:tamen seditionaliter mouebantur. Similiter Thebis Ciuitate qdaꝫ moti fuerunt circa Archinū quēdā cõtendebāt.n.cum inimicis & uolebāt inimici iporuꝫ φ ligaret̄ in foro et ꝗuis isti mouerent̄ iuste tn̄ mouebant̄ seditionaliter. ¶ Deinde cum dicit:Sępe etiam zc̃. Ponit septimum modum. Et dicit φ aliquando corrumpit̄ status paucorum:quia ualde dominatiu9 est:& principantes domini:quia enim uolūt uti subditis:sicut seruis contingit eos contristari & insurgunt contra eos & assumentes sibi unum ex illis expellunt alios & corrumpunt paucorum potentiam:sicut corrupta fuit in Gnido & illa ꝗ erat in Chio:quia principantes uolebant uti eis sicut seruis:propter φ insurrexerunt & mutauerunt Remp. ¶ Deinde cum dicit. Fiunt etiam zc̃. Declarat qualiter corrumpitur status paucorum per accidens. Et dicit φ status paucorum & Resp. transmutantur quandoꝗ

bent conductis militibus custodiā tradunt præficiūtq3 illis uirum aliquem qui ad neutram partem magis inclinare uideatur. At iste sæpe fit dominus partis utriusq3: quod accidit in Larissa urbe Aleuadēsibus Rēp. tenentibus:& apud Abydum tempore sodalitatum:quarum una erat Ephiadi. Oriunt̄ etiam seditiões per exclusionē alioꝝ ab aliis factam eorum ipsorū qui sunt in paucorum gubernatione: quando de nuptiis uel de iudiciis concertant:quemadmodū de nuptiis supra diximus. Et in Eretria paucorū gubernatio equitum sublata est per Diagoram qui affectus iniuria fuerat ex nuptiis. Ex iudicio autem apud Heracleam seditio extitit:& Thebis ob adulterii iudicium. At qui utroq3 in loco non iniusta fuerat accusatio:sed per factionem pœna nimis exasperata. Apud Heracleam quidem aduersus Euetionem. Thebis uero aduersus Archinum quem inimici puicētes in foro ligari ac ceruicem eius annulo ferreo includi fecerunt. Sæpe etiam paucorum gubernationes dissolutæ fuerunt ob nimiam dominationē non probantibus quibusdam ex ipsis qui gubernabant huiusmodi excessum: ut accidit his qui apud Gnidum & apud Chiam p paucorum potentiam gubernabāt. Fiunt etiam

ab euentu & ſm accidens. Et hoc contingit quando illi qui principantur Principatu conſi/
liatiuo uel iudicatiuo ſm aliquam honorabilitatem determinatam principãtur: puta cum
determinatur quantitas diuitiarum quam habentes licitum eſt attingere ad Principatum.
Contingit enim aliquando ubi determinata eſt & ſtatuta honorabilitas ſm quam princi/
pantur & in ſtatu paucorum pauci: & in Rep. medii: poſtmodũ multos uel omnes ueni/
re ad illam honorabilitatem et hoc
exiſtente felicitate: uel ꝓpter pacem
uel propter aliam bonam fortunaꝫ:
ita ut omnes digni ſint oĩbus ꝑn/
cipatibus: oĩbus aũt ꝑncipãtibus
fit ſtatus popularis: quare tranſmu/
tatur ſtatus paucorum in populareꝫ
ab euentu. Similiter eſt de Republi
ca. Hęc autem tranſmutatio quan/
doq; fit paulatim & latenter: quan/
doq; aũt celeriter. ❡Deinde cũ di/
cit: Paucoruꝫ igitur ⁊c̃. Recapitulat
Et dicit ꝙ propter iſtas cauſas q̃ di/
ctę ſunt paucoꝝ ſtatus tranſmutan̉
& ſuſtinent ſeditiones. Vlterius di/
cit ꝙ ſtatus popularis tranſmutatur
in ſtatum paucorũ: quandoq; uero
econtrario. Aliquãdo uero non eſt
tranſmutatio Reip. in aliã Rempu.
ſm genus: ſed ſm ſpeciem aliaꝫ uel
modum illius: uelut quando ſtatus
poplãris in quo dominat̃ aliqs ſm
Leges trãſmutatur in illũ in quo do
minat̃ tota multitudo uel alia ſcd̃m
ſententias & uolũtates: nõ ſm leges.
Siſr̃ ſe habet de paucoꝝ potentia.

caſu mutationes illis qui uocantur Reſpu.
& gubernationis paucorum ubicunq; a cen
ſu ſumuntur ad deliberandum & iudican/
dum & ad cæteros Magiſtratus. Sæpe eñ
conſtitutus primo cenſus ad præſens tẽpus
ut participent in paucorum quidem guber
natione pauci in Republica: medii uero fe/
licitate aliqua superueniente uel per pacem
uel per aliam cauſam contingit eaſdem poſ
ſeſſiões multi maioris precii fieri. Itaq; om/
nes efficiuntur habiles ad cunctos Reipu.
gradus: dignitateſq; ſuſcipiendas. Idq; con/
tingit interdum ſenſim & latenter: interdũ
celerius. Paucorũ igitur gubernationes mu
tantur & ſeditionem recipiunt per huiuſ/
modi cauſas. Omnino autem & popularis
ſtatus & paucorum potentiæ conuertuntur
Interdum uero in contrarias ſpecies. Sed in
eas quæ ſunt proprii generis ceu ex inſtitu
tis popularibus & paucorum in ipſa ꝓpria
& ex illis rurſus in iſta. ❡In optimatibus
autem ſeditiones fiunt. Interdum quidem
ex eo ꝙ pauci ſint honorum participes: qđ
in paucorum gubernatione diximus ſediti/
onem mouere. Nam & optimatum guber/

IN optimatibus autem ⁊c̃.
Poſtq̃ Philoſophus deter/
minauit cauſas ſeditiõis &
tranſmutationis ſtatus Popularis &
paucorum: nunc determinat cauſas
ſeditionis & tranſmutationis Opti/
matum & Reip. diſtinctę contra ali
as. Et diuiditur in duas. In prima facit quoddã dictũ. In ſecunda concludit quiddam cõmu
ne omnibus: ibi: Diſſoluantur uero. ⁊c̃. Adhuc prima in duas. In prima aſſignat cauſas
hmõi tranſmutationis. In ſecunda declarat propter quam cauſam quandoq; latet huiuſmo
di tranſmutationes: ibi: Maxime uero latẽt ⁊c̃. Prima in duas quia duo erãt modi Optima
tum: Vnus ſimplex. Alter mixtus. Primo declarat cauſas & principia ſeditionis & tranſmu
tationis ſimplicis ſtatus Optimatum. Secundo mixte & cum hoc Reip. ibi: Diſſoluitur au
tem &c̃. Prima in quinq; ſm ꝙ ponit quinq; modos quibus fit ſeditio & tranſmutatio ſim
plicis ſtatus Optimatum. Secunda ibi: Vel quando aliqui &c̃. Tertia ibi: Vel quãdo uir ⁊c̃
Quarta ibi: Pręterea cum alii &c̃. Quinta ibi: Inſuper ſi quis &c̃. In prima dicit ꝙ in ſtatu
Optimatum fiunt ſeditiones quandoq;: quia pauci ſunt honorati & principantes Principa
tu ꝙ quidem mouebat ſeditionem ut dictum eſt in ſtatu paucorum: quia ſtatus Optima/

tum aliqualiter est status paucorum. Est autem status paucorum: quia in utraq; pauci principantur: non tamen propter eādem dignitatē pauci sunt principantes in utraq; qa in paucorum statu propter hoc sunt principātes: quia ꝑncipantur propter diuitias. Pauci aūt sunt diuites in statu Optimatum & principant̄ propter uirtutem. Pauci autem uirtuosi sunt: ideo uidelꝫ pauci sunt ꝑncipantes. Contingit autē maxime ꝓpter hmōi fieri seditiones quando

natio quodamodo paucorum est. In utraq; enim pauci gubernant. Non tamē propter idem pauci: cum uideatur propterea Optimatum gubernatio esse paucorū. Maxime uero id accidere necesse est quando sit multitudo aliter sentiētium quasi similes scd̄m uirtutē: Velut apud Lacedæmonios hi qui Partheniæ nuncupabant̄. Ex similibus enī erant quos deprehensos res nouas moliri in Coloniam Tharentum misere. Vel quando aliqui inhonorantur cum sint magni & nihilo inferiores uirtute quam illi qui honores capiunt: quemadmodum Lisāder a Regibus. Vel quando uir fortis & magni animi non sit particeps honorum: quemadmodum Cynadon ille qui cum iuratiōe facta per Agesilai tempora spartiatas opprimere tentauit. Præterea cū alii paupertate nimia præmuntur: alii diuitiis abundant: qd̄ maxime in bello contingit: & accidit hoc Lacedæmoniis Messinensi bello. Ostendit hoc Thireus Poeta in illo carmine quod inscribitur bona diuisio. Exhausti enim quidam per id bellum ac pauperes facti censebant agros æqua portione Ciuibus esse diuiden-

sunt multī astuti & quasi siles uirtuosis: quia enī astuti sunt possunt inuenire diuersas uias ad malū finem propter quod sciunt̄ & possunt mouere seditiōes: sicut accidit in Lacedęmonia quidam enī dicti Parthenię. i. honesti. Parthe enim in Gręco uirgines dicūtur: & inde Parthenię. i. uirgines temperati & honesti similes existentes uirtuosis propter apparentiam temperantię: quia nō participabāt Principatu procurauerunt seditionem ꝙ alii aduertentes eos comprehendentes eos relegauerunt a Ciuitate mittentes eos in Coloniam Tharentū: & ibi inhabitarunt. ¶ Deinde cum dicit: Vel quādo aliqui zc̄. Ponit secundum modum dicens ꝙ aliquando contingit fieri seditionem quando aliqui magni & non minus uirtuosi quā principantes inhonorant̄ a Principantibus aliis inhonorationibus non decētibus eos. Indignati enim mouēt seditionem: Sicut Lisander cuꝫ esset magnus & non minor quā alii ꝑncipantes cum inhonoraret̄ a regnātibus mouit seditionem. ¶ Deinde cum dicit: Vel quādo uir zc̄. Ponit tertium modum. Et dicit ꝙ iterum fit seditio in statu Optimatū & trāsmutatio quādo est aliquis uirilis & prudens qui sm̄ suam estimationē non participat Principatu. Talis enim reputans se contemptū mouet seditionem: Sicut Cynadon qui cum esset subditus Agesilao uirilis existens ordinauit ꝙ diuisio fieret inter spartiatas: & hoc modo eos opprimere tentauit. ¶ Deinde cum dicit: Pręterea cum alii zc̄. Ponit quartum modum: dicens ꝙ aliquando fit seditio in statu Optimatum quādo aliq sunt ualde pauperes: alii ualde diuites. Tunc enī contingit ꝙ pauperes inuidentes diuitibus mouent seditionem contra illos: & hoc maxime fit tempore belli: propter quod contingit fieri ut frequentius seditionem: Sicut accidit in Lacedemonia sub bello contra Messinenses Pauperes enim tribulati propter paupertatem ex bello continuo mouerunt seditionē contra diuites: & uoluerunt Regionem facere ęqualem. Hoc autem dicit esse manifestum ex dicto Thirei Poetę qui hoc dixit in Poesi dicta bonę diuisionis. ¶ Deinde cum dicit:

Insuper si quis &c̄. Ponit quintum modum. Et dicit ꝙ si sit aliquis magnus uel scḋm genus uel scḋm diuitias: uel uirtutem & possit: & adhuc aptus sit fieri maior & non habeat Monar/chiam mouet seditionem. Cum enim iste sit magnus & potens & reputet se maiorem ali/is: si non principet̄ reputat se contemptum: & tunc mouet seditionem: Sicut accidit in La/cedęmonia cū Pausanias fuerat Dux belli aduersus Medos & Hanno apud Carthagineñ qui cum essent magni et non prin/ciparent̄ mouerunt seditionē. ¶ De inde cum dicit: Dissoluunt̄ autē zc̄. Determinat causas & ṗncipia sedi/tionis & transmutationis Optima/tum Reip. mixte: et cū hoc Reip. Et diuiditur in duas scḋm ꝙ assignat duos modos. Secunda ibi: Adhuc aūt zc̄. Prima in duas. In prima tan git modum illum. In secunda osten dit in quam Remp. maxime fit hu iusmodi transmutatio: ibi: Totaliter autem zc̄. Adhuc prima in duas. In prima tangit causam scḋm quam ha bet fieri seditio scḋm istum modum. Secundo manifestat illam: ibi: Hu/ius autem zc̄. In prima dicit ꝙ cor/rumpuntur Resp. & etiam optima/tum status propter transgressionem iustitię quę est Resp. Et ratio huius est. Quia Resp. saluatur ꝑpter mu/tuam cōmunicationem scḋm aliquā proportionem. Huiusmodi autem cōmunicatio scḋm proportionem iu stitia est: quare Resp. saluat̄ iustitia existente. Si ergo fiat transgressio corrumpitur. ¶ Deinde cum dicit: Huius autem &c̄. Manifestat causam istā. Et dicit ꝙ causa & principiū quare sit trāgressio iusti in Optimatum statū & in Rep. est: quia non bene mixte sunt ex illis ex quibus nate sunt misceri: puta Resp. non est bene mixta ex potentia paucorum et populari ex qbus cō ponitur. Optimatū uero non est bene mixta ex pręcdictis. s. paucoꝝ statu & populari et cū hoc ex uirtute. Maxime aūt declinant a iusto quādo nō bene mixtę & ꝑportionatę sunt q̄ cum ad duo istoꝝ. Dico autem ista duo paucorum & popularē. Resp. enim sunt maxime ex istis duabus mixte. Similiter & multę Optimates. In hoc enim differunt Resp. ab opti matibus: quia Resp. sunt mixtę tantum ex duobus pręcdictis. Optimates autem ex eisdem & ex uirtute: q̄uis quędam magis ex illis duobus. Et ꝑpter hoc ꝙ Resp. & Optimates sunt mixte ex istis & magis inclinantur ad unum q̄ ad aliud: manifestum ꝙ quędam sunt mā/siue magis: quędam minus. Ille enim quę melius mixte sunt magis continuari possunt quā quę minus. Sicut. n. in naturalibus mixtum ex aliquibus quanto melius mixtum est: tanto plus conseruatur in esse. Et quanto peius mixtum est & magis inclinatur ad alterum misci bilium: tāto minus. Sic est in Rebusp. Ille enim quę bene mixte sunt: māsiue sunt magis: et quę male minus. Illas autem Resp. quę declinant ad statum paucoꝝ uocāt aliqui Optima/tum statum: quia in utraq; fit distributio Principatus scḋm excellentiam & dignitatem ali/

dos. Insuper si quis magnus & potēs etiam maior fieri ac solus dominari uelit: ut apud Lacedæmonios uidet̄ Pausanias ille fecisse qui Dux belli aduersus Medos fuit. & apd̄ Carthaginenses Hanno. Dissoluuntur autē maxime & Resp. & Optimatum guberna/tiones propter transgressionem iustitiæ in seipsis factam. Huius autem origo est non bene temperatā simul esse ac permixtam in Rep. quidem popularem gubernationem & paucorum. In Optimatibus uero ista si/mul atq; uirtutem maxime illa duo popula rem dico atq; paucorum. Hæc eni & Resp. conantur miscere: & multæ illarū quæ opti mates uocantur. Differunt enim optimates ab illis quæ appellantur Resp. in hoc & ob id sunt aliæ earum minus: aliæ magis dura biles. Illas eni quæ magis declinant ad pau corum potentiam Optimates appellant: Il/las uero quæ ad multitudinem: Respu. uo/

cant. Quapropter tutiores sunt iste q̃ aliæ. Fortius enim est id quod plus potest ac magis acquiescunt æquum habentes. Qui uero diuitiis abundant si Resp. excellentiã eis tribuat contumelia cæteros afficere pergũt: nec par habentes conquiescunt. Penitus eni ad quamcũq; speciem declinet gubernatio ciuitatis in eam transmutatur utrisq; suum augentibus: uelut Resp. ad populum: Optimates ad paucoꝝ potentiam: uel in cõtraria ceu Optimatum gubernatio in popularem tanq̃ enim iniuriam patientes in contrariũ trahunt qui magis sunt inopes. Resp. uero in paucorum potentiã trãsmutant. Solũ, n, stabile est sc̃dm dignitatem æquum & habere sua quæ sunt. Contingit uero id ꝙ modo diximus in Thuriis. Quod enim a maiore censu erant Magistratus in minoré facta est mutatio: & in plures gubernatores. Et quia agros totos possidebat nobilitas cõtra Legem. Nam gubernatio eius Ciuitatis erat ipsoꝝ: itaq; plus hr̃e poterant. At populus bello exercitatus ac potentior effectus q̃ illorum custodes nobilitatem cõpulit agros qui contra Legem tenebantur dimittere.

quam uirtutis & nobilitatis: & in utrisq; pauci principantur. Et ideo ille quę inclinãt ad status paucorum dicuntur status Optimatum. Ille Resp. quę declinant ad multitudinẽ Resp. cõmuni noie dicuntur. Ex quo manifestum est ꝙ Respu. cõmuni noie nominata securior est q̃ status paucoꝝ & q̃ status optimatum. Et assignat duplicem rationem. Vna est quia in Rep. multitudo dominatur: sed in statu paucoꝝ & populari pauci. Plus aũt potest multitudo q̃ pauci: & fortior est. ¶ Et ideo magis possunt cõseruari q̃ alię. Alia ratio est: quia in Rep. magis fit distributio bonorum & principatuũ sm̃ equalitatem q̃ in aliis. In aliis n. fit distributio sm̃ excellentiã quandam: Homines autẽ cõiter plus appetunt ęquale: & ideo amãt plus homines cõiter Remp. q̃ alias. Ex quo sequit̃ ꝙ plus conseruat̃ & securior est q̃ alię. Si aũt aliqui habundẽt uł in diuitiis uel in aliis si Resp. ad ex excessum inclinet: sicut status paucorum ad excessum diuitiarum: & status Optimatum ad excessum generositatis tunc sequẽtes motum istius excessus faciliter iniuriabunt uolẽtes superare alios: & tũc fit trãsgressio iusti ꝙ erat ꝓbandũ. ¶ Deinde cũ dicit: Penitus eni zc. Ostendit in quas Resp. fit trãsmutatio earundem magis. Et diuidit̃ in duas. In prima facit ꝙ dictum est. In sc̃da manifestat dictuꝫ per exemplũ ibi Contingit zc. In prima dicit ꝙ Respublica totaliter transmutat̃ in illaꝫ ad quam declinat magis utrisq; augentibus ꝙ suum est hoc est impetu uolentiũ transmutare Remp. augente inclinationẽ Reip. & inclinationẽ Reip. augẽte impetũ uolẽtiũ trãsmutare: sicut Respu. declinat ad statum popularem: & quandoq; in illam transmutat̃. Similiter status Optimatum ad paucoꝝ declinat & in illã transmutat̃. Si enim in statu Optimatum mixti diuites excedant & fiat distributio sm̃ excellentiã diuitiarum fit status paucoꝝ. Quandoq; uero transmutat̃ in contrarium: sicut status Optimatum ad popularem: & Resp. ad statum paucorum. Cum enim status Optimatum declinet ad statũ paucoꝝ. Si diuites excedant: tũc pauperes uidentes sẽ grauatos & iniusta sustinentes insurgunt contra eosdẽ & transmutant statum Optimatum in statũ Popularẽ trahẽtes ad se. Silr̃ Resp. transmutat̃ in statum paucoꝝ quandoq; uero in statũ popularem. Sola enĩ illa bene mansura est in qua obseruat̃ ęquale sm̃ dignitatem & tradit̃ unicuiq; ꝙ suum est. Si igitur in Rep. cõi noie dicta plus attribuatur pauperibus q̃ diuitibus: & non attribuatur sm̃ suã dignitatẽ: insurgunt diuites cõtra Remp. & trãsmutãt eã in statũ paucorũ. ¶ Deinde cum dicit. Contingit uero zc. Manifestat quoddã dictũ per exemplũ ꝙ s. Resp. trãseat

ad Remp· ad quam declinat· Et dicit ꝙ illud quod dictũ est accidit in Thuriis Ciuitate· In illa enim fiebat distributio Principatus ſm quandã honorabilitatẽ generis uel diuitiarum magnam:ita ꝙ pauci attingebant ad ipm:& postmodum contigit ꝙ mutata fuit & plures erant ꝑncipantes & ꝙ nõ fiebat distributio Principatus ſm tantã honorabilitatem:sed ſm minorẽ· Cum insignes & diuites principarent Reip· erat magis paucoꝝ:& ideo poterat facere excessum· Postmodũ cum populus esset exercitatus in bello factꝰ fuit potentior & ualẽtior insurrexit contra illos insignes & ꝑncipantes: & maiores habens diuitias & compellens eos dimittere Regionẽ:mutauit Remp· in statum popularem· ¶ Deinde cum dicit:Insup uero zc̃· Ponit secundum modum seditiõis & transmutationis status optimatũ· Et primo ponit illum modum· Secũdo manifestat per quoddam exemplum:ibi:Que causa zc̃· In pria dicit ꝙ iterum fit seditio & trãsmutatio in statu Optimatum: quia oĩs status Optimatũ mixtus magis est status paucorũ· Et ideo diuites plus habent de bonis cõibus q̃ pauperes· Causa autẽ quare in statu Optimatum plus attribuat diuitibus est· qa in statu optimatum distributio bonorum ſm dignitatẽ uirtutis fit: ita ꝙ qui plus participãt uirtute plus recipiunt de bonis cõibus· sed diuites plus attingunt ad uirtutẽ:uel uidentꝰ attingere q̃ pauperes· Habent enĩ illud per cuius defectũ egeni iniuriant ꝑ diuitias· Et ideo in statu Optimatũ plus recipiunt diuites q̃ paupes· Sicut accidit in Lacedemonia· In illa n· Ciuitate pauci fuerunt diuites & habentes ſoãs & attingentes ad principatum in Rep· Etiã illa licet facere insignibus quicquid uolũt & curare de quocunq; uoluerunt· Ex hoc autem ꝙ egeni uident diuites plus recipere de bonis cõibus quam ipsi recipiũt inuidẽt & contrastant & insurgunt cõtra eos:& contingit ꝙ mutent Remp· & sic status Optimatuꝝ mixtus mutatꝰ in statum pplarem· ¶ Deinde cum dicit:Que causa zc̃· Manifestat per quoddam exemplũ· Et dicit ꝙ ꝓpter hoc contingit ꝙ Ciuitas Locroꝝ destructa fuit· In ciuitate enim ipsoꝝ diuites plus recipiebãt q̃ pauperes:& ex hoc mota fuit seditio in Ciuitate:& insurrexit multitudo cõtra diuites:& assumẽs sibi in Principẽ Dionysiũ transmutauit statũ Optimatũ· Postmodũ ille tyrãnizauit ex quo Ciuitas illa destructa fuit:hoc aũt nõ contingeret in statu pplari & Optimatũ bene mixto· Quare manifestũ est ꝙ status Optimatũ mixtus ex hoc corrũpitꝰ ꝙ diuites plus recipiũt q̃ paupes· ¶ Deinde cũ dicit:Maxĩe uero· Declarat ꝓpter quã cãm latẽt transmutatiões status Optimatũ & Reip· Et ꝑmo ponit rõnes· Scd̃o manifestat p exemplũ:ibi:Q͛ in Thuriis· In ꝑma dicit ꝙ trãsmutatiões status Optimatũ uel ipi status Optimatũ ꝗcũ trãsmutantꝰ maxĩe latẽt· qa paulatim & ſm modica corrũpiũtur qd̃ fuit dictũ ꝑus ubi dictũ fuit de causa trãsmutatiõis cuiuslibꝫ Reip· vlr· Transgressio enĩ eius ꝙ est modicũ causa est trãsmutatiõis:qa qñ fit trãsgressio ſm modicũ ab eo ꝙ exigit ad Remp· qa modicũ est nõ curatꝰ· Itẽ cũ trãsgressio ſm aliud modicũ fit negligitꝰ· Sic autẽ

Insuper quia omnes optimatum species ad paucorum potentiam declinant: nobilitas in illis plus habet: uelut apud Lacedæmonios opes & diuitiæ in paucis sunt: ac magnam licentiam habet nobilitas faciẽdi qd̃ libet & cui uelit gratificandi: Quæ causa fuit ut Locrorum ciuitas interiret propter Dionysii clientelas: quod non cõtigisset in populari statu: neq; in ea Optimatum gubernatione quæ mixta & temperata esset: Maxime uero latent Optimatum gubernationes paulatim sese dissoluentes: quod quidẽ dictum est prius uniuersaliter de omnibus Rebuspublicis: idq; inter causas mutatiõis minuta paruitas appellatur: Quando enim omittunt aliquid ex his quæ ad Remp. pertinent: ac deinde aliud paulo maius facilius mouent: quousq; totam moueant Reip.

procedendo paulatim:permittãt maiores motus negligẽdo quousq; moueant totã Remp. Sicut enim uidemus in actibus Moralibus ꝙ unus actus inclinat ad consimilem actum & exercitium inducit inclinationem ad consimiles actus:sic est in Rebusp. ꝙ quando pręter mittatur illud quod est necessarium ad Remp.iste defectus inclinat ad consimilem actum Et sic tandem per processum continuũ inducitur tanta inclinatio ad contrarium Reipu. ꝙ corrumpitur:quia igitur sm modica fit ista corruptio & paulatim nõ apparet. ¶Deinde cũ dicit: Quod in Thuriis zc. Manifestat ꝙ dictuz est per exempluz. Et dicit ꝙ Resp. Thuriorum per hunc modum destructa fuit paulatim.s.& sm modica. Nam cum ibi esset lex ꝙ nullus posset tenere pręturam nisi p qnq; annos:contigit ꝙ quidam facti fuerũt bellicosi et fortes et beniuoli multitudini deputate ad custodiã contemnẽtes autem utilitates Ciuitatis & credentes ꝙ possent cum multitudine optinere qđ uolebant:conati sunt destruere istam Legem & suaserunt multitudini ꝙ idem possent tenere Ducatum exercitus per totã uitam. Consiliarii autem principantes habentes potestatem super institutione Legum & destructiõe cum mouerentur ad contradicendũ finaliter:tamen persuasi sunt istud cõcedere:& considerauerunt ꝙ circa alias partes Reipu. de cętero nihil immutarent. Postmodũ conati isti fuerunt destruere aliam legem & persuaserũt multitudini cui erant beniuoli. Cum autem principantes uellent resistere non potuerunt:imo totus ordo Reip.paulatim & sm modica corruptus est & transmutatus in potentatũ paucorum: & dominium eorum qui conati fuerunt insolescere a Rep.inexistẽte prius & destruere ipsam. ¶Deinde cum dicit Dissoluuntur uero zc. Concludit quiddã uniuersale q̃tum ad oẽs Respu. Et dicit ꝙ omnes Resp.corrumpunt uel ex seipis ꝓpter dissensionẽ Ciuium uel ab aliqua cã extrinseca. Q ñ enim est Resp.contraria extra uel ꝓpe Ciuitatẽ uel lõge quę potentiã habet supra ciuitatẽ illã:corrũpit istã ꝓpter cõtrarietatẽ. Vnũ.n.contrariũ natũ est dissoluere aliud. Sicut accidit apud Atheniẽses & Lacedemonios. Cum.n. Athenienses haberent Remp.pplãrem:destruebant statum paucorum & mutabant in statum popularem. Et Lacedęmonii cum statum paucoꝝ haberent ubiq; corrumpebãt statũ pplãrẽ & mutabãt in statũ paucoꝝ. Et tũc recapitulat dicens ꝙ unde fiunt trãsmutatiões & corruptiões Rerump.fere dictum est.

formam. Quod in Thuriis accidit. Cum.n. Legem haberent per quam non nisi intermisso quinquẽnio preturam gerere licebat iuniores quidam rei militaris periti: & apđ multitudinem famam habentes:cum cæteros qui in Rebus gerendis uersabãtur spernerent:ac faciliter se consecuturos arbitrarentur:Legem totam illam tollere aggressi sunt:lata altera Lege ut liceret continue eosdem prætores esse. At enĩ Magistratus qui præerat suffragiis. Appellabantur uero consultores cõmoti prius ad resistendum: tamẽ postea destiterũt:putantes q̃uis hac una Lege soluta:tamen cæteras esse permansuras. Postea uero prohibere uolentes ne alia mouerentur:nihil proficere ualuerunt: sed mutata est eorum Resp.in potentiam eorũ qui nouas res aggrediebantur. Dissoluuntur uero cunctæ Resp.interdum per seipsas:interdum per externam causam quando cõtraria gubernatio sit uel prope uel longe quidem sed admodum potens. Quod quidem contigit Atheniensibus & Lacedæmoniis. Athenienses enim ubiq; potentiam paucorum. Lacedæmonii uero ubiq; popularem statũ euertebant. Vnde igitur Rerump. mutationes seditionesq; exoriantur:fere dictum est.

De conseruatione &c̄. Postq̄ Philosophus declarauit causas & principia corruptio
nis & transmutatiõis Rerũp. & in uniuersali & in particulari: determinat in uniuer
sali & in particulari causas & elemẽta per quę saluat̃. Et primo dat intentũ suum
Secundo prosequit̃: ibi: Illud ergo zc̄. Est autem intelligendum q̄ in dando elementa p̄ quę
saluantur Resp. non procedit sicut processit superius in dando causas destructionis earum
quia supius primo dedit causas cor
ruptiõis et transmutationis Rerũp.
in uniuersali. Secundo in particula/
ri s̄m unamquanq; Remp. diuisim
Sed hic sic non faciet: sed simul dat
elementa per quę saluat̃ unaquęq;
Respu. in generali & in particulari
Dans igitur intentionẽ suã dicit q̄d
postq̄ determinatũ est de causis &
principiis transmutationis uniuscu/
iusq; Reip. in uniuersali et particula
ri: consequẽter determinandum est
de saluatione uniuscuiusq; Reip. de
terminãdo quę sunt elementa & in
uniuersali & in particulari p̄ quę sal
uantur. ¶ Deinde cũ dicit: Illud er/
go zc̄. Prosequitur: Et diuidit̃ in du
as. In prima ostendit unde possunt
accipi elementa per q̄ saluant̃ Res/
publicę. Secundo accipit ipsa: ibi: In
illis igit̃ zc̄. In prima dicit q̄ primo
illud manifestum est q̄ si habem⁹
quę sunt causę & principia per quę corrumpunt̃ Resp. habemus quę sunt causę & princi/
pia per quę saluantur. Et ratio huius est. quia contrariorum contraria sunt p̄ncipia: Sed cor
ruptio & saluatio sunt cõtraria. Ergo habent contraria p̄ncipia. Si ergo habemus quę sunt
principia trãsmutationis & corruptõis Rerũp. habemus q̄ sunt p̄ncipia saluatõis q̄m cõtra
ria. ¶ Deinde cũ dicit: In illis igit̃ zc̄. Accipit hmõi principia & est intelligendũ q̄ Resp. põt
corrumpi uel destrui corruptiõe ꝓpinqua uel remota. Et s̄m hoc diuidit̃ in duas. In prima
dat elementa q̄ ꝓseruãt Remp. a corruptiõe remota magis. Scd̄o dat elementa quę preser/
uant eã a corruptione ꝓpinqua magis: ibi: Conseruant aũt zc̄. Circa primã intellendũ q̄
Resp. potest corrũpi corruptiõe remota tripliciter. Prio ꝓpter negligentiã eius q̄ paruum
est. Scd̄o ꝓpter persuasionẽ adulatoꝝ. Tertio ꝓpter malũ modum ordinis Reip. Et s̄cd̄m
hoc diuidit̃ pars ista in tres. In prima dat elementa per quę saluant̃ a corruptiõe quę est p̄
negligentiã eius quod est paruũ. Scd̄o illa per quę saluat̃ a corruptione quę est per adulati/
onem. Tertio illa per quę saluat̃ ab ea quę est ꝓpter malum ordinẽ. Et incipit secũda ibi:
¶ Deinde non cõfidere zc̄. Tertia ibi: Intueri licet &c̄. In prima dicit q̄ in omnibus Rebusp.
bene mixtis: hoc oportet obseruari q̄ non fiat transgressio in aliquo: & maxime q̄ nõ fiat
s̄m hoc quod est modicum. Aliquando enim contingit q̄ subintrat talis seditio q̄ fit s̄m
modica: & latet propter eius paucitatem uel curatur. Et si negliguntur huiusmodi pręuari/
cationes facient unam magnam pręuaricationem quę corrumpet Remp. Sicut enim par/
uę expensę frequenter factę corrumpunt totam substantiam alicuius: sic paruę & modicę
pręuaricationes frequenter factę corrumpunt totã Remp. Hmõi aũt corruptio latet sępe
quia nõ fit simul & s̄m magna: sed fit paulatim & s̄m modica. Mens enim quãdoq; para/
logizat̃. Hmõi. n. quę preuaricatiões paralogizant ipãz: sicut q̄dã orõ sophistica. Arguit. n.

¶ De conseruatione autem earum & cõmu
niter & seorsum de uniuscuiusq; consequẽs
est ut dicamus. Illud ergo ante omnia patet
q̄ si sciamus per quæ corrumpuntur Resp.
scimus etiam per quæ conseruãtur. Contra/
riorum enim contrarii effectus. Corruptiõi
autem conseruatio est contraria. In illis igit̃
Rebusp. quæ laudabiliter permixte ac tem
perate sunt: illud est diligenter obseruandũ
ne quid ex legibus institutisq; moueat̃: ma
ximeq; ab eo cauendum quod paulatim re/
pit. Latet enĩ corruptio: quia nõ tota simul
fit. Decipiturq; mens ab illis: ut Sophistica
illa ratio: si unumquodq; pusillũ & omnia.
Hoc autem est ut sic: & est ut non. Totũ. n.
& omnia nõ pusillũ: sed cõposita ex pusillis

Vna igitur custodia aduersus hoc principium est oppenēda. Deinde nō confidere his quæ finguntur quodammodo & adumbrātur ad populū. Reprobantur enim ex ipsis operibus. Qualia uero dicamus Reipub. figmenta superius est ostensum. Intueri licet quasdam Resp. durare non solum ex Optimatibus: uerum etiam ex Paucorum potētiis. non quia per se ipse stabiles sunt: sed quia hi q gubernāt recte se gerunt tā erga eos q sunt extra Rempublicam q̄ erga eos qui in Reipublicæ gubernatione uersantur. Erga eos quidem qui non participes sunt gubernationis non afficiēdo ipsos iniuriis: & præstantiores ipsorum ad participatōnem Reipublicæ recipiendo: cupidosq; honoris non deprimendo: neq; multitudinem suis cōmodis fraudando. Ergo illos uero qui socii in gubernanda Republica sunt humane inuicē ac populariter se gerendo. Aequalitas.n. illa quæ i populari statu affectat: ea in similibus nō solū iusta ē: uerū ēt utilis. Quā ob rē

sic penes seipsum si unaqueq; preuaricatio parua est & omnes paruę sunt: sed istud uerum est uno modo. Alio modo non est uerum: quia totum & omnia simul sumpta nō sunt parua: sed diuisim sumpta parua sunt. Dicendum est igitur ꝙ si omnes potest teneri collectiue uel diuisiue. Si diuisiue uera est: omnes enim preuaricationes diuisim sumptę paruę sunt. Si collectiue: falsum est. omnes enim cōiunctę nō sunt paruum quid: sed magnum. Et tunc concludit ꝙ unū elementum est ut caueatur ne fiat aliqua transgressio uel preuaricatio. ¶ Deinde cum dicit: Deinde non confidere zc̄. Ponit documentum quod preseruat a corruptione quę fit per suasionem adulatorum. Adulatores enim suadent multitudini quę placent illi: & non suadent propter bonum multitudinis: sed propter bonum suum. Vnde contingit ꝙ talia quandoq; suadent ex quibus corrumpitur Respublica. Et ideo dicit Philosophus ꝙ deinde cauendum est ne aliquis credat adulatoribus qui coniungūt se multitudini gratia sophismatis: hoc est: ut decipiant. Quod autem istis non sit credendum apparet: nā ex operibus possunt argui. Secundum autem ꝙ dicit Philosophus. x Ethicorum. de his quę sunt in passionibus & actionibus sermones minus sunt credibiles opibus. Et ideo si suadeant aliquid & faciant contrarium: magis credendum est operibus ipsorum q̄ persuasionibus. Quę autem & qualia sunt per quę apparentur adulatores decipiunt dictum est prius. ¶ Deinde cum dicit: Intueri licet zc̄. Ponit tertiū elementum quod preseruat a corruptione quę est propter inordinationem uel in seipsis: uel in aliis: & primo proponit quoddam manifestum contingens in multis. Secundo ex illo concludit elementum suum: ibi. Quam ob rem zc̄. In prima dicit ꝙ iterū manifestum est & potest uideri quod quędam Respublicę mansiuę sunt. non quia sint recte ordinatę sicut status Optimatum simplex: sed quia principantes bene utuntur & his quę sunt in Republica & his quę sunt extra. His autem quę sunt sub Republica non faciendo iniustitiā contra illos qui sunt extra Rempublicam & inuocando ad Rempublicam eos qui sunt principaliores & meliores in multitudine & nō faciendo iniuriam quę est per dehonoratione̅ his qui sunt ambitiosi honoris uocādo etiam populares ad officia & actus in quibus possint lucrari & in bene se habendo adinuicem & populariter: ita ꝙ principātes ęqualiter inter se recipiunt. Sicut enim populares quęrunt quod ęquale & iustum est in Rep. illa: si nō solum iustum sed expediens est principantes in statu Paucorum ęqualiter recipere & qn̄ ista contingūt: dato ꝙ Resp. nō sit recte ordinata mansiua est multū. ¶ Deinde cū dicit: Quam ob rem. Concludit elementū suum & dicit ꝙ pp̄ hoc ꝙ siles debent ęqualiter recipere se

plures sint similes & ęquales in Rep. plura sunt introducenda quę in statu Populari statuta sunt & ordinata: Verbi gratia: Lege statutum est in statu Populari ꝙ principatus sint breues: puta: sex mensium: uel alicuius parui temporis & non amplioris. & istud accipiēdum est si sint plures similes in Rep. Et rōnem eius duplicem assignat. Prima est ꝙ ubi sunt similes oportet ęqualiter recipere. Ergo ut omnes possint attingere ad principatum oportet accipere legem illam. sic enim oēs poterunt attingere ad principatum: quia ex quo nō durabit principatus nisi per sex menses multi poterunt succedere in eo. Hoc aūt ꝙ similes ęqualiter recipiunt populare est: & ideo in Rep. in qua sunt plīres similes aliqua poplāria ordinata sunt ꝓpter quod in talibus in quibus sunt similes fiunt duces populi: sicut dictum est prius. Alia ratio est: quia si statuatur ꝙ principatus nō duret nisi per sex menses: unc status Paucorum & Optimatum minus incidēt in potentiam: in aliam speciem status Paucorum in quo ualde pauci principantur diuites ualde & non ſm legem. Et ratio est: quia non est facile aliquem cōsimiliter malignari in pauco tēpore & in multo: quoniā in statu Paucorū & populi propter hoc fiunt Tyrannides. Quia autem in utraqȝ assumuntur illi qui excellunt alios Tyrannizantes: in statu Populari Duces populi. In statu Paucorum Potentes ualde: Aut quia illi qui habent principatus excellentes multo tempore principantur. ¶ Deinde cum dicit: Cōseruantur autē Respublicę zc. Ponit principia per quę saluantur Respublicę a corruptione propinqua: & primo ponit unum commune. Secundo ponit plura specialia: ibi: Etiam nobilium zc. In prima dicit quod non solum saluātur Respublicę: quia sunt remotę a principiis corrumpentibus ipsas. Sed etiam quandoqȝ saluantur: quia sunt prope: & hoc quia qui timent de transmutatione Reipublicę tenent eam quantum possunt: & ideo principantes qui curam habent de Republica oportet ordinare & pręparare timores ut possint conseruare Rempublicam & nihil corrumpatur eorum quę ad Rempublicam ordinantur: sicut debet ordinare propter obseruationem Reip. ut ciuitas custodiatur denocte & pręfingere ꝙ illud quod longe est fit prope ut qđ inimici sint prope & debet pręcipe ꝙ sint parati ad arma: qa ciues & etiā populares uidētes talia timebūt & obseruabūt melius Remp.

¶ Deinde cum dicit: Etiam nobiliū. Ponit documenta spālia. Et est intelligendū ꝙ Resp. corumpit' aliqn̄ propter honores uel inhonoratiōes. aliqn̄ ꝑꝑ insolētias ciuiū. aliqn̄ ꝑꝑ lucrū

si plures sint in gubernatione Reip. constituti: eis permulta populariū institutoꝝ utilia sunt: ceu semestres esse Magistratus: ut omnes qui similes sunt adipisci ualeāt. Sūt enim tanq̄ populus quidam illi qui inter se pares ac similes sunt: itaqȝ in illis frequenter existūt uelut duces quidā populi: ut prius diximus. Deinde minus in potentias incidunt Paucoꝝ gubernatōes & Optimates Non enī similiter facile est latere male agētem in breui tpe Magistratus & in longo: nam ob hoc in Paucoꝝ gubernatōnibus & Popularibus Tyrannides fiunt. Aut enim hi qui maximi sunt in utraqȝ Tyrannidem inuadunt: hic ductores populi: ibi potentes Vel qui maximos gerūt Magistratus quam do longo tempore durant. Conseruātur autem Resp. nō solum ex eo quia procul sint a periculis: uerꝫ etiam interdum quia propinquæ sunt. Homines enim formidantes uigilantius intendunt ad Reip. custodiam Itaqȝ oportet eos qui Remp. saluam esse uolunt formidines quasdam parare ut caueāt neqȝ dissoluant quasi nocturnam quādam custodiam Reipu. obseruationem: & quod

uel damnũ: aliquando propter impotentiã: aliquando corrumpitur propter incruditionem & inassuefactiõem. Et fm hoc ista pars diuidit in quinq;: In prima ponit documẽta q̃ preseruant a corruptiõe: q̃ fit propter honores uel inhonoratiões. In scda ponit documentũ, qd preseruat a corruptione q̃ fit propter uiolentias ciuium: ibi: Cum uero. In tertia ponit documentũ per qd preseruat Resp. a corruptiõe q̃ fit propter damnũ & lucrum: ibi: Maximũ

lõge absit ꝓpinquũ facere. Etiã nobiliũ cõtentiões seditõesq; ꝑ leges quoq; oportet custodire conari: & qui extra cõtentões sunt eos ante capere tanq̃ malũ ab initio exoriẽs cognoscere: non cuiusuis sit: sed ciuilis uiri. Admutatiões uero quae ꝑpter censũ fiunt ex Paucoꝝ potẽtia atq; ex Rep. qñ cõtingit hoc maẽribus eisdẽ cẽsibus & pecuniaꝝ copia factã. Vtile in Rep. ẽ cõsiderare uniuersum totius ciuitatis censũ: ac pñs tẽpus ad praeteritũ cõferre: nã in q̃busdã ciuitatibus census agit̃ annuatim: in maioribus uero ꝑ trienniũ aut quinqueñiũ: & si sit multiplicatus ac multo maior factus q̃ prius erat: ille scdm quẽ statuta fuerat Reip. gubernandae habilitas lege ꝓuidere ut census uel augeat̃ uel relaxetur: siquidẽ excedat restringatur scdm multiplicationẽ. si uero deficiat relaxetur, ac minor fiat census taxatio. In Paucorum enim gubernatõnibus & in Rebuspub. nisi hoc fiat hic Paucorum guber-

uero est: In quarta ponit documentũ qd preseruat a corruptione q̃ est propter impotentiam: ibi: Et quod saepe. Quinto ponit documentũ qd preseruat a corruptione q̃ accidit ꝓpter incruditiõem & inassuefactionem: ibi: Maximũ uero. Prima in tres: quia Resp. põt tripliciter corrumpi propter honores & inhonorationes. Primo propter contentionem eoꝝ qui sunt honorabiles in ciuitate. Secundo propter distributionem honoꝝ. Tertio propter intentum honoris praeter proportionem: & fm hoc diuidit in tres. In prima ponit documentum qd preseruat a corruptione que fit propter contentionẽ eoꝝ qui sunt honorabiles in ciuitate. Secundo ponit documentum qd preseruat a corruptiõe que fit propter distributionem honoꝝ: ibi: Admutationes uero. Tertio ponit documentum quod preseruat a corruptione que fit propter incrementum honoris praeter proportionem: ibi: Cõmune autem. In prima dicit ꝙ cũ Resp. aliquando corrumpatur propter contentiõem insignium: & eorum qui sunt honorabiles cauendum est per leges & per alia statuta ne accidant tales contentiones: & si acciderint curandum est qualiter possint sedari. Similiter cauendum est quod illi qui non sunt in contentione non ponantur in ipsa. Ista enim est principium multorum magnorum malorum. Ad Ciuem autem pertinet cognoscere malum in principio non ad quemcunq; alium: & ideo in principio Ciuis debet obuiare huic contentioni: quia secũdum quod dictũ est superius contentiones diuitum ualde de facili inualescunt. ¶ Deinde cum dicit: Admutationes uero. Ponit secundum documentum quod preseruat a corruptiõe que fit propter distributionem honoꝝ: & diuiditur in duas. In prima ponit elementũ. In secunda tangit inconueniens quod accidit propter defectũ huius ex quo apparet ratio dicti: ibi: In paucoꝝ enim. In prima intelligendũ ꝙ Resp. oĩs in principio instituta fuit in aliquo ordine: ut ꝙ principatus duret per annũ uel bienniũ ꝙ habẽtes tantas diuitias uel tm̃ honorati attingãt ad principatũ uel aliud hmõi. Cõtingit aũt recedere ab isto ordine uel fm excessũ uel fm defectũ remanẽte tñ illa Rep. Dicit igit̃ ꝙ cũ in Rep. aliqñ fiat transmutatio ꝑp honorabilitatẽ: sicut in statu Paucoꝝ & rep. fm intẽsionẽ. & remissionẽ: & hoc manẽte eadẽ rep. expedit cõsiderare ordinẽ q nunc est in ciuitate cõferẽdo ad statũ in quo Resp. fuit institut

ta a principio: puta si in aliqua fuit institutū in principio φ principatus duraret per annum cōsiderare ad istud tps. in maioribus aūt ad terminū uel ad qnq3 annos. Et tunc cōsiderandū est si excessus ab illo qđ fuit a principio institutus sit multiplex: & si defectus submultiplex. & si qdē recessus sit multiplex remittendus est. & si sit defectus intēdendus est fm proportiōe3 debitā fm primā institutionē legē posita φ liceat intēdere & remittere honorabilitates qñ uidebit faciēdū.

natio: ibi potentia illa nimia insurget: illo aūt modo ex Rep. quidē Popularis status: ex Paucoꝝ uero gubernatiōe: Resp. aut populus. Cōmune aūt est & in Populari & in Paucoꝝ gubernatiōe & in oī Rep. neq3 augere nimiū queq̄ supra modū: sed magis cōnari paruos: & longi tpis honores prebere: q̄ cōfestim magnos. corrumpunť. n. nec cuiusuis est hōis ꝓsperitatē ferre. Q đ si accumulate dati sint alicui honores: nō sunt simul oēs postea auferēdi: sed paulatim. Maxime uero lege ita ꝓuidere conandū est: ut nemini sit excessiua potentia, neq3 amicorū neq3 pecuniarum. Quod si ita contingat per absentiam remouendæ sunt hmōi hominium clientelæ. Cum uero ex priuata etiā

¶ Deinde cū dicit: In paucoꝝ zc. Ostendit inconueniens quod accidit propter hmōi: & dicit φ ubi ita fiat sicut dictū est in statu Paucoꝝ & Rebusp. continget Rēp. transmutari in Paucorum potentiā: & Paucoꝝ potentiam in magis remissam in spēm illam que dicitur potentatus: in qua principanť ualde diuites & fm sententias proprias: nō fm legem que pessima est. & hoc si fiat excessus fm suphabundantiā. Si autem fiat remissio ex Rep. fiet status Popularis. ex Paucoꝝ uero Resp. uel Popularis status. ¶ Deinde cū dicit: Cōmune aūt. Ponit elemētū quod preseruat a corruptiōne que est propter incrementum honoris preter proportiōem: & diuidiť in duas. In prima ponit documentum. In scđa adiungit aliud fm documētum: quod reseruat a corruptiōe que est propter excessum potentie: ibi: Et maxime uero. In prima dicit φ istud est cōmune in statu Populari & Paucoꝝ: & uniuersaliter in omni Rep. ad saluationem φ nō permittatur aliquis crescere fm aliquā dignitatem preter proportionem uel dignitatem: sed dandi sunt parui honores fm multū tps magis q̄ magni ualde et fm breue tempus. Et ratio huius est: quia ciuitates propter hmōi excellentias preter proportionem corrumpunť. Iterū nō oēs possunt ferre bonam fortunā. hoc eni3 est uirtuosi: sicut enim dicit Phs in. iiii. Eth. Sine uirtute nō est facile ferre moderate bonas fortunas. Et ideo si dentur alicui nō uirtuoso honores preter ꝓportionem ad alios ciues & ad dignitatem ipsius: grauabit eos & destruent ciuitatem. Si autem non fiat ita semper: sed dentur alicui a casu: uel propter aliquam causam: tales honores & simul: non simul auferendi sunt omnes: sed paulatim & fm modica. Paulatim enim adimentes nihil uidebitur sibi adimere. modica eni3 parum reputantur. ¶ Deinde cum dicit: Maxime uero zc. Ponit documentum quod preseruat a corruptione que est propter excessum potentie: propter similitudinem ad precedens: & dicit φ maxime ordinandum est legibus uel alio quocunq3 conuenienti φ nullus fiat multum excellens preter proportionem in potentia: nec amicoꝝ: nec pecuniarum. tales enim potentie de facili sicut dictū est in tertio huius possent corrumpere ciuitatem. Si aūt nō sic ordinetur semper: sed contingat aliquem uel aliquos excedere alios in potentia: tunc ordinandum est φ habeat mansionem diuisam a ciuitate: quia tūc minus poterit grauare ciuitatem. ¶ Deinde cum dicit: Cum uero ex priuata zc. Tangit documētum quod preseruat a corruptione que fit propter insolentias ciuitatis. Et quia exultatio & elatio propinque sunt insolentie que est ab elatiōe: adiungit elementū contra exultatōem & elatōe3 ibi: Et si quid. In prima intelligendū est φ uita uno modo diciť aīa q̄ est principiū opatōis

sm quod dicimus anima & uita sunt idem. Alio modo dicit uita operatio cuius anima est per se principium. Tertio modo dicitur conuersatio in qua aliquis assuetus est & quę delectat ipsum. & sic accipit hic Philosophus uitam & dicit: Cum ciues insolescant & declinent a Republica propter proprias uitas oportet ordinare quendam principatum qui consideret quis insolenter uiuit in ciuitate & nociuus est ad Rempublicam: sicut sunt illi qui multum expendunt in ciuitate & nescitur unde habeant: utputa in statu Poplari nociui sunt similiter etiam in statu Paucorum & sic de aliis Rebuspublicis. Si enī tales dimittantur erit detrimentum ciuitatis. Cum enim nimis expendant: cum substantia eorum finita sit oportebit eos iniuriari & accipere ab aliis. ¶ Deinde cum dicit: Et si quid exultet zc. Adiungit aliud documentum contra exultationē & elationem & dicit quod cum per exultationem & elationem accidāt dissensiones in ciuitate & insolentię diligenti remedio prouidēdum diuisim & sigillatim obseruandum est. Si enim dimittantur qualitercunq; se hr̄e ut uoluerint in hmōi ludis & exultatōib9 fient ad Reip. bonum ciues uolentes & bona sua expendent secundū quod nō oportet. Vnde accidet quod oportebit accipere undecunq;: & propter hoc cauendum est qualiter fiant. Est autem remedium ad hoc quod semper in huiusmodi actionibus & elatōibus accipiant partes oppositę: & uirtuosi ponantur cū multitudine: ut per uirtutem multitudinis excessus reprimatur. Similiter ponendi sunt pauperes cum diuitibus: ut excessus eorum adinuicem reprimatur. Et si multitudo misceatur cum diuitibus adiungendi sunt medii. Et si una pars uellet excedere: alia pars cum mediis reprimet eam. Per hoc enim destruuntur seditiones quę fiunt propter inęqualitatem: quia si diuites uelint excedere egeni turbantur contristantes & seditionem procurant. Per medios autem istud sępe sedatur. ¶ Deinde cum dicit: Maximum uero illud est in omni Republica zc. Tangit elementum quod pręseruat a corruptione quę est propter lucrum: & diuiditur in duas partes. In prima ponit elementa specialia pręseruantia a corruptione quę est propter damnum & lucrum. In secunda ponit documentum magis generale: ibi: Simpliciter autem quęcunque in legibus prodesse diximus zc. Prima in duas. In prima facit quod dictum est. In secunda ostendit quot exiguntur ad perfectionem principatus ratione cuiusdam dicti: ibi: Tria uero debent habere illi qui principales zc. Prima in duas. In prima ponit elemētum generale quantum ad omnes Respublicas. In secunda ponit elementa particularia quantū ad quasdam determinate: ibi: Oportet autem in Populari statu diuitibus parcere zc. Prima in duas. In prima ponit documentum. In secunda manifestat: ibi: Id autem maxime in Paucorum zc. In prima dicit quod documentum maximum in omni Republica ad sal/

uita res nouæ oriantur: Magistratus constituendus est quidam qui sit quasi in specula uel ad mores ciuium intuendos: ne quis ita uiuat: ut Reipublicæ nocere possit: in Populari quidē statu ne aliene uiuat a popularitate: in Paucorū autem potentia ne aliene a natura eius gubernationis. eodēq; modo de aliis speciebus Rerumpublicarū Et si quid exultet elatumq; sit in Ciuitate per partes obseruare propter easdem causas cuius remedium est semper contrariis partibus Magistratus & res agendas committere. Contrarias partes uoco ceu præstantes uiros multitudini: & diuites pauperibus. Conandumq; est uel admiscere pauperes cum diuitibus: uel medios augere: hi.n. dissoluēt seditōes ob īparitatē p̄cedētes. Maximum uero illud est in omni Republica & legibus & cætera omni diligentia consti

uandum ipsam est ordinare & uidere ne principatus sit lucratiuus: quod potest exponi dupliciter. Vno modo ꝙ principatus non uendatᷓ: qui si uenderetur tunc qui plus haberet in pecuniis plus haberet de principatu: quod est inconueniens. Alio modo potest sic exponi ꝙ principatus non sit lucratiuus: hoc est: ꝙ principans ex principatu non lucretur. ¶ Deinde cum dicit: Id autem maxime in zc̄. Manifestat ex utilitate quę sequitur in Paucorum & populari statu: & ideo ꝑmo ostēdit ꝙ huiusmodi documentum sit utile. Secūdo qualiter potest fieri ꝙ ꝑncipatus nō sit lucratiuus: ibiᷓ: Ad hoc autem. Prima in duas. Primo manifestat ex utilitate quę sequitur ex Paucorum statu. Secūdo ex utilitate quę sequitur ex Populari & Optimatum statu: ibi: Vnice uero. In prima dicit ꝙ istud documentū maxime expedit in Paucorum statu: quia si diuites principantur & nihil lucrentur propter principatum: tunc populares si excludātur a principatu non indignabuntur nec tristabuntur: immo gaudebunt si permittantur uacare circa propria negocia. Si autem credant ꝙ ex principatu lucrentur aliqua furantes bona: tristabūtur propter duo. Primo quia non participabunt principatu: & tunc reputabunt se inhonoratos. Secundo quia non habebunt lucrū sicut aliiᷓ: & tunc mouebunt seditiones contra diuites. Quare manifestum est ꝙ expedit multū in Paucorum statu ordinare principantes ex principatu nihil lucrari. ¶ Deinde cum dicit: Vnice uero. Manifestat ex utilitate quę sequitᷓ in Optimatum & Populari statu: & diuiditur in duas sm̄ duas utilitates quas ponit. Secunda ibi: Atq; ita zc̄. In prima dicit ꝙ si statuatur: scilicet ꝙ principantes nihil lucrentur ex principatu contingit eandem Rempublicam simul esse Optimatum & popularem. Si enim hoc statutum fuerit & insignes & diuites & populares habebunt ea quę uolunt habere. Hoc autem pertinet ad popularem statum: scilicet quod omnibus liceat principari. Quod autem insignes principentur pertinet ad Optimatum statum. Ista autem contingent si nihil lucretur ex principatu: quia pauperibus licebit principari: sed nolunt eo quod non est lucrum: sed magis uolunt uacare circa propria negocia. Sed diuites poterunt principari: quia non indigent bonis communibus: nec propter curam propriam poterunt impediri. Quare manifestum est quod utriq; habebunt quę uolunt. His autem sic se habentibus bene saluantur Popularis & Optimatum status. Quare manifestum est quod expedit ordinare quod principantes nihil lucrentur ex principatu. ¶ Deinde cum dicit: Atque ita continget zc̄. Ponit secundam utilitatem & dicit quod si ita ordinētur ꝙ nihil lucrentur diuites ex principatu accidet ꝙ egeni erunt diuites: quia poterunt curare de propriis. Insignes autem

tuendum ne ex Magistratibus lucra proueniant. Id autem maxime in Paucorum gubernatione est obseruandum: Leuius enim ferunt populi qui ab Republica excluduntur: quinimmo gaudent ꝙ sua agere nō impediuntur. At si existiment eos qui Magistratus gerunt ex Republica ditari duplicem capiunt molestiam: & ꝙ ab honore excluduntur: & ꝙ a lucro. Vnice uero & recipit simul existere Popularem statum: & Optimatum si ita quis instituat. foret enim ut & nobiles & plæbei haberent quæ utrique uellent. licere enī omnibus Rempublicam gerere populare est: Magistratus uero a nobilibus optineri Optimatum. Hoc autem accidit quando ex Magistratibus non proueniūt lucra: Pauperes enim Magistratus non uolent si nil insit lucri: sed potius suis rebus propriis intendere: Diuites autem quia non indigent ex Republica lucrari Magistratus gerent. Atque ita continget egenis quidem ditari ob operam

non subicientur deterioribus. Hoc autem maxime appetũt isti: scilicet non subici: illi uero diuites fieri. quare erit pax & concordia in ciuitate. Hęc autem sunt causa salutis ciuitatis. Quare manifestum est ꝙ expedit sic ordinari ꝙ nihil lucrentur ex ipso principatu. ❡ Deinde cum dicit: Ad hoc autem ut non. Declarat qualiter contingit fieri principatus nõ lucratiuos per duo documenta: & dicit ꝙ ne principantes furentur bona cõmunia ordinandum est ꝙ cõmunis pecunia tradatur in presentia oĩm ciuiũ: & ꝙ habeant rescripta siue lr̃e sup his quę reponentur apud societates uel contubernia: uel aliquas tribus: sic enim non poterunt furari de bonis communibus. Secundum documentũ est ꝙ loco lucri ordinentur honores qui fiant eis & reuerentię: puta si ueniat ad ciuitatem ꝙ recipiatur cum magna reuerentia & solennitate: & alia huiusmodi. sic enim minus appetent bona cõmunia. ❡ Deinde cum dicit: Oportet autem. Ponit elementa particularia per quę saluantur Popularis & Paucorum status a corruptione quę est a diuitibus propter damnum: & primo ponit illa documenta. Secundo declarat quod expedit utrisq̃: scilicet Populari & Paucorum statui: ibi: Vtile est. Prima in duas. Primo ponit documentum quantum ad Popularem statum. Secundo quãtum ad Paucorum: ibi: In Paucorum. In prima dicit ꝙ ut saluetur Popularis status oportet non solum ꝙ possessiones non sint ęquales: sed plus habeant diuites q̄ pauperes: immo etiam de fructibus oportet quod non sint ęquales: sed quod plus participent diuites: quia aliter diuites mouebunt seditionem: & contingere poterit quod corrumpetur Respublica quod latet in quibusdam Rebuspublicis. Sed istud magis est ordinandum quod nullus faciat expensas & oblationes sumptuosas & non utiles: puta: choreas & ludos & alię tales expensę debent prohiberi in ciuitate & consimiles: quia non sunt utiles: immo sunt nociuę. ❡ Deinde cum dicit. In Paucorum uero gubernatione cura est pauperum suscipienda zc. Ponit documentum quantum ad Paucorum status: & ostendit quid oportet facere ne pauperes moueantur contra diuites & dicit ꝙ in Paucorum statu oportet principantes habere multam curam de pauperibus & est expediens ut dentur eis principatus ex quibus possint aliqua habere. Et si aliquis diues iniuriatus fuerit alicui pauperi magis puniatur q̄ si alicui diuiti: sic enim non facient pauperes seditiones contra diuites. Iterum oportet ordinare quod hereditates perpetuo distribuant & sm̃ genus nõ sm̃ donatiõem & ad

rebus suis impensam: nobilibus uero non subici cuicunq̃. Ad hoc autem ut nõ surripiantur pecuniæ publicæ editio fiat a ciuibus omnibus pecuniarũ suarũ: & descriptæ per societates & ordines & tribus deponantur. Q̄d uero Magistratus sint absq̃ lucro statuendi per legẽ sunt honores his q̄ optime se gesserint. Oportet autẽ in Populari statu diuitibus parcere: ac nõ modo possessiones eorũ nõ auferre: sed ne fructus q̄dem earũ: quod in quibusdã ciuitatibus imprudenter fit. Melius enim est uolentibus ꝓhibere ut munera illa subeãt quæ sint magni sumptus: ac nullius utilitatis: ceu choros exhibere & ludos & cætera hmõi munera. In Paucorũ uero gubernatiõe cura est pauperũ suscipienda diligenter: & officia q̄bus sunt salaria constituta istis tradẽda: & siquis diuitum eos cõtumelia affecerit maior pœna est constituenda q̄ si ipsi inter se idem fecissent. Et successio in hæreditatibus ꝑ cognationem fit: nõ per donationem: nec ualeat quisq̄ plures hæreditates capere: sed unam solummodo. per hunc enim modum magis æq̄les erũt facultates: & egenorũ ꝑmulti ad

tempus. Et oportet ordinare ꝙ unus nõ habeat plures hereditates q̃ unã. Et ratio huius est
quia sic possessiones erunt magis ęquales: quod appetunt populares: & plures pauperes po
terunt ad habundantiam necessarioꝝ pertingere. & si sic fiat saluabitur magis Paucoꝝ sta/
tus. ¶ Deinde cum dicit: Vtile est. Ostendit quid expedit cõiter in utraq; Rep. & dicit ꝙ
hoc expedit in Populari & Paucoꝝ statu: si bona aliquorũ aut Magr̃atus in cõmuni distri
bui debent distribuere illa plus illis
qui nõ attingunt ad Remp. in Po/
pulari statu q̃ diuitibus. In Paucorũ
uero pauperibus. Veruntñ si Magi
stratus sint in quibus sit plurimum
auctoritatis nõ debẽt distribui illis
qui nõ attingũt ad principatum in
Poplãri statu. s. diuitibus: sed debet
attribui diuitibus in Paucorũ: mul/
titudini in poplãri: sed in omnibus
aliis istud habet ueritatẽ ꝙ quę ue/
niunt ad cõmune debent distribui
his qui attingũt ad Remp. sic enim
optime saluabitur utraq; Resp. ¶ De
inde cum dicit: Tria uero. Declarat
quę requiruntur ad perfectionem
principantis in principali principa
tu: & primo facit hoc. Secundo mo
uet quasdam dubitationes: ibi: Ha/
bet autem dubitationem. In prima
dicit ꝙ debentem pfecte principari
principali ꝑncipatu tria oportet ha
bere. Primũ est amor principatus: oportet enim si pfecte debeat principari ꝙ diligat prin/
cipatum. Et ratio huius est: quia perfecte principans debet habere prudẽtiam: quia pruden
tia est recta ratio agibilium: Princeps aũt cum habeat regere alios oportet ꝙ habeat rectã
rationem de agibilibus. Quare oportet ꝙ habeat prudentiam perfectã. Sed prudentiã non
potest habere nisi habeat appetitum rectum ad finem. Hoc autem non potest esse nisi dili
gat finem & ea quę sunt ad finem fm̃ ꝙ huiusmodi principatus principium est eorũ quę
ordinantur ad finem Reip. Quare manifestum est ꝙ bene principantem oportet haberẽ
amorem ad principatum & Remp. Secundo oportet ꝙ habeat potentiam respectu operũ
principantis quę maxima sunt. Et hoc patet. Princeps enim habet dirigere in finem Reip.
subditos. Inter autem subditos quidam sunt bene persuasibiles ratione. Et quantum ad ta/
les non est opus coactione. Alii autem sunt quibus non defacili suadetur a ratione: sed sunt
inobedientes & insolentes: & pro talibus indiget potentia coactiua. Coercere autem & pu/
nire non potest nisi habeat potentiam. Quare manifestũ est ꝙ tertio oportet ꝙ habeat uir
tutem: & hoc apparet ex dictis: Oportet enim principantem habere prudentiam. hoc au/
tem non est nisi habeat appetitum rectum. Sed rectitudo appetitus est per uirtutem mora/
lem. Quare oportet ꝙ habeat uirtutem & iustitiam fm̃ quãlibet Remp. In qualibet enim
Rep. intenditur ęquale fm̃ aliquam dignitatem propriã ei: & ideo in unaquaq; Rep. opor
ter esse iustitiam fm̃ illam Remp. Et dico fm̃ illam Remp. quia nõ est eadem iustitia fm̃
unamquamq; Et hoc apparet: Ratio enim habitus ex obiecto sumitur. Obiectum uero iu
stitię iustum est. Ergo ratio iustitię sumitur ex ratione iusti. Sed iustum non est idem fm̃
unamquamq; iusti policiam: sed sunt diuersę differentię eius. Ergo iustitia nõ erit eadem
fm̃ unamquamq; Remp. sed erunt diuersę differentię illius. ¶ Deinde cum dicit: Habet

habundantiã traducentur. Vtile est etiã in
Populari statu & in Paucorũ gubernatiõe
aliorum uel æqualitatem: uel præstantiam
tribuere his qui minus participant Rep.
In Populari quidem diuitibus: in Paucorũ
uero gubernatione egenis. Exceptis tamen
his Magistratibus in qbus ius auctoritasq;
Reip. consistit: hi enim solis his qui sunt
ex Rep. cõmitti debent. Tria uero debẽt ha
bere illi qui principales Magistratus sunt
suscepturi. Primũ ut ament præsentem ci/
uitatis statum. Deinde ut habeãt potentiã
maximã ad ea exequẽda quæ Magistratus
requirit. Tertium ut habeant uirtutem &
iustitiã in unaquaq; Rep. ad ipsam Rẽp.
Nisi enim iustũ idem sit in cũctis rebusp.

autem zc̄. Mouet dubitationes. Et diuiditur in duas sm̄ q̄ mouet duas. Secunda ibi: Dubitari etiam zc̄. Prima in duas. In prima mouet dubitationem. In secunda soluit: ibi: Videtur inspiciendū &c̄. In prima dicit q̄ dubitationē habet si unus & idem non habeat ista omnia: sed unus habeat unum tantum: alius aliud cui attribuet Principatus. Verbi gratia. Si sit unus qui habeat potentiam militarem: sed sit sine uirtute nequam & Reip. inimicus. Alius aūt qui sit uirtuosus & diligit Rempublicam. Impotens aūt cui attribuetur Principatus: utruz ei qui habet potentiam militarē. Sed est sine uirtute & nequitiosus & nō diligat p̄ncipatum. aut ei qui uirtutem habet & diligit principatū: sed nō est militaris. ¶ Deinde cum dicit: Videtur inspiciendū &c̄. Soluit istam dubitationem. Et dicit q̄ in electōe Principis oportet considerare ad duo. s. ad illō quo plus possunt ciues attingere ad finez p̄ncipatus. Et ad illud quo minus. Et ratio huius est: Quia Principatus rōnem sumit ex fine: et ea quę sunt ad finem rationem sumūt ex fine. Et ideo ille est assumēdus in Principem q̄ habet illud fm̄ quod possunt magis pertingere ad finem Reipu. Et p̄pter hoc in militia siue Ducatu exercitus magis cōsiderandum est ad experientiam q̄ ad uirtutē. Quia per experientiam in armis possunt magis pertingere ad finem Reip. q̄ per uirtutē. Virtuosi autem minus experti sunt ut frequenter in talibus: sunt tamē meliores multū. Et ideo ad talē p̄ncipatū magis debet eligi ille qui habet experientiā cum sola prudētia imperfecta q̄ ille qui habet uirtutem perfectam & non habet experientiam. Sed in custodia siue in regimīe Ciuitatis & in administratōie ęrarii debet eligi ille q̄ habet uirtutē: q̄a in tali p̄ncipatu requirit̄ magis uirtus q̄ experiētia quā multi habēt. Sciētia aūt est cōis oībus. Oportet. n. q̄ habeāt sciam: Principes & in Ducatu exercitus & in regimine Ciuitatis: aliter. n. nō possunt dirigere in finē intentū ea quę sunt ad finē. ¶ Deinde cū dicit: Dubitari etiam &c̄. Mouet scđam dubitationē. Et p̄mo mouet eā. Scđo soluit: ibi: An quia &c̄. In prima dicit q̄ dubitabit aliqs si qs diligat Remp. & potentiā habeat ad qđ necessaria est uirtus. Nō. n. uidet̄ q̄ sit necessaria: q̄a p alia duo. s. potentiā & amorē uidet̄ q̄ possint fieri ea q̄cunq; expediūt ad p̄ncipatū. ¶ Deinde cū dicit: An q̄a &c̄. Soluit dubitationē. Et dicit q̄ cū potentia & amore ad p̄ncipatū requirit̄ uirtus si debeat bn̄ & p̄fecte regi: q̄a habētes potentiā ciuilē & amorē Reip. cōtingit esse sicut incōtinentes: hoc est sic esse dispositos ad Remp. sicut incontinēs est ad seip̄z. Ergo sicut erat de incontinēte: sic est de istis. Nūc aūt sic est q̄ incontinēs q̄uis habeat rectū iudiciū & sciam de agibilibus & amorē sui: nihilominus tn̄ prosequit̄ cōcupiscētias & motus possionū. Et si non p̄ficit ei scia habet de agibilibus. Sic

necesse foret & iustitiæ esse differentias. Habet autem dubitationem quādo hæc omnia non concurrunt in eodem quemadmodum sumere oportet: ceu si sit quidā aptus ad rē militarem. Sit aūt ille idem improbus: nec Reip. amator. Alter uero iustus & amator: sed ad rem militarem nō aptus: cuius facienda sit electio. Videtur inspiciendum esse ad duo: cuius magis participēt omnes: & cuius minus. Quapropter in re militari quidē ad peritiam magis q̄ ad p̄bitatem est respiciendum. Pauciores enim sunt rei militaris petiti: plures uero p̄bitatis. Contra uero in custodia & administratione ærarii. Plus enī probitatis requirit q̄ quantū habeant multi. sciētia uero huius cōmunis est omnibus. Dubitari etiā potest si potentia absit Reip. & amicitia quid opus est uirtute: sufficiunt enim illa duo ad Reip. utilitatem. An quia fieri potest ut duo illa habentes sint intemperati: itaq; ut sibiipsis non obtemperāt scientes & amantes seipsos: sic etiā erga Rēp.

Igitur erit de istis ꝙ quis diligat Principatū & habeant potentiā:quia tamē nō habēt uirtu
tem per quam regulēt suas opationes:deficient & male se habebūt in pncipatu. ¶ Deinde
cū dicit:Simpliciter aūt zc.Dat unū documentū generale.Et dicit ꝙ simplr illa de quibus
sunt Leges quę conferūt ad Remp.saluāt Remp.Leges enī sunt de cōferētibus ad Remp.
talia uero saluāt eam:& ideo de quibuscunq; sunt Leges saluant Remp. ¶ Deinde cum dicit
Et quod sępe zc. Postq̄ Phs posuit
elementū p quod saluat Resp a cor
ruptione quę est ꝓpter lucrū: nunc
ponit elementū p qd saluat a corru
ptiōe quę est ꝓpter impotentiā. Et
primo ponit elementū. Scđo adiun
git aliud circa hoc ꝓpter cōuenien
tiā:ibi:Pręter hęc zc. In pma dicit
ꝙ maximū & efficacissimū docu
mentū ad saluandā Remp.est ꝓcu
rare ut pars illa q̄ diligit & uult sal
uationē Reip.sit ualentior & poten
tior q̄ alia quę non uult nec diligit:
sic enī semp uel q̄ maxime durabit
Resp. ¶ Deinde cū dicit:Pręter hęc
aūt zc. Adiūgit circa hoc aliud do
cumentū contra recessum a medio
Circa ꝗ duo facit. Primo ponit ele
mentū. Scđo ex hoc cōcludit aliud
quod speciale est in pplāri statu:ibi
Aberrant uero zc. Prima in tres. In
prima ponit documentū. Scđo assi
gnat rōnem:cū dicit:Multa enī zc.
Tertio cum dicit: Quapropter zc.
Concludit elemētū declaratū. In pri
ma dicit ꝙ pręter oīa elemēta quę
dicta sunt oportet nō latere.s.qd est
mediū et ꝓportionabile p qd saluat
Resp.ut cōseruet:& nō fit trāsgressio ab eo :recessus.n.ab hmōi medio causa est trāsgressio
nis facte in pluribus. ¶ Deinde cū dicit:Multa enī zc. Assignat rōnem documēti. Et dicit
ꝙ bene oportet saluare mediū:qa uidemus ꝙ multa apparēt esse pplāria & corrūpunt po
pularē statum:ꝓpter hoc ꝙ recedūt a medio.Similiter multa sunt quę corrūpunt paucoꝝ
statum quę uident esse paucorum. Qui aūt credunt esse uirtutis opus intēdere q̄tumcunq;
ea q̄ uident saluare unāquāq; Remp. puta credentes opus uirtutis popularis esse q̄tūcunq;
intēdere pplāria & paucoꝝ statui intendere paucoꝝ q̄tūcunq; declinant a medio fm exces
sum & corrumpunt uolētes saluare.Sicut enī est in partibus corpis:sic est in Rep. Sic autē
est in partibus corpis ꝙ est aliqua determinata cōmensuratio partiū fm quam partes pul
cherrime se habent.Sicut naris quę si parum trāsgressa est ad simū uel aquilinū:adhuc pul
chra est & gratiosa in aspectu:sic tamē plus declinet ad excessum uel defectū. Primo con
tingit declinare a media ratione in qua manet forma naris. Finaliter autem tantum cōtin
git declinare ꝙ nō contingit remanere formā naris propter excellentiam uel defectū. Eo
dem modo se habet in aliis partibus corporis.Similiter se habet circa alias Resp.Cōtingit
enim popularem & paucorum statum esse in ordine optimo fm illas Resp. Si autem ali
quis declinet uel fm intensionem uel fm remissionem:faciet Remp.peiorem. Tandē aūt

nihil uetat ita se habere quosdam.Simplici
ter aūt quæcunq; in Legibus prodesse dixi
mus cuncta illa Remp.seruant. Et qđ sæpe
iam diximus maximū fundamentū est cu
stodire ut potentior sit ea pars quæ Remp.
saluā esse uelit q̄ illa quæ nolit.Præter hæc
aūt omnia latere nō oportet: quod modo la
tet eas Resp. quæ transgrediunt medium.
Multa enī quæ popularia uident: popula
rem statū dissoluūt. Multa etiā quæ pauco
rum esse uident:dissoluūt paucoꝝ guberna
tionē.Qui uero existimāt hanc esse unā uir
tutē trahūt ad excessum:ignorātes ꝙ quem
admodū nasus excedit rectitudinē laudabi
lem ad aquilinū esse uel simū:sed tamē pul
chritudinē ac gratiā retinet. At si quis ma
gis trahat ad excessum: primo quidē abicit
cōgruentē mensurā partis. Tandē uero ita
disponit ut nō nasus appareat ꝓpter super
excellentiā ac defectum contrarioꝝ.Eodem
modo & de aliis partibus.Contingit autem

poterit intēdere uel remittere ꝙ corrumpet ipsam omnino. Et sic manifestum est ꝙ ad sal/
uationem Reip. oportet considerare quid est medium in quo saluatur Resp. ¶ Deinde cū
dicit: Quapropter zc. Concludit elementum iam declaratū. Et dicit ꝓpter hoc ꝙ quędam
popularia corrumpunt statum popularem. Paucorum apparētia paucorum statum: opor/
tet Legislatorem & Ciuem nō ignorare quę & qualia apparentia paucorum euertant sta/
tum paucorum: & popularia popu
larem. Nulla enī istaꝝ potest esse si
ne diuitibus & sine paupibus. Sunt
enī de integritate Reipu. multitudo
& diuitię: ꝓpter ꝙ si aliquis uolue/
rit adęquare substantias omnino &
ita oēs ęqualiter esse diuites non re
manebit eadē Resp. sed corrūpetur
Et sic manifestū est ꝙ illi qui ꝓce/
dunt excedēdo Legibus ad hoc du
centibus transmutāt et corrumpunt
Remp. ¶ Deinde cū dicit: Aberrāt
uero zc. Ponit elemētū speciale ad
saluandū pplarem & paucoꝝ statū
Et dicit ꝙ adhuc manifestū est ꝙ
in paucoꝝ & pplari statu est error.
In pplari quidē peccāt ductores po
puli in statu pplari. s. in qua tota mł
titudo uelut Monarchia quędā do
minatᵣ nō ſm Legem. Ductores enī
pugnātes contra diuites diuidūt Ci
uitatem in duo. Adulantes enī mul
titudini mouēt eam contra diuites
hoc aūt non est faciendū si debeat
pplaris status saluari. sed multitudo
pro diuitibus debet uideri facere
ꝙ nolunt. Sic enī saluari poterūt in
paucoꝝ statu. Silr peccat paucoruꝫ
potentia opprimēs multitudinē: ex
quo contingit corruptio paucorum
status. Et ideo si debeat saluari opor
tet paucoꝝ potentiā uideri et facere
pro pplo iuramenta contraria eis q̄
faciunt. Nunc consueuerūt paucoꝝ
status potentię cum instituuntur in
principatibus iurando dicere. Iuro
ꝙ populum odio habebo & consi/
lio ānitar ut male habeat. Similiter
in populari statu: Hoc autem non
est faciendum. Sed oportet opinari
contrarium esse faciendū & insinu
are in iuramento ꝙ potentes paucoꝝ non faciāt iniustum populo: Et populus debet iurare
ꝙ non iniuste aget contra diuites. ¶ Deinde cum dicit: Maximum aūt &c. Ponit elemen/
tum quod uniuersaliter saluat Remp. a corruptione quę est ꝓpter ineruditionē & inassue

hoc & circa alias gubernationes. Nam pau
corum quidem potentiam & popularē suffi
cienter se habere contingit. Et si transgredi/
antur ab optimo statu: quod si quis intēdat
magis utrāq; earum deteriorem faciet. Tan
dem uero neq; Rempu. esse. Quapropter id
non ignorari oportet a Legis conditore: Ac
ciuili homine qualia populariū seruent po
puli statum: & qualia paucorum apparētia
euertant paucorum gubernationem. Nulla
enim istarum uidetur stare posse absq; opu
lentis & multitudine: sed quando adæqua/
tio fiat facultatū: aliā necesse est esse Rem/
publicam. Itaq; dissoluentes Leges quæ fi/
unt circa excellentiam dissoluunt Resp. Ab
errant uero & in populari statu: & in pauco
rum gubernatione. In populari quidem du
ctores populi: ut multitudinem dominā Le
gum efficiant: Ob id enim faciunt semp Ci
uitatem opulentis repugnantem: at oporte/
bat cōtrarium uideri semper dicere pro opu
lentis. In paucorum uero gubernatione pro
populo eos qui Remp. gubernant: & cōtra/
ria iurare quam nūc iurent. In quibusdam
enim Ciuitatibus nunc iurant: Populum
odio habebo: & consilio annitar ut male ha
beat. Expedit autem simulare ac fingere cō
trarium: atq; ita iuramentum concipere nō
afficiam populū iniuriis. Maximum autem
omnium quæ dicta sunt ad Reip. stabilita
tem est id quod nunc parui faciunt omnes

factionem. Et primo facit hoc. Secundo reprobat quoddā obseruatū in popolari statu: ibi:
Populari uero zc. In prima dicit ꝙ inter omnia elementa maximū & efficacissimū ad sal
uandā Remp. ꝙ modo omnes negligunt est. s. erudiri in Legibus & in eis quę ordinant ad
Remp. & assuefieri in illis. Ratio autem quare oportet assuefieri in illis est: quia illa in qbus
homines sunt assueti delectabilia sunt eis; & magis placent & magis diligunt. Quę aūt ma
gis diligunt: magis saluant. Si igitur
assueti fuerint hoīes in his quę sunt
Reip. plus diligunt & delectabūtur
in illis: & sic conseruabūt eā. Si autē
nō assueti & eruditi fuerint in Rep.
& in Legibus significātibus ordinē
Reip. puta si potentes cū paucis nō
fuerint assueti & eruditi cuz paucis.
& populares cū populo: nulla utili/
tas erit eis ex Legibus bonis & glo
riosis existētibus. Sic eni contingit
esse in tali Ciuitate in qua sunt Le/
ges optime: & tamen Ciues nō sunt
assuefacti in illis: sicut est in continē
te. Sic aūt est in continēte ꝙ quāuis
habeat rectum iudicium ratiōis ali
quo modo: quia tamē sequit impe/
tum passionū non proficit sibi recti
tudo rationis. Similiter in proposi/
to ꝗuis Ciuitas habeat bonas leges:
si tamē nō sunt Ciues assueti & eru
diti in illis non ꝓficient eis: qa non
operabuntur fm illas. Sunt autē eru
diendi & assuescere debent non in
illis ad quę si possunt pertingere de
lectabunt tam pauci potentes ꝗ po
pulares: sed in illis in quibus eruditi
poterunt obseruare Remp. ut popu
lares in illis per quę poterunt uiue/
re populares & seruare popularem.
Paucorum potentes in illis per quę
poterunt obseruare paucorum statum & uiuere fm illum. Nunc autem in Ciuitatibus acci
dit contrarium: quia in pplāri statu filii nutriti sunt in delitiis: & inclinātur ad eas: & in illis
delectantur. Pauperes autem assueti sunt in laboriosis. Propter ꝙ manifestum est ꝙ filii di
uitum & pauperum uolunt & possunt & magis uiuere insolenter quantum ad Rempubli.
Propter ꝙ manifestum est ꝙ in talibus non sunt erudiendi. ❡ Deinde cum dicit: In popu/
lari uero statu zc. Remouet errorem specialiter accidentem in populari statu. Et diuiditur
in duas. In prima proponit ipsum & tangit rationem eius. In secunda remouet ibi: Sed hoc
est prauum zc. In prima dicit ꝙ in populari statu obseruatur aliqd quod uidetur populare
scilicet ꝙ contrarium est ei qd cōfert ad Rempublicam ꝙ unusquisq; uiuat fm quod uo
luerit. Et ratio huius est: Quia male diffiniunt liberum. Sunt enim duo fm quę diffinitus
est popularis status. s. Potestas & Libertas: ut. s. multitudo dominetur & fm libertatē. Illud
enim iustum dicitur quod est ęquale. Aequale autem uidet illud in statu pplāri esse quod
uidetur multitudini. Liberum autem dicunt ꝙ aliquis faciat quicquid uoluerit. Propter ꝙ

erudiri ad Reip. disciplinam. Nil enim pro
sunt utilissime leges quæ a gubernatoribus
decernuntur: nisi moribus instituti: & disci
plina imbuti homines fuerint: si Leges po/
pulares: populariter. si paucorum potentiæ
ad hanc ipsam gubernationem. Nam si est
in uno intemperantia: est etiam in Ciuitate
Disciplina Reip. est non ea facere per quæ
letentur pauci potentes: aut populares: sed
per quæ ualeant illi quidem paucorum gu
bernationem tenere. Hi uero popularē: nūc
autem iti paucorum potentia gubernatorū
filii delitiis affluunt. Tenuiorum autem fi/
lii Gymnasiis laboribusq; exercentur itaq;
ut uolunt magis & possunt res nouas moli/
ri. In populari uero statu qui maxime uide
tur esse popularis contra quam utile sit con
stiturum est huius rei causa est ꝙ male dif/
finiunt libertatem. Duo sunt enim quibus
popularis status diffinitur: potestate sum/
ma populi: ac libertate. Iustum autē æquū
uidetur esse. Aequū uero quodcunq; uidea
tur multitudini id esse stabilitū. Liberum

in Populari statu quilibet uiuit fm quod uult & fm quod possibile est ei: & fm quod plus habundat: ut dixit Euripides. ¶ Deinde cum dicit: Sed hoc est prauũ zc. Remouet istum errorem. Et dicit ꝙ non est opinandum seruitutem esse uiuere fm Remp. imo libertatem fm salutẽ. Et ratio huius est: quia fm ꝙ uult Philosophus: Liberũ est quod est causa sui uel in genere cause agentis uel finalis. Vnumquodq; autem maxime dicitur illud quod est pricipale in eo. In homine uero principale est intellectus. Et ideo hoc est maxime intellectus: uel operatꝰ fm intellectuz. Ergo homo maxime dicitur liber cum operatur scd̃m intellectum ad rõnem: & ad bonum sui scd̃m intellectum & rationem. Cuz autem uiuit scd̃m Remp. operatur scd̃m rõnem Ergo uiuere fm Rempublicam nõ est esse in seruitute: sz libertate magis. Et tunc recapitulat & dicit ꝙ principia ex quibus corrumpuntur & transmutantur Resp. & principia ex quibus saluantur & manẽt sunt tot quot dictę sunt simpliciter ut est dicere ꝙ dicit ꝓpter principia saluantia & corrumpentia Monarchias de qbus dicet iam.

autem & æquum quodcunq; uelit quis facere: itaq; uiuit unusquisq; ut uult in huiusmodi populari statu: & ad quod gliscit: ut ait Euripides. Sed hoc est prauum. Non. n. putandum est esse seruitutem uiuere ad formam Reipublicæ: sed salutem. Ex quibus igitur mutantur Resp. & corrumpuntur: & per quæ seruantur & permanent ut simpliciter dicamus: tot & talia sunt. ¶ Restat nunc uidere de unius gubernatione ex quibus corrumpatur & per quæ seruari ualeat. Fere autem similia ac propinqua sunt illis quæ diximus supra de cæteris gubernationibus illa quæ circa Regnum & circa Tyrannidem contingunt. Nam Regia quidẽ potestas Optimatum gubernationi respondet. Tyrannis autem ex paucorum potẽtia illa postrema: & ex Populari componitur. Quapropter perniciosissima est his qui sub ea sunt: utpote ex duobus composita malis & transgressiones: & delicta continens quæ ex ambabus illis proueniunt. Existitq; ge-

Restat nũc uidere zc. Postq̃ Philosophus determinauit causas & principia corruptionis & saluationis Rerumpu. in quibus plures dominantur: determinat causas & principia corruptiõis & saluatiõis in qbus unus dñatur: sicut sunt Monarchię. Et diuiditur in duas. In prima determinat quę sunt causę & principia corruptionis & saluationis Rerumpublicarum Monarchiarum. In secunda ostendit quę illarum est minoris durationis: ibi: Atqui omniũ zc. Prima in duas. In prima pręmittit intentum suum. In secunda prosequitur: ibi: Existitq; zc. In prima dicit ꝙ postq̃ determinatum est quę sunt principia saluationis & corruptiõis Rerumpublicarum in quibus plures dominantur. Restat consequẽter considerandũ de Monarchia quę s. sunt causę & principia ex quibus corrumpitur: & quę sunt principia & causę ex quibus nata est saluari. Illa autem quę accidunt circa Monarchiam Regalem & Tyrannidem sunt similia eis quę dicta sunt de aliis Rebuspublicis. Nam Regnum congruit statui optimatum. Sicut enim assumitur Princeps fm uirtutem in statu Optimatum: sic in Regno. Tyrannis autem componitur ex statu paucoꝝ ultima quę est pessima inter oẽs paucorum status: & popularis ultima quę similiter pessima est inter omnes populares status: propter quod Tyrãnis ipsa multum nociua est subditis cum sit composita ex duobus malis: & habeat peccata & transgressiones utriusq; illarum. ¶ Deinde cum dicit: Existitq; generatio zc. Prosequitur. Et diuiditur in duas. In prima pręmittit quiddam de istis Monarchiis quarum quędam dicta sunt prius. In secunda prosequitur de causis corruptionis saluationis ipsarum cum dicit: Vt igitur zc. Circa primum duo facit. Primo ostẽdit ex qui

bus componitur utraq; Monarchia. Secundo declarat quoddam dictum de Tyrãnide:ibi Quod autem zc. Prima in duas. In prima facit quod dictum est. In secunda ostendit quid intenditur in utraq;:cum dicit: Tyrannis autem &c̃. Adhuc prima in duas. In prima declarat ex quibus componitur utraq; Monarchia ut appareat ex quibus corrumpitur & saluatur. In secunda declarat quoddam dictum.ibi: Vt ergo diximus &c̃. Adhuc prima in duas In prima ostendit ex quibus componitur Regnum. In secũda ex quibus Tyrannis:ibi: Tyrãnis uero zc̃ In prima dicit ꝙ utraq; Monarchia ex contrariis generatur. Regnũ eni factum est propter auxilium bonorum contra multitudinem ne multitudo grauaret ipos studiosos. & assumitur Rex ex uirtuosis excedens ſm uirtutẽ:uel in opere uirtutis. uel assumitur ſm nobilitatem generis: ne isti grauent a multitudine. ❡ Deinde cum dicit: Tyrannis uero &c̃. Ostendit ex quibus generatur Tyrannis. Et primo ex quibus nũc generatur. Secundo ex quibus generabatur antiquitus:ibi: Aliȩ prius &c̃. Dicit igitur ꝙ Tyrãnus assumptus est a populo:& ex populo & multitudine contra diuites & insignes ne ppl's molestetur a diuitibus. hoc autem manifestum est ex his quȩ cõtingunt. Plures enim Tyrãni ut est dicere facti sunt ex his qui erãt ductores populi quibus multum credebat populus eo quod libenter imponebant crimina diuitibus calumniantes eosdem. Huiusmodi autem Tyrannides augmentatis Ciuitatibus factȩ fuerũt. ❡ Deinde cum dicit: Aliȩ prius &c̃. Ostendit ex quibus generabatur prius. Et primo facit hoc. Secundo facilem modum generationis ipsius ex prędictis tãgit:ibi: Omnibus istis modis &c̃. In prima dicit ꝙ antiquitus Tyrannides quȩ factȩ fuerunt ante istas quȩdam factȩ fuerunt ex Regibus qui Leges & consuetudines paternas in quibus nutriti fuerant transgrediebant:et q̃ magis uolebant principari Principatu dominatiuo qui est domini ad seruum uolẽtes uti subditis tanq̃ seruis. Contigit enim ꝙ aliquis ſm hunc modum existens incepit tyrannizare & opprimere subditos. & sic ex Rege factus fuit Tyrannus. Aliquando autẽ fuit facta Tyrannis ex eis quia electi fuerant ad Principatus excellentiores & potentiores antiquitus populus instituit multos principantes & perspectores populi siue Rectores. Ex istis aũt contingebat aliquos magis peruersos trahere ad se dominium Ciuitatis & tyrãnizare. Aliquãdo facta fuit tyrannis ex paucorum potentia uiris eligentibus unum potentem ad principatus maximos qui postmodum tyrannizabat. Omnibus istis modis fiebat antiqtus Tyrannis. ❡ Deinde cum dicit: Omnibus istis modis &c̃. Tangit facilem modum generationis ipsius Tyrannidis. Et dicit ꝙ huiusmodi Tyrannides de facili poterant fieri ex prędi/

neratio statim ex contrariis utriq; istarum. Nam Regia potestas pro tutela præstantium uirorum contra populum reperta est & fit Rex ex præstantibus per excellentiã uirtutis:uel rerum gestarum quæ sint a uirtute:uel per excellentiam huiusmodi generis. Tyrannis uero originem habet a populo ac multitudine contra nobilitatem ut populus iniuriam ab illis non patiatur. Patet hoc ex ipsis his quæ contigerunt. Fere enim Tyranni utplurimũ facti sunt ex Ducibus populorum:fidem adepti ab initio propter calumnias contra nobilitatem iactas. Tyrannides igitur aliæ in hunc modum constitutæ sunt Ciuitatibus iam adauctis. Aliæ prius ex Regibus transgredientibus patria iura:& affectãtibus magis dominari. Aliæ ex electis ad principales Magistratus. Antiquitus enim populi constituebant diuturniores administrationes & procurationes. Aliæ ex paucorum potentia eligentium unũ aliquem ad maximos Magistratus. Omnibus

etis: quia potentiam habebant. Quidam enim principabant Principatu Regali. Et manifestum est ꝙ tales potentiam habebant propter quod de facili poterant fieri Tyranni. Alii autem principabantur Principatu qui est sc̄dm aliquam honorabilitatem. Tales etiam potentiam habebant: ideo de facili poterant tyrannizare. Et exemplificat. Quidam enim qui dicebatur Phidon circo Argum fuit Tyrannis: & quidam alii similiter principātes ex principatu Regali. Illi autem qui tyrannizauerunt circa Ioniam & Phalaris assumpti fuerunt ex statu paucorum principatibus honorabilibus. Sed Panetius qui Tyrannizauit in Leontinis et Cypselus qui in Corintho: & Physistratus qui Athenis: & Dionysius qui in Siracusis: & alii q eodem modo fuerunt Tyranni fuerunt ex fauore populorum. Isti enī potentiam habebant. Quare manifestum est ꝙ facile fuit istos esse Tyrannos propter potentiam quam habebant. ¶Deinde cum dicit: Vt ergo diximus &c̄. Probat quoddā dictum. Dixerat enim ꝙ Regnum est institutum s̄m statum Optimatum Hoc probat. Et primo facit hoc. Secundo ostendit quod est officium Regis: ibi: Vult autem Rex &c̄. In prima dicit sicut dictum est prius: Regnum est institutum s̄m statum Optimatum. Et hoc apparet: qa institutum est s̄m dignitatem uel uirtutis: uel generis: uel propter beneficium impensum Regioni: uel propter ista simul & potentiam. Et hoc apparet: quia omnes antiqui Reges ut ita dicatur cum fecissent aliquod beneficium Ciuitati uel genti Regionis: uel qui potentes fuerant beneficiare istum honorem receperunt ꝙ assumpti fuerunt in Regem. quidam enim sicut Chodrus qui preliatus fuit contra aduersarios Ciuitatis: & prohibuit ne serui essent illis: factus fuit Rex. Alii autem quia liberauerunt a seruitute: sicut Cyrus fuit Rex persarum: quia liberauit a seruitute Regis Caldeorum. Alii qui Ciuitatem constituerunt. Alii qui acquisiuerunt Regionem: sicut Reges Lacedemoniorum & Macedonum & Molossorum. ¶Deinde cum dicit: Vult autē Rex esse custos &c. Ostēdit quod est officium Regis. Et dicit ꝙ officium Regis est esse custodem iustitie. Et uult Custos esse iusti. Et ideo recurrere ad Regem est recurrere ad iustum animatum. Et hoc apparet: quia Rex intendit bonum cōmune custodire & seruare: Hec autem non potest nisi sit custos iusti. Et ideo officium suum est ut sit custos iusti: ita ꝙ ha

istis modis facultas fuit perficiendi: si modo uoluerit per potentiam sibi præexistentem: uel ex Regia potestate: uel ex honoribus a populo exhibitis. ceu Phidon apđ Argos: & alii alibi Regiam potestatem habentes Tyranni sunt facti. Circa Ioniam uero Tyranni & Phalaris ex honoribus. Panetius quoq; in Leontinis. & Cypselus Corinthi. & Pisistratus Athenis. & Dionysius Siracusis: & alii eodem modo ex fauore populorum apud quos multum poterant. Vt ergo diximus Regia potestas instituta est secundum Optimatum gubernationem. Est enim sc̄dm dignitatem uel per uirtutē propriam: uel generis. uel per beneficia collata: uel per ista simul ac potentiam. Omnes enī qui maxima beneficia in Ciuitates gentesq; contulerunt: uel qui eam facultatem habuerunt ut conferre ualerent: hoc honore potiti sunt Alii bello conseruatis populis ne in seruitutem deuenirent: quemadmodum Chodrus. alii a seruitute liberatis: ut Cirus. alii quod condidissent Vrbem: uel quod Regionem acquisissent: quemadmodum Lacedæmoniorum: & Macedonum: & Molossorum Reges. Vult autem Rex esse custos ut qui diuitias habent nihil iniustum patiantur. Nec etiam populus afficiatur contume

bentes possessiones et diuitias nullam iniustitiam patiantur a non babētibus. Nec populus
sustineat aliquam iniuriam a diuitibus. Deinde cum dicit: Tyrannus autem &c̄. Ostnedit
quis est finis in utraq; Monarchia ex quo apparet una differentia inter ipsas. Et prio ostē/
dit quid utraq; intendit. Secundo manifestat per effectus: ibi: Quamobrē &c̄. In prima di/
cit ꝙ Tyrannis non intendit bonum cōmune: sed intendit proprium. Et ratio huius est: qa
Tyrannus intēdit delectationē ſm
sensu;: & ideo appetit illud ꝑ quod
existimat se habere eam: hoc autē
est superexcessus pecuniarum pro/
pter quod intendit pecunias acqui/
rere: credit enim per pecunias habe
re omnia. Rex autem intēdit bonū
cōmune. Illum enim dicimus Re
gem qui principatur propter bonū
multitudinis. Talem autem oportet
esse uirtuosum & ita nolle iniuriari
subditis. Oportet ipsum esse diuitē
ne aliquid iniuste accipere a subdi/
tis compellatur. Deinde cum dicit:
Quamobre; &c̄. Manifestat quod
dictum est per effectus. Et dicit qđ
propter hoc ꝙ Tyrānus appetit de
lectationes propter quas appetit pe/
cunias manifestum quod excessus
insuper accipiendo pecunias Tyrā
nici sunt. Intendunt enim Tyranni
bonum proprium nō cōmune: sed
supergressiones bonorum: Regales
sunt magis. Et ratio huius est. Quia
Rex debet esse excellens ſm uirtu/
tem. Excellentię uero uirtutis debe/
tur excellentia honoris. Et ideo ad
Regem pertinet habere excellentes honores & magis supergressionem honorum quam
pecuniarum. Econtrario autem est in Tyranno: & propter hoc idem etiam custodia Re/
galis est Ciuilis. sed Tyrannica est per extraneos. Et ratio huius est. Quia Rex dominatur
subditis illis uolentibus. Et ideo confidit de ipsis propter quod custoditur ab eis. Tyrānus
autem cum opprimat eos dominatur eis illis nolentibus. Et ideo nō cōfidit in eis ꝓpter ꝙ
custoditur ab extraneis. Posset etiam aliter introducі illa pars. Tyrannus autem ut diceret
ꝙ intendit assignare differentias inter Regnum & Tyrannidem. Et diuiditur in tres ꝓpter
tres differentias quas ponit. ¶Deinde cum dicit: Quod uero Tyrannis contineat illa &c̄
Manifestat quoddam dictum de Tyrannide. Prius enim dictum fuit quod componitur
ex duobus malis: hoc declarat. Et primo declarat quę mala habet ex statu paucorum. Se/
cundo quę mala habet ex statu populari: ibi: Ex populari autem &c̄. In prima dicit ꝙ ma/
nifestū est ꝙ Tyrānis accipit mala q̄ sunt in statu paucoꝝ et m̄ltitudinis. Ex statu paucoꝝ
mala hęc habet: qa sicut finis status paucoꝝ sunt diuitię: sic ēt in Tyrānide. Sicut. n. dn̄ans
in statu paucoꝝ final'r intēdit diuitias: sic Tyrānus. Iteꝝ Tyrānus est sicut solus sine amicis

liis. Tyrannus autem ut sæpe iam diximus
ad nullam cōmunem respicit utilitatem: ni
si gratia proprii cōmodi. Est autem obiectū
Tyranni quod placeat. Regis quod hone/
stum sit. Quamobrem & illa in q̄bus plus
habent sunt Tyrannis quidē pecuniæ. Re
gibus autem honores. Et custodia Regi a
ciuibus suis est. Tyranno autem a pere/
grinis. Quod uero Tyrannis contineat illa
mala: quæ sunt & popularis gubernationis
& paucorum potentiæ manifestum est. Ex
paucorum quidem potentia finem esse di/
uitias. Per has enim solas necesse est per/
manere ut conductos retineat custodes: ut
sumptus faciat in educando: ut populo suo
in nulla parte confidat. Itaq; arma ciuibus
suis adimere: ac multitudinem populi con
culcare: ac ex urbe pellere: & uacuam habi/
tatonibus Ciuitatem reddere: Communia

sicut dominans in statu Paucoꝝ. Isti enim q̄a opprimūt multitudinē odio habent̄. & ideo sunt soli sine amicis: sic tyrannus solus est: quia nō habet amicos. Item sicut oportet dn̄antes in paucis hr̄e custodiam: quia multos inimicos habēt et sunt sine amicis: sic oportet Tyrannū custodiā hr̄e: & quia hoc nō potest sine diuitiis: ideo intendit diuitias. Item oportet ipsum nō credere multitudini sicut potentatus Paucoꝝ: cum enim odio habeat̄ a multitudine: nō confidit in ipsa: & ideo nō credit eidem: & propter hoc prohibet multitudinē nō hr̄ea ann sicut potentes paucoꝝ ne possit insurgere cōtra ipsum. Item habet turbam suspectā: & ideo expellit eos ab urbe & ponit extraneos in eadem. Itē compellit eos morari in domo & nō habere societatē adinuicem ne possint machinare aliquid cōtra ipsum. Ista igitur oīa mala sunt potentię paucoꝝ & Tyrannidis. ¶ Consequenter cum dicit: Ex populari. Ostendit quę mala habet ex Populari statu: & dicit ꝙ ex Populari statu habet ista mala: scilicet impugnare diuites & insignes interficere: & hoc manifeste & occulte: utroque enim modo Tyrannus prosequitur insignes. Et habet ex statu Populari pugnare & relegare eos tanq̄ illos qui machinantur & insidias prępa rant contra principatum. A diuitibus eni3 & insignibus fiunt machinationes & procurantur dissensiones quandoq; a quibusdā: quia uolunt principari. A quibusdem uero quia procurant forte aliquos alios principari non uolentes sibi obtinere principatum. Vnde Tyranni multum quandoq; eos persequentur. Vnde Periander dedit consilium Trasibulo Tyranno qualiter principatus suus duraret: habuit in consilio ab eodem sicut dictum fuit in tertio huius oportunum esse excedētes spicas euellere: per quod innuebatur ꝙ diuites & insignes oportet interimere.

sunt Paucorū potentiæ & Tyrannidis. Ex Populari autem habet uexare nobilitatem clam euertere & aperte in exilium pellere tanq̄ aduersarios & machinatores cōtra potentiam suam. ex his enim & cōsilia aduersus eos iniri contingit aliis dominationem affectantibus: aliis seruitutem fugientibus. Vnde Periandri consilium Trasibulo datum supereminentes spicas decerpere tanq̄ oportunum fuerit eminentiores ciuium de medio tollere. ¶ Vt igitur fere dictum est eadem principia mutationum sunt existimanda: & in Rebuspublicis: et in unius gubernatione. Per contumeliā. n. & per metū & per contemptū insurgunt plærīq; subiectorum aduersus dominantes. Iniuriæ uero maxime p̄ cōtumeliā nonnunq̄ & p̄ abla

VT igitur zc̄. Postquā Philosophus pręmisit quędam de monarchia: prosequitur de causis & principiis corrumpentibus & saluantibus ipsas: & primo de corrumpentibus. Secundo de saluantibus: ibi: Seruātur autem. Prima in duas. In prima determinat de principiis corrumpentibus ipsas in uniuersali. Secundo determinat de principiis corrumpentibus in speciali: ibi: Corrumpuntur autem. Prima in duas. In prima proponit principia corruptionis in uniuersali. Secundo prosequitur in speciali magis: ibi: Insurgitur autem. In prima dicit ꝙ sicut dictum est prius principia fere transmutationis & corruptionis Rerump. eadem sunt cum principiis transmutationis & corruptionis monarchiarum: nam Regnum est sm̄ statum Optimatum: & ideo quę sunt principia corruptiōis status Optimatum sunt principia corruptionis monarchię Regalis. Tirānis enim est sm̄ statum Paucoꝝ & Popularē ultimū: & ideo quę corrumpūt illos: corrumpūt tirannidē. Principia aūt corrūpētia monarchias sunt tria: cōtumelia: met9: et cōtēptus. Propter. n. cōtumeliā & timorē & cōtēptū īsurgūt subditi cōtra monarchas. Sūt aūt aliqñ cōtumelię pp̄ iniuriā: q. l. ē in p̄sona. aliqñ uero sūt p̄ subtractionē bonoꝝ ꝓprioꝝ. Itē monarchiaꝝ & r. p. prę

dictarum prius sunt iidem fines. Sicut enim intenduntur diuitiarum multitudo & magni/
tudo in illis: sic intenditur magnitudo diuitiarum in tyrannide & magnitudo honoris in Re/
gno. Ista autem omnia appetunt: & ideo aliquando fit iniuria propter corruptionem istorum
¶ Deinde cum dicit: Insurgitur autem. Prosequitur de istis causis & principiis corruptiõis
monarchiarum: & primo prosequitur de illis quę sunt principia corruptionis per se. Secundo
adiungit unũ principium per acci/
dens: ibi Eorum uero. Prima in duas
In prima determinat causas insurre
ctionis. In secunda ostendit qui ma
xime insurgũt propter tales causas:
ibi: Maxime uero. Prima in tres. In
prima declarat qualiter aliquãdo fi
unt insurrectões contra monarchi
as propter iniustitiam. Secũdo quali
ter pp amorẽ: ibi: Sile quoque. Tertio
qualiter propter contemptum: ibi:
Alię uero. Prima in duas. Primo .n.
declarat quod aliquãdo fit insurrectio
contra monarchã propter iniuriam
quę est contumelia. Secũdo quod pro
pter afflictionem corporis: ibi: Mul
ti etiã. Prima in duas. In prima pro
ponens distinctionem insurrectõis
assignat rõnem quare cõtumelia in
surgunt in corpus. In secunda decla
rat per exempla. ibi: Quale fuit. In
prima dicit quod aliquãdo insurrectio
nes fiunt in monarchiis in corpus
principantiũ: aliquando cõtra prin
cipatum & quę sint propter contu/
meliam fiunt contra corpus. Et hoc
patet: quia cũ sint multę partes con
tumelię quęlibet est inductiua irę: ut apparet secundo Rhetoricę. Irati autem fere mouentur
propter punitionem personalem magis propter depositionem a principatu: & ideo mani/
festum est quod insurrectiones quę fiunt per contumeliam sunt in corpus: nõ contra principa
tum. ¶ Deinde cum dicit: Quale fuit illud. Manifestat per exempla & primo de cõtume/
lia in personam coniunctam qualiter sit causa insurrectionis in corpus Monarchę. Secun/
do de contumelia in personam propriam: ibi: Plurime uero. Primum declarat per quinque
exempla: & secundum hoc habet quinque partes. Secunda ibi: Aduersus Periandrum. Ter/
tia ibi: Philippus uero. Quarta ibi: Et Amintas. Quinta ibi: Et Eunuchus &c. In prima dicit
ita dictum est quod fit insurrectio contra personam monarchę sicut fuit insurrectio cõtra
filios Pisistrati: nam cum contumeliam intulissent sorori Armodii: & ulterius ipsum Ar/
modium compellassent Armodius propter sororis contumeliam & Aristogiton propter
Armodiũ contra illos insurrexerunt. Et sic patet quod facta fuit insurrectio propter contu
meliam in personam coniunctam. ¶ Deinde cum dicit: Aduersus Periandrum quoque
Ambracię tyrannum &c. Ponit secundum exemplum & dicit quod quidam qui habita/
bant in Ambracia insidiati sunt cuidam qui dicebatur Periander: quia iste Periander
cum quadam uice biberet cum filiis illorum: dixit illis pueris si erant pregnantes ex ipso.
ipse enim forte sodomita erat: & ideo innuebat quod illis pueris fuisset abusus

tionem rerum fiunt. Sũt autem & fines ibi
tales quales sunt circa Tyrannides & Re/
gna. Opes enim & honores qui in Tyrãnis
Regibusque conspiciuntur affectant oẽs. In/
surgitur autẽ quandoque in corpus dñantis:
quandoque in ipsam dñationem. Quando .n.
per contumeliã adducuntur hoĩes ad insur
gendum: impetus fit in corpus. Cumque sint
contumelię partes plures: unaquęque illarũ
concitat ad iram. Irascentium uero plurimi
ultionis causa impetum faciunt: non causa
potentię: quale fuit illud filiorum Pisistra
ti. ob contumeliam enim sorori Armodii il
latam & ipsum Armodium compellatũ im
petus in eos factus est ab Armodio quidẽ
propter sororem. ab Aristogitone aũt pro/
pter Armodium. Aduersus Periandrum
quoque Ambracię tyrannum insidię factę
sunt ex eo quia in potu quem amabat pue/
rum interrogauit an adhuc ex se pregnans

& ideo quęrebat si ex ipso erant pregnantes: tunc alii moti propter contumeliam puerorum insurrexerunt contra Periandrum. ¶ Deinde cum dicit: Philippus uero zc̄. Ponit tertium exemplum: & dicit quod insurrectio quę fuit contra Philippum Regem Macedonię facta est a quodam qui dicebatur Pausanias facta fuit: quia Philippus permisit Pausaniam contumeliam pati a quodam qui erat coniunctus eidem Philippo uel consanguinitate uel officio. Fuit autem iste Philippus Rex Macedonię pater Alexandri Magni. ¶ Deinde cum dicit: Et Amintas paruus zc̄. Ponit quartum exemplum & dicit quod Amintas a Darda quia iactaret se in illius ętatem & staturam eius irrideret quod erat paruus. Deinde cum dicit: Et Eunuchus ab Euagora zc̄. Ponit quintum exemplum et dicit quod Euagoras Cyprius insurrexit contra Eunuchum Regem quia eius filiam in concubinam elegerat & interfecit illum. Sic igitur apparet ex istis quod contumelia facta in personam coniunctam causa est insurrectionis contra personā Monarchę. ¶ Deinde cum dicit: Plurimę uero inuasiones factę sunt ex eo quia zc̄. Declarat quod contumelia facta in personam propriam causa est insurrectionis contra personam Monarchę: et primo proponit. Secundo probat per exempla ibi: Qualis fuit inuasio illa Cratei aduersus &c̄. Adhuc secunda diuiditur in quattuor secūdum quod declarat per quattuor exempla. Secūda ibi: Fuit una cum illo ad 'rempatrādam &c̄. Tertia ibi: Paron uero. Quarta ibi: Adamas uero. In prima dicit quod multę insurrectiones factę sunt contra Monarchas: quia faciebant contra contumeliam uel uerecundiam in personam alicuius. ¶ Deinde cum dicit: Qualis fuit. Declarat & dicit: ita dictum est ꝙ propter contumeliam factam in personam propriam fiunt insurrectōnes: sicut fuit facta insurrectio Cratei cōtra Archelaum. Iste enim Archelaus grauiter se habebat ad Crateum colloquendo & inducendo ipsum ad concubitum contra naturam. Causa enim quam pretendebat & si ut sufficiens proponebatur: minor tamen fuit & occasionalis magis scilicet: quia Archelaus cum promisisset Crateo dare unam de filiabus suis: nullam uoluit dare: sed filiam primo genitam post bellum quod habuit contra Syriam & Arabiam dedit cuidam Regi qui dicebatur Cleuias. Filiam minorem dedit filio Amintę: credens quod cum ille esset filius Cleopatrę non esset aduersaturus. Ista enim causa insurrectionis pretendebatur: sed causa principalis & principium inimicitię & separationis ab eo fuit: qa uolebat eum sustinere ad concubitum preter naturam propter corruptionem. ¶ Deinde cum dicit: Fuit una cum illo. Ponit secundum exemplum & dicit ꝙ Ellanocrates Larisseus

esset. Philippus uero a Pausania occisus est quia non ulciscebatur contumeliam sibi factam ab Attalo. Et Amintas paruus a Darda: quia iactaret se in illius ætatem. Et Eunuchus ab Euagora Cyprio: ꝙ enim mulierem elegerat eius filiam quasi contumelia affectus eum necauit. Plurimæ uero inuasiones factæ sunt ex eo quia in corpus uerecundiam intulissent. Qualis fuit inuasio illa Cratei aduersus Archelaū: semper enim molesta illi fuerat cōsuetudo eius. Itaq; parua etiam occasio sufficiens fuit: uel quia filiarum nullam sibi dederat cum se daturū promiserat sibi: sed primā occupatus bello aduersus Syriam & Arabeum tradidit Regi Cleuiæ. Alterā uero filiam minorem natu filio Amintæ coniugauit: existimās per hunc modum minime sibi fore aduersaturum ex Cleopatra genitum: sed indignationis principium extitit quod grauiter ferebat se ad libidinis gratiam haberi.

insurrexit contra eundem Archelaum propter causam eandem. Cum enim permittens ei aliqua ad alliciendum abuteretur ętate ipsius credidit q᷑ hoc faceret propter contumeliam quia uero deducebat & non propter amicitiam: & ideo insurrexit contra eundem. ¶ Deinde cum dicit: Paron uero. Ponit tertium exemplum & dicit q᷑ Paron & Heraclides insurrexerunt cõtra Enii cotym & inferentes suppliciũ patri interfecerũt eum. Et hoc fuit propter contumeliam eis factam a filio illius. ¶ Deinde cũ dicit: Adamas uero. Ponit quartũ exemplũ et dicit q᷑ Adamas recessit a coto Monarcha: quia cum esset puer ille Cotus castrauit eum: & tunc Adamas propter iniuriam quam passus fuerat insurrexit contra illum. ¶ Deinde cum dicit: Multi etiã zc. Ostendit quod quandoq; fit insurrectio propter afflictionem in corpore & diuiditur in partes duas. In prima proponit. In secunda manifestat cũ dicit: Vt Megades zc. In prima dicit quod multi qui afflicti fuerant in corporibus sustinentes percussiones uel uulnera insurgentes contra ipsum Monarcham destruxerunt siue interfecerunt. Alii autem passi iniuriam propter talem afflictionẽ inuaserunt principatum & potentatum. ¶ Deinde cum dicit: Vt Megades zc. Manifestat et diuiditur in tres secũdum quod manifestat per tria exempla. Secunda ibi: Et postea &c. Tertia ibi: Archelai uero necis &c. In prima dicit: ita dictum est quod fiunt insurrectiones propter afflictiõnem. Sicut enim in Mitilene insula Megades insurrexit cõtra quosdam conuicinos suos & circumstantes: propter hoc quod manus iniecerunt in eum clauis pulsantes & uerberantes eundem propter quod cum amicis suis interfecit eos. ¶ Deinde cum dicit: Et postea zc. Ponit secundum exemplum & dicit quod postmodum cum Sinerdes a Pentilone fuisset uulneratus ab eodem & cesus per uxorem suã eualisset insurrexit cõtra illũ & interfecit eum. ¶ Deinde cum dicit: Archelai uero necis princeps fuit Dechamnicus zc. Ponit tertium exemplum & dicit quod Dechamnicus fuit dux & causa principalis insurrectionis quę fuit facta contra Archelaum: & fuit primus exacerbans & commouens illos qui insurrexerunt in ipsum. Causa autem irę quare alii insurrexerunt & ipse insurrexit fuit: quia Archelaus tradidit eum flagellandum Euripidi poetę qui contra ipsum iratus infremuit: quia Dechamnicus dixit quod os habebat fetidum: propter hoc motus Euripides flagellauit Dechamnicum quod fuit causa irę. Propter quod insurrexit ipse contra Archelaum.

Fuit una cum illo ad rem patrandam Ellanocrates Larisseus ob eandem causam. Q᷑ enim abusus ætate illius non ut promiserat deducebat ob contumeliam fieri ratus est non ob amorem. Paron uero & Heraclides Enii Cotym peremerunt patri ma ctãtes. Adamas uero a Coto rebellauit quasi contumelia affectus q᷑ ab eo in pueritia excectus esset. Multi etiam ob uerberatum corpus uel interfecerunt ira perciti: uel impetum fecerunt quasi contumelia affecti: & contra homines in potestate constitutos: & cõtra Reges. Vt Megades apud Mitilenũ Magistratus circumeũtes: & clauis pulsantes cum amicis aggressus interfecit. Et postea Sinerdes uerberibus cæsus & a muliere tractus Pentilon interemit. Archelai uero necis princeps fuit Dechamnicus: Is enim primus cæteros aggressores commouit & irritauit. Causa uero fuit irarum q᷑ illum Archelaus Euripidi poetæ uerberandum tradidisset. Erat uero infensus illi Euripides ob maledictũ in ipsius insuauitatẽ oris iactatum. Et alii cõplures tali de cã uel interfecti sũt; uel in piculũ ĩsidiari uenerũt

Similiter quoq; propter metum : hic enim una ex causis est ut in rep. sic etiã in unius gubernatiõe:ceu Xersem Arthaphanes metuens calumniã de Dario ꝙ eum eleuasset: Xerxe non iubente: sed putans illi ueniam esse datam propter cœnam quasi ab ignoscente. Aliæ uero propter contemptum : ut uidẽs quidam Sardanapallum Regem inter eas mulieres pensa diuidentem si modo hæc fabula uera fuit:& si non in illo : attamen hoc in alio uerum esset. Et Dionysium posteriorem Dion inuasit quod eum contẽnebat : conspiciens ipsum Dionysium semper ebrium :& ciues Syracusanos ita se habere. Amicorum etiam quidam insurgunt propter contemptum : Ob fidem enim eis adhibitam spernunt tanq̃ facultatem habentes clam moliendi:& putantes se dominatiõem obtinere posse quodammodo per contemptum inuadunt. Tanq̃ enim potentes & contemnentes periculum propter suã potentiam faciliter insurgunt:ut duces quidam exercituum aduersus principes suos: quẽadmodũ Cyrus contra Astiagem:cuius & uitã & potentiã contemnebat : cernẽs & copias eius iam cõsenuisse & ipsum in delitiis uitã agere. Et Seuthis cũ esset dux exercitus Amadoci. Quidã uero hmõi plurimũ gratia insurgunt:ceu propter contemptum

Sic igitur multi insurrexerũt propter tales causas:& quidã ipsoꝝ interfecti sunt alii graues insidias & turbationes passi sunt. ¶ Deinde cum dicit:Similiter queq;. Declarat ꝙ aliquando fit insurrectio propter timorem:& dicit ꝙ sicut fit insurrectio propter iniuriam sic aliquando fit propter timorem. Timor enim est una de numero causarum insurrectionis: sicut iniuria contra Monarchias: sicut Arthaphanes uoluit repellere Xersem a principatu monarchico:qa timebat ipsum propter crimen quod cõmiserat cõtra Darium: quia suspenderat quendã notum eius: quãuis Xerxes nõ precepisset: sed credebat ꝙ indulgeret eidem nõ memorans factum post comestionem: sed cum recoluisset & uoluisset punire ipsum:timẽs punitionem insurrexit contra eum. ¶ Deinde cum dicit: Aliæ uero ⁊c. Declarat ꝙ aliquãdo fit insurrectio propter contemptũ: & primo facit hoc in uniuersali. Secundo ostẽdit ꝙ amici etiã quandoq; propter cõtemptum insurgunt: ibi: Amicorũ etiam. Dicit igitur primo ꝙ fiũt insurrectiones aliqñ propter contemptum:sicut quidam uidens Sardanapallũ deditũ uoluptatibus & comessationibus semper ludẽtem cũ mulieribus in palacio: nunq̃ exeuntem ad proelia nec exercẽtem se in uenationibus. Si uerum est hoc de ipso sicut dicunt fabulantes. Si autẽ nõ est uerum de illo tamẽ de aliquo alio:poterit esse hoc uerum insurrexit contra illum. Similiter Dion insurrexit contra Dionysium q posterius tyrannizauit: quia despexit eum uidens ipsum semper ebrium & uoluptuosum:& uidens ꝙ ciues ipsum contemnebant. ¶ Deinde cum dicit:Amicorum etiam ⁊c. Declarat ꝙ amici propter despectũ aliquando insurgũt contra amicos propter despectũ:quia contemnunt eos. quia enim cõfidunt de ipsis & familiares sunt eis:contemnunt eos quandoq;:credentes ꝙ obliuiscantur iniurię illatę propter amicitiam : Nimia enim familiaritas parit contemptum. Et quia credunt posse obtinere principatum . & quia contemnunt insurgunt contemnentes periculum unde defacili inuadunt. Tum quia sperant optinere. Tum quia potentiam habent non timentes periculũ: Tum quia contemnũt:sicut duces exercitus aliquando Monarchas inuadunt propter causam istam: sicut Cyrus contemnens modum uiuendi Astiagis turpem & inhonestum ad proelia uidens ipsum delitiose

uiuere & preter rationem insurrexit contra ipsum. Similiter autem & Seuthis dux exercitus de Thracia prouincia recessit ab Amadocho propter eandem causam: & insurrexit contra ipsum. Sunt etiam alii qui propter plura istorum insurgunt: & quia contemnūt & propter lucrum: sicut Hariobarzanem Mithridates. ¶ Deinde cum dicit: Maxime uero &c. Declarat qui maxime insurgunt propter tales causas: & dicit quod maxime insurgunt qui naturaliter audaces sunt: sicut illi in quibus est habundātia caloris & spiritus: & potentiam habēt & facti sunt duces exercitus a monarchis. Inclinatio enim ad opera uirilia: siue ad audaciam & potentiam reddunt hominem audacem in actu: & propter ista duo quasi existimantes se preualere insurgunt.

Eorum uero &c. Postq̄ Phs posuit principia per se corruptionis monarchiarum: consequenter adiūgit unum principiū eius per accidens: & primo ponit causam istam siue principiū. Secundo ostendit ꝙ pauci insurgunt propter illam: ibi: Sūt tamen. In prima dicit ꝙ illi qui insurgūt propter appetitum honoris. Alio modo insurgunt q̄n̄q; ꝙ sint modi prius dicti ƀm quos aliqui insurgunt. Sunt enim aliqui qui propter amorē honoris qualiscunq; insurgunt: facientes seditionem nō sicut alii qui inuadunt eos ut optineant diuitias & honores magnos quos uident eos habere: cōueniunt tamen in hoc hi & illi ꝙ exponunt se periculo & eligunt periclitari: sed propter aliā & aliam causam: quidam scilicet propter hoc ut obtineant diuitias aut principatum: aut utrunq;. Alii autē ut faciant aliquā actionem singularem & notabilem: propter quam nominati sint apud alios: non curantes nec principatum nec diuitias. ¶ Deinde cum dicit: Sed tamen. Ostendit ꝙ paucissimi insurgunt propter talem causam: & dicit quod quāuis aliqui insurgant contra Monarchiam propter appetitū huiusmodi honoris: paucissimi tamen sunt: quoniam talis qui impetum facit contra monarchiam si debeat preualere oportet quod non timeat mortem: & sic existimet sicut existimabat Dion cum insurrexit contra Dionysium: sed hoc non est facile multis. Ille enim Dion cum paucis militibus inuasit & insurrexit contra Dionysium: & dicebat quod quomodocunq; posset procedere contra illum hoc sufficiebat sibi: si tantum faceret quod terram inuaderet & Dionysium: & si postmodum mors sibi accideret bene erat sibi: nō curans nec timens de ipsa. Sed istud difficile est: & pauci sunt sic negligentes uitam propriam & cōtemnētes mortem. Propter quod manifestum est ꝙ pauci sunt qui inuadant

& propter lucrum: uelut contra Hariobarzanem Mithridates: Maxime uero propter hanc causam insurgunt hi qui sunt natura supbi: & honorem habent ex rebus bellicis apud dn̄antes & principes. Fortitudo.n. potentiā habēs supbia est: ꝑ quas ambas quasi faciliter superaturi eos aggrediuntur. Eorum uero qui ob honoris cupiditatē insurgūt alius modus est causæ ultra iam dictos Non enim ut quidā Tyrānos inuadūt spe magnoꝝ cōmodoꝝ: magnorūq; honorum quos in illis cernunt inducti sic: & qui ob honoris cupiditatē eos aggrediuntur. Sed illi quidē ut ea sibi arripiant quæ in Tyrānis admirabantur: hi aūt ut ex re gesta memorabili atq; egregia famā ac celebritatem nominis consequant: nō dn̄ationem acquirere uolentes sed gloriam. Sunt tn̄ perpauci qui ob hanc cām moueant. Constituendū est.n. sibi uiuendū nō esse nisi rem cōfecerint: quibus adesse oportet Dionis ꝓpositū nō facile quidē fieri in multis. Ille.n. cū paucis militibus cōtra Dionysiū profectus ait q̄tūcunq; progredi posset satis id sibi foret: ut si uel paꝝ terræ illius inuasisset pul

monarchiam propter appetitum huiusmodi honoris. ¶ Deinde cum dicit: Corrumpunt autem zc. Determinat causas & principia corruptionis monarchiarum in speciali: & primo Tyrannidis. Secundo Regum: ibi: Regnum autem zc. Prima in duas. In prima tangit modos quibus corrumpitur. In secunda tangit causas propter quas maxime corrumpitur ibi: Cumq; duę zc. Prima in duas secundum quod tangit duos modos corruptionis Tyrannidis. Primus modus est a causa extrinseca: secundus ab intrinseca. Secundus ibi: Alio autem modo zc. In prima dicit q Tyrannis uno modo corrumpitur sicut quęlibet alia Resp. a causa extrinseca: ut si fuerit aliqua Respublica potentior cōtraria propinqua illi: tunc enim illa ualentior: quia contraria est isti ipsam corrūpet: Non enim potest dici q per cōsilium poterit precauere ne corrumpatur: quia ad bene consiliandum requiritur appetitus recti finis. Consiliari enim est de his quę sunt ad finem. & recte consiliari de his quę sunt ad rectum finem. Sed Tyrannis nō habet rectum finem: nec appetitum rectum: immo electio siue appetitus ipsius est contrarius recto fini: & ideo non poterit resistere alteri Reipublicę propter consilium: cum alia sit potentior. Omnes eniz uolentes aliquid agere: si habeāt potentiam: agunt quę uolunt. ideo alia Respublica contraria & ualentior corrumpet istam. Tyrānidi autem contrariatur Popularis status: sicut dixit Hesiodus: per accidens: sicut figulus contrarius est figulo: Non enim est figulus per se contrarius figulo: imo est sibi similis: sed per accidens inquantum unus impedit bonum alterius: scilicet lucrum: sic Popularis status contrarius est Tyrannidi: non per se: sed inquantum una impedit aliam. Vltima enim species eius pessima est: quę est quędam Tyrannis: sicut patet ex quarto huius. Sed Regnum & Optimatum status per se contrarii sunt. intendunt enim diuersos fines: quia unus corrumpit aliū. propter quod contigit q Lacedęmonii multas Tyrannides corruperunt: quia potentiores erant. Similiter Siracusani q̄diu habuerunt bonam Rempublicam. Habebant enim Optimatum. ¶ Deinde cum dicit: Alio autem modo corrumpuntur cum in se ipsis seditionem zc. Tangit secundum modum corruptionis: & dicit q aliquando corrumpitur Tyrannis: non a causa extrinseca: sed intrinseca. Contingit enim quod Tyrannis habeat quandoq; aliquos familiares qui attingunt aliquo modo ad principatum & participant honoribus. Quādo igitur tales faciunt seditionem: cōtingit quod corrumpitur Tyrannis: sicut contigit circa Tyrannidem Gelonis prius: posterius

pulchrum iam sibi mori existimaret. Corrumpuntur autem Tyrannides uno quidē modo ut unaquæq; aliarum Rerumpublicarum ab extra si aliqua sit cōtraria Resp. robustior: nam uolūtas quidem aderit propter contrarietatem electionis. quæ autem uolunt omnes efficiunt: modo possint. Contrariæ uero sunt gubernatiōes populus quidem Tyrannidi secundum Hesiodum: ut figulo figulus. nam gubernatio populi illa postrema Tyrannis est. Regia uero potestas & Optimatū gubernatio ꝓpter contrarietatē gubernādi. quapropter Lacedæmonii multas euerterunt Tyrannides: & Syracusani per id tempus quo Resp. eorū recte gubernabatur. Alio autem modo corrumpuntur cū in se ipsis seditionem habēt: quēadmodum circa Gelonē factum est: & nunc circa Dionysiū. Gelonis enim filiū Trasibulus Hieronis frater ꝑ illecebras & uoluptates traducebat ut ipse dominaretur. Domestici uero ac necessarii per factionem repugnabant ut nō Tyrānis oīno solueret sed Trasibulus. Verum alii inter hæc cōspirātes eam occasionē nacti ipsos oēs pepulerunt. Dio-

autem circa eam quę Dionysii. Familiares enim Gelonis insurrexerūt contra ipsum:& expulerunt eum. Similiter & quidā contra Dionysium. Seditio autem quę fuit facta contra Gelonem fuit facta a Trasibulo qui frater fuit Hieronis: qui filium Gelonis traducebat per illecebras et uoluptates: ut sic contemptibilis fieret Populo & repelleretur a principatu:& ipse Trasibulus principaretur. Cum igitur congregasset familiares & amicos cauens ne dissolueretur Tyrannis sed ipse tyrannizaret: considerantes tempus inconueniens ipsum Gelonem & omnes amicos ipsius expulerunt & remansit Trasibulus solus. Contra Dionysium insurrexit Dion: qui curā habebat de Rep. Erat enim familiaris eidem & assumēs sibi populum in auxilium: insurrexit contra ipsum & expulit eum & interfecit. ¶ Deinde cum dicit: Cumq; duę. Tangit causas propter quas maxime corrumpitur: & primo tangit causas istas sm se & absolute. Secundo concludit causas corruptionis eiusdem in comparatione ad Resp. intensas. s. Paucorum & Popularis status: ibi: Vt autem. In prima tangit illas causas. In secunda tangit quandam aliam quę reducitur ad unā illarum: ibi: Particulam uero. In prima dicit ꝙ cum sint duę causę propter quas aliqui maxime insurgunt contra Tyrannum. s. odium & contemptus. Odium debetur Tyranno magis per se Et ratio huius est: quia ille qui principatur melioribus se & pręter utilitatem ipsorum:& cum hoc intendit bonum proprium solum odio habetur ab illis. talis est Tyrannis. Principatur enim Tyrannus melioribus se: quia uirtuosis. & nō intendit nisi bonum proprium:& ideo Tyranno debetur odium. De contemptu aūt adiungit ꝙ propter contemptum multotiēs corrumpitur Tyrannis. Et huius signū est: quia illi qui acquisierunt principatum per uirtutem & industriam propriam magis conseruauerūt principatū: quia tales qui acquisiuerūt bellicosi fuerunt. tales autem nō sunt contemptibiles. Sed illi qui receperunt Tyrannidem ab alio statim amiserunt & propter principatū mortui sunt: quia enim uiuebant delectabiliter uacantes comessationibus & uenereis contemptibiles erant. & quia uacabāt delitiis dabant multas oportunitates & occasiones insurgendi aliis. tum quia oportet ꝙ portant se quandoq; in potestate mulierum. tum quia inebriati sunt sępe:& per consequens impotentes facti. ¶ Deinde cum dicit: Particulam uero. Tangit aliam causam quā reducit ad odiū & est illa causa ira:& habet duas partes. In prima reducit iram ad odium. In secunda assignat duas differentias inter iram & odium: ibi: Et est interdum. Dicit igitur primo ꝙ ira pars est odii: hoc est corruptio que fit propter iram aliquo modo fit ꝓpter odium: ut non oporteat ipsam ponere causam distinctam. Est enim ira appetitus recōtristationis. & ideo manifestum est ꝙ iratus uult malum alii. Hoc aūt pertinet ad odium. Vnde ira aliquo modo est causa earundem actionum quarum est causa odium. ¶ Deinde cum dicit: Et est interdum. Assignat duas differentias inter iram & odium:& dicit ꝙ frequenter ira est magis

nysium autem Dion contra eum copiis ductis cum esset affinis suscepto populo: illū pepulit. ipse uero interfectus est. Cūq; duæ sint causæ propter quas maxime cōtra Tyrannos insurgitur: odium scilicet & contemptus. Odium quidem existat oportet in Tyrannos. Ex contemptu autem plurimæ fiūt euersiones: huius uero signū fuerit ꝙ plærisq; eorum qui dominationes adepti sunt: eas usq; ad extremū conseruauerunt. sed qui ab illis susceperunt confestim (ut ita dixerim) perierūt omnes. In uoluptatibus enim uiuentes: efficiuntur facile contemnendi ac multas præbent occasiones opprimendi sui Particulam uero quandā odii debemus irā existimare: nam quodammodo earundem rerum causa existit. Et est interdum ira efficacior q̄ odium: uehementius. n. insurgunt:

quia perturbatio illa non utitur ratiõe. Maxime uero contingit ut ira deferãtur qui cõtumelia fuerint affecti. Per quam quidẽ causam & Pysistratidarũ deleta est Tyrãnis & multæ aliarum: sed odium magis. Nam ira cum dolore fit: quare non facile ratione utitur. Odium uero sine dolore. Vt autem summatim dicamus quotcunq; causas diximus paucorum potentiæ illius postremæ & nimiæ: ac popularis gubernationis extremæ totidem: & Tyrannidis causas esse ponendum est. Nam & hæ sunt Tyrannides quædam. Regnum autẽ ab his quæ extra sunt minime corrumpitur: quapropter & diuturnius est. Ex se autem ipso utplurimum euerti contingit. Corrumpit̃ autem duobus modis. Vno modo si seditio oriat̃ inter eos qui participes sunt Regni. Alio modo si Tyrannice gubernare pergant: uolentes esse domini plurium: & cõtra Legem. Non fiunt nũc amplius Regna. Sed si qua fiunt Monar-

operosa: hoc est plus operatur q̃ odium. Irati enim cum maiori impetu & robustius insurgunt q̃ habentes odium. Et ratio huius est. quia passio irę est sine ratiocinatiõe. Iratus enĩ etsi audiat aliqualiter rationem: imperfecte tamen audit. Bene enim audit iratus quod iniuria dicta est accipienda: sed qualiter accipienda nõ audit. Vnde similis est famulo qui imperfecte audit mandatũ dñi: propter quod contingit φ male exequatur quandoq;. Silr est de irato. Imperfecte enim audit ratõe: & ideo male exequitur uindictam. Vnde furiosus uidetur propter infuriam. Et q̃uis ira sit magis operosa: tamẽ odium magis nocet. Scđa differentia est φ ira est cum tristitia. Et ideo nõ de facili iratus potest ratiocinari: ꝑpter enĩ motũ passionis nõ potest: sed odium est sine tristitia: & ideo est cũ ratiocinatione.

¶ Deinde cum dicit: Vt autẽ summatim zc. Concludit causas corruptionis Tyrannidis in cõparatione ad Resp. intensas .s. paucoꝝ & popularis status. Et dicit φ ut in summa dicamus quot diximus principia & causas corruptionis paucoꝝ status intemperate quę est ultima spẽs ipsius: & popularis status ultimę tot sunt causę & ꝑncipia Tyrãnidis: quia iste Resp. .s. paucoꝝ ultima & popularis sunt Tyrãnides quędam differentes tantum ſm hoc φ in his tyrannizant plures: in illa autẽ unus.

¶ Deinde cum dicit: Regnum autem &c. Determinat causas & ꝑncipia corruptiõis Regni. Et ꝑmo Regni absolute & ſm se. Scđo Regni quod procedit ſm genus: ibi: In Regnis autẽ zc. Prima in duas. In prima tangit ex quibus minime corrumpitur Regnum. In secunda ostendit quibus modis corrumpit̃: ibi: Corrũpitur &c. In prima dicit φ Regnum ab extrinsecis non corrumpit̃. Et ratio huius est: quia Rex principat̃ bonis & ſm uirtutem subditis uolentibus. Talis aũt Resp. nõ corrumpitur ab extrinsecis. Et ꝑpter hoc Regnum multo tempore durat. Ex se aũt multis modis corrũpitur. ¶ Deinde cum dicit: Corrumpit̃ aũt &c. Ostendit quibus modis corrumpatur ex se. Et primo facit hoc. Scđo oñdit quare non fiunt multa Regna: ibi: Non fiunt &c. In prima dicit φ Regnum ab extrinseco duobus modis corrumpit̃. Vno modo quando illi qui attingunt ad Principatum & sunt participes Regni faciunt seditionem. Contingit enim talibus facientibus seditionem & ꝑpter potentiam quã habent φ expellant Regem a Principatu & mutent Monarchiam in aliam Remp. Alio modo corrumpitur quando Rex uult principari Tyrannice: sicut quando uult esse dominus plurium q̃ debeat esse ipsis nolentibus: & pręter Legem. Tunc enim contingit φ subditi insurgunt contra eundem & ipsum expellunt & mutent Remp. in aliam. ¶ Deinde cum dicit: Non fiunt zc. Ostendit quare nõ fiunt modo plura Regna. Et dicit φ mõ non fiunt plura Regna: & si fiant sunt magis Monarchię Tyrannice q̃ Regna. Et huius assignat duplicem rationem. Prima est φ Regnum

debet esse Principatus uoluntarius. Principatur enim subditis nolētibus qui principatur in principatu Regio: & Regem oportet esse dñm maiorum in Ciuitate uel Regno. Difficile est autem unum inuenire qui uolētibus pluribus principet: & qui sit dignus dominus esse maiorum. Et ideo non fiunt plura Regna. Scđa ratio est. Quia que est ꝓportio dignitatis & honoris Regis ad dignitatem & honorem subditorum: eadem debet esse ꝓportio uirtutis principātis ad uirtutem subditorum. Nunc autē dignitas & honor Regalis multum excellit dignitatez subditoꝝ: Igitur uirtus Regis debet excedere uirtutem omniū uel pluriū. Talem autem inuenire non est possibile uel nimis est difficile. Et ideo si aliquis assumatur in Regem non principabitur nolentibus subditis. Ergo non multo tempore principabitur. Si autez aliquis per fraudez uel uiolenter principet: nō est Rex sed Tyrannus: quia non principat subditis uolentibus. ¶ Deinde cum dicit: In Regnis autem zc. Assignat causam corruptionis Regnorū fm genus. Causę et ꝑncipia sunt eadem cum his quę dicta sunt supius: & q̄ iam dicentur. Primo enim qꝛ multi de facili fiunt cōtēptibiles. Cōtingit enim ꝙ post Patrem sequit filius qui oibus cōtēptibilis est ꝓpter inhonestatem uite. Ex hoc autē insurgunt subditi & expellunt eum et mutant Rempu. Secunda causa est: Quia nō habet Rex tantam potentiam quanta est potentia Tyrannica sufficiens ad puniendum malos: sed cōtingit ipm Regem pati iniuriā. Vbi aūt ista contingūt de facili corrūpit Regnū: quia subditis nolentibus ipm principari statim non est Rex: sed Tyrannus. Tyrannus enī dñs ē subditoꝝ nolentiū ipm dñm. Et tūc recapitulat: & dicit ꝙ Mocarchię ꝓpter istas causas et alias siles corrūpūt

chiæ. & Tyrannides magis sunt: ob id quia Regnum spontanea gubernatio est: ac maiorum proprie. At plurimi pares sunt neq; usq; adeo præcellētes ut ad magnitudinem dignitatemq; huius gradus se possint attollere. Atq; ex eo fit ut sponte illi nō pareatur Quod si deceptiōe quis aut ui dominet: iā apparet hanc esse Tyrannidem. In Regnis autem illis in quibus succedit per genus ponendum est corruptionis esse causam: ultra illas quæ supra sunt dictæq; plærūq; contēnendi hoies succedunt in Regnū: & ꝙ non habeant potentiā Tyrannicā: sed Regiam superbiunt. Est enim facilis deiectio Regis si enim nolint statim nō erit Rex. At enim Tyrannus etiam nolentiū est. Corrumpuntur ergo gubernatiōes unius per has & huiusmodi alias causas. ¶ Seruant autē simpliciter loquēdo ex contrariis. Singulariter

SEruātur autem zc. Postq̄ Philosophus determinauit de principiis corrumpētibus Monarchias: determinat de principiis saluantibus ipas. Et primo in generali. Secundo in speciali: ibi. Singulariter aūt zc. In prima dicit ꝙ Monarchię ut simpliciter est dicere saluant ex contrariis quibus corrumpunt. Contrarioꝝ enī extranea sunt principia. Corruptio & saluatio Reip. sunt contraria: Ergo ex cōtrariis principiis fiunt. ¶ Deinde cum dicit: Singulariter zc. Determinat in speciali de ꝑncipiis saluantibus ipas. Et primo de saluātibus Monarchiā Regalem. Scđo de saluantibus Tyrannidem: ibi. Tyrannides uero &c. In prima intelligendū ꝙ Regnum est optima Resp. & optime ordinata. Et ideo ex ratione sua maxime saluabilis est ꝓpter ꝙ Phus non tangit nisi unum modum saluādi Regnum. Et primo tangit ipm. Secundo manifestat: ibi: Propter hoc enim &c. Dicit igitur ꝙ Regnum saluatur per hoc ꝙ Principatus trahitur ad mediocritatem fm unumquodq; qđ pertinet ad ipsum: ut si aliqđ pertineat ad Regem qui dominus est omniuz: & in omnibus principatur in quo uideantur grauari subditi ꝙ multum illis displiceat illud temperare aut illis remittere. Quanto enim pauciorum erit dominus: tanto durabilior erit ꝑncipatus: qa

quanto erit pauciorum dominus: tanto minus dominatiue principabitur. Et sic de paucioribus iudicabit & plures attingent ad principatum & habebunt quod competit eis fm dignitatem: & tunc uidebitur esse equalis subditis. Sic autem Rege se habente minus ei subditi inuidebunt. Et sic se habentibus principabit̃ subditis uolentibus: hoc autem facit principatum durabiliorem. ¶ Deinde cum dicit: Propter hoc enim zc̃. Manifestat quod dictū est per exemplum. Et dicit ꝙ ꝓpter istam causam circa Molossos Regnum multum durauit. Silr̃ autem & Regnum Lacedęmonioꝝ. A ꝓncipio enim diuiserunt principatum in duas partes: & sic moderauerunt eum. Similiter Theopompus qui posterius ibi regnauit consequenter moderauit Principatum. Cum eni esset dominus instituit Principatum Ephororum tradens ipsum aliis quasi auferens a sua potestate. Ex quo fecit regnum suum aliquo modo maius & durabilius multo. Propter quod respōdisse dicit̃ uxori suę cum argueret eum dicens: qd̃ non uerecūdabat̃ ꝙ Regnum minus tradidit filiis suis q̃ recepisset a progenitoribus. Dixit ꝙ hoc nō debebat dicere: quia q̃uis non traderet eis ęqualem fm potestatem: tradebat tamē diutius ꝙ uidetur esse melius. ¶ Deinde cum dicit: Tyrannides uero zc̃. Determinat de ꝓncipiis saluantibus Tyrannidem. Tyrannis enim quia de ratione sua inordinata est. Est de facili corruptibilis. Et ideo dat elementa plura quibus saluari potest. Saluatur autem duobus modis. Vno modo intendēdo ipsam. Secundo remittendo. Et fm hoc diuiditur in duas. In prima prosequitur modum fm quem saluatur per intensionē. Secundo modum qui est per remissionem: ibi: Alter uero zc̃. Prima in duas. In prima ponit unum modum fm quem saluatur intendendo absolute. Secundo in comparatione ad Regnum: ibi: Regnum quidem &c̃. Prima in tres. quia Tyrannis tripliciter intendit̃. Vno modo faciendo subditos ignorantes. Secundo incognitos. Tertio pauperes. Et diuidit̃ in tres. In prima ponit modos fm quos fiunt ignorantes. Secundo modos per quos fiunt incognitos: ibi: Et omnia facere &c̃. Tertio modos quibus fiunt pauperes: ibi: Et subditos &c̃. In prima dicit ꝙ Tyrannis duobus modis ualde contrariis saluatur. Quorum unus est fm intentionem. Alius fm remissionem. Et alter istorum dictus est prius fm quem Tyranni dispensant ut cōmuniter siue regunt Principatum Tyrannicum. Periander autem ut dicit̃ multa talia instituit ex quibus intēditur Tyrannis: & multa talia possunt accipi a Persis. Fuerunt autem & aliqua data antiquitus ad saluationem Tyrannidis. Quorum unum fuit excellentes in potentia uel diuitiis interimere: quia tales per potentiam quam habent possunt

aūt loquēdo per deductionē illaꝝ ad mediocrem modum. Quāto enim magis restringitur potestas omnis: tanto maiori tempore necesse est eam durare: nam & ipsi qui regunt minus superbiunt: magisq; moderati fiunt. Propter hoc enim & apud Molossos longo tempore durauerunt Reges. Et apud Lacedæmonios ꝙ ab initio statim in duas partes diuisa fuerit Regia potestas. Et post ea Theopompus ad mediocritatem magis illam deducens Ephoros superaddidit: potestate quidem minuens. Sed tempore augēs Regiam auctoritatem ut faceret eam quodammodo non minorem: sed maiorem: ut ad uxorem respondisse ferunt dicentem an nō erubesceret ꝙ filiis minorem potestatē Regiam derelinqueret q̃ a parentibus ipse accepisset. non profecto inquit: nam relinquo eis multo durabiliorem. Tyrannides uero seruantur duobus modis inter se contrariissimis: quorum alter est is quē per successionem traditum plurimi Tyrannorum obseruant. Horum aūt multa cōstituisse ferūt

insurgere contra Tyrannum. Iterum interficere sapientes. Tales enim per sapientiam suam possunt inuenire uias ad expellendum Tyrannidem. Iterum ad saluationē Tyrannidis expedit non permittere cōmunicationes nec sodalitatem siue societatem: ne inter se uniātur per amicitiam. Ex hoc enim facilius possent insurgere contra Tyrannum. Iterum non permittere disciplinam: & queçunq; possunt inducere sapientiam: sed omnia uitare. Quia tales pn̄t inuenire uias diuersas ad insurgendum contra ip̄m & expellendum eum ꝑpter ꝙ cauēda sunt oīa illa ex quibus fiunt sapientes uel sapientia actiua uel speculatiua: & etiam illa ex q̄bus fit persuasio & ipsi persuasiui. Et ideo nec scholas nec alias collectiones per quas contigit uacare circa sapientiam permittendum est. Sapientes enim ad magna inclināt: & ideo magnanimi sunt & tales de facili insurgunt. ¶ Deinde cum dicit: Et oīa facere zc̄. Tangit modos quibus fiunt incogniti. Et diuidit̄ in quinq; scd̄m ꝙ tangit quinq;. Secūda ibi: Et satellites. Tertia ibi: Assuescantq; &c̄. Quarta ibi Et ne lateant zc̄. Quinta ibi. Calumniari quoq; zc̄. In prima dicit ꝙ ad saluandum Tyrānidem oportet ordinare & facere ex quibus subditi maxīe inter se adinuicē erunt ignoti: quia mutua notitia facit ꝙ magis credunt sibi adinuicem. Ex hoc autem ꝙ credunt sibi adinuicem facilius uniuntur & potentius insurgūt Et ideo ordinā̄da sunt talia per queç sint ignoti. ¶ Deinde cum dicit: Et satellites zc̄. Ponit secūdum modū Et dicit ꝙ secundo ad saluationem Tyrānidis expedit facere ꝙ prepositi & seruientes sint manifesti in locis in quibus debent subditi congregari & circa ianuas Ciuitatis uel subditoꝝ ut uideant & sentiant quid dicunt uel agunt subditi. Si enim magis erit manifestum quid faciunt & minus poterunt inclinari cōtra Tyrannum minus inuicem credentes. ¶ Deinde cum dicit: Assuescantq; &c̄. Ponit tertium modum. Et dicit ꝙ oportet ad saluationem Tyrannidis ordinare ꝙ si subditi aliqua malefaciant: aut in aliquo insolescant & deuient ab eo quod est ordinatum a Tyranno: etiam modicum deprehendere eos a seruientibus ordinatis ad hoc. Similiter ordinare alia queçūq; & Barbara & Persica sunt Tyrannica. Omnia enim talia possunt idem. s. saluare Tyrānidem Ex hoc enim ꝙ subditi erunt occupati in aliquibus timētes magis: minus poterūt insurgere. ¶ Deinde cum dicit: Et ne lateant &c̄. Ponit quartum modum. Et dicit ꝙ tentandū est ut nō lateant queçunq; dicunt & faciunt subditi: sed diligenter attendere queçunq;: & sic facere sicut fecerunt circa Siracusanos Tyranni. Ordinauerunt enim quosdam qui dicebant

Periandrum Corinthium. Multa etiam ex gubernatione Persarum est assumere. Sunt autem hæc illa perniciosa quæ supra retulimus omni conatu Tyrānis fieri quo dominationem retineant: ueluti potentiores decerpere: & sapientes perimere. Et neq; commessatiōes permittere: neq; sodalitates: neq; disciplinā: neq; aliud quicq̄ talia: sed oīa cauere unde consueuerint oriri inter Ciues intelligentia & fides. Et neq; scholas: neq; conuentus aliquos scholasticos fieri concedere. Et omnia facere ex quibus Ciues inter se q̄ maxime incogniti sint. Cognitio enim fidē generat inter ipsos. Et satellites eius apparere semper ac uersari foris: quo minus latere possit quid quisq; agat. Assuescātq; animū submittere per seruitutem continuā: & alia quæcunq; talia Persica & Barbara Tyrannidis sunt: cuncta enim idem ualent. Et ne lateant conari quæcunq; quis dixerit aut fecerit: sed esse exploratores quemadmodum Siracusis hi qui deductores nuncupabant & auricularii quos submittebat Hierō ubicunq; foret congregatio aliqua uel conuersatio. Minus enim audent: qui talia formi-

deductores quos misit Hieron qui audirent & inquirerent quę dicerent & facerent subditi. Sic similiter ordinandi sunt aliqui ubi fuerit aliqua congregatio ut audiant quę dicuntur ibi. Sic enim illi qui congregabũtur propter timorem minus confident de seipsis: & ꝑ consequens nihil machinabunt. Aut si confidant de se minus poterit latere: & ulterius poterit magis caueri. ¶ Deinde cum dicit. Calumniari quoqȝ &c̃. Ponit quintũ modum. Et dicit

dant: & si audent minus latere possunt. Calumniari quoqȝ inuicem et collidere amicos cum amicis: & plæbem cum nobilitate: & diuites inter seipsos: & subditos ad paupertatem redigere: ut neqȝ sumptus fiat in custodia. Et illi quotidianis molestiis occupati uacare non possunt ad consilia cõtra Tyrannos ineunda. Exemplum hmõi sunt Pyramides Egypti: & donaria Cypsellidarum & Olympi edificatio a Pisistratide facta: Policratis opera circa Samum. Hæc enim omnia fuerunt instituta ad ocium & quietem populorum tollendam: & ad inducendam paupertatem per tributoꝝ pensionem ut etiam Siracusis factum est: Dionysio enĩ eam Ciuitatem tenente: contigit Siracusanos in quinqȝ annorum tempore cunctas facultates suas in soluendis tributis consumpsisse. Studet etiam concitare Tyrannus ut negotiis occupentur Ciues: & indigẽtia Du

ꝙ ad saluandũ Tyrannidẽ oportet ꝙ Tyrannus ꝓcuret ꝙ subditi imponant sibi inuicem crimina & turbent seipsos: ut amicus amicũ: & populus contra diuites: & diuites inter se dissentiant: sic enim minus poterunt insurgere ꝓpter eoꝝ diuisionẽ. Omnis enĩ uirtus diuisa minor est. ¶ Deinde cum dicit: Et subditos &c̃. Ponit modos quibus fiunt paupes. Et diuidit in quattuor scḋm ꝙ ponit quattuor modos. Secunda ibi: Et illi zc̃. Tertia ibi: Hęc enĩ omnia zc̃. Quarta ibi: Studet etiam zc̃. In prima dicit ꝙ ad salutationẽ Tyrannidis oportet facere subditos paupes: sic enim minus poterunt insurgere contra Tyrannum. Facere aũt pauperes subditos: & si contingat multipliciter: contingit tamen ad p̃sens quadrupliciter. Primo nõ dãdo expensas custodibus Ciuitatis de bonis cõibus: sed eos cõpellere ad soluendum ex toto. ¶ Deinde cũ dicit: Et illi &c̃. Ponit scḋm modũ. Et dicit ꝙ ordinandum est ꝙ subditi sint occupati propter opera quotidiana: ut sic occupati non possint machinari: uel non sint uacantes ad machinandum aliquid contra Tyrannum. Sicut habemus exemplum de Tyranoidibus quę fuerũt circa Egyptũ ubi subditi compellebantur occupari circa opera quotidiana. Sicut apparet de filiis Israel quos occupabant circa lutum & lateres. Silr̃ donaria Cypsellidaꝝ. Silr̃ edificatio Olympi quę fuit facta a Pisistratide ¶ Similiter opera eorum quę erant de Samo insula, quę erant magnifica. Omnia enim ista possunt idem facere scilicet ꝙ subditi non possint uacare ad machinandum aliquid contra Tyrannum. Ex quo enĩ sunt occupati circa opera talia nõ possunt tractare qualiter expellant Tyrannum. Item possunt facere penuriam & paupertatem subditorum: ex quo enim compelluntur apponere ad edificia faciẽda & occupari circa talia oportet eos depauperari. ¶ Deinde cum dicit: Hęc enim omnia fuerunt &c̃. Ponit tertium modum. et dicit ꝙ procreanda sunt uectigalia: hoc est exactiones multę et magnę: sic enim cito poterunt depauperari subditi. Sicut factum fuit in Siracusis: Ibi enim Dionysius qui principabatur tantas procurauit exactiones quod omnes diuitię subditorum uenerunt ad ipsum in quinqȝ annis. ¶ Deinde cum dicit: Studet etiam cõcitare &c̃. Ponit quartum modum. Et dicit ꝙ ad saluationem Tyrannidis: Tyrannus debet ꝓcurare bella inter subditos: uel etiam ad extraneos: ita ꝙ nõ possint uacare ad aliquid tractandum contra Tyrannum: & magis timentes. Sic etiam erunt indigentes preside: & tũc plura poterit exigere

ab eiſdem. ¶ Deinde cum dicit: Et Regnum quidem zc̄. Ponit alium modum per quem ſaluatur Tyrannis in comparatione ad alias Reſp. & ad alia quędam. Et diuiditur in quattuor. In prima ponit modum per quem ſaluatur in comparatiõe ad Regnum. In ſecundã ponit modum per quem ſaluatur in comparatiõe ad Popularē ſtatum: ibi: Et quę fiũt &c̄. In tertia ponit alium modum in comparatiõe ad liberum & uenerabilē: ibi: Nullo qdē &c̄ In quarta ponit alium modũ in cõparatione ad ciues & extraneos: ibi Peregrinos etiã &c̄. In prima dicit ꝙ Regnum ſaluatᷣ per amicos. Subditi enim diligunt Regē & uolunt eum principari: hoc aũt ſaluat Regnum. Et ideo ſaluatᷣ Regnum per amicos. Tyrannus aũt ad ſaluandũ Tyrannidē non debet confidere in amicis. Et ratio huius eſt. quia amici potẽtes ſunt: ex hoc enim ꝙ amici potentes ſunt: aliqui principes potentes ſunt. Item inclinantᷣ & uolũt principari omnibus. Et ideo nõ debet confidere in eis ſi debeat ſaluare Tyrannidem. ¶ Deinde cum dicit. Et quę fiunt zc̄. Ponit alium modum in comparatione ad ſtatũ popularem. Et primo ponit ipm̄. Secũdo aſſignat rationem cuiuſdã dicti: ibi: Nam & ppl̄s zc̄. In prima dicit ꝙ ad ſaluandum Tyrannidē: Tyrãnus debet ordinare ea quę ſunt circa popularem ſtatum ultimum qui peſſimꝰ eſt omniũ. Omnia enĩ illa Tyrannica ſunt: ut mulierũ potentię coram ppl̄o pmiſſum eſt eis ꝓponere contra uiros quę uoluerint. Et manumiſſio ſeruorum contra Ciues. Mulieres enim quaſi ſunt medietas Ciuitatis. Ipſę autem & ſerui non machinantur aliquid contra Tyrannum. Nam gaudent ſerui de manumiſſione. Mulieres uero ſuper libertate prędicta. Oportet enim eos eſſe beniuolos & Tyrãnidibus & popularibus. Et propter hoc non inſurgunt de facili. ¶ Deinde cum dicit: Nam & populus zc̄. Reddit cãm cuiuſdã dicti. Dixerat enim ꝙ in Tyrannide ordinanda ſunt illa quę fiunt in populari ſtatu. Vltimo huius reddit cauſam: Et dicit ꝙ propter hoc debet Tyrannus ordinare quę ſunt in populari ſtatu ultimo. Quia popularis ſtatus ultimo eſt ſicut Monarchia. Totus enim populus dominatur ſicut unus Monarcha. Vnde adulatores inueniuntur & in populari ſtatu ultima: & apud Tyrannos: & honorantur ab eis. In populari ſtatu quidē populares ductores populi. Ductor enĩ adulator in pplãri ſtatu eſt. quia dicit quę placent populo. Apud Tyrannos autem honorantᷣ: quia humiliter loquuntur. Hoc autem pertinet ad adulatorem. humiliter enĩ loquendo & deiciendo ſe credũt placere. Propter hoc etiam Tyrannus eſt amicus malorum: quia recipit adulatores et congaudet eiſdē. Tales autem ſm ſe mali ſunt. Sed nullus qui habet ſenſum liberum: hoc eſt qui inclinationem habet ad uirtutem hoc faciet. Sed diligit uirtuoſos & eos qui non adulantur: qui ſm ſe boni exiſtentes oportunitatem quandam habent ad reprimendum malignitatē adulato

cis continuo detineantur. Et Regnum quidem per amicos ſaluatur. Tyranni autē eſt maxime amicis diffidere quaſi uelint omnes. poſſint autem maxime amici eum ſubuertere. Et quæ fiunt circa ultimam popularem gubernationem: Tyrãnica ſunt omnia: Vt potentia Mulierum domi quo reuelent uirorum ſecreta: & manumiſſio ſeruoꝝ eadem de cauſa. Non enim inſidiantur ſerui & mulieres Tyranno: & ſi pſpere degant neceſſe eſt: beniuolos fore: & erga Tyrannidem: & erga popularem ſtatum. Nam & populus dominus eſſe uult. Ex quo fit ut adulatores apud utroſq; in honore habeantur. Eſt enim qui populum colit & ducit populi adulator. Tyrannorum uero qui aſſentãdo conuerſatur: qđ eſt opus adulatoris: Nã propter hoc prauos amicos habent Tyranni quod adulationibus gaudent. Id autem nemo faceret qui mẽtem haberet libero homine dignam: ſed amant boni uiri: uel non

ris qui scd̄m hm̄oi malignus est. Quoniam sicut in Prouerbio dicitur Clauus clauo retūditur. Diligunt igitur bonos odientes adulatores ut per eos reprimant malitiam adulatoꝝ. ¶ Deinde cum dicit: Nullo quidem zc̄. Ponit alium modum in comparatione ad liberū & uenerabilem. Et dicit ꝙ Tyrannus non debet congaudere libero & uenerabili siue uirtuoso. quia Tyrannus uult esse solus dominus. Venerabilis enim & liber cōtrarii sunt illi nec possunt sustinere excellentiā quam habet preter rationem: nec Tyrānidem quam exercet principādo dominatiue propter quod odiunt Tyranni liberos & uenerabiles tanquā dissoluentes eoꝝ principatū. ¶ Deinde cum dicit: Peregrinos etiā &c. Ponit alium modum in comparatione ad Ciues & extraneos. Et dicit ꝙ Tyrannus magis debet conuiuere & assuescere diuturnis cōmessationibus cum extraneis q̄ cum ciuibus: tanq̄ ciues sint aduersarii: extranei uero non. Ista igitur & silia sunt Tyrannica & saluant principatum. Nec aliquid malignitatis deficit in talibus: sed omnem malignitatē & iniquitatem continent: sicut mala secundum seipsa bona. tamē ad saluationem Tyrānidis in quo innuit qd̄ non sunt facienda simpliciter hōi: sed ei qui uoluerit saluare Tyrannidem quę sm̄ se mala est. ¶ Deinde cum dicit: Sunt autem zc̄. Reducit istos modos om̄es ad tres. Et primo facit hoc. Scd̄o recolligit illos: ibi: Ad quos. In prima dicit ꝙ om̄ia ista sub tribus speciebus ut est dicere cōprębenduntur: Quia Tyrānus tria considerat ad saluandū Principatum suum. Primum est ut subditi sint ignorantes & pauca scientes. Cuius ratio est: Quia nullus pusillanimis insidiat̄ alicui. Et ideo ne subditi insidienter ei considerat qualiter subditi sint ignorantes. Ignorantia enim pusillanimes facit. Magnanimū enim oportet habere scientiā magnorum & arduorum. Est enim uirtus qua aliquis inclinatur ad magna & ardua simpliciter decentia ipsum. Secundum est ꝙ ignoti sunt sibi inuicem subditi. Et ratio huius est Quia Tyrannis non prius dissoluitur q̄ credant sibi inuicem. Et propter hoc Tyrānus contrarius est uirtuosis: quia nociui sunt ad Principatum Tyrannicum: non solum quia nolūt subici Tyranno dn̄atiue: sed quia sunt sibiip̄sis fideles & aliis conciuibus: Nec manifestant ea quę uolunt facere uel ipsi uel alii conciues eoꝝ contra Tyrannos. Tertium est ꝙ reddat

adulantur: & utiles praui ad prana. Clauus enim clauo: ut dictat Prouerbiū. Nullo quidem honesto: nulloq; libero delectari Tyrānicum est. Se enim solum esse talem putat Tyrannus. Qui autem subditorum uel honestati studēt uel libertati minuere excellētiam & praeminentiam Tyranni uidentur. Oderunt ergo illos Tyranni tanq̄ euersores potestatis suae: Peregrinos etiam in cōuiuia & familiarem usum magis recipere q̄ ciues Tyrannorum est: quasi illos quidem habeant hostes. Hos uero non aduersantes: haec & huiusmodi a Tyrannis fiunt pro dominatione retinenda: nec quicq̄ omittunt prauitatis. Sūt autem (ut ita dixerim) haec omnia tribus speciebus compraehensa. Tria. n. coniectat Tyrannus. Vnū ut animos imminuat ciuium. Nemo enim parui animi contra Tyrannum insurgit. Secūdum ut ciues inter se diffidentes reddat. Non euertitur enim Tyrānus: nisi ciuiū aliqui inter se fidē habeant: & bonos uiros persequit̄ quasi pestiferos & aduersarios dominationi suae. Nō solum quia non acquiescunt in seruitute uiuere: uerum etiam quia fides eis: & inter se: & ab aliis plurima adhibet̄: neq; accusant alios: neq; ipsi inter se accusantur. Tertium impotentiam agendi. Nemo enim sibi impossibilia aggreditur: itaq; neq; Tyrannidē

eos impotentes faciendo eos pauperes. Et ratio huius est: quia nullus manium mittit ad ista que credit esse impossibilia. Et ideo manifestum est ꝙ non dissoluet Tyrānis si subditi nō habeant potentiam. ¶ Deinde cum dicit: Ad quos zc̄. Recolligit modos istos: Et dicit ꝙ isti sunt tres modi ad quos reducunt oīa que placent & uolunt Tyranni. Si eni aliquis cōsideret: reducet omnia Tyrannica ad istas tres hypotheses: quarum una est: ut nō credant sibi inuice; alia ut sint impotētes alia ut parum sciāt subditi. Vnus igitur modus per quem saluatur Tyrānis est iste q est intēdēdo Tyrannidē.

Aliter uero zc̄. Postq̄ Phus posuit unum modum saluationis Tyrānidis qui est p intentionem: Ponit alium modum qui est per remissionē. Et primo in generali ostēdit quomō per hmōi remissionē saluat. Scōo in particulari: ibi: Primū eni zc̄. In prima dicit ꝙ alius est modus saluādi Tyrannidem contrarius modus dictis prius nam modi dicti prius saluant Tyrānidem intendendo ipsam. Iste autē modus p remissionē: istum aūt modum contingit accipere per silitudinem ad corruptionē Regnoꝝ. quia sicut uno modo Regnū corrumpit per hoc ꝙ accedit ad Tirannidem declinādo a rectitudine rationis: sic saluatur Tirānis per hoc ꝙ accedit ad Regnū & ad illud quod est fm rationē. Ex se enim Regnum saluabile est. Et ideo expedit ad saluādū Tirannidem remittere ipam & accedere ad Regnum seruādo & retinendo Principatū unius ut sc; ipse solus principet nō quidem ipis uolentibus. Sed nolētibus sicut plures faciūt & nō pretendat uelle principari ipis uolentibus. Nā hoc pretēdere est pretendere ꝙ ipe nolit tirānizare: Et istud ꝙ. s. solus sit Princeps & Tirannus accipiendū est sicut suppositio alioꝝ. Hec quidem facienda sunt fm uirtutē ad saluandū Tirannidē: alia aūt similāda ut uideat saltim Regalis q̄uis non sit. ¶ Deinde cum dicit: Primum enim zc̄. Ostēdit in particulari qualiter saluat per remissionē. Et primo facit hoc. Scōo recolligit quedā dicta excusando se ulteriori cōsideratiōe: ibi: Superfluū zc̄. Pria in duas. In pma ostendit qualiter Tirānis saluat p remissionē cū Ciuitas nō est diuisa. In scōa cū est diuisa: ibi: Cum uero zc̄. Pria in quattuor. In pma declarat qualiter saluat per remissionē: pmo quo ad pecunias. Scōo qualiter quo ad cōuersatiōes: ibi: Et uideri. Tertio qualiter quo ad honores: ibi: Verūtamē. Quarto qualr quo ad demissionē a principatu: ibi: Si uero. Circa pecunias est cōsiderare tria. s. cōsumptiōe; rōcinacionē: receptiōe; et fm hoc

tollere si potentia desit. Ad quos ergo fines referantur Tyrannorum consilia tres isti sunt. Ad has enim suppositiōes Tyrannica redigi possunt uniuersa. partim ne confidant inter se ciues: partim ut potētia eis desit: partim ut pusillanimes efficiantur. Vnus ergo modus quo utunt Tyranni talis est. ¶ Alter uero modus contrarium istis: quae dicta sunt diligentiam facit. Est autem deprahendere ipsum ex Regnorum corruptione. Vt eni Regni modus corruptiōis unus est gubernationem ipsam Regiam magis reducere ad Tyrannicam: Ita Tyrannis conseruatio est ad Regiam gubernatiōnē magis eā referre unum solūmodo custodiētem ut potentiam retineat: per quā non modo uolentibus: uerum etiā nolentibus dominari possit. nam si hanc abiciat similis abicit et Tyrannum esse. Sed hoc tanq̄ suppositionem quandam manere oportet. Caetera uero partim facere: partim q̄optime simulare ut Regia gubernatio uideatur. Primum eni uideri cōmunium commodorum curam habere: non effundentem largitiones tantas ut Ciues moleste ferant quando quidem ab illis capitur operantibus ac laborantibus

in sua tenuitate. Donāt uero scortis & pere-
grinis & histrionibus effuse. Rōnem red-
dentes eorum quas acceperit & expenderit:
quod iam factum est a quibusdā Tyrānis:
sic enim administrans nō Tyrannus uide-
bitur sed legitimus gubernator. nec erit ei
formidandum ne qn̄q; sibi desint pecuniæ:
cum sit dn̄s ciuitatis: sed dispergētibus Ty
rannis ex propria domo: & prodest hoc ma
gis q̄ relinquere congregatos. minus enim
custodes ipsi contra Tyrannū insurgerent.
sunt aūt formidabiliores absentibus Tyrā-
nis qui custodiunt q̄ ciues: nam illi quidē
simul absunt: hi aūt remanent. Deinde red
ditus & impēsas apparere oportet. tum gra
tia diligentis administrationis. tum etiam
ut siquando foret opus illis uti possit ad
belli necessitates: omninoque seipsum præ-
bere custodem & questorem: non ut sua-

diuiditur in tres. In prima declarat quid obseruandū est quo ad expensas rōnabiles. Scd̄o
quo ad rōcinationem cum dicit: Rōnem. Tertio ostendit quid circa receptionem ibi: De-
inde redditus. In prima dicit ꝙ ad saluandū remp. tyrannicā oportet ꝙ Tyrannus sic se ha
beat ut uideat hr̄e curam de cōi: & ꝙ nō expendat ea q̄ accipit a subditis gratis & in super
fluis ut in talibus q̄ contristant subditos: ut qn̄ accipiunt a subditis laborantibus & operan
tibus assidue & postmodū habun-
danter dant meretricibus & extra-
neis & quos habēt sibi sepe familia
res: artificibus: histrionibus qn̄ enī;
sic facit Tyrānus odio habet a sub
ditis & facilius insurgūt cōtra ipm̄
& ideo cauēdū est ꝙ nō expēdiat
bona q̄ accipit a subditis ī illis: que
molestant ipsos. ¶ Deinde cū dicit
Rationem. Ostendit quid obseruā
dum est q̄tum ad rōcinationem: &
primo facit hoc. Scd̄o remouet du
biu;: ibi: Nec erit ei. In prima dicit
ꝙ ad hoc ꝙ saluet Tyrannidem &
uideat hr̄e curā de cōi bono opor-
tet ipsum reddere rōnem de acce-
ptis & expensis factis: quod fecerūt
quidā Tyrāni: unde diuturniorem
fecerunt principatum suum. Et ra-
tio huius est: quia ille qui sic dispen
sabit & reget R. ēp. uidebit esse yco-
nomus quidā .i. dispensator: uidebit
enim laborare propter bonum cōe
& nō uidebit Tyrannus. ¶ Dein-
de cum dicit: Nec erit ei. Remouet
dubium siue respondet obiectioni:
Diceret enim aliquis ꝙ si Tyrannus reddat rōnem de expensis deficiet ei pecunia. Remo
uet hoc et dicit ꝙ nō oportet Tyrannū timere ne pecunie & diuitie deficiā t omnia enim
que sunt in ciuitate ad usus & utilitates cōmunes sunt eius: cū sit dominus ciuitatis. Cuius
ratio est: quia bona exteriora sunt propter bona anime & corporis. & bona corporis pro-
pter bona anime. & ista omnia sunt propter bonū cōe ciuitatis. & ideo illius sunt quodam
modo bona subditoꝝ: cuius est ordinare omne in finem ciuitatis. Sed eius qui dn̄s est ci-
uitatis est ordinare bona exteriora in finē ciuitatis propter quod eius sunt oīa. Et ideo nō
est timendū Tyrāno ꝙ deficiat sibi pecunia: qa poterit accipere a subditis: fm̄ tn̄ ꝙ ordi-
nati habet in finem ciuitatis: sed illi timendū est magis qui accipit a domibus subditorū
preter rōnem. Ex hoc enim odio habet a subditis: & ideo timere debet ꝙ insurgant cōtra
ipm̄. Vnde magis expedit ipsis .s. submittere diuitias in domibus subditoꝝ & uti eis ad bo
num cōmune cū necesse fuerit q̄ omnino admittere eas congregare in domo propria. qd̄
fiet si insurgant in eum. cum enim apud ciues fuerit pecunia & nō extorserit eam Tyran-
nus minus insilient contra ipm̄. tunc Tyranni etiam quia accipiunt a subditis & seruāt pe
nes se magis timentur ab illis qui egrediuntur cum eis & cōmilitant eis quasi propinqui
eis q̄ ciuibus: quia primi cū peregrinantur ei extra ciuitatem. Ciues aūt magis residēt in ea
& ideo magis pn̄t insurgere & dirimere thesaurꝫ. Consequenter cū dicit: Deinde ꝛc. Tan-
git quid obseruandū est circa receptionem pecuniaꝝ & dicit ꝙ tyrannus debet redditus

& oblationes gratis factas fideliť colligere ut dispenset illa:& si aliquādo oportunum fuerit expendere illa in proelio & uniuersaliter debet se exhibere tanq̄ custodem & camerarium ciuitatis & bonorum cōmunium:non sicut propriorum.sic enim minus odio habebitur & erunt magis contenti. ¶ Deinde cum dicit:Et uideri uelle. Ostendit qualiter Tyrannis saluatur in comparatione:& primo in comparatione ad ciues. Secundo cum dicit: Contrarium faciendum. In comparatione ad totam ciuitatem & diuina. Adbuc circa primū duo facit. Primo ostēdit qualiter saluatur per comparationē bene se habens quātū ad actus exteriores. Secundo cū dicit: Et circa uoluptates. Qualiter quantum ad delectatiōes. Circa primum adbuc duo facit. Primo facit quod dictum est quantum ad personā propriam. Secundo cum dicit Eodemq; modo. Quātum ad coniunctā. Adbuc primo ostēdit quid obseruandum est ad Tyrānidis saluationem quantum ad gestus exteriores. Secundo cum dicit : Insuper non. Quantum ad actus exteriores in quibus est iustitia uel iniustitia. In prima parte duo tangit. Primum est ꝙ expedit Tyranno ad saluandum Tirannidem ꝙ non appareat subditis seuus siue crudelis. Et rō huius est:quia ex hoc ꝙ apparet subditis seuus reddit se odiosum eis.ex hoc aūt facilius insurgunt in eū:sed debet se reddere reuerēdum ꝓpter excellentiā alicuius boni excellentis. Reuerentia.n.debeť bono excellēti: & si nō habeat illud bonū excellens debet silāre se hr̄e illud. Secundū est qđ tangit & sequiť ex primo ꝙ debet se reddere talem ꝙ si subditi obuient ei ꝙ nō timeant eum timore seruili sed magis reuereanť. Non timeant quidē:quia si timerent eum hr̄ent cum odio. Reuerenť aūt: est enim reuerentia tristitia pp apparentē ingloriatōnem. & ex hoc eniꝫ ꝙ aliquis obuiat alicui:et ille hēt bonū in quo deficit reuereť quia nō hēt illud:aut nō illo mō. Et ideo Tyrannus debet se reddere talē ꝙ uideať subditis ipsos excellere in aliquo bono excellēti in quo ipsi deficiunt ex quo reuereať. Tn̄ talem se sic reddere nō est facile quin sequiť contemptus siquidem nō reddit se timendū. De facili enim contemnit qui nō timeť:& ideo si uelit nō terribilis uideri & cum hoc non contemni debet laborare ad uirtutes & opera ipsa quę reddūt hoiem non contemptibilem propter excellentiā suam:& si nō potest habere oēs uirtutes & actus eoꝝ:saltem laboret ad uirtutem ciuilē quę uideť pręcipua.& si nō habeat eam fm ueritatem:faciat ꝙ opineť ipsum hr̄e eam.q̄uis enim hoc nō sit in se bonū:ad hoc tn̄ bonū est ut nō sit facile contēptibilis. ¶ Deinde cū dicit:Insuper. Ondit quid obseruandū est q̄tum ad actus exteriores in q̄bus est iustitia:& dicit ꝙ Tirānus sic se dꝫ hr̄e ꝙ nō uideať alicui inferre iniuriā:nec iuueni:nec iuuenculę:& ꝙ non solum ipe in persona propria:sed ꝙ nullus q est circa ipm iniurieť aliis. Deinde cū dicit:Eodēq̄. Ondit qd obseruandū est q̄tum ad psonā cōiunctā:& dicit ꝙ Tirānus sic dꝫ facere ꝙ uxor sua sit familiaris uxoribꝰ subditoꝝ:qa pp iniuriā illatā uxoribus mlte tirānides destructę sunt.& ideo dꝫ ꝓcurare ꝙ uxor sua sit familiaris uxoribꝰ subditoꝝ. sic.n.hēbit q̄si medietatē ciuitatis:qa mlieres cū pueris fere sūt medietas eiꝰ sicut dixit i.ii. Deīde cū dicit. Et circa: Ondit qd obseruādū est

rum pecuniarum:sed ut cōmunium & publicarum. Et uideri uelle non asperum sed cum grauitate honestum: & talem ut eum non timeant obuii: sed magis uereantur. Hoc autem non facile est eum assequi qui foret contemnendus. Quapropter opus est & si non aliarum uirtutum at saltem ciuilis eum curā habere ac talem de seipso opinionem afferre. Insuper non solum ipsum uideri nulli protinus ciuium contumeliam facere:sed etiam neminem illorum qui circa eum sunt. Eodemque modo se habere mulieres suas erga cæteras mulieres: Nam & per contumelias mulierum permultæ iam Tyrannides perierunt. Et circa uo-

ei q̄tum ad delectationes:& dicit ꝙ circa delectationes corporales debet cōtrariū facere q̄
faciant nunc quidā Tyranni·Sunt·n·quidā qui ·nō solū uolūt ꝓseq hmōi delectatiōes etiā
multis diebus:sed uolunt uideri ab aliis prosequi easdē tanq̄ sint beati & felices ꝓpter ipas
& reputētur ab aliis tales:& ex hoc habeant in admiratiōe apud eos: sed debet magis aut
moderatus esse circa eas:aut si nō sic tñ debet se talem exhibere ꝙ uideat fugere eas : quia
ille qui sobrius est in persequendo
hmōi nō defacili inuaditur nec cō
temnit: sed ille qui est ebriosus in/
uasibilis est defacili & defacili con
temnitur·Ille etiam qui uigilat circa
actus uirtutum non defacili inua/
ditur:nec contemptibilis est: sed il/
le qui dormit:hoc est qui non ope
ratur fm uirtutem defacili inuadit
& contemnitur : Qui enim operat
fm uirtutem reputatur aliquid ma
gnum propter uirtutem quam om
nes reputāt & boni & mali· quāuis
fm maius & minus· Qui autem re
putatur magnus is non inuaditur
defacili nec contemnitur·nullus enī
contemnit quem reputat · qui autē
inordinate operatur econtrario se
habet· ¶ Deinde cum dicit : Con/
trariumq; agendum zc̄ · Ostendit
quid obseruandum est in compara
tione ad totam ciuitatem & diuina
& primo quid in comparatione ad
totam ciuitatem· Secundo cum di/
cit uideri etiam oportet zc̄· Quid
in comparatione ad diuina· In pri/
ma dicit ꝙ ad saluandum Tyran/
nidem faciendum est contrarium
eis quę dicta sunt prius ; scilicet ꝙ
Tyrannus debet pręparare & ornare
ciuitatem:scilicet faciendo turres &
muros & ędes & habitacula & alia hmōi cōmunia:& ordinando ciues tanq̄ sit ꝓcurator
ciuitatis & non Tyrannus:sic enim beniuolus apparebit & non Tyrannus· ¶ Deinde cū
dicit:Videri etiam oportet &c̄· Ostendit quid obseruandum in ordine ad deum : & dicit
quod ad saluationem Tyrannidis Tirannus in his quę ad Religionem & cultum diuinū
pertinent studiose & reuerenter se debet habere & tanto magis differenter ab aliis quanto
magis excellit·Cuius ratio est:quia si subditi existimēt principantem religiosum & deico
lam esse:non timebunt male pati ab ipso·A diuino enim nullus expectat malum per se &
minus inclinabuntur insidiantes opinantes ipsum deum esse sibi propitium & propugna/
torem pro eo contra machinantes in eum· ¶ Deinde cum dicit:Veruntamen oportet sine
improbitate zc̄·Ostendit quid obseruandum est quantum ad distributionem honoris:&
diuiditur in quatuor secundum quod quattuor tangit·Secunda ibi:Hos aūt· Tertia ibi:Cō
munis uero·Quarta ibi:Quod si quem· In prima dicit ꝙ oportet Tirannum esse sapien/
tem ut sciat considerare finem & dignitatem hominis uel saltem ut uideatur esse probus

luptates corporis contrarium facere q̄ nunc
faciant quidam Tyranni: non solum enim
statim ab aurora id agunt:conuiuantq; per
dies plures: uerum etiam apparere uolunt
aliis ꝙ ita faciant : ut tanq̄ felices beatosq;
admirentur:sed in talibus maxima erit mo
deratio adhibenda:uel saltem uideri illa fu
gere . non enim faciliter inuadi potest nec
faciliter contemni qui sobrius sit: Sed qui
ebrius neq; qui uigilet sed qui dormiat.Cō
trariumq; agendū est supradictoꝝ fere om
nium.Corroboranda enim & ornanda ciui
tas est ab eo tanquam a curatore ac nō Ty
ranno. Videri etiam oportet ipsum erga re/
ligionem deorum affici uehemēter : minus
enim formidabūt populi:ne quid cōtra iu/
stitiam fiat si religioni deditum illum exi/
stimabunt:ac deorum timorem habere: mi
nusque contra illum audebunt insurgere:
quasi deos habeat propitios & fauentes. Ve
runtamen oportet sine improbitate talem
uideri:atque eos uiros qui aliqua in re lau/
dabiliter se gesserint honorare : ita ut non

& fine improbitate:& oportet ꝙ bonos & uirtuosos ciues quātum ad actus aliquātum uirtutum honoret:& sic ut putent se magis honorari ab eo q̄ a conciuibus propriis :quia sic maxime erit beniuolus subditis: ¶ Deinde cum dicit:Hos autem ꝛc̄. Tangit secundum et dicit quod ad beniuolentiam maioreꝫ honores debent distribui per ipsum : sed supplicia debent infligi per alios principes & iudicia. ¶ Deinde cum dicit:Cōmunis uero &c̄. Tangit tertium dicens ꝙ ad custodiam cōmunem omnis monarchię multum expediens est nullum uirū facere magnum ualde: aut in potētia aut diuitiis. Magnus enim existens in potētia aut in diuitiis facilius insurget. Si autem oportet facere magis expedit facere plures. Vix enim erunt unanimes & unus iuuabit cōtra alterum. ¶ Deinde cum dicit: Quod si quem ꝛc̄. Tangit quartū & dicit ꝙ si oportet facere aliquem magnum secundum potentiam nō debet facere illum qui audax est secundum morem & inclinatur ad audaciam:quia talis est maxime inuasiuus secundum omnes actiones & ideo quia inclinatur ad magna cum hr̄et potentiam defacili insurgeret. ¶ Deinde cum dicit:Si uero. Ostendit quid obseruandum est in demissione a p̄ncipatu uel honore: & dicit ꝙ si oporteat aliquē demittere a potentatu:gradatim debet deponi:ut nō primo auferatur ei ptās tota:sed pars aliq̄:deinde alia usque quo totam amiserit:quia minus cōtristabit illum:& per consequēs minus insurget & poterit minus insurgere auferens f̄m paruum : quia quod paruū est reputatur ut nihil: Si auteꝫ totum simul uellet auferre multū contristaretur & posset insurgere. ¶ Deinde cū dicit:Insuper. Ostendit quid maxime obseruandū q̄tum ad iniurias:& primo ꝙ omnes iniurię sunt cauēdę. Sc̄do cum dicit:Eoꝝ autem. Quoꝝ sunt maxime cauendę. In prima dicit ꝙ Tyrannus uolens saluare Tyrannidē oēm iniuriam debet prohibere & nullam facere. Pręcipue duas debet uitare ne faciat eas. Prima est flagellatio corporis:& alia est iniuria quę est f̄m ętatem.s.inhonoratio. Flagellatōem quidē corporis : quia ista seruilis est. ciues aūt liberi uolunt esse:& ideo si iniuriaret̄ eis flagellando possent insurgere. Iniuriam quę est f̄m ętatē nō debet facere:sed exhibere maximā reuerentiā senibus f̄m uirtutē et amatoribus honoꝝ:q̄a unusq̄sq; grauiter fert iniuriā circa illud q̄d multū diligit:q̄a amatores pecuniaꝝ grauiter ferūt ꝙ pecunia ipsoꝝ diminuat̄: & amatores honoris grauiter ferūt si inhonorent̄ uel si nō reddant̄ eis honores debiti: & uirtuosi eodē mō. pp̄ quod siliter oportet ꝙ ipse honoret uirtuosos & amatores honoris: ut si inferat eis suppli-

existiment unquam se magis honorari a ciuibus suis in libertate degentibus potuisse. Hos autem honores ipsemet tribuere debet Tyrannus. Pœnas uero & animaduersiones per alios infigere : per Magistratus uidelicet & iudicia. Communis uero custodia omnis dominationis unius est neminē unum præ cæteris magnum facere: sed plures: nam seinuicem custodiēt. Quod si quē extollere oporteat: non tameꝫ eum qui sit moribus audax : nam huiusmodi homines aptissimi sunt ad inuadēdum circa res omnes. Si uero cuiusquā potentia minuenda est modice ac non uno simul impetu omnis potestas est auferenda. Insuper ab omni contumelia abstinendum: præcipue tamē a duabus ne in corpus flagris: ne ue in ætatem libidine insultet. Maximeq; id cauendum in illis hominibus qui honorem magnifaciunt : Nam in pecunias illatam iniuriam auari homines grauiter ferunt : inhonorem uero illatam & qui boni sunt uiri : & qui honorem magnifaciunt permoleste patiuntur. Quapropter aut non huiusmodi hominum opera utendum

cia & inbonorationem oportet ꝙ uideatur hoc facere propter bonum pacis & non propter pensionem & corruptiones per uerba uel increpationes quę solent fieri ad aliquas facere ad uirtuosos & senes sm ętatem nō propter ostensionem potestatis: sed propter amorem: ut uideatur eos diligere & si aliter fierent aliquę honorationes huiōi debent postmodum ei exhibi maiores honores ad mitigationem ipsorum. ¶ Deinde cum dicit: Eorum autem. Ostendit quorū iniurię sunt maxime cauendę: & dicit ꝙ iniurię illorum qui inclinantur ad inuadendum personam principis maxime sunt cauendę: nā isti sunt maxime terribiles & cōtra ipsos oportet exhibere maiorem custodiam qui non curant de uita sua si possint principem interficere. Et ideo maxime sunt cauendi ne iniuria fiat eis uel illis quorum curam gerunt. Si enim fiat eis aliqua exacerbatio non parcunt inuadentes per furorem. Sicut enim dixit Heraclitus: Difficile est pugnare contra furiosum: quia talis pro pręcio paruo ponit animam siue uitam. ¶ Deinde cum dicit: Cum uero ciuitates &c̄. Ostendit quid faciendum est si ciuitas fuerit diuisa: & dicit quod cū Ciuitas constituta sit ex duobus: scilicet ex pauperibus & diuitibus oportet istos & illos saluari propter principatum: ita quod Tyrannus nec istis nec illis iniuriam faciat. Et debet cauere ne inuicem iniurientur. Meliores autem debet assumere ad principatum. Si enim ita fieret non oporteret Tyrannum manumittere seruos: nec auferre arma a subditis. Si enim una pars uelit insurgere contra ipsum: alia pars cū principe sufficiens erit ad repellendum ipsam si fuerint diuisi. ¶ Deinde cum dicit: Superfluum autem particulariter &c̄. Recolligit quędam dicta excusans se ab ulteriori consideratione: & primo facit hoc. Secundo cum dicit: Pręterea egregios uiros per familiaritatem hi zc̄. Adiungit quędam. In prima dicit quod discurrere per singula quę faciunt ad saluationem Tyrannidis superfluum est: sed aliquis per ratōnem poterit discurrere. Est enim manifestum ꝙ oportet principatum non esse tyrannicum sed tanquam patremfamilias:

est: aut animaduersiones in illos patrio more: ac sine ulla contumelia sunt faciendæ. In ætatem uero ex amore sit conuersatio: non ex licentia. Deniq; hoc dedecoris impēsione maiorum honorum est redimēdum. Eorum autem qui ad uim inferendam contra corpus Tyranni insurgunt: illi sunt formidandi & cauendi qui ita dispositi sunt: ut amplius uiuere non curent cum occiderint. Quapropter maxime cauēdum est ab his qui uel seipsos uel eos quos habebant carissimos contumelia affectos putant. sine ulla enim cura propriæ salutis irruunt: qui per indignationem & iram aggrediuntur: quemadmodum & Heraclitus inquit: durum esse dicens pugnare aduersus iram: uita enim id emi. Cum uero ciuitates ex duabus constiterint partibus: ex inopibus scilicet & opulentis. Maxime quidem de utriusq; partis salute cogitandum est ab eo qui gubernat & alteros ab alteris nulla iniuria affici. Quicunq; tamen eorum sint potentiores hi præcipue sunt a gubernatōne uendicandi: ac uelut proprii efficiendi: nam si hoc extiterit neque seruorum liberationem facere compelletur Tyrannus: neque arma adimere. Altera namq; pars Tyrāni potentiæ adiuncta sufficiens erit ad superandum eos q cōtra isurgere uellēt. Supfluū aūt particulariter dicere de oībus istis. Intentio.n.

Et ꝙ uideatur Regalis subditis & nō gratia suiipsius principari ciuitati: & potius ostendere se procuratorem & tenere statū mediocrium nō excellentium. ¶ Deinde cū dicit: Preterea egregios. Adiungit quedā & primo adiungit unum q̄tum ad insignes. Scdo cū dicit: Insuper moribus. Quantū ad ipsum Tyrannū. In prima dicit ꝙ debet Tyrannus esse affabilis insignibus & magnis uiris in ciuitate: multitudinem aūt debet retinere in obsequio ꝑ gratiam: sic enim principatus nō solum erit pulchrior & magis amabilis: scilicet si melioribus principetur & non humilibus: nec odio habebitur princeps: nec perseuerabit in timore: immo principatus erit durabilior. ¶ Deinde cum dicit: Insuper moribus zc̄. Adiūgit aliud quā tum ad Tyrannum & dicit ꝙ Tyrannus ad saluationem Tyrannidis seipsum debet disponere bene principaliter fm mores & secundū uirtutem: & magis debet seipsum facere semibonum q̄ malignum: & semimalignum q̄ malignum. & si nō secundum uirtutem: tamen secundum apparentiam: quāto enim erit minus malus uel secundum uirtutē uel secundū apparentiam: tanto minus odient ipsum. ¶ Deinde cum dicit: Atqui omnium &c̄. Declarat que istarum Rerumpublicarū sunt breuis durationis per se: & que non & primo proponit. Secundo probat: ibi: Quippe illa que plurimo. In prima dicit quod inter Respublicas minoris ꝑ se durationis sunt Paucorum status secundum ultimam speciem: & Tyrannis. Et ratio huius est: quia plus recedunt a regno quod per se diuturnius est & sunt preter uoluntates subditorum Tales autem Respublice minoris temporis sunt quaꝫ alie. ¶ Deinde cum dicit: Quippe illa que plurimo &c̄. Probat: & primo ostendit quod quedam istarum sunt durationis longe propter dictas causas. Secundo ostendit propositum: scilicet quod quedam sunt breuis durationis: ibi: Ex reliqs. Prima in tres fm quod inducit in tribus que fuerunt longe durationis propter dictas causas. Secunda ibi: Secunda uero. Tertia ibi: Tertia. In prima dicit ꝙ Tyrannis que fuit circa Sicyone ciuitatem multo tpe durauit ubi tyrannizauit Orthagoras & filii eius. Durauit enim centū annis. Et rō huius fuit: quia moderate se habuerunt ad subditos & fm aliquas leges disponebāt tyrannidē & seruiebant subditis. Clistenes enīꝫ q fuit filius Orthagore ga

manifesta est ꝙ oportet non Tyrannicum sed tanq̄ Patremfamilias & Regem esse putari ab illis qui sub eo sunt nec pro se capientem: sed pro communis utilitatis tutela & cura: & mediocritates in uita sequi non & excessus. Praeterea egregios uiros per familiaritatem sibi coniungere: plaebem uero ac multitudinem per fauorem & gratiā in obsequio retinere. ex his enim necesse est non solum dominationē eius esse pulchriorem: & optabiliorem ex eo quia melioribus imperet & nō abiectis neque afflictis: neqꝫ ex eo quod ipse neque odio sit neque formidetur: ueꝝ etiam ex eo ꝙ longiorem ac durabiliorem eius dominationem fore contingat. Insuꝑ moribus talem esse ut uel recte se habeat ad uirtutem: uel semibonus quidam sit: ut uel recte se habeat & non malus sed semimalus. Atqui omnium gubernationum breuissime durare solēt Paucorum potentia & Tyrannis. Quippe illa quae plurimo durauit tempore Orthagorae & filiorū qui apud Sicyonios Tyrannidem habuere ad centesimum usqꝫ annum peruenit. Durationis uero cā fuit ꝙ mediocritate quadā erga subditos utebant̄: multaqꝫ legibus seruiētes agebāt: & q aptus rei militari fuit Calisthenes nō facile contēnēdus hēbat̄. pluri

fuit bellicosus nõ fuit contemptibilis & ducebat populũ cum fauore in multis. Et ideo qa iste moderate utebatur subditis diu tyrannizauit:& intantum moderauit tyrannidem utẽs legibus quibusdã & ordinatione sapientum ꝙ quandoq; de propriis factis subibat iudiciũ senioꝝ sicut & alii:& sustinebat sententias.& ideo dicunt adhuc in ciuitate illa quomodo Calistenes coronauit iudicem qui uictoria eius contradixit quia cum requireretur in iudicio de uictoria respondit: sicut cuicunq; subdito nõ uelut Tyranno. Dixerũt aũt quidã statuam quę est in foro esse imagineꝫ istius iudicis qui iudicauit quem coronandũ iudicauit. Dicitur etiam ꝙ Pisistratus cum tyrannizaret cum uocaret ad Ariopagum ubi reddebantur sententię:sententiam sustinuit. & ideo tyrannizauit longo tempore. ¶ Deinde cum dicit:Secunda uero. Tangit secundam & dicit ꝙ secunda tyrannis quę multum durauit fuit circa Corinthum quę fuit Cipselidarum sic dictorum a genere. Ista eniꝫ durauit septuagintatribus annis & sex mensibus: quia Cipselus tyrannizauit triginta annis:Periãder quadragintaquattuor: imperfectis tamen. Spamacius qui dicitur Gordii filius tribus annis similiter imperfectis. Et est intelligẽdum quod sex menses pro uno anno accipiebant. Causę auteꝫ quare tantum durauit eędem sunt cum prędictis. Cipselus enim ductor populi erat: & in principio nõ fecit custodiam armorum. Periander autem fuit Tyrannus:sed fuit ualde bellicosus: & ideo non fuit contemptibilis. Deinde cum dicit: Tertia ⁊c. Tangit tertiam:& dicit quod tertia Tirannis quę multũ durauit fuit Pisistratidaꝝ Athenis. ¶ Ista autem non fuit continua: quia Pisistratus bis tirannizauit ibidem. Ex trigintatribus enim annis ipse septem & decem primo tirannizauit. Filii uero eius consequenter tirannizauerunt decem & octo: & sic sunt in uniuerso quinq; & triginta anni quibus durauit illa Tirannis. ¶ Deinde cum dicit:Ex reliquis. Ostendit propositũ principale.s.ꝙ Resp.tirãnice fuerunt minoris durationis:et dicit ꝙ illa tirãnis ĩ qua Hierõ & Gelon tirãnizauerũt in Siracusis nõ fuit multũ diuturna:nõ.n.durauerunt nisi.xviii.annis:qa Gelon.vii.annis tirannizauit:in.viii.mortuus est Hierõ uero.x.ãnis solũ:Trasiblus.ix.mẽse mortuꝰ ẽ.mlte ẽt alię tirãnides pauci tpis fuerũt

mum uero cõuersatione & usu familiari fauorem & gratiam hominum acquirebant. Ferẽ enim Calisthenes coronasse iudicem qui uictoriæ illius contradixerat. Aiũt quidam huius iudicis statuam esse illam quæ in foro sedet. Pisistratus quoq; ferẽ aliquãdo apud consilium Ariopagi citatus iudicium subisse. Secunda uero apud corinthum Cipselidarum Tyrãnis:nam ea durauit annis tribus & septuaginta & mensibus sex. Cipselus enim ipse Tyrannidẽ exercuit annis triginta; Periandrus uero quadraginta quattuor: Spamacius aũt Gordii annis tribus. Causa uero duratõis eadem fuit:Cũ.n. popularis esset Cipselus ac gratia apđ multitudinem præualeret sine ulla corporis custodia in dominatione perseuerauit. Periander autem eius filius magis tyrãnice se gessit:sed uir erat bello egregius. Tertia Pisistratidarum Athenis. Hæc autem non fuit continua:bis enim Tyrannide pulsus fuit Pisistratus. Itaq; ex annis triginta tribus solum annis septem & decem Tyrãnidem exercuit:filii uero eius annis decem & octo atq; ita oẽs simul anni fuerũt qnq; & triginta. Ex reliquis uero illa quæ apđ Syracusas fuit Hyeronis & Gelonis:sed nõ longa fuit hæc:ãnis.n.nõ amplius q̃ duo de uigĩti du

Et tunc recapitulat & dicit ꝙ quę sint principia & causę quibus corrumpãtur Resp. & monarchię. & iterum quę sint principia ex quibus saluentur fere dictum est.

rauit. Gelon enim septem annis cum Tyrãnidẽ exercuisset octauo defunctus est: Hyeron autem decem: Trasibulus uero mense decimo excidit. Cæteratum uero Tyrannidum plæræq; breui tempore durauerunt omnes. Quæ igitur sint tam circa gubernationes plurium q̃ circa gubernationes unius solius per quæ & corrumpantur illæ & seruentur fere dictũ est. ¶ In Rep. uero Pla

IN Rep. uero. Postq̃ Philosophus determinauit de saluatione & corruptione Rerump. ſm intensionem propriam: hic intendit reprobare opinionem Platonis de corruptione earundem: & circa hoc primo pręmittens intentionem suam innuit opinionem eius. Secundo cum dicit: Vt pote natura. Approbat eã in quodã bene dicto. Tertio cum dicit: Sed hęc zc. Improbat in male dictis. Circa primum est intelligendum ꝙ opinio Platonis de corruptione Rerump. nõ est bene cognita a nobis: tum q̃a nõ uenit ad nos per libros eiusdem: nec expositorũ eius. Tum q̃a dicta Aristotelis hic de ea obscure sunt ualde ꝓpter breuitatem ipsoꝝ. Vnde magis uidetur eã supponere quasi manifestã tpe suo q̃ expresse ponere: exceptis quibusdam paucis. Sed ex suppositionibus quibusdam Platonis in aliis & ex illis breuibus q̃ ponit Aristoteles & obscuris: & ex ipsa reprobatione poterit aliqualiter uideri opinio prędicta ipsius. Posuit autem Plato sicut ex aliis apparet ꝙ ipsum unum sit substãtia eoꝝ quę dicuntur unũ: non distinguens inter unũ quod principium numeri: & unum quod est substantiale. Et quia ex replicatione unius quod est principiũ numeri causatur numerus: concessit ꝙ ex replicatione unius substantialis causetur numerus. Ex replicatione aũt substantię nõ generat nisi substantia: & ideo concessit substantiã eoꝝ quę ex pluribus sunt esse numerũ quendã: & formas eoꝝ substantiales esse numeros quosdã: sicut formã hoĩs: leonis: cęli: & etiam animę. In numeris aũt primo inuenitur proportio quę est certa habitudo unius q̃titatis ad aliam. Proportionũ aũt numeralium quędã sunt temperatę magis: in quibus extrema magis accedunt ad naturã unius. quędã aũt intemperatę magis: sicut sexquialtera magis temperata est q̃ sexquisexta uel sexquiseptima uel dupla uel tripla. & ideo substantias entium compositoꝝ posuit consistere in quadã proportione numerali principioꝝ ex quibus sunt: sed quorundã in temperata magis quorũdã in intemperata: quorundã aũt in mediis. Et quia Resp. ex pluribus componitur sicut ex materia: est enim ordo inhabitãtium ciuitatem ad per se sufficientiã uitę: ideo posuit rationem eius consistere in proportione aliqua. cuiusdã quidem in ea quę maxime temperata est quã dixit esse optimam & maxime unam: ut apparuit ex secũdo huius. alterius aũt intemperata ualde: quã dixit esse pessimã. mediarũ autem in mediis: quarũ quę magis accedunt ad temperatã primã meliores sunt: quę autẽ ad intemperatã: peiores. Secundo aliud principium posuit ꝙ in entibus cõpositis ex pluribus: illud quod magis unum est: minus ex se est corruptibile. Tum quia quod magis accedit ad ſm se unũ separatũ: qđ est ex se ipso: est incorruptibile. Tum quia etiã quod magis est unũ magis est ens in actu ſm hmõi: quia unum & ens conuertunt & quod magis est ens in actu minus est ens in potentia ex se. & quod minus est in potentia ex se minus est corruptibile. propter quod Remp. primã & optimã quę maxime una est posuit minime corruptibilem. Tertio posuit ꝙ omnia quę fiunt hic ſm naturam reducuntur in superioribus in aliquam figuram cęlestem: ita ꝙ cum incipit sensibilis generatio figurę in cęlo per motum stellaꝝ incipit transmutatio ad substantiã generandam hic. & cũ generata est ex figura prędicta: generatum est ens naturale ab illa. & cum incipit recessus stellarũ a prędicta figura similiter incipit hic declinatio sequentis figuram illa dispositiõe

naturali. Et cum corrupta est figura corruptum est & illud: ita ut profectus & defectus rei
naturalis mensuretur fm quantitatem accessus stellarum ad figuram determinatā & recessus
ab eadem. Et quantitas istius motus cęlestis in ordine ad rem naturalem dicitur periodus
eius naturalis. Et quia tempus accessus & recessus stellarum fm naturam sunt ęqualia: qa uni/
formiter mouentur. Ideo tempus profectus seu generatiōis rei est ęquale tempori defectus

tionis Socrates de mutatiōibus loquitur nec
tamen recte. Illius enim Reip. quæ est opti
ma atq; prima & mutatio nulla propria assi
gnatur. Inquit enim causam esse mutatiōis
quia sic natura comparatum sit ut nihil per
maneat: sed in ambitu quodam tēporis mu
tationem recipiat. Esse uero principium ho
rum inquit quorum supertertius cubus qui
nario cōiugatus fundus duas exhibet har/
monias. Inquiens quando numerus diagra
matis huius efficiatur solidus. Vtpote natu
ra producente prauos et meliores disciplina
Hoc ergo forsan inquit non male fieri enī
potest ut sint aliqui quos disciplina insti/

seu corruptiōis eiusdem q̃uis mlto
tiens in maiori accidit corrumpi q̃
generari: uľ ecōtrario, ppter inequa/
litatem materię. sicut Aristoteles di
cit scđo de generatione. Corruptio
aūt rei quę accidit fm declinatiōem
a prędicta figura celesti dicitur cor
ruptio fm tempus a Phō: quia igit̃
Resp. est aliquid causatū: hic dixit
eam causari ab aliqua figura celesti
& corrumpi per recessum ab ea in
quodam periodo tpis determinato
Et sic posuit optimam Rempu. cor
rumpi in eam quę Lacedęmoniorum
quę fuit quędā species status Opti/
matis non in aliā. De Tyrānide au/
tem nō dixit si corrumpit̃ an nō. &
si corrumpit̃ quomō corrumpatur
Nec potuit rōnabiliter dicere. Posu
it etiā ꝙ in statu paucorum fiebat trās

mutatio ex Optimatū statu seu populari: uel aliis hmōi: quia pncipantes erāt amatores pe
cuniarum. Et pecuniosi facti pncipant̃ aliis, ppter pecuniam cogētes eos seruire ad utilitatem
propriā. Hęc igit̃ ut uidet̃ est opinio Platonis in summa quam recitat & reprobat Phus: di
cens ꝙ de transmutatiōibus Rerump. dictum est a Socrate. i. a Platone introducente Socra
tem loquentē in Rep. sua nō tn̄ fm rōnem: & bene. Dixit enī ꝙ cum multe Resp. essent &
altera earum esset optima illius optimę & primę simplr̃ fm naturam nō esse transmutationē
proprie. i. ex se minime esse corruptibilem. qa pma & optima Resp. maxime est una fm
ipm. Illud aūt quod maxīe unū est: minime ex se est corruptibile: sicut dictū est pus. dixit
tamen corruptionē eius esse per accidēs & ab alio. Cuius cām dicit esse: quia nec eorum quę
sunt hic cōposita ex pluribus ex se natum est manere continue. Sed necesse est transmuta/
ri in aliqua periodo determinata: hoc est in aliqua quantitate motus celestis mensurantis
duratione ipius: sicut dictum est prius. Principiū aūt esse & permanētię illarum Rerump.
quarum cubus supertertius numerus continēs, pportionē sexquitertiā quę inuenit̃ primo inter
quattuor & tria puę aggregata faciunt septē coniūctus quinario qui cōtinet, pportionem
sexquialterā quę pmo reperit̃ inter tria & duo ex quibus cōgregatū: puta ex. vii. & v. s. xii.
continet duas predictas harmonias sexquialterā & sexquitertiā dixit esse causam p se: qa
numerus hmōi dyagramatis. i. figuratiōis solidus est. Constat enim ex ductu unius sui late
ris in alterum: puta tria in quattuor entia illa quorum substātia est numerus aliquis solidus: sunt
maioris durationis. Et nō uult aliud dicere ut uidet̃ nisi ꝙ Resp. illa cuius substātia est duo
denarius numerus continēs, pportionē sexquialterā & sexquitertiā quę magis ad unitatē
uidet̃ accedere solidus existens est maioris duratiōis: qa numerus iste solidus est. ¶ De/
inde cū dicit: Vt pote zc. Approbat ipam in quodā bene dicto: dicens ꝙ Plato dixit quas/
dam Resp. esse maioris duratiōis, ppter cām predictā: at si natura, pducēs eas inesse, pdu/
ceret quasdam prauas & quasdā meliores fm disciplinam hoc ipm dicens forte nō male.

Contingit enim esse aliquos gubernãtes quos ex natiuitate & figura celesti in hora natiui/tatis impossibile:hoc est difficile est fieri studiosos & bonos. Sunt enĩ aliq̃ qui ex dispositi/one naturali quã acquirunt ex figura celesti in principio inclinant ad turpia & ea que p̃ter rationem sunt. Alii aũt qui ex dispositiõe naturali inclinant ad honesta & ea que scd̃m ra/tionem. Talẽ.n.inclinationẽ ad honesta uel turpia causari ex figura celesti necesse est dice/re:q̃uis necessitatem nõ imponat in his que operantur sm intellectum.

tui ac bonos fieri uiros impossibile est. Sed hæc non ꝓpria mutatio foret illius Reipu. quã optimam esse uult magis q̃ aliorũ om/nium & uniuersorum quæ fiunt & ex tem/pore per quod inquit & ex eo quia nõ simul incipiunt:simulq; mutantur. Ceu si prima dies esset mutationis simul mutaretur. Præ/terea quam ob causam ex illa transit ad La/cedæmoniorum Remp. Sæpe enim incon/traria transeunt Resp.omnes:uel in ea quæ sint ꝓpinqua. Eadem ratio est de aliis quoq; mutationibus. Ex Laconica enim inq̃t mu/tatio fit ad paucorum potentiam. Ex ista ue/ro ad Popularem statum. Ex illo rursus ad Tyrannidem. At qui & contrario mutãtur.

¶ Deinde cũ dicit:Sed hec zc. Reprobat eam in male dictis. Et p̃mo quantum ad ea que dixit de corru/ptione optime Reip. Scd̃o quantũ ad ea que de corruptiõe quarundã aliarum. cum dicit:Preterea Tyran/nidis zc. Circa primũ primo repro/bat eam q̃tum ad hoc ꝙ dixit ipsi/us non esse transmutationẽ proprie. Scd̃o cum dicit:Preterea zc. quãtũ ad terminũ transmutatiõis. In p̃ma parte dicit ꝙ nõ bene dixit nõ eius esse trãsmutationem ꝓprie: sed per transmutationẽ figure celestis in pe/riodo determinata. Hec enĩ trãsmu/tatio causata a motu celi q̃ est om/nium eorũ; que fiunt natura & per tp̃s saltem sm accidens inq̃tũ tem/pus est mensura motus q̃ facit dista/re quod est ut dicit quarto Phisicoꝝ:ꝓpter qd̓ dicit omnia que fiunt hic naturaliter trans/mutari:& illa que simul inceperũt trãsmutari:& illa que nõ simul:sil' corrumpi. Sicut si ali/qua facta fuerũt in die precedente tropicũ:hoc est conuersionẽ solis a signis meridionali/bus ad Septẽtrionalia uel ecõtrario simul determinant & finiunt magis est ꝓpria optime Reip. q̃ aliaꝝ. Istud.n.ꝙ simpl'r generat:simpl'r corrumpit. & qd̓ sm qd generat:sm qd cor/rumpit. sicut apparet ex p̃mo de gñatiõe. Vnde substãtie cuius est gñatio simpl'r. est corru/tio simpl'r. Et accidẽtis,cuius est gñatio sm qd:est corruptio sm qd. Reip. aũt optime pri/me est simpl'r gñatio. qa cũ gñatio sit una in esse eius magis erit gñatio que magis est ens in gñabilibus dico. Optima aũt & p̃ma in genere Rerump. maxie est ens:Ergo ipsius erit corruptio & magis q̃ aliaꝝ. Sȝ istud qd̓ cõcludit ratio ista stat cũ dicto Platonis q dixit ꝙ Resp. optima & p̃ma ex se minime est corruptibilis:qa maxie una & actu incorruptibilis est:& corrumpit ab alio:& illa corruptio eius est corruptio simpl'r:qa entis simpl'r:qd̓ con/cludit ratio Arist. Et ideo sm rem nõ reprobat ip̃m. sed ad illos q intelligerẽt Platonẽ di/xisse Reip. p̃me nõ esse corruptionẽ simpl'r decepit p equiuocationẽ huius termini ꝓprie qd̓ uno mõ significat illud ꝙ simpl'r est. Alio aũt mõ illud qd̓ ex se in qua significatione hic utebat ipe. ¶ Deinde cũ dicit:Preterea zc. Reprobat eã quo ad terminũ trãsmutatiõis Dicẽs ꝙ adhuc querendũ est a Platone ꝓpter quam cãm ex optima Rep. fit trãsmutatio sm eum in eã que Lacedemonioꝝ que fuit quedã spẽs status optimatis. Sicut apparuit ex quarto ꝓpinqua optime. Nos.n.uidemus ad sensum ꝙ sepius trãsmutatio fit incõtrariam Reip. q̃ in ꝓpinquã:sicut a Regno in Tyrannidẽ. Eadem aũt ratio est de trãsmutatiõibus aliaꝝ cõsequentiũ sm ip̃m. Dixit.n.ꝙ ex Rep. Lacedemonioꝝ fit trãsmutatio in paucorũ potentiã:sicut in ꝓpinquiorẽ ei:& ex ista in pp̄larem ex qua in Tyrannidẽ sicut in pessi/mam & ultimã:& tñ nos uidemus ecõtrario fieri sepius transmutationẽ ex statu pp̄lari in

paucoꝝ q̄ in Tyrannidē. Et est intelligendū ꝙ si Plato intellexit optimā Remp. corrumpi in eā que ꝓpinqua est ei natura: & siḻr consequētes in ꝓpinquiores eis. Solū falsum intellexit: & ꝑcedit dictum Aristotelis contra eum. Si autem non intellexit solum: sed ꝙ facilius uerum diuitenet Aristoteles hoc improbat: imo dicit scd̄o de generatione ꝙ in habentibus symbolum facilior est transitus. ¶ Deinde cum dicit: Preterea Tyrānidis zc. Reprobat quantum ad alias. Et primo qa non dixit nec potuit bene dicere de corruptione Tyrannidis. Sec̄o cum dicit Absurdum etiam. quia nō dixit de transmutatione paucoꝝ potentię in alias uel aliarum in ipm. In prima pte dicit ꝙ adhuc Socrates seu Plato non determinauit si Tyrannidis est aliqua transmutatio: uel non est. Et si est ꝑpter quā causam in quam Remp. est. Et causa huius est: qa nō facile posset illud dicere scd̄m rationē: quia non est determinatū: nec determinatum eo bene suppositis dictis ipsius: quoniā sm̄ ipsum si corrumpatur Tyrannis oportet eam corrumpi naturaliter & primā ei optimam Quia sic erit circulus quidā in corruptionibus ipsarum: puta si optima corrumpatur in statū optimatū. Et hec in Remp. que in statu paucoꝝ & ista in statū pplarem: que in Tyrannidem. & Tyrānis in optimam per consequēs. Sed nos uidemus ꝙ non sic transmutat Tyrānis in optimam semper: sed transmutat quandoq; Tyrannis in Tyrannidem: sicut illa que est apud Sicionios ex Mironis in eam que Clistenis trāsmutatur etiam quandoq; in paucorum potētiam: sicut in Calcidē Tyrannis que Anticleontis trāsmutata fuit in eam. licz in statū pplarem sicut illa que fuit Gelonis in Siracusis. Et in Optimatē: sicut illa que fuit Charolai apud Lacedemonios. Et econtrario ex paucoꝝ potentia trāsmutatio facta est in Tyrannidem: sicut in Sicilia plurime antique paucorum transmutate sunt: sicut in Leontinis in Tyrannidem Panetii. Et in Ciuitate que dicit̄ Gela in illā qua Cleandri. Et in Regio q̄ est Ciuitas Calabrie: in eam que Anaxali. Siḻr aūt se habet in aliis Ciuitatibus multis. ¶ Deinde cū dicit: Absurdū etiam zc. Reprobat opinionē eius q̄tum ad hoc ꝙ dixit de transmutatiōe paucorū potentię in paucoꝝ potentā. Et primo reprobat cām ipam transmutatiōis quā posuit. Scd̄o cum dicit: Multisq; zc. Insufficientiā: cām aūt improbat per tres rationes; quaꝝ secundam ponit cum dicit: Absurdum etiā dicere zc. In prima parte dicit ꝙ inconueniens est credere & dicere ꝙ transmutatio fiat in paucoꝝ potentiā ex aliis: puta ex statu pplari uel Optimatum: uel huiōi. quia ꝑncipantes sunt amatores pecuniaꝝ. Et ideo acquirētes undecūq;

Ceu ex populari in paucoꝝ potentiā. Et magis quidē q̄ in Tyrānidem. Praeterea Tyrānidis utrum mutatio sit uel non sit: nil dicit: propter quam causam nec in quā Reip. speciem transit. Huius uero causa est ꝙ nō faciliter dicere ualebat. Infinitum enī: nam scd̄m eum in primam & optimam: sic enim utiq; fieret continuus circulus. Sed mutatur in Tyrannidem Tyrannis: ut ea quę apd̄ Sicionios ex Mironis Tyrannide in Clistenis. Et in paucorum potentiam: ut illa quae in Calcide fuit Anticleontis. Et in populatē statum: ut illa quae Gelonis fuit Siracusis. Et in Optimates: ut illa quae Charolai apd̄ Lacedaemonios. Et in Tyrannidem fit mutatio ex paucorum potētia: ut in Sicilia plurimae uetustarum. In Leontinis in Panetii Tyranidem: & apud Gelam in Cleandri: & apud Regium in Anaxali, & in aliis cōpluribus Ciuitatibus eodem modo. Absurdum etiam putare in paucorum potentiam ideo transire: quia homines cupidi & pecuniarū studiosi in Magistratibus uersentur: ac non quia plurimi diuitiis superhabūdantes nō iustum existimant par habere in Ciuitate

& qualitercunq; pecuniosi fiunt. Pecuniosi autem facti estimantes quasi se habere omnia: & precellere omnes faciunt se dños per potentiam pecuniarum & nō magis ꝓpter hoc quia excedentes in substantiis: puta diuites existimant non iustum esse seipsos & pauperes q nihil possidēt habere equale de honoribus & bonis cōibus: sed ipsos debere plus habere fm preeminentiā diuitiarum propriarum ad eas que pauperum. ¶ Et est intelligendum ꝙ causa quā assignat Aristoteles huius trāsmutationis: puta ut estimare eos & pauperes nō habere equale est causa proxima ipsius. Causa aūt quam assignauit Socrates est magis causa remota & prima. Ex habundantia enim diuitiarum concipiunt estimationem predictam ad quam sequit uoluntas transmutationis Reip. ¶ Deinde cum dicit: In multisq; &c̄. Ponit secundā rationem: dicens ꝙ adhuc multe sunt potentie paucorum in quibus non licet superexcedentē acquirere pecuniam: sed sunt Leges alique ꝓhibentes excedere quantitatem determinatam: & tamē transmutatio ad eas fuit facta: Ergo non per acquisitionem pecunie. Et hoc est intelligendum cum transmutat unus paucorum status in alium. Iterum in Carthagine regnantes in poplāri statu efficiuntur multi pecuniosi & tamen non transmutantur in paucorum statum: sed in aliam Rempu. magis. Ergo habundantia pecunie non fuit ꝓxima causa & per se trāsmutationis in paucorum statū. ¶ Deinde cum dicit: Absurdum etiā &c̄. Ponit tertiam rationem: dicēs ꝙ irrationabile est Ciuitatem que regit fm paucorum potentiam habere duas Ciuitates: hoc est duas cōicationes Ciuium: unam uidelicet diuitum: & aliam pauperum: que sibiinuicem cōtrariant. Non enim est ratio quare hoc magis inuenitur in ista q̄ in Lacedemonica que fuit Optimatū quedam: uel in quacunq; alia Republica ubi nō oēs habēt equales possessiones seu diuitias: uel ubi oēs non sunt equaliter boni uiri. Et ideo si in una non est ꝑncipiū corruptionis: nec in aliis. Videmus aūt ꝙ nullo facto pauperiore q̄ prius esset ex paucorum statu fit transmutatio in statum pplārem: si pauperes sint plures & potentiores. Et econtrario nullo facto ditiori fit transmutatio ex populari Rep. in paucorum: si opulenti sint potētiores q̄ multitudo egenorum: & adhibeant curam ad transmutandū Remp. Alii autem negligant. Quare ꝓxima causa transmutatiōis in paucorum statu ex populari non est: ob hoc ipm ꝙ principantes sint facti magis pecuniosi. ¶ Deinde cum dicit: Cumq; plures sint &c̄. Reprobat ipm ꝓpter insufficientiā cause. Et primo ex hoc ꝙ cum sint multe cause predicte transmutatiōis: unam tantum assignauit. Scdo cum dicit: Cumq; plures sint paucorum &c̄. Quia cumplures sunt paucorum status & populares: tm̄ assignauit unam causam. In ꝑma pte dicit ꝙ adhuc cum multe existant cause & principia transmutatiōis pplāris status in pau/

eos qui non habent facultates: & eos qui habent. In multisq; paucorum potentiis non licet pecunias quærere: sed Leges sunt prohibētes. Et apd Carthagine quæ in populariter gubernatur pecuniis student: nec tamen adhuc mutati sunt. Absurdum etiā dicere esse duas Ciuitates sub paucorū gubernatione opulentorum & inopum. Quid enim aliud huic quam Laconicæ accidit uel alteri cuicunq; ubi non omnes æqualia possidēant: aut non omnes æqualiter sunt boni uiri. Nullo autem pauperiorē facto nihilominus ex paucorum transmutantur gubernatione ad popularem statum: si pluress sint in opes. Et ex populari in paucorum potentiā si potentiores sint opulenti quam multitudo. Et alteri negligant: alteri intendāt. Cūq; plures sint causæ ex quibus mutationes fiunt eas non dicit: sed unam solum qd̄ ꝓdigaliter uiuentes usuris confecti paupes efficiūtur. Quasi uero fuerint omnes ab initio

diuites:uel plurimi eorum : ſed hoc falſum At quando ipſoꝝ potentium quidam patrimonia conſumpſerint:res nouas moliuntur Quando autē alii nihil graue accidit & mutātur nihilo magis in popularem ſtatum q̄ in aliam ſpeciem gubernationis ¶ Inſup uero & ſi honores una cum aliis non capiāt:ſi iniurias inferant:ſi contumeliis afficiant ſeditiones oriuntur:& mutationes in Rep. Fiunt etiā ſi nulla diſſipatio patrimonii interceſſerit:ex eo ꝙ liceat quicq̄d uolunt efficere cuius rei cauſam eſſe ferunt nimiā libertatem. Cumq; plures ſint paucoꝝ:plures etiam populi gubernationes : tanq̄ utraq; una ſit mutationes aſſignat Socrates.

coꝝ potentiam:& econtrario non dixit niſi unam tātum:quia uidelicet uſurarii hoc eſt diuites pręter rationem ſm ꝓdigalitatem expedientes ꝓpria efficiuntur pauperes:& deinde uolentes ditari corrumpunt Rempu. Dicit ac ſi omnes uel plures eſſent ęqualiter diuites a principio:hoc aūt falſum eſt:ſed magis uidet̄ eſſe cauſa una ꝙ quādo aliqui magni & pręſidentes in Ciuitate perdunt ſubſtantias & uolunt eas innouare:trahunt ad ſe Remp. tranſmutantes ut ex hoc ditentur. Et tūc fit tranſmutatio nō magis in popularem Remp. q̄ in quamcunq; aliā. Quando aūt aliqui cōium et popularium ditantur:nihil fit dirum per quod Reſp. tranſmutet̄:ut frequentius:quia nō ſunt ita magnanimi. Adhuc aūt & ſi reputent ſe dignos honoribus & non participent ipſis: & ſi iniuſtum reputēt ſe pati in rebus uel iniurias in pſonis:ſeditiōes mouent in Ciuitate:et tranſmutāt Rempublicam:ſicut dictum eſt prius:Iterum q̄uis non cōſumpſerint ſubſtātiam ſeu diuitias:aliquādo tranſmutant ipſum propter hoc quod reputant ſibi licere facere quodcunq; uoluerint. Cuius cām dixit Plato eſſe eam quę libera eſt: hoc eſt ipſam libertatem. Inſufficienter eni aſſignauit cauſam tranſmutatiōis prędictarum Rerump. ¶ Deinde cum dicit:Cumq; plures ſint zc. Reprobat ex eo ꝙ cum ſint multę aſſignauit cauſam ſicut unius tantum dicens ꝙ inſufficienter dixit Socrates:quia pluribus exiſtentibus ſpeciebus ſtatus popularis & paucorum:ſicut dictum eſt prius in quarto. Aſſignauit cauſas earum tanq̄ utraq; earum eſſet una ſm ſpeciem : & ſpecies earum adinuicem nō differret. hoc autem falſum eſt. Hę enim diuerſe ſunt & ſpecies diuerſas habent quare & cauſas diuerſas. Diuerſorum enim oportet eſſe diuerſas cauſas ꝓprias aliquo modo. Et in hoc terminatur intentio Ariſtotelis in hoc quinto.

¶ Finis.

¶ Excellentissimi Theologię professoris Magistri Ludouici Valentię Procuratoris Ordinis Prędicatorum ad Reuerendissimum in Christo patrem & dominū dominum .F. Cardinalem Seneñ. Epitoma per conclusiones Quinti libri Politicorum Aristotelis.

¶ Prima & remota radix seditionis est: quia seditiones concitant qui pro opinione sua de Rebusp. bonis non reportant: quod certe iustissime omnium facerent qui uirtute pręcellūt qui tamen minime omnium id faciunt plus affecti publico bono quod seditione minuitꝰ magis q̄ priuatis comodis: sed maxime seditionē mouēt prętantes genere hi scilꝫ quorū maiores uirtute & diuitiis prediti fuere. Putant enim plus cęteris habere se dignos esse.

¶ Mutationes uero Rerump. quandoqꝫ fiunt ex presenti statu ad alium: ceu ex Populari gubernatione ad Paucorum. Quandoqꝫ uero presente gubernandi forma nō mutata permanentes in ea per se illam suscipiunt: Quādoqꝫ uero mutatiōes nō fiunt: sed extenditur magis Resp. aut coercetur: ueluti popularis status ampliatur uel restringitur. Quandoqꝫ uero nō ex toto Resp. mouet: sed in parte aliqua: ceu cum Magistratum quēdam de nouo inducitur uel remouetur.

¶ Deniqꝫ seditio omnis ꝓpter inequalitatem oritur. Querentes enim equum omnino in seditionē incidūt. Aequū uero dupl'r cōstituūt: aut excessu uelut Arithmeticus: ut .iii. ad duo .ii. ad .i. Aut dignitate: uelut Geometer. ut .iiii. ad .ii. ii. ad .i. Fatent aūt oēs simpl'r esse iustum qđ est fm dignitatē. Vnde uel qa in aliquo pares sunt in oībus se penitus pares existimant. Vel qa in aliquo prestāt in cūctis se superare arbitrant. Et ob hāc cām duę pcipue fiunt gubernādi formę: uidelꝫ Poplaris & paucoꝝ potētia: quia .n. oēs in libertate pares sunt Ideo in oībus se pares existimātes pplarem constituūt Remp. qa uero nobiles diuitiis pręcellūt in cūctis putāt esse precellere: paucoꝝ potentiā faciunt. Nō est aūt facile ut Optimatum fiat Resp. Qui n. uere nobiles ac boni sint nusq̄ centum reperiunt: licet oēs fere nobilitatem ac uirtutem uerbis usurpent.

¶ Predicte tamē duę Resp. stabilitatē nō habent: qa impossibile est ex primo errore in principio cōmisso nō euenire ad extremū aliqd mali. In his aūt instituendis error est qꝛ iustū non recte determinant.

¶ Popularis tn̄ gubernatio tutior est q̄ Paucoꝝ ac minus seditiōi subiacet. Nā in paucoꝝ gubernatiōe duę gignunt seditiōes. Vna inter ipos nobiles. Alia nobiliū ad ꝓplm. Sed in gubernatiōe ppli una tm̄ fit seditio ppli ad paucoꝝ potentiā. Sed inter ipos nulla accidit seditio memoratu digna. Rursum pplaris gubernatio ꝓpinquior est mediocriū hominum gubernationi quam constat magis esse tutam oībus aliis.

¶ Seditiones uero fiunt quandoqꝫ iuste quandoqꝫ iniuste. si aut ęquale simpl'r: aut inęquale exoptant iuste quidem. Si uero fm quid: iniuste.

¶ Res aūt oēs pro qbus hoīes contēdunt sunt lucrū & honor & his contraria dedecus dānum uel ipoꝝ uel amicoruꝫ: ut sub lucro omnia corporalia intelligamus: sub honore uero omnia quę ad animas spectant.

¶ Causę uero ac pincipia unde motus quibus ut ipi disponunt sunt hęc. Primo quidem lucrum & honor nō eo modo quo statim diximus: uidelicet ut acquirant sibiipis: sed qa uident alios partim iniuste: partim iuste plus habere. Contumeliā quidem faciunt qui gubernant ex supbia & auaritia: cum & ex priuatis rebus & ex publicis lucrant. Et rursum ciues inhonorati & alios honoratos cernentes seditionem aggrediunt.

¶ Alia causa est prepotentia: ut scilicet potentior aut maior sit unus uel plures q̄ consueuit in Rep. esse. Vnde & hmōi relegari contingit.

¶ Alia causa est metus: qui enim penas formidant ob maleficia cōmissis ad seditionē deueniunt: pręuenire uolentes priusq̄ malum patiantur.

¶ Alia causa est contemptus. Contempti enim qui non participant honoribus Reip. Insur

gunt contra gubernantes.

¶ Alia causa est incrementum. sicut enim Corpus ex partibus suis cōstat: & oportet eas simul pro modo suo crescere: ac nisi hoc fiat corpus corrumpitur: ita & Ciuitas ex partibus constat. Vnde si īmoderatum fiat incrementum: puta egenorum hominum: paucorū potentia in popularem corrumpet. Si econtra: popularis in paucoꝝ potentiā transibit.

¶ Mutatur quoq; Resp. absq; seditione ꝓpter uerecundiam: ut si electiones ꝓhibentur ne cadant in homines turpes & pudendos.

¶ Deinde propter negligentiam: quando. s. ad summas potestates assumūtur qui non sunt amici status: negligunt enī nō affecti.

¶ Deinde ꝓpter pusillanimitatem. Et appellat pusillanimitatem quādo mutatio Reip. paulatim subcrescens ad magnitudinē latenter euadit.

¶ Seditionem concitāt mores dissimiles qui in cōtrarios trahunt fines donec multo simul tempore degentes in unam cōspirauerint uoluntatem.

¶ Concitat & susceptio peregrinoꝝ & aduenaꝝ: & in paucoꝝ potentia plebs: et in populari statu nobilitas ꝓpter inequalitatem.

¶ Concitat & sui conditio ut si una pars Ciuitatis sit in insula alia nō. Hęc enī diuersitas inclinat & disponit ad dispares fines: sicut fossarum trāsitus. Etiam si paruę sint ordinem exercitus interrumpit.

¶ Omnis deinde dissimilitudo & maxima uirtutis & uitii postea paupertatis & diuitiarū causa est.

¶ Dissensiones oriuntur nō pro paruis: sed ex paruis ad magna proueniūt: et maxime corroborant paruę dissensiones quādo in principalibus fiūt. Excellentiū enī uirorum discordię totam post se trahunt Ciuitatem. Quamobrem ab istis ꝑncipiis diligenter cauendum est ac dissoluendę statim sunt discordię eoꝝ qui multum in Rep. possunt in ꝑncipio enī peccatur. Principiū autem dicit dimidium totius: itaq; paruum erratum in principio correspōdens est ad alias partes.

¶ Cum ex pręclare gestis quidam famam & auctoritatē consequunt aut Resp. suas intendunt aut conuertunt ad se Resp. & illas trāsmutant. Et uniuersaliter causa & plurium seditionum est. clarum aliquid egisse. aut enī qui honori eoꝝ inuident seditionem concitant aut ipsi ob potentiam auctam aduersum alios concitant.

¶ Maxime autem motus fiunt Rerump. quando partes ęquales sunt potentia et pauci medii existunt.

¶ Quandoq; autem fiunt huiusmodi mutatiōes per uim: quādoq; per dolum.

¶ De principio & causa mutatiōis status popularis.

¶ Popularis autem status mutatiōes recipit ex perfidia prępotētū qui calumnia diuitibus illata metu calumnię in unum congregatas conspirare faciunt. deinde & multitudinē opprimunt: & sic status popularis interit.

¶ Sed uetustis temporibus poplares res in Tyrānidem mutabant: & plurimi ex popularibus hominibus facti sunt Tyranni. Tūc enī potentes in populo nō dum dicendi peritia existente erant ex his qui bello gerēdo prefeciunt nō contingit Rhetorica arte superueniente quam qui habēt populos ducūt. Sed Rerump. imperiti Tyrānidem inuadere non audent. Rursum tunc uni magnarum rerum potestas dabat. & quia Vrbes magnę non erant sed rure homines habitabāt otium habentes facile Tyrānus efficiebat.

¶ Mutat etiam popularis status in ultimam speciem popularitatis. sic ductoribꝰ popli persuadentibus ut populus Legum dn̄s sit. Sed remediū; ne hoc fiat uel ut minus fiat illud est ut tribus Magistratum eligat: nō uniuersus populus.

¶ De principiis mutationis Paucoꝝ potentię.

¶ Corrumpit etiam paucoꝝ gubernatio si pauci iniuriis afficiāt multitudinē. Et maxime

si ex numero paucoꝝ Dux aliquis existat qui postea Tyrannidem inuadit.

¶ Item mutatur cum ab ipsis opulentis inhonorant. Fit enim dissolutio quando perpauci sint qui dignitates usurpant.

¶ Mutat etiam per seipsa propter factiões eoꝝ qui pplm ducunt: qđ quidem dupliciter fit. Quandoq; enim sibi assistūt & coniungūt alios ex numero paucoꝝ. Quandoq; uero sibi plębem uendicant quam aliquando nobilitas colit ex eo ꝙ per ipsam fiat electio Magistratus & iudicia decernent.

¶ Mutat etiam cum gubernatio paucorum ad pauciores reducitur: electi enim populū in sui auxilium adhibent.

¶ Insuper fiunt mutatiões in gubernatiõe paucoꝝ quādo ꝓdigaliter uiuentes per luxuriam patrimoniū consumpserūt. Optant enim res nouas hmōi hoies & affectant uel sibiipsis uel alteri Tyrannidem. Aut si nō possunt: furtis Resp. expellant.

¶ Si uero concors sit paucorum gubernatio ac ad subditos recte se habeat: nō facile ex seipsa interit.

¶ Mutat aliquando in aliam paucoꝝ gubernationem quādo pauci nimis regunt. Exclusi enim ad maiorē diuitum numerum comota seditione reducunt.

¶ Gubernatio paucoꝝ mutat in bello eo ꝙ uel populo diffidentes conducunt Militem & illi: aut unum pręficiunt qui Tyrānos inuadit aut plures. Et illi potentiā sibiipsis accipiunt: uel formidantes hoc modo in alienas manus incidere pplm ad Reip. cōionem recipiūt.

¶ Fit etiam mutatio potentię paucoꝝ tpe pacis ꝓpter diffidentiam quam inter se habent potentes: sic eni ad suam custodiā conducunt Milites: Pręficiuntq; illis uirum aliquem qui ad neutram partem magis inclinare uideat: ac iste sępe fit dñs utriusq; partis.

¶ Oriuntur etiam seditiones propter concertatiões factas & iniurias illatas: aut ex nuptiis aut ex iniuriis.

¶ Dissoluunt etiam paucoꝝ gubernatões ob nimiā dominationem: quia uidelicet subditis quasi seruis utuntur.

¶ Fiunt etiam casu hmōi mutationes ut cum a tanto censu sumunt dūtaxat ad Magistratus. Mediocres etiam Ciues & fere omnes fertilitate aliqua superueniente uel per pacem: uel alias causas eundem censum attingunt: itaq; omnes efficiunt habiles ad cuntos Reip. gradus dignitatesq; suscipiendas: quod interdum fit latenter: interdum celerius.

¶ De causis mutationis status optimatum.

¶ In optimatibus autem seditiones fiunt ex eo ꝙ pauci sunt honorū participes quę interdum fiunt a multitudine quasi similes existant ſm uirtutem: interdum ab aliquibus q nihilo inferiores sunt uirtute q̄ illi qui honores capiunt interdū ab uno q̄ cum sit uir fortis & magni animi nō est particeps honoris. Interdum cum alii nimia paupertate opprimūtur belli causa alii diuitiis habundāt. Interdum uero cum aliquis magnus & potens etiam maior fieri audet ac solus dominari uellet.

¶ De mutatione Resp. & Optimatis simul.

¶ Resp. uero & Optimatum gubernatiões ꝓpter transgressionem iustitię quę in hoc consistit ꝙ sint bene temperate ac permiste Resp. quidem ex Populari gubernatiõe & paucorum. Optimates uero ex eisdem simul atq; uirtute. Fit ergo transgressio iustitię cū ad unā uel ad alteram nimis declinant.

¶ Cum tamen plus ad paucoꝝ potentiam declinat Optimates dicitur: in qua etiam pauci dominantur. Cum uero ad populares: Respu. Et ob id diuturnior esse potest q̄ Optimates. Fortior enim est cū ad multitudinem declinat: ac insuper magis acquiescunt omnes ęqua

sitatem habentes.

¶ Transmutantur autem & optimates & Resp. in eas in quas magis inclinant: ut optimates ad paucorum potentiam & Resp. ad populum: quandoque tamen contrarium accidit. cum enim optimatum gubernatio nimiam ad paucorum potentiam deducta fuerit inopes iniuriam patientes in contrarium trahunt & contrariam efficiunt. Cum uero Resp. nimis in popularem inclinauerit oppressi diuites ad paucorum potentiam Resp. transmutatur.

¶ Latent autem dissolutiones & optimatis & aliarum Rerumpublicarum: cum paulatim fiunt parum aliquid subtrahendo ex neglectu quousque tota Resp. forma moueatur.

¶ Denique cuncte Resp. aut per seipsas dissoluuntur: aut per externam causam.

¶ De salute Rer umpublicarum.

¶ Seruantur autem Respublice que laudabiliter permixte ac temperate sint si diligenter illud obseruetur maximeque ab eo caueat quod paulatim repit: quia latet corruptio que nõ tota simul fit & mens decipitur quasi sophistica oratione: quod si unumquodque pusillum est quod omnia simul pusille sunt: licet enim omnia pusilla sint diuisim tamen cõposita ex pusillis multa sunt.

¶ Illud salutis principium est non confidere adulatoribus & ambictibus populũ qui multa fingunt.

¶ Illud recte se habere eos qui gubernant tam erga eos qui sunt extra Rempublicam quam erga eos qui in eius gubernatione uersantur: erga eos qui sunt extra non afficiendo iniuriis: non deprimendo cupidos honoris: non fraudando multitudinem suis commodis: recipiendoque prestantiores ipsorum ad participationem Reipublice. Erga illos uero qui socii in gubernanda Republica sunt humane inuicem ac populariter se gerendo.

¶ Etsi plures sint in gubernatione Reipublice utilia sunt multa instituta popularia: ceu semestre esse magistratus: sic enim omnes qui similes sunt adipisci ualent magistratus: deinde paucorum gubernationes & optimates minus incidũt in potentes. non enim sic possunt machinare & Tyranni euadere in paruo tempore sicut in magno.

¶ Est & aliud obseruandum ut formidines quasdam parent ut nocturnas custodias & fingere malum & quod longe abest esse propinquum.

¶ Auferende sunt etiam cõtentiones nobilium per leges & illas precauere oportet ne per eas dissoluatur Respublica.

¶ Item conferendum est presens tempus ad preteritũ in quo instituta fuit ciuitas ut si ab eo ordine in quo instituta sit nimius excessus factus sit remittatur: si defectus intẽdatur ne contingat eam in aliam Rempublicam transmutari.

¶ Insuper in omni Republica non est aliquis extollendus supra modum: sed magis prebendi sunt parui honores longi temporis quam confestim magni qui cito corrumpuntur. non enim est cuique hominis prosperitatem ferre: si tamen acumulat dati sint honores alicui nõ sunt simul omnes auferendi sed paulatim. Maxime uero conducit lege ita prouidere: ut nullius sit excessiua potentia: neque pecuniarum: neque amicorum. quod si ita contingat per absentiam remouende sunt huiusmodi hominum clientele.

¶ Constituendus insuper est Magistratus quidam qui sit quasi in specula ad mores ciuium intuendos neque ita uiuit ut Reipublice nocere possit. in Populari quidem statu ne aliene uiuat a popularitate. In Paucorum autem potentia ne aliene a natura eius gubernationis. Eodemque modo & de aliis speciebus Rerumpublicarum: & sic in ludis constituendis contrariis partibus committere & eas commiscere sicut prestantes uiros multitudini & diuites pauperibus aut medios adiungere. sic enim inuicem se temperabunt & dissoluentur seditiones.

¶ Constituendum est autem legibus ne ex Magistratibus lucra prouenianti: & maxime in Paucorum gubernatione. Leuius enim ferunt populi qui ab bonoribus excluduntur: quin immo gaudent quod sua agere non impediantur. Sed si lucrentur ex magistratibus: duplicem capiunt molestiam: & quod ab bonore excludūtur: & a lucro. Prorsus boc modo popularis status & optimatum simul existere potcrunt. licebit enim omnibus Rebuspublicis bonis participare: quod poplare est. poterūt uero magistratus a nobilioribus teneri quod optimatum est.

¶ At ne forte pecunias publicas surripiant dabuntur in conspectu ciuium & deputenś descriptę per societates & ordines & tribus.

¶ Vt uero magistratus sint absq; lucro neq; id molesti ferant statuendi sunt bonores bis q optime se gesserunt.

¶ De salute popularis status & singulariter.

¶ Pro salute autem popularis status oportet maiores possessiones & uberiores fructus diuitibus dimittere: ne si sua eis auferantur seditionem concitent. probibere autem ne quis sumptus magnos faciat & nullius utilitatis: ceu choreas & ludos & alia bmōi.

¶ De salute potentię Paucorum.

¶ Pro salute uero potentię paucorum suscipienda est ab eis cura pauperum & tradenda officia eis quibus salaria sunt constituta. & si quis diuitum eos contumelia affecerit maior poena est constituenda q̄ si inter se idem fecissent. & cętera facienda per quę ęquales magis reddantur facultates: & egenorum permulti ad babundantiam traducantur. Deniq; & in populari statu & in paucorum gubernatione uel ęqualiter uel plus tribuendum est bis qui minus participant Republica: exceptis tamen bis magistratibus in quibus ius auctoritasq; consistit.

¶ De salute gubernatorum Rerump:

¶ Tria autem debent babere qui principales Magistratus gerunt. Primum ut ament presentem ciuitatis statum. est enim status ei qui principatur uelut finis. appetitus autē finis & amor est principium in agibilibus. Deinde oportet ut babeat potentiam maximam ad ea exequenda quę magistratus requirit. Cum enim quidam subiecti non sint bene suasibiles ratione: eos coerceri opus est: quod absq; magna potentia fieri nequit. Tertium est ut babeat uirtutem & iustitiam in unaquaq; Republica ut sic & per rectum appetitum: qui fit per uirtutem moralem: & per iustitiam distribuat unicuiq; secundum quod expedit ipsius Reip. saluti.

¶ Si autem bęc omnia non concurrunt in eodem sed in diuersis diuersa: eius facienda est electio in quo reperitur id cuius minus participant omnes & quod magis ad finē Reipublice conducit.

¶ Neq; tamen putandum est potentiam & amorem sufficere si desit uirtus: non enim aliter contingit buiusmodi uiris q̄ intemperatis qui licet scientes sint & amantes se ipsos: nō tamen sibi ipsis obtemperant.

¶ Maximum autem fundamentū est pro salute Reipublicę obseruare ut potentior sit ea pars quę Remp. saluam eam uelit q̄ illa qui nolit.

¶ Insuper diligenter obseruandum est ne Resp. transgrediantur medium. sic enim contin get ut desinatit esse Resp. si nimium quis ad popularitatem deducat aut contrariam Rempublicam: sicut & siquis nimis ad aquilinum uel simū nasum trabat ita disponet ut nō nasus appareat propter excellentiam aut defectum contrariorum.

¶ Maximum autē omnium ad Reipublicę salutem est erudiri ad Reipublicę disciplinā

& in illa exerceri: consuetudine enim ad beniuolentiam Reip. adducimur. beniuolentia autem seruantur Resp.

¶ Prauum autem est in Populari statu unumquemq; uiuere ut uult. non enim putandum est esse seruitutem uiuere ad formam Reipublicę: sed salutem atq; id magis liberum est: sic enim agimus secundum rationem & sic gratia sui: cum homo potissime dicetur secundum intellectum.

¶ Cõmunia quędam de Regia potestate & Tyrannide.

¶ Regia potestas reperta est pro tutela prestantium uirorum contra populum: & fit Rex ex prestantibus uel propter excellentiam uirtutis & rerum pręclare gestarum: uel propter beneficia collata: uel excellentiam generis: uel propter ista simul & potentiam. Tyrãnis uero originem habet a populo cõtra nobilitatem: unde utplurimum fiunt ex ducibus populorum: quandoq; ex Regibus transgredientibus patrię iura & affectantibus magis dominari: quandoq; ex electis ad principales magistratus: aut ex paucorum potentia eligentiũ unum aliquem ad maximos magistratus.

¶ Rex autem & Tyrannus ita differunt: quia Rex uult esse custos: Tyrãnus autem ad nullam cõmunem respicit utilitatem. Item obiectum Tyranni est ꝙ placeat: Regis quod honestum sit. Item Tyrannus habet pecunias: Rex honores. Item custodia Regis est a ciuibus suis: Tyranni a peregrinis.

¶ Tyrannis continet mala Paucorum potentię: scilicet habere diuitias conductos retinere custodes populo in nulla parte confidere: arma ciuibus adimere: multitudinem conculcare ex urbe pellere: uacuam habitatoribus ciuitatem reddere.

¶ Tyrannis continet mala Popularis gubernationis uexare nobilitatem: clam euertere: in exilium pellere: & eminentiores ciuium de medio tollere.

¶ De corruptione monarchię.

¶ Corrumpuntur autem monarchię propter contumeliam quam inferunt monarchę: tum afficiendo personam contumelia tum subtrahendo res. Insurgitur autem quandoq; in corpus dominantis: cum per contumeliam adducuntur homines quandoq; in dominatiõem etiam ex aliis causis.

¶ Similiter propter metum adducuntur aliqui contra Regem: metuentes. s. calumnias & supplicium.

¶ Interdum uero propter contemptum audent in Tyrannum insurgere: & hoc maxime amicis contingit ob fidem eis adhibitã: & potentes enim & contemnentes clam moliũt insidias. Maxime uero propter hanc causam insurgunt hi qui sunt natura superbi: & honorem habent ex rebus bellicis apud dominantes.

¶ Quidam tamen nõ ob eam causam Tyrannos inuadunt ut arripiant quę in Tyrannis conspiciunt: sed ut re gesta memorabili atq; egregia famã ac celebritatem nominis consequantur: sunt tamen perpauci: his enim constituendum est nõ esse sibi uiuendum.

¶ De corruptione Tyrannidis simpliciter.

¶ Corrumpuntur autem Tyrannides ab extrinseca causa si aliqua sit contraria Resp. robustior: sicut Popularis Tyrannidi per accidens: & Optimatum gubernatio Regię ptãti.

¶ Alio modo corrumpitur cum in seipsis seditionem habent quod maxime fit a domesticis ac necessariis.

¶ Duę autem sunt causę propter quas maxime in Tyrãnos insurgimus: odiũ. s. & contemptus: sed odium magis in Tyrannos existit: eo ꝙ uolentibus & melioribus dñentur.

¶ Ex ira quoq; inuadunt homines Tyrannum uehemẽtius ꝗ odio: sed odio magis. Cum enim ira sit cum dolore rõne nõ utitur: odium autem absq; dolore est.

¶ Deniq; tot sunt causę corruptiõis Tyrãnidis quot diximus esse postremę illius paucoꝝ potentię & extremę gubernationis Popularis. ¶ De corruptõe regni in spãli.

¶ Regnum autem ab his qui extra sunt minime corrumpitur eo quod uolentibus & bo/

nis dominetur Rex. Corrumpitur autem duobus modis ex se ipso: aut quia seditio oritur inter participes regni: aut quia Tyrannice gubernare incipit.

¶ Non fiunt amplius Regna sed Tyrannides: quia Regnum spontanea gubernatio est ac meliorum: sed plurimi pares sunt atq; ex eo fit ut Regi sponte nō pareant: q̄ si ui dominetur iam Tyrannus est.

¶ Regna autem in quibus succeditur per genus dissoluuntur eo q̄ plerumq; contemnendi homines succedunt ac propterea facilis est eorum deiectio.

¶ De salute Regni.

¶ Saluantur autem Regna ex contrariis & singulariter per deductionē eoꝝ ad mediocrē modū. q̄to enim magis restringitur p̄tās omnis: tanto maiori tp̄e necesse est eam durare: nam & ipsi qui regunt minus superbiunt: magisq; moderati fiunt: & illi qui reguntur inuident minus.

¶ Retinere autem Tyranni dominationem si potentiores decernant de salute Tyrannidis sapientes periment: comessationes sodalitates: disciplinasq; prohibeāt. & neq; scholas: neq; conuentus aliquos scholasticos fieri concedant: & omnia caueant ex quibus consueuerit oriri inter ciues intelligentia & fides: & omnia faciant ex quibus ciues inter se q̄maxime incogniti sint. Cognitio enim fidem generat inter ipsos.

¶ Item debent per exploratores quęcunq; subditi dicunt aut faciunt scire: sic enim minus audent nec possunt calumniari: atq; ita agere ut assuescant animum submittere per seruitutem continuam: atque etiam ut subditi sibiinuicem crimina imponant & se perturbent.

¶ Item debent subditos ad paupertatē redigere per sumptus & tributa & quotidianas molestias.

¶ Tyranni etiam est amicis & familiaribus diffidere: nec amare consuetudinem eorum qui honestati uel libertati student: peregrinos etiam in conuiuia & familiarem usum magis recipere q̄ ciues. habet enim illos quasi hostes: hos uero non aduersantes.

¶ Postremo tria coniectat Tyrannus pro dominatione retinenda. Vnum ut animos imminuat ciuium. Nemo enim parui animi contra Tyrannum insurgit. Secundum ut ciues inter se diffidentes reddat: Non euertitur enim Tyrannus nisi ciuium aliqui inter se fidem habeant. Tertium ut impotentes reddat ciues: Nemo enim sibi impossibilia aggreditur.

¶ Alter modus est conseruandi Tyrannidem eam referre magis ad Regiam gubernationem: retenta tamen potentia per quam possit nolentibus dominari. Quę uero regia sunt partim facere partim optime simulare. Debet autem primum uideri habere curas communium commodorum: & non effundere largitiones tantas ut ciues moleste ferant.

¶ Deinde non uideri asper sed grauis: ut non timeant eum sed reuereantur: & saltem curare ut ciuili uirtute pręstet aut saltem facere hanc opinionem de se.

¶ Insuper uideri debet nulli protinus ciuium contumelias facere: & non solum ipsum sed etiam neminem ipsorum qui circa eum sunt. Eodemq; modo se habere mulieres suas erga cęteras mulieres: nam & per contumelias mulierum permultę iam Tyrannides perierunt.

¶ Amplius immoderatas uoluptates corporis fugere debet aut saltem uideri illas fugere. non enim faciliter inuadi potest: nec faciliter contemni qui sobrius sit sed qui ebrius: neq; qui uigilat sed dormiens.

¶ Corroboranda est etiam & ornanda ciuitas ab eo tanquam a curatore.

¶ Oportet etiam erga Religionem affici uehementer: sic enim existimabunt populi cum religioni dedius sit ac deum timeat quod nihil contra iustitiam faciat. Item minus contra illum audebunt insurgere quasi deum habeat propitium & fauentem.

¶Debet insuper honorare eos uiros qui in aliqua re laudabiliter se gesserint: sic enim libertati nõ afficientur: existimantes nõ potuisse unq̃ se magis honorari a ciuibus suis in libertate degentibus.

¶Obseruare debet Tyrãnus ut honores ipsemet tribuat: poenas uero & aĩaduersiones per alios infligat: uidelicet per magr̃atus & iudicia: ita.n. cõpabit sibi beniuolentiã absq; odio.

¶Cõmunis uero custodia oĩs dñationis unum est: neminem unum prę cęteris magnum facere sed plures: nam seipsos custodient. Si quem tñ unũ extollere oporteat cauẽdum est: ne is sit qui moribus sit audax: nam hmõi homines aptissimi sunt ad inuadendum.

¶Insuper ab omni contumelia abstinere debet: pręcipue tamen a duabus in corpus flagigris agere: & in ętatem libidine: & maxime in illis cauendũ qui honorem magnifaciunt: illatã enim iniuriam in honorem nõ modo qui honorem magnifaciunt sed etiam qui boni sunt uiri pmoleste patiuntur. Vnde & animaduersiones in hmõi uiros sine contumelia sunt faciendę: & quicqd dedecoris illatum est impensione maioꝝ honoꝝ est redimendũ.

¶Cauendi sunt etiam illi a Tyranno qui ita sunt dispositi ut amplius uiuere nõ curent: & hi pmaxime qui uel seipsos aut eos quos habebant carissimos contumelia affectos putẽt: qui enim per indignationẽ & iram aggrediuntur sine ulla cura proprię salutis irruunt.

¶Cum uero ciuitas ex duabus constet partibus: ex inopibus uidelicet & opulentis: maxime quidem de utriusq; partis salute cogitare debet: & ex illis meliores assumere ad gubernationem: sic enim fiet ut si una pars insurgere uelit contra Tyrannum: altera pars Tyranni potentię adiuncta sufficiens sit ad superandum eam.

¶Deniq; debet Tyrannus esse tanq̃ Paterfamilias & Rex aut putari: & egregios uiros per familiaritatem sibi cõiungere: plębem uero ac multitudinem per gratiã & fauorem in obsequio retinere: & insuper moribus talis esse debet ut uel recte se habeat ad uirtutem uel semibonus quidem sit: uel ut recte se habeat & non malus: sed semimalus.

¶De breuissimis gubernationibus.

¶Atqui omnium gubernationũ breuissime esse solent Paucoꝝ potentia & Tyrannis: plus enim distant ab optima Rep. quę per se magis durare potest. Siquę tamen longioris durationis fuerunt: causa fuit ꝙ mediocritate quadam erga subditos utebantur: multiq; legibus seruientes agebant & qui regebat contemnendus nõ habebatur.

¶De mutatione Reipublicę quam Plato posuit.

¶Plato autem non recte dixit de mutatione Reip. quę optima est: nullam enim propriã rõnem assignauit sed cõmunem: quia sic natura comparatũ sit ut nihil permaneat: sed in ambitu quodam temporis mutationem recipiat.

¶Non recte etiam dixit transmutari in proximã: cum in contrariam & distantem q̃nq; fiat mutatio: ceu ex Populari in Paucorum potentiam.

¶Nihil etiam de Tyrannidis mutatione dixit aut dicere potuit.

¶Absurdum etiam fuit putare transitum fieri in Paucoꝝ potentiam: eo ꝙ homines cupidi & pecuniaruꝫ studiosi in magistratibus uersentur: cũ potius sic ex eo ꝙ superhabũdantes in diuitiis nõ existiment iustum pauperes par habere cũ eis atq; etiam in multis Paucoꝝ potentiis leges prohibent pecunias querere: & apud Carthaginẽ quę pplariter gubernabatur pecuniis studebant: nec tñ adhuc erat mutata. Item nullo facto pauperiore paucorum potentia transmutatᷣ in Popularem: & nullo facto ditiore popularis in paucorũ transferẽ diuitię ergo & paupertas non sunt causa hmõi transmutationis.

¶Tacuit etiam Plato causas mututionis: cum enim multę sint unam solam dixit.

¶Finis.

QVot igitur &c. Postq̄ Phs determinauit de principiis & causis corrumpentibus & saluantibus Resp. & in uniuersali & in particulari intendit nunc ostendere ex quibus & quomodo sunt instituende: & primo declarat ex quibus & quō instituendę sunt Resp. transgressę. & in secunda parte ex q̄bus & quō Resp. optima & recta in principio .vii. ibi: De optima Rep. Resp. aūt transgressę erant tres: Paucoꝝ: Popularis & Tyrannis: inter quas Tyrānis pessima est: nec alteri expedit simpliciter: quia nihil malignitatis ei deficit: sicut dicebat in quinto. Et ideo de ipsa nō determinat ex quibus & quomodo sit instituenda. Vnde tantum in isto sexto intendit determinare qualiter alię duę sint instituendę: & diuiditur in duas: quoniam in prima parte premittit intentionem suam & ordinem considerandi. In secunda cum dicit: Propositum igitur. Prosequitur. Circa primum duo facit: quoniam primo dat intentionē suam. Secundo dat ordinem considerandi cum dicit: Et primo de populari. Circa primum duo facit. Primo enim cōtinuans se quędam dicta recolligendo dat intentōnem suam in uniuersali. Secundo cum dicit: Qualis igitur popularis. In particulari. Circa primum duo facit. Primo recolligit quędam determinata prius. Secundo cum dicit: Sed cum plēs sint. Tāgit quę restant cōsideranda in uniuersali. In prima dicit: In precedentibus: puta in fine .v. huius determinatum est quę & quot species sunt & differentię eius ꝙ consiliatur in Rep. & etiam eius quod dominatur simpliciter: & etiam ipsorum principantium uniuersaliter: & etiam iudicioꝝ qui reddunt sententias de disceptantibus. Iteꝝ etiā dictum est q̄ istaꝝ cui Reip. conueniunt principaliter: quia nō oīa omnibus competūt. Iteꝝ etiam dictum est ex quibus & qualibus causis & principiis & quō se habētibus contingit saluari & corrumpi Resp. & in uniuersali & in pticulari. ¶ Deinde cū dicit: Cū plures. Tāgit in uniuersali q̄dā q̄ restant considerāda: & diuidit in duas. In prima tangit illa. In scd̄a reddit cām cuiusdā dicti cū dicit: Nam eoꝝ. In prima dicit ꝙ quia plēs sunt spēs Reip. sicut dictum est prius: puta pplāris & paucoꝝ: & sic de aliis: Adhuc etiam plures sunt spēs Popularis & plures etiā aliaꝝ Rerump. de quibus aliqua considerata sunt prius si aliquid remanserit de illis nō cōsideratum & nō declaratū: & quod minus expediens est cognoscere: cōsiderandū est nūc de illo: puta de institutiōe fm̄ unamquāq; spēm. Iteꝝ cōsiderandus est modus q̄ congruit unicuiq; illaꝝ: & cōfert ad consecutionē finis uniuscuiusq; adhuc aūt & cōmixtiones modoꝝ Rerūp. ¶ Deinde cū dicit: Nam eoꝝ. Reddit cām cuiusdā dicti īmediate. Ad cuius intellectum sciendum ꝙ sunt quędam partes materiales in habentibus materiam quę non pertinent ad spēm: sicut aurum uel cuprum nō pertinent ad spēm circuli. Alia autem sunt uę ptinent ad ipsam: sicut carnes & ossa ad speciem aīalis uel hominis. & q̄a tales partes

¶ Politicorum Aristotelis Liber Sextus.

QVot igitur sunt differētiae & quales eius qd̄ deliberandi hēt ptātē & in quo sūma Reip. consistit & circa Magr̄atuū ordinationē: & qualia ad qualē ordinētur Rēp. & praeterea de corruptōibus & cōseruatiōibus rerūp. ex q̄bus proueniāt: & quas ob cās dictum est prius. Sed cū plures sint spēs Popularis & similiter aliarū gubernationum: de illis si quid restat non prius fuerit cōsiderare ac simul unicuiq; earꝝ ppriū & cōuenientē modū reddere; ac praeterea cōsiderare cōiunctiones simul ipsoꝝ modoꝝ: nā eoꝝ cōiunctio parit Rerūp. uarietatem: ut & optimatum gubernationes ad Paucoꝝ declinant potentiam: & Respub. magis populares existant. Dico autem coniunctiones quas considerare oportet: & nunc usq; consideratae nō sunt

ad spēm ptinent:ideo ſm diuersitatem istarum accidit diuersificari speciem: sicut in Rep. sunt quędam partes pertinentes ad Rempublicam sicut iste homo uel ille: uel hoc officiũ uel illud:quędam autem secundum speciem: sicut principans & consiliatiuum iudicium: & sic de aliis:& ideo secundum distinctionem istorum diuersificantur Respublicę. Contingit autem cõmixtiones uel combinationes istarum fieri:puta ꝙ accipiatur consiliatiuũ unius & iudicium alterius & sic de aliis.& secundum hoc contingit diuersimode misceri Respublicas. Et hoc est quod ipse dicit ꝙ considerandę sunt combinationes partium pertinentium ad speciem diuersarum Rerump. Istę enim partes diuersimodę combinatę faciũt diuersitatem Rerump.ita ꝙ illę quę sunt optimatum ſm aliquid uident esse Paucoꝝ: ſm aliquid quidē & illę q̃ sunt Resp.ſm aliquid uideant Populares ſm aliud.Dico aũt exponēdo prędictas combinationes q̃ restant considerandę & ab aliis sunt obmissę:ut si in aliqua Rep. uel in aliqua ciuitate consilium & ea quę pertinent ad electõnem principum accipiantur ex Paucoꝝ statu.ea uero ad electionem pertinent ex optimatum:aut ſm aliquem alium modum talem quo nunc accipiantur omnia quę cõueniunt uni Reip.ex propriis eius:sed ex his quę ueniũt aliis uel alii. ſcd̃m enim diuersitatē istorum conuenit diuersimode misceri Resp. ¶Deinde cũ dicit:Qualis igitur.In speciali magis dat intentionem: & primo recolligit iterum quę determinata prius.Scd̃o cũ dicit:Verũtamen.Declarat quę restãt determinãda nũc in spāli.Primo igiẽ dicit ꝙ in p̄cedētibus.puta in quarto dictũ ē qualis spēs status Popularis quali multitudini cõueniat:& q̃lis spēs Paucoꝝ quali multitudini insigniũ cõueniat. & silr̃ de reliquis Rebusp.dictũ ē q̃ cui uel qualibus cõueniat. nõ.n.q̃libet cuilibet expedit: sicut nec quodlibet genus fistule cuilibet fistulatori:sed determiatũ determinato.¶Deĩde cũ dicit:Veruntñ.Tangit q̃ sunt cõsiderãda nũc dicēs ꝙ q̃uis ista cõsiderata sint:tñ oportet manifestari nõ solũ qualis Resp.cui multitudini cõueniat:sed ēt qualr̃ & ex q̃bus & quõ unaquęq; illaꝝ sit instituēda:& iõ de hac ptractandũ est nũc breuiter. Cõsequēter cũ dicit:Et primo.Dat ordinē cõsiderandi:& diuidit̃:q̃ñ p̄mo tangit ꝙ de pp̄lari statu primo ē cõsiderãdũ.Scd̃o cũ dicit:Capienda.Oñdit quo ordine sit cõsiderãdũ de ea. In prima dicit ꝙ primo cõsiderandũ ē ex q̃bus & quõ instituēd⁹ sit pp̄laris status.Silr̃.n.q̃tũ ad unitatē tractatus cõsequēter manifestũ erit de Rep.q̃ opponit̃ illi quã uocãt Paucoꝝ potentiam.Post aũt in sequenti tractatu dicemus de optima.¶Deinde cum dicit:Capienda. Tangit ordinē considerandi de populari statu:quod facit primo.secundo cũ dicit:Ex his enim. Assignat rationem ordinis.In prima dicit ꝙ in considerando ex quibus & qualibus instituenda est Resp.accipienda sunt illa quę sunt sicut principia & ipotheses & oĩa quę assequunt̃ sicut proprietates uel accidentia ipsi.deinde determinandũ est ex quibus & qualibus institui.

ceu si pars illa quæ in deliberando uersatur:& ea quæ circa electiones Magistratuũ ita instituta sit: ut conferat Paucotum potentiæ.Et circa deliberãdum illo modo.circa electiones uero ad optimatum gubernationem magis declinet uel per alium quendam modum nõ omnia instituta sunt Rei publicæ congruentia.Qualis igitur Popularis quali congruat ciuitati & qualis Paucorum potentia quali multitudini & aliarum gubernationum quæ quibus conferãt dictum est prius.Veruntamen oportet fieri manifestum non solum quænam istarũ gubernationum optima sit ciuitatibus: sed etiam quomodo constituendæ sint & istæ & aliæ breuiter est explicandum: & primo de populari dicemus: nam per hanc etiam de contraria illius gubernatione patebit. Hæc est autem quam uocant quidam paucorum potentiam. Capienda sunt autem ad hanc disciplinam cuncta popularia: & quæ uidentur popularium esse sequentia.

¶ Deinde cum dicit: Ex his enim. Assignat rōem propositi ordinis: & diuiditur in duas fm ꝙ duas rōnes assignat: & incipit secunda ibi: Vtile uero. In prima dicit ꝙ bene dictū est ꝙ prius considerandū est proprietates & accidentia Popularis status: qm̄ ex diuersa compositione istoꝝ contingit fieri plures modos Popularis Reip. differentes a seinuicem: & etiā spēs plures: propter enim duas causas contingit esse plures species ipsius: quarū una dicta est prius. s. diuersitas multitudinis. Resp. enim diuersificant̄ fm diuersitatē eius ꝙ principatur in eis. multitudo autem in Populari Rep. principatur: & ideo fm diuersitatē multitudinis contingit eam diuersificari: est. n. q̄dā multitudo agricolaruꝫ alia aūt opificū: & tertia ministroꝝ quę mercedem accipit pro labore. in quibus si agricolarū multitudo accipiatur cū secunda: puta cū opificibus seorsum: & iterū tertia multitudo puta ministroꝝ cū duabus aliis seorsum facient Populares status differentes: nō tamen fm melius & deterius: sed etiam fm spēm: quoniam ista combinatio & illa diuersum ordinem multitudinis ad finem faciunt & diuersitas multitudinis in ordine ad finem diuersitatem inducit fm speciem Popularis Reip. Alia aūt causa est de qua diximus nūc: qm̄ in Popularibus potentiis sunt quędā ipotheses & accidentia propria diuersa quę diuersimode composita diuersas Resp. Populares inducunt: puta si in aliqua accipiantur plura: in alia autem pauciora: in alia autem omnia. ista eniꝫ diuersificant eas sicut apparebit cō sequenter. ¶ Deinde cum dicit: Vtile uero. Assignat secundam rōnem dicens ꝙ expediens est considerari principia & proprietates Popularis status ad instituendam unāquamq; spēm ipsius ad uotū: & ad hoc ut aliquis dirigat̄ in ea cognoscere principia & ꝓprietates alicuius operabilis principium est ad operandū illud & dirigendū in eo. illi aūt qui Resp. quęrunt instituere uolentes congregare omnia conuenientia Reip. ad instituendum unāquāq; peccant sicut dictum est in quinto huius: ubi dictū est quę sunt saluantia & corrumpentia Resp. Quędam enim Resp. congregant omnia conuenientia ad propositū: quędā autem plura: quędam pauciora sicut iam dictū est prius. Nunc aūt consequenter dicamus exigentias uel proprietates conuenientes & cōsuetudines & ea quę appetūt sicut fines uel ea quę sunt ad fines.

Ex his enim simul positis resultant species gubernationis Popularis: & plures esse eas q̄ unam & differentes contringet. Duæ sunt causæ per quas plures existunt populares: Primū illa quæ dicta fuit: quia inter populos differentia est: sunt. n. alii agricolæ: alii opifices: alii ministri. quorū primi a sedis & tertii ab utrisq; non in eo modo differūt ꝙ melior aut deterior Popularis status: uerū etiā in eo ꝙ non idem sit. Secunda uero causa est de qua nunc dicimus: Quæ enim Popularem statum sequuntur ac uidentur esse propria ipsius coniuncta simul faciūt uarietatem: nam alicui pauciora consequentia sunt: alicui plura: alicui omnia. Vtile uero horum singula cognoscere & ad constituendum quod uelit quis & ad corrigendū Quærunt enim qui Remp. instituunt cuncta quæ illi propria & conuenientia sint in unum colligere ad propositū suum: sed aberrant dum hoc faciūt: ut supradictum est a nobis: ubi de corruptiōibus & cōseruationibus Rerump. tractauimus. nunc aūt dignitates & mores quæ flagitent dicemus.

¶ Propositū igitur Popularis Reip. est libertas: hoc enim dicere consueuerunt quasi in

PRopositum igitur. Postq̄ Phs pręmisit intentionem suam: prosequit̄ intentum: &

circa hoc duo facit. Quoniam primo ostendit ex quibus & quomodo instituant Popularis status & Paucoꝝ. In sc̄da cum dicit: Consequēs est zc̄. determinat de principātibus pertinentibus ad hmōi Resp. Circa primū duo facit. Primo ostendit ex quibus & quomodo instituaᷣ status popularis. Sc̄do cum dicit: De paucoꝝ quoq; zc̄. Ex quibus paucorum status sibi opposit̄. Circa primū duo facit. Primo pr̄mittit ꝓposita & conditiōes popularis status. Sc̄do cū dicit: Cum uero zc̄. Determinat ex quibus & quomodo est instituenda. Circa primū primo facit quod dictum est. Secūdo cum dicit: Quod maxīe uideᷣ &c̄. Mouet dubitationē. Circa primum duo facit. Quoniā in ꝑma pr̄mittit quasdā suppositiōes status popularis. Sc̄do cum dicit: His pr̄suppositis zc̄. Concludit multas conditiones ipsius. Circa primum duo facit. Quoniā primo pr̄mittit unā suppositionē primā & ꝑncipalē. Sc̄do cum dicit: Libertatis uero &c̄. Subdiuidit eam in duas. In prima igiᷣ dicit ꝙ una & ꝑncipalis suppositio status poplāris est libertas: qd̄ ꝓbat ex cōi dicto Aristotelis: quia sicut oēs consueuerunt dicere ac si solum in ista Rep. Ciues participarent libertate. Dicunt enī ꝙ oēs in statu pplāri intendūt libertatē aliqualiter. Si igitur dictum cōe ueritatem habet: oportet libertatē esse suppositionē in ipa. Et est intelligendum ꝙ libertas diciᷣ que aliquid potest ex ꝓpria uoluntate mouere se & ad finem sibi positum: quod apparet. Quia liber est s̄m Ph̄um qui est sui ipsius causa: uel in ratiōe mouentis inq̄tum ex ꝓpropria uoluntate moueᷣ & ex ꝓpria ratiōe: uel etiā inq̄tum mouetur uel agit gratia finis ꝓprii nō ad finē alterius. Accipiᷣ etiam libertas pro ipa operatiōe uel actu quo aliqs diciᷣ a se moueri uel agi ad finem ꝓprium. Hoc aūt siue illo siue hoc modo sumatur aliqui habent ex naturali dispositiōe: & tales sunt liberi natura: sicut dicebaᷣ in ꝑmo huius. Aliqui aūt habent hoc ex ordine Reip. ꝙ non generaᷣ ab alio q̄ a se: nec ad finē alterius: sed ex se: & ad finē Reip. Et sic aꝓpriant sibi pplāris status fautores libertatem ¶ Consequenter cū dicit: Libertatis uero zc̄. Subdiuidit: Et ponit quosdā effectus ipius. Et diuidiᷣ in duas s̄m duos effectus quos ponit: uel s̄m duo mēbra in qua diuidit. Sc̄da ibi: Vnū igitur zc̄. In ꝑma dicit ꝙ una pars libertatis uel unus effectus in poplāri statu est nullū simplr̄ subici uel ꝑncipari: sed oēs s̄m partē ita ꝙ quilibet s̄m aliqd̄ tempus subiciaᷣ: sc̄dm aliud principeᷣ. Aut principeᷣ uno principatu particulari & subiciaᷣ alii. Ratio aūt huius est qm̄ iustum pplāre est oēs habere de honoribus uel bonis cōibus s̄m ęqualitatē quātitatis: nō s̄m dignitatē psonę uel ęqualitatē ꝓportionis. Sed tm̄ pauper q̄tum diues: tm̄ idiota q̄tum studiosus. Cum aūt cuiuslibet iusti oporteat esse aliquē institutorē & cōseruatorē: & hoc sit illud qd̄ ꝑncipale est in multitudīe ciuili: cū multitudo pplāris sit ꝑncipalis in pplāri statu necesse est in eo multitudinē esse dn̄am huius iusti popularis. Et qa finis in multitudine est illud qd̄ intendit ꝑncipans & iustū qd̄ cōsiderat in ordine ad finē: manifestū est ꝙ necesse est illud esse finem in pplāri statu: & iustū qd̄ uideᷣ multitudini. Dictū autē est prius oēs debere habere ęquale s̄m quātitatem: & qa multitudo est dn̄a iusti & simplr̄ ꝑncipaᷣ in ea: ista est maior egenoꝝ q̄ diuitū: accidit egenos magis ꝑncipari in tali Rep. q̄ diuites: quia dn̄ans est: qd̄ uideᷣ pluribus. Egeni aūt sunt plures q̄ diuites: qa igiᷣ necesse est aliquos principari. Nō possunt aūt oēs simul principari: necesse est oēs in parte ꝑncipari & subici

hanc solum modo Rep. libertatem quærentes. Ad hanc enim respicere dicunt omnem popularem statum. Libertatis uero ipsius pars una in eo consistit: ut per uices imperent & pareant. Nam iustum & populare est æquum habere sc̄dm numerꝝ: non sc̄dm dignitatem. Ex quo fit ut sc̄dm hoc iustum multitudo ex necessitate dominetur. Et quicquid decreuerit populus id esse ratum & id esse iustum. Aiunt enim oportere ut unusquisq; Ciuium æquum habeat: atq; ita contingit in popularibus gubernationibus in-

Vnus igitur effectus uel signũ libertatis est quod dictum est quem oẽs in Popularĩ statu ponunt sicut terminũ & finem in eo. ¶ Deinde cum dicit: Vnum igit̃ zc̃. Ponit scd̃m effectum uel signũ. Et primo ponit ipm. Secũdo cum dicit: Hinc profectũ zc̃. Infert primum ex isto. In prima dicit ꝙ aliud signũ uel effectus libertatis est uiuere fm uoluntatem: ita ꝙ unusquisqȝ operet̃ fm motum proprie uoluntatis nõ coactus ab aliquo: nec determinatus ad alud determinate operandum. Hoc enĩ est fm ꝙ dicunt opatio libertatis qđ apparet: quia opus seruitutis est uiuere uel opari nõ fm uoluntatẽ ppriam: sed fm alterius libitum. uel motum nõ ad fineȝ proprium: sed ad finẽ alterius. Ergo per oppositum opus libertatis est opari fm uoluntatem & ad finẽ pprium. Iste igit̃ est scd̃us terminus quẽ ponunt pplãres in sua Rep. ¶ Deinde cum dicit: Hinc profectum &c̃. Infert primuȝ ex secundo dicẽs ꝙ ex isto effectu qui est opari ut uult aliquis sequit̃ primus effectus. s. non uelle subici: aut simplr̃ sub nullo esse si possibile esset. Sed qa hoc non est possibile subici. s. & principari oẽs simplr̃: expedit subici & principari fm partem. Et sic subici & p̃ncipari facit ad libertatem quę attenditur in hoc uł q̃tum ad hoc quod oẽs sunt ęquales. ¶ Deinde cũ dicit: His prępuppositis &c̃. Concludit ex prędictis multas ppríetates pplãris status. Et diuiditur in duas. In p̃ma ponit eas. In secunda recolligit cum dicit: Hęc igit̃ zc̃. Circa primum facit tria. Q̃m primo ponit conditiões uel pprietates quę attendunt̃ circa assumptionẽ p̃ncipatus & eorum qui principant̃: & ex quibus & quomodo. Secundo cum dicit: Deinde mercedem capere &c̃. illas quę attenduntur quantum ad remunerationem principantium. Tertio cum dicit: Pręterea &c̃. quę attendunt̃ q̃tum ad conditiões eoꝶ qui sunt in hac Rep. Circa primũ facit duo. Q̃m primo tangit conditiões pertinẽtes ad assumptionẽ p̃ncipatus. s. tempus & potestatem. Secundo cũ dicit: Inter Magistratus &c̃. Tãgit quis debet esse maximus principatus in hac Rep. Circa primũ primo tangit eas quę pertinent ad assumptionẽ principatus. Secundo cum dicit: Non nisi semel &c̃. Eas quę pertinent ad durationem p̃ncipatus. Tertio cum dicit: Et contionem &c̃. Eam quę pertinet ad potentiã eius. Circa primum tangit quattuor conditiones. Dicens primo ꝙ prędictis suppositis in pplãri statu & multitudine principante in eadem necesse est has conditiones quę sequunt̃ obseruari in eo. Primo quidem omnis principatus tam maiores q̃ minores eligere. i. accipere ex omnibus indifferenter non considerando ad dignitatem aliquam. Sic enim oẽs magis habebunt quoddam ęquale quod est iustum in eo. Secundo omnes principari sup unumquemqȝ: hoc est omnes coniunctim super unumquemqȝ diuisim: & iteȝ unumquemqȝ diuisum cum acceptus fuerit in alio: & alio principatu diuisim super omnes. Si enim omnes principabunt̃ & subicient̃ fm partem idem est effectus libertatis primus. Tertio principatus eligi per sortem uel uniuersaliter omnes: uel saltem illos in quibus non indigetur multa sapientia & prudentia: puta Ducatum exercitus uel consilium. Tales enim non excedit dif

opes plus posse q̃ opulentos. plures enĩ sunt & id obtinent quod pluribus uideat̃. Vnũ igitur libertatis signum hoc est ꝙ ponunt omnes popularis Reip. finem. Alterũ uero uiuere ut quisqȝ uelit. Hoc enim aiũt opus esse libertaris: siquidem serui est uiuere non ut uult. Hic est igitur secundus popularis Reip. finis. Hinc profectum est nemini potissimum subesse uelle. Quod si hoc nõ dat̃ at saltẽ per uices subesse ac præesse idqȝ pertinet ad libertatem quæ est scd̃m æquum. His præsuppositis ac tali existẽte principio popularia hmõi sunt sũmi ad Magistratus omnes ex omnibus ac præesse omnes unicuiqȝ & unumquemqȝ uicissim oĩbus p sortem tribuere Magistratus uel omnes penitus: uel illos saltem qui non peritia indigẽt

gi forte. Contingeret enim ad tales Principatus assumi idiotam quemcunq3: ꝙ esset periculosum Reip. Quarto principatus assumi nõ ab aliqua excellẽtia uł dignitate uirtutis uel diuitiarum: aut saltẽ ad minima: quod dicit ꝓpter primam speciem popularis status in qua assumuntur ad principatum ab aliqua dignitate diuitiaꝝ uel uirtutis: sicut apparuit in quarto: sic enim magis ęquales erunt & minus subicientur. ¶ Deinde cũ dicit: Non nisi semel.

& arte: a nullo censu esse Magistratus: uel saltem a minimo. Non nisi semel eundem Magistratum ab aliquo geri posse: uel per raro & paucos: exceptis his qui uersant̃ in bello parui temporis esse Magistratus: uel omnes: uel quot recipiunt iudicare omnes: & ex omnibus & de omnibus: uel de plurimis & maximis & principalissimis: puta de corrigendo & de Rep.; & de priuatis contractibus. Et contionem esse omnium dominam: Magistratum uero nullius, aut dominam esse contionem rerum maximarũ. Magistratum uero minimarũ. Inter Magistratus autem popularissimum est consiliũ ubi non omnibus est mercedis facultas. Nam tunc quidem adimunt & huius Magistratus potentiam. Ad se enim reducit iudicia cũcta populus mercede abũdãs: ut diximus supra ubi de hac ꝑte tractauimus. Deinde

Ponit conditiones duas pertinẽtes ad durationẽ principatus: dicẽs primo quod ad Remp. hãc expediẽs est eundem bis non ꝑncipari in aliquo ꝑncipatu: uel raro & in paucis principari. Sic enim plures poterũt attingere ad principatuꝫ preterq̃ in Ducatu exercitus in quo periculosa est mutatio frequens ꝓpter experientiam longam quę exigit̃ in illo. Secundo expedit paruę in eadẽ & breuis durationis esse ꝑncipatus: uł simplr̃ omnes uel illos saltem q habent iudicare de oibus casibus quã tum ad omnes Ciues: uel saltem de pluribus uel de maximis & principalissimis: sicut de correctione principatuum alioꝝ: et de ordine Reip. & de cõmutatiõibus regulãdis ſm Legem iustitię. Expedit aũt principatus esse breuis tempis si possibile sit ut plures attingere possint ad eos & principari ſm partem. Maxime autẽ hoc expedit in magnis ne nimis ditati insurgant contra multitudinem tyrannizantes. ¶ Deinde cũ dicit: Et contionem esse zc. Tangit conditionem pertinentem ad potentiam: Dicens ꝙ expediens est in hmõi Rep. congregationem multitudinis esse dominam simpliciter omniũ in hac Repu. Principatus autem expedit habere nullius dominium si possibile sit: aut saltem paucorum: & nullo modo maximorum. Sic enim magis saluabitur ęqualitas multitudinis: si enim principatus dominarent̃ simplr̃: aut in magnis excederent alios preter ꝓportionem & ęqualitatem quę in ipa intenditur. ¶ Deinde cum dicit: Inter Magistratus &c. Manifestat quis principatus magis necessarius est in ipa. Dicẽs ꝙ principatus maxime necessarius in populari statu est illud ꝙ uocatur consilium quod habet potestatem deliberandi de magnis & arduis. Cuius ratio est: quia multitudo popularis quę in ipa dominat̃ ut in pluribus: imprudens est & sine uirtute: Et ideo sequitur impetum uoluntatis in operationibus suis. Quare si debeat recte agere oportet habere dirigens & regulam: hoc autẽ est consilium. Et ideo consilium maxime necessarium est in statu populari: pręterq̃ in illo in quo laborantes in cõmunibus pręmium accipiunt magnum. Hęc enim mltitudo remouet potentiam huius principatus & reducit ad se omnia iudicia & deliberationes propter pręcium. Sicut dictum fuit in pręcedentibus in Quarto huius. ¶ Deinde cuꝫ dicit: Deinde mercedem capere zc. Ponit conditionem quę pertinet ad retributionem. Dicens ꝙ postea quę dicta sunt expediens est remunerari omnes uenientes ad congregationes ut libentius ueniant: & ad iudicia ut plures iudicent & firmior sit sententia & principatus ut fidelius & ma

gis laborent. Et hoc dicunt si possibile est Ciuitati. Si autem non est possibile omnes remunerari saltem oportet premiare principatus & iudicia & consilia & congregationes maximas & precipuas. Et principatus cum quibus necesse est alios plures Ciuitatis conuiuare. Tales enim principatus nullus acciperet propter magnitudinem expensarum: nisi bñ premiaretur: sicut est Dux exercitus. ¶ Deinde cum dicit: Preterea zc. Ponit proprietatē que pertinet ad conditionem gubernantium. Et primo facit hoc Scdo cum dicit: Preterea potestatem &c. Resumit quandam conditionez dictaz prius de principatu ut aliqd addat. In prima dicit quoniam status paucorum & popularis sunt Respu. ad inuicem contrarie quodammodo: & contrariorum sunt contrarie proprietates oportet eas ꝓprietates habere contrarias. Cum igitur in paucorum statu gubernantes determinentur per nobilitatē generis & per diuitias & per uirtutem: necesse est ꝙ gubernantes in populari statu determinentur per coutraria: puta per ignobilitatem generis paupertatem & ignorantiam: seu in sordidũ opificium. ita ꝙ sicut in paucorum statu sunt principantes nobiles & diuites & uirtuosi: sic in statu populari uiles & paupes & inordinati. ¶ Deinde cum dicit: Preterea potestatē. Resumit quandam proprietatem dictam prius de principatu: & adiungit alias dicens primo ꝙ expedir in populari statu nullum esse principatum durationis perpetue. Si eni esset aliquis perpetuus pauciores possent attingere ad ipm & habere equale & populare: & itez possent ditari improportionabiliter & per diuitias & potentiam tyrannizare. Adiungit autem ꝙ si aliquis principatus deuiet uel declinet ab eo quod ordinatum est in antiqua Lege ipsorum amoueatur ab eo potentia uel principatus fm Legis ordinationem. Iterum si fuerint aliqui principatus eligibiles: expedit mutare modum assumptionis eorum & facere ꝙ accipiantur sorte. Sic enim magis assumentur ex quibuscunq. Sed hoc est intelligendum de illis principatibus in quibus non indigetur prudentia magna & experientia: sicut est consilium & Ducatus exercitus. Tales enim oportet eligere considerando ad dignitates predictas: sicut prius dixit Philosophus. ¶ Deinde cum dicit: Hec igit omnia cōia &c. Recolligit dicta addendo causam: dicens ꝙ ea que dicta sunt: sunt quedam cōmunes ꝓprietates popularis status. Omnes autem huiusmodi proprietates que uidentur esse popularis status & ordinatio populi in ipso sequitur ex diffinitiōe iusti. Popularis prius positū est omnes habere equale fm quantitatem: non scdm dignitatem aliquam. Aequale enim fm quantitatem est non magis principari diuites q̄ pauperes: nec uirtuosos q̄ idiotas: nec aliquos solitarios esse dominos. Sed omnes equaliter scdm numerum. Si enim hoc modo se habent existimabunt se habere fm equalitatem & etiam libertatem.

mercedem capere potissimum quidem omnes Contionem iudicia Magistratus uel saltem Magistratus & iudicia: & consilium: & conciones principales: uel eos Magistratus quos necesse est in eadem simul esse commessatione. Praeterea cum paucorum gubernatio genere: & diuitiis: & eruditione diffiniatur: uidentur popularitatis cōtraria esse: ignobilitas: inopia: sordidum opificiũ. Praeterea potestatem nullam perpetuam esse: ꝙ si reliqua sit aliqua ex antiqua mutatiōe illius auferre potentiam: & ex electiōe ad sortem reducere. Hæc igitur omnia cōmunia sunt gubernatiouum popularium. Contingunt autem ex eo iusto quod fatent̃ esse populare: hoc est æquum habere oēs scdm numerum. ¶ Quod maxime uidetur esse po-

Q Vod maxime uidetur esse zc. Postq̄ Philosophus premisit suppositiones et conditiones Popularis status: in parte ista mouet quandam dubitationem. Et circa hoc tria facit. Primo enim mouet eam. Secundo circa eius dissolutionem tangit opini

onem quorundam & reprobat:ibi:Aut enim poplares zc. In tertia cum dicit: Quę igitur. Soluit eam fm intentionem suam. In prima igitur mouet dubitationem quę oritur ex pręcedentibus. Dixerat enim q si omnes ęqualiter principentur non magis diues q̃ pauper in populari statu babebunt fm ęqualitatem & libertatem. Dicit igitur q illud quod dubitationem habet ex pręcedentibus est boc quomodo. s. tn̄ in qualibet Ciuitate uel Rep. etiam populari statu sint diuites & paupe res babebunt tam hi q̃ illi illud qđ est ęquale & iustum:utrum. s. in distribuendis bonoribus tantū oporteat distribuere uel dare mille pauperibus q̃tum quingentis diuitibus & ipos mille tātam babere potestatem in tractatibus cōibus q̃tam habent quingenti diuites:aut non fm bunc modum:sed accipiendo mille pauperes ex una parte & qngentos ex alia diuidendo fm modum pręedictum. ulterius ex qngentis diuitibus accipere aliquos paucos per electionem. Deinde ex mille pauperibus aliquos similiter paucos q in eadem ꝓportiōe se babeāt ad ipos mille de quibus eliguntur: sicut illi pauci qui accipiuntur ex istis quingentis ad illos quingentos. Et isti simul congregati sint dn̄i in diuidendo bona cōmunia:in iudicando & eligēdo. Est igitur dubitatio utrum aliqund istorum iustum & ęquale in Rep. populari:aut nonnulla istorū:sed magis omnia attribuere maiori multitudini:ita q mltitudo maior sit omnium domina. ¶ Deinde cum dicit:Aiunt enim populares zc. Tangit quorundam opinionem primo. Secundo cum dicit:Sed babent hęc zc. Reprobat utrunq. In prima dicit q de ista dubitatione aliter uidetur Popularibus:aliter dominātibus in paucis: aliter in statu pplāri. Populares enim dicūt illud esse iustum & ęquale simpliciter quod uidetur pluribus. Multitudo enim principatur in tali Republica. Et ideo iustum attenditur per comparationem ad ipsam:sicut dicebatur prius. In paucorum potentia autem illud dicunt esse iustum simpliciter quod uidetur babentibus ampliores diuitias. Dicunt enim debere omnia determinari fm babitudinem ad diuitias quę sunt principale in ea. ¶ Deinde cū dicit. Sed babent bęc utraq; zc. Reprobat utranq. Et primo secundum. Secundo cum dicit:Si uero zc. Primum. In prima dicit q utraq; istorum quę dicta sunt inęqualitatem quādam babent in re & iniustitiam in comparatione ad finem. Si enim illud est iustum fieri in Ciuitate quod uidetur diuitibus paucis existentibus:tunc sequitur Rempublicam conuerti in Tyrānidem. Cuius ratio est:Quoniam si illud est iustum quod uidetur ditioribus & oportet omnia fm quantitatem diuitiarum determinari:tunc si unus babeat ampliorem substantiam q̃ alii:iustum erit quod uidetur buic soli. & omnia oportet determinari scđm uoluntatem eius:& per consequens ipsum solum principari fm uoluntatem eius. Hoc aūt est Tyrannis. Si igif omnia oporteat determinari fm iudicium diuitum:Respu. conuerteř

pularis status & populi. Aequum est enim cum nihil magis gubernant diuites q̃ pauperes:nec soli potestatem habēt: sed omnes ex æquo scđm numerum. Sic enim demum existimant paritatem in Rep. esse ac libertatem. Sed quæritur post hæc quemadmodum habebunt æquum: utrum oportet partiri in mille eos census qui sunt quingentorum & mille æqualiter posse quingētis: uel non. sic ponere oportet istam patitatem uel partiri quidem sic. Deinde ex quingētis pares accipientem:& ex mille hos potestatem habere partitionum & iudiciorum. Vtrum igitur Resp. ista iustissima est scđm popula re iustum:uel magis illa quæ scđm multitudinem. Aiunt enim populares id esse iustū quod uidetur utiq; pluribus. Potentes uero quod uidetur his qui plus possident. Pro multitudine enim facultatum aiunt esse statuendum. Sed habent hæc utraq; imparita

in Tyrannidem. ¶ Deinde cum dicit: Si uero zc. Improbat primum: dicens φ si illud esset iustum φ uidetur pluribus & oportet sequi iudicium plurium cum plures habeant potentiam maiorem & etiam sequantur impetum uoluntatis in iudicando conuertentur ad opera iniustitię diripientes ea quę sunt diuitum paucorum existentiū: sicut dictū est in Quarto prius. ¶ Deinde cum dicit: Quę igitur zc. Dissoluit eam fm intentionem suam primo. Secundo cū dicit: Sed de ęquo &c. Remouet obiectionem quę posset fieri. In prima dicit resumēdo dubitationem & dando intentum in determinando eam dicens φ ex diffinitione uel determinatiōe iusti siue ęqualis quam ponunt utriq; accipiēdum est quę sit ęqualitas siue iustitia quam intendūt fm quā oportet distribuere singula. Conueniunt enim in hoc utriq; φ iustū est esse illud dominās et principans in Republica quod uidetur pluribus partibus Reip. Hoc igitur supponatur: non tamē simplr: sed cum determinatione quadam. Duę enī sunt partes ex quibus Ciuitas de necessitate componitur. s. diuites & pauperes. Quod igitur uidebitur istis & illis simul consentientibus uel pluribus Nō dico totius multitudinis. sz pluribus de diuitib⁹: et pluribus de pauperibus: hoc sit principans & fiat in tota Rep. Si autem contingat φ cōtrarientur adinuicem ita φ nō omnibus diuitibus idem uideatur: sed quibusdam unum: quibusdam aliud. Similiter nec omnibus pauperibus: sed quibusdam unum: quibusdā aliud. Verbi gratia. Si ponamus φ sint decem diuites & uiginti pauperes: unum aūt uideatur faciendū sex diuitibus & quinq; pauperibus adiunctis eis. Oppositum autem uideatur. xv. pauperibus & . iiii. diuitibus: tunc iustum determinandum erit non fm predictum modū: sed fm aliquam excellentiam aliā uel uirtutis uel meriti ad bonum cōmune. Et tunc illud qd uidebitur parti qui excellit fm illud collatiōe facta iustum erit. Si autem ęquales inueniantur: puta in uirtute: tunc remanet dubitatio eadem: si debētes iudicare in iudicio sint diuisi in duas partes: ita φ non inueniatur excellentia quorum sniē standū erit. Et tūc in utroq; istorum aut determinandum est sorte cui illorum sit: aut alio aliquo accidente simili sorti. ¶ Deinde cum dicit: Sed de ęquo zc. Remouet obiectionē quę posset fieri. Diceret enim aliquis φ electio pricipatus & distributio bonorum cōium maxima sunt in Ciuitate. Ma-

tem & iniustitiam. Si enī quod panci: Tyrannis est. Nā si unus habeat plura quā alii opulenti scđm paucorum iustum is solus dignus est qui gubernet. Si uero quod plures scđm numerum iniuriabuntur pubicantes bona opulentorum ac paucorum: ut superius dictum est. Quæ igitᷣ sit æqualitas quā ambo profitentur considerādum est ex his quæ utriq; diffiniunt iusta. Inquiunt enim quicquid uidetur maiori parti Ciuium: id oportere esse ratum Sit quidem hoc attamē non penitus: sed cū duæ partes sint ex quibus Ciuitas constat: diuites scilicet & pauperes: quod ambabus uideatᷣ aut pluribus id ratum sit. Quod si contraria uideantur quod pluribus & habentibus maiorem censum: puta si alii decem: alii uiginti. Videatᷣ autem diuitum sex: pauperum uero quindecim. Accidāt uero pauperibus quattuor diuitum. Diuitibus autem quinq; pauperum quorumcunq; census exuperat connumeraris ambobus utrisq; id ratum sit. quod si forsan æquales esse contingerit: cōmunem esse hanc ambiguitatem putandum est ut nunc accidit: si urtiq; paria suffragia conciōis sint aut pares in iudicio sentenriæ. Nā aut forte dirimendum est: aut aliud quiddā hmōi agendum. Sed de æquo & iusto quanq̄ sit

scīña autem cōmittere forti & uię per quam contingit accipi deteriorem :inconueniēs est Ergo inconueniens uidetur quod dictum est:ꝙ ubi non inuenitur preeminentia sit fortiendum hoc intendens remouere : dicit ꝙ cum difficillimum sit inuenire ęqualitatem quid sit iustum & ęquale in casibus prędictis & determinare fm rationem rectam:tamen melius est per fortem dirimere controuersias q̄ permittere ꝙ soli diuites principentur. Semper enim de duobus malis minus malum pręeligendum est. Malum est autem forti cōmittere & solos diuites principari Minus autem malū est forti cōmittere q̄ diuites principari:quia pauperes quos quandoq; contingit per fortem pricipari magis nolunt cōiter iustitiam & ęqualitatem q̄ diuites. Diuites enī ex ipsa habundātia diuitiarum inclnantur ad contumeliam et elationem et ad alia iniuriosa:& ideo nihil curāt de iustitia. Propter ꝙ si oporteat alterꝝ ipsorum eligi magis est eligendum cōmittere forti q̄ permittere diuites solos principari in statu populari.

ad modum difficile in ills reperire ueritatē: tamen facilius fortiri q̄ persuadere his qui plus habere possunt. Semper enim qui imbecilliores sunt æquum & iustum quærunt sed qui plus possunt ista nō curāt. ¶ Cum uero quattuor sint gubernationes populares optima est illa quam primo gradu posuimus:ut superioribus libris dictum est. Eadem quoq; antiquissima omnium. Dico autem primam scđm distinctionem populoꝝ.

CVm uero quattuor zc̄. Postq̄ Philosophus pręmisit Ipotheses & proprietates status popularis intendit hic determinare ex quibus & quomodo species ipsius constant. Et diuiditur in duas. Quoniam in prima parte ostēdit ex quibus & quomodo instituitur optima Resp. popularis. In secunda cum dicit:Quomodo ergo zc̄. Ex qbus & quomodo alię. Prima in duas. Quoniam primo facit quod dictum est. Secundo cum dicit:Quibus uero zc̄. Ostendit ubi facile est eam instituere. Prima diuiditur in ptes tres. Quoniam in prima parte dicit ex quibus est optima Resp. popularis. In Secunda cum dicit:Ad constituendum autem zc̄. Declarat quibus Legibus firmanda & instituenda. In tertia cum dicit:Post agricolarum zc̄. Declarat qualiter alię multitudines populares se habēt ad illam ex qua instituitur optima Resp. popularis. In prima duo facit. Quoniam in prima parte declarat ex quibus est optima Resp. popularis. In secunda cum dicit : Negotiola quidem zc̄. Probat quoddam suppositum. In prima pmo facit quod dictum est. In secunda cum dicit:Itaq; & popnlaris status &c̄. Concludit Corellarium. In prima dicit cum sint quattuor species status popularis:optima est quę est prima fm ordinem inter illas: sicut dictum est prius. Optima enim Resp. simpliciter Regnum est in qua unus principatur. Deinde status Optimatum in quo pauci uirtuosi. Deinde autē Respublica in qua adhuc plures bellicosi. Deinde autem hęc species popularis status in qua plures agriculturam colentes principantur. Deinde autem alię species ipsius plus: & plus deficientes ab ea : sicut dictum est in Quarto huius. Ista autem est antiquissima omnium statuum popularium ¶ Et antiquior multitudo & magis naturalis est agricultiua. Dixi autem ipsam primā esse:quia est ex prima multitudine & optimo populo cuiusmodi est terrecultiuus: si quis supponat distinctionem multitudinis popularis in terrecultiuam & non terrecultiuam. Et cōsistit uirtus rationis suę in hoc. Optima & prima Respublica poplāris est ex optima & pma multitudine populari. Optima & prima multitudo est terrecultiua. Ergo prima & optima est Respublica popularis ex multitudine agricultiua. ¶ Deinde cum dicit : Itaq; & popularis status facile datur &c̄. Concludit Corellarium:dicens ꝙ quia optimus populus est agricultiuus. Ideo de facili contingit fieri optimam Rempublicam popularem ubi est talis populi multitudo. Ex optima enim materia bene disposita contingit fieri opumū compositum

Et in his que fiunt natura & in his que fiũt arte. ¶ Deinde cum dicit Negociosa quidem quia zc̃. Probat quod supposuit. s. ꝙ multitudo agricultiua sit optimus populus. Et pmo facit hoc. Secundo cum dicit: Quod igitur zc̃. Concludit conclusionem principaliter intentam. Primum probat ex tribus: & fm hoc potest diuidi in tres partes. Primo enim probat ꝙ agricultiua multitudo est optima: quia non machinatiua. Secundo cum dicit: Cum enĩ laborandum &c̃. Quia nõ est concupiscitiua ¶ Tertio cum dicit: Preterea si qua cupido honoꝝ zc̃. quia non est ambitiosa. In prima parte dicit ꝙ multitudo agricultiua quia non habet diuitias multas nõ multum potest uacare ab operationibus exterioribus. Sed necesse est intendere ad culturaꝫ terre ex qua sustentatur & ad alia necessaria: & qa non potest uacare ab exterioribus non appetit facere conciões: & ĩdo minus machinari potest ꝑpter mutuam collocutionem & adinuicem confidentiam machinari inueniendo uias & modos insurgendi contra diuites aut principantes: Et quia minꝰ machinatiua est melior ad politizandum. ¶ Secundo cum dicit: Cum enim laborandum sit illis circa necessaria &c̃. Probat ꝙ est optima: quia non concupiscitiua. Dicẽs quod huiusmodi multitudo ꝑpter hoc quod non habet necessaria ad bene uiuendum necesse habet intẽdere circa exteriora opera exterius in Regione. Et quia operationibus exterioribus intendunt minus concupiscunt aliena. Habitantes enim exterius in Regione intendentes propriis operibus non percipiunt diuitias & bona principantium. Et quia non aduertunt minus concupiscunt: immo magis delectabile est eis intendere negociationem circa propria quam intromittere se de Republica aut principatu. Etiam ubi tunc non contingit multum lucrari in principatu uel Republica. Multitudo enim popularis magis intendit & appetit lucrum proprium quam honorem. Hoc enim est eis magis necessarium & signum eius quod dictum est. Et quoniaꝫ multi tales antiquitus Tyrannides crudeles sustinuerunt & status paucorum potentatus: & adhuc etiam multi sustinent cum non prohibentur ab operibus propriis: nec multum aufertur de substantia eorum. Sic enim intẽdentes propriis operibus quidam eorum faciliter fiũt diuites. Alii uero non egentes & qui sic aliena non concupiscunt: meliores sunt ad gubernandum: quia minus insurgunt & minus rapiunt aut furantur. Hoc enim erat una causa corruptionis Rerumpublicarum determinata in Quinto huius. ¶ Deinde cum dicit: Preterea si qua cupido honorum &c̃. Probat idem propter hoc ꝙ non est ambiciosa. Et primo facit hoc.

Nam optimus populus est ille qui ex agricolis constat. Itaqꝫ & popularis status facile datꝰ ubi multitudo uiuit ab agricultura uel pascuo. Negociosa quidem: quia non dum multum habet: ex quo fit ut raro concionẽ agant. Cum enim laborandum sit illis circa necessaria ad uictum: operibus distinentur suis: & aliena non appetunt. Dulciusqꝫ illis est opus facere q̃ in Repu. uersari: nisi magna in gubernando sint emolumenta suscepturi. Plærinqꝫ enim magis lucrum appetũt q̃ honorem. Signum huius est ꝙ Tyrannides antiquitus pertulerunt: & nunc paucorum potentiam perferunt modo suam rem agere illis permittatur, neqꝫ diripiãtur quæ habent. Cito nanqꝫ alii eorum diuites efficiuntur: alii egere desistunt. Præterea si qua cupido honorum eis inest facile adimpletꝰ per potestatem quam in conciõibus habent creandi Magistratus & corrigendi delicta. Nam in quibusdam Ciuitatibus & si non

Secundo concludit corellarium cum dicit: Quapropter utile est. In prima parte dicit ꝙ si huiusmodi multitudo habeat aliquem appetitum honoris quod necesse est: quia homines naturaliter honorem appetunt: ut apparet .ii. Rhetoricę. Appetitui eorum satis fit per hoc quod in quibusdam Rebusp. popularibus dominiū habet in eligendo & corrigendo principatus: quod est maximū. In aliis autem popularibus statibus: quāuis non attingāt ad electionem principatuum: cum principatus p partes: hoc est pticulares eligibiles sunt ex omnibus indifferēter: sicut in Mantinea: ubi hoc seruabatur. In aliis autem potestatem habet huiusmodi multitudo super consilium Reipublicę quod ordinat de omnibus: & hocipsum quod dominiūm habet super ipsum consilium multis est sufficiens ad supplendum appetitum prędictum. Et est oppinandum quod ista quędā sunt: scilicet multitudinem habere potestatem in eligendo & corrigendo pncipatus & ipsos attingere ad aliquos principatus minores habere dominium super consilium est sicut quidam ornatus & bona dispositio status popularis: sicut fuit in ciuitate Mantinea prędicta. ¶ Deinde cum dicit: Quapropter utile est prius &c. Concludit ad manifestationem eius quod dictum est quoddam corellarium primo. Secundo cum dicit: Necesse est autem quę ita gubernatur &c. Assignat rationem eius. Primo ergo dicit quod quia ea quę dicta sunt: sunt ornatus quidā status popularis & bona dispositio: Expositio: Expediens est in pdicta specie status Poplaris & cōsueuit obseruari in ea agricultiuam multitudinem habere potestatem super electione principatus & correctōne & iudicare cū errauerint & principatus maiores eligi ab ea ex eis qui habēt honorabilitates maiores uel uirtutum uel diuitiarum uel ex maioribus secundum nobilitatem: aut nō eligi per eos qui habent tales honorabilitates magnas: sed eos qui possunt intendere non coacti indigentiam circa necessaria uacare. ¶ Deinde cum dicit: Necesse est autem. Assignat rationem huius dicti primo. Secundo cum dicit: Itaq; necesse est. Infert corellariū ex ipsa. In prima parte dicit ꝙ si hoc obseruetur quod dictum est: necesse erit in tali Rep. optime gubernare. Ex hoc enim multę utilitates contingent in Rep. Primo quidē ex parte principis: sic enim Magistratus per meliores regentur cum assumunt ab aliqua honorabilitate. Iteꝝ ex pte populi: cōtingit pplm cōsistere & nō insurgere: nec etiā inuidere excellētibus uiris & insignibus sufficiet hęc ordinatio. Si enim principatus assumantur ab honorabilibus nō subicientur deterioribus ipsis. sīqdē eos nō cōtingit principari. Iteꝝ principātes magis iuste pncipa

eligit populus Magistratus sed quidā per partes deputati ex omnibus: ut apud Mantineam: tamen satis esse putant ꝙ consulendi deliberandiq; habent potestatem. Ac putandum est hanc esse tanquam formam aliquam popularis gubernatiōis: ut fuit quandoq; apud Mantineam. Quapropter utile est prius dictæ Populari gubernationi: & ita consuetudo fuit eligere quidem Magistratus & corrigere & iudicare oēs. Magistratus autem maxim. s geri per eos qui electi sint & a censibus maioribus maiores uel a censibus nullū sed per eos qui possunt. Necesse est autem quæ ita gubernatur Respublica eam bene gubernari: nā Magistratus semper ab optimis gerentur populo ita uolente neq; præstantioribus inuidente. Nobilibus aūt ipsis & præstātibus hic gradus sufficiet: non enim suberunt aliis deterioribus. Ipsi uero Magistratus gerēt iuste: quia pœnam formidabunt: quoniā corrigere ad alios pertinet: compesci enim ac non licere facere quicquid quis uelit utile est: nam licentia agendi quod quisque uelit custodire

buntur considerātes ꝙ sunt alii in Rep. qui possunt corrigere eoꝝ delicta si iniuste egerint. Hoc enim expediens est in tali statu populari corrigere & suspendere delictum principantium: ita ꝙ nō liceat eis facere quodcunq; uidebit̄ ipsis. Habēs enim licentiā agendi quodcunq; uidebitur ei nō habet potentiam obseruandi. fm rōnem excessus qui sunt in unoquoq; hominū. ¶ Deinde cum dicit: Itaq; necesse est. Ex istis concludit corellarium dicēs ꝙ ex his quę dicta sunt si obseruentur necessarium est accidere in Rebusp. maximū profectum. s. bonos & iustos principari & nō delinquere: timentes punitiōem & correctionem & multitudinē: uel minus habere q̄ debeat. est eniꝫ domina malorum. ¶ Deinde cum dicit: Quod igitur hęc. Concludit cōclusionem principaliter intentam dicēs ꝙ manifestum est ex dictis ꝙ hęc species status popularis dicta est optima & propter quam causam: quoniam propter hoc ꝙ populus ex quo cōstituitur optimus est. ¶ Deinde cū dicit: Ad constituendum. Declarat quibus legibus utendum est ad cōsistentiā ipsius: & diuiditur in partes quattuor fm quatuor leges quas dicit expedire ad consistētiam ipsius. Secunda ibi: Erat antiquitus ꝛc̄. Tertia cum dicit: Est auteꝫ lex &c̄. Quarta ibi: Dirigere etiam &c̄. In prima dicit ꝙ ad instituendum populum agricultiuū in populari statu prędicto sunt utiles quędam leges apud antiquos quosdam positę.

non potest unicuiq; hominum prauitatem. Itaq; necesse est illud euenire quod optimum est in Rebuspublicis ut Magistratus a præstantioribus gerantur sine ulla populi diminutione. Quod igitur hæc popularium gubernationum est optima patet. & qua de causa quia ob talem aliquem esse populum. Ad constituendum autem populū agricolam: tum leges quædam antiquitus apud multos late utilissime sunt. Tum illud uniuersaliter ne liceat cuiquam habere plus agri q̄ mensuram certam: uel ab aliquo loco ad oppidum & ciuitatem. Erat antiquitus in multis ciuitatibus lege cautum non licere uenditōnem facere honorum primæ hæreditatis. Est autem lex quam dicunt Oryli fuisse: ne liceat cuiquā fœnerari super aliqua fundi parte quam quis haberet. Dirigere etiam oportet Aphytalarum lege. est enim utilis ad id quod dici-

Prima quidem nō licere possidere aliquem in ciuitate quantācunq; quantitatem terrę sed fm mensuram determinatā: nam si liceret possidere quantācunq; possent acquirere: & ditarentur nimis: & nō remaneret populus agricola: aut si permittatur habere quantamcunq; mensuram terrę: non tamen in loco propinquo municipio ciuitatis: sed in remoto magis. hoc enim modo necesse haberet magis habitare in loco remoto a ciuitate q̄ in ipsa & minus posset machinari & nocere. ¶ Deinde cum dicit: Erat antiquitus. Ponit secundā legem & dicit ꝙ antiquitus statutum fuit in multis ciuitatibus & lege ordinatuꝫ ꝙ aliquid quod ad propositum expedit. s. non licere uendere uel alienare primas sortes hereditatum quas acceperunt a progenitoribus: sicut filiis israel non licebat fm legm alienare simpliciter hęreditates: sed tantum obligare ad tempus: sic enim per alienationem possessionum aliqui non efficiebantur pauperes: nec alii per acquisitionem ditiores pręter proportionem. Deinde cum dicit: Est autem. Ponit tertiam dicens: ꝙ est quędam alia lex quā dicunt fuisse Oryli Legislatoris quę eandem potentiam cum pręcedenti. s. nō mutuare aliquid super portionem terrę quā aliquis habet: nec etiam ipsam posse obligare. Et est eade rō istius legis & pręcedentis: nisi ꝙ ista magis restringit q̄ illa. Illa enim prohibet alienationem terrę simpliciter in qua transfertur dn̄ium: Ista aūt obligatiōem retento dn̄io etiā. ¶ Deinde cū dicit: Dirigere etiam ꝛc̄. Ponit quartam dicēs ꝙ adhuc oportet populum agricolam diri-

gere sm legem & statuta Aphytalarum.i.illius gentis.ipsa enim utilis est ad hoc: illi enim quis multi existerent & haberent paucam terram omnes erant agricultores. illi enim si haberent terras uel possessiones ultra determinatam mensuram in lege dabant ad preciū uel ad censum pauperibus:uel nimis habentibus non totam:sed diuidētes eam secundum aliquas partes:& retinebant sibi quātum determinatum erat a lege:residuum tradentes secū/

mus.illi enim quanq̄ sint permulti possideant autem exiguam regionem : tamen omnes agricolæ sunt:quoniam precia constituunt nō totarum possessionum: sed per tales partes diuidentes:ut etiam pauperes facilitet eas preciis superare possint. Post agricolarum multitudinem optimus est populus ubi pastores sunt & uiuunt ex animalibus. In multis uero hæc cum agricultura conuenientiam habet:utriq; enim corporibus exercitati ad bellicas expeditiones utilissimi sunt ac potentes sub diuo consistere. Cæteræ uero multitudines quasi omnes ex quibus alii status populares constant multo q̄ hi deteriores sunt:Nam opificum quidem ac forensium & mercenariorum uilis est uita:nullumq; uirtutis opus. Et insuper quia huiusmodi genus hominū circa forum urbéq;(ut ita dixerim)assidue hæret faciliter Conciōes agitat. At agricolæ quia sparsim habitant per agros:neq; in unum coeunt fa

dum dictum modum: ut sic etiam pauperes per terram acceptam ad censum aliqualiter uenirent ad aliquem excessum diuitiarum. ¶ Deinde cum dicit: Post agricolarum. Declarat qualiter multitudines populares alię se habent ad istam: & diuiditur in duas. In prima declarat quod multitudo pastoralis melior est post istam. In secunda cum dicit: Cęterę uero zc̄. Declarat quod omnes alię deteriores sunt ipsa. In prima dicit quod optima multitudo popularis post agriculturam est illa quę est ex pastoribus uiuētibus ex pecudibus. In multis enim consimiliter se habet ad agriculturam: sicut enim illa necesse habet immorari extra ciuitatem circa agriculturam sic ista circa custodiam & procurationem animalium. Iterum ista multitudo est magis exercitata in actionibus bellicis sm habitus. sunt enim exercitati in custodiēdo a lupis & latronibus. Iterū corpora habēt bene disposita & sunt fortes sm corpus:assuefacti frigoribus et exercitati circa uenationes . tales autem bene dispositi sunt ad actus bellicos. Vnde Vegetius in libro de re militari dicit meliores milites eligendos esse ex uenatorib⁹ & carnificibus & fabris maleatoribus. ¶ Deinde cum dicit:Cęterę uero. Declarat ꝙ alię multitudines deteriores sunt multo ista:& diuidit̄ in duas sm ꝙ hoc probat per duas rōnes.quaꝝ secundam ponit cū dicit:Et insuper. In prima dicit ꝙ omnes alię multitudines popularis status: puta mercenariorū in suis operationibus & forensis quę negociatur circa forum uenalium & uilium psonarum quę locat opera sua mercede sunt multo deteriores his quę dictę sunt. parum enim participant de uita quę est sm rationem:& nullę operationes eorum sm ꝙ huiusmodi sunt exercitantes ad uirtutem Contrarium autem inuenitur in prędictis multitudinibus. Quare istę sunt multo deteriores illis. ¶ Deinde cum dici:Et insuper &c̄. Ponit secundam rationem dicens: ꝙ pręter illud quod dictum est multitudo forensis mercenaria quę circa municipium ciuitatis moratur ut in pluribus uolunt facere congregationes in quibus colligationes & conspirationes faciunt contra principem:& etiam peruerse sententiant propter hoc quod ab ipsis cōgregationibus lucrum recipiunt Ista autē sunt corruptiua Reipublicę:& ideo peiores sunt ad gubernandum. terrę cultores autem qui habitacula habent dispersa per regiones iuxta terras quas excolunt non conueniunt libenter ad hmōi congregationes: qa per hoc retar/

darent ab operibus necessariis: nec indigēt siliter hac congregatōe pp hoc ꝙ magis habēt ad uitā necessaria curare. ¶ Deinde cū dicit: Quibus uero. Cōcludit ex precedentibus ubi contingit fieri bonā Remp. Pepularē: & primo facit hoc. Scđo cōcludit documentū cū dicit: Quare & si. Dicit igitur primo ꝙ si in aliquo loco regio sic sit disposita ut terra cultiua multum remota sit a municipio ciuitatis: facile est in illa ciuitate bonū statum Popularem facere & instituere. Cuius ratio est: quia multitudo agricolarū cogitur ędificare magis remotis a ciuitate & habitare in illis: propter quod raro ueniēt ad congregatiões. & ideo cōtra principantes nō machinabūtur & ipsi principantes in pace principabuntur. ¶ Deinde cum dicit: Quare & si. Concludit documentū quasi ad remotionem obiectionis quę posset fieri. Diceret enim aliqs ꝙ q̄uis agricolę nō multum curent uenire ad congregationes propter causam prędictā: forensis tñ multitudo & mercenaria nolent frequenter facere congregatōnes & incidet incōueniēs cūtra prędicta. quasi ad huius remotionem dicit: ꝙ si turba forensis & mercenaria sępe uelit cōgregari: expedit ordinari per legeȝ uel tenere per consuetudinem non facere congregatiões aliquas in quibus habeant potestatem de magnis nō uocatis illis qui habitāt extra ciuitatem in regione. ex hoc enim sequuntur duo cōmoda. Primum ꝙ pauciores erunt congregationes. illi enim non sępe conuenire possunt propter remotū & necessaria. Secundo quia isti minus maliciosi sunt & meliores ut frequentius reprimūt aliqualiter malitiam & astutiam fortassis multitudinis.

ciliter: neqꝫ similiter indigēt huiusmodi cōgregatione. Quibus uero cōtingit situm regionis talem esse: ut longe distent ab urbe: in his facile est Popularem statum laudabilem constituere ac Rempublicam: ut enim ipsa compellitur multitudo quasi colonias per agros efficere. Quare & si forensis turba sit tamen Conciones in Populari statu nō faciet absqꝫ multitudine illa quæ per agros habitat. ¶ Quomodo ergo constituenda sit optima illa ac prima Popularis gubernatio dictum est: patet etiam quomodo aliæ: subsequenter enim est descendendum & deterior semper multitudo separanda. Postremam uero speciem: quia omnis multitudo ad illam recipitur: neque cuiuscunqꝫ ciuitatis est eam perferre: neque facile permanere eam: nisi legibus & moribus bene stabilitam. A quibus uero labefctari cōtingat

QVō ergo. Postq̄ Phs declarauit ex qbus & quō instituenda est optima Resp. pplāris declarat ex qbus & quō sunt instituēde alię spēs ipsius deteriores uel inordinatiores: & circa hoc duo facit. Primo. n. breuiter tāgit ex qbus & quō instituant̄ pdictę spēs In scđa cū dicit: Postremā zc. insistit circa ultimā et inordinatissimā. In pma pte dicit ꝙ ex pdictis manifestū ē quō instituēda sit optima Resp. pplāris q̄tū ad bonā ordinatiōem & primā fm nām. Ex quo pōt esse manifestū quō alię spēs ipsius sunt instituēdę. si. n. optima Resp. pplāris ex multitudine optīa instituēda ē & fm ordinatōeȝ optimā sibi cōuenientē cū alię deficiāt ab ipsa q̄dā minus & q̄dā plus. manifestū ē ꝙ oportet transgrediendo & a bona multitudine deteriorē accipiendo mltitudinē & a recta ordinatōe pmitiēdo maiorē inordīationē fm plus & minus: ita ꝙ minus īordinata. R. p. pplāris post primā fit ex mltitudīe minus īordinata: & magis īordinata ex magis īordinata: & maxīe īordinata: puta ultima ex maxīe īordinata. sic. n. differūt spēs status pplāris fm ꝙ apparuit in. iiii. huius. Deinde cū dicit: Postremā uero. Insistit circa ultimā: & primo tangit ꝙ nō est bene mansiua de se. Scđo cū dicit: Sed ad zc. Declarat ex quibus maxime contingit eam firmare. In prima dicit ꝙ ultima species Popularis status non potest bene sustineri a tota ciuitate: pu-

ta a diuitibus & pauperibus: nobilibus & ignobilibus: nisi sit bene ordinata legibus & consuetudinibus conuenientibus ei. Et ratio huius est: quia in hac Rep. populari tota multitudo quęcunq; sit in ciuitate principatur sicut aliquis unus & sm ꝙ ei uidetur: nunc autem hmoi multitudo q̃tum ad maiorem sui partem imprudēs est & inordinata: & in operibus suis sequitur impetum magis q̃ rōnem: propter quod opprimunt maiores & meliores & corrumpunt iudicia: ex quo contingit corruptio Reip. Quę autē sunt quę possunt corrumpere hanc rēp. & etiam alias Resp. in uniuersali & in pticulari dicta sunt prius pro maiori parte fere. Dicit aūt fere: quia possunt esse aliqua quę prius nō tāgebantur. ¶ Deinde cum dicit: Sed ad constituendā. Ostendit per q̃ cōtingit firmare hmōi Remp. & diuiditur in partes duas: qm̄ primo docet per quę contingit eam firmare intendendo ipsam. Secundo cū dicit: Est aūt opus. per quę contingit eam firmari remittendo. Circa primū ponit quattuor obseruāda per quę contingit eam firmare in conādēdo. scdm ponit cū dicit: Insuper. Tertium cū dicit: Pręterea tyrānica. Quartū cum dicit: Vt sine metu zc. Circa primū ponit primo documētum illud. Scdo cū dicit: Consueuerunt igit̃ zc. docet ipsum moderari.

& hāc & alias Respublicas fere dictum est prius in plurimis. Sed ad constituendā hāc popularem gubernationem et ad populum roborandum consueuerunt præsidentes recipere complures ac ciues efficere non solū legitimos: uerum etiam spurios ex quouis ciue: id est siue ex patre siue ex matre. omne enim hoc huic populo magis conueniēs est. Consueuerunt igitur hi qui populos ducunt ita constituere: oportet tamen id facere quo ad exuperet nobilium mediorumq; multitudinem: neq; ultra progredi: nam si transcendunt turbationem efficiunt Rempublicam ac nobilitatem exasperndo magis irritant quæ causa seditiōis fuit apud Cyrenem. Paruum enim inconueniens conniuēdo trāsit̃: magnū uero in oculis hæret.

In prima dicit ꝙ principes in hac Rep. ad faciēdum eam firmiorem & ad faciendū multitudinem popularem ualde potentem consueuerunt coadiungere plurimos extraneos & aliquando aliquos qui nō sunt legitimi ciues sed spurii qui sunt ex alterutro ciue patre uel matre. hoc enim cōueniens est huic Reipublicę. pluribus enim adiunctis Reipublicę fortior est multitudo. fortior autem existens magis potest reprimere excessus diuitum & uolentium Tyrannizare. ¶ Deinde cum dicit: Consueuerunt igitur &c. Declarat qualiter moderandum est istud documentum: quia non quocunq; modo obseruatum expedit dicens quod ductores populi consueuerunt facere sicut dictum est: hoc tamen aliqualiter expedit aliqualiter autem non. quamdiu enim potestas diuitum & nobilium & mediorum inter diuites & pauperes excedit potestatem ipsius multitudinis expedit adiungere extraneos usquequo potentia multitudinis excedat. Sed ultra hoc notabiliter adiungere q̃plurimos non simpliciter expedit propter duo. Primo quia si numerus aduenarum excedat multū accidit Rempublicam magis inordinatā esse quia extranei adiuncti aut imprudentes sunt & sine uirtute ut in pluribus: aut non assuefacti in ordine Reipublicę. & ideo ipsis habitis additur quidem ad potentiam & ad indiscretionem. Excessus autem potentię sine discretione Remp. corrumpit. Secundo quia cum multi extranei adiungunt̃ turbant̃ nobiles & insignes & magis grauiter sustinēt Rēp. ppter hoc ꝙ deteriores ipsis assumunt̃ ad dn̄ium Reip. & hęc fuit causa seditionis factę in Rep. Cyrenensiū. s. notabilis multitudo multitudini assumptoꝝ ad Remp. si enim pauci adiuncti fuissent nō essent ita notabiles nec ita curarent. Paruum enim malum negligitur: quia illud quod est paruum reputat̃ quasi nihil: qa ꝑprīū ieſt eī aut qa oīo nō cognoscit̃: magnū aūt magis ē manifestū pp qᵒ magis curat̃.

¶ Deinde cum dicit: Insuper talia zc. Ponit secundum documentum dicens quod preter hec instituta uel statuta que Calisthenes instituit Atheniensibus ad agẽdum uel fortificandum statum popularem ipsorum sunt conuenientia ad firmandum predictam Remp. Similiter & illa que instituerunt Popularis Reip. conditores circa Cyrenẽ. Vnum quidẽ eoꝝ est ꝙ aliquę tribus de nouo faciendę sunt in ciuitate per aliquorum eiusdem generis receptionem & inexistentes augmentandę sunt per coniugia. Secundum uero & quod societates circa aliqua particularia & propria plures existentes reducendę sunt in paucas & communes magis: ita ut sint pauciores secundum numerum sodalitates plurium aũt hominum: & sic omnia sunt excogitanda ut omnes adinuicem in ciuitate sint permixti uel secundum tribus quod sit per coniugia uel per sodalitates: quod uel per conuersationes uel congregationes communes. Sic enim magis adinuicem erunt uniti per dilectionem & per consequens fortiores: quia omnis uirtus cõiuncta fortior est seipsa diuisa. Tamen hoc faciendo obseruandum est quod eędem leges & consuetudines conseruentur nunc & prius: Si enim mutatis tribubus & sodalitatibus mutarentur leges & consuetudines necesse esset Rempublicam mutari: quia leges & consuetudines in Republica instituende sunt secundum ordinem ad Rempublicam: sicut dicebatur in tertio libro.

Insuper talia constituta utilia sunt ad populatem statũ huiusmodi & ad populi corroborationem: qualia Calisthenes Athenis factitauit quo populi gubernationem augeret: & apud Cyrenem qui populum constituerunt: Tribus enim aliæ coustituendæ sunt plures & sodalitates priuatorum sacrorum redigẽdæ sunt ad pauca & publica: & cuncta diligenter excogitanda quo q̃maxime omnes simul admisceantur familiaritates conuersationesq; primæ disiungantur. Præterea Tyrannica machinamenta oĩa uidentur esse popularia: ceu licẽtia seruoꝝ & flieꝝ & pueroꝝ. Vt sine ullo metu uiuãt

¶ Deinde cum dicit: Pręterea Tyrannica machinamenta zc. Ponit tertium dicens ꝙ cũ his statuta Tyrannorum uidentur esse utilia ad statum Popularem huiusmodi: quia iste status est sicut quędam Tyrannis: sicut licentia seruorum: hoc est principatus super seruos. Similiter principatus super mulieres & super pueros coram quibus competat actio seruis cõtra dominos: & mulieribus contra uiros: & pueris contra parentes. Ista enim instituunt Tyranni: ut per hoc magis habeãt beniuolẽtiam puerorum: mulierum: & seruorum: quę sunt magna pars ciuitatis. Et per eandem rationem hoc expediens est in pr dicta Populari Republica. Sed intelligendum quod hoc utile est usq; ad aliquid: non autem q̃tum ad omnia instituere enim principatus prędictos coram quibus competat actio mulieribus seruis & pueris q̃tum ad omnia quę possent proponere contra uiros dominos & parentes conueniens est & diuidere ciuitatem: tamen instituere aliquos principatus corã quibus competat actio contra prędictos: tñ quantum ad pauca & magna nõ est inconueniens in ista Rep. q̃uis simpliciter inconueniens sit & malum. ¶ Deinde cũ dicit: Vt sine metu. Ponit quartũ dicens ꝙ adhuc ad firmandũ statũ pplãrẽ talem utile est ꝙ principantes in ea dissimulẽt uiuere subditoꝝ ut uolunt nõ puniendo malas actiones oẽs uoluntarias. hoc enim multũ auxiliat̃ tali Reip. quia multũ delectabilius est inordinate uiuere q̃ tẽperate & sm uirtutẽ. Hoĩes enim ut in pluribus a rõne recta deficiunt. Ad defectionem aũt rõnis sequit̃ uiuere preter rõnem & ordinem. Pauci aũt sequuntur rõnem rectã. & ideo pauci temperate assuescunt uiuere. multi aũt inordinate: & ideo delectabilius est pluribus inordinate uiuere: quia magis assuescunt. & ideo magis diligunt Remp. in qua permittuntur in delectationibus uiuere. Et est notandum ꝙ non dicit Phs ꝙ pręcipiendum sit in ista Repub. quantumcunq;

fit male ordinata uiuere ut quis uoluerit nec etiam permittendum cum scitum fuerit: sed dissimulandum quod minus est. In nulla enim societate hominum si debet manere preci/piendum est hoc: nec permittendum usquequaq; & passim: sed dissimulandum quandoq; propter qualitatem personę uel alicuius alterius circumstantiarum. Et ideo rationabiliter dixit cōmentator super sextum Ethicorum: illum non esse uerum legislatorem sed corru/ptorem magis qui tales delectatões sequendas lege statuit uel permisit passim: sicut fecit Machometus. ꝓpter quod in breui tempore adhę/serunt legi ipsius multi: quia delectabilius fuit eis uiuere iordinate q̄ fm ordinem. ¶ Deinde cum dicit: Est aūt opus. Docet ex quibus firmanda est per remissionē magis: & cir/ca hoc primo tangit pręeminentiā huius uię ad pręcedentem. Secun/do cum dicit: At nunc hi. ponit documenta. In prima dicit ꝙ ad legis positorem & ad eos qui uolunt permanere Rempublicam istam talē qualem pertinet non multum laborare instituendo magnū opus: neq; solum. i. nullum intendendo eam: sed magis pertinet ad eos laborare ut saluentur plurimo tempore: non enim difficile est Remp. qualiter/cunq; ordinatam permanere pau/co tempore uno uel paucis diebus sed difficillimum est ipsam mane/re multo tempore: & ideo oportet reducere ad memoriam quę sunt saluantia & corrumpentia Respu/blicas de quibus consideratum est in quinto & per ea tentare quomo/do saluetur Respublica: fugiētes ea quę corrumpunt ipsam & institu/entes leges & cōsuetudines nō scri/ptas & scriptas in quibus comprehenduntur illa quę saluent eandem & non debet aliquis credere quod illud statutum sit magis populare uel Paucorum potentię quod maxime facit ciuitatem populariter uiuere uel fm statum Paucorum: sed illa quę faciunt eam permanere plurimo tempore: sicut Philosophus scripsit prius in quinto: ubi dixit multa eorum quę uidentur popularia soluunt populares status & paucorum. Si igitur illa expeditiora sunt per quę magis contingit saluari statum popularem. Talia autem sunt remittentia uel quę attenduntur secundum remissionem. ¶ Deinde cum dicit: At nunc hi qui sunt potentes in populis zc̄. Ponit documenta quę attendūtur penes remissionem ipsius. & circa hoc primo ponit documentum sumptum ex distributione communium acceptorum ex condemnatione. Secundo cum dicit: Insuper zc̄. documentum aliud sumptum ex his q̄ sunt attendenda circa publicas uindictas. Tertio cū dicit: Cum uero postremę zc̄. Ponit alia quę accipiuntur ex his que circa congregationes & iudicia sunt seruanda. In prima dicit ꝙ illi

ut uelint: permulti enim hm̄ōi statum ciuitatis amabant: cum plærisq; dulcius sit dissolute uiuere q̄ modeste. Est autem opus legis positoris & eorum qui uolūt statum aliquem talem consistere: nam ut cōstituatur talis status non magnum negociū est: neq; solum sed magis ut seruetur: uno enim uel duobus uel tribus diebus permanere quomodocunq; gubernantibus haud difficile est. Quapropter opus est ex his quas supra rettulimus conseruationibus & corruptelis Rerumpublicarum cautelam assumere cauendo quæ corruptura sunt: ac leges tales ponendo: & sine scripto: scriptasq; conseruationes status maxime comprehendant: neq; putare id esse Populare: neq; Paucorū potētiæ ꝙ efficiat ciuitatem maxime a multis uel a paucis gubernari: sed ꝙ qplurimū tempus. At nunc hi qui sunt potētes in populis gratificātes multitudini: multa populariter agunt per publicationes bonorum in iudiciis factas. Quare oportet eos q curam salutis habent Reipublicæ contra moliri: leges ponendo: ut damnatorum bo-

qui sunt ductores populi qui intendunt habere gratiam ipsius multa instituunt in statu populari facienda in iudiciis ad utilitatem pauperum apparentem & damnum diuitum: puta ꝙ illa quę obueniunt ex condemnatione aliquorum distribuantur multitudini pauperum. Propter quod contingit multitudinem male quandoq; sententiare propter dilectionē pecunię. & ideo oportet illum qui habet cordi saluationem Popularis status obuiando cōtrarium intendere & ordinare lege ue statuto ꝙ nihil eorum quę confiscantur ex bonis condemnatorū distribuatur multitudini: sed dedicetur deo & fiat sacrū. Ex hoc enim continget ꝙ iniusta uolentes agere nō minus dubitabunt q̄ si debet distribui multitudini: ęqualia enim amittēt modo utroq;: & iterum multitudo minus corrumpet iudicia & sententias circa ea: circa quę iudicatura est non sperans inde lucrū aliquod accipere. ❡ Deinde cū dicit: Insuper. Ponit documentum quod sumitur ex his quę obseruāda sunt circa publicas uindictas. Circa qđ est intelligendū ꝙ cum poenę q̄titas debeat respondere quantitati delicti sm legem iustitię, delictoꝝ autem quędam sunt occulta: quędam aūt manifesta & publica: oportet poenā aliquando esse occultam: aliquando aūt manifestam: occultoꝝ scilicet occultam: & publicoꝝ publicam. Homines autē naturaliter magis uerentur publicā. Contingit aūt quandoq; ꝙ in statu Populari multitudo pro minori & occulto delicto inducit publicam poenā: ex quo contingit inimicitias fieri inter ciues. Et hoc est quod prohibet Phs in hoc documento dicens ꝙ expedit ad saluationem Reip. publicas uindictas cauere: puta fustigationem & eiectionem a Rep. uel ad minus ualde paucas facere: prohibendo eos qui tales faciunt uel scribunt timore magni damni. tales enim uindictas publicas magis assueuerunt populares indicere contra insignes q̄ contra populares: propter quod periculosiores sunt. Vnde dicit Phs: quia sunt principia magnę dissensionis: quia sm Phum in .v. huius: totaliter insignium dissensiones coassumere faciunt & totā ciuitatem. Et prius dixerat de dissensione dominoꝝ loquens ꝙ oportet subditos uereri & dissoluere pręsidia & potentum dissensiones. Expedit enim in Rep. ciues omnes si possibile est beniuolos esse: si aūt nō est possibile adminus cauere ne hostes uideantur subditis. Facere autem tales publicas uindictas multas principium est maliuolentię: & ideo uitandę sunt. ❡ Deinde cum dicit: Cum uero postremę. Ponit documenta sumpta ex his quę accidunt circa congregationes & iudicia. & circa hoc primo facit quod dictum est. Secundo cum dicit: Per talem aliquē modum ꝛc̄. inducit exempla ad manifestationem quorundam dictorum. Circa primū declarat primo qualiter se habendum est quantum ad congregationem & iudicia ubi non existunt redditus. Secundo cum dicit: Vbi uero publici sunt redditus ꝛc̄. qualiter se habendū est ubi existunt. In prima parte ipse dicit ꝙ ultima species Popularis status de qua nūc est

na sacra sint & non in publicum sed in sacrum referantur. Hæc enim lex nihilominus iniurias compescet: nam poena eadem erit. Populus autem minus cupide damnabit: cū nihil sit utilitatis ex damnatione suscepturus. Insuper publicas accusationes q̄ rarissimas facere magna poena cōstituta aduersus eos qui falso accusarint: nō enim populares in iudicium uocare consueuerunt: sed nobiles. Oportet aūt erga statū Reip. q̄tum fieri potest omnes reddere beniuolos Quod si id fieri nequeat saltem conari ne hostes existiment eos qui gubernant. Cum uero postremæ illæ species gubernatōnum Popularium in multitudine consistant ac difficile sit ut Concionibus uacare possint sine alicuius mercedis susceptione: hoc aūt nisi redditus habeat ciuitas maxime inimicū est præstātibus uiris: nam ex tributo &

fermo eſt multorum hominum:quoniam ipſi omnes cõicant & difficile eſt omnes cõgregari ſine mercede. Multos.n.paupes cõgregari ſine mercede difficile eſt.mercedẽ aũt dare oĩbus ubi redditus nõ ſunt:nõ põt eſſe ſine ꝑiudicio diuitũ. Neceſſe eſt.n.mercedẽ tribuere ex his q̃ inferunt ab illis uel q̃ accipiunt ab eis depaupando eos:& ex hoc fiunt mala iudicia maloꝝ ꝓpter q̃ destructę ſunt multe Reſp.pplares:oportet.in pplari ſtatu in quo non ſunt redditus cões quã pauciſſimas & tñ neceſſarias facere cõgregationes & iudicia fieri quidẽ ex multis ſed paucis diebus. Et iſtud quidem expedit ꝓpter duo. Si.n. fiãt paucę congregatiões pauciora expẽdent in ipſis:& diuites nõ timebunt paucas expenſas q̃uis ipſi nõ accipiunt: ſed paupes tñ. Scðo qa multo melius ſi conueniãt multi & inſignes & paupes iudicabunt ſm legẽ iuſtitię Plures aũt poterunt cõuenire ſi paucę fiant cõgregatões. Diuites.n.ubi non lucrent nec honorem reportãt uolũt dimittere ꝓpria multis dieb' uel ſępe:pauco aũt tpe magis ſuſtinent. Deinde cũ dicit: Vbi uero. Declarat quõ ſe habendum eſt ubi redditus exiſtũt. Et ꝑmo qd cauendum eſt. Scðo cũ dicit. Sed oportet eum. Quid ſit obſeruandũ. In ꝑma dicit ꝙ in ſtatu pplari ubi redditus ſunt cauendũ ne fiat illud quod ductores ppli uel ꝓcuratores in ea conſueuerũt facere. Illa eni quę obueniunt diuerſis tpibus:cuꝫ obuenerint diſtribuunt multitudini per ptes & ipſi ſic accipiẽtes de facili cõſumũt & ſtatim indigent. Hoc eni tale auxilium eſt iſtis ſicut lagena pforata paupibus. quicquid enim paulatim immittitur ex una parte:effunditur ex alia:nec nunq̃ hoc modo contingit eã repleri. Deinde cum dicit:Sed oportet eum zc. Tangit quid eſt obſeruandũ magis. Et ꝑmo facit hoc Secundo tangit uias per quas cõtingit deuenire ad illud cũ dicit:Conandũ eſt zc. In ꝑma dicit ꝙ ita dictum eſt ꝙ non oportet facere ſicut ductores populi faciũt: ſed oportet cũ qa habet curã popularis ſtatus ꝓuidere qualiter multitudo pplaris paupeꝝ abundet uel ñ egeat. Egeſtas eni ipſius facit eã eſſe prauã. Difficile eſt eni indigentẽ exiſtentẽ opari bñ: ſicut dicit primo Ethicoꝝ:Et ideo laborandum eſt multum qualiter ſint abundantes continue. Deinde cum dicit:Conandũ eſt zc. Tangit uias aliquas per quas contingit eos fieri diuites. Et diuiditur ſm tres uias quas tangit:Et incipit ſecunda pars ibi:Sed oportet zc. Tertia ibi:Et ſi non zc. In prima dicit ꝙ expediens eſt ad uitandum indigentiã in ſtatu popul[a]ri congregare in aliqua quantitate notabili ea quę obueniunt ex redditibus cõmunibus & tunc ſimul paupibus diſtribuere ſm aliquas magnas partes ſimul ut unuſquiſqꝫ de multitudine ſi poteſt fieri tantum accipiat ſimul ꝙ poſſit ſibi acquirere fundiculum aliquem:

publicatione bonoꝝ & ex iudicioꝝ in probitate neceſſe eſt ꝓuenire ꝙ multas iã Reſpu. ſubuertit:ubi ergo publici redditus nõ ſunt facere oportet conciões raras & iudicia magna quidẽ:ſed paucis diebus duratura. Hoc aũt confert ad illud ꝙ nõ formidabunt impenſas opulenti:& diuites non capient mercedem iudicii:ſed pauperes. Confert etiã ad recte iudicandũ multo magis. Nam q magna patrimonia habẽt multis diebus abeſſe nolũt a rebus ſuis. Modicũ uero abeſſe tempus nõ moleſte ferunt. Vbi uero ſunt redditus publici nõ id facere qđ nũc magni quidam in populo faciunt. Superflua eni diuiduut ac ſimul capiũt:moxqꝫ rurſus indigẽt eiſdem Eſt eni paupibus ceu uas perforatũ hmõi emolumẽtũ. Sed oportet eũ q uere popularis ſit uidere ne multitudo pauperiæ nimia prœmat. Nam egeſtas prauã reddit populi gubernationẽ. Conandũ eſt igit' ingenioſe ut abundãtia aſſit diuturna. Nam id prodeſt etiã diuitibus. Cõgregãtes uero illa quæ ex redditibus ꝓueniunt ſimul oĩa ege

hoc est paruam mensuram terrę ex qua ulterius lucrari possit·hoc enim expedit diuitibus quia non grauantur per hoc:& etiam pauperibus magis quam si fm paruas partes:& sępe reciperent quod nūc obseruant ductores populi·fm quod dictum est prius· ¶ Deinde cū dici t:Oportet pręsertim zc̄·Ponit secundum: dicens ꝙ si hoc non potest fieri comode sal tem dandę sunt eis occasiones inducentes eos ad negociationes et agriculturam ut sic ex al tero istorum:uel ex utroq; ditentur

¶ Deinde cum dicit:Et si non om/nibus possibile at secundum tribus & &c̄· Ponit tertiam : Dicens ꝙ si non est possibile singulis diuitibus aliquid inferre ad distribuendum pauperibus:saltem expedit ipos in mittere aliquam quantitatem pecu/nię:uel secundum tribus uel secun/dum fraternitates:uel secundum ali quam aliam talem collectioneꝫ ad distribuendum pauperibus in con/gregationibus necessariis & ut libē tius hęc fiant tollendę sunt expen/sę superuacuę quas solent facere di/uites : puta expensę conuiuiorum & oblationum uanarum · ¶ Dein/de cum dicit:Per talem aliquē mo/dum Carthaginēses gubernātes zc̄· Manifestat per exemplum predi/cta · Et primo per exemplum Car/thaginensium· Secundo cum dicit: Recte quoq; se habet Tharentino/rum exemplum imitari &c̄·Per ex emplum Tharetinorum · In prima parte dicit quod Carthaginenses be ne politizantes acquisiuerunt ami/citiam populi secundum modum pręlictum · Semper enim insignes & diuites accipiebant aliquos de pauperibus destinantes eos ad ne/gocia domuum suarum procuran/da & mercedem dantes faciebant eos diuites·¶ Iterum insignes magis gratiosi & magis se/cundum intellectum agentes assumebant pauperes dantes eis occasiones aliquas per quas prouocabantur ad operationes ex quibus ditabantur· ¶ Deinde cum dicit::Recte quoq; se habet Tharentinorum exemplum imitari &c̄·Ponit secundum exemplum:dicēs quod adbuc expedit ad saluandum statum popularem imitari Tharentinos· Principantes enim inter eos diuites existentes iumenta & fructum possessionum suarum faciebant com/munem multitudini dominium retinentes per actum liberalitatis ¶ Et secundum hoc fecerunt multitudinem pauperum beniuolam sibi ¶ Iterum omnes Principatus dupli/ces instituebant alteros assignatos per electiones : alteros autem per sortem · Per sor/tem quidem aliquos: ut pauperes participarent · Per electionem autem ut meliores

nis tribuere. Oportet præsertim si qs possit tantum congregare quātum sat est ad agel/li comparationem:uel saltem ad facultatem negociandi & agrū colendi. Et si non omni bus possibile at scdm tribus & partē aliquā id facere. In hoc autē ad necessarios conuen tus mercedem diuites conferre cupidos in/anium muneꝝ. Per talem aliquem modum Carthaginenses gubernantes amicum reti/nent populum. Semper enim quosdā a po/pulo mittentes in aliquas gubernatiōes eos diuites faciunt. Gratiosorum uero ac men/tem habentium nobilium est suscipere ege/nos & occasionem præbentes conuertere ad res agendas. Recte quoq; se habet Tharen/tinorum exemplum imitari. Illi eni iumen/ta facientes cōmunia ad pauperū usum be/niuolam per hunc modum sibi plæbem cō/stituunt. Magistratus insuper omnes dupli ces faciunt ut sint alii per electionē: alii per sortē. Quo.n. populus capiat per sortē. Quo aūt melius gubernent̄ p electionē. Est autē hoc facere etiā in uno eodemq; Magistratu

possent accipere qui melius regerent Remp. Contingit autem hoc facere & de diuersis pn cipatibus unum accipere forte: reliquum electione. Et etiam in eodem unum principatum ficalium autem illo modo. Tunc recapitulat dicens ꝙ quomodo oportet instituere statū popularem: et ex quibus: et qualiter firmare maxime infirmū circa illas dictū est.

ut alii forte: alii electione ad eum gerēdum assumātur. Quemadmodum ergo oporteat gubernationes multitudinis instituere dictum est. ¶ De paucorum quoq; gubernationibus quomodo agendum sit patet fere ex eisdem. Nam per contrarium agendum est in omni paucorum gubernatione ad oppositam sibi popularis gubernationis speciem. Reputando meram illam ac summā ex terarum gubernationem paucorum & primam. Hæc autē est ꝓpinqua illi que Resp. nuncupatur in qua oportet census diuidere & alios minores & alios maiores facere. Minores quidem a quibus necessarii magistratus capiantur. Maiores uero a quibus capiā tur hi Magistratus qui sunt principaliores & qui tantum adepti fuerint censum habiles sint ad Remp. gerendam afferēte populo tantam multitudinem per ipsum cēsum ut cum illis potentiores sint qui gubernant Rempu. q̄ illi qui non gubernant. Semper enī ex meliori populo capiendi sunt illi qui ad societatem Reip. capiūtur. Similiter aūt

DE Paucorum quoq; gubernatiōibus zc̄. Postq̄ Philosophus ostendit ex quibus & quomodo instituenda est Resp. popularis: nunc ostendit ex quibus & quomodo instituēda est Resp. paucorum. Et primo circa hoc dans intentionem dicit ꝙ ostenso ex qbus & quomodo instituenda est Resp. popularis: manifestum est fere quō instituende sunt Resp. paucoꝝ. Fere aūt dicit: ꝓpter aliqua que sunt propria Reip. paucoꝝ. Cum eni species status paucoꝝ quodāmodo contrarientur speciebus status poplāris: & contraria ex contrariis instituuntur Et contrario modo oportet unamquamq; speciem status paucorū ex his institui que contrariant illis ex quibus componit contraria Resp. popularis: & mō cōtrario illi. ¶ Deinde cum dicit: Reputando zc̄. Prosequitur. Et primo declarat ex qbus & quomodo optima Resp. paucoꝝ est instituenda. ¶ Deinde cum dicit Similiter autem &c̄. Ex qbus & quomodo species consequentes. In prima parte dicit ꝙ speciem status paucorum reputādo maxime temperata instituenda est modo consequenter. Hec autem species status paucorum est ꝓpinqua ei que uocatur Resp. nomine cōi in qua principantur habentes arma & dignitatem aliquam diuitiarum: sicut dictum est in Quarto. Etiam & in qua honorabilitates que attenduntur penes diuitias distinguntur in maiores & minores. Sunt enim quidam habentes maiores diuitias quidam minores. Similiter principatuum sunt quidam magis necessarii & minores. Quidam autem principaliores & maiores. Minores autem habentes diuitias inter ipsos participant principantibus magis necessariis. Et maiores principalioribus: & licitum est in ipsa omnes habentes aliquam dignitatem diuitiarum attingere ad Rempu. Ad instituendum igitur istam oportet introducere tantam multitudinem habētium honorabilitatē diuitiaꝝ determinatā: ut tū ipsa sint potentiores his q non participāt Rep. Et uniuersaliter oportet istā multitudinē assumi ex meliori populo. Melior enim status paucorū ex meliori populo habēte diuitias instituit: sicut in oībus aliis ex melioribus fit melius. ¶ Deinde cū dicit. Similiter aūt zc̄. Declarat qualiter & quomodo instituunt alię. Et ꝑmo tangit modum instituendi oēs in uniuersali. Secundo cū dicit: In ea uero &c̄. Insistit circa ultimam & pessime ordinatā. In prima pte est intelligendū ꝙ species status paucorū quat

tuor consequenter se habent fm ordinem. Prima enim est ex ampliori multitudine & minori honorabilitate diuitiaꝝ & magis fm rationem & Legem ordinatam. Sequens autem ex pauciori multitudine & maiori abundantia diuitiarum & minus utens Legibus. Tertia autem adhuc ex minori & ampliori multitudine diuitiarum. Vltima autem & pessima ex qua paucissima multitudine & maxima honorabilitate. Et ideo non recta Legibus sed uoluntate principantium. Et ideo consequens semper attenditur respectu antecedentis. Dicit igitur ꝙ sit̃ speciem Reip. paucorum consequentẽ post primam & consequenteꝫ post illam usqꝫ ad ultimam oportet instituere per intẽtionem eius quod obseruatur in institutione pręcedentis Vt uerbi gratia. Si prima ex multitudine magna & parua honorabilitate diuitiarum instituitur: sequens ex minori mltitudine & maiori honorabilitate. Et sic usqꝫ ad ultimam inclusiue quę instituitur ex ꝗpaucissima multitudine paucorum & maxima bonorabilitate diuitiarum. ¶ Deinde cum dicit: In eo uero zc. Insistit circa ultimam & pessimam Et circa hoc primo ostẽdit ꝙ indiget multa cautela. Secundo cum dicit: Populares igĩ gubernatiões zc. Ostendit quomodo contingit ipam firmari melius. Circa primum primo proponit. Secũdo cum dicit: Vt enim corpora &c. Probat. In prima parte dicit ꝙ illa species status paucorum opponitur ultime speciei status popularis quę maxime est potestatiua & etiam Tyrannica: quia in ipsa totus populus: tota multitudo uelut unus Tyrannus principatur: tanto indiget ampliori cautela quanto ipsa est pessima omnium. ¶ Consequenter cum dicit: Vt enim corpora zc. Declarar hoc per simile: & in his quę fiunt arte: & in his quę fiunt natura quę sunt nobis magis nota. Dicens ꝙ sicut corpora animalium quę bene disposita sunt ad sanitatem propter bonam adinuicem primaꝝ compositionem uel ꝓportionem: & Naues quę bene compaginate sunt in ordine ad nauigationẽ possunt sustinere plures errores: utputa ictus uel passiões ab extrinsecis infra ut non de facili corrumpanĩ propter illa. Illa autem corpora animalium quę male disposita sunt propter malam dispositionem humorum: & Naues non bene compaginatę sed quasi resolutę habentes prauos nautas: non pñt etiam sustinere modicos errores: imo corpa animaliũ taliũ a modicis passiõibus corrumpunĩ. Naues uero hmõi ad modicũ impulsum uenti uel undę uel ictũ rupis frangũtur. Ita est & de Rebusp. ille quę optime ordinatę sunt fm rõnem multos impulsus & magnos sustinere pñt. Male aũt ordinate a modicis corrumpunĩ. Et ideo maiori indigẽt cautela. Ciuitatem enĩ oportet intelligere compositã ex pluribus adinuicẽ ordinatis: sicut aĩal ex pluribus mẽbris: & Nauẽ ex pluribus lignis. ¶ Deinde cũ dicit. Populares igitur zc. Docet ex quibus contingit eã firmari melius. Et ꝑmo in generali. Scđo cũ dicit: Cũ uero zc. In speciali. In ꝑma parte dicit ꝙ Resp. populares Tyrãnice & pessime ordinate saluanĩ ꝓpter multitudinẽ hoĩm gubernantiũ in eis. Talis enĩ multitudo potentiã quandã habet. Propter .n. multitudinẽ istã opponiĩ iusto fm dignitatẽ: ut per potentiã eius suppeditetur hmõi iustũ fm rõnem in ipa. Status aũt paucoꝝ ei opposite quę potentatus dicunĩ: & sunt Tyrannice

in ea gubernatione paucorum quæ sequiĩ intendentes: parumper est instituẽdum. In ea uero quæ opposita est extremæ popularitati quæ est paucorum potentia Tyrannidi persimilis est. Quanto deterrima est: tanto maioti opus ẽ custodia. Vt eni corpa bene disposita ad sanitatẽ. & nauigia bene instructa ad nauigandum multos ferunt errores: nec ob eos succũbunt. Valitudinaria autem corpora & nauigia parum firma nautisqꝫ instructa prauis: nec paruos ferunt errores: Ita Rerump. hæ quæ deetrrimæ sunt plurima indigent custodia. Populares igiĩ gubernationes per multitudinem hominũ omnino seruãtur. Hoc enim opponitur ad

non ſaluantur per potentiã multitudinis:quia talem nõ habent. Et ideo oportet ꝙ econtrario ſaluet̃ ꝓpter bonã ordinationẽ ſm rationem & iuſti ſaluationem. ❡ Deinde cum dicit Cum uero ſint zc. Docet in ſpeciali ex quibus firmat̃. Et primo declarat ex qbus cõtingit fieri fortem. Scdo cũ dicit:Conceſſio aũt zc. Ponit elemẽta ad firmandũ ipſam. Adhuc circa primũ duo facit. Q̃m primo declarat ex qbus cõtingit conſtituere magis fortẽ ſtatum paucoꝝ & conſequentẽ. Scdo cum dicit:Expediti aũt. Ponit ex quibus minꝰ fortẽ & magis inordinatã. In prima parte ad declarandũ intentã premittit diſtinctionẽ multitudinis in Ciuitate. Et dicit ꝙ q̃uis ſint plées partes multitudinis:ſicut tactum eſt prius maxime inueniunt̃ quattuor ad quas alię reducunt̃:puta agricultura ad quã reducat̃ paſcualis. naualis:& illa quę circa forum negoriat̃ & mercenaria ad quaꝫ reducunt̃ uiles artifices. Iteꝝ quattuor ſunt modi boim qui bene diſpoſiti ſunt ad belluꝫ: puta equeſter qui pugnat in equis:& pedeſter:& nauticuꝫ quod in nauibꝰ pugnat: & expediti leues ad defenſionem. Vbi igitur accidit eſſe Regionẽ in qua ſunt multi bellantes in equis ſm artem: contingit fortẽ ſtatum paucoꝝ facere maxie ſi fuerit unanimes inter ſe. Cuius rõ eſt:qa ſtatui paucoꝝ inſidiat̃ potentia multitudinis. Ab ipſa aũt poteſt ſaluari per potentiã equeſtrẽ q̃ prę ualet in armis. Et iterum nutriture equoꝝ ſunt factiue diuitiarũ. Et ido pertinẽt ad eos qui habẽt ſubſtantias magnas:cuius modi ſunt in ſtatu paucoꝝ. Vbi aũt eſt multitudo utẽtium armis ad pedes & ad defenſionem:ad impugnationẽ cõtingit facere fortem ſtatũ paucoꝝ poſt primam quę dicta eſt. Habere enim multitudinẽ taliũ armoꝝ & uſum eoꝝ magis ptinet ad diuites q̃ ad egenos:q diuites dñant̃ in ſtatu paucoꝝ. ❡ Deinde cũ dicit: Expediti aũt &c. Declarat quę eſt multitudo ex qua nõ cõtingit fieri fortem ſtatum paucorũ. Et ṗmo facit hoc. Scdo tãgit remedia p quę cõtingit illã melius ordinari ad fortem ſtatũ paucoꝝ:cũ dicit:Sed oportet zc. In ṗma dicit ꝙ potentia multitudinis q̃ nõ utitur armis: ſed ordinat̃ ad leues opatiões:puta ad curſum ad aſcenſum muroꝝ:& naualis quę in aqua pugnat oĩno ſunt populares nõ paucorum. Tales aũt ꝓpter defectũ uirtutis & rõnis ſequunt̃ impetum. Et ideo ubi eſt multa multitudo taliũ:ſi diſſenſionẽ habeãt ad ſupiores pugnãt cõtẽdẽtes deterius contra eoſdem. Et ideo nõ bene ordinabiles ſunt ad ſtatum paucoꝝ. ❡ Scdo cũ dicit:Sed oportet zc. Tangit remedia. Primo unũ. Scdo cũ dicit:Sed oportet diuiſis &c. Aliud. In ṗma dicit ꝙ contra inordinationẽ & maliciã prędictę multitudiuis oportet Duces

illud iuſtum quod eſt ſcdm dignitatẽ. Paucorum uero potentium contra uidelicet per rectam ordinationem oportet aſſequi firmitatem. Cum uero ſint multitudinis potiſſimum partes quattuor: agricolæ : artifices : negociatores:mercenarii. Quattuor etiã utiles ad bellum:equites:pedites grauis armaturę:expediti leues:et turba naualis. Vbi cõtingit Regionem eſſe ad equitatum aptam: ibi locum habet aptiſſimum paucoꝝ potentia:illa ſumma. Nam conſetuatio habitatorum ab equitibus ꝓuenit. Equos uero nutrire eorum eſt qui magnas habeãt facultates. Vbi autem Regio ad peditatũ eſt apta : alteram ſpeciem affectat paucorum potentiæ: Nam grauis armatura diuitum eſt magis q̃ pauperum. Expediti autem leues & nautica turba a plæbe eſt omnis. Nunc autẽ ubi talis turba multa eſt quando ſeditio fit deterius certant. Sed oportet hmõi medicinã capere a belli Ducibus qui ad equitũ ac peditum robur expeditos leuis armature ſolẽt coniungere:& cum his ſuperãt populi in ſeditionibus opulentos. Nam leues & expediti contra equites & contra grauis armature

exercitus adducere remedium: uidelicet adiungendo ad equestrem multitudinẽ: & etiam ad pedestrem utentẽ tñ armis tñ de multitudine ex paucorum q̃tum eis congruit: & non plus. Vt uidelicet ad tantã multitudinem equestriũ apponatᷣ tanta multitudo leuium quanta est eis necessaria ad finem: sic tñ q̃ non preualeat in potentia & nõ sit maior. Silr autem & ad armatiuã. Ratio aũt quare expedit talem multitudinẽ ordinari bene in exercitu est. Quia nos uidemus q̃ poplaris multitudo quando dissentit a diuitibus preualet contra eos ꝓpter uirtutem expeditoꝝ: quia expediti faciles existentes faciliter insurgunt cõtra eq̃stres & etiam cõtra pedestres armatos: quia ipi diuites sunt oppressiui, superbius. Et ideo expedit paucoꝝ potẽtię diuitibus retinere sibiipis hãc potentiam expeditoꝝ contra populares & eos constituere & ordinare sic ut per beniuolẽtiã & bonã ordinationem cũ eisdẽ expeditis preualeant contra eos. ¶ Deinde cum dicit: Sed oportet &c̃. Ponit scd̃m remedium q̃ etiã est ad declarationẽ dicti. Dicens q̃ adhuc expedit paucoꝝ statui ad bonã ordinationẽ expeditoꝝ distinguere fm̃ etates: uidelicet in iuniores & seniores ipsoꝝ & iuniores filios ipõrum exercere cursum: saltum: ascensum. Vlterius aũt magis ꝓuectos & fortiores constituere atletas ad opera facienda: ꝓuta uel ad onera portanda: uel ad duellum: uel ad aliquod aliud tale. Et ex hoc sequunᷣ duo. Primo q̃ beniuolentiam expeditoꝝ habebunt quasi habentes curã & solicitudinẽ de bona ordinatione ipõrum: Aliud aũt quia ipi iuuenes magis exercitati erunt in eis quę expediunt statui paucorum. ¶ Deinde cũ dicit: Concessio aũt &c̃. Ponit elemẽta ad saluandũ potentatũ paucorum. Et ṗmo ponit hmõi elemẽta. Scd̃o cum dicit Sed hoc &c̃. Tangit dicta nõ obseruari nũc in paucoꝝ statibus. In ṗma ponit unũ elementũ Scd̃o cum dicit: Pręterea &c̃. Ponit Tertio cum dicit: Congruit autem &c̃. Ponit aliud. In ṗma dicit q̃ ad saluandũ potentatũ paucoꝝ expedit aliquos de pplaribus apponi Reip. utputa de his qui aliquam honorabilitatem habẽt diuitiaꝝ: uel sicut fiebat Thebis: puta q̃ nullus accipiebatᷣ ad Remp. ipsorum qui nõ abstinuisset a foro uenaliũ ꝑ decẽniũ: sicut dicebatᷣ ṗus in Quarto: uel sicut obseruabant in Massilia quadã alia Ciuitate q̃ distinguebãt inter dignitatẽ eorum q̃ attingebãt ad Remp. & eoꝝ qui nõ participabãt. Et si inueniebãt aliquos nõ participantes digniores uel ęque dignos quibusdã q̃ participabãt assumebãt ipõs uel aliquos ex eis. Per talẽ enĩ appositionẽ pplariũ ipi de Rep. magis diligũt ipam. Et ideo magis nitunᷣ eã saluare. Hoc tñ est obseruandũ sicut dicebatᷣ prius q̃ nõ assumatᷣ magna mltitudo taliũ: pñt enĩ in ordinatiõe facere paucoꝝ potentiã. sed tãta ut tñ ipi ualẽtiores sint reliqua mltitudine Regiõis. ¶ Deinde cũ dicit: Pręterea &c̃. Ponit scd̃m elementũ. Dicẽs q̃ expediẽs est eos q̃ assumunᷣ ad pręcipuos & honorabiliores ṗncipatus in tali Rep. facere oblatiões denariorũ magnorum

pedites faciliter repugnant. Instituere igiᷣ ex his potentiam istam contra seipsos est instituere. Sed oportet diuisis ætatibus: cum alii seniores: alii iuniores existant. In iuuenili adhuc ætate constitutos filios suos erudire ad leues & expeditas operationes. Delectos quidem ex pueris athletas esse ipsos operationum. Concessio aũt Reipu. populo facienda est: uel cum ad cẽsum peruenerint ut dictum est prius: uel ut faciũt Thebani: cum certum tempus a mercatura & huiusmodi exercitiis destiterint. Vel ut apd̃ Massiliã iudicio facto qui digni sint ad Remp. recipit & qui excludit. Præterea dignitatibus his quæ sunt principalissimæ quas suscipere oportet eos qui in Reip. gubernatione uersantur adiungenda sunt onera publica ut populus sponte sua eas nolit: & ueniam habeat illis qui huiusmodi Magistratus suscipiũt: utpote mercedem per magnã

uel deo uel cōmunitati. Ex hoc enim sequunt̃ duę utilitates. Vna ꝙ ꝑplares nō affectabūt principatus ꝓpter magnitudinē denarioꝝ. Et ideo magis quieti erūt alia: q̃a multū compatient̃ ꝑncipātibus uidētes eos multa expēdere in eis. Pauperes enī diuitias maximū bonū reputāt: ex quo sequit̃ maior q̃etatio ipoꝝ. ❡ Deinde cū dicit: Cōgruit aūt zc̄. Ponit tertiū dicēs ꝙ adhuc expedit assumēdos ad ꝑncipatū sacrificia magnifica facere & magnitudiꝭ expensaꝝ: & facere aliq̄ cōuiuium magnū toti Ciuitati ut sit ꝑplš participās cōuiuio: & uidēs Ciuitatē bn̄ dispositā & ornatam & ſm edificia cōia & ꝓpria: & etiā multa seorsum posita & dedicata ad honorem dei gaudeat: & ꝑ consequēs uelit manere Remp. Et iteꝝ magnitudo expēsarum expediēs est insignibus sicut memoriale: & ad diffusionē famę. Sicut. n. dicit arist. in. iiii. Ethi. amāt maxie liberales oīm alioꝝ q̃ aliis ꝑstāt uirtutib⁹ utiles. n. sūt et ꝓsunt dādo ꝓpter qđ magis diffundit̃ fama hoīs ꝑ actū dacōis liberalis. ❡ Cōsequēter cū dicit: Sed hoc zc̄. Tangit contrariū esse in cūsuetudīe modernoꝝ. Dicēs ꝙ ea quę dicta sunt non obseruāt moderni. Regūt. n. in paucoꝝ Rep. uel insignes: nō enī q̄runt bonā famā magis: aut etiā honores sed magis extorsiōes pecuniaꝝ calūniose: seu qualitercunq̃: ꝓpter qđ modernę Resp. paucoꝝ sunt paruę Resp. ꝑplares in q̄bus querit̃ magis extorsio pecunię q̄ honor. Et tūc recapitulat dicēs ꝙ ex quibus & quō cōtingit bene firmare status ꝑplāres & paucorum male ordinatos in tantum est determinatum.

C

Onsequēs est cir. zc̄. Postq̄ Pħs declarauit ex q̄bus & qualr̃ instituant̃ resp. minus recte determinat' nūc de ꝑncipalibus earūdē supplēdo ꝙ in fine Quarti omiserat. Et circa hoc ꝑmo dat intentionē & rōnem eius. Scđo cū dicit: Primū ergo. Prosequit̃. Circa ꝑmū ꝑmo dat intentionē suā dicēs ꝙ postea q̄ dicta sunt oportet de terminare ea q̄ ꝑtinēt ad ꝑncipatus: puta quot sunt ꝑncipatus neccarii in hmōi Rebuspu. & q̄ ſm spēm: & quoꝝ sint dn̄i: sicut dicebat ꝑus in fine q̄rti. ❡ Deinde cū dicit. Sūt. n. zc̄. Dat necessitatē huius cōsideratiōis. Et diuidit̃ in duo. Prīo. n. assignat rōnem unā. Scđo cū dicit Pręterea zc̄. Aliā. In pria pte. intēdit rōnem hāc de illis sine q̄bus aut impossibile est esse ciuitatē: aut bn̄ habitari. Et cōsequēter oportet determiare uł cōsiderare Remp. s3 sine principibus. aut nō est possibile ciuitatē aut n̄ bn̄ habitare: ergo zc̄. Maiorē supponit sicut manifestū minorē subiūgēs: dicēs et sine ꝑncipatib⁹ neccariis: puta sine ꝑncipatu ꝑncipali et Ducatu exercit⁹: et etiā iudicio et aliis hmōi n̄ pōt esse ciuitas sn̄ ꝑncipatib⁹ aut q̄ curāt de bono ornatu ciuiū q̄tū ad exteriora uł accidētia magis n̄ bn̄ pōt habitari. ❡ Deīn cū dicit: Prę

pro ea dignitate soluentibus. Congruit aūt cum hmōi Magistratus ineunt & sacra magnificētissime facere: & publica quædā edificia ad usum populi cōstruere: ut multitudo cernēs urbem ornari tum muneribus erga deos: tum edibus ad usum publicū libēter aspiciat præsentem statum Ciuitatis. Cōtinget etiā præstātibus uiris hæc esse monumenta suæ largitatis. Sed hoc non fit nunc per eos hoīes qui magni sunt in paucoꝝ potentia: sed contrariū. Lucrū eni quærūt nō minus q̄ honorē. Itaq̃ dici potest recte hos esse populares status paruos. Quomō igit̃ instituende sint & paucoꝝ gubernatiōes & multitudis in hunc modū determinatū sit. ❡ Consequēs est circa Magistratus uidere diligēter quot hi sint: & quales: & q̄bus de rebus ut supra dictū est. Sunt. n. quidam necessarii Magistratus sine q̄bus Ciuitas esse nō potest. Sunt etiā quidā ad cultum ornatumq̃ pertinētes sine q̄bus bene habitari ciuitas nō ualet. Præterea necessariū est & in paruis quidē ciuitatibus pauciores esse Magistratus. In magnis āt plures ut prius ōstē

terea zc Ponit scđam rõnem. Dicens ꝙ preterea in Ciuitatibus paruis necesse est pauciores
principatus & plures in unũ cõiungi tũ qa pauciores sufficiũt tũ qa nõ plures inueniũtur
esse sufficiẽtes. In magnis aũt Ciuitatibus oportet plures esse & unũ diuidi in plures ꝓpter
oppositas cãs: sicut dictũ fuit in q̃rto huius. Oportet igit̃ ciuẽ nõ ignorare quales ꝑncipatus
cõuenit cõiungere in unũ & quales diuidere in plẽs. Hoc aũt ñ cõtingit nisi sciat q et quot
sunt: & quoꝝ dñi: & quã habitudi/
nem hñt adinuicẽ: & q ꝓpinqores
& qui remotiores fm naturã. Ergo
necesse ẽ ista prẽcõsiderare ❡ Dein
de cũ dicit. Primũ igit̃. Prosequitur
Et est intelligẽdũ ꝙ simul determi/
nat q & quoꝝ & quot. Et diuidit̃ in
ptes duas. Quia prĩo facit qđ dictũ
est. In scđa cũ dicit: Horũ uero. Ad
quã Remp. ꝑtineãt quidã illoꝝ ma
gis. Adhuc circa primũ prĩo decla/
rat de necessariis magis. Scđo cũ di
cit: Curã facere. De his q̃ ad bonũ
ornatũ ❡ Adhuc prĩo facit qđ dictũ
est. Scđo cũ dicit: Necessariũ ergo.
Circa primũ adhuc prĩo determiat
de ꝑncipãtibus Rebusp. Secũdo cũ
dicit: Alia spẽs. De his q curãt de di
uinis. Circa primũ adhuc prĩo de/
terminat de principatibus minori/
bus particularibus. Secundo cũ dicit: Preter hos. De uniuersali & summo. Adhuc prĩa ĩn
duas. Prĩo facit ꝙ dictũ est. Secundo cũ dicit: Cum uero. De eo qui habet curã sup corre/
ctiõe & emedatiõe ĩpoꝝ. Circa primũ adhuc primo determinat de principãtibus q habẽt
curã sup rebus exterioribus. Secũdo de his q habẽt curã de personis ciuium: cũ dicit: Qui
uero post. Circa primũ duo facit. Q ĩn primo determinat de his q habẽt curã super rebus
exterioribus. ❡ Deinde cũ dicit: Altera uero. De eo q habet curã de rescriptis super ꝑdictis
& accessoriis. Prĩa diuidit̃ in tres. Prĩo determinat de eo q habet curã de his q̃ circa forum
Scđo cũ dicit: Altera uero. De his q̃ circa edificia & ĩmobilia. Tertio cũ dicit: Est & alius.
De eo q habet curã sup redditibus cõibus. In prĩa ꝑte dicit ꝙ primo oportet esse quẽdam
principatum circa forum eoꝝ que sunt necessaria Ciuitati qui aspiciat ꝙ contractus tali/
um iuste & legitime fiant: & etiam edificia circa forum bene ornata sint: puta in quibus fi
unt hmõi contractus. Cuius ratio est: Quia in omnibus Ciuitatibus fere necesse est aliqua
recipere per emptionẽ: & aliqua emittere per uenditionẽ: & q̃tum ad totam Ciuitatẽ & re/
spectu aliorum & quantum ad Ciues inter se. Fere autem dicit: quia contingit esse aliquam
Ciuitatem per se sufficientẽ in qua hoc est necessariũ & hoc ñ est conuenietissimũ ad per
sufficientiam. Est enim Ciuitas cõmunitas perfecta omnis per se sufficientiẽ terminũ ha/
bens: ut dicebatur in primo. Propter quam conuenerunt in unam ciuilitatem: Quia enim
una domus non est sufficiens: ideo coniungitur alii in uico. Et quia unus uicus nec pauci
sufficiunt sibi omnino: igitur plures coniunguntur in Ciuitate una quẽ per se sufficiens est
Per se autem sufficiens non potest esse nisi per cõmutationes mutuas quẽ fiunt per empti
onem & uenditionem: uel inter se uel ad alios legitime factas. Hoc autẽ non esset nisi esset
aliquis dirigens & reducens inẽquale ad ẽqualitatem per sapientiam & publicam potesta/
tem. Hoc autem est principatus. Est igitur necessarius principatus quidam circa cõtractus
❡ Deinde cũ dicit: Altera uero. Determinat de principatibus q curãt de edificiis publicis.

dimus. Quales ergo cõgruat simul cõiunge
re & quales separe nõ debet esse clã. Primũ
ergo cura rerũ necessariaꝝ ut in foro assint:
uenũdẽturq;. Sup qua quidẽ cura Magistra
tus quidã est cõstituẽdus: cuius officium sit
circa cõtractus & circa honestatẽ. Nã cũctis
fere ciuitatibus necessariũ est emptiões uen
ditiõesq; fieri inuicẽ ꝓ usu rerũ necessariaꝝ
Et hæc facultas maxĩa & expeditissima est
ad eandẽ sufficiẽtiã cõsequẽdã cuius grã in
unã uident̃ cõuenisse Reip. societatẽ Altera
uero cura huic cõiuncta ac ꝓpinqua est cir
ca urbem de publicis priuatisq; iuribus de
edificatiõe decenti: de uiaꝝ conseruatione

& propriis:& primo de his qui curant de his q̃ in ciuitate·Sc̈do cũ dicit alia uero·de his q̃ extra·In prima parte dicit ꝙ alius est principatus cõsequenter se habẽs ad istũ & propinquus eidẽ qui habet curã de ędificiis cõibus & propriis & stratis & aquę ductibus & aliis hmõi qualiter fiant ut expedit & bene disposita sint sm ꝙ expedit ciuitati & qualiter ruinosa ędificia reparentᷣ & qualiter confinia ędificioꝝ sic determinentᷣ ut sint sine querela & de aliis hmõi quę sunt silia huic curę·Quidã autem uocant hunc principatũ ędilitatem·Predictus autem ꝑncipatꝰ plẽs partes hẽt sm modũ quaꝝ alię & alię ad alia & alia ordinantᷣ in ciuitatibus magnis:puta factores muroꝝ et curatores fontium & custodes portus & fortilicioꝝ ciuitatis· Deinde cũ dicit:Alia uero· Determinat de his q̃ in regione dicẽs ꝙ alius principatus est necessarius cõsilis predicto· de illis·s·eisdẽ de q̄bus curat predictus est iste extra ciuitatẽ in regione:puta ille q curat de castris & ędificiis & aquędu ctibus & cõferẽtibus agroꝝ & alioꝝ q̃ sunt extra ciuitatem· Appellãt aũt quidã istos diffinitores: alii custodes agroꝝ· Isti igiᷣ sunt tres principatus necessarii· ¶ Deinde cũ dicit:Est & alius· Determinat de eo q hẽt curã circa redditus cões dicens ꝙ alius est ꝑncipatus q hẽt curã circa cões redditus:ad quẽ tria ptinẽt scꝫ recipere ipsos a differẽtibus & custodire receptos & distribuere ꝙ nccium ẽ in unaquaqꝫ dispensatiõe sm ordinationẽ ciuitatis uel superiorũ·Et uocantᷣ a quibusdã receptores a recipiẽdo:a quibusdã aũt quęstores· ¶ Deinde cũ dicit: Alter uero·Determinat de eo corã quo fiũt rescripta de cõtractibus & iudiciis dicẽs ꝙ alius est ꝑncipatus ad quẽ referuntᷣ oĩa rescripta circa contractus & iudicia ut habeant auctoritatem·s·per signi eius appositionem·apud quos etiam oportet manere registrũ cũ rescripto contractuũ & sñiaꝝ:& etiã eoꝝ qui inducuntᷣ in ciuitate· Iste uero ꝑncipatus in ciuitatibus maioribus distinguitᷣ in plẽs:sed unũ oportet esse ꝑncipalẽ oĩum:sicut nũc uidemus in curiis magnatũ aliquẽ eẽ cancellariũ principalẽ & alios plẽs esse sub eo:puta uocarios & registrarios & hmõi·Et uocantᷣ a quibusdã prefecti uel memoriales: quia apud eos debet remanere memoria magnoꝝ q̃ fiunt in ciuitate· Ab aliis aũt aliis noĩbus propinquis· ¶ Deinde cũ dicit:Qui uero·Determinat de eo qui principatᷣ sup ipsa substãtia ciuiũ:& primo de eo q habet curã sup actiõibus condẽnandoꝝ & prescribẽdoꝝ·Sc̈do cũ dicit:Post hos

ac directiõe de finibus regũdis ut sine quærela sint:& de similibus. Vocant autem plurimi hmõi magistratũ ædilitatẽ. partes eius uero sunt plures: ut in magnis ciuitatibus aliæ super alias incidũt:ceu mœnibus reficiendis præfecti:& fontiũ curatores & pontiũ cõseruatores. Alia uero est cura & quidẽ necessaria atqꝫ huic ꝓpinqua:nã de eisdẽ rebus cæteꝝ nõ i urbe sed extra urbẽ in agro uersatur. Vocant aũt hmõi magistratũ alii diffinitores:alii custodes agroꝝ. Hæ igitur procuratiões sunt tres. Est & alius magistratus ad quẽ redditus publici referuntur:qui apud eos cõseruati mox distribuuntᷣ ad singulas oportunitates. Vocant uero istos receptores & questores. Alter uero magistratus est apud quæ præscribi oportet priuatos cõtractus & sententias iudicũ:apud quos etiã postulationes uocationesqꝫ in ius præscribi debent. Quibusdã in locis huiusmodi magistratum diuidunt in partes plures:sed est una eademqꝫ auctoritas istorum omnium: appellantqꝫ eos qui hunc magistratũ gerũt tum præfectos:tum memoriales: uel similibus nuncupationibus. Qui uero post hunc sequitur summe necessarius est ac difficillimus oĩm magr̃atuũ. Versatᷣ aũt circa execu

de eo qui habet curam super custodia ciuium. Circa primū primo ostendit q̄ principatus
talis grauis & necessarius est. Secundo cum dicit: Contigitq̄ tangit quoddā accidens circa
ipsum. Primū primo facit quod dictum est. Secundo cum dicit: Pręterea melius est. tangit
quędam expedientia ad mouendum grauitatem ipsius. Circa primū primo proponit. Se/
cundo cum dicit: Est autem grauis. probat. In prima dicit q̄ post pręcedentem principatū
qui maxīe necessarius est sicut pri/
mū principium in unoquoq̄ gene
re: et est maxime difficilis inter om
nes: puta ille qui curat de exactioni
bus condemnādoꝝ ad mortē & re
legandoꝝ fm accusatōes inscriptas
& circa custodiā corpoꝝ ipsoꝝ an/
teq̄ condemnent aut ꝑscribant.
¶ Deinde cū dicit: Est aūt. Probat uel
assignat rōnem istoꝝ: & primo gra
uitatis ipsius. Scđo cū dicit: Sꝫ nccīa
Assignat rōem necessitatis. In ꝑma
dicit q̄ ꝑncipatus prędictus grauis
est ualde pp multas inimicitias mul
toꝝ amici. n. condēnandoꝝ & ꝑscri
bendoꝝ hn̄t ad ipm odiū ut in plu/
bus. Siquidē ille uel illi q diligūt ali
quos sunt inimici inimicoꝝ illoꝝ:
& tanta ē inimicitia ad ipm q̄ ubi
nō cōtingit multū lucrari pauci aut
nulli sustinerent pręesse in isto prin
cipatu: & si sint aliq q sustineāt no/
lunt ꝓcedere in ipso fm rigorem le
gū timētes inimicitias uel offensio
nē. timor. n. & amor sępe solent per
uertere iudiciū ꝑncipantis. ¶ De in
de cū dicit: Sed est nccīa. Probat uł
assignat cām necessitatis dicēs q̄ ne
cessarius quidē est hmōi ꝑncipatus
qa nihil ꝓficuum est recte fm iusti
tiam sniare de actionibus & snias
rectas non deducere ad finem per
executōnem. In operabilibus enim
iudicium rectū est ꝓpter operationē sicut propter finē. agere aūt aliquid eoꝝ q̄ sunt ad fi/
nem per se & nō deducere ad finem uel attingere nō est proficuū. Propter qđ si impossibi
le ē cōicationē ciuium inuicē saluari nō factis sniis rectis de cōtrouersiis suborietibꝰ inter
ipsos impossibile est eandē cōicationē ciuium adinuicē saluari: nisi snię latę recte executio
ni demandent. Si igit̄ necessariū est in ciuitate cōicationē saluari necessitate q̄ est in ordine
ad finē: nccīum est eadē necessitate iustas snias demandare executōi. Hoc aūt principali/
ter fit per hmōi principatū. quare hmōi principatus nccīus est si debeat saluari cōmunica
tio. ¶ Deinde cum dicit: Pręterea melius. Tangit quędā expedientia circa ipm & diuidi/
tur in partes duas. Primo tangit quędam documenta & rōnem assignat. Scđo cū dicit: In
multis ēt &c̄ adiungit aliud. Circa primū ꝑmo tangit documēta. Scđo cū dicit: Quāto. n.
assignat rōeꝫ. In ꝑma dicit q̄ qa hmōi ꝑncipatus ē nccīus & grauis & expedit istū ꝑncipa

tiones eorum qui damnati sunt: & circa eo
rum pœnas atq̄ custodias. Est autem gra/
uis huiusmodi administratio propter mul/
tas quæ inde proueniunt inimicitias. Itaq̄
nisi magna emolumenta ex eo capiātur ge/
rere illum omnes recusant: & si gerāt scđm
leges facere nō tolerāt: sed est necessaria res
Nam nihil prodessent iudicia aut sniæ nisi
forent qui eas executōni mandarēt. Quare
si hæc desint: cōio inter se ciuiū ꝑmanere nō
potest. Propterea melius est non unū hunc
esse magistratū: sed partiri in plures ut alii
de aliis exequantur. Et circa actiones eodē
modo conādum est distinguere: adhuc etiā
magistratus alios aliis exequendis & nono
rum magis nouos & præsidentium alio cō/
demnante: alii sint qui exigant: ceu præto/
res urbani: ædiliū condēnationes: ac rursus
istoꝝ alii. Quāto enim minus inimicitiaꝝ
sit illis q executōi demandant tanto magis
res finē suscipient. Si sint ergo iidē q condē
nāt: & qui condēnationes exigunt duplex
contrahitur odiū: in oībus aūt eosdem cun
ctis inimicū est. Multis etiā locis sepatur il
le qui custodit reos ab illo qui animaduer/

tum nō esse unum tm̄:sed distingui in plures & alios ex aliis iudiciis accipere:utputa ꝙ ali
us sit qui audiat accusationē:alius qui ingrat:alius aūt qui sententiat· & similiter q̄ circa re/
scripta intendunt oportet tentare diuidere:puta ut unus scribat accusationē:alius inquisitio
nem:alter sniam·Iterū expedit quosdā de istis agere aliqua:& quosdā alia:puta eos qui ma
gis fuerunt in principatu iudicare minus periculosa:nouos aūt noua & ueteres magis peri

rit in eos:ut Athenis illi qui Vndecim uiri nuncupabātur. Quapropter melius est hūc quoq; diuidere Magistratū & quasi adumbrare & mitigare:est enim necessarius non minus q̄ supior:Cōtingitq; in eo ut uiri boni maxime uitēt hoc officiū:prauos aūt nequaq̄ tutū sit ei præficere:cū ipsi potius indigeāt custodia & carcere q̄ alios debeāt custodire. Itaq; oportet hoc non unum esse officium:neq; cōtinuo ab eisdem fieri:sed ubi est aliquis iuniorum ordo atq; custodū deputandi sunt pro tempore alii: atq; alii qui horum officiorum suscipiunt curam. Hos ergo magistratus tanq̄ summe necessarios ponendum est esse primo. Post hos autem alii sunt Magistratus: nec sane minus ne-

culosa·Et iteꝝ negocioꝝ instātium:
si alter cōdemnauerit alteꝝ exequi:
uerbi gratia: Eos quos principantes
intra ciuitatē condēnauerint princi
pantes extra ciuitatem magis puni
ant exequēdo:& econtrario· ¶De
inde cum dicit: Quanto enim·Assi
gnat rōnem dicens ꝙ ista obseruan
da sunt:qm̄ q̄to minor erit inimici/
tia hmōi principatibus: tanto sniȩ
& executiones magis de fine acci/
pient·Eosdem autem esse condem/
nantes & exequentes inimicitiā ha
bent propter duo· Tum quia con/
demnat·Tum quia exequit·Eos au
tem oīa tractare quȩ ptinent ad di/
ctū principatū inimicitiam habet
q̄tum ad oīa: si autem diuidant: ita
ꝙ alter sit condēnās & alter sit exe
quens:& diuersa diuersis tribuātur:
diuidetur inimicitia· Quare minor
erit ad singulos & sentētiȩ & execu
tiones magis finem accipient:quod est expedientius· ¶Deinde cū dicit:In multis etiam·
Adiungit aliud dicens ꝙ in multis ciuitatibus diuisi sunt ille qui custodit illos qui condē/
nandi sunt:& ille qui exequit sniam:sicut Athenis illi qui uocabātur Vndecimuiri·Et ideo
expedientius est & istos separare & alia sophismata & adumbrationes circa hoc facere p
quȩ contingat minorē esse inimicitiā & per consequēs minus grauē principatū·necessari/
us enim est & nō minor predicto· ¶Deinde cū dicit:Contingitq;·Tangit accidens indu/
cens impedimentū circa ipm̄:& primo facit hoc· Scd̄o cum dicit:Itaq; oportet· tangit re/
media·In prima dicit ꝙ propter difficultatē q̄ est in isto principatu uiri boni fugiūt hmōi
principatū·malos aūt nō est securū apponere in ipso:mali·n·magis indigent regula & cu/
stodia alioꝝ q̄ possint alios regere uel etiā custodire·regulans·n· alium in se oportet esse re
gulatum prius· ¶Deinde cū dicit:Itaq; oportet:Tangit remedia dicens ꝙ quia boni fugi/
unt principatū istum propter causam prȩdictā expediens est nō esse tm̄ unum principan/
tem in hmōi negocio:nec etiā continue eosdē principari: sed mō hos:modo alios· Quia
etiā nos uidemus ꝙ ubi est aliquis ordo iunioꝝ uel ubi est ordo custodiarū ciuiū & prin
cipatuū oportet istoꝝ curam facere particulariter nunc quidē hos:nunc aūt illos· Isti autē
principatus q̄ dicti sunt ponēdi sunt necessarii & primi respectu prȩdictoꝝ prius· Deinde
cū dicit:Post hos·Ingrit uel ꝓsequit de eo qui hēt curā super custodiā ciuiū : & circa hoc
primo dat necessitatē ipsius·Scd̄o cum dicit:Alicubi ergo· tangit eius diuisione· In prima
ipse dicit ꝙ post prȩdictos principatus necēsse est ponere alios nō minus nccios si debeat
saluari cōmutatio ciuilis:ordinatos tñ in excellētiori gradu dignitatis: qm̄ indigēt ad exe/
cutionē pncipatus:prudētia multa:q̄ habet p expientiā longi tpis:multa fide·i·multa fideli
tate·Isti aūt sunt qui custodiūt ciuitatem·& ordinant ad oportunitates bellicas cōtra inimi

cos ciuitatis. Expedit enim si debeat saluari esse curatores ipsius & in tempore pacis & in
tempore belli. Tales etiam sunt illi ad quos pertinet custodire portas & muros. Similiter il
li qui habent curam exquirendi insidias & de ordinatõne ciuium adinuicem pacifica. Ta
les autem ad recte operandum indigent prudẽtia multa & fidelitate: quia indiscretio & in/
fidelitas ipsorum defacili induceret corruptionem ciuitatis. ¶ Deinde cum dicit: Alicubi
ergo &c̃. Tangit diuisionem ipsius
dicens ꝙ ista cura in quibusdam ci
uitatibus continet principatus plu/
res sicut in magnis et magis ordina
tis ad bellum. In aliis autem paucio
res: sicut in paruis ciuitatibus con/
tingit aliquẽ unum de ciuibus prę/
fici in tota cura uel aliquos paucos.
Et aliqui uocant istos principatus
ducatus exercitus: alii principes bel
li. Iterum si in ciuitate inueniantur
equites multi aut pedites: sicut ex/
positum est prius: aut sagittarii qui
ordinantur ad pugnam sagittando
uel nautici qui pugnant in nauibus
aut aliqui alii tales sup unũquodqꝫ
istorum in maioribus ciuitatibus
ordinantur aliqui principantes ex
hoc nominationem habentes: sicut
pręfecti nauales & equitum et legio
num. Et adhuc magis particulatim
sub unoquoqꝫ istorum sunt multi
ꝑncipatus particulares: puta in nau
ticis pręfecti triremiuꝫ. Similiter &
ille qui habet curam super disposi/
tione insidiarum & illi qui dicun/
tur pręfecti cohortium & Tribuni
militum. & quicunqꝫ alii tales di/
uersitatem talem habent. Omnia
tamen ista habent unam speciem
curę communem quę dicitur cura
belli: & per consequens unum prin
cipatum supremum ad quem om/
nes alii ordinantur. Hoc ergo mo/
do se habent circa principatum.

cessarii & maioris quidem dignitatis: nam
plurima indigent experientia & fide. Ta/
les uero sunt circa custodiam urbis: & cir/
ca illa omnia quæ ordinantur ad bellicas
expeditiones. Opus est enim & in pace &
in bello permultis: nam & mœnia ciuitatis
curãda tuẽdaqꝫ sunt: & disquisitõnes: descri
ptionesqꝫ ciuiũ agẽdæ. Alicubi ergo sup his
plures sunt Magistratus: Alicubi paucio/
res: ueluti in paruis quidem urbibus unus
super omnibus. Appellant uero hos præto/
res uel consules ¶ Insuper si sint equites
pedites: aut sagittarii: aut turba naualis.
Super unoquoqꝫ eorum Præfecti quidem
statuuntur: appellanturqꝫ Præfecti equitũ
Præfecti legionum: Præfecti nauales: & se/
orsum sub his Præfectus triremis: Præfe/
ctus cohortis: Tribunus militũ: & alia hu/
iusmodi particularia. Totum uero unum
aliquid est: procuratio scilicet rerum belli/
carum. Et erga huiusmodi Magistratum
hoc modo se habet. Cum uero quidam ma/
gistratũ & nõ oẽs ꝑtractent multa negocio
rum publicoꝝ: necesse est esse aliũ Magr̃a/
tũ qui rões repetat atqꝫ corrigat: ipse uero
nihil tractet. Vocant uero hos alii correcto

Deinde cũ dicit: Cum uero &c̃. Prosequit̃ de eo cuius est corrigere alios quosdã principa
tus dicens: quoniã quidẽ principantes in ciuitate quãuis nõ oẽs habent tractare bona cõia
scilicet colligendo & dispẽsando. Difficile autem est huiusmodi bona tractare sine aliqua
inquinatione uel appropriatiõe: eo quod omnes habent appetitum hmõi bonorum si nõ
sint studiosi & fidelissimi uiri necessarium est esse aliquem principatum super istos cuius
sit sumere rationem super receptis & expensis & corrigere ubi inuenerit delinquentes. Ali
ter enim contingeret distractio in bonis cõmunibus ciuitatis & iniustitia. Expedit aũt ꝙ
ille principatus super nullo alio habeat curam ut diligentius possit curare de prędictis. Vo
cantur autem isti principatus a quibusdã correctores eo ꝙ corrigere habẽt delinquẽtes. a

quibusdā uero rōnales eo ꝙ debent audire rōnes·a quibusdā scrutatores:eo ꝙ habent exq rere diligenter·ab aliis procuratores· ¶ Deinde cū dicit:Pręter hos· Determinat de maxi/mo principatu dicēs ꝙ pręter prędictos principatus est alius necessarius:ille·s·qui hēt dñi/um super oībus:& ad quem oēs alii ordinantur a quo accipientes rōnem operandi dirigū tur in eis q̄ subsunt curę ipsoꝝ & ad quem finaliter reducunt oēs operatōes ciuitatis·Oportet aūt id qđ cogit summam hēre in Rep·auctem· Appellāt aūt quibus/dam in locis Pręconsultores ex eo quia ante deliberant· Vbi uero multitudo est consilium dicitur· ¶ De/inde cum dicit:Alia species· Deter/minat de principatu qui dirigit in his quę ad deum pertinent:& circa hoc duo facit·Primo enim pręmittit oportunitatem ipsorum· Secun/do cū dicit:Euenit aūt·ponit distinctionem istius principatus uel unionē in diuersis ciuitatibus· In prima dicit ꝙ alia ē spēs pncipatus nccia in ciuitate:puta eoꝝ q̄ ad diuina ptinēt:cuius sunt sacerdotes sacra tra/ctantes & eoꝝ q curant de ędificiis sacraꝝ domuū qualiter salua maneant·& si aliqua decidant exigant & etiā alioꝝ quorūcūq; q̄ ad cultū di/uinū ordinant· ¶ Deinde cū dicit: Euenit aūt·Ponit diuisionē & unionem eius in Rebusp·diuersis dicēs ꝙ iste principatus alicubi est unus tm̄ curans de oībus q̄ ptinēt ad pdictū cultū : sicut in ciuitatibus puis· Alicubi aūt sunt multi & sepati pncipatus: puta sacrificia offerētes & custodes tēploꝝ & ęrarii sacraꝝ pecuniarū deo dedicataꝝ·Cōsequēter aūt ille q ordinat ad dispēsādas immolatōnes cōes quas nō assignauit lex ipsis sacerdotibus sed recipiunt ipas a mensa cōmuni · Erant enim apud gentiles quędā quę imolabantur q̄ sacerdotes accipiebāt de ppriis·quędā aūt q̄ ministrabantur eis a cōi·et isti a qbusdā uocabant reges a qbusdā pontifices maximi ¶ De/inde cum dicit:Necessaria ergo ⁊c· Recolligit prędictos principatus dicēs ꝙ principatus necessarii ut contingit dicere in summa sunt de his & circa hoc:puta pncipatus circa rem diuinam & principatus circa bellica & ille qui curā habet super acceptiōe reddituū & dispensatiōe eoꝝ &

res: alii rationales:alii scrutatores: alii procuratores. Præter hos uero omnes Magistratus unus est maxime principalissimus omnium:idem enim plærumq; habet finem & introductionem qui præsidet multitudini ubi populus dominatur. Oportet autem id quod cogit summā habere in Rep. auctoritatem. Appellantur uero quibusdā in locis præconsultores ex eo:quia ante deliberant: ubi uero multitudo est cōsiliū magis. Ciuitatum igitut magistratus fere tot aliq sunt. Alia species curatiōis est circa rem diuinā : ceu sacerdotes & æditui circa templa: ut cōseruentur quæ sunt : & erigantur ruinosa ædificia & cætera oīa quæ pertinēt ad diuinū cultum . Euenit aūt alicubi cutā hanc esse unam: ut in paruis ciuitatibus. alibi uero plures sepata a sacerdotio: ut sacrificuli: ac æditui:& custodes sacraꝝ pecuniaꝝ. Hinc consequēs est illa quæ circa sacrificia publica quo:cūq; sacerdotibus lex non cōmittit sed ex publico fiūt. Vocant aūt eos qui istis præsunt:alii reges sacroꝝ:alii pōtifices maximos. Necessaria ergo officia sūt circa hæc ut illa repetamus circa rem diuinā: circa rē bellicā:circa redditus publicos. & impensas circa foꝝ circa urbē & portus & regionē Insup circa iudicia & cōtractus postulationes & executiones & custodias & super rationibus & disquisitionibus:& super correctionibus eorum quæ quis gesserit in magistratu . & finaliter circa consilia hæc cōia:

ille qui habet dominium circa forum quantū ad cōmutatiōes:& ille qui circa municipiū ciuitatis & exterius circa portum & regionem subiectā ciuitati. Iterū ille qui circa iudicia & circa scripturas cōmutationum & circa executiones sententiaꝝ & ille qui habet curā super custodia ciuitatis & Regionis. & ille qui hēt audire compositū & corrigere delinquentes. & finaliter circa consilia. In ciuitatibus autem quę magis uacant ab exterioribus bellis: & intendunt speculationi & magis delectantur circa talia sunt. Alii proprii principatus: de quibus nunc dicendum non est: nec de Rep. talium ciuitatum: sed tantum dictum est de principatibus pertinentibus ad statum Paucoꝝ & Popularem de quibus erat prius determinatum: q̄uis quędam istorum pertineant etiā ad paucas ciuitates. ¶ Deinde cum dicit: Curā facere. Determinat de principatibus nō necessariis magis dicēs ꝙ adhuc pręter ꝑncipatus prędictos & necessarios sunt alii principatus curantes de bono ornatu ciuitatis & ciuium de mulierum disciplina & de custodia legum: ita ꝙ nullus transgrediatur: & de lege puerorum: puta disciplina & cura ipsorum: de gymnasioꝝ gubernatione. Iterum de ludis gymnasticis in quibus homines exercebāt se nudi: & de musicis et aliis hmōi spectaculis ¶ Deinde cum dicit: Horum uero. Declararat ad quas Respublica pertineat quidem horum principatuum: & primo declarat hoc de quibus minus principalibus. Secundo cum dicit: Cumq; tres sint &c̄. de principalibus. In prima dicit ꝙ quidā istorum principatuum non competunt statui populari: puta principatus mulierum: puerorum lex uel principatus. Et ratio huius est: quia in Populari statu est multitudo egenorum. egeni autem necesse habent uti mulieribus & pueris tanq̄ quibusdā consequentibus de necessitate ad operationes necessarias & seruiles propter carentiam seruorum. Hi enim quia seruos non habent utuntur mulieribus & pueris sicut seruis. ¶ Deinde cum dicit: Cumq; tres sint. Declarat hoc idem de quibusdā principatibus dicēs ꝙ cum sint tres principatus ꝑ quos eligunt alios principales principatus: scilicet conseruatores legū. pręconsultores & cōsilium. Legum conseruatores pertinent ad statum Optimatum: quia legū cōseruatores prudentia indigent & uirtute quę sunt principalia in statu Optimatū. Pręconsultores pertinent ad Paucorum statum. Consilium uero ad popularem. Sic igitur in typo & figuraliter dictū est fere de omnibus Magistratibus.

proprie autem earū ciuitatum quæ magis pacate atq; tranquille sunt curam facere de mulierum disciplina: de legibus seruandis de disciplina iuuentutis: de Gymnasiorum gubernatione. Prӕterea de ludis Gymnicis ac musicis & siqua alia huiuscemodi spectacula contingat fieri: horum uero quӕdā manifesta sunt non popularia: ueluti disciplina mulierum & puerorū. Nam pauperibus necesse ē uti mulieribus & pueris tanq̄ ministris: quoniam seruos non habent. Cumq; tres sint magistratus per quos assumunt quedam summas potestates: conseruatores legum & prӕconsultores & consilium. Conseruatores legum optimatum est: prӕcōsultores uero Paucorum potentiӕ: Consilium autem Populare. De Magistratibus ergo ut in figura fere dictum est omnibus.

¶ Finis.

¶Excellentissimi Theologię professoris Magistri Ludouici Valentię Procuratoris Ordinis Prędicatorum ad Reuerendissimum in Christo patrem & dominum dominum·F·Cardinalem Senensem Epitoma per conclusiones Sexti Libri Politicorum Aristotelis·

¶De Populari statu·

¶Propositum Reip·popularis est libertas:ad hanc enim respicit omnis status eius: hinc est q multitudo nō uult subesse:sed per uices imperare & parere·Iustum enim populi nō est sm dignitatem sed sm numerum· Vnde & in eo statu plus possunt inopes qui plures sunt q̄ opulenti qui pauciores sunt·Sed & pręterea quisq3 ut uult uiuit in populari statu: sicut enim serui est uiuere ut non uult sic liberi ut uult·

¶Ex hoc autem popularis status proposito sequitur hęc popularia esse·Primo quidem ut ad omnem magistratum omnes assumantur· Secundo ut uicissim unusquisq3 unicuiq3 presit· Tertio ut per sortem tribuantur magistratus omnibus:uel saltem illis qui peritia nō indigent & arte·Quarto ut non assumantur ad magistratus uiri propter census magnitudinē:his enim obseruatis & ęqualitas & libertas q̄ in hoc statu intenduntur facile cōseruant·

¶Conducit etiam huic statui non nisi semel eundem magistratum ab aliquo geri uel perraro:& eosdem esse parui temporis ut sic plures ad magistratus possint attingere: exceptis tamen his qui uersantur in bello quos non expedit mutari:cum experimento opus sit quo carent qui nouiter assumuntur·

¶Expedit etiam multitudinem esse dominam:maxime rerum maximarum·magistratus uero aut nullius rei:aut minimarū·Sed & tamen inter omnes magistratus oportunissimus est consiliatiuus·multitudo enim ratione & consilio eget·

¶Vtile esset mercedem capere omnes magistratus: uel saltem ex his qui sunt circa iudicia & consilium & principales conciones:& eos pręsertim quos necesse est simul esse in eadem comessatione complurihus propter expensarum magnitudinem·

¶Deniq3 popularis gubernatio ignobilibus inopibus ac ineruditis conferetur sicut & paucorum his qui genere & diuitiis & eruditione pręstant·Cōmunis autem horum causa est paritas & libertas in Rep·quas non existimant obseruari nisi omnes ex ęquo sm numerum gubernent·

¶Quę uero in Populari Rep·determinanda sunt non arbitrio pauperum solum sunt statuenda ne iniurientur opulentis nec potentum:ne tyranni fiant·Sed id agendum est quod tam pluribus diuitibus q̄ pluribus pauperum uideatur·Quod si contraria eis uideant eorꝫ sequenda est sententia qui uirtutte pręcellunt·Quod si uirtute pares sint tunc sorte dirimēdum est quod quęritur·facilius enim est sortiri q̄ persuadere his qui plus possunt : quanq̄ sit admodum difficile in sortibus ueritatem reperire·

¶Optima popularis gubernatio est illa quę ex agricolis constat: optimus enim populus est ille qui ex agricolis est·cū enim laborandum sit illis circa necessaria ad uictū nō moliuntur aliquid contra Remp· suisq3 detenti operibus nō appetunt aliena:dulciusq3 est illis opus facere q̄ in Rep·uersari·Vnde magistratus nō appetunt & si appetunt facile adimpletur eorum cupiditas si saltem creandi magistratus & corrigendi facultas eis tribuatur·

¶Vtilis est hęc forma popularis gubernationis ut agricolę eligant magistratus & corrigant:Nam magistratus ab optimis semper gerentur:quia poenam formidabunt magistratus qñ corrigere ad illos pertinet·Compesci enim ac non licere facere quicquid quis uelit utile est:nam licentia agendi quod quisq3 uelit custodire non potest ingenitam unicuiq3 homini prauitatem·nobilibus autem ipsis hic gradus sufficiet:ut uidelicet magistratus gerant·non enim suberunt aliis deterioribus·

¶Statuendum est ut agricolę certā possideant terrę mensurā·si enim nimis ditarentur desinerent esse agricolę·Item ut non liceat eis uendere paternas & primas hęreditates aut aliter obligare:sic enim nec ipsi inopes fient & alios opulentiores reddent·

¶Post agricolas pastores bonum populum constituunt: habent enim cum agricolis magnam conuenientiam: ac expeditioni militari utiles sunt corporibus exercitati.

¶Alię uero multitudines ex quibus populares status constituuntur: ut opificum forensiũ & mercenariorum deteriores sunt. Horum enim uita uilis est nullumq; uirtutis opus exercent: & cum circa forum urbemq; uersentur facile conciones agitant.

¶Ad constituendam autem hanc popularem gubernatõnem & ad populum roborandũ expedit extraneos recipere & efficere ciues: & nõ solum legitimos sed etiam spurios: quousq; uidelicet superent multitudinem mediorum: neq; ultra progredi debent. sic enim turbarent Remp. & nobilitatem irritarent: quod esset causa seditionis.

¶Insuper excogitanda sunt omnia quibus familiaritates nouę admisceantur & conuersationes primę dissoluantur.

¶Denieq; omnia fere agenda sunt pro conseruatione huiusmodi popularis gubernationis quę diximus pro salute Tyrannidis expedire.

¶Et inter cętera dissimulare debent qui regunt crimina subditorum: cum plęrisq; dulcius sit dissolute uiuere q̃ modeste.

¶Qui curam salutis habent Rerp. debẽt iniurias compscere: utputa leges ponẽdo ut damnatorum bona non in publicum sed in sacrum referantur. Eadẽ enim poena erit et populus minus cupide damnabit: cum sit nihil utilitatis ex damnatione suscepturus. Insup. paucas accusatiões facere magnas poenas cõstituere aduersus eos qui falso accusarint: & quantum fieri potest omnes reddere beniuolos. quod si id fieri nequeat saltem conari ne hostes existiment eos qui gubernant.

¶Expedit etiam ut ubi sunt pauci redditus Reip. rare fiant congregationes. cum enim nõ potest merces reportari plures conuenient si rarę sint ac etiam expensę euitabuntur.

¶Quando uero publici sunt redditus non sunt statim superflua diuidenda: quia contin get mox rursum indigere.

¶Aduertendum est etiam ne multitudo ad inopiam redigatur: nam egestas prauam reddit populi gubernationem.

¶Vtile autem est ad abundantiam seruandam ut congregentur illa quę ex redditibus publicis proueniunt & simul omnia distribuãtur egenis ut saltem unicuiq; detur q̃tum sat est ad agelli comparationem uel ad minus ad facultatem negociandi & agrũ colendi aut mittere eos ad aliquas gubernationes aut nobiles eis prębere occasionem.

Vt aliquid agant exercendo eos in rebus s.is instituendo etiam duplices magistratus ut alii sint per sortem: qui scilicet pauperibus possint contingere: alii per electionem qui melioribus dentur.

¶De Paucorum potentia.

¶Pro prima autem specie paucorum potentię quę propinqua est Reip. facit ut tanta multitudo habentium censum afferatur ut potentiores sint qui Remp. gubernant q̃ qui nõ gubernant. Et hoc similiter faciendum est in aliis sm modum eorum.

¶Vltima uero species quę Tyrannidi persimilis est maiori eget custodia: sicut ualitudinaria corpora & nauigia parum firma nautisq; instructa prauis.

¶Ad seruandam autem illam ultimam speciem expedit maxime regionem esse aptã ad equitatum: nam equos nutrire est eorum qui magnas habẽt facultates. ubi autem regio est apta ad peditatum tunc conducit habere pedites grauis armaturę: cum grauis armatura sit magis diuitum q̃ pauperum: pedites autem expediti & leues & nautica turba utilis est populo.

¶Sed contra hmõi pedites leuis armaturę coniungere opus est ex illis ad equitum & peditum maioris armaturę robur ut cum illis superent alios qui sunt cum populo: ac etiam expedit diuitis ętatibus filios suos in iuuenili ętate constitutos erudire ad leues ac expeditas operationes ut sic de eis curam gerentes sibi coniungant hmõi pedites.

¶Hęc autem maxime sunt obseruandę. Primum quidem ut etiam populo cocedatur aliquid in Rep.: puta qui ad determinatum censum peruenerint. Sic enim pplus magis amat Resp. Secundo ut adiungantur opera publica dignitatibus pncipalissimis. Sic. n. pplus sua sponte eas recusabit & ueniam dabit habētibus qui magnam pro ea dignitate mercedem soluerint. Tertio sacra faciant magnificentissime & publica edificia cōstruent ad usum populi: ut sic libenter populus aspiciat statum Ciuitatis.

¶De Magistratibus necessariis in Ciuitate

¶Sunt quidam Magistratus in Ciuitatibus necessarii. Vnus quidē circa emptiones & uenditiones: & circa alios contractus pro usu rerum necessariarum ut uidelicz ad ęqualitatem reducātur & habeatur sufficientia rerum gratia cuius societates Ciuiles sunt constitutę. Alius est circa edificationes decentes & conseruationem uiarum confines regendos ut hęc. s. sine querela sint & huius partes plures sunt quem edilitatem uocant: sunt. n. pręfecti moenibus reficiendis curatores fontium: & conseruatores portuum. Alius est qui uersātur circa agros extra Vrbem.

¶Alius est circa redditus publicos & recipiendos & conseruandos & distribuēdos ad singulas oportunitates: & qui hunc exercent receptores & questores uocantur. Est alter circa scribendos priuatos contractus sententias iudicum postulationes: uocatiōesqꝫ in ius. Et qui hunc gerunt memoriales uocantur.

¶Alius est qui uersatur circa custodias penas & executiones eoꝝ qui damnati sunt. Et hic difficilimus est ,ppter magnas inimicitias quę inde proueniunt: summe tamen necessarius Nam nihil prodessent iudicia aut sententię nisi forent qui eas executioni mandarent melius tamē est hunc in plures partiri Magistratus propter faciliorem executionem: tum quia diuiditur inuidia: tum quia uiri boni maxime hoc officium uitarent.

¶Alius est non minus necessarius qui ad custodiam Ciuitatis deputatur & ad bellicas expeditiones quo opus est & in pace & in bello: & qui plurima indiget experientia & fide. Et hic in multos diuiditur. Vnus enim est super omnes qui pretor et consul appellatur. Alii uero pręfecti legionum: pręfecti nauales & sub his cohortis pręfecti: triremis: tribunus Militum.

¶Alius est ad repetendas & colligendas rationes & ipe nihil tractat. Sic enim maiori fide res aguntur. Et qui hunc gerunt uocantur Correctores rationales: scrutatores procuratores.

¶Vnus uero est pncipalissimus omnium qui toti multitudini pręest quem oportet habere summam auctoritatem in Rebusp. Alius uersatur circa rem diuinam qui etiam in plures diuiditur. In: sacerdotes sacrificulos edituos: Custodes sacrarum pecuniarum. Et q istis pręsunt Reges sacrorum: aut Pontifices maximi dicuntur.

¶Postremo proprium est Ciuitatibus pacatis curam facere de mulierum disciplina: De Legibus seruandis: De iuuentutis disciplina: De gubernatione gymgnasioꝝ: De ludis gymnicis: ac musicis: ac aliis spectaculis.

¶Cum autem tres sint summę potestates. Conseruatores Legum: Pręconsultores: & Consilium. Conseruatores legum Optimatum est. Pręconsultores Paucorum potentię. Consilium autem Populare.

¶Finis.

De optima Rep. zc. Postq̄ Aristoteles declarauit ex quibus & qualibus: & quomodo instituenda est Resp. minus recte ordinata: Intendit nunc declarare quomodo & ex quibus instituenda est simplr̄ optima siue sit Resp. cōmuni noīe noīata: siue Resp. Optimatum siue Regnum: Et circa hoc p̄mo premittit quedā pertinentia ad declarationem intenti sui: cum dicit: De Rep. aūt ipa zc. Ostendit ex quibus & qualibus est instituenda. Ad instituendum autem Rempu. optimā oportet precognoscere quedam ex parte forme ipius Reip: q̄ sumit̄ ex ratione ipius finis Quedā aūt ex pte materie que sūt Ciues ipi & loc⁹ & habitatio: Et sm̄ hoc circa primū duo facit. Q̄m̄ primo inquirit de fine ipius Reip. Secundo cum dicit: De reliquis dicendum zc. Inquirit de materia. Circa primū adhuc p̄mo premittit intentionem suā. Et ſcd̄o cum dicit: Putātes &c̄. Prosequit̄. Circa primū dat intentionem suā respectu duorum. Dicēs p̄mo φ qui uult facere inquisitionem certā & conuenientē materie subiecte de Rep. optima simplr̄ nō ex suppositiōe necesse habet prius consideratione facere que sit uita eligibilissima simplr̄. i. q̄ sit actio optima simplr̄. Dicit̄ eni uita uno modo de hoc qđ est principiū motus ex se: sicut dicit̄ φ aīa & uita sunt idē. Consequenter aūt dicit̄ de opatione ꝓcedēte ab hmōi p̄ncipio intrinseco: Sicut dicimus φ sentire & intelligere sunt uite quedā: et sm̄ hoc eligibilissimū hoīs est uita optima uel actio eius sm̄ excellentiorē aīe potentiā. Et rōnem hmōi assignat. Q̄m̄ si non fuerit manifestū que sit optima opatio hoīs simplr̄ nō erit manifestū q̄ sit optima Resp. simplr̄. q̄m̄ optime iudicantes necessariū est attingere sm̄ exigentiā dispositionū inexistentiū. ſcd̄m quaꝝ diuersitatē necessariū est actionē seu finē diuersificari. Sicut actionē artificis optimā necesse est diuersificari ꝓpter diuersitatē materie ex qua operat̄. Dico aūt φ optime iudicantes oportet attingere ad optimā opationē: nisi fuerit aliquid φ accidet preter rōnem: puta uel defectus nature uel alicuius exterioꝝ q̄ necessario exigunt̄ ad optimā actionē. Igit̄ uolentē considerare de optima Rep. oportet p̄mo p̄accipi: sicut manifestū ē que sit uita optima: uel etiā actio eligibilissima oībus hoībus: ut est dicere qđ adiungit ꝓpter hoc φ quidā sunt male nati uel in malis cōsuetudinibus nutriti q uix aut nunq̄ possunt attingere ad optimā uitā seu actionem hoīs. Consistit aūt uirtus rationis eius in hoc: qa ad cognitionē cuiuscunq; oportet precognoscere ea ex qbus p se sumit̄ ratio. Per hāc n. cognoscit̄ unumqđq;. Ratio aūt optime Reip. sumit̄ ex optimo fine hoīs: sicut uľr ratio opabilium ex rōne finis. Finis aūt optime Reip. e.t optimus finis hoīs: qa Resp. nō est aliud quā ordo Ciuitatis: sicut dicit̄ tertio huius. Ratio aūt ordinis sumit̄ ex fine. Et ideo ad cognitionē optime Reip. oportet p̄cognoscere quis sit optimus finis hoīs seu actio. Deinde dat intētionē suā respectu alterius: Dicēs φ post hoc erit considerandū utrum eadem sit optima uita uel actio uniuscuiusq; seorsum uiuentis Ciuis & totius Ciuitatis: an alia & alia hmōi & illius. ¶ Deinde cum dicit: Putantes igit̄ zc. Prosequit̄. Et primo inquirit que sit optima uita hoīs: uel optimus finis. Secūdo cum dicit: Vtrum aūt zc. Vtrum eadem unius & totius Ciuitatis optima aut uita aut actio

¶ Politicoꝝ Aristotelis Liber Septimus.

De optima Repu. recte quaerere uolenti necessariū est prius determinare quae uita sit maxime expetenda. Nam si id ignotum sit: necesse est & optimam Remp. ignorari. Optime enim agere consentaneum est qui sub optima Reip. disciplina regunt̄ ex his quae sibi assint: nisi quid accidat praeter rationem. Quare primo statuendū est quae uita sit cūctis (ut ita dixerim) maxime optanda. Deinde utrum publice & priuatim eadē sit: an alia. Putantes igitur multa sufficiēter esse dicta de optima uita: etiam in externis

est felicitas·Primo igitur inquirit quę sit felicitas bois·Secundo quę ipsius:cū dicit: Consequens est zc̄·Circa primū primo pręmittit suppositionē prędictam:Scḋo cū dicit:Nemo enim dicere zc̄·Manifestat eam q̄tum ad alterā partē·Circa primū est intelligendū ꝙ bonum bois est esse perfectum ipius bois:q̄a bonitas ꝑfectio quędā est· Homo aūt compositus ex corpe sicut ex materia:& ex aīa sicut ex forma·Et ideo quoddā est esse eius perfectum quo ad corpus· Quoddā aūt ſm aīam:& adhuc quia ad ꝑfectionem aīe & corpis indiget quibuldā exterioribus:sicut organis nutrimēto & aliis hmōi·Est aliud esse perfectum bois q̄tum ad ista bona exterius·Et ideo est triplex bonū bois· sc; bonū ſm aīam:& ſm corpus:& exteriora bona· Felicitas autē cū sit bonū ꝑfectissimū ipius bois aggregat oīa ista·Et hoc est quod dicit ꝙ nos putamus multa sufficienter dixisse de ultimo fine bois in his quę sunt dicta in extrinsecis sermōibus hoc est in libro Ethi· qui est extrinsecus ab his q̄ considerant in hoc libro ꝑ se:& nūc utamur eis ad ꝓpositum et ut ad unā diuisionē reducamus nulli dubium quin bonis bois distinctis in tres ꝑtes:uidelicet in ea quę exteriꝰ:puta diuitias & amicos & in ea quę ſm corpus:puta sanitatem & uiuacitatē sensuū et hmōi et in ea quę ſm aīam quin oīa ista necesse sit inesse beatis· Beatitudo enī est perfectissimū bonū hominis·Si ergo omnia ista sunt bona hominis:necesse est omnia ista in eo existere·Si enī aliquod istoꝝ deficeret ex illa parte contingeret imꝑfectio·Et hoc est quod Boetius dicit Tertio de Consolatiōe· Quia felicitas est status aggregatione oīm bonoꝝ perfectus·¶ Deinde cū dicit:Nemo·n·diceret &c̄· Probat q̄tum ad alterā partē·s· quantū ad ea quę sunt ſm aīam ex quodam ꝙ oēs concedūt· Dicens ꝙ hoc manifestum est de bonis ſm aīam:quia nullus bene dispositus diceret illū simpl'r esse felicem qui nō attingeret ad aliquā partē uirtutis:puta fortitudinis:uel temꝑantię:uel iustitię : uel prudentię· quę sunt quattuor uirtutes principales·Nullus enī diceret illum felicē esse qui nō aggrederetur aliqua terribilia:uel formidaret muscas uolantes:& paueret ad sonum folii:uel ad apparitionē umbrę:nec etiam illum qui in usum ciborū uel uenereoꝝ nō abstinet ab aliquo extremoꝝ:sed appeteret cōmedere uel bibere quodcunq; uel quomōcunq;:& uteret uenereis quomōcunq; & q̄tumcunq;·Silr aūt nec illū qui nullam habens equitatem iustitię: s; gratia quadrantis quę est quarta pars denarii habendi quomodocunq; uellet perimere dilectissimos·Similiter autem se habet in his quę circa prudentiam·Nullus enim diceret illū esse beatum qui sit imprudens & sine discretione:& mendax est sicut puer aliquis sensum non habens:nec usum rationis·Hoc autem non esset nisi ad beatitudinem pertinerent operationes uirtutis·¶ Deinde cum dicit:Sed ista quidem &c̄·Inquirit hoc supposito in quo istorum principaliter consistat felicitas·Et primo tangit errorem quorūdam·Secūdo cum dicit: At enim nos &c̄·Reprobat ex quo apparet intentum suum · In prima parte dicit ꝙ

sermonibus & nunc illis utēdum censemus Nempe aduersus hāc diuisionē nemo utiq; refragabit' ꝙ tria cū sint bonoꝝ genera externa:corporis:et animi:ista oīa adesse felici homini oportet . Nemo.n. felicē diceret eū qui nullā partē fortitudinis habeat: neq; temperantiæ:neq; iustitiæ:neq; prudentiæ : sed timentem etiā circūuolantes muscas. Temperantē uero a nulla penitus edendi bibendiq; extrema cupiditate & gratia quadrātis unius dilectissimos interficientē. Similiter & mente tam stultū atq; ignaꝝ quasi pueꝝ quendam uel insanū . Sed ista quidē sic ut dicta sunt oēs cōcederent. Discordēt tamen in quanto atq; excessu. Nam uirtutis quidē satis habere se putāt quātulumcunq; habeant. Diuitiaꝝ uero atq; pecuniæ:potentiæq; & famæ & hmōi oim : infinitum excessum

omnia predicta bona pertinere ad felicitatem concedūt ut omnes: quod dicit propter ali/
quos silueſtres qui etiā nibil ſciunt de felicitate. Differenter tamen dicunt iſta pertinere ad
ipam ſm quantitatē & exceſſum uirtutis uel alioꝝ. Quidam enī dicunt ſufficere ad felici/
tatem perfectā q̄tumcunq; uirtutis etiam modicū. diuitiaꝝ aūt & pecuniaꝝ que ſunt diui/
tię accidētales: & potentię: & glorię: & famę: & oim talium dicūt ptinere ad exceſſum infi
nitum. Et ideo ipam dicunt cōſiſte
re pncipaliter in bonis exterioribuſ
Sed quidā in diuitiis: quidā in glo/
ria: quidam etiam in bonis corpis
puta in uoluntate: uel in aliquo bu/
iuſmodi pncipaliter. Per poſterius
autem in uirtute. ſ. ſm quod ordinā
tur ad illa. ¶ Deinde cum dicit: At
enim nos &c̄. Reprobat opinioneꝫ
iſtam oſtendens contrariū. ſ. ipam
principaliter cōſiſtere in uirtute. Et
circa hoc primo ponit ratiōes hoc
oſtendentes. Secundo cū dicit: Q̄ð
igitur felicitatis zc̄. Inducit concluſi
onem ſubiungendo quaſdam pſua
ſiones. Circa primum ponit quattu
or rationes. Secunda ibi: Quineti/
am zc̄. Tertia ibi: Omninoq; patet zc̄. Quarta ibi: Inſuper animi gratia zc̄. Circa primum
dicit ꝙ nos reprobantes dictum iſtorum dicemus ꝙ eſt facile facere fidem ex ipis opera/
tionibus nobis magis manifeſtās de his ꝙ felicitas ſiue conſiſtat in operatione uirtutis: ſi/
ue in delectatione: ſiue in utroq; magis exiſtit & principalius in moribus. i. in cōſuetudina
libus operationibus ordinatis ſm rationem: & in excellentia operatiōis perfecte intellectu
alis cum mediocri poſſeſſione bonorum exteriorū q̄ in abundantia pręter oportunum bu
iuſmodi bonorum exteriorum: & deficientia uirtutis uel intellectualis operotionis. In illo
enim bono principalius felicitas conſiſtit quo acquiruntur & conſeruantur & bene ordinā
tur alia q̄ in illis quę acquiruntur: conſeruantur: & diriguntur per alia. Illud enim quo aliqd
dirigitur & menſuratur principalius uidetur. Sed nos uidemus ad ſenſum ꝙ bona exterio
ra & quędam corpis acquiruntur: conſeruantur: & diſpenſantur ſm rationem rectā p opa/
tionem uirtutis & intellectus: & non econtrario. Vnde dicitur in Quarto Ethicorum: ꝙ ſi/
ne uirtute non eſt facile bene ſuſtinere bonas fortunas. Diuitiarum enim abundātia ſm ſe
inclinat ad id quod preter rationem eſt. Vnde Secundo Rhetoricę dicitur ꝙ diuites contu
meliosi & elati & iactatores ſunt patientes aliquid a poſſeſſione diuitiarum. Ergo principa
lius conſiſtit felicitas in excellentia uirtutis & operatione intellectus q̄ bonorum exterioꝝ
¶ Deinde cum dicit: Quinetiam zc̄. Ponit ſecundam rationem: dicēs ꝙ inſuper facile po
teſt uideri uolentibus conſiderare ſm rationem ꝙ felicitas cōſiſtit per ſe & principalius in
actione aliqua ſm uirtutem. In illo enim bono per ſe & principalius cōſiſtit felicitas cuius
appetitus nullum terminū habet q̄ in eo ꝙ habet appetitū determinatū: ſicut enim dicitur
in primo huius. Finis Medicinalis eſt ad ſanare in infinitū: &; cuiuſlibet artium finis eſt in
infinitum q̄maxime enim illum uolunt facere. Eorum autem qui ad finem non in infini/
tum: ſed appetitus bonorum exteriorum terminum habent. Appetitus autem eorum quę
circa animam non habent. Ergo principalius conſiſtit in bonis animę quam in exteriori
bus. Minorem iſtius rationis probat ſic: Dicens ꝙ bona exteriora terminū quendam ha/
bent in ordine ad apppetitū. Quęruntur enim ſicut organum quoddam neceſſarium ad
operationem. Omne autem quod rationē organi & utilis habet ſi excedat ab eo quod eſt

ſequuntur. At enim nos illis dicemus quia
facile eſt de his etiam per opera ipſa fidem
ſuſcipere cernentes quia homines acquirūt
& conſeruant non uirtutes externis bonis:
ſed externa uirtutibus. Ipſaq; beata uita ſi/
ue in gaudio poſita eſt: ſiue in uirtute: ſiue
in ambobus magis exiſtit moribus & intel
lectu in exceſſum ornatis. Mediocria uero
externa poſſidentibus quā his qui in exter/
nis plura poſſident q̄ opus ſit: & in illis defi
ciunt. Quinetiam ratione licet hoc intueri.
Nam externa quidem bona fidem habent

scd̄m rationem: necessarium est esse nociuū aut nihil proficere. Sicut de fistula apparet q̄m si sint maiores aut plures quam possint moueri a fistulante: nocent aut non ꝓficiunt. Ergo de necessitate terminum quendam habent usq; ad quē querunt & non ulterius. Bona autē sm̄ animam quanto magis excedunt: tanto utiliora sunt. Sic oportet ista non solū bona dicere: sed etiam utilia: ꝙ adiūgit: quia sm̄ ueritatē in bonis sm̄ aīam est aliquid quod habet rationem boni & non utilis: puta ultimus finis qui nō ē ꝑpter aliud. Utile autem dicimus ꝙ ordinatur in finem alium. Hoc autem esset ubi appetitus bonorū sm̄ aīam infinitus esset & quererent sine termino. Sic igitur patet ꝙ bona exteriora terminum quendam habent. Illa aūt quę sunt sm̄ aīam nullum in ordine ad appetitum. Et hęc fuit minor ꝑpositio. ¶ Deinde cum dicit: Omninoq; patet zc̄. Ponit tertiam rationem dicens ꝙ uniuersaliter manifestū est ꝙ optimam dispositionem cuiuslibet adinuicem respectu alterius dicimus attendi sm̄ excessum quem habet dispositio respectu dispositionis alterius distantiam. i. per distantiam quā sortitur. Per distantiā illarum rerum quarum dicimus esse illam dispositionem & aliam: & per hoc totum nihil aliud intēdit ut uidetur: nisi ꝙ illa dispositio in unoquoq; est optima quę consequitur naturam optimam. Si igitur anima melior & excellentior est q̄ possessiōes exteriores & q̄ ip̄m corpus: et simpl'r sm̄ rē & quo ad nos necesse est dispositionē animę ad dispositionem corporis & possessionis exterioris proportionabiliter se habere. Et ideo sicut anima est optima pars hominis: necesse est dispositionem eius sm̄ se esse optimam. Quare si optima dispositio hominis est felicitas ipsius: necesse est felicitatem ipsius consistere in aliquo bono animę. ¶ Deinde cum dicit: Insuper animi gratia zc̄. Ponit quartam rationem dicens: Felicitas consistit principaliter in illo bono cuius grā querit̄ alia & nō econtrario. Hoc enim dicimus finem ultimum: sicut dicitur Primo Ehicorum. Sed bona corporis & exteriora eliguntur gratia ip̄ius aīę & tātum quęruntur inquantum sunt utilia ad actionem et opus. Et hoc uidemus omnes & bene prudentes eligere & non econtrario animam & bona ip̄ius querere gratia istorū. In bonis igit̄ animę principalibus consistit felicitas. ¶ Deinde cum dicit: Quod igitur felicitatis zc̄. Inducit conclusionem principaliter intentam cum quibusdam persuasionibus: dicens ꝙ sic igitur propter prędictas rationes tantum unicuiq; adiacere fidelitatis practicę q̄tum uirtus moralis & prudentię uirtutis intellectualis & actionum quę sunt sm̄ has uirtutes sic nobis concessum & manifestum inuocantibus deum in testem qui beatus est simpliciter. Attingit enim ad optimum suum non propter aliquod extrinsecum sibi: sed propter seip̄m: quōniam si felicitaretur propter aliquod extrinsecum cum felicitas sit finis: haberet aliquem finem diuisum a seipo & esset aliquid melius ipso. Finis enim melior est eis quę sunt ad finē: q̄d est nephas dicere. Et iterum felix est propter ip̄am naturā suam: ita ꝙ felicitas eius sit ipsa

tanq̄ instrumentum quoddam. Omne autē utile tale est ut excessus uel noceat habenti uel certe nil prosit. At bona animi quanto magis excedunt tanto magis utilia sunt: Siquidem non solum honesti: uerūetiam utilis appellationem tribuere illis oportet. Omninoq; patet quod sequi dicemus dispositionem optimam cuiusq; rei adinuicem scd̄m distantiae illorum quorum dicimus eas esse dispositiones. Quare si est anima preciosior corpore: & pecuniis: & simpliciter & nobis necessarium est & dispositionē utriusq; optimam eodem modo illis correspondere. Insuper animi gratia illa expediti nata sunt & ita recte sentientes expetere omnes oportet. Nō autem animum gratia illorum. Q̄d igitur felicitatis tantum unicuiq; contingit quantum uirtutis atq; prudentiae: & quan

natura eius differens ratione tantum. Si enim non esset ipsa natura eius sed aliquid additũ ei: sequeretur in eo esse compositionem: & ꝙ esset aliquid prius eo ꝙ esset pͥncipium compositionis: & aliquid melius eo sicut dictum est: quę ualde absurda sunt. Et ideo felix est secundum naturam suam & non per aliquod extrinsecum. Et propter hoc. s. ꝙ felicitas non consistit in exterioribus bonis: sed in his quę sunt ſm animam dicimus bonam fortunam esse diuersaꝫ a felicitate. Bonoꝝ enĩ quę sunt extra animam: fortuna & casus sunt causa: unde & dicunt bona fortunę. Virtuosus autẽ: puta iustus aut temperatus nullus est: nec a fortuna: nec propter fortunam: sed propter cõsuetudinem & rationem rectã. Et ideo huiusmodi bona animę altera sunt a bonis fortunę. ¶ Deinde cum dicit: Consequens est zc. Ostẽdit quę sit felicitas seu uita optima Ciuitatis. Et primo facit hoc. Secundo cum dicit: Hęc hactenus. Excusat se a cerciori consideratiõe de istis. In prima parte dicit ꝙ consequenter oportunum est ostendere & per uirtutem quarundem rationum eorundem de felicitate Ciuitatis quę est. Illam enim Ciuitatẽ dicimus esse felicem et etiam optimã quę optime operatur. Felicitas eniꝫ supponatur esse optima opatio. Ex Primo Ethicorum. Impossibile aũt est optime operari illos qui nõ optimę operantur. Bonum enĩ in operatione sequitur bonitatem obiecti siue operati. Sed nullum bonum opus est: neqꝫ unius uiri ſm seipm neqꝫ Ciuitatis sine uirtute Morali & prudentia intellectuali. Ergo impossibile est Ciuitatem esse felicem & optimam simpliciter sine uirtute Morali & intellectuali. Consistit igitur felicitas in alquo pertinente ad uirtutem. Sed quia aliquis posset dicere ꝙ fortitudo & iustitia & alię uirtutes Morales non sunt unius naturę: & ideo non oportet ꝙ si felicitas unius hominis consistat in actionibus istarum ꝙ propter hoc felicitas Ciuitatis consistat in actionibus earundem: quasi hoc uolens remouere dicit ꝙ fortitudo Ciuitatis & iustitia & prudentia: & alię uirtutes eandem habent potentiam in ordine ad operationem & ad formam quantum ad naturam ipsam in secum fortitudine & iustitia & prudẽtia & aliis uirtutibus quibus informatur unusquisqꝫ homo ſcdm seipsum. Et dicitur iustus: prudens temperatus. Et est intelligendum ꝙ uirtus totius Ciuitatis: & uirtus uniuscuiusqꝫ est eiusdeꝫ naturę in se & in ordine ad operationem non differens nisi sicut totum a parte & amplius a minori. Virtus enim Moralis Ciuitatis aggregatur ex uirtutibus partialibus Ciuium. Et ideo sicut unius naturę est risibilitas in uno homine & in centum: ita eadem est uirtus in uno & in tota Ciuitate. ¶ Deinde cum dicit: Hęc hactenus zc. Excusat se a cerciori consideratione de istis: Dicens ꝙ de felicitate unius hominis & totius Ciuitatis tantum dictũ sit ratione per modum prooemii respectu sequentium. Non enim declaratione dictorum de ipsa possibile est intelligentem effugere omnem rationem. Sunt enim quędam manifesta

tum ſcdm has operatur confessum nobis existat teste deo fretis dicẽte felicem esse atqꝫ beatum non per aliquod externorum: sed p seipsum: quia talis est ſcdm naturam. Cum & bonam fortunam aliud esse q̃ felicitatem propter haec necessarium est. Nam externorum quidem bonorum causa est fortuna & casus: At iustus & temperatus nemo a fortuna est: neqꝫ per fortunam. Consequens uero est & hisdem rationibus consentaneum. Ciuitatem quoqꝫ beatam esse quae optima sit: & quae bene agat. Impossibile autem bene agere eos qui bona nõ agant. Nulla uero bona actio est: neqꝫ uiri: neqꝫ Ciuitatis sine uirtute atqꝫ prudẽtia. Fortitudo autem & iustitia: & prudentia Ciuitatis eandem habent uim: ac formam secũdum quas unusquisqꝫ hominum dicitur iustus: & prudens: & tem

ex se ex quibus declarantur predicta. Nec etiam possibile est pertransire omnes rationes que possent adduci propter multitudinem earum & breuitatem tractatus. Omnes enĩ istas dicere alterius studii est opus. Iste enim pertractate sunt in Primo & in Decimo Ethicorũ. de felicitate que est sm unum. Nunc uero supponatur ad propositam intentionem ꝙ uita optima & felicitas & uniuscuiusq; sm seipsum & totius Ciuitatis est perfecta que est cũ uirtute non sm quod habitus quidam est: sic enim in potentia est ad ulteriorem perfectionem. Sed scd̃m quod redundat in opus intãtũ unũ quemq;: uel Ciuitatem cõtingat participare actionibus uirtutis dimittẽtes in presenti consideratione alia q̃ considerari possunt: considerantes ipsa posterius si aliquis non credat rationibus predictis.

peratus. Hæc hactenus præmissa sint: neq; enim non attingere illa possibile fuit: neq; omnino omnes eorum proprias rationes explicare. Nam alterius ocii ista sunt. Nunc autem supponatur nobis quod uita optima & priuatim unicuiq; & publice ciuitatibus est cum uirtute in tantum externis facultatibus adiuta ut actiones uirtuosas conficere possit. Sed de his nunc prætermissis postea considerandum erit: si quis forsan dictis nõ acquiescit. ¶ Vtrum autem eadem sit dicẽda felicitas singulorum hominum & Ciuitatis: uel non eadem: reliquum est uidere. Manifestum uero & hoc omnes enim fatentur esse eandem. Nam quicunq; in diuitiis beatam uitam posuerunt: hi Ciuitatem quoq; totam si opulenta sit beatam fatebuntur. Et quicunq; Tyrannicam uitam aliis

Utrum autem eadem sit dicenda felicitas zc̃. Postquã Philosophus ostendit que sit optima uita unius: & que optima Ciuitatis: Vult inquirere nunc utrum eadem sit unius secundũ seipsum. Et primo facit hoc. Secũdo cum dicit: Sed hec iã duo &c̃. Mouet quasdam dubitationes. Et circa primum premittit intentionem suã Secũdo cum dicit: Manifestum uero &c̃. Prosequitur. In prima dicit quod post predicta relinquitur considerãdum utrum felicitas uniuscuiusq; hominis secundum se: & ciuitatis communiter sit eadem secundum rationem: uel altera. Hoc enim fuit secundum propositorum prius. ¶ Deinde cum dicit: Manifestum uero &c̃. Declarat ĩpam esse eandem quasi ex cõmuni opinione omnium. Dicens quod manifeste apparet felicitatem uni⁹ hominis & Ciuitatis esse eandem & unius rationis: Quoniam omnes loquentes de felicitate hoc uidentur dicere: Quicunque enim ponunt felicitatem unius in diuitiis consistere Isti etiam dicunt Ciuitatem beatam esse si fuerit abundans diuitiis. ¶ Deinde cum dicit: Et quicunq; Tyrannicam uitam zc̃. Qua aliquis uiuit principans Tyrannice aliis dicunt esse excellentissimam. Isti Ciuitatem felicissimam esse dicunt qui plurimis Ciuitatibus & Regionibus principanĩ tyrannice. Si etiam aliquis dicit aliquem unum felicem esse propter operationem uirtutis: ille diret Ciuitatem esse optimam que magis studiosa est: & magis participat actionibus uirtutis et sic de aliis. Per quodcunq; enim dicit aliquis aliquẽ felicitari: per illud idem dicit & totam Ciuitatem. Omnes igitur confitentur unam esse felicitatem uniuscuiusq; hominis seorsum & Ciuitatis. Et hoc rationabiliter contingit quoniam quorum est una natura: eorum est unus ultimus finis. Vnus autem homo & omnes Ciues Ciuitatis sunt unius speciei. Ergo unius & omnium Ciuium est unus ultimus finis. ¶ Deinde cum dicit: Sed hec iam duo sunt que indigent &c̃. Mouet duas dubitationes ad declarationem dictorum. Et primo mouet eas. Secundo cum dicit: Quod igiĩ necessarium sit &c̃. Prosequitur eas. Et circa primum primo facit quod dictum est. Secũdo cum

dicit: Cum uero Ciuilis intelligentię zc· Manifestat modum considerandi de eis· In prima dicit quod circa prędicta incidunt duę dubitationes quę sunt digne consideratione ad euidentiam dictorum & dicendorum consequenter· Quarum una est: Cum sint duę uitę hominis magis principales: scilicet Practica & Speculatiua: quę istarum sit eligibilior: utrum illa quę consistit in cõmunicatiõe Ciuili in simul iudicãdo: scilicet Respublica: uel illa quę peregrina est & absoluta ab huiusmodi cõmunicatione Ciuili scilicet Contemplatiua· Vocat autem uitam cõtemplatiuam absolutam peregrinam: quia principaliter consistit in applicatione hominis secundum intellectum ad proprium obiectum eius & optimum: quę non potest esse sine sedatione motuum & perturbationum sine quibus non est uita ciuilis· Et ideo oportet ipsam esse absolutam a cõmunicatione Ciuili: & per consequens peregrinam· Peregrinũ enim dicitur quod longe ab habitudine consueta est· Magis autem cõsueta uita cõmuniter est uita ciuilis· Et propter hoc dicit Eustratius supra Primum Ethicorum ꝙ speculatiuus seperatus ẽ a corpe & sensibilibus sm electionem quis non secundum rem· ❡Secunda dubitatio est quę sit optima Respublica simpliciter: & quę optima ordinatio Ciuitatis: supposito quod sit magis eligibilis uita ciuilis omnibus hominibus uel si non omnibus: sed tamen pluribus· Et si omnes homines non eligant uiuere ciuiliter· Sunt enim quidam qui aut non possunt comunicare ciuiliter propter defectum nature uel consuetudinẽ: sicut bestiales homines· aut quia reputant se per se sufficientes non eligunt uitam ciuilem: sicut homines diuini· sicut dicitur in Primo huius· Plures tamen eligunt ipsam· ❡Deinde cum dicit· Cum uero ciuilis intelligentię zc· Dat modũ considerandi de istis dubitationibus: Dicens quoniam considerare de hoc quod est eligibile omnibus aut etiam plurimis est opus intellectus ciuilis: & pertinet ad speculationẽ eius· Non autem considerare illud quod est eligibile huic uel illi: quoniam considerat bonum commune per se· Bonum autem huius uel illius non nisi in ordine ad bonum commune· Ideo nos intendimus hunc modum speculationis circa prędictas dubitationes considerando eas secundum quod referuntur ad totam Ciuitatem & non secundum quod referuntur ad hunc uel ad illum Ciuem· Hoc enim modo considerare de ipsis est accessorium· Primo autem modo principalis intentionis est ita quod intendit Philosophus ut uidet quantum ad primam dubitationem: utrum uita speculatiua totius Ciuitatis non unius sit eligibilior quam Respublica· Et quantum ad secundam quę sit optima dispositio Ciuitatis non huius uel illius· ❡Deinde cum dicit: Quod igitur necessarium sit illam esse &c· Prosequit istas dubitatiões· Et pmo pręmittit quãdã suppositionẽ: dicẽs ꝙ ex se manifestũ est ꝙ illa

hi præferunt Ciuitatem late dominãtem beatissimam esse dicent: siue quis unũ per uirtutem recipit is & Ciuitatem beatiorem dicet si sit studiosior. Sed hæc iam duo sunt quæ indigent consideratione. Vnum nunquid uita illa præferenda sit quæ uersat in Republica: & in cõmuni societate: an potius uita peregrina & a Ciuili societate remota. Præterea quam speciem Reipublicæ & quam dispositionẽ Ciuitatis: siue a quibusdam non: sed tamen a pluribus. Cum uero Ciuilis intelligentiæ & speculatiõis hoc sit opus. Non autem circa unumquodq; expetendum præferamus & nos hanc considerationem. Nam illud quidem extra propositum esset. Hoc autem secundum propositũ huius inuestigationis. Quod igitur necessarium sit illam esse optimam Rempublicam per cuius institutionem unusquisque opti

Respublica & ille ordo ciuitatis optimus est secundum quem quilibet uel plurimi operantur optime & uiuunt foeliciter. Optima enim operatio & foelicitas finis sunt optimę Reipublicę. & ideo ex hoc habet rationem ciuitas. ¶ Deinde cum dicit: Sed dubitatur etiam. Prosequitur: & primo prosequitur eas ratiocinando. Secundo cum dicit: Ad confitētes autem &c̄. determinando. Prima adhuc in duas: quoniam primo arguit ad primam. Secundo cum dicit: Sunt etiam qui &c̄. arguit ad secundam. Prima adhuc diuiditur in partes duas. Primo enim resumit dubitationem. Secundo cū dicit: Putant quidam &c̄. arguit ad ipsam. In prima parte dicit quod ab illis qui dicunt optimam uitam hominis esse in optima operatōne uirtutis dubitatur utrū uita ciuilis quę consistit in communicatione ciuili & actiua quę consistit in directione uel ordine operatiōum quę sunt ad alterum sit eligibilior uel illa quę est absoluta a turbatione ciuili & actionibus exterioribus magis: quā dicimus contemplatiuam: quam solam putant quidam esse sapientis. has enim duas uitas homines excellētes qui honoratissimi sunt propter uirtutem: & qui nunc sunt: & qui nos precesserunt uidentur fere prędigere sicut pręcellētes. Fere autem apponit: quia sunt quidam homines bestiales rectum usum rationis non habentes qui uitam pecudum eligunt: puta uoluptuosam: nō aliquam prędictarum. Dico autem duas uitas. s. ciuilem & philosophicam siue contemplatiuam: nec refert parum scire quę istarum eligibilior sit & quomodo ueritas se habet. Necesse enim est sapientem & optimum uirum & ciuitatem optimam ad meliorem ipsarum dirigere intentionem suam. nō potest autem ad meliorem intentionem dirigere nisi sciatur quę sit melior. Et ideo necesse est sapientem cognoscere quomodo se habeat ueritas circa prędictam dubitationem.

¶ Deinde cum dicit: Putāt quidam in gubernado z c̄. Arguit primo quod absoluta sit melior. Secundo cum dicit Alii uero contra hęc omnino &c̄. quod ciuilis. In prima parte arguit dupliciter quod contemplatiua sit melior dicens quod quidam opinantur quod principari dominatiue: hoc est principatu domini ad seruum & alios ciuiles actus exercere nō potest esse sine iniustitia magna. Optima autē uita huiusmodi iniustitiam quę magis accidit in ciuili cōmunicatione non habet: quia optima uita interpretem rōnem habet. Igitur optima uita non est ciuilis sed absoluta magis. Secundo hoc idem arguit: illa uita quę pręstat impedimentum delectationi quę circa ipsum non est optima. optimam enim uitā oportet habere maximam delectationem. Sed uita ciuilis impedimētum pręstat huic delectationi. non est igitur optima sed magis absoluta. ¶ Deinde cum dicit: Alii uero contra hęc omnino &c̄. Ponit rationem in oppositum dicens quod alii econtrario opinantur di/

me agat & beate uiuat manifestū est. Sed dubitatur etiam ab his qui uitam cum uirtute maxime eligendam putant: utrum uita ciuilis & actiua sit prçferēda: an potius illa uita quæ sit ab omnibus externis soluta: ceu contemplatiua: quam solam putant quidam esse sapientis. Fere enim has duas uitas præstantissimi ad uirtutem homines anteponere uidentur: & antiqui & moderni. Dico autem duas: ciuilem & philosophicam. Sed refert non parum: utrum hoc uel illo modo ueritas se habet: necesse est enim illum qui recte sapit ad melius ꝑpositum se disponere & priuatim unūquēq; hoīem & publice ciuitatem. Putant quidam in gubernando alios si cum dominatu fiat iniuriam esse summam: si ciuiliter cessare quidam iniuriam: sed impediri uitæ tranquillitatem. Alii ueto contra hæc oīno putant

centes quod ad uirum optimū pertinet sola uita actiua & ciuilis. Illa enim uita pertinet ad optimum uirum in qua sunt plures actiones & excellentiores uirtutes. nunc autem plures actiones secundum unamquamq; uirtutem nō sunt ducētibus uitam solitariam q̄ his qui ducunt ciuilem tractantes communia. Isti enim exercent opera fortitudinis & liberalitatis quę non multum pertinent ducentibus uitam solitariam: sed magis econtrario. Ergo ciuilis uita magis pertinet ad optimū uirum: erit igitur optima. Hi quidē igitur habent hanc opinionem.

ciuilem & actiuam uitā solam esse uiri: in singulis enim uirtutibus nulli esse maiorem operandi facultatem q̄ his qui in Reipublicæ gubernatione uersantur. Sunt etiā qui aliis dominari & tyrannicum Reipublicæ modum putant solum esse beatum. & in quibusdam ciuitatibus hic est finis legum ut finitimis dominentur. Itaque cum plæraq; constituta passim (ut ita dixerim) iaceant apud plurimos: tamen si quid unū leges respiciunt id coniectant omnes ut ciuitas dominetur: sicut in Lacedæmone & Creta ad bellum fere ordinata est disciplina iuuentutis & legum multitudo. Præterea apud gentes omnes quæ possunt præualere huiusmodi honoratur potentia: ceu apud Scythas & Persas & Thraces & Gallos. Quibusdā enim leges sunt ad huiusmodi prouocationes uirtutum: ut apud Carthaginenses ornatum ferunt Annu-

¶ Deinde cum dicit: Sunt etiā qui. Videtur arguere ad secundam dubitationem. Fuerunt enim quidam qui dixerunt optimā; ciuitatem & optimā dispositionem ciuitatis esse uitam dominatiuam & tyrānicam qua quis principatur pluribus tyrānice. De hoc igitur intendit inquirere hic: & primo arguit quod talis dispositio Reipublicę sit optima. Secundo cum dicit: Atqui uideretur forsan &c̄ arguit in oppositum. Tertio cum dicit: Patet igitur &c̄. ex rationibus concludit ueritatem. Prima pars diuiditur in tres partes Primo enim adducit ratōnem sumptam ex termino legis & Reipublicę. Secundo cū dicit: Pręterea apud gentes &c̄. ex honoratione dominantium. Tertio cum dicit: Quibusdam enim &c̄. ponit rationem sumptam ex prouocatione quę per leges est. In prima parte dicit quod quidam fuerunt qui dixerunt ordinem Reip tyrannicū & dn̄atiuum quo aliquis principatur principatu dn̄atiuo solum foelicē esse & maxime homini eligibilē. Quoꝝ una ratio uidetur: qm̄ ille uidetur optimus modus Reip. & optimus finis ad quod ordinantur leges & Resp. Lex enim & Resp. rōem sumunt ex fine. Nunc autem uidemus ꝙ apud quosdā leges & Resp. ad hoc ordinantur finaliter quatenus pluribus principētur dn̄atiuę. propter quod q̄uis legalia pluribus sint diuersa (ut est dicere) & non ordinata ad unum finem: sed quędam ad unum quędam ad alium: si tn̄ alicubi ordinantur ad unū uidemus ꝙ omnes intendunt finaliter hoc ut principentur uicinis pluribus: sicut apparet in legibus Lacedęmonioꝝ & Cretensium. tota enim disciplina iuuentutis & legum multitudo ad hoc coordinata sunt fere ut plures eis subiciantur & ipsi pluribus principentur tyrannice ad utilitatem ipsorum non subditorum. Ergo talis modus Reipublicę est optimus. ¶ Deinde cum dicit: Pręterea apud gentes. Ponit secūdam rationem quę uidetur esse: Ille modus Reip. optimus uidetur propter quem homines maxime honorantur. Excellentię.n. boni debetur honor. Sed nos uidem⁹ ꝙ in oībus gentibus q̄ pn̄t alios supgredi principando talis potētia supgrediēdi uel dn̄andi honorata est: sicut apud Scythas & apud Persas & Thraces & Gallos. Ergo talis modus Reip. optimus est. ¶ Deinde cum dicit: Quibusdam enim leges &c̄. Ponit tertiam rationem cuius uirtus est: ille modus

Reipublicę optimus ad quem leges maxime intendunt prouocare: legis enim latoris est ciues quales quosdam facere: qm̃ boni operatores prouocando per remunerationem bene operãtes. sed ad talem modum Reipublicę plures leges prouocant. Ergo talis modus Reipublicę optimus est. Minorem propositionem ipse declarat quasi in quatuor legibus obseruatis apud diuersos dicens primo quod apud aliquos sunt aliquę leges prouocantes ad uirtutem qua aliquis potest supergredi pluribus: sicut dicitur quandã legem fuisse apud Carthaginenses tot ornatus ex annulis accipe quot militiis militauerit uincens aduersarium. Fuit etiam lex in Macedonia militem qui nullum inimicum occidisset circumcingi capistro in uituperium. Item apud Scythas nõ licebat sm legẽ uel cõsuetudinẽ in quodã festo pateram circumlatam exhibere ei qui non interfecisset aliquem inimicorum in uituperium: ei autem qui interfecerat licebat ad laudem & ad honorem ipsius. Inter Hyberos quoq; quę sunt gens bellicose multũ tot obeliscos numero apponunt circa sepulchrum alicuius militis quot interfecerit inimicos. & alia talia multa apud alios diuersos: quorum quędam ordinata sunt legibus: alia sola consuetudine obseruantur. ¶ Deinde cum dicit: Atqui uideretur. Ponit rationes tres in contrarium: quarum secundam cum dicit: Hoc autem absurdũ. Et tertiam cum dicit: Enimuero. In prima parte dicit ita: quidam dixerũt quod modus Reipublicę tyrannicus est optimus: quamuis uideatur ualde incoueniens & pręter rationem esse si aliqui uoluerunt considerare hoc esse opus ad ciuem pertinens: scilicet posse considerare qualiter principet principatu dominatiuo quomodocũq; siue uolentibus: hoc enim nõ uidetur. Illud enim quod illegale est uel illegitimum non est ciuile aut lege ordinabile. leges enim ordinantur de legitimis legalibus. Principari autem uicinis non solum iuste sed etiam iniuste manifestum est quod legale non est nec legitimum & principari contingit non solum iuste sed etiam nõ iuste. Ergo principari quocunq; modo nõ est ciuile aut ordinabile sm legẽ Et iterũ sicut est in aliis artibꝰ opatiuis: ita in Rep. & legislatiua. In aliis aũt sic est: puta in medicina opꝰ medicorũ est non suadere egroto ut sanet sed ipsum sanare. Similiter in gubernatiua opus est gubernantis non curare nautas ab infirmitate: sed dirigere ad gubernandum nauem. Ergo similiter in Republica & legislatiua opus erit ciuilia & legalia ordinare non illegali/

lorum accipere pro numero expeditionum in quibus militauerint. Fuit etiã quandoq; in Macedonia lex eum qui nullum hostem interfecisset capistro cingi. Apud Scythas uero non licebat solennibus epulis paterã circumlatã accipere ei qui nullum occidisset hostem. Apud Hyberos quoq; pugnacẽ gẽtem tot obeliscos erigere circa sepulchrũ mos est quot homines ex numero hostium necauerit. Et alia apud alios sunt huiusmodi complura legibus aut moribus constituta. Atqui uideretur forsan nimis absurdum esse si quis considerare uelit an hoc propositum esse debeat eius qui legibus instituit ciuitatem: prouidere scilicet ut illa dominetur finitimis & uolentibus & inuitis. Quomodo enim id ciuile aut lege sanciendum qđ ne legitimum quidem est: neque enim legitimum non solum iuste: uerum etiam iniuste dominari: subdere uero est & non iuste. Atqui nec in aliis sciẽtiis ita uidemus: nec enim medici neq; gubernatoris est id psuadere ægrotis & nautis uel uim afferre: sed plæriq; uidentᷣ existimare ciuilẽ disciplinã

lia:& principari eis qui nati sunt & debent subici. Adiungit autem increpationẽ contra cõ/
trarium opinantes dicens ꝙ quãuis ita sit sicut conclusum est prius sm ueritatẽ: tamen plu
res uidentur opinari modum Reipublicę dominatiuũ optimũ esse: non uerecundantes or
dinare sicut iustum & expediens: & sibiipsis non credunt iustum esse & expediens ad fi/
nem. Ipsi enim uolunt sibiipsis iuste principari & fieri quę sunt expedienda. quod autem
aliis principentur iniuste non curãt
& hoc ualde uerecũdum est. Siqui/
dem uerecundi est de turpi. Turpe
autem est homini pręter rationem
rectam agere. Recta autem ratio di
citur non facerę alii quod sibi non
uult fieri. ¶ Deinde cum dicit: Hoc
autem absurdum &c̃. Ponit secun/
dam rationem & est: Inconueniens
est & irrationabile illis principari
dominatiue qui non sunt nati subi/
ci dominatiua subiectiõe. Hoc enim
contra naturam uidetur: & per con
sequens uiolentum: & uiolentũ pręter
ter rationem est. Quidam autem
sunt qui nõ sunt nati subici tali sub/
iectione. Inconueniens enim est si
sint aliqui nati subici tali subiectio/
ne & alii non nati nec dispositi ad
hoc: sicut incõueniens est aliquem
non esse seruum & aliquem liberũ
naturaliter: sed omnes seruos. Ergo
irrationabile est principari omni/
bus dominatiue. Quare si ueritas
hoc modo se habet non oportet se
cundum rationem tentare uelle do
minari omnibus: sed illis qui nati
sunt: sicut nec optimum est homi/
nes uenari ad mensam uel sacrifici/
um quodcunq; animal: sed illud qđ
ad hoc uenabile quod ad hoc con/
ueniẽs est: puta: uenabile & mundum. Vnde uenabile animal dicimus quodcunq; siluestre
fuerit aptum ad generandum nutrimentum. ¶ Deinde cum dicit: Enimuero fieri potest.
Ponit tertiam rationem dicens quod adhuc possibile est esse aliquam secundum seipsam
ab aliis separatam: unam bene gubernantem & felicem existentem: puta si contingat ali/
quam esse talem ciuitatem remotam secundum situm ab aliis quę regatur legibus rectis
ordinabilibus in finem rectum & tamen ordo Reipublicę illius & leges hanc signantes
non ordinantur ad bellum neque ad subiciendum uicinos: neque ad dominandum aduer
santibus qualitercunq;. Supponatur enim quod nõ sint aliqui propinqui quibus possint &
uelint dominari: sed habet bonum suum in seipsa. Hoc autem nõ esset si optimus modus
Reipublicę esset principari aliis qualitercunq; iuste uel iniuste. Non est igitur optimus or/
do Reipublicę dominatiue principari uicinis. ¶ Deinde cum dicit: Patet igitur. Ex rõibus
pręddictis cõcludit ueritatẽ. Ad cuius euidentiã est intelligẽdũ ꝙ actiões bellicę in ciuilibus

esse dominari: & quod in se ipsos fieri nolẽt
hoc in alios facere non erubescunt. Ipsi pro
se iustitiam quærunt: pro aliis uero nulla
eis iustitiæ cura est: hoc autem absurdum:
nisi tales sint natura: ut alter dominari de/
beat alter non. Quod si est ita non est co/
nandum omnibus dominari: sed illis dun/
taxat qui dominabiles sunt: sicut nec uena
ri homines ad mensam uel sacrificium: sed
illud quod uenabile est. Est autem uenabi
le omne animal quod sit natura ferum &
esui aptum. Enimuero fieri potest ut sit ci/
uitas una seorsum per seipsam beata: uide/
licet si gubernetur recte: nam potest esse si/
ta in loco penitus seperato & legibus uti
laudabilibus: cuius Reipublicæ constitu/
tio non ad bellum: neque ad superandum
hostes sit. Patet igitur quod omnia rei belli
cæ studia bona sunt existimanda: sed non
ut finis supremus: sed gratia illius. Studio/
si aũt legũ positoris est considerare urbẽ ac
naturã hoim & oẽm aliã cõionem uitæ lau/
dabilis quo participant quantum fieri po/

per se ordinantur ad duo:scilicet ad repellendum insurgentes & iniuriantes ne seruiant in/
iuste:& ad compellendum seruire illos qui nati sunt & debent seruire. & cum ordinantur
ad alterum istorum duorum bone sunt & eligibiles secundum rationem rectam. per acci/
dens autem contingit quod ordinentur ad repellendum eos quibus nati sunt seruire uel ad
impugnandum non natos seruire:& sic nec bone nec secundū rationem eligibiles. Et ideo

test felicitatē. Differentia tamen erit in qui
busdam cōstituendis:& hoc pertinet ad eā
disciplinam quæ est de legibus ponendis
uidere siqui sunt finitimi populi qualia ad
quales exercenda sint & quemadmodum
cum singulis cōuersandum. Verum de hoc
postea suo loco considerationem faciemus
ad quem finem debeat optima Reipublice
constitutio tendere. Ad confitentes autem
uitam cum uirtute esse maxime recipiendā
sed contendentes de illius usu dicendum
est nobis. Sunt enim qui despiciunt Magi
stratus ciuitatis:putantes ingenui hominis
esse aliam uitam q̄ ciuilis & oībus præferē/
dam. Alii uero hanc optimā putāt. Impossi

actiones bellicę & pręparatio curę
earum absolute nec bonę nec eligi/
biles sunt:sed tantum secūdum pri/
mum modum. & adhuc tunc non
sunt quęrendę sicut ultimus finis:
uel sicut illud quod ordinatur in fi/
nem:scilicet in pacem & tranquilli/
tatem ciuitatis. Et hoc est quod in/
tendit concludere primo:dicens ꝙ
manifestum est ex rationibus pre/
dictis quod omnes curę & prępa/
rationes quę ad bellum ad repellen
dum uiolentias uel ad impugnan/
dum illos secundum rationem re/
ctam. bonę quidem sunt & eligibi/
les:sicut dictum est prius:non tamē
in hoc consistit optimum Reipu/
blicę uel ciuitatis: Non enim gra/
tia huius quęruntur alia: & ipsum
non propter aliud sed ipsum alte/
rius finis. Nullus enim eligit bella/
re eius quod est bellare gratia:neq; pręparare bellum:uidetur enim quis occisor uiolentus
esse si amicos oppugnatores faceret:ut pugnę & occisiones fierent: sicut dicitur in. x. Ethi
corum. Et ideo legislatorem cuius est bonum ciuitatis procurare pertinet considerare ipā;
ciuitatem & quantum ad fortitudinem quę est ex situ:& quantum ad ordinationem Rei
publicę & etiam modum hominum quem habent ex naturali inclinatione & aliam cōi/
cationem eorum adinuicem & alios. s. ad quam uitam ordinabiles sunt ex natura. Omni/
bus istis pensatis:siue sit optima simpliciter:siue optima his:& tunc ordinare leges & statu
ta per quę poterunt attingere ad hanc optimam uitam & felicitatem conuenientem sibi:
differentiam tamen quandam oportet esse huiusmodi statutorū legalium. Primo quidem
sm diuersitatem finium & uitę ad aliū & ad alium enim finem alias & alias oportet ordi
nare leges. Secundo quia quędam sunt de his quę immediate ordinantur in finem:& quę
dam autem de his quę ordinantur ad aliud eorum quę ad finem. quędam ad remouen/
dum prohibentia. Item ad legislatorē pertinet considerare si aliqui sunt uicini ciuitatis qua
les sunt eorū dispositiones:si fortes uel effeminati:si liberi naturaliter uel serui:& tunc con
ferendo conditiones ciuium & ciuitatis aliorum ad conditionem ciuitatis proprie consi/
derare qualiter se habendum ad illos & qualiter utendum ad quoscunq; ex contingenti/
bus:puta si serui natura & effeminati debellandum eos:Siquidem cum sint contrarię dis/
positionis. Si autem uiriles & liberi secundum naturam ciuibus econtrario se habentibus
aut seruiendum eis:sicut natura inclinati aut pacem habendum. Sed de istis erit conueni/
ens considerationem in sequentibus facere:ad quem finem oportet tendere Rempublicā
optimam & qualiter ordinanda sunt ea quę ad finem talem. ¶ Deinde cum dicit: Ad con/
fitentes autem uitam cum uirtute esse maxīe &c̄. Intendit soluere prędictas dubitationes.

Sed est intelligendum q dissolutio secundę pendet ex dissolutione primę: si enim declara
tum fuerit quę sit eligibilissima uita simpliciter statim ostensum erit quę sit optima Res/
publica & optimus ordo eius. illam enim Rempublicam & illum ordinem eius oportet
esse optimū scdm se q̄ unitur optime & in quibus intenditur optima uita & ideo tantum sol/
uit principaliter primam. Sed quia circa primam dubitationem fuerunt opiniones subcon
trarię primo declarat quod utraq̧
illarum quantum ad aliquid recte
& quantum ad aliquid nō recte di/
cit. Secundo cū dicit: Quod si hęc
&c̄. dissoluit eandem. Circa primū
primo facit quod dictum est. Se/
cundo cum dicit: Quinimmo re/
spondebit &c̄. Remouet obuiatio/
nem quę posset fieri. Et circa pri/
mum primo proponit. Secundo
cum dicit: Vtrique eorum &c̄. Ma/
nifestat. In prima parte dicit quod
ad illos qui opinantur uitam quę
consistit cum uirtute esse optimam
& eligibilissimam differunt tamen
in usu cuius uirtutis existat. Dicendum ad utrosq̧ quoniā utriq̧ in aliquo dicunt recte in
aliquo autem non recte. Quidam enim ipsorum reprobantes ciuiles principatus tanquam
preter rationem existentes putant uitam liberi⁹: hoc est absolutam & contemplatiuam al/
teram esse uel diuersam omnino a ciuili & esse optimam & eligibilissimam inter omnes.
Alii autem econtrario uitam ciuilem optimam dicunt esse: rationem adducentes: quoni/
am in uita contemplatiua in uacatione & in uacando uidetur consistere. Nunc autem im/
possibile est eum qui nihil agit bene agere. Bona autem actio & felicitas sunt idem. Hoc
enim dicimus felicitatem. Ergo impossibile est ducentum uitam contemplatiuam habere
felicitatem simpliciter. Ciuilis autem uita iustas actiones bonas & pulchras habet. Ergo ui
detur quod ista uita sit eligibilior alia. ¶ Deinde cum dicit: Vtrique eorum quędam &c̄.
Manifestat in quo dicens uitam contemplatiuam optimam bene & male dixerūt: ex quo
apparet in quo alia opinio male dixit quodammodo per oppositum: & primo in quo be/
ne. Secundo cum dicit: At putare omnem gubernationem &c̄. in quo male. Ad euidenti/
am primi & quorundam posterius dicendorum intelligendum quod sicut Philosophus
dicit in primo Methaphysicę: liber est qui est suiipsius causa: quod non potest intelligi sic
quod aliquis sit causa suiipsius primo. Nihil enim est causa sui. Sed est intelligendū quod
liber sit ille qui secundum aliquid proprium sibi est causa sibi operandi. & tunc ueritatem
habet quod liber est suiipsius causa in duplici genere causę: & in ratione agentis & in ra/
tione finis. In ratione agentis inquātum per aliquod principium quod est principale in eo
operatur. In ratione autem finis inquantum operatur ad finem sibi debitum secundū prin
cipium illud. Et quia homo maxime in esse constituitur per intellectum. Est enim intelle/
cius uel est maxime secundum intellectum secundum Aristotelem in decimo Ethicorū.
Et ideo homo liber dicitur qui per uirtutem intellectualem existentem in eo operatur nō
accipiens ab alio rationem operandi: nec impedimentum habens ex parte materię &
qui operatur ad finem qui debetur ei scdm naturā prędictā. Et q̄to magis natus opari. scdm il/
lud quod perfectius est in intellectu in eo & ad finem excellentiorē scdm id ipm tanto libe
rior. & ideo qui simpliciter operatur scdm uirtutem intellectualem & ad finē scdm intellectū
pfectissimū pfectissime liber est. Econtrario aūt homo seruus dicit̄ qui non est natus ope/

bile enim nihil agentem bene agere. Bene
autem agere ac felicem esse idem est: Vtri/
que eorum quædam dicunt recte & quæ/
dam non recte: nam liberi quidem homi/
nis uitam meliorem esse q̄ in dominando
occupati: uerum est. Nihil enim egregium
est seruo uti inquātum seruus: Iussus enim
domini in rebus necessariis nihil habet de
coꝝ. At putare oēm gubernationē esse dn̄a/
tionē nequaq̄ est uerū: nō. n. minus distat li

berorum gubernatio a dominatione seruorum q̃ differat natura liber a seruo. De quo sufficienter in superioribus libris determinatum fuit. Sed laudare magis nihil agere q̃ agere nõ est rectum: nam fœlicitas actio est. Prætetea multorum & præclarorum finem habent iustorum temperatorumque actiones. Quinimmo respondebit fortasse aliquis quod potestatem habere optimum esset: sic enĩ plurimas ac pulcherrimas res agere posset. Itaq; is qui dominus agendi esse potest hanc facultatem dimittere aliis non debet sed sibi arripere: & neque filium patris: neque parentem filii: neq; amicum amici rationem habere: nam quod optimũ

rari fm uirtutem intellectus proprii sed uirtutem & rõem operandi accipiens ab alio obediens operatur. Et quia finis correspondet agenti seruus etiã est qui operatur principaliter ad finem alterius. Et ideo sicut liber homo est qui est suiipsius cã & in rõne finis & agentis: ita seruus qui neutro istorum modorum est principaliter sibi & hoc propter imperfectionem intellectus in eo fm se uel ex dispositione mãe. Et ita uita liberi dicitur uita fm rationem propriam: serui autẽ fm rationem alienam. Dicit igitur ꝙ opinantes uitam contemplatiuam esse optimam rationabiliter dicunt in hoc ꝙ dicunt ꝙ uita liberi est operatio fm rationem propriam melior est q̃ uita dominatiua: hoc est seruilis. Semper enim in unoquoq; genere illud quod est per se melius est eo quod est per accidens. Istud enim simpliciter uerum est: quoniã seruus deficiens est. bonum autem honorabile est bonum excellens: iussio enim passiue quę est de his q̃ sunt necessaria ad uitam quę fit ei a dño non est aliquid fm se bonestum: quia bonestum est quod fm se quęritur: ut in secundo Rhetoricę dicitur. iussionem aũt passiuam nullus bene dispositus eligeret. ¶ Deinde cum dicit: At putare. Declarat in quo male: & diuiditur in duas fm ꝙ declarat in duobus in quo male dixerunt. Secunda ibi: Laudare magis. In prima parte ipse dicit ꝙ ulterius in hoc quod acceperunt omnẽ principatum uniuersaliter esse dominatiuum: id est principatum dñi ad seruum non recte dixerunt. Est enim quidam principatus liberorum & quidam seruorum: & differunt isti principatus adinuicem non minus q̃ naturaliter liberũ & naturaliter seruum. oportet enim principatus differre adinuicem fm differentiam subditorum. Principatus enim ad subditum dicitur. Natura autem liberum & natura seruum differunt fm rationem. & de hoc dictum est sufficienter in primo tractatu libri istius. Ergo principatus liberorum & seruorũ secundum rationem differunt. Non igitur omnis principatus est dominium uel seruitus.

¶ Deinde cum dicit: Sed laudare magis. Declarat in quo male dixerunt secundo: dicens ꝙ ulterius in eo ꝙ dixerunt laudabiliorem uitam illam quę est sine actione q̃ illam quę est cum actione non recte dixerunt. Felicitas enim actio quędam est: & felicitas optima est optima uita. Ergo optima uita est actio non priuatio actionis. Ad hoc operationes quę sunt secundum babitum iustitię & temperantię finem babent multorum bonorum & bene ordinatorum: ita quod actio aliqua iustitię finis est eorum quę secundum temperantiã quę secundum iustitiam proxiamus & actio aliqua secundũ temperantiã finis est propinquus & similiter se babet de bis quę sunt fm alios babitus uirtutum. Vlterius tamen iste actiones ad alium finem ulteriorem ordinantur quę est actio quędã. & ideo tam finis proximus agibilium q̃ finis remotus actio quędam est. finis autem actionis uita est optima. Ergo optima uita est actio & non priuatio actionis. ¶ Deinde cum dicit. Quinimmo respondebit zc. Tangit obuiationem quam primo ponit. Secundo cum dicit: Hoc illi forsan &c. Remouet eam. In prima parte dicit ꝙ forte aliquis poterit opinari per ea quę determinata sunt de optima uita: scilic& ꝙ ipsa est actio: ꝙ optimũ sit esse dominiũ omnium

qualitercunq;· Optimũ enim est attingere ad optimam uitam· Optima autem uita uidetur esse sm predicta sm quam principatur omnibus· Optima enim uita est optima actio· dominans autem omnium dñs est plurimarum actionum & pulcherrimarum· & ideo optimũ uidetur principari omnibus· Propter quod si uerum est optimũ uirum potentem aliis principari: non expedit parcere cuicunq; quantũcunq; proximo quin principetur eidem sicut patet: neq; patrem reputare filios: neq; filios patrem: neq; uniuersaliter amicus amicum ut non principetur eisdem curare: quãtumcũq; sint coniuncti uel boni uel qualiter aliter se habentes· Vniuersaliter enĩ id quod est optimum eligibilissimum est· optime autem agere optimum uidetur esse· Ergo est eligibilissimum· Si igitur principari qualitercunq; & quibuscunq; est optime agere: est eligibilissimũ· ¶ Deinde cum dicit: Hoc illi forsan· Remouet obuiationem quod primo facit· Secundo cum dicit: Quapropter & si aliquis· Remouet obiectionem quandam· Primo igitur remouet obuiationem prędictam: declarans nõ esse optimũ principari omnibus qualitercunq; : dicens φ hoc quod dictum est uere dictũ est forsitan· siquidem ita esset φ principantibus priuando alios iure suo & inclinatione naturali & inferendo uiolentiam inesset illud quod est eligibilissimũ homini· Sed hoc forte est impossibile quod adiungit: quia magni opinabantur contrarium· Ipsi tamen hoc supponunt sicut sm se manifestum· Sed hoc est impossibile: quoniã actiones principantis nõ contingit esse optimas: nisi idem principans tantũ differat ab eis quibus principatur in dispositione naturali & acquisita quantũ distat uir a muliere aut pater a filiis: aut dñs a seruis· Actiones enim diuersificantur sm diuersitatẽ agentium ut agentia sunt· Si igitͬ aliquis transgrediatur uolens dñari aliquibus non habens hanc differentiam ad illos quã uir habet ad mulierem: uel pater ad natũ: uel dñs ad seruũ nõ optime operabitur principando· nec etiam poterit tantum recte agere in posterioribus quantũ transgressus est in principio uolens principari nõ dispositus· Ad hoc: Paruus enim error in principio magnus est in ꝓcipiatis· Et iterũ: Eos qui sunt similes & ęquales & sm naturam & sm uirtutem: bonum est & iustũ omnes principari non simpliciter sed sm partem: puta unum in uno tempore alium in alio: uel unum in uno principatu alium in alio· Iustum enim est consimiles & ęquales consimile & ęquale habere· nõ ęquales autem neq; sm uirtutem neq; sm naturam habere ęquale: uel econtrario ęquales habere inęquale & non similes habere simile: hoc est pręter naturam· Similes enim et ęquales ad ęqualia similia inclinantur sm naturam· sed nullum eoꝝ quę sunt pręter naturã bonum est: quoniã qđ est pręter naturam est uiolentum· & nullum uiolentum est bonũ· ergo aliquem principari quibuscunq; & qualitercunq; nõ est bonum· ¶ Deinde cum dicit: Quapropter & si aliqs· Remouet obiectionem quę posset fieri· Crederet enim aliquis propter prędicta φ non expediret aliquem unum principari omnibus aliquo modo sed esset pręter naturam: quod est contra regni rationem quod est optima Resp Hoc intendens remouere dicit quasi cõ

sit id nobis ipsis asciscere debemus. Optimum autem est bene agere. hoc illi forsan recte dicerent: si modo existeret auferentibus ac uiolantibus illud quod esset omniũ maxime optandum: sed fortassis id fieri nõ potest: falsoq; hoc supponunt: nõ enim amplius bonas actiones illis esse contingit: nisi tantum ipse præstet quantum uir mulieri: & pater filiis; & dominus seruo. Quare is qui uiolaret nihil tantum proficeret postea: quantũ iam a uirtute ipsa recessit: paribus enim honestum & iustũ in parte: hoc enim iustum ac par: nõ par autem paribus & non simile similibus prӕter naturam est nihil autem bonũ quod sit prӕter naturã. Quapropter & si alius quidem sit melior

cludendo ex dictis ꝙ ꝓpter hoc quia similes & ęquales iustum est habere simile & ęquale in principando ſm partem si aliquis inueniatur in Ciuitate qui fuerit melior aliis: etiam bonis existentibus ſm uirtutem & ſm potentiam actiuam in regendo per quam possit coercere malos huic bonum est subici :quia naturale est ꝙ deficiens supponatur perfecto in unoquoq; genere. Et etiam iustum est obedire sibi uni soli ꝑncipanti. Iustum est eñi unũquemq; ſm dignitatem ꝓprię uirtutis habere. Talis aũt ponitur esse melior aliis ſm uirtutem & ſm potentiam. Expedit aũt debentem bene ꝑncipari habere non solum uirtutem per quam inclinet in bonum & sciat dirigere actiones subditorũ sed oportet ipm habere potentiam per quam possit agere coercẽdo: declinando a rectitudĩe ratiõis. ¶ Deinde cũ dicit: Quod si hęc zc. Dissoluit primam dubitationem: ex cuius dissolutiõe apparet dissolutio alterius. Et primo dissoluit eã. Secundo cũ dicit: Quinimo neq; zc. Respondet rationi adducte in oppositum. Circa ꝑmum est intelligẽdum ꝙ felicitas est operatio bois ſm intellectum. In intellectu aũt est considerare speculatiuum: cuius finis est cognitio ueritatis. & practicũ: cuius finis est opatio. Et ſm hoc duplex fęlicitas assignat̃ hominis. Vna speculatiua quę est operatio hominis ſm uirtutem perfectam contẽplatiuam quę est sapiẽtia. Alia aũt practica quę est perfectio hominis ſm ꝑfectam uirtutem bois practicam quę est prudentia. Est aũt quędam opatio ſm prudentiam. & speculatio ſm sapientiã bois ſm seipsum solum. Et est quędam opatio prudentie & speculatio totius ciuitatis. Et ideo est quędam fęlicitas practica & speculatiua quędã bois ſm seipm: & est quędam felicitas practica totius Ciuitatis: & quędam cõtemplatiua totius Ciuitatis. Fęlicitas aũt speculatiua scd̃m unum hoiem melior est practica quę est ſm unum hoiem. Sicut euidenter docet Aristoteles in .x. Ethicoꝝ: quĩ illa perfectio intellectus eligibilior est quę est respectu obiecti magis intelligibilis: Quia ratio ꝑfectionis sumit̃ ex obiecto. Talis aũt est speculatiua. Felicitas .n. est perfectio intellectus respectu primi & maxime intelligibilis. Felicitas aũt practica est ꝑfectio intellectus respectu agibilis ab hoie ꝙ multo deficit a ratione intelligibilis primi. Ergo fęlicitas contemplatiua unius eligibilior est q̃ fęlicitas practica: & iteꝝ magis est continua & sufficiens & delectabilis hęc q̃ illa. Et eadem ratiõe cõtemplatiua totius Ciuitatis eligibilior est q̃ politica seu Ciuilis. Et contẽplatiua totius Ciuitatis simplr̃ eligibilior est contemplatiua quę est ſm unum. Silr̃ Ciuilis practica quę est ſm unum. Et hoc est qđ intendebat dicere Arist. i. Ethicoꝝ si idẽ est uni et ciuitati: maiusq; et ꝑfectius ꝙ ciuitati uidet̃ & suscipere & saluare. Amabile .n. & uni. Melius uero & diuinius genti & Ciuitati. Et ratio huius potest esse: qa contẽplatiua & Ciuilis Ciuitatis compant̃ ad contẽplatiuã ſm unũ: sicut totum ad partẽ. Totũ aũt rõnem magis ꝑfecti & maioris boni habet q̃ pars. Et ideo ista q̃ illa. Hoc supposito dicit Arist. ꝙ si ea quę dicta sunt prius bene dicta sunt: et felicitas est optima opatio bois ſm uirtutem perfectã. Vita aũt ꝑfecta est opatio optima & ꝑfecta: necesse

scd̃m uirtutem & scd̃m potentiam actiuam rebus optimis: hunc sequi honestum est: & huic parere iustum. Sed oportet illi non uirtutem solum: uerumetiam potẽtiam existere per quam sit actiuus. Quod si hæc uera sunt & felicitas in bene agendo est reponenda & publice totius ciuitatis et priuatim singulorum uita illa erit optima quæ sit actiua. Verũtamen actiuã non est necessarium esse ad alios: quemadmodum quidã putant Neq; eas meditationes solum esse actiuas: quæ gratia eorum fiunt quæ ex agendo proueniunt: sed multo magis quæ in seipsis finem habent & suiipsius gratia fiunt cõtemplationes & meditationes. Bene agere enim finis est: quare & actio quædam. Maxime autem ꝓprie dicimus agere etiam externis

est optimam uitam & totius Ciuitatis & sm unũquemq; esse actiuam & in operatiõe consistere. Sed optima uita actiua nõ existit in directiõe operationũ quę sunt ad alium uel in principando uel cõicando qualitercunq; sm φ quidã credunt. Nec etiã illę solę meditationes intellectus actiuę sunt quę sunt de opabilibus uel gratia opabiliũ contingentiũ: sed multo magis illę considerationes & meditatinoes optime sunt quę sm se pfecte sunt: & scdm se querunt non propter aliqd aliud

actionibus eos qui intelligẽtia & cogitatione opibus præsunt architecti. Quinimmo neq; sine actiõe esse necessariũ est eas Ciuitates quæ positæ sint in solitudine & ita uiuere eligẽtes. Fieri eni potest ut partibus inter se agere cõtingat. Multæ eni cõicationes adinuicem sunt partibus Ciuitatis. Similiter aũt hoc existit unicuiq; homini. Vix eni deus bene se haberet & mũdus totus qbus nõ sunt actiões externæ præter pprias ipsorum. Quod igit necessariũ sit eãdẽ esse uitã optimam priuatim unicuiq; hoim & publice Ciuitatibus & hõibus manifestũ est. Cũ uero ista nunc præmissa sint. ac de aliis Rebuspublicis fuerit prius a nobis cõsideratũ.

Et ratio huius est: qm optimus finis bois & ciuitatis est bona actio. Nõ possunt aũt duę uel plures actiones differẽtes specie optime esse. Quare optimus finis hominis est aliqua actio bois: & illa scdm quam maxime agere dicit. Maxime aũt agere dicit s. dm intellectum speculatiuũ. Maxime enim dicimus agere illos qui scdm hmõi dñium habent extrinsecaꝝ actionũ oim. Tales enim sunt sicut architectonici. Speculatiui aũt maxime dñium habent operationũ extrinsecaꝝ: sicut rationem imponẽtes & sicut architectores. Intellectus eni practicus qui dirigit in opationibus exterioribus supponit sicut pncipiũ rectũ appetitum finis. Et rectus appetitus finis nõ est sine rectitudine uolũtatis. Rectitudo uero uoluntatis supponit rectitudinẽ intellectus bonũ uel finẽ ostẽdẽtis. Siquidẽ uoluntas nihil uult φ nõ sit intellectu; pus: sicut dicit .i. Rhetoricę. Iste aũt intellectus est intellectus nõ practicus: sed speculatiuus. si practicus p se depẽdet a uolũtate: iste aũt nõ. Quare pma regula agẽdi vlr est intellectus speculatiuus scdm ipm igit agere dicimus. Quare optia actio bois est speculatio: & p cõseqnẽs ultimus finis eius. Nõ igit meditatio de agibilibus est optima opatio bois: sed cõsideratio uel speculatio speculatiua: & maxie illa quę est de pmis: aut de pmo simplr. ¶ Deinde cũ dicit: Quinimo neq; zc. Respõdet ad rationẽ in oppositum qd pmo facit. Scdo cũ dicit: Quod igit zc. Inducit cõclusionẽ pncipaliter intentã. Fuit aũt ratio φ optima uita bois est uita actiua: sed contẽplatiua uita siue absoluta sine actione est: igit zc. Ad quã respõdet cõcedẽdo maiorẽ p interemptionẽ minoris: dicẽs φ Ciuitates scdm se locate nõ pncipãtes exterioribus Ciuibus & ita uiuere eligẽtes inter se inuicẽ cõicantibus: & etiã speculãtes nõ sunt sine actiõe omnino: sed habẽt multas & pulchras actiones quis eni nõ habeãt actiões ad extrinsecos in pncipãdo uel subiciendo aliis inter se tñ habent una pars respectu alterius qm multas habẽt cõicatiões ptes Ciuitatis adinuicẽ. Silr hoc se habet & circa unũquemq; hoiem scdm seipm quis eni nõ habeat actiões ad alterũ nihilominus tñ contingit ipm habere actiões pfectas in speculãdo scdm seipm. Talẽ eniz uacationẽ quę est in opatiõibus speculatiuis deus q est maxie pfectus habet optime: & totum etiã uniuersum opatiões habet: & tñ deus nõ habet opationẽ extrinsecam quę sit alia ab opatiõe sua: nec etiã mũdus habet opatiões in alqd extrinsecũ pter illas quę sunt partiũ adinuicẽ. Nõ igit est uerũ φ homo siue Ciuitas ducẽs uitã speculatiuã sit sine actiõe. ¶ Deinde cũ dicit: Qd igit zc. Inducit conclusionẽ pncipaliter intentã pus: Dicẽs φ ex his quę dicta sunt est manifestũ φ operatiuã uitã uniuscuiusq; bois scdm seipm & totius ciuitatis necesse est esse unã & eãdẽ sm rõnem: puta speculationẽ: differũt tñ dña ptis ad totum.

De reliquis dicendi zc. Postq̄ Phus inquisiuit de his quę supponenda sunt ad futuram optimam Rempu. ex parte finis ipsius: Inquirit nunc de his quę supponenda sunt ex parte materię ipsius. Et circa hoc primo premittit intentionē & ordinē considerandi. Scdo cum dicit: Putant pleriq; zc. Prosequit. Circa primū tria facit. Prio dat intentionem suā. Scdo cum dicit: Neq; enī fieri zc. Probat q̄ oportet aliqua supponi considerantē de Rep. optima ex pte materię. Tertio cū dicit: Est autē Ciuilis zc. Tangit quę sunt illa. In prima parte dicit q̄m ea quę dicta sunt prius de fine optimę Reip. introducta sunt sicut quoddā prooemium ad euidentiam dicendorum & de Rebusp. minus bene ordinatis: puta de statu paucoꝝ & multitudinis: determinatū est in p̄cedēti libro ex quibus & quomō sunt instituendę: Relinquet nobis cōsiderandum nunc quales suppositiones ex parte materię Reip. oportet supponere ad optimam ordinationē futurā s̄m uotum ipsius Reip. ex parte Ciuiū & Regionis que sunt sicut materia ipsius. ¶ Deinde cū dicit: Neq; enī fieri &c. Probat q̄ oportet aliqua supponi per duas rationes: quaꝝ scdā ponit cum dicit: Vt enī &c. In p̄ma parte intēdit rōnem hanc. Ad optimam Remp. futurā oportet supponere oīa illa sine quibus non potest institui uel esse: sicut ex se est manifestū. Sed nō est possibile esse optimam Remp. sine abundātia multorum moderata. Ergo oportet multa supponi si debeat institui optima Resp. quasi optantibus illa q̄uis nō obtinētibus: nō t̄n impossibilia haberi. Dico autē multa oportere supponi q̄tum ad multitudinē Ciuiū & Regiōis. ¶ Deinde cū dicit: Vt. n. ceteris. Ponit scdam rationē: & est sicut est de aliis cōditoribus: hoc est artificibus: ita est de Ciuili. De aliis aūt artificibus: puta Textore & Nauiculario & quocunq; alio tali: Sicut uidemus q̄ si debeāt recte op̄ari s̄m artē oportet p̄existere materiā cōuenientē existentē & organa conuenientia: sicut Textoris fila: Nauiculari ligna & ferrū bn̄ dispositā. Videmus etiā q̄ q̄to hmōi organa & materia melius disposita sumit: tāto opatio q̄ s̄m artē est melior & cōueniētior. Est ergo sil̄r Ciuili uiro & Legislatori ad ordinationē Ciuiū & Ciuitatis cōuenientē: oportet pręexistere materiā & organa idonea. ¶ Deinde cū dicit: Est aūt &c. Tangit q̄ sunt illa quę sunt supponēda: dicēs q̄ ad successum Ciuilē ptinet p̄mo et p̄exigit multitudo hoīm: sicut materia. s. q̄ & quot: & quales s̄m dispositionē naturalē debeāt esse. uel oporteat eos existere: Et scdo ad ipm ptinet Regio. s. q̄tā oporteat esse s̄m q̄titatē & qualē s̄m dispositionē ad bonā ordinationē. ¶ Deinde cū dicit: Putāt plerīq; &c. Prosequit. Et diuiditur in ptes duas Quia p̄mo inquirit de his q̄ supponēda sunt ex pte materię remote Reip. s. Ciuiū & Regionis. Secūdo cū dicit: Cum uero. Inqrit de illis q̄ supponenda sunt ex pte materię ppinque quę sunt cōsiliatiuū bellicū. agricolę loca minuta & edificia. Circa p̄mū adhuc primo

¶ De reliquis dicendi initium faciamus quales aliquas suppositōes esse oportet pro ea Ciuitate quæ maxime scdm uotū sit constitutionem susceptura. Neq; enī fieri potest ut optima sit Resp. nisi oportune assint facultates ex quo necesse est multa præsupponere quasi optantes esse: tamen nullum eoꝝ impossibile: Dico aūt ceu de multitudīe Ciuium ac de Regione. Vt enī cæteris artificibus: puta textori: & Nauiculario materiam subesse oportet aptam ad opificium. Nam quanto melior hoc existit: tanto id quod fit ex arte erit præclarius. Sic & gubernatori Reip. & Legum positori oportet ꝓpriā subesse materiam apte se habentem. Est autem Ciuilis facultatis primo uidere de multitudine hominū q̄multos & quales natura esse oportet. De Regione quoq; eodem modo: & quanta: & qualis esse debet. Putant plærīq; magnam esse debere beatam Ciuitatem [illegible]

Id & si uerum est ignorare tamẽ uidet̃ qualis magna: & qualis parua dicenda sit Ciuitas. Existimãt enim magnã ex numero habitantiũ. Sed oportet nõ tantũ numerũ: sed magis ad potentiã respicere. Est eni Ciuitatis opus quoddã. Quare quæ maxiẽ id efficere potest hanc existimandã est esse maximam Ciuitatẽ: ceu Hipocratem nõ hominẽ sed Medicũ quis diceret esse maiorẽ q̃ aliũ qui magnitudine corpis eũ excedat. Quinimmo si ex multitudine iudicandũ sit non ex quauis multitudine id est existimãdum Necesse est enim forsan in Ciuitatibus esse seruorũ: & inquilinorũ: & hospitum grãdem numerũ. Sed ex his qui sunt pars Ciuitatis & ex quibus Ciuitas cõstat. Horũ enim præcellens multitudo signũ est magnæ Ciuitatis. Ex qua uero Ciuitate opari quidem per multi exeũt: bellatores autẽ pauci. hanc im [illegible]

inquirit de magnitudine & multitudine Ciuium & Regionis. Scdo cum dicit: Nũc quales aũt &c. De dispositiõe naturali ipsorũ. Circa pmũ adhuc pmo inqrit de magnitudiẽ ciuitatis q̃tum ad mltitudinẽ Ciuiũ. Scdo cum dicit: De Regiõe aũt &c. De ea quę Regionis. Circa primũ inquirendo primo ponit opinionẽ quorundã de magnitudine Ciuitatis. Et reprobat eam. Scdo cum dicit: Cum & bonũ &c. Determinat de ea sm intentionẽ suã. Circa primum ponit opinionẽ aliorũ. Secundo cum dicit: Sed oportet &c. Arguit in contrariũ. Circa primam ptem dicit q multi antiquorum opinati sunt Ciuitatẽ illã fęlicẽ esse quę magna est: q̃uis hoc ueritatẽ hẽat. s. Ciuitatem fęlicem magnã esse ipsi: tñ nõ bene determinãt cuiusmodi Ciuitas magna: & cuiusmodi parua sit nec bene accipiũt magnitudinẽ ipsius. Opinant̃ eñi magnitudinẽ Ciuitatis debere attendi simplr̃ sm multitudinẽ Ciuiũ sine aliqua determinatiõe. Sicut si magnũ exercitũ diceremus simplr̃ qui est ex pluribus bellatoribus. ¶ Deinde cum dicit: Sed oportet non &c. Ponit rationes in contrariũ per quas probat̃ q magnitudo Ciuitatis nõ cõsistit in multitudine Ciuium absolute: sed cũ determinatiõe aliqua. Et sunt tres: quarum secundã ponit cũ dicit: Quinimmo &c. Tertiam: Quãdo etiam & re &c. Circa primũ est intelligendum q oĩs res est ppter suã operationem per se. Hęc enim est ultima eius perfectio. Omnes autem dispositiões rei: puta q̃titas: qualitas sunt ppter ipsam rem: & ideo tam res q̃ dispositiões eius sunt ppter operationẽ. Et quia ratio eorũ quę sunt propter aliquid sumit̃ ex eo ppter quod sunt. Necesse est rõnem rei & oĩm dispositionum eius sumi ex ratione opationis. Secundum rationem aũt opatiõis est ratio potentię quę est pncipium imediatum ipsius. Hoc igit̃ supposito dicit q in determinãdo magnitudinẽ Ciuitatis non oportet respicere ad multitudinẽ Ciuium sm q hmõi: sed magis ad potentiam ipsius per quã potest in opationẽ suam. Ciuitatis eñi est aliqua ppria opatio: puta illa q̃ est scdm uirtutẽ pncipalẽ. Si igit̃ ratio magnitudinis sumat̃ ex ipsa opatione quę est sicut finis: illam Ciuitatẽ oportet dicere magnã simplr̃ quę potest in opationẽ sibi debitã pfecte. Sicut Hipocratem nõ dicimus esse maiorẽ hoiem aliquo excedente ipm sm magnitudinẽ corpis: sed dicimus eũ maiorẽ Medicũ illo qm̃ excedit ipm in arte Medicinę: q̃uis excedat̃ ab illo magnitudiẽ corpis. ¶ Deinde cũ dicit: Quinimmo si &c. Ponit scdam rõnem. Et qa in eo q componit̃ ex pluribus ptibus; necesse est magnitudinẽ includere multitudinẽ quãdam partiũ: Dicit q nõ solũ oportet magnitudinẽ Ciuitatis attendi scdm rõnem opatiõis. Sz si oportet cõsiderare ad multitudinẽ Ciuiũ ex qbus componit̃: non tñ ad quorũcunq; multitudinẽ uel quãcunq; cõtingentẽ: qm̃ in Ciuitatibus est quędã mltitudo seruorũ: & quędã aduenarũ: & extraneorũ cõfluentiũ ad ipsam. Tales aũt nõ sunt p se pars Ciuitatis: sicut consequẽter ostẽdet̃. Et ideo magnitudo Ciuitatis nõ est accipiẽda sm multitudinẽ istorũ: sz qm̃

magnitudo rei attendit̃ fm multitudinē partiū ex quibus componit̃ fm aliquem modum Magnitudo Ciuitatis debet attendi fm multitudinē partiū per se:cuius modi sunt liberi:& bellici:& consiliantes. Excessus eni multitudinis istoꝝ signū est magnitudinis Ciuitatis. Illā aūt impossibile est magnā esse simpl̃r ex qua p̄nt egredi multi numero mercenarii aut serui. Viri aūt bellici pauci:aut consiliātes pauci. Isti eni sunt ꝑ se pars:illi aūt nō. Non eni dicimus idē esse Ciuitatē magnam & multoꝝ hoīm: quia magnitudo Ciuitatis attendit̃ fm multitudinē partium ꝑ se ipius & non oēs hoīes inhabitātes eam sunt per se ptes eius. ❡Deinde cū dicit:Quinetiā re zc̄. Ponit tertiā rōnem: dicēs ꝙ nō solum ex dictis manifestū est ꝙ magnitudo Ciuitatis non attendat̃ fm multitudinē hoīm quātācunq; : sed etiā ex opibus accidētibus pōt hoc uideri. Videmus eni ꝙ difficile est uel etiā impossibile ciuitatē quę est multoꝝ hoīm ualde bene Legibus & cōsuetudinibus bene regi difficile quidē si sint multi prudentes: Impossibile aūt si pauci. In Repu. autē oēs uel plures idiotę sunt:nulla etiā illaꝝ Ciuitatū quę bn̄ gubernat̃ remittit̃ ad recipiendū q̄tācunq; multitudinē. Et iterū ꝑ rationem potest hoc idē apparere. Lex.n. fm quā regitur Ciuitas:ordo quidā est & bona Legislatio bona quędaʒ ordinatio: Et ideo ꝙ nō facile:aut non possibile ordinari nō est facile:aut n̄ possibile bene Legibus regi. Nūc aūt excellens multitudo hoīm non potest participare ordinē. Excedentē eni multitudinē ordinare est opus diuinę uirtutis quę totuʒ uniuersum cōtinet & ordinat. Ergo difficile aut non possibile est multitudinē excedentem hoīm bn̄ Legibus regi. Sed hęc est opatio Ciuitatis regi Legibus rectis. Ergo Ciuitas non debet esse q̄tecunq; multitudinis excedētis hoīm. ❡Deinde cum dicit:Cum & bonū zc̄. Inquirit de magnitudine Ciuitatis. Et ꝑmo determinat ꝙ magnitudo Ciuitatis consistit in quadā multitudīe determinata. In scd̃a cū dicit:Quo circa zc̄. Concludit q̄ sunt illa. Pria in duas. Quia ꝑmo cōcludit hoc ex pręcedētibus. Scd̃o cū dicit:Sed est quędam zc̄. Probat hoc per sil̃e in naturalibus. In ꝑma parte dicit ꝙ in oībus habētibus ꝑ se magnitudinem & mltitudinē bonitas cōsistit aliqualr̃ in multitudīe ptiū ad seinuicē ordinataꝝ & ad finē:& in magnitudīe aggregata ex multitudīe quā consequit̃ uirtus:per quā potest in finē:& hoc fm aliquā rōnem. Ciuitas aūt habet ꝑ se multitudinē quandā & magnitudinē: Ergo ciuitatem illā dicemus optimā q̄ habet magnitudinē & multitudinē fm dictū terminū q antecedit̃ fm tria q̄ apparēt ex tribus rōnibus p̄cedētibus. s. fm ordinem ad finē & opationeʒ ꝙ accipiebat̃ in ꝑma:& fm ptes ꝑncipales ꝙ accipiebat̃ in scd̃a:& fm ꝙ bn̄ regibilis legibus rectis ꝙ in tertia. ita ꝙ fm illā ciuitatē dicim⁹ magnā simpl̃r q̄ habet mltitudinē tātā ptiū ꝑ se ꝙ bn̄ pōt legib⁹ regi & attingere ad opationē ꝑ se ipius. ❡Deinde cū dicit:Sed est zc̄.

possibile est esse magnā. Nō.n.idem est magna Ciuitas & populosa. Quinetiā re & effectu patet:quia difficile est:& forsan impossibile ut quæ nimiū populosa sit Ciuitas optime gubernet̃. Eaꝝ certe quæ bene gubernari dicunt̃: nullā uidemus in populosam multitudinē esse diffusam. Patet etiā ex rationum fide:Nam Lex ordinatio quædā est: & bonā Legis positionem necessariū est esse bonā ordinationē: at multitudo nimiū magna nō potest recipere ordinationē. Diuinæ enim potentiæ id opus esset quæ et hoc totum cōtinet:cū & bonū quidē in multitudine ac magnitudine cōsueuit fieri. Quapropter & Ciuitatē illā cuius cū magnitudīe dictus terminus existit optimā eē necesse est Sed est quædā mēsura magnitudinis Ciuitati:quēadmodū & alioꝝ oīm animaliū plāta:ꝝ instrumentoꝝ. Nam hoꝝ singula: neq; parua nimiū:neq; magnitudīe excessiua suam potentiam retinebūt. Sed aut destituta

Probat idem per simile in naturalibus. Et primo ꝓponit similitudinem. Scḋo cū dicit: Ita et ciuitas zc. Applicat eam ad ꝓpositū. In prima parte dicit ꝙ magnitudinis ciuitatis est aliqua determinata mēsura & ad maius & etiā ad minus quā non contingit trāsgredi ſm rationē sicut magnitudinis rez naturaliū. Naturaliū .n. puta animaliū & plantaz est terminus qdā determinatus ad plus & etiā ad minus quē non est transgredi ſm naturā. Oīa .n. naturalia habēt formas determinatas p se ad quas cōsequunt̄ q̄titates & passiōes determinate. Et hoc est ꝙ Arist. dicit .ii. de Aīa. Oīm natura cōstantiū positus est terminus & rō magnitudinis & augmēti: Et hoc quidē contingit uidere ad sensum qm̄ unumquodq; istoz si deficiat a magnitudine sibi determinata ad minus: uel si excedat magnitudinē determinatam ad maius non habet ꝓpriā uirtutem p quā determinat̄. Sed aliquādo quidē deficit a natura speciei ꝓprię: puta cū multū deficit aut excedit. Aliqñ aūt & si attingat ad materiam speciei praue: tñ attingit q̄tum ad dispositiōes: puta cū paz deficit aut excedit. sicut Nauis si fuerit unius palmi speciē Nauis nō habebit omino. Silr̄ nec si sit duoz stadiorū. Si aūt habeat aliquā magnitudinē paz deficientē aut paz excedētem magnitudinē sibi naturalē male se habebit. Ad opationē eius nauigatio: aut ꝓpter paruitatē: aut propter excessum. ¶ Deinde cū dicit: Ita & ciuitas zc. Applicat silr̄ ad ꝓpositū dicens ꝙ silr̄ ciuitas cum sit a natura inclinante & ratione perficiente quę imitat̄ eam habet magnitudinē determinatam ad minus & etiā ad maius. Illa enim quę componit̄ ex paucis ciuibus non est per se sufficiēs. sicut nec uicus. Ciuitas aūt est cōmunitas per se sufficiens: sicut dictum est prius. Ergo illa quę est ex paucis ciuibus ualde rationē ciuitatis non habet. Illa autem quę est ex multitudine superabundāti p se sufficiēs est sibi in necessariis ad uitā: sicut Regio aliqua: sed non sicut ciuitas. Ciuitatē .n. oportet hr̄e ordinē quēdā ciuilē. Multitudinē aūt supabundantē hr̄e ordinē ciuilē aut difficile est ualde: aut īpossibile. Et ideo illa q̄ ex multitudīe dicit̄ abūdanti est ꝓprie rōnē ciuitatis nō habet. Sic ergo illa q̄ deficit a multitudīe determinata: & illa q̄ excedit ꝓprie ciuitates nō sunt. Nullus .n. Dux exercitus pōt p̄ncipari m̄ltitudini excedēti ad maius de se determinate: nec aliqs est pręco q̄ ñ habet aliq̄ magnitudinē uocis: sicut fuit quidā noīe Stētor. ¶ Deinde cū dicit: Quo circa. Cōcludit qs est terminus magnitudīs ciuitatis. Et p̄mo qs est terminus eius ad min⁹. Scḋo cū dicit: Recipit̄ zc. Quis est ad maius In p̄ma pte dicit ꝙ ꝓpter hoc qa ciuitatē oportet esse p se sufficientē: & p se sufficiēs ñ est ex paucis exñs primā ciuitatē ſm uiā rationis qua minor rōnem ciuitatis ñ habet neccm est esse illā q̄ ex tāta multitudīe cōponit̄ q̄ est p se sibi sufficiēs ad bñ uiuendū ſm cōicationem ciuilē ꝓpter diuersitatē officioz & artificioz: qua minor ñ esset p se sufficiēs. ¶ Deinde cū dicit: Recipit̄ uero zc. Declarat quis est terminus eius ad maius. Et circa hoc p̄mo

erūt omnino a natura uel male se habebūt. Ceu Nauis unius palmi non erit penitus Nauis. neq; duoz stadiorū. Sed si ꝓcesserit ad aliquā magnitudinē: quādoq; ꝓpter paruitatem male faciet nauigationē: quandoq; propter excessum. Ita & ciuitas si ex nimiū paucis sit nō est per se sufficiēs sin ex nimiū multis sufficiēs quidē in necessariis erit ut gens: sed nō ut ciuitas. Remp. enī nō facile est in illis cōstitui. Nā quis Dux esset tā excessiuę multitudinis: aut quis præco nō stentorius. Quo circa necesse est primā ciuitatē illā quæ ex ea multitudīe cōstat: quæ multitudo pría p seipsā sufficiēs sit ad bene uiuēdum in ciuili societate. Recipit̄ uero ut ea quæ multitudinē hanc excedit sit maior ciuitas: sed hoc nō est (ut diximus) infinitum Quæ uero sit huius excessus determinatio ex opibus intelligi faciliter potest. Sunt enī actus ciuitatis imperantiū atq; parentium. Imperantis quidē opus est iubere ac iudica

pponit. Secundo cũ dicit: Sunt eni zc. Probat. Tertio cum dicit: Patet igit zc. Concludit intentũ recapitulãdo. In prima pte dicit ꝙ cõtingit ciuitatẽ quę excedit eã q̄ dicta est scd̃m multitudinẽ esse maiorẽ ciuitatẽ. Sed nõ cõtingit excessum esse in infinitũ: ita ut q̄ magis excedit magis sit ciuitas. Quis aũt sit terminus talis excessus ultra quẽ nõ est ciuitas facile est cõsiderare ex opatiõibus. deĩde manifestat hoc ex duobus. Scd̃o ibi: Insup zc. In prima parte est intelligẽdũ ꝙ sicut dicit in Primo huius. Oĩa quęcunq; fm naturam & artẽ sunt diffinita: sunt uirtute quadã & opatiõe in quam cũ pñt dicunt: cum aũt nõ pñt non dicunt nisi ęquiuoce. Ciuitas uero est aliqd eorũ qui fm aliqd est a natura & fm aliqd ab arte. Et ideo opationem determinatã habet in quã cũ põt dicit ciuitas: cum aũt nõ potest nõ dicit. Opatio aũt pncipalis ciuitatis attendit fm ptem pncipaliorẽ in ea q̄ est ipe pncipans. Opatio autem pncipalis principãtis est dirigere subditos fm rationẽ pręcipiẽdo & distribuẽdo bona cõia & iudicãdo recte ad q̄ preexigit cognitio ciuium. Dicit igit ꝙ ciuitatis sunt aliquę opationes quędã quas exercet per principantes. Quędã aũt quas per subditos. Operatio autẽ principantis est iudicare & pcipere recte & distribuere recte pncipatus: qa iste cõpetũt sibi p uirtutẽ q̄ est prudẽtia quę est propria ei. Ad hoc aũt ꝙ recte iudicet de iustis & ꝙ recte distribuat principatus & bona cõia ipsis ciuibus necessariũ est ipm cognoscere ciues quales quidẽ sunt fm uirtutẽ: & quã differentiã habẽt inuicem fm uirtutẽ. Vt fm exigentiã dignitatis uirtutis distribuat pncipatus et iudicet & differẽter fm differentiã dignitatis eorũ: aut si ubi nõ sit fm hũc modum oporteat distributionẽ bonorũ cõium & iudicia praue se habere. Circa. n. ista opari non fm rõnem rectã: sed fm ppriũ impetũ periculosum est & iniustũ: & tñ hoc necesse est accidere in ciuitate quę est supabundãtis multitudinis. Non. n. oẽs ciues a principãte bñ pñt cognosci Tantã igit oportet esse multitudinẽ ciuiũ ad plus in ciuitate q̄ recte debet opari q̄ta potest a pncipante cognosci. ¶ Deinde cũ dicit: Insup zc. Probat idẽ ex scd̃o sic in ciuitate superabundantis multitudinis contingit esse multos extraneos & aduenas & alios non diligẽtes Remp. Extraneis autem & aduenis & non diligentibus Rempublicam facile est Rempublicam transmutare propter multitudinem ipsorum. Non enim difficile est latere eorum machinationem propter excessum multitudinis. Magis enim latent male operantes in maiori multitudine q̄ minori. Hoc autem est malum Ciuitati & cõtra naturam eius. Ergo malum & contra naturam Ciuitatis est ipsum esse superabundantis multitudinis. ¶ Deinde cum dicit: Patet igitur ꝙ zc. Inducit conclusionem intẽtam dicens: Manifestum est igitur ex his quę dicta sunt ꝙ optimus terminus ciuitatis est excessus mltitudinis maximus qui est sufficiens ad per se sufficientiã uitę: & est facile auxiliabilis & ordinabilis scd̃m rationem rectam: ita ꝙ terminus ciuitatis ad minus accipitur a ratione per se sufficientię. Ad maius autem a ratione bonę ordinationis. Sic igitur determinatum sit de magnitudine Ciuitatis.

re. Ad iudicandũ uero scd̃m iustitiam & ad Magistratus demãdãdos scd̃m dignitatem necessariũ est ut seinuicem cognoscãt ciues quales sint. Quare ubi hoc nõ fieri cõtingit necesse est ut male res pcedant circa Magistratus demãdãdos: & circa iudicia. In utroque certe horũ nequaq̄ est temere pcedendũ ꝙ in nimia multitudine manifeste cõtingit Insuper hospitibus & inquilinis facile est ad Remp. repere cum nõ difficile sit in tanta hoĩm multitudine latere. Patet igitur ꝙ hæc est optima determinatio ciuitatis ut sit maximus multitudinis excessus quæ sit per se sufficiens ad uiuendum: & facile inter se cognosci possit. De magnitudine ergo Ciuitatis determinatum sit in hunc modum.

De Regione aūt zc̄. Postq̄ Phus inquisiuit de his quę supponenda sunt ex pte magnitudinis ciuitatis ciuilis: Inquirit nūc de his quę supponēda sunt ex pte Regionis adiacētis. Et circa hoc primo facit qđ dictū est. Scđo cū dicit: De Regione igitur zc̄. Recapitulat determinata. Regio aūt quęrit̃ fm q̄ utilis est ad bene iudicandū. Ad hoc aūt oportet ipam esse quantam & qualē & bene positā. Et fm hoc diuidit̃ pars ista in partes duas. Quia primo declarat qualē et q̄tam oporteat eam esse. Secundo determinat de situ ipius: cū dicit: Formā uero &c̄. Circa primū primo ostēdit qualē oporteat eam esse. Scđo cū dicit: Multitudine uero zc̄. Quantā fm q̄titatem. In pma parte intelligēdum est q̄ cū Regio quęrat̃ p ciues uel usum ipoꝝ: oportet ipam esse pportionatā ciuibus: & dispositionē ipius quęrere fm q̄ competit usui ipoꝝ. Et ideo dicit q̄ illa quę ad Regionē pertinēt pportionaliter se habent his q̄ dicta sunt de magnitudine ciuitatis quo ad ciues. qualē .n. oporteat ipaꝫ esse manifestū est q̄ p se sufficientē usui inhabitantiū. Quilibet .n. Regionem talē laudat q̄ sufficiēs est ad oia illa quę sunt necessaria ad bene uiuere. Talē aūt oportet fertilē esse & ferre oia ex qbus sustentat̃ natura humana quo ad potū & cibū: & quo ad phibitionē intēperātię incontinentis. Hoc enim dicimus per se sufficiens quod omnia habet & nullo indiget. Regionem igitur talem oportet esse secundum qualitatem quod possit omnia ferre quę sunt necessaria ad per se sufficientiam uitę. Hoc autem pōt facere si fuerit temperata scđm qualitates primas: Calidum: Frigidum: Humidum: Siccum: quod conuenit ei per conuenientem habitudinē ad figuram celestem & loci dispositionem. ¶ Deinde cum dicit: Multitudine uero &c̄. Declarat q̄tam oportet eam esse: & quia non uqęrit̃ Regio ut dictum est nisi fm quod ordinat̃ ad uitā humanam. Dicit q̄ oportet esse tantam fm magnitudinē totius & fm multitudinē consideratā fm diuersitatem terrę satiue & nō satiue consite & pascualis. Et hmōi q̄ homines in ea possint uiuere fm qđ cōpetit homini fm q̄ homo: hoc aūt est scđm uirtutē. Et ideo tantā oportet esse ipam q̄ habitātes in ea possint uiuere scđm uirtutē q̄ est directiua eoꝝ ex qbus sustentat̃ natura q̄ est tēperātia & liberalitas. Temperantia quidē secundū q̄ ex ipa sustētat̃ natura absolute. Liberalitas in compatiōe ad alterum. Tantā igit̃ oportet esse eā q̄ habitātes possint uiuere tempate nō declinantes ad delicias: & liberaliter non retracti p tenacitatē. Verū aūt iste terminus magnitudīs ciuitatis bn̄ assignatus sit uel nō: posterius cōsiderabimus diligētius qn̄ cōsiderabimus de possessiōe & abundantia substātię. Quantā .n. oporteat eā esse: & quō ordinare ad usum sunt multę dubitationes & cōtrarię pter inclinatiōes naturales ad utrūq; excessuꝫ. Hoꝝ qdē ad delitias & intēperātiam. horum autem ad pcitatem solent enim homines in agibilibus. Forte autem & in speculabilibus formare sibi opiniones secundum inclinationes: ut qui inclinantur ad delitias opinantur in ipsis summum bonum esse: & diuitias debere quęri secundum quod faciunt ad deliciandum. & similiter in aliis ut frequenter. Hoc autem eis accidit propter infirmitatem intellectus eorum non potentis supergredi sensum: nec discutere ueritatem

¶ De Regione autē eadē fere dici possunt. Nam qualis esse debeat clarū est q̄ sufficientiam omnes laudabūt. Hanc aūt necesse est feracē eē oim. Nam oia in seipsa habere: & nullius indigere sufficientis est. Multitudine uero ac magnitudine tantā quęat habitatores ociosos nutrire: liberaliter simul tēperateq; uiuentes. Hoc aūt utrum bene uel non bene dicat̃: postea diligētius erit considerandū: ubi de possessionibus & facultatibus mentionē fieri cōtinget qualiter & quēadmodum se habere erga usum ipsum oportet. Permultæ .n. circa cōsiderationē istā dubitatiōes cadūt pter trahentes in utranq; partē & uitæ excessum: alios ad tenuitatem [illegible]

propter naturę inclinationem. ¶ Deinde cum dicit: Formā uero. Determinat de situ regionis & primo in se. Secundo cū dicit: Vrbis aūt &c. in compatione ad mare & aridā. In prima parte dicit ꝙ facile est considerare ſm rōnem qualem oportet esse spēm .i. dispositōez uel sitū regionis: et cōueniens est psuaderi ad hoc ab his qui obseruant uel dicūt hi qui experti sunt circa ducatū exercitus. Dux .n. exercitus circa dispositionē regionis negociat̄ &

alios ad largitatē. Formā uero regionis non est difficile pscribere: credendūq; est in quibusdā rei militaris peritis asserentibus talē esse oportere ut ab hostibus quidē nō facile inuadi possit: ciuibus aūt facilis sit in alienā egressio. Præterea ut hoim multitudinē facile inter se cognosci posse diximus oportere: sic etiā regio sit subiecta conspectui id est ut cognosci & succurri faciliter possit. Vrbis aūt situs si formāda nobis illa est secundū uotū oportune & ad terrā & ad mare debet iacere. Vna iam determinatio præmissa est oportere ad auxilia ferenda cōem esse locoꝶ oīum undequaq; afferendā. Altera ad importationem fructuū. Præterea ad lignorum materiem & siquid aliud simile opificium regio in se habeat facilem aduectionē. Cōio aūt maris utrū utilis sit ciuitatibus uel dānosa pmultæ sunt disceptatōes

exptus est. Dicendū est igit̄ ſm ꝙ ab ipsis psuasi sum⁹ & oportet ipaꝫ esse difficile adhibilē ab impugnātibus & facile exhibilem ab inhabitantibus: si enim esset facilis aditus aduersariis faciliter destrueretur ab eis. similiter & si esset difficilis exitus ipsis: nō defacili possent repellere aduersantes: sic aūt hoc per habitudinem locoꝶ cōuenientem inhabitudinem ad montes uel fluuios uel loca pretupta adhuc oportet mltitudinem hoim in ciuitate esse bene conspicabilē: ita ꝙ quęlibet pars si indigeat possit defacili auxiliari a qualibet uel iuuare. Est aūt intelligendū ꝙ sicut aīal est aliquod unū compositū ex partibus diuersis unitis in toto: ita ꝙ operatio cuiuslibet ad bonum cuiuslibet ordinat̄: sicut operatio oculi ad bonū pedis: & illa q̄ pedis ad bonū oculi: & sic de aliis. ita & ciuitas est cōitas ex pluribus composita: quoꝶ operationes ad bonū sint singuloꝶ ordinabiles sunt: saltem ſm ꝙ sunt partes ciuitatis; ita & siliter regionē oportet esse aliquod unū compositū ex pluribus partibus sic dispositis ꝙ quęlibet ordinabilis sit ad bonū cuiuslibet. & ideo oportet ipam eē sic dispositā ſm sitū ꝙ q̄libet pars possit auxiliari a qualibet q̄tū ad defensionē ab aduersariis uel q̄tum ad nccīa uitę: uel aliqd aliud hmōi. ¶ Deinde cū dicit: Vrbis aūt. Determinat de situ ciuitatis in compatiōe ad mare & aridā: & primo facit hoc. Scdo cū dicit: De nauali aūt. Inqrit de potētia & turba nauali utrū expediat ciuitati uel nō. Circa primū p̄mo declarat quō oportet ciuitatē esse sitā ad aridā & mare. Scdo cū dicit: Cōio aūt. Mouet dubitatōem. In p̄ma pte dicit ꝙ si oportet positionē ciuitatis ad uotū hre oportet ꝙ bn̄ situet̄ in ordine ad aridā & ad mare: ita ut aliqualr utriq; cōicet si possibile est. Et huius una rō ē q̄ dicta est p̄us: qm̄ oꝫ citatē bn̄ & facile auxiliabilē eē cōtra impugnātes. hoc aūt facile magis inerit si sit cōis duoꝶ .s. maris & aridę hn̄s auxiliū ab utroq;. Alia āt ē: qa oportꝫ ciuitatē sustētari ex fructib⁹ regiōis pprię uel alteri⁹: qđ nō pōt fieri nisi deferant̄ ad ipam. facilius āt deferunt̄ si fuerit cōis maris & aridę. Iteꝶ mā lignoꝶ & si aliqd aliud tale sit qđ inueniat̄ in regione necessariū ciuitati expedit ꝙ possit de facili deferri ad ipsam. hoc āt fit si fuerit cōis maris & aridę: & ideo expedit eā esse cōem utriusq; istoꝶ. ¶ Deīde cū dicit: Cōio aūt. Mouet dubōm de ppinqtate ad mare: & pponit p̄mo circa hoc dubōem antiquoꝶ. Scdo cū dicit: Nā &. Proseqt̄ ipaꝫ. In p̄ma pte dicit ꝙ de ppinqtate & cōicatōe ciuitatis ad mare: utꝶ utilis sit ciuitatib⁹ bn̄ gubernātib⁹ uel dānosa multi dubitāt multas adducētes rōnes ad utrāq; ptem.

Nam & frequentare aduenas quosdã alienis educatos legibus inutile putant ad rectam ciuitatis disciplinam & turbam popularem multiplicari ex usu maris transmittentibus & recipientibus negociatoꝝ multitudinẽ contrariũ esse dicunt recte ciuium institutioni. Q đ igitur si ista nõ contingat melius sit & ad securitatem & ad copiam rerum necessariaꝝ cõionem maris habere urbem & regionẽ nõ est obscuꝝ:nam ad facilius ferendũ hostes poportuna facultas succurrẽdi auxiliandiq; suis terra & mari esse debet & ad nocendum inuadentibus si nõ utrinq; possibile. At altera ex pte magis existit amboꝝ pticipãtibus & quæ apđ eos nõ existũt importari & quæ supabũdãt deportari ex necessariis ẽ. Sibi.n. ipsis mercabilẽ nõ aliis ciuitatẽ eẽ oportet:q aũt oibus mercatum apud se præbent: hi faciunt questus cupiditate. Quod si nõ expedit ciuitati hãc cupiditatem habere:neque mercatum cette

¶ Deinde cum dicit:Nam & frequentare. Prosequitur eam:& primo tangit nocumenta quę accidunt ex ipsa. Secundo cum dicit:Quod igiť zč. utilitates maiores consequentes. Tertio cum dicit:Sibi enim &c. docet uitare nocumenta ex propinquitate possibilia contingere. In prima parte tangit duo propter quę uidereť ꝙ nõ expediret ciuitatem esse ꝓpinquã mari. necesse enim conuenire multos institutos uel instructos in aliis legibus & exercitatos in aliis consuetudinibus:sicut uidemus nũc de omnibus ciuitatibus & uillis propinquis mari. nutriti autem in aliis legibus & exercitati in aliis consuetudinibus distrahunt ciues ab obseruantia propriaꝝ legum & ab his ad quę sunt assueti ꝓpter cõicationem & conuictũ. ex conuictu eniꝫ formanť mores. hoc aũt inconueniens est ciuitati et corruptiuũ Reip. ergo non expedit eã esse propinquã mari. Scđm est: qm̃ in ciuitate propinqua mari necessariũ est aggregari multitudinẽ nociuã reip. propter oportunitatẽ enim maris emittentes in quibus supabundãt et suscipiẽtes in qbus deficiũt necesse est subuertere multitudinẽ negociatoꝝ seu mercatoꝝ. talis ãt mľtitudo cõtrariať ad bñ gubernare:quia lex ipsoꝝ facit diuitias magis esse p̃ciosas uirtute:qa cõtrariať recte Reip. & ideo nõ uideť expedire ciuitatẽ esse ꝓpinquã mari. ¶ Deinde cum dicit: Qđ igiť. Arguit in oppositũ tangẽs utilitates ꝓuenientes ex propinqtate:& primo ꝓponit eas. Scđo cũ dicit:Nam ad facilius. Manifestat eas. In prima pte dicit ꝙ nõ imanifestũ est ꝙ multo melius est regionẽ esse ꝓpinquã mari usq; ad aliqd & ꝓpter maiorẽ abundantiã nccioꝝ ad uitã:& ad securitatem maioreꝫ ipsius si possent prędicta incõuenientia uel nocumẽta uitari. ¶ Deinde cũ dicit: Nã ad facilius. Manifestat:& primo primũ dicens ciuitatẽ si nõ dẽat seruire oportet sic esse dispositã ꝙ faciliter & sine dãno possit sustinere impetus debellantiũ:ad faciliter aũt ferre ipsos & cum minori damno facit ꝙ possint se iuuare contra eos p mare & per terrã. & enim si nõ pñt ledere eos qui sic debellãt. tum ſm alterã magis poterũt si cõicent ambobus. ab arida enim iuuabũt se in mari & a mari in arida cõtra eos. Expediens est igiť eam cõicare mari.

¶ Deinde cum dicit:Sibi enim. Docet uitare nocumenta quę uidenť sequi ex dicta cõmunicatione. Duo autem illa quę tangebantur ad unum uidebantur reduci:quod enim aliqui nutriti in aliis legibus:aut multitudo negociatorum aduenientium per mare noceant ciuitati:hoc est inquantum distrahunt ciues ab ordine ciuili:& ideo simul docet utranq; uitare. Et circa hoc duo facit:qm̃ primo inquirit usq; ad q̃tum quęrenda est in ciuitate negociatio. Scđo cũ dicit:Nam & nũc. Docet uitare prędicta nocumẽta. Circa primũ est intelligendũ ꝙ negociatio in ciuitate quęriť ꝓpter cõmutationẽ necessarioꝝ ad bene uiuẽdũ: hmõi aũt cõmutatio q̃riť pp per se sufficiẽtiã uite. & ideo negociatio in ciuitate ad hoc usq; quę

hmôi debet recipere. Nam et nunc quidem
uidemus multis regionibus & ciuitatibus
statões ac portus oportune iacere ut neq; in
tra urbem sint: neq; ualde distãtes: murisq;
circundari & aliis huiuscemodi munitioni
bus. Clarum est q́ si quid boni proueniet
ex tali cõmunione: ciuitas id bonum susci/
piet: sin aliquid mali caueri ab eo facile erit
per leges iubentes ac determinantes quos
oportet & quos non oporteat inuicem ad/
misceri. De nauali autem potãtia quod me
lius sit eã habere usque ad aliquã q̃titatem
manifestũ est. nõ solũ enim sibiipsis sed &
finitimis qbusdã oportet & auxiliari posse:
& esse terrori quẽadmodũ terra: sic ẽt mari.

renda est per se quod facit ad per se sufficiẽtiam ipsius & nõ amplius: sicut ea que sunt ad
finem queruntur sm q́ competunt fini: & propter hoc nõ est querenda propter alios prin
cipaliter. Dicit igitur q́ ciuitatem que nõ sibi sufficit in omnibus ad bene uiuẽdum expe/
dit esse negociatiuam sibi: hoc est sm q́ facit ad per se sufficiẽtiam ipsius sed nõ aliis. i. nõ
ad per se sufficientiam aliaꝝ ciuitatum uel regionum principaliter. Illi aũt qui exhibent se
negociatiuos ad omnes quasi faciẽ
tes forum oium in propria ciuitate
faciunt hoc gratia acquisitionis di/
uitiaꝝ: nimis reputãtes diuitias pre/
ciosas: quod est nociuũ Reip. recte.
Ciuitatem igiẽ illam quã non opor
tet participare acquisitionẽ supflua
rum diuitiarũ nõ oportet recipere
superexcedẽtem multitudinem ne/
gociatoꝝ sed tantam quanta facit
ad per se sufficientia uite. ¶ Dein/
de cum dicit: Nam & nunc. Docet
uitare nocumenta predicta dicens
q́ sic faciendũ est in ciuitate bene
ordinãda circa cõicationem ad ma
re: sicut uidemus & existere io regi
onibus & ciuitatibus bene ordina/
tis et propinquis ei: sic aũt uidemus
q́ in talibus regionibus & ciuitati/
bus municipiũ ciuitatis distantiam
quandam habet a mari: ita ut statio
nes & portus in qbus recipiuntur oegociatores sint disposita apte inter ciuitatem & mare:
ita ut ipa ciuitas nõ occupeẽ a mari: nec sic ualde longe ab eo: sed sint muri & alie munitio
oes uel castra interiacentia ciuitati suburbio. consimiliter faciendũ est in ciuitate fienda ad
uotũ si possibile est. Maoifestũ est enim q́ si ita se hñt & mare fuerit sic ꝓpinquũ ciuitati
ut dictũ est: q́ si aliquod bonũ possit cõtingere ꝓpter cõicationem ad mare inerit ciuitati
sic disposite: si aũt ad nocumentũ possibile sit euenire: id cauendũ est ꝑ leges diuersas deter
minantes quos oportet recipe ad municipiũ & quos nõ oportet & usq; ad quid & quibus
oporteẽ cõiungi ꝑ matrimonia & qbus nõ & quõ. Sic igiẽ apparet q́ ciuitatẽ esse cõiunctã
mari oĩno nõ expedit. tum ꝓpter dicta nocumenta q̃ Arist. tangit. tũ qa magis egrotatiua
esset: & pp alia multa: nec etiã expedit eam esse nimis remotã. multas enĩ ab eo recipit uti
litates sicut ipse tangit: & sic medio mõ expedit eam poni ad mare ut utilitates que a mari
sunt inde recipiat defacili & incõmoditates possit uitare. ¶ Deinde cũ dicit: De nauali a ũt.
Inqrit de potentia & turba nauali quõ ciuitas se habet ad eas: & circa hoc duo facit. Primo
enim manifestat q́ potentia naualis usq; ad aliquẽ terminũ expedit ciuitati. Secundo cum
dicit: Turbã uero zc. Ostendit q́ turba naualis nõ debet esse pars ciuitatis: q̃uis necessaria
sit. Circa primũ primo ostendit q́ potentia naualis expedit ciuitati. Scđo cũ dicit: Magni/
tudo aũt zc. declarat usq; ad quem terminũ. In prima parte dicit q́ de potentia nauali q̃ or
dinaẽ ad bellum ꝑ mare manifestũ est q́ optimũ est ipsam inesse ciuitati bñ ordinate usq;
ad aliquem terminũ multitudinis: qm̃ expedit ciuitatẽ oon solũ sibiipsis uiuere: sed etiam
ad alios: puta uicinos debellando eos si iustum sit eis seruire aut prohibendo insultus eorũ
si uelint debellare iniuste. Quapropter oportet quod sint terribiles eis & possint se auxilia
ri multipliciter contra eos. Hoc autem erit si habeant potentiam: sicut per terram pede/
strem: ita per mare naualem. Expedit igitur ciuitati potentiam habere nauticam.

Magnitudo autem ac multitudo huius potentiæ ad mores ciuitatis erit accomodanda: nam si ea fuerit ciuitas quæ magnā præstantiam auctoritatemq; habere consueuerit: necessarium erit hanc potentiam rebus esse cōformem. Turbam uero nauticam & huiusmodi hominum multitudinem non necessarium est ciuitatibus existere: nulla enim ciuitatis pars hmōi homines esse debent: nam pugnatores q naues cōscendunt ingenui sunt homines. terra quoq; militare consueti hi præsunt nauali turbæ & imperant. Existente uero multitudine tenuis fortunæ hominum qui circa nos habitant: & agricolarum qui in regione rem rusticā exercent: necessarium est abundantiam esse nautarum. uidemus etiam nunc istud fieri in quibusdam ciuitatibus: ceu Heracleote multas implēt triremes urbem possidentes magis exiguam q̄ cæteri. De regione igitur & portibus & urbibus & mari & nauali potentia in hunc modum determinatum sit. de multitudine quoq; ciuitatis quam determiationē habere decet prius dixeramus.

¶Deinde cum dicit magnitudo autē· Declarat usq; ad quid dicens ꝙ de multitudine & magnitudine potentię naualis usq; ad quem terminum expediat ciuitati considerādum est inspiciendo ad uitam·i·ad finem per se intentum in ciuitate· Illud enim quod ordinat̄ ad finem intentum quęrendū est: inq̄tum utile est ad ipsum & nō amplius· Si igitur finis alicuius ciuitatis sit uita ducalis & ciuilis: hoc est finis ad quem ordinat̄ ducatus exercitus·s· subiugare alios & ciuiliter regere illos: tunc potentia naualis debet esse cōmēsurata: ita ut tanta sit ut per ipam & pedestrem potentiam possint debentes sibi seruire debellare & insurgentes in eos repellere: non maior neq; minor secundum quod possibile est· ¶Deinde cum dicit: Turba uero· Declarat quod turba nautica nō debet esse pars ciuitatis: quod primo facit· Secundo cū dicit: Existente uero multitudine &c̄· Declarat quod est necessaria ei· In prima parte dicit ꝙ multitudinem hominum quę est circa turbam naualem non expedit inesse ciuitatibus sicut partem: neque ipsos nauticos oportet esse partem ciuitatis: superexcessiuos enim in iniuriis & qui uolunt esse liberi omnino a subiectiōe quacunq;· & qui sunt pedestres ad uirtutem deficientes ab ipa non debēt esse pars ciuitatis: quoniā illos qui sunt pars ciuitatis oportet esse nō iniuriosos & subici in parte & ordinabiles ad uirtutē· Nautica autem turba quę dn̄atur nauigio & obtinet ipsum hmōi est: quia iniuriosa est & subici nō uult & deficit a uirtute sicut frequenter & in pluribus· Ergo nō expedit eam esse partē ciuitatis· ¶Deinde cū dicit: Existēte uero· Declarat ꝙ multitudo naualis necessaria est ciuitati: dicens ꝙ cum in ciuitate sit multitudo seruoꝝ & tenuiorum hominū necessariū est in ipsa existere multitudinem agricolaꝝ excolentium terram regionis & multitudinem nautarum· Et hoc quidem apparet per inductionem: Sic enim uidemus in pluribus ciuitatibus bene ordinatis: & specialiter in ciuitate Heracleotarum· Quamuis enim ciuitas eorum sit contractior: id est minor secundum multitudinem multis aliis multas possunt de uiris nauticis ordinatis ad bellum implere triremes: id est naues trium ordinum remorum· ¶Deinde cum dicit: De regione igitur &c̄· Recapitulat determinata: dicens quod iam in pręcedentibus dictum est de regione quantam & qualem oportet eam esse: & de portu & ciuitate qualiter se debeat habere ad mare: & de potentia nautica quod necessaria est ciuitati & usque ad quid· Prius autem dictum fuit de multitudine ciuili quantam oportet eam esse & usque ad quem terminum expediat ciuitati bene ordinatę·

NVnc autem quales zc̃. Postq̃ Ph̃s de ciuili multitudine determinauit: transit nunc ad inquirendum quales secundum naturam oporteat esse gubernantes recte: & circa hoc primo premittit intentionem suam cum ordine considerandi. Secundo cũ dicit: Nam quę frigidas &c̃. prosequitur. Tertio cum dicit: De hominibus igitur &c̃. recapitulat dicta. In prima parte ipse dicit ꝙ determinato de his quę supponenda sunt ex parte magnitudinis ciuitatis in generali: restat consequenter dicere plures secundum naturalem dispositionem oporteat esse futuros bene gubernare quod secundo proponebatur prius inquirendum. Fere autẽ fiet hoc manifestum si aliquis uoluerit considerare inspiciẽdo ad ciuitates Grecorũ quas dicimus bene gubernare: & etiam ad totũ orbem terrę secundum quod est ocupatus gentibus & ciuitatibus cõsiderando dispositiones naturales earum. ex istis enim aliqualiter poterit concludi intentum. ¶ Deinde cum dicit: Nam quę frigidis. Prosequit̃: & circa hoc primo premittit diuersas dispositiones regionum ad gubernãdum. Secundo cum dicit: Patet igitur zc̃. ex hoc infert. Et circa primum adhuc primo tangit qui sunt inepti ad gubernandũ naturaliter. Scd̃o cũ dicit: At Grecoꝝ genus. qui sunt apti magis. Circa primũ est intelligendum ꝙ q̃uis intellectus p se nõ cõicet corpi in operatione sua: cõicat tñ corpori cõicanti sm Cõmentatorẽ lib. de aĩa. Quicq̃d enim intelligit in fantasmatibus sensibilibus intelligit: qa cũ speculat̃ necesse est simul fantasma aliquod speculari. Fantasmata aũt in actu sensibilia sunt in actu: sicut dicit̃. iii. de aĩa. Sensibile uero in actu & sensus in actu sunt unũ in actu: & ideo sm diuersam dispositionẽ sensus in actu diuersimode disponit̃ intellectus ad intelligendũ. Sensus aũt in actu diuersimode disponit̃ sm diuersitatẽ organi & spũs: spãliter in subtilitate & grossitię: in quo pmo uident̃ sigillari formę sensibiliũ. Et ideo sm diuersitatẽ spũs in grossicie & subtilitate & aliis hmõi diuersimode disponit̃ intellectus ad intelligendũ: ita ut q hñt spũs subtiles & claros bene representatiuos formaꝝ sensibiliũ bene nati sunt intelligere. Qui aũt grossos & turbidos praue. Multitudo ẽt spũs nãlis & sanguinis & p consequẽs caliditatis facit hoĩes robustos: Robur enim facit spũs sm Ph̃m lib. de somno. Et multitudo calidi animosos & excessiuos: qa calidũ maxĩe actiuũ est inter qualitates. Habitantes aũt in regionibus calidis caliditate regionis poros apiente exalat humidũ trahens secũ calidũ intrinsecũ: & ideo sunt pauci sanguinis & caliditatis. Spũs aũt & si paucos hẽant claros tñ & mundos hñt. & ideo hñ intellectiui sunt. Habitantes aũt in frigidis frigiditate extrinseca poros concludẽte fortificat̃ calidum interius: & sunt fortis digestionis & plurĩo indigẽt cibo. Spiritus autẽ multos hñt ꝑpter multitudinẽ calidi: grossos tñ ꝑpter grossiciẽ & mltitudinẽ alimẽti: & pp minorẽ exalationẽ. Et ideo pp abũdantiã caliditatis & sanguinis aĩosi sunt. ꝑpter grossiciẽ aũt spũum & turbulentiã minus intellectiui. Qui aũt habitant in ꝑatis regionibus medio mõ se hñt ad istos mediocriter dispositi ad aĩositatẽ & ad opatõez intellectus. Hoc supposito dicit ꝙ habitãter in regionib⁹ frigidis & circa Europã q̃ est regio ꝑtensa ad aqlonẽ in pte remota a uia solis sunt nãliter aĩosi pp abundantiã sanguinis & caliditatis ꝑpter cãm dictam: in in/

¶ Nunc autẽ quales natura ciues esse oportet a nobis dicetur: forsan id uero deprehendet quis si inspiciat ad ciuitates Græcorũ: quæ bene gubernari dicuntur: & ad totum terrarum orbem ut a gentibus uariis incolitur. Nam quæ frigidas regiones incolunt gentes: & quæ per Europam animo quidẽ habundant: ingenii uero & artificii parum habent. Quapropter in libertate magis perseuerant: disciplinam uero Reipublicæ difficulter recipiunt: ac finitimis dominari nõ possunt. Quæ uero Asiam incolũt ingenio & arte abundant: sed animositatem non habent: propter quod & parere dominãribus:

tellectu autem speculatiuo.s.arte:hoc est intellectu factiuo inueniuntur deficientes magis. Et ideo quia animosi sunt & potentes libere uiuunt in regionibus propriis:potentes & audentes repellere insultus insurgentium:nesciunt autem bene gubernare nec principare uicinis:propter defectum intellectus & prudentię quę requiruntur ad bene gubernadũ & principandum recte. Habitantes autem in regionibus calidis & circa Asiam quę est regio protensa ad meridiẽ prope uiam solis: bene intellectiui sunt & artificiosi multum secundum animã propter subtilitatem & mundiciam spiritu/um in eis causa pdicta: tamen timidi & sine animositate sunt propter defectum sanguinis & caliditatis naturalis: & ideo subiecti sunt & seruiunt aliis non audentes potentes repellere debellantes: nisi forte quandoq; per fraudem & dolum excogitata per intellectum quem habent subtilem. ¶ Deinde cum dicit At Grecorum genus. Declarat qui sunt magis apti dicens quod illi qui medium locũ tenẽt inter pdictas regiones Europam & Asiam sicut genus Grecoꝝ: sicut medium tenẽt sm locũ: ita & sm dispositiones: Nõ enim tantum est frigidũ apud eos sicut in septentrione:nec tantũ calidũ sicut apud eos qui circa Asiam. Et ideo temperati existentes sm calidũ & frigidum ambobus participant:sunt enim intellectiui:minus tñ q̃ qui circa Asiam. & etiã aĩosi minus q̃ qui circa Europã. & ideo pmanent liberi in regione sua potentes & audentes aliqualiter repellere debellantes. Bene etiã nati sunt gubernare inter se & principari aliis sm aliquã unã Remp. propter uigorem intellectus & rõnis in eis. In ipsa etiã regione Gręcię inuenit̃ dña gentis alicuius ad alias in eadem regione quę totius Grecoꝝ ad duas pdictas:ita ꝙ in aliqua eius pte habitãtes habent naturã quasi unius mẽbri uel dispositiouis unius:puta quia accedũt ad septentrionẽ magis inter Grecos: magis aĩosi sunt inter ipsos naturaliter. Habitantes aũt in alia pte alterius dispositõis sunt:sicut habitantes in pte ppinquori Asię magis intellectiui sunt inter eos. Alii aũt sunt bene mixti siue proportionati ad utrasq; potentias istas.s.intellectiuã & aĩatiuã: sicut illi q magis accedunt ad mediũ peręque distantia. Sed contra ista argueret aliquis rõnabiliter: ꝙ cũ ea quę sunt naturalia semp uel in pluribus eodẽ modo se habeant: si Gręci sunt nati principari aliis non aũt illi qui circa Asiam uel Europã:sequeret̃ ꝙ Gręci semp uel in maiori parte principarent̃ aliis & alii nõ ipsis:cuius contrarium apparet ex historiis antiquoꝝ. Calidi enim & p se qui sunt circa Asiam multo tpe dñati sunt ipsis & uicinis eoꝝ monarchiam tenentes. Similiter Romani qui circa Europã sunt plurimo tempore dñati sunt Grecis q̃ econtrario. diuturnior enim fuit monarchia Romanorũ q̃ Grecorum. Ergo uidetur ꝙ ipsi nõ sint nati principari aliis:sed magis econtrario. Ad hoc est intelligendum ꝙ dispositiones naturales rerũ naturalium quę sunt hic reducuntur in dispositionẽ cęlestem:sicut dicit Phs in primo Metheoroꝝ dicẽs: Est aũt ex necessitate continue iste mundus superioribus latõnibus ut oĩs sui uirtus gubernetur inde. Vnde motus principium oĩbus illam causam putandũ esse. Et hoc satis ostẽdit. viii. Physicoꝝ. Dispositio autem celestis per comparatiõem ad ea quę sunt hic duplex est. Vna cõis quę attenditur sm propinquitatem uel remotionem a uia solis qui maxime mouet ista inferiora. Et secundũ hoc quidam hic existentes sunt calidi.quidam frigidi:quidam temperati. & inclinantur ad ea ad quę ista disponunt: & quantum esset de inclinatione naturali Grecorum in tali dispositione magis temperati essent

& seruire perseuerant. At Græcorum genus ut mediam regionem locorum sortitum est sic etiam amborũ est particeps: nam & animosum & ingeniosum est. Ex quo fit ut in libertate degat: & disciplinam Reipublicæ optime recipiat: & unius Reipublicæ constitutionẽ sortitum imperare omnibus possit. Eandem quoq; differentiam habẽt Græcorum gentes inter se: quædã.n. hñt naturã ad unũ illoꝝ: quædã uero pmixte ac tẽpera

natura & magis attingerent ad utrumq; dictoꝝ prius.s.animositatem & intellectum propor
tionaliter:& magis nati essent gubernare & principari aliis.& septẽtrionales magis animo/
si deficientes intellectu.qui autem circa Asiam econtrario. Alia autẽ est dispositio celestis
in ordine ad ea quę sunt hic:quę attenditur fm figurã stellarum erraticarum ad seinuicem
& ad fixas.:& in ordine ad ea quę sunt hic : & ista dispositio uel ista figura continue alia
& alia est aliquo modo: quãuis nõ
sensibiliter hoc appeat : & respectu
alterius & alterius loci alia & alia:
ita ꝙ si respectu huius regionis sit
nunc talis figura cęlestis consequen
ter in alio tpe erit alia: & si respectu
huius regionis sit talis: respectu alte

tæ sunt ad utramq; illarum potẽtiarum. Patet igit' ꝙ oportet & itelligẽtiã & uigorẽ animi natura existere illis q futuri sint idonei quos legũ positor ad uirtutẽ instituat:nã ꝙ

rius erit alia. Si igitur aliqua dispositio insit alicui ciuitati uel regioni ex tali figura cęleste
durante figura inerit dispositio illa naturaliter:& secundũ hunc modum potest dici quod
Gręci ex figura cęlesti tali aliquando nati fuerunt bene gubernare & principari aliis: aliqñ
autem alii:puta Caldei uel Romani:& si ista figura nõ pmanet nunc:nunc nõ sunt nati ad
eadem sed ad alia secundum exigentiam figurę nunc existentis. Vlterius etiam intelligen/
dum est ꝙ dispositio ciuitatis uel regionis naturalis nõ tantum consideratur ex figura cęle
sti absolute:sed etiam ex dispositione partiũ regionis ciuitatis secundũ habitudinem quã
habet ad montes uel mare uel loca paludosa uel munda. Virtus enim figurę cęlestis non
recipitur in contento nisi mediante continente proximo. Et secundũ hoc potest continge/
re ꝙ quamuis ciuitas uel regio sit frigida naturaliter & inclinetur ad ea quę disponit frigi/
dum q̃tum est ex dispositione figurę cęlestis cõis:tamen secundum dispositionem regio
nis per comparationem ad montes uel mare contingit eam esse calidam excellenter : aut
etiam temperatam uel econtrario. Ex quo contingit ꝙ quãuis existentes in aliqua regione
non inclinentur ad gubernandum bene ex figura celesti cõmuni:tamen ex speciali dispo/
sitione ipsius hoc potest ei contingere. ¶ Tertio est intelligendum ꝙ uirtus cęlestis cum sit
materialis & corporea:intellectus autem immaterialis & separatus:nõ agit per seipsum:sed
tantum per accidens inquantum dependet ex sensu. & ideo intellectus & uoluntas non ne
cessitantur in operationibus suis a uirtute cęlesti per se. Vnde potest cõtingere ꝙ quãuis ali
qua ex uirtute cęlesti uel naturali dispositione nõ inclinentur ad gubernãdum nec ad ope
rationes intellectus uel uirtutis:si tamen per electionem intendant studio sapientię & exer
citio uirtutum continget eos esse intellectiuos & bene gubernãtes & econtrario. si bene na
ti ad ista ocio & exercitio in malis operationibus deficient insipientes & male gubernan/
tes & serui alioꝝ fient. Et hoc forte fuit una causa destructionis regni Romanoꝝ & Gręco
rum:tenentes enim monarchiam uiuentes in tranquillitate:dederunt se ocio & uoluptati/
bus carnalibus & auaritię nolentes uacare sapientię:& ideo facti minus intelligentes & mi
nus exercitati in actionibus ciuilibus & bellicis non potuerunt gubernare nec principari
bene aliis:& ideo rebellauerunt subiecti ipsis nescientibus & impotẽtibus obuiare. Per pre
dicta apparet solutio ad obiectum. ¶ Deinde cum dicit:Patet igitur &c. Infert ex prece/
dentibus quales nati sunt bene gubernare & principari:& primo facit hoc. Secundo cũ di
cit :Nam quod de &c. manifestat hoc ex dicto quorundã. In prima parte dicit ꝙ qa Grę/
ci bene gubernãt & principantur aliis naturaliter: & quia animosi sunt & bene intellectiui:
Asiani aũt serui sunt alioꝝ:qa inaĩosi sunt q̃uis uigeant intellectu. Septentrionales aũt aliis
nõ principant̃:quia deficiũt intellectu q̃uis sint animosi. Manifestũ est ꝙ oportet eos esse
de numero legislatoꝝ qui debent esse boni ductores ad uirtutẽ & bene gubernare inter se
& pncipari aliis esse aĩosos ut possint malos compescere & debellãtes impugnare & bñ in
tellectiuos ut sciãt se dirigere & alios in opatõibus. ¶ Deinde cũ dicit:Nã quid &c. Probat
hoc ex dicto quorundã:& circa hoc primo ex pte illius dicti oñdit intentũ. Scdo cũ dicit:

Nec bene se habet &c̃·reprobat alteraꝫ partem eiusdem dicti· In prima parte dicit ꝙ illud quod quidam dicunt ostendit ꝙ oportet bene gubernantes esse animosos·Dicunt enim ꝙ oportet custodes aliorum & principantes esse amatiuos notoꝝ:ad ignotos aũt siluestres & duros magis·Signũ aũt primi est:quia animus hominis magis attollit̃ colloquendo repu/tans se debere magis reputari ab eis respectu notoꝝ & consuetoꝝ q̃ respectu ignotoꝝ putãs se paruipẽdi· Noti enim & cõsueti magis reputant̃ amici : ignotus aũt quasi nõ amicus:& ideo disponitur homo ad notum & consuetũ sicut ad seipsum:ad ignotos aũt sicut ad inimicum·& propter hoc sicut qui libet reputat seipm & magnipẽdit: ita uult reputari & magnipendi ab amico & noto·ab inimico autẽ & ignoto putat non reputari & parui/pendi·Non aũt ꝙ custodes oportet esse amatiuos:quia animus·i·uolun tas est q̃ facit hoĩes amatiuos inui/cem· hęc enim potentia principiũ est dilectiõis·Propter quod Archi/locus q̃relans de amicis disputat ad animũ quasi ad amicum dicens ꝙ hoĩes nõ sustinent uulnerationes a lanceis ab amicis:sed bona magis· Amare enim est uelle alicui bonũ propter ipm· Velle aũt est actus uo luntatis· ergo & diligere· Inclinatio autem ad principandũ & ad actus libertatis est ab ista potentia oĩbus qui ad hoc inclinantur· Principati/uum enim & inuincibilẽ & liberũ dicimus animũ:quia principari pri/mo & per se est agere·ĩmediatũ autem principium agendi in nobis est animus siue uolun tas·& ideo animus est principatiuũ quid·Libertas aũt est quę in natura intellectiua per uir tutem eius quod principale est in ea & intrinsecus agit in finem proprium sm̃ illud idem Agere aũt in natura intellectuali ad finẽ proximo competit animo & uoluntati sm̃ Arist· ix·Meth·Et ideo libertas est uirtus quędã uoluntatis in ordine ad intellectum pręcedẽtem & finem sequentẽ·Si igit̃ animus est sm̃ quẽ principamur & liberi sumus· & aĩus est quo amamus quod competit principantibus & custodibus:ut iam dictũ est:cõuenienter dictũ est principãtes oportere esse animosos· ¶Deinde cum dicit:Nec bene se habet·Reprobat alteram partem dicti alioꝝ dicens ꝙ nõ conuenienter dicunt in eo ꝙ aiunt ꝙ principantes uel superiores in ciuitate oportet esse infestos & diros ad ignotos:nõ enim expedit ad ali/quem hoĩem bonum esse tales:quia facto & uerbo expedit magis se reddere amabiles·Vi ri etiã magnanimi qui sunt digni principari nõ sunt seueri seu diri ad aliquos nisi cõtra in iustos:quia nõ expedit eos esse diros nisi eis qui cõtrariant̃ eis sm̃ ꝙ hmõi·Ipsi autem sm̃ ꝙ hmõi uirtuosi sunt sic debent esse·magnanimitas enim est ornatus uirtutũ: ut dicit̃·iiii· Eth· Virtuti aũt contrariatur malitia seu iniustitia sm̃ ꝙ iniustitia se extendit ad oẽm ma litiam·Magis aũt duri sunt ad notos seu amicos si fuerint mali siue putẽt se iniuste pati ab eis·& hoc rationabiliter faciunt:si enim ab amicis iniuste patiuntur nocumẽtũ reportant

de custodibus aiunt quidam oportere ut be niuoli sint erga notos;erga ignotos uero in festi. Vigor animi est qui beniuolentiã fa/cit:illa est enim potentia animæ per quam amamus: ac beniuoli sumus . Cuius rei si/gnum est ꝙ magis irritatur animus contra familiares & amicos q̃ contra ignotos si cõ temptũ se putet . Quapropter Archilocus recte cum amicos incusaret ad animum lo quitur inquiẽs:Non tu quidem ab amicis lanceis trãsfixus es.Quod dominatur & qđ libertatem seruat ab hac potẽtia animi exi/stit:dominus enim & inuictus est animus. Nec bene se habet dicere ꝙ aduersus igno tos debent esse infesti:nam aduersus nemi/nem esse tales oportet.Neqꝫ sunt magnani mi hoĩes natura infesti:nisi contra iniuriã/tes.hoc autem magis contra notos familia/resqꝫ patiuntur si iniuriatos sibi existimant Et hoc non sine ratione cõtingit: A quibus

ab eo a quo credebant se iuuari debere te ipso priuant̃ ꝓpter quod indignãtur magis. Amicus eñi est uelut alter ipse:ut dictum est. Et ideo sicut aliquis ad seipm̃ disponit̃:ita ad amicum. A seipso aũt expectat unusquisq; bonum & non nocumentũ ꝓpter quod & ab amico. Vnde si perutet reportare nocumentum:indignatur. & quanto magis amicus: tanto magis credit̃ teneri ad benificẽtiã. Et ideo dicit̃ ꝓuerbialiter φ fratrum inimicitia crudelis est ualde: & φ illi qui ualde diligunt se inuicem fiunt ualde inimici ex casu:sicut eadẽ; sunt calidissima & frigidissima. Sicut dicit Arist. Quarto Metheoroꝝ. Dicimus enim de magno amico magnum inimicum fieri. Sic igitur non expedit magnanimum uel principãtem esse agrestẽ ad aliquem:nisi ad iniustum:& magis si fuerit amicus prius. ¶ Deinde cum dicit:De hoĩbus igit̃ zc̃. Recapitulat:dicens φ de iudicantibus determinatũ est quot oportet esse fm̃ multitudinẽ in ciuitate ordinata: & quales fm̃ naturalem dispositionẽ. ¶ Iterum de Regione dictum est & qualem oportet eam esse ad bñ iudicandum per rationes uerisimiles: & concordãtes sensui. Non eñi eandem certitudinem oportet quęrere eorum quę sunt manifesta ratione sola nõ conueniẽte usq;quaq̃ sensui & eorum qui cõueniũt cum sensu.

enim deberi sibi beneficiũ expectant ab eisdem nõ solum priuari beneficio:sed insuper ledi se putant. Vnde in ꝓuerbio dicitur:fratrum contẽtiones & iræ sunt acerbissime: & qui se nimiũ amant:hi se nimiũ oderũt. De hominibus quidẽ igit̃ qui in Repu. futuri sint:& quot esse oportet:& quales natura:& de Regione quantã & qualem fere determinatum est. Non eñi eadem certitudo quærẽda est in his quæ per rationes:& in his quæ fiunt per sensum. ¶ Cum uero ut aliorum scd̃m naturam cõsistentiũ non hæ sunt partes totius consistentiæ sine quibus totũ esse non possunt palam φ nec Ciuitatis ponendum est esse ptes quæcunq; ciuitatibus existere:necessario oportet ne alteriuſ cuiusquã cõionis:ex qua sit unum aliqđ genus. Vnũ enim quid & cõmune esse debet cõicãtibus siue æquale siue inæquale suscipiant: ceu si

CVm uero zc̃. Postq̃ Phus inquisiuit de his quę supponenda sunt ad Rempu. rectam ex parte materię remote:Inquirit nunc de his quę supponenda sunt ex parte ꝓpinquę. Ciuitatis aũt materia ꝓpinqua est duplex. Vna proprie sicut liberi pncipantes & subiecti qui attingunt ad ciuilitatem. Alia antem domus & edificia ciuitatis & regionis q̃ magis se habent in ratione organi. Diuidit̃ igitur pars ista in duas. Quia primo inquirit quę sunt partes ciuitatis proprie dicte. Secundo de edificiis & domibus & dispositiõe ciuitatis & Regionis:cũ dicit: Vrbs aũt zc̃. Adbuc in pria parte oñdit prio q̃ sunt necessaria ad cõsistẽtiaꝫ ciuitatis. Scđo cũ dicit: Determinatis aũt zc̃. Inquirit quę eorum sunt ptes Ciuitatis. Circa primũ adbuc ostendit φ nõ oĩa quę requirunt̃ ad consistentiã Ciuitatis sunt partes ipsius. Scđo cum dicit:Cum uero &c̃. Declarat quę exigunt̃ ad consistentiã eius. Primum ostendit duabus ratiõibus. Scđam ponit ibi: Vnũ eñi &c̃. In prima pte dicit sicut est in his quę fiunt & constant fm̃ naturã:ita in Ciuitate est quę a natura inclinãte & ratiõe pficiente. In his aũt quę fiunt & cõstant natura nõ oĩa quę reqrunt̃ ad consistentiã ipsoꝝ sunt ptes illorum. Sed quędam sunt sicut materia. Quędã aũt ad ornatũ:& quędam ad alia. sicut in animali alimentũ & humores nõ sunt partes in actu:sed sicut materia. Pili aũt ad ornatum sunt seu ad ꝓtectionẽ. Sudores aũt sicut decidentia a natura. Ergo manifestũ est φ neq; ciuitatis:neq; cõicationis alterius cuiuscunq; ex pluribus ex quibus fit aliquod unum ratiõe omnia dicenda sunt partes sine quibus nõ existunt. ¶ Deinde cum dicit : Vnum eñi &c̃. Ponit secundam rationem ad idem quę est hęc :oĩm partium per se alicuius totius est ad

unum cōmune per quem determinētur & sunt:& hęc est forma totius. Et ad hoc attingūt oēs siue ęqualiter siue inęqualiter per transmutationē factā ad illud ex aliqua materia: siue illa fit alimentū:sicut in aīalibus & plantis:siue multitudo hoīm in Regiōe.sicut in Ciuitate uel aliqd aliud:sicut in quibuscunq3 aliis. Quando uero aliqua plura sic se habēt q unu3 est gratia alterius ut finis.alte3 aūt est sicut finis ipso3 nō aliqđ unū cōe fm ratione: s3 ad alterū isto3 pertinet attingere aliqđ principaliter. Ad alte3 aūt attingere accipiēdo uirtutem ab alio: sicut se habet organū ad opus factū : & ad agens pncipale qbus nō est aliquid cōe fm rōnem:sicut domui et edificatori nihil est cōe fm q hmōi:sed ars edificatoria & organa edificādi sunt ppter ipam domū. Igit quo3 unū est gratia alterius fm q hmōi nō sunt partes alicuius unius. Possessio uero in Ciuitate est gratia possidentis:quis igit sit necessaria ciuitati nō erit aliqua pars ciuitatis cuius partes sunt possidētes p se: sed multa sunt aīata quę sunt possessio alteri9. sicut iumētum & seruus q est organum aīatum alterius possessio exns sine quibus tū non est ciuitas. Ergo multa sunt in ciuitate quę non sunt partes ipius. Ciuitas enim est cōitas quędā ex pluribus silibus fm naturam cōposita gratia p se sufficiētis & optimę uitę. ¶ Deinde cū dicit: Cum uero zc. Intēdit declarare quę sunt necessaria ad consistentiā ciuitatis. Et circa hoc pmo tāgit ex quibus sumit diuersitas Rerump. & ciuitatū. Scđo cum dicit: Considerandum zc. Ex quibus sumit numerus eo3 quę sunt necessaria ad ciuitatem. Tertio cū dicit: Primo quidem zc. Sumit eo3 nume3. In pma parte est intelligendū q ratio eo3 quę sunt ad finem ex fine sumit. Et ideo diuersitas eo3 primo est ex diuersitate finis: deinde ex diuerso modo se habēdi ad ipm. Finis aūt ciuitatis fęlicitas est. Et ideo dicit qm fęlicitas est optimum qđ intendit:sicut finis in ciuitate. Felicitas aūt est opatio fm uirtutem perfectam & exercitiū illius perfectū. Et contingit aliquos iudicantes attingere ad hmōi opationē perfectam. Alios aūt contingit attingere modicū. Alios aūt nihil. Sed ad contrariū magis manifestum est q hęc est causa quare sint diuersę species & differentię Rerump.. Diuersitas enim Rerump. est ex diuersitate finis:uel diuerso modo se habendi ad finem. Ex hoc enī q diuersos fines eligunt:uel eundem alio & alio modo:& per alia & alia uenātur diuersas uitas faciunt:& per consequens diuersas Resp. Diuersi enim modi uiuendi diuersę Respu. sunt. Diuersę igitur Resp. sunt ex diuersitate finium:uel & diuerso modo se habendi ad finem. ¶ Deinde cum dicit: Considerandū est zc. Declarat ex quibus sumitur numerus eorum quę sunt necessaria ad ciuitatem. Et pręmittens intentionē suam dicit q post hęc considerandum est nobis quę & quot sunt quę sunt necessaria ad consistentiam ciuitatis. Inter

alimentum id sit : siue agri quantitas : siue aliud tale. Sed quādo hoc gratia huius: hoc aūt non gratia nihil in his cōe. sed aut huic quidem facere: huic aūt accipere. Dico autē ueluti organo omni ad id opus quod fit: & opificibus: Domui.n.ad edificatorem nihil est qđ fiat cōe: sed est domus gratia edificato3 ars. Quapropter possessione quidē indiget ciuitas: nulla tamē pars ciuitatis est possessio. Multa uero aīata sunt possessiōis partes. Ciuitas aūt cōmunio quædā est similiū gratia uitæ ut maxime fieri potest optime. Cum uero sit felicitas optimū: ipsa tū uirtutis opatio: & usus quidā perfectus. Contingat aūt ita ut aliqui illius recipiāt participationem: alii pa3: aut nihil. Manifestum est q hæc est causa quare ciuitatis species differēte existūt. Pluresq3 Rerumpu. formæ pet aliū enī modū & aliis uiis singuli hoc appetentes: & alios uiuendi modos fecerūt: & alias Reip. disciplinas. Considerandū est quot sint illa sine quibus ciuitas esse non potest.

ista enim inuenientur illa que per se sunt partes illius. Et quia unumquodq; eoꝝ que sunt natura uel arte determinat̃ aliqua propria operatiõe: sicut dicit̃ Primo huius: sumende sunt operatiões eoꝝ que sunt in ciuitate. Ex diuersitate enim istaꝝ manifesta erit multitudo necessarioꝝ ad eam. ¶ Deinde cum dicit: Ex his enim zc̃. Primo assumit opatiões necessarias ciuitati. Scd̃o cum dicit: Necessariũ est ergo zc̃. Concludit multitudinem eoꝝ que requiruntur ad consistentiam eius. Circa primum primo assumit opationes dictas. Secũdo cum dicit: Hec sunt igitur zc̃. Probat eas esse necessarias. In pria parte dicit ꝙ ciuitati cuicunq; si debeat esse ciuitas: oportet preexistere operationem alimẽti si quidem debeant uiuere & nutriri. ¶ Deinde autem operationes artium puta fabricationem & carpentationem & huiusmodi multis enĩ indigent organis existentes in ciuitate que preparantur per hmõi opera. ¶ Deinde tertio oportet in ipis esse arma: cõicantibus enim cõicatiõe ciuili sunt necessaria propter duo. Primo quidem ap seipos ad puniẽdũ insolentes & transgredientes Leges uel Principatus gratia inobedientium constituti mandatum. Secũdo ad repellendum extrinsecos uolentes inferre molestiam iniuste. Deinde oportet eos habere pecuniarum abundantiam aliquam: silr̃ propter duo. Primo propter oportunitates ad cõmutationes inter se faciendas Secundo ad expeditiones belloꝝ si emergant. Deinde aũt quinto expedit inesse ciuitati ꝙ ꝓncipiũ est inter dicta curam & cultum diuinum quod appellat̃ sacerdotium. Sexto oportet inesse rectam deliberationẽ de conferẽtibus & nociuis et iudicium iustum de his que ueniũt in disceptatione. ¶ Deinde cum dicit: Hec sunt igit̃ zc̃. Probat hmõi opa esse necessaria una ratiõe cõi: dicens ꝙ hmõi opationes sunt necessarie ciuitati omĩ: aut ita dicat̃: quod adiunctũ est ꝓpter aliquas ciuitates que ꝓpter dispositionẽ Regionis nõ silr̃ indigent oĩbus predictis: aut nõ indigent. Silr̃ ut forte abundantia pecuniaꝝ propter abundantiã diuitiaꝝ naturaliũ. Et ratio huius qd̃ dictũ est: Q̃m ciuitas cõitas quedam multitudinis ciuiũ est nõ quecunq;: sed per se sufficiens ad bene uiuere ut est dicere. Si uero aliquod predictoꝝ opeꝝ cõtingat deficere in aliqua multitudĩe: utputa preparationem alimẽti uel artficiatoꝝ: aut etiã arma: non erit per se sufficiens ad bene uiuere: ut ex se manifestũ est. Ergo nõ erit ciuitas. Si ergo debeat esse ciuitas: necesse est oĩa hmõi opa inesse ipsi ¶ Deinde cum dicit: Necessariũ est zc̃. Concludit numeꝝ eoꝝ que sunt necessaria in ciuitate: dicẽs ꝙ si hmõi opationes sunt necessarie & ipi nõ pñt esse sine quibusdã aliis:

Nam quas dicimus esse ciuitatis partes: eas necessariũ est in istis subesse. Capiendus est igitur operum numerus. Ex his enim illud apparebit. Primum igitur debẽt existere alimenta. Deinde artes. Multis enĩ instrumentis indiget uita. Tertium: arma. Nam qui simul in cõmunione uiuunt: necessarimn est ipsis habere arma quibus & Magistratibus parere inobedientes compellant̃: & quibus uis ꝓpulsetur externa. Præterea pecuniarũ habendaꝝ facultas quædã quo illas habere possint: & ad ꝓprias indigentias: & ad bellum. Quintum ac primũ circa rem diuinã cultus qd̃ uocant sacrificiũ. Sextum qd̃ est omnium summe necessariũ iudiciũ pro utilitate: & iustitia contrahentium. Hæc sunt igitur opera quibus indiget ciuitas omnis. Est enim ciuitas multitudo non quæcunq; sed illa quæ ad uitam per se sufficiẽs sit (ut diximus) Si uero aliquod hoꝝ deficiat: impossibile est simpliciter per se esse sufficientem hmõi societatem. Necessarium est ergo his operibus ciuitatẽ cõstare. Esse igit̃ oportet multitudinẽ agricolaꝝ qui uictum conferant & artifices: & pugnatores: & locuple

puta preparatio alimenti sine agricolis·operatio artium sine artificibus· operatio armoꝝ sine pugnātibus·diuitię sine opulentis·nec cultus diuinus sine sacerdote·nec iudiciū sine iudice·Manifestum est ꝙ ad consistentiā ciuitatis necessarii sunt agricolę:artifices: bellici:diuites:sacerdotes:& iudices·

tes:& sacerdotes: & iudices necessarioꝝ atq3 utilium. ¶His determinatis reliquum est considerare utrum oēs cōicare debent. Hoꝝ omnium fieri nō potest ut idem ipsi sint & agricolæ:& artifices:& consultores: & iudicantes:uel in unoquoq3 opere supradictorū alios ponendum est:uel quædam esse ꝓpria quædam uero cōmunia necessarium est: sed non in omni Rep.hoc(ut diximus)cōtingit Nam fieri potest ut oēs participent omniū & non omnes oīm:sed quidam quorundam Hæc enim faciunt Rerumpu.uarietatē.Nā in populari quidem participant oēs omniū In paucorum autem potentia contrariū est Cum autē cōsideratio nostra sit de optima Rep.Ea uero est per quam ciuitas esset maxime felix Felicitatem autem quam sine uirtute impossibile est existere primo diximus. Manifestū est ex his ꝙ in ciuitate quæ opti

His determinatis &c̄. Postq̃ Phus ostendit quę sunt necessaria ad consistentiā ciuitatis: declarat quę istoꝝ sunt partes ipsius:& quę non·Et gratia huiōi inquirit quę istoꝝ contingit attribuere uni: & quę non: & quomō·Et circa hoc primo facit ꝙ dictū est·Scđo cū dicit De distributiōe zc̄· Quia dixerat agricolas nō debere esse partes ciuitatis optime· Determinat de diuisiōe Regiōis:& quos oportet esse agricolas · Circa primū primo facit qđ dictū est· Secundo cū dicit:Quod quidem zc̄· Recapitulat·Circa primū adhuc facit qđ dictum est·Scđo cū dicit: Videtur aūt &c̄·Declarat illud nō esse nouum:sed ab antiquis inuentū prius·Circa primū dans intēionē suaꝫ ponit dubitationē : utrū oīa prędicta uel q̃dā possent eidē cōuenire · Secūdo soluit cū dicit:Sed non &c̄ Declarat intentum·Primo igiť dicit ꝙ post declarationē dictoꝝ relinqť considerādū utrū oīa prędicta sex sint cōicanda omibus in ciuitate ita ꝙ idem sit agricola:artifex:et miles & sic de aliis· Hoc·n·bene possibile est·s·eosdem esse agricolas & cōsiliarios:& sic de aliis·Aut unūquodq3 istoꝝ attribuēdum est uni cōditioni hoīm:puta quod quidē sint agricolę:alii aūt & diuersi milites:& sic de aliis·An magis quędā istoꝝ sint attribuēda eisdē·quędā aūt oino diuersis·Hoc enī dubitationem habet cuius determinatio ualet ad declarandū intentū ꝓncipale·Deinde cū dicit:Sed nō in zc̄·Dissoluit dubitationē·Et primo ponit solutionē in generali·Scđo cū dicit:Cū autem zc̄·Manifestat eā in speciali·Primo ergo in generali soluit eā: dicēs ꝙ in ciuitate bene ordinata nō expedit oīa prędicta cōicare oībus:sed nec singula singulis: sed quędā ipsorū oportet esse ꝓpria quorundā tm̄ & nō alioꝝ·Quędā aūt cōia pluribus necessario·Sed hoc nō habet ueritatē in omi Rep·:sed in bene ordinata tm̄:sicut enī ꝓus dicebať in Tertio huius contingit omnia prędicta cōicare omnibus existētibus in ciuitate et non oīa oībus:sed quędam quibusdā:& hoc diuersimode:& fm̄ hoc diuersificari Resp· in statu populari·Igitur quę male ordinata Resp· est oībus omnia prędicta necesse est cōicare · quia in ea tota multitudo dominať·In statu aūt Paucorum econtrario quędam quibusdam:ut arma sacerdotium opulentum:& iudicium eisdem forte ut diuitibus:quia dn̄anť·Agricultura autem quibusdā aliis & artificiū aliis omino diuersis· ¶Deinde cum dicit:Cum autem &c̄· Manifestat solutionē in speciali·Et primo facit hoc·Secundo cum dicit:Quę sint igiť &c̄·Recolligit eam·Circa primū primo declarat quę dictoꝝ nō sunt partes ciuitatis·Ex quo appa ret ꝙ quędam dictoꝝ nō possunt eisdem attribui·Secundo cū dicit:Cum uero &c̄· Decla

me gubernetur & quæ iustos habeat Ciues simpliciter:ac nõ ad suppositionẽ: neq̃ artifices:neq̃ mercatores ciues esse oportet. Vilis est enĩ hmõi uita & uirtuti aduersa nec certe agricolas esse oportet eos q futuri sint ciues. Opus est enĩ quiete & ocio ad uirtutẽ tem cõparandã & ad Remp. gerendã. Cum uero hi supersint qui bello intendunt & hi qui consultãt de utilibus & iudicant de iustis & non iustis:qui quidẽ maxime uidenẽ partes ciuitatis. utrum & hos esse alios ponendum sit uel eisdem hõibus ambas ptes

rat quę contingit eisdem attribui. Ex quo apparet quę per se sunt partes Ciuitatis. Circa primum considerandũ est ꝙ ratio partis per se consideranda est ex ratiõe totius. Et ratio totius in his quę ordinanẽ ad finem sumiẽ ex fine. Et ideo ratio partiũ per se ciuitatis quęrenda est ex ratiõe Reip. Et ratio Reip. ex ratiõe felicitatis quę est finis eius. Felicitatẽ aũt impossibile est existere sine uirtute quę est principiũ eius: & ꝓpter hoc ratio partiũ ciuitatis optime per uirtutem determinatur. Hoc supposito dicit qm̃ intẽdimus facere consideratione de Rep. optima simplr:nõ ex suppositiõe scd̃m quam dicimus partes p se ciuitatis attingere ad felicitatem simplr quę est finis eius. Felicitas autẽ non potest existere sine uirtute: sicut dictũ est prius. Est enim operatio hois sm̃ uirtutem perfectã. Manifestũ est ꝙ mercenarioꝝ uitã ducentes uel etiã Forensem seu mercatiuã non oportet dicere esse ciues uel partes per se ciuitatis optĩe se gubernãtis habẽtis uiros simplr bonos nõ ex suppositione. Cuius ratio est: Quia ciues in ciuitate optima oportet operari ad felicitatem:& habere illud quod est principiũ ipsius. Hoc aũt est uirtus ciuilis. Ergo oportet ciues in hmõi ciuitate uirtuosos esse. Mercenariã autem uitam ducentes:aut Forensem uirtuosi nõ sunt ut hmõi. Vita enim eorum uilis existens ad eam nõ dirigit:nec ordinaẽ:imo magis est nõ conueniẽs uel subcõtria ei. Ergo tales non sunt ciues: neq̃ pars ciuitatis optime. Nec etiã agricolę seu terram colẽtes:qm̃ ciuibus necessaria est uacatio ab operationibus necessariis & uilibus: & intendere contemplationi · quandoq̃ & operationibus liberalibus ad generationẽ uirtutis:& ad actiones cõmunes per quas determinanẽ. Hmõi aũt uacatio non potest inesse agricolis cum sint dediti agriculturę & laboribus extrinsecis. Ergo ñ sunt ciues uel pars ciuitatis. ¶ Deinde cum dicit:Cum uero id &c̃. Inquirit quę prędictoꝝ pñt inesse eidem. Et primo declarat ꝙ bellicum & consiliatiuum debent eidem attribui aliquo modo. In secunda cum dicit Reliquum est &c̃. Declarat ꝙ ista eadem & sacerdotium eidem aliquo modo & alteri alio aliquo modo attribuenda sunt. Circa primum primo mouet dubitationem. Secundo cum dicit:Clarum est &c̃. Dissoluit eam. Circa primum est intelligendum ꝙ aliquis bene consiliatiuus est per habitum prudentię per quem ex fine bene ratiocinatur:& inquirit de his quę sunt ad finem. Sicut autem aliquis se habet ad prudentiam perfectam:ita & ad alias uirtutes Morales:quia simul sunt & non sunt. Et ideo cõsiliatiuum determinatur uirtute. Bellicum etiam oportet habere uirtutem per quã sit agressiuus terribilium:& per consequens prudentiam aliquam ad hoc necessariam: & alias aliqualiter uirtutes. Vnde & dicebat prius Philosophus in Secundo huius quod Militaris uita multas habet partes uirtutis. Et ideo bellici & consiliatiui simpliciter determinantur uirtute. Et quia illi qui determinãtur uirtute sunt partes ciuitatis optime. Et ideo tales sunt partes ipsius per se. Et ideo hoc supposito dicit quod illi qui ordinantur ad bellum in ciuitate optima:& ad consiliandum de conferentibus:& ad iudicandum iuste inter disceptantes necessarii sunt in eadem:Et maxime uidentur esse partes ipsius propter rationem prędictã inquirendum est dubitando utrum idem sint ordinandi ad bellum et ad consilium:an alii ad hoc. Alii autem & diuersi ad illud. ¶ Deinde cum dicit:Clarum est &c̃. Dissoluit. Et primo manifestat ꝙ ista duo aliquo modo eidem aliquo modo alii sunt attribuenda. Secun

do cum dicit: Atqui possessio zc. Ostendit quot istorum esse debent possessiones. Et in parte ista dicit ꝙ manifestũ erit ex dicendis: ꝙ et bellicum & consiliatiuũ sunt attribuenda eidem uno modo: alio modo alteri. Dicit enim ad presens idẽ & diuersum dupliciter. Idem scilicet fm suppositum & fm formã: sicut sortes idem est supposito: Ipse aũt & Plato diuersi. Sortes aũt & Plato albi sunt idem in forma. Sortes aũt albus prius & niger posterius est alter a seipso: Sicut Porphirius dicit ꝙ sortes senex differt a se puero differentia accidẽtali. Intendit igitur ꝙ bellicum & consiliatiuũ eidem fm suppositũ sunt attribuenda: differẽti tamẽ fm prius & posterius et fm Fortius & minus forte: magis ꝓuectum & minus: secundum enim ꝙ alteri ętati oportet attribuere bellicum: puta iuuẽtuti: et alteri cõsiliatiuũ puta ętate magis prouecte et fm consiliatiuũ indiget prudentia quę magis uiget in etate prouecta: et bellicum robore corpali qḋ magis in iuuentute oportet ea alteri attribui. Bellicum quidem iuuenibus: consiliatiuum autẽ prouectis. Scdm uero ꝙ impossibile est eos ꝗ possunt uiolentiam inferre & deicere principantes facere semp subiectos oportet utrunqꝫ eidem attribui. Viri aũt bellici qui sunt armorũ domini potentiã habẽt faciendi manere Rempublicam: & non manere ꝑpoter armorum uiolentiam. Et ideo relinquitur utrunqꝫ istorum dari debere eisdem in Rep. recta: sed non scdm idem tẽpus habet unicuiqꝫ dare illud tempe in quo magis aptum est ad illud. Sed in iuuenibus uiget uirtus corporalis magis ꝗ̃ prudẽtia: uel uirtus ꝗ̃ maxime necessaria est in bellicis. Et ideo bellicum attribuendum est ipis in tempore iuuentutis. Prudentia autem & uirtus magis uigent in prouectis quę magis sunt necessarie ad consilium & iudicium. Et ideo consiliatiuũ & iudicatiuum attribuenda sunt eis quando sunt prouecte ętatis. Sic igit ambo oportet attribui eisdem: in alia tamen & alia ętate: & hoc iustum uidetur. Iustum. n. est unumquemqꝫ habere fm dignitatem. Diuidere autem sic fm dignitatem uidet. Dignũ est enim unumquodqꝫ ordinari ad illud ad quod magis natum est: ac quando magis natũ aptum est. Sic enim facit natura. Iustum est igit ista distribui fm prędictũ modum. ¶ Deinde cum dicit: Atqui possessiões zc. Declarat quot istoꝝ debent esse possessiões in eadem Dicens ꝙ adhuc expedit in ciuitate optima possessiones esse circa hos ita ꝙ ipi sint earũ domini: aut maxime quia necessarium est ciues in ipa abundantes esse. Siquidem ciuitas optima ordinat per se ad sufficientiã fm dispositionẽ suã. Isti aũt qui dicti sunt ciues sunt simpl'r. Artifices aũt nec quicunqꝫ alii ꝗ nõ sunt factiui opationũ uirtutis nõ participãt ciui

tribuendũ. Clarum est ꝙ quodãmodo eisdẽ & quodãmodo aliis: qua enim alterius uigoris utrunqꝫ opus: & alterum prudentia: alterum uiribus indiget aliis. Qua uero impossibilium est eos qui afferre uim: & ꝓhibere hos possunt subiectionem pati semp eisdem Qui enim armoꝝ domini sunt: idem etiam sunt domini status uel mutationis Reip. Restat igitur ut eisdem quidem ambobus Resp. tradatur nõ simul quidem: sed ut natura fert. Vires quidem in iunioribus sunt: prudentia uero in senibus: Sic inter eos distribui comodum est & iustum esse uidetur Habebit enim hæc distributio id quod est scdm dignitatem. Atqui possessiones quoqꝫ circa hos esse oportet. Necesse est eni facultates adesse ciuibus: hi autẽ sunt ciues. Nã turba quidem urbana uilium ministrorum nulla pars est ciuitatis: nec aliud genus qđcunqꝫ quod non sit uirtutis effector. Patet hoc ex eo ꝙ præmisimus. Felicitas enim necesse est ut per uirtutem fiat. Felicem uero dicere Ciuitatem debemus non ad partem aliquam eius respicientes: sed ad oẽs ciues.

litate per se. Et hmői declaratio est ex suppositiõe: quoniam nullus potest fęlicitari nisi cũ uirtute quę est principiũ felicitatis. Ciuitatem autẽ optimã dicimus esse fęlicẽ simplr non quantũ ad aliquã partem: & q̃tum ad aliquam non: sed q̃tum ad omnes ciues: aut est dicere Omnes igit ciues oportet esse uirtuosos. Qui ergo nõ sunt uirtuosi ꝙ hmői nõ sunt ciues Si igitur ciues oportet esse abundantes ut prędictum est: & hoc nõ potest esse nisi sint do/

Manifestum etiam ꝙ horum esse possessiones oportet: siquidem necesse est agricolas esse seruos: uel Barbaros: uel ministros. Reliquum est ex his q supra memorati sunt genus sacerdotum quorum institutio manifesta est. Neq; enim agricola: neq; artifex: neq; uilium exercitiorum quisq̃ sacerdos est deputandus. Honos eni diis est a ciuibus impendendus. Sed cum distincti sint ciues in partes duas hoc est in eos qui arma tenẽt & in eos qui consultant & decens sit diis cultum exhibere & requietẽ suscipere eos qui pro tempore in his laborauerunt: ac defessi sunt his utiq; esset sacrorũ cura demãdanda

mini possessionum: & hoc si suppo nam⁹ ꝙ expedit in tali ciuitate agricolas esse seruos: aut barbaros aliunde uenientes: aut ministros. ¶ Deinde cum dicit: Reliquum est zc. Declarat ꝙ sacerdotium aliqualiter est attribuendũ idem: & aliqualiter di/ uersis cum prędictis: et quibus non est attribuendũ. Dicens ꝙ ex his q̃ dicta sunt necessaria ciuitati enumeratis prius relinquit genus sacerdo/ tum: cuius ordo ad alios satis ẽ manifestus. Non eni expedit in Repu. bene ordinata artificem seu agricolam uel Forensem sacerdotẽ constituere. Sacerdos eni ordinat ad cul/ tum diuinum celebrandũ: & honorem deo exhibendum pro subditis Nunc aũt conueniẽs est cultum exhiberi deo & honorem a ꝑncipali/ oribus ciuibus. Omnia eni excellentiora exhibẽda sunt deo ꝓpter eius excellentiã: A quo est omne bonũ & quicq̃d est. Si igit agricolę & artifices uel Forenses ciues nõ sunt: ut probatum est prius nõ expedit eos esse ciues in ciuitate bene ordinata. Sed quoniam ciues distincti sunt in duo: sicut dictũ est prius: uidelicet in ordinatos ad arma: & cõsiliarios quos aliquando contingit abdicatos esse ꝓpter intolerantiam laboris & emeritos: ꝓpter exerci/ tium preteritum in bellicis & iudicus. Et oportet eos habere requiem maxime in speculatiuis cum motus passionum sensibilium sint omnino in eis sedati ut in pluribus. Eos aũt qui intendunt honori & cultui diuino oporteat: habere requiem & uacationem contẽplationis expedit eos promoueri ad honorem sacerdotii. Et assignari ad sanctificationẽ habent eos qui abdicati sunt propter labores in pręterito passos: & emeriti propter honesta exerci/ tia in bellicis & consiliis. Est autem intelligendum ꝙ sicut natura illud quod est perfectius in tempore in quo perfectius est ad perfectiorem ordinat operationẽ seu finem: sic & ratio uel ars quę imitatur naturam. Homines aũt post tempus eruditionis et exercitii in disciplinalibus imperfectiorem prudentiã habent propter motum fortiorem passionũ in eis. Robur autem corporale & magnanimitatẽ habẽt maiorem propter iuuentutem: hoc autẽ magis competit in bellicis. Et ideo rationabiliter tales in ętate ad bellica dicit ordinare Philo/ sophus. Deinde autem procedẽte ętate represso calido & aliqualiter remissis motibus pas/ sionum: remittitur robur & magnanimitas ſm aliquid. Ratio autem & prudẽtia magis ui/ gent. Sedendo enim & quiescendo fit anima sciens & prudens. Istud autem conuenit deli/ berationi & iudiciis. Et ideo ſm rationem ordinandi sunt ad cõsilia & iudicia. Vlterius autem magis procedente ętate remisso calido propter tempus & fere mortificatis passioni/ bus: ut est dicere: aut regulatis propter longum exercitium: fere deficit robur corporale: & maxime uiget intellectus. Illud autem maxime requiritur in his quę ordinantur ad cultum diuinum. Oportet enim eos uacari ab exterioribus actionibus: & maxime intẽdere specu

lationi diuinorum. Et ideo in etate tale conuenienter assignandi sunt ciues ad cultum diui/num: ita ut primo exercitentur in bellicis: deinde de agibilibus. Vltimo autem uitam fini/ant in speculatione diuinorum: in quo ponitur ultimus finis hominis. ¶ Deinde cum dicit: Que sint igitur &c. Recolligit determinata: dicens quod sic igitur determinatum est que sunt il/la que sunt necessaria ad consistentiam ciuitatis: & que illorum sunt partes ipsius. Agricole .n. & artifices: & mercenarii qui pro mer/cede commutant opera necessarii sunt in Ciuitate. Sed nequaquam sunt partes ipsius per se. Bellici autem & consili/atiui & sacerdotes sunt partes Ciui/tatis: & sunt distincti a precedentibus secundum omne tempus. A se autem inui/cem secundum partem temporis: ita ut idem prius ordinetur ad bellum: deinde ad consilium: & ultimo ad sacerdo/tium. ¶ Deinde cum dicit: Videtur autem non &c. Declarat ista fuisse ab antiquis inuenta. Et primo narran/do. Secundo cum dicit: Esse uero &c. Per signum. Circa primum primo declarat distinctionem bellicorum et con/siliariorum ab aliis: & institutionem conuiuiorum ciuilium fuisse anti/qua. Secundo cum dicit: Et alia fere, Concludit idem de aliis. Circa primum primo facit quod dictum est. Secundo cum dicit: Inuentio igitur. Declarat quod istorum a quo institutum fuerit prius. Circa pri/mum prius declarat distinctionem pre/dictorum institutam esse ab antiquo. Secundo cum dicit: Antiqua uide/tur esse etiam com. &c. Distinctio/nem conuiuiorum. Circa primum dicit quod uolentibus philosophice con/siderare de Republica: apparet hoc non nunc primo: neque recenter esse notum quod oportet in Ciuitate ge/nus bellicorum & consiliariorum esse distinctum ab agricolis & artificibus & mercenariis secundum quod huiusmodi. In Aegypto .n. ubi primo concessum est studere secundum quod dicitur Primo Methaphisice primo obser/uauerunt Leges statuentes. Deinde autem posterius in Creta que est insula in Grecia. Di/cunt enim quod Sesostra Legislator Aegyptiorum hoc primus ordinauit Legem: de quo fit memoria. Circa Cretam autem Minos Legislator ipsorum. ¶ Deinde cum dicit: Antiqua uidetur esse &c. Declarat institutionem conuiuiorum ordinatam esse ab antiquis: Dicens quod in/stitutio conuiuiorum ciuium quibus participant omnes ciues determinatis festis uel tem/poribus uident esse facta ab aliis multis Cretensibus scilicet & Italicis. Sed illa que ordi/nata fuerunt in Creta: ordinata fuerunt maxime circa tempus Regiminis Minois Regis. Illa autem que in Italia multo fuerunt antiquiora predictis. Dicunt enim Cosmogra/phi illius Regionis quendam Regem fuisse Italum nomine in illa que tunc dice/

Quae sint igitur sine quibus Ciuitas stare non potest: & quot sint ciuitatis partes dictum sit. Agricolas enim & artifices & omne mi/nisterium ciuitatibus existere necessarium est. Sed partes Ciuitatis sunt qui arma te/nent & qui consultant: & separatum est unum/quodque istorum: hoc quidem semper: hoc ue/ro secundum partem. Videtur autem non nunc: neque paulo ante hoc notum fuisse his qui de Republica philosophantur quod per ge/nera sit ciuitas distinguenda. Et pugnatorum genus aliud esse: aliud agricolarum. Nam in Aegypto usque ad hoc tempus in hunc modum se habet & in Creta. In aegypto quidem Se/sostri Legem ferente: & in Creta uero Mi/noe. Antiqua uidetur esse etiam commessatio/num institutio: quod in Creta factum est Mi/noe regnante. Sed multo prius hoc in Italia quam in Creta constitutum fuit. Tradunt .n. periti homines illorum locorum fuisse Italum quendam Oeno/triae regem a quo mutato nomine pro Oenotris Ita/li sunt uocitati, oramque illam maritimam Europe quae est inter Scillaticum et Lamedicum sinum. Distant uero hec loca iter semeridiei iter. Ita/liae nomen primo cepisse. Hunc ergo Italum

batur Oenotria:a quo accipientes nomen dicti prius Oenotri uocati sunt Itali. Et hanc partem Europe quę sita est inter sinũ maris Scillaticum : ita dictum a scilla periculo maris in quo sępe periclitantur naues propter collisionem ad rupes pręruptas:& sinum Lamedicũ: quod uidetur esse φ quia diuidit prędictam Italiam ex parte opposita quę uidetur adinuicem parum differre circa locum in quo concurrunt:uidelicet per iter medię diei dicũt assumpsisse nomen italię ab eodem. Hic igitur Italus dicit̃ collegisse pastores illius regionis primo in unũ ordinẽ ciuilem & cõstituisse quosdam eorum agricolas: alios autem forte artifices:& alios bellicos. & leges ordinasse determinantes regulam uiuẽdi eisdem:& instituisse cõuiuia cõmunia omnibus ṗmo. Propter quod & nunc ibidem obseruãt conuiuia & leges quasdam ordinatas ab illo. quod intelligendum est pro tempore Philosophi. Apud Tyreniam autem quę est alia pars Italię babitabant prius Opici dicti :& tunc babitabant pro tempore suo. apud Iapigiam autem & Ioniam q̃ sunt alia pars Italię uocata ṗus Syrtes babitabãt dicti Chaones q fuerũt quondam de genere Oenotriorum:qui dicuntur fuisse Gręci quidam. Vnde & quędam pars Italię quondam magna Gręcia dicebatur Sed est intelligendũ φ propter mutationem inbabitantium regionem pręcdictã uel propter bellum uel occupationem uel epidimiam plura pręedictorum nominum partium regionis pręedictę mutata sunt aut oblita & alia imposita & ideo nescimus bene cõiter quas partes regionis illius quędam pręedictorum nominum significent. ¶ Deinde cum dicit:Inuentio igitur. Declarat φ istorum a quo primo fuit inuentum dicens φ institutio conuiuiorum cõmunium legitur primo facta fuisse in Italia a pręedicto Italo. distinctio autem ciuilis multitudinis ſm modũ pręedictum in Aegypto. institutio enim quę fuit facta sub regimine Minois apud Cretam multo posterior fuit q̃ illa quę fuit facta in Aegypto: quam dicitur fecisse legislator eorum Sesostres. ¶ Deinde cum dicit:Et alia fere. Concludit idẽ de aliis ciuilibus dicẽs φ oportet credere pręedicta & alia fere ciuilia inuenta & obseruata prius multo tempore aut magis infinities. Si enim supponamus φ omnia quę fiunt hic reducantur in motum & figuram celestem de necessitate & motus cęli est ęternus secundum opinionem Philosophi oportebit ista inferiora circulari infinities:ut uidetur ſm ordinationem ciuilium quędam sunt necessaria ad uiuendum absolute:sicut agricultura. quędam aũt ad bene uiuendum. Illa igit̃ sunt necessaria q̃ primo inuenerunt ipsa necessitate coacti:quę uero ordinantur ad bene uiuendũ istis existẽtibus inuenta fuerunt & rõnabiliter acceperunt incrementum. Siliter & circa Resp totas:illa enim quę est necessaria ad uiuendũ absolute rõnabiliter inuenta esse credit̃ prius. q̃ autem ordinat̃ ad uiuendũ & optima est posterius ṗcedẽdo ab imṗfecto ad ṗfcm̃. ſm modũ naturę.

tradunt agriculturam Oenotres docuisse: cum prius essent pastores uagi ac palãtes: illisq; leges posuisse & comessationes instituisse primum. Quaptopter etiã nunc quidam illorũ populoꝝ comessationibus utuntur & legibus quibusdã ab illo positis. Incolebant aũt eã Italiæ partẽ quæ ad Tyreniã uersa est opici:q nunc Ausonii noĩantur. Alterã uero partẽ quæ ad Iapiga & Ioniũ ptinet incolebãt Chaones Syrtim appellatã & ipsi quoq; ab Othotris orti. Iouentio igitur comessationum hinc primũ extitit. Diuisio aũt ciuitatis p genera apud Aegyptũ incepit:Sesostris enim multis tpibus ante fuit q̃ Minos in Creta regnaret. Et alia fere credẽdũ est eodẽ mõ inuẽta fuisse multotiẽs in longo tpe:immo uero infinities : nam & quæ necessaria sunt ad usũ uitæ indigentiã ipsam docuisse rõnabile est:& illis repertis ad ditamẽta postmodũ fcã fuisse ad expolitõrẽ

Deinde cum dicit: Esse uero cuncta. Manifestat dicta per signum dicens ꝙ signum ꝙ omnia ciuilia antiqua sunt & inuenta prius sunt ea quę fuerunt in Aegypto & sunt adhuc obseruata: isti enim sunt antiquissimi philosophantes leges & ordinem ciuilem inuenientes & obseruantes: sicut etiam Plato dicit in primo Thimei. Et ideo eis quę dicta sunt prius & ab eis obseruata utendum est gubernātibus bene. Si autem aliqua omissa sunt ab eis uel etiam a nobis tentandum est ea inuenire.

utendi formā: qđ eodem mō in cōstitutōne Rerūp. accidisse credēdū est. Esse uero cuncta uetusta signū est ꝙ ægyptii quoꝝ antiquitas maxima putatur leges habuerūt & ciuilē institutionē. quapropter utendū est his quæ sufficienter tradita sunt: & quæ deficiūt reperire conandū.. Qđ igitur agri & possessiones eoꝝ esse debēt q arma tenent: quięꝫ ptes sunt ciuitatis dictū est: & qua de causa cultores illaꝝ alios esse oportet: & q̄ta & qualis debet esse regio. De distributiōe uero ipsius regionis & q & quales debēt eē cultores dicēdū est: qñquidē neqꝫ cōes oīm censemus esse debere possessiones: ut quidā tradidere sed usu amicabili cōes fieri ueqꝫ deesse ulli ciuiū alimēta. De comessatōibus uidet quoqꝫ oibus utile esse ut assint bñ institutis ciuitatibus. Quā uero ob cām nobis

Deinde cum dicit: Qđ igitur agri. Recapitulat quędam determinata dicens ꝙ sic igitur determinatum est prius ꝙ regionem & possessionem principaliter oportet esse bellicorum & aliorum participantium Rep. puta consiliariorum & sacerdotū: & ꝙ agricolas & mercenarios & artifices non expedit esse ciues in optima ciuitate. prius autem dictum fuit quantam sm quantitatem & qualem sm dispositionē oportet esse regimine optimam.

De distributōne uero. Postq̄ declarauit Phs q̄ sunt partes ciuitatis ꝑ se et quę non & ꝙ agricolas nō expedit esse ptes ipsius: quoꝝ est excolere regionē: transit nunc ad determinandū diuisionē regionis & quos & q̄les oportet esse cultiuos ipsius: & circa hoc primo determinat de diuisione regionis quō facienda est. Scđo cū dicit: Cultore autē zc. quos & quales oportet esse cultores ipsius. Circa primū pręmittit quasdam suppositiones cum intentione sua. Secundo cum dicit: Est igitur necessarium. Ex dictis concludit regionis diuisionem. Tertio cum dicit: ut duabus sortibus. Rationē assignat. Circa primū primo pręmittens intentionem suam: primo pręmittit quasdam suppositiones ex parte possessionum. Secundo cum dicit: De comessationibus zc. ex parte conuiuiorum. Tertio cum dicit: Pręterea zc. quandam ex parte expensarum in cultu diuino factaꝝ. Primo igitur dicit ꝙ post pręedicta dicendum est de regione qualiter distribuenda est: & de electoribus eius quos secundū scientiam & quales secundū conditionem oporteat eos esse supponentes primo ꝙ nō expedit in ciuitate bene ordinata possessiones esse cōmunes sicut Plato & sequaces eius dixerunt: sicut ostensum fuit in secundo. Magis enim negligitur cura ipsarum necessaria. De cōmunibus enim minus curant homines q̄ de propriis: q̄a magis propria diligunt: Sed expedit eas appropriatas esse singulis quantum ad proprietatem & curā. facere aūt cōmunes aliis q̄tum ad usum per actū liberalitatis & amicabiliter. Secundū supponendū est ꝙ nō expedit in eadem ciuitate aliquē ciuem indigere alimēto & eis quę sunt necessaria ad uitā. Ciuitas optima est per se sufficiens: & ciuis ꝑ ciuitatē determinat. Deinde cum dicit: De comessationibus. Pręmittit tres suppositiōes ex pte conuiuioꝝ cōium: quarū prima est ꝙ de cōuiuiis cōibus simul uidet cū pręcedētibus oportunū eē ea fieri in ciuitate optīa. Cā uero ꝑꝑ quā oportunū ē nobis uidet in sequētibꝰ huius libri dicet. disponūt.n. ad familiaritatē ciuiū & amicitiā ipsoꝝ. Scđo de eisdē supponēdū ē ꝙ oportet oēs ciues tam diuites q̄ paupes cōicare ipsis. aliter.n. nō essent cōia toti ciuitati

per quam determinat̃ ciuis. Tertio accipiendũ est ꝙ cũ sint egeni uel minus diuites pau/
cas habẽtes possessiones nõ est facile eos sine grauamine magno afferre ad cõuiuia com/
munia ꝙ proportionale est:& sustentare familiam propriã de modica substantia sua. mo/
dica enim possessio ad duo minus est sufficiens. ¶ Deinde cum dicit: Preterea. Ponit unã
suppositionem q̃tum ad expensas diuinoꝝ: dicens ꝙ adhuc accipiendum ꝙ expense que
fiunt in cultu diuino: puta in sacrifi
ciis & edificiis & aliis ad hoc ordi/
natis communes sunt toti ciuitati. si
quidem predictus cultus cõmunis
est. ¶ Deinde cum dicit: Est igitur.
Infert diuisioneꝫ regionis ex dictis
suppositionibus: dicens si uere sunt
predicte suppositiones: expedit in
ciuitate optima possessionem regio
nis esse diuisam: & alteram partem
eius esse cõmunem ad cões eius ex
pensas faciendas: & alteram propri
am unicuiq; ad familiares oportu/
nitates. & quelibet istarum partiuꝫ
diuidit̃ in duas: ita ut una pars pos/
sessionis cõis ordinetur ad oblatio/
nes uel cultum diuinũ. altera autem
ad expensas cões in cõuiuiis cõib⁹
faciendas. Altera autem pars eius q̃
propria est singulis ordinetur ad ne
cessitates propris unicuiq;: alia uero
ad negocia cõmunia ciuitatis: pri/
uata ad munitionem custodiam &
ornatum. ¶ Deinde cum dicit: Vt
duabus. Assignat distinctionis pre/
dicte rõnes duas: quarum secundã
ponit cum dicit: Quamobrem. In
prima parte dicit ꝙ sic conuenien/
ter diuisa est regio in duas sortes: &
quelibet illaꝝ distincta in duas. Et
hoc rõnabiliter: quia sic ea diuisa p
diuersas sortes oẽs in ciuitate parti/
cipabunt utreq; diuisioni: quia oẽs
participabunt possessioni cõi: saltem inq̃tum participant conuiuiis cõibus. Propria aũt ma
nifestum est ꝙ participant oẽs. Hoc aũ equale & iustum uidetur & per consequens rõna/
bile. Rõnabiliter igitur diuidit̃ fm predictũ modũ. ¶ Deinde cũ dicit: Quãobrem. Tan/
git scdam rõnem: & est: Expedit possessiones regionis diuidi fm ꝙ magis conueniens est
ciuibus in ordine ad uicinos conterminales eisdẽ & potẽtes aduersari. Sed eam diuidi fm
modum predictum magis cõueniẽs est ipsis in respectu ad uicinos municipii ciuitatis uo
lentes aduersari. Cuius signum est: qa ubi nõ obseruant istũ modũ: sed ubi oẽs possessiões
cões paruipendunt inimicitiam uicinoꝝ nõ curãtes si occupẽt partẽ possessionis ciuitatis.
minus enim dolẽt de amissione cõium. ubi aũt oẽs possessiones sunt ꝓprie uel fere nimis
curãt de inimicitia uicinoꝝ: & ꝑter illud qḋ bonũ ẽ: uerent̃. n. amittere possessiones ꝓprias
eas magis diligẽtes q̃ cões. & ideo in q̃busdã ciuitatib⁹ solet eẽ lex uicinos cõterminales nõ

quoq; idem uideatur postea dicemus. opor
tet autem ciues uniuersos ad earum cõmu/
nionẽ admitti. at non facile est ut qui pau/
peres sint cõtribuere statutã pensionem ex
proprio possint: & cæterã domũ gubernare.
Præterea in sacrificiis cultuq; deorum sum
ptus cões esse debẽt totius ciuitatis. Est igit̃
necessariũ in duas partes regionem diuide
re: & aliam esse publicã: aliam priuatorum
Vtraq; illarũ partiũ rursus diuidenda est:
illius namq; partis quã publicã esse debere
diximus una pars deorum cultui deputan/
da est: altera uero ad comessationũ impen/
sam. Rursus uero priuati agri pars una ad
ꝓprias necessitates est deputãda: altera ue
ro ad ciuitatẽ. Vt duabus fortibus utrinq;
distributis amborum locorum omnes parti
cipes sint: æquum enim & iustum ita se ha
bet & ad finitima bella concordatius: ubi
enim hic modus non seruetur alii faciliter
prosiliunt ad finitimorum inimicitias: alii
nimium illas refugiunt & contra dignita/
tem. Quamobrem apud quosdam lex est
ut qui agros habent uicinos: hi non admit
tantur ad consilium belli aduersus illos su

participare honorē uel consilio eorum in ordine ad bellum uel quodcunq; aliud magnum quasi non possent bene consiliari propter affectiōem aliquā propriam inimicitię uel amoris. Expediens est igitur regionem diuidi sm̄ predictū modū propter prędictas rōnes. ¶ Deinde cum dicit: Cultores aūt Declarat quos & quales oportet esse cultores regionis dicens ꝙ in ciuitate optima terrę cultores si possint hr̄i ad uotū oportet eē̄ seruos robustos corpe: ut bene elaborare ipsam possint deficientes intellectu ne sint inuentiui fraudum contra dominos. Sed & hos oportet duo obseruare. Primo ꝙ nō sint eiusdem tribus: sic enim uniti adinuicem magis possunt esse fortes q̄ ciues. Secundo ꝙ nec animosi: si enim essent: magis auderēt insurgere. Expedit igitur eos esse robustos corpore: deficientes intellectu: pusillanimes: & non eiusdē tribus sic enim magis utiles erunt ad terrę elaborationem & nihil insolescent contra dn̄os machinantes. Deinde aūt expedit si isti non possunt haberi terrę cultores esse barbaros in alia regione natos & natos seruire & ministros natura: tales. n. sunt similes prędictis sm̄ dispositionem naturalem: sed colentes terras proprias uniuscuiusq; ciuis oportet esse proprios illoꝝ quorum sunt terrę. Eos aūt qui terrā cōem expedit eē seruos cōitatis. Quō aūt dn̄s se debeat hr̄e ad seruos in utendo ipsis. & meli⁹ est ad inducēdū eos ad bn̄ operādū ꝓponi eis libertatē i p̄miū si bene operēt: cū aūt uerbere uel afflictōne affici dēant in sequētibus hui⁹ tractatus dicet.

scipiendi quasi ob priuatam sui causam recte consilium dare nō ualentes. Agrorū igitur per hunc modum facienda partitio est ob causas antedictas. Cultores autem ipsi maxime quidem si scd̄m uotum optādum est serui esse debent: neq; omnes unius generis: neq; animo elati: ita & ad faciendum opus utiles forent & nihil noui ab eis metueretur. secundo autem loco barbari ministri natura similes his quos supradiximus. horum aūt in priuatis quidem agris & ipsi priuatoꝝ dominoꝝ sint: in publicis uero publici. Quēadmodū aūt seruis utendū sit & quare melius est oībus seruis præmiū libertatis esse propositū postea dicemus. ¶ Vrbs aūt ꝙ terræ marisq; ꝑticeps esse debet: & ꝙ ad totam regionem similiter debet esse cōis q̄tum fieri potest dictū est prius. ipsius aūt ad seipsam optandū est positionē sortiri ad quattuor respicientes. Primū ad sanitatem

Vrbs aūt ꝙ &c̄. Postq̄ Ph̄s declarauit ea quę supponenda sunt ex parte multitudinis ciuilis ad rectam Remp. uult nunc declarare quę supponenda sunt ex p̄te situs ciuitatis & ędificioꝝ eius & regionis in sp̄ali magis: & primo ostendit quę supponenda sunt ex parte situs ciuitatis in sp̄ali. Secundo cū dicit: Loco aūt &c̄. qui ex parte munitionum & ędificiorum. Circa primū recolligit quędam dicta prius de situ ciuitatis. Secūdo cum dicit: Ipsius autem ad seipsam &c̄. declarat quę ulterius supponenda sunt circa situm eius in speciali. Primo igitur dicit ꝙ prius determinatum est a nobis ꝙ si ciuitas optima debeat situari ad uotum oportet ꝙ cōicet mari & terrę sm̄ ꝙ contingit melius ut ex utroq; possit iuuari & in necessariis ad uitam & contra uicinos debellantes. ¶ Deinde cū dicit: Ipsius aūt. Declarat quę attendenda sunt de positione ciuitatis in ordine ad ciuitatē & ad bellica: & primo facit hoc. Secundo cum dicit: Sed cum oporteat de &c̄. de quibus istorum magis sollicitandum est propter sanitatem. Circa primum tangit quattuor ad quę oportet respicere in bona positione ipsius: quorum duo prima per se ordinant ad sanitatē. Tertium ad bellicas oportunitates: Quartum uero ad hoc & ad necessitatem uitę. Dicit igitur quod si oportet ciuitatem ipsam situari ad uotum oportet respicere ad quattuor principaliter. Primo quidem quod declinationem habeat: & sit propatula: si fieri potest ad

quod est necessariū ad orientem solē cōuer
sæ urbes & ad eos uētos qui inde pflant sa
lubriores sunt. Scd̄o loco quæ sunt scd̄m bo
reā sitæ: hæ nāq; sunt ad hyberna potiores:
In reliquis uero ut ad ciuiles res & ad bel/
licas quidē oportune se habeat. Ad bellicas
quidē ut facilis sit ciuibus ī aliena egressio:
hostibus āt difficilis aditus ac difficilis cir/
cumdatio: aquaꝝ aūt & stagnorū abundan
tiā hēat maxīe naturalē: ꝙ si naturalis defi/
ciat: ex aqua pluuia cisternæ & lacus q̄ ma
gnā uim aquarū suscipiāt cōpent: ita ut de
esse aqua siq̄n obsiderent̄ nunq̄ possit. Sed
cū oporteat de sanitate habitantiū curā hr̄e
hoc aūt sit primū in situ & qualitate loci.
scd̄m in aquarū salubrium usu: in eā quoq;
re ē diligētia merito adhibēda: Quibus .n.
plurimū et frequētissime utimur ad corpus
& ea plurimū important ad sanitatē: Aqua
rū aūt & uentorū potentia talē hn̄t naturā.

orientem & ad uentos flantes ab ortu: qui sunt saniores aliis tanq̄ hoc sit oportunū ad bo/
nam dispositionem ciuium .s. sanitatem. Sunt uenti orientales saniores: qm̄ plurima mate/
ria ipsoꝝ plus morat̄ sub uia solis: & ideo calidiores sunt fm̄ Pħm .ii. Metheoroꝝ. Propter
caliditatem aūt suam nubes resoluunt & aerem subtilāt & mundificant: quę faciunt ad bo/
nam dispositionem & ad sanitatē. Siqdem aer paludosus & nubilosus & grossus est ęgro/
tatiuus: econtrario uero uentus occi
dentalis frigidus est & parum mo/
ratur sub uia solis: nec est fortis fla/
tus ut frequētius. & ideo propter fri
giditatem uaporis congregat & ae/
rem ingrossat: & propter paruitatē
flatus nō potest nubes propellere.
ista aūt nō conueniunt ad bonam
dispositionem corpoꝝ & ideo loca
propatula ad occidentē nō sunt sa/
lubria bene ut frequentius. Scd̄o ex
pedit ciuitatem declinare ad boreā
& ad uentos boreales: sic enim re/
cētior erit et magis remota a putre/
factione: quia uēti illi rectiores sunt
& saniores. Cuius rō est: quia uen/
tus septentrionalis frigidissimus est
& fortissimi flatus: & rōne fortitu/
dinis flatus nubes & uapores gros/
sos propellit ab aere mundificando
ipsum. rōne uero frigiditatis cōgre
gat calidum intrinsecum clauden/
do poros exterius: & propter pri/
mū prohibet putrefactionem. pro
pter secundū confortat digestionē:
& ista bene competūt sanitati. Ecō
trario uentus australis calidus est &
tortuosi flatus: & uirtute caliditatis eleuat uapores & poros aperit: & uirtute flatus tortuosi
nubes congregat. Et ideo ingrossat aera & ad putrefactionem disponit & debilitat digestio
nem quę sunt principia ęgritudinis. & ideo uentus australis non est bene sanatiuus. Tertio
aūt oportet ciuitatem situari ut bene se habeat ad actiones ciuiles & ad oportunitates belli
cas propter quas oportet eam sic disponi: ut sit bonus exitus ciuibus & facilis: difficilis au/
tem & mali aditus debellantibus: & per consequens difficile comprehensibilis ꝙ fit per na
turalem dispositōem uel montium uel rupium uel aquarum uel per artificialem: puta turri
um uel munitionū. Quarto expedit eam sic poni ꝙ habeat multitudinē aquaꝝ fontalium
uel fluuialium conuenientiū sanitari & munitioni si possibile est. si aūt hoc nō est possibi/
le oportet inuenire & pręparare susceptacula aquaꝝ fluuialiū & defossaꝝ: puta cisternas &
puteos potentes continere copiam multā ipsaꝝ: ita ut non contingat eos deficere propter
multitudinem: etiam si ab aduersariis prohiberent̄ aquę exteriores. ¶ Deinde cū dicit: Sed
cum. De quibus prędictoꝝ magis sollicitandum est ad sanitatem: quod primo facit. Secun
do cum dicit: Quapropter in. Ponit quoddā documentū. Primo dicit: quoniā ciuem opor
tet esse sollicitum multū de sanitate inhabitantiū ciuitatē. Primo enim & p̄ncipaliter opor
tet esse sollicitū de bona dispositione aīe. Scd̄o de bona dispositōne corporis in ordine ad
animā. Bona aūt dispositio corporis seu sanitas primo uidetur causari ex dispōne ciuitatis

ad talem uel talem situm:puta ad orientem uel boream propter bonam dispositionem aeris. Secũdo uero causatur ex usu bene dispositarũ:puta dulcium & leuium. Et ideo de istis & de aere principaliter non accessorie: illa enim multum conferunt ad sanitatem & bonã dispositionem quibus utplurimum & frequentissime utuntur homines ad uitam corporis sustentanda. Hęc sunt natura aquarum & aeris. Aqua enim utuntur secundum se ad potũ & ad cibum:saltem secundũ quod mixta est. Aere autem ad respirationem. ergo multum conferunt ad sanitatem. Oportet igitur ciuem multum sollicitari de bona dispositõne aquarum & aeris. forte autem magis de dispositione aeris. Siquidem aer inspiratus cum minori alteratione peruenit ad principium uitę:scilicet ad cor. ¶ Deinde cum dicit: Quapropter in &c. Ponit quoddã documentum circa naturam aquarum in ciuitate dicens quod propter hoc quia aquę multum conferunt ad sanitatem:si nõ fuerint omnes aquę in ciuitate similes nec copiose distinguuntur seorsum accipiendo eas de numero ipsarum quę ad alimentum sunt conuenientes & seorsum alias quę ad alias oportunitates in ciuitatibus sapienter ordinatis ut cõuenientibus ad alimentum si copiose non fuerint non utantur ad alia:necnon cõuenientibus utantur ad alimentum. ¶ Deinde cum dicit: Loco autem &c. Inquirit de his quę supponenda sunt ex parte munitionum & ędificioꝝ: & circa hoc primo facit quod dictũ est. Scdo cũ dicit:Sed imorari excusat se ab ulteriori consideratione taliũ. Circa primũ primo declarat q̃ supponenda sunt circa munitiones & ędificia in ipsa ciuitate. Scdo cũ dicit:Sũt enim Magr̃atus &c. quę in regione exterius. Circa primũ primo inqrit de munitionibus & ędificiis cõibus ciuitatis. Scdo cũ dicit: Cũ uero &c. de his quę ordinantur ad principalia opera ciuitatis. Circa primũ primo tangit ꝙ nõ eodem modo se habet de munitionibus in oĩbus Rebusp. Scdo cũ dicit:Priuatoꝝ aũt &c. inquirit de ipsis & de ędificiis in ciuitate optima. In prima pte dicit ꝙ illud qđ est expediẽs & melius circa loca munita nõ eodem mõ se habet in oĩbus Rebusp. sed in statu Paucoꝝ & monarchia expedit partem superiorẽ ciuitatis fortissimã esse in qua dñantes in paucoꝝ statu & monarchę morantes possint defendere se si opus sit ab impetu multitudinis insurgentis si contingat. In statu aũt Populari expedit ęqualitas ędificioꝝ ut nullus propter fortitudinem munitionis alios expugnet:tyrãnizet uel dñetur solus. In statu autem Optimatum in quo principantur plures uirtuosi intendentes bonum commune:neutrum istoꝝ expedit: sed magis multitudo locoꝝ fortium per quos possit tueri ciuitas cõiter. ¶ Deinde cũ dicit: Priuatoꝝ aũt. Declarat qualẽ oporteat esse dispositionẽ habitationũ ꝓpriaꝝ & munitionũ. & ꝑmo inqrit de dispõne habitationũ familiariũ ꝓpriaꝝ. Scdo:ubi:Et ceteram. de cõibus:

Quapropter in ciuitatibus quæ recte sapiunt distinguendus est aquarum usus si nõ omnes sunt pares:nec abundantia sit earũ aquarum: ut aliæ seorsum aquæ ad cibum & potũ:aliæ ad aliam indigentiã deputentur. Loca aũt munita nõ pariter cunctis ciuitatibus utilia sunt: utputa arx ad dñationem unius uel paucoꝝ. In populari uero uiuendi mõ æqualitas loci. In optimatũ uero gubernatione neutrũ istoꝝ: sed magis loci plures ardui. Priuataꝝ aũt domorũ forma gratior & cõmodior ad cæteras res existimatur scdm nouiorẽ istũ hippodamiũ morem:sed ad securitatem tutelãq; ciuitatis utilior erat antiquorũ ædificatio:habent enim illorum ædificia inextricabiles aditus:ex quibus nisi consueti euadere uix possunt: & inscrutabiles latebras si qui aggrederentur. ex qua utriusq; horũ participare debent. potest enĩ hoc fieri siquis ita disponat ut solẽt agricolæ illos quos uocãt quidã uinearũ tramites

puta de muris & munitionibus. Circa primum est intelligendum ꝙ antiqui habitationes
familiares fortiores faciebant propter aduersarios & rudiores: quia non ita erant experti.
posteriores autem magis delectabiles & utiliores ad quędã & subtiles magis: propter ma/
iorem experientiam. Dicit igitur ꝙ dispositio habitaculorum familiariuꝫ & hippodamiũ
id est domicilium equorum: id est ad equos nutriẽdos: si fuerit bene penetrabilis: hoc est

Et cæteram urbem nõ facere penetrabilem:
sed partes quaſdã & loca: sic enim & ad se/
curitatẽ & ad ornatũ se bene habebit. Mœ/
nia uero qui dicunt non oportere adesse ci/
uitatibus illis quæ uirtutẽ possideãt: nimiũ
prisce loquunẽ. & hoc uidẽt p expientiã re/
probatũ i his citatibus que sibi id ad gloriã

propatula & bene euentabilis secun
dum modum ędificandi posterio/
rum est magis delectabilis ad inha
bitandũ: & utilior ad aliquas actio/
nes: puta nutritionem animalium:
sed dispositio eorũ secundum mo/
dum antiquum utilior est propter
securitatem ab insurgentibus pro/
pter fortitudinem: & minus delecta
bilis propter ruditatem ipsius. erat
enim difficilis introitus impugnan
tibus & difficile penetrabilis eis. & ideo si debeant disponi ad uotum familiaria habitacu
la oportet quod habeant ista duo: ut scilicet sint fortia contra debellantes: & difficilis adi/
tus eis secundum dispositionem antiquorum: & delectabilia & utilia ad actiones familia/
res secundum dispositionem posteriorum. Si enim aliquis ita pręparauerit: continget habi
tationem eius esse similem habitationi agricolarum quos uocant quidam custodes uinea/
rum: quia in uineis & in campis solitarie immorantur. Maiorum habitacula sic sunt dispo
sita ut dictum est prius ut bene se habeant ad actiones familiares & contra uolentes noce/
re. ¶ Deinde cum dicit: Et cęteram urbem &c̃. Inquirit de dispositione munitionum to/
tius ciuitatis: & primo in generali. Secundo cum dicit: Moenia uero qui &c̃. specialiter de
muris. In prima parte dicit quod similiter sicut dictum est de familiaribus habitationibus
quod expedit eas esse dispositas dicto modo: ita dicendum est rationabiliter quod expe/
dit totam ciuitatem esse dispositam quantum ad munitiones ut non sit facile penetrabilis:
aduersariis scilicet turribus & fossis & aliis huiusmodi dispositis secundum partes & loca
quibus quę magis competunt: Si enim sic se habeat melius se habebit ad securitatem pro
pter ipsas munitiones & ad ornatum & per consequens ad delectationem propter debi/
tum ordinem & situm earum. ¶ Deinde cum dicit: Moenia uero qui dicunt non &c̃. In
quirit de muris. Fuit autem opinio quorundam quod muri nõ sunt necessarii ciuitati opti
mę quę habet optimos uiros: tamen quia propter confidentiam murorum forte redderen
tur negligentes in actionibus bellicis. Tum quia maior fortitudo & melior non competit
multis. Minor fortitudo autem uirorum optimorum maior est & melior ad defensionem
ciuitatis quã ea quę murorum. Ergo uidetur fortitudo murorum non competere eidem.
Primo igitur proponit opinionem istam simpliciter non esse tenendam: innuens ratõnem
ad hoc. Secundo cum dicit: Est enim ad pares ac non multo excedentes &c̃. Declarat qui/
bus non competunt multum & quibus sunt necessarii. Tertio cum dicit: Si ergo per hunc
modum &c̃. Concludit ex dictis esse multum curãdum de eis & propter quas causas. Cir/
ca primum dicit quod dicentes de muris non oportere eos circumponere ciuitati bene or
dinãte ad uirtutem & habentes uiros uirtuosos ualde antiquam habent estimationem &
simpliciter & pręter rationem: maxime cum uideant illas quę hoc modo decorantur cũ
muris in sola multitudine confidentes ex ipso opere redargutas & ductas ad inconueni/
ens. multę enim fuerunt ciuitates habentes uiros fortes & bonos quę propter defectũ mu
nitionis & murorum succubuerunt & captę sunt. ¶ Deinde cum dicit: Est enim ad. Decla
rat respectu quoꝝ non multum competunt & respectu quoꝝ sunt necessarii: & primo facit

primū. Secundo cum dicit: Sed cū aliqñ zč. secundum. In prima parte dicit ꝙ ciuitati habenti bonos uiros nō multum competit saluari per munitionem murorum a cōsimilibus secundum uirtutem & non multum deferentibus secundum multitudinem. in loco enim proprio in quo potentiores uidentur ciues uirtuosi uidentur se posse defendere a consimilibus uirtute uel parum excedentibus: & ideo non sunt eis necessarii ad hoc: quia nō est faciendū per plura quod bene potest fieri per unū. Et iterum obprobriosum est ꝙ aliquis qui potest expugnare per propriam uirtutem uitat expugnare per propriā & alienam. ¶ Deinde cum dicit: sed cum aliqñ. Ostendit ꝙ respectu supexcellentis multitudinis & uirtutis sunt necessarii: & ad hoc adducit rationes tres: quarū secundā ponit cum dicit: Simile est enim. Tertiam cum dicit: Atqui &c. In prima parte dicit: qm̄ uirtutem insurgentium contra ciuitatem contingit esse maiorem multo q̄ sit uirtus eorum qui inhabitāt ciuitatem & paucoꝝ: & illi qui sunt maiores uirtute multo ut frequentius debellant eos qui minores. Munitio muroꝝ bellicosissima. i. apta ad bellandum necessaria est ciuitati quę minoris uirtutis est ut pluribus modis possit resistere impugnantibus & propter alia multa: & ad euitandum & ad repellendū ictus sagittarum & machinarum diuersaꝝ quę inuentę sunt ad promptitudinē insultus. Dicit aūt munitionem murorum esse necessariā nō simpliciter: sed ex suppositione finis si debeat ciuitas saluari: nec pati nocumentum aut iniuriam sustinere aut fieri suam. ¶ Deinde cum dicit: Simile est enim. Ponit secundam rōnem dicēs ꝙ simile ad idem uidet muros non circumponendos esse ciuitatibus & circumtollere: hoc est de circuitu tollere montana loca i. fortia loca probibentia aduersarios & regionem facere facilem penetrabilem ab ipsis. Similiter dicere muros non circumponere babitationibus propriis: ac si timeretur ꝙ non essent futuri babitatores uiles simile est facere eam penetrabilem furibus & raptoribus. nunc autem inconueniens est ciuitatem aut propriam inbabitationem facile penetrabilem facere aduersantibus. ergo inconueniens est muros non apponere utriq;. ¶ Deinde cum dicit: Atqui ne id. Ponit tertiam rōnem dicens ꝙ adhuc oportet intelligere ꝙ si circumponantur muri ciuitati babenti uiros uirtuosos possunt repellere insultum aduersantium per muros & per uirtutes ipsoꝝ & uti contra eos & tanq̄ babentes murum & tanq̄ non babentes: quę autem muros nō babent non possunt nisi altero tantum. nunc autem melius est pluribus modis uicissim resistere aduersario q̄ uno tantū. ¶ Deinde cum dicit: Si ergo. Concludit curādum esse de muris & propter quas causas dicens ꝙ si ea quę dicta sunt se babent ut dictum est: manifestum est ꝙ non solum circumponendi sunt muri ciuitati: sed etiam multū curandum est de eis ut bene sint disposita ad

iactabant: est enim ad pares ac non multo excedentes multitudine nō satis decorū per mœnia seruari uelle. Sed cum aliquādo cōtingat & fieri possit ut multo maior hominum multitudo & maiori uirtute superueniat si saluos esse oportet neq; perire: neque contumeliis affici firmissimā munitionem muroꝝ putandū est oportunissimā esse in bello: præsertim hoc tpe in quo torméta & machinæ ad obsidiones urbium cum omni subtilitate sunt adinuenta. Simile est enim ciuitatem nō circumdandā mœnibus censere & regionem facilem ad inuadendum quærere & deicere montuosa loca & priuatis domibus nō circundare parietes: quasi uiles futuri sint habitatores. Atqui ne id quidem latere oportet ꝙ qui mœnibus circundantur eis lic& in utramq; partem uti urbibus & tanq̄ muros habentibus & tanq̄ non habentibus: sed eis qui mœnia nō habent non licet. Si ergo per hunc modū se habet

ornatum & decorem ciuitatis:sed etiam ad repellendas oportunitates bellicas aduersarioꝝ
& quę nunc inuentę sunt:& quas contingit inueniri:& ad eos impugnandum. Sicut enī in/
uadentes dant diligēter quibus modis possunt supergredi inuasos utentes instrumentis in/
uentis & tentantes inuenire alia:sic cura debet esse inuasis quomō possint se custodire uten
do eis quę inuenta sunt:& quęrendo nō inuenta per uiam ꝓhibitam. Si enī inuadentes sci/

non solum mœnia circundanda sunt Vrbi:
uerum etiam curandum ut ad ornatum ci/
uitatis se habeant decenter:& ad bellicas o/
portunitates tū alias tū ad alias quæ nunc
reperte sunt. ut enim aggressoribus cura est
quibus modis uincant:ita quædam iam rep
ta sunt:quædā inuestigare atq; philosopha
ri oportet eos qui defendunt. Principio enī
non aggrediunť eos qui bene eos præpara/
uerunt expugnare. Cum uero multitudo ci
uium in cōmessatiōes distributa esse debeat
Mœnia uero sunt præsidiis quibusdam :&
turribus per oportuna loca interpositis mu
niēda:Claꝝ est φ res exigit aliquas cōmessa
tionum in illis ipsis præsidiis collocari. Et
hæc quidem per hunc utiq; modum uiden
tur constituenda. Aedes uero deoꝝ: ac prin
cipalissime Magisttatuū cōmessatiōes ido/
neum locū habere debent: & eundem sacra
quoq; Lex nō seperat aut responsum oracu/
li. Esset aūt talis locus:qsquis supereminen/

rent inuadendos bene munitos esse
& potentes resistere non multū co/
narentur eos inuadere a principio.
Nullus enī conať ad illud qḋ credit
esse impossibile uel simplř uel sibi.
¶ Deinde cum dicit:Cum uero zč
Determinat de dispositiōe habitati
onū quę ordinanť ad actus ṗncipa
les. Et primo dispositionē earū quę
ordinanť ad quosdam actus cōmu
nes omibus. Scđo cum dicit : Cum
uero zč. Eaꝝ quę ordinanť ad actus
speciales quorundā. Circa primum
primo manifestat dispositionē eaꝝ
quę ordinanť ad cultum diuinū &
cōuiuia. Scđo cū dicit: Venaliū au
tem zč. Eaꝝ quę ordinanť ad com/
mutationē. Circa primū ṗmo dat
intentionem suā. Scđo cum dicit:Et
hęc quidem zč. Prosequiť. In ṗma
parte dicit qm̄ in ciuitate ꝑfecta ne
cessarii sunt muri:ut dictum est ṗus
Et necessariū est eos esse distinctos
per obseruatoria & turres positas in
locis oportunis ad defensionē & or
natum. Adhuc aūt expedit cōitatē
ciuilem conuiuia cōia facere: & ex
expedit eam esse distinctam in eis:

fm φ quidam in ipsa inueniūtur excellentiores:quidam aūt minus excellentes habitatio/
nes dispositas ad hmōi conuiuia disponet aliquis rationabiliter fm φ decet. ¶ Deinde cū
dicit::Et hęc quidē &c̄. Prosequiť. Et circa hoc primo declarat quales debēt esse fm se ha/
bitatiōes hmōi. Scđo cū dicit:Esset uero &c̄. In cōparatiōe ad ciues. Circa primū prio de/
clarat quales oportet eas esse interius. Scđo cū dicit:Decet autē &c̄. Quales exterius. Circa
primū est cōsiderandū φ oia quę hic sunt & nos & opatiōes nostrę ex bonitate & munifi
centia diuina causanť. Et ideo tenemur ei ad reuerentiā & honorē cum aliter attribuere nō
possumus. Reuerētia aūt & honor ꝑ cultū exhibenť quē oportet fieri in aliquo loco deter/
minato ad hoc. Et ideo in ciuitate unita ex ciuibus oportet esse aliquē unū locū ad hoc or/
dinatum. Et qa antiquitus Ciuiles cōuiuia cōia faciebāt tpibus ordinatis ad cultū diuinū:
& ad reuerentiā diuinoꝝ. Ideo habitatiōes ad cōuiuia erāt eędē cū his quę ordinabanť ad
cultū diuinū. Dicit igiť Phus φ habitatiōes illas quę ordinanť ad cultū diuinoꝝ & ad con
uiuia ṗncipalissima ab antiquis ordinata tpibus ꝑdicti cultus expedit habere locum cōue
niente & excellentē:ita ut dispositio eius ostēdat ꝑeminentiā eius cui exhibeť cultus & re/
uerentiā colentiū ad ipm & unum & eundē ṗncipalem in tota ciuitate. Ne si plures essent
essent occasio diuisionis ciuitatis:nisi in aliquibus partibus ciuitatis lex quę ordinat de cul/

tu diuino determinauit esse aliquem talem habitationẽ seorsum:uel aliquas dependẽtes tñ ad primã & principalẽ in quibus cultus exhibeaẽ alicui oraculo: uel Appollinis:uel uniuscuiusq; alterius respõsiui sm opinionẽ gentiliũ q stellas opinabanẽ quosdã deos. Locus aũt iste conueniẽs erit si bene fuerit dispositus q̄tum ad duo. Primo quidẽ ꝙ habeat rotionem bene se habentẽ ad apparentiã uirtutis. Scdo ꝙ eminẽtior sit respectu partium ciuitatis. Ex ipsa eni eminẽtia situs eius qui colitur & ex apparentia uirtutis dispositio colentiũ. ❡Deinde cũ dicit: Decet autem zc. Declarat quales decet esse istas habitationes exterius: Dicens ꝙ expediẽs est sub loco hmõi habitationũ:& ad meliorẽ cuẽtationẽ et ad deductionẽ esse quẽdã forum preparatũ inter ipas et reliquas habitatiões: ꝙ quidẽ dicunt debere esse libeꝝ: uel ab imundiciis & turpibus: uel qa ibi existentes & cõfugientes aliquã libertatẽ habeant: uel utrunq;. Hmõi autẽ locum oportet esse segregatũ ab oibus uenalibus. Quia locus iste locus uacatiõis est. Et ideo oportet ipm esse sequestratum a tumultu. Venalia autem non tractanẽ sine tumultu. Et iterũ locus hic ordinatus est ad uirtutũ exercitia. Negociatio uero quę est circa uenalia remota est ab hoc. Et iterũ expediens est mercenarios & agricolas & alios tales uiles quoꝝ opationes p se nõ ordinantur ad uirtutes nõ accedere ad locũ hunc: nisi uocenẽ ab aliquo Principũ ꝓpter aliquã necessitatẽ: si locus iste totaliter ordinatus est ad exercitia uirtutũ. ❡Deinde cũ dicit: Esset uero zc. Declarat quales oportet eas esse in cõparaõe ad ciues: dicens ꝙ locus prędictus bñ gratiosus erit & cõueniens cultui diuino si distinctus fuerit sm gradus pfectoꝝ ita ut aliqua pars ordinaẽ ad gymnasia senioꝝ exercẽda. Alia aũt ad diuinoꝝ actus sm ordinẽ. Et sic p̄eminentia illius ad istũ in dispositiõe & ornatu sm p̄eminentiã senioꝝ ad iuuenes. Rationabile eni est locũ habitatiõis & ornatũ eius distinctũ esse sm distinctionẽ ętatũ ita ut ipa distinctio loci distinctiõe residentiũ ostendat: & expedit etiã ꝙ tpe prędicti cultus inter iuniores sicut aliqui ꝑncipantes & matronę apud ꝑncipes residãt: sic eni minus p̄ter rõnem agunt iuuenes ex feruore iuuẽtutis:& mulieres ex mutabilitate eaꝝ. In pręsentia eni senioꝝ causaẽ uerecũdia uera quę est timor de turpi:& timor liberalis qui est turbatio ex fantasia futuri mali quę solent retrahere magis mulieres & iuuenes ab operatiõe turpi. Differentia est inter timorẽ libeꝝ & seruilẽ. Quia liber est quo aliquis timet amittere bonũ honestũ & sm rationẽ. Seruilis aũt est quo aliquis timet amittere bonũ sm corpus: uel paõ malum sm ipm. Corpus eni seruus est quodãmodo respectu animę. ❡Deinde cũ dicit: Venaliu; aũt zc. Declarat dispositionẽ habitationũ quę ordinanẽ ad cõmutationẽ: dicens ꝙ foꝝ rerum uenaliũ oportet esse aliud & remotũ a loco prędicto. qa locus uenaliũ locus tumultuosus est. Et locus pręductus ad uacationẽ ordinatus quietẽ exigit & expedit ꝙ habeat seorsum locum cõgregatiuũ bonoꝝ quę amari imitunẽ & seorsum alioꝝ quę ab ipa Regiõe: & ulterius in speciali sm diuersitatẽ geneꝝ reꝝ uenaliũ ita ꝙ alia ps ordineẽ ad pãnos: alia ad calciamẽta: alia ad alia. sic eni facilius expedienẽ cõmutatiões si sciuerit unusquisq; locũ.

tiam haberet:& ad edendã uirtutẽ sufficienter:& ad uicinas partes ciuitatis excellentes. Decet aũt sub hunc locũ constructionẽ fori esse talẽ: qualis est in thessalia eius qd libeꝝ uocant: id est ꝙ debet esse purum ab omni mercatu. Et neq; opifices: neq; agricolas: neque alios ullos tales illi appropinquare: nisi a Magistratibus uocarenẽ. Esset uero hic locus gratior si & gymnasia seniorum in eo sint constituta. Decet.n. scdm ætates distribui hũc ornatũ:& in iunioribus Magistratus quosdã uersari. Seniores aũt Magistratibus assistere: Præsentia.n. Magistratuum ante oculos posita gignit uerã reuerentiã: liberalemq; pudorẽ. Venaliũ aũt reꝝ aliud forum esse debet:& alio loco sitũ quo & a ter-

determinatum ad unūquodq; cōmutabilium. ¶ Deinde cū dicit: Cum uero zc. Declarat
dispositionē habitationū eoꝝ qui sunt pncipaliores in ciuitate dicēs: qm̄ aūt multitudo par/
tium ciuitatis distinguit̄ in sacerdotes qui ordinant̄ ad cultū diuinū: & pncipes qui curant
de ordine ciuili. Oportunū est habitationē sacerdotū & locū ad conuiuia ipoꝝ situari iu/
xta sacras ędes ordinatas ad cultū diuinū ut locus habitatiōis ipoꝝ non sit remotus a loco
cultus ad quē ordinat̄. Et quia expe
dit eos habere locū quietum ꝓpter
contēplationē in qua maxime de/
bent uiuere inter alios. Principes au
tem qui ordinant̄ ad directionē cō
tractuū & ad sentētiandū sup disce
ptatiōibus & eisdem: & ad scriptu/
ras sententiaꝝ & uocationū ciuium
& ad alias hmōi dispēsatiōes tales:
& qui ordinant̄ ad regulādū agros
uel agrestes: & qui ad regulandum
corpus ciuitatis. Et expedit habere
habitationes circa foꝝ cōe: & in lo/
co ubi cōiter concurrūt plures: qua
lis est locus qui est circa forū rerū
uenaliū. Quia hic locus ordinat̄ ad
necessarias cōmutatiōes quibꝫ plu/
res indigent. Locus aūt ad cultū or
dinatus qui est in supiori parte indi
get uacatione. ¶ Deinde cum dicit
Sūt.n.Magistratus zc. Declarat di/
spositionē habitationū exterius in
Regione: dicēs ꝙ sicut in Regiōe ex
terius oportet ędes & habitacula di
sposita & distributa esse fm̄ ordina
tionē ꝓportionalē ei quę est in ciui
tate. Sunt enim in ipsa Principes &
Magistratus quos oportet hr̄e habi
tacula conuenientia pncipatui ipoꝝ
& ad ornatū: & ad fortitudinē. Iteꝝ
oportet esse in Regione ędes cōes
in diuersis ptibus Regiōis in oppor/
tunū est ad custodiendū redditus
& bona cōia exterius collecta. Et iteꝝ expedit in Regiōe esse sacras ędes seu templa ptīcu/
laria in diuersis partibus fm̄ ꝙ oportunū est distributa: Aliqua quidē ad cultum deoꝝ: alia
uero ad cultū Heroum. qđ dicit fm̄ consuetudinē gentiliū ꝗ cultum diuinum exhibebant
aīabus uiroꝝ qui excellētes fuerūt in uirtute heroica. ¶ Deinde cū dicit: Sed imorari &c.
Excusat se a diligētiori cōsideratiōe de his: Dicens ꝙ de istis tāta sunt dicta & restāt dicen
da plura. Sed imorari diutius indiligēter inquirēdo & determinādo de ipis nō est utile ꝓ
pter facilitatē. Nō.n.multū difficile est cōsiderare quare oporteat illa ordinare fm̄ ratiōe;
sed facere ipa magis difficile est ꝓpter raritatē eoꝝ ꝗ ad hoc sunt ncc̄a. Determinata.n.ta/
lia & cōsiderare fm̄ intellectū est facere opus uoti seu uolūtatis. Ipsa aūt fieri uel esse pen/
det ex fortuna magis. quia bona dispositio ciuium & abundantia bonoꝝ exteriorum quę
sunt necessaria ad pręedicta aliqualiter depēdent ex ea. Et ideo illa quę ulterius possent con

ta & a mari facilis sit importatio oīm. Cum
uero multitudo ciuiū diuisa sit in sacerdo/
tes & Magistratus: decens est sacerdotibus
circa ædes sacras esse cōmessatōes institutas
Magistratuū aūt quicunq; de contractibus
ius dicūt: & qui de accusatiōibus cognoscūt
& qui circa uocatiōes in ius et aliā hmōi ad
ministrarionē intendūt. Et insup qui edili/
tatis & urbanaꝝ rerum curā gerūt iuxta fo
rum in loco celebri cōiq; sunt cōmessatiōes
instituēde. Talis est locus illius fori in quo
necessaria uenūdant̄. Nam alteꝝ illud forū
superiori loco situm debere esse diximus oci
osum. Hoc autē ad negocia rerū necessariꝝ
deputari hunc eundē ordinem in Regione
quoq; imitandū esse dicimus. Sunt.n. Ma/
gistratus quidā apud rusticos quos alii cu/
stodes: alii rectores appellāt. quibus & loca
ad custodiā Regiōis & cōmessationes sunt
hisdē in locis cōstituende. Tēpla quoq; per
agros distributa esse debēt: ptim diis: ptim
heroibus. Sed imorari nūc circa ista supflu/
um est cū sint illa nō difficilia cognitu: sed
magis factu. Dicere.n.uoti est: euenire autē
fortunæ. Quapropter circa talia insistere ad

siderari de ipsis pretermittuntur ad presens.

D E Rep. aūt zc̄. Postq̄ inquisiuit Phus de his que supponenda sunt ad instituendā optimā Remp. ex parte finis & medie ciuitatis ipsius: Trāsit nūc ad declarandum ex quibus & qualibus instituēda est optima Ciuitas. Et circa hoc pmo premitit intentionē suā dicens: Declarato que supponēda sunt ad futurā optimā Remp.: nūc deter/minandū est nobis de ipa Repu. s. ex quibus & qualibus instituenda est ciuitas que debet sollicitari et bene iudicare simplr. Scd̄o cum dicit Cū uero zc̄. Prosequit. Et circa hoc primo ostēdit q̄ illos ex quib⁹ constituitur optima ciuitas oportet esse studiosos. Scd̄o cū dicit: Atqui bo/ni zc̄. Declarat p quot & quō efficiuntur tales. qa nō sufficit in agibili/bus scire qualē oportet esse unum/quēq̄: qm̄ bonū & studiosum: sed qualiter contingit fieri talem. Circa primū adhuc primo ostēdit qualē oportet esse ciuitatē optimā qm̄ studiosam. Scd̄o cū dicit. Nobis aūt. Ex hoc concludit quales oportet esse ciues ex quibus componit qm̄ studiosos. Ciuis. n. diffinit p ciuita/tem. Et qm̄ ciuitas optima determinat p finē optimū: Primo premittit quedā de ipis. Scd̄o cū dicit: Cum aūt zc̄. Ex ipis ostendit q̄ sunt necca ad ciuitatē optimā: & qualē oportet eā esse. Circa primū pmo tangit ea q̄ requirunt ad hoc q̄ hō sit optimus. Scd̄o cū dicit: Qd̄ igit zc̄. Qd̄ nō oēs hoīes eodē modo se habēt ad illd̄ optimū. Circa primū est intelligēdū q̄ sicut in uniuerso inuenit duplex bonū. s. separatum: et bonū ordinis. Et bonū separatū maius est q̄ bonū ordinis: qd̄ determinat p ipm̄ fm̄ Aristo. xii. Methaph. Bonū aūt pfectum ex istis bonis aggregat. Sicut in hoīe qui dicit unus uni/uersum duplex inuenit bonū quodāmō. s. q̄ est finis & bonū ordinis eoꝝ q̄ ad finē p finē determināt. Et pfectū bonū hois ex istis duobus bonis aggregatū est. Hoc igit supponens dicit: qm̄ duo sunt p que cōtingit oēs hoīes esse bonos: & sunt boni: & q boni sunt. Quorū un⁹ est finis opationū rectus: & intētio ipius recta. Aliud aūt est inuētio actionum & organoꝝ ordinatoꝝ ad ipm̄ finē. Optimū. n. uniuscuiusq̄ consistit in optimo fine eius: & in or/dinatiōe alioꝝ ad ipm̄. Accidit aūt aliqn̄ ista dissonare et consonare ad scinuicē. Dissonare quidē qa aliqn̄ finis bonus ponit & intētio recta ad ipm̄ subest. Peccatū aūt est in actione eoꝝ q̄ ad finē uel in ordine. Aliqn̄ autē econtrario illa q̄ ordinant ad finē subsunt oīa & recte ordinata. Sed finis positus & intētus malus est cōsonare quidē: qa aliqn̄ cōtingit q̄ peccatū in utroq̄ & in fine & in his q̄ ad ipm̄: sicut circa Medicinā accidit aliqn̄ q̄ Medicus nō recte iudicat quale cōtingit fieri corpus qd̄ cōualescit: & ad quē terminū sanitatis cōtingit ipm̄ deduci. Nec etiā bn̄ accipit illa uel ordinat q̄ deducit ad suppositū terminū sanita/tis. Aliqn̄ aūt utrunq̄ recte accipit rectū ponēs & intendens finē & ea q̄ sunt ad ipm̄ recte ordinās: hoīes uero in oībus artibus & sciētiis: et vir uirtutibus finaliter intēdūt optimū in illis. Et ideo oportet si debeāt fieri in illis optimi attingere ad ambo: puta ad finem rectum & ad ordinatiōnē actionū & organoꝝ q̄ ad finē. Apparet igit q̄ in qualibet arte & sciētiis

praesens omittamus. ¶ De Repu. autē ipsa ex quibus & ex qualibus cōstare debet ciuitas quae beata sit futura & recte gubernari dicendū est. Duo sunt in qbus oīs cōmēdatio bn̄ agēdi consistit unū ut ppositum ac finis agēdi recte subiaceat. Aliud ut eas quae ad illū finē ferant actiōes inueniamus. Fieri eni potest ut & concordēt haec inter se & discordēt. Nam quādoq̄ illud ad qd̄ intendit recte iacet. Sed in actiōibus per quas illo potiri credimus aberrat. Quādoq; autem oīa ad finē dirigunt: sed finis ipse est praue positus. Quādoq̄ etiam in utroq̄ est error: ueluti circa Medicinā. Neq̄. n. quale aliquid esse oportet sanū corpus recte iudicat interdū: neq̄ ad subiectū sibi finē opa dirigunt. Oportet aūt in artibus & sciētiis haec

speculatiua uel practica homo est optimus per finem optimū & ea quę ad ipm. ¶ Deinde cum dicit: Quod igit̃ zc̃. Declarat φ nō oēs hoīes eodē modo se habent ad suū optimum seu felicitatē: Dicens φ manifestū est ex se φ omnes hoīes naturaliter appetūt bene uiuere Oīa enī naturaliter appetunt suā pfectionē. Sed nō omnibus hoībus inest equaliter habilitas ad adipiscēdū hoc: ꝫ quidā sunt dispositi bene ad acquirendū eam. Quidā aūt indispositi aut ꝑpter materiā: aut ꝑpter naturalem cōplexionē per quaꝫ inclinant̃ ad opationes inordinatas: aut propter formā: qa aliquid bonoruꝫ fortunę q̄ sunt necessaria deficit eis. Indiget enī debēs fęlicitari & bene uiuere inclinatione naturali ad hoc & successu aliquo in exteriorib9 bonis. Siquidē priuatum oībus bonis fortunę impossibile est bene opari Sed illi qui melius dispositi sunt ex natura ad hoc: minori indigent successu. Qui aūt minus: ampliori. Ali qui etiā ita deprauati sunt p consuetudinē uel aliqd aliud. φ q̄uis inclinent̃ ex natura ad felicitatē et bene uiuere: nō tamen recta uia uel modo querūt eā: & ita φ aliqs non feliciteṫ potest cōtingere: aut qa non recte ponit fęlicitatē: aut qa non recte querit q̄ ad ipam: aut ꝑpter utrāq3. ¶ Deinde cum dicit: Cum aūt zc̃. Declarat qualē oportet esse optimā ciuitatē. Et primo ostēdit φ ad hoc primo necessariū est pręintelligere quid est ipa fęlicitas. q. pręmittens intentum. Scd̃o cum dicit Diximus aūt zc̃. Declarat illud. In p̄ma parte dicit: qm̄ ꝑpositum intentiōis nostrę est cōsiderare de optima Rep. qualis sit. Optima aūt Resp. est ŝm quā ciuitas optime gubernat & uiuit. Ciuitas aūt optime gubernat & uiuit quę attingit ad felicitatē optimā. Et ideo oportet nos pręconsiderare illud p quod determinat̃. Ciuitatē aūt seu Remp. optimā per fęlicitatē determinamus: ut dictū est. ¶ Deinde cū dicit: Diximus aūt &c̃. Declarat intentū. Et p̄mo pręmittit diffinitionem felicitatis & eā explanat. Scd̃o cū dicit: Vteṫ aūt &c̃. Ostendit qualē oportet esse ciuitatē optimā. Circa primū primo pręmittit diffinitionē felicitatis in aliis positā. Dicens φ ad manifestationē intenti diximus & determinauimus in libro Ethicoꝝ. Siqdē ea quę determinata sunt bn̄ utilia sunt ad ꝑpositū. Fęlicitatē esse opationē & usum uirtutis perfectū simpl̃r: nō ex suppositiōe felicitatis quidē est opatio. qa habitus in potētia est & impfectus. Fęlicitatē aūt pfectū bonū dicimus. uirtutis aūt: qa uirtus est q̄ habentem pficit & opationē eius bonū reddit. Fęlicitas aūt bonū hoīs est pfectum. Ergo ŝm uirtutem eius. Continuatio aūt alicuius actus usus pfectus est illius pfectus ŝm φ usus est idē φ exercitiū. Vn̄ ista diffinitio eadē est ŝm rem ei q̄ ponit̃. i. Ethicoꝝ: qua dicit̃ φ est opatio hoīs ŝm uirtutem pfectā & in uita pfecta: ita ut φ ponit̃ hic usus pfectus: sic idem ei φ ibi dicit̃ in uita pfecta. ¶ Deinde cū dicit: Dico aūt &c̃. Explanat ultimā particulam: sed nō ex suppositiōe.

utraq3 obtineri finem: & eas quæ sunt ad finem actiōes. Qđ igit̃ bene uiuere ac felices esse oēs cupiunt manifestū est: sed aliis potestas est adipiscendi: aliis nō: ꝑpter fortunā aliquā uel naturam. Opus est. n. adiumētis quibusdā ad bene uiuendū. Minoribus quidē illis q melius dispositi sunt. Maioribus aūt q peius. Alii uero statim non recte quærūt felicitatē cū possint. Cū aūt ꝑpositū nostrū sit optimā remp. uidere. Ea uero est p q̄ ciuitas optime gubernetur. Optime aūt gubernat̃ si felicitatē maxime recipiat. Manifestū est φ qđ sit felicitas latere non debet. Diximus aūt in Ethicis si modo illoꝝ librorum utilitas ulla est opationē esse & usum uirtutis perfectum. Et hunc nō ex suppositione: sed simpliciter. Dico aūt ex suppositiōe quæ necessaria sunt. Simpliciter autem qđ in seipso cōmendationem habet: ueluti circa res iustas iudicare: punire: supplicio affi-

Ad cuius euidentiā est intelligendum ꝙ finis ſm ſe rationem boni habet. Eoꝝ aūt que ordinant̃ ad ipm queḋā sunt que ratione boni de ſe habēt aliquā et aliquam ex ordine ad finem: sicut medicina dulcis. Alia uero que ſm ꝙ hmōi rōnem boni & eligibilis nō habēt. sed tm̃ ex ordine ad finē: sicut medicina amara: Scd̃m ſe.n. eligibilis nō est: sed ꝓpter sanitatem tm̃. Et ꝑma bona dicunt̃ simplr̃ bona. Scd̃a aūt bona dicunt̃ ex hoc solū necessaria.

cere a uirtute quid esse. Sed ex necessitate cōmendationē quæ habet ex cōpulsiōe: Eligibilius nāq; foret nullo tali indigere: neq; hominem: neq; ciuitatem: At enim ad honores & opes simpliciter sunt optimæ actiōes. Nam alterum quidem illud mali alicuius electio est: hæ autem cōtra. Effectiōes enim bonorum sunt & generationes. Studiosus enim uir & paupertate: & morbo: & aliis fortunæ aduersitatibus laudabiliter utitur.

Dicit igit̃ ꝙ opationē bonā ex suppositiōe dico que necessaria quidē est ad finem: sed ſm ſe rōnem boni nō habet. Simplr̃ autē bonā dico q̃ ſm ſe ratione boni habet: nō tm̃ ex fine in actōibus iustitie. Sentētie.n. condēnandoꝝ: & supplicia: & puniciones eoꝝ ꝓcedūt a uirtute iustitie & necessarie quidē sunt in ciuitate: quia aliter nō saluaretur ciuitas: nec cōicatio & rationē boni habent: qa necessarie. Scd̃m ſe āt eligibiles nō sunt absolute. Eligibilius.n. eēt si cōtingeret ꝙ hoīes uel ciuitates talibꝫ nō indigerēt. Sed actiōes q̃ sunt circa honores & circa abundantiā exterioꝝ sunt simplr̃ eligibiles et ſm ſe. Rationē aūt quare prime sunt eligibiles: & nō iste tangit. Dicēs ꝙ electio sentētiaꝝ & supplicioꝝ alioꝝ hmōi in ciuitate est electio alicuius: ꝙ malū est ſm ꝙ hmōi: sed in ordine ad finē. Electio āt eoꝝ que circa honores & circa diuitias & actiōes eoꝝ ecōtrario est electio cuiusdā boni ſm ſe: quia sunt dispositiōes quedā ad bonū & generaatiōes eius. Honor.n. disponit & factiuꝰ est boni ſm aīam inq̃tū aliqs ꝓpter honorē opat̃ magna & honorabilia. Diuitie aūt sunt factiue boni ſm corpus ꝑncipaliter. ¶ Deinde cū dicit: Studiosus zc̃. Declarat ex dictis qualem oportet esse ciuitatē optimā. Et circa hoc ꝑrio ip̄e declarat qualiter ip̄e studiosus utitur bonis ꝑdictis utrisq;. Scd̃o cum dicit: Patet aūt zc̃. Declarat ꝙ usus istoꝝ q est ſm uirtutē studiosus est. Tertio cū dicit. Necessariū aūt zc̃. Ex dictis cōcludit qualē oportet esse ciuitatē optimā. In ꝑma parte dicit ꝙ uir studiosus q uirtutē ꝑfectā & appetitū ordinatū habet bn̄ utit̃ his que ſm ſe ratione boni nō habēt. Sunt tñ ordinabilia in finē: puta paupṫate & egritudine: defectu amicoꝝ & hmōi: ſm illud ꝙ beatū est & ꝑfectius est in usu cōtrarioꝝ: puta diuitiaꝝ: & sanitatis: & amicoꝝ. Meliorē.n. opationē facit ex suppositiōe istoꝝ: qa scd̃m ꝙ determinatū est a nobis in sermonibus moralibus ad Eudemū. Bonus & studiosus est cui simplr̃ bona sunt bona ꝓpter ip̄am uirtutē. Cui aūt simplr̃ optima nō sunt optima non est bonus uel studiosus queadmodū: neq; esse sanus uir cui sana simplr̃ nō sunt sana. Sed sanitas & diuitie scd̃m se rōnem boni habēt. Ergo bn̄ utet̃ eis studiosus ꝓpter uirtutē. Studiosus etiā scd̃m rectā rōnem utit̃ oībus datis: qa ꝑ rationē opat̃. Ratio aūt recta dicit ꝙ utatur unoquoq; scd̃m ꝙ cōtingit melius ad finē. Si igit̃ pauptas & egritudo & eoꝝ cōtraria ordinabilia sunt in felicitatē utet̃ studiosus istis paupṫate & diuitiis meliori modo quo contingit ad ip̄am. Silr̃ & eoꝝ oppositis. Sed paupṫate aut egritudie suppositis minus ꝑfectas faciet operatiōes cū scd̃m se nō sint bona. Diuitiis aūt & sanitate suppositis ꝑfectiores: quia scd̃m se rationem boni habent: Sicut bonus Coriarius ex corio dato meliores calceos facit quos cōtingit facir. sed ex meliori meliores: ex peiori aūt peiores. Est aūt intelligendū ad euidentiā dictoꝝ & dicendoꝝ iam ꝙ felicitas per se non existit in bonis exterioribus: puta in diuitiis: nec etiā in usu eaꝝ in ip̄is quidē existit per se: quia felicitatē nullus querit ꝓpter aliquid aliud. Diuitias aūt querūt ꝓpter aliud: ut ꝓpter necessitatē uite: uel ꝓpter operationem uirtutis. Ergo in ip̄is non existit per se. In usu aūt eius per se nō cōsistit: qm̄ opti

mus usus diuitiarum qui est in consumendo eas:ut dicit Aristoteles Primo Rhetorice. uidetur ordinari per se imediate ad bonũ corporis:puta ad sustentationem naturę:uel saltẽ ad aliud ordinari. Felicitatem aũt nõ dicimus ad aliud ordinari. Et adhuc felicitas opatio uirtutis pfectissime est. Bonus aũt usus diuitiaꝝ nõ est operatio pfectissime uirtutis:qa liberalitas seu magnificẽtia quaꝝ est operatio nõ sunt pfectissime uirtutes. Sed prudẽtia aut sapientia magis. Ergo in usu ipaꝝ nõ consistit per se felicitas. Oportet tñ ipas preexistere ipi felicitati. Felicitas. n. cõsistit in optima opatiõe intellectuali p se. Ad opationẽ aũt optimã quamcũqꝫ seu speculatiuã:seu praticã oportet psupponere cõsistentiam subiecti & bonam dispositionẽ. Consistentia aũt et bona dispositio non sunt sine suppositione coꝝ quę sunt necessaria ad uitã & bonam dispositionẽ quę sunt diuitię seu bona exteriora. Ergo diuitias necesse est preexistere felicitati tam speculatiue q̃ practice quãuis alia ratione speciali sint prenecessarie practice seu Ciuiles. Quod aũt est prenecessariuꝫ ad aliquid uidetur ordinari ad ipm sicut ad finem & sicut instrumentum ad operationem:Et ideo diuitię ordinantur ad felicitatem sicut ad finem:& sicut organum ad operationẽ. Ea autem quę ordinanť ad finem uel se habent ad aliud sicut organum ad operationem oportet esse cõmensurata seu proportionata fini seu actioni:& non excedere uel deficere a media ratione. Diuitias igitur quas necesse est preexistere felicitati oportet esse cõmensuratas ei ita nec maiores nec minores quęranť quã sint necesse ad ipsam. Maiores tamen exiguntur ad practicam seu ciuilem q̃ ad speculatiuam. Ad speculatiuam enim sufficiunt secũdũ ꝙ utiles sunt ad sustentationem uitę & bonam dispositionem corporis. Ad practicam aũt seu ciuilem exiguntur ud hoc:& ad expeditionem operationum practicarum seu ciuilium & quanto perfectior est:tanto maiores. Et si a prędicta cõmensuratione superexcedant:aut totaliter tollunt felicitatem:aut saltem diminuant ipam:sicut tanta potest esse magnitudo fistulę ꝙ peior erit fistulatio:& adhuc tanta ꝙ penitus non erit. Similiter si deficiant a mensura scd̃m quam sunt necessarie diuitię ad perfectã felicitatem fm aliquid parum diminuent ipam. Si autem fm multum totaliter tollent sicut si minor sit fistula quam quę nata est moueri a fistulatore parum debilior erit fistulatio. Si autem multum:omnino non erit. Sic igitur felicitas per se non existit in diuitiis nec in usu eaꝝ per se: Verũ tamen ipe et usus earum qui non est sine ipis sunt prenecessaria ad ipam fm quandam mensuram & proportionem:a qua si deficiant fm minus & parum:minus perfecta erit felicitas. ¶ Et hoc intendebat Aristoteles quando dixit ꝙ studiosus utetur paupertate & egritudine bene ut cõtingit Quod autem beatum in contrariis est. Si autem multum non erit omnino: eodem autem modo se habet. Et si excedat fm maiusta prędicta mensura. Utrum autem necessarium sit eas prexistere per se uel per alterum:uel sicut proprias uel sicut cõmunes:non refert ad propositum dum prexistant fm hoc ꝙ cõmensurate sunt. Ille tamen modus prexistendi uel prehabendi eas eligibilior uidetur quo habentur scd̃m hoc ꝙ necessarię & cõmensurate sunt ipi fini:& quo impediuntur homines a rectitudine operationis siue per affectũ siue per sollicitudinam inordinatam circa eas. ¶ Deinde cum dicit:Patet autem ꝙ zc. Declarat ꝙ usus predictos oportet esse studiosos:Dicẽs ꝙ manifestum est ꝙ necesse est usus predictotum bonorum .s. diuitiarũ & sanitatis & huiusmodi studiosos esse & bonos:quia usus qui sunt secundum uirtutem studiosi sunt & boni. Sed usus prędictorum bonorum a studioso per se a uirtute sunt. Studiosus enim secundum ꝙ huiusmodi uirtuosus est. Ergo oportet usus prędictos studiosos esse propter quod credunt bona extrinseca quorum usus studiosus est:& a uirtute esse causas felicitatis quę est operatio fm ipam. Similiter existimantes sicut si aliquis existimaret ꝙ Lyra esset causa bene citharizandi magis q̃ ars. Hoc

Uerum tamen felicitas in cõtrariis existit: Nam & hoc determinatũ fuit in Ethicorũ libris: ꝙ tali est studiosus cui p uirtutẽ bona sunt simpliciter bona. Patet autem ꝙ &

inconuenſens eſt. Ars enim principalis cauſa cithariżandi eſt ut unde principium & ratio motus. Lyra autem ſicut materia uel organum motum ab arte: Similiter uirtus ſeu ratio ꝑn cipium eſt fęlicitatis: ſicut unde motus uel ratio. Bona autem exteriora ſicut materia uel organum motum ab illis. ¶ Deinde cum dicit: Neceſſarium eſt zc̄. Concludit qualē oporteat eſſe ciuitatem optimā dicens: Si ciuitatem optimam oportet fęlicitari. Felicitas autē eſt operatio uel uſus perfectus ſecūdū uirtutem. Vſus autem perfectus ſm uirtutem eſt uſus bonoruꝫ operum a ſtudioſo. Neceſſarium eſt ipſam ciuitatem quam ſecūdum motum quęrimus optimam habere abundantiam bonorum exteriorū quorum uſus neceſſarius eſt: et ipāꝫ eſſe ſtudioſam ſi uſum oportet eſſe ſtudioſum: quorum primū neceſſe eſt pręexiſtere: cuius fortuna eſt domina. Dicimus enim ipſam eſſe dominam huiuſmodi bonorum. Secundum aūt oportet Legiſlatorem procurare per diſciplinam & conſuetudinem .ſ. ipſam eſſe ſtudioſam. Studioſitas enim ciuitatis non eſt opus fortunę: quia ſecundum rationē eſt. Et fortuna eſt cauſa pręter rationeꝫ. Sed eſt operatio ſcientię dirigentis & electionis inclinantis. ¶ Deinde cum dicit: Nobis autem omnes zc̄. Declarat ex dictis q̄les oportet eſſe ciues quoniam ſtudioſos. Dicēs ꝙ ciuitas ſtudioſa non eſt niſi quia ciues participantes Reipublicę ſtudioſi ſunt. Ciuitas enim non eſt aliud quam cōmunitas quędam ciuium ſecūdum aliquam rationem. Sí ergo ciuitatem optimā oportet ſtudioſam eſſe ut probatum eſt: oportet om̄es ciues in ea ſtudioſos eſſe. Nos enim ſupponimus nunc quod in optima ciuitate omnes ciues participant Republica. Et ideo ulterius conſiderandum eſt nobis qualiter ciuis fiat ſtudioſus: quāuis autem bonum & eligibile ſit unumquemq; diuiſum ſtudioſum eſſe. Melius tamen & eligibilius eſt ſi contingat omnes collectim eſſe ſtudioſos. Quia illud quod eſt poſterius ſecundum uiam generationis perfectius & melius eſt in bonis & eligibilibus: eo quod prius eſt ſi actus bonus melior eſt potentia ad ipſum. Sed omnes collectim eſſe ſtudioſos aſſequitur ſecundum uiā generationis ei quod eſt unumquemq; diuiſim ſtudioſum eſſe utroq; exiſtēte eligibili & bono. Ergo melius eſt & eligibilius. ¶ Deinde cum dicit: Atqui boni quidem & ſtudioſi fiunt zc̄. Declarat per quot & quomodo efficiātur boni & ſtudioſi. Et circa hoc declarat primo per quot & quę efficiuntur tales. Scd̄o cum dicit: Natura igitur qualis eſſe oportet &c̄. Quales oportet eſſe eos ſecundum hoc. Circa primū primo proponit per quot & quę efficiuntur ſtudioſi. Secundo cum dicit: Etenim naſci oportet &c̄. Declarat. In prima parte dicit quod uiri fiunt boni ſm uirtutē: & ſtudioſi ſm rationē ꝑ tria. Iſta aūt tria ſunt naturalis diſpoſitio ad uirtutē. Et illud ꝙ eſt ſm rōnem. Et cōſuetudo in opatiōe. Et ē ratio dirigēs.

uſus iſtos neceſſariū eſt ſtudioſos & bonos eſſe ſimpliciter. Quapropter exiſtimant oēs externa bona cauſam eſſe felicitatis: Ceu ſi quis bene pulſandi cauſam putat eſſe Lyrā magis quam artem. Neceſſariū eſt ergo ex his quæ dicta ſunt alia ſubeſſe: alia parate Legis poſitorem. Ex quo ſcd̄m uotum optamus conſtitutionem ciuitatis in his quorū domina eſt fortuna Dominam enim illā poſuimus. Sed ſtudioſam eſſe ciuitatem nō eſt fortune opus: ſed ſcientiæ ac electionis. Atq ſtudioſam eſſe ciuitatem eſt ciues illos q in Rep. uerſantur eſſe ſtudioſos. Nobis autem omnes ciues participes ſunt Reip. Hoc igitur conſiderādum eſt quomodo uir fiat ſtudioſus. Nam ſi recipiat omnes eſſe ſtudioſos: non autem ſingulos ciuium: ſic foret optabilius. Sequitur enim ad ſingulos eſſe & omnes eſſe. Atqui boni quidem & ſtudioſi fiunt propter tria. Sunt autem hæc tria: na

¶ Deinde cum dicit:Etenim nasci·Declarat:& primo ꝙ natura faciat ad hoc·Secundo cũ dicit:Quoddam etiam &c̃·ꝙ cõsuetudo·Tertio cum dicit:Cętera igitur &c̃·ꝙ ratio·In prima parte dicit quod debentem fieri bonum & studiosum oportet esse dispositum a natura primo·omnibus enim quę fiunt natura uel arte oportet supponi materiam & bonã aptitudinem eius:si quod recipitur in alio recipitur per modum recipientis· & ideo debentem sibi bonum & studiosum oportet esse bene natum ad hoc:puta quod sit homo habens intellectum & ratõnem:sed nõ aliquod brutum irrõnale· Et ulterius sic existens homo sit bene dispositus secundum corpus & per consequens secundũ animam·Bene enim dispositi secundũ corpus:bene dispositi sunt secundũ animam ut in pluribus·Si enim anima secundum se unius rationis sit secundum speciem in omnibus hominibus & non suscipiat intensionem & remissione:: cum sit forma substantialis:diuersitas operationũ ipsius & proprietatum erit propter diuersitatem corporum & materię uel alicuius extrinseci alterius·¶ Deinde cum dicit : Quędã etiam &c̃· Declarat quod consuetudo ad hoc faciat dicens quod quosdam hominibus non est utilitas nasci:hoc est ex natiuitate non sunt dispositi ad bonum:nec ad opus intellectus:per cõsuetudinem autem transmutantur· sunt enim quidam qui per naturam indifferenter se habent ad uirtutem & ad contrarium· per consuetudinem autem in operatione respectu alterius determinantur ad alterum: puta uel ad melius uel ad deterius·Sed illi qui bene dispositi sunt ad uirtutem: puta consuetudine:indigent in operatione ad hoc ut fiant boni: qui autem ad utrumꝗ ęqualiter nati sunt: ampliori indigent·qui autem ad contraria inclinantur ex natura: nõ possunt fieri boni aut cum difficultate & multa consuetudine· ¶ Deinde cum dicit:Cętera igitur· Declarat ꝙ ratio dicẽs quod alia animalia ab homine sola naturali inclinatõe:hoc est memoriis & imaginationibus agunt actiones suas·quędam autem parua ſm quantitatem agunt aliquas actiones per consuetudinem:sicut illa quę bonam estimatiuam habẽt:ut canis·equus·& simia· Homo uero actiones suas dirigit ratione·solus enim inter animalia rõnem habet per quã determinatur·Quare hoc oportet cõsonare inter se·s·naturã:consuetudinẽ:& rõnem·semp enim posterius pręsupponit prius·multa·n·sunt q̃ agunt hoĩes pręter naturã & consuetudinem ꝓpter rõnem:si suadeaẽ ab illa cõtrariũ esse melius:sicut in cõtinẽte apparet: q̃ quis inclineẽ ad ꝓsecutionẽ passionis:sequiẽ tñ rõnem ꝑsuadentem contrariũ· ¶ Deinde cũ dicit Natura igiẽ·Declarat quales oportet eos esse:& primo cõtinuat dicta ad dicenda·Secundo cum dicit:Cum uero·Prosequiẽ·In prima parte dicit ꝙ prius determinatũ est quales oportet esse ſm naturã futuros studiosos & bonos ubi dictũ ẽ quales oportet eẽ bñ gubernãtes nũc aũt cõsiderandũ ẽ nobis quales oportꝫ esse ſm disciplinã ad quã reducunẽ cõsuetudo & rõ·addiscunt enim aliqua ꝑ assuefactionem:aliqua autem audientes rõcinantem alium·

tura:mos:& ratio.Etenim nasci oportet primum:ceu hominem & non aliud animal: & sic quale aliquem secundũ corpus & animam.quædã etiam nasci nulla utilitas est. mores enim mutari faciunt . nam aliquam per naturam ad utrunqꝫ apta per mores ad peius uel ad melius conuertuntur. Cætera igitur animalia maxime uiuunt secundum naturam:parum uero aliquid & secundum mores:Homo autem & secundum ratõem. solus enim rationem habet. Itaque oportet hæc simul concordare. multa etiam præter mores & præter naturam agunt homines propter ratõem:si persuadeatur melius esse aliter agere.Natura igitur quales esse oportet eos qui legum positori sint perituri determinatũ est prius.Reliquũ opus ẽ iam disciplinæ : quædam assuescendo discun-

¶ Deinde cum dicit: Cum uero. Prosequitur. Volens autem ostendere quales oportet esse ciues fm disciplinã: qm̃ in ciuitate in qua sunt quidã principantes & quidã subiecti primo inquirit utrum eandem oporteat esse disciplinam principãtium & subiectoꝝ in optima ciuitate. Secundo cum dicit: Cum uero ciuis. Prosequit̃ principale intentum: & circa hoc primo pręmittit intentionem suam & modum considerandi. Secundo cum dicit: Si ergo. Prosequit̃. In prima parte dicit ꝙ oĩs ciuitas composita est ex principantibus & subiectis. in oĩbus enim quę ex pluribus constituta sunt: siue natura siue arte ex quibus est unũ aliquod cõmune siue ex coniunctis siue ex diuisis uidetur esse principãs aliquid & aliquid subiectum: sicut ostensum est in primo huius: considerandum est a nobis iam: utrum expedit in ciuitate optima aliquos & diuersos esse principantes & subiectos per uitam: aut eosdem secundum suppositum differentes fm aliquam dispositionẽ: quia manifestum est ꝙ consequenter se habebit huic diuisioni disciplina ipsorum de qua intendimus nũc: Si enim omnino sint diuersi principantes & subiecti & disciplinam oportebit esse aliam: si autem idem eandem proportionaliter. Cuius ratio est: quia illud per quod determinantur principãs & subiectum est disciplina recta in ordine ad operationem diuersitas autem uel unitas determinatorum est secundum unitatem uel diuersitatem determinantium: Si igitur principantes & subiecti diuersi sunt omnino & disciplina ipsorum diuersa erit: & si iidem & eadem proportionaliter. ¶ Deinde cum dicit: Si ergo. Prosequitur & primo inquirit utrum expedit eosdem esse principantes & subiectos aut non. Secundo cum dicit: Itaq; & disciplina &c. ex hoc concludit proportionale de disciplina: Circa primum primo ostendit ubi expedit eosdem principari semper & alios subici. Secundo cum dicit: Sed cum facile. Declarat q̃d cõmuniter melius est & magis necessariũ eosdem esse principante & subiectos in alio & alio tempore. Circa primũ intelligendum est prius ꝙ principans se habet ad subiectũ sicut agens ad passum & mouens ad motum. principãtis enim est mouere & dirigere subiectũ. subiecti uero moueri & dirigi fm ꝙ hmõi. Mouens aũt & agẽs fm ꝙ tale excellentius est passo & moto fm ꝙ hmõi: q̃a illud est in actu: hoc aũt in potentia. & ideo principãs in eo ꝙ principatus oportet esse excellẽtius subiecto secundũ ꝙ subiectũ. excellentia aũt mouẽtis respectu moti attẽdit̃ in ordine ad opationẽ q̃tũ ad formã eius principaliter. Deinde autem quantum ad dispositiones materię substantis ipi formę. Tertio q̃tum ad exteriora coadiuuantia ad ipsam. & ideo oportet ꝙ excellẽtia principãtis respectu subiecti in ordĩe ad finẽ attẽdat̃ ꝑncipaliter ad formã scd̃m quã agit ut hmõi. Deinde aũt q̃tũ ad dispõnes materię & ultĩo q̃tũ ad exteriora. Forma aũt scd̃m quã opat̃ principãs in optĩa Rep. est disciplina recta scd̃m rõem rectã: puta prudẽtia & uirtus ciuilis. dispõnes ãt materię sunt bonę dispõnes ipi᷒ ad istas: sicut ĩclinatio nãlis & bona dispõ corpis. coadiuuãtia ãt exterius sũt potẽtia & diuitię. & iõ expedit ꝑncipãtẽ ĩ optĩa rep. si possibile ẽ excedere subictũ & q̃tũ ad prudẽtiã & uirtutẽ q̃ sunt bona aĩę & q̃tũ ad bona corpis & q̃tũ ad exteriora. Vñ dixit Phs. viii. Eth. Nõ ẽ rex q nõ ẽ p se sufficiens & oĩbus supexcellens: & iõ si inueniat̃ aliquis unus in ciuitate uel regno q oĩbus istis supexcellat alios iustũ ẽ ipm̃ ꝑncipari solũ q̃diu ẽ talis. si ãt fm successionẽ ĩueniant̃ tales in aliquo genere expedit fm gn̄s ꝑncipari sicut ꝑus ut ꝑus in. iii. dcm̃ ẽ. si aũt inueniant̃ plẽs q sic excedant reliquã multitudiñẽ expedit eos ꝑncipari p uitã. Et hoc est ꝙ ipse dicit: si fuerint aliqui in ciuitate q tm̃ differant ab aliis q̃tũ

tur: quædam audiẽdo. Cum uero omnis societas ciuilis constet ex imperantibus & parentibus hoc iam considerandum est: utrũ alios esse oportet qui imperant & alios qui parent an eosdem. patet enim ꝙ & disciplina scd̃m hanc diuisionem sequi debebit. Si ergo tantũ different alteri ab aliis q̃tum dii & heroes ab hoibus differre putãt ut prĩo statim corpe ac postea aĩo lõge antecellerẽt:

credimus deos.i.diuinos homines:& Heroes.i.attingētes ad uirtutem heroĭcā quę est perfectissima uirtutum siue intellectualiū seu moralium differre ab aliis hoībus cōiter. Ita in primo ſm uiam generationis multā habeant excellentiā ſm corpus.i.ſm dispōnes materiales:puta ſm magnitudinē & pulchritudinem & inclinationē ad uirtutē. Deinde aūt & secundū pfectiones aię:ita ut excellentia istoꝝ respectu illoꝝ sit manifesta sine dubiūe: manifestū est ꝙ melius est semp eosdem in tota uita:hos quidē esse principantes.s.excellentiores: hos autē subiectos.s.deficientes.excellentius enim & perfectius q̄diu est homīni natum est principari ei quod deficit secundum naturā respectu illius.

ac manifeste indubitateq; appareret eorum supeminentiā:claꝝ est ꝙ semp eosdem istos melius foret imparc:alios uero parere. Sed cū facile nō sit hoc reperire: nec sit ut apud Indos Scilax esse ait reges tantū a populis differre manifestū est. quod ꝓpter multas causas necessariū est ut oēs similiter participes sint uicissim impandi & parendi.æquū enim idē similibus & difficile est stare rēp. quæ cōstituta sit præter iustitiā: cū illis eni qui ab impando excluderentur cōcurrerēt oēs qui sunt in regione statū mutare cupiētes:& tantā esse multitudinem in Reip.gubernatiōe:ut sit potētior istis unū aliqd impossibiliū ē. At.n.ꝙ oporteat eos q in magistratu sūt differre a subiectis idubitabile ē.

Deinde cum dicit: Sed cum facile. Declarat ꝙ melius & magis necessarium est cōiter eos principari & subici secundū aliud & aliud tps & primo declarat ꝙ melius est eosdem esse principantes & subiectos secundum aliud & aliud tps. Scdo cū dicit:At enim &c. ꝙ necesse est eosdem secundum aliquid esse alteros. Tertio cum dicit : Quō ergo. qualiter expedit eosdem esse & alteros. Circa primū intelligēdum est aliquos esse sicut excelentes totam multitudinem:ut prędictum est: rarum ualde propter summā pfectionem ipsoꝝ.taꝫ autem difficile est inuenire:& ideo dicit:qm non est facile nunc in ciuibus accipere uel inuenire aliquos excellentes intantum reliquam multitudinem. nec inueniuntur reges tantum differentes a subditis quantum heroes ab hominibus : sicut Scilax dixit esse inter indos. Manifestum est quod melius & magis necessarium est eosdem quandoq; principari:quandoq; autem subici secūdum partem ꝓpter multas rōnes. Illi enim qui sunt similes secundum naturā & uirtutem habent idē iustum & ęquale:& ęqualiter debent recipere de cōibus. principari autem honor cōis est:& ideo illi qui sunt siles secundum prędictum modum ęqualiter debent principari:sed nō pnt secundum idem tps oēs. ergo secundum aliud & aliud. Iteꝝ Resp. fundata sup iniustum subditoꝝ nō est bene mansiua: qa cū subditis grauatis p iniustitiā sunt omnes mali & insolentes in regione qui uolentes de facili pnt corrumpere Remp. Sed Resp. in qua idem semper principantur similibus existentibus super iniustum fundatur & inęquale. Ergo bene mansiua non est. Sed quia aliquis diceret ꝙ potentia subditoꝝ & insolētium reprimi potest p potentiā principantiū:quasi remouens hoc dicit:Subditi & insolentes in regione multi sunt & magnā potentā habent ualde. Tot autē inuenire ſm multitudinem in Rep. principantes qui sunt potentiores oībus istis: est aliquid de numero impossibilium. Ergo illorum potentia per istos reprimi nō potest. Deinde cum dicit: At enim. Declarat ꝙ oportet eosdem esse aliqualiter alteros dicens: At enim manifestum est consideranti secundum rōnem & indubitanter ꝙ principātes & subiectos oportet hr̄e aliquā diuersitatem:qa principans ad subditū se hēt sicut mouēs & ens in actu ad motum & ens in potentia. Ista aūt ſm se drīam aliquā hn̄t. ergo principantē & subditū oportet aliqualr̄ differre. & ideo oportꝫ legislatorē & ciuē cōsiderare q̄liter oportꝫ alios esse eosdem & alteros & qualiter se habentes principabunt principatui & subiectioni.

Quomodo ergo hæc futura sint & quomodo participent considerare debet legislator: ut prius diximus. natura enim ostēdit quēadmodū hæc distinguenda sint: Facit enim eosdem genere alios iuniores: alios seniores quorum alteri debent parere gubernantibus: alteri gubernare. Indignatur autem nemo propter ætatem maiori alteri concedere nec putat: illud cui cedit potiorē esse se præsertim cum & ipse quando ad id ætatis peruenerit eūdem honorem sit recepturus. est ergo ut eosdem esse dicere eos qui parēt & imperant: est etiam ut diuersos. Itaq; & disciplinā ut eandē dicere necesse est & ut diuersam: qui enim imperare uelit recte oportere aiunt ipsum prius sub imperio fuisse. imperiū uero: ut in primis libris dictū fuit: aut gratia imperātis est: aut gr̄a subiectoꝝ. horū alteꝝ seruoꝝ eē dixius alteꝝ liberoꝝ.

¶ Deinde cum dicit: Quomodo ergo. Declarat qualiter oportet eos esse eosdem & alteros: dicens quod prius ubi determinatum est de partibus ciuitatis per se dictum est de hoc. natura enim faciens in eodem genere hominum aliud iunius: aliud senius: pcedendo de imperfecto ad perfectum dedit nobis modum per quem possumus eligere quando idem magis debet principari q̄ subici. Manifestum est enim ꝙ idem fm q̄ iunius est: magis expedit subici. Iunius enim fm ꝙ hmōi imperfectius est secundū ꝙ hmōi & robustius ad operandum opera ministerialia. hęc autem ad subditum pertinent. Senius autem perfectius est quia posterius fm generationem & fm uirtute; & secūdum intellectum. Non enim pueri iudicant senibus presbyteris ut dicit. vii Physicoꝝ. Per hęc aūt determinat principans ut dictum est prius: Sed quia aliquis diceret ꝙ iuuenes indignantur si fm ętatem illam sint subditi hic remouet dicens: ꝙ nullus iuuenis bene ordinatus indignabit si subiciatur in ętate iuuētutis. nec putat se ualentiorem esse senioribus & progenitoribus suis: siquidē eos reuereatur. Non credens autem ualentior esse nō indignabitur si subiciat. Et aliter: q̄a futurus est suscipere honorē principatus ex ordine Reip. cū fuerit pfectus in ętate seniliū habet rationem per quam debeat indignari si nūc nō principet. Sic igitur dicendū est ꝙ expedit eosdem principari & subici uno modo: puta secundum suppositum. alteros autem secundum aliū modum: puta secundum iunius & senius. ¶ Deinde cum dicit: Itaq; & disciplina. Concludit proportionaliter se habere de disciplina primo. Secundo cum dicit: Imperium uero &c. Distinguit principatum ut appareat in quo prędicta ueritatem habeant & in quo non. Primo igitur concludit ꝙ si in ciuitate bene ordinata oportet eosdem esse principantes & subiectos secundum unum modum: alios secundum alium necesse est disciplinam ipsorum uno modo esse unam. alio autem modo alteram: quia principans & subiectum in optima ciuitate determinant per disciplinā: puta per prudentiā & uirtutem per quas hic recte obedit: ille recte recipit. & ideo sicut principātes & subiecti sunt idē uel alteri: ita & disciplinam oportet esse eandē uel alterā. dicunt enim ꝙ illum qui debet principari oportet prius subditū fuisse & subditū addiscere q̄ oportet principantem facere. non enim bene principat q̄ nō q̄nq; sub principe fuit ut dr̄ in. iii. huius. ¶ Deinde cum dicit: Imperiū uero. Distinguit principatum ut appareat in quo ueritatem habet quod dictū est: quod primo facit. Secundo cū dicit: Mandatoꝝ uero. Declarat unde assumenda est differentia subici in utroq; principatu. In prima parte dicit ꝙ duplex est principatus sicut dictū est in primis sermonibus id est in. iii. libro. Vnus quidem qui principaliter est ad bonum principantis: propter aūt bonū subditi fm accidens. Alius autem est qui principaliter est pꝑter aliquod bonū subditoꝝ uel alicui⁹ cōis pncipāti & subiecto ex cōsequēti pp utilitatē pncipātis. & pm⁹ istoꝝ

dicit principatus dn̄atiuus: qui est dn̄i ad seruos. In principatu igitur dn̄atiuo non expedit eundem esse principantē & subiectū fm̄ aliquod tp̄s: sed eosdem esse principantes semper puta seruos fm̄ naturam. nō enim sunt siles fm̄ naturā. In principatu autem politico expedit quod dictum est q̄tum ad principari & subici & q̄tum ad disciplinā: sunt enim isti siles fm̄ naturam quia liberi. ¶ Deinde cum dicit: Mandatoꝝ uero. Declarat ex quo sumenda est differentia per se utrorunq; principantiū. Et est intelligēdum ꝙ operum ministerialium quędā sunt honesta magis: quędam autem inhonesta & seruilia. Honesta opera ministerialiter indifferenter conueniunt subditis in utroq; p̄ncipatu: sed ad aliū & alium finē. Dicit igitur ꝙ quędā precepta: puta honesta: cōiter seruis & liberis q̄tum ad operationem non differunt. Eodem enī mō ea exequuntur liberi subditi & serui: sed magis differunt in ordine ad finem: quia seruus operatur gratia dn̄i: liber autem gratia sui uel boni cōmunis. Et hoc accidit propter hoc: quia honestū liberos subditos. multa eoꝝ quę uidentur ministerialia opera exercere: sicut dictum est. & actiones non sic differunt honesto & inhonesto fm̄ se acceptę sicut in ordine ad finem gratia cuius sunt. & dicuntur magis honeste & inhoneste q̄ secundum se & ut naturales sunt.

Mandatorū uero quædā inter se differunt: nō in agēdo sed in eius gratia. Quapropter multa quæ uident̄ eē ministroꝝ opa & adolescētiū liberis hoībus pulchrū est ministrare: ad pulchrū. n. & nō pulchrū nō tantum differunt actiones ꝑpter seipsas q̄tum in fine & gratia cuius. Cū uero ciuis & præsidētis eandē uirtutē eē dixerimus quæ optimi uiri & eundē prius parere debere: postea imperare: hoc utiq; erit legum positori intuendum: laborandūq; ut boni uiri efficiantur & per quæ exercitia & quis finis uitæ optimæ. Diuisæ autem sunt duæ partes animæ quaꝝ altera rōem per se habet: altera nō habet quidē per se: uerūtamen rōi obtemperare

CVm uero. Postq̄ Ph̄s ostendit ꝙ in Rep. recta principantis & subiecti est eadē disciplina uno modo: & altero alia: transit nunc ad declarandum qualiter & per quas adinuentiones efficiantur ciues bene discip!inati seu studiosi. & circa hoc primo dat intentionem suam & ordinem considerandi. Secundo cum dicit: Diuisę autem &c̄. Prosequitur. In prima parte dicit: quoniam intendimus principaliter cōsiderare qualiter & per quę ciuis efficiatur disciplinatus & studiosus. Eadem autem est disciplina seu uirtus ciuis optimi in optima Republica per quam ordinatur in foelicitatem perfectissimam quę est finis in illa etiam principantis in ipsa. Similiter autem optimi uiri. & si eundem oportet prius subditum esse cum est iuuenis & imperfectus. Posterius autem principantem cum est perfectus: magis considerandum est ciui seu legislatori: qualiter & per quas adinuentiones fiunt optimi uiri & bene disciplinati. Et quia ratio istorum sumitur ex fine ultimo uitę humanę: considerandum est quis est ille finis: hoc ostenso apparebit qualiter & per quas adinuentiones ciues fiant bene disciplinati & studiosi. ¶ Deinde cum dicit: Diuisę autē sunt. Prosequitur. & primo declarat quis est finis ultimus uitę humanę. Secundo cum dicit: Cū ergo idem finis &c̄. Declarat quod uirum & ciuitatem foelices oportet habere omnes uirtutes. Tertio cum dicit: Quomodo autem & per quę &c̄. Declarat per quę & qualiter erūt bene disciplinati seu uirtuosi. Quid autem sit foelicitas declarat per diuisionem partium animę primo. Secundo cum dicit: Diuisa est autem uita tota &c̄. Declarat uitam humanam & agibilia ab homine proportionaliter diuidi & se habere partibus animę prędictis. Circa primum primo ostendit foelicitatem consistere in eo quod pertinet ad partem aīę rōnalem per existentiā. Secundo cum dicit: Melius autem &c̄. Declarat eam consistere in

operatione partis animę rationalis speculatiuę. Circa primū est intelligendum ꝙ ultimus finis uitę humanę non consistit principaliter in aliquo eorum quę per se pertinēt ad corpus. Corpus enim & perfectiones ipsius sunt propter animā: sed magis in aliquo eoꝝ quę ad animā pertinent quę est excellentior pars hominis. In anima autem est considerare partem rationalem quocunqꝫ modo & irrationalem omnino. In actu autem partis animę irrationalis omnino ,non potest consistere ultim⁹ finis uitę humanę: quoniam necesse est ipsum cōsistere in aliquo quod est propriū hominis in quo distinguitur ab aliis: quia ultimus finis hominis est proprius ei Pars autem animę irrationalis omnino cōmunis est sibi & aliis. Ergo non consisteret in aliqua perfectiōe pertinente ad partem illam: sed magis in aliqua pertinente ad partem animę ratiōalem aliquo modo sed cum pars animę diuisa sit in plures uult declarare Phs in perfectiōe cuius illarum consistat: dicens partes animę rōnem habentis sunt duę distinctę adinuicem: quarū altera est quę est rationalis per essentiam accipiens rationem in ratione ꝙ quid est. Alia autem est quę secūdum se non est rationalis: nec accipit rationem in ratione dicente quid est. Sed rationalis est ẜm quandam participationem: quia nata obedire rōni uel ordinari uel deduci ab ea. Cuiuslibet aūt istarum partiuꝫ aīę rationalis sunt aliquę uirtutes morales: puta temperantia: iustitia. in irrōnali. In rōnali aūt per essentiā sunt rationes: puta temperantia: sapientia. Et manifestum est ex dictis ꝙ in actu alicuius harum cōsistit ultimus finis hoīs. sed in qua & cuius actu manifestū est qualiter est dicendū eis qui diuidunt partes aīę rōalis ẜm ꝙ nos diuisimus eas. in unoquoqꝫ.n.genere illud qđ deterius est & minus bonū est gratia melioris. & hoc apparet per se & in his q̄ fiunt a natura & in his q̄ fiunt arte. In natura.n.materia est gr̄a formę: & elementa prima simplicia propter mixta: in qbus pfecta sunt gr̄a pfectoꝝ: puta in genere aīaliū. Similiter & in his q̄ sunt ẜm artē se hēt: ligna.n.& lapides sic disponunē gr̄a formę domus. domus aūt est gr̄a habitationis. Rō aūt dicti est: qm̄ id quod deterius est in unoquoqꝫ genere rōnem impfecti & entis in potentia hēt. melius aūt in eodē rōem pfecti & entis ẜm actū. Impfectū aūt & ens in potentia se hn̄t ad ens pfectum & ens in actu sicut potentia ad actū in eodē genere. Potentiā aūt est gratia actus in eodē genere. Ergo ens in potentia & ens impfctū gr̄a entis in actu & pfecti. Et ulterius: deterius gr̄a melioris in eodē genere. Sed rōnale p essentiā melius est in partibus aīę rōnali participatione: qa illud qđ per essentiam est tale: melius & pfectius est eo ꝙ p aliud est tale. Ergo rōnale pticipatione erit gr̄a rōnalis per essentiā: & p consequēs pfectio eius gr̄a pfectionis istius. Si igiẗ illud cuius gr̄a aliud ē rōnem finis hēt respectu illius: pars aīę rōnalis p essentiā & aliq̄ pfectio eius erit finis ptis aīę rōnalis p pticipationē & pfectionē eius. ¶ Deinde cū dicit: Melius aūt. Declarat ꝙ ultimus finis uite humanę consistit in operatione partis animę speculatiuę dicens quod pars animę rationalis per essentiam diuisa est in duas partes: sicut communiter solemus diuidere: quarum altera est practica quę ratiocinatur de agibilibus possibilibus aliter se habere. Altera autem speculatiua

potest quarū diximus esse uirtutes illas per quas uir bonus dicitur quodāmodo: sed in utraqꝫ istarum magis est finis qui ita diuidunt ut nos facimus his ambiguum nō est quō sit dicendū: semper enim deterius melioris gratia est. Patet hoc in his quæ sunt ẜcđm artem & in his quæ sunt secundū naturam. Melius autem illud quod rationem habet diuiditur dupliciter ut nos consueuimus diuidere: Est enī ratio alia actiua: alia contemplatiua. Sic ergo necesse est & hanc partem diuidere & actiones: clarum est quod correspondenter se habere dicemus. & oportet eas actiones quæ sunt meliores secundum naturam magis expeten-

das esse ab illis qui conseq pñt aut oĩa aut illa duo:semp enim cuiq; id est maxime expetendũ:cuius potiri est sũmi. Diuisa est autem uita tota in negociũ & ocium: bellũq; & pacem. & agibilium quædam sunt necessaria & utilia:quædã honesta:in quibus necesse est eandem esse optionem & partibus animæ & ipsa⁊ actionibus. Bellum quidẽ gratia pacis:negocium autẽ gratia ocii: necessaria & utilia gratia honestorũ. Ad cun/

quę negociatur principaliter circa naturã entium & impossibilium aliter se habere fm q̄ hmõi. Et quia operationes consiliter diuidunt principiis & se habent adinuicem ꝓportionaliter sicut illa necesse est operationes hmõi partium diuisas esse & alterã esse operationẽ practicam:alteram autem speculationem:& ista se habere adinuicem proportionaliter sicut practicum ad speculatiuum se habet:& per consequens operationes melioris partis secundum naturam oportet esse meliores secundum se & eligibiliores illis quę possunt aliter se haberẽ illis aut omnibus operationibus:aut saltem duabus si non fuerint nisi duę. operatio enim sequitur naturã per se. & ideo perfectoris est perfectior & unicuiq; illud est magis eligibile quo potest attingere ad summũ & pfectissimũ. hoc autẽ est operatio pfectioris fm naturam. Ex quibus accipiẽda est ista propositio: q̄ melioris partis animę & excellentioris melior est operatio & magis eligibilis simpliciter & per consequens magis rationem finis habens. Sed pars animę speculatiua melior & perfectior est natura q̄ practica. Quod quidem apparet ex ratione obiecti. illa enim pars animę intellectualis perfectior & melior est in genere intellectus cuius obiectum magis habet rationem intelligibilis:quia natura potentię consideratur ex ratione obiecti:& magis intelligibile secundum naturam perfectius est in genere intelligibilium. Sed obiectum intellectus speculatiui magis habet rationem intelligibilis q̄ obiectũ intellectus practici. Huius enim obiectũ est bonum agibile & possibile aliter se habere quę minus rationem intelligibilis propter rõnem motus & possibilitatis adiuncto⁊ hñt. Obiectũ aũt intellectus speculatiui est natura entiũ intransmutabilium:aut non secundũ q̄ transmutabilia quę magis rõnem intellibilis habẽt. sicut remota magis a motu & materia. ergo pars animę speculatiua excellẽtior & nobilior erit practica. Sequitur igitur q̄ operatio ipsius perfectior & eligibilior erit & magis habẽs rationem finis. istius principalis ratõnis maiorem solum ponit Phs cum declaratione eius ❡ Deinde cum dicit: Diuisa est autem. Declarat primo totam uitam humanam & agibilia ab homine consimiliter diuidi partibus animę & actionibus & diuidentia proportionaliter se habere illis. Secundo cũ dicit: Ad cuncta igitur zc. ex dictis concludit quędam corellaria. Tertio cum dicit: Nam qui nunc zc. Reprobat opinionem quorundã contrariam dictis. Primo igitur dicit: qm̃ actus & obiecta proportionaliter diuiduntur ipsis potẽtiis & se habent adinuicem diuidentia sicut & ipse potentię ad se:tota uita humana. i. conuersatio fm rõnem quę est actus animę rationem habentis: diuisa est proportõnaliter partibus animę dictę in negocium. i. in exercitium uirtutum moralium principaliter quę sunt ad alterum:& in ocium. i. in exercitium uirtutum contemplatiuarũ: quod magis in ocio fit. & in exercitium belli & pacis & agibilia ab homine diuisa sunt in bona necessaria & utilia ad finem & in bona fm se ipsa:circa quę oportet se hr̃e electionem sicut circa partes animę: ut sicut pars aĩę rõnalis per participatiõem est gratia rõnalis p essentiã & hmõi gratia speculatiuę:ita hic bellum quęrendũ propter pacem & exercitium uirtutũ practicarum propter ocium in contemplatione:ut nõ cõuenienter magis dicet & bona nccĩa & utilia in finem ꝓpter illa q̄ sunt fm se bona. ❡ Deinde cum dicit: Ad cuncta igit. Concludit corellaria duo. Secundum ibi: Itaq; ad hęc tanquã &c. In prima dicit quia ciuis & legislatoris est per leges & consuetudines facere bonos ciues expedit ciuem aspiciendo ad omnia

prędicta leges ordinare:puta inspiciendo partes animę debet quidem ferre leges per quas bene disponantur ad uirtutes & actiones:& per quas actiones ipsarum dirigantur fm rationem:& magis debet esse sollicitus ad ordinandum meliora & quę rõnem finis habent:puta circa partem animę principaliorem & actiones eius: sic enim uidemus naturam magis sollicitam esse circa nobiliora. Eodem mõ expedit ipsum ferre circa uitas.i.conuersatiões & circa diuisiones agibilium : puta circa utilia & fm se bona ad dirigendum in eis. Expedit enim ciuibus habere potentiā operandi operationes uirtutũ practicarum:& debellare quandoqꝫ ꝙ sit in nõ uacando & ulterius in ocio & in tranquillitate uiuere & magis quãto hoc est melius ꝙ sit in uacatõne:& oportet eos utilia in finem posse agere:magis autem ea quę sunt fm se bona. Ad omnia autem ista indigent aut habitibus quibusdam aut consuetudine inclinantibus:aut legibus & ratione dirigentibus. ¶ Deinde cum dicit:Itaqꝫ ad hęc. Concludit secundum corellarium: intendẽs ꝙ quia ex similibus operationibus similes habitus fiunt & operationes per leges dirigunt nec parum differt sic uł sic a iuuene assuefieri: sed multũ expediens est in ciuitate ordinata pueros adhuc existentes ad intentiones legũ erudiri & assuefieri obedire eis & operari secundũ eas. Similiter eos q̄ sunt alterius ętatis indigentis eruditione & assuefactõne. Consueta enim sunt delectabiliora. delectabiliora aũt libentius & facilius operantur. ¶ Deinde cum dicit:Nam qui nunc. Reprobat opinionem contrariam quibusdam prędictorum. Primo tangit opinionem ipsam & reprobat eam. Secundo cũ dicit: Quod autem oportet zc. manifestat quoddã acceptum prius. Circa primũ primo tangit opinionem erroneam. Secundo cum dicit:Quę & per rõem zc. reprobat eam. Tertio cũ dicit:Nec sane zc. concludit contrarium ipsius quod est principale intentum. In prima parte dicit ꝙ quidam Gręcoꝝ qui optime dicuntur a quibusdã gubernare & Legislatores instituentes Resp. ipsorum contra prędicta peccauerunt in duobus. Primo quidem quia ordinem ciuilem noo ordinauerunt ad finem optimũ hominis. Secundo quia leges quę significant ordinem ciuilem & eruditionem nõ instituerunt ad operationes uirtutum optimarum:sed magis declinauerunt ad ea quę uidentur utilia per quę possent ditari & supergredi dñando aliis. Similiter autem & qndam philosophantes qui de Rep. scripserunt posterius enunciauerunt eandem opinionem:puta Plato & alii quidam qui laudãtes Remp. Lacedęmoniorum laudauerunt intentionem legislatoris:quia omnia statuta ordinauit ad principandum a uicinis & ad bellum per quod subicerentur. ¶ Deinde cum dicit:Quę & per rationem. Reprobat eam & primo ex ipsis operationibus manifestat ipsam redar/

cta igitur hæc aspicere debet qui legem ponit:& ad partes animæ & ad illarũ actiões. magis uero ad ea quæ meliora sunt & finis Eodem modo & circa uitas & rerũ diuisiones. Posse enim oportet & in negocio uersari & in bello : præferenda tamen est pax & ocium necessaria & utilia posse agere:præferenda tamen sunt honesta . Itaqꝫ ad hæc tanq̄ ad signum & pueri adhuc existentes: & aliæ ætates quæ indigent per disciplinã sunt dirigendi. Nam qui nunc Græcorum recte gubernari uidentur & Legum latores qui eas Resp. instituere:neqꝫ ad optimũ finem uidentur aspexisse:neqꝫ ad omnes uirtutes disciplinã & leges direxisse:sed onerose declinauerunt ad illas uirtutes quæ uidentur utiles ac plus habere faciunt. Similiter quoqꝫ posteriorũ quidã scriptores opinionem suam eandem ostenderunt:laudantes enim Lacedæmoniorũ Remp. admirantur & cõmendant Legislatoris eius propositum: ꝙ omnia ad potentiam & ad bellum

gutam. Secundo cum dicit: Non recte uero zc. Per rationes. Ex operibus aūt docet eam re dargutam dupliciter. Scōm facit: ibi: Atqui patet zc. In pria parte dicit ꝙ Resp. & Leges & statuta prędictoꝝ facile possunt redargui per rationem. Et factis contingentibus redarguta sunt. Si enim ordo ciuilis ipoꝝ & Leges & eruditiōes essent optima: tunc ex uirtute aliorū principarenť aliis: nunc autem hoc nō uidemus. Sicut enim plures hoīes appetūt pncipari pluribus. qa pncipantes for tunatos uidenť habere successus: sic Tybrō & quilibet a'ius scribēs de Rep. Lacedęmonioꝝ laudauerūt Legislatorem eoꝝ: quia multis principabanť Non quidem ꝑpter ordinē Ciuilē per se: sed qa exercitati erant ad pericula belloꝝ. quis etiam manifestū sit ꝙ nūc pluribus nō principantur. Nec etiā sunt fęlices remanēte eadē Rep. Legis igiť la'or in ordinando prędictam Remp. bonus non fuit.

direxerit: quæ & per rationē refelli possunt: & perfecta ipsa nunc reprobata sunt. Vt. n. plurimi hominum dominari late cupiunt: quoniam exinde multa ꝑueniunt fortunæ cōmoda. Sic Tybron admirari laudareq; ui detur Lacedæmonioꝝ Legislatorem: & qui cunq; alter qui de Rep. illorum scripsit: qđ propter exercitationem eorum ad pericula multorum dominationem sibi compararūt Atqui patet ꝙ cum nō habeant nunc domi nationem Lacedæmonii: nec felices ampli- us essnet: nec Legislator eorū bonus. Insup illud ridiculum si permanentes in Legibus eius: nulloq; impediente illis Legibus uti omiserunt bene uiuere. Nō recte uero susci- piunt: ueq; dē dominatione ad quam inten disse Legislatorem ostendunt. Nam imperi um liberorum melius est ac magis ex uirtu te q̄ dominari ut seruis. Præterea non per hoc Ciuitas felix est existimanda: neq; Le- gislator laudandus ꝙ uincere docuerit & fi nitimis dominari. Hæc enim magnum con tinent nocumentum. Nam & aduersus Ci- ues hoc aget qui poterit & Ciuitati suæ do- minari quæret. De quo accusant Lacedæ-

¶ Deinde cū dicit: Atqui patet zc. Ponit scōm: dicens ꝙ adhuc dignū est derisione si Lacedemonii prędicti perseuerātes in eisdem Legibus quibus prius nullo ꝓhibente eos uiuere fm eas non uiuūt bene fm rationem. Irracionabile eni est si Leges eoꝝ & Resp. recte sunt: ꝙ uiuētes fm eas non uiuāt recte. Palā aūt est ꝙ ipi tenentes easdem Leges nō ducant optimā uitam. Leges igiť & ordinatio Reip. ipoꝝ recte nō sunt. ¶ Deinde cum dicit: Non recte uero zc. Docet eam esse redarguibilē per rationem. Et principaliter q̄tum ad principatum. Et circa hoc ṗmo ponit rationem unam. Secundo cū dicit: Prętera zc. Aliam. In prima parte dicit ꝙ Legislator Lacedęmoniorum & aliorum prędictoꝝ non rectam existimationem habent de Principatu suprēmo in Rep. quem maxime uidentur honorare & iudicant honorādum sicut optimum. Principatus enim ipoꝝ est ṗncipatus dominatiuus quo ṗncipanť etiam in digni seruire. Tali enim ṗncipatu est alius ṗncipatus Ciuilis liberorum excellentior & magis secūdum uirtutem: quare magis laudandus erit. ¶ Deinde cum dicit: Pręter a &c. Ponit scdam rationem: Dicens ꝙ nō est rationabile credere Ciuitatē esse fęlicem & Legislatorē ipius laudare: quia potest ṗncipari sup uicinos qualitercunq;. Principari enim ipis quomo docunq; optimū nō est: sed magnū nocumentū affert ciuitati. Si enim hoc optimū esset si in Ciuitate aliqs inueniret prępotēs aliis expedire ipm proprie Ciuitati ṗncipari solum: & tentare qualiter posset eā totā subicere sibi. De quo sicut de incōuenienti Lacedęmones increpauerūt Pausaniā Regem ipoꝝ qui honorem Regalem habens apud eos: & diuitias et possessiōes multas uoluit ꝓprie Ciuitati ipoꝝ ṗncipari solus prędictus. Igitur modus ṗnci

pandi optimus non est. ¶ Deinde cum dicit: Nec sane zc̄. Concludit contrarium. Dicens ꝙ ex predictis ratiõibus manifestum est ꝙ nulla Legum predictaꝝ & rationũ quę ad prędictum modum gubernãdi ordinat̃ Ciuilis est: hoc est ordinata optime: neqꝫ ꝑficua Ciuitatibus: neqꝫ etiam uera est in se: qa nõ ordinata ad optimum finem ut pretendũt. Eadẽ.n. optima & priuatim & publice inducere oportet in aĩos hoĩm Legislatorẽ & studium ciuium qđ habent: & ad ciues & etiam ad aduersarios nõ ordinari ad hoc ut subiciant seruituti eos q non sunt naturaliter serui. Talis enim principatus cum sit contra inclinationem naturalem non potest esse continuus nec amicabilis. Sed debent intendere primo ꝙ ipi non efficiant̃ serui alioꝝ indigni existentes. Secũdo si appetant principatum. Appetant ipm ꝑpter utilitatem subditorũ nõ propriam: nec propter hoc ut principentur eis dominatiue. Hęc enim est differentia inter dominatiuum principatum & Ciuilem: Quia ꝑncipans principatu dominatiuo principatur ꝑpter ꝑ se ꝑpter utilitatem propriam. Per accidens autem propter utilitatem subditi. Econtrario est de ciuili: sicut dictum est in tertio huius. Tertio autem debẽt intẽdere qualiter ꝑncipabunt̃ eis qui nati sunt eis seruire. Hoc enim est iustum. Et ad tales contingit mouere iustũ bellũ si fuerint rebelles. ¶ Deinde cum dicit: Quod autem oportet zc̄. Declarat quiddam suppositũ per signũ. Dicẽs ꝙ ea quę apparẽt ad sensum testificant̃ rationi ꝙ magis oportet Legislatorem intendere ad pacem q̃ ad bellum: & magis studere gr̃a huius q̃ illius: sicut suppositum est prius. Videmus enim ꝙ plurimę ciuitates q̃ diu sunt in exercitio belli contra aduersarios saluant̃. Cum aũt optinuerint contra eos & uiuunt in pace: corrumpit̃ Resp. eorum. Bellantes enim multas uirtutes habẽt sicut dictum est prius: puta temperantię: fortitudinis: liberalitatis: & religionis, ꝑpter quas sibiinuicem minus sunt iniuriosi. Pacem autem habentes occasionem exercitandi in actibus hmõi uirtutum non habent. Dant aũt se uoluptatibus congregantes diuitias per quas estimant se posse uoluptuose uiuere propter quod efficiunt̃ sibiinuicem iniuriosi & seditionẽ inducunt. Delicatam.n. & quietam uitã ducentes. q. rubiginẽ prauoꝝ habituũ et consuetudinum contrahunt. Exercentes aũt se in bellicis clarificant̃ per actus uirtutum sicut ferrũ quidem de facili rubiginem contrahit: elaboratum aũt q̃uis usus consumat clarificat tñ: sicut Seneca dicit. Causa autem huius fuit Legislator ipsorum qui non ordinauit eis honestas occupationes quibus uacarent cum cessarent a bellis: puta exercitium studii in Philosophia: & partibus eius: Hoc multas & admirabiles delectationes habet puritate & firmitate: sicut dicit Philosophus. x. Ethicorum. ¶ Deinde cum dicit: Cum ergo idem finis zc̄. Declara ꝙ ciuitatem & unumquemqꝫ existentes simpliciter felices oportet habere omnem uirtutẽ

monii Pausaniam licet in tãta dignitate cõstitutum. Nec sane aliqua huiusmodi ratio est: aut lex ciuilis: neqꝫ utilis: neqꝫ uera. Eadẽ.n. optia & priuatim et pubice legislatorẽ inducere oportet in animos hominum: neqꝫ exercitatio rerum bellicarum ob id est meditanda: ut in seruitutem adigant ĩmerẽtes sed primum ne ipsi seruire aliis compellantur. Deinde ut imperium quærãt gratia utilitatis subiectorum: non autem omnium dominationem. Tertio ut eis dominentur qui seruire sunt digni. Quod autem oporteat Legispositorem studere ut ꝑuisio sua circa res bellicas: & circa alias institutionẽ ad ocium & ad pacem referatur id attestat̃ qđ plæreqꝫ talium ciuitatum bellum gerentes conseruantur. Sed cum dominationem adeptæ sunt destruunt̃. Splendorem enim ueluti ferrum per pacem amittunt. Causa huius est Legispositor qui non ita instituit ut in ocio stare possint. Cum ergo idem finis

Et primo hoc declarat. Secundo cum dicit: Qua igitur de causa zc. Concludit hoc declaratum: adiungens quandam persuasionẽ. Circa primũ primo ostendit ꝙ debentem felicitari simpliciter oportet prehabere omnes uirtutes quę exigunt ad uacationem. Secundo cum dicit: Finis est enim zc. Ostendit ꝙ oportet prehabere om̃es uirtutes & quę ad uacationem & quę non ad uacationẽ ordinant. Circa primum est intelligendũ ꝙ si finis est: necesse est pręexistere ea quę ad finẽ sunt per se. Sicut si fistulatio est: necesse est ꝑexistere fistulas. Ultimus autẽ finis uniuscuiusq; hominis est cõtemplatio aliqua alicuius intelligibilis. Et idem est finis totius Ciuitatis optime ordinatę: sicut ostensum est in principio istius septimi. Ad hãc autem ordinant primo habitus: intellectus pfectissimus cuius est actus. ¶Deinde habitus imperfecti ipius p quos dirigit in speculãdo entia quorum cognitio uia est in cognitionẽ intelligibilis primi. Tertio habitus partis animę appetitiue per quos regulatur appetitus ne preter rationem diuertat hõ ab intelligibilibus primis decenter circa passiones & motus irrationales. Deinde aũt uirtutes per quas acquirit bona exteriora ſm ꝙ necessaria sunt ad finem: & repellit motus impedientiũ ab ipo. Ergo necesse est si finis uniuscuiusq; hominis uel ciuitatis existat pręexistere hmõi uirtutes omnes. Et ideo dicit: qm̃ idem finis uidetur esse & cõiter oim hominũ ſm ꝙ hoĩes sunt simpliciter & uniuscuiusq; singulariter accepti ſm ꝙ homo. Et idem ultimus terminus actionũ optimi uiri & optimę Reipu. sicut ostensum est prius in isto Septimo. Hmõi autem speculatio perfecta intelligibilium ꝑmorum quę in uacatiõe ab exterioribus existit: maxime ad hunc autem ordinant omnes uirtutes quę sunt ad quietem hominis ab exterioribus. Manifestum est ꝙ si homo ſm seipm uel tota ciuitas felicitet: necessarium est pręexistere oẽs uirtutes quę sunt ad uacationẽ seu quietem. ¶Deinde cum dicit: Finis est zc. Declarat ꝙ necessarium est prehabere oẽs quę ad uacationẽ: & quę ad nõ uacationẽ. Et primo facit hoc. Secũdo cum dicit: Qui uero zc. Tangit quę uirtutes ordinant ad uacationẽ & non uacationẽ: & quę ad utrumq;. Circa primum intendit ꝙ sicut dictũ est oẽs uirtutes quę ordinant ad uacationẽ pręexigunt ad felicitatem uniuscuiusq; ciuitatis. Sed ad uacationẽ contẽplationis ordinant omnes uirtutes & quę ad uacationẽ: & quę nõ ad uacationẽ sunt. Ergo oẽs pręexigunt ad felicitatẽ. Minorẽ huius declarat: Dicens ꝙ sicut supra dictũ est sępe. Finis belli est pax. Nullus enim bellat belli gratia: sed pacis magis. Sicut dicit .x. Ethicoꝝ. Et finis operũ quę nõ in uacatione sunt sunt ea quę in uacatiõe. Quia ea quoꝝ opus in uacatione & nõ uacatione utilia ad uacationem & delectationẽ quę in ea. ¶Aut qa in eaꝝ operatiõe consistit finis. aut qa disponũt ad ipm: aut remouent ꝓhibentia. Si enim aliquis debeat uacare multa oportet pręexistere Necessariũ est igit ciuitatem & unũquemq; debentẽ felicitari habere tempantiã & iustitiã & sapientiã: & ceteras hmõi uirtutes quę ad uacationẽ sunt: & fortitudinẽ: & perseuerantiã & quę ad nõ uacationẽ. Dico aũt ciuitatem debentẽ felicitari oportere prehabere uirtutes quę ad uacationẽ q̃tum ad ptes ꝑncipales eius quę sunt liberi: nõ q̃tum ad seruos. Ad seruos eni nõ pertinet uacatio: sicut Prouerbium dicit. ¶Deinde cum dicit: Qui uero nõ zc. Tangit quę sunt uirtutes quę per se ordinant ad uacationẽ uel nõ uacationẽ: uel ad utrũq;

esse uideat publice & priuatim hominibus: & eandem diffinitionem esse necesse sit uiro optimo & optimæ Reip. Manifestum est oportere uirtutes eas quæ ad ocium spectant illi existere. Finis enim est ut sæpe iam diximus belli pax: negocii ocium. Sunt autem utiles ad ocium: & quietem uirtutes quarũ opus in ocio est: & quarũ in negocio. Oportet autem multa negociorum nobis existere ut liceat in ocio esse. Quapropter temperatam ciuitatem esse oportet: ac fortem & patientem. Nam ut est in prouerbio nullũ ocium seruis. Qui uero nõ possunt fortiter pe-

Intendens ꝙ illis uirtutibus opus est ad non uacationem &ꝫ bellũ: quibus ꝓhibentur ne sint serui aliorum. Sed illi qui nõ sunt dispositi aggredi pericula maxime in bello: nec sunt perseueratiui in eis. Serui sunt eorum qui inuadunt eos qui probibent per fortitudinẽ & perseuerantiam fortitudinis. Igitur & per se sufficiẽtię uirtutibus opus est ad non uacationẽ. Philosophia autem necessaria est ad uacationẽ contẽplatiõis. Contemplatio eni est opus eius. Ad utrumq aũt necesse sunt temperantia per quam reprimunt motus concupiscentiaꝝ: & iustitia per quã diriguntur operationes hõis ad alterum: magis tamen uacantibus in pace q̃ non uacantibus propter exercitium belli & periculũ qď in eo est disponunt ad opera ẽperantię: quia fm Poetam: Ocia si tollas periere cupidinis arcus. Sed ad opa aliarũ uirtutũ multaꝝ. Militaris eni uita multas partes habet uirtutis: sicut dicebatur in. ii. huius. Econtrario fruitio bonorum fortunę in tranquillitate disponit ad iniurias. Possessio enim diuitiaꝝ contumeliosos & elatos facit. Credẽtes enim oĩa habere per ipas credunt omnia bona possidere in possidendo eas. Sicut dicit Secundo Rhetorice. Et ideo efferũtur per elationem & contẽnunt alios. Propter ꝙ eis qui uolũt feliciter agere & frui om̃ibus quę ad habitudinem pertinẽt: necessaria est temperãtia & iustitia multa: Sicut si qui sunt in insulis beatoruꝫ: sicut Poetę dicunt. Dicentes insulas quasdã esse in quibus aĩę bene operantiũ dum uiuũt feliciter perseuerãt post mortem. Talibus aũt maxime necessaria est Philosophia: in cuiꝰ actu cõsistit ultimus finis & tempantia per quã sedant cõcupiscẽtię: & iustitia per quã regulant opatiões ad alterũ. Et tanto magis pseuerãt in abũdantia bonoꝝ talium.

ricula subire: serui sunt inuadentium. Fortitudine igit & constantia opus est ad negocium. Philosophia uero ad ocium. Temperantia autem & iustitia in utroq; tempore. sed magis in pace & ocio. Nam bellũ quidẽ ipsum cogit hoĩes esse iustos ac tempatos. Fortunæ aũt ꝓspere fruitio: & ociũ cũ pace petulãtes magis facit. Multa igitur iustitia multaq; tempantia indigent hi qui in optimo statu constitui uidentur & in fruitione oĩm rerum quæ beatos facere putant. ueluti siqui sunt (ut Poetæ tradunt) in beatorũ insulis maxime hi Philosophia: & tempantia: & iustitia indigerent qui in optimo statu cõstituti uident quãto magis ociosi sunt in abundãtia taliũ bonoꝝ. Qua igit de causa beata & studiosa futura ciuitas his indigeat uirtutibus manifestũ est. Turpe est. n. nõ posse frui bonis. Sed in negociis quidẽ & bello uiros probos uideri: in ocio autẽ & pace seruiles. Quamobrẽ oportet nõ quemmodũ Lacedæmonioꝝ ciuitas uirtutẽ exercere. Illi. n. nõ eo ab aliis differũt: ꝙ non putẽt eadẽ maxima bona quæ cæteri: sed eo ꝙ prouenire illa existimãt magis ꝑ aliquã uir

Deinde cũ dicit: Qua igit de cã zc. Recolligit dicta adiũgendo q̃dam ꝑsuasionẽ dicẽs: ꝙ ex his quę dicta sunt manifestũ est ꝙ Ciuitatẽ q̃ futura est fęlix & uirtuosa simplr oẽs uirtutes oporet habere: & qui ad uacationẽ: et quę ad nõ uacationẽ sunt. Si eni turpe est hominẽ qui determinat ratiõe nõ posse uti fm rõnem bonis interioribus & exterioribus. Ad huc magis turpe est nõ posse uti eisdem fm ipam rũ uacat a bellicis opatiõibus cum tũc magis intẽdere possit & pauciora habẽs impedimenta. Sed nõ uacãdo ab exterioribus & bellando uideri facere opa bonoꝝ uacãdo & pacẽ ducendo ducere uitã seruilẽ & p̃ter rationem. Et ideo nõ oportet ciuitatẽ debentẽ fęlicitari tm̃ intendere & studere uirtuti: hoc est fortitudini quę ordinat ad bellũ: sicut fecerunt Lacedęmonii. Non eni differẽter se habuerunt ad alios in hoc ꝙ nõ crederẽt eadem esse maxima bono hominis quę alii. s. opa uir/

tutū. Sed magis in hoc φ opinabanť hoc fieri per unā uirtutē: alii autē per aliam. Ipsi enim opinabantur optimū bonum hominis cōsistere in actu fortitudinis bellice: alii aūt in actu sapiētię magis. Manifestū est igiť ex his que dicta sunt qm̄ contingit esse quędā bona maiora hōis q̄ quę sm̄ bellum sunt. Et ista magis contingit esse in fruitione et actu q̄ in habitu & istorum illa magis quę propter seipsa quęruntur q̄ quę propter alia.

tutem. Cum uero maiora sunt hæc bona q̄ ea quæ belli & fruitio eorum q̄ uirtutum: & quia illius gratia manifestū ex his. ¶ Quomodo autem & per quæ id erit utiq; considerandum. Diximus supra diuidentes & natura: & more: & ratione indigemus. Ex his autē quales aliquos natura esse oportet determinauimus. Restat uidere utrum ratiōe prius an moribus sit eruditio faciēda. Hæc enim simul concordare debent optima concordatione. Contingit enim rationem aberrare ab optima suppositione: & similes per mores duci. Clarum est hoc primum quidē quemadmodum in aliis φ generatio est a drincipio: & finis a principio aliquo alterius finis. Ratio autem nobis & mēs naturæ finis: quare ad hæc generationē ac morū in

Quomodo autem zc̄. Postq̄ Philosophus ostendit quis sit ultimus finis optime uitę humanę: transit ad declarandum qualiter & per quas adinuētiōes fiunt optimi uiri in ordine ad ipam. Et circa hoc primo premittit intentionem suam & ordinē considerandi. Scđo cū dicit: Clarū est zc̄. Prosequitur. In prima parte dicit φ declarato quid sit ultimus terminus optimę uitę humanę: consequēter considerandū est per quę & qualiter fient boni & studiosi in ordine ad ipsum. Distinximus autē prius tria q̄ necessaria sunt ad hoc. s. natura: consuetudo: & ratio: sm̄ quales oportet esse futuros studiosos & bn̄ gubernātes sm̄ naturam: qm̄ intellectiuos & animosos: sicut dictum est prius. Et ideo relinquiť nūc considerādū quales oportet esse sm̄ consuetudinem & disciplinā. Prius tn̄ considerandum est utrum prius instruēdi sunt sm̄ rationē uel intellectū: aut sm̄ consuetudinē seu appetitū. & utrū prius disponi sm̄ aīam: aut sm̄ corpus. Oportet enī ista cōsonare adinuicem consonātia debita ita φ illud qđ natū est prius disponi sm̄ naturam disponatur prius: & qđ posterius. Contingit. n. multotiēs peccare rōnem ab eo quod est optimū & duci per similia & apparētia quędā ad ea quę preter naturā sunt: ita ut prius nitať disponere φ posterius natū est perfici. Sed cum ratio posterior sit natura & imiteť eā optimū est: in his q̄ rationis sunt sequi dispositionē ipius naturę: ita ut prius cōsideret & disponat quę prius nata sunt considerari & disponi sm̄ naturā. ¶ Deinde cū dicit: Clarū est zc̄. Prosequiť. Et primo declarat φ futuri studiosi & boni prius disponendi sunt sm̄ corpus q̄ sm̄ aīam & sm̄ appetitum q̄ scđm intellectum. Scđo cum dicit: Si ergo zc̄. Qualiter disponendi sunt scđm ista. Circa primum primo ostēdit φ generationē hominis & consuetudinē oportet ordinari ad rationem & intellectū. Secundo cum dicit: Deinde ut aīa zc̄. Ostendit φ appetitus irrationalis prior est q̄ intellectus in actu perfecto. Tertio cum dicit: Quapropter zc̄. Concludit ex istis quod prius oportet curare de dispositione corporis q̄ animę: & appetitus irrationalis q̄ intellectus. Primo igitur dicit in om̄ibus in quibus est aliquis finis ea q̄ sunt ad finem oportet ordinare in ipsum & disponere scđm quod ipsi congruunt. Manifestum est autem φ sicut in aliis qui sunt secundum naturam & scđm artem generatio incipit ab aliquo p̄ncipio primo impfecto & terminať in aliquid perfectum & finem. Hmōi autē finis hoc est terminus est alicuius moti ab aliquo p̄ncipio impfecto: ita et in homine generatio incipit ab aliquo impfecto & tēdit in aliqd perfectū & finem. Hmōi aūt terminus & finis naturalis hōis est ratio & intellectus in actu nō in potētia. Quare generationem ipius ho-

mnis & ſtudium circa conſuetudines & diſpoſitiones ipſius oportet ordinari ad rationem & intellectũ & ipſam diſpoſitionẽ ſm ꝙ ipſi congruũt. ¶ Deinde cum dicit: Deinde ut &c. Oſtendit ꝙ appetitus irrationalis generatiõe pręcedit intellectum in actu: dicens ꝙ poſtea ſicut corpus & aĩa ſunt duo differentia ad inuicẽ: ꝙ corpus rõnem materię & ſubiecti ha/bet: Anima aũt rõnem actus: ita animã hoĩs uidemus duas ptes habere quarũ altera ratio/nem moti & ſubiecti habet: reliqua aũt rõnem ꝑncipalis mouẽtis: uidelicet appetitus irrationalis qui natus eſt regulari a ratione: & rationalis pars per eſſentiã quę rationẽ mouẽtis habet. Et iſtoꝝ duoruꝫ ſunt duo habitus differẽtes ſm numeꝝ. Pri/mi quidẽ uirtus moralis: ſecũdi aũt intellectualis. Et alteꝝ iſtorũ appeti/tus eſt: alteruꝫ aũt intellectus ſeu ra/tio. Sicut igiť corpus ſm uiã generationis pręcedit aĩam: ita appetitus irrationalis intellectum et rationem in actu. Et hoc apparet ex hoc qđ animus .i. uirtus irraſcibilis: & uolũtas: & concupiſcentia inſunt pueris ſtatim ex natiuitate. Intellectus autẽ & ratio in actu nõ inſunt niſi procedente tempe. Si aliquis argueret cõtra hoc ꝙ dictum eſt qm̃ appetitus irrationalis in hoĩe eſt qui nõ eſt regulatus ratione ſm ſe: regulatus ta/men a rationali per eſſentiã. Sed rationale ſcđm ſe prius uidetur eſſe q̃ regulatum a ratiõe. tum qa mouens eſt prius moto: tum quia ſimplex prius cõpoſito: ſicut albedo q̃ albũ. Et eſt dicendum ad hoc quod prius diciť aliqd alio hoc quidẽ ſcđm ſubſtantiã & pfectioneꝫ. Et ſic intellectus pręcedit appetitũ: ſicut mouens ad motũ & forma naturã. Hoc aũt nõ ſe/cundum uiam generatiõis. Sicut enĩ materia prior eſt forma: & tũc appetitus poteſt conſiderari ſcđm quod natus eſt regulari a ratiõe: & ſic prior eſt generatiõe intellectu ſeu ratiõe determinãte ipm̃: aut ſcđm ꝙ regulatus in actu: & ſic poſterior eſt ſicut compoſitũ ſimpli/ci. Et per hoc apparet ſolutio ad rationem. ¶ Deinde cũ dicit: Quapropter &c. Concludit ex dictis ꝙ prius oportet diſponi corpus q̃ aĩam: & appetitũ q̃ intellectum. Dicẽs ꝙ ꝓpter hoc quia prius oportet quęrere & diſponere ea quę ſunt ad finem q̃ ipm̃ finem: & corpus ordinať ad intellectum & rationẽ: & ſicut in finem ut probatum eſt prius. Appetitus ſilr ſi/cut materia ad formã. Manifeſtũ eſt ꝙ prius oportet facere curam corpis q̃ animę. Dein/de eam quę appetitus ꝓpter ipm̃ intellectum: & gratia ipſius & gratia iſtius eiuſdẽ curare omnia illa quę ſunt ipſius animę. Oẽs enĩ partes anime & habitus ordinanť ad pfectioneꝫ quę ſcđm intellectum eſt. ¶ Deinde cũ dicit: Si ergo zc. Declarat qualiter et per quę diſponenda ſunt ad uirtutem. Et primo qualiter ſcđm corpus & appetitũ. Secundo cũ dicit: Q8 igitur zc. in principio octaui: qualiter ſcđm intellectum & rationem. Circa primũ ꝑmo ꝑ/mittit intentionem ſuã & ordinẽ conſiderãdi. Secundo cũ dicit: Laborioſam enĩ zc. Proſe quiť. In prima parte dicit qm̃ Legiſlatorẽ optimũ primo oportet intendere qualiter & per quę ciues optimę diſponanť ſecundũ corpus. Diſpoſitio aũt optima ciuiũ primo depen/det ex bona diſpoſitiõe generantiũ in actu generatiõis quę fit per coniunctionẽ maris & foeminę per copulã nuptialem primo conſiderãda ſunt ei ea quę ſunt circa hmõi copulã

ſtitutionem parare oportet. Deinde ut anima & corpus duo ſunt: ita quoqꝫ duas uidemus eſſe anime partes. Vnam irrationalem alteram quæ habet rationẽ. Habitus quoqꝫ earum duos quorum altera eſt appetitio: altera mens: Vt autem corpus in generatione antecedit animam: ſic pars irrationalis antecedit eam partem quæ habet rationẽ. Patet id in pueris quibus ſtatim ira: & uolũtas: & concupiſcẽtia exiſtit. At ratio & mens ꝓcedente ætate in illis fieri natæ ſunt. Quapropter corporis curam neceſſe eſt prius ſuſcipere q̃ animi. Deinde appetitus. Curam tamẽ appetitus gratia mentis: curã uero corporis gratia animi. Si ergo ab initio ꝓuidendum eſt a Legiſpoſitore ut optima ſint corpa eo

seu coniugium:uidelicet qua ętate & quo tempore:& qualibus existentibus copulandis in
cunda est hmōi coniūctio nuptialis. ¶ Deinde cum dicit:Hoc aūt zc̄. Prosequit᷑ et qm̄ bo
na dispotio ciuium:sicut dictum est primo pendet ex dispositiōe generantiū:deinde ex di
spositione matris tempere gestatōis. Tertio aūt ex conueniēti alimēto & cōsuetudine post
natiuitatem. Primo declarat qualiter disponēdi sunt generātes ad bonā dispositionē prolis

rum qui educantur. Primo quidē circa cō-
iugia prouidere debet qua ætate & cuius-
modi existentes sint in matrimoniū copulā
di. Hoc aūt instituet Legispositor inspiciēs
ad ipsos & ad uitæ tempus ut ætatibus in
idem concurrāt:nec discrepet gignendi po-
tentia. Viro.n.generare adhuc potēte si mu
lier ipsa cōcipere nō possit:uel muliere qui-
dem ad concipiendū apta si uir ipse nō pos
sit lites ac discordiæ inter eos oriunt᷑. Ad fi-
liorum quoq͂ suseptionem est inspiciēdum.
ne nimis distēt ab ætate paterna:quoniam
nec ipsi senioribus gratiā referre ullam pos-
sunt:nec parētes filiis adiumenta præstare:
nec etiam nimis ꝓximi ad ætatē paternam
accedere debēt filii. Habet enim hoc turba-
tionem non paruā:cū neq͂ tanta sit reueren
tia hmōi filiis erga genitores:utpote quasi
æqualibus. Et circa gubernationem domus

futurā. Scd̄o cum dicit: Pregnantes
quoq͂ zc̄. Qualiter pręgnātes. Ter-
tio cum dicit:Circa expositionē zc̄
Qualiter curādi seu disponēdi sunt
pueri post natiuitatē. Circa primuȝ
primo ostēdit qm̄ faciēda est copu
la nuptialis. Scd̄o cū dicit:Quę au-
tem zc̄. Quales oportet esse copulā
dos sm̄ habitudinē corporis. Circa
primū primo ostendit qua existen
te ętate utriusq͂ oportet eā fieri. Se-
cundo cum dicit: Quibus igit᷑ zc̄.
Quali existēte temperantitate seu di
spositione continētis. Circa primum
primo ōndit ꝙ oportet eā fieri tem
pore & ętate determinatis. Secun-
do cū dicit:Nam cum zc̄. Declarat
quę sunt tp̄s & ętas determinata in
quibus oportet fieri. Primū ipse pri
mo declarat per rōnem sumptā ex
cautela dissensionum & diuersitate
copulandoꝝ. Scd̄o cū dicit: Ad fili
oꝝ zc̄. Per rōnem sumptā ex eis q̄
accidūt sm̄ successionē pueroꝝ ad
patres. Tertio cum dicit:Insup &c̄.
Ex ea quę sumit᷑ ex bona dispositi-
one prolis uel pueroꝝ futura. In prima parte dicit ꝙ oportet Legislatorē intendentē bonā
dispositionē pueroꝝ futuram ordinare leges & statuta circa cōicotionem nuptialē ciuium
considerādo ad dispositionē ipoꝝ tp̄e quo copulant᷑ ut.s.sint pfecta in se & bene se haben-
tia ad generationē & considerādo ad tēpus uitę utriusq͂ et maris & foeminę q̄tum.s.uterq͂
sm̄ naturā uiuere potest:ita ut cōueniāt ad actū generatiōis pmo in ętate qua hic perfecte
potest generare:& illa cōcipe supposita bona dispositiōe ipoꝝ in se & in ordine ad finem
tp̄is uitę eoꝝ ut simul uel fere hic possit generare & illa concipe & non dissonent potentię
ita ut iste possit generare & illa nō concipe:aut ecōtrario ista possit concipe: ille uero non
generare ꝓpter dispositionē iuuētutis uel senectutis. Ista enim inducūt dissensionē & di-
uersitatem inter ipos. Si enī copulent᷑ tp̄e quo unus possit generare: alter nō ꝓpter ętatē ad
inuicem dissentiunt:& ideo copulā alteram petūt quod est incōueniēs. Vt igit᷑ uitet᷑ dissen
tio & diuersitas inter eos copulandi sunt in ętate conueniēte utriq͂ in ordine ad tp̄s durati
onis ipsoꝝ. ¶ Cōsequenter cum dicit:Ad filioꝝ quoq͂ &c̄. Ponit scd̄am rationnem:Dicēs
ꝙ secundo copulandi sunt in etate cōuenienti considerādo successionem puerorum ad pa
tres. Sicut enī parētes sm̄ Legem naturę tenent᷑ filiis ad nutrimentū & disciplinam usq͂ ad
perfectum:ita necessitate quadam parentibus impotentibus factis tenent᷑ filii subuenire in
necessitatibus. Auxilium autē quod potest accidere senioribus parentibus a pueris genitis
in senectute eorum est propter impotentiam puerorum. Similiter auxilium quod potest

accidere pueris in senectute genitis a parentibus senioribus existentibus debile est propter impotentiam eoꝝ ex senectute. Et ideo nō expedit copulam nuptialē fieri senibus existentibus: neq; etiā ualde prope ꝑncipiū natiuitatis: hoc est nimis iuuenibus existentibus. Multum enī displicet qn̄ q; iuuenes exn̄tes pueros habere quasi coetaneos & minus uerent filii parentes iuuenes & uerecūdant minus male in eoꝝ cōspectu quasi coeui & inatri cum eis propter cōsuetudinē: & magis conqueruntᷣ in inuicē circa ea q̄ ad mutuam dispositionē ꝑtinēt cū sint simul eque potentes uel impotentes eque: & ita cum filius requirit a patre iuuari in necessitatibus potest respōdere ipm̄ equaliter posse sibi & ecōtrario. ¶ Deinde cum dicit: Insuper zc̄. Ponit tertiā rationē: Dicēs ꝙ adhuc idem potest ostendi ꝑ rationē sumptā ex his q̄ diximus prius. Vnde incepimus sermonem de hoc. Oportet enī copulā nuptialem tali etate & tali tpe fieri quibus corpus pueroꝝ nascentiū contingat disponi melius ad uirtutē et ſm̄ intentionem Legislatoris. Hoc autē magis contingit fieri si fiat tpe & etate determinatis: ut consequenter apparebit. Ergo expedit eam fieri tpe determinato. Sic igiṫ oīa que sunt circa curam nuptialem unam cōmunem curam habent fere ut. s. fiat tpe determinato. Fere aūt dicit forte quia nō idem tēpus determinatū conuenit oībus ꝑpter diuersitatē nature. ¶ Deinde cū dicit: Nam cū sit &c̄. Intēdit determinare qua etate expedit eā fieri ad exercitiū generatōis in utroq;: & ex incōuenientibus que accidunt si fiat nimis cito. Et ſm̄ hoc primo premittit quedā necessaria ad declarationē intenti. Scd̄o cum dicit: Qua propter zc̄. Ex illis concludit intentū suum. Circa primum ꝑmo tangit quid sit terminus generationis in utroq; ſm̄ quem oportet cōsiderare. Scd̄o cum dicit: Est autem adolescentiū &c̄. Ostendit ꝙ coitus iuuenū nō est conueniens ad generationē. In ꝑma parte dicit: ultimus terminus generatiōis hōibus determinatus est sicut & aliis. In oībus enī que contingit esse & nō esse est tp̄s determinatū quo contingit esse: & per cōsequēs agere: Sicut diciṫ. i. Celi & Mūdi. Et iste terminus masculis ut in pluribus est septuaginta anni: quia tunc sensibiliter debilitatum est calidum naturale: q̄uis in aliquibus sit longior: in aliquibus breuior propter dispositionē materie & aliquā aliam: Foemellis autem quinquaginta ut in pluribus. Breuior aūt est ꝑiodus generatiōis mulieris q̄ uiri. Quia mulieres naturaliter sunt minoris uirtutis & caliditatis q̄ uiri. Et quia expedit propter dissensionē uitandam in cōiugandis simul minuere potentiā generatiōis in utroq; oportunū est in determinādo principium ipsius condescēdere cōmensurando ad tempora hec. ¶ Deinde cū dicit: Est aūt adolescentiū &c̄. Ostēdit ꝙ coitus iunioꝝ est prauus. Et diuidiṫ in quattuor ptes ſm̄ quattuor ratiōes quas adducit ad hoc. Secundam ponit cum dicit: In partu quoq; &c̄. Tertiam cum dicit: Ad continentiā &c̄. Quartam cū dicit: At masculorum corpora crescere impediuntur &c̄. Primo igitur ponit primam que sumitur ex ordine ad generationem: Dicens quod coitus iuniorum siue masculi siue foemelle prauus est ad generationem puerorum. Et hoc quidem apparet ad sensum: quia in omnibus

querele ex ista quasi paritate soleant prouenire. Insup ꝙ dicere incipientes huc digressi fuimus ut corpora natorum sint sc̄dm Legispositoris uoluntatem. fere quidem hæc omnia prouenient per unam diligentiam. Nam cum sit finis gignendi ut plurimū uiris quidem septuagesimus annus. Mulieribus autem quinquagesimus: ita coniugandi ab initio sunt ut ætatibus ad hūc finem concurrant. Est autem adolescentium coniunctio improba ad filios. In cunctis enim animalibus iuueniles partus impfecti sunt & fœmine crebrius q̄ mares: et parua corporis forma gignuntur. Quo circa necesse est hoc idem in hominibus prouenire. Hmōi autem coniectura fuerit qd̄ in quibuscunq;

animalibus partus iuniorum sunt imbecilles & imperfecti:quia imperfectio partus est ex imperfectione principiorum generantium:sicut uniuersaliter impfectio effectus est ex im perfectiōe causarum·& foeminę crebrius q̄ mares:& parua corpora gignuntur: cum enim principium generatiuum in semine nō potest digerere menstruum mulieris propter indi/ gentiam caliditatis non deducit ad similitudinem suam ſm omnes dispositioness: sed ma gis uitiatur propter superabundan/ tiā frigidi & humidi de necessitate transmutat in contrariū & in femel lam·talis autem dispositōnis sunt se mina iuniorum·Et iterum:generati ab eis parui sunt ſm formā·i ſm fi guram·extensio enim ſm figuram contrahit magnitudinem calidi: cu ius est mouere sursu: quod est im/ pe fectum in iunioribus ut dictum est· Quare si sic accidit in omnib⁹ animalibus necesse est ita accidere in hominibus in quibus argumen/ tum speciale appet ad hoc : quoniā in quibuscunq; ciuitatibus seu regi/ onibus permittuntur iuuenes & iu/ uenculę coniugari & permisceri ad generationem generantur parui & imperfecti ſm corpus & per conse quens minus utiles ad opera bellica

ciuitatibus consuetudo est adolescentes ma res puellasq; cōiugari:in eisdem inutilia ac pusilla hominum corpora existunt.In par/ tu quoq; laborant magis puellæ ac pereūt plures.ex quo responsum oraculi Trizeniis datum quidam existimāt ob istam causam quasi multis pereuntibus:propter immatu ritatem nuptiarum:non propter fructuū collectionem. Ad continentiam quoq; uti/ le est nuptias fieri seriores.intemperatiores enim esse uidentur cum puellæ Veneri as/ suescunt . At masculorum corpora crescere impediūtur : si adhuc augente semine con/ suetudinem ineant : Nam huius termi /

¶ Deinde cum dicit in partu quoq;·Ponit secundam quę sumitur ex accidenti parturien/ tibus dicens quod adhuc mulieres concipientes in ętate imperfecta in partu maiorem su/ stinent dolorem & plurimę moriuntur:tum propter membri adhuc ordinati arctitudinē· tum propter uirtutis debilitatem·quanto enim uirtus minor est ad resistendum: tanto do/ lor maior:sicut uidemus onera eadē grauiora apparere debilibus·In iunioribus autem sup ponimus uirtutem minorem esse: & ideo maiorem dolorem accidere qui tantus potest esse quod mortem inducit·Et propter hoc dixerunt antiqui apud Gręcos factum esse ora/ culum ut dolor eius adiutorio mitigaretur & foetus ad ortum produceretur cum multę in iuuentute mulieres morerentur & fructus non ueniret ad productionem propter imperfe/ ctionem· ¶ Deinde cum dicit:Ad continentiam quoq; &c̄·Ponit tertiam quę sumitur in ordine ad uirtutem dicens quod ad huc coitus est minus expediens iunioribus ad tempe/ rantiam:& magis expedit senioribus existentibus·iuuenculę enim quę magis assuetę sunt coire in iuuentute intēperantiores sunt· il'a·n·ad quę assueti sumus magis sunt delectabilia & ad ea quę sunt magis delectabilia magis inclinamur ¶ Deinde cum dicit : At masculoꝝ corpora crescere impediuntur si adhuc &c̄ · Ponit quartam rationem dicens quod adhuc corpora masculorum coeuntium in imperfecta ętate dum corpus est in augmento lędun/ tur & defectum patiuntur a quantitate eis determinata & in complexione· Alimentum enim digestum principium est nutritionis & augmentationis & generationis · ipsi enim augmenti totum quod conuertitur de alimento iuuenibus uel fere necessarium est ad nutritionem & augmentum & parum uel nihil est de superfluo quod ordinatur ad gene/ rationem·& ideo si multū coeant necessarium est ꝙ illud qud deberet transire in augmen/ tū & nutritionē cōuertat in semē·quare detrimentū patient in augmento & nutritōe·est·n·

quoddam tempus determinatum in quo animalia nata sunt augmentari quod non multũ exceditur a tempore deputato ad generationem·statim enim deficiente augmento & perfectis corporibus cum plus conuertitur de alimento q̃ sit necessarium ad nutritionem conuenientius ordinatur ad generationem coitus:etiam non perfectis corporibus detrimentum inducit quantũ ad complexionem propter exsiccationem & infrigidationem·Simul enim conducitur calidum & humidum·Vnde Phs dicit libro de caus·lon·& bre·uitę: ꝙ coitiua & multispermia cito senescunt: quia sperma superfluum existens amplius desiccat emissum·Et ideo mul⁹ lõgioris uitę est q̃ ea ex quibus generat: quia minus spermatizat·& passeres masculi breuioris:quia magis coitiui sunt· ¶ Deinde cum dicit: Quapropter·Concludit ex dictis quando & qua ętate oportunum est fieri copulam nuptialem dicens ꝙ ꝓpter hoc ꝙ finis generationis in uiris ut in pluribus est septuagesimus annus uel circa:mulieribus autem quinquagesimus uel circa ut in pluribus & expedit coniugatos simul deficere a potentia generandi:ut probatum est prius:& coitus iuniorum in imperfectis corporibus prauus est·Corpora autem mulierum ut in pluribus perficiuntur in decem & octo annis uel circa·uirorum autem in trigintasex aut parum plus aut minus Expediens est magis eos coniugari muliere existente decem & octo annoꝝ uel circa : uiro autem trigintasex aut parũ plus uel minus · Sic enim coniungentur corporibus perfectis & per consequens uirtutibus:quibus existentibus erit coniugatio ipsorum in tempore conueniente ad perfectionem generationis pueroꝝ:uirtutibus etiam perfectis ꝑfectior erit actio & etiam ipsum generatum·Et iterũ successio pueroꝝ ad patres oportunius fiet si statim cum copulati sunt muliere· xviii·uiro·xxxvi·annorũ existentibus statim generent·succedent enim filii parentibus in principio status corpore perfecto: scilicet circa·xxxvi· annum matre agente quinquagesimũ:patre septuagesimũ uel circa impotentes fere existentes quasi resoluta ętate·impotentia tamen eorum supplebitur per filiorum potentiam perfectorum existentium quando igitur oportet fieri coniugiũ cõsiderato bono cõiugatoꝝ & generandorum dictum est·Est autem intelligendum ꝙ q̃uis uiri & mulieres sint eiusdem speciei:non tamen idem periodus est uitę utriusq̃ ipsorum: quia tempus durationis ipsorum non sequitur eos ratione speciei cõmunis utriq̃:sed sequitur uirtutem complexionis· Virtus autem complexionis multo fortior est in uiro q̃ in muliere propter abundantiam calidi & meliorem proportõnem eius ad a'ias qualitates:& ideo uiri lõgioris uitę sunt ſm naturam mulieribus· Et qa quod ꝑfectius est pluri tpe indiget ad sui ꝑfectionem q̃to plura exigunt ad eius perfectionem·uiri autem ꝑfectiores sunt mulieribus · ideo pluri tempe indigent ad sui ꝑfectiõem q̃ mulieres ut in pluribus·q̃uis ꝓpter indispõnem materię possit accidere econtrario·Phs aũt determinauit tp̃s perfectionis mulierũ·xviii·annos uel circa: uiroꝝ aũt·xxxvi·uel circa:quia sic apparebat ei forte ut in plibus· aut qa ſm ꝓportionem hoꝝ numeroꝝ adinuicẽ excedit uirtus cõplexionis uiri uirtutẽ cõplexionis mulieris ſm nãm·Si aũt aliqs obuiat prius debere fieri cõiugatõe; nuptialẽ quã determinat Phs p̃mo qa generatio fit ex sup⁹uo alimẽti·qñ igiẽ p̃mo incipit eẽ supfluũ alimẽti et p̃mo incipiũt spermatizare unde ꝙ deberet fieri talis copulatio·hoc ãt contingit multo tpe pus q̃ determinet Philosophus sputa empe pubescẽ:ię·ergo prius uideur fieri·Et pręterea hoc iura deter

nus hic esse uidetur: quẽ non multum excedit amplius.Quapropter puellas quidẽ circa ætatem decem & octo annoꝝ nuptui tradere congruit:masculos autem circiter ætatem annorũ sex et triginta.In hoc enim tpe & uigentibus corpibus cõinngentur ac procedẽte tpe simul apte desinẽt procreare posse:& filiorũ susceptio partim erit ab initio eis ætate uigentibus si recte procedat statim generatio:ptim iã uergẽtibus ad annũ

minant quę uidentᷣ considerare bonũ cõe matrimonia.s.posse fieri muliere existente.xviii annoꝝ:uiro exñte.xxxvi.uel circa.Ad hoc est intelligendũ ſm intentionem Phi ꝙ si consideremus bonam dispositionem generantium & bonam habitudinem generandoꝝ futurarũ:& per consequens utilitatem cõmunem ciuitatis seu regionis per se melius est coniunctionem istam fieri perfectis corporibus utriusq; quod est in tempore determinato a Pho

septuagesimũ.Quibus igitur ætatibus coniugia sint faciẽda dictum sit. Tempus aũt anni ut nunc multi obseruãt recte per hyemẽ aptius ad nuptias esse uidetur:sed considerãda sunt in ꝓcreatiõe liberoꝝ quæ a medicis & quæ a physicis tradunt: medici autem tpa corporum sufficienter ostendunt. Physici aũt de spiritibus. Borealia magis q̃ Australia laudãtes. Quæ autem corpora maxime utilia sint magis dicendũ esset ubi

uel circa ut in pluribus. ꝑfectis enĩ corporibus perfecte erunt uirtutes: nec detrimentum aliquod patiẽtur in augmento aut complexione ſm ꝙ hmõi nisi propter superfluitatẽ: aut aliquid hmõi & pueri melius erunt dispositi q̃tum ad corpus : qa a magis & melius dispositis generabuntur & per consequens ſm aĩam quia bona dispositio corporis disponit ad bonam dispositionem aĩę & sic magis appetent ad uirtutes & actus ciuiles: ꝓpter accidẽs tamen aliquod expedit tardius uel citius fieri in aliq̃bus:puta si tardius uel citius perficiantur corpora aut si timeatur fornicatio cum alienis aut aliquid hmõi.Quamuis autem prius in aliquibus inueniatur superfluum alimenti & emissio seminis:nõ tamen sequitur quod tunc melius & aptius sit ad generationem sicut accipiebat rem in oppositũ: non enim oportet in his quę procedunt de impfecto ad pfectum ꝙ qñ aliquid potest aliquid primo ꝙ tunc perfecte possit:sicut qñ aliquis potest citharizare qualitercunq;: nõ sequitur ꝙ optime possit sed magis econtrario:quę.n.sunt priora ſm uiã generatõnis impfectiora sunt:q̃ aũt posteriora pfectiora:sicut uir puero ut dr̃.ix.Math.Iura aũt non determinant optimũ esse fieri matrimoniũ tẽpore pubescentię.s.muliere existente.xii.annoꝝ uel circa: uiro.xiiii.uel circa.Sed tunc concedunt posse fieri primo:quia tunc primo põt ualere consensus ꝓpter usum rõnis tunc primo uel circa inexistente.Et quia tunc primo incipit aliqđ superfluum alimenti fieri ut in plibus:q̃uis impfectum. ¶ Deinde cum dicit:Quibus igitᷣ. Declarat qua tempereitate uel dispositione aeris expedientius sit fieri hanc coniunctiõem Circa quod intelligendũ ꝙ bona dispositio generati sequitᷣ bonã dispõnem principioꝝ generantium in actu.Dispositio aũt generantium sequitᷣ aliquã dispositõem continentis. Vñ & locus dicitᷣ principiũ generationis sicut & pater a Porphyrio.dispositio aũt continentis mutatᷣ ſm dispõnem tpm & uentoꝝ aliorum hmõi.Et ideo est expediens intendentẽ bonam dispõnem generatoꝝ considerare bonã dispositionem continẽtis & tpis & uentoꝝ.& ideo dicit ꝙ ad hmõi copulam uel coniunctionẽ faciendã oportet uti tpibus & his q̃ circa tpaneitatẽ:hoc est dispõnem aeris ſm tps quibus utuntur multi bene & rõnabiliter dicẽtes hanc debere magis fieri tpe hyemis.tunc enim frigiditate continentis clausis poris fortificatᷣ calidum interius & cõgregatur uirtus & fortior est.In ęstate aũt poris apertis exalat calidum interius.fortiore autem existente uirtute & calido melius est cõmisceri ad generationem.Expedit autem considerare ad generationem puerorum ea quę dicuntur a Philosophis naturalibus & a medicis.Medici enim sufficienter dicunt dispõnem tpm in ordine ad corpora respectu operationum diuersaꝝ naturales eas quę uentorum dicentes boreales & orientales meliores australibus & occidentalibus ad bonam dispõnem corporum:sicut dictũ & expositum fuit prius ubi determinatũ fuit de optimo situ ciuitatis. ¶ Deinde cum dicit:Quę autem.Declarat quales oportet esse copulandos ad generatiõem ſcđm habitudinẽ corpis:& circa hoc primo declarat q̃les oportet esse quo ad q̃titatẽ.Scđo cũ dicit

Laboriosam enim. In comparatione ad exercitium. In prima parte dicit ꝙ qualibet existē
tibus corporibus eoꝝ qui copulantur sm̄ habitudinem quantitatis maxime utilia erunt ad
bonam dispositionem eoꝝ qui generantur: dicendum est in his quę pertinent ad discipli/
nam ciuium: figuraliter aūt & in summa sufficit dicere nunc. manifestum est enim ꝙ ha/
bitudo corporis athletarū qui sunt ualde magni corpore non est perfecte bona dispositio
corporis. Tum propter ponderosi/
tatem. Tum quia uirtus spūs & ca/
lidi euanescit in tanta protensione
membroꝝ. Nec etiam ad sanitatē
propter easdem rōnes: & per conse
quens nec ad rōnem intellectus &
rōnis quę sequunt̄ dispositōem cor
poris ut in pluribus. Et quia bona
ciuilis cōicatio indiget bona dispo
sitione q̄tum ad corpus & q̄tum ad
aīam nō est optima ad eam. Siliter
habitudo imp̄fectoꝝ sm̄ q̄titatem
& morbidoꝝ q indigent maiori cu
ra nō est optima ꝑpter imp̄fectio/
nem & improportōem. Sed media
habitudo magis. in oībus enim &
quę sunt sm̄ naturā & quę sm̄ rōeȝ
media sunt eligibilia magis: & ideo
habitudo media sm̄ q̄titatem in ge
nerantibus eligibilior est. ¶ Dein/
de cū dicit: Laboriosam enim. De/
clarat quales oportet esse p̄ comparationē ad exercitia dicens ꝙ expedit ad bonā dispositionem
tionem generandoꝝ futuram hr̄e bonā habitudinem corp̄is et exercitatos esse per aliquos
labores ad exercitandū uirtutem & caliditatē q̄ per motū excitant̄: nō tn̄ per uiolētos ne p̄
labores uiolentia spūs exalet̄ & debilitet̄: & ideo oȝ exercitari uel laborae nō in aliquo uno
solū: sicut athletę laborant ad sup̄andū: sed in multis ptinētibus ad ciues & liberos. expedi/
ens enim est exercitari futuꝝ bonū ciuem in multis opatōnibus liberoꝝ ut consequēter fa
cilius & magis cū delectatiōe illas operent̄. oportet autē & uiros & mulieres exercitari: sed
unūquemqꝫ in opationibus decentibus eum. ¶ Deinde cū dicit: Pręgnantes quoqꝫ. Decla
rat ꝙ curandū est de mulieribus pregnātibus ad bonā pueroꝝ dispōnem dicēs ꝙ oportet
legislatorē curā hr̄e de bona dispōne corpoꝝ mulieꝝ pregnantiū. Pueri. n. generati nutri/
mentū uident̄ assumere a muliere hn̄te in utero p̄ uenas & poros a natura ad hoc ordina/
tos: sicut terrę nascētia per radices assumunt a terra. nutrimentū aūt assumptū a muliere cō
siliter disponit̄ cōplexioni mulieris & puer de necessitate disponit̄ sm̄ dispōm nutrimenti
ex quo nutrit̄. & maxime in principio. Et ideo oportet pueꝝ disponi sm̄ dispōm mulieris
gestātis. Igit̄ expediens est ad bonā dispositionem prolis futurā curare de bona dispositōe
mulieris. Spāliter aūt expedit curare ne sint torpentes multum per desidiam: quę frequen/
ter accidit mulieribus pregnantibus propter defectum calidi & superabundantiā humidi
grossi indigesti: si enim pregnās torpeat nimis per desidiam oportebit calidum & spiritus
in puero torpere. Deinde expedit cauere ne utant̄ cibo nimis subtili. Tū qa facilis digestio
nis existens facit repletionem quandam inanem magis q̄ ueram. Tum quia statim pro/
pter facilem digestionem eius assumitur in membris fortioris uirtutis secūdum totum uel
fere. ita quod parum aut nihil erit superfluum quod transeat in nutrimentum foe/
tus. Facile autem erit cauere desidiam Legislatori si pręcipiat pregnantibus quę forti/

disciplina liberorū tractatur. Sūmatim ue/
ro sat fuerit nunc dixisse. neqꝫ enim athleta
rum habitudo utilis foret ad ciuilem habi
tum. neqꝫ ad sanitatem & procreationem li
beroꝝ: nec rursus humilis & imbecilla ni/
miū: sed media istaꝝ. Laboriosam enī abi/
tudinē habere oportet: exercitatā uero labo
ribus nō uiolētis: neqꝫ ad unū laborē solū:
ut athletaꝝ habitudo: sed ad liberalia opa.
Hæc autē similiter uiris mulieribusqꝫ exi/
stere debent. Prægnantes quoqꝫ mulieres
curā hr̄e corpoꝝ oportet nō pigrescētes neqꝫ
subtili utētes alimonia. hoc aūt facile est le
gūpositori prouidere si iubeat singulis die/
bus iter quoddā facere debere ad deorum

sacra mulieres quæ sortitæ sint concipiendi honorem. Mens tamen cótra quã corpus in tranquillitate est traducenda. quæ enim fiunt ab ea quæ continet capere uidẽtur quẽadmodũ illa quæ nascũtur a terra. Circa expositionẽ aũt uel educationem filioꝝ lex sit nihil orbatũ natura fore educandũ: in aliis uero si mores institutaq; ciuitatis ꝓhibeãt: natos exponere. Ac si multitudo tãta ꝓlis alicui cõtigerit: ut duplicatus sit filioꝝ nũerus

te sunt honorem generationis & fugerunt opprobrium sterilitatis sm antiquos: facere aliquam peregrinationẽ quotidie uel bis uel ter in septimana uel aliqd huiõi ad aliquod oraculum propter deorum reuerentiam ut quos habuerunt propitios in conceptu beniuolos habeant ubi magis necesse est. s. in partu. Et loquitur secundum opinionem gentilium antiquorum qui opinabantur multitudinem deorum esse: & illos uel corpora supracælestia uel uirtutes aliquas in corpibus. Quãuis autem ad bonam dispositionẽ puerorum futuraꝫ ad Remp. oporteat mulieres labores aliquos exercere ut sint sine pigricia. Tñ natos iam & incipientes disciplinari ad bonũ intellectus est speculatio: non oportet multum laborare sed pigrius disponi corpora ne per laboris continuitatem distrahantur a disciplina & per motum spiritus nimis accendantur ut sint nimis mobiles quod nõ cõpetit speculationi. oportet enim formas sensibilium in quibus speculatur intellectus fixionem habere in subiecto primo coꝝ quod est spiritus. ¶ Deinde cum dicit: Circa expositionem autem. Declarat qualiter pueri postq̃ sunt nati sint disponendi: & quia non expedit de omnibus curare aut nõ ęqualiter: aut propter imperfectionem: aut propter multitudinem: & primo tangit qualiter se habendum est ad orbatos: & ubi excedunt sm multitudinem. Secundo cum dicit: Susceptis autem. Qualiter perfecti & multitudinem conuenientem non excedentes disponendi sunt. Circa primũ primo declarat qualiter se habendum est ad orbatos. Secundo cum dicit: Ac multitudo &c. qualiter se habendum est ubi excedunt multitudinem determinatam. In prima parte dicit quod si contingat aliquem uel aliquos esse orbatos sensu aliquo uel sensibus uel membro aut mẽbris quibus minus sint utiles ad operationes intellectus & Remp. de resetuatione ipsorum & alimento administrando feratur lex a Legislatore nullum talem nutriri: quod est intelligendum cum tanta cura & diligentia cum quanta nutriendi sunt perfecti nati. Illud enim quod ordinatum est ad aliquem finem: quanto magis natum est attingere ad ipsum: tanto magis disponendum ad ipsum: & quanto minus: tanto minus curandum. Sic enim uidemus naturam magis sollicitam esse de perfectioribus. pueri autẽ nati perfecti membris & sensibus perfectius nati sunt attingere ad finem humanum. ergo magis disponendi sunt. orbati autem aut sensu aut membro nati sunt attingere aliqualiter ex quo animam & intellectum habent: sed nõ ęque perfecte. Et ideo curãdum est de eis: sed nõ ęqualiter ut de pfectis & uniuersaliter inqtũ unusquisq; natus est attingere ad finem intantum disponendum est cũ sit ꝓpter ipm. Loquimur autẽ hic de fine humano sm uitã pñtem: quia sic loquit̃ de ipso Phs. ¶ Deinde cum dicit: Ac si multitudo: Declarat quid faciendũ est si excedant sm multitudinem. Est intelligendum q cum ciuitas sit cõmunitas per se sufficiens ad uitam oportet ciues per se sufficiẽtes esse & non pauperes: & ideo cauenda sunt illa in ciuitate q̃ inopiam inducunt: hoc aũt est multitudo filiorum debentium succedere in hereditate. magna enim & multa hereditas parentum cum diuidetur in multitudinem filiorum ualde tenuis erit unusquisque: maxime in tertiam uel quartam generationem: sicut ad sensum uidemus. non enim placuit Philosopho lex seu consuetudo de successione primogeniti sm totum. Tum quia cum primogeniti sint singuli: posteriores autem multi ut frequenter sequeretur plures liberoꝝ esse pauperes q̃ diuites. Tum quia habentes possessiones sunt partes ciuitatis: non habentes autem

non·ciuium enim oportet esse possessiones ut dictum est prius. Quare si posteriores geniti non succederent in aliquo parentibus plures liberorum non contingeret esse ciues sed expelli a ciuitate. Tum quia posterius nati sicut & primi possunt esse bene nati ad magna·nō habentes aūt unde operent̄ ad quę nati sunt compelluntur accipere undecunq; insidiantes ciuibus & aliis per furtum:per rapinam:& homicidia. & cōiungunt se aduersariis:quę omnia sunt inconuenientia. Supposito igitur ꝙ omnes succedere debeant in hereditate qualitercunq;: primo proponit ad uitādam supfluā multitudinem filioꝝ legem seu consuetudinem quarundā gentium. Secundo cum dicit:Cum uero. Ponit documentum ad hoc ſm intentōnem suam magis. In prima parte dicit ꝙ ad uitandam multitudinem puerorum supfluam. Ordo·i·lex uel consuetudo gentium quarundā prohibet nullum genitoꝝ ultra multitudinem determinatam debere reseruari. Oportet enī si debeat ciuitas esse diues determinatam esse multitudinem ipsoꝝ:aliter eniȝ depauperaretur si dimitteretur quilibet generare quantūcunq;. Sed quia durum est pueros non reseruari ad uitā: declarat si necesse sit istud fieri q̄liter cū minori culpa fiet dicens ꝙ si aliquibus coniugatis fiant plures q̄ sit determinatum a lege & necesse est eos exterminari: magis ꝓcurandū est fieri aborsum ante q̄ sensus et uita insint q̄ postq̄ infuerint. Procurās·n·aborsū postq̄ infuerint homicidia a lege reputantur & magis peccant·semen enim & nō semen determinat̄ per sensum & motū. Sic igitur Arist·nō dicit ſm intentionem suam ꝙ debeant exterminari aliqui nati: sed ſm legem gentium·nec ꝙ procurandus sit aborsus absolute:sed si interficiendi sunt ab aliqbus magis faciendum est hoc ante sensum & uitam:nō sicut bonū ſm se:sed sicut minus malum. ¶ Deinde cum dicit:Cum uero. Ponit documentū ad hoc ſm intentionē suā sumptā ex determinatione tpis deputati ad generationē:circa quod tria facit. Primo declarat qualiter determinandū est tp̄s deputatū ad generationē ad uitandū supfluitatem pueroꝝ. Scdo cum dicit:Ac de cętero. Ex hoc cōcludit cōmixtionē ultra tp̄s illud nō debere fieri pp̄ generationem. Tertio cū dicit:Coitus uero. Declarat ꝙ hmōi cōmixtio non est facienda cū alieno uel aliena. In prima parte dicit:qm̄ principiū ętatis ad generationem deputatę determinatū est uiro & mulieri·huic quidē·xxxvii·illi uero·xviii·ann⁹ uel circa. Siliter aūt finis uiro·s·lxx mulieri·l·ſm naturā cōem:oportet tp̄s intermediū quo p̄nt generare magis determinari & breuiari ad supfluam multitudineȝ uitandā. manifestū est·n· ꝙ foetus senioꝝ etiā circa·lxx·annū in uiro:uel·l·in muliere impfecti sunt & corporibus & intellectibus pp̄ debilitatē uirtutis generātiū q̄ q̄to magis distāt a statu minor ē: sicut et fet⁹ iunioꝝ ēt circa tp̄s determinatū a natura. Fętus uero decrepitoꝝ ultra tp̄s deputatum a nā oīo debiles sunt corpe pp̄ debilitatē uirtutis in eis. Et pp̄ hoc:q̄a calidū remissū est in eis & passiones sedate sunt nāliter & mlta expti sunt pp̄ tp̄s. Sūt ēt in statu ſm intellectū·aīa·n·sedēdo & qescēdo fit sciēs & prudēs:sicut dr̄·vii·Phy. Hęc aūt uera sunt ut in plibus·iō ętatē hāc deputatā ad

nam is diffinitus esse debet ad multitudinem nimiam euitandam ante uenire oportet ne foetus concipiantur:nam postq̄ concepti sunt & sensum aut uitam acceperint nephas est attingere eos. Cum uero determinatum sit qua ætate uir & uxor sint ab initio coniugandi.quanto tempore liberis operam dare conueniat determinemus. seniorum enim foetus quemadmodū iuniorum imperfecti sunt:& corporibus:& intellectibus. Senescentium quoq; foetus sunt inrobusti. Quapropter illud maxime tempus probandum est in quo maxime intelligentia uiget in nobis. Id autem esset in plurimis circiter annū qnquagesimū (ut poetaꝝ quidā dixerūt) septenario numero ætatem dimetiētes. Itaq; q.iiii.aut quinq; annis hāc

generationem·manifestum quam quidam poetarum determinauerūt uidelicet septenario numero: itaq; qui quattuor aut quinq; annis hanc ętatem excesserint relinquere debēt procreandi studium usq; ad quintū annum: uel ad ętatem excedentem tempus hoc quattuor uel·v·annis in uiris: ut sic uiri deseruiant manifeste generatōni a·xxxvii·anno usq; ad·lv·annum ad plus: & mulieres proportionaliter a·xviii·usq; ad·xxxvii·annum·tunc enim uterq; ipsorum maxime est in statu perfecto secundum naturam: & uirtutes magis perfecte sunt· propter quod pueri & melius dispositi generabūtur & pauciores· ¶ Deinde cum dicit: Ac de cetero· Concludit ultra tēpus hoc non debere fieri cōmixtionem propter generationem: dicēs ꝙ in reliquo tempore non debent cōiugati cōmisceri adinuicem manifeste propter generationem: sed si cōmisceantur: permittatur hoc gratia sanitatis aut alicuius alterius· Cōtingit aliquando ꝙ in uasis seminariis est multitudo seminis: aut naturalis quę propter multitudinem grauat naturam : aut innaturalis ibi uel in aliis partibus corporis : quas contingit euacuari per coitum & ꝑ consequens alleuiare naturam & melius disponi ad sanitatem· ¶ Deinde cum dicit: Coitus uero omnis· Declarat quod mixtio talis non debet fieri ad alium uel ad aliam personam· Propter quod est intelligendum ꝙ mixtio maris & foeminę naturaliter in homine est ad generationem prolis & nutritōnem & eruditionē: ad hoc autem neuter istoꝝ sufficit per se Et ideo oportet ꝙ iuuanť ad hoc per consensum mutuum: nō per aliquod paruum tps: sed usq; ad ꝑfectōem prolis ſm corpus & ſm aīam· quod erit si incipiant generare in tpe determinato a Pħo circa finē uitę eoꝝ· Puer enim si fuerit masculus nō ꝑficitur usq; ad·xxxvii annū uel circa· & si isti·xxxvii·adiungantur·xxxvii·annis patris generātis anteq̄ generaret erunt·lxxiiii·qn̄ impotens erit naturaliter ad generandū & circa finem uitę· & ideo cōicatio maris & foeminę per totam uitā & ad ꝑfectionē prolis est a natura inclināte: & oīs cōmixtio quę fit pręter hmōi cōicatiōem innaturalis est· Et ideo dicit ꝙ de cōmixtione uiri cū aliena muliere: uł mulieris cū alieno uiro sit lex & teneať ut bonū nō ꝑmittere nec etiā uelle uidere tangentem alienum aliquo modo· si enim permittatur aliquis accedere ad aliquam quę sua nō est per fornicationem: cum post mixtionem nō maneant mixti per cōsensum ad educationem ꝓlis: sequiť malum & imperfectio eius maxime· Nullo ergo mō ꝑmittatur fieri cōmixtio cum alio uel alia ubi est & appellatur coniugium· Tunc enim & sequitur malum ꝓlis & incertitudo & iniustitia· Minime uero permittēdum est circa tempus procreationis filiorum: tunc enim maxime accideret error per incertitudinem· & si aliquis appareat tale aliquid faciens puniatur punitione cōmensurata peccato: ut ſm mensuram peccati sit plagarū modus: ut alibi dicitur: ita ꝙ prohibet Pħs hic primo sicut malum per se cōmixtionem cū aliena: q̄uis sit libera· magis aūt cōmixtionē cum ea q̄ est alterius propter iniustitiā· maxime aūt cum ea quę est alterius tempore deputato ad generationē· ¶ Deinde cum dicit: Susceptis aūt· Declarat qualiter curandi sunt pueri ꝑfecti & reseruandi post natiuitatem: & primo qualiter in prima ętate quę extenditur ſm Pħm usq; ad tertium annum· Secundo cum dicit: Sequēti uero· Qualiter in secūda quę extendiť usq; ad·v·

ætatem excesserint derelinquere debent in aperto procreandi studium . Ac de cætero uel sanitatis uel alterius huiusmodi causa concubitum facere uideri . Coitus uero omnis alterius quam coniugis penitus sit interdictus: quandoquidem sit & appelletur coniunx . Quod si quis deprehendatur contrafacere per tempus procreationis dignam pro delicto pœnam reportet. Susceptis autem filiis multum referre putandum est ad corporis robur quali uictu nutriantur, Apparet uero ex cæteris animalibus & ex cæteris gentibus quibus cura

annos inclusiue· Tertio cum dicit: Transactis uero· Qualiter in tertia quę extēditur usq; in finem septimi· Circa primū primo declarat qualiter curandi sunt & disponendi sunt q̄tum ad nutrimentum conueniens· Secundo cū dicit: Et pręterea· Quantū ad exercitia & cōsuetudinem· In prima parte dicit: Cum pueri nati sunt ex mamibus manifestum est ꝙ alimentum magnā facit differentiam ad potentiam corpoꝝ & dispositionem ſm differentiā qualitatis suę quale enim est ſm uirtutem tale & facit corpus· Virtus enī alimēti quod cōuertitur in illud qđ alitur remanet in eo: sicut saporem pabuli uidemus apparere in lacte: & uini in aceto: & uirtutem lactucę in sanguine generato ex ea· Sicut .n. uirtutes miscibilium manent in mixto: q̄uis formę corrumpantur: ita & uirtus illius ex quo generatur aliud aliqualiter in eo quod generat: patiunt .n. agentia naturalia a contrariis· Manifestū est autem & cōsiderando in aliis aialibus & etiam in gentibus diuersis quibus cura est: in pueris inducere habitū & dispositōnem ad bonum: quod lactis natura habundans est alimentū conueniēs & familiare corporibus humanis· etenim alia plura aialia foetus post partum ad tp̄s ex lacte nutriunt: & siliter gentes bene uolentes disponere pueros: q̄m sicut Arist· dicit· ii· de generatōe: ex eisdē sum⁹ & nutrimur· Nutrimētum enim conuertitur in substantiam rei alitę: & eiusdem substantię & formę oportet esse naturā unam· & ideo quanto alimentū aliquod silius est ei ex quo generat aliud: tanto cōuenientius est ad nutriendū ipsum· Lac autē ualde simile est ſm complexionē menstruo ex quo generatur puer· Superfluum enim alimenti determinatum a natura ad matricē menstruum est· deriuatū autem ad mamillas & dealbatum ibi est lac· Et ideo cōuenientissimū alimentum pueris post partum est lactis natura: & magis mulieris q̄ bestię· & adhuc maxime matris proprię q̄ alienę· Vnde illi qui nutriuntur ex lacte matris proprię: melius debēt esse dispositi secundum naturā· Propter quod Auicenna dicit ꝙ extremū mamillę matris proprię ponere in ore infantis ualde confert ad remouendum omne nocumentum· Lac tamen matris proprię statim post partum nō est conueniens puero donec complexio distemperata per partum temperetur· Expedit autem pueris nō conferre uinum in nutrimentum propter ęgritudines accidentes ex ipso· uinum enim multum uaporatiuum est; ꝓpter caliditatem & humiditatem· & pueris multum ascendit nutrimētum ad partes superiores· & ideo pueris bibentibus uinum multus fit descensus euaporationis a capite· Vnde contingit quandoq; coartatio pori & respirationis quod est epilepsia & alię infirmitates ex hac materia generare: similiter & accensio colere rubeę: & quę accidunt ex ea· Nec differt dare uinum puero & nutricibus ſm Arist· sed si oportet bibere oportet ꝙ sit modicum & aquaticum ualde·

est assidua bellicæ habitudinis nutrimentum lactis maxime proprium esse corporibus. abstemium autem magis propter ægritudines. Et præterea motus quoscunq; in ea ætate fieri datur. conferūt ne membra uero

¶ Deinde cum dicit: Et pręterea· Declarat qualiter curandi sunt quantum ad exercitia & consuetudines: & primo declarat in quibus assuescendi sunt· Secundo cum dicit: Circa primā igitur &c̄· ꝙ ſm ordinem determinatum· Circa primū ostendit ꝙ assuesciendi sunt ad motum· Secundo cum dicit: Confert etiam &c̄· ꝙ ad frigora· In prima parte dicit ꝙ adhuc pueros statim post natiuitatē expedit assuesci ad motus tantillos quoscūq; & paruos: puta manuum & pedum & aliarū partium· Motu enim ipsarum partium excitatur & acuitur calor naturalis in eis: qui consumens humidum superfluum in eis exsiccat corpus & fortius facit· & Auicenna adiungit ꝙ cum motu procuranda est consonantia musicę: & uox cantilenę ad delectandum in consonantiis musicis propter causam dicendam posterius· Adhuc autem ꝙ membra puerorum propter fluxibilitatem humidi abundantis non effluant a figura debita: consueuerunt quędā gentes uti quibusdā instrumentis mechanicis: quibus cum alligant membra pueroꝝ faciliter & subtiliter fiunt impucrubilia

Sicut cunabulo utuntur ad directionem totius corporis & pilleo rotundo ad debite figurandum caput. Oportet enim in ista ętate nutricem suauiter mẽbra tangere: & ꝙ dilatandum est dilatare: & subtiliandum subtiliare: & unumquodq; cõueniẽti figura figurare: & manus & brachia ad genua ducere & crura & tibias fascia ligare: & caput pilleo rotũdo astringere. Tunc enĩ puer est bene susceptibilis & ducibilis sicut cera mollis. ¶ Deinde cũ dicit: Confert etiam zc̃. Declarat ꝙ assuescendi sunt ad frigora. Dicens ꝙ expedit ad bonam dispositionẽ puerorũ in hac ętate ad frigora moderata assuescere pueros existẽtes. Hoc .n. proficit ad sanitatẽ corpis & ad bellicas actiones futuras. Cum .n. assueti sunt a iuuentute ad tollerantiã frigoris, nõ grauantᷣ in supueniẽte ętate a frigore in bellicis ubi necesse ẽ quãdoq;. Nec patiuntᷣ egritudines quę ab ipo sunt. Itez propter cõsuetudinem ad frigus fortificatᷣ calidũ & fortiora reddunt corpora. Et ido consuetudo est apud multos Barbarorum quibusdã abluere pueros in aqua frigida statim natos. Aliis aũt paruo inuolucro induere eos. Sicut contingit Gallis morantibus circa plagam occidẽtalem. Vniuersaliter enim oĩa quęcunq; possibile est assuescere ad bonũ habitũ futurum. melius est assuescere statim a pncipio quãdo sunt magis ducibiles. nõ parũ .n. differt sic uel sic a puero assuesci: sed multũ. Magis aũt õe tũc assuescit: sicut dicitur .i. Ethicorum

ob teneritudinem distorta fiant utũtur adhuc gentes aliquæ organis quibusdã & machinis: quæ corpus a talibus illesum conseruant. Confert etiam statim a pueritia frigori assuefacere: Hoc enim & ad sanitatem & ad res bellicas utile est. Quapropter apud multos Barbaroꝝ cõsuetudo est: uel gelido amnæ natos ĩmergere: uel parua ueste amicire: ut faciunt Galli. Ad cuncta enĩ ad quæ possibile est: statim ab initio melius est assuescere. Est aũt apta pueroꝝ natura ob eorum calorem ad frigus exerceri. Circa primam igitᷣ ætatẽ hæc & hmõi diligentia est adhibẽda. Sequẽti uero ætate usq; ad annos quinq; qua nõdũ ad disciplinã aliquã sunt admouẽdi: neq; labores perferere cogẽdi ne crescere impediantᷣ. Motus solũmõ quosdã suscipe debent: quo pigritiã corpis euitẽt: q motus præparãdi sunt illis & p alios actus & per ludũ. Ludi uero ipsi neq; illiberales:

¶ Deinde cum dicit: Circa primũ zc̃. Declarat sm gradum: Dicens ꝙ ad exercitiũ in tollerando frigora expedit assuescere statim sm gradũ: tũ ut primo assuefiãt ad tollerãda magis tempata frigida. Deinde magis & magis sm ꝙ fortificatᷣ uirtus uel complexio: & hoc propter calidũ fortificandũ & alias utilitates. Cauendo tñ ne grauetur natura pter excessum frigidi cui exponitᷣ. Silr autem se habet de assuefactiõe in aliis conueniẽtibus. Natura enim pueroꝝ propter teneritudinẽ & molliciam nata est assuesci ad quęcunq; nõ dura nec grauentia naturã ipoꝝ. Circa primã igitur ętatem optimũ est talem curam & silem habere circa eos. ¶ Deinde cum dicit: Sequenti uero zc̃. Declarat quomodo curandi sunt in habita ętate quę incipit in Tertio anno. Et circa hoc primo declarat quibus sunt assuefaciendi. Scd̃o cum dicit: Cohibitiões uero zc̃. A quibus phibendi sunt. Circa primũ primo declarat ꝙ assuefaciẽdi sunt in ętate hac quibusdã motibus. Scd̃o cum dicit: Quas aũt zc̃: Q8 in his quę pertinent ad auditũ. In pma parte dicit ꝙ in ętatẽ consequẽte quę incipit a Tertio anno & pretenditᷣ usq; ad finem Quinti in qua nõ sunt nati ad eruditionẽ seu disciplinam propter tenuitatem cõplexionis & uirtutũ in perfectiõe: nec ad magnos labores: ut ppter uiolentiam non impediantᷣ crescere: oportet eos exercere in aliquo modico motu: ut exercitata caliditate resoluente humidum supfluum diffugiat inertia corpꝫ. Hmõi autem exercitium in motu oportet fieri: & per actiones alias: & per ludos. Ludos autem oportet

esse non declinantes ad seruilitatem: sed liberales magis. Nec etiam sup laboriosos uel uiolẽtos ut non grauentur uirtutes propter excessum: neq; nimis molles & remissos ne comprehendantur a desidia. ¶ Deinde cum dicit: Quas aũt zc. Quod expedit eos in ętate hac exerceri in his puę ad auditum pertinent: Dicens ꝙ expedit eos in etate hac exerceri in audiendo aliquos paruos sermones & fabulas aliquas propter hoc ut exerceant in locutione & rationibus nominum. Et de hoc debent habere curam Principes corũ publice illis prefecti. Sed hoc obseruandum est in hac ętate ꝙ om̃ia in quibus assuefiunt: & motus: & opationes: & ludi: sermones & fabulę quos audiunt: & etiaꝫ ea quę uidẽt sint imagines quędam eoꝝ in qbus posterius serio conuersari debẽt: & quasi uia ad illa in quibus cõsequẽter studere debent seu intẽdere. Ad illa enim quę assuescunt in primis: magis posterius inclinãtur: qa assueta sunt magis delectabilia. ¶ Deinde cum dicit: Cohibitiões uero zc. Declarat a quibus prohibendi sunt Et primo tangit ꝙ cohibitio a fletu prodest eis. Scdo cum dicit: Prouidendum est zc. A quoꝝ conuersatione auditu & uisione cauendi sunt. Primo igitur dicit ꝙ quidam ciues seu Legislatores nõ inconueniẽter detestanẽ in ordinationibus & Rebusp. suis cohibitiones pueroruꝫ a ploratibus. Hoc enim expediẽs est & conferens ad augmẽtum uirtutis & nutrimentũ. Fit enĩ per hoc quędam exercitatio corporis ad ista. Cum enim cohibentur a ploratu fit retentio spiritus interius. In ploratu autem diffusiõ exterius. Retẽtio autem spiritus interius robur facit. Propter enim congregationem ipsius interius fortificãtur. Virtus enim unita fortior est seipsa dispersa. Fortitudo autem spiritus ad incrementum & ad alia multa ualet. ¶ Deinde cũ dicit: Prouidendum est zc. Declarat primo a quorum conuersatione auditu & uisu cauẽdi sunt. Secundo cum dicit: Et potus esse participes &c. Tangit per quid faciliter hoc potest fieri excusando se ab ulteriori inquisitione de talibus. Tertio cum dicit: Forsitan enim zc. Reprobat circa hoc opinionem contrariam. Circa primum primo ostendit ꝙ cauendi sunt a conuersatione cum seruis. Secundo cum dicit: Omnino igitur obscenitas &c. Quod a turpiũ auditione. Tertio cum dicit: Cum uero dicere &c. Quod ab inhonestorum uisione. Circa primum dicit quod puerorum rectores quorum est regulare pueros cõsiderare debẽt educationem puerorum quomodo bene reguletur. Ipsi enim in omnibus debent esse corũ regula. Sicut in eodem ratio est regula uirium inferiorum. Vnde sicut in eodem tota deordinatio uirium inferiorum ratio parti animę imputatur: sic tota deordinatio puerorum quã accipiunt in prima ętate imputanda est Magistris. Debent autem curare & quantum ad alia: & quantum ad hoc ut quanto minus poterit cum seruis conuersentur. In hac enim ętate usq; ad Septimum annum necesse habent conuersari in domo & alimentum accipe

neq; laboriosi esse debent: neq; remissi: quas autem narrationes & fabulas illa ætate pueri audire debeãt cura sit his qui pueris publice preficiuntur. Cuncta enim talia ad cõuersatiões postea futuras accõmodãda sunt itaq; ludi utplurimum tales esse debent: ut sint imitatiões eorum quæ postea serio erũt facienda Cohibitiones uero puerorum & interruptiones ploratus qui legibus ꝓhibent non recte nõ faciunt. Sunt.n.utiles ad augmentum cum sint quodãmodo exercitationes corporum. Spiritus enim compressio facit robur laborantibus. Quod contingit etiam pueris cohibentibus. Prouidendũ est ab his quibus puerorum cura publice commissa est circa hmõi educationem & aliam: & ut q̃minime cum seruis uersentur. Hæc enim ætas usq; ad annos septem necessariũ est ut domi alatur. Rationabile est ergo precipere in hac ætate ut ab auditu & uisu ser/

uilium rerum absint. Omnino igitur obscenitas uerborum per Legislatorem exterminanda est de ciuitate. Ex turpiter enī loquēdi licentia sequitur & turpe facere. Potissimum igitur statim a pueris neq̧ dicāt: neq̧ audiunt quicquā turpe. Si quis uero dicere aut facere quicquā ꝓhibitorum deprehensus fuerit is si liber sit: sed non dum in conuentum comessatorum dignatus assumi honore prohibeatur: & uerberibus castigetur. Sed si sit maioris ætatis seruili infamia afficiatur: Cum uero dicere quicquā turpe interdixerimus: clarum est ꝙ & aspicere: aut pictaturas: aut actus defo:mes ꝓhibebimus Sit igitur cura Magistratibus nullam neq̧ picturam: neq̧ statuam esse taliū rerū imitatricem: nisi apud deos quosdā quibus etiā lasciuiam mos tribuit: apud hos permittet lex homines ꝑ se & filiis & uxoribus sacra facere. Iuniores autem neq̧ iamborum: neq̧ tragœdiarū spectatores esse sinat: nisi cū ad

in eā in qua serui negociantur. Conuersantes enim cum seruis accipiunt quandā inclinationē ad illiberalitatē & ad actiones seruiles ex eis quę audiūt et uidēt seruos dicētes et operantes: etiam cum sint parui & bene informabiles ad quācunq̧. In eis tantū in quibus assuescunt maxime in prima ętate delectanť. Delectati autem faciliter inclinantur ad ipsa. ¶ Deinde cum dicit: Omnino igitur zc. Ex hoc infert ꝙ cauendi sunt a turpium auditu: Dicens ꝙ oportet bonum Legislatorē turpiloqo: puta de uenereis & de aliis quę sunt prę:er rationem & honestatem omnino exterminare ex ciuitate: sicut quodcunq̧ aliud turpe. Ex hoc enī ꝙ aliquis de facili dicit aliquid turpe: consequiť ipm ꝓpe facere. Sepe enim dicendo aliquod turpe agibile sepius meditať de eodem. & ex frequēti meditatione de ipo sequiť inclinatio maior ad ipm faciendū. Et q̄uis uniuersaliter sit ꝓhibendū a ciuitate: maxime tn̄ prohibendū est iuuenibus & ad p̄sentiam ipoꝝ: ita ut nec loquantur ipsi nec audiāt ab aliis aliqd tale. Omia enim quę audiūt uel uidēt uel operanť in prima ętate admiranť tanq̄ noua eis: ꝑpter ꝙ & ea melius memoranť & magis delectanť. Amputanda enim sunt delectabilia. Ad ea aūt in quibus delectanť facilius inclinanť. Si autē aliquis transgrediať dicens aut faciēs aliqd cōtra hmōi probibitum: si fuerit liber nō adeptus aliquā dignitatē puniať: priuādo ipm de mensa in conuiuiis cōibus & aliquibus dehonestationibus & uerberibus decentibus transgressionem. Si autem fuerit lenior ętate precedentibus & adeptus aliquam dignitatē puniatur in honorationibus seruilibus non decentibus statum eius propter utilitatem cū operatiōis sic non decentia ipm. Prelatus enī si peccat manifeste amplius puniendus est q̄ priuata persona. Et quia transgrediť in peccando & quia prębet subditis occasionem peccandi credentibus bonum esse & sibi licere quicunq̧ uiderūt ipsum facientem aut decentem. ¶ Deinde cum dicit: Cum uero zc. Declarat ꝙ cauendi sunt a uisione inhonestorum: Dicens q̄m facere aut dicere aliquid turpe: dicimus debere exterminari a ciuitate. Manifestum est ꝙ uidere picturas aut sermones inhonesta representātes cauendum est in ciuitate: & maxime a iuuenibus. Ex uisione enim talium est imaginatio & memoria iporum: & maxime iuuenibus existentibus propter admirationem. Ad imaginationem autem fortem eorum contingit disponi appetitum & uirtutes motiuas ab ipsa Fantasia enim & intelligentia habent rerum uirtutes. Sicut dicit Aristoteles in libro de motibus animalium. Et ideo Principes cauere debent ne sculptura quę fit per incisionem: neq̧ pictura quę per apparitionem quę sint representatiue istorum fiat. Si autem in loco priuato non publico nisi forte in oraculis aliquorum deorum quibus lex attribuit aliquas lascinias: sicut ueneri lasciuiā circa uenerea. Et loquitur sm̄ opinionem gentium antiquorū. Ad

cultum autem illorum ubi tales lasciuię fiunt:aut sunt imagines catum repręsentatiue. Lex permittit parentes magis prouectos existentes pro se & pueris deos hmõi honorare. Iuuenes autem non esse inspectores istorum neq; tragoediarum in quibus repręsentantur gesta & mores rusticorum seu ruralium usq; ad ętatem in qua debent cõicare mensa cõi in conuiuiis publicis:puta quãdo in eis incipit uigere ratio. ¶ Deinde cum dicit:Et potus esse participes zc. Declarat per quę possunt faciliter prohiberi excusando se ab ulteriori consideratione de istis. Dicens ꝙ ab inhonestoꝝ auditu & uisiõe:& ab ebrietate: & uniuersaliter a turpium operatiõe ꝓhibebuntur & impossibiles erunt si occupentur in aliqua disciplina et assuefaciãt delectari in ea. Occupati enim cũ delectatione ad alia non attendũt. Sed de talibus nunc pertranseũdo dictũ est. Posterius autem insistendo determinabitur magis:si oportet puerorum esse aliquam disciplinã uel non. Dubitando:& si oportet:qualiter est:& qualr instruendi sunt. nũc aũt de hoc recordationem fecimus sm ꝙ necessarium erat. ¶ Deinde cum dicit:Forsitan enĩ &c. Inducit quoddam signum quo ostendũtur ea quę in principio audimus& cognoscimus fieri nobis delectabilia: & ꝙ eis fauemus & consequẽter in eis persistimus tanq̃ in re nobis grata & delectabili. Dicit enim ꝙ Theodorus tragoediorum actor nõ male in hoc censebat ꝙ cum erat acturus aliquid nolebat ꝙ aliquis prius aliquid representaret quã ipse qualiscunq; hystrio esset Et hoc ideo quia auditores magis fauent his quos primo audierint. Ex quo patet ꝙ amamus ea quę primo cognoscimus:& quibus primo assuescimus. Manifestum enim est qđ idem accidit q̃tum ad assuefactionem hoĩm in locutiõibus & rerum opatiõibus. In utrisq; enim consuetudo inclinat ad similia. Oĩa enim quę primo opamur:seu uidendo:seu audiendo:seu alitercunq;:puta in prima ętate magis diligimus:quia magis delectamur in eis admirantes ea sicut noua. Ea autem quę magis diligimus:magis possumus operari. Quare si expedit in prima ętate pueros audire Comedias aut Tragoedias:magis inclinabunt ad ea quę repręsentant per eas in ętate futura quod est inconueniẽs. Et ideo oportet a iuuenibus omnia turpia etiam inhonesta in prima ętate facere extranea:uel per assuefactionẽ in contrariis:uel per afflictionem poenę operãtibus. Inter ista autem magis illa quę maioris sunt adhesionis & facilioris:puta inhonestatem quę circa uenerea & circa potum & cibũ. Concupiscentia enim talium quasi innata est nobis statim ex iuuentute sm Philosophum Secundo Ethicorum. ¶ Deinde cum dicit: Transactis uero zc. Qualiter instruẽdi sunt in habita ętate:puta a fine Quinti anni usq; Septimi breuiter se expedit: dicendo trãsactis quinq; annis duobus sequentibus usq; ad finem Septimi: oportet iuuenes esse inspectores disciplinarum in quibus erudiendi sunt. Vt si sunt erudiendi in equestri: oportet fieri inspectores

eam peruenit ætatem ut in comessatiõibus una cum aliis sedere. Et potus esse participes esse possint:& ab hmõi labe insontes disciplina omnes præstabit. Nos quidẽ nunc cursim ita attigimus; postea uero sciẽtes oportebit determinare magis siue oportet siue ñ oportet prio querẽtes:& quõ sed in presenti mentionem de his facere necessarium fuit. Forsitan enim non male circa hoc censebat Theodorus Tragœdiarum actor:nulli enim unquam cõcedere uoluit ut ante se ageret. Neq; ex uilibus etiam hystrionibus quasi magis faueãt auditores illis quos primo audierint: Contingit hoc idem in conuersationibus hominũ & rerum:omnia prima nos magis delectant. Quapropter oporteta pueris omnia turpia procul remouere Et maxime quæcunq; habent in se uel obscenitatem:uel improbitatem. Trãsactis uero annis quinq; & duobus usq; ad Septem

equestrium siue Musicæ musicalium, ut per auditum & inspectionem talium assueti magis inclinentur ad ea. ¶ Deinde cum dicit Duæ sunt ætates &c. Volens se continuare ad sequentia distinguit tempus sequens conueniens disciplinæ. Dicens quod duæ sunt ætates secundum quas necessarium est diuidi disciplinam conuenientem unicuique illarum, puta illam quæ est a fine septimi anni usque ad pubescentiam .i. usque ad finem .xiiii. & illam quæ est a pubescentia usque xxi. annum.

oportet iam disciplinas spectare quas addiscere eos oportet ¶ Duæ sunt ætates in quas necessarium est disciplinas diuidere. Vna post Septimum annum usque ad pubertatem. Altera a pubertate usque ad annum uigesimum primum, nam qui Ebdomadibus diuidunt ætates plurimum dicunt bene: itaque sequenda est naturalis distinctio. Omnis enim ars & disciplina implere uult id quod deest naturæ. Primum igitur uidendum est si facienda sit institutio quædam circa pueros. Deinde si utile sit publice curam eorum suscipere: uel magis priuatim quomodo nunc fit in pluribus Ciuitatibus. Tertio qualem hanc esse curam oportet.

Qui autem omnes ætates distinguunt per Septennia: dicentes primam ætatem continere primum Septennium, & secundam secundum & tertiam tertium, quantum ad omnes ætates non bene dicunt. Oportet enim quod diuisio ætatis consequenter accipiatur diuisioni naturalis dispositionis hominis ut mensuratur tempore. Et ideo secundum diuersitatem status conuersationis & dispositionis naturalium ut mensurantur tempore oportet ætates diuersificari. Sed aliquando status aliquando diuersificatur in minori tempore quam in Septennio. quandoque in ampliori. Alius enim est status conuersationis naturalis hominis in tribus primis annis. Alius in duobus sequentibus: & alius in duobus sensibiliter sequentibus. Et ideo secundum hoc tres ætates ante Septem annos perfectos distinguuntur. Deinde alius status conuersationis & modi uiuendi est in sequenti Septennio a præcedentibus: & alius in sequenti. Et ideo istæ duæ ætates Septennis distinguuntur. Status autem uel modus uiuendi conuersationis sequens longior est, & protenditur usque ad .xxxvii. uel circa. Et ita non mensuratur uno Septennio: sed pluribus: & sic de aliis. Et ideo non diuiduntur ætates uniuersaliter Septennis: sed oportet assequi distinctionem naturali. Omnis autem ars & disciplina in actu nata est supplere defectum naturæ: & inquantum perficit aptitudinem naturæ ad ipsam per hoc quod sciens in aptitudine fit sciens in actu. Vel per hoc quod formam inducit in materia extrinseca apta nata. Et ideo erudiendi sunt ad unamquamque disciplinam ad quam apti sunt. Est igitur considerandum primo: utrum sit facienda aliqua cura circa disciplinam propriam puerorum: & dato quod sic. Secundo utrum oporteat ipsam esse communem uel propriam; sicut nunc faciunt in multis ciuitatibus: & dato quod magis expediat esse communem. Tertio est considerandum qualem oportet esse huiusmodi disciplinam. Et de istis considerabit in sequenti Libro. Statim incipiens Octauum Librum a determinatione Primi istorum. Et in hoc terminat Philosophus intentionem suam in isto Septimo.

¶ Finis.

¶ Excellentissimi Theologię professoris Magistri Ludouici Valentię Procuratoris Ordinis Predicatoꝝ ad Reuerendissimum in Christo patrem & dominum dñm. F. Cardinalem Senensem Epitoma per conclusiões Septimi Libri Politicoꝝ Aristotel.

¶ Qui quęrunt de optima Rep. considerare debent quę sit optima uita & maximę expetenda. Est enim ratio & finis optimę Reip. uita cunctis maxime optanda.

¶ Oportet fęlici homini adesse externa corperis et animi bona. Nemo enim diceret eum esse fęlicem qui nullam partem fortitudinis haberet: neq; temperãtię: neq; iustitię: neq; prudentię. aut cui deessent diuitię: amici: sanitas: & alia hmõi.

¶ Fęlicitas autem magis existit in actione uirtutis q̃ in diuitiis & bonis externis. Nam homines acquirunt & conseruãt externa bona uirtutibus: nõ uirtutes bonis externis. Item externa bona finem habent tanq̃ instrumentũ quoddã: at bona animi quãto magis excedũt tanto magis utilia sunt: siquidem honesti & utilis appellationem habent. Amplius dispositio distat a dispositione secundum excessum distantię illorum quorum sunt dispositiones Si ergo anima preciosior sit corpore & pecuniis: ergo & dispositio secundũ animam melior erit omni alia dispositione. Et sic in eã fęlicitas consistit. Insuper hęc bona nata sunt gratia animi: & non animus illorum gratia. Vnde & deum dicimus esse fęlicem atq; beatum: non per aliquid externorum: sed per seipm. quia talis est fm naturam.

¶ Felicitatis igitur tantum unicuiq; contingit quantum uirtutis atq; prudentię. & quãtum fm has operatur.

¶ Bona fortunę & fęlicitas differunt. Externorum namq; bonorum fortuna causa est. Fęlicitas autem nõ est ab ea. Et nemo fit iustus ac tempatus a fortuna.

¶ Consentaneum uero est Ciuitatem beatam essę nõ posse absq; uirtute & prudentia. Nõ enim est beata nisi bene agat. nec bene agit nisi bona agat. Non contingit autem bona agere absq; uirtute & prudentia.

¶ Virtus eadem est: eandemq; uim habet & forma Ciuitatis & uniuscuiusq; hois: cum ad eandem operationem ordinetur.

¶ Vita ergo optima & priuatim unicuiq; & publice omnibus est cũ uirtute intantum externis adiuta facultatibus ut actiões studiosas cõficere possit.

¶ Vita liberi hoc est contemplationi intẽdentis melior est q̃ occupati uiri in dominando. Vti enim seruo inquãtum seruus nõ est egregium. Contemplari autem est maxime homini proprium sui ipsius gratia.

¶ Non est putãdum optimum simpliciter potestatem habere et sibi dominium arripere nisi id habeãt quod maxime optãdum est .s. cęteris uirtute pręcellere. Nõ eni qui regũt bonas actiones habent nisi tantum pręstent aliis quãtum uir mulieri: pater filiis: & dominus seruo. Qui enim alter agũt non tantum proficiunt regendo q̃tum a uirtute recedũt. Si autem sint meliores fm uirtutem & fm potẽtiam actiuam: hos sequi honestum est & his parere iustum.

¶ Illi qui pręest nõ solum necessaria est uirtus sed etiam potẽtia per quam fit actiuus.

¶ Vita contemplatiua non est absq; actione. Meditari enim actio quędam est. Et ea optima actio est & maxime hõi ꝓpria: ideo optima uita est. Vnde & fęlicitas quę in bñ agendo est reponenda in hac optima actiõe consistit.

¶ Hęc cõtemplatiua uita adeo actiua putanda est ut etiam nõ dicãtur proprie agere actionibus exterioribus qui intelligentia & cogitatione operibus nõ pręsint ut architecti. Cũ n. intellectus operatiuus ab appetitu recto ipsius finis pendeat. Appetitus autem recti finis stabiliatur per intellectum speculatiuum: oportet intellectum speculatiuum esse sicut primum: & regens & eius operationem optimam esse.

¶ De quantitate Ciuitatis.

¶ Oportet autem Ciuitatem esse magnam. Non est autẽ magnitudo Ciuitatis existiman

da ex numero habitantium. Sed respicere oportet ad potẽtiam ſm ordinem ad propriam Ciuitatis operationem: ut uidelicet ea sit existimanda magna Ciuitas quę potest maxime efficere opus suũ. Non est etiã pensanda ex qualibet multitudine: puta seruorum: hospitum: inquilinorum: sed ex numero eorum qui sunt pars Ciuitatis. Horum enim pręcellens multitudo signum est magnę Ciuitatis. Non enim idem est magna Ciuitas & populosa. Nõ est insuper putanda magna Ciuitas ex nimio populi excessu. Populosa enĩ nimiũ ciuitas impossibile est ut optime gubernetur. Nam cum Lex sit ordinatio quędã. Impossibile est aũt magnam multitudinem bene ordinari. Hoc enim est opus diuinę potẽtię quę totum continet. Non ergo potest Legibus regi. Item quia est quędam mensura magnitudinis Ciuitatis: quemadmodum aliorum omnium animalium plantarum instrumentorum. Nam horum singula neq; parua nimium: neq; magnitudine excessiua suam potentiam retinebunt.

Cum igitur Ciuitatis magnitudo infinita esse non debeat terminus eius esse debet ut per se sufficiens sit ad uiuendum. Huius enĩ gratia instituta est Ciuitas. Et tanta debet esse multitudo ut a gubernante omnes Ciues cognosci possint: ut recte eos iudicare possit ac demãdare Magistratus secundum dignitatem: ac etiam ne in nimio excessu possint latere hospitum & inquilinorum machinamẽta aduersum Remp.

Ciuitas debet esse ferax omnium: & omnia in se habere & nullius indigere. Hoc enim modo erit per se sufficiens. Multitudine uero ac magnitudine tãtam esse oportet ut queat nutrire habitatores tempate: liberaliterq; uiuentes.

De situ Ciuitatis.

Ciuitatis autem situs talis esse debet ut ab hostibus quidem facile inuadi non possit Ciuibus autem sit facilis in aliena egressio. Itẽ Regio in qua est sic subiecta conspectui .i. cognosci & succurri faciliter possit.

Debet insuper & ad Terram & ad Mare iacere: & ad auxilia ferrenda: & ad importationem fructuum. Si tamen inutile fore credat iacere eam ad Mare propter frequentiã aduenarum qui facile Resp. corrũpunt: aut Legibus occurrendum est: aut portus & statiões ponende sunt: quę neq; infra urbem sint: neq; ualde distantes.

Expedit etiam habere potentiam naualem cũ oporteat & finitimis auxiliari & etiã terreri eos. Magnitudo aũt ac multitudo huius potentię ad mores Ciuitatis erit accẽmodanda. Turba uero nautica non debet esse pars Ciuitatis. Qui enim Naues conscẽdunt ingenui sunt hoĩes: & subesse nolunt.

Qui in frigidis Regionibus habitant: ut in Europa in libertate quidem perseuerãt & habundant animo. Sed disciplinam Reip. difficulter recipiunt ac finitimis dominari nõ possunt: cũ ingenii & artificii parum habeant.

Qui uero in calidioribus partibus nascuntur: puta in Asia ingenio abundant: sed animositatem non habent propter quod & parere dominantibus & seruire perseuerant.

Qui autem mediam Regionem incolũt: ut Gręcorum genus animosi & ingeniosi sunt Ex quo fit ut in libertate degunt: & Reip. disciplinam optime recipiant: & apti sint omnibus imperare.

Hęc tamen intelligenda sunt si ad cõmunem figurę celestis dispositionẽ respiciamus. s3 uariari contingit prędicta ſm φ uariari contingit figuras stellarum quę errant in has Regiones: ac etiam ex aliqua differenti dispositione in ordine ad montes & mare & paludosa loca: Consimiliter ex dissimili exercitatione intellectus cui non possunt uim afferre celestes influxus.

De partibus Ciuitatis necessariis.

Oportet in Ciuitate etiam agricolas ut uictum compentartifices ut per artem multa in/

ſtrumenta miniſtrent quibus uicta indiget pugnatores qui armis compellant inobediētes parere Magiſtratibus & propulſent uim externam & locupletes qui pecuniam habent: & ad indigentias & ad bellum: ſacerdotes qui cultum diuinum obſeruent: iudices qui iudiciū exerceant pro iuſtitia & utilitate contrahentium.

¶In optima Rep. neq; artifices: neq; mercatores ciues eſſe oportet. Hmōi enī uita aduerſa eſt uirtuti ſine qua nō contingit Ciuitatem eſſe fęlicem.

¶Non contingit etiam agricolas eſſe ciues cum opus ſit quiete & ocio quo carent agricolę ad uirtutem comparandam & ad Remp. gerendam.

¶Idem poteſt eſſe & pugnator & conſiliatiuus in Ciuitate nō ſimul quidem: ſed ut natura fert. cū enim in iunioribus uires ſiot: prudentia uero in ſenibus: bellis intendent in iuuenili ętate: in ſenili uero conſultabūt de utilibus.

¶Oportet aūt has poſſeſſiones habere. Neceſſe eſt enim facultates adeſſe ciuibus qui uere ciues ſunt.

¶Vniuerſaliter aūt dicendum eſt nullum genus hoīm eſſe partē Ciuitatis ꝙ non ſit inquātum hmōi uirtutis effector. Fęlicitas enim oportet ut per uirtutē fiat fęlicem uero neceſſe eſt eſſe Ciuitatem nō ſm aliquam partem: ſed ſm oēs ciues.

¶Neq; agricola: neq; artifex: neq; uiliū exercitioꝝ quiſq̄ ſacerdos eſt deputandus. Honos enim diis a ciuibus eſt impendēdus. Hi aūt ciues non ſunt.

¶Cura aūt ſacroꝝ eſt his demādanda qui iam quieſcūt ſiue hi pro tpe laboris perpeſſi ſint arma tenendo: ſiue conſultando.

¶Conſideranti aūt prędicta apparet primo ciues deputādos ad bellum: deinde ad conſiliū. Vltimo ad ſacerdotium. Item apparet artifices: mercenarios: agricolas neceſſarios eſſe in ciuitate: ſed nō eſſe partem ciuitatis. Pugnatores uero: conſultores: & ſacerdotes partē eſſe Ciuitatis. Et hi abſq; uirtute eſſe non poſſint.

¶De diuiſione Ciuitatis.

¶Eſt neceſſarium Regionem diuidere in duas partes: & unam eſſe publicam: & aliam priuatoꝝ. Puplica rurſum diuidenda eſt: ut una pars deputet̄ impenſis quę fiunt in cultu diuino. Altera impenſis comeſſationum quę inſtitute ſunt ad conſeruandā amicitiam inter Ciues. Priuati autem agri pars una ad proprias neceſſitates eſt deputanda. Altera ad Ciuitatē ut ad bellicas oportunitates: & alia hmōi.

¶Cultores aūt agrorū ſerui eſſe debēt: ſed non oēs unius generis: puſillanimes: robuſti corpore: & deficientes intellectu. Sic enim utiles erunt ad opus faciendmu & nihil noui ab eis metuet̄: aut barbari eſſe debent natura ſimiles his quos ſupradiximus.

¶De ędificatione Ciuitatis.

¶In ponenda Ciuitate reſpicere oportet pmo ad ſanitatem: & hoc fit conuertēdo urbē ad orientem. Venti enim qui inde profluunt ſalubriores ſunt. eoꝝ namq; materia pluri tempe morat̄ ſub uia ſolis: indeq; calidiores effecti nubes diſſoluunt: puriorēq; reddunt aerē. Secundo loco conuerti debent ſeptentrionē. Venti enim boreales ſalubres ſunt. impetu enim ſuo qui magnus eſt uapores groſſos propellunt ab aere ac ſua frigiditate clauſis porris calidis intus cōgregant: fortioremq; reddunt calorem naturalem.

¶Locus etiam Ciuitatis oportunus eſſe debet ad bellicas & ciuiles res: abundantiamq; debet habere naturalem aquarum & ſtagnoꝝ ꝙ ſi naturalis deficiat compari debent Ciſternę & lacus ex aqua pluuia: ne ſi quando obſiderent̄ aqua poſſit deeſſe. Diſtinguēdus eſt etiam aquarum uſus ubi fieri poteſt ut alię aquę ad cibum & potum deputentur: alię ad aliā indigentiam.

¶In Ciuitate in qua unus uel pauci dominantur expedit eſſe arcem & loca munita. in ea uero in qua populus: debet eſſe ęqualitas locoꝝ. In optimatū uero gubernatione neutrum iſtoꝝ: ſed magis loci plures ardui.

¶ Aedificatio autem domorum priuatarum partim debet eſſe ſm morem antiquũ:ut ędificia habeant inextricabiles aditus ad ſecuritatem & tutelam:partim ſm nouum:ut habeãt formam gratiorem & cõmodiorem ad cęteras res.

¶ Aedes deorum & principaliſſime comeſſationes magiſtratuum debent habere locum idoneum:& ſupereminentiam habere ad uicinas partes ciuitatis.& ante ipſum conſtrui forum liberum tamen ab omni mercatu:& neq; opifices neq; agricolas neq; alios ullos tales illi appropinquare niſi a magiſtratibus uocentur.

¶ Venalium autem rerum aliud forum eſſe debet & alio loco ſitum quo & a terra & a mari facilis ſit importatio omnium.

¶ Magiſtratus autem quicunq; habitare debent iuxta forum in loco celebri.

¶ Quibus fiant ciues boni & ſtudioſi.

¶ Duo ſunt in quibus omnis cõmendatio bene agendi conſiſtit. Vnum ut propoſitum ac finis agendi recte ſubiaceat. Aliud ut eas actiones inueniamus quę ad illum finem ferant.

¶ Bene uiuere ac foelices eſſe omnes cupiũt:ſed aliis poteſtas eſt adipiſcendi:aliis nõ:propter fortunam aliquam uel naturam.opus enim eſt adiumentis quibuſdam ad bene uiuendum:minoribus quidem melius diſpoſitis:maioribus autem peius.

¶ Foelicitas eſt operatio & uſus perfectus unitus non ex ſuppoſitione ſed ſimpliciter. Et intelligo ſimpliciter:id eſt eius quod in ſe ipſo cõmendationem habet. Ex ſuppoſitione uero quod habet cõmendationem ex neceſſitate.

¶ Si igitur ciuitas q̃ optime gubarnat foelicitatem recipiat neceſſe eſt. Foelicitas autem eſt uſus uirtutis. Opus eſt ĩ optima Republica ciues ſtudioſos eſſe & bonos ſimpliciter:& bonos uſus rationis habere circa bona quęcunq;.

¶ Cum ergo & uirtus & bona externa ad foelicitatem exigãtur.bonorum autem externorum domina ſit fortuna. oportet ergo alia ſubeſſe bona.ſ.externa:alia.ſ. uirtutis parare legis poſitorem.

¶ Atqui boni fiunt ciues & ſtudioſi tribus:uidelicet natura:conſuetudine:& ratione.ſed ratio eſt magis propria homini:cętera enim animalia maxime uiuunt ſecundum naturam: parum uero aliquid & ſecundum mores:homo & ſecundum rationem. ſolus enim rationem habet:Sed hęc expedit tria ſimul concordare:multa enim pręter mores & pręter naturam agunt homines propter rationem ſi perſuadeatur melius aliter agere.

¶ Quos dignum ſit imperare.

¶ Eoſdem ſemper imperare melius foret ſi tantũ ab aliis differrẽt q̃tũ dii & heroes ab hominibus differre putantur ut primo ſtatim corpore ac poſtea animo longe antecellerent: ac manifeſte indubitateq; appareret eorum ſupereminentia.ſed quia difficile eſt hoc reperire ęquum eſt ut omnes ſint uiciſſim participes imperandi & parendi alioquin Reip.difficile eſſet ſtare quę pręter iuſtitiam foret.

¶ Debent autem ſeniores imperium habere iuniores uero ſubici. nemo enim indignatur propter ętatem maiori ſubici:pręſertim cum & ipſe ad id ętatis puenerit eundem honorẽ ſit ſuſcepturus. Inſuper qui imperare uelit oportet prius ſub imperio fuiſſe.ęquum eſt ergo iuniores ętate ſubeſſe ut in ſenectute poſſint digne imperare.

¶ De exercitatione ad uirtutes per legis poſitorem inducenda.

¶ Eſt autem laborandum legum poſitori ut bonos uiros efficiat exercendo partes animę & quę per ſe rationem habent.& quę poſſunt rationi obtemperare:& ordinando uitã hominum in negocia & ocium:bellum & pacem:neceſſaria:utilia:honeſta.in his enim conſiſtit tota uita humana.

¶ Sed cũ bellum ſit gratia pacis:negociũ gratia ocii:neceſſaria & utilia grã honeſtoꝝ:pars aũt irrõnalis gratia rõnalis:& rurſum practica rõnalis gratia contemplatiuę:ita ad iſta aſpicere debet Legiſlator ut magis tamen ad pacem:ad ocium:ad honeſta: & contemplatiua dirigat.hęc enim meliora ſunt & finis.

¶Maxime autem pueri adhuc exiſtentes & aliȩ ȩtates quȩ indigent per diſciplinam dirigendi ſunt: conſuetudine enim delectabiles fiunt eis actiones ſtudioſȩ.

¶De lege dirigente ad rem bellicam.

¶Non ſunt aūt laudande leges illȩ quȩ ad bellū ſurgere uident. poſſunt enim in eiſdem legibus permanentes non bene uiuere. Prȩterea non eſt laudandus Legiſlator quod uincere docuerit & finitimis dominari. hȩc enim magnum continent nocumentum: nam qui poterit aduerſus ciues hoc agere ciuitati ſuȩ dominari quȩret. Item bellum non eſt gratia ſui ſed gratia pacis. Vnde ad pacem magis debet intendere Legiſlator.

¶Exercitatio rerum bellicarum non ob id eſt meditanda ut in ſeruitutem redigant inmerentes: ſed primum ne ipſi ſeruire aliis compellantur. Secundo ut imperium quȩrant gratia utilitatis ſubiectorum. Tertio ut eis dominentur qui ſeruire ſunt digni.

¶Qui legem ponit circa res bellicas prouidere debet & legibus inſtituere quo pacto deinde in ocio bene uiuere poſſint ne dominatione adepta per pacem ſplendorem amittant.

¶De uirtutibus neceſſariis & in bello & in pace.

¶Sunt autē & uirtutes quȩdā neceſſariȩ: in bello ſunt fortitudo & conſtantia quȩdam. In ocio ut philoſophia quȩdam. In utroq; tempore. ſ. belli & pacis ut temperantia & iuſtitia.

¶Omnes autē uirtutes etiam quȩ in bello ſunt neceſſariȩ in ocio ſunt utiles. & bellum fit gratia ocii: maxime tamen optimum eſt in pace & ocio temperatia & iuſtitia: nam qui in fruitione omnium rerum uelut beati exiſtūt facile & intemperati & iniuſti reddunt.

¶De legibus circa coniugia.

¶Neceſſe eſt Legiſlatorem prius ſuſcipere curam corporis q̄ animi & appetitus q̄ ratiōis: quia & corpus in generatōne antecedit animam: & pars irrationalis antecedit eam partem quȩ habet rationem. Vnde ab initio prouidendum eſt a legiſpoſitore circa coniugia.

¶Prouidendum eſt ut in eo tempore fiant coniugia in quo & uir potēs ſit generare & mulier concipere: ne ſi non concurrant ſed diſcrepent in potentia gignēdi lites & diſcordiȩ inter eos oriantur.

¶Item inſpiciendum eſt ut eo tempore copulentur matrimonio in quo & parentes filiis pueris poſſint ſuccurrere & filii maiores effecti parentibus iam ſenioribus poſſint gratias referre.

¶Item inſpiciendum eſt ut in ea ȩtate nubant in qua filii geniti nō nimis proxime ad ȩtatem paternam accedant: nam filii non habent reuerentiam erga genitores quaſi ſibi ȩquales & circa gubernationem domus proueniūt quȩrele quaſi ex paritate.

¶Inſuper inſpiciendum eſt ut in ea ȩtate coniungantur ex qua uir & mulier concurrant in ȩtate in quibus utriuſq; generatio ceſſat: uir quidem in ſeptuageſimum annum. mulier autem in quinquageſimum.

¶Obſeruandum autem eſt ne adoleſcentes matrimonio copulentur. in cunctis enim animalibus iuueniles partus imperfecti ſunt & feminȩ crebrius q̄ mares gignunt & parua corporis forma. Cuius ſignum eſt quod in omnibus ciuitatibus in quibus conſuetudo eſt adoleſcentes mares puellaſq; coniugari in eiſdem inutilia ac puſilla hominum corpora exiſtūt Inſuper accidit ut partu magis laborent ac pereant plures. Item utile eſt ad continētiam nuptias fieri ſeriores. intemperatiores enim fiunt cum puellȩ Veneri aſſueſcunt. Item maſculorum corpora creſcere impediuntur ſi dum augentur coeunt.

¶Tempus autē in quo puellȩ matrimonio copulāde ſunt eſt circa ȩtatem decem & octo annorum. Maſculorum uero tempus eſt circiter ȩtatem annoꝝ ſex & triginta: in hoc enim tempore & uigentibus corporibus coniungentur & procedente tempore ſimul apte deſinent poſſe procreare.

¶ Tempus uero magis aptum nuptiis & generationi hyemale est: & melius est coniungi flantibus uentis borealibus q̄ australibus.

¶ Habitudo autem utilis & ad sanitatem & procreationem liberorum nō debet esse sicut athletarum: hoc est magna & grauis: nec humilis & imbecilla: sed media inter istas. Item debet esse laboriosa ac exercitata laboribus non uiolentis: neq; ad unum laborem solum sed ad ciuilia & liberalia opera.

¶ De mulieribus pregnantibus & educatione liberorum & multitudine liberorum.

¶ Pregnantes quoq; mulieres curam debent habere corporum neq; pigrescentes neq; subtili utentes alimonia.

¶ Circa educationem filiorum lex sit nihil orbatum natura esse educandum ea si licet diligentia qua non orbati qui apti sunt ad ciuilitatem.

¶ Item si prohibendus est numerus filiorum & nimia multitudo euitanda nō est tantum nefas preuenire ne foetus concipiantur sicut attingere eos postq̄ cōcepti sunt & sensum & uitam acceperunt: sicut quidam lege cauebant.

¶ Ad euitandam autem huiusmodi multitudinem nō coniungantur nisi tempore illo determinato quod posuimus & alterius q̄ coniugis coitus penitus sit interdictus: & contrafaciens dignam pro delicto reportet poenam.

¶ Pueri autem mox nati lacte sunt nutriendi: est enim simile ei unde generantur: & a uino maxime eos abstineri opus est: egritudines enim eis inducit: conferuntq; eis motus qui in ea etate dantur ad consumendam superfluam humiditatem.

¶ Diligenter autem cauendum ne membra ob teneritudinem distorta fiant.

¶ Confert autem eos statim frigori assuefacere: hoc enim & ad sanitatem & ad res bellicas confert. Vnde & quorundam barbarorū consuetudo est gelido amne natos statim immergere uel parua ueste amiciri: ut faciunt galli.

¶ De disciplina liberorum.

¶ Vsq; autem ad annos quinq; qua etate nondum ad disciplinā apti sunt neq; labores perferre cogendi sunt ne crescere impediantur: debent tamen motus quosdā suscipere in quo pigritiam corporis euitent: qui motus preparandi sunt eis maxime per ludos. Ludi autem eorum neq; illiberales neq; laboriosi esse debent neq; remissi.

¶ Assuefaciendi autem sunt narrationibus & fabulis audiendis que postea accōmode sint ad futuram conuersationem: Ludi quoq; eorum tales esse debent ut sint imitationes corū que serio facienda sunt postea.

¶ Sunt etiam cohibendi a ploratibus: spiritus enim compressio facit robur laborantibus quod contingit in cohibitione gemitus.

¶ Prohibendi etiam sunt cum seruis conuersari: cū enim usq; ad annos septem domi alantur precipiendum est eis in hac etate ut absint a uisu & auditu rerum seruilium.

¶ Vniuersaliter autem obscenitas uerborum exterminād a est ex ciuitate: ex turpiter enim loquendi licentia & facere turpiter sequitur

¶ Potissimū autem pueris statim uetandum est ut neq; dicant neq; audiant quicq̄ turpe. similiter & aspicere aut actus aut picturas deformes & prohibere debent magistratus huiusmodi picturas & statuas.

¶ Iuniores quoq; debent uetare ne sint spectatores iamborum & tragoediarum.

¶ Oportet igitur a pueris omnia turpia repellere. oīa enim prima magis nos delectāt: unde turpia fierent eis delectabilia & grata & in eis exercerentur sequenti etate.

¶ A septimo autē anno oportet eos disciplinis insistere & earum disciplinarum in quibus instruendi sunt spectatores fieri.

¶ Finis.

QVod igitur &c̄. Postq̃ Phs declarauit qualiter & quibus iuuenes sunt disponēdi & instruendi q̃tum ad corpus & usq; ad finem tertie ętatis quę fm ipm terminatur in fine septimi: nunc intendit declarare qualiter instruendi & disponendi sunt fm intellectum in duabus sequentibus ętatibus: q̃ terminant̃ in fine .xxi. anni: & fm ordinem pręmissum prius: diuidit̃ liber iste in partes tres: q̄m primo ostendit ꝙ pueroꝝ oportet facere curam circa disciplinam in ciuitate optima. Secūdo cum dicit: Cū uero. Declarat ꝙ cōem. Tertio cū dicit: Quęnam uero. Declaret quę sit illa & qualiter erudiendi sunt in ipsa. Circa primū pręmittit primo conclusionem suā dicens ꝙ nullus habēs rectū usum rōnis dubitat qn Legislatorē curantem de bono cōi ciuitatis maxime negociandum sit circa disciplinā & bonā dispositōe; primo iuuenū: deinde probat hoc per unam rōnem. Scđo cum dicit: Pręterea. Per aliam. In prima parte ipse intendit ratōnem hanc: De illo oportet negociari legislatorē & curam habere quod nō factum in ciuitatibus ledit & corrumpit Resp. maxime enim debet intendere bonum & saluatōem Reip. Sed nō curare de bona dispositiōe pueroꝝ & dimittere eos assuesci in quibus uolunt ledit & corrumpit Remp. Cuius declaratio est: qa expedit ciui assuescere & disponere futuros ciues ad unāquāq; Rēp. fm modum conuenientie eis sicut materiā ad formā: consuetudo enim uniuscuiusq; Reip. & dispositio conueniens principium est instituendi Rempublicam & conseruandi ipsam institutā. bona ꝑparatio materię ad formā ꝑncipiū est educendi formā illam in esse & conseruandi illam eductam: sicut uidemus quod consuetudo popularis principium est instituendi & saluandi Popularem statum: & paucorum potentię statum Paucorum: & similiter in aliis: Et semper consuetudo melior principiū institutionis est & salutationis siue conseruationis melioris Reipublicę: sicut excellentior dispositio materię est principiū generationis excellentioris formę. Ex quo manifestum est ꝙ bona dispositio & consuetudo iuuenum ad Rempublicam instituit & saluat ipsam. quare per oppositum indispositio ipsorū & negligentia circa hoc destruit & corrumpit eandem. quare de bona dispositione seu disciplina puerorum oportet Legislatorem curare. ¶ Deinde cum dicit: Pręterea in cunctis. Ponit secundam rationem dicens ꝙ adhuc sicut est in aliis potentiis & artibus operatiuis in operatione sic est in uirtutibus politicis & scientia politica respectu actionū politicarū: sed ita se habet in aliis potentiis & artibus quod omnibus oportet pręexistere aliquam bonam dispositionem materię: aut aliquam eruditionem: aut assuefactionem. hoc etiam uidemus in speculatiuis: quoniam omnis ars & omnis doctrina fit ex pręexistenti cognitione: & in operatiuis similiter. sicut in fistulatiua. debēs enim recte fistulare prius assuescit in quibusdā pręludiis & rudimētis. silr aūt & in aliis se hēt. oportet. n. materiā bene dispon ad actionē: qa actus actiuoꝝ fiūt in patiēte bn̄ disposito: quare in uirtutibus & scīa politica

¶ Politicorum Aristotelis Liber Octauus.

QVod igit̃ a Legispositore maxīe intēdendū sit circa disciplinā iuuētutis nēo utiq; dubitabit: nā id quidē neglectū in ciuitatibus affert Reip. detrimentū. oportet. n. ad singula gubernandi genera disciplinā accōmodari: nā mos uniuscuiusq; ꝓprius cōstituit & seruare Remp. & ab initio constituere: ceu popularis mos popularē: & paucoꝝ potentiæ accōmodatus mos eam quæ cōsistit in paucoꝝ gubernatione. Semper aūt melior mos causa est melioris Reipublicæ. Præterea in cunctis facultatibus & artibus sunt quædam ad quæ erudiri prius oportet & assuefieri ad earum opera. Itaq; manifestum est

oportet ad actionem rectā futuram preerudiri & assuefieri & disponi in qbusdā & de hoc debet tractare Legislator cuius est intendere bonum & saluationem Reip. ¶ Deinde cum dicit: Cum uero. Volens probare ꝙ oportet de pueris curam cōmunem habere: probat prius ꝙ oīm in ciuitate unam oportet esse disciplinam: unam intendens rōnem hanc. Quorūcunq; est unus finis per se: eorum est disciplina una de eis que ad finem ordinantur: quia

ꝙ & ad uirtutis actiões. Cum uero unus sit finis ciuitati tote: clarū est oportere disciplinam quoq; esse unam & eandem omnium. Et huius curam esse publicam & nō priuatam quemadmodum nunc unusquisq; curam habet suorum filiorum priuatimq; docens & priuatā disciplinā prout ei uidetur: sed oportet publicorum publice exercitationē fieri. Et similiter nō debet quisq; ciuis se suum existimare: sed omnes ciuitatis: particula enim ciuitatis unusquisq; est: cura uero singularum particularum respicere nata est ad curam totius. Laudari possunt: in hoc Lacedæmonii: nam plurimam circa

ratio eorum que sunt ad finem ex fine sumit: & quorum est ratio una & disciplina una sm ꝙ hmōi. oīm autem uiuentium in ciuitate secundum Remp. unam est unus finis: puta finis Reipublice. Quare manifestum est ꝙ omnium oportet esse unā & eandem disciplinam de necessitate. ¶ Deinde cum dicit. Et huius curaʒ esse. Probat ꝙ oportet de his fieri curam cōmunem quantū ad disciplinam & primo per rationes. Secundo cū dicit: Laudari possunt. Per exemplum. Circa primū ponit rationes duas quarum primā tangens dicit ꝙ de disciplina puerorum oportet Legislatorem facere curam unā & nō diuisim: sicut nūc in quibusdam ciuitatibus unusqsq; curat de propriis pueris secundum ꝙ uidetur sibi seorsum instruens disciplina propria quecunq; uidetur sibi utilis: alius & alius in alia & alia. Et huius ratio est: quoniam eorum quorum est disciplina una & cōmunis expedit facere curā cōem & studium ut cura sit proportionalis discipline. Sed omnium in ciuitate una est disciplina & una ratio ut probatū est prius. Ergo de omnibus est facienda cura cōmunis & eadem q̄tum ad illā. ¶ Deinde cum dicit: Et similiter. Ponit secundā rōnem: & est: Cura de parte & dispositio debent esse sm habitudinē ad totum. Tū qa pars est propter ipm totum. Tū quia rōnem & esse habet ab ipso: Nunc aūt simul cū his q̄ dicta sunt oportet intelligere unū quēq; ciuem nō esse suiipsius solum neq; gr̄a sui. Sed oēs ciuitatis & gr̄a eius. Ergo cura uniuscuiusq; ciuiū & dispositio faciēda est sm habitudinē ad totā ciuitatē & bonū ipsius. Sm igit̄ eundem modū curandi sunt & disponēdi iuuenes sm ꝙ tota ciuitas curat̄ & disponit̄ ad bonum cōe. sed de istis facienda est cura cōis. ergo & de iuuenibus. ¶ Deinde cum dicit: Laudari possunt: Manifestat idem per exemplū dicēs ꝙ rōnabiliter poterit aliquis laudare Lacedemonios qui reputant̄ bene gubernare in hoc. maximā enim curā & studiū impendunt circa disciplinā pueroꝝ: & hoc nō priuatim sed cōiter: bene existimantes ꝙ bona dispositio pueroꝝ cōis induceret bonā Remp. consequēter. Q̄ꝺ igit̄ oportet legislatorē curare & ferre leges de disciplina iuuenū: & ꝙ hāc curā & disciplinā de ea oꝫ esse cōem manifestū est ex dictis. ¶ Deinde cū dicit: Que nā uero. Declarat q̄ sit illa disciplina & qualiter sunt erudiēdi in ea. & circa hoc primo p̄mittit intentū & necessitatē considerationis de ipso. Secundo cū dicit: Q̄ꝺ igit̄. Prosequit̄. In p̄ma pte dicit ꝙ ciuē oꝫ nō latere q̄ sit hmōi disciplina pueroꝝ cōis & qualiter & quō oꝫ pueros erudiri in ipa. Cuius rō est: qm̄ multi dubitant de ipsa sicut appet ex opibus & diuersis opinionibus de ea. nō enim oēs opinant̄ pueros debere erudiri in eisdē disciplinis: neq; in ordine ad uirtutē: neq; in ordine ad idē optimū: sed quidā in una: puta in iudicatiua seu Rhetorica: quidā in alia: puta medicatiua uel exercitatiua uel hmōi. Nec etiā manifestū est oibus

utrum magis oportet eos erudiri seu assuefieri in his quę pertinent ad intellectum: puta in uirtutibus intellectualibus: uel in his quę pertinent ad morem animę: hoc est in uirtutibus moralibus: quę sunt in parte appetitiua ipsius. Iterum: Consideratio de disciplina quę ordinatur ad uitā actiuā plena est turbatione: quę. s. sit optima: cui magis intendendū sit: diuersi enim diuersas ponūt sm φ diuersos fines in agibilibus constituunt. Adhuc nō est manifestum utrum magis studēdum sit circa operationes uitę actiuę: aut circa ea quę tendunt ad uirtutem quę est principium illius: an circa superflua: puta circa delectatōnes sensibiles nō necessarias: diuersi enī circa hoc diuersa opinant: & φ hic istoꝝ habet ꝑprios iudices. Iteꝝ de uirtutibus quę sit ṗncipalis nihil cōcorditer dicunt: nō enim omnes honorant eandē sicut principalioreꝫ: sed alii & alii aliam & aliam. quia igiť de his diuersi diuersimode existimāt: & sm diuersitatem existimationis fit diuersitas studii: rōnabiliter diuersificantur circa studiū istorum: quilibet enim studet & intendit circa id quod sibi melius & possibilius existimat. Quare rōnabiliter considerandū est q̄ sit disciplina omnis circa quam sit studendū sicut circa optimā pueris. ¶ Deinde cum dicit: Quod igitur ex &c̄. Prosequitur. & primo declarat in uniuersali in quibus erudiēdi sunt: q̄m in utilibus & liberalibus. Secundo cum dicit: Sunt autem fere. Magis determinate declarat quę sint illę. Circa primū primo ostendit φ in utilibus & liberalibus sunt erudiendi. Secundo cum dicit: Sunt etiam quędā. Declarat usqꝫ ad quid & cuius gratia. Et circa primū est intelligendum φ homo liber est qui est suiipsius causa & in rōne causę mouētis & in rōne finis sicut dictū est prius. In rōne quidem mouentis q̄n ab illo ꝑ quod est homo & quod est ṗncipale in eo: puta ab intellectu mouere pręiudicando & ordinando modū & rōnem agendi. In rōne finis cū moueť ad bonū & finem ipsius sm illud idem quod principale est in eo sm intellectū: & tanto tpe magis liber est sm naturā quāto magis natus est moueri ab eo quod principalissimū est in eo & ad finem & bonū eius sm illud idem. Homo aūt seruus diciť qui nō est natus moueri ꝑpter indispositionē materię ab intellectu ꝑprio ꝑ quē determinať: sed ab intellectu & ratione alterius. Nec etiam operatur sui gratia: sed gratia illius alterius: & quanto minus natus est moueri a se & magis ab alio & ad finem alterius: tanto magis seruus est. Ad hoc aūt φ moueatur ab alio & agat ad finem alterius requiriť robur corporale. Et hoc ratiōabiliter accidit: quia ubi deficit uirtus intellectus & formę ex

pueros diligentiam faciunt: & quidem publicæ. Quod igitur lege prouidendū sit circa disciplinam iuuentutis & hoc publice faciendum patet. quænā uero ista sit disciplina & quomō tradenda latere non debet: nā nunc quidē in ambiguo est nec eadem oēs censent iuuentutem addiscere debere: neqꝫ ad uirtutem: neqꝫ ad uitam optimam. neqꝫ conspicuum est utrum per intelligentiam magis deceat uel per animi morem. Impedimentorum quoqꝫ respectus considerationem disciplinæ conturbat cum manifestū non sit: utrum exercitatio nostra accōmodanda sit ad ea quæ sunt utilia ad uitā: uel ad ea quæ tendunt ad uirtutem: uel ad ea quæ ad maiorem quendā superfluūqꝫ pertinēt apparatum. hæc enim omnia patronos quosdā suscipere. De his quoqꝫ quæ ad uirtutem tendunt nihil confessum existit. Et enim uirtutem nō eandem oēs statim honorant: ex quo fit ut discordēt circa illius exercitatiōem. Quod igitur ex utilibus necessaria sint addiscenda manifestū est: φ autem non omnia distinguētibus liberalia opa ab illiberalibus: patebit illa talia esse recipi-

cedit uirtus corporis & materię. Et propter hoc dixit Arist. in primo huius ꝙ uigentes intellectu & si deficiant corpore sunt naturaliter aliorum domini. robusti autem corpore deficientes intellectu sunt naturaliter serui. Et fm hoc sciētia libera uel liberalis dicta est ab antiquis fm quā homo per se disponitur secundū intellectum ad finem proprium. illa aūt secundum quā disponitur in ordine ad bonum corporis per se & ad bona exteriora: seruilis: quia ordinatur ad bonum eius fm hoc ꝙ debet seruire. In homine ut mechanica: quia mechari facit quodam modo intellectum: circa ea quę nō sunt ꝓpria sibi fm ꝙ hmōi: & inter liberas & illiberas est maxime quę īmediate disponit intellectum ad finem optimū: puta illa in cuius operatione cōsistit foelicitas. illa autem quę mediate disponit intellectum ad ipsum minus: sicut scientię posteriores in quibus scire cōtingit ordinare ad scire in supiori: q̄uis cōtingat ipsum querere ꝓpter se ipm. & illa minime liberalis est inter speculatiuas in qua minime queritur scire propter se: & quę per plura media ordinatur ad bonum hominis ultimū. Similiter inter seruas illa magis serua est in qua magis deprimitur intellectus seu ratio circa uiliora & magis extranea ab homine secundum quod homo: sicut illa quę ordinatur ad bona exteriora magis q̄ quę ordinatur ad bonum corporis. Quamuis autem liberali maxime non contingat uti male quantū ad usum per se ipsius posterioribus: tamen etiā minus liberalibus q̄tum etiam ad usum earum per se contingit: sicut circa finem ultimū hominis simpliciter nō contingit male se habere: his autē quę sunt ad ipsum contingit quandoq; male uti. & hoc contingit q̄uando per considerationem uel exercitium in eis retrahitur aliquis uel a fine uel ad his quę propinquiora sunt fini: sicut contingit per considerationem in aliqua scientia posteriori respectu alicuius minus scibilis retrahitur aliquis a consideratione in prima respectu maxime scibilis. Hoc igitur uiso supponens Arist. ꝙ expedit pueros erudiri in disciplinis utilibus ad finem: sicut manifestū proba: quod nō in omnibus utilibus sed in liberalibus dicens: ꝙ manifestum est ex se quod expedit pueros in ciuitate bene ordinata erudiri in disciplinis utilibus ad finem Reipublicę. illa enim quę ordinantur ad finem aliquem expedit pręparari & disponi ad ipm. Pueri autem ordinandi sunt ad finem Reipublicę: & disciplina & eruditio sunt pręparationes ipsorum ad ipsum. Quod autem non expedit eos erudiri in omnibus utilibus uniuersaliter: sed tantum in utilibus liberalibus manifestum est: distinctis disciplinis per liberales quę per se disponunt intellectum ad finem: & illiberales quę per se ordinantur ad bonum corporis sicut dictum est. sed talibus expedit eos participare quęcunq; de numero utilium ad finem per se faciunt participantem mercenariū. mercenariā aūt operationem & artem & doctrinam oportet intelligere eas quęcunq; corpora liberoꝝ aut animā: aut etiam intellectum male & inutiliter disponunt ad usus & actiones uirtutum moraliū & intellectualiū. uel etiā ad usum pfectissime uirtutis quę est foelicitas. ꝓpter quod & hmōi artes quęcūq; disponunt corpus deterius ad hmōi uirtutes & in quaꝝ opatōibus absorbet intellectus uiles dicimus: sicut artes forenses uel artes etiā in quibus corpus maculatur. quoniā per usum earum faciunt mentem nō uacantem circa ea quę sunt bona eius per se & deprimūt eam ad ea in qbus pfectio ipsius fm se nō inuenit. Deinde cū dicit: Sūt ēt. Declarat usq; ad qd & cui⁹ gr̄a oꝫ erudiri in liberalibus & assuefieri & dicit ꝙ q̄uis eruditio & usus ꝑmę & ꝑn

enda quæ cum utilia sint faciūt exercentē habentemq; nō uilis exercitii operatorem. Vile autem exercitium putandū est & ars & disciplina quæcūq; corpus aut animum aut mentem liberi hois ad usum & opera uirtutis inutile reddunt. Itaq; & artes illæ quæ deterius disponunt corpus & cuncta mercenaria exercitia sordida nuncupamus mentem enim occupatam & uilem reddūt. Sunt etiam quædam ex liberalibus sciētiis

cipalis uirtutis querenda fuit q̃tacunq; & sine termino:tñ participare sciẽtiis liberalibus ali
quibus:puta quarum usus ordinatur ad usum excellentiorẽ usq; ad aliquem terminũ nõ il
liberale est. Continue autem & assidue exercere se in eis usq; ad q̃tamcunq; perfectionem
ualde nociuum est propter dicta nocumẽta:quia.s.accensio & consideratio cõtinua in eis
retrahit:aut simpliciter:aut in parte:ab usu optime uirtutis. Et iterum manifestũ est ꝙ sciẽ/
tie iste & usus eaꝝ ordinantur in fi/
nem ulteriorem. Quãuis autem ap
petitus finis ĩfinitus sit: appetitus tñ
eoꝝ que ad finem ordinantur non
est infinitus: sed determinatus a fi/
ne usq; ad aliquid erudiri & consi/
derare in eis liberale est.s.inq̃tũ uti/
les sunt ad finẽ & nõ amplius. Sed
multa differentia est ad quem finẽ
aliquis addiscit aut exercetur in eis.
si enim propter actum uirtuis excel
lentioris suiipsius:oõ est prauũ nec
illiberale. aut si etiam ꝓpter bonum
uirtutis aliquoꝝ amicorũ:quia ami
cus est uelut alter ipse. Si autem ali/
quis addiscat eas & operetur in eis
sepe propter alios ut inde reportet
cõmodũ & utilitatem sm bona ex
teriora:ut multi iurístarum & medi
corum faciunt:mercenarium & ser
uile erit. Dictum enim est prius di/
sciplinam seruilem esse que ordina
tur ad corpus & ad bona exteriora cum depressione intellectus. Dixit autem qui hoc agit
sepe propter alios:quia quãdoq; bonũ est uti talibus scientiis ad alios aliq̃n propter bonũ
alioꝝ tñ:sine utilitate propria ut quando necessitatem habentes a se uel ab aliis nõ possunt
iuuari oportune. Aliq̃n etiam propter utilitatem propriam: ut reportent lucrum rõnabile:
sm tamen ꝙ utile est ad finem & bonum sm intellectum oõ deprimendo intellectũ ipm
in usu ipso. Premisse igitur discipline seu eruditiones ad utrunq; se habent: quia contingit
eis bene uti ad finem & male quẽadmodũ dictum est. ¶Consequẽter cum dicit:Sunt au/
tem fere quattuor. Declarat determinate que sunt scientie cõuenientes pueris:& primo pre
enumerat eas. Secundo cum dicit:De musica uero. Declarat cuius gratia & qualiter sunt in
eis erudiendi. In prima parte dicit ꝙ quattuor sunt discipline fere:quas consueuerunt iuue
nes addiscere in ciuitatibus que bene gubernantur.s.disciplinam litterarum: puta grãmati/
cam seu rõnalem uniuersaliter:& luctatiuam:& musicã: & artem figurandi que cõmunis
est pictorie & scriptorie.& est ualde utilis ad operationes uite humane & ualde bonas sm
seipsas.inquantum in eis aliqualiter perficitur intellectus. Gymnastica utilis est tanq̃ confe
rens ad fortitudinem & robur iuuenũ. ¶Deinde cum dicit:De musica uero. Declarat cu/
ius gratia & qualiter erudiendi sunt in eis.& primo facit hoc. Secundo cum dicit:De musi
ca uero.regreditur ad inquirendum de musica ut magis appareat ueritas de ea. Circa pri/
mũ primo ostendit quare & cuius gratia erudiendi sunt pueri in musica. Secdo cum dicit:
Adhuc autem. Cuius gratia in disciplina litterarum. Tertio cũ dicit:Ac etiam de utilibus.
Cuius gratia in figuratiua. Quarto cum dicit: Similiter uero. Cuius gratia & usq; ad quid
& qualiter in Gymnastica. Circa primũ primo facit quod dictum est. Secundo cum dicit
Quod igitur. Recolligit dicta. Circa primũ ad huc primo ostendit:ꝙ sunt quedã scientie

quas usq; ad aliquid discereũ honest sit:pe
nitus uero sese illis tradere ac ad extremũ
usq; prosequi uelle nocumentis illis quæ su
pradiximus obnoxios facit:sed refert pluri
mũ cuius gratia quis agat uel discat: nam
si gratia sui uel amicorum uel propter uir/
tutem non est illiberale. qui uero idipsum
agit propter alios sæpe utiq; uidebitur illi/
beraliter ac sordide agere. Disciplinæ igitur
illæ de quibus diximus ad utranq; partem
se habẽt. Sunt autem fere quattuor quas di
scere iuuenes consueuerunt:litteras: Gymna
sticam:musicam:addunt uero quidam figu
randi peritiã:litteras quidẽ & fiurationem
tanq̃ utiles ac ualde expedientes ad uitam.
Gymnasticam uero tanq̃ pertinentẽ ad for

quas expedit addiſcere propter delectationem in uacatione·Serundo cum dicit:Q uapro/
pter muſicam zc̃·Ex bis concludit Muſicam addiſcendam eſſe ꝓpter deductionẽ in uaca
tione nõ ꝓpter utilitatem·Circa primũ adbuc primo tangit ꝙ nõ uacatio eſt ꝓpter uacati
onem·Scd̃o cum dicit:Itaq; manifeſtũ zc̃·Ex dictis cõcludit ꝓpoſitum ſuũ· Adbuc in pri
ma parte oſtẽdit ꝙ non uacatio eſt ꝓpter uacationẽ babentẽ delectationẽ ſm ſeipam· Se/

titudinem. De Muſica uero ambigitur. Nã
nunc quidem plurimi uoluptatis gratia il/
lam addiſcũt. Veteres aũt inter diſciplinas
eam collocauerunt ex eo ꝙ natura ut quæ/
rit ſæpe dictum eſt nõ ſolum in negocio re/
ćte:uerum etiam in ocio laudabiliter poſſe
uerſari. Hoc enim principium eſt omnium
ut rurſus de illo dicamus. Si.n.utroq; opus
eſt magis autem expetendum eſt ociũ q̃ ne
gocium Nec id quidem in ioco:Nam ſic ne
ceſſe foret iocum eſſe finem uitæ ꝙ ſi ĩpoſſi
bile magiſq; in negociis utendum eſt ioco.
Nam qui laborant indigent relaxatione:&
huius gratia eſt iocus . Negocia uero ſunt
cum labore & conatu. Et propterea oportet
iocum adhibere qui tanq̃ medicinã eo tẽpo
re afferat. Nã relaxatio eſt hmõi motus ani

cundo cũ dicit:Si·n·utroq; zc̃· Qd̃
uacatio quę eſt in quiete rõnem fi/
nis babet ſcd̃m & querẽda eſt non
propter aliud·Tertio cũ dicit: Oci/
um autẽ zc̃· Oſtendit ꝙ uacatio in
bis quę ad intellectũ pertinẽt babet
uacationẽ ſm ſeipam & rõnemfi/
nis·In prima parte dicit ꝙ de diſci/
plina Muſicę cuius gr̃a iuuenes eru
dĩedi ſunt in ea dubitabit aliq̃s quę
accidit ꝓpter diuerſitatẽ circa eam
Quidã enĩ participãt ea ꝓpter dele
ctationẽ quę eſt ſm ſenſum· Sonus
enĩ muſicus ꝓportionaliter mouet
auditum:cuius appbenſionẽ ſeq̃tur
delectatio ſenſibilis: ſicut participãt
iam rurales· Alĩi aũt inſtituerũt eaꝫ
ut diſciplinã quandã:uidelicet pro/
pter cognitionẽ ꝓportionũ et ipaꝫ
armoniaꝫ ſpeculationẽ: ꝓpter boc
ꝙ natura bumana ſm intellectũ ap
petit ſicut ſępe dictũ eſt : nõ ſolum
nõ uacare·i·agere opatiões extrinſe
cas recte:ſed etiã poſſe bene uacare·i·uacãdo ab opatiõibus exterioribus intende circa ſpe/
culationem·Speculatio·n·primi intelligibilis rõnem primi ꝑncipii babet in operatiõibus·
Eſt·n·ultimus finis bois ſicut dictũ eſt prius:q̃uis enĩ a multo ſint elig·bilia·ſ·nõ uacare·i·
intẽdere exterioribusopationibus & uacare·i·intendere interioribus·Vacatio tñ magis ba/
bet rõnem eligibilis & boni q̃ nõ uacare·Inquirenda eſt ergo uacatio aliqua ſicut finis om
nium alioꝝ quę oportet facere gratia ipius·Sicut bellum ꝓpter pacem · Et boc ſatis oſten/
ſum eſt prius:&·x·Etbicoꝝ·Deinde cum dicit:Si·n·utroq; zc̃·Q uia forte aliq̃s crederet cũ
in ludo fit delectatio quędam delectabilis ꝙ ipa baberet rõnem finis cuius gratia alia quę
renda eſſent·Et ideo oſtẽdit contrariũ bmõi dicẽs ꝙ q̃uis non uacare eligendum ſit ꝓpter
uacationẽ:non tñ ꝓpter cauſam quam exercemus ludẽtes· Si·n·ita eſſet tunc ludus & exer
citium in ipo eſſet finis uitę noſtrę:quia igit̃ boc eſt impoſſibile·ludus·n·laborioſus eſt &
cum triſtitia & nocumẽto ſępe·Manifeſtũ eſt ꝙ inconueniẽs eſt nõ uacatiõis finẽ eſſe lu/
dum·Et manifeſtũ eſt intendẽdum ludis in nõ uacatiõibus ut magis poſſint opari qm̃ la/
borans in opando indiget requie ꝓpter reſtitutionẽ & ſaluationẽ uirtutũ · Cuiuſcunq; enĩ
eſt aliquod tp̃s determinatũ ad opationẽ agere ſi exceſſerit illud neceſſe eſt langueſcere:ſi/
cut Pħus dicit Libro de ſomno·ꝓpter boc indiget remiſſione illius·Ludus aũt ꝓpter requi
em eſt:uel eſt requies quędam·Sed opari opationes exteriores accidit cũ labore & fatiga/
tione:tum ꝓpter motum mẽbrorum pręter naturam:tum ꝓpter conſumptionẽ ſpirituum
Et ideo oporꝫ ludos introducere obſeruantes tẽpus & locum oportunum: & alias circun/
ſtantias ad uſum ipſoꝝ tanq̃ ad requiẽ adducant:& quęrant quali gratia farmacię·i·medi/
cinę·Vt ſicut Medicina amara exiſtẽs ad ſanitatẽ deducit : ita etiã ludus inſiſtit cũ triſtitia

& labore ad restitutionem uirtutum. Remissio enim motus laboriosi animę ꝓpter delecta
tionem consequentem: requies quędā est uirtutum animę. Sic igit̉ uacatio quę in ludo rati
onem finis non habet: sed magis quęrit̉ propter requiem a fatigatiōe quę in ꝑatione est.
Hmōi aūt requies propter ipsam ꝑationem quęrit̉. ¶ Deinde cum dicit: Ocium autē zc̄.
Ostendit ꝙ in uacatione in ꝑationibus circa speculabilia est fęlicitas & delectatio ſm se:
Dicens ꝙ operatio circa speculabi/
lia habet ſm seipsm̄ delectationē &
fęlicitatem: & uitam beatam: sicut
ostensum est prius. Beatę aūt uiue/
re non existit in nō uacatiōe: sed in
uacatione magis. Non uacans enim
id est exercens opatiōes exteriores
operatur gratia alicuius finis nō ex
ercentis in illa operatione: sed in ali
qua ulteriori: Sicut bellum exercēs
operatur ꝓpter pacem. & currēs in
stadio currit ꝓpter brauium. Felici
tas aūt perfecta rationem finis ulti/
mi habet quę non est cum tristitia:
sed cum delectatione excellentissi/
ma. Operationē enim excellentissi/
mam sequit̉ excellentissima delecta
tio. Siquidem operationē per se se/
quit̉ delectatio. sed hanc fęlicitatē
& operationem non eādem ponūt
omnes: sed diuersi diuersam ſm di/
uersitatem estimationū et habituū.
Vnusquisq; enim operationem ſm
habitum quem existimat pfectissi/
mum ponit fęlicitatem esse & dele
ctationē ꝓpriam sibi. Scd̄m uerita
tem autem operatio ſm excellen/
tissimum habitum: Fęlicitas est & delectatio consequēs ipsam excellentissima. Habitus aūt
ille optimus est qui est ſm uirtutem perfectissimā & respectu perfectissimi obiecti. Per ista
enim duo determinat̉: puta per potentiam & obiectum. ¶ Deinde cum dicit: Itaq; manife
stum est zc̄. Concludit ex dictis ꝙ sunt aliquę disciplinę quęrende propter delectationem
quę in uacatiōe est: dicens quia in uacatiōe consistit fęlicitas quę rōnem finis habet & de/
lectationem maximā ut dictum est. Ea autem quę sunt ad finem quęrēda sunt ꝓpter ipm
& delectationem quę in ipo est: & sunt quędam disciplinę uel eruditiōes ordinate ad fęli/
citatem per se. Manifestum est ꝙ oportet ad uacationē quę in contēplatiōe: & deductionē
quę in ipa est addiscere disciplinas quasdam & erudiri in eis: & istas esse gratia sui ipsius
tanq̄ bonas ſm seipas: q̄uis ualeant ad fęlicitatem. Eas autem quę ordinantur ad non uaca/
tionem seu ad operatiōes exteriores uel operata exteriora esse necessarias: q̄uis nō simpli/
citer bonas scd̄m seipas: sicut extrinseca bona ad quę ordinantur sunt necessaria ad uitam
sicut organa quędam seu materia: & non simpliciter bona scd̄m seipa. ¶ Deinde cū dicit:
Quapropter Musicam zc̄. Ex dictis declarat ꝙ Musica addiscenda est propter eruditionē
& deductionem non sicut necessaria. Et primo declarat hoc per rationem. Secūdo cum di
cit: Quapropter zc̄. Per dicta Homeri. In prima parte ipe dicit ꝙ propter prędicta antiqui
Musicam dixerunt esse quęrendam ꝓpter eruditionem & deductionem quę in uacatione

mi & requies per uoluptatem. Ocium autē
ipsum uidetur in se uoluptatē habere & fe/
licitatem: & uitam beatam. et hoc non nego
ciosis: sed ociosis existit. Nam qui negociat̉
alicuius gratia negociat̉ qd̄ sibi desit. Felici
tas aūt finis est quā non cū labore: sed cum
uoluptate esse oēs putant. Hanc tamē uolu
ptatem nō eandē oēs posuerunt: sed scd̄m se
unusquisq;: & scd̄m suum habitū. Optimus
tamen optimā & eam quæ sit ab honestissi/
mis. Itaq; manifestum est ꝙ oportet ad oci/
um quoq; degendum addiscere quædam &
erudiri & has eruditiones ac disciplinas sui
ipsaꝝ esse gratia. Illas uero quæ ad negociū
tanq̄ necessarias & gratia aliorum. Quapro
pter Musicam antiqui inter disciplinas col
locauere non tanq̄ rem necessariam. Nihil
enim habet tale neq; tanq̄ utile ut littere ad
lucrum & ad rem familiarem: & ad studia
& ad ciuiles actiones cōplurimas. Videtur

& non propter aliquam utilitatem extrinsecam. Necesse est enim Musicam quęrere aut ꝓpter necessitatem extrinsecoꝝ bonorum: aut propter deductionē quę est in uacatiōe & nō propter aliquam utilitatē extrinsecam. Omnis enim scientia aut ꝓpter hoc: aut illud quęritur. Speculatiua quidem propter delectationē quę in uacatione. Practica aūt propter opus. Sed ipsa non est quęrenda ꝓpter necessariū uel utile aliquod extrinsecum. Non enī sim se est utilis ad acquisitionē pecuniarū seu iconomiam: sicut scientia litterarum utilis est ad istas & ad doctrinam aliarum: & ad actiones politicas multas. nec etiam utilis est: sicut uidet̄ figuratiua esse utilis ad recte iudicandum artificum opera ut nō decipiantur. Nec etiam est utilis ad sanitatem et robur per se: sicut lucratiua. Neutrum enim istoꝝ facit musica per se: quandoq; facit per accidens. Ergo relinquit debere ipā ad discere propter scire & deductionē quę in uacatione est: ad quod antiqui sapientes ordinauerunt ipsam. Deductionem enim quam credunt esse liberoꝝ: & in qua eos exerceri dicūt fieri per Musicam ad hoc eā ordināntes. ❡ Deinde cū dicit: Quapropter Homerus zc̄. Declarat hoc per dicta Homeri tria: quę imperfecte ponit. Dicit igitur ꝙ ꝓpter predicta Homerus in quodam metro ita inquit de ipsa. quasi aduersando quibusdam dicētibus ipam esse necessariam: dicēs ita nō esse. Sed contingit delectari in ea per se sicut uocari ad epulas delectabile est per se multis. Et iterū in alio metro dicēs alteros quosdam esse qui dicūt cantatiuam: hoc est Musicā esse ualde delectabilē: sicut delectantem oēs. Et in aliis introduxit Vlyxem dicētem hanc esse optimam hominum deductionē ipis gaudētibus in epulando si audiāt cantilenas musicas: a cythbaredo ipi dieꝓ residentes. In primo autē dicto dicit habere oēm delectationem absolute. In scđo delectationē naturalem. In tertio optimam. ❡ Deinde cū dicit: Quod igit̄ zc̄. Recolligit dicta: dicens ꝙ ex his quę dicta sunt manifestū est ꝙ est aliqua disciplina in qua erudiendi sunt pueri: non sicut in utili aut necessaria propter extrinseca bona: sed sicut in liberali & honesta sm̄ seipam. Vtrum aūt ipe sint una uel plures scđm numerum: & si sint plures quę sunt hę: & qualiter addiscende posterius determinabit. Nūc autem tantum premanifestum est nobis ꝙ ab antiquis habemus testimoniū quoddam ꝙ sunt aliqua erudimenta pueroꝝ liberalia & honesta sm̄ se & ꝙ Musica hoc operat̄ manifeste. ❡ Deinde cum dicit: Ac etiam zc̄. Declarat cuius gratia addiscenda est scientia litterarum: dicens ꝙ adhuc manifestum est ꝙ oportet pueros erudiri in quibusdam disciplinis

quoq; figurandi peritia utilis esse ad iudicādum melius artificū opera. Neq; ut gymnastica ad sanitatem & robur. Restat ergo ꝙ ad degendum in ocio ad quod & apparet eam adhiberi: quam enim putant degentiā esse ingenuorum hominum in ea instituūt. Quapropter Homerus in Poemate suo ita inquit. Sed quale est uocari ad mensam opipare paratam. Deinde nominans quosdam alios subdit & Cytharedum: qui omnes demulceat: et alio loco: aut Vlyxes optimam esse degendi rationem quando letis hominibus conuiuæ audiant Cytharedum sedētes per ordinem. Quod igit̄ sit disciplina quædam quam nō ut utilem: neq; ut necessāriā docendi sunt filii: sed ut liberalem & honestam manifestum est. Vtrum autem una sit numero: an plures: & quæ nam istæ: & quomodo: posterius dicetur. Nunc tantum id præmissum sit q; apđ antiquos habemus testimonium ex his disciplinis quas diximus Musica enim hoc manifestat. Ac etiā de utilibus quod aliqua addiscere pueros oportet Non modo propter utilitatem: ut patet in litteris: uerum etiam propter multas disci-

utilibus:nõ tantum propter utilitatem exteriorum quę sequitur ex eis. Sed propter hoc φ ad scientias & ad liberales actiones ualent:sicut in scientia litterarum quę non tãtum utilis est ad extrinseca bona:sicut dictum est prius:& ꝓpter hoc addiscenda. Sed etiam propter hoc φ per ipsam contingit fieri eruditiones multas in aliis scientiis:puta eas quę fiunt p disciplinam audiẽdo ab alio φ nõ fit nisi per sermonẽ significatiuũ:cuius significationem& rationẽ modi significãdi: silr autẽ & ordinationẽ cõuenientẽ docet prędicta scientia. ¶ Deinde cum dicit: Silr uero zc. Declarat cuius grã eru diendi sunt in figuratiua: Dicens φ silr expedit pueros erudiri in figuratiua quę sub se continet scriptiuã & pictiuam:etiam sculptiuã: non solũ ut non decipiant in uendẽdo ꝓpria sed etiã ut sint in se ductibiles circa emptionẽ & uenditionẽ uasoꝝ uniuersaliter: quoꝝ ualor pręter eũ qui materię cognoscit per artẽ prędictam:quod pertinet ad utilitatẽ. aut magis erudiẽdi sunt in ea: quia per ipsam magis possunt cõsiderare pulchritudinẽ corpoꝝ quę consistit in debita ꝓportiõe q̃ntitatis mẽbrorũ adinuicem:& ad totum: & etiaꝫ ad colorem qđ est bonũ & delectabile sm seipm. Et hmõi gratia erudiẽdi sunt magis liberi & magnanimi. q̃rere enim in oĩbus utilitatem in exterioribus bonis:& illud quod amplius est in eis non congruit liberis & magnanimis sm quod hmõi. Liberi eñ sunt uigentes intellectu magis q̃ sm corpus. Et ideo magis intendunt bonum sm intellectũ q̃ sm corpus & q̃ exteriora Magnanimi ex inclinatione animi et uirtute habitus inclinant ad maxima et honorabilissima quę sunt bona sm intellectum. Et ideo respectu istoꝝ despiciũt extrinseca bona. Vnde dicit Phus iiii. Ethicoꝝ φ neq; bene fortunatus gaudiosus erit:neq; infortunatus tristis: & etiam bonũ corpis. Vnde dicit in eodem φ est magnoꝝ factiuus: & cum periclitetur in magnis & bonis nõ parcens uitę. Et ideo ad libeꝝ & ad magnanimũ pertinet magis ferre pręeminentiã in bonis quę sm intellectũ sunt q̃ in bonis exterioribus & sm intellectũ magis amare seipm:sicut idem Phus dicit in. ix. Ethicoꝝ. ¶ Deinde cum dicit:Cum uero zc. Declarat cuius gratia:& q̃bus:& qualiter exercitandi sunt in luctatiua seu agonastica. Et circa hoc primo manifestat cuius grã. Scđo cũ dicit:Nunc aũt zc. Qualiter et in quibus agonibus. Primo igit̃ dicit qm̃ ex his quę dicta sunt prius:iã manifestũ est utrũ erudiẽdi sunt prius in consuetis disponẽtibus appetitum:uel in his quę pertinẽt ad intellectũ. qm̃ sm appetitum prius:& etiã circa corpus prius q̃ circa intellectũ. Manifestum est φ pueri in hac etate tradendi sunt luctariue & etiã pedrotriue:quaꝝ prima facit bonũ habitũ corporis ad fortitudinẽ & ad armoꝝ usum. Scđa aũt bene dirigit operationes pueri ad uirtutẽ ea pedos est puer & triuos scia. ¶ Deinde cũ dicit:Nunc aũt zc. Primo declarat qualibus agonibus erudiendi sint. Scđo cũ dicit:Quod igit̃ zc. Quo ordine. Et circa primum adhuc primo

plinas alias quæ per litteras addiscunt. Similiter uero figurandi peritiã non ut in uenundando:emendoq; uasa non decipiantur sed potius quia contẽplari facit pulchritudinem corporum. Quærere enim utilitatẽ ubiq; minime congruit magnanimis & ingenuis hominibus. Cum uero manifestum sit utrum moribus:an ratione sit disciplina tradenda:& an circa corpus primo: uel circa mentem:patet ex his φ adolescẽtes gymnasticæ & pedrotriuicæ sunt tradẽdi: quaꝝ altera qualem aliquam facit habitudinem corporis:altera operationes. Nunc aũt quæ ciuitates curam habere puerorum maxime uidentur:partim athletarum habitudinem inducere student in quo deformant corpora:ac augmentationem eorum impediunt. Lacones uero in hoc quidem non errãt: sed effractos laboribus reddũt adolescẽtes quasi hoc utile sit maxime ad fortitudinem.

declarat ꝙ non in nimiis laboribus. Secundo ex hoc concludit magis erudiẽdos esse indignis & humanis agonibus: cum dicit: Itaq; honestas zc. Primũ probat reprobando opinionem & usum contrarium quę primo ponit. Secundo improbat. In prima parte ipse dicit ꝙ nunc ciuitates quę magis uident habere sollicitudinẽ de bono habitu puerorum: inducunt in eis habitũ athleticũ .i. habitũ ad robur athlete exercentes eos in opationibus laboriosis:

Atqui ut iam sæpius diximus: neq; ad unã uirtutem: neq; ad hanc maxime respiciendum est ab eo qui curam facit institutionis Et si ad hanc non tamen id consequuntur: neq; enim in aliis animalibus: atq; in gentibus uidemus fortitudinem adesse maxime efferatis: sed potius mansuetioribus & leoninis moribus. Multæq; sunt gentes quæ ad cedes hominum & ad eorum cõmestionem insultant: ut circa pontum Achei: & Aginochi: & ex Mediterraneis aliæ gentes: similiter his uel magis: quæ quidem gentes clanculum per insidias latrocinantur: ad bellica

tollentes pulchritudinẽ corporũ: & augmentũ ĩpedientes ꝓpter excessum laboris in eis. Lacedęmonii .n. qui magnã curam habuerũt de eis peccauerunt manifeste in isto peccato faciẽtes eos effractos in hmõi opatiõibus: ac si hmõi effractio cõferret maxime ad fortitudinẽ bellicam. ¶ Deinde cũ dicit: Atqui zc. Reprobat usum & opinionẽ istorum Et primo, in hoc ꝙ eos exercitabãt tantum ad unã uirtutẽ. Scd̃o cũ dicit: Et si ad zc. Quia nec ad illã. Vnde in prima parte dicit ꝙ prędictę ciuitates sic exercitabãt pueros propter fortitudinẽ: quis manifestũ sit sicut dictũ est prius ꝙ non expedit futuros bene gubernare exercitari tantum ad unam uirtutem: sed magis ad oẽs. Siquidẽ fęlicitatẽ oportet habere oẽs uirtutes ut probatũ fuit Ipsi aũt tm̃ exercitabant eos ad unã. Itez dato ꝙ sufficiat exerceri ad unã maxime: nõ tamen ad hanc quã ipi opinabant: puta ad fortitudinẽ. Maxime enim expedit exercitari ad optimam uirtutẽ. Optima aũt uirtus nõ est fortitudo: sed aut iustitia aut prudẽtia magis. ¶ Deinde cum dicit: Et si ad &c̃. Ostendit ꝙ neq; ad hanc cõuenientẽr exercitabãt eos ꝑ duas rationes: quarum secundam ponit cum dicit: Pręterea scimus &c̃. In prima dicit ꝙ & si expedit pueros exercitari maxime ad fortitudinem ſm opinionẽ ipsorum: tamen non bene inuenerunt agones & modos exercitandi ad ipam exercitantes eos in operibus ad crudelitatem & immisericordiam: puta in homicidiis: rapinis: et aliis hmõi Et hoc apparet: quia neq; illa animalia bruta magis assequunt fortitudinẽ ſm ueritatẽ quęcũq; sunt siluestria: & crudelia magis: puta Lupus aut Draco. Sed magis illa quę habẽt mores mitiores & Leoninos: & sunt magis assueta prędictis: sicut Leo qui fortissimus animalium dicitur esse & multas habere proprietates similes proprietatibus quarundam uirtutum Et Canes quidam qui ex hoc etiam nobiles dicuntur: nec etiam gentes quę magis crudeles & ĩmisericordes sunt magis habent fortitudinem secundum ueritatem. Multę enim inueniuntur quę inclinantur uel ex natura quadam corrupta: uel ex consuetudine ad interficiendum homines & cõmedendum carnes humanas. Sicut Achei & Aginochi dicuntur circa pontum habitantes: sicut etiam Tartari. Similiter & alię gentium non habitantiũ iuxta Mare quędam sunt similes prędictis. Quędam autem sunt quę inclinantur ad rapinas & latrocinia facienda: & tamen omnes iste participant parum fortitudine. Quare exerceri in huiusmodi operibus ad crudelitatem pertinentibus non est exerceri ad fortitudinem ueram. Fortitudo enim uera habitus est in medietate consistens quę circa timores & audacias & periculorum: & mortis: & ueri & boni gratia uersatur secundum quam oportet quandoq; aliquos aggredi. aliquando refugere. aliquando interficere. & aliquando parcere. Exercitati autem in operibus feralibus quis multum aggressiui sint: non tamen boni gratia: non considerantes quando & ubi oportet: nec etiã parentes cuicunq;. ¶ Deinde cũ

dicit: Preterea scimus zc. Ponit secundam rationem: dicens q adhuc nos scimus q Lacedemonii q̄diu exercitauerūt se in hmōi laboribꝰ preualuerunt uicinis proeliantes eos nūc autem deficiunt ab aliis quibusdam uicinis eoꝝ in agonibus luctatiuis & bellicis nō habētes artem luctandi & modum & prudentiam bellandi sicut alii habent. Et ideo non dominantur nunc. Non enim differebant prius ab aliis preualentes eis propter hoc per se q exercitabāt pueros ad habitus ferales Sed quoniā exercitati in talibus habitibus pugnabant cum eis qui ad hoc non studuerāt omnino. Preualet enim aliquis quandoq alicui qa ipse exercitatus est ad proelium. Alter uero non. Aut propter inexperientiam & inexercitiū eius qui preualet: q̄uis preualens non habeat artem bellandi. Nunc autem uicini eoꝝ exercitati sunt in lucta sua arte & bellica. Et ideo preualent eis feralibus existentibus non exercitatis autem in artibus predictis. ¶ Deinde cum dicit: Itaq honestas zc. Cōcludit ex dictis q magis exercitandi sunt pueri in agonibus humanis & in ordinatis ad uirtutem. Et primo facit hoc. Secundo cum dicit: Oportet autē zc. Remouet obiectionem que posset fieri. Primo igitur dicit quoniā predicte ciuitates non conuenienter erudiunt pueros exercitantes eos in feralibus operibus: manifestum est q expediens est multum preexercitare eos in agonibus & actibus ad bonum deducentibus q̄ in feralibus: Quia nec Lupus nec alia aliqua fera quantumcunq crudeles sint non bene se haberent in experiendo aliqđ periculum bonum. Similiter nec homo habens proprietates ipsorum propter declinationem a ratione recta ad alterum extremum. Sed uir studiosus secundum rationem operans magis. Quicunq uero permittunt pueros exercitari in huiusmodi & sine pedagogo in necessariis faciunt eos sordidos hoc est depressos secundum intellectum: & magis intendentes bonum corporis: & disponunt eos secundum ueritatem ad unum opus Reipublice: puta ad robur corporis: q̄uis magis expediret eos esse dispositos ad plura uel ad oīa. Et iterum ad illud unum multo deterius disponunt ipos quam alii secundum quod dixit ratio uel sermo prius. Sed quia aliquis posset dicere q exercitatio in feralibus expedictior esset ciuitatibus qm̄ antiqui in talibus exercitati preualuerunt aliis: sicut Lacedemonii hoc remouet. ¶ Consequenter cum dicit: Oportet autem &c̄. Dicens quod de his que conueniunt Ciuitatibus & Rebuspublicis rectis non debemus iudicare ex operibus ciuitatum antiquarum & ex dispositionibus priorum hominum omnino: sed magis ex his que fiunt nunc. Antiqui enim pugnabant contra inexercitatos & insuetos ad arma contra quos nō erat necesse habere multum exercitium & artem iporum. parum enim exercitati poterant eis preualere. Nunc autem homines sunt exercitati in agonibus & usu armorum magis: & ideo discipline & eruditiones in talibus nunc habent opus & locum magis cōtra tales quā prius haberent. ¶ Deinde cum dicit: Quod igitur utendū &c̄. Manifestat quo ordine sunt exercitandi in istis. Et primo ostendit q usq ad pubes continue erudiendi sunt in facilio

tamen opera nihil ualent. Præterea scimus Lacones dum ipsi soli exercebantur præstitisse cæteris: nunc autem esse aliis inferiores. Non enim ob id præstabant q iuuentutem exercerēt: sed q ipsi exercitati cōtra nō exercitatos pugnabāt. Itaq honestas ac nō feritas est in certaminibus præferēda: neq enim Lupus: neq alia bestia honestum periculum pugnādo subiret: sed magis uir bonus. Qui uero adolescētes in hoc nimiū tradunt: & in necessariis absq disciplina dimittunt: uere illos sordidos reddunt. Ad unum enim opus Reipublice utiles faciunt: & illud ipsum deterius: ut ratio ostendit. Oportet autem non ex prioribus operibus: sed ex his quæ nunc fiunt iudicare: Nam nūc quidem illi qui repugnant disciplinam habent

ribus. Secundo cum dicit: Post pubertatem zc. Quod in sequenti etate exercitandi sunt in intensioribus et debent uti alimentis siccis magis q̃ prius. In prima dicit ꝙ cū ex dictis manifestum sit ꝙ pueri exercitandi sunt in luctatiua quę inclinat ad habitus morales uirtutū. Manifestum etiam potest esse qualiter & quo ordine sunt exercitandi usq; enim in finem pubescentię exercitandi sunt in leuioribus exercitiis & moderatis magis reicientes ab eis exercitium uiolentum: & labores q ordinant̃ ad necessitatem uitę q ad seruos pertinent: ita ut per uiolentiā per talia nō fiat aliquod impedimē tum ad incrementum & bonam dispositionem corpis. Per labores eni immoderatos debilitantur uirtutes & complexio. Signum aūt ꝙ exerceri in facilioribus ualet ad bonam dispositionem corpis. Exerceri aūt in uiolentis grauat. Est quia si ponamus ꝙ aliquis uir exercitatus prius recte inueniat duos alios homines. in uiolentis exercitatos in iuuentute in olympionicis cōtinget istū deuincere illos uiros iam existentes ꝑfectos sm̃ etatem: q̃uis pueros fcõs fortitudinem ꝑpter hoc ꝙ exercitia uiolenta & necessaria abstulerūt ab huiusmodi iuuenibus in prima etate potentiam & uigorem. ¶ Deinde cum dicit: Post pubertatem &c̃. Declarat in quibus exercendi sunt in ętate sequenti: Dicens ꝙ quomō fiunt apti ad alias eruditiones fortiores: puta post pubescentiā uel post annos sequentes uel circa: tūc expedit eos exercitari in exercitiis magis laboriosis: conuenientibus tamen ętati: ita ut sicut natura magis & magis perficitur: ita plus & plus addatur ad exercitia ꝑportionaliter. & tunc etiā expedit eis magis administrare alimentū siccū quod magis disponit ad fortitudinem Sed cauendum est ꝙ simul uon exerçeantur in eis quę pertinent ad bonā dispositionē intellectus & ad bonam corporis per se. Contrariantur enim sibi inuicem & contraria opant̃ & labor in exercitio corporali impedit intellectum & labor in bis quę ad intellectum & dispositionem corporis. Cuius ratio est: quia quandocunq; aliquę duę potentię fundantur in aliqua substantia una intensio in actu unius remittit operationē alterius. Quia om̄is uirtus diuisa minor est seipa unita. Potentia aūt ad operationem corporalē: puta ad augmentationem & nutritionē: & potētia ad unam substantiam pertinent. Et ideo intensio in actu impedit aliam.

tunc uero non habebant. Quod igitur utendum sit gymnastica: & quomodo utendum confessum existat. Usq; enim ad pubertatē leuiores exercitatiões sunt adhibēdæ abiq; uictu illo uiolento & laboribus coactis: ne corpora crescere impediantur: Signum erit non paruum ꝙ ita contingat: quia inter eos qui Olympia uicerunt duo uel tres tantum reperiuntur qui idem adolescētes & uiri & sint uictoriam consecuti. Proptera ꝙ per exercitationes pueris adhibitas sublata sit uis ac robur a necessariis laboribus. Post pubertatem uero cum annis tribus ad alia perdiscenda intenderint: tunc congruit & laboribus & uictu necessario illos occupare. Nam simul mente & corpore laborare non oportet cum seinuicem impedire nata sint. Labor quidem corporis mentem: mentis autē corpus. ¶ De Musica uero dubia quædam posuimus antea: & nō rectum erit illa resu-

DE Musica uero zc̃. Postq̃ Ph̃us ondit quę sunt disciplinę in qbus cōsueuerunt pueri erudiri in ciuitatibus: & cuius gratia erudiendi sint in eis. Regredit̃ nunc ad declarandū certius cuius gratia erudiēdi sint in Musica: et quādo: et in qbus partibus eius. Et circa hoc ꝑmo pręmittit intentionē suā & causam intēti. Sc̃do cū dicit. Q̃d igit̃ zc̃ Prosequit̃. Circa primū pręmittit intentionē suā. Sc̃do cū dicit: Neq; eni &c̃. Assignat rationem ipsius recolligēdo quędā dicta prius. Primo igit̃ dicit ꝙ de disciplina musicę quędā

dubitando rationabiliter diximus prius. Et ideo ut dubium certificetur bene expediēs est nunc producere sermonē de ipsa resumentes quę dicta sunt prius ut sicut aditus rationibus quas aliquis faciet determinādo de ipsa. ¶ Deinde cum dicit: Neqꝫ enim zc̄. Recolligēdo quędā dicta prius assignat rationem intenti: dicens ꝙ certius determinandū est de ipsa: qa nō est facile cognoscere de ipsa quā uirtutē & potentiam & cuius scientiam habet: & etiam utrū participandū sit ea causa ludi & requiei: sicut aliqui requirūt somnum uel ebrietatē. Somnus enim et ebrietas sm̄ se nec bona nec studiosa sunt. Vtrūqꝫ enim in potētia quadam est opationū & tamē delectabilia sunt hōībus. Somnus quidem propter remissionē laboris & requiem. Ebrietas aūt qa delectabilis propter spirituū multiplicationē: & iterum faciunt cessare sollicitudinē de agibilibus. Non. n. sollicitat̄ de agibilibus qui non considerat de eis. Somnus aūt & ebrietas considerationem remouēt & ratiōis usuꝫ. Et ꝓpter delectationē hāc & remotiōeꝫ sollicitudinis quidā ordināt ipsas: & utunt̄ consilr̄ ad ista uino ebrietate & Musica. Addunt aūt aliqui istis saltationē. Nō est igit̄ facile differere de Musica an quęrēda sit ꝓpter hoc. Aut magis existimandum sit ipsam ualere ad uirtutē tanq̄ potentem morē qualē q̄dam facere in assuescēdo recte iudicare & delectari sm̄ rōnem. sicut exercitatiua quale quoddaꝫ corpus efficit & disponit ad uirtutē. Ad deductionē aūt & prudentiā cōfert aliqd: sicut uidebit̄. Etenī hoc ponenduꝫ est teruū eoꝝ cuius gratia quęrēda est. Est aūt intelligenduꝫ ꝙ sonus harmonię musice primo comprehendit̄ ab auditu: & cū ꝓportionaliter mouet ipm̄ & sm̄ mediam rōnem in qua cōstitutus est delectationē inducit: & huic delectatiōi possunt participare oēs. Sed ulterius intētiōe soni harmonici intellectus cōsiderat causam ꝓportiōis quasi aliquod intelligibile sm̄ seipm̄ in quo est quędā pfectio intellectus quā uidet̄ hic Phs uocare degēdi rōem. Et hec est una causa ꝓpter quā dicet statim quęrendā esse Musicam. Sed ꝓpter cognitionē ueritatis de ꝓportionibus musicalibus consequit̄ delectatio intellectualis: sicut oēm operationem intellectualē. Et hęc est alia causa ꝓpter quā dicit Phus eam esse quęrendā: nō tamē seorsum noīat eā a delectatiōe de qua dictū est prius: uel a degēdi rōeꝫ. Sed iudiciū de proportiōibus harmonicis & delectatio cōsequēs sunt de his quę sunt sm̄ rōnem rectā & similibus q̄ sunt sm̄ uirtutē. Et ꝓpter hoc exercitiū in iudicādo de ipsis & in delectādo circa ipsas est quodāmō exercitiū ad ea quę sunt sm̄ uirtutē. sicut dicet̄ cōsequēter. Et sm̄ hanc uiam Musica dicit̄ hr̄e potentiā ad mores: & hoc est tertiū cuius gr̄a expedit sm̄ Phm̄ exercitari in ea. ¶ Deinde cū dicit: Qđ igit̄ &c̄. Prosequit̄ ꝓducēs sermonē de ipsa ad ueritatis inquisitionē. Et p̄mo ꝓcedit circa p̄dicta disputādo. Scđo cū dicit: Prima uero q̄stio zc̄. Magis determinando ueritatem. Circa primum primo arguit quod pueri non sunt erudiendi in

sumere ut tanq̄ consentanea fiat rationibus quas quis de ea dicens ostēdat. Neqꝫ enim facile est demonstrare quam potentiam habeat: neqꝫ cuius gratiam illam adipisci oporteat: utrum solatii causa & requietis: quemadmodum somnus & potus. Nam hæc per seipsa non sunt honesta: sed iocunda: & simul cessare curas faciunt: ut inquit Euripides. Quapropter instituūt in illa & utunt̄ cunctis istis: similiter somno: & potu: & Musica In his quoqꝫ saltationē posuerūt: uel magis putandum est ad uirtutem tendere Musicam ut potentem: Quemadmodum gymnastica tale aliquod corpus reddit: sic & Musicam talē aliquē morē efficere assuefacientē posse recte letari. Vel ad degēdi rationē aliquid cōfert: & ad prudentiā. Nā hoc tertiū ponendū est ex his quæ dicunt̄. Qđ igitur oporteat pueros nō solatii gratia discere manifestū est. Non. n. solātur discētes: nā cū la

musica causa ludi nec deductionis. Secundo cum dicit: Eadem quoq; dubitatio. Quod nõ propter uirtutem. Circa primũ primo facit quod dictum est. Secundo cum dicit: Sed forsan uidebitur. Ponit opinionem quorundam contra quoddam dictum & arguit in contrarium. Circa primũ primo arguit ꝙ non sint erudiendi in ea causa ludi: dicens ꝙ ex rõne sequenti manifestum est ꝙ iuuenes nõ sunt erudiendi in musica causa ludi. ludus enim nõ

bore est disciplina. Atqui nec degendi rõne pueris: neq; illi ætati congruit attribuere. nulli enim impfecto competit pfectio. Sed forsan uidebit puerorꝝ studium solitũ esse gratia uiris factis & pfectis. Quod si hoc tale est cuius gratia oportet ipsos addiscere ac nõ potius instar Persarꝝ Medorũq; regum per alios idẽ faciẽtes uoluptatis ac disciplinæ pticipes fieri. Eteni necesse ẽ melius pfici ab his qui hoc opus suũ fecerũt & artem qnã ab his qui tanto solũ tpe in eo laborauerũt qto addiscũt. Qđ si oportet in his eos laborare: similiter & circa epularꝝ apparatũ oportebit utiq; eos addiscere qđ ẽ absurdũ.

queritur nisi propter delectatõnem quę in eo est. illud igił non est quęrendum propter ludum quod delectationem nõ habet. sed addiscere in pueris delectatõnem non habet. est enim eis cum tristitia. quia laboriosum. & quia apprehendunt bonum quod est in eo. ergo ab eis nõ est quęrendũ addiscere musicã uel quodcunq; aliud propter ludũ.

¶ Deinde cum dicit: Atqui nunc. Arguit ꝙ nec ptopter deductionẽ dicẽs ꝙ adhuc pueris & aliis ętatibus silibus sm morem pueris nõ oportet attribuere degendi rõnem quę est ut dictum est pfectio intellectus in cognitiõe ueritatis. Perfectio aũt in cognitione ueritatis quodãmõ rõnem finis habet & boni. Finis autem & bonum per se nõ congruũt pueris & similibus sm ętatem hanc: quia finis sm se debetur ei quod pfectũ est. pueri aũt & siles sm ętatem hanc impfecti sunt. ¶ Deinde cum dicit: Sed forsan. Ponit opinionem contrariã cuidam dicto dicens primo ꝙ forte aliter uidebitur contra illud quod cõclusum est per primã rõnem ꝙ pueri erudiendi & exercitandi sunt in musica non gratia ludi seu delectationis sm sensum inexistentiũ. tunc quando erudiunł uel exercitanł. tunc enim nõ insunt sicut concludit ratio: sed futurorꝝ in ętate pfecta qñ erunt iam uiri pfecti. Sed ipse cõtra hoc arguit dicens ꝙ si ppter delectationem futurã in ętate pfecta quęrenda est musica nõ oportet ipsos futuros pfectos addiscere ipaꝝ cũ sunt pueri: sed sicut reges Persaꝝ & Medorꝝ delectari in actibus musicalibus exercitatis p alios cantatores uel histriones non per ipsos. Similiter enim uidentur delectari & erudiri cum exercentur per alios: sicut cum per seipsos. Sed ipse soluit rationem hanc cum dicit: Et enim necesse est melius zc. Dicens ꝙ immo expedit magis ipsos pueros addiscere & exercitari in ea propter delectationem futuram in ętate perfecta: quia est necessarium eos qui exercitati sunt in operibus sm aliquã artem & ex illis acquisierunt habitũ ipsius: melius facere opatõem q̃ sm illã quã hi q laborauerũt aliqto tpe in ea q̃tum addiscere pp lucrũ propriũ & delectationẽ alioꝝ: sicut exercitatus in opibus cytharizãdi: & ex hoc hñs habitum melius cytharizat & magis delectał. Opationes. n. consuete & q̃ sunt sm habitũ magis sunt delectabiles: sicut inuit Phs. ii. Rhetoricoꝝ. Dicit tñ interpres ꝙ ante illam lrãm Etenim: necẽm uideł sibi aliquid deficere: cõtra solutionem prędictã dicens: si oportet pueros addiscere musicam q̃a melius opanł in ętate pfecta & magis delectanł tunc. eadẽ rõne optebit eos laborare circa pręparationẽ pulmentoꝝ & alia seruilia ut melius ipsimet opentur & delectenł posterius. Sed hoc ẽ inconueniẽs. ergo & primũ uidebił esse incõueniens. Sꝫ manifestũ ẽ ꝙ nõ est silẽ ꝙ musica & opatio q̃ sm ipsã liberales sunt & delectatõem & deductionẽ liberales hñt q̃ decẽt liberos. ppatio ãt pulmti & alioꝝ seruiliũ nec deductõꝫ: nec delectatõꝫ hñt liberalẽ sm seipã sꝫ sũt

seruilia: & ideo conueniunt seruis & nullo modo liberis. ¶ Deinde cum dicit: Eadē quoq;
Arguit ꝙ non oporteat in ea erudiri iuuenes propter mores per duas rationes: quarum se/
cundam ponit cum dicit: Considerare hoc. Circa primū primo ponit rōem. Secundo cū
dicit: Eadem quoq;. Extendit eam ad probandum ꝙ nō ualet ad deductionem liberalem.
Dicit igitur primo ꝙ eadem ratio quę dicta est prius facit dubitare: si musica potest melio
res sm mores facere: & ꝓpter hoc
addiscenda sit. nō enim potest me
liores scđm mores facere: nō pro/
pter cōsuetudinē iudicando & dele
ctando circa ea q̄ sm rōnem sunt:
Sed ad recte iudicari & delectari ꝓ
portionibus musicalibus nō opor/
tet ipsos met addiscere musicā. au/
dientes enī ab aliis ista uident̄ pos/
se facere sicut Lacedęmonii. ipsi.n.
met nō addiscunt musicā & tñ pñt
recte iudicare ut dicūt melodias bo
nas & nō bonas. Ergo non oportet
eam ipsosmet addiscere. Sed est in/
telligendū ꝙ mentiunt̄ Lacedemo/
nii dicentes se recte posse iudicare
melodias nō edocti prius. Nullus.n.
recte iudicat nisi quę nouit: Nō no
uit aūt nisi q̄ accepit uel inueniēdo
ꝑ se uel addiscēdo ab alio sm Ari/
stot. in Elen. Ergo nullus pōt recte
iudicare nisi de his quę didicit. Su/
mit̄ aūt hic addiscere sm ꝙ cōiter
se habet ad accipere ab alio uel in/
uenire per seipsum. ad ꝓpositū enī
nō refert. ¶ Deinde cum dicit: Ea/
dem quoq; ratio &c̄. Extendit eam
ad probandum deductionem di/
cens quod eadem raatio dubitare facit: si utendum se ipso musica addiscendo eam pro/
pter deductionem & occupationem diuturnam liberales Possunt enim occupari & dedu/
ci ęqualiter ut uidetur circa musicalia & ipsis & aliis operantibus. ¶ Deinde cum dicit:
Considerare hoc licet. Ponit secundam rationem & loquens secundum opinionem gen/
tiliū q multitudinē deoꝝ ponebāt: intermissionē principalē credebāt: dicit ꝙ ad declaratio
nē eius qđ dictū est expedit considerare existimationē quā hēmus de diis & de his q̄ cir/
ca ipsos & ēt ea q̄ dicūt poetę de ipsis: sed Iupiter.n.q existimat̄ principalis sm eos & cui
attribuūt actiōes liberales nō cātat nec cytharizat poetis: hoc ē poetę nō attribuūt sibi has
opatōes: q̄uis attribuāt ei auditū & iudiciū de talibꝫ sed illos q exercēt opatōes tales uoca/
mus uiles magis. & adhuc recte agere actiōes liberales nō iterest uiri iebriati aut ēt ludētis
Sꝫ cantās musicalia: aut q̄si inebriatus ē: aut sicut ludēs. ergo cātare musicalia nō ē uiri ꝑfci
Et posset hoc eē tertia rō ꝑncipalis. & adiūgit ꝙ de his forte cōueniēter fiet cōsideratio.
Deīde cū dicit: Prima uero. Detīat ueritatē circa ꝑdicta & ꝑmo resumit dubōnes. Scđo cū
dicit: Rōabiliter. Dissoluit eas. Dicit igit̄ ꝑmo ꝙ ꝑina qō de musica ē utꝝ sit ponāda disci/
plīa q̄dā ad uirtutē moralē sm se appetibilis aut ñ & qd pōt & quā uirtutē hꝫ. Iteꝝ q̄ dubi
tata sūt ꝑ̄: utꝝ disciplię aut ludi aut deductōis. Deīde cū dicit: Rōabilr. Dissoluit ꝑdcās du

Eadē quoq; dubitatio cadit si possit mores
facere meliores. Quid enim opus ē eos hæc
addiscere ac nō ex aliis audientes recte læ/
tari & iudicare posse quēadmodū Laeones.
illi enim q̄q̄ nō didicerint: pñt tñ recte iudi
care (ut aiūt) quæ sit bona uel nō bona me/
lodia. eadēq; rō foret ad solatiū & ad rōem
degendi ocii libero hoīe dignā. quid enim
oportet eos discere ac nō aliis utētibus frui:
considerare hoc licet ex opinione quā habe
mus de diis: nō.n. Iupiter cantat aut cytha/
rā pulsat scđm poetas: imo illos q talia faci/
unt appellamus uiles: & opus illud nō uiri
neq; sobrii: sed iocantis. At enim de his po/
stea erit cōsiderandū. Prima uero quæstio ē
utrū musica sit in ioco reponenda uel nō &
quid potest deficere de his tribus in dubita
tione propositis: utrum disciplinam uel so/
latium uel rationem ocii degendi. Ratio/
nabiliter quidem ad omnia instituitur: &
uidetur oīm particeps. nam & iocus gratia

bitationes manifestatis ꝙ participandum est musica propter tria prędicta : & primo facit hoc. Secundo cum dicit: Vtrum autem. Inquirit utrum debeat participare utriq; parti musicę & ei quę consistit in proportõnibus sonoꝝ: q̃ cantatiua dicit: & ei quę in instrumentis quę instrumentalis uocatur. Circa primũ primo declarat ꝙ participandum est musica propter ludum & deductionem. Secundo cum dicit: De cõmunióe autem: Quod ualet ad uirtutem & mores: & in his dissoluunt tria quęsita prius. Circa primũ primo facit quod dictum est. Secũdo cum dicit: Quęcunq; enim. Declarat ppter quid plures requiescũt in delectationibus q̃ fm musicã & finem in eis ponũt. In prima parte dicit ꝙ rõnabile est addiscere musicã & ei participare ppter tria predicta scilicet ludũ: deductionẽ & disciplinam: & mores de ludo & deductione. Hoc manifestum est primo: Ludus enim propter requiem quęrit & gra ipsius. Requies aũt de necessitate delectationẽ habet sibi adiunctam: quia requies medicina quędã est tristitię inductę per laborẽ prius. per ipsam enim est remissio laboriosi motus fatigantis & tristitiã inducentis. Remissio aũt fatigantis & contristantis est delectabilis. Deductio aũt q̃ est opatio q̃dã intellectus fm rõem nõ solũ fm se rõem boni & eligibilis hẽt sed ẽt delectationẽ cõuenictẽ. opatio.n. cõnaͣlis delectationẽ hẽt adductã: & felicitas aggregat ex his duobꝰ: uidelicet ex pfecta opatõe itellectuali & ex delectatõe: sz ex pfcã opatõe itellectuali p se & essentialiter. ex delectatiõe aũt sicut ex cõueniente per se. pficit.n. delectatio foelicitatem sicut superueniens finis ut decor iuuentutem: sicut dicit. x. Eth. Ex quo manifestum est ꝙ ex quo ludus fm se delectationem habet: & deductio quoddã bonum intellectuale est: & delectationem habet fm se ipsam ꝙ quicquid est bonum fm intellectum & fm se delectatiõez habens quęrendũ est quodã modo gratia ludi cuiusdam & deductionis. musica aũt secundũ se delectabilissima est & nuda existens. i. non cum melodia & cũ melodia Dicit enim Museus ꝙ cantare delectabilissimũ est homini: propter quod in conuenientibus hominũ & deductionibus rõnabiliter utuntur ipsa sicut potente inducere lętitiam & delectationem. Sunt etiam in ipsa theoremata: in quoꝝ consideratione consistit bonum intellectus per se & delectatio. ergo manifestũ est ꝙ rõnabiliter quęrenda est gratia ludi cuiusdã & deductionis & ppter hoc aliquis opinabit fm rõnem ꝙ expedit iuniores erudiri & assuefieri in ea. quęcũq; enim sunt delectabilia sine nocumento opantis uel alterius nõ solũ cõuenientia sunt ad finẽ inq̃tum augent operationẽ: sed etiã ad requiẽ remittunt tristitiã q̃ a labore est. ¶ Deinde cum dicit: Quęcunq; enim. Declarat pp quid plures querũt requiescere in delectatõibus musicalibus & finẽ ponunt in eis. Primo facit primũ. Scdo cũ dicit: Contingit aũt. Secundũ. In prima pte dicit: q̃m pauci hoĩes attingunt ad finem ultimũ uitę humanę & raro. Tum ppter impedimenta ex parte naturę aut consuetudinis: aut etiam exteriora. multi aũt & frequenter requiescunt : quia fugiunt naturaliter tristitiam quę est ab operatiõe laboriosa quę remittitur per ipsam & utunt ludis musicalibus & aliis non quantum ad plus. i. ad pluralia : sed propter delectationem solam utile uidetur

requietis est: ac requietem necesse est esse iucundã. est.n. medicina molestiæ illius quæ per labores suscipit. & rõ degẽdi ocii nõ solum honestatẽ habere debet: ueꝝ etiã uoluptatẽ. Felicitas.n. ex ambabus istis est. Musicã uero oẽs fatemur esse ex iocũdissimis: siue nuda sit: siue cũ modulatiõe. Inqt pfecto & Museus carmẽ dulcissimã rem esse mortalibus. Quapropter & ad cetus familiariũ & ad uitã in ocio degendã rõabiliter illã recipiũt: ut potentẽ lætitiã afferre. unde & ex hoc qs intelligat illã pueris esse pdiscendã. Quæcunq;.n. iucuuda sunt atq; eadem innocua: nõ solũ cõgruit ad finẽ : ueꝝ etiã ad cessationem. Cum uero contingat hoĩbus p

eis requieſcere in delectationibus quę ſunt in actibus ipſius·exquo enim non poſſunt attin
gere ad foelicitatem quę in fine humano eſt·quęrunt autem ipſam delectatōnem per ſe &
requieſcunt in ea quę in ludo & muſica:ad iſtam enim attingere poſſunt· ❡ Deinde cum
dicit:Contingit autem·Declarat propter quem finem in ipſis faciunt dicēs:ꝙ contingit ho
mines facere ludos & delectatōnem putantes eſſe in eis finem·Et ratio huius eſt:quia finis
uitę humanę ꝗdam habet delecta/
tionem nō ꝗcunqꝫ:ſed maximā·Si/
militer ludus & muſica habent ꝗdā
delectationem:& ideo quęrētes pri
mā quę in fine eſt nō attingētes ac
cipiunt illam quę in ludis eſt muſi
ca ꝑ ipſa quę nobilior eſt: Qđ iſta
ſimilitudinem ꝗdam habet ultimi
finis·Finis enī ultimus non eſt gr̄a
alicuius futuri:aut etiā facti eligibi/
lis·Hoc enim dicimus finē ultimū
propter quod ſunt oīa alia & ipm
nō propter aliud·Delectationes eti/
am tales quę ſunt in ludis aut muſi/
ca non quęruntur propter aliquod
futurum nec ſunt gratia ipſius:ſed
magis gratia laboris & triſtitię fa/
ctorum ut remittantur uel extermi
nentur· Cauſa igitur propter quam
aliqui quęrunt foelicitatem & finē
ſibi p huiuſmodi delectationes hęc
eſt:& hanc rationabiliter exiſtima
bat aliquis· ❡ Deinde cū dicit: De
cōmunione autem·Oſtendit ꝙ par
ticipandum eſt muſicę:quia aliquo
modo diſponit ad uirtutes mora/
les:& primo pręmittit intentum ſu
um·Secundo cum dicit: Sed uide/
re·Dat modum & ordinem conſi/
derādi·Tertio cum dicit: Atqui qđ
efficiamur· Proſequitur· In prima
parte dicit quod quęrendū eſt con
ſequenter utrum expediat cōmuni
care muſicę non propter hanc cauſam ſolam:puta deductionem:ſed propter hoc ꝙ utilis
eſt ad requiem operationis laborioſę:& non ſolum ad hoc:ſed quęrendum eſt: quia for.e
pṙedicta accidunt ipſi an natura ipſius honorabilior exiſtens ordinetur ad aliquid hono/
rabilius ꝗ ſint dictę oportunitates·oportet enim in muſica non ſolum communicare com
muni delectationi quę ſecundum ipſam eſt quā ſentiunt uniuerſaliter omnes· talem enim
delectationem naturalem habet quę cauſatur ex motu proportionali auditus per actū ipſi
us ꝙ exercitium ipſius diligitur ab omnibus ętatibus & ab habentibus quoſcunqꝫ mores·
ſed etiam uidere oportet ulterius ſi aliquid confert ad uirtutem moralem & ad operatio/
nem rectam quę eſt ſecundum animam· ❡ Deinde cum dicit:Sed uidere ſi quomodo ad
mores zc̄·Dat ordinem conſiderandi dicens quod hoc ipſum quod aliquid confert ad
mores & ad animam manifeſtum erit: ſi quales quidam:hoc eſt diſpoſiti ad mores

raro eſſe in fine:pſæpe aūt ceſſent & utant̄
iocis nō ob aliud mō:ſed etiā ob delectatio/
nē utile foret requieſcere in his quæ ab illa
proueniūt uoluptatibus.Contingit aūt ho/
minibus feciſſe iocos finē:cū & habeat for/
taſſe finis uoluptatē ꝗdam:ſed nō quācūqꝫ.
quærentes uero iſtā:accipiūt hanc pro illa
ex eo ꝙ cū fine agēdi ſimilitudinem habet:
Nam finis gratia nullius futuri expetit̄:&
tales uoluptates nullius futuri gr̄a:ſed gra/
tia cōꝝ quæ anteceſſerūt:laborū ſcilicet &
moleſtiaꝝ.Per quā igitur cām quærunt fe/
licitatem fieri p hmōi uoluptates:hāc utiqꝫ
aliqs rōnabiliter exiſtimet cām . De cōione
aūt muſice nō p hæc ſolū ſed ēt qa utilis ſit
ad ceſſatōnes ut uidet̄:nec p eas mō.Sed in
ſup quærendū:num aliqn̄ aliud ex ea ꝓue/
niat:precioſior qdē natura eius eſt ꝗ ſcdm
eum uſum de quo ſupra dicit̄:& oportet nō
ſolū ab ipſa uoluptatē capero quā pcipiunt
oēs ſcdm ſenſum: habet.n.muſica naturalē
uoluptatē p quā illius uſus cūctis ætatibus
cūctiſqꝫ moribus eſt acceptus.Sed uidere ſi
quō ad mores extenditur et ad aīum:id aūt
patebit ſi aliqn̄ tales aliqui ſcdm mores per

efficiamur per ipsam & hoc declaratum fuit prius. ¶ Deinde cum dicit: Atqui quod. Prosequitur: & primo ostendit q quales quosdam & bene dispositos ad mores facit. Secundo cum dicit: Quod si hoc. Ex hoc cōcludit iuuenes debere erudiri in ea. Primū ostendit primo per signa. Secundo cum dicit: Cum uero. Per rationem. Adducit autem duo signa quorum secundū ponit cum dicit: Preterea. In prima parte dicit q manifestum est q per usū

illā efficiamur. Atqui q efficiamur p olympi modulationē manifestū est: ea nanq abstrahit animam & quodāmodo rapit. raptus uero & abstractus aiæ circa morē affectio ē

musicę qales quidam & bene dispositi ad mores sumus & p alia mlta & per melodias olympi. quibus sacerdotes gentiles iouis qui colebatur in olympo monte Grecię utebantur in sacris ipsius ad deductionem colentium exercitandam. per usum enim istarum rapiebantur animę hominum quasi alienatorum a sensibus exterioribus & immobilium factorum propter intentionem animę circa aliquid intrinsecum. Raptus autem est passio quędam factiua moris seu consuetudinis circa animā ad aliquid simile. Ex quo manifestum est quasi per signum quoddam quod melodię musicę quales quosdā & dispositos faciunt ad mores. Sed ad uidendum quid sit raptus & secundum quam partem animę: & propter quam causam est intelligendum q raptus ppric & principaliter dictus motus quidā tractus est. tractus autem motus uiolentus est ab alio ad se uel ad alterū: sicut dicitur. vii. Physicorum. Violentum aūt est cuius principium est ab extra conferēte uim passo. Et ideo raptus est motus alicuius preter inclinationē eius nālē; uel uoluntariā a principio extrinseco. Hmōi aūt uiolentia potest considerari uel q̄tum ad terminū & modum modus simul: ut cū ignis ab aliquo extrinseco rapitur deorsum: uel q̄tum ad modum motus tm: ut cum uelocius propellitur sursum q̄ natus sit moueri. Deinde autem per similitudinem hanc translatum est nomen eius ad signandū motum hois sm animā ad aliquid: ad quod sm se nō habet inclinationem uel eo mō quo nō habet: sed nō ad quemcunq talem Sed cū naturale sit hōi intelligere ex fantasmatibus sensibilibus exterioribus sm actū existentibus translatū est ad signandū operationem intellectualem qua hoc fert in aliquod intellectuale uel sibi cōnaturale uel supra naturā p auersionez sensuū ad interiora & eorum immobilitationē. Ex quo appet quid sit raptus ut hic sumit. Est enī opatio ptis aię intellectualis sm quam ab aliquo extrinseco fertur in aliquid nō naturale sibi: aut naturale per diuersionem & imobilitationē sensuum. Et quia opatio partis aię appetitiuę est sm eius inclinationem & a principio intrinseco nō uiolento. Raptus aūt ecōtrario nō potest esse operatio partis aię appetitiuę sensibilis uel intellectualis. & q̄ aut ipsius per se & naturalis uidet esse intentio uehemens animę circa aliquid: quę est uel ex uehemēti desiderio attingendi ad aliquid: uel fugiendi ab aliquo: uel uehemens adhęsio ad aliquid per dilectionem: uel delectatio maxima circa aliquid. Ex hoc enim q aliquis uehemēter intendit circa aliqd extrinsecum contingit q aīa reuocet spiritum qui est primū instrumentū sensus & motus ab exterioribus ad sensitiuum & cogitatiuum primū circa quę magis tunc laborat. Hoc enim est de proprietatibus naturę mittere spūm ad locum ubi magis indiget: & per consequēs sensus exteriores & mēbra imobilitantur & efficit homo quasi imobilis & sine sensu exteriori in actu: & tunc aīa nō laborans in sensu uel motu exteriori corporis quasi libera speculat magis circa aliqua: quę uel sunt supra cōem potestatem hōim aut sm naturam non tn̄ cū sensu exteriori: qd est magis naturale. q aūt paucos & debiles spūs hn̄t & hn̄ mobiles cū minori intensione aię circa aliqd intrinsecū rapiunt. Non. n. pnt pauci spūs & debiles sufficere ad motū fortem interiorē & exteriorē. sicut accidit in mulieribus quibusdā. q aūt hn̄t abundantes spūs nō rapiunt nisi cum uehementissima intensione aię circa aliqd: sicut in uiris quibusdā accidit. Vehemens aūt desideriū seu dilectio uel delectatio q̄ faciunt uehementē intentionē animę uel causant a uehemēti consideratione intellectus imediate

uel ab aliqua superiori causa immediate mouente uoluntatem ipsam: uel ab alio. s. a causa superiori mediante intellectu. ¶ Deinde cum dicit: Preterea. Cōfirmat id quod dixit sumpto loco ab eo quod minus uidetur: Dicit enim ꝙ etiam audiētes aliqua uerba quę representent aliquid: aut triste: aut iocundum afficiunē: etiam si cum nulla melodia aut uersu exprimantur: quod tamen minus uidebatur. ergo cum uerbis adiungitur melodia quę habet maiorem uim ad mouendū propter conformitatem ad animam. & potentiam auditus. multo magis per musicam afficietur animus audientis ad diuersas animi passiones.

Praeterea audientes representationē oēs afficiunē etiā sine melodiis & uersibus. Cū uero contigerit musicā esse delectabiliū: uirtutem aūt esse circa lætandū recte: et amare: et odisse. oportet profecto addiscere & assuefieri ad nullā rem adeo ut ad iudicandū recte & ad gaudendū mansuetis moribus & laudabilibus operibus. Sunt aūt in rithmis & melodiis similitudines maxie penes ueras naturas iræ & mansuetudinis: ac fortitudinis & temperantiæ; & contrariorum his: & aliorum omnium quæ ad mores pertinent. patet id ab effectu: mutamus enim

¶ Deinde cum dicit: Cum uero. Hoc idem per rōnem declarat. Videtur autem ratio ipsius esse hęc: assuefieri iudicare recte de actionibus moralibus: & recte gaudere & delectari in eis est efficacissimū ad rectitudinem moꝝ & actiōum moralium. Sed assuefieri iudicare recte de harmoniis musicalibus & delectari sm ratiōem in eis est assuefieri recte iudicare de actionibus moralibus & delectari in eis recte. Ergo hoc est efficacissimū ad rectitudinem actionum moralium. Istius rōnis primo probat maiorē. Secundo cum dicit: Sunt autē zc. minorem. Maiorē aūt probat sic: qm̄ musica. i. actiōes quę sunt sm musicā sunt de numero delectabilium secundū se: sicut dictum est prius. Virtus autem moralis cōsistit circa delectationes & tristitias: amorē & odium: & circa alias huōi passiones: sicut circa propriam naturā circa quam querit illud quod secundū rationem & medium est. manifestū ꝙ nihil oportet addiscere & nihil ita assuefieri ad generationē habituū moraliū rectoꝝ & actionū ipsoꝝ: sicut iudicare recte de motibus ipsaꝝ passionū, & de his ꝙ circa ipsas: & delectari sm rōnem in eis. Cuius rō est: qa ad rōem & generationē uirtutis moralis reqrit recta rō p quā discernat illud qđ rectum est & sm rōem quas cōsequitur delectatio ꝓportionalis: sicut appet ex. ii. Eth. ¶ Deinde cū dicit: Sunt aūt. Probat minorē. Videt aūt probare eā p rōnem hanc: Assuefieri iudicare de eo quod est sīle actiōibus & delectatōibus moralibus est assuefieri iudicare de ipsis actionibus moralibus et delectari in eis. Sed harmonię musicę sunt sīles passionibus & habitibus & actōibus moralibus. Ergo assuefieri iudicare & delectari recte in harmoniis musicis est assuefieri iudicare & delectari recte in habitibus & actiōibus moralibus: istius rōnis primo ponit minorē cum quadā declaratōe eius. Scđo cū dicit: Mos aūt. Maiorē & ꝓbationē eius. Tertio cū dicit: Contingit aūt. Regredi ad declarandum minorem. Dicit igitur primo ꝙ passionum similitudines; puta irę & mansuetudinis: timoris & audacię: & huiusmodi. Adhuc autem & habituum sicut fortitudinis & temperantię: liberalitatis & illiberalitatis & huiusmodi: & aliorum habituum contrariorum. his & uniuersaliter aliorum moralium: puta electionum & operationum inueniuntur naturaliter in melodiis musicalibus & rithmis. Melodię enim musicę & rithmi in quibusdam determinatis proportionibus numerorum circa sonos uel temperantia consistunt. similiter passiones animę consistunt in quadam determinata proportione agentis ad passum: & consequuntur aliquam determinatam proportionem calidi & frigidi & humidi & sicci: ira enim est accensio sanguinis circa cor: & timor infrigidatio quędā. habitus etiā morales in quadam determinata ratione appetitus ad ratōnem mouendi uirtutes etiam in

quadam media rõne morum consistunt·similiter & omnia alia moralia·Et hoc etiam ma/
nifestum est ad sensum:quia audientes aliquas melodias aut rithmos transmutanť secun/
dum aĩam·aliquando quidem ad iram:aliqñ ad mansuetudinem:aliquando ad audaciam
aliquando ad timorem:quod non est propter aliquam similitudinem istorum ad illa·
¶ Deinde cum dicit:Mos autem·Ponit maiorem & probat dicens ꝙ assuesci gaudere & tri/

animũ talia audientes:Mos aũt dolendi ac lætandi in similibus prope est ut erga ueritatem eodẽ modo se habeat: ceu siquis gaudet imaginẽ alicuius uidens nõ ꝑpter aliã cãm:sed propter formã ipsam necessariũ est huic & aspectũ ipsum illius cuius imaginẽ contemplatur esse iocundũ. Contingit aũt in aliis quidem sensibilibus nullã existere similitudinem esse morũ: ut in his quæ tactu uel gustu percipiuntur:in his etiã quæ uisu admodũ parũ.figuræ enim sunt talia: sed ad modicum & oẽs huiuscemõi sensus ꝑticipant.Insuꝑ non sunt hæ similitudines moꝝ:sed signa magis quæ fiunt figuræ & colores moꝝ.& sunt hæc a corꝑe in passionibus:attamen q̃tum refert circa horum ui

stari in eis quę sunt simila delecta/
tionibus & tristitiis moralibꝰ est ꝑ
pinquũ ei quod est delectari in eis/
dem: quia illud quod est sĩle alicui
quasi eodem mõ se uidetur hr̃e ad
ueritatem sicut illud·sĩlia enim paꝝ
distate uidenť·similitudo enim uni
tas quędam est·talia autẽ accipit in
tellectus ut eadem frequenter : sicut
dicitť·ii·Physicoꝝ·Et ideo assuefieri
in eis quę sunt sĩlia alicui est assue/
fieri quodãmodo in illo·uerbi gr̃a:
Si aliquis respiciẽs uel considerans
imaginē formę alicuius: puta Her
culis & delecteť in ipsa ſm ꝙ ima/
go est forma illius uisio formę ipsi
us Herculis ſm seipsam de necessi
tate erit sibi delectabilis & magis:
quoniã propter quod unũquodq;
tale & illud magis: sicut dicitť pri/
mo posteriorum· ¶ Deinde cum
dicit Contingit autem· Regreditur
ad declarandũ minorem·& primo tãgit ꝙ in sensibilibus ſm alios sensus aut nulle aut mo
dice sunt similitudines moꝝ·Scd̃o cũ dicit:At in melodiis·Declarat ꝙ in his quę sunt ſm
auditũ sunt manifeste·Circa primũ est intelligendũ ꝙ in sensibilibus ſm unũquẽq; sensuꝫ
sunt aliquę sĩlitudines passionũ & habituũ moralium & actionũ : qm̃ oĩa sensibilia consi/
stunt in aliquibus proportionibus determinatis primoꝝ suoꝝ:quẽadmodum passiones &
habitus & alia moralia Adhuc etiã uidemus ꝙ ad aliquas alteratiões factas ab ipsis sensi/
bilibus ſm unũquẽq; sensum mouemur ad aliquas actiões uel passiões morales bonas &
malas:qd̃ nõ est nisi ꝑpter aliquã sĩľtudinem·quare in oĩbus inueniť aliqua sĩlitudo istoꝝ·
ueꝝ tñ nõ in oĩbus ęqualiter· cũ.n·oĩa moralia sequanť apprehensionẽ aliquã ſm rõnem
rõnabile uideť ꝙ sensibilia ſm illos sensus q̃ nos magis cognoscere faciũt ſm rõnem: ma
iorẽ hẽant sĩlitudineꝫ secundũ ꝙ hmõi ad moralia·tales aũt sunt uisus & auditus secundũ
Arist·lib·de sensu·Et ideo insensibiliter oportet ꝙ ſm istos sensus magis existãt sĩlitudines
moꝝ·in tangibilibus aũt q̃ maxime materialia sunt & prima secundũ uiã generationis mi
nime·in gustabilibus aũt & odorabilibus modice pp̃ ꝑpinquitatẽ eoꝝ ad tangibilia· Ad/
huc aũt magis manifeste inueniuntur in audibilibus q̃ in uisibilibus· rationabile enim est
ꝙ in sensibilibus secundũ illum sensum inueniantť magis manifeste quę magis faciunt ad
cognitionem secundũ rõnem quam pręexigunt omnia moralia in actu·ad hoc autem ma
gis facit auditus secundũ accidens·sermo enim audibilis existens causa est disciplinę:non
secundũ se sed secundũ accidens·ex nominibus enim constat· Nominũ uero unũquodq;
simbolicum sicut dicitur lib·pręedicto de sensu·Et ideo rationabiliter in audibilibus inuenť
tuntur magis manifeste similitudines moralium in actu q̃ in uisibilibus·Adhuc aũt audibi
lia fortius mouent q̃ uisibilia pluribus modis · uisibilia enim mouent uisum sola quadam

sionem oportet pueros nõ figuras inspicere
Pausioris sed Polignoti. & si quis alter pi-
ctor uel statuarius sit moralis. At in melo-
diis ipsis sunt mutationes morũ: & hoc est
manifestum:statim enim harmoniarum di
stincta est natura:ita ut qui audiunt aliter
disponantut:nec eodem modo se habeãt ad
unamquamq; ipsarũ:sed ad quasdam flebi
liter & contracte magis : puta ad eam quæ
appellat Lydia mixta.ad quasdã uero mol
lius scdm mentem:ceu ad illas quæ sunt re
missę.ad aliã uero mediocriter & cõposite

alteratione tenui & quasi insensibili. Audibilia autem mouent s̃m alterationem quandam
& s̃m motum quendã localem mediũ & organi. Quare manifestius excitant passiones si/
militudinem habentia. Hoc supposito dicit Arist. ꝙ in sensibilibus quę sunt s̃m alios sen/
sus contingit nullam existere similitudinem morũ:sicut in gustabilibus & tangibilibus:si/
militer autem & odorabilibus. Dicit autẽ nullam:quia paucam & ĩmanifestam. quod aũt
paucũ & ĩmanifestum: nihil repu/
tatur. in uisibilibus autem inuenitur
aliqua sed debilis. figurę enim quę
maxime comprehẽdunt a uisu ma
xime uidentur esse tales. Sunt enim
quędam acutę:quędam obscurę si/
cut & passiones. sed s̃m modicum
sunt siles: et ideo nõ multũ mouet
hęc similitudo. Et iterũ:oĩa uisum
habentia habẽt sensum hmõi figu/
rarum:& tñ non oĩa attingunt ad mo
res:quod tñ uidet si proprie simili/
tudinem hñent ad ipsos. Iterũ:figu/
rę & colores nõ sunt proprię simili
tudines morum expresse sicut har/
monię: sed magis signa quędã co/
incidentia cum ipsis moribus. & ta
lia signa morum bene contingit accipere in passionibus sensibilibus:nõ solum in uisibili/
bus sed in odorabilibus & tangibilibus & aliis. Et differt s̃m quantitatem: quia manifesti/
us inueniunt in uisibilibus q̃ in aliis. Et circa horum speculationem q̃tum ad rectum iudi/
cium & delectationem conuenientem oportet contemplari iuuenes intendentes considera
tionem istorum propter mores nõ figuras & picturas Pausioris:qui pictor erat imaginum re
presentantium turpia & inhonesta:sed eas quas Polignotus:qui pingebat figuras represen/
tatitiuas honestorũ:& si quis alius fuerit pictor aut sculptor figurarum representatiuarum mora
lium. ¶Deinde cum dicit:At in melodiis. Declarat ꝙ in audibilibus manifeste inueniunt
silitudines morum. & hoc primo declarat in melodiis musicis. Scdo cũ dicit:Eodem mõ:De
clarat eodem modo se hr̃e in rithmis. Tertio cum dicit:Ex his igitur. Infert conclusionem
principalẽ. In prima pte dicit ꝙ in ipsis melodiis musicalibus manifeste inueniunt imita/
tiones morum. & hoc manifestum est:natura enim ipsarum armoniarum tantum differt ut au/
dientes statim aliter & aliter disponant s̃m passiones & motus & nõ eodem mõ se habeãt
hoĩes in audiẽdo unamquãq; ipsarum:sed in audiendo quasdã efficient planctiui & quasi cõ
tracti per retractionẽ spirituum ad interiora. cuius est illa quam dicimus Lydiam mixtã.
Est aũt Lydia mixta melodia uel cantilena septimi toni quę propter acumen magnũ uo/
cum fortiter pcutit spũs & retrahit ad interiora:propter quod ad compassionem disponit.
alios aũt audientes:puta remissos magis disponunt ad molliciẽ. cuiusmodi sunt forte ea q̃
dicitur Lydia:quę est melodia quinti toni. & ea quę dr̃ hypolydia:quę est sexti toni : quę
propter remissionẽ uocũ & motuũ maxime per semitonia qua frequẽter accipiunt mani
feste uidemus mouere ad molliciẽ. alias aũt audientes bene disponunt & constanter se ha
bent in operibus. Talis autem est illa quę dicit Dorica sola quę est cantilena primi toni q̃
maxime moralis est. Alię autem sunt qui raptos faciũt:sicut ea quę dicit Phrygia: quę est
melodia tertii toni quę propter fortem percussionem in uocibus fortissime reuocat spiri/
tus ab exterioribus ad interiora quod disponit ad raptum. ista enim dicuntur & conueni/
enter illi qui circa hunc ludum musice philosophati sunt & accipiunt testimonia rõnum
suarum ex ipsis operibus. Sic igit apparet ꝙ in melodiis maxime sunt similitudines morum

& ꝙ homines per ipas disponuntur ad eos: quod maxime uidetur cõtingere propter duo quoꝝ alterum accidit ex parte opationis uel consequẽtis ipam operationẽ animę. Sensus enim auditus in quadã media ratiõe consistit. Et ideo cum mouetur a sono sibi ꝓportionabili est delectatio ſm ipm sensum: cum etiã ratio in auditu ſm actum iudicat mediã rationem sonoꝝ: & in intelligendo est delectatio intellectualis ꝓportionalis delectationi quę est in opibus moralibus cõsistentibus in eadem ꝓportione. Delectatio autem in aliqua opatiõe adauget operationem illã: sicut dicit in. x. Ethic. Et per cõsequens eã quę ei assimilatur. Alteꝝ autẽ ex pte dispositionis materię & organi: qm̃ spũs organũ est primũ oim uirtutũ aię & sensitiuaꝝ et motiuarum. & ideo diuersus motus spirituũ uel per alterationez uel per hũc moũ localẽ ex quibus contingit cõtractio uel ebullitio uel expulsio diuersimode disponit homo ad passiões uel actiões. Hoc autem modo harmonie musicę maximę pñt mouere spm̃ diuersimode ſm diuersitatẽ eaꝝ. ¶ Deinde cum dicit: Eodẽ modo zc̃. Declarat idez de rithmis: Dicẽs ꝙ eodẽ modo se habẽt illa quę circa rithmos. Quidam. n. ipoꝝ habẽt uirtutẽ per quã disponũt ad morẽ stabilẽ. Alii autẽ per quã disponũt: & ad instabilem. Et iterũ quidã ipoꝝ habent motus ad onerosa & illiberalia magis. Alii aũt ad delectabilia & liberalia. Est autem rithmus numerus sillabaꝝ determinatus in oratiõe sili fine terminatis. ¶ Deinde cum dicit Ex his zc̃. Infert conclusionẽ principalẽ: Dicens ꝙ ex his quę dicta sunt manifestũ est ꝙ musica qualem quendã & bene dispositũ ad morẽ potest facere qualiter manifestũ est ꝙ utilis est ad mores. ¶ Deinde cum dicit: Quod si hoc zc̃. Concludit ex dictis iuuenes debere erudiri in ea adiungendo nouam rationem ad hoc: Et dicit. Si musica qualem quendam bene dispositum ad mores nata est facere. In eo autem quod disponit ad mores expedit iuuenes erudiri & assuefieri in Musica. Est etiam disciplina Musice conueniens naturę puerorum tantille & parue existenti propter aliã rationẽ. Iuuenes enim non pñt sustinere aliquid indelectabile: uel contristans propter ętatem. Habent enim operationes sensuum perfectas propter uigorem uirtutum. Tales autem operationes consequuntur fortes delectatiões. Et ideo fortiter delectantur: nec possunt sustinere tristitias. Harmonię autem Musice sunt de natura delectabilium. Similiter autem & rithmi. Est enim quędam similitudo naturalis rithmorum ad harmonias. Vtrum enim cõsistit in proportionibus moralibus: & quia harmonia est delectabilis secundum se multi antiquorum sapientum dixerunt. alii animaꝫ esse quod harmoniam. alii autem habere harmoniam: sicut Plato & sequentes ipsum: dicentes aĩam seipsam mouentem. ¶ Deinde cum dicit: Vtrum autem addiscere eos oportet cãtando zc̃ Inquirit utrum oporteat participare Musicam quantum ad actum utriusq; partis eius: cantatiue scilicet & instrumentalis. Et primo manifestat quod sic. Secundo cum dicit: Quid autem deceat uel non deceat zc̃. Declarat ꝙ differẽter oportet se habere q̃tum ad hoc ſm

plurimum: ut uidetur Dorica facere omniũ harmoniarum. Frigia uero distrahit ac rapit animũ et quasi extra se ponit. Hoc enĩ recte dicũt qui circa hmõi disciplinã philosophanť. Capiunt. n. uerboꝝ testimonia ex rebus ipsis. Eodem modo se se habet circa rithmos. Alii. n. morem cõtinent grauius: alii concitatũ: alii uiolẽtiores afferunt motus: alii liberiores. Ex his igitur patet ꝙ musica põt animi morem aliquẽ facere. Quod si hoc potest musica: claꝝ est ꝙ ad pueroꝝ disciplinã est adhibendã: & in ea pueri sunt instituendi. Congruit autem naturæ hmõi disciplina Nam pueri ꝑpter ætatem nihil ferũt spõte qđ nõ habeat in se iucũditatẽ. Musica uero ex his est quæ sunt iucũda scđm naturã: & uideť cognatio quædã esse nobis cũ harmoniis & rithmis. Quapropter multi sapientũ

diuersas ętates. Circa primum primo pręmittit dubitationem: dicēs ꝙ postea ea quę dicta
sunt est considerandum utrum oportunū sit ad bonam dispositionē ciuium eosdem addi
scere musicam & exercitari in ea q̄tum ad utendū actum .i. cantādo & manu opando: hoc
est tangendo organa: aut non: sm ꝙ propositum fuit prius. ¶ Deinde cum dicit: Non est
obscuꝝ zc̄. Dissoluit eam: ostendens ꝙ expedit cōicare musicam scđm utrumq; modum
per duas rationes: quarū secūdam
tangit cū dicit: Et simul zc̄. Primo
igit̄ dicit ꝙ manifestū est ꝙ cōica/
re oṁibus actibus musicalibus ma
gnam differentiā sm pręeminenti/
am habet ad faciendū iuuenes qua
les quosdā & bene dispositos. Studi
osum enī iudiciū de moralibus uel
de eoꝝ silibus multum ualet ad bñ
disponendū eos ad mores: sicut di/
ctū est prius. Sed ex hoc ꝙ aliquis
cōicat opibus musicę studiosius iu
dicat de eis q̄ sunt similia moribus.
Vnū enim de numero impossibili
um est: aut ualde difficilimū est il/
los iudicare de agibilibus bene qui
nō cōicauerunt opatiōibus. Studio
sum enī iudiciū est per facilē & de
lectabilē deductionē in pncipia pri
ma. Facilis aūt & delectabilis redu
ctio in pncipia nō est nisi per habi
tum inclinatū ad modū nature qui
generat̄ in nobis ex frequēti opatio
ne. Et iteꝝ ad rectitudinē iudicii ex
igit̄ certitudo quę maxime uidetur
in agibilibus causari ex opibus. O/
portunū est igit̄ participare musicā,
quantū ad actus & opatiōes. ¶ De
inde cū dicit: Et simul &c̄. Ponit se/
cundam rationē: Dicens ꝙ simul cum eo ꝙ dictū est ꝙ oportet pueros mobiles existētes
habere ad circa ꝙ occupent. Et ideo conuenicter introductū est instrumentū qđ dicitur ar
chitę tabella ita dictum ab inuentore archita quē attribuūt pueris ut circa istam occupati
nō destruāt aliquid eoꝝ quę in domo sunt. Iuuenes enī ppter multitudinē motuum in eis
existentiū ppter ętatē qescere nō pñt. Et ppter hoc ludus illi9 tabellę cōueniēs est eis saltē
ad occupationē. Disciplina aūt .i. rectus usus ipius reseruāda est magis puectis sm ętatem
qui magis discernere possunt quid est sm artem & qđ nō. Qđ igit̄ expediat iuuenes erudi
ri in musica p cōicationē opeꝝ manifestū est. ¶ Deinde cū dicit: Quid aūt zc̄. Declarat
ꝙ differēter oportet se habere in hoc sm ętates diuersas: simul cū hoc remouēdo q̄dam in
crepationē adductā in contrariū prius. Et primo pręmittit intentū suū. Scđo cū dicit. Pri/
mum igit̄ zc̄ Prosequit̄. In pma parte dicit ꝙ in usu musicę quid sit decēs & nō decēs sm
ętates diuersas: puta iuuentutis & senectutis non est difficile sapientem determinare: Nec
etiam soluere rationem operantium exercitium in musica inutile sordidum esse. ¶ Dein/
de cum dicit: Primum igitur cum iudicandi causa sint hęc zc̄. Prosequitur. Et primo pri/
mum. Secundo scđm: cū dicit: Vituperatoribus aūt zc̄. Primo igit̄ dicit ꝙ exercitiū in his

dixere. Alii quidem animum esse harmoniā
alii uero habere harmoniam. Vtrum autē
addiscere eos oportet cantando: & manibus
agendo: uel nō: quēadmodum prius dubita
tum est nūc erit dicendū. Non est obscurū
interesse multū ad hoc ut efficiamur aliqua
les: si quis operū ipse sit Princeps. Nēpe im
possibile est: uel certe admodū difficile ut q
opera ipsa nō tractat perite ualeat iudicare.
Et simul opus est ut pueri habeant exercita
tionem aliquam. Et architæ tabella recte re
perta est quā pueris dant: ut in ea occupati
illa quæ sunt domi nō frangāt. Nescit enim
pueritia quiescere. Hic est ergo infantibus
conueniēs ludus. Disciplina uero maioribus
tanq̄ tabella quædā. Qđ igitur docendi sint
musicam ita ut in opere ipso uersent̄ ex his
patet. Quid autem deceat uel nō deceat se/
cundū ætates: non difficile est determinare
ac respōdere uitupatoribus uile hmōi exer/
citiū esse dicētibus. Primū igit̄ cū iudicādi
cā sint hæc opa pdiscēda oport9 i pueritia il

his operam dare. In maiori uero ætate exercitationem eorum dimittere. tantũmodo aũt iudicare posse per disciplinã adeptam ac letari recte. Vitupatoribus aũt qui aiũt sordidos ac uiles musicam facere nõ difficile est respõdere si cõsideremus quousq; illi opera danda sit ab his qui ad uirtutẽ ciuilẽ erudiunť:& quæ melodiæ qui ue rithmi sint addiscendi. Et præterea qbus instrumẽtis percipatur. Nam in eo quidẽ plurimum refert consistitq; in his obiectiõis solutio. nihil. n. uetat modos quosdã musicæ illud qđ aiunt efficere. Clarum est igiť oportere disciplinã eius: neq; impedimentũ afferre cæteris opatiõibus: neq; corpus efficere inutile ad bellicas: ciuilesq; exercitatiões. Ad usus quidẽ iã ad disciplinas uero postea. Erit autẽ sineq; hic in illis laborabũt quæ ad certamen artificii pertinent: neq; circa admirabilia quædam & superflua quæ in certamina prius: & de certaminibus in doctrinã uenere. Sed

que scđm Musicam non equaliteř competit: nec eodem modo scđm omnem etatem. Primo enim hoc manifestum est ꝙ operibus musice cantus instrumentalis oportet participare ꝓpter rectitudinem & certitudinẽ iudicii quod scđm se bonum & delectabile est: sicut quedam perfectio intellectus & in ordine ad mores: sicut dictum est prius. Iuniores aũt rectitudinem iudicii simpliciter habere nõ possunt ꝓpter motum multum existentẽ in eis: & propter inexperientiam. Possunt tamen multũ laborare. Seniores autem ecõtrario minus laborare pñt. Rectius aũt iudicare ꝓpter quietationem & experientiã. Et ꝓpter hoc oportunũ est iuuenes pticipare musicã utendo opibus & cantãdo et instrumẽta tangẽdo. Seniores exñtes opa ipa dimittere ꝓpter debilitatẽ Audiendo aũt bene posse iudicare rationes harmoniaꝝ ꝓpter uirtutem & pfectionẽ intellectus & delectari recte: cõsequẽter ꝓpter hoc ꝙ eruditi sunt prius in his in iuuẽtute ❡ Deinde cũ dicit: Vitupatoribus &c. Intendit remouere increpationẽ quorundã uolentiũ excludere musicã a iuuenibus. Et primo tangit ex qbus contingit eã remoueri. Scđo cũ dicit: Clarum est &c. Declarat que & qualia oportet ista. Primo igiť dicit ꝙ non est difficile dissoluere increpationem per quã quidã increpant musicam & usum ipsius. Illud. n. rõnabiliter increpandũ uideť ꝙ iuuenes uiles facit & male dispositos scđm intellectũ: hoc autẽ facit musica & usus ipsius: ut dicunt. Quedã. n. melodie ad mollicieẽ disponunt: quedã aũt ad iram: quedã ad alia que distrahũt ab opibus secundum rõnem: & ideo rõnabiliter increpãda est. Non est inquit difficile soluere ipaꝝ cõsiderando usq; ad q̃tum oportet cõicare musicã eis: qui intendũt ordinare actiões puerorũ ad bonũ ciuile: non. n. q̃tumcũq; cõicandũ est ei: sed in q̃tum utilis est ad Remp. & considerãdo qualibus melodiis: & qualibus rithmis cõicandum est. Adhuc etiã in qualibus organis erudiendũ & exercitandũ. In istis. n. est differẽtia quedã ad ꝓpositũ: & in ipis est solutio increpatiõis ꝓposite. Nihil eni ꝓhibet: imo manifestũ est melodias & rithmos & organa aliqua male disponere: iuuenes scđm intellectũ & uiles facere. Alia aũt bene disponere ad intellectũ & mores. Et ideo expedit considerare quibus organis: melodiis: & rithmis utendũ est ad bonũ intellectus & mores: & qbus ñ. Et ꝑ hoc tolleť p̃dicta increpatio ❡ Deinde cum dicit: Clarũ est &c. Declarat que & qualia oportet esse musicalia quibus utendũ ad bonũ intellectus & mores. Et pmo in uniuersali. Scđo cũ dicit: Patet etiã &c. In particulari. In pma parte ipe dicit ꝙ manifestũ est ꝙ eruditionẽ & usum ipius musice oportet esse tantũ & talem: & ꝑ talia ut nõ impediãt hoiem ad actões ciuiles futuras: neq; faciãt corpus ipsius male dispositũ ad opationes intellectus & in utile ad bellicas oportunitates & ciuilia exercitia propter debilitationẽ ad exercitiũ quidem & paulatinã assuefactionem nunc: ad

eruditiones aūt predictas posterius. Omnia enī quę circa iuniores sunt oportet cōmensura/
ri & determinari ſm hoc ꝙ utilia sunt ad finem Reip. qđ est bonū perfectū ſm intellectū
Contingit aūt bene se habere iuuenes circa eruditionē in musicalibus si illi qui incipiūt ire
ad agones nō elaborauerint in tangēdis organis laboriosis & grauātibus corpus ad motū
labore īmoderato grauante corpus & uirtutē eoꝝ: nec etiā exerceāt se in mirabilibus & su/
perfluis opibus q nunc deduxerūt
ad ludū agonasticū: & ex eo deue/
nerūt ad eruditionem uolētes iuue/
nes erudiri in eis: sed magis si exer/
citent in facilioribus & moderatis
laboribus: & cātibus: & organis mu
sicalibus usq ad hoc ꝙ possint dele
ctari recte in harmonia musica: et ri
thmis considerātes: & non solū cōi
musica in qua oēs sensum habētes
delectant: sicut quędā aīalia bruta
& multitudo pueroꝝ & etiā uilium
hoīm siue senioꝝ. ❡ Deinde cū di/
cit: Patet etiā zc. Declarat in speciali
quę et qualia oportet esse musicalia
in quibus exercitādū est ad mores
Et pmo declarat quę et qualia opor
tet esse organa in qbus exercitandū
est. Scđo cū dicit: Considerādū zc.
Quibus & qualibus melodiis & ri
thmis utendū est magis ad mores.
Circa primū pmo ostendit ex prę
cedentibus in qbus organis exerci/
tandum est uel nō exercitandū. Scđo cū dicit Insup tibia zc. Manifestat hoc per rationem
In prima parte dicit qm̄ non est utendū organis in quibus mouēdis grauat corpus īmode
rate: & qui īmoderate per sonū eoꝝ excitant spūs: sed magis moderatis. Manifestū est ex
hoc qualibus organis utendū ad mores: & qualibus nō. Non. n. utendū est ad disciplinam
fistulis. Fistula aūt est organū uniuersaliter ꝙ sonat per expulsionē spūs. Et est intelligēdū
dictum Arist. ut uidet de fistulis illis quę ex sufflatiōe multi spūs indigēt ad hoc ut reddāt
sonū: & īmoderatū sonum faciunt sicut tibię & musę quędā. Tales. n. ꝓpter multā exsuf/
flationē spūs grauāt corpus. Et ꝓpter magnitudinē soni nimis exercitat spūs. Nec etiam
utendū est organis quę ꝓpter magnitudinē & confusionē soni confundit spūs: sicut cytha/
ra & si quid alteꝝ tale est: sed illis magis utendū est quę bene disponūt auditores scđm cor
pus & ſm aīam ad mores aut ad ludos musicos: aut alios qui eis ꝓportionant. ❡ Deinde
cum dicit: Insup tibia &c. Probat hoc per rōnem. Et primo de fistula. Scđo cū dicit: Qm̄
aūt organoꝝ &c. De organis. Circa primū primo ꝓbat ꝙ magis ad illud utendū est fistu/
la. Scđo cum dicit: Adiungamus &c. Quod nō ad disciplinā. In pma igit parte dicit ꝙ prę
ter ea quę dicta sunt manifestū est ꝙ fistula nō est organū disponēs ad mores: sed magis
prpoter magnitudinē & multitudinē soni est excitatiuū: ꝓpter fortē motum spirituum. Et
ideo magis utendū est ipa in talibus tpibus in quibus exercitiū in ea preter purificationē
id est dispositionē ad iram & audaciā: puta in bellis & insultibus q̄ eruditionē uel disposi/
tionem ad mores. sicut nunc uidemus uti eadē in bellicis: & ad illud quod dictū est: & ad
terrorem aduersarioꝝ. ❡ Deinde cum dicit: Adiungamus aūt &c. Probat ꝙ non est uten/
dum ea ad disciplinā. Et primo per rationē. Scđo cum dicit: Rationabiliter zc. Per dictum

eo usq ut gaudere ualeant ꝓbabilibus me/
lodiis & rithmis & non cōi sensu musicæ so
lum ut aīalia quædam & turba seniorū ac
pueroꝝ. Patet etiam ex his qbus instrumen
tis sit utendū. Neq enim tibiæ sunt in disci
plina recipiende: nec aliud artificiosum in/
strumentū ut Cythara: & si quid aliud tale
Sed quæcunq faciunt auditores bonos uel
musicæ disciplinæ: uel alterius. Insuper ti/
bia non est morale sed potius suscitatiuū &
concitatiuū: Itaq ad hmōi tempa est uten/
dum illa in quibus spectacula magis purifi
cationem pariunt q̄ disciplinam. Adiunga/
mus aūt & illud quod contrariū disciplinæ
efficit impediēs ratione uti per tibiaꝝ sonū.
Quapropter bene reprobauerūt illaꝝ usum
antiqui: licet prius usi fuissent. Studiosio/

fabulare. In prima parte dicit ꝙ in his quę dicta sunt adiungendum est ꝙ ex usu fistulę accidit contrariũ disciplinę: puta in disciplina: quia contingit fistulationẽ ꝓhibere usum rationis rectum: ꝓpter qđ rationabiliter antiqui uirtutem eius cõsiderantes ꝓhibuerunt usum ipsius a iuuenibus & liberis bene dispositis fm intellectum: q̃uis primo usi fuissent ipsa: cũ enĩ primo inceperũt uacare studio & disciplinę ꝓpter abundantiã necessarioꝝ ad uitam & magnanimiores existẽtes ad uirtutem: hoc est ad fortitudinem ꝑus: postea in opationibus facti prudentiores sequebant̃ eruditionẽ in doctrina quacunq; nõ discernẽtes que esset utilis & quę non. Et supinquirentes quãcunq; adduxerũt fistulationem ad eruditiones uolentes in ea erudiri: Quonia; in Lacedęmonia primo quidem Coreator in corea fistulauit: & de hinc deuenit Athenas ꝓpter ꝙ plurimi liberorum Atheniensium uoluerunt participare ipsa ꝓpter nouitatem ipsius scđm consuetudinem eorum. Et hoc manifestum est ex titulo quem Thrasippus statuit qui bene duxerit chorum. Non autem ponit titulum. forte autem potuit esse: Hic iacet fistulator optimus: uel aliquid tale alteꝝ. Posterius autem quãdo melius potuerunt iudicare propter experientiam longã quid utile uel inutile esset ad uirtutem. Considerantes ꝙ non disponit ad eam: sed magis ad contrarium reprobauerunt ipsam prohibentes eruditionem & usum ipsius a iuuenibus. Similiter autem & multa alia organorum antiquorum similia fistulis quantum ad hoc: sicut Petades & Barbiti quod nos dicimus Musam & alia: quę & si faciant ad delectationem utentium tamen nihil disponunt ad mores: sicut Heptagona id est instrumentum Septem angulorum: uel Septem cordarum. Et Trigona id est trium angulorum uel cordarum. Et Sambuca ex duabus longis cordis. Forte & omnia quę indigent manuali scientia multa prohibẽtes ex hoc considerationem intellectus. Huiusmodi autem organa cõmuniter nõ sunt nota nobis: aut non sub istis nominibus. ¶ Deinde cum dicit: Rationabiliter quoq; zc. Hoc idem manifestat per dictum fabulare. Dicens ꝙ propter hoc rationabiliter dictum est ꝙ de quibusdam aliis in fabula dictum est ab antiquis ꝙ cum Pallas inuenisset fistulas & cõsiderasset eas: & usum earum: abiecit easdem. Nec est malum dicere propter quid: quia. s. cõtristata est propter hoc ꝙ in usu ipsarum dehonestatur facies. Oportet enim fauces inflari ad retentionẽ spiritus exsufflandi ad motum ipsarum ꝙ deformat faciem. Et multitudo spiritus exsufflãtis debilitat corpus. Nec solum propter hoc: sed magis uerisimile est: quia eruditio & usus fistulationis ad perfectionem intellectus nihil facit. Palladem autem dicimus deam scientię & artis. Sic igitur Pallas id est ratio recta & ars recte diiudicans reprobat usum fistulę: quia inutile ad corpus: tum quia deformat: tum quia debilitat. Et quia non disponit ad: per

res enim facti propter diuitias & animosiores ad uirtutem post uictoriã contra Medos habitã: ac ex rebus gestis magnum de se opinantes disciplinã oẽm arripuerunt: nõ iudicantes sed experientes. Quapropter tibiarũ quoq; usus tunc receptus est. Nam & apud Lacedæmonios quidã qui ludos exhibebat ipsemet tibiis modos fecit: & athenis eousq; in consuetudinẽ uenit: ut fere ingenui oẽs addiscerẽt: Qđ patet ex tabula a Thrasippo posita cũ ludos pro tribu sua dedit: Postea uero in desuetudinẽ abiit et improbari cepta est. Cum iã melius per experientiã iudicare possent quid ad uirtutem pertineret & quid non. Eodemq; modo per multa instrumẽtorum antiquoꝝ improbata sunt: ueluti Petades & Barbiti: & quæ ad uoluptatẽ audientiũ intendebãt Heptagona et Trigona & Sambucæ: & cũcta quæ indigẽt ꝑita manuũ gesticulatiõe. Rationabiliter quoq; illud se habet qđ antiqui de tibiis fabulãtur.

fectionem intellectus:sed ad contrarium magis:quia nimis cõmouet et confundit spiritus. ¶ Deinde cum dicit:Cum uero zc̃·Probat ludum non ualere ad mores:Dicens ꝙ iuste reprobamus organorum operationis · Ludum autem hunc dicimus ludum qui fit in agonibus uel theatris ad exercitandum homines ad fortiter agonizandum uel delectãdum solum·In isto enim ludo operans non operatur propter exercitium ad uirtutem in seipo:sed ad exercitandum audientes & gratia delectationis eorum: non cuiuscunq;:sed onerose & seruilis · Et quia operatio & delectatio liberorũ non sunt tales: non iudicamus talem ludum esse ludum liberorum:sed seruorum:& quę facit uiles & depressos secundum intellectum·Finis enĩ ad quem faciunt istos ludos & intẽtio non est bonus secundum seipm Intendunt enim ad delectationẽ audientium tantum: aut lucrum ꝓprium· Operationes enim istius lucri onerosi existentes consueuerũt mutare Musicam modo ludẽtes uel cãtantes uno modo · Nunc uero alio secundum diuersitatem audientiũ & finis intenti ad quem intendunt eos deducere propter quod artifices id est auditores ludi facti secundum autem qui cogit aut ad ludum ipsum facit quales quosdam id est dispositos secundum passiones animę secundum modum dictum prius:& etiam secundum corpus propter motus & gestus quos exercet in ludendo·non autem bene disponit ad mores : nisi secundum accidens.

Aiunt enim Minetuam repertricem tibias abiecisse ob deformitatem oris . Atqui non male se habet dicere fecisse hoc deam defor mitati oris infensam . Sed tñ multo magis ob id quia nihil cõfert tibiarum usus ad intelligentiam & mentem:cum scientia & ars Mineruæ sit attributa. Cum uero instrumẽtorum & operis improbauerimut artificiosam disciplinam.Artificiosam uero illã posuimus quæ uersatur in certaminibus.In illa enim qui agit non proprie uirtutis gratia agit:sed ut audientes delectet:& onerosa quidem delectatione. Quapropter non ingenui hominis censemus esse huiuscemodi opus. sed per uiles ac sordidos contingit illud fieri.Nam finis cuius gratia faciũt improbus est cum spectator onerosus existens modo hoc:modo illud exigere consueuit:ita ut artifices quoq; placere studentes illius modi efficiantur:& corpora similiter propter motus. ¶ Considerandum est autem utrũ omnibus utendum sit harmoniis : & omnibus rithmis distinguendum. Deinde utrum illis qui eruditionis causa laborant eandem distinctionem tribuamus:an tertiũ quiddã

COnsiderandum est autem utrum omnibus zc̃· Postq̃ Philosophus ostendit quibus organis utendum:& non utendum ad mores:Transit nunc ad considerandum quibus & qualibus melodiis : & rithmis sit utendum & simpliciter & ad eruditionem·i·disciplinã·Et circa hoc primo premittit intentum suum·Secundo cum dicit:Cum illa probet zc̃·Prosequitur· Adhuc in prima parte primo proponit intentum suum principale ·Secundo cum dicit : Quoniã uidemus musicam zc̃·Tangit quid considerandum est ad declarationem intenti principalis ¶ Tertio cũ dicit:Putans igit̃ zc̃·Quę de prędictis supponenda sunt ab aliis·Dicit igitur primo ꝙ post prędicta considerandum est circa naturam & usum harmoniaꝝ & rithmorum: & simpliciter & in ordine ad eruditionem·i·disciplinam simplr̃: quidẽ utrum omnibus harmoniis & rithmis utendũ sit in ciuitate: aut oportet diuidere ipas & dicere ꝙ quibusdam utẽdum est:quibusdam autem non·Deinde per comparationem ad eruditionem:utrum·s· his quę laborant ad ipam utendum sit omnibus ad eam·Aut etiam utrum sit ponenda eadem de/

terminatio in ipis per comparationem ad disciplinam quę et simpliciter:aut aliqua alia diuersa. ¶ Deinde cum dicit:Quoniam uidemus musicã zc. Tangit quę consideranda sunt ad declarationem dictorum:Dicens quoniam ad sensum uidemus musicam distingui per melodiam in cantu uel organis & per rithmos:oportet considerare ad euidentiam propositi:quam potentiam & uirtutem habeat unaqueq; istarum ad disciplinam & mores. Illis enim quę habẽt uirtutem conuenientem ad ipa utẽdum est ad ea:alia autem non. Adhuc aũt utrum magis eligenda sit ad mores & eruditionem musica bene melodizata:aut ea quę rithmizata est. ¶ Deinde cũ dicit:Putantes igitur. Quę de istis supponenda sunt ab aliis:Dicens ꝙ nos opinãtes ꝙ multi modernorũ considerãtium in musica: & alii ex Philosophis antiquis q perfecti fuerunt bene se habẽtes in hac disciplina ex parte .i. ꝑticipari musicę considerationẽ specialem circa singula prędictorum omittemus requirendum ab eis: uel a scriptis ipsorum. Nũc uero in uniuersali dicemus de ipis sm ꝙ ad ꝓpositum facit diuidentes legaliter modos ipsius musicę declarantes quibus utendum est ad mores uel simpliciter ad quamcunq;. ¶ Deinde cũ dicit: Cum illa probetʳ &c̃. Prosequitʳ. Et circa hoc duo facit. Primo .n. pręmittit quasdam diuisiões. Scdo cum dicit:Tertio gr̃a &c̃. Concludit qbus & qualibus harmoniis utendũ est. Primo igitur dicit qm̃ diuisionem melodiarum musicalium approbamus sm quam quidem approbati in Philosophia diuidũt eas dicentes alias illarum esse morales seu disponentes ad mores:alias aũt practicas .i. passionũ ire & mansuetudinis factiuas. alias autem raptus factiuas quę faciunt audientem quasi immobilem & non sencientem exquisitius assignantes melodiam & harmoniam determinatam ad unumquenq; ipoꝝ naturaliter. Phrygiã dicunt raptus factiuã Lydiam mixtam disponentem ad planctũ & compassionẽ. Doricam aũt ad mores:sicut dictum est prius. Dicimus ꝙ musica non est simpliciter quęrenda gratia alicuius utilitatis unius: nec utendum est ipa propter unum solum:sed gratia plurium. Etenim utendũ est eadẽ causa ludi & purificationis. Quid autem dicimus purificationem nunc quidem simplr̃ supponatur. In Poetica autem magis manifeste dicetur de ea. Videtur autem esse purificatio corruptio alicuius passionis uotiue inexistẽtis. Et quia corruptio unius est per generationẽ alterius:Et ideo est corruptio unius passiõis:uel per generationẽ contrarię:sicut irę corruptio per generationem mansuetudinis. Tertio autem utilis ad deductionẽ est seu delectationem intellectualẽ & mores sicut dictum est prius. ¶ Deinde cũ dicit:Tertio gratia zc̃. Concludit ex prędictis quibus harmoniis utendum est:& qualibus. Et primo facit in uniuersali. Scdo cum dicit:Sed cum zc̃. Ostendit quibus in speciali utendum est. Circa primum primo facit quod

aliud. Quoniam uidemus musicam esse per melodiam & rithmos horum utrumq; latere non debet: quã uim habeat ad doctrinã & utrum præferenda sit ea pars quæ in melodiis consistit:an ea quæ in rithmis. Putantes igitur multa de his esse dicta recte a musicis qbusdã qui nunc sunt:et a Philosophis qui peritiam habent huius disciplinæ: discussionem & examen singularum partium illis dimittemus:qui perquirere uolẽt. Nos autẽ solũmodo in genere de ipsis dicamus. Cum illa probetur a nobis melodiarum diuisio quã faciunt quidã Philosophi :ꝙ aliæ sunt morales:aliæ effectiuæ:aliæ abstractiuæ:ponentes naturam earũ ad singula istarum propriam. Dicimus autem non unius utilitatis gr̃a oportere musica utiʳ: sed multarum. Nam & doctrine gratia & purificationis. Quid aũt purificationem intelligamus nunc simpliciter. Alias uero diligẽtius in his quæ de Poetis scribimus diceťʳ. Ter-

dictum est. Scdo cum dicit: Nam affectio zc. Probat quoddã suppositum. Dicit igit primo ꝙ ex his quę dicta sunt prius manifestũ est ꝙ ad remissionẽ laboris et ad requiẽ distensionis hoc est operis unius distẽsi utendũ est uniuersaliter omnibus harmoniis musicis quę ad bene dispositos natura. Omnes.n. harmonię musicę quę in media quadã ratione consistunt quum ad sensum q in quadã media ratione consistit uidẽtur delectatiões inducere in habentibus sensus bñ dispositos natura: ꝙ dico ꝑpter eos qui indispositi sunt sm sensum uel aiam qui in harmoniis bene ꝑportionatis contristant ꝑpter cõtrarietatẽ. In ꝑportionatis aũt & distortis delectantur propter similitudinẽ: ut consequenter dicet. Sed ad disciplinam & mores utendũ est maxime moralibus. id est disponentibus ad mores sm auditũ eoꝝ qui manu uel corpore: uel etiã aia laborant in aliqua passione. Practicis & raptiuis hoc est deducẽtibus ab aliqua passiõe ad contrariũ uel ad mediũ. ¶ Deinde cum dicit: Nam affectio zc. Probat quoddam suppositum. Supposuit eni ꝙ sunt harmonię quędã purificatiuę a ꝑpassiõibus notiuis quibusdã p generationẽ oppositaꝝ uel mediaꝝ. Hoc aũt intendit manifestare hic p

tio gratia degendi ocii quietisq; causa & remissionis curarum patet omnibus harmoniis esse utendum: sed nõ eodem modo. Verum ad doctrinã quidẽ moralibus est utendum maxime: ad auditionem uero alio pulsante effectiuis & abstractiuis. Nã affectio illa quæ contingit circa animos quorundã uehementer in cunctis existit. Differt autẽ secundum magis & minus: ceu cõmiseratio & metus. Et præterea abstractio animi: Nã per hunc motum deuoti & supplices quidã fiunt. Videmus autem & sacris melodiis ita affici quando utuntur expiantibus animam carminibus quasi medicina fretos: & purificatiõe hoc idem euenire necessarium

illud ꝙ apparet ad sensum. ¶ Et est intelligendũ ꝙ passio aię sm ꝙ hic loquit est motus ptis animę appetitiuę sub fantasia boni uel mali. Et ideo sequit apprehẽsionẽ boni cõuenientis uel mali discõuenientis: & si sequat apprehensionẽ boni conuenietis cũ delectatione est secundũ ꝙ hmõi. Si aũt apprehensionẽ mali discõuenietis cũ tristitia: & qa pars aię appetitiua est uirtus quędã in corpe & organo: ideo sequit in esse & opatione sua dispositionem materię & corpis. Et ideo hmõi passiões ipsius aliquã dispositionẽ qualitatũ ꝑmaꝝ sequũtur: sicut audaciã abundantia caliditatis circa cor. Timor aũt in frigidationẽ q̃dam. Ira aũt accẽsionẽ sanguinis uel spũs. Et qa hmõi dispõ q̃litatũ in oibus hoib est ingtũ oẽs cõpositi sunt ex ipis sicut ex materia: sed tñ magis & minus sm ꝙ quidã magis calidi qdã minꝰ & sm ꝙ quidã magis frigidi: qdã aũt minus sunt. ꝑpter hoc oẽs passiões quadã aptitudie & uirtute sunt in oibus. Sed in quibusdã magis sm actũ & intense: In quibusdã aũt magis sm potentiam & remisse. Ideo dicit ꝙ bñ dictũ est ꝙ harmonię quędã sunt factiuę passionum: qm passiones quę sũt in aialibus quorundã sm excellentiã q̃dã sm ꝙ quidã sunt excellẽter audaces: quidã excellẽter timidi: & sic de aliis existũt uniuersaliter in oibus uirtute sicut calidũ & frigidũ: & humidũ & siccũ: quę sunt ꝑncipia istoꝝ sm magis & minus sm ꝙ magis uel minus dñant qualitates quę disponũt ad eas: sicut mia timor & raptus qui est imobilitas sensuum & partium exteriorum propter reuocationem caloris & spiritus ad interiora. Sunt enim aliqui qui a passione huiusmodi detinentur ¶ Videmus enim ad sensum ꝙ quando aliqui usi fuerunt melodiis quibusdam quibus antiqui solent uti in ueneratione deorum quod restituuntur & fiunt maxime de irascentibus mansueti quasi sortiti medicinam quandam & purificationem a possione nociuã: & preter naturam ¶ Idem autem hoc contingit existentibus in passione misericordię & timiditatis: & uniuersaliter in quacunque alia passione quantumcũq; adiacet unicuique: & omnibus insit quędam alleuia/

tio & purificatio passionis propter delectationem factam ex melodia disponente ad con/
trarium. Eodem autem modo hmōi melodię purificatiue faciunt regionem innociuā ho
minibus inquantum passiones reprimunt propter quas sibi inuicem iniuriabātur. Et est in
telligendum φ omnes hmōi passiones in aliqua proportione calidi & frigidi & aliarum
qualitatum consistunt dispositiue & materialiter: q̄uis alterius istorū sit additio & omnes

est his qui cōmiseratiōe: & qui metu: & qui
aliis affectibus detinentur: & aliis quate/
nus cuiq; talia contingant: fieriq; in omni/
bus purificationem quandam & alleuiatio
nem cum uoluptate. Similiter autē carmi/
na purificatiua lætitiam afferunt innocuā
hominibus. quapropter talibus harmoniis
& talibus carminibus spectandi sunt hi q
theatralem musicā tractant certatores. Sed
cū spectator sit duplex: alter igenuus & do
ctus: alter uilis & idoctus ex opificibus tur
baq; urbana. His quoq; accommodanda
sunt carmina & specula ad cessationē & re/
quietem: ut enim illorum animæ distortæ
sunt a naturli habitudie: sic harmoniaꝝ &
melodiaꝝ distorsiones sūt quædā illæ quæ
sunt uehemētes & infractæ. Delectat uero
singulos id qd suæ naturæ sit aptū. q̄obrē

cum delectatione quadam uel tri/
stitia existunt: uel cum utroq;. q̄uis
cum altero magis. quę enim causan
tur ex fantasia boni conuenientes
fm φ hmōi cum delectatione sunt
quę autem ex fantasia mali discon
uenientis cum tristitia. Harmonię
autem musicę similiter in quadam
media ratione sonorum existunt q̄
similes sunt aliquando proportio/
ni in qua consistit passio aliqua. ali/
quando autem dissimiles. Delecta/
tur autem quilibet in eo quod con/
ueniens & proportionale est ei se/
cundum naturam: tristatur autem
per contrarium propter quod exi/
stēs in passione aliqua siue cum de
lectatione siue contra. audiens me/
lodiam in consimili proportione
magis intenditur in eadem passio/
ne. audiens autem melodiam in cō
traria proportione existentem re/
mittitur quasi per contrarium: sicut
si aliquis sit in passiōe quę est cum
tristitia & accensione quadam au/
diat melodiam in contraria proportione tenentem delectationem & remittentem sedabit̄
ab ira. Similiter autem & in aliis passionibus se habet & propter hoc tractantes musicā uti
debent melodiis & harmoniis talibus contrariis ad sedandum excessus passionum. ¶ De
inde cum dicit: Sed cum. In speciali declarat quibus & qualibus melodiis utendum est: &
primo quibus & qualibus utendū est ad requiem indisciplinatorum & uilium. Secundo
cum dicit: Ad doctrinam. Quibus utendum est ad disciplinam liberorū & disciplinatorū
magis. In p̄ma parte dicit φ spectator. i. auditor harmonię musicalis duplex est. Vnus qui/
dem liber. n. bn̄ dispositus ad opera intellectus & bene disciplinatus. Alter autem seruus
& compositus ex uilibus & mercenariis & aliis huiusmodi indoctis seruilibus assignandi
sunt agones & speculationes conuenientes. eis ad requiem & delectationem. Laborantes
enim istis indigent quandoque. Sicut autem ipsi secundum animam male dispositi sunt:
& distorti ab illo habitu qui est secundum naturam: ita sunt quędam harmonię rigidę ual
de & distorte a media ratione. omnibus autem delectabile est id quod conueniens est eis
secundum naturalem inclinationem eorum: quia delectatio est operatio connaturalis ha/
bitus non impedita sicut dicitur septimo Ethicorum. Et ideo agonizantibus & operanti/
bus in musicalibus concedendū est φ possint uti aliquo tali genere musicę: rigido. s. & di/
storto ad talē spectatorē uilē & indispositū ut ipso delectatus qescat fm φ dicitur cōiter φ
plus ualet ruralis fistula q̄ aliqđ nobilis instrm: itelligēdū ē φ oīa pōt cōsiderari fm seipa;

ut est forma quędam specifica hominis uel fm dispositionem materię in hoc indiuiduo: uel in illo si consideretur fm naturam propriam: sic nulla inclinatio ad imperfectionē: nec etiam imperfectio inuenitur in ea: imo quantum in se est perfecta est naturaliter: quantum est ex inclinatione eius. tale enim est unumquodq; fm naturam quale est generatōe perfecta: sicut dicitur in primo huius. Et sic anima cuiuscunq; hominis nō īuenitur distorta a naturali habitu: & fm ꝙ hmōi quilibet liber est. Si autem cōsideremus fm dispositiōem materię in hoc indiuiduo & in illo: quia inueniuntur quędam dispositiones quę nō disponunt eam ad illud quod inclinatur fm naturam suam. sed quędam ad contrarium magis. sic anima uel homo fm eam distortus est a perfectione ad quam inclinatur fm naturam. ¶ Deinde cum dicit: Ad doctrinam. Declarat quibus moralibus utendum est ad disciplinam: & primo facit hoc. Secundo cum dicit: Sed duo. Declarat ꝙ omnes & in quaq; non debent uti illis: sed cū determinatiōe. Circa primū primo facit quod dictum est. Secundo cū dicit: Socrates autē. Reprobat opinionem Platonis circa quoddā dictum. Tertio cum dicit: Doricā autem. Regreditur ad declarandum quoddā suppositum. In prima parte dicit ꝙ ad disciplinam quę delectabilis est sicut ludus utendum est moralibus melodiis & harmoniis disponentibus ad hanc. Talis autē est illa quę uocat Dorica: sicut diximus prius & apparebit consequenter. ergo ad disciplinam utendum est ea & adiungendum est ei aliquas si quas approbauerint sicut conuenientes ad hoc qui exercitati sunt in philosophico exercitio & disciplina musicali. ¶ Deinde cum dicit: Socrates uero. Reprobat opinionem Platonis circa prędicta: & primo facit hoc Secundo cū dicit: Ostendit hoc. Declarat quoddā suppositum. In prima parte dicit ꝙ Socrates in Rep. sua. i. Plato introducens Socratē loquentē nō conuenienter dicit solā Phrygiam melodiā cū ea quā dicimus doricā debere recipi in ciuitate ad disciplinā & mores iuuenū: sil'cum hoc reprobans fistulam inter organa tanq̄ non cōuenientem ad ea. illā enim candē naturā & uirtutem quā habet fistula inter organa hēt melodia Phrygia inter harmonias: ambo enim ꝓuocant iram & sunt illatiua passionis ad quā disponit calidū ꝓpter fortitudinem motus & ꝑcussionis rōne quoꝝ habent excitare caliditatem in spiritibus. Si ergo fistula reprobanda est sicut inepta ad disciplinā & mores eadem rōe & melodia Phrygia: & si ista utilis est eadem ratione & illa. ¶ Deinde cum dicit: Ostendit hoc poesis &c. Declarat quoddam suppositum: puta ꝙ eandem naturam habeant Phrygia in melodiis & fistula in organis dicens quod ea habere eandem naturam manifestat poesis: quę dicit quod omnis bacchatio impetuositas & omnis motus consimilis passionis uiolentie maxime causatur a motu fistulę in organis & in harmoniis musicalibus a melodia

licentia permittenda est his qui de arte musica certant in Theatro ut ad huiusmodi spectatorem tali genere utantur musicæ. Ad doctrinam uero moralibus melodiis est utēdum & talibus harmoniis qualis est Dorica (ut supradiximus: recipienda est & alia quamcunq; nobis suadent qui in philosophia musicaq; uersantur. Socrates uero in libris de Rep. non recte Phrygiam tantummodo adiungit ad Doricam: licet improbans tybiā ex instrumentis. habet enim eandem uim Phrygia in harmoniis quam habet tybia in instrumētis: ambæ enim cōcitāt animos & in affectus impellunt. Ostēdit hoc poesis: tota enim bacchatio & tota huiusmodi concitatio maxime omnium instrumentorum per tybias fit. Harmonia uero Phrygia maxime hunc modū habet: ceu dityrambus manifeste uidetur esse Phrygius: cuius quidē rei plura afferūt argumēta

Phrygia· accipiunt autem ad hmõi declarationem hoc quod conueniens uidetur: puta ꝙ Ditirambus manifeste uidetur esse modus quidam melodię Phrygię· ad hoc autem exempla multa adducunt illi qui circa obiectum huius sensus·s·auditus laborant & alia· Et quia Philoxenus musicus fabulans aliquando uisus fuit Ditirambo uti in melodia Dorica: scilicet primi toni: non potuit autem: quia non conueniebat illi· sed ex ipsa inclinatione naturę eius incidit in Phrygiam cũ qua magis conueniebat· hoc autem non esset nisi Ditirambus de quo manifestũ est ꝙ cõuenit cũ fistula uel tuba ꝓp fortitudinem motus: & est factiuus irę & passionis fortis Et est modus quidaꝫ cantus qui dicit Phrygius·s· tertii toni apud nos & per consequens Phrygia conueniret cum fistula· ¶ Deinde cũ dicit: Doricam autem· Regreditur ad probandũ minorem rationis pręd ictę: scilicet quod melodia Dorica maxime sit moralis: ꝙ Dorica melodia loquentes omnes uniuersaliter confitentur ꝙ inter omnes melodias stabilissima existit· propter quod conuenit cum uirtute ad quã requiritur constantia mentis in his quę sunt secundum ratiõem: & maxime habet morem uirilem: id est uirtuosum· quod quidem per rationem apparet· medium enim inter duas superabundantias excellentię & defectus laudamus & approbamus magis & in his quę sunt secundum naturam: puta complexionẽ temperate calidam laudamus magis q̃ eam quę excellenter frigida est: & in his quę sunt sm artem & sm ratiõem: uirtutem enim quę in medio consistit laudamus: supabundantiam autem & defectum quę rationem extremoꝝ habent uituperamus· Adhuc autem dicimus ꝙ medium in oĩbus magis prosequendũ est sicut bonum· melodia aũt Dorica rationẽ medii habet respectu aliaꝝ· nõ enim ita excellenter acuta est: sicut illa q̃ dicit Lydia mixta: q̃ est septimi toni: nec etiã ita depressa sicut hypodorica uel hypophrygia quę est secundi uel quarti toni· & ideo manifestũ est ꝙ maxĩe laudanda ẽ & ꝓsequenda sicut disponẽs ad uirtutẽ· ꝓp qd iuuenes magis exercitãdi sunt in ea· ¶ Deĩde cũ dicit: Sed duo· Declarat ꝙ nõ quocũq; mõ qbuscũq; moralib⁹ utendũ ẽ a qbuscunq;· sed sm diuersas determinatões sm diuersitatẽ ętatũ & circa hoc ꝓmo declarat qbus & qua determiatiõe expedit uti senib⁹· Scđo cũ dicit: Pręterea· Quib⁹ & q̃libus iuuenib⁹: cõcludẽs cõditiões ul'r q̃ regrunt in melodia cõueniẽte unicuiq; ętati· Dicit igit ꝓmo ꝙ nõ oĩbus melodiis & moralibus & mediis expedit uti oĩbus quomõcunq;: sed cũ determinatione· Sunt aũt duo p q̃ determinant: uidelicet ꝙ possibile & ꝙ decẽs illa magis oꝫ agere aut opari iter bona opabilia q̃ possibilia sunt· nullus tñ manũ imittit ad illud ꝙ impossibile reputat uel simpl'r ul' sibi quis etiã

ꝙ circa hmõi rerum intelligentiam uacant Et inter cætera illud quod Philoxenus aggressus Dorice facere Ditirambos in fabulis non potuit: sed ui illius naturæ fuit ad Phrygiam harmoniã quæ maxime illis cõgruebat. Doricam autem fatentur omnes constantem esse ac firmam: moremq; continere uirilem. Præterea cum medium extremorum sumendum esse dixerimus: Dorica autem hanc habet naturam ad alias harmonias, manifestum est ꝙ Dorica præ cæteris decens est iuniores addiscere. Sed duo consideranda sunt. unum quid possit. alterum quid deceat: Nam possibilia quisq; aggredi & conuenientia sibi debet. Sunt autem hæc distincta: ceu defessis iam tempore nõ facile est alti spiritus cantilenas canere: sed talibus subiciat natura remissas. ex quo Socratem in hoc quoq; merito reprehendunt quidam ex his qui circa musicam uersant' quod remissiores harmonias improbauit ad doctrinã quasi uinolẽtas accipiẽs eas nõ scđm uinolẽtiæ naturã: nã uinolẽtia magis debacchari facit sed defessas. q̃re & ad futu

bonum sit fm se & illa quę decẽt ipsum operantẽ·aliqua enim sunt bona & possibilia ope
ranti quę tamen nõ decent ipsum:sicut bonum est dare paruum munusculum & possibile
est regi non tamen decet ipsum:siquidẽ magnificus est·Et ideo illa quę bona sunt & possi/
bilia operanti & decentia ipsum magis facienda sunt·possibilitas autem & decentia distin
guuntur fm diuersitatem·aliqua enim sunt possibilia uiro perfecto & decentia ipsum quę
non sunt possibilia iuueni & decen
tia ipm:& ideo sunt aliquę harmo/
nię mites ad mores fm se quę non
conueniunt quibusdã: quia nõ sunt
eis bene possibiles:sicut eis qui sunt
abdicati:hoc est declinãtes per tps
uel senium ab ęqualitate: non facili
ter possunt cantare harmonias rigi/
das & acutas propter debilitatẽ uir
tutis & spũs:sed magis remissas fm
naturam: propter quod quidã po/
steriorum musicorum cõuenienter
reprobauerunt Socratem qui repro
bauit oẽs harmonias remissas util
ter tanq̃ inutiles ad mores & disciplinam dicens eas esse sicut inebriatiuas hoĩum·sed cum
ebrietas duo faciat in homine·s·motus impetuositatem & declinatiõem a sobrietate & dis/
positione naturali dixit esse ipsas inebrietiuas non fm potentiam ebrietatis·i·fm impetuo/
sitatem ·Verum enim est ꝙ ebrietas impetuosum hominem facit·huiusmodi enim melo/
dię remissę talem impetuositatem non inducunt:sed dixit eas esse inebriatiuas sicut abdi/
catiuas·i·declinantes ab ęqualitate & medio·Et propter hoc inclinãtes homines ad ea quę
declinant ab ęqualitate & rectitudine·Hoc autẽ dicebat Plato acsi omnes homines & sem
per exultent in statu & ęqualitate medii fm naturam & nullus declinaret ab ea: si enim ita
esset nulli expediret uti harmoniis remi ssis·sed quia quidã sunt in statu & ęqualitate : qui/
dam autem ab ea declinant per senium uel alio modo· unumquodq; autem delectatur in
eo ꝙ conueniens est fm naturam:sicut sicut dictum est prius: ideo nõ expedit omnes uti
melodiis mediis sed quibusdam expedit uti remissis·& ideo ad ętatem futuram senũ qui
declinant ab ęqualitate prędicta & sunt debilis uirtutis expedit uti melodiis & harmoniis
remissis· ¶Deinde cum dicit:Pręterea·Ostendit quę expediunt iuuenibus:concludens cõ
ditiones quę exiguntur in musica ordinanda ad mores utiliter dicens:ꝙ si aut est harmo/
nia talis media decet ętatem pueroꝝ propter hoc ꝙ ornatũ quendam habet propter cõso/
nantiam ratione cuius delectat simul ꝗ aũt & intellectũ hoc disponit ad disciplinam: hmõi
autem uim uidetur maxime habere harmonia ea quę dicitur Lydia quę est cãtilena quin
ti toni:sicut dictum est prius:manifestum est ꝙ in musica disponente ad disciplinam opor
tet tria prę existere:uidelicet ꝙ rationẽ medii habeat inter acutas & graues : & ꝙ possibilis
sit ipsi utenti:& decens conditionem ipsius:Si enim talis fuerit manifestum est ꝙ utentes
ea magis inclinabuntur ad uirtutem & mores·inclinati autem magis operabuntur fm ra/
tionem·operantes autem fm rationem faciliter attingunt ad felicitatem quę cõsistit in per
fectissima operatione hominis fm supremã eius uirtutem respectu pfectissimi obiecti ipsi
us:qui est deus benedictus in sęcula sęculorum· ¶Finis·

ram ætatem seniorum opus est huiusce/
modi harmonias attingere & huiuscemodi
melodias:Præterea·siqua est talium harmo
niarum quæ conueniat puerorum ætati ex
eo quia possit ornatum simul doctrinamq;
afferre:quod Lydia maxime omnium·har/
moniarum habere uidetur: manifest ũr ꝙ
hæ tres determinatiões sunt in doctrina fa
ciendæ medium possibile ac decens.

¶Excellentissimi Theologię professoris Magři Ludouici Valẽtię Procuratoris Or
dinis Prędicatoꝝ ad·R·in Christo patrem & dñm dñm·F·Cardinalẽ Senensem Epi
toma per conclusiones Octaui libri Aristotelis·

¶Maxime intendendum est a Legislatore circa disciplinam iuuentutis: nam id neglectũ
affert Reip·detrimentum:nam mos uniuscuiusq; proprius cõsueuit Remp· conseruare &

ab initio constituere: ceu popularis Popularem: paucorum potentię Paucorum potentiam & sic de aliis. Oportet ergo per disciplinam iuuenes ad huiusmodi mores qui ad Remp. conducunt assuefacere: alioquin oppositis moribus imbuti Rempublicam postmodum dissoluent.

¶ Non modo autem hęc cura debet esse priuata sed etiam publica. cū enim unus sit finis totius ciuitatis oportet unam esse omnium disciplinam & consequenter curam esse publicam & non priuatā. Amplius non debet unusquisq; se suum existimare sed particula ciuitatis unusquisq; est. cura ergo singularum particularum nata est respicere ad curam totius. Debet ergo esse aliqua publica omnium iuuenum exercitatio.

¶ Debent autem iuuenes exerceri in uirtutibus utilibus ad Reip. supremū finem & liberalibus. artes enī ille quę deterius disponunt corpus & cuncta q̄ mercenaria exercitia nuncupamus mentem occupatam & uilem reddunt & a fine Reip. abducunt.

¶ Artes uero liberales quę non circa ipsum finem existunt usq; ad aliquid addiscēde sunt media enim finita esse debent. Quare penitus se illis tradere ac ad extremū usq; prosequi nocumentum affert & a finis consecutione diuertunt.

¶ Item plurimū refert cuius gratia discantur. sunt enim discende gratia sui uel amicoꝝ uel propter uirtutem: ꝙ si propter alia sępe utiq; sordide & illiberaliter agere uidebitur qui addiscit.

¶ Magis expetendum est ocium q̄ negocium: ocium enim finis: negociū uero gratia fit eius nam qui negociatur alicuius gratia negociatur quod sibi desit & cū labore & conatu sunt negocia. foelicitas autem finis est quam non cum dolore sed cū uoluptate omnes esse putant. Ocium autem ipsum uidetur in se uoluptatem habere & felicitatem & uitam beatam Quare ocium finis: negocium uero non sed ad finem est.

¶ Id autem ocium non in ludo est. ludus enim non est finis sed alterius gratia: nam qui laborant restauratione indigent. & ideo oportet iocū adhibere qui tanq̄ medicinam eo tempore afferat.

¶ Musicā igitur discere oportet iuuenes ad ocium degendum: nō est tñ discenda tanq̄ res necessaria aut utilis ad aliquid restat ergo ꝙ ad degendū in ocio duntaxat.

¶ Litteras quoq; addiscere pueros oportet: per has enim & multę alię disciplinę addiscunt

¶ Similiter uero & figurandi peritiam accipere eos dignum est non ut in uenundando & emendo uasa occupentur: sed potius ut ex illa contemplari possint pulchritudinem corporum: non enim congruit magnanimis uiris & ingenuis utilitatem semper quęrere: sed honestam contemplationis actionem.

¶ Gymnastice etiam adolescentes tradendi sunt ut bene dispositam faciant habitudinem corporis exercitatione.

¶ Nō sunt tamen exercendi ad ferales mores ut Lacedęmonii faciebant: Tum quia effracti laboribus maximis redduntur adolescētes & augmētatio corporis impeditur. Tum quia hoc ad fortitudinem non conducit: multę enim sunt gentes quę ad cędes hominum & eorum comestionem insultant ad bellica tamen nihil ualent.

¶ Non sunt ita tradenda istis ut in necessariis aliis absq; disciplina dimittantur. ad unum enim opus Reip. tñ apti redderentur quod indignum est. bonum enim Reip. felicitas est quę omnes honestas actiones complectitur.

¶ Leuiores autem exercitationes adhibendę sunt usq; ad pubertatem ne corpora crescere impediantur post pubertatem annis tribus aliis addiscendis intendant prętermissis corporis laboribus: nam simul mente & corpore laborare nō oportet: cum seinuicem impedire nata sint: labor quidem corporis mentem: mentis autem corpus.

¶ Postea autem maioribus occupandi sunt laboribus: cum additum est robur.

¶ Musica sane & iocum & quietem afferre potest. iocus enim gratia est quietis.

¶Perdiscenda autem musica est etiam quia potens est letitiam & iucunditatẽ afferre·quę
cunctaq; enim iucunda sunt & innocua ad cessationem conducunt·
¶Contingit aũt hominibus fecisse iocos finem:qa uoluptatem hñt sicut & finis·Vnde nõ
ualentes assequi eam uoluptatem q̃ in felicitate est hanc pro illa accipiunt·
¶Discenda etiam musica est eo ꝙ per illam tales ſm morẽ efficimur:abstrahit enim ani/
mum modulatio & rapit·raptus uero & animi abstractio circa morem affectio est· Appa
ret preterea in hmõi melodiis & uersibus & rithmis quędam affectionum ,similitudo in
mansuetudinis:tristitię:delectationis:fortitudinis:temperantię:odii:amoris:similitudine:ex
quo consequitur mutari animũ audientium·Sic ergo disponi contingit hominem ad uir/
tutem sicut ad imaginem eius·Ad mores ergo disponimur uarios cum in huiusmodi fiat
uaria eorum representatio·
¶Congruit aũt maxime puerorum etati hmõi disciplina ꝓpter etatem; enim nihil ferũt spon
te quod iucunditatem nõ habeat·Musica uero est ex his quę sunt iucunda ſm naturam·
¶Expedit sane etiam agendo nõ modo cantando musicam addiscere · impossibile enim
est ut qui opere ipsam non tractat possit perite iudicare· Insuper opus est ut pueri aliquam
exercitationem habeant ueluti Archite tabella reperta est:quam pueris dant ut in illa occu
pati quę domi sunt nõ frangant:nescit enim pueritia quiescere·Hic ergo est infantibus cõ/
ueniens ludus·
¶In maiori autem etate exercitationem dimittere debent homines:tãtummodo autem iu
dicare debent per disciplinam adeptam ac letari recte·
¶Ea quidem modestia uti debent iuuenes in addiscenda musica ut hmõi disciplina non
afferat impedimentum ceteris operationibus ciuilibus:nec inutile efficiat corpus ad belli
cas ciuilesq; operationes·
¶Non sunt autem assumendę tybię neq; aliud artificiosum quod ad mores nõ faciat sed
multo labore & spiritu eget · hoc enim nihil confert ad mentem & intelligentiam:sed po
tius abducit · Vnde fertur mineruam cum scientia & ars mineruę sit attributa tybias abie/
cisse·
¶Illam similiter disciplinam improbamus quę uersatur in certaminibus & ad excitãdos
motus corporum inuenta & ludos exercendos onerosos· Non est enim ingenui hominis
sed seruiles & sordidos contingit ex his fieri·
¶Cum spectator sit duplex:ingenuus & doctus: uilis & indoctus his accõmodanda sunt
certamina & spectacula ad quietem· delectat enim singulos id ,quod suę naturę aptum sit·
uilium autem animę distortę sunt a naturali habitudine· accõmodandę ergo sunt eis dis/
torsiones harmoniarum & melodiarum·
¶Musica uero talis eligenda si ad disciplinam intendimus quę medium decens & possi/
bile contineat·

¶Finis·

¶M·Nimireus Arbensis Archidyaconus Magistro Ludouico Valentię Ferra
riensi Theologo:atq; philosopho excellentissimo Preceptori suo·S·P·D·

¶Cum omnis philosophandi scientia in ratõnalem:moralem:naturalẽq; partem sit distri
buta:quãtum hactenus tu in dialectica: q̃tum in physica:& in sacra etiam theologia legen/
do disputãdoq; tum Romę:tum alibi per cuncta fere Italię Gymnasia profeceris dicerem
profecto non inuitus si id uel per se manifestum non esset:uel tanta mihi in dicendo ades/
set facultas:ut doctrinam:ingenium:tuasq; diuinas uirtutes ulla ex parte possem illustrare:
Sed hec cum sint per se (ut dixi)notissima: certe neq; meã quę nulla est:neq; cuiusquam
eloquentiam desiderant· Testis est nobilissima Vrbs patria tua in qua cũ summa tua laude

uixisti:ex qua cum esses unum de uiginti annos natus/ad religionem istam/hoc est/ad ue
rę Philosophię portum:cuius iam tum amore ardebas/inuitis parentibus/& omni tua fa/
milia/aufugisti·&/quod mirum in ea fuit ętate/dum Thomã Aquinatem Sanctissimũ il/
lum simul & doctissimũ hominem imitari obstinatius contenderes/charissima queq; de/
seruisti:In qua religione/quantum breuissimo temporis spacio:& uitę sanctimonia:& opti
mis artibus/ quę sine probitate non discuntur/excreueris:nemo qui ętatis tuę conscius est/
ignorat·Quemadmodum postea Patauii:Venetiis:Perusię:& in Bononiẽsi Vrbe/uersatus
sis:quantamq; inde laudem reportaueris:quales fructus legendo ad maturitatem usq; pro
duxeris/facile uel ex eo cõiectari potest/ꝙ in hac florentissima Vrbe/in qua Philosophiã:
Theologiamq; pauloante publice profiteri exorsus es/mirificam utilitatem Romanę iu/
uentuti:cęterisq;/scholam tuam frequentantibus/attulisti: ut fateantur omnes nunc demũ
scire se aliquid:prius uero cuncta ignorasse·Itaq; Theologiam: naturalemq;: & rationalem
Philosophię partem/cum summa tua gloria/ & alibi sępe docuisti:& nunc quidem in hoc
ipso Romanę Vrbis Gymnasio/cum maxima auditorũ utilitate/doces · Eam uero sapien
tiam / quę ad mores attinet nondum docendo attigeras: non ꝙ te illa fugiat (quid enim
acutissimũ ingenium tuum latere potest?)sed cum modestissimus/ & moderatissimus sis:
summaq; probitate atq; innocentia fulgeas/credidisti nulla lectione melius moralem Phi/
losophiam edoceri posse:q̃ uitę sanctimonia: integritateq;· Facilius enim homines benefa
ctis:q̃ benedictis ad studiosas actiones:quę ex optimis moribus fluunt prouocantur· Ver
bis enim ducimur:exemplo autem impellimur quodammodo: & cogimur ad bene/ bea
teq; uiuendum·Itaq; uerius dicendum est te in hac quoq; parte sapientię studiosis iuueni
bus tradenda non minus q̃ in duabus illis elaborasse:omnesq; Philosophię partes discipu
lis tuis:partim uita:partim lectione explicasse:ut scilicet qui te audirent continuo doctrina
qui imitarentur/moribus philosophari inciperent·Et quoniam ubiq; esse nõ poteras exco
gitasti uiam qua in hoc genere Philosophię industria tua foret etiã absentibus maximo
emolumẽto·Suscepisti.n.pclarissimũ hoc de Rep·diuini Aristotelis opus a Leonardo Are
tino homine erudito:e Gręca lingua in Latinã cõuersum:qđ scriptoꝝ uitio nõ modo men
dosum:sed mutilatum & plane corruptũ erat:atq; illud quanta fieri potuit diligentia emen
dasti:deinde ut beneficium hoc trabali(quod dicitur)clauo configeres:cõmentaria etiam
peregregia diuę Thomę Aquinatis doctoris tui sedulo abs te recognita:reconcinnataq; ad
didisti·In quo quidẽ habenda est gr̃a Augustino etiã Piccolhomineo maxime spei ado/
lescenti:qui tibi codicis eius propter exemplorũ raritatem uix noti copiam fecit : immo ue
ro ut studiosis iuuenibus prodesset ultro illum ad te detulit orans atq; obsecrans uti onus
emendationis studio & doctrina tua dignissimũ nõ reiiceres· Itaq; annuisti discipulo pro
bitatis & uirtutum tuarum amantissimo:cõmutatisq; paucis quibusdam uerbis:quę ꝓpter
nouam Leonardi translationem necessarium erat:seruato alioqui religiosissime sensu Cõ/
mẽtaria ipsa Aristotelis sermoni:uel ipsius Leonardi Aretini traductõni coaptata librariis
imprimẽda tradidisti:qui mille & quingẽta uolumina uno tenore summa cura: summaq;
diligentia expresserunt cum tuis illis conclusionibus uel argumentis:quę sub nomine Re
uerendissimi atq; optimi Principis mei·F·Piccolhominei Cardinalis Senensis in fine cu
iusq; libri iusseras apponi:egregium sane cõmentum:& quod legentibus incredibilem uti
litatem sit alaturum:& his qui in intelligenda mente Philosophi laborare solent maximũ
lumen delectationemq; prestaturum·Hortandi igitur sunt omnes: tum qui ciuitatibus pręs
sunt & uarios Rerump·status gubernant:Tum qui alienę ditioni quocunq; modo subia/
cent:uitamq; ciuiliter agere cupiunt:ut diuinum hoc & pręclarissimũ opus habendum cu
rent & frequentissime euoluant·Adolescentes uero bonorum morum:prudentięq; & ciui
lis disciplinę cupidi:illud totis uiribus amplectantur & continue legant:si tales euadere uo
lunt:qui & sapienter imperandi:& cum oporteat etiã parendi artem tenere possint·Quod
quidem unum omnes Vrbes:omnes Resp·& omnia regna quasi nexu quodam indissolu

bili constringit & sustinet. Quapropter agende quidē tibi sunt īmortales gratię: qui in maximis tuis occupationibus nullo parcens labori duos fere menses hac in re ut humano generi prodesses consumpsisti. Agende etiam Reuerendissimo & integerrimo Principi Oliuerio Carapha Cardinali Neapolitano patrono tuo: cuius doctrinam: grauitatem: sanctimoniam omnes boni admirantur: & ob hoc uel maxime debere se illi profitentur ꝙ te ad hanc Vrbem uenire iusserit: In qua ueluti in amplissimo quodam totius orbis theatro uirtutes tuę omnibus non sine magna sua laude esse notissime. Neq enim quisq̄ est qui modo sapientiam tuam degustauerit cuius animo Oliuerii humanissimi principis beneficentia non perpetuo inhęreat: Quippe a quo totum hoc boni quantumcunq est: quod certe plurimū est: ueluti ex uberrimo benignitatis fonte emanauerit. Sed cui mirū id uideri potest in optimo illo & diuino homine: qui non natus in terra (dicam enim libere quod sentio) sed ad benefaciendum omnibus e cęlo dimissus esse uidetur: cuius & innumerabilia in bonos uiros officia extant: & tot tantaq in Rep. Christiana pręclare gesta: ut non iniuria dici posse uideatur purpurā illā q̄ cęteris ornamētum afferre solet plus ab Oliuerio accepisse dignitatis q̄ ei contulisse. Sed omittamus sane de laudibus Oliuerii dicere ad quas me nec opinantem quidem ipse nescio quo modo oratiōis cursus deduxerat: iamq in immensum quoddā uolumen trāsitura uidebatur epistola: Domū ergo: hoc est: ad nosipsos redeamus. Ego igitur qui tuo hortatu in imprimendo hoc pręclaro opere librariis prefui: quis studiose cauerim ne quid in cōponendis caracteribus aberrarent: pauca tamen hęc fuerunt perperam expressa: quę hic in sequenti pagina annotare institui ad legentium cōmoditatē. Siqua uero alia erunt (erūt aūt nisi fallor nō multa) sedulus lector facile ea per se deprehendet. Vale. xiiii. Kal. Augusti.

¶M. NIMIREVS LECTORI. S.

¶Qui cupis Imperio populis dare iura sagaci
Et qui non tristi fronte parere cupis.
Si te perpetuo nullis quæsita triumphis
Pax iuuat & pietas Vrbis: & alma fides.
Accipe Aristotelis præclara uolumina lector
Seu pareas: seu tu sceptra uerenda tenes.

¶Impressum est hoc opus Romę per Magistrum Eucharium Silber: alias Franck. Absolutumq die Iouis. xiiii. Kal. Aug. Anno dñi. M. cccc. xcii.

¶Registrum.
a. b. c. d. e. f. g. h. i. k. l. m. n. o. p. q. r. s. t. u. x. y. z. A. B. C. D. E. F. G. H. I. Omnes sunt quaterni.

D. THOMA.

IN ARISTOTELEM

1492